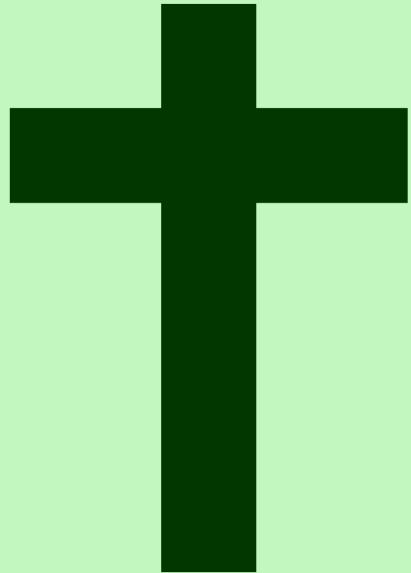

Cha' tso'o nu
nchcui' ji'i
Jesucristo nu xu'na na

New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino,
Tataltepec)

Cha' tso'o nu nchcui' ji'i Jesucristo nu xu'na na

New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino, Tataltepec)

copyright © 1981 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chatino, Tataltepec

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Chatino, Tataltepec [cta], Mexico

Copyright Information

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chatino, Tataltepec

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
68385231-313d-5500-aff2-e6b6a207d978

Contents

SAN MATEO	1
SAN MARCOS	68
SAN LUCAS	108
SAN JUAN	177
LOS HECHOS	226
ROMANOS	291
1 CORINTIOS	321
2 CORINTIOS	350
GÁLATAS	368
EFESIOS	380
FILIPENSES	391
COLOSENSES	398
1 TESALONICENSES	405
2 TESALONICENSES	411
1 TIMOTEO	414
2 TIMOTEO	422
TITO	428
FILEMÓN	431
HEBREOS	433
SANTIAGO	457
1 PEDRO	465
2 PEDRO	474
1 JUAN	480
2 JUAN	488
3 JUAN	489
JUDAS	491
APOCALIPSIS	494

Quityi nu nguscua San Mateo ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Jyo'o cusu' ji'i Jesucristo

¹ Nde nscua na' qui'i ti cha' ji'i lcaa ñatí nu ngua jyo'o cusu' ji'i Jesucristo, cha' ñatí tya'a ji'i jyo'o David laca yu, lo'o jua'a ñatí tya'a ji'i jyo'o Abraham laca yu, masi tyijyu' ti.

² Jyo'o Abraham bi' ngua sti Isaac; li' jyo'o Isaac bi' ngua sti Jacob; li' jyo'o Jacob bi' ngua sti Judá lo'o cata'a tya'a ngula yu;

³ li' jyo'o Judá bi' ngua sti Fares lo'o Zara, lo'o Tamar ngua naa xtya'a ngu' bi'.

Li' jyo'o Fares bi' ngua sti Esrom; li' jyo'o Esrom bi' ngua sti Aram; ⁴ li' jyo'o Aram bi' ngua sti Aminadab; li' jyo'o Aminadab bi' ngua sti Naasón;

li' jyo'o Naasón bi' ngua sti Salmón; ⁵ li' jyo'o Salmón bi' ngua sti Booz, lo'o Rahab ngua naa xtya'a Booz bi'.

Li' jyo'o Booz bi' ngua sti Obed, lo'o Rut ngua naa xtya'a Obed bi'.

Li' jyo'o Obed bi' ngua sti Isaí; ⁶ li' jyo'o Isaí bi' ngua sti rey David; li' jyo'o rey David ngua sti Salomón, lo'o xtya'a Salomón bi' ngua nu cuna'a nu ngua clyo'o jyo'o Urías clyo'.

⁷ Lo'o li' jyo'o Salomón bi' ngua sti Roboam;

li' jyo'o Roboam bi' ngua sti Abías; li' jyo'o Abías bi' ngua sti Asa;

⁸ li' jyo'o Asa bi' ngua sti Josafat; li' jyo'o Josafat bi' ngua sti Joram;

li' jyo'o Joram bi' ngua sti Uzías; ⁹ li' jyo'o Uzías bi' ngua sti Jotam;

li' jyo'o Jotam bi' ngua sti Acaz; li' jyo'o Acaz bi' ngua sti Ezequías;

¹⁰ li' jyo'o Ezequías bi' ngua sti Manasés;

li' jyo'o Manasés bi' ngua sti Amón; li' jyo'o Amón bi' ngua sti Josías;

¹¹ li' jyo'o Josías bi' ngua sti Jeconías lo'o tya'a ngula yu.

Tyempo bi' ndyaa lo'o ngu' Babilonia ji'i ngu' Israel ca quichi tyi ngu' ca tyijyu', ne' chcuá ji'i ngu' Babilonia ndyaa quiña'a tsa ngu' Israel bi' li'.

¹² Ca tyijyu' bi' ngula Salatiel sñi' jyo'o Jeconías bi';

li' jyo'o Salatiel bi' ngua sti Zorobabel;

¹³ li' jyo'o Zorobabel bi' ngua sti Abiud;

li' jyo'o Abiud bi' ngua sti Eliaquim;

li' jyo'o Eliaquim bi' ngua sti Azor;

¹⁴ li' jyo'o Azor bi' ngua sti Sadoc;

li' jyo'o Sadoc bi' ngua sti Aquim;

li' jyo'o Aquim bi' ngua sti Eliud;

¹⁵ li' jyo'o Eliud bi' ngua sti Eleazar;

li' jyo'o Eleazar bi' ngua sti Matán;

li' jyo'o Matán bi' ngua sti Jacob.

¹⁶ Lo'o li' sñi' jyo'o Jacob bi' ngua José nu ngua clyo'o María xtya'a Jesú's,

lo'o jua'a Cristo naa Jesú's bi'.

¹⁷ Jua'a naa jyo'o ngu' cusu' bi', tii jlyacua tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú Abraham ña'a cuayá' nu ngula jyo'o David. La cui' jua'a tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú jyo'o David, ña'a cuayá' nu ndyaa lo'o ngu' xa' tsu' ji'i ngu' Israel ca quichi tyi ngu', nu lo'o ngusu'ba ngu' ji'i ngu' Israel ne' chcuá ca quichi Babilonia tyijyu'. Lo'o la cui' jua'a tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu', li' ngula nu laca Cristo.

Ñi'ya ngua lo'o ngula Jesucristo

¹⁸ Nde nscua na' ñi'ya ngua lo'o ngula Jesucristo. Cua ngüifñi cha' ji'i María bi', cha' caja clyo'o lo'o nu José sñi' Jacob bi'. Bilya tyalaa María slo José nu lo'o ngua cuayá' ti' nu María bi', cha' cua ntsu'u sñi'; cña ji'i Xtyil'i ycui' Ndyosi ngua bi', cha' ngua tana María bi'. ¹⁹ Pana nu José bi' ni, tya'na ti' yu ji'i María, tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'i. Lo'o cua ndyuna yu cha'bi', ná nti' yu ta yu cha' tyuju'u ti' ji'i Mariá, masi nga'aa caja clyo'o yu lo'o xqui'ya sñi', ngua ti' yu; tye cha' jua'a ti ngua ti' yu, cha' ná nti' yu

sta *yu qui'ya ji'i ca toni'i cña*. ²⁰ Laja *lo'o nclyacua ti' yu ni cha' laca ngua jua'a, li' ndu'u tucua sca xcä ji'i y cui' Ndyosi slo yu laja xcalá yu*. Nchcui' *xcä bi' lo'o yu li'*:

—José —nacui' *xca ji'i yu*, *ñati ty'a ji'i jyo'o David laca nu'u* —nacui'. Ná *cutsii nu'u caja clyo'o lo'o Mariá, cha' cäa cho' toni'i jinu'u*. Si'i na *cuxi ngua'ni María bi' tsiya' ti; cña nu ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi laca cha' ntsu'u sñi' Mariá juani*. ²¹ Lo'o cala sñi' nu *cuna'a bi', cubi' qui'y u caca nu bi'*. Lo'o *xcua xtañi cubi' bi' li', bi' ca naa Jesús*. Lo'o nu *Jesús bi' ni, bi' laca nu cua'ni lyaá ji'i ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ni, cha' clyáa ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'*.

²² Lo'o *jua'a ngua cha' bi', cha' nu cua nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu' sa'ni cha' jua'a caca*. Tyempo *sa'ni nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cha' bi' lo quityi*. Ndi'ya *nguscua ngu'*:

²³ Caca *tana sca nu cuna'a nu ntucua y cui' ti, lo'o li' qui'y u caca sñi'*; Emanuel *ñacui' ngu' ji'i cubi' bi'*. Jua'a *nscua lo quityi, bi' cha' jua'a ngua ji'i María li'*. Nu *nchcui' ngu' Emanuel ni, ndi'ya ntí' ñacui' cha' bi'*: Ndi'ya *y cui' Ndyosi lo'o na*.

²⁴ Lo'o *li' ngue ti' José, ndu'u yu ndyaa yu slo María cha' caja clyo'o yu lo'o, ñi'ya nu nacui' xcä ji'i y cui' Ndyosi ji'i yu*. Li' *ñaa lo'o yu ji'i ca toni'i ji'i yu*, ²⁵ pana *ná ngujua' yu lo'o ña'a cuayá' nu cua ngula sñi'*. Lo'o *cua ngula cubi', li' ngua naa Jesús*.

2

Lo'o ndyalaa ngu' tii

¹ La cui' tyempo lo'o ngula Jesús nde quichí Belén, sca nu cusu' nu naa Herodes ngua loo ji'i nasiyu' bi'. Ca loyuu su cuentya Judea, ca bi' ndi'i quichí Belén bi'. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' tii nde Judea bi'; ngutu'u ngu' tii bi' xa' quichí nde su ntyucua cuichaa, lo'o li' ndyalaa ngu' quichí Jerusalén. Nchcui' ngu' tii bi' lo'o ngu' nu ndyacua tya'a lo'o ngu' tyucuii:

² —¿Macala ndi'i cubi' nu ngula tsubi' ti bi'? —nacui' ngu'—. Rey ji'i cu'mä ngu' judío laca cubi' bi'—nacui' ngu'—. Cua na'a ya cuii cucui nu ndacui cuä cuentya ji'i cubi' bi', bi' cha' ndyalaa ya ca nde cha' cua'ni tlyu ya ji'i cubi' bi' juani.

³ Lo'o nu rey Herodes ni, ndyutsii tsa yu lo'o ndyuna yu cha' nu nchcui' ngu' tii bi', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i chaca rey. Lo'o *jua'a lcaa ngu' quichí Jerusalén ndyutsii tsa ngu' ñi'ya cua'ni rey Herodes*. ⁴ Li' ngusi'ya rey Herodes bi' ji'i lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o *jua'a ji'i mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa cha' cäa ngu' slo*. Nchcuane nu rey bi' ji'i ngu' li':

—¿Ha ná jlo ti' má macala nchcui' quityi cha' cala Cristo? —nacui' rey ji'i ngu'.

⁵ —Cala bi' nde quichí Belén loyuu su cuentya Judea re —nacui' ngu' ji'i—. Ndi'ya nacui' quityi ji'i y cui' Ndyosi:

⁶ Quichí sube ti laca Belén nu ntsu'u loyuu su cuentya Judea, nacui' y cui' Ni.

Pana quichí tyi sca ngu' tlyu tsa caca, masi quichí sube laca juani, nacui' Ni.

Caca nu qui'y u tlyu bi' loo, lo'o *jua'a ñi'asii yu ji'i ngu' Israel 'na*. Jua'a *nscua lo quityi bi'*.

⁷ Lo'o cua ndyuna rey Herodes cha' bi', li' cuaana ti ngusi'ya yu ji'i nu ngu' tii bi', cha' cäa ngu' slo cha' ta yu sca cha' lo'o ngu'. Li' nchcuane rey bi' ji'i ngu' ni jacua' na'a ngu' cha' ndyu'u tucua cuii cucui bi' nde cua. ⁸ Lo'o ndacha' ngu' ji'i, li' nchcui' rey lo'o ngu' cha' tsaa ngu' nde quichí Belén.

—Yaa clyá má —nacui' rey ji'i ngu' tii bi'—, clyana má ma ntucua tyi cubi' bi' —nacui'—. Lo'o si quiye ji'i má, li' xtyu' má slo na' chaca quiya' cha' caca cuayá' ti' na' macala ntsiya cubi' bi'. Lo'o na' tsä'a cua'ni tlyu na' ji'i cubi' bi' nta'.

⁹ Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' rey lo'o ngu'. Chaca quiya' na'a ngu' cuii bi' laja lo'o ndyaa ngu' tyucuii cha'

tsaa ngu' ca quichi Belén, la cui' cuii cucui nu na'a ngu' clyo ca su ntyucua cuichaa. Lo'o ngulu'u cuii ji'i ngu' macala nscua ni'i su ndi'i cubi', ndyatu cuii su ntucua ni'i bi'. ¹⁰ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' cuii bi' chaca quiya'. ¹¹ Li' ndyatí ngu' ni'i bi', na'a ngu' ji'i cubi' lo'o ji'i María xtya'a cubi'. Hora ti ndyatú sti' ngu' tii bi' slo cubi' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i. Lo'o li' ngusatí' ngu' yu'ba ji'i ngu' cha'ta ngu' msta ji'i cubi' bi'; nda ngu' oro ji'i cubi' bi', nda ngu' yana jo'ó nu quiña'a tsa nga'a, lo'o jua'a nda ngu' mirra ji'i cubi' bi'. (Jua'a naa sca taná yaca nu tyixi xtyi'i.) ¹² Nu lo'o ndyaa ngu' caja' ngu', li' nchcui' xcalá ngu'; nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja xcalá cha' nga'aa tsaa ngu' slo rey Herodes bi', cha' cuiñi tsa yu. Bi' cha' ngusñi ngu' xa' tyucuii cha' xtyuu' ngu' tyaa ngu' quichi tyi ngu' chaca quiya'.

Ngusna lo'o José ji'i María nde Egipto

¹³ Nu lo'o cua ndu'u ngu' tii ndyaa ngu' quichi tyi ngu', li' nchcui' xcalá José. Ndyu'u tucua sca xcä ji'i ycui' Ndyosi slo yu laja xcalá, nchcui' lo'o yu li':

—Que ti' nu'u —nacui xcä ji'i José—. Tyatü nu'u, xna clya nu'u —nacui—, tsaa lo'o nu'u ji'i xtya'a cubi' tyijyu' nde loyuu su cuentya Egipto. Tyi'i mä cajua ña'a cuayá' nu cachä hì cha' tso'o tyaa mä nde nasiyu re chaca quiya'. Tyaala tsa rey Herodes bi'; cua cäa ti yu quichi re cha' clyana ji'i cubi', cha' cujuii ji'i cubi' nti' yu.

¹⁴ Hora ti ngue ti' José, li' ndyaa lo'o ji'i cubi' lo'o ji'i xtya'a cubi' masi tya talya; ndyaa ngu' nde Egipto li'.

¹⁵ Lo'o li' ndyanu ngu' ca bi' ña'a cuayá' nu cua ngujuii Herodes, rey nu tyaala bi'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nchcui' ndi'ya: "Xi'ya na' ji'i Sñi' na' cha' tyu'u ca loyuu su cuentya Egipto, cha' xtyuu' yu tyaa yu quichi tyi yu",

nacui' ycui' Ndyosi nu Xu'na na. Bi' cha' jua'a ngua ji'i ngu' tya li', cha' ndyalaa ngu' nde Egipio.

Ndyujuii Herodes ji'i cubi' ji'i ngu'

¹⁶ Lo'o nu rey Herodes bi' ni, ñasi' tsa yu lo'o ngua tii yu cha' nga'aa ñaa nu ngu' tii bi' slo. Li' ngulo rey bi' cña ji'i msu, cha' tsaa ngu' cujuii ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichi Belén, lcaa cubi' nu bilya tye sna yija ji'i; lo'o jua'a cujuii ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichi sube cacua ti. Cua jlo ti' rey cha' nu cubi' bi' bilya tye sna yija, cha' jua'a nchcui' ngu' tii bi' xquilya cuii cucui nu cua na'a ngu'. ¹⁷ La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' Jeremías nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni la. Ndi'ya nacui:

¹⁸ Lye tsa nda xtyi'i ñati' nde quichi Ramá;

Nxi'ya ngu', ndyunaa tsa ngu', cha' ngujuii sñi' Raquel.

Nxi'ya tsa nu cuna'a bi', cha' cua ngujuii sñi'.

Ni sca ñatí ná ngua ji'i xaala' tyiquee nu cuna'a bi', cha' nga'aa lu'ú sñi'.

Jua'a cha' nscua lo quityi, masi bilya caca cha' bi' lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' nu nguscua cha' bi'. Bi' cha' jua'a ngua ji'i ngu' Belén, ngusi'ya tsa ngu' cha' ngujuii sñi' ngu'.

¹⁹ Ca tiya' la li' ngujuii rey Herodes bi', lo'o li' ndu'u tucua sca xcä ji'i ycui' Ndyosi slo José laja xcalá ti yu, cha' tya ndi'i José ca loyuu su cuentya Egipto:

²⁰ —Que ti' nu'u —nacui xcä ji'i yu—, tyatü clya nu'u, tyaa lo'o nu'u ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a yu nde nasiyu Israel chaca quiya' —nacui—, cha' cua ngujuii ngu' tyaala nu ngua ti' cujuii ji'i cubi' cua tya tsubi' la.

²¹ Lo'o li' ndyatü José, ndyaa lo'o ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a nu piti, ñaa ngu' nde nasiyu Israel chaca quiya'.

²² Lo'o li' ndyuna yu cha' sñi' jyo'o Herodes laca loo nde Judea, la cui' sñi' yu nu naa Arquelao laca bi'; ndyutsii xi José xqui'ya cha' bi'. Li' xa' nchcui' xcalá yu ñi'ya cua'ni yu,

bi' cha' ndyaa ngu' nde loyuu su naa Galilea li!. ²³ Ca bi' ndyalaa ngu' quichi Nazaret cha' tyi'i ngu'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni lo'o nchcui' ngu' ndilya: ngu' Nazaret cua'ni ngu' ji'i nu bi'. Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi' cua sa'ni, bi' cha' jua'a ndu'ni ngu' ji'i Jesús juani.

3

*Nda Juan cuii lo'o ngu' ne' quixi' su
ná ndi'i ñati*

¹ Lo'o ngua tyempo, li' nguxana Juan nda yu cuii lo'o ngu' nu ndya'a slo yu su ndi'i yu ycui' ti yu ne' quixi'; ntyucuatyaa yu ji'i ngu' li!. La cui' loyuu su cuentya Judea ndi'i yu; pana btyi tsa yuu su ndi'i Juan, ndi'i tsa quee, lo'o ná ndi'i xa' ñati cajua.

² —Ca tyuju'u ti' cu'ma —nacui Juan ji'i ngu'—, xtyanu ma ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ma —nacui—. Cua xana ti cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu.

³ Lo'o nu Juan ni, laca yu la cui' ñati nu nchcui' jyo'o cusu' Isaías ji'i sa'ni, cha' jyo'o cusu' bi' ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya nscua lo quityi bi': Cuii xi'ya sca ñati ne' quixi':

"Xaala clya ma sca tyucuii su caa
ycui' nu Xu'na na;
xquiñi tso'o ma tyucuii su tyeje tacui
ycui'", ñacui ñati bi'.

Jua'a nguscua jyo'o cusu' cuentya ji'i ñati bi', lo'o Juan laca ñati bi'.

⁴ Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quicha' camello, lo'o jua'a ndyaaca' juata sii' yu; ndacu yu tscu' lo'o cuiñaa' cuityu. ⁵ Lo'o li' ndyu'u ti'i quiña'a ñati slo yu; ñaa ngu' quichi Jerusalén slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' lcaa quichi sube ti nu ndi'i loyuu su cuentya Judea bi' slo yu, lo'o ngu' nu ntsu'u cacua ti to' sta'a Jordán, ñaa ngu' slo yu. ⁶ Li' ntyucuatyaa Juan ji'i ngu' nu ndya'a slo yu nde lo hitya Jordán, ntyucuatyaa yu ji'i lcaa ngu' nu nchcui' cha' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'.

⁷ Lo'o ngua sca tsä na'a Juan ji'i tyuu tyaa'ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo; tacati tsa ndu'ni ycui' ngu' ngua ti' ngu', lye tsa ndu'ni tyucuaya ti' ngu' ji'i tyaa'ngu'. Lo'o xi ngu' bi' lijya ngu' cha' tyucuatyaa Juan ji'i ngu', pana ná ndiya ti' Juan jua'a.

—Ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma —nacui Juan ji'i ngu' bi'—. ¿Ha cua nchcutsii ngu' ji'i ma lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma cha' ca ñasi' tsa ycui' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'i ma nu lo'o tye chalyuu? —nacui yu—. ⁸ Tso'o lacua, culu'u ma ji'i ya si chañi cha' cua ngulochu' ma ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma. ⁹ Ná culacua ti' ma cha' caca tso'o ji'i ma slo ycui' Ndyosi si xcui' ndyi'u ti' ma ji'i jyo'o cusu' ji'i ma, nu cusu' Abraham bi'. Ná talo ycui' Ni ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ma tsiya' ti, masi ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham laca ma, nchcui' ma. Na cuiñi ma. Si nti' ycui' Ndyosi, taca ji'i Ni cuiñá Ni ji'i ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham, masi lo'o quee to' sta'a re, taca ji'i Ni si nti' Ni. Nga'aa taquiyaa' Ni ji'i cu'ma li!. ¹⁰ Ñi'ya ndu sca ñati lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' ycui' Ndyosi; si'yu yu bi' ji'i lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o cha' tyaqui lo quii', lo'o jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹¹ Lo'o na' ni, ntyucuatyaa na' ji'i ma lo'o hitya, si chañi cha' cua ngua tyuju'u ti' ma ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma; pana cua caa ti sca ñati nu tso'o la que na'. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na', masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' culo na'. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatyaa yu ji'i ngu' lo'o hitya ti; pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' nu lo'o tyucuatyaa yu ji'i ngu', lo'o li' subii Ni ji'i ngu' lo'o xee ji'i Ni cha' caca lubii ne' cresiya ji'i ngu'. ¹² Ñi'ya ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'ya ndyu'u co'o yu nscua', pana ndaqui yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'i ñati, lo'o li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaqui ngu' lo quii' su

nga'aa tye cha' tyaqui.

Jua'q̄ ngulu'u Juan ji'i ñat̄i nu ndya'a slo.

Ntyucuatyá Juan ji'i Jesús

¹³ Tyempo bi' lo'o nga'a Juan to' sta'a Jordán, ndu'u Jesús nde loyuu su cuentya Galilea lijyā ca slo Juan, cha' lo'o ngua ti' Jesús cha' tyucuatyá Juan ji'i. ¹⁴ Lo'o li' ngua ti' Juan cua'a yu ji'i Jesús.

—Ná tso'o tyucuatyá na' jinu'u —nacui Juan ji'i. Tso'o la tyucuatyá y cui' nu'ü jna'.

¹⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—Tso'o tyucuatyá nu'ü jna' juani —nacui Jesús ji'i Juan—, cha' jua'a tso'o si cua'ni na lcaa cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na.

Lo'o ndyuna Juan cha' nu nchcui' Jesús lo'o, ntyucuatyá yu ji'i Jesús li'.

¹⁶ Lo'o cua ngua cha' bi', ndu'u Jesús lo hitya, li' cua ndyaala tyucuii nde cuä. Lo'o li' na'q̄ Jesús cha' ngua'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi lo; ñi'yä nda'ya sca tyupe' lo yuu, jua'a ngua'ya Xtyi'i y cui' Ni lo Jesús. ¹⁷ Li' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua. Ndi'yä nacui Ni:

—Nu nde laca Sñi' na' —nacui Ni—. Tyaca'a tsa yu 'na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i yu.

4

Nchcui' cuayá' xu'na cuiñaja lo'o Jesús

¹ Lo'o li' ndyaa lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i Jesús ca ne' quixi' su btyi tsa yuu, su ná ndi'i ñat̄i, cha' tyacua tya'a yu lo'o nu xu'na cuiñaja cajua. Ngua ti' nu bi' tyijiloo ji'i Jesús. ² Lo'o li' tu'ba tsä tu'ba talya ná ndyacu Jesús tsiya' ti, ntyute' tsa yu li'. ³ Lo'o li' ndyu'u tucua nu xu'na cuiñaja bi', cha' chcui' cuayá' lo'o Jesús:

—Si chañi cha' nu'ü laca nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi —nacui nu xña'a bi' ji'i Jesús—, xñi nu'ü sca quee re lacua, cha' jua'a cuiñá nu'ü xlyá lo'o quee re cha' cacu na.

⁴ Lo'o li' nguxacui' Jesús cha' ji'i:

—Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i—. Ndi'yä nchcui' cha' bi': “Si'i na cu'ü ñat̄i chalyuu lo'o cacu ngu' tyaja ti, masi lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ü ngu'”. Jua'q̄ nscua lo quityi.

⁵ Lo'o li' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde quichí Jerusalén, su tyaca'a tsa ji'i y cui' Ndyosi; ca hique laa tonu ji'i quichí bi' ndyaa ngu', cuä tsa ntucua ngu' li'.

⁶ —¿Ha chañi cha' nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca nu'ü? —nacui nu xña'a ji'i Jesús—. Tso'o si tyú nu'ü ca lo yuu lacua, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi ndi'yä:
Culo y cui' Ndyosi cña ji'i xca ji'i Ni cha' ña'asii ngu' jinu'ü, nacui quityi.

Lo'o jua'q̄ nscua chaca cha':

Lo'o ya' ti xca ji'i Ni xatu ngu' jinu'ü, cha' ná ca quicha quiya' nu'ü su tyú nu'ü chu' quee.

Jua'q̄ nscua lo quityi —nacui nu xña'a.

⁷ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Pana ndi'yä nscua cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi: “Ná chcui' cuayá' ma lo'o y cui' Ndyosi nu Xu'na ma”, nacui quityi.

⁸ Lo'o ndye nchcui' ngu', xa' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde sca lo xlyá ca'ya nu cuä tsa. Li' ngulu'u nu xña'a bi' lcaa nasiyu tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús, cha' tso'o tsa ña'a chalyuu bi'. ⁹ Lo'o li' nchcui' cuayá' nu xña'a bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' caca nu'ü loo ji'i lcaa chalyuu nu ña'a nu'ü ca ndacua —nacui nu xña'a ji'i Jesús—, sca ti si tyu sti' nu'ü loo na', si cua'ni tlyu nu'ü jna', li' caca nu'ü loo.

¹⁰ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Tyaatsu' nu'ü slo na', Satanás —nacui Jesús—. Yaa clya nu'ü. Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi ndi'yä: “Sca ti ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na ma cua'ni tlyu ma ji'i, sca

ti cha' ji'i y cui' Ni nga'a cha' taquiya' mä ji'i nde chalyuu", nacui quityi.

11 Li' ndu'u xu'na cuiñaja ndyaa. Li' ndu'u tucua xca ji'i y cui' Ndyosi cha' xtyucua ngu' ji'i Jesús, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

*Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i y cui'
Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea*

12 Ca tiya'la ndu'u Jesús ndyaa, cha' ndyuna yu cha' cua ntejeya' ngu' ji'i Juan, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ne' chcuá. Li' nguxtyuu Jesús chaca quiya' nde quichí Nazaret, nde loyuu su cuentya Galilea. **13** Pana ná ndyanu yu nde Nazaret; nguxcutsa'a yu su ndi'i yu, ndyaa yu ca quichí Capernaum to' tayu'. Nscua quichí bi' loyuu su ndu'ni ngu' sa'ní cha' su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí laca bi'. **14** La cui' ti cha' bi' cua nchcui' jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ní la. Ndi'yá nacui:

15 Ntsu'u loyuu su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí ca chaca tsu' sta'a Jordán. Tyeje tacui na loyuu bi', li' tyalaa na to' tyujo'o, cha' loyuu bi' laca Galilea su ndi'i ñati nu si'i ngu' judío laca.

16 Cua ngujui'i sca xee tlyu slo ngu' nu ndi'i su talya ña'a; juani cua nguxee ji'i ngu', cua caja ti chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', masi cua tye ti chalyuu ji'i ngu' bi' tya tsubi' la. Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi'. Bi' cha' loyuu bi' nguti'i Jesús li'.

17 Lo'o li' nguxana nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndya'a slo:

—Ca tyuju'u ti' ma —nacui Jesús ji'i ngu'—, xtyanu mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni mä, cha' cua tyalaa ti hora cha' caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ma.

*Nxi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ngu' nu
ndyaa cua cuta cualya*

18 Lo'o ngua sca tsä ndya'a Jesús to' tayu' Galilea bi'. Li' na'a yu ji'i Simón lo'o Andrés tya'a ngula Simón, nchcu' ngu' taraya lo hitya cha' xñi ngu'

cualya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsa. Lo'o nu Simón bi' ni, Pedro ndu'ni ngu' ji'i. **19** Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':

—Tsaa mä lo'o na' juani —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Ñi'ya ngujui cualya ji'i mä lo'o nguta'a mä cuta cualya, jua'a caja xa' cña ji'i mä juani cuentya jna'; culu'u na' ji'i mä ñi'ya nu clyana mä ji'i ñati chalyuu re nu nguna' tsa ndu'ni, cha' caca ngu' ñati 'na.

20 Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i taraya ji'i ngu', ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

21 Lo'o nde loo la xi na'a Jesús ji'i Jacobo sñi' Zebedeo lo'o Juan tya'a ngula yu; nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube ji'i ngu' lo'o sti ngu', ndyu'ni cho'o ngu' taraya ji'i ngu'. Li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' lo'o. **22** Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i sti ngu' lo'o yaca ni'i ji'i ngu', ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngulu'u Jesús ji'i quiña'a tsa ñati

23 Lo'o li' ndyaa ngu' lcaa quichí su cuentya Galilea lo'o Jesús. Lcaa quichí ndya'a nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío; nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya laca cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni yu jo'o ji'i lcaa nu quicha, masi quicha ti ti' ngu' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu'. **24** Li' nguañi cha' ji'i Jesús lcaa quichí, hasta ca nde loyuu Siria nguañi cha' ji'i yu; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo y cui' yu, cha' cua'ni yu jo'o ji'i ngu'. Ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha, masi ti'i tsa ngu' xqui'ya quicha nu ntsu'u ji'i ngu'; ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i ngu', masi nxalú cui'i ji'i ngu', masi nchcu' tyucu' tyucui ña'a ngu', masi nchcuti sca tsu' ya' ngu'. Lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. **25** Bi' cha' ndu'u lca'a quiña'a tsa ñati ji'i, masi ngu' Galilea, masi ngu' lcaa quichí nde Decápolis, masi ngu' quichí Jerusalén, masi ngu' xa' quichí nde loyuu su cuentya Judea,

masi ngu' quichí chaca tsu' sta'a Jordán. Quiña'a tsa quichí ngutu'u ngu' ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

5

Ñi'ya ngulu'u Jesús ji'i ngu' nungua'a sii' cua'a

¹ Na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati lijya' ngu' slo yu, bi' cha' ndyacui yu ndyaa la yu nde sii' cua'a, ndyaca'a yu xi cajua. Lo'o ndyu'u ti'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo, ²li'nguxana Jesús nclyu'u yu ji'i ngu' bi'. Ndi'ya nchcui' yu lo'o ngu'.

Ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee

³ —Tso'o ntsu'u tyiquee ñati si jlo ti' cha' sca ti lo'o y cui' Ndyosi caca cua'ni ngu' cha' tso'o —nacui' Jesús—. Caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu' bi', pana ná caca ji'i ngu' si jua'a ti'ngu'.

⁴'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati masi xñi'li' ti' juani xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i, cha' ndu'ni y cui' Ni cha' caca tso'o tyiquee ñati bi'.

⁵'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a ñati, cha' ca su ntucua y cui' Ni tyacua cha' tso'o nu ta y cui' Ni ji'i ñati bi' li'.

⁶'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si tyaja'a tsa cua'ni lcaa cha' tso'o, lcaa cha' liñi; ji'i ñati bi' xtyucua y cui' Ndyosi cha' taca ji'i cua'ni lcaa cha' nu nti' y cui' Ni.

⁷'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu tya'na ti' ji'i tya'a ñati, cha' jua'a cua'ni tya'na ti' Ni ji'i y cui' ngu' bi'.

⁸'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu lubii cresiya ji'i, cha' ji'i ñati bi' cua'nda y cui' Ni chacuayá' cha' ña'a ji'i y cui' ca Ni nde loo la.

⁹'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu nxtyucua ji'i tya'a ñati cha' caca tso'o ti'ngu' lo'o tya'a cusúu'ngu'. "Sñi' na!", ñacui y cui' Ndyosi ji'i ñati nu jua'a xaala' tyiquee tya'a ngu'.

¹⁰'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si talo tyiquee ji'i xa' ñati, masi lya' ti'ngu' ji'i, masi ti'i ti'ngu' ji'i, xqui'ya cha' tso'o nu ndu'ni cuentya ji'i y cui' Ni. Tso'o ntsu'u tyiquee ñati

bi' si talo tyiquee ji'i ngu', cha' jua'a laca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati bi'.

¹¹ 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ma' masi xtyí lo'o ngu' ji'i ma' xqui'ya na', masi lya' tsa ti'ngu' ji'i ma', masi cuiñi tsa ngu', masi chcui' tsa ngu' cuentyu ji'i ma' xqui'ya na'. ¹² Li' caca tso'o tyiquee ma', ca chaa ti' ma' cha' cua laca nguxco'o y cui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i sa scaa ma' ca su ntucua y cui' Ni. La cui' jua'a ngua lya' tsa ti' jyo'o cusu' sa'ní, nu lo'o na'a ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi tyempo bi'.

Ñi'ya nti' teje', ñi'ya nti' xee, jua'a ndi'i ma' chalyuu

¹³ 'Ñi'ya nu ndu'nijo'o tsa teje' ji'na cha' cñi', cha' cua'ni tyuju' scuaa, jua'a laca cu'ma' nde chalyuu; na ndu'nijo'o tsa ma'ji'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni ma' cña ji'i Ni. Si cua ngunu'u teje'ji'na, nga'aa cua'nijo'o bi'ji'na li'; tso'o si xcuaq'a na ji'i teje' bi'li', masi to' tyucui' su ntyeje tacui ñati. Ná ndu'ni cha' masi sta quiya' ngu' hichu' teje' ngunu'u bi'. Ñi'ya nti' ngu' lo'o teje' ngunu'u bi', jua'a nti' y cui' Ndyosi lo'o ñati nu ná taquiyá'ji'i Ni.

¹⁴ 'Ñi'ya nti' sca xee laca cu'ma', cha' culu'u ma' tyucui'ji'i y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu. Sca quichí nu ndi'i lo xlya ca'ya ni, ná ca tyi'i bi' cuaana ti; ña'a lcaa ñati quichí bi'. ¹⁵ Lo'o jua'a si cua'a ngu' sca quii' quityee, ná su'ba cuatsi'ngu'ji'i bi'ne'caju li'; cua' sta ngu' quityee cha' clyane xee tyucui ña'a ni'ji'i bi'. ¹⁶ Lo'o jua'a cu'ma' ni, si xee laca ma' nu culu'u tyucui'ji'i ñati, xcui' cha' tso'o cua'ni ma' cha' ña'a xa' ñati ña'a cha' tso'o nu ndu'ni ma', nu laca ma'sñi' y cui' Ndyosi. Lo'o li' tyi'u ti'ngu'ji'i y cui' Ndyosi Sti na, cua'ni tlyu ngu'ji'i y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua'.

Nclyu'u Jesús cha' cuentya ji'i cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' sa'ní

¹⁷ Ná culacua ti' ma' cha' lijya' na' ca nde cha' cua'ni tye na'ji'i cha' cusu'; masi lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi

lo'o jyo'o Moisés, masi lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la, ná cuityi na' ji'i cha' bi'. Pana cua lijyä na' cha' culu'u liñi na' ji'i ñatí ñi'yä nu nti' ñacui lcaa cha' nu nscua lo quityi bi'. ¹⁸ Cha' liñi nda na' lo'o mä juani, cha' ni sca si'yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ná taca cuityi ngu' cha' bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu; chañi cha' caca lcaa ca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la. ¹⁹ Bi' cha' juani, nga'aa ta Ni su tyi'i ñatí slo ycui' Ni si ná taquiya' ngu' ji'i cua ña'a ca cña nu nda ycui' Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu', si culu'u ngu' ji'i tya'a ñatí ngu' cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i cña bi'. Lo'o jua'a ta Ni su tyi'i ñatí ca slo ycui' Ni si taquiya' ngu' ji'i lcaa cña bi', si culu'u ngu' cña bi' ji'i tya'a ñatí ngu'. ²⁰ Ndi'ya ñacui na' ji'i mä juani: ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mä, si ná tso'o la cha' nu cua'ni mä, si'i ñi'ya nu ndu'ni ngu' tacati jua, nu ngu' fariseo bi' lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó bi'.

Nclyu'u Jesús sca cha' ji'i ñatí nu ñasi' ngu' lo'o tya'a ngu'

²¹ 'Cua ndyuna mä ñi'yä nu ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' nu ngua sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná cujuui mä ji'i tya'a ñatí mä", nacui ycui' Ni. "Si cujuui ngu' ji'i tya'a ngu', li' ntsu'u cha' tsaa ngu' ne' chcuá cha' cua'ni cuayá' bese ji'i ngu' bi'."

²² Pana quiña'a la cha' chcuí' na' lo'o mä juani: masi ca ti'í t'i' ngu' ji'i tya'a ñatí, li' ntsu'u cha' chcube' ngu' bi'; masi na chcuí' ti' ngu' cha' cuxi ji'i tya'a ñatí, ntsu'u cha' tsaa ngu' bi' slo ngu' nu laca loo ca Jerusalén, cha' caca cuayá' ji'i ngu' cajua li'. Lo'o jua'a si ñacui ngu' ji'i tya'a ñatí: "¡Na ple tsa nu'ú! ¡Na tonto tsa hique nu'ú!" lo'o ñasi' tsa ngu' ji'i tya'a ñatí, li' nga'a cha' tsaa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' tyaqui quii'.

²³ 'Lo'o jua'a laja lo'o ndyaa ti mä ne' laa cha' ta mä mstä ji'i ycui' Ndyosi, si tyi'u ti' mä cha' ntsu'u cha'

ñasi' ti' ji'i mä lo'o tya'a mä, ²⁴ li' tso'o la xtyüü mä lo'o mstä ji'i mä chaca quiya' ca toni'i ji'i mä. Li' tsaa mä tsaa xaala' mä tyiquee tya'a mä tya clyo. Lo'o li' xa' squi'ya mä mstä bi' toni'i ji'i mä, tsaa lo'o mä ji'i ne' laa chaca quiya'.

²⁵ 'Pana ndi'ya cua'ni mä si ntsu'u ñatí nu sta qui'ya ji'i mä ca toni'i cña: hora ti xaala' mä cha' ji'i mä lo'o ñatí bi', laja lo'o bilya tyalaa mä slo ngu' tisiya cha' cua'ni cuayá' ngu' ji'i cha' cusüü bi'. Cuxi la cha' si tyaala tsa ngu' tisiya, cha' li' xi'ya ngu' ji'i ngu' policía cha' su'ba ngu' ji'i mä ne' chcuá. ²⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä, cha' tiya' tsa tyu'u mä su lubii, cha' li' ntsu'u cha' ta mä lcaa ca centavo nu jña ngu' tisiya ji'i mä cha' tyu'u mä li'.

Nchcui' Jesús sca cha' ji'i ñatí nu ndu'ni suba'

²⁷ 'Cua ndyuna mä ñi'yä ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná cua'ni suba' mä lo'o clyo'o xa' ñatí", nacui ycui' Ni. ²⁸ Pana, quiña'a la cha' chcuí' na' lo'o mä juani: si ña'a sca nu qui'yu ji'i sca nu cuna'a, lo'o li' culacua ti' yu cha' cua'ni suba' yu lo'o, stu'ba ntsu'u cha' bi' lo'o yu ñi'yä si cua laca ngua'ni suba' yu lo'o nu cuna'a bi', masi tyiquee ti yu ntsu'u cha' cuxi bi'.

²⁹ 'Tso'o la si culo mä si'yu cloo mä la'a tsu' cui, xcuqa mä ji'i li', si si'yu cloo mä ndacui qui'ya cha' ndu'ni mä cha' cuxi. Masi cuityi' mä, tyanu lubii cresiya ji'i mä li', cha' ná tsaa mä su lye ndyaqui quii' ca bilyaa. ³⁰ Tso'o la xi'yu cu' mä ya' mä la'a tsu' cui, xcuqa mä ji'i li', si ya' mä ndacui qui'ya cha' ndu'ni mä cha' cuxi. Masi cu' ya' mä, tyanu lubii cresiya ji'i mä li', cha' ná tsaa mä su lye ndyaqui quii' ca bilyaa.

Nchcui' Jesús sca cha' ji'i ñatí nu nguxtyanu ji'i clyo'o

³¹ 'Ndi'ya nchcui' jyo'o cusu' sa'ni: "Si ñacui sca nu qui'yu ji'i clyo'o yu cha' tyaa slo sti chaca quiya', cha' nti' yu xtyanu yu ji'i clyo'o yu, li' ntsu'u cha' culo yu sca quityi cuentya ji'i nu cuna'a bi'. Quityi bi' ñacui

cha' nga'aa si'i clyo'o yu laca juani." ³² Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mä juani: ndyu'ni cuxi sca nu qui'yu si culo yu quityi cha' xtyanu yu ji'i clyo'o yu, si ná ndacui nu cuna'a bi' qui'ya. Lo'o li' si xa' caja clyo'o nu cuna'a bi' lo'o chaca ñati, li' ndacui nu cuna'a qui'ya, lo'o jua'a chaca yu bi' ndacui qui'ya, cha' clyo'o xa' ñati bi' laca nu cuna'a bi'; pana tlyu la qui'ya nu ndacui ji'i nu qui'yu nu ngua clyo'o clyo.

Nclyu'u Jesús cha' ji'i ngu' cha' ná cua'ni ngu' jura

³³ 'Lo'o jua'a cua ndyuna mä ñi'ya nu ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: "Ná tso'o ta mä sca cha' lo'o ycui' Ndyosi cha' cua'ni mä sca cña, si cha' cuiñi ti nda mä. Nga'a cha' cua'ni mä ñi'ya nu nacui mä ji'i Ni cha' cua'ni mä." ³⁴ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mä juani, cha' ná tso'o tsiya' ti cua'ni mä jura nu lo'o chcui' mä sca cha': masi chcui' mä cuentya ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cuä, ná cua'ni mä jura jua'a, cha' ca bi' ntucua ycui' Ni; ³⁵ masi chcui' mä cuentya ji'i yuu chalyuu re, ná chcui' mä jura jua'a, cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca chalyuu re; masi chcui' mä cuentya ji'i quichí Jerusalén, ná cua'ni mä jura jua'a, cha' ca bi' laca ycui' Ni loo. ³⁶ La cui' ti cha' ná cua'ni mä jura cuentya ji'i scua' que ycui' ca mä, cha' sca ti ycui' Ni ngüiñá Ni ji'i cu'mä, lo'o ná caca ji'i mä cuiñá mä ni sca ca quicha' hique mä, ni nu ngata, ni nu ngatí. Ná tso'o cuentya ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti cha' cua'ni mä jura. ³⁷ Tsa bi' ti cha' ñacui mä: "Chañí", si cha' liñi laca; lo'o jua'a ñacui mä: "Si'i", si cha' cuiñi. Cua ña'a ca cha' nu chcui' mä nu lo'o ndu'ni mä jura, cha' ji'i nu xña'a laca bi'.

Nclyu'u Jesús ñi'ya cua'ni ngu' lo'o tya'a cusuu ngu'

³⁸ 'Lo'o jua'a cua ndyuna mä cha' nu nchcui' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: "Sca ñati tyala ni, si cua ngüichu yu si'yu cloo tya'a yu, li'

ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña si'yu cloo ycui' yu cha' cati xqui'ya yu. Lo'o jua'a si nguxtyú yu sca la'ya tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña la'ya ycui' yu, cha' cati xqui'ya yu." Jua'a nchcui' ngu' nu ngua tya sa'ni li'. ³⁹ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mä juani, cha' nga'aa xuu tya'a mä lo'o ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o mä. Lo'o quiji'i ya' ngu' loo mä la'a tsu'cui, li'ta mä chacuayá' quiji'i ngu' chaca tsu' loo mä, si nti' ngu!. ⁴⁰ Si nti' sca ñati tyaala xlyáá camxa ji'i mä, hora ti ta mä ji'i li'; lo'o jua'a ta mä xi xa' la late' ji'i yu, cha' tyaala' ji'i yu li'. ⁴¹ Jua'a sca nu laca loo ni, si culo yu cña ji'i mä cha' tsaa lo'o mä yu'ba ji'i yu sca se'i, hora ti tsaa lo'o mä yu'ba bi' ji'i; lo'o jua'a tso'o masi tya tsaa lo'o mä ji'i ca tyijyu' la xi, si jua'a nti' yu. ⁴² Lo'o jña sca ñati cua ña'a ca na ji'i mä, ta mä na bi' ji'i; jua'a si jña ngu' xi cñi ji'i mä, tso'o ti chcui' mä lo'o ngu' bi' li'.

Nclyu'u Jesús cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a cusuu ngu'

⁴³ 'Cua ndyuna mä cha' nu nchcui' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: "Cua'ni tyaca'a mä ji'i ngu' tya'a mä, lo'o jua'a ca ti'i ti' mä ji'i tya'a cusuu mä". ⁴⁴ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mä juani, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a cusuu mä, lo'o jua'a tso'o ti chcui' mä ji'i ngu' nu nchcui' cuentyu ji'i mä, tso'o ti cua'ni mä lo'o ngu' nu ti'i ti' ji'i mä; chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ngu', masi ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i mä, masi nxtyí lo'o ngu' ji'i mä. ⁴⁵ Li' taca tyuloo ñati ji'i mä cha' laca mä sñi' ycui' Ndyosi nu ntucua nde cuä. Ndu'ni Ni cha' stu'ba ti tyucua cuichaa, masi ca su ndi'i ñati cuxi, masi ca su ndi'i ñati tso'o; ndu'ni Ni cha' stu'ba ti ca'ya tyo, masi ca su ndi'i ñati tso'o, masi ca su ndi'i ñati cuxi. Bi' cha' tso'o la si stu'ba ti cua'ni mä lo'o lcaa ñati. ⁴⁶ La cui' ti ná tso'o si xcui' ji'i ngu' tya'a tso'o ti mä tso'o ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i. Si'i na tso'o la taquiya' ycui' Ndyosi ji'i mä si jua'a ti ndu'ni mä, cha' jua'a ndu'ni

cua ña'q̄ ca ñati; masi ñati tso'o, masi ñati cuxi, masi ngu' msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'q̄ tsa cñi cñia loo ji'i ma, lcaa ngu' bi' ndu'ni tyaca'a nga' ji'i tya'a tso'o ti ngu'. ⁴⁷ Lo'o chcui' ma cha' tso'o sca ti lo'o tya'a tso'o ma, ná tso'o bi', cha' la cui' jua'q̄ ndu'ni cua ña'q̄ ca ñati; masi ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, lo'o ngu' bi' nchcui' tso'o lo'o tya'a tso'o ngu'. Quiña'q̄ la cha' tso'o cua'ni ma nti' ycui' Ndyosi. ⁴⁸ Ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cuā ni, xcui' cha' tso'o, xcui' cha' liñi, xcui' cha' lubii ndu'ni Ni; ñi'yä ndu'ni ycui' Ni, jua'q̄ nga'q̄ cha' cua'ni ma xcui' cha' tso'o lo'o lcaa ñati, si chañi cha' sñi' ycui' Ni laca ma.

6

Nclyu'u Jesúu ji'i ngu' ñi'yä xtyucua ngu' ji'i ñati ti'i

¹ Lo'o chaca cha' ni, ná ta ma sca na ji'i ngu' ti'i nu lo'o ña'q̄ xa' ñati ji'i ma, cha' ná ña'q̄ ngu' ñi'yä laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuentya ji'i ycui' Ni. Ná taca xco'o ycui' Ndyosi Sti na sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ma ca su ntucua ycui' Ni, si cha' ña'q̄ xa' ñati ji'i ma ndyu'ni ma cha' tso'o ti. ² Lo'o xtyucua ma ji'i ngu' ti'i ni, ná ntsu'u cha' cacha' ma cha' bi' ji'i xa' ñati. Ná cua'ni ma ñi'yä nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu', nu nti' tsa cha' ña'q̄ xa' ñati ji'i; nu lo'o nxtyucua ngu' bi' ji'i ngu' ti'i, masi ne' laa ji'i ngu' judío tya'a na, masi to' calle ti, sca ti nti' ngu' bi' cha' tso'o tsa chcui' ñati ji'i. Ná cua'ni ma jua'a. Cha' liñi nchcui' na'lo'o ma: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi nquicha', cua laca ngujui cha' bi' ji'i ngu' bi' nu lo'o cua na'q̄ xa' ñati ti ji'i ngu'. ³ Lo'o cu'ma ni, nu lo'o ta ma sca na ji'i ngu' ti'i, ta ma ji'i cuaana ti, cha' ná ca cuayá' ti' xa' la ñati; masi tya'a ma, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cñia ndyu'ni ma. ⁴ Sca ti ycui' Ndyosi Sti na caca cuayá' ti' Ni ñi'yä laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuaana ti, lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ma nde loo la.

Nclyu'u Jesúu ji'i ngu' ñi'yä chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi

⁵ Lo'o chaca cha' ni, lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, ná cua'ni ma ñi'yä nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Ndu'ngu' cuiñi bi' slo ñati ne' laa ji'i ngu' judío tya'a na, cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi laja lo'o ña'q̄ ñati ji'i ngu' bi'; la cui' ti cha' bi' lo'o ndu'ngu' laja calle cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ni. Cha' liñi nchcui' na'lo'o ma: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi nquicha', cua laca ngujui cha' bi' ji'i ngu' nu lo'o cua na'q̄ ñati chalyuu ti ji'i ngu'. ⁶ Lo'o cu'ma ni, nu lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, tsaa ma sca se'i su taca tyi'i ma cuaana ti. Si nga'q̄ ma nde ni'i, li' tacu' ma toni'i, cha' jua'a cua'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi Sti na cajua; ndi'i ycui' Ndyosi cacua ti slo ma, masi ná nga'q̄ xa' ñati slo ma. Sca ti ycui' Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'yä laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuaana ti, lo'o jua'a xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ma nde loo la.

⁷ Nu lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi ni, ná chcui' ma la cui' ti cha' quiña'q̄ tsa quiya', ni ná chcui' ma quiña'q̄ tsa cha' nu ná nchca cuayá' ti' ycui' ca ma, ñi'yä nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti. Nclacua ti' ngu' bi', cha' tso'o la taquiya' jo'ó ji'i ngu' si quiña'q̄ tsa cha' chcui' ngu', jua'a nti' ngu' bi'. ⁸ Pana, ná chcui' ma jua'a, cha' jlo ti' ycui' Ndyosi Sti na cua ña'q̄ ca cha' nu lyiji ji'i ma, masi bilya jña ma cha' bi' ji'i Ni. ⁹ Tso'o la si ndi'yä chcui' ma lo'o ycui' Ni lacua:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cuā, tacati tsa cha' jinu'u.

¹⁰ Caq̄ nu'u nde chalyuu cha' caca nu'u loo ji'i ya.
Cua'ni nu'u cha' caca lcaa cha' nu nti' nu'u cha' caca nde chalyuu; ñi'yä nu ndu'ni nu'u ca su ntucua nu'u, jua'a caca nde lo yuu re li'.

¹¹ Ta nu'u na cacu ya tsä juani.

¹² Lo'o jua'a cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'i ya ji'i lcaa cha' cuxi nu

ntsu'u tyiquee ya, cha' jua'a
cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' ji'i
ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o
ya.

13 Ná ta nu'u chacuayá' cha' cojolaqui
cha' cuxi ji'i ya, pana cua'ni
lyáa nu'u ji'i ya ya' nu xña'a.

Nu'u laca loo tsyi'a ti; lcaa chacuayá'
nu ntsu'u nde chalyuu, lo'o
jua'a chacuayá' nu ntsu'u
nde cua, jinu'u ntsu'u lcaa
chacuayá' bi'. Ná nga'a cha'tye
cha' tlyu tsa laca nu'u. Jua'a
caca cha' tu'ni.

Jua'a ñacui mä ji'i ycui' Ndyosi.

14 'Si cui'ya mä cha' clyu ti' ji'i ngu'
nu ngua'ni cha' cuxi lo'o mä, li'lo'o Sti
na nu ntucua nde cuä cui'ya Ni cha'
clyu ti' ji'i mä; **15** pana si ná cui'ya mä
cha' clyu ti' ji'i tya'a ñati mä, lo'o ycui'
Ndyosi Sti na, ná cua'ni clyu ti' Ni ji'i
mä ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i mä li'.

*Nclyu'u Jesús cha' ji'i tsa nu ná
ndacu ngu'*

16 'Lo'o chaca cha' ni: nu lo'o tyalaa
tsa ji'i mä lo'o ná cacu mä xqui'ya cha'
cua'ni tlyu mä ji'i ycui' Ni, ná tso'o si
tyu'u cha' xñi'i ti' tyiquee mä, ñi'ya nu
ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u ty-
iquee ngu'. Nti' ngu' bi' cha' ña'a ñati
ji'i cha' tacati tsa nu ndu'ni ycui' ca
ngu', cha' ná ndyacu ngu' tsä bi'. Cha'
liñi nchcui' na! lo'o mä, cha' cua laca
ngujui cha' ji'i ngu'; lcaa cha' tso'o
nu tyacua ji'i ngu' ca slo ycui' Ndyosi
nquia', cua ngujui cha' bi' ji'i ngu'
nu lo'o cua na'q xa' ñati chalyuu ti
ji'i ngu'. **17** Pana cu'mä ni, lo'o tyalaa
sca tsä nu ná cacu mä, cha' tso'o la
cua'ni tlyu mä ji'i ycui' Ni, li' tso'o la
tyaati loo mä, jua'a sube' mä chccu
hique mä, **18** cha' ná caca cuayá' ti' xa'
ñati ji'i mä cha' ná ndyacu mä tsä bi'.
Sca ti ycui' Ndyosi Sti na nchca cuayá'
ti' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni mä
cuaana ti. Lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o
nu tyacua ji'i mä nde loo la.

*Cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' ca su
ntucua ycui' Ni*

19 'Lo'o chaca cha' ni: ná xco'o
mä quiña'a tsa cha' tso'o cuentya ji'i

ycui' ti mä laja lo'o ndi'i mä chalyuu
re. Yala ti quiñu'u cha' tso'o bi' jua'a
ti; ntsu'u quiya' cacu tiña' ji'i, cacu
cuixu' ji'i, cua'ni ñu'u ji'i li'. La cui'
jua'a cuaana ngu' ji'i cha' tso'o nu
ntsu'u ji'i mä, nguna' cha' bi' ji'i mä
li'. **20** Tso'o la lo'o xco'o ycui' Ni cha'
tso'o nu tyacua ji'i mä ca su ntucua
ycui' Ni; nga'aa cacu tiña' ji'i cha' tso'o
bi', nga'aa quiñu'u, lo'o jua'a nga'aa
caca cuaana ngu' ji'i cha' tso'o bi'.
21 Cha' nu tyaca'a la ji'i mä ni, tyanu
cresiya ji'i mä ca su ntsu'u cha' bi',
masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'i
mä nde chalyuu, masi cha' tso'o nu
cua nchco'o Ni cuentya ji'i mä ca su
ntucua ycui' Ni.

Nu laca xee ji'i tyucui ña'a ngu'

22 'Nu si'yu cloo na ni, bi' laca nu
nda xee ji'i tyucui ña'a na. Nu lo'o
tso'o ti si'yu cloo na, li' taca ña'a na
cha' cua'ni na lcaa lo cña nu ntsu'u
cha' cua'ni na, taca cua'ni na xcui'
cha' tso'o. **23** Pana si quicha si'yu cloo
na, nga'aa caca cua'ni na cña, cha'
talya xee ña'a na li'. Lo'o jua'a ne'
cresiya ji'i mä ni, si ndyacu' xee ji'i
mä cha' ntsu'u chalyuu cuxi ji'i mä
ngaa'aa tyu'u xee ne' cresiya ji'i mä
tsiya' ti li'; talya tsa tyanu cresiya ji'i
mä li'.

*Ñi'ya nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'i
cñi*

24 'Ni sca ñati ná taca ji'i ngu' cua'ni
ngu' cña ji'i tucua tya'a xu'na ngu' sca
tyempo ti. Ná taca taquiya' mä ji'i
ycui' Ndyosi la cui' tyempo lo'o lye tsa
ndya'a cha' tyiquee mä cha' ji'i cñi. Si
jua'a ni, cua ntsu'u tucua tya'a xu'na
mä li'. Ná tyiquee' li' ca ti'i ti' mä
ji'i tsaca xu'na bi', lo'o jua'a ca tiji' ti'
mä ji'i chaca xu'na bi'. La cui' jua'a
taquiya' tso'o mä ji'i xu'na clyo bi',
lo'o jua'a cñilo'o ti mä ji'i chaca bi' li'.

Ña'asii tso'o ycui' Ndyosiji'i sñi' Ni

25 'Ndube ti' ycui' Ni ji'i mä, bi'
cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' mä
ñi'ya caca cha' cu'ú mä, na ca cacu
mä, na ca co'o mä su ndi'i mä ma caja
ste' mä. Cuayá' tsa cha' na lu'ú ti

na juani, masi si'i quiña'q̄ tsa na nu cacu na; cuayá' tsa cha' tso'o ti tyucui ña'q̄ na, masi si'i na tso'o tsa ste' na.

26 Culacua xi ti' mā ñi'yā nu ndyaca ji'i quiñi nu ndyacui cua: ná ntayaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacula, ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua, nda Ni na cacu ni' jua'q̄ ti. Lo'o cu'ma ni, ¿ha xti la ntsu'u loo mā que quiñi bi' ca slo ycui' Ndyosi? Si'i. Quiña'q̄ la ntsu'u loo mā cuentya ji'i ycui' Ni.

27 Pana nga'aa caca caluu la mā sa cla'be metro cua la, masi quiña'q̄ tsa cha' culacua ti' mā.

28 'Lo'o jua'q̄ cha' ji'i ste' mā, ¿ni cha' nclyacua tsa ti' mā ji'i cha' bi'? Culacua xi ti' mā lo'o ña'q̄ mā queé nu ntsu'u lo quixí' cua. Tso'o ti nclyuu bi', masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca ji'i cuiñá late' cacu'. **29** Nu jyo'o Salomón nu ngua rey culiya' tsa cua sa'ni ni, tso'o tsa ña'q̄ ngua ste' jyo'o bi'; pana ná stu'ba ña'q̄ ste' yu lo'o queé cua, cha' tso'o la ña'q̄ queé. **30** Ñi'yā lo'o tso'o tsa ngüiñá ycui' Ndyosi ji'i queé cua, cha' nda Ni sca lo ste' bi', masi sca ti tsā talo queé bi' lo'o li' tyaqui ntsu'u quiya'; la cui' jua'q̄ ta ycui' Ni late' cacu' mā, masi xti tsa cha' jlya ti' mā ji'i ycui' Ni.

31 Bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' mā ñi'yā cha' cuxi tyacua ji'i mā ca nde loo la. Ná ñacui lye mā: "¿Ma caja na cacu ya?" Ná ñacui mā: "¿Ma caja hitya co'o ya?" Ni ná ñacui mā: "¿Ma caja ste' ya?" **32** Jua'q̄ nclacula ti' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti. Pana jlo ti' ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua cha' lyiji cha' bi' ji'i mā, **33** bi' cha' si'i ji'i cha' bi' clyana mā. Tso'o la si ta mā tyempo ji'i ycui' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i mā, jua'q̄ tso'o la si cua'ni mā lcaa cha' nu nti' ycui' Ni cha' cua'ni mā nde chalyuu; li' ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'i mā. **34** Lo'o jua'q̄ ná ntsu'u cha' culacua ti' mā cuentya ji'i ñi'yā nu caca ji'i mā tsā quee. Chaca tsā laca bi'. Sca ti ji'i tsā juani culacua xi ti' mā ñi'yā cua'ni mā cha' tyijiloo mā ji'i cha' cuxi nu tyacua ji'i mā juani.

7

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i tya'a ñati

1 'Lo'o chaca cha' ni: ná sta mā qui'ya ji'i tya'a ñati mā, cha' ná tyiquee' sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'i mā si cua'ni mā jua'q̄. **2** La cui' ñi'yā nchcui' cuxi mā ji'i xa' la tya'a ñati mā, si tyaala tsa mā, la cui' jua'q̄ cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i mā. Lo'o jua'q̄, la cui' cuayá' milya ñi'yā nu nda mā ji'i tya'a ñati mā, la cui' jua'q̄ ta ycui' Ni ji'i mā. **3** ¿Ni cha' yala tsa nchcui' mā ji'i sca cha' cuxi nu ntsu'u ji'i xa' la tya'a ñati mā, masi ñi'yā nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí cloo ngu'? Pana ná ndube ti' mā cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ycui' mā, ñi'yā nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycui' ca mā. **4** ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee mā chcui' mā lo'o tya'a ñati mā ndi'yā: "Ta nu'ú chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'u"? Jua'q̄ ñacui mā, masi ná ña'q̄ mā nguti nu ntsu'u cloo ycui' ca mā.

5 ¡Na cuiñi mā! Clyo la tylu'nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycui' ca mā, lo'o li' taca ña'q̄ tso'o mā cha' culo mā satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a mā.

6 'Cha' lubii nu cuentya ji'i ycui' Ndyosi ni, ná tso'o si tsaa chcui' mā cha' bi' lo'o ñati cuxi nu ná nti' cuna cha' bi' tsiya' ti, cha' ñi'yā nti' xne', jua'q̄ nti' ngu' bi'; su'ba ñasi' mā ji'i ngu' cuxi bi', cha' cua'ni lya' ti' ngu' ji'i mā li'. Lo'o jua'q̄ ná tso'o sta mā sca na tso'o nu quiña'q̄ tsa nga'aa su ndya'q̄ cube', cha' hora ti satá quiya' ni' na tso'o bi'.

Ñi'yā nu tso'o la jña ngu' sca cha' ji'i ycui' Ndyosi

7 'Lo'o chaca cha' ni: jña mā sca cha' ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'q̄ ta ycui' Ni cha' bi' ji'i mā li'; clyana mā ji'i ycui' Ni, lo'o jua'q̄ quiye Ni ji'i mā li'; tyucui tyiquee mā chcui' mā lo'o ycui' Ni, cuna Ni cha' nu chcui' ma lo'o Ni li'.

8 Cua ña'q̄ ca ñati nu ndijña sca cha' ji'i ycui' Ndyosi, caja cha' bi' ji'i ngu' li'; cua ña'q̄ ca ñati nu nclyana ji'i ycui' Ni, quiye Ni ji'i ngu' li'; lo'o jua'q̄ cua

ñ'a'q ca ñat_i nu tyucui tyiquee nchcui' lo'o Ni, cuna Ni cha' nu nchcui' ngu' lo'o Ni li'.

⁹ 'Ná ntsu'u ni tsaca cu'maq nu ta sca quee cacu sñi' lo'o jña nu piti xlyá cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹⁰ Ni ná ntsu'u ñat_i nu ta cuaña ji'i sñi' lo'o jña nu piti cuala ya cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹¹ Bi' cha' lacua, si jlo ti' mañi'ya ta mañ na tso'o ji'i sñi' mañ, masi cuxi ntsu'u cha' tyiquee ma, la cui' jua'a caca cuayá' ti' mañ cha' jlo la ti' y cui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cuä ñi'ya nu ta Ni na tso'o ji'i ngu' nu ndijña ji'i Ni.

¹² 'Nga'a cha' cua'ni tso'o mañ lo'o xa' ñat_i si ntí' mañ cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o mañ. La cui' cña bi' ngulo y cui' Ndyosi lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a cha' nu nguscua xa' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi sa'ni la; sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nchcui' lcaa ngu' bi' lo quityi.

To' lo'o chubi ti

¹³ 'Lo'o chaca cha' ni, nga'a cha' tyeje tacui mañ tolo'o chubi. Tlyu tsa tolo'o, lo'o jua'a sii tsa tyucui su tsaa ngu' ca bilyaa; tso'o tsa ña'q tyucui bi' ntí' ngu', bi' cha' quiñ'a tsa ñat_i ndya'a tyucui bi'. ¹⁴ Pana chubi tsa tolo'o, lati tsa tyucui su tsaa ngu' nu ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'; xti ti ñat_i nquije ji'i tyucui bi'.

Lo'o ña'q na si'yu, li'jlo ti'na ni yaca laca nu nda si'yu bi'

¹⁵ 'Lo'o chaca cha' ni: cua'ni tii ti' mañ ña'q mañ ji'i ngu' cuiñi nu nchcui' cuiñi ti cha' cuentya ji'i y cui' Ndyosi nclu'u ngu' cha' ji'i mañ. Sca na'ni tso'o laca nu naa xlyá'; lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ntí' ngu' cha' culacua ti' mañ cha' ñat_i tso'o laca ngu' ñi'ya laca xlyá'. Tso'o tsa nchcui' ngu' bi' lo'o mañ, tso'o tsa ndu'ni ngu' lo'o mañ; pana cha' cuiñi laca nu nchcui' cha' tso'o tsa ngu' bi', cha' tyaala tsa ngu', cuiñi tsa ngu' bi'. Si'i ñi'ya laca xlyá' laca ngu' bi'; ñi'ya laca sca bo'o nu tyaala tsa, jua'a laca ngu' bi'. ¹⁶ Taca ji'i mañ tyuloo mañ ji'i ngu' cuiñi bi' lo'o ña'q mañ ni cña ndu'ni ngu', si cha'

tso'o, si cha' cuxi ndu'ni ngu'. Si'i ji'i quiche' yane nsuu na si'yu losu' tyixi, cha' ná ta lti bi' si'yu tyixi; jua'a si'i ji'i yaca quiche' nsuu na si'yu tyixi. ¹⁷ Ji'i lcaa yaca tso'o nsuu na si'yu tso'o; pana yaca nu cua btyi ni, nga'aa nda bi' si'yu nu cacu na. ¹⁸ Ná ta sca yaca tso'o si'yu nu ná tso'o; jua'a sca yaca nu ná tso'o ni, ná ta bi' si'yu tso'o. ¹⁹ Lo'o li' si'yu ngu' ji'i yaca btyi bi', cha' nga'aa tso'o bi'; taqui' ngu' yaca bi' li'. ²⁰ Nchca cuayá' ti' mañ ñi'ya ndu'ni sca yaca lo'o ña'q mañ si'yu yaca bi', lo'o jua'a caca cuayá' ti' mañ si cuiñi ngu' bi' lo'o ña'q mañ ñi'ya laca cña nu ndu'ni ngu'.

Si'i lcaa ñat_i nu tyat_i ca su laca y cui' Ni loo

²¹ 'Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na': "Xu'na, Xu'na", nacui' ngu' 'na; pana si'i lcaa ngu' bi' nu tyat_i ca su laca y cui' Ni loo. Sca ti ngu' nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Sti na' nu ntucua nde cuä, bi' ngu' laca nu tyat_i ca su laca y cui' Ni loo. ²² Nu lo'o tyalaa hora cha' cua'ni cuayá' y cui' Ni ji'i lcaa ñat_i chalyuu, tyu'u tucua quiñ'a q ñat_i nu ñacui' 'na: "Xu'na, Xu'na", ñacui' ngu' 'na, "lo'o cuare, cua nchcui' ya lo'o ñat_i cuentya jinu'u. Chacuayá' jinu'u ngulo ya ji'i cui'i cuiñi nu ngusñi ji'i ñat_i, lo'o jua'a cua ngua'ni ya xa' lo cha' tlyu chacuayá' jinu'u", ñacui' ngu' bi' 'na. ²³ Lo'o li' ntsu'u cha' xacui' na' cha' ji'i ngu' bi' ndi'ya: "Ná nslo na' ji'i cu'maq tsiya' ti. Yaa clyá mañ cha' ngu' xña'q laca mañ."

Tucua lo ña'q ngüiñá ngu' ni'i

²⁴ 'Lcaa ñat_i nu cuna tso'o cha' nu nchcui' na' re, lcaa ñat_i nu taquiya' tso'o ji'i cha' nu nchcui' na', laca ñat_i bi' ñi'ya laca sca ñat_i nu ngulacua xi ti' nu lo'o tya lyiji cuiñá yu ni'i ji'i. Lo'o li' ngüiñá yu bi' ni'i ji'i yu chü' sca quee cuaja'. ²⁵ Li' ngua'ya tsa tyo, ña'q cuayá' nu ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i nu ntucua chü' quee bi'. Lo'o jua'a ndyaca tsa cui'i, pana ná nclyú ni'i bi', cha' tso'o tsa su ntucua chü' quee bi'. ²⁶ Lo'o jua'a lcaa ñat_i nu ndyuna cha' nu nchcui' na'

re lo'o ngu', pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi', laca ngu' bi' ñi'yä laca sca ñatí tonto nu ná ngulacua ti' tsiya' ti; ngüiñá yu bi' sca ni'i lo yusi' ti. ²⁷ Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a cuayá' nu nxlya'ba hitya yuu ji'i ni'i bi', lo'o jua'a lye tsa ndyaca cui'i. Nga'aa ndalo ni'i bi' li', ndyú bi', ndye bi', ngunu'u tsiya' ti li'; lo'o jua'a ñatí nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' jna', tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

²⁸ Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cha' re ji'i ngu', li' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a ji'i cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu'. ²⁹ Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'yä nclu'u mstru cha' jo'ó ti nclyu'u yu ji'i ngu'.

8

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

¹ Lo'o li' ngua'ya Jesús ca'ya bi'. Quiña'a tsa ñatí ndya'a lca'a ji'i. ² Lo'o li' ndu'u tucua sca nu quicha slo. Ndyatu sti' yu slo ycuí' Jesús, cha' nti' yu cuane yu ji'i Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i yu, cha' ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' ji'i yu bi'.

—Xu'na —nacui nu quicha bi' ji'i Jesús—, cua'ni jo'o 'na. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni nu'u cha' caca lubii cuaña' na'.

³ Li' ngutacui ya' Jesús lo nu quicha bi', ngusta ya' su ndyatsu' cuaña' yu.

—Cua'ni na' jo'o jinu'u —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u juani —nacui.

Hora ti ngua tso'o nu quicha bi', ngua lubii cuaña' yu. ⁴ Xa' nchcui' Jesús lo'o yu li':

—Yaa clya nu'u slo sti jo'ó —nacui—. Cajua ta nu'u mstq nu nacui jyo'o Moisés cha' ta na ji'i ycuí' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i quicha nu ntsu'u ji'na. Ná cacha' nu'u ji'i xa' ñatí. Taca ca cuayá' ti' lcaa ñatí cha' cua ngua tso'o nu'u, nu lo'o cuna ngu' cha' cua ngusñi sti jo'ó mstq nu nda nu'u.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i msu ji'i xu'na sendaru

⁵ Lo'o li' ndyalaa Jesús to' quichi Capernaum. Quichi bi' ndyacua tya'a lo'o sca capitán ji'i sendaru romano nu ndijña ji'i Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i sca nu quicha:

⁶ —Xu'na —nacui capitán bi' ji'i Jesús—, quicha tsa msu 'na. Na ntsiya ti yu to' tyi na' cha' nchcui' tyucui tyucui ña'a yu; ti'í tsa nti' yu.

⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Tsa'a na'. Cua'ni na' cha' tyaca tso'o yu —nacui Jesús ji'i nu capitán bi'.

⁸ Hora ti nguxacui capitán cha' ji'i Jesús li':

—Xu'na —nacui yu ji'i Jesús—, ná tso'o tsaa nu'u to' tyi na', cha' si'i ñatí tso'o laca na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' culo nu'u cña cha' catí quicha bi' tsiya' ti; jlo ti' na' cha' caca tso'o msu 'na li', masi tyijyu' ti tyu nu'u chcui'.

⁹ Xu'na sendaru laca na'; laca na' loo ji'i sca siyento tya'a sendaru, lo'o jua'a ntsu'u nu laca loo jna'. Si culo na' cña ji'i tsaca sendaru bi' ndi'ya: "Yaa clya nu'u", hora ti tsaa yu, cha' nti' na' cha' tsaa yu. Jua'a si chcui' na' lo'o chaca yu: "Caña nu'u ca nde", hora ti caña yu slo na' li'. Jua'a si culo na' cña ji'i msu 'na: "Cua'ni sca cña 'na", ñacui na' ji'i; hora ti cua'ni yu cña bi' 'na —nacui capitán ji'i Jesús—. Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo cña cha' catí quicha bi'.

¹⁰ Ndube tsa ti' Jesús lo'o ndyuna cha'nu nchcui' capitán bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñatí nu lca'a ji'i:

—Liñi tsa cha' nchcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús ji'i ngu'—. Bilya ña'a na' tsiya' ti ji'i sca ñatí nu tso'o tsa jlyá ti' ji'i ycuí' Ndyosi, ñi'yä jlyá ti' nu capitán re; tyucui ña'a nasiyu Israel re ná ntsu'u ngu' nu jlyá ti' jua'a.

¹¹ Chañi cha' tiya' la tyalaa quiña'a tsa ñatí tyijyu', masi ngu' loyuu su ntyucua cuichaa, masi ngu' loyuu su ndyaa cuichaa, tsaa ngu' cha' tyu-cua ngu' to' mesa ca su laca ycuí'

Ndyosi loo nde cuā; stu'ba ti tsaa tucua ngu' to' mesa bi' lo'o jyo'o Abraham lo'o jyo'o Isaac lo'o jyo'o Jacob. ¹² Lo'o jua'ā ntsu'u xa' la ñatí nu laca sñi' ycuī Ndyosi nacuī ngu', pana ná tyalaa ngu' bi' slo ycuī Ni. Culo Ni cña ji'i xcā ji'i Ni cha' tsaa xcā xcuāa ji'i ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; xi'ya tsa ngu' bi' ca bi', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'.

¹³ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu capitán bi':

—Yaa nu'ū to' tyi nu'ū lacua —nacuī ji'i—. Jlyā ti' nu'ū, bi' cha' cua ndyaca tso'o nu quicha bi' jinu'u juani ti —nacuī Jesús ji'i.

Lo'o la cui' hora ngua tso'o msu bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Pedro

¹⁴ Ca tiya' la ndyaa Jesús nde ni'i ji'i Pedro. Li' na'a Jesús cha' na ntsiya ti xtya'a laa Pedro lo qui'ñā, cha' tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma'. ¹⁵ Li' ngusta ya' Jesús chū' ya' ma' cusu' bi', lo'o hora ti ndyu'u tyique' ji'i; ndyatū ma' cusu' bi' li', cha' caque' xi na cacu Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ngu' quicha

¹⁶ Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa quiña'a ngu' slo Jesús, lijyā lo'o ngu' ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' ji'i ngu' quicha; lo'o li' ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o jua'ā ngua'ni Jesús jo'o ji'i lcaa ngu' quicha nu ndya'a slo. ¹⁷ Jua'ā ngua cha' ndyu'u tucua la cui' cha' nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nscua cha': "Cua ngua tii ycuī Ni ma nde su ti'í ji'na, lo'o jua'ā ñi'yā laca quicha nu ntsu'u ji'na; ngua'ni tye Ni quicha bi', ndyaca tso'o na li'". Jua'ā nscua lo quityi, bi' cha' ndu'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha.

Ntsu'u ngu' nu ntí' tya'a lo'o Jesús

¹⁸ Lo'o ngua sca tsā na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñatí ndya'a slo, bi' cha' ngulo yu cña ji'i ngu' tya'a ndya'a yu

cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ycuī yu ne' yaca ni'i ca chaca tsu' tayu' bi'. ¹⁹ Lo'o cua tsaa ti ngu', li' ndyalaa sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacuī mstru bi' ji'i Jesús—, lo'o na' ntā' tya'a na' lo'o nu'u lcaa macala su tsaa nu'u.

²⁰ Nguxacuī Jesús cha' ji'i mstru bi' li':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyuu ni' ndyu'ú ni'; lo'o jua'ā quiñi sube, ne' xlyatíndyu'ú ni'. Pana na' ni, cua nda Ni 'na lijyāa chalyuu re cha' caca na' ñatí, lo'o jua'ā ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña' na'.

²¹ Lo'o li' nchcui' chaca nu qui'yu nu ndya'a lo'o Jesús nquicha':

—Cusu' —nacuī yu ji'i Jesús—, ta xi chacuayá' 'na cha' tsa'a na' to' tyi na' cha' ña'asii na' ji'i sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' xatsi' na' ji'i sti na' clyo. Li' tsa'a la lo'o nu'u.

²² Li' nguxacuī Jesús cha' ji'i yu:

—Tso'o la masi cāa lca'a nu'ū 'na juani ti —nacuī Jesús ji'i—. Tya ntsu'u xi xa' la ñatí chalyuu tya'a mā nu taca xatsi' ji'i ñatí nu cua ngujuii.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

²³ Lo'o li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i pití; ndyatí ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o, ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. ²⁴ Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'i, lye tsa ndyatu clyoo' lo tayu'; cua quilyu'u ti yaca ni'i bi' ne' hitya xqui'ya clyoo', pana laja' Jesús ntsu'u ne' yaca ni'i bi'. ²⁵ Li' nguxtyu'u ngu' tya'a ndya'a ji'i Jesús:

—Cusu' —nacuī ngu' ji'i Jesús—, cua'ni lyaá clyā ji'na. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re ne' hitya, cajaa na si nti'.

²⁶ Li' nguxacuī Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ni cha' ntsii tsa mā? —nacuī ji'i ngu'—. ¡Xi tsa tyempo ndalo mā, cha' ná jlyā ti' mā ji'i ycuī Ndyosi cha' caca ji'i Ni cua'ni Ni cña!

Lo'o li' ndyatū Jesús, nchcui' lo'o cui'i lo'o clyoo' cha' cua'a ji'i cha' bi'; hora ti ngua tī bi' li'. ²⁷ Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' ngua tī tsiya' ti clyoo' lo'o cui'i bi'.

—¿Ti ñati ta laca nu cusu' re? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ndaquiya' clyoo' ji'i, jua'a nduna cui'i cha' nu nchcui' nu cusu' re lo'o.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' Gadara nu ngusñi cui'i xña'a ji'i

²⁸ Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' nde loyuu ji'i ngu' Gadara. Li' ndyacua tya'a tucua tya'a ngu' quicha lo'o Jesús; ngusñi cui'i xña'a ji'i tyucuua ngu', bi' cha' tyaala tsa ngu' quicha bi'. Ndi'i ngu' ne' lo'o jyo'o, lo'o jua'a nga'aa nda ngu' chacuayá' tyeje tacui xa' ñati tyucuii jua. ²⁹ Lo'o li' ngua'ni cui'i xña'a cha' cuii tsa ngusi'ya ngu' quicha bi':

—¿Ni cha' ndya'a nu'u slo cua, Jesús? —nacui ngu' quicha ji'i—. Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. ¿Ha xcube' nu'u ji'i cua nti' nu'u, masi si'i tyempo juani caca cha' nchcube' bi?

³⁰ Lo'o ndejua la xi ndi'i quiña'a tsa cube', ndya'a nclyana ni' na cacu ni'. ³¹ Li' ngua'ni cui'i xña'a bi', cha' ngüijña ngu' quicha chacuayá' ji'i Jesús cuentya ji'i cui'i bi'.

—Jlo ti' ya cha' nti' nu'u culo cui'i nu ntsu'u ji'i ya, cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i ya —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Bi' cha' ta xi chacuayá' ji'i cui'i cha' tsaa xñi ji'i cube' nu ndya'a jua.

³² Li' nda Jesús chacuayá' ji'i cui'i bi':

—Yaa clya ma —nacui Jesús ji'i cui'i bi'.

Lo'o li' ndyu'utsu' cui'i xña'a ji'i tyucuua nu quicha bi', ndyaa cui'i bi' ngusñi ji'i cube'. Hora ti ngusna lcaa cube' bi', ngua'ya ni' to' cua'a, ndyú ni' ne' hitya tayu', ndyi'o ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

³³ Lo'o na'a ngu' nu ña'asii ji'i cube' bi' ñi'ya nu ngua ji'i ni', ndyutsii tsa ngu' li'. Ngusna ngu' ca quichí cha' cache' ngu' ji'i ngu' quichí ñi'ya nu ngua ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i xña'a ji'i, lo'o jua'a ndacha' ngu' ñi'ya nu ngua ji'i cube' bi'. ³⁴ Lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' slo Jesús. Lo'o ndyacua tya'a ngu' lo'o, li' lye tsa ngüijña ngu' bi' ji'i

cha' nga'aa tyanu Jesús loyuu quichi tyi ngu', tyaa yu xa' se'i nti' ngu'.

9

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha nu nchcu' tyucui tyucui ña'a yu

¹ Lo'o li' xa' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i bi', cha' tyeje tacui lo tayu' cha' tyaa quichí tyi. ² Lo'o ndyalaa quichi bi', li' ñaa lo'o ngu' ji'i sca nu quicha nu nchcu' tyucui tyucui ña'a yu; ñaa ngu' slo Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i nu quicha bi'. Ntsiya nu quicha bi' ne' sca catya. Pana jlo ti' Jesús cha' jlya ti' ngu' bi' ji'i, bi' cha' nchcui' lo'o nu quicha ndi'ya:

—Ca tso'o nu'u, sñi' —nacui Jesús ji'i nu quicha—. Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u.

³ Lo'o li' ngulacua xi ti' mstru cha' jo'ó nu ndu cacua ti: “Cha' cuxi nchcui' nu qui'yu re cuentya ji'i ycui' Ndyosi”. Jua'a ngulacua ti' ngu'. ⁴ Pana, ngua tii Jesús ji'i lcaa lo cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' chii nti' ma ña'a ma 'na juani? —nacui Jesús ji'i mstru bi'—.

⁵ Ná ndiya ti' ma si ñacui na' ji'i nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i qui'ya nu ntsu'u hi”. ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: “Tyatu nu'u, xa tu'ba catya hi cha' tyaa lo'o ji'i ca to' tyi”? —nacui Jesús—. ⁶ Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha' ntsu'u chacuayá' 'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi cha' cuityi na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu, cha' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca ñati. Ca cuayá' ti' ma lo'o ña'a ma cha' tyaca tso'o nu quicha re juani.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—Tyatu nu'u —nacui Jesús ji'i—, xñi ji'i catya ji'i, ndu'u yu, ndyaa yu ca to' tyi yu.

⁷ Hora ti ndyatu nu quicha bi', ngusñi ji'i catya ji'i, ndu'u yu, ndyaa yu ca to' tyi yu. ⁸ Quiña'a tsa ñati na'a ji'i cha' bi', ndyutsii tsa ngu' li'. Ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi li',

cha' cua nda Ni chacuayá' ji'i ñatí cha-lyuu cha' cua'ni cña tonu jua'a, ngua ti' ngu'.

Ngusi'ya Jesús ji'i Mateo

9 Ndu'u Jesús ndyaa, lo'o li' cua tyeje tacui ti to' ni'i su ntucua Mateo nxñi cñi cña loo ngu'. Nchcui' Jesús lo'o nu Mateo bi' li':

—Tyu'u lca'a nu'u 'na —nacui' Jesús ji'i.

Hora ti ndyatú Mateo, nguxtyanu cña ji'i, ndyaa lca'a ji'i Jesús li'.

10 Tiya' la li' nga'a Jesús nde ne' ni'i ji'i Mateo, ntucua yu to' mesa cha' ndyacu yu. Lo'o li' quiña'a la ñati ndyalaa slo Mateo cha'cacu ngu'lo'o. Ndi'i ngu'tya'a ndu'ni cña lo'o Mateo, lo'o xa' la ñati nu nacui' ngu' ji'i cha' ná tso'o ñati bi', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús; stu'ba ti ndyacu lcaa ngu' bi'. **11** Lo'o na'a ngu' fariseo cha'ndyacu Jesús lo'o ngu' bi', hora ti nchcui' ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu:

—¿Ni cha' stu'ba ti ndacu xu'na ma lo'o ngu' nu ná tso'o, masi lo'o ngu' re nu laca msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cña cña loo ji'i ngu'? —nacui' ngu' fariseo bi'.

12 Pana ndyuna Jesús cha' nu nda ngu' bi', bi' cha' nchcui' ycui' yu lo'o ngu' li':

—Ngu' nu ná quicha ni, ná ntsu'u cha' caca jo'o ji'i ngu' bi' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Sca ti ji'i ñati quicha ntsu'u cha' caca jo'o. **13** Yaa clya mä cua'a jyaca mä ji'i cha'nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi, nu ndi'yä nchcui': “Nti' na' cha' cua'ni ty'a'na ti' mä ji'i ty'a' ñati mä, nacui' ycui' Ni. Bi' nu tso'o la, masi ná ta mä quiña'a tsa mstä 'na; ni na'ni scu' mä, ná ndu'ni cha' ta mä mstä 'na.” Jua'a nscua lo quityi. Ná lijyä na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ñati nu tso'o tsa ycui' ngu', nti' ngu'; cua lijyä na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ngu' nu jlo ti' cha' ntsu'u cha' cuxi tyiquee ngu', cha' caca tyuju'u ti' ngu' li'. Xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'.

Ndacha' ngu' judío ji'i Jesús si ná cua'ni tacati yu ji'i tsä nu ná ndacu ngu'

14 Lo'o li' ndyalaa sca taju ñatí slo Jesús, la cui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan laja lo'o ntyucuatyá ji'i ngu' laca ngu' bi'. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—Ntsu'u tsä nu ná ndacu cuare —nacui' ngu'—, lo'o ntsu'u tsä nu ná ndacu ngu' fariseo, xqui'ya cha' ndu'ni tacati ya tsä bi'; pana nu'u, lo'o jua'a ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u, lcaa tsä ndacu mä. ¿Ni cha' ta ndacu cu'ma lcaa tsä lacua?

15 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o cutsii; ná ndi'i ngu' xñi'i ti' ngu' tsä bi' lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui' Jesús ji'i ngu' li'—. Pana nu lo'o tyalaa tsä li', nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'i ti' ngu' re nde loo la.

16 'Chaca cha' chcui' na' lo'o ma: ni sca ngu' ná cua'ni cho'o ngu' late' cusu' ji'i ngu' lo'o sa yu'be late' cucui, cha' lo'o cua ndyaati late' bi', tyat-sii' late' cucui bi'; tyat'i jlyacuä su ngalya late' bi' li'. **17** La cui' ti cha', ná su'ba ngu' lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca' cucui tyu'u lcui nu chca ndyu'u ti; jua'a talo tyucuua cha' bi', lo'o lcui lo'o tyaca' bi'. (Jua'a ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ná tso'o quixa' ngu' cha' cucui nu nclyu'u yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' cha' cua'ni ngu'.)

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

18 Laja lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa sca ngu' judío nu laca loo; ndatu sti' yu slo Jesús li', cha' jña yu sca cha' clyu ti' ji'i:

—Cua ngujuii ca ti sca nu piti cuna'a sñi' na' —nacui' nu cusu' ji'i

Jesús—. ¿Ha ná tsaa nu'ú slo na' cha' sta ya' nu'ú lo nu piti bi'? —nacui—. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'ú cua'ni cha' tyu'ú nu piti chaca quiya'.

¹⁹ Li' ndyatu Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lo'o nu cusu' bi'. ²⁰ Pana tyucui su ndyaa ngu' njyacua sca nu cuna'q quicha ji'i Jesús, lijyá nde chu' yu cha' cala' ma' quiya' ste' yu; cua tii tyucuaa yija quicha nu cuna'q bi', cha' ndyalú tañi. ²¹ Ndi'ya ngulacua ti' ma': "Masi cala' ti na' ste' Jesús, li' tyaca tso'o na!". Jua'a ti ngulacua ti' ma'. ²² Lo'o li' nguxtyacui Jesús, nguxña'a ji'i nu cuna'q bi':

—Cua'ni cho'o tyiquee nu'ú, sñi' —nacui Jesús ji'i—. Jlya ti' nu'ú 'na, bi' cha' ndyaca tso'o nu'ú juani.

Lo'o hora ti ndyaca tso'o nu cuna'q bi'.

²³ Lo'o li' ndyalaa Jesús ca to' tyi nu laca loo bi', na'q cha' cua ndyalaa ngu' musca slo cha' nscua santo; nxi'ya tsa ngu' ndi'ji'ngu' toni'ji'nu' cusu' bi!. ²⁴ Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tyaa mä tso'o la —nacui—. Na laja' ti nu piti re, si'i na ngujui re.

Nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús li', ²⁵ pana ngulo'o Jesús ji'i ngu'cha' caja su tyatí ycui' yu ne' ni'ji' ca slo nu piti bi!. Li' ngusñi yu ya' nu piti bi!, ndaca'q nu piti li!. ²⁶ Lo'o jua'a ngua cha' nguañi cha' bi' lcaa quichí su ndi'ji'ngu' ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

²⁷ Lo'o li' ndu'u Jesús ca ne' ni'ji' bi' ndyaa yu, lo'o jua'a ndya'a lca'a tu-cua tya'a ngu' cuityi' ji'i yu. Ngusi'ya ngu' ji'i Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'ú ji'i cua, cusu', nu'ú nu laca ñati tya'a ji'i jyo'o David —ndu'ni ngu' ji'i.

²⁸ Lo'o cua ndyalaa Jesús ndyatí ni'ji'i, lo'o nu ngu' cuityi' bi' lijyá ngu' cacua la slo yu. Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—¿Ha jlya ti' ma' cha' caca jna' cua'ni na' cha' tyaca tso'o mä? —nacui yu ji'i ngu'.

—Jlya ti' ya, cusu' —nacui nu ngu' cuityi' bi' ji'i.

²⁹ Lo'o li' ndyala' Jesús cloo tyucuaa ngu' cuityi' bi':

—Tyaca tso'o mä lacua. Caca bi' ji'i mä si jlya ti' mä 'na —nacui Jesús ji'i ngu' cuityi' bi' li'.

³⁰ Hora ti ngua tso'o si'yu cloo ngu', ña'a tso'o ngu' li'. Lo'o li' lye nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná cacha' mä ji'i ni sca ñati, cha' ná caca cuayá' ti'ngu' ñi'ya ngua cha' ngua tso'o cloo mä —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

³¹ Pana ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndacha' ngu' ji'i lcaa ñati ñi'ya ngua cña nu ngua'ni Jesús lo'o ngu'; bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu jua.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu cu'u

³² Lo'o cua ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', li' ndyalaa chaca latya ñati, yaa lo'o ngu' ji'i sca yu cu'u; na cu'u yu xqui'ya cui'ji' cuxi nu ngusñi ji'i yu. ³³ Lo'o ngulo Jesús cui'ji' cuxi ji'i nu quicha bi', li' ngua nchcui' yu, masi cu'u yu tsá la. Ndube tsa ti' lcaa ñati nu ndu'ndacua li'.

—Bilya ña'a na sca cha' tlyu jua'a —nacui'ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u ñati tyucui ña'a nasiyu Israel re nu caca cua'ni jo'o jua'a —nacui'ngu'.

³⁴ Pana xa' ña'a nchcui'ngu' fariseo bi':

—Na nclyo nu Jesús jua ji'i cui'ji' cuxi nu ngusñi ji'i ngu' xqui'ya nu xu'na cuiñaja nu nda chacuayá' cha' cua'ni yu jua'a —nacui'ngu' fariseo bi'.

Tya'na tsa ti' Jesús ji'i ngu' quiña'a

³⁵ Lo'o li' ndyaa Jesús lcaa quichí sube, lcaa quichí tonu, cha' culu'ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío; quiña'a tsa cha' nda Jesús lo'o ñati ñi'ya tso'o caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cre-siya ji'i ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni jo'o ji'i lcaa ngu' quicha, ji'i lcaa ngu' nu ngunu'u ti'. ³⁶ Tya'na tsa ti' Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndya'a lca'a ji'i, cha'ná nchca ji'i ngu' bi'; nga'aa jlo ti'ngu' ñi'ya nu tyi'ji' tso'o la ngu'. Ñi'ya ndu'ni xlyá'nu ná ntsu'u nu ña'asii ji'i

ni', jua'q̄ ndu'ni ngu' quiñā'q̄ bi', ngua ti' Jesús. ³⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nda yu sca cuii lo'o ngu' cuentya ji'i ngu' quiñā'q̄ bi'. Nacui yu cha' bilya cuna tso'o ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ñi'ya laca sca xtya nu tso'o tsa ndyatsi cha' cua ngulala ti caca clacua, jua'q̄ laca ngu' bi'.

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re cha' chcui' na lo'o ñat̄i cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'q̄, xti ti ngu' ntsu'u nu caca cua'ni cña re. ³⁸ Bi' cha' chcui' m̄a lo'o Sti na' nu laca Xu'na cña re, cha' tyaa Ni xi xa' la tya'a ñat̄i nu taca ji'i cua'ni cña re.

10

Nu tii tyucuua tya'a ñat̄i nu ngusubi Jesús ji'i cha' ca tsa'a q̄ ngu' ji'i

¹ Lo'o li' ngusubi ya Jesús ji'i nu tii tyucuua tya'a ñat̄i nu ndyaca tsa'a ji'i cha' caā ngu' slo. Nda yu chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' lo cña ji'i, cha' culo ngu' cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñat̄i; jua'q̄ nda yu chacuayá' cha' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha.

² Nde nscua na' xtañi ca ta'a tii tyucuua tya'a ngu' nu ngusubi Jesús: nu clyo ngusubi yu ji'i Simón, nu lo'o ndu'ni ngu' Pedro ji'i, lo'o Andrés tya'a ngula nu Simón bi'; li' ngusubi yu ji'i Jacobo, lo'o Juan tya'a ngula Jacobo, nu laca sñi' Zebedeo; ³ lo'o jua'q̄ ngusubi yu ji'i Felipe, lo'o ji'i Bartolomé, lo'o ji'i Tomás, lo'o ji'i Mateo nu ngusñi cñi cña loo ngu' clyo; lo'o jua'q̄ ngusubi yu ji'i Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i Lebeo nu lo'o ndu'ni ngu' Tadeo ji'i; ⁴ ngusubi yu ji'i Simón nu ngua ji'i taju ngu' cananista, lo'o ji'i Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la.

Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuua tya'a q̄ bi', cha' chcui' q̄ lo'o q̄ bi' x'a quichi

⁵ Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuua tya'a q̄ bi' ndi'ya:

—Ná tsaa m̄a tyucuii nde xa' tsu' su ndi'ya ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, ni ná tsaa

m̄a quichí tyi ngu' Samaria —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ⁶ Sca ti slo ngu' Israel tya'a m̄a tsaa m̄a, cha' tya'ná tsa ngu'; ñi'ya ndu'ni xlyá' nu cua nguna', jua'q̄ ndu'ni ngu' bi'. ⁷ Ta m̄a cha' lo'o ngu' lcaa quichí cha' cua tyalaa ti hora cha' caca y cui' Ndyosi loo. ⁸ Cua'ni m̄a cha' tyaca tso'o ngu' quicha, cua'ni m̄a cha' chaca quiya' tyu'ú ngu' nu cua ngujuii; cua'ni m̄a jo'o ji'i ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nu xa' caca lubii cuaña' ngu' quicha bi'; culo m̄a ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i xa' la ñat̄i. Ná ngusñi na' cñi lo'o nda na' chacuayá' ji'i m̄a cha' cua'ni ma jo'o ji'i ngu' quicha, bi' cha' ná cui'ya m̄a caya' lo'o cua'ni m̄a jo'o ji'i ngu'.

⁹ 'Ná lo'o cñi cui'ya m̄a tsaa m̄a, masi cñi oro, masi cñi plata, masi cñi sube; ¹⁰ ni ná lo'o quixu tyaja qui'ya m̄a tsaa m̄a. Lo'o jua'q̄ ná qui'ya m̄a chaca camxa, ni xa' caña, ni ná lo'o yaca tyu'u ya' m̄a tsaa m̄a. Si cua nguxtyucua m̄a ji'i ngu', nga'q̄ cha' xacu ngu' ji'i ma.

¹¹ 'Lo'o tyalaa m̄a sca quichí, masi quichí tlyu, masi quichí sube ti, li' clyana m̄a ji'i sca ñat̄i nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'q̄ yu ji'i m̄a. Slo yu bi' tyl'i m̄a ña'q̄ cuayá' nu tsaa m̄a xa' quichí.

¹² Nu lo'o tyat̄i ma to' tyl'i yu, jñia ma ji'i y cui' Ndyosi cha' t̄i t̄i tyl'i tyiquee

ngu' ca tyl'i. ¹³ Si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'ya ni'bi' cuna la ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' t̄i t̄i tyl'i tyiquee ngu' bi'; pana si ñilo'o ti ngu' ji'i m̄a cha' nti' ngu' cuna ngu', nga'aa culacuá Ni ji'i ngu' bi'. Li' nga'aa chcui' m̄a cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi'.

¹⁴ Lo'o si ná nti' ngu' cha' tyanu m̄a slo ngu', si ná ntaja'q̄ ngu' cuna ngu' cha' nu nclu'u m̄a ji'i ngu', li' xtyanu m̄a ji'i ngu' bi', masi xtyanu m̄a ji'i quichí bi'; jua'q̄ salú m̄a sñii yuu nu ntsu'u quiya' m̄a lo'o tyu'u m̄a quichí bi'.

¹⁵ Cha' liñi nchcui' na' lo'o m̄a, cha' nu lo'o tyalaa ts̄a nu cua'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñat̄i, li' xcube' ts̄a Ni ji'i ngu' quichí su ná ntaja'q̄ ngu' cuna ngu' cha' nu culu'u m̄a ji'i ngu'; ts̄a bi' ca tso'o la cha' ji'i ngu' cuxi nu nguti'i quichí Sodoma,

nu nguti'i quichi Gomorra nu ngua sa'ni.

Cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma

16 'Cua'a jyaca mä 'na: Ta na' ji'i ma cha' tsaa mä xa' quichi ñi'yä si laca mä xlya' nu ndya'a laja bo'o tyala; bi' cha' tii ti' mä tyä'a mä laja ñati, ñi'yä nti' ndya'a cuaña nu tii tsa ti!. Tso'o ti tyä'a mä, ná cua'ni tyala mä ji'i ngu' tsiya' ti. Caca mä ñi'yä laca paloma, cha' masu tsa ni', ná tyala ni' tsiya' ti. **17** Pana cua'ni tii ti' mä lo'o ñati; ná tyiquee' tsaa lo'o ngu' ji'i mä slo ngu' tsiya, masi ná tyala mä ji'i ngu'. Lo'o jua'a quiij'i ngu' ji'i mä ne' laa ji'i ngu'. **18** Ntsu'u ngu' nu tsaa lo'o ji'i mä slo ngu' nu laca loo cha' ñasí' ti ngu', hasta tyalaa mä ca slo y cui' rey. Lo'o xcube' ngu' ji'i mä xqui'ya na', li' caja xi tyempo cha' ta mä xi cha' jna' lo'o ngu' bi', masi lo'o ngu' xa' tsu!. **19** Nu lo'o tsaa lo'o ngu' ji'i mä slo ngu' tsiya ni, ná culacua tsa ti' mä ñi'yä caca cha' nu chcui' mä lo'o ngu' bi', ñi'yä caca xacui' mä cha' ji'i ngu' bi'. Cua'ni y cui' Ndyosi cha' quiye cha' liñi nu chcui' mä lo'o ngu' bi', **20** cha' si'i cha' ji'i ti mä nu chcui' mä li'; cha' ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi Sti na, bi' caca cha' nu chcui' mä lo'o ngu'.

21 'Tii ti ti' mä tyi'i mä lacua, cha' lo'o tyä'a ngula mä tsaa lo'o ji'i mä cha' cuiñi ti sta qui'ya ji'i mä slo ngu' tyala bi'; lo'o jua'a cujuui cuañi' sti mä ji'i mä. Hasta sñi' mä, cujuui cuañi' ngu' ji'i cu'mä nu laca mä sti ngu' xtya'a ngu' slo ngu' tyala bi'; hasta cujuui ngu' ji'i mä nti' nu sube bi'. **22** Lo'o jua'a caca ti'i ti' lcaa ngu' ña'a ngu' ji'i mä xqui'ya na'. Pana ñati nu talo ji'i lcaa cha' cuxi bi', clyáa ngu' li', caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'. **23** Tso'o xna mä nde xa' quichi nu lo'o lye tsa cua'ni lya' ti' ngu' ji'i mä. Cha' liñi chcui' na' lo'o ma juani: Bilya ta mä cha' 'na lo'o ngu' Israel tyä'a na nde lcaa quichi tyi ngu' nu lo'o caa na' chalyuu chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na liyqa cha' caca na' ñati.

24 'Ñati nu laca mstru ji'i ngu', bi' laca nu jlo la ti', si'i na jlo la ti' ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti. Lo'o jua'a ñati nu laca xu'na ngu', bi' laca loo ji'i ngu', si'i msu nu laca loo. **25** Sca ti cuayá' cha' ti'i caca ji'i ngu' cuañi' bi' li', ñi'yä nu ndyaca ji'i mstru ji'i ngu'; sca ti cuayá' cña ti'i caca ji'i msu bi' li', ñi'yä nu ndyaca ji'i xu'na ngu'. Bi' cha' taca ca cuayá' ti' mä cha' ti'i tsa chcui' ngu' ji'i mä nu ntsu'u cha' ji'i mä lo'o na', cha' laca nu Xu'na mä; cua nchcui' ngu' cha' Beelzebú nu xu'na cuiñaja laca na'.

Ji'i cutsii ma?

26 'Bi' cha' nacui' na' cha' ná cutsii mä ji'i ñati chalyuu ti. Lcaa cha' nu ngua'ni ngu' cuaana ti, nti' ngu', qui-jeloo cha' bi' ji'i ñati nde loo la; lcaa cha' nu ntsu'u cuatsi' ti ji'i ngu', nti' ngu', caca cuayá' ti' ñati ji'i cha' bi' nde loo la. **27** Lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'mä nde su ndi'i mä y cui' ti mä, chcui' mä cha' bi' lo'o lcaa ñati nde loo la; jua'a scaa cha' nu nclyu'u na' ji'i mä cuaana ti, cuij' chcui' mä cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichi. **28** Ná cutsii mä ji'i ngu' nu cujuui ji'i mä nde chalyuu ti, cha' ná nchcui' ji'i mä nde chalyuu ti, cha' ná nchcui' ji'i mä cujuui ngu' ji'i cresiya ji'i mä; tso'o la si cutsii mä ji'i y cui' Ndyosi nu cua'ni cuayá' ji'i mä nde loo la. Cutsii mä ji'i y cui' Ndyosi tu'ni, xqui'ya cha' cua'ni Ni cha' tye cha' ji'i mä tsiya' ti si tsaa ma ca bilyaa.

29 'Cua jlo ti' mä cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu ndujui' ngu', masi tu-cua tyä'a quiñi sube caja ji'i mä sa paxu ti. Pana y cui' Sti na laca loo, lcaa cha' jlo ti' Ni; masi sca ti quiñi sube cajaa ni', pana cua jlo ti' y cui' Ni cha' bi'. **30** Lo'o jua'a cua ngulacua Ni ji'i lcaa quicha'hique mä, jlo ti' Ni ni lcua tyä'a quicha' ntsu'u hique scaa ngu'. **31** Lo'o cu'mä ni, quiñaa' tsa ntsu'u lo cu'mä ca slo y cui' Ndyosi; ná stu'ba mä tsiya' ti masi lo'o quiñaa' tsa quiñi sube. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cutsii mä ji'i ñati.

Cha' ji'i ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo

³² 'Lo'o chaca cha' ni: lcaa ñat_i nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', nu nchcui' cha' jna' lo'o xa' ñati, jua'a na', chcui' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' tya'a tso'o na' laca ñati bi'. ³³ Lo'o jua'a lcaa ngu' nu nchcui' lo'o xa' ñati cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o na', jua'a na', chcui' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' si'i tya'a tso'o na' laca ñati bi'.

Ná stu'ba cha' ji'i ñati chalyuu xqui'ya Jesús

³⁴ 'Ná culacua ti' m_a cha' t_j ti tyi'i tyiquee ñati chalyuu xqui'ya cha' cua lijya na'. Ná caca jua'a. Lye la x_{uu} tya'a ngu' xqui'ya na'; ³⁵ x_{uu} tya'a sca ñati lo'o sti yu xqui'ya na', x_{uu} tya'a sca nu cuna'a lo'o xtya'a cho' xqui'ya na', x_{uu} tya'a cuxii ji'i ngu' lo'o xtya'a laa cho'. ³⁶ X_{uu} tya'a ngu' jua'a ña'a cuayá' caca lcaa tya'a ngu' tya'a cusuu ngu'.

³⁷ 'Tso'o tsa lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'. Lo'o jua'a tso'o lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i sñi' ngu', masi sñi' qui'yu, masi sñi' cuna'a; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'.

³⁸ Lo'o jua'a ná taca ñacui ngu' cha' na' lac_a Xu'na ngu', si ná nti' ngu' bi' tya'a ngu' lo'o na' tyucuii nu culu'u na' ji'i ngu' cha' tsaa ngu'. Ntsu'u cha' xñi ngu' tyucuii bi', masi cujuii xa' ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' jna'. ³⁹ La cui' jua'a ngu' nu ná ndyujuui ñati ji'i xqui'ya cha' lye la ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i y cui' ca ti ngu', ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'; pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' si cujuii ñati ji'i xqui'ya cha' jna'.

Cha' tso'o nu tyacuaji'i ngu' nde loo la

⁴⁰ 'Chaca cha' ni: lo'o ta ñati su tyi'i m_a to' tyi ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'i na' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a, lo'o ta ngu' su tyi'i na' lo'o ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'i y cui' Ndyosi lo'o ngu', cha' la cui' y cui'

Ndyosi laca nu cua nda Ni 'na lijya na' ca nde. ⁴¹ Lo'o si ta ngu' su tyi'i sca ñati nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi, cha' cuentya ji'i y cui' Ndyosi ndya'a ñati bi', tso'o tsa caca ji'i ngu' bi' nde loo la. Li' tyacua sca cha' tso'o nu cua nguxco'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i ngu' bi', stu'ba ti caca ji'i ngu' bi' lo'o ji'i nu laca tu'ba bi'. Lo'o jua'a si ta ngu' su tyi'i sca ñati nu tso'o tsa tyiquee xqui'ya cha' ndaquiya' yu cha' ji'i y cui' Ndyosi, stu'ba caca ji'i ngu' bi' lo'o ji'i nu tso'o tsa tyiquee bi' nde loo la, cha' cua nguxco'o y cui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca su ntucua y cui' Ni. ⁴² Lo'o jua'a, si ta ñati masi sca sca' ti hitya co'o ngu' cuañi' re xqui'ya cha' ngu' nu ndyaca tsa'a 'na laca ngu', chañi cha' cua nguxco'o y cui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ñati bi' nde loo la.

11

Nda Juan ji'i ñati cha' tsaa slo Jesús

¹ Nu lo'o ndye ngulu'u Jesús cha' bi' ji'i nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i yu, ndu'u yu ndyaa yu cha' chcui' yu lo'o ngu' tyuu tya'a quichi nu ndi'i cacua ti; ngulu'u yu ji'i ngu' quichi bi'.

² Tya nga'a Juan ne' chcu_a, pana cua ndyuna nu Juan bi' ji'i lcaa ña'a cña nu ndyu'ni Jesús nu laca Cristo; bi' cha' ngulo Juan cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tsaa ngu' bi' slo Jesús, ³ cha' xcuane ngu' bi' ji'i Jesús cuentya ji'i Juan ndi'ya:

—¿Ha chañi cha' nu'ú laca y cui' nu cua ca_a ti? —nacui_i ngu' bi' ji'i Jesús li'—. ¿Ha tya ca_a la chaca nu caca y cui' Cristo?

⁴ Li' nguxacui_i Jesús cha' ji'i ngu' bi': —Yaa m_a cach_a m_a ji'i Juan lcaa lo cha' nu nduna m_a slo na', lcaa cha' nu ña'a m_a slo na' —nacui_i Jesús ji'i ngu'—. ⁵ Cacha' m_a cha' nu cua na'a m_a ca nde ji'i yu; cach_a m_a ji'i cha' ndu'ni na' cha' ndyaca tso'o cloo ngu' nu ngua cuityi', cha' ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya', cha' ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nduna ngu' nu ngua cu'ú jyaca, cha'

ndyu'ú ngu' chaca quiya' nu cua nguii, cha' nchca cuayá' ti' ngu' ti'i ñi'ya nu cua'ni lyaá y cui' Ni ji'i ñatí chalyuu ji'i nu cuxi. ⁶ Tso'o tsa caca tyiquee ñatí nu ña'q ti tya nxñi cha' 'na, masi ná nchca cuayá' tso'o ti' lcaa cha'.

⁷ Lo'o cua ndyaa ngu' bi', li' nguxana Jesús nchcui' yu cha' ji'i Juan bi' lo'o nu quiña'a tsa ñatí nu ndi'i cajua:

—Nu lo'o ndyaa mä ne' quixi' su nguti'i Juan ca su ná ndi'i ñatí, ¿na ca ngulacua ti' mä cha' ña'q mä ca ndacua? —nacui Jesús ji'i ngu'. —¿Ha na'a mä sca yaca quii nu nchcuta cui'i ji'i? Si'i jua'a. ⁸ ¿Ni cha' laca ndyaa mä cajua lacua? ¿Ha na'a mä ji'i sca nu qui'yu nu tso'o tsa ña'q ste' yu? Si'i jua'a, cha' nu ngu' nu lacu' ste' tso'o tsa ña'q ni, ndi'i ngu' bi' slo ngu' culiya' nu laca loo. ⁹ Ná tyiquee' ngua tii mä cha' laca Juan sca ñatí nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi. Chañi cha' laca yu jua'a, pana tlyu la cña ngujui ji'i Juan. ¹⁰ Ndi'ya nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni la cha' ji'i cña nu ntsu'u ji'i Juan:

Culo na' cña ji'i sca msu 'na cha' tsaa
yu nde loo nu'u,
cha' saala yu tyucui su caq nu'u.
Jua'a nchcui' y cui' Ni ji'i Cristo.
¹¹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä ji'i Juan nu ntyucuatyä ji'i ngu', cha' bilya cala sca ñatí chalyuu nu jua'a ntsu'u cña tlyu la ji'i, ñi'ya nu ngua ji'i Juan bi'. Pana cua lijya na' cha' caca na' loo ne' cresiya ji'i ñatí; juani cua ña'q ca ñatí nu ngusñi cha' 'na, tlyu la cha' ntsu'u ji'i ngu' bi' que Juan, masi ti'i ti ngu', masi cuañi' ngu'.

¹² 'Tya lo'o lijya Juan bi' tya clyo hasta juani quiña'a tsa cha' nchcui' ngu', cha' nti' tsa ngu' cha' caca y cui' Ndyosi loo ji'i ñatí. Lo'o jua'a ntsu'u tsa ngu' nu lye tsa ndu'ni juersa cha' tyalaa ngu' slo y cui' Ndyosi jua'a ti.

¹³ Pana cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi sa'ni la ñi'ya caca lo'o xana caca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñatí; la cui' jua'a nchcui' cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, ñi'ya laca cña nu ngulo y cui' Ni ji'i ñatí. Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa

Juan. ¹⁴ La cui' bi' laca ñi'ya ngua Elías, nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni; la cui' cua sa'ni nscua cha' caq nu bi' chaca quiya' juani, si tyaja'a mä xñi mä cha' bi'. ¹⁵ Cua'a jyaca tso'o ma ji'i cha' nu nda na' re lo'o mä.

¹⁶ 'Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya nu ndu'ni ñatí chalyuu tyempo juani. Ndu'ni ngu' ñi'ya si laca ngu' nu sube nu ndya'a ndijya ti cla'be quichi, nu taja ti' ji'i tya'a ndijya ngu' cha' ná nti' ngu' quiyja ngu' lo'o tya'a ngu'. Bi' cha' nxi'ya ngu' ji'i tya'a ngu': ¹⁷ "¿Ni cha' ná ntyaja'a mä cula quiya' mä? Na nclya'a ya xi jii cha' ji'i mä", nacui nu sube bi'. "¿Ni cha' ná ntyaja'a mä ca xñi'ji ti' mä lo'o cua? Na nclya'a ya marcha, na nxi'ya ya nga'a ya." La cui' jua'a ndyu'ni cu'mä ñatí chalyuu juani; xcui' na taja ti' mä, ná tso'o ntsu'u tyiquee mä tsiya' ti ña'a mä ji'i tya'a ñatí mä. ¹⁸ Nu lo'o ñaa Juan bi' ni, ntsu'u quiña'a tsa na nu ná ndacu yu, nu ná ndyi'yu yu. Lo'o li' nchcui' mä ji'i yu: "Ntsu'u cui'i xña'a ji'i yu, bi' cha' ndu'ni yu jua'a", nacui mä.

¹⁹ Lo'o li' lijya na' nu cua nda Ni 'na lijya'a cha' caca na' ñatí, ndacu na' lcaa lo na lo'o mä, ndyi'yu na' lcaa lo na lo'o mä, lo'o li' nchcui' mä 'na: "¡Ña'a mä ña'a! Ndacu tsa yu jua, cu'bi tsa yu", nacui mä ji'i tya'a mä. "Ná tso'o yu jua cha' tya'a tso'o yu laca ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a xi xa'la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu", nacui mä 'na. Nacui mä jua'a cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na', nti' mä; pana caca cuayá' ti' mä nde loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu' nu nacui cha' cuentya ji'i y cui' Ndyosi laca na'.

Quichi su ná ndaquiya' ngu' ji'i y cui' Ni

²⁰ Lo'o li' lye xi nchcui' Jesús cha' ji'i quichi su lu'ba ti ndya'a yu, cha' quiña'a cha' tlyu cua ngua'ní yu slo ngu' ca tyi bi', pana ná ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'; ná nguxtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi'.

21 —¡Tya'na tsa cu'maq ngu' quichi Corazín! —nacui Jesús—. ¡Tya'na tsa cu'maq ngu' quichi Betsaida! —nacui—. Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'maq, pana ná nguju'u ti' ma tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ma, ná nguxtyanu ma cha' bi'. La cui' jua'a tya sa'ní la xña'a tsa ngu' quichi Tiro lo'o ngu' quichi Sidón, ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná ngujui ñi'yä caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', ná ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi', cha' bilya ña'a ngu' bi' cha' tlyu ñi'yä nu ña'a cu'maq ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i ti' ngu' bi'. Ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'yä nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. **22** Liñi cacha' na' ji'i ma, cha' caca tso'o la ji'i jyo'o ngu' Tiro lo'o ji'i jyo'o ngu' Sidón, nu lo'o tyalaa tsä tlyu lo'o cua'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'maq li'. **23** Lo'o cu'maq ngu' Capernaum ni, ¿ha tso'o tsa quichi tyi ma nti' ma? ¿Ha laca quichi tyi ma loo ji'i xa' quichi nti' ma? Pana nde loo la quiñu'u tsiya' ti quichi tyi ma, tyaa y cui' ma ca bilyaa li'. Quiña'a tsa cha' tlyu ngua'ni na' slo cu'maq, lo'o ná jlya ti' ma 'na tsiya' ti. La cui' jua'a nu ngua sa'ní, xña'a tsa ngua ngu' quichi Sodoma; pana ná na'a jyo'o ngu' bi' cha' tlyu ñi'yä nu cua na'a cu'maq ngu' Capernaum. Si cua na'a ngua'cha' bi', cua ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu' li', cua ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi'; tya nscua quichi tyi ngu' bi' juani lacua. **24** Liñi cacha' na' ji'i ma, cha' caca tso'o la ji'i jyo'o ngu' Sodoma bi' tsä tlyu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'maq li'.

Ti ti tyi'i tyiquee ngu' xqui'ya Jesús
25 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu:

—Cua'ni tlyu na' jinu'u, Sti na'; la cui' nu'u laca Xu'na ya, masi nde cua, masi nde chalyuu —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi—. Tsa xlyab'e hi' cha' cua ngua'ni nu'u cha' ngua cuayá' ti'

ñati nu ná jlo tso'o ti' nquicha'; pana xa' ñati ñi'yä nti' ngu' tii, ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' cha' jinu'u. Masi ngu' nu nchca tsa ji'i, masi ngu' nu jlo tsa ti' lcaa cha' jinu'u nti' ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ngu' bi'. **26** Chañi cha' jua'a nti' y cui' nu'u, cha' caca cuayá' ti' ngu' nu ná jlo ti' tsiya' ti.

27 Lo'o li' tya ngulu'u la Jesús xi ji'i ngu':

—Lcaa chacuaya' ji'i Sti na' ndyanu ya' na'. Ni sca ñati ná jlo ti' ñi'yä laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na nu laca Sñi' y cui' Ni; sca ti y cui' Ndyosi Sti na' jlo ti' ñi'yä laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na. Lo'o jua'a, ni sca ñati ná jlo ti' ñi'yä laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i Sti na'; sca ti na' nu laca Sñi' y cui' Ni jlo ti' na', lo'o jua'a culu'u na' cha' bi' ji'i ñati nu subi na' ji'i cha' ca tsa'a ngu' 'na. **28** Lcaa cu'maq nu nga'aa talo ma cha' ti' tsa cña nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu, nti' ma, cäa ma tyu'u cha' ji'i ma lo'o na' juani; ta na' chacuayá' cha' ti ti tyi'i tyiquee ma li'. **29** Xñi ma cña nu ta na' ji'i ma, lo'o li' ca tsa'a ma lcaa cha' 'na. Tya'na tsa ti' na' ña'a na' ji'i ma, lo'o jua'a talo tsa tyiquee na' ji'i ma; ti ti tyi'i tyiquee ma lo'o cua ngüityi na' cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma. **30** Cha' tso'o laca cha' nu ca tsa'a ma 'na; ná tucui cha' bi', lo'o jua'a lasa ti cña nu ta na' ji'i ma.

12

Nsuu ngu' si'yu trigo tsä nu ndi'i cña'ngu'

1 Lo'o ngua tsä ta'a nu ndi'i cña'ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya trigo ji'i ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Cua ntyute' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, bi' cha' ngusuu ngu' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' ña'a ye'e ti. **2** Li' na'a ngua' fariseo cha' ndyu'ni ngu' jua'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—¿Ha ná jlo ti' ma cha' ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na cña juani, cha' tsä nu ndi'i cña' na laca? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús—. Nu ngu' cua nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ¿ni cha' laca ndyu'ni ngu' cña juani lacua?

³ Lo'o li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' mā lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu nscua ñi'yā nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsā ntyute' tsa yu li', lo'o jua'q̄ ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'q̄ yu. ⁴ Pana jlo ti' yu cha'ntucua xlyá nu laca msta ji'i y cui' Ndyosi lo mesa ne' ni'i nu cuentya ji'i Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i bi', ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'q̄ ca ñati ji'i; sca ti ji'i ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ngu' xlyá bi'. ⁵ Lo'o jua'q̄ ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, cha'ngu' sti jo'ó ni, ná nga'q̄ cña' sti jo'ó ne' laa tonu lo'o ndyaca tsā nu ndi'i cña' ngu'; ntsu'u cña nu ndu'ni ngu' sti jo'ó bi'. Pana la cui' ti ná ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu' fariseo bi'—. ⁶ Chañi cha' nu nchcui' na', sca cha' nu ndulo la ji'i mā que laa tonu bi' ji'i mā. ⁷ Ná ndube ti' mā ñi'yā nu nchcui' cha' nu nacui y cui' Ndyosi, nu nscua lo quityi ndi'yā: “Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' mā ji'i tya'a ñati ma”, nacui Ni, “bi' cña nu tso'o la cha' cua'ni mā. Pana ná nti' na' cha' ta mā quiña'a tsa msta 'na; ni na'ni scu' mā, ná ndu'ni cha' ta mā 'na.” Si cua ngua cuayá' ti' mā ñi'yā nchcui' cha' nu nscua lo quityi bi', ná sta mā qui'ya ji'i ngu' cha' cuiñi ti. ⁸ Lo'o jua'q̄ ta na' chaca cha' lo'o mā, cha' na' nu cua nda Ni 'na lijyāa cha' caca na' ñati ni, laca na' loo, masi tsā nu ndi'i cña' ngu'.

Cha' ji'i sca yu quicha nu nchcu'ya'

⁹ Lo'o li' ndu'u Jesús, ndyaa yu xa' quichi, ndyatí yu ne' laa ji'i ngu' judío cajua. ¹⁰ Li' na'q̄ yu cha' ndi'i sca nu qui'yu nu quicha ya', cha' cua nchcu' tyucu' sca tsu' ya'. Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jo'o ji'i ngu' quicha tsa ta'a, nu lo'o nga'q̄ cha' tyi'i cña' na? —nacui ngu' ji'i Jesús.

Nti' tsa ngu' bi' sta ngu' qui'ya hichu' Jesús. ¹¹ Lo'o li' nguxacui yu cha' ji'i ngu':

—¿Ha ná culo mā ji'i sca xlyá' ji'i ma si tyú ni' ne' tyuu? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Culo mā ji'i ni' tu'ni, masi tsā ta'a laca. ¹² Lo'o ñati ni, ndulo la cha' ji'i ñati que ji'i sca xlyá', bi' cha' ntsu'u chacuayá' xtyucua na ji'i ñati, masi tsā nu tacati tsa ji'na, nu ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na cña.

¹³ Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'ü ya! —nacui Jesús ji'i.

Lo'o nchquiñi nu quicha bi' ya', hora ti ndyaca tso'o ya' nu quicha, stu'ba ngua bi' lo'o chaca tsu' ya'.

¹⁴ Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu ngu' fariseo bi' ji'i yu, ndu'u ngu', ndyaa ngu'; ngua ti' ngu' si caja ñi'yā caca cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús li'.

Ñi'yā nscua cha' ji'i Jesús lo quityi cua sa'ni

¹⁵ Pana ngua cuaya' ti' Jesús lcaa ña'q̄ cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' fariseo, bi' cha' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i. Quiña'a tsa ngu' ngutu'u lca'a ngu' ji'i yu, lo'o jua'q̄ ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. ¹⁶ Lo'o li' ngulo yu cña ji'i ngu' nu ngua quicha bi', cha' ná cachá'ngu' tilaca laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o ngu'. ¹⁷ Tya sa'ni cua nda y cui' Ndyosi sca cha' lo'o jyo'o Isaías cuentya ji'i Cristo. Ndi'yā nscua cha' bi' lo quityi:

¹⁸ Ña'q̄ mā ji'i msu 'na nu cua ngusubi na' ji'i, nacui y cui' Ni.

Tyaca'a tsa bi' jna', lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'q̄ na' ji'i yu bi'.

Cua'ni na' cha' ca'ya Xtyi'i y cui' na' lo yu bi', cha' chcui' yu lo'o lcaa ñati, masi si'i ngu' judío laca ngu'.

Culu'u yu ji'i ngu' ñi'yā laca cha' liñi nu ndu'ni na' lo'o ñati, nacui y cui' Ndyosi.

¹⁹ Ná xuu tya'a yu, ni ná xi'ya yu cuii; ná cañi xtyi'i yu laja calle ti.

20 Ycui' ca yu xtyucua yu ji'i ngu' cha' xñi la ngu' cha' jna', masi nti' ngu' ñi'yä nti' sca yaca quii nu cua catsa ti, cha' nguna'a tsa ti' ngu'.

Lo'o jua'a culu'u yu ji'i ngu' cha' caca cuayá' la ti' ngu' lcaa cha' nu cuentya ji'i ycui' na', masi cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ngu', masi laca ngu' ñi'yä laca sca candil nu cua tyubi' ti. Jua'a tyijiloo nu cha' liñi bi' ji'i cha' cuxi.

21 Ndu ti' ñati tyucui ña'a chalyuu cha' cua cña ti yu.

Jua'a nscua cha' ji'i Cristo lo quityi bi'.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesús

22 Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'i chaca nu quicha slo Jesús; cua ngusñi cui'i xña'a ji'i, bi' cha' ngua cu'ü tu'ba yu, jua'a ngua cuityi' yu. Hora ti ngua'ní Jesús jo'o ji'i nu quicha bi', cha' xa' nchcui' yu, xa' nda Jesús xee ndyu'u cloo yu. **23** Ndube tsa ti' lcaa ngu' nu na'a ji'i cha' bi' li'.

—¿Ha la cui' nu ñati tya'a ji'i jyo'o o David bi' laca nu qui'yu re? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

24 Lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' bi', xa' ña'a cha' nchcui' ngu' bi' ji'i Jesús:

—Sca ti chakuayá' ji'i Beelzebú nu laca xu'na lcaa lo cui'i cuxi, sca ti jua'a nchca ji'i nu qui'yu re culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati —nacui' ngu' fariseo bi'.

25 Pana ngua tii Jesús ñi'yä laca cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Si tya'be tya'a ngu' sca nasiyu xqui'ya cha' nxuu tya'a ngu' nu laca loo, tye cha' ji'i ngu' bi' jua'a ti li' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Lo'o jua'a si xuu tya'a ngu' sca quichi ti, tye cha' ji'i ngu' bi' jua'a ti; masi xuu tya'a ngu' nu ndi'i sca ni'i ti, la cui' ti cha' caca, tye cha' ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tyaa ngu' li'. **26** La cui' jua'a ná talo Satanás si xuu tya'a ycui' Satanás lo'o msu ji'i ycui'; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'. **27** ¿Ha cha' liñi nchcui' ma lacua, nu lo'o nchcui'

ma cha' chakuayá' ji'i Beelzebú nclyo na' ji'i cui'i cuxi? Ná liñi nchcui' ma tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ma ni, nclyo ngu' ji'i cui'i cuxi chakuayá' ji'i ycui' Ndyosi, nacui' ngu'. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' ma lacua; caca cuayá' ti' ma si cha' liñi nchcui' ma, si cha' cuiñi ti nchcui' ma. **28** Pana chakuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi nclyo na' ji'i cui'i cuxi, bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati.

29 'Sca ñati nguula ni, ná caja ñi'yä tyatí ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'i yu; sca ti si sca' ngu' ji'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.

30 'Ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna', na nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a ñati nu ná nxtyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'i tya'a ñati ngu' cha' ná xñi tya'a ngu' cha' jna' lacua.

31 'Bi' cha' ndacha' ji'i ma juani cha' taca cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ñati xqui'ya lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cuxi tsa nchcui' ngu' ji'i ycui' Ni; pana lo'o cuxi tsa nchcui' ngu' ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. **32** Cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ñati nu nchcui' cha' cuxi jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; pana lo'o chcui' ngu' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' lcaa tsä lo'o tyi'i ngu' chalyuu, masi tyucui tyempo nde loo la.

Nslo na sca yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'

33 'Sca yaca ni, si tso'o yaca, ta si'yu tso'o li'; lo'o jua'a si ná tso'o yaca, ná ta si'yu nu cacu na li'. Jlo ti' na si tso'o yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'. **34** Pana, jñi'yä nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma! Ná nchca chcui' ma cha' tso'o laja lo'o ntsu'u tsa cha' cuxi tyiquee ma; ñi'yä nu ntsu'u tyiquee scaa na, jua'a ndyu'u cha' nu nchcui' na. **35** Cua ña'a ca ñati nu tso'o tyiquee

ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'q ca ñatí nu cuxi tyiquee, cuxi ti nchcui' ngu' bi' li'. ³⁶ Ta na' sca cha' lo'o mä juani: nu lo'o tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' y cui' Ni ji'i lcaa ñatí, li' ntsu'u cha' cacha' lyiji y cui' ca ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu cua nchcui' ngu' nde chalyuu. ³⁷ Li' cui'ya Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu cua nchcui' mä chalyuu; ñacui Ni ji'i mä si ntsu'u qui'ya ji'i ma lo'o y cui' Ni, jua'q si ná ntsu'u qui'ya ji'i mä.

Ngua ti' ñatí cuxi ña'q sca cha' tlyu

³⁸ Lo'o li' nga'a xi mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' fariseo nga'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui ngu' bi' ji'i Jesús li'—, cua'ni nu'u sca cha' tlyu cha' ña'q cui'ya ya ji'i.

³⁹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Na xña'q tsa mä ca ta'a mä, cha' xcui' ndijña mä cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'q cui'ya mä ji'i; laca mä ñatí nu ná jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'q. Nga'a cha' tyi'u ti' mä na laca ngua ji'i jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la. ⁴⁰ Ñi'yä ndyanu nu Jonás bi' nde ne' cualya tonu bi' sna tsä lo'o sna talya, jua'q na' nu cua nda Ni 'na liyächa' caca na' ñatí, tyanu na' ne' tyuu sna tsä lo'o sna talya.

⁴¹ Lo'o tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñatí, li' sta jyo'o ngu' Nínive qui'ya ji'i cu'mä nu lu'ú chalyuu juani. Cacha' ngu' jyo'o bi' lcaa ña'q cha' nu ndyuna ngu', cha' nu nda jyo'o Jonás lo'o ngu' tyempo bi', cha' li' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; nguxtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' xqui'ya cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni. Pana ná stu'ba cha' nu ngulu'u jyo'o Jonás bi' ji'i ngu' sa'ni lo'o cha' nu nclyu'u na' ji'i mä juani; tlyu la cha' ji'i y cui' Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i mä juani, pana ná nduna cu'mä cha' bi' tsiya' ti. ⁴² Lo'o caca cuayá' chalyuu ni, la cui' jua'q tyatu jyo'o reina nu

ngua loo ji'i ngu' nde Sur, cha' sta nu cuna'q bi' qui'ya ji'i cu'mä nu lu'ú chalyuu juani. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'yä ngua lo'o ndyaa y cui' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi tyi ma' reina bi'; pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i Salomón bi', cha' tso'o tsa cui' nu nda yu. Bi' cha' ndyalaa ma' slo nu rey bi' cha' cuna ma' cui' nu nda nu cusu' bi', masi xti la cha' ngulu'u jyo'o Salomón bi' que cha' nu nclyu'u na' ji'i mä juani. Tlyu la cha' ji'i y cui' Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i mä juani, pana ná nduna mä tsiya' ti.

Cui' cuxi nu xtyu chaca quiya'

⁴³ Lo'o xtyanu cui' cuxi ji'i sca ñatí, li' tya'a yu'u cui' bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñatí; tsaa cui' cuxi bi' tsaana su chca'a cña' xi. Lo'o ná quiye su chca'a cña' bi' ni, ⁴⁴ li' ñacui: "Tya'a na' ni, xtyu na' nde su nguti'ji na' clyo". Jua'q culacua ti' cui' cuxi bi'. Lo'o tyalaa cui' bi' slo ñatí bi', li' ña'q cui' bi' cha' tya laja ndi'i cresiya ji'i ñatí su ngutu'ú nquicha'; si'i cha' ngua tso'o la ñatí bi'. ⁴⁵ Hora ti tsaa cui' chaca quiya' tsaana ji'i tya tycatati tya'a cui' nu xña'q la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui' bi' ji'i ñatí bi', cha' caja su tyi'i cui' bi' lo'o ñatí nti'. Ca cuxi la cha' ji'i ñatí bi' li', cha' quiña'q la cui'ji xñi ji'i li'. La cui' jua'q cuxi la caca cha' ji'i ñatí nu ndi'i nde chalyuu juani, cha' xña'q tsa ngu'.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

⁴⁶ Tya nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ndyalaa xtya'a lo'o tya'a Jesús, ndu ngu' nde liya' cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús. ⁴⁷ Li' ndacha' sca ñatí ji'i Jesús:

—Xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u, ndu ngu' nde liya' —nacui yu ji'i Jesús—. Cua nti' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u.

⁴⁸ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—¿Tilaca nu chañi ca laca xtya'a na'? —nacui Jesús ji'i—. ¿Tilaca nu chañi ca laca tya'a na'?

⁴⁹ Lo'o li' ngulu'u ya' yu ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na ñi'yä ndulo xtya'ä na' 'na, ñi'yä ndulo tya'a na' 'na —nacui Jesús—. **50** Tya'a na' laca lcaa ngu' nu ndu'ní ñi'yä nu nti' Sti na' nu ntucua nde cuä cha' cua'ni ngu'; ñati bi' laca ñi'yä laca xtya'ä na', ñi'yä laca tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'ä.

13

Cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

1 La cui' tsä bi' ndu'u Jesús toni'j, ndyaa yu to' tayu' bi', cha' chca'a xi ca bi'. **2** Li' ndyu'u ti'lí quiña'ä tsa ñati slo Jesús, bi' cha' ndyatí yu ne' yaca ni'j piti, ndyaca'ä yu xi li'. Lo'o jua'ä ndyanu ñati quiña'ä bi' to' hitya ti bi'. **3** Lo'o li' nchcui' Jesús xi cuii lo'o ngu', cha' ca tsa'ä ngu' lcaa cha' nu ngua ti' Jesús culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya nchcui' yu:

—Ngua sca tsä ndyaa sca ñati cataa si'yu trigo —nacui Jesús—. **4** Li' lo'o nscui yu si'yu bi', ndyú xi si'yu lo yuu tacalya to' tyucui; hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni!. **5** Lo'o jua'ä ndyalú xi si'yu bi' su lati tu'ba yuu nscua chü' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana xti tsa yuu ntsu'u chü' quee bi', **6** bi' cha' ná ngua xñi süssü chü' quee bi', ni ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cuä. **7** Lo'o jua'ä ndyalú xi si'yu bi' su ngutu lti quiche'; yala la nguluu lti quiche' bi' chaca quiya', ni ná nda bi' chacuayá' caluu calya trigo tsiya' ti. **8** Lo'o jua'ä ndyalú xi si'yu bi' lo yuu tso'o, su tso'o tsa nguluu calya; ngutu'u tsa si'yu lo juu bi' li', hasta sca siyento tya'a si'yu nda sca juu, hasta snayala tya'a si'yu nda chaca juu, hasta calaa tyii tya'a si'yu nda chaca juu. **9** Cua'ä jyaca mä ji'i cha' nu nchcui' na'lo'o mä juani, si chañi cha' nti' mä cuna mä cha' tso'o bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii bi'

10 Lo'o li' ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i cacua la slo Jesús. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ni cha' ndacha' nu'ü cha' bi' ji'i ngu' jua, ñi'yä nti' si nchcui' nu'ü sca cña cuä ti? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

11 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha'ca cuayá' ti' mä sca cha'nu ntsu'u cuaana ti ji'i jyo'o cusu', ñi'yä caca lo'o caca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Xa' ñati nu ná ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cuii nu nchcui' na'; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. **12** Ñati nu jlya ti' cha' nu nduna ngu' ji'i ycui' Ndyosi, tya ta la Ni cha' lo'o ngu' bi', cha' jua'ä tso'o la xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni; pana ñati nu ná jlya ti' cha' bi', nu ná nti' taquiya' ngu' ji'i cha' bi', cua'ni ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni tsiya' ti. **13** Bi' cha' nda na' cuii bi' lo'o ngu', cha' masi ña'ä ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'yä tyu'u liñi cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'yä nti' ñacui' cha' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' jna'. **14** Lo'o ña'ä na ji'i ngu' bi', li' caca cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i ycui' Ndyosi nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nacui' cha' bi':

Ná tyiquee' cuna mä cha' bi', pana ná caca cuayá' ti' mä ñi'yä nti' ñacui' cha' nu cua ndyuna mä, nacui' ycui' Ni.

Ná tyiquee' ña'ä mä cha' bi', pana ná ta mä cuentya tsiya' ti ni cha' laca nu cua na'a mä.

15 Tacalya tsa cresiya ji'i ngu' tya'a mä, cha' ná nti' ngu' taquiya' ngu' jna'.

Ná nduna tso'o ngu', cha' ná ntaja'ä ngu' taquiya' ngu' cha' jna'.

Ná nti' ngu' ta ngu' cuentya, bi' cha' ná nchca ji'i ngu' ña'ä tso'o ngu'.

Ná ntaja'ä ngu' culochü' ngu' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu',

bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i cha' cuxi bi', nacui' ycui' Ndyosi.

Jua'ä nscua lo quityi ji'i ycui' Ni.

16 'Pana tso'o ntsu'u tyiquee mā cha' tyā ntucua yaala cloo mā, tyā ntucua yaala jyacā mā, cha' ta tso'o mā cuentya ji'i sca cha' nu nchcui' ycui' Ni. **17** Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' quiñā'a ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiñā'a tsa ngu' nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'i cha' nu ña'a mā juani, cha' ña'a ngu' ji'i; cua ntajatya tsa ngu' ji'i cha' nu nduna mā juani, cha' cuna ngu' ji'i. Pana ngujuii ngu' bi' li', masi bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsya' ti.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

18 'Ndi'ya laca cha' nu nda nu cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu trigo bi':

19 Lo'o cuna ñati cha', ñi'ya nu caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ñati bi' ni cha' laca bi', hora ti cua'ni xu'na cuiñaja cha' cuityi cha' tso'o bi', cha' nga'aa xñi ngu' bi' cha' tso'o bi'. Laca ñati bi' ñi'ya laca lo'o ndyú si'yu to' tyucuii ti. **20** Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chū' quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi. **21** Pana si'lya' ti' xa' ñati ji'i ngu' bi', si xtyí lo'o ñati ji'i ngu' xqui'ya cha' tso'o nu cua ndyuna ngu' bi', ná talo ngu' li'. Laca ngu' bi' ñi'ya laca lo'o ná ngusñi tso'o suu si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chū' quee bi', cha' ná ndalo calya bi', ndyanaa bi' li'. **22** Si'yu nu ndyalú lo yuu su ngutu lti quiche' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi', pana ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' bi' ñi'ya caca ji'i ngu' nde chalyuu, cha' nti' tsa ngu' caca culiya' ngu'. Bi' cha' ná nchca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni sca cña tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi'. **23** Lo'o jua'a si'yu nu ndyalú su ntsu'u yuu tso'o ni, bi' laca ñi'ya laca ngu' nu cua ndyuna cha' tso'o bi', lo'o nchca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; xcui' na ndaquiya' ngu'

ji'i cha' bi', lo'o li' tso'o tsa cha' nu tyu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a laca ngu' bi' ñi'ya laca yuu tso'o bi'. Ntsu'u sca ti juu trigo nu nda hasta sca siyento tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu.

Cuii ji'i quixi' nu ntyucua laja xtya trigo

24 Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chcui' na' chaca cha' lo'o cu'ma, cha' caca cuayá' ti' mā ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Laca ycui' Ni ñi'ya laca sca ñati nu ndyataa xcui' si'yu tso'o lo xtya trigo ji'i. **25** Lo'o ngua talya, li' ngujua' ngu'. Pana laja lo'o laja' ti xu'na xtya bi', li' ñaa tya'a cusu yu, ngusañi si'yu quixi' laja xtya trigo ji'i yu. Lo'o ndye ngusañi si'yu quixi' bi', ndyaa tya'a cusu yu bi' li'. **26** Stu'ba ti ntyucua tyucuaa lo si'yu, lo'o si'yu trigo, lo'o quixi' bi'; tso'o tsa ndyaluu calya bi' nquicha'. Tiya' la li' na'a ngu' cha' si'i xcui' si'yu tso'o nu cua ndyataa bi' nu ntyucua; tyucui ña'a lo xtya bi' nguixa' ntyucua trigo lo'o quixi'.

27 Li' hora ti ndyaa msu slo xu'na xtya bi', ndyaa cachá' ngu' ji'i yu ñi'ya ndyaca: "Cusu'", nacui ngu' ji'i xu'na cña bi', "¿ha si'i xcui' si'yu tso'o ndyataa nu'lo yuu jua? ¿Ni cha'laca ntyucua tsa xa' quixi' laja calya juani?" **28** Lo'o li' nguxacui nu xu'na cha' ji'i msu bi': "La cui' tya'a cusu na' ngua'ni cha'lyá' ti'lo'o calya 'na lacua", nacui xu'na xtya ji'i ngu'. "¿Ha nti' nu'lo cha' tsaa ya scua ya quixi' bi', cusu'?" nacui msu ji'i xu'na xtya li'. **29** "Ná tso'o jua'a", nacui xu'na xtya ji'i ngu'. "¿Ni'ya ta si lo'o calya trigo scua mā li'? **30** Tso'o la jatya na xi cha' caluu tyucuaa lo, ña'a cuayá' nu cumi trigo bi'. Li' clyo culo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' xi'yu ngu' quixi', cha' tyaaca' cuentya yane ti cha' tyaqui lo quii'; li' caca clacua, nu lo'o si'yu ngu' lcaa trigo cha' tyu'u co'o ne' ja'ba."

Cuii ji'i si'yu cuxee

³¹ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'yä caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cre-siya ji'i ñatï —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'yä laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa sca ñatï ne' lo'o ji'i yu. ³² Sube tsa si'yu cuxee bi', pana tonu tsa yaca laca lo'o nguluu bi', ña'a cuayá' nu ñaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyatï lo yaca bi'.

Cuii ji'i scua tiye'

³³ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'yä caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cre-siya ji'i ñatï —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'yä laca sa ycu' scua tiye', nu xñi sca nu cuna'a cha' su'ba ji'i lo sna sca' catyá xlyá; quixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacuí lcaa scua bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

³⁴ Ngulu'u Jesús ji'i nu quiñá'a tsa ñatï nu ndi'i cajua jua'a, cha' xcui' cuii ti nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'; ná ngulu'u yu ni sca cha' ji'i ñatï bi' si ná lo'o sca cuii nda yu. ³⁵ Cua nchcui' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la ji'i cha' bi'. Ndi'ya nchcui' yu:

Lo'o cuii ti chcui' na' lo'o ngu' cha' culu'u na' sca cha' ji'i ngu', nacui Ni.

Chcui' na' ji'i sca cha' nu ntsu'u cu-atsi' ti tya lo'o ngüiñá na' cha-lyuu re.

Ñi'yä ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu'

³⁶ Lo'o li' nguxtyanu Jesús ji'i nu quiñá'a tsa ñatï bi', ndyaa nde ni'i. Li' ndyalaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo, nchcuane ngu' ji'i yu li':

—Cusu', culu'u nu'u ji'i cua ñi'yä ndyu'u cha' nu nda cuii nu cuentya ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

³⁷ —Tso'o —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatï, nu lo'o nclyu'u na' ji'i ñatï ni, ndu'ni na' ñi'yä laca si ndyataa na'

si'yu tso'o lo xtya 'na. ³⁸ Lo'o xtya 'na ni, bi' laca tyucui ña'a chalyuu; lo'o jua'a calya trigo nu ndyaluu lo'o ntyucua si'yu tso'o, bi' laca ñi'yä laca ñatï nu cua nda chacuaya' cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o nu quixi' bi' ni, bi' laca ñi'yä laca ñatï nu ntsu'u cha' ji'i lo'o nu xña'a, ³⁹ cha' tya'a cusu' na' laca nu ngusañi si'yu quixi' bi' lo xtya 'na; la cui' nu xña'a laca bi'. Tsä nu lo'o xana clyaja xtya ni, bi' laca ñi'yä laca tsä tlyu lo'o tye chalyuu; lo'o ñatï nu si'yu quixi' lo xtya bi' ni, bi' laca ñi'yä laca xcä ji'i ycui' Ndyosi. ⁴⁰ Lo'o xuti'i ngu' quixi' cha' tyaquí, jua'a laca ñi'yä caca ji'i ñatï lo'o tye chalyuu. ⁴¹ Tsä bi', na' nu cua lijyäa cha' caca na' ñatï, ta na' ji'i xcä 'na cha' xuti'i xcä bi' ji'i lcaa ñatï nu ngulu'u qui'i ji'i tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tylu'u ti'i lcaa ñatï nu cuxi tyiquee, cha' ná ntsu'u chacuayá' tyanu ngu' bi' ca su laca ycui' Ndyosi loo. ⁴² Li' xcuqä xcä ji'i ngu' bi' lo quii' tlyu; xi'ya tsa ngu' ca bi' li', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'. ⁴³ Pana tyanu lcaa ngu' nu lubii tyiquee ca su laca ycui' Ndyosi Sti na loo; caca ndubi tsa ña'a loo ngu' bi' li', ñi'yä ndubi xee cuichaa, xqui'ya cha' ngua lubii cresiya ji'i ngu' tsiya' ti cuentya ji'i ycui' Ni. Cua'a jyaca mä ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma, si chañi cha' nti' mä cuna mä.

Cuii ji'i sca yu'ba nu quiñá'a nga'a nu nguatsi' ne' yuu

⁴⁴ 'Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'yä caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cre-siya ji'i ñatï; laca ñi'yä laca sca yu'ba nu quiñá'a tsa nga'a. Nguxatsi' ngu' ji'i yu'ba nu quiñá'a nga'a bi' ne' yuu ne' lo'o ji'i ngu'. Nde loo la, li' nquije ji'i chaca ñatï mala ndyu'u cuatsi' bi', chaa tsa ti' yu li'; bi' cha' hora ti xa' ndacu' yu yuu lo su nguatsi' yu'ba bi', ndu'u yu ndyaa yu lquichí cha' cujui' yu lcaa na nu ntsu'u ji'i yu, cha' caja cñi ji'i yu cha' cui'ya yu ña'a tsaca lo'o bi' su nguatsi' yu'ba nu quiñá'a nga'a

bi'. Jua'q̃a ngua cha' ngujui yu'ba nu
quiña'a nga'a bi' ji'i yu.

*Cui*j*i sca perla nu quiñ*a*'a tsa
nga'a*

45 'Lo'o chaca cha' chcui' na' lo'o
ma, ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne'
cresiya ji'i ñati. Laca bi' ñi'yä laca si
nclyana tsa sca ñati ji'i perla nu tso'o
tsa ña'a. Jlo ti' yu na ca nu ndyaana
yu, bi' cha' tyiquee' nclyana yu ji'i
perla tso'o cha' cui'ya yu ji'i, nti' yu.
46 Lo'o li' neyii'e eca perla yu cui'ñ 'o

46 Lo'o li' nquiye sca perla nu quiña'a tsa nga'a ji'i yu bi'; hora ti ndyujuui' yu lcaa na nu ntsu'u ji'i yu, cha' cui'ya nu sca ti perla bi', cha' nga'aa ntsu'u na tso'o la cui'ya yu, nti' yu.

(Cua nda Jesús tyucuaa cuii bi' lo'o
ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' sca-
ti cha' bi' ndulo tsa ji'na, cha' quiye
chalyuu cucui su laca y cui' Ndyosi loo-
ne' cresiva ji'na.)

*Cuii ji'i taraya nu tsaa ngu' cuta
cualya lo'o*

47 —Lo'o chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'yä caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'l ñati —nacui Jesús—. Laca ñi'yä laca sca taraya tlyu nu ntucu ngu' ji'l lo hitya tyujo'o cha' xñi cualya, lo'o li' lcaa lo cualya ndyatí ne' taraya bi'. **48** Li' tyojolaqui ngu' ji'l taraya ngutasa'á bi' cha' tyu'u ca to' hitya, tyaca'a ngu' xi cha' subi ngu' ji'l lcaa cualya nu tso'o; su'ba ngu' cualya tso'o bi' ne' chcubi, xcuqa'ngu' cualya nu ná tso'o bi'. **49** Lo'o jua'a caca tsä tlyu lo'o tye chalyuu; li' caä xca ji'l ycui' Ndyosi cha' sa'be tyaa'xa xca' bi' ji'l lcaa ñati, cha' ná stu'ba tyi'l ngu' nu xña'a tyiquee lo'o ngu' nu lubii tyiquee. **50** Xcuqa' xca' bi' ji'l ñati xña'a lo quii' tlyu, masi xi'yä tsa ngu' bi' li'; ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'.

Cha' ji'i na nu quiñ'a'q nga'a', masi cucui, masi cusu'

51 '¿Ha ngua cuayá' ti' mä lcaa
cha' nu ngulu'u ca na' ji'i mä juani?
—nacui Jesús ji'i ngu' li'.

—Ngua cuayá' ti' ya —nacuī ngu' ii'i.

52 Li' xa' nguxacui Jesús cha' ji'i
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Sca mstru cha' jo'ó ni, si ngusñi
yu cha'jna', si ngua tsa'a yu ñi'ya caca
lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya
ji'i ñati —nacui' Jesús—, li' laca yu bi'
ñi'ya laca sca nu culiya' nu ntsu'u tsa
cha' tso'o nu ndyu'u co'o toni'i ji'i;
tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu, bi' cha'
ntsu'u tsa cha' tso'o nu caca culu'u yu
ji'i xa' ñati, masi cha' cusu', masi cha'
cucui.

Ndyalaa Jesús nde quichi Nazaret

⁵³ Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cuii
bi' ji'i ngu', li' ndu'u yu ndyaa yu xa'
se'i. ⁵⁴ Ca tiya' la nu lo'o ndyalaa yu
quichi tyi yu, li' ndyatí yu ne' laa ji'i
ngu' jua, ngulu'u yu xi ji'i ngu' nu
ndi'i ne' laa bi'. Ndube tsa ti' ngu' bi'
li':

—¿Mala ngua tsa'ɑ nu qui'yu re lcaa
cha' nu nchcui' yu? —nacuīngu' ji'i
tya'a ngu'—. ¿Ni'ya ngua ji'i yu cha'
nchca ji'i yu ndu'ni yu cha'tlyu? 55 La
cui' sñi' cuityi yaca laca yu re. ¿Ha
si'i? Lo'o María laca xtya'ɑ yu; lo'o Ja-
cobo, lo'o José, lo'o Simón, lo'o Judas,
ngu' bi' laca tya'a yu re. 56 Lo'o jua'ɑ
nu cuna'ɑ tya'a yu ni, tya ndi'īngu'
quichi re. ¿Macala ngua tsa'ɑ yu cha'
bi' lacua?

57 Jua'a ngua cha' chii nt'i ngu' ña'a
ngu' ji'i Jesús, bi' cha' ndi'yä nchcui'
Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa se'i ndu'ni thyu ngu' ji'i sca
ñati nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi
—nacui Jesús ji'i ngu'—. Sca ti quichi
tyi yu, ná nduna ngu' bi' cha' nu
nchcui' yu tsiya' ti; ni tya'a yu, ná
ndaquiya' ngu' ji'i yu.

58 Xti tsa cha' tlyu ngua'ni Jesús quichí bi!. Ná jlya ti' ngu' ji'i tsiya' ti, bi' cha' ná ngua'ni yu quiña'a cha' tlyu ca bi'!

14

Ngujuui Juan nu ntyucuatya ji'i ngu'

¹ La cui' tyempo bi' cua ndyuna Herodes cha' ji'i Jesús, lo'o nu Herodes bi' laca loo ji'i ngu' Galilea

tyempo bi'. ² Li' nchcui' nu laca loo bi' lo'o msu ji'i:

—La cui' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu', la cui' bi' laca nu qui'yu jua —nacui Herodes—. Cua ngujuii yu, pana ndyu'u yu chaca quiya' nti' na', bi' cha' nchca ji'i yu cua'ni cha' tlyu jua'a.

³ Ntsii Herodes bi' ni, cha' cua ngusñi yu ji'i Juan bi' tya tsubi' la, ngusca' yu ji'i lo'o ngusu'ba yu ji'i ne' chcuá. Ngua'ni nu cusu' bi' cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías clyo'o Felipe tya'a ycui' Herodes bi'. ⁴ Tya lu'u nu Juan bi' lo'o nchcui' lo'o Herodes ndi'yá:

—Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'u lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacui Juan ji'i Herodes.

⁵ Nu ngua li' ngua ti' Herodes cujuui ji'i Juan bi', pana ndyutsii yu ji'i ñati, cha' ngua ti' ngu' cha' cua nchcui' Juan cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'.

⁶ Lo'o ngua tsá ngula nu Herodes bi', li' ngua'ni yu sca ta'a. Tyuu tya'a ngu' ndyu'u ti'i ngu' slo yu, lo'o li' ñaa nu cuna'a sñi' Herodías, ndyula quiya' su ntucua ycui' Herodes. Ngua chaa tsa ti' nu cusu' bi' li', ⁷ bi' cha' ngua'ni yu jura cha' ta yu lcaa na nu jña cho' bi' ji'i yu. ⁸ Li' ndacha' xtya'a nu cuna'a bi' ji'i, na ca nu jña cho' ji'i Herodes. Ti'í tsa ti' Herodías ña'a ji'i nu Juan bi', bi' cha' ngua ti' cujuui ji'i Juan.

—Hique Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' nta' —nacui nu cuna'a cuañi' bi' ji'i Herodes li'—. Caq lo'o ngu' ji'i scua' que yu ne' sca ts'i'yu —nacui.

⁹ Ngua xñi'i xi ti' Herodes nu laca loo bi' li'; pana cua ngua'ni yu jura slo lcaa ngu' nu ndya'a ta'a, bi' cha' ngulo yu cña cha' cua'ni ngu' ñi'yá nu nacui nu cuna'a bi'. ¹⁰ Ngulo yu cña ji'i sendaru cha' tsaa si'yu cu'ngu' scua' que Juan ca ne' chcuá. ¹¹ Li' ngusta ngu' scua' que yu bi' ne' ts'i'yu, ñaa lo'o ngu' ji'i bi' li', nda ngu' ji'i nu cuna'a cuañi' bi'. Li' ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa, ndyaa lo'o ts'i'yu bi' slo xtya'a.

¹² Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca ts'a' ji'i Juan, ngüi'ya ngu' ji'i jyo'o bi', cha'

tsaa lo'o ngu' ji'i cha' tyatsi!. Lo'o cua nguxatsi' ngu' ji'i, li' ndyaa ngu' ndacha' ngu' ji'i Jesús ñi'yá ngua cha' bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

¹³ Lo'o ndyuna Jesús ñi'yá nu ngua ji'i jyo'o Juan, ndyatí yu ne' yaca ni'i cha' tyu'u yu chaca to' tayu'; ngua ti' yu tsaa sca se'i ca ne' quixi' su ná ntsu'u ñati. Pana yala ti ngua cuayá' ti' quiña'a ñati cha' ndyaa yu cajua, bi' cha' lo'o ti ndyaa lca'a ngu' ji'i yu, masi quiya' ti ngu' lijyá ngu' nde to' hitya ti. Lo'o ngu' tyuu tya'a quichí ndyaa ngu'! ¹⁴ Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' to' hitya, li' ngutu'u Jesús; na'a yu cha' cua ndyalaa quiña'a tsa ñati cajua li'. Tya'na tsa ti' yu ji'i lcaa ngu' bi', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha nu ndya'a ngu' lo'o. ¹⁵ Tyucui tsa ndi'i ngu'; lo'o cua ngusii, li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Ne' quixi' ntsu'u na re. Ná ntsu'u ñati cacua ti su ndi'i na re —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a cua ngusii tsa juani. Tso'o la masi culo nu'u cña ji'i nu ngu' quiña'a cua cha' tsaa ngu' lcaa quichí ca ndacua, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu'!

¹⁶ —Cu'ma ta mä na cacu ngu' bi' ca nde ti —nacui Jesús—. Ná nga'a cha' tyaa ngu'!

¹⁷ Ndube xi ti' nu ngu' nu ndyaca ts'a' bi' li':

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' ntsu'u ji'na ca nde, cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u tucua tya'a ti cualya nde. Tsa bi' ti cha'.

¹⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caq lo'o mä ji'i ca nde —nacui ji'i ngu'!

¹⁹ Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' xi lo quii. Li' ndaya' yu ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' bi' lo'o ji'i nu tucua tya'a cualya bi'; nxñaa' yu nde cuq li', ndya xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' nguxana yu nsal'be yu xlyá lo'o cualya bi', nda yu yu'be bi' ji'i ngu' nu ndyaca ts'a' ji'i cha' tacha ngu' ji'i ñati bi'.

20 Jua'qa ngua cha' ndyacu lcaa ngu', ña'qa cuayá' nu nguaala' ji'i ngu'. Li' nxuti'i ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o jua'qa ngutsa'qa tii tyucuua tya'a chcubi lo'o yu'be bi!. **21** Ca'yu mil tya'a ngu' quilyu ndyacu ngu' slo Jesús tsa bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'qa lo'o nu sube.

Ndyaqa Jesús lo hitya tayu'

22 Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i cha' tsaa ngu' nde loo la su tsaa ycui' ca chaca tsu' tayu' bi'; tyanu ycui' cha' chcui' salya' lo'o nu quiña tsa ñati bi', ngua ti' yu. **23** Lo'o cua ndyaa lcaa ngu' bi', li' ndyaa Jesús nde sii' ca'ya cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi su ndu yu ycui' ti yu. Lo'o cua tsaa ti cuichaa, tya ndu Jesús ycui' ti nde sii' ca'ya. **24** Laja li' tyijyu' ndya'qa yaca ni'i bi' lo tayu'. Lqui'ya ti nxna yaca ni'i bi', xqui'ya cha' lye tsa ndyatu clyoo' lo hitya, cha' lye tsa ndyaca cui'i. **25** Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'qa lo hitya ti; **26** pana lo'o na'qa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ndya'qa yu lo hitya ti, ndyutsii tsa ngu' li'.

—¡Cua lijya sca jyo'o! —nacui' ngu'.

Li' ngusi'ya tsa ngu' cha' ndyutsii ngu'. **27** Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee ma —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Na'laca, ná cutsii ma.

28 Li' nguxacui' Pedro cha' ji'i:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca, cusu'? —nacui' Pedro ji'i Jesús—. Si chañi cha' nu'u laca, culo nu'u cña 'na lacua, cha' lo'o na' tya'qa na' lo hitya cha' tyalaa na' ca su ndu nu'u.

29 —Ca qa nu'u ca nde —nacui' Jesús ji'i Pedro li'.

Lo'o li' ngutu'u Pedro ne' yaca ni'i, ndya'qa yu lo hitya cha' tyalaa yu ca su ndu ycui' Jesús. **30** Pana hora ti ngua tii yu cha' lye tsa ndyaca cui'i, ndyutsii tsa yu li', nguxana cha' nclyu'u yu ne' hitya li'. Lo'o ti ngusi'ya yu ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui' Pedro ji'i—, culo nu'u 'na ne' hitya re.

31 Hora ti ngusñi Jesús ya' Pedro.

—Xti tsa tyempo ndalo nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na —nacui' Jesús ji'i Pedro bi'—. ¿Ni cha' ná jlya tso'o ti' 'na?

32 Lo'o li' ndyalaa lo'o Jesús ji'i Pedro ca su ndacui yaca ni'i, ndyatí ngu' ne' bi' li'; hora ti ngua ti cui'i li'. **33** Ngua'ni tlyu ngu' nu ndi'i ne' yaca ni'i bi' ji'i Jesús, lo'o ti ndatu sti' ngu' slo yu.

—Chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi —nacui' ngu' ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

34 Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' bi', ndyalaa ngu' nde Genesaret. **35** Lo'o ndyuloo ngu' nu ndi'i cajua ji'i Jesús, li' hora ti nda ngu' cha' ndyaa lcaa quichi su cacua ti, cha' caca cuayá' t*i*' ngu' bi' cha' cua ndyalaa Jesús. Li' yaq lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús. **36** Ndijña ngu' chacuayá' ji'i yu cha' cala' ngu' quicha bi' masi quiya' ste' ti yu; lo'o ndyala' ngu' quicha bi' ste' yu, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

15

Na laca nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ñati

1 Li' ndyalaa sca taju ngu' tlyu slo Jesús. Ngu' quichi Jerusalén laca ngu' bi', ngu' fariseo lo'o ngu' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa laca ngu' bi'.

2 —¿Ni cha' ná tso'o ndu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús—. Ná stu'ba ndu'ni ngu' lo'o cha' nu cua nda jyo'o cusu' lo'o na sa'ni la, cha' tyaatu tso'o ya' na nu lo'o bilya cacu na. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ná ndu'ni ngu' jua'qa —nacui' ngu' li'.

3 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' tlyu bi':

—Lo'o cu'ma ni —nacui' Jesús ji'i ngu'—, ¿ni cha' laca xti la cha' ntsu'u tyiquee ma ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na? Lo'o jua'qa lye tsa ndube ti' ma ji'i scaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o na. **4** Cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na: “Tucuá ma cña nu nchcui' sti ma, nu nchcui' xtya'qa ma”, nacui'

Ni. “Lo'o jua'q si chcui' mā cha' cuxi ji'i sti mā, ji'i xtya'q mā, li' ntsu'u cha' cujuui' ngu' ji'i mā”, nacui Ni. ⁵ Pana cu'mā ni, xa'lo cha' nchcui' mā juani. Nclyu'u mā cha' tso'o tsa laca si ndi'ya chcui' na lo'o sti na, lo'o xtya'a na: “Cua nda na'lcaa na nu ntsu'u 'na ji'i ycu' Ndyosi, bi' cha' nga'aa caca xtyucua na' ji'i mā juani”. ⁶ Jua'q laca cha' cuxi nu nclyu'u mā ji'i ngu', cha' nga'aa cua'ni tlyu ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'; jua'q nchcui' mā, masi xa' ña'q ngulo ycu' Ndyosi cñā ji'na. Nga'aa tso'o cha' nu nda ycu' Ni lo'o na, nti' mā; tso'o la cha' nu nda jyo'o cusu' cha' cua'ni na, nti' mā cuentya ji'i mā. ⁷ Cuiñi tsa mā, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā. Tya sa'ni la nchcui' jyo'o Isaías cha' liñi ji'i cu'mā. Ndi'ya cha' nu nguscua jyo'o bi' lo quityi:

⁸ Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu', nacui ycu' Ni.

Si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.

⁹ Na cuiñi tsa ngu' re, cha' nacui ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu' 'na, masi nclu'u ngu' cha' nu nchcui' ñati ti ji'i tya'a ngu'; pana nacui ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna' ji'i tya'a ngu'.

Jua'q nguscua jyo'o Isaías bi' cuentya ji'i ycu' Ndyosi.

¹⁰ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndi'j cajua cha' cñaa ngu' cacua la xi, cha' chcui' yu lo'o ngu' li':

—Cua'q jyaca mā —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' caca cuayá' tso'o ti' mā —nacui—. ¹¹ Si'i sca na nu ndacu ti ngu' nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu'; cha' nu ndyu'u nde tu'ba ngu', masi lcaa cha' nu nchcui' ngu' ni, xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti' na si ngunu'u tyiquee ngu'.

¹² Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cacua la slo Jesús.

—Ná ndiya ti' nu ngu' fariseo bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu'u —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

¹³ —Ycu' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua, xcuqa Ni lcaa quixi'

nu si'i na cuiñii nu ndyataa Ni, cha' ná tso'o quixi' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁴ Lo'o jua'q ná tso'o ngu' fariseo jua cuentya ji'i ycu' Ni, bi' cha' nga'q cha' xtyanu mā ji'i ngu' bi'; ñi'ya nti' ngu' cuityi', jua'q nti' ngu' fariseo jua —nacui Jesús—. Si culu'u sca nu cuityi' tyucuiji'i chaca yu tya'a cuityi' ti yu, tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha' ni tsaca ngu' ná nchca ña'q ngu' tyucui su lijyä ngu' li'.

¹⁵ Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Culu'u nu'u ji'i cua ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cuiji'i na nu ndacu ngu' —nacui—. Ná nchca cuayá' ti' ya.

¹⁶ —¿Ha lo'o cu'mā, ná ngua cuayá' ti' mā? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—.

¹⁷ ¿Ha bilya ta mā cuentya? Lcaa na nu tyatí nde tu'ba ngu' ni, nteje tacui na bi' nde ne' ngu'. Lo'o tsaa ngu' liya', tye lyiji cha' ji'i li'. ¹⁸ Pana sca cha' nu nchcui' ngu' ni, stu'ba laca bi' lo'o cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'; xqui'ya cha' nu nchcui' ngu', bi' cha' nchca cuayá' ti' xa' la ñati si cua ngunu'u tyiquee ngu' bi'. ¹⁹ Ca ne' cresiya ji'i ñati ni, ca bi' ntsu'u suu lcaa cha' cuxi: masi cujuui' ngu' ji'i tya'a ngu', masi tylu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i tya'a ngu', masi chcui' ngu' cha' cuiñi ji'i tya'a ngu', masi chcui' ngu' cuentyu ji'i tya'a ngu'.

²⁰ Si ntsu'u cha' cuxi bi' ne' cresiya ji'i ngu', bi' laca nu ndu'ni ñu'u ji'i tyiquee ngu'; pana lo'o cacu na sca na ni, masi bilya tyaati tso'o ya' na, ná sca cha' cua'ni lo'o cresiya ji'na, cha' si'i jua'q caca cuxi tyiquee na.

Jlya ti' sca nu cuna'q xa' tsu' ji'i Jesús

²¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya quichi Tiro lo'o loyuu su cuentya quichi Sidón; lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ndyaa ngu' lo'o. ²² Lo'o li' ñaa sca nu cuna'q ca tyi quichi bi' slo Jesús, ngusi'ya tsa nu cuna'q bi' ji'i Jesús li':

—Cua'ni ty'a'na ti' nu'u 'na, Xu'na —nacui nu cuna'a bi' ji'i Jesús—. Nu'u nu laca la cui' ñati ty'a' ja ji'i jyo'o cusú David, cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na!. Nxalú tsa cui'ji'i sñi' na!.

²³ Ni sca cha' ná nguxacui Jesús ji'i nu cuna'a bi!. Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Culo nu'u cña ji'i nu cuna'a re cha' tsaa ma' xa' se'i —nacui' ngu' ji'i Jesús—, cha' nxi'ya tsa ji'na.

²⁴ —Nda ycui' Ni 'na lijya na' nde chalyuu cha' sca ti lo'o ngu' Israel chcui' na' —nacui' Jesús li'—, cha' ñi'ya ndu'ni xlyá' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi' —nacui'.

²⁵ Li' cacu la ndyalaa nu cuna'a bi', ndyatú sti' slo Jesús.

—Xu'na —nacui' ji'i Jesús—, xtyu-cua nu'u ji'i cua.

²⁶ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i nu cuna'a bi':

—Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' cacu xne' ti —nacui'.

²⁷ —Chañi cha' nu nchcui' nu'u, Xu'na —nacui' nu cuna'a bi'—, pana ty'a ntsu'u chacuayá' ji'i xne' cha' cacu ni' satya ti nu ndyalú to' mesa laja lo'o ndyacu xu'na ni'.

²⁸ —Chañi cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacui' Jesús ji'i—. Caca cha' nu ntí' nu'u lacua —nacui'.

Hora ti ndyaca tso'o sñi' nu cuna'a bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i quiña'a ngu' quicha

²⁹ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa, ndyalaa yu ca to' tayu' Galilea bi'. Ndy'a' yu xi to' tayu' bi', li' ndyacui yu xi sii' ca'ya cha' chca'a yu xi ndejava. ³⁰ Quiña'a tsa ñati ndyalaa slo yu li'; ndya'a lo'o ngu' ji'i quiña'a tsa ngu' quicha, lo'o ngu' nu quicha quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o ngu' cu'u, lo'o nu cu' ya', nu cu' quiya', lcaa lo nu quicha. Nsta ngu' ji'i ngu' quicha bi' lo yuu slo Jesús, lo'o ngua'ni Jesús cha'ndyaca tso'o ngu' li'. ³¹ Ndube tsa ti' ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' cha' xa' nchcui' ngu' nu ngua cu'u, xa' ngua tso'o tyucui ña'a ya' ngu' nu ngua cu'

ya', xa' ndya'a'ngu' nu ngua quicha quiya', xa' tyaca' xee ña'a'ngu' nu ngua cuityi'. Li' lye tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ni nu laca ycui' Ndyosi ji'i ngu' Israel xqui'ya cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu jacua mil ty'a' ñati

³² Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' caa'ngu' slo. Nchcui' lo'o ngu' li'.

—Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'a re —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. Cua sna tsä ndya'a'ngu' lo'o na' juani, lo'o nga'aa ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti. Ná tso'o culo na' cña ji'i ngu' re cha'tyaa ngu' ña'a lo'o jbi'ñá ti ndya'a'ngu', cha' ná talo ngu' tyucui' jua'a'.

³³ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o:

—¿Macala caja na cacu ngu' ji'na? Ne' quiixi' nga'a na re su ná ndi'i ñati —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o na re.

³⁴ —¿Ni lcaa tya'a xlyá ntsu'u ji'i ma? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i ya —nacui' ngu' ji'i—, lo'o ntsu'u xi cualya sube —nacui' ngu'.

³⁵ Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a cha' tyaca'a'ngu' lo yuu. ³⁶ Li' ngusñi' Jesús nu cati tya'a xlyá bi' lo'o cualya bi', ndya xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'.

Li' ngusa'be Jesús xlyá lo'o cualya bi', nda yu'be bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ta ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi'. ³⁷ Li' ndyacu lcaa ngu' xlyá bi' ña'a'cuayá' nu nguaala' ji'i ngu'.

Lo'o nxuti'i ngu' lcaa yu'be nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', li' ngutsa'a cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'.

³⁸ Jacua mil tya'a nu qui'yu ndyacu tsä bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube; lcaa bi' ndyacu.

³⁹ Lo'o ndye ndyacu ngu', li' nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'.

Li' ndyati' Jesús ne' yaca ni'i sube, ndu'u yu ndyaa yu ndye loyuu Magdala lo'o ngu' nu ndyacu tsa'a ji'i.

16

Ña'q cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús nti' ngu'

¹ Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo slo Jesús, cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu, si caca tyijiloo ngu' ji'i yu nti' ngu'. Nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' culu'u sca cha' tlyu ji'i ngu', sca cha' tlyu nu tyu'u tucua nde cuā chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi. ² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Nu cu'ma ni, ndi'yā nchcui' ma lo'o cua tsaa ti cuichaa: “Lubii cua caca la quee, cha' tso'o tsa ña'a nscua coo tyubi' cuā juani”, nacui ma. ³ Lo'o ndi'yā nchcui' ma nde tlya lo'o ña'a ma nde cua: “Ca'ya tyo juani cha' lye xi ña'a coo cuā, ngata tsa ña'a coo”, nacui ma. ¿Ni cha' laca, cha' jlo tsa ti' ma ñi'yā caca sca tsā nu lo'o ña'a ti ma nde cuā? Pana ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'yā caca ji'i cu'ma ngu' nasiyu re tyempo juani. ⁴ Na xñā'a tsa tyiquee ma ca ta'a ma cha' xcui' nti' ma cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ma ji'i; laca ma ñatí nu ná jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi tsiya'ti—nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' ma na laca nu ngua ji'i jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la.

Nga'aa nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li', ndu'u yu ndyaa.

Ngu'fariseo laca ñi'yā nti' scua tiye'

⁵ La cui' tsā bi', cua nteje tacui ngu' lo tayu' lo'o yaca ni'i bi'. Ngutu'u ngu' chaca tsu', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' cua ngujlyaa ti' ngu' cha' qui'ya lo'o ngu' xlyá teje' cha' cacu ngu' tyucuij. ⁶ Lo'o li' ndi'yā nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Tii ti ti' ma tyi'i ma —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cui'ya ma cuentya ñi'yā ndu'ni scua tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo —nacui.

⁷ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu':

—Cha' ná lo'o xlyá teje' ndya'a na, bi' cha' nchcui' nu cusu' cha' ji'i scua tiye' lo'o na —nacui ngu'.

⁸ Pana, ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' ndube ti' ma cha' ná lo'o xlyá teje' lijyā ma? —nacui ji'i ngu' bi'—. Xti tsa cha' jlya ti' ma ji'i ycui' Ndyosi. ⁹ ¿Ha chañi cha' bilya caca cuayá' ti' ma? ¿Ha ná ntsu'u ti' ma ji'i nu ca'yu tya'a ti xlyá teje' nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñatí tsubi'? Tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a ndyanu lo'o ndye ndyacu ngu' tsā bi'. ¹⁰ Jua'a nu cati tya'a xlyá teje' nu ndyacu nu jacua mil tya'a ñatí ni, la cui' ti cha'; tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a nu ndyanu lo'o ndyacu ngu' li'. ¹¹ ¿Ni cha' laca nga'aa nda ma cuentya, cha' ná nchcui' na' cha' ji'i xlyá nu ndacu ngu' lo'o nacui na' cha' ji'i scua tiye'? Xa' cachá' na' ji'i ma, cui'ya ma cuentya ñi'yā ndu'ni scua tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo.

¹² Ngua cuayá' ti' ngu' li' cha' nchcui' Jesús ji'i lcaa cha' cuxi nu nclu'u ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo ji'i ngu', cha' nga'aa tso'o xñi ngu' cha' bi'; si'i cha' ji'i scua tiye' nu ndya' xlyá lo'o nu nti' Jesús chcui' tsā bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha'ycui' Cristo laca Jesús

¹³ Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' loyuu su cuentya quichí Cesarea de Filipo. Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nchcuane yu ji'i ngu' li':

—¿Na laca nacui ñatí cuentya 'na? ¿Tilaca laca na' nu cua nda Ni 'na lijyaa nde cha' caca na' ñatí? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁴ —Ntsu'u ñatí nu nacui cha' laca nu'u jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' tya tsubi' la —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o xa' ñatí ni, nacui ngu' cha' jyo'o Elías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñatí nu nacui cha' jyo'o Jeremías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nacui cha' chaca quiya' cua ndyu'ú chaca jyo'o cusu' nu ngua

tu'ba ji'i ycui' Ni nu ngua sa'ni, la cui' bi' laca nu'u, nacui' ngu'.

Jua'a nacui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús. ¹⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'maq ni, ¿tilaca laca na' nti' ma?

¹⁶ Hora ti nguxacui' Simón Pedro cha' ji'i Jesús li':

—Cristo laca nu'u —nacui—. Sñi' ycui' Ndyosi nu lu'ú ca laca nu'u.

¹⁷ —Tso'o ntsu'u tyiquee nu'u Simón, sñi' Jonás —nacui' Jesús ji'i li'—. Si'i ñatí chalyuu ti nu ngulu'u cha' bi' jinu'u; pana ycui' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua, nda Ni cha' bi' nu ngua'ya hiqee nu'u. ¹⁸ Pedro naa nu'u, lo'o jua'a caca nu'u ñi'ya laca sca quee quiya' ni'i. Nu lo'o nchcui' nu'u tsä, cha' liñi laca nu nchcui' nu'u; bi' laca suq cha' ji'i ñatí 'na, cha' tso'o tsa ndyanu tachaa cha' nu nchcui' nu'u jua'a. Ná taca ji'i cuiñaja, ni cui'ji' cuxi, ni jyo'o, ni tsaca ñatí, ná taca ji'i ngu' tsiya' ti tyijiloo ngu' ji'i ñatí 'na, masi cajaa ñatí 'na xqui'ya cha' cuxi. ¹⁹ Ta na' lcaa chacuayá' jna' jinu'u, cha' taca tyatí ñatí 'na ca su laca ycui' Ndyosi loo. Nu lo'o ná cua'ni clyu ti' nu'u ji'i ñatí xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñatí bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi Sti na' ji'i ñatí bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' nu'u ji'i ñatí, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñatí bi'.

²⁰ Li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ná cacha' ngu' ji'i ni sca ñatí cha' Cristo laca ycui' yu.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa tiycui'

²¹ Lo'o tyempo bi' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' cha' ntsu'u cha' tsaa yu nde quichí Jerusalén. Pana ca quichí bi' tyacua cha' ti'i ji'i yu xqui'ya cha' xcube' tsa ngu' cusu' bi' ji'i yu; jua'a sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lcaa ngu' bi' xcube' ngu' ji'i yu ña'a cuayá' nu cujui' ngu' ji'i yu. Pana tyu'ú yu chaca quiya' tsä nchca tyuna, nacui' yu. ²² Li' ngusñi Pedro ya' Jesús cha' chcui' lo'o:

—Cua'ni tyaa ti' ycui' Ndyosi jinu'u, Xu'na —nacui' Pedro ji'i—. Ná caca bi' ñi'ya nu nacui' nu'u.

²³ Hora ti nguxtyacui Jesús, na'a ji'i nu Pedro bi'.

—Tyu'utsu' nu'u Satanás, cha' nga'aa cua'a nu'u'na —nacui' Jesús ji'i Pedro—. Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycui' Ndyosi nclyacua ti' nu'u juani; ñi'ya nu nclacua ti' ñatí chalyuu ti, jua'a nclyacua ti' nu'u juani.

²⁴ Li' ngulu'u la Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi':

—Si ntsu'u ñatí nu chañi cha' nti' ngu' tsaa ngu' lo'o na' —nacui—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' ji'i lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' ji'i, cha' tyaa'ngu' lo'o na' lcaa tsä, masi cujui' ñatí ji'i ngu' bi' xqui'ya na'. ²⁵ Chcuna' chalyuu ji'i ñatí nu xcui' nclyacua tsa ti' ñi'ya caca tso'o ji'i ycui' ca; pana quije chalyuu ji'i ngu' ca slo ycui' Ni si tyaja'ngu', masi cujui' ñatí ji'i ngu' xqui'ya na'. ²⁶ Ná tyanu cha' tso'o ji'i ngu' nu lo'o cajaa ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu; nguna' lcaa chalyuu ji'i ngu' bi' li', cha' ná taca ta ngu' caya'cha' caja la chalyuu ji'i ngu'. ²⁷ Chañi cha' chaca quiya' caa na' nu cua nda Ni 'na liyá' na' cha' caca na' ñatí, stu'ba ti caa na' lo'o lcaa xca ji'i ycui' Ndyosi; ndubi tsa ña'a loo na' lo'o xee ji'i ycui' Ndyosi Sti na' li'. Lo'o li' ta na' xcaya'ngu', ni cña nu cua ngua'ni scaa ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu. ²⁸ Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca na' loo ne' cresiya ji'i ñatí, na' nu cua nda Ni 'na liyaa cha' caca na' ñatí.

17

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús ndu slo ngu'

¹ Lo'o cua ndya'a scuá tsä, li' ndyaa lo'o Jesús ji'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan tya'a ngula Jacobo bi'; jacua tya'a ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cua. ² Li' laja lo'o na'a ngu' ji'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu

li'; ndubi tsa ña'q̄ loo yu ñi'yq̄ ndubi xee cuichaa li'. Ñi'yq̄ sca xee nu ngati tsa, jua'q̄ ngati tsa ña'q̄ ste' yu. ³ Lo'o li' ndu'u tucua jyo'o Moisés lo'o jyo'o Elías, ndu'ngu' nchcui'ngu' lo'o Jesús. Lo'o nu ngu' tya'a ndya'a Jesús bi', na'q̄ ngu' ji'i ngu' bi'. ⁴ Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, tso'o tsa cha' nga'q̄ ya re —nacui—. ¿Ha tso'o nti' nu'u si cuiñá na' sna tya'a chcuaya? Tsaca laca su tyi'i y cui' nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, chaca su tyi'i La Elías.

⁵ Pana laja lo'o nchcui' Pedro, li' ndu'u tucua sca coo nu ngati tsa ña'q̄, nu ndubi tsa ña'q̄, ngüixi^j chu'ngu', tyucui ña'q̄ su ndu'ngu'. Li' nguañi xtyi'i sca ñati. Hora ti ngua cuayá' ti'ngu'bi', cha' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca Sñi' na', tya'ca'a tsa yu 'na —nacui Ni—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'q̄ na' ji'i yu. Cua'a tso'o jyaca ma ji'i lcaa cha' nu chcu' Sñi' na' re lo'o ma.

⁶ Lo'o ndyuna nu ngu' nu ndyaca tsa'q̄ bi' cha' nu nchcui' y cui' Ni cuentya ji'i Jesús, li' ncliyúngu'bi'nde lo yuu cha'ndyutsi^j tsa ngu'bi'. ⁷ Lo'o li'ngusta ya' Jesús hichu'ngu'bi'.

—Tyat^u ma —nacui Jesús ji'i ngu'—, ná cutsi^j ma tsiya' ti.

⁸ Laja li' nxña'q̄ nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q̄ bi' su ndu'jyo'o bi' ts^ala, pana na'q̄ ngu' cha'nga'aa ndu'ngu'bi'; sca ti Jesús ndu'ca bi'li'.

⁹ Lo'o lijy^{q̄} nda'ya ti'ngu' sii' ca'ya bi', li'ngulo Jesús cña ji'i ngu'nu ndyaca tsa'q̄ji'i:

—Ná cache' ma ji'i xa' ñati ñi'yq̄ngua cha'nu cua na'q̄ ma lo xlyaca'ya jua ts^a —nacui Jesús ji'i ngu'bi'—. Nu lo'o cua ngujuii y cui' na'nu cua nda Ni'na lijy^{q̄}cha'caca na'ñati, nu lo'otyu'úna'chaca quiya', li'taca cache'ma cha'bi'ji'i xa'ñati.

¹⁰ Li' nchcuane ngu'nu ndyaca tsa'q̄ji'i Jesús:

—¿Ñi'yq̄ndyu'u cha'nu nchcui'cha'jo'ó lacua? Nchcui'cha'cloya la

ntsu'u cha'cq̄a jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya'—nacui ngu'ji'i.

¹¹ Chañi cha'cq̄a Elías cloya cha'cua'ni cho'o ji'i lcaa lo na —nacui Jesús—. ¹² Pana cha'liñi cacha'na'ji'i ma juani cha'cua ñaa nu laca Elías; nándyuloo ngu'ji'i, bi'cha'cua ngua'ni cuxi ngu'lo'o. Lo'o jua'q̄xcube'ngu'jna'nu cua nda Ni'na lijy^{q̄}cha'caca na'ñati.

¹³ Li'ngua cuayá' ti'ngu'cha'ji'i jyo'o Juan nu ntyucuatyaj'i ngu'laca cha'nu cua nchcui'ca Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuaní'nu nxalú cui'i cuxi ji'i

¹⁴ Lo'o cua ngua'ya ngu'sii'ca'ya bi', xa'ndyalaa ngu'su ndi'i ngu'quiñaa'lo'o nu xa'la tya'a ngu'nu ndyaca tsa'q̄ji'i Jesús bi'. Hora ti ñaa sca nu qui'yu, ndyatu sti'yu slo Jesús, nchcui'yu bi'lo'o li':

¹⁵ Cua'ni tya'na ti'nu'uji'i sñi'na', cusu'—nacui yu bi'ji'i Jesús—. Quicha tsa ti'sñi'na'cha'lub'atsa nxalú cui'i cuxi ji'i yu; ndu'ni cui'i bi', cha'lub'atsa ncliyúyu lo quii', lu'ba ti nxtyúji'i yu lo hitya. ¹⁶ Ñaa lo'o na'ji'i nu quicha bi'slo ngu'nu ndyaca tsa'q̄jinu'u, pana nángua ji'i ngu'cua'ni ngu'cha'tyaca tso'oyu.

¹⁷ —Nájlya ti'cu'maq̄tsiya'ti—nacui Jesús ji'i ngu'bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i ma. Nga'aa tso'o tyanu na'slo cu'maq̄, nga'aa talo na'ji'i ma' tsiya'ti. Pana cq̄a lo'o ma ji'i nu quicha jua slo na'juani.

¹⁸ Li'ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha'tyu'utsu'tsiya'ti ji'i nu quicha bi'. ¹⁹ Ca tiya'la xi nchcuane ngu'nu ndyaca tsa'q̄ji'i Jesús su ntucua y cui'ti ngu':

—¿Ni cha'nángua ji'i ya culo ya ji'i cui'i cuxi bi' lacua? —nacui ngu'ji'i Jesús.

²⁰ Li'nguxacui Jesús cha'ji'i ngu'bi':

—Xti ti cha'jlya ti'ma ji'i y cui'Ni, bi'cha'nángua ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu'bi'—. Cha'liñi nchcui'na'lo'o ma juani, cha'si chañi ca cha'jlya ti'ma cha'ji'i y cui' Ndyosi,

masi tsa lo cua sca si'yu cuxee ti nu
piti tsa, si jua'a ti jlya ti' ma cha' ji'i
Ni, li' taca chcui' ma lo'o ca'ya cua
nde: "Tyu'utsu' nu'u tyaa nu'u chaca
se'i cajua la", ñacui ma ji'i. Lo'o li'
taquiya' ca'ya bi' cha' nu nchcui' ma
lo'o, tyu'utsu' ca'ya bi' tsaa chaca se'i
li'. Ná ntsu'u cha' nu ná caca cua'ní
ma si chañi ca cha' jlya ti' ma 'na.
²¹ Lo'o jua'a cha' culo ma ji'i cui'i cuxi
bi' ni, ná ca culo ma ji'i cui'i bi' si ná
cua'a ma xi ji'i y cui' ca ma; tso'o si ná
cacu ma tyaja laja lo'o chcui' ma lo'o
y cui' Ndyosi cuentya ji'i nu quicha
bi'. Jua'a cua'ní ma ña'a cuayá' nu
tyu'u cui'i bi' tyaa.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaay cui' yu

²² Lo'o li' tya ndya'a ngu' xi loyuu su
cuentya Galilea, nu Jesús lo'o ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i. Laja lo'o ndya'a ngu'
nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya
'na ji'i ngu' tisiya cha' cua'ní cuxi ngu'
lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyaa
cha' caca na' ñati; ²³ cujui' ngu' bi' jna'
li'. Pana tyu'u na' chaca quiya' tsa
nchca tyuna li'.

Ngua xñi'i tsa ti' ngu' lo'o ndyuna
ngu' cha' bi'.

Nda ngu' cñi cuentya ji'i laa tonu

²⁴ Cua tsä xi ndyalaa ngu' quichi Ca-
pernaum, lo'o li' ndyalaa xi ngu' nu
laca cñi ne' laa slo Pedro; nxuti'i ngu'
bi' cñi cuentya ji'i laa tonu nu ntucua
nde Jerusalén. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o
Pedro:

—Nu mstru ji'i ma ni, ¿ha lo'o yu
nda yu cñi ne' laa bi'? —nacui' ngu' ji'i
Pedro.

²⁵ —Nda yu —nacui' Pedro ji'i ngu'
li'.

Nu lo'o cua ndyalaa Pedro toni'i, li'
nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ñi'ya nti' nu'u, Simón? —nacui'
Jesús ji'i Pedro—. ¿Ti ji'i nclyo ngu' nu
laca loo cñi? ¿Ha culo ngu' cñi ji'i sñi'
ngu' nti' nu'u? ¿Ha si'i ji'i xa' ñati' culo
ngu' cñi?

²⁶ —Ji'i xa' ñati' nclyo ngu' nu laca
loo cñi, si'i ji'i sñi' —nacui' Pedro li'.

—Chañi hi. Ná lo'o sñi' ngu'
nda caya' cuentya ji'i cha' bi' lacua
—nacui' Jesús ji'i Pedro—. ²⁷ Pana ná
nti' na cha' ca ñasi' ngu' ji'na, ngu' nu
laca loo ne' laa tonu, bi' cha' yaa clya
nu'u to' tayu' cha' cu nu'u chcuá xñi
cualya lo hitya, cha' xñi nu'u ji'i sca
cualya. Li' taya' nu'u ji'i cualya nu
caja jinu'u clyo, scana tu'ba cualya
bi', cha' culo nu'u cñi nu ntsu'u tu'ba
ni'; tyu'u scua cñi bi' cha' ta nu'u
cñi ji'i ngu' cuentya jinu'u, lo'o jua'a
cuentya jna'.

18

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'i y cui' ca ngu'

¹ La cui' tyempo bi' ndyalaa lcaa
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús cha'
chcui' ngu' lo'o:

—¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji'i ca
su laca y cui' Ndyosi loo? —nacui' ngu'
ji'i Jesús.

² Li' ngusi'ya Jesús ji'i sca nu piti
cha' caa slo yu, cha' tyatu nu piti slo
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

³ —Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma
—nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—, cha' ná
caca tyatí ma cha' ji'i y cui' Ndyosi
cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ma si
ná cha'a cha' tyiquee ma; nga'a cha'
caca tyiquee ma ñi'yä laca tyiquee nu
piti re, cha' ná tyixi ndu'ni ngu' sube.

⁴ Sca ñati' nu laca ñi'yä laca nu piti
re, sca ñati' nu ná tyixi tyiquee, nu ná
nti' tyijiloo ji'i tya'a cha' caca y cui' sca
ñati' tlyu, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i
ca su laca y cui' Ndyosi loo. ⁵ Nu lo'o
xtiyucua ma ji'i sca ñati' ñi'yä nti' nu
piti re xqui'ya cha' ngusñi tso'o ma
cha' jna', la cui' jua'a na nxyucua ma
'na laca.

Cuxi tsa caca ji'na si ntsu'u sca qui'ya nu ndiya la ti'na

⁶ 'Si ntsu'u ñati' nu ndatsaa ji'i xa'
ñati' cha' cua'ní ngu' cha' cuxi', masi
tatsaa ñati' bi' ji'i nu piti re cha' cua'ní
yu cha' cuxi, tso'o la masi tyaaca'
sca quichi tonu yane ñati' cuxi bi',
lo'o li' xtyú ngu' ji'i ñati' bi' lo hitya
tyujo'o cha' tye cha' ji'i tsiya' ti; tso'o

la si cajaa ñat̄i nu jua'q̄ ndu'ni, cha' nga'aa tatsaa ji'l̄ xa' la ngu' sube cha' cua'ni ngu' cha' cuxi. ⁷ ¡Tya'na tsa ñat̄i chalyuu re! Ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ñu'q̄ ji'l̄ tyiquee ñat̄i. Lcaa hora ntsu'u cha' cuxi jua'q̄ nde chalyuu, pana tlyu tsa cha' caca ji'l̄ ñat̄i nu ndatsaa ji'l̄ tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tlyu tsa cha' ti'l̄ tyacua ji'l̄ ñat̄i bi' nde loo la.

⁸ 'Nga'q̄ cha' xtyanu m̄a tsiya' tilcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' m̄a ji'l̄, masi tiji' tsa ti' m̄a ji'l̄ sca cha' bi' ñi'ȳ laca si ya' m̄a laca, ñi'ȳ laca si quiya' m̄a laca. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'l̄ ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' m̄a ji'l̄, lo'o li' ná tyalaa m̄a su nga'aa tye tsiya' ti cha' tyaqui' quii'. ⁹ La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' m̄a sca cha' cuxi nu ña'q̄ ma ji'l̄, nga'a cha' xtyanu m̄a cha' bi' tsiya' ti, ñi'ȳ si culo m̄a ji'l̄ ycui' cloo m̄a cha' nga'aa taquiya' m̄a ji'l̄ cha' cuxi bi' tsiya' ti. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'l̄ ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' m̄a ji'l̄, cha' li' ná tsaa m̄a nde ca bilyaa su ná tye tsiya' ti cha' tyaqui' quii'.

Cuii ji'l̄ sca xlya' nu cua nguna' ji'l̄ ngu'

¹⁰ 'Ná tso'o si ná taquiya' m̄a ji'l̄ sca ñat̄i 'na, masi ji'l̄ sca nu piti. Cha' liñi nchcui' na' lo'o m̄a, cha' ntsu'u xca ca su ntucua ycui' Ni cuentya ji'l̄ lcaa ngu' sube bi'; lcaa hora ntsu'u chacuayá' chcui' xc̄a bi' lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cuentya ji'l̄ nu ngu' sube ji'l̄. ¹¹ Cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu chacuayá' ji'l̄ ycui' Ndyosi cha' caca na' ñat̄i, cha' cua'ni lyaá na' ji'l̄ ñat̄i nu cua nguna' chalyuu ji'l̄ xqui'ya cha' cuxi.

¹² ¿Ñi'ȳ nti' m̄a ni? Cua ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'l̄ sca ñat̄i, lo'o li' ngu' tsaca ji'l̄ yu. ¿Ñi'ȳ cua'ni yu li'? Ndi'ȳ cua'ni yu ñacu'na': xtyanu yu ji'l̄ taju xlya' quiña'q̄ bi' sii' ca'ya su tso'o ti ndi'l̄ ni', cha' tsaa yu tsaaana yu ji'l̄ xlya' nu nguna' ji'l̄ yu bi'. ¹³ Lo'o quiye bi' ji'l̄ yu, ca chaa tsa ti' yu li', cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'q̄

yu ji'l̄ nu sca ca xlya' nu cua nguna' ji'l̄ yu; pana ná ntsu'u cha' culacua ti' yu ji'l̄ nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a xlya' nu ndyanu tso'o ti. ¹⁴ Ñi'ȳ nu ndu'ni nu xu'na xlya' bi', cha' ná chcuna'ni sca xlya' ji'l̄ yu, la cui' jua'q̄ ndu'ni ycui' Ndyosi Sti m̄a nu ntucua nde cua, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' chalyuu ji'l̄ ni tsaca ñat̄i xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'l̄. Ná nti' ycui' Ni tsiya' ti cha' tye cha' ji'l̄ ngu', masi sube tsa ngu' nti' m̄a.

Ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' na ji'l̄ tya'a na

¹⁵ 'Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a m̄a nu ngua'ni sca cha' cuxi lo'o m̄a, li' tsaa m̄a slo ngu' tya'a m̄a bi', cha' cuaana ti cacha' m̄a ji'l̄ ngu' bi' ñi'ȳ laca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' lo'o m̄a. Tso'o tsa li' si tyaja'q̄ ngu' tya'a m̄a bi' cuna ngu' cha' nu chcui' m̄a lo'o ngu'; ca xñi'l̄ ti' ngu' li', xqui'ya cha' cua ngua'ni ngu' cha' cuxi bi'. Li' xa' caca stu'ba cha' ji'l̄ m̄a lo'o ngu' tya'a m̄a bi'. ¹⁶ Pana si ná tyaja'q̄ ngu' tya'a m̄a bi' cuna ngu' cha' nu nchcui' m̄a lo'o ngu', tso'o la si tsaa m̄a slo ngu' bi' chaca quiya'; pana lo'o xi xa' la ngu' tya'a m̄a tsaa m̄a li', cha' lo'o ngu' bi' cuna ngu' cha' nu chcui' tyucuaa m̄a, cha' caca ngu' bi' testigo. ¹⁷ Lo'o li', si ná tyaja'q̄ ngu' tya'a m̄a bi' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'l̄ tucua sna tya'a ma, li' cacha' m̄a cha' bi' ji'l̄ taju ñat̄i ji'l̄ cu'm̄a, nu stu'ba ndu'ni tlyu m̄a ji'l̄ ycui' Ndyosi. Lo'o li' si ña'q̄ ti ná tyaja'q̄ nu ngu' tya'a m̄a bi' taquiya' ngu' ji'l̄ cha' nu nchcui' ca ta'a taju tya'a m̄a lo'o ngu', li' nga'aa cua'ni tya'a m̄a lo'o ngu' bi' lacua. Ñi'ȳ si cua laca ngu' ñat̄i nu ná ntsu'u cha' ji'l̄ lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, ñi'ȳ si laca ngu' msu ji'l̄ ngu' xa'tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'q̄ tsa cñi cñä loo ji'l̄ ma, jua'q̄ cua'ni m̄a lo'o ngu' bi' li'.

¹⁸ 'Cha' liñi laca nu nchcui' na' re, cha' lo'o ná cua'ni clyu ti' m̄a ji'l̄ ñat̄i xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñat̄i bi', la cui' jua'q̄ ná cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'l̄ ñat̄i bi' nde loo la; pana lo'o

cua'ni clyu ti' mä ji'i ñati, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñati bi'.

19 'Chaca quiya' cachaq' ji'i mä cha' chañi cha' cua'ni Sti na' nu ntucua nde cuä lcaa cha' nu ndijña mä ji'i Ni, masi tucua tya'a ti mä ndu mä, si stu'ba cha' nu ntsu'u tyiquee tyucuua mä. **20** Lo'o na' nga'a na' lo'o mä macala su ndyu'u ti'i tucua sna tya'a ti mä chacuaya' 'na.

21 Li' ñaa Pedro cacua la cha' cachaq' ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui ji'i Jesús—, ¿ni lcua quiya' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i yu tya'a na' lo'o ndyu'ni yu cha' cuxi lo'o na'? —nacui—. ¿Ha tso'o cati quiya' cua'ni clyu ti' na' ji'i yu?

22 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro: —Ná chcui' na cha' cati ti quiya' —nacui Jesús—. Tso'o cua'ni clyu ti' na ji'i tya'a na masi snayala tyii ntucua cati quiya' —nacui.

Cuiji'i msu nu ná nti' cua'ni clyu ti' ji'i tya'a msu yu

23 'Chcui' na' chaca cha' lo'o mä, cha' caca cuayá' ti' mä ñi'ya caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Chcui' na' cha' ji'i sca rey nu ngua ti' cua'ni tye tane', cha' ndacui tsa msu ji'i. **24** Lo'o nguxana ca ti nclyacua ti' rey jua'a, hora ti ndu'u tucua ngu' slo rey bi', ñaa lo'o ngu' ji'i sca msu nu ndacui tyqu tsa miyu paxu ji'i.

25 Ná ntsu'u cñi tsiya' ti ji'i msu bi', cha' tya tane' bi' ji'i xu'na yu; bi' cha' ngulo xu'na yu cña cha' cujui' ngu' ji'i msu bi', lo'o ji'i clyo'o yu, lo'o ji'i ca ta'a sñi' yu, lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'i msu bi' ca caya' cha' tya cñi nu ndacui ji'i xu'na yu li'. **26** Ndyutsii tsa msu bi' li', nclyú yu lo yuu su ndu xu'na yu. Li' ndyatü sti' slo yu cha' jña xi tyempo ji'i xu'na yu: "Xu'na", nacui msu bi' ji'i rey, "talo xi 'na. Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tiya' la."

27 Ngua tya'na ti' xu'na msu bi' ji'i li', ngua'ni clyu ti' ji'i msu ji'i cuentya ji'i tane' bi'. "Cua ndye tane' jinu'u juani. Nga'aa ndacui nu'u jna'", nacui xu'na yu ji'i yu. Cua ndu'u msu bi' ndyaa

li'. **28** Tyucuiji nde su ndyaa yu, li' ndyacua tya'a yu lo'o tya'a msu yu nu ndacui xti ti cñi ji'i yu. Hora ti ngusñi yu yane tya'a, tyaala tsa ngua'ni yu ji'i tya'a msu yu. "¿Ni hora tya nu'u cñi nu ndacui nu'u 'na?" nacui yu ji'i tya'a msu yu. **29** Lo'o nu ndacui xti ti cñi bi' ni, ndyatü sti' slo msu tyaala bi', ndijña xi cha' clyu ti' ji'i yu tyaala bi', cha' caca tya'na ti' yu ji'i: "Talo nu'u xi 'na", nacui ji'i nu tyaala bi'. "Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tiya' la xi." **30** Pana nu msu tyaala bi' ni, ná ngua tya'na ti' yu ji'i tya'a msu yu tsiya' ti; hora ti ngusta yu qui'ya ji'i ca toni'i cña, cha' su'ba ngu' ji'i ne' chcuq' ña'a cuayá' nu tya cñi nu ndacui ji'i yu. **31** Lo'o cua na'a lcaa tya'a msu yu ñi'ya ngua cha' cuxi nu ngua'ni yu tyaala bi', xñi'i xi ti' ngu' cuentya ji'i nu nga'a ne' chcuq' bi' li'. Bi' cha' ndyaa ngu' ca slo xu'na ngu' bi', ndacha' ngu' lcaa cha' bi' ji'i xu'na, ñi'ya nu ngua ji'i nu ndacui cñi bi'. **32** Hora ti ngusí'ya xu'na yu ji'i msu tyaala bi' cha' xa' tyaa yu ca slo. "Cuxi tsa tyiquee nu'u", nacui xu'na ji'i msu tyaala bi'. "Cua ngüijña nu'u cha' clyu ti' na', lo'o jua'a ngua'ni clyu ti' na' jinu'u nquicha', masi quiñ'a tsa cñi ndacui nu'u 'na. **33** Lo'o juani ni, ¿ni cha' ná ngua'ni tya'na ti' nu'u ji'i tya'a msu nu ndacui xti ti cñi hi, ñi'ya ngua'ni tya'na ti' na' jinu'u?" **34** Ngua ñasi' tsa xu'na msu bi' ji'i msu tyaala bi' li', ngulo cña cha' xñi policia ji'i, cha' su'ba ngu' ji'i ne' chcuq', cha' xcube' ngu' ji'i ña'a cuayá' nu tya msu tyaala bi' lcaa cñi nu ndacui ji'i xu'na yu. Bi' laca cuiji'i rey lo'o msu ji'i.

35 'Ñi'ya ngua'ni rey bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—, jua'a cua'ni Sti na' nu ntucua nde cuä lo'o lcaa mä nu ná tyucui tyiquee mä ndyi'ya mä cha' clyu ti' ji'i tya'a mä.

19

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu' ji'i clyo'o ngu'

1 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' ndu'u yu loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu nde loyuu su cuentya Judea. Nteje tacui Jesús sta'a Jordán, **2** lo'o quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a ji'i yu cha' cua'ni yu jo'o ji'i lcaa nu quicha nu lijyä lo'o ngu' bi'; ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha bi', ngua tso'o ngu' bi' li'.

3 Laja li' lijyä xi ngu' fariseo slo Jesús cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu si caca tyijiloo ngu' ji'i yu, ngua ti' ngu'.

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'na cha' xtyanu sca ñati ji'i clyo'o yu tsiya' ti, si nga'aa ntí' yu ji'i nu cuna'a bi'? —nacui' ngu' ji'i Jesús.

4 —¿Ha bilya chcui' mä lo quityi cha' ji'i ycui' Ndyosi? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. “Clyo ngüiñá Ni ji'i ñati, sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a”, jua'a nscua lo quityi bi'. **5** Lo'o jua'a ndi'ya nacui' Ni: “Bi' cha' tyu'utsu' sca nu qui'yu slo sti yu, slo xtya'a yu, cha' caja clyo'o lo'o sca nu cuna'a, cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuua ngu'”. **6** Nga'aa si'i tucua tya'a ñati laca ngu', cua laca ji'i ngu' ñi'yä si laca ngu' sca ti ñati. Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' ji'i clyo'o ngu', cha' cua nda ycui' Ndyosi cha' clyo'o ji'i ngu'.

7 Li' nguxacui' ngu' bi' cha' ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca ngulo jyo'o Moisés cña ji'na lacua? Cha' tso'o ji'i sca nu qui'yu, nacui jyo'o cusu' bi', si culo yu sca quityi cha' xtyanu yu ji'i nu cuna'a nu laca clyo'o yu.

8 Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Ná ndaquiya' mä ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' nda jyo'o Moisés chacuayá' ji'i mä cha' xtyanu mä ji'i clyo'o mä lo'o sca quityi ti —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Pana si'i jua'a ngua ti' ycui' Ni tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu. **9** Cuentya jna' ni, ta na' sca cui' lo'o mä juani: Si ntsu'u sca ñati nu nguxtyanu ji'i clyo'o cha' caja clyo'o lo'o xa' nu cuna'a, ngua'ni tyucuua ti' yu lo'o nu cuna'a clyo'o yu. Sca ti si clyo'o yu ngua'ni suba' lo'o xa' nu qui'yu, liñi cha' xtyanu yu ji'i nu cuna'a bi' li'. La cui' jua'a, nu cuna'a

nu cua nguxtyanu clyo'o ji'i bi', si xa' caja clyo'o lo'o chaca ñati, cha' suba' cua'ni ngu' bi' li'.

10 Lo'o li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Tso'o la si ná caja clyo'o na tsiya' ti, si jua'a laca cha' ji'i ngu' qui'yu lo'o clyo'o ngu' —nacui' ngu'.

11 —Ntsu'u tsa ngu' qui'yu nu ná talo ngu' cha' ntucua ngu' ycui' ti ngu' —nacui' Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'—. Sca ti si culo ycui' Ndyosi cña ji'i sca ñati cha' ná caja clyo'o, li' talo yu cha' ná cala' ji'i sca nu cuna'a tsiya' ti, si xtyucua ycui' Ndyosi ji'i yu bi'.

12 Ntsu'u tyu' lo cha' nu ndu'ni cha' ná nchca caja clyo'o sca nu qui'yu: ntsu'u ngu' nu quicha ngu' tyo lo'o ngula ngu'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu quicha ngu' xqui'ya cha' ngua'ni ñu'ñu' ñati ji'i ngu' bi'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni, bi' cha' tso'o la masi ná caja clyo'o ngu' bi' li', ntí' ngu', cha' sca ti ycui' Ndyosi caca loo ji'i ngu' li', ntí' ngu'. Nu qui'yu bi' ni, ycui' yu nda yu cuentya si caca ji'i yu tyi'i yu ycui' ti yu; tso'o si talo yu bi' tyi'i yu ycui' ti yu lacua.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

13 Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' ji'i tyu' tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua ti' ngu' cha' sta ya' ycui' Jesús hique nu sube bi', cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i nu sube bi'. Li' ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ji'i ngu' bi', **14** pana hora ti nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—Ta mä chacuayá' ji'i nu sube cha' cäa ngu' slo na' —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. Ná cua'a mä ji'i nu sube bi'. Ñi'yä laca lo'o jlya ti' nu sube ji'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati ji'i ycui' Ndyosi nu lo'o caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'.

15 Li' ngusta ya' Jesús hique nu sube bi'. Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

16 Ca tiya' la li' ñaa sca nu qui'yu cuañi' slo Jesús.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui yu ji'i Jesús—. Cua'ni nu'u cha' tso'o cacha' nu'u jna': ¿Na laca nu tso'o cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacui yu.

17 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ni cha' nchcui' nu'u cha' tso'o tsa ndu'ni na'? —nacui Jesús ji'i yu bi!—. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. Pana taquiya' nu'u ji'i lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ma, si nti' nu'u caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'u.

18 —¿Ni'yä nu laca cña bi' nti' nu'u? —nacui yu cuañi' bi' ji'i.

Li' ngulu'u Jesús xi cha' ji'i yu bi!:

—Ná cujui mä ji'i tya'a ñati mä. Ná cua'ni mä cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati, ni ná cuaana mä cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä. Ná chcui' mä cuentyu ji'i tya'a ñati mä. **19** Lo'o jua'a cua'ni tlyu mä ji'i sti mä, ji'i xtya'a mä. Cua'ni tya'na ti' mä ji'i tya'a ñati mä, ni'yä laca si ndu'ni tya'na ti' mä ji'i ycui' ca ti ma.

20 Li' nguxacui yu bi' cha' ji'i Jesús:

—Tya lo'o cuañi' na' ndaquiya' na' ji'i lcaa cña bi' lcaa tsä —nacui yu cuañi' bi' ji'i Jesús—. ¿Ha tya ntsu'u la cha' nu tya lyiji cua'ni na' lacua? —nacui.

21 —¿Ha chañi cha' nti' nu'u cha' calubii cresiya ji'nü'u, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'u? —nacui Jesús ji'i yu bi!—. Si chañi cha' nu nchcui' nu'u, yaa clya cujui' nu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u; tylu'u cñi cha' ta nu'u ji'i ngu' ti'l li'. Lo'o li' sta ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jinu'u ca su ntucua ycui' Ni. Lo'o cua ngua'ni nu'u cha' bi', li' caqä nu'u slo na' cha' tya'a nu'u lo'o na'.

22 Lo'o ndyuna yu cuañi' bi' cha' nu nda Jesús lo'o yu, ndu'u yu ndyaa yu li'; xñi'i xi ti' yu cha' nchcui' Jesús cha' bi', cha' culiya' tsa yu.

23 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani —nacui—, tucui tsa caca ji'i ngu' culiya' cha' tyatí ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya

ji'i ngu'. **24** Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'yä nti' sca camello, lasa la cha' bi'; tucui la tyalaa sca ngu' culiya' ca su laca ycui' Ni loo.

25 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o ndyuna ngu' cha' bi!.

—¿Tilaca laca nu taca ji'i clyáá ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' tyalaa ca slo ycui' Ndyosi lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

26 —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñati chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús ji'i ngu'.

27 Li' nchcui' Pedro xi lo'o Jesús:

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ni'yä nu nacui nu'u cha' cua'ni ya —nacui Pedro ji'i Jesús—. ¿Na laca caja ji'i ya nde loo la li'?

28 —Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' nu lo'o caca chalyuu cucui bi' ni, li' caa na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati; tsaa tucua na' ca su tso'o tsa ña'a ca bi', cha' cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati chalyuu li'. Lo'o cu'mä nu ndya'a mä lo'o na', tiya' la tyucua mä lo tii tyucuaa tya'a yaca nu tso'o tsa ña'a, cha' cua'ni cuayá' mä ji'i tya'a ñati mä, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel bi'. **29** Lo'o jua'a cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' tsaa tyijyu' cha' cua'ni ngu' cña cuentya jna', nu nguxtyanu lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti; masi tysi ngu', masi tya'a ngula ngu', masi sti ngu', masi xtya'a ngu', masi sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi xtyanu ngu' lcaa cha' bi', pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. Lo'o jua'a xa' caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti' ngu'. **30** Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha' bi' laca ngu' nu caca nde loo la; nu ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi' ngu' laca nu tyanu nde chü' la li'.

20

*Cuii ji'i ngu' nu ndya'a ne' xña ji'i
ñati*

¹ Chaca cha' nti' na' chcui' lo'o mä juani, cha' caca cuayá' ti' mä ñi'ya caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Chcui' na' sca cuii cuentya ji'i sca nu laca xu'na msu. Ngua sca tsä nde tlya ndu'u yu ndyaa yu lcaya' cha' chcui' yu lo'o ngu' nu caca msu ji'i, si cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'i yu ca su ndyataa yaca si'yu losu' tyixi.

² Ta yu xcaya' msu ñi'ya nu nda ti ngu' tyempo bi', nacui xu'na msu bi' ji'i ngu'; tso'o tsa nti' ngu' msu bi', si caja tsa lo cua caya' ji'i ngu'. Li' ndu'u msu bi' ndyaa ngu' ne' lo'o ji'i yu bi', cha' cua'ni ngu' cña. ³ Nu lo'o cua ndye sna hora ntsu'u ngu' cña, li' ndyaa xu'na ngu' bi' lcaya' chaca quiya'. Ndacula na'q yu ji'i xa' la ñati, pana ndu ti ngu' cha' bilya caja cña ji'i ngu'. ⁴ Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi': "Yaa clyia mä, cua'ni mä cña ne' lo'o 'na. Stu'ba cua'ni mä cña lo'o msu 'na, cha' cua ntsu'u ngu' ndyu'ni ngu' cña 'na juani. Ta na' caya' tso'o ji'i mä li'", nacui yu. Hora ti ndyaa ngu' ne' xña ji'i xu'na msu bi' li!. ⁵ Lo'o li' xa' ndyaa xu'na msu bi' lcaya' nde hora, jua'a chaca quiya' na'q yu ji'i xi xa' la ngu' cha' na ndu ti ngu'. La cui' ti cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li', lo'o li' la cui' jua'a ngua chaca quiya' hora cua sna nde ngusii. ⁶ Nu lo'o cua ngusii la ña'q ti tya ndu xi ñati lcaya' bi'. Nchcui' xu'na msu bi' lo'o ngu' li": "¿Ni cha' laca na ndu ti mä ca nde tyucui tsä?", nacui yu ji'i ñati bi'. "¿Ha ná ntsu'u cña ji'i mä lacua?"

⁷ "Ná ntsu'u ñati nu nti' msu juani", nacui ngu' ji'i. "Yaa clyia mä cua'ni mä xi cña ne' lo'o 'na lacua", nacui xu'na msu bi' ji'i ngu' li'. ⁸ Tiya' la li' lo'o cua tye ti cuichaa, li' nchcui' xu'na cña bi' lo'o nu laca loo ji'i msu: "Xi'ya nu'ü ji'i lcaa msu juani cha' ta nu'ü xcaya' ngu'", nacui. "Clyo ta xcaya' msu nu ndyalaa ca ti. Cuati su cua tye, li' ta nu'ü xcaya' ñati nu ndyalaa tya tlya la." ⁹ Li' ndyalaa ngu' nu nguxana ca ti cña ca slo yu, pana nda

yu xcaya' ngu' ñi'ya si ntsu'u ngu' cña tyucui tsä. ¹⁰ Ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' nu nguxana cña tya tlya la slo yu. Ngulacua ti' msu bi' cha' quiña'a la cña caja xcaya' ngu' li', pana stu'ba ti ngujui xcaya' lcaa msu ji'i. ¹¹ Ñasi' xi msu nu nguxana cña tya tlya li'. ¹² "Tyucui tsä ngua'ni ya cña jinu'ü", nacui msu bi' ji'i xu'na. "Masi tyique' tsa cuä nde hora, ña'q ti tya ngua'ni ya cña jinu'ü. Lo'o juani, stu'ba ngujui xcaya' lcaa tya'a ntsu'u ya cña, masi sca hora ti ngua'ni ngu' jua cña jinu'ü", nacui msu nu nguxana cña nde tlya bi'. ¹³ Li' nguxacui xu'na cña bi' cha' ji'i msu ñasi' bi': "Si'i cha' cuxi nu ndyu'ni na' lo'o mä. ¿Ha si'i na cua ngüini cha' jna' lo'o mä ni tsa lo xcaya' nu ta na' ji'i mä? Lo'o jua'a, tsa lo cua cña xcaya' cu'mä nda na' ji'i mä juani. ¹⁴ Xñi mä xcaya' mä, tyaa mä li'. Ná ntsu'u cha' ca ñasi' cu'mä 'na. Si nti' na' cua'ni na' cha' stu'ba xcaya' cu'mä lo'o nu xa' la msu nu xti ti hora ngua'ni cña, tso'o tsa lacua. ¹⁵ Ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni na' ñi'ya nu nti' ti na' cua'ni na' lo'o cña 'na. ¿Ha si'i jua'a? ¿Ni cha' laca liye' ti' mä ña'q mä 'na, cha' tso'o ti xcaya' nda na' ji'i lcaa msu 'na?", nacui xu'na msu bi'. ¹⁶ Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha', bi' laca ngu' nu caca nde loo la; ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi' laca ngu' nu tyanu nde chu' la—nacui Jesús—. Cua ndacane Ni ji'i quiña'a tsa ñati cha' cua'q jyaca ngu' ni cha' nda Ni, pana cua laca ti ñati nsubi Ni ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i Ni.

*Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua
cajaa ti y cui'*

¹⁷ Tya ndya'aq ngu' tyucuii cha' tsaa ngu' ca quichí Jerusalén. Li' ndu'utsu' Jesús xi to' tyucuii lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i, cha' chcui' xi lo'o ngu' bi' li':

¹⁸ —Jlo ti' mä cha' tyacuï na tyaa na tyucuii nde ca'ya juani, cha' cua tsaa ti na nde Jerusalén—nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na liyqa cha' caca na' ñati, cha' tsaa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó

nu laca loo, slo mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li', chcuí' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, cha' xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. **19** Li' tsaa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo, cha' xtyí lo'o ngu' bi' 'na. Lo'o jua'a quiji'i ngu' bi' 'na lo'o reta, cujui'i ca'a ngu' bi' 'na lo crusi li!. Pana, tsq nchca tyuna, li' tyu'ú na' chaca quiya' —nacui Jesús.

Ndijña xtya'a Jacobo sca cha' tso'o cuentya ji'i sñi'

20 Lo'o li' yaqa xtya'a Jacobo lo'o Juan ca slo Jesús. Zebedeo laca sti tyucuaa nu qui'yu bi!. Stu'ba ti yaqa nu cuna'a bi' lo'o tyucuaa sñi!, li' ndyatu sti' ma' slo Jesús cha' jña ma' sca cha' tso'o ji'i. **21** Li' nchcuane Jesús ji'i nu cuna'a bi!:

—¿Na laca nti' nu'ú? —nacui Jesús ji'i.

—Cua'ni nu'ú cha' tso'o ta nu'ú chacuayá' cha' stu'ba ti chca'a sñi! na' lo'o nu'ú ca su caca nu'ú loo nde loo la —nacui nu cuna'a bi'—. Culo nu'ú cña cha' chca'a tsaca yu la'a tsu' cui jinu'ú, chaca yu bi' chca'a yu la'a tsu' coca jinu'ú —nacui.

22 Li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi!:

—Ná nchca cuayá' ti' ma ñi'ya laca cha' nu ndijña ma 'na juani —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha taca ji'i ma chcube' ma ñi'ya nu chcube' na!, ñi'ya ca si ta ngu' sca taná nu clyaa' tsa cha' co'o na? ¿Ha talo ma si xcube' ngu' ji'i ma ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' jna!, nu lo'o cujuui ngu' 'na?

—Taca ji'i cua —nacui ngu' bi' li'.

23 —Chañi cha' lo'o cu'ma co'o ma taná clyaa' nu ntsu'u cha' co'o na' bi', lo'o jua'a chcube' ma ñi'ya nu chcube' na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana ná ntsu'u chacuayá' ta na' sca se'i nde sii' na' cha' chca'a ma lo'o na' nde loo la, cha' cua laca ngusubi ycui' Ndyosi Sti na' ji'i ñati nu chca'a nde sii' na' tyempo bi!.

24 Lo'o ndyuna nu chaca tii tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, chii tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jacobo lo'o

ji'i tya'a yu li!. **25** Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i lcaa ngu' bi', cha' tyu'u ti'i ngu' slo.

—Jlo ti' ma cha' nu laca loo ji'i ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Lye tsa nclo ngu' nu laca loo bi' cña ji'i ngu' ca quichi tyi ngu'; **26** pana nu cu'ma ni, ná cua'ni ma jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua ma ji'i tya'a ñati ma, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni ma, si cua nti' ma cha' caca ma loo ji'i ngu'. **27** Lo'o jua'a, si nti' ma cha' ndulo la cha' ji'i ma cuentya ji'i ngu' tya'a ma, ntsu'u cha' cua'ni ma ñi'ya si laca ma msu ji'i tya'a ma, masi ná lo'o caya'. **28** Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ná lijyaa na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycui' na' laca na' msu ji'i ñati, bi' cha' lijyaa na'. Na cua lijyaa na' cha' cajaa na' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'i quiña'a tsa ñati li' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

29 Cua ndyalaa ngu' quichi Jericó. Cua tyu'u ti ngu' tyaa ngu' li', lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu'u lca'a ji'i Jesús. **30** To' tyucuii su tyeje tacui ngu' nga'a tucua tya'a ngu' cuityi'; cua ndyuna ngu' cuityi' bi' cha' ycui' Jesús nteje tacui tyucuii jua, bi' cha' cuuii ngusi'ya ngu' ji'i yu:

—Xu'na, cua'ni tya'na ti' nu'ú ji'i ya. Jlo ti' ya cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca nu'ú —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

31 Pana ná ndiya ti' nu ngu' quiña'a bi', cha' lye tsa ngusi'ya ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

—Cuaana ti cu'ma —nacui ngu' ji'i ngu' cuityi' bi'.

Ná ndyuna ngu' cuityi' bi', cuii la ngusi'ya ngu' bi' li':

—Xu'na, nu'ú nu laca la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús—, cua'ni tya'na ti' nu'ú ji'i ya.

32 Li' ndyatu Jesús, ngusi'ya ji'i ngu' cuityi' bi', cha' caa ngu' slo.

—¿Na laca nti' mä cha' cua'ni na' lo'o mä? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

³³ —Xu'na —nacui ngu' bi' ji'i, nti' ya cha' tyaca' tso'o xee cloo ya ña'a ya chaca quiya'.

³⁴ Tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'i ngu' bi'. Ngusta sne ya' yu chü' si'yu cloo ngu' bi' li', lo'o hora ti tyaca' tso'o xee loo ngu', ña'a ngu' chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', nguta'a ngu' bi' lo'o Jesús.

21

Ngua'ni chi' ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

¹ Cua ngulala ti tyalaa ngu' quichi Jerusalén. Cua tyeje tacui ti ngu' sca quichi sube ti su naa Betfagé, sii' ca'ya Olivos ndil'i quichi bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Yaa mä nde lquichi re —nacui—. Yala ti quije sca huru nu ndu ndyaaaca' ji'i mä; ndu ni' lo'o sñi' ni'. Xati' mä ji'i na'ni bi', cha'tyaa lo'o mä ji'i ni' ca nde. ³ Pana si xcuane ngu' ji'i mä: “¿Ni cña cua'ni mä lo'o huru jua?” Li' ñacui ma ji'i ngu' bi': “Ntsu'u cña cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni huru re”. Li' hora ti ta ngu' chacuayá' ji'i mä cha' caqä mä caqä lo'o mä ji'i ni'. ⁴ La cui' ji'i cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

⁵ Cacha' mä ji'i ngu' quichi Sión: “Ña'a mä ña'a cha' cua lijyä ti nu laca loo ji'i ma.

Ná tyala nu cusu' bi', hichu' huru ti ntyucua yu.

Sca huru cuañi' laca ni', sñi' na'ni nu ndyi'ya yu'ba laca huru cuañi' bi'.

⁶ Lo'o li' ndyaa nu tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lquichi bi', ñil'ya nu ngulo Jesús cña ji'i ngu'. ⁷ Ñaa lo'o ngu' ji'i huru bi' lo'o sñi'. Li' ngusta ngu' ste' ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni'. Li' ndyaa tucua Jesús hichu' ni'. ⁸ La cui' jua'a nu quiña'a tsa ñati' nu ndil'i ca bi' nguscana ngu' ste' ngu', ngusta ngu' ji'i tyucui' cha'

caja tyucui' tso'o su ñaa Jesús ntucua hichu' huru bi'. Xa' la ñati' ngusi'yu sta' yaca cha' sta ngu' tyucui' su ñaa yu. ⁹ Lo'o lcaa ngu' nxi'ya ngu' cha' chaa ti' ngu', masi ngu' nu ndyaa nde loo la, masi ngu' nu ñaa nde chü' la; chaa tsa ti' lcaa ngu' bi'.

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati' tya'a ji'i jyo'o rey David laca nu'u —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Tso'o tsa cua'ni ycui' Ni lo'o nu'u cha'lijyä nu'u lo'o chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui' ngu'!

¹⁰ Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi Jerusalén, ndyatí ngu' to' lo'o quichi bi'. Ndube tsa ti' ngu' quichi bi' li'. Cui' tsa nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu lijya re? —nacui' ngu'!

¹¹ Li' nguxacui' nu quiña'a tsa ñati' bi' cha' ji'i ngu' quichi bi':

—Jesús Nazaret laca nu nde. Loyuu su cuentya Galilea laca quichi tysi yu. Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi laca yu re —nacui' ngu'!

Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

¹² Lo'o li' ndyalaa Jesús to' laa tonu su ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi. Ndyatí yu ndyaa yu ne' laa bi'. Li' ngulo'o yu ji'i lcaa ngu' nde liya', ngu' nu ndyujui' yu'ba nde ne' laa bi', jua'a lcaa ngu' nu ndi'i ndyi'ya yu'ba bi'; nguxasú Jesús mesa su nchcutsa'a ngu' cñi ji'i ngu', nguxasú yu yaca su ntucua ngu' nu ndujui' paloma.

¹³ —Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i laa re —nacui' Jesús li'—: “Ni'i su caca chcui' lcaa ñati' lo'o ycui' Ndyosi, jua'a ñacui' ngu' cha' ji'i ni'i 'na, nacui' Ni.” Jua'a nscua lo quityi, pana juani, cua ngua'ni mä cha' to' tysi ngu' cuaana laca ni'i re —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁴ Li' ñaa xi' ngu' cuityi' ca su ndu Jesús ca ne' laa tonu bi', lo'o jua'a ñaa xi' ngu' nu quicha quiya'; ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi' li'. ¹⁵ Na'a sti jo'ó nu laca loo cha'

tlyu nu ngua'ni Jesús; lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', na'a ngu' ñi'yä ngua cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi'. Lo'o jua'a na'a ngu' cha' ndil'i tyuu tya'a nu sube, cha' cuii tsa nchcui' nu sube bi' ndyu'ni chi'ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñat'i tya'a ji'i jyo'o rey David laca nu'u —nacui nu sube bi'.

Nu lo'o ndyuna ngu' tlyu bi' ñi'yä nu nchcui' nu sube, ngua ñasi' tsa ngu' nu laca loo bi' li'. ¹⁶ Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—¿Ha ná ndyuna nu'u cha' cuiñi nu nchcui' nu sube re cuentya jinu'u? —nacui'ngu' bi' ji'i Jesús.

—Cua ndyuna na' —nacui' Jesús li'—. Si'i cha' cuiñi laca cha' nu nchcui' nu sube re. ¿Ha bilya chcui' ma' lo quityi nu nscua sca cha' ndi'yä?:

Ndula tu'ba cubi', ndula tu'ba nu sube cuañi'; chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi.

¹⁷ Ndu'u Jesús ndyaa li'; ndu'u yu quichí tlyu, ndyaa nde sca quichí piti nu naa Betania. Ca bi' ngujua' yu talya.

Ngua'ni Jesús cha' ngüityi sca yaca quityi

¹⁸ Ca chaca tsä nguxtyuu Jesús ñaa nde quichí tlyu bi', ntyute' yu li'.

¹⁹ Lo'o li' na'a yu sca yaca quityi nu ndu' to' tyucuii. Ndyaa na'a yu ji'i yaca bi' si ntsu'u si'yu lo yaca bi' cha' cacu yu; pana ná ntsu'u si'yu lo, xcui' laca' ti ntsu'u lo. Li' nchcui' Jesús ji'i yaca bi':

—Nga'aa tyu'u tsiya' ti si'yu lo yaca cua chaca yija —nacui'.

Hora ti ngüityi yaca bi'. ²⁰ Ndube tsa ti'ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—¿Na laca ngua ji'i yaca quityi bi', cha' tsa tsiya' ca ngüityi yaca bi'? —nacui'ngu' bi' ji'i Jesús.

²¹ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma' juani —nacui'—. Si chañi cha' jlya ti' ma' ji'i y cui' Ndyosi, si si'i cha' tucua ti cha' ntsu'u tyiquee ma' nchcui' ma'

lo'o Ni, lo'o cu'mä caca ji'i ma' cua'ni ma' sca cha' tlyu jua'a. Si'i cha' quityi sca yaca ti chcui' ma' lo'o y cui' Ndyosi li', masi taca chcui' ma' lo'o ca'ya jua ndi'yä: "Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua nu'u nde lo hitya tyujo'o", ñacui ma' ji'i. Lo'o li' jua'a caca ji'i, cha' tyu'utsu' ca'ya bi'. ²² Lcaa lo cha' nu jña ma' ji'i y cui' Ndyosi ni, si chañi cha' jlya ti' ma' ji'i y cui' Ni, caja cha' bi' ji'i ma' li'.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi

²³ Nu lo'o ndyalaa ngu' quichí tlyu bi', li' xa' ndyatí Jesús ndyaa ne' laa tonu bi'; nclyu'u yu ji'i ñat'i chaca quiya'. Lo'o li' na'a sti jo'ó nu laca loo lo'o xa' la ngu' cusu' nu laca loo, na'a ngu' ji'i Jesús. Hora ti ñaa ngu' bi' slo yu cha' xcuanne ngu' cha' ji'i yu li':

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u ñi'yä nu ndyu'ni nu'u juani? —nacui'ngu' nu laca loo bi' ji'i Jesús—. ¿Ma nde ngujui chacuayá' cua jinu'u? —nacui'ngu' bi' ji'i.

²⁴ —Lo'o na' xcuanne na' sca cha' ji'i ma' lacua, ñi'yä xacui' ma' cha' 'na li' —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Si caja ñi'yä xacui' ma' cha' re 'na, lo'o na' xacui' na' cha' ji'i ma' li'; cacha' liñi na' ji'i cu'mä tilaca laca nu nda chacuayá' 'na, cha' cua'ni na' ñi'yä nu ndyu'ni na' re li'. ²⁵ Tso'o lacua, nu lo'o tya ntyucuatya Juan ji'i ngu', ¿ha chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi ngua bi'? ¿Ha chacuayá' ji'i ñat'i ti ngua bi'?

Li' cuaana ti nchcui'ngu' nu laca loo bi' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'yä xacui' na cha' ji'i yu? Si ñacui' na: "Chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi ntyucuatya Juan bi' ji'i ngu'", ná tso'o tyu'u cha' jua'a; hora ti ñacui' yu ji'na li': "¿Ni cha' ná ngusñi ma' cha' nu nchcui' yu lacua?" ²⁶ Lo'o si ñacui' na: "Chacuayá' ji'i ñat'i ti ntyucuatya Juan bi'", la cui' ti ná tso'o si ñacui' na jua'a, cha' ntsii na ji'i lcaa ngu' quichí re, cha' lcaa ngu' jlya ti' ngu' cha' chañi cha' ngua Juan bi' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi.

²⁷ Bi' cha' ndi'ya nguxacuī ngu' bi' cha' ji'i Jesús:

—Ná jlo ti' ya —nacuī ngu' bi'.

—Tso'o lacua —nacuī Jesús ji'ī ngu' bi'—. Ni na', ná cacha' na' ji'ī ma tilaca laca nu nda chacuayá' 'na cha' cua'ni na' ñi'ya nu ndu'ni na'.

²⁸ Tya ngulu'u la Jesús xi cha' ji'ī ngu' li':

—Chcui' na' sca cuiī re lo'o ma, lo'o li' xacuī mā cha' jna' —nacuī Jesús ji'ī ngu'—. Cua ndi'ī sca nu cusu' nu ntsu'u tucua ty'a sñī qui'yu ji'ī. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o sñī nu ngula clyo: “Sñī”, nacuī ji'ī sñī clyo bi', “yaa nu'ü cua'ni cña ne' lo'o 'na juani, su ntsu'u yaca si'yu losu' tyixi 'na”.

²⁹ “Ná ts'a'q”, nacuī sñī yu li!. Pana tsa cua ts'a ti xi ngua tyuju'u ti' sñī cha' ná ndaquiya' ji'ī sti, lo'o li' ndu'u ndyaa cña bi'. ³⁰ Lo'o la cui' ti cña bi' ngulo sti ji'ī nu chaca sñī yu. “Tsa'a na', ná cube ti' nu'ü”, nacuī yu cuañi' bi' ji'ī sti. Pana cha' cuiñi ti nchcui', cha' ná ndyaa cña ji'ī sti. ³¹ ¿Ñi'ya nti' cu'mā ni? Nu tyucuua qui'yu cuañi' bi' ni, ¿tilaca laca nu ngua'ni cña nu ngua ti' sti ngu' cha' cua'ni ngu'?

—Sñī clyo yu, bi' laca bi' —nacuī ngu' ji'ī Jesús li!.

—Chañi cha' ji'ī mā —nacuī Jesús ji'ī ngu'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' ntsu'u ngu' cuxi, ñi'ya nti' nu msu ji'ī ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu', ntsu'u ngu' bi' nu yala la tyatí cha' ji'ī ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cre-siya ji'ī ngu'; jua'a ntsu'u nu cuna'a calle ti nu yala la tyatí ngu' cha' ji'ī ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cre-siya ji'ī ngu'. Pana cu'mā ni, tiya' tsa tyalaa cu'mā ca su ntucua ycui' Ni.

³² Nu lo'o ñaa jyo'o Juan bi' ni, xcui' cha' liñi nchcui' yu lo'o mā. Liñi tsa ngua'ni yu, pana ná ngua'ni cuentya mā tsiya' ti ji'ī cha' nu nchcui' yu lo'o mā. Lo'o nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' ni, cua ndaquiya' ngu' bi' ji'ī cha' nu nchcui' Juan bi' li'; jua'a nu cuna'a calle bi', ndaquiya' ngu' ji'ī cha' nu nchcui' Juan. Masi cua na'a mā ñi'ya jlya ti' nu ngu' cuxi tyiquee

bi' cha' nu ngulu'u Juan, ná nchca caca tyuju'u ti' mā ji'ī qui'ya nu ntsu'u ji'ī ycu' ca mā, xqui'ya cha' ná ngusñi mā cha' nu nchcui' Juan bi' tsiya' ti.

Cuiī ji'ī msu xñ'a'q

³³ 'Nde chcui' na' chaca cuiī lo'o mā: Ngua sca ngu' culiya', li' ndyataa yu quiña'a tsa yaca si'yu losu' tyixi. Ngusu'ba yu culiya' bi' sca lo'o hichu' yaca bi' li', xcui' yaca ye'e ndya' lo'o bi'. Lo'o jua'a ngüiñá yu sca pilya cha' tyatá si'yu losu' ndacua, cha' tyu'u hitya tyixi nu ntsu'u ji'ī si'yu bi'. Li' ngüiñá yu sca ni'i su tyu' ngu' cua ji'ī cña bi'.

'Li' nda nu xu'na yuu bi' yuu ngüijñá xi xa' la ñati, cha' cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'ī yu, cha' ntsu'u sca cña tsaa yu tyijyu'. ³⁴ Tiya' la lo'o cua ngulala ti tyempo xuu ngu' si'yu bi', tyijyu' ndi'ī xu'na yuu bi'. Li' ngulo yu cña ji'ī ngu' msu ji'ī yu cha' tsaa ngu' ca su ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'ī, cha' tsaa squi'ya ngu' msu bi' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyanu ji'ī xu'na yuu bi'. ³⁵ Pana lo'o na'a ti nu ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'ī ngu' msu nu ngulaa bi', hora ti ndaya' ngu' ji'ī ngu' msu bi'; ngujui'ī ngu' ji'ī tsaca yu, ndyujuiī ngu' ji'ī chaca yu, ngujui'ī ngu' quee ji'ī xi xa' la ngu'. ³⁶ Li' nda xu'na yuu bi' ji'ī chaca latya msu, cha' ndyaa ngu' slo nu ngu' nu ndyu'ni cña bi'; pana na'a ti ngu' bi' ji'ī msu bi', li' la cui' ti cha' cuxi ngua'ni ngu' bi' lo'o msu bi'.

³⁷ Ca tiya' la li' nda xu'na yuu bi' ji'ī sñī' ycui' ca ndyaa slo ngu' nu ndyu'ni cña bi'. “Ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'ī sñī' ycui' na'”, ngua ti' xu'na yuu bi'. ³⁸ Pana na'a ti ngu' bi' ji'ī sñī' nu culiya' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Sñī' ycui' ndyalaa juani”, nacuī ngu' ji'ī tya'a ngu'. “Nu cua caca xu'na yaca si'yu re nde loo la, bi' cha' tso'o la si cujuui na ji'ī yu, cha' tyanu lo'o re cuentya ji'na”, nacuī ngu' bi'. ³⁹ Lo'o li' ndaya' ngu' bi' ji'ī sñī' xu'na yuu bi', ndyaa lo'o ngu' bi' ji'ī yu nde chu'lo'o, ndyujuiī ngu' bi' ji'ī yu li'.

⁴⁰ ¿Na laca cua'ni xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' xña'a nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'i yu, nu lo'o tyaaq yu chaca quiya', nti' ma? —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

⁴¹ —Cujui clya xu'na yuu bi' ji'i lcaa ngu' tyaala bi' —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o li' ta yu yuu bi' jña xa' ñati cha' cua'ni ngu' cña lo yuu bi'. Culana xu'na yuu bi' ji'i ñati tso'o nu tyaja'a ta xi si'yu ji'i yu, caya' lo yuu bi'; ta ngu' si'yu lcaa yija lo'o ndyaca tyempo nu nxuu ngu' si'yu bi'.

⁴² Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi': —¿Ha bilya chcui' ma lo quityi ji'i ycui' Ndyosi? Ndi'ya nscua cha': La cui' quee tonu nu nguxcuaq cuityi ni'i ji'i clyo, cha' ná tso'o ña'a quee bi' ntí' ngu', juani cua ngului cña cua'ni quee bi'; ndu bi' su ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

Ycui' Ndyosi ngua'ni cha' jua'a ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na ji'i cha' tlyu bi'.

Jua'a nchcui' cha' nu nscua lo quityi nu ngua tya sa'ni; ⁴³ bi' cha' cacha' liñi na' ji'i ma juani, cha' nga'aa ta ycui' Ndyosi chacuayá' tyatí cu'ma cha' ji'i Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ma. Pana ta Ni chacuayá' tyalaa xa' la ñati ca slo ycui' Ni, si tso'o ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni. ⁴⁴ Lo'o cha' ji'i quee tonu bi' ni, na' lacu ñi'ya laca quee tonu bi'; ñi'ya nu ngua'ni cuityi ni'i lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni ma lo'o na'. Pana si nti' ñati tacu' ngu' lo cha' jna', nga'aa tso'o tyi'i ñati bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'i ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna' nu lo'o yaaq ngu' nde chalyuu.

⁴⁵ Sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo ni, nu lo'o ndyuna ngu' cuii nu cua nchcui' ca ti Jesús lo'o ngu', nu nchcui' cha' ji'i ngu' tyaala nu ngua'ni cña ne' lo'o ji'i nu culiya' bi', lo'o jua'a nu nchcui' cha' ji'i ngu' cuityi ni'i nu ná tso'o, li' ngua tii ngu' nu laca loo bi', cha' nchcui' ca'a Jesús cha' ji'i ycui' ngu' bi'. ⁴⁶ Lye tsa ngua ti' ngu' bi' taya' ngu' ji'i Jesús, cha' cujuui' ngu' ji'i, ngua ti' ngu'; pana ná ngua ji'i

ngu' bi', cha' ndyutsii ngu' ji'i nu ñati quiña'a bi', cha' quiña'a tsa ngu' jlya ti' ngu' cha' laca Jesús sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi.

22

Cuii ji'i ta'a su ngului clyo'o ngu'

¹ Nchcui' Jesús chaca cuii lo'o ngu' li':

² —Chcui' na' chaca cha' lo'o ma cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús li'—. Caca bi' ñi'ya ngua sca tsä lo'o ngua ta'a ngului clyo'o sñi' rey. Ngua'ni rey ta'a li'. ³ Ngulo cña ji'i msu ji'i cha' tsaa ngu', tsaa chcui' ngu' lo'o lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o rey, cha' cua ndyalaa tsä nu caca ta'a bi'; pana ná ntaja'a ñati bi' cäq ngu' slo rey nu ngua tsä ta'a bi'. ⁴ Xa' ngulo rey bi' cña ji'i msu ji'i, cha' tsaa ngu' slo ñati bi' chaca quiya': "Chcui' ma lo'o lcaa ñati bi', cha' cua laca ngua'ni cho'o na' scuaa cha' cacu ngu'; cua ndyujuii na' bata lo'o chqueru. Cua laca ntsu'u xlyaa cacu ngu' juani, si cua'ni ngu' cha' tso'o cäq ngu' ta'a re yala ti, cha' cua ngului clyo'o sñi' na", nacui rey ji'i msu ji'i. ⁵ Pana ná ndu'u tucua ñati bi', cha' ná ndube ti' ngu' cha' ngului clyo'o sñi' rey bi'; ndyaa xi xa' la ngu' ndyujui' ngu' yu'ba ji'i ngu'. ⁶ Lo'o jua'a xi xa' la ñati bi' ni, ndaya' ngu' ji'i msu bi', nxyi lo'o ngu' ji'i msu bi'; cuati jua'a ntsu'u su ngului i ngu' ji'i msu bi' ña'a cuayá' nu ndyujuii ngu' ji'i. ⁷ Nu lo'o ndyuna rey cha' nu ngua'ni ngu' bi' lo'o msu ji'i, ngua ñasi' tsa rey bi' ña'a ji'i ñati xña'a bi'. Li' ngulo rey cña ji'i sendaru ji'i cha' cujuui' ngu' ji'i lcaa ñati xña'a bi', cha' su'ba ngu' quii' tyaqui quichí tyi ñati bi'. ⁸ Li' nchcui' rey lo'o msu ji'i chaca quiya': "Cua ngua'ni cho'o na' scuaa cha' caca ta'a ngului clyo'o sñi' na", nacui rey bi'. "Pana nu ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tsä cha' cäq ngu' ta'a ca slo na', ná ntaja'a ngu' bi' cäq, bi' cha' ná cacu ngu' bi' scuaa tso'o nu ntsu'u 'na tsiya' ti. ⁹ Tso'o la tsaa cly

mä nde calle tlyu juani; chcui' mä lo'o lcua ti ty'a'a ñatí nu ña'ä mä ji'í nde calle jua, cha' caqä ngu' ta'a ca slo na'."

10 Li' ndu'u ngu' msu bi' ndyaa ngu' nde calle; nchcui' ngu' lo'o cua ña'ä ca ñatí nu ndyacua tya'a ngu' lo'o, masi ñatí tso'o, masi ñatí cuxi. Li' ndyu'u ti'í lcaa ñatí bi' slo rey ña'ä cuayá' nu ngutsa'ä ni'í ji'í rey, ndi'í quiña'ä tsa ñatí nu cua ndyalaa ta'a slo rey bi'.

11 'Li' ndyatí ycui' rey bi', ndyaa nde ni'í cha' chcui' lo'o lcaa ñatí nu ndi'í ni'í bi'. Li' na'ä rey cha' nga'ä sca nu qui'yu nu ná lacu' late' ji'í ta'a.

12 Li' nchcuane rey ji'í nu qui'yu bi': "Chocue", nacui, "¿ni cha' ndyatí nu'ü ni'í re lo'o ná lacu' nu'ü late' ji'í ta'a nu cua nda na' jinu'ü?" Pana ná ngujui ñi'ya xacui nu qui'yu bi' cha' ji'í rey li'; **13** bi' cha' ngulo rey bi' cña ji'í msu ji'í: "Xñi mä ji'í nu qui'yu re, sca' mä ya' yu, lo'o jua'ä sca' mä quiya' yu. Lo'o li' xcuaqä mä ji'í yu nde ca bilyaa su talya tsa ña'ä, ca su nxi'ya tsa ngu' ndi'í ngu', ca su lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'", nacui rey bi'. **14** Lo'o ycui' Ndyosi ni, ndacane Ni ji'í quiña'ä tsa ñatí cha' cua'ä jyaca ngu' ji'í lcaa cha' nu nchcui' Ni, pana cua laca ti ñatí nu nsubi Ni ji'í cha' caca ngu' ñatí ji'í Ni.

Cha' ji'í cñi cña loo ngu'

15 Li' ndu'u ngu' fariseo ndyaa ngu' cha' quiñi cha' ji'í ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya nu caca ji'í ngu' cñilo'o ngu' ji'í Jesús cha' chcui' yu sca cha' cuxi. **16** Li' ngulo ngu' bi' cña ji'í xi ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'ä cha' ji'í ngu' fariseo, cha' chcui' cuayá' ngu' cuañi' bi' lo'o Jesús, ngua ti' ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' slo Jesús lo'o xi xa' la ñatí nu ndya'ä lo'o taju ngu' nu cuentya ji'í rey Herodes.

—Mstru —nacui nu ngu' cuañi' bi' ji'í Jesús li'—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'ü; la cui' cha' liñi nu ntsu'u ji'í ycui' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'ü ji'í ngu'. Ná ndube ti' nu'ü ñi'ya ndañi cha' nu nchcui' ngu' jinu'ü; sca ti cuayá' nti' nu'ü ña'ä nu'ü ji'í lcaa ñatí, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu. **17** Tyu'u cha' clyu ti' jinu'ü,

cacha' nu'ü cha' liñi ji'í ya: ¿Ha tso'o si ta na cñi cña loo na ji'í rey tlyu nu ndi'í xa' tsu' bi'?

18 Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu nclyacua ti' ngu' bi', bi' cha' ndi'ya nguxacui yu cha' ji'í ngu':

—Cuiñi tsa cu'mä ni. ¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' mä lo'o na'? —nacui Jesús ji'í ngu' bi'—. **19** Culu'u mä sca cñi 'na, la cui' tya'a cñi plata nu nda na ji'í ngu' nu nxñi cñi cña loo na.

Li' ñaa lo'o ngu' ji'í sca cñi plata bi' slo Jesús.

20 —¿Tilaca nu ca ji'í lcui nga'ä chu' cñi re? —nacui Jesús ji'í ngu' bi'—. ¿Ti ji'í laca xtañi nu nscua re? —nacui.

21 —Xtañi rey tlyu nu ndi'í xa' tsu', bi' nga'ä chu' cñi cua —nacui ngu' li'.

—Tso'o —nacui Jesús li'—, ji'í rey tlyu bi' tya mä cñi cña loo nu nga'ä cha' ta mä ji'í lacua, lo'o jua'ä ji'í ycui' Ndyosi tya mä lcaa na nu ntsu'u cha' tya mä ji'í Ni.

22 Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' nchca tsa ji'í Jesús xtyacui cha' lo'o ngu'. Ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu' li'.

Nchcuane ngu' ji'í Jesús ñi'ya caca lo'o tyu'ü ñatí chaca quiya'

23 Lo'o la cui' tsä bi' ñaa xi ngu' saduceo slo Jesús, bi' laca sca latya ñatí nu nchcui' cha' nga'aa tyu'ü ñatí chaca quiya' lo'o cua ngujuiii ngu'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' ji'í Jesús li':

24 —Mstru —nacui ngu' bi' ji'í—, sa'ni la nda jyo'o Moisés sca cha' lo'o na cuentya ji'í tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujuii tsaca yu ni, si cua ngujuii clyo'o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña ji'í tya'a ngula yu nu ntucua ycui' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'ä nu ngua clyo'o jyo'o tya'a yu. Li' chcui' ngu' ji'í sñi' clyo ngu' cha' sñi' nu qui'yu nu cua ngujuii bi' laca bi', cha' ná chcuna' xtañi yu nu cua ngujuii bi'. Jua'ä nchcui' Moisés sa'ni la. **25** Ndi'ya ngua sca quiya': Ntsu'u cati tya'a nu qui'yu tya'a ngula, tya'a quichi tyi ya. Li' ngujuii clyo'o nu ngula clyo, pana yala tsa ngujuii yu, lo'o bilya caja sñi' yu. Li' ndyanu nu cuna'ä bi' cuentya ji'í tya'a yu.

26 Li' ngujui clyo'o nu cuna'q bi' chaca quiya'. La cui' jua'a, yala ti ngujui chaca nu qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. Jua'a ngua ji'i ca ta'a ngu' qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. **27** Ca su ndye, li' ngujui nu cuna'q bi'. **28** Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ¿ñi'yä nu laca clyo'o ca nu cuna'q bi', cha' ca ta'a cati tya'a nu tya'a ngula ngu' ngujui clyo'o ngu' lo'o?

29 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ná jlo ti' ma tsiya' ti, cha' ná nchca cuayá' ti' ma ji'i quityi ji'i y cui' Ndyosi; ná nchca cuayá' ti' ma cha' nchca tsa ji'i y cui' Ni cua'ni Ni cña tonu. **30** Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o ngu' ca bi'; tyi'i ngu' li' ñi'yä ndi'i xca ji'i y cui' Ndyosi ca slo Ni. **31** Chañi cha' ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'. ¿Ha bilya chcui' ma cha' lo quityi nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ma? Ndi'yä nchcui' quityi bi': **32** "Y cui' Ndyosi Xu'na Abraham laca na!", nacui Ni, "y cui' Ndyosi Xu'na Isaac laca na', lo'o la cui' ti y cui' Ndyosi Xu'na Jacob laca na!", nacui Ni. Ná nacui quityi bi' cha' na cua ngua y cui' Ndyosi Xu'na ngu' bi'; ña'a ti tya laca y cui' Ndyosi Xu'na ngu' bi' juani, lo'o jua'a laca y cui' Ndyosi Xu'na lcaa ñati lu'ú.

33 Lo'o ndyuna nu quiña'a tsa ñati nu nga'a slo cha' nu nclyu'u Jesús bi', ndube tsa ti' ngu' ji'i cha' bi' li'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya ji'i y cui' Ndyosi

34 Nu lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' cua ngua'ni Jesús ngana ji'i nu ngu' saduceo bi', li' ndyu'u ti'i lcaa ngu' fariseo bi' slo Jesús. **35** Lo'o jua'a nga'a sca ngu' fariseo nu jlo tsa ti'lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi nu nguscua jyo'o Moisés. Li' nchcuane yu ji'i Jesús cha' chcui' cuayá' yu lo'o:

36 —Mstru —nacui yu bi' ji'i Jesús—, ¿ñi'yä cha' laca nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na, cha' nu nda y cui' Ni lo'o jyo'o Moisés sa'ni la?

37 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu bi':

—“Ntsu'u cha' tyucui tyiquee ma tyu'u cha' ji'i ma lo'o y cui' Ndyosi; nu lo'o lubii ti cresiya ji'i ma, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique ma, tyu'u cha' ji'i ma lo'o Ni”. **38** Bi' laca cha' nu tlyu la, nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na. **39** Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' tlyu: “Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ñati ma, ñi'yä laca si ndu'ni tya'na ti' ma ji'i y cui' ca ma”. **40** Suu lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés cuentya ji'i y cui' Ndyosi laca tyucua cha' bi', lo'o jua'a suu lcaa cha' nu nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni laca cha' bi'.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i Cristo

41 Laja lo'o tya ndyu'u ti'i lcaa ngu' fariseo bi' su ndu Jesús, li' nchcuane yu sca cha' ji'i ngu':

42 —¿Ñi'yä nti' cu'ma cuentya ji'i Cristo nu ntsu'u cha' caa? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Tilaca ngua jyo'o cusu' ji'i nu Cristo bi' nti' ma?

—Ñati tya'a ji'i jyo'o rey David caca nu bi' —nacui ngu' ji'i.

43 Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' bi' chaca quiya':

—¿Ñi'yä ndyu'u ta cha' re nti' cu'ma, cha' cua nchcui' jyo'o David cha' Xu'na yu laca nu Cristo bi'? Cua ngulu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' bi' ji'i David, bi' cha' nchcui' yu ndi'ya:

44 Y cui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui ji'i Cristo nu Xu'na na' ndi'ya:

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' na, ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i lcaa tya'a cusuu jinu'u, cha' caca nu'u loo ji'i lcaa ca cha'”, nacui Ni ji'i Cristo.

45 Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'i Cristo. ¿Ñi'yä caca chcui' na cha' ñati tya'a ji'i jyo'o David bi' laca Cristo lacua?

46 Ná ntsu'u ni sca ñati ca bi' nu ngua ji'i xacui cha' ji'i Jesús li!. Lo'o jua'a xa' la tsä nde loo la nga'aa nchcuane ngu' cha' ji'i yu tsiya' ti, cha' ntsii ngu' ji'i, ñi'yä nu xacui Jesús cha' ji'i ngu'.

23

Ngusta Jesúz qui'ya ji'i ngu' fariseo lo'o jua'a ji'i mstru cha' jo'ó bi'

¹ Lo'o li' nchcui' Jesúz lo'o nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i slo yu, jua'a lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Nu ngu' fariseo bi', lo'o mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa ni, jlo ti' ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi. ³ Bi' cha' tso'o cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi' ji'i ma, tso'o taquiya' ma ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi'; pana ná cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' bi'. Tso'o ti nclu'u ngu' cha' jo'ó bi', pana ná ndaquiya' ycui' ca ngu' cha' bi'. ⁴ Lo'o jua'a nu ngu' fariseo bi' ni, nclyo ngu' cña ji'i tya'a ngu' cha' tonu tsa yu'ba qui'ya ngu'; ti'i tsa yu'ba nsta ngu' bi' scu ñati, pana ycui' ca ngu' ni, ná sicutu ñati yu'ba bi' tsiya' ti. ⁵ Lcaa cha' nu ndu'ni nu ngu' bi' ni, ndu'ni ngu' ji'i cha' ña'a ti ñati ji'i ngu'; bi' cha' ndyaaca' juata su nscua cha' ji'i ycui' Ndyosi hiique ngu', lo'o jua'a scu ñati, cha' nti' ngu' cha' chcui' ñati ji'i ngu' cha' tacati tsa ndu'ni ngu'. Lo'o jua'a nchcu' ngu' bi' payu nu tonu tsa lsa ndacui lo cha' ña'a ñati ji'i. ⁶ Nu lo'o ndya'a ñati lo'o jua'a sca ta'a, li' ndyaca'a ñati lo'o jua'a sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'. ⁷ La cui' jua'a, si tyacua tya'a ñati lo'o jua'a sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'. ⁸ Pana cu'ma ni, ná tso'o si ñacui' ntu'bi' sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'. ⁹ Lo'o jua'a ná ntu'bi' sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'. ¹⁰ Lo'o jua'a ná ntu'bi' sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'.

⁸ 'Pana cu'ma ni, ná tso'o si ñacui' ntu'bi' sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'. ⁹ Lo'o jua'a ná ntu'bi' sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'. ¹⁰ Lo'o jua'a ná ntu'bi' sca ta'a, laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ntu'bi'.

cu'ma nu ndulo la cha' ji'i ma cuentya ji'i tya'a ma, nga'a cha' cua'ni ma cua ña'a ca cña nu culo lcaa tya'a ma ji'i ma, masi laca ma loo ji'i ngu'. ¹² Ñati nu nti' cha' caca tlyu la cuentya ji'i tya'a ngu', ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ca tiya'la; pana ñati nu ná ndu'ni tyixi lo'o tya'a ngu', nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a ngu', bi' laca nu chañi cha' caca tlyu la cuentya ji'i cu'ma.

¹³ ;Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Na ndacu' ma tyucuiji'i ngu', cha' ná caca tyatí ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná caca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Ni ycui' ma, ná caca tyatí ma cha' bi', lo'o jua'a ná nda ma chacuayá' cha' tyatí xa'la ñati cha' bi'.

¹⁴ ;Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Nxlyáá ma ni'i nu ntsu'u ji'i nu cuna'a ti'i, lo'o li' tyiquee' nchcui' ma lo'o ycui' Ndyosi slo ñati cha' ña'a ti ñati ji'i ma. Ná ca cuayá' ti' xa' ñati lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma li'. Bi' cha' lye la chcube' ma ca nde loo la.

¹⁵ ;Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Tyijyu' tsa ndya'a ma, masi tyucuiji'i nde lo yuu ti, masi tyucuiji'i nteje tacui ma tyujo'o ndya'a ma, cha' clyana ma ji'i ñati, masi sca ti ñati nu tyaja'a xtyanu ji'i nu xa' la jo'ó nu ndu'ni tlyu yu ji'i, cha' xñi yu cha' nu culu'u cu'ma ji'i yu. Li' culu'u ma ji'i yu cha' caca yu sñi' cuiñaja nu tlyu la que cu'ma, cu'ma nu ntsu'u cha' tsaa ma ca bilyaa.

¹⁶ ;Tya'na tsa cu'ma! Na cua nti' ma culu'u ma ji'i xa' ñati; pana cu'tiyi' ycui' ca cu'ma, cha' ná nda ma cuentya tsiya' ti. Ndi'ya nchcui' ma: "Si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i laa tonu re cha' cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca", nacui ma. "Pana si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i na oro nu ntsu'u ne' laa cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'", nacui

mä. ¹⁷ ;Ple tsa cu'mä, na cuityi'tsa mä! ¿Na laca nu ndulo la cha' ji'i nti' mä? ¿Ha tlyu la cha' ji'i na oro nu ntsu'u ne' laa bi'? ¿Ha tlyu la cha' ji'i laa tlyu su ntsu'u na oro bi', nti' mä? Sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi!. ¹⁸ Lo'o jua'a chaca cha' nchcui' mä: "Si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i mesa nu ntsu'u ne' laa re, cha' cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca", nacui' mä. "Pana si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i msta nu nsta ngu' lo mesa bi', cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'", nacui' mä. ¹⁹ ;Chañi cha' cuityi' cu'mä! ¿Na laca nu ndulo la cha' ji'i, nti' mä? ¿Ha tlyu la cha' ji'i msta bi'? ¿Ha tlyu la cha' ji'i mesa su nscua msta bi', nti' mä? Sca ti cuayá' laca cha' bi'; ²⁰ bi' cha' nu lo'o cua'ni ngu' jura cuentya ji'i mesa bi', cha' cua'ni ngu' sca cña, stu'ba ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i na nu nscua lo mesa bi!. ²¹ Lo'o jua'a, si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i laa tonu re, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i y cui' Ndyosi, cha' lo'o ne' laa bi' ndya'a y cui' Ni. ²² La cui' ti cha' ni, si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i sca na nu ntsu'u nde cua, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i su tlyu ca su ntucua y cui' Ni, lo'o jua'a cuentya ji'i y cui' Ni li'.

²³ ;Tya'na tsa cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mä ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mä! Tacati tsa ndu'ni mä lo'o y cui' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i mä; si ntsu'u tii tya'a laca' tyunu' xlya ji'i mä ni, masi si'yu hañi, masi si'yu comino, hora ti nda mä tsaca ji'i y cui' Ndyosi li', masi ná ndaquiya' mä ji'i cha' nu ngulu'u Ni, nu ndulo la cha' ji'i. Cua nacui' y cui' Ndyosi cha' liñi ti cua'ni cuayá' mä ji'i ñati, lo'o jua'a nacui' Ni cha' cua'ni tya'na ti' mä ji'i ñati, cha' jlya tso'o ti' mä ji'i y cui' Ni; pana ná nduna mä cha' bi'. Ntsu'u cha' taquiya' mä ji'i cha' nu ndulo la bi', masi tya cua'ni mä cha' tso'o ñi'ya nu ndyu'ni ti mä nu lo'o nda mä msta sube ti bi!. ²⁴ Nti' mä culu'u mä cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i xa' ñati; pana

na cuityi' y cui' ca mä, cha' ndyacu' hique mä ji'i lcaa cha' liñi bi!. Ñi'ya laca si nsubii mä hitya cha' co'o mä, cha' ná co'o mä na'ní sube nu ntsu'u lo hitya bi', pana ná ndu'ni cuentya mä ji'i, si cua ntyucui' mä sca na'ní tlyu la, ñi'ya nti' sca camello.

²⁵ ;Tya'na cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mä ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mä! Tso'o tsa ndyaatj loo mä, ndyaatj chü' cuaña' mä, ñi'ya nti' ndyaatj sca tasa, ndyaatj sca ca'ñña; pana nde ne' cresiya ji'i mä xcui' cha' cuxi ntsu'u, cha' nti' mä xlyáá mä na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, cha' lya' ti' mä ji'i ñati. ²⁶ Na cuityi' mä, lcaa cu'mä ngu' fariseo. Clyo cua'ni lubii mä ne' cresiya ji'i y cui' ca mä, cha' tyanu lubii tyucui ña'a mä li', ñi'ya nti' ndyaatj sca tasa, sca ca'ñña.

²⁷ ;Tya'na tsa cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó lo'o cu'mä ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mä! Ñi'ya sca ni'i sube nu ndü chü' cuaá nu ndu'ni ngati'ngu' ji'i, tso'o tsa ña'a ni'i bi' li', la cui' jua'a laca cu'mä. Pana xcui' tyijyä jyo'o ntsu'u ne' cuaá bi', xcui' na tyucu ntsu'u bi!. ²⁸ Lo'o jua'a cu'mä ni, tso'o tsa ña'a mä nde chü' mä, liñi tsa ndu'ni mä nti' ñati; pana lo'o ña'a y cui' Ndyosi ca nde ne' mä, tucua cha' ntsu'u tyiquee mä, cuxi tsa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mä, nti' Ni.

²⁹ ;Tya'na tsa cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mä ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mä! Tso'o tsa ña'a ni'i sube nu ndiñá mä chü' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu cua yaña nchcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati nu ngua sa'ni la; tso'o tsa ndalya' mä ji'i ni'i bi' nu ntucua chü' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu tso'o tsa tyiquee nu ngua sa'ni la. ³⁰ "Cuxi tsa ngua'ni jyo'o cusu'ji'i ya cua sa'ni", nacui' mä. "Si cua nguti'ji'i ya chalyuu nu ngua tyempo bi', ná lo'o cua ndyujuii ya ji'i ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi bi'", nacui' mä. ³¹ Jlo ti' mä cha' laca mä la cui' tya'a ñati lo'o jyo'o cusu'ji'i mä nu cua ndyujuii ji'i ngu' nu ngua

tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni; ña'a ti cuxi tyiquee mä juani, ñi'ya nu cuxi tyiquee jyo'o cusu' ji'i mä nu ngua li'. ³² Tso'o lacua. Tya cua'ni la mä cha' cuxi nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'i mä nu ngua sa'ni li'.

³³ 'iÑi'ya nti' cuaña, jua'a nti' cu'mä! Tajua' tsa ndyu'ni mä cha' cuxi. ¿Ha nti' mä cha' clyaa ma ji'i y cui' Ndyosi cha' ná chcubé' mä cabyaa? Ná taca ji'i mä jua'a. ³⁴ Bi' cha' ta na' ji'i ñati' na cha' caa ca slo mä; masi ngu' nu laca tu'ba 'na, masi ngu' nu jlo ti' cha' jna', masi ngu' mstru nu cuentya jna', ta na' ji'i ngu' cha' caa ngu' ca slo mä. Jlo ti' na' cha' tyaala tsa cu'mä; cujuii mä ji'i xi ñati' bi', cujui'ji ca'a mä ji'i xi xa' la ñati' bi' lo crusí, quiji'ji mä ji'i xi xa' la ñati' bi' lo'o reta. Masi ne' laa ji'i mä, cua'ni lya' tsa ti' mä ji'i ngu' bi' ña'a cuayá' nu culo'o mä ji'i ngu' bi', cha' ná tyanu ngu' bi' quichí tyi mä tsiya' ti. ³⁵ Bi' cha' lacua, tyanu qui'ya ji'i mä xqui'ya cha' cua ndyujuii jyo'o cusu' ji'i mä ji'i quiñaa tsa ñati' nu nchcui' cha' liñi tya sa'ni la, tya lo'o ngujuii Abel nu ngua tya clyo la, ña'a cuayá' nu ngujuii Zacarías sñi' Berequías. Nu jyo'o Zacarías ni, cua ndyujuii ngu' ji'i yu su ndu' yu ne' laa, ca su laja cla'be to' mesa su ndyaqui msta', nu lo'o cua tsaa ti yu ni'i su tacati tsa. Stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya laca si y cui' ca mä cua ndyujuii mä ji'i jyo'o cusu' bi', cha' la cui' cha' cuxi bi' ntsu'u tyiquee mä juani. ³⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' bilya cajaa mä lo'o tlyu tsa cha' cuxi caca ji'i cu'mä ngu' nasiyu' nde xqui'ya qui'ya nu ndyanu ji'i mä.

Ngusi'ya tsa Jesús xqui'ya quichi Jerusalén

³⁷ 'iTy'a'nä tsa cu'mä ngu' Jerusalén! Tucui tsa cha' ntsu'u ji'i mä. Tya sa'ni la ndyujuii mä ji'i ñati' nu ngua'a lo y cui' Ndyosi cña ji'i, masi ngujui' mä quee ji'i ngu' nu laca tu'ba ji'i Ni. Tyuu' tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'i mä cha' ná ca cuxi ji'i mä. Ñi'ya nti' sca su'u nu

nxuti'ji'i sñi' ne' lu'be ni', jua'a ngua ti' na' cua'ni na' lo'o mä; pana ná nda mä chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁸ Bi' cha' xñi'ji ti tyanu quichí tyi mä juani. ³⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' nga'aa ña'a mä 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo lo'o chcui' mä cha' 'na: "Tso'o tsa ndyu'ni y cui' Ndyosi lo'o ñati' nu lijyä chacuayá' ji'i y cui' nu Xu'na na", ñacui mä li'.

24

Ngulala ti cati laa tonu

¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ne' laa tonu bi'; na cua tyaa ti, lo'o lye tsa nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu lo'o yu cha' ji'i laa tonu bi', cha' tso'o tsa ña'a lcaa ni'i nu cuentya ji'i laa bi'. ² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ña'a tso'o mä ji'i lcaa cha' nu ntsu'u ji'i laa tonu re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' tye laa re cati ña'a cuayá' ni sca quee nu ntsu'u sii' laa re, nga'aa tyanu bi' hichu' tya'a.

Cha' ti'i nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

³ Li' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos. Ca bi' ndyaca'a Jesús, lo'o li' cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o yu, nchcuane ngu' ji'i:

—Cuacha' nu'u ji'i cua, ¿ni jacua' caca cha' cuxi bi' ji'i laa tonu bi'? Lo'o jua'a, ¿ñi'ya caca cha' lo'o caa nu'u, nu lo'o cua tye ti chalyuu? —nacui ngu' bi' ji'i.

⁴ Li' ngulu'u la xi Jesús ji'i ngu' bi':

—Cua'ni tii ti' mä, cui'ya mä cuentya cha' ná tucui cñilo'o ji'i mä —nacui—. ⁵ Nde loo la caa tyuu' tya'a ngu' cuiñi nu ñacui cha' cuentya jna' lijyä ngu'. "Cristo laca na!", ñacui ngu' bi' ji'i mä, lo'o jua'a cñilo'o ngu' ji'i quiñaa ñati' nu jlya ti' cha' bi'.

⁶ Tyempo bi' cañi cha' nxuu' tya'a ngu' nasiyu' re lo'o ngu' xa' nasiyu', lo'o jua'a caja cha' ji'i mä cha' nxuu' tya'a ngu' nasiyu' tyijyu'. Ná cutsii mä li'. Ntsu'u cha' caca jua'a, pana tya lyiji tye chalyuu li'. ⁷ Xuu' tya'a ñati' sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', lo'o jua'a

xuu tya'a ñati sca quichitlyu lo'o ñati chaca quichitlyu. Li' caja jbi'ña ji'i ngu', caqa quicha nu xñi ji'i lcaa ngu', lo'o jua'q tyuu se'i clyacui chalyuu li!. ⁸ Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati chalyuu, si'i na cua ndye chalyuu li!.

⁹ 'Nu lo'o xana cha' cuxi bi', tejeya' ngu' ji'i maq cha' xcube' ngu' ji'i maq, hasta ña'q cuayá' nu cujuii ngu' ji'i maq, cha' ntsu'u ngu' tyucui ña'q chalyuu nu caca ti'i ti' ngu' ña'q ngu' ji'i maq xqui'ya na'; ¹⁰ bi' cha' tyuu tya'a ngu' tya'a maq caca taja ti' ngu' jna', nga'aa talo ngu' cha' xñi la ngu' cha' 'na li!. Lo'o jua'q ntsu'u ngu' tya'a maq nu cujuii cuañi' ngu' ji'i tya'a maq ya' ngu' cuxi, jua'q ntsu'u ngu' tya'a maq nu caca ti'i ti' ngu' ña'q ngu' ji'i xa' la ngu' tya'a maq li!. ¹¹ La cui' jua'q tyu'u tucua quiña'q ngu' cuiñi, nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, ñacui' ngu'. Cñilo'o ngu' bi' ji'i tyuu tya'a maq, cu'maq nu laca maq ñati 'na. ¹² Quiña'q tsa cha' cuxi caca, ña'q cuayá' nu quiña'q tsa ngu' tya'a maq nga'aa cua'ni tya'na ti' ngu' ji'i xa' la ngu' tya'a maq. ¹³ Pana ná cube ti' maq, lcaa cu'maq nu talo tyiquee maq ji'i cha' cuxi bi', cua'ni lyaá na' ji'i cu'maq li', ña'q cuayá' nu tye chalyuu —nacui Jesús—. ¹⁴ Ntsu'u cha' culu'u maq cha' jna' ji'i ñati, lcaa cha' tso'o nu nchcui' na', ñi'yq caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati; ntsu'u cha' chcui' maq cha' bi' lo'o ñati tyucui ña'q chalyuu, cha' caca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi' nde lcaa nasiyu. Lo'o li' tye chalyuu.

¹⁵ 'Jyo'o Daniel nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni ni, cua nchcui' yu cuentya ji'i sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'u ji'i lcaa na lubii. (Caca cuayá' ti' cu'maq ji'i cha' bi' nu lo'o chcui' maq lo quityi re.) Nu lo'o ña'q maq cha' ndu na suba' bi' ca su tacati tsa ne' laa tonu bi' —nacui Jesús—, ¹⁶ li' ca cuayá' ti' maq cha' tso'o la si xna lcaa maq nu ndi'i maq nde loyuu su cuentya Judea, xna ma cha' tyu'u cuatsi' maq laja ca'ya. ¹⁷ Si ndu ñati que ni'i ji'i tsa bi', nga'aa ta tyempo

tyati ngu' ni'i cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji'i ngu'; nga'aq cha' ca'ya clya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clya ngu' li!. ¹⁸ Lo'o jua'q si ntsu'u ngu' ne' quixi', nga'aa ta tyempo ji'i ngu' cha' xtyuu ngu' tyaa ngu' nde to' tyi ngu', cha' squi'ya ngu' te' quicha ji'i ngu'; nga'aq cha' xna clya ngu' bi' li!. ¹⁹ Lo'o jua'q tya'na tsa caca ji'i nu cuna'a tana lo'o tyalaa tsa bi', tya'na tsa ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati' li!. ²⁰ Tso'o si jñña maq cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' ná ntsu'u cha' xna maq lo'o caca tyempo tlya', cha' ná ntsu'u cha' xna maq tsa ta'a nu ndi'i cña'ngu'. ²¹ Tyempo lo'o lye tsa chcube' ngu' caca bi', nu lo'o ntsu'u cha' xna maq li'; bilya chcube' ñati chalyuu jua'q tya lo'o ngüifñá ycui' Ni chalyuu hasta juani, lo'o jua'q nga'aa si'i jua'q chcube' ñati tyempo ca nde loo la. ²² Pana cua nacui' ycui' nu Xu'na na cha' xti ti tsa caca tyempo nu chcube' ngu' jua'q; si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyáa ni tsaca ñati chalyuu li!. Pana tya'na ti' ycui' Ndyosi ña'q Ni ji'i ñati ji'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsa caca tyempo cuxi bi'.

²³ 'Nu lo'o caca tyempo bi', si ñacui' ngu': "Ña'q maq ñi'q, cua ndyalaa Cristo ca nde"; jua'q si ntsu'u ngu' nu chcui' ndi'yq: "Cua ndyalaa Cristo quichi jua", ná taquiya' maq ji'i cha' cuiñi nu nchcui' ngu' bi' li', ²⁴ cha' Cristo cuiñi caca nu bi!. Lo'o jua'q tyu'u tucua xi ngu' cuiñi nu chcui' cha' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi laca ycui' ca ngu', nu cuiñi ti cua'ni cha' tlyu cha' cube tsa ti' xa' ñati; cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'q, cha' nti' ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i maq, lo'o jua'q ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i. ²⁵ Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i maq juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi', ²⁶ cha' ná cua'q jyaca maq ji'i ngu' si ñacui' ngu': "Tsaa na slo Cristo. Nga'a ycui' yu ne' quixi' jua juani." Ná tsaa maq lo'o ngu' li!. Ná taquiya' maq ji'i ngu' si ñacui' ngu' ji'i maq: "Cuaana ti ndi'i yu ne' ni'i jua juani". Ná xñi ma

cha' nu chcui' ngu' bi' tsiya' ti. ²⁷ Ñi'yä laca lo'o ndyubii xee tyi'yu tyucui ña'qä nde cuä, ña'qä lcaa ñatï ji'li'; jua'qä caca lo'o caä na' chaca quiya', la cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatï. ²⁸ Nu lo'o ntsiya sca na tyucu, hora ti tyalaa culexu slo.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa ycui' nu cua lijyäa cha' caca ñatï

²⁹ 'Nu lo'o cua ndye tsä nu nga'a cha' chcube' ngu', li' yala ti caca talya ña'qä xee cuichaa, lo'o jua'qä nga'aa tyaca' xee co' li'. Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cuä ca lo yuu, lo'o jua'qä xquiña Ni lcaa na nu ntsu'u nde cuä.

³⁰ Li' nde cuä tyu'u tucua cuayá' nu sta na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatï. Lye tsa caca xñi'li' ti' lcaa ñatï chalyuu nu ndi'i cua ña'qä ca quichí tysi'ngu', xi'ya tsa ngu' li'. Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatï ni, ña'qä ngu' 'na cha' lijyä na' laja coo nu ndubi tsa ña'qä; lye xi ña'qä caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caä na' li'. ³¹ Nu lo'o lye cañi cui' chcuä, li' culo na' cña ji'li' quiña'qä tsa tya'a xcä 'na cha' caä xcä bi', cha' xutii'li' se'i ti ji'li' lcaa ñatï nu cua ngusubi ycui' Ni ji'li'; macala su ndi'i ngu' tyucui ña'qä chalyuu tyu'u ngu' caä ngu' li'.

³² 'Ntsu'u sca cha' nu ca tsä'a na lo'o ña'qä na yaca, masi yaca quityi, masi yaca ntsatï. Nu lo'o xana tyucua satï, li' caluu laca' bi'; jlo ti' na cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo li'. ³³ Lo'o jua'qä, lo'o ña'qä mä cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o mä tsä, li' ca cuayá' ti' mä cha' cua ngulala ti tyempo lo'o tye cha' re. ³⁴ Cha' liñi chcui' na' lo'o mä juani, cha' bilya cajaa lcaa ñatï nu lu'ú chalyuu juani lo'o caca cha' nu cua nchcui' na' ji'li' tsä. ³⁵ Masi tye lcaa na nu ntsu'u nde cuä, masi tye chalyuu re, pana ná tye tsiya' ti cha' nu nchcui' na' re, cha' xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.

³⁶ 'Pana tsä bi' ni, ni sca ñatï ná jlo ti' ni tsä caca, ni hora caca bi'. Ni xcä ji'li' ycui' Ndyosi ná jlo ti' ngu', ni na' nu lacä nu sca ti Sñi' ycui' Ni, ná jlo ti' na'; sca ti ycui' Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi'.

³⁷ 'Ñi'yä ngua lo'o nguti'li' jyo'o Noé chalyuu nu ngua sa'ni, jua'qä caca tsä nu caä na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatï; ná ca cuayá' ti' ñatï ni tsä caca bi'. ³⁸ Ñi'yä ngua tyempo ji'li' Noé bi', nu lo'o bilya ca'ya tyo clyaa, jua'qä caca tsä bi'. Ndi'ya ngua sa'ni: ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui clyo'o ngu'; ná ntsu'u cha' ngulacua ti' ngu' tsiya' ti, ngua ti' ngu', hasta ña'qä cuayá' nu ndyatï Noé bi' ne' yaca ni'li' ji'li'. ³⁹ Ná ngua tii ngu' hasta ña'qä cuayá' nu nguxana ngua'ya tyo clyaa. Li' ndye cha' ji'li' lcaa ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' ji'li' ycui' Ndyosi. La cui' jua'qä caca tsä lo'o caä na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatï, ná ca tii ngu' ni tsä caca bi'. ⁴⁰ Nu tsä bi' ni, si nga'a tucua tya'a ñatï ne' quixi' cha' cua'ni ngu' cña, li' tyaa lo'o xcä ji'li' ycui' Ndyosi ji'li' tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'; ⁴¹ jua'qä tsä bi' si nga'a tucua tya'a nu cuna'qä sca ni'li' cha' coo ngu', li' tyaa lo'o xcä ji'li' ycui' Ndyosi ji'li' tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'.

⁴² 'Bi' cha' cua'ni tii ti' mä, cha' ná jlo ti' mä tsiya' ti ni tsä laca nu caä ycui' nu Xu'na mä. ⁴³ Ñi'yä nti' sca xu'na ni'li' si cua ngua tii yu ni hora nde talya caä sca nu cuaana to' tysi' yu. Ná tyiquee' cua tii ti' yu nga'a yu ni'li' ji'li' yu li', cha' ná ta yu chacuayá' tsiya' ti tyatï nu cuaana bi' ne' ni'li' ji'li' yu li'. ⁴⁴ Lo'o jua'qä lcaa tsä ntsu'u cha' tii ti' tysi'li' mä chalyuu, cha' ná tyiquee' tsa tsiya' ca tyu'u tucua na' caä na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatï. ¿Ñi'yä cua'ni mä si ná ndi'i mä tii ti' mä li'?

Cuii ji'li' msu tso'o lo'o msu xñä'a

⁴⁵ '¿Ha ntsu'u ngu' cu'mä nu tyucui tyiquee mä ntaja'qä mä cua'ni mä cña 'na? Ndi'ya cua'ni mä lacua: Sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'li' yu cha' caca yu loo ne' ni'li' ji'li' xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'li' yu cha' xacu yu ji'li' lcaa ngu' nu ndi'i ni'li' bi'. ⁴⁶ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caä xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'li' yu.

47 Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'í msu bi' li', cha' caca yu loo ji'í lcaa cña nu ntsu'u ji'í xu'na yu bi!. **48** Pana sca msu nu xña'a ni, masi ntsu'u cña nu ngulo xu'na yu ji'í yu, ná ndube ti' yu; "Tiya' tsa caa xu'na na!", culacua ti' yu, bi' cha' hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu. **49** Li' xana yu bi' cua'ni xña'a yu, cua'ni tyala yu ji'í tyaa msu yu; tsaa yu cacu yu, tsaa yu co'o yu lo'o tyaa cu'bi ti yu li!. **50** Lo'o li' caa xu'na msu xña'a bi' sca tsä lo'o ná tii yu bi' li', cha' ná jlo ti' msu bi' ni hora tyu'u tucua xu'na yu chaca quiya!. **51** Li' lye xcube' xu'na yu ji'í msu xña'a bi', ña'a cuayá' nu cajaa msu bi'; culo xu'na yu cña ji'í msu bi', cha' tsaa yu ca bilyaa su lye tsa nchcube' ngu', ca su nxi'ya tsa ngu', lo'o jua'a ndacu tsa la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'. Stu'ba ti tsaa yu lo'o ngu' cuiñi nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'.

25

Cuij ji'í tii tyaa nu cuna'a cuañi'

1 'Ta na' chaca cha' lo'o mä cha' ca cuayá' ti' mä ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'í ñati: Ndyaa tii tyaa nu cuna'a cuañi' ca to' tyi sca nu cuna'a nu laca cuxii ji'í ngu'; ntsu'u candil ji'í ca ta'a tii tyaa ngu', cha' jatya ngu' ji'í cutsii. **2** Tonto xi nclacua ti' ca'yu tyaa nu cuna'a bi', masi tso'o la nclacua ti' nu chaca ca'yu tyaa ngu' cuna'a bi!. **3** Nu cuna'a tonto bi' ni, lo'o candil ji'í ngu' ndya'a ngu', pana ná lo'o setye cha' tyu'u ne' candil bi', cha' tyu'u xee ji'í. **4** Lo'o nu chaca ca'yu tyaa ngu' cuna'a nu tso'o ti nclacua ti', lo'o candil ndya'a ngu', cuati lo'o caatyä setye ndya'a ngu'. **5** Lo'o li' tyiquee' tsa ntajatya ngu' ji'í nu cutsii bi'; ngua'ya tsa xcalá ngu', ngujuá' ngu' li!. **6** Cla'be talya tsiya' ti nguañi ngusi'ya sca ñati: "Cua lijya cutsii juani", nacui. "Tyu'u clya ma nde liya' cha' tsaa mä tyacua tyaa mä lo'o yu, cha' tyaa lo'o mä ji'í nde ni'í." **7** Hora ti ngue ti' lcaa ngu' cuna'a bi' li', ngusi'yu ngu' nchcubi' ntucua lo

mecha ji'í candil ji'í ngu', lo'o cua su'ba ti ngu' xa' setye ne' candil bi!. **8** Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a tonto bi' ji'í setye. ¿Ma caja bi'? Li' ngüijña ngu' bi' ji'í tyaa' ngu': "Ta mä xi setye ji'í cuare, cha' cua tyubi' ti candil ji'í cua", nacui ngu' tonto bi!. **9** "Setye nu ntsu'u ne' caatyä ji'í cua, ná tyu'u scua ji'í ca ta'a na cha' tyu'u ne' candil ji'í lcaa na", nacui ngu' cuna'a bi!. "Tso'o la yaa clya mä ca tienda cha' cui'ya mä la xi." **10** Laja lo'o ndyaa ngu' cuna'a tonto bi', cha' cui'ya ngu' la xi setye, li' ndyalaa cutsii. Nu ngu' cuna'a nu cua laca ngua'ni cho'o candil ji'í ngu' ni, ndyaa ngu' nde ni'í ji'í cuxii lo'o cutsii bi', cha' cacu ngu' slo; hora ti ndyacu' toni'í li!. **11** Ca tiya' la xi ndyalaa ngu' cuna'a tonto bi!. "Cua ndyalaa cuare juani", nacui ngu'. "Xaala clya toni'í cha' tyaa ya nde ni'í su ndi'í mä cua", nacui ngu' ji'í cutsii. **12** Li' nguxacui cutsii cha' ji'í ngu' cuna'a tonto bi': "Ná nslo na' ji'í ma tsiya' ti, ná jlo ti' na' ti ñati laca cu'mä", nacui nu cutsii bi' ji'í ngu' li'.

13 Tya nchcui' la xi Jesús lo'o ngu' li': —Bi' cha' tii ti ti' tyi'í mä lcaa hora, cha' ná jlo ti' mä ni tsä ni hora caa na' chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijyaä cha' caca na' ñati.

Cuij ji'í sna tyaa msu lo'o cñi

14 'Lo'o jua'a, ta na' chaca cha' lo'o mä, cha' ca cuayá' ti' mä ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'í ñati: Cua tsaa ti sca nu culiya' tyijyu', bi' cha' ngusi'ya yu ji'í ca ta'a msu ji'í, cha' caa ngu' slo. Li' nguxtyanu xu'na ngu' xi cñi ji'í scaa msu bi', cha' cua'ni ngu' cña lo'o cñi bi' cuentya ji'í y cui' nu culiya' bi'.

15 'Nda nu cusu' ca'yu mil cñi plata ji'í msu nu yaä tyaa clya, lo'o jua'a nda yu tucua mil ji'í chaca msu, lo'o jua'a nda yu sca mil ji'í chaca msu, cha' jlo ti' xu'na ngu' ñi'yä caca ji'í scaa msu bi' cua'ni cña lo'o cñi bi'. Li' ndu'u xu'na ngu', ndyaa tyijyu'. **16** Hora ti ndyaa msu nu ntsu'u ca'yu mil cñi plata ji'í, ngüi'ya yu yu'ba lo'o cñi bi'. Li' ndyujui' yu yu'ba bi', ngua'ni yu

ngana ñ'a'q cuayá' nu ngujui chaca ca'yu mil cñi plata ji'i. ¹⁷ Lo'o jua'a ngua'ni chaca msu nu ntsu'u tucua mil cñi plata ji'i, ngua'ni yu ngana ñ'a'q cuayá' nu ngujui chaca tyucuua mil cñi plata ji'i yu. ¹⁸ Pana nu msu nu ntsu'u sca mil ti cñi plata ji'i ni, ngulu yu sca tyuu ne' yuu, ngusu'ba cuatsi' yu cñi ji'i xu'na yu ne' yuu bi' li'.

¹⁹ 'Tyiquee' ndyaa xu'na msu bi', lo'o li' ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya'. Li' ngusi'ya yu ji'i ca ta'a msu bi', cha' caā ngu' slo, cha' ca cuayá'ti' y cui' ni cña ngua'ni ngu' lo'o cñi ji'i. ²⁰ Clyo ndyalaa msu nu nda xu'na ca'yu mil cñi plata ji'i. "Xu'na", nacuī msu bi', "nda nu' u ca'yu mil cñi 'na, lo'o nu juani cua ngujui la chaca ca'yu mil cñi 'na, nu lo'o cua ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu' u". ²¹ "Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu' u", nacuī xu'na msu bi' ji'i. "Sca msu tso'o laca nu' u, cha' tso'o tsa ndaquiya' nu' u ji'i cha' 'na. Sca cña sube ti nda na' jinu' u tsubi', pana ta na' cña nu cua tlyu la jinu' u, cha' cua'ni nu' u nde loo la. Stu'ba ti tyi'i nu' u slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu' u lo'o na'", nacuī xu'na bi' li'. ²² Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na tucua mil cñi plata ji'i. "Xu'na", nacuī msu bi', "nda nu' u tucua mil cñi plata 'na, lo'o nu juani cua ngujui la tya tyucuua mil cñi 'na cha' ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu' u". ²³ "Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu' u", nacuī xu'na msu bi' ji'i yu. "Sca cña sube ti nda na' jinu' u tsubi', pana ta na' chaca cña nu cua tlyu la jinu' u, cha' cua'ni nu' u nde loo la. Stu'ba ti tyi'i nu' u slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu' u lo'o na'", nacuī xu'na yu li'. ²⁴ Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na sca mil cñi ji'i yu. "Xu'na", nacuī msu bi', "jlo ti' na' cha' ñatī tiji tsu laca nu' u, cha' ndu'ni nu' u clacua masi xa' ñatī ngua'ni cña bi'; jua'a nscua' nu nchcuá' xa' ñatī, bi' laca nu caja jinu' u. ²⁵ Bi' cha' ndyutsii na', lo'o li' ndyaa na' nguxatsi' na' cñi jinu' u ne' yuu. Nde laca cñi jinu' u lacua." ²⁶ Ngua ñasī xu'na lo'o msu bi' li'. "Sca msu xña'q laca nu' u", nacuī

xu'na ji'i msu bi'. "Taja tsa nu' u", nacuī. "Nacuī nu' u cha' jlo ti' nu' u ñi'yä nu ndu'ni na', cha' nxuti'i na' ltya masi ná ndyataa na' nscua'; lo'o jua'a tyaa lo'o na' ji'i nscua' masi ná ngua'ni na' cña ji'i", nacuī nu' u. ²⁷ ¿Ni cha' ná nda nu' u cñi 'na ji'i xa' ñatī lacua, cha' cua'ni ngu' cña lo'o? Li' chca'a sñī cñi bi' jna', cha' tya nu' u jna' lo'o ndyalaa na' chaca quiya'. ²⁸ Tso'o la xñi mä nu sca ti mil nu ntsu'u ya' yu re, ta mä ji'i msu nu ntsu'u tii mil ji'i juani. ²⁹ Jua'a laca lo'o ñatī nu ntsu'u xi cha' ji'i, tya ta na' quiña'a la cha' ji'i ñatī bi', cha' quiña'a la cha' tso'o tylu' u ji'i ngu' bi'; pana ñatī nu xixi ca cha' ntsu'u ji'i, si ná nti' ngu' cua'ni ngu' cña lo'o, hasta xlyaa na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'i ngu' li'. ³⁰ Nu juani tsaa lo'o mä ji'i msu xña'q re, cha' xcuqa mä ji'i yu cabyaa, su nxí'ya tsa ngu', lo'o jua'a lye tsa ndacula'ya ngu' cha' ñasī'ngu', cha' lye tsa nchcube'ngu' cajua."

Cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa lo ñatī chalyuu

³¹ Nu lo'o tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñatī, caā na' cha' caca na' loo tsiya' ti ji'i ñatī. Stu'ba ti caā na' lo'o lcaā ngu' xcā 'na, lo'o li' tyaca'a na' su tlyu su cua cuǟ la xi, sca se'i su ndubi tsa ña'q laca bi'. Ca bi' cua'ni cuayá' na' ji'i lcaā ñatī li'. ³² Ntsu'u cha' tylu' u ti' se'i ti lcaā ñatī tsiya' ti tyucuī ña'q chalyuu; ca slo y cui' na' tylu' u ti' i'ngu', cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ngu'. Li' sa'be tya'a na' ji'i ngu'. La cui' ñi'yä nu ndu'ni ñatī nu ña'qasii ji'i xlyaa', jua'a cua'ni na'; sca tsu' tyi'i ña'q latya xlyaa' ji'i ngu', chaca tsu' tyi'i ña'q latya chivo ji'i ngu'. ³³ Jua'a cua'ni na', cha' la'a tsu' cuī 'na tyi'i ña'q tsaca taju ñatī 'na, ñi'yä ndi'i xlyaa' bi'; la'a tsu' coca su tyucua na', ca bi' tyi'i lcaā ñatī cuxi, ñi'yä ndi'i chivo bi'. ³⁴ Ca li' lo'o caca na' loo tsiya' ti, chcui' na' lo'o taju ñatī nu ndi'i la'a tsu' cuī 'na: "Tyaa mä ca su ntucua y cui' Ni nu laca loo, lcaā cu'mä nu tso'o tsa nti' y cui' Ndyosi Sti na' ña'q Ni ji'i ma,

cha' cua ngua'ni cho'o ycui' Ni su tyi'í mä slo Ni, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu. ³⁵ Cu'mä ni, cua nguxacu mä 'na lo'o ntyute' na' nguti'í na' nde chalyuu; nu lo'o nguityi na' hitya, cua nda mä hitya ndyi'o na' li'; masi ná ndyuloo mä 'na, pana cua nda mä to' tyi mä cha' nguti'í na' li'; ³⁶ lo'o quichi' ti na' su nguta'q na' chalyuu, cua nda mä late' ndyacu' na' li'; lo'o ngua quicha na' nde chalyuu, cua yaqä na'a mä 'na li', nguxtyucua mä 'na; lo'o nga'a na' ne' chcuä, ná ndyutsii mä ndyaa mä slo na'lí!." Jua'a ñacui' na' lo'o caca na' loo. ³⁷ Li' xacui' ngu' nu lubii tyiquee cha' jna': "Xu'na, ¿ni jacua' na'a ya jinu'q cha' ntyute' nu'q? ¿Ni jacua' nguxacu ya jinu'q? ¿Ni jacua' nda ya hitya ndyi'o nu'q cha' ngüityi nu'u hitya? ³⁸ ¿Ni jacua' nda ya su nguti'í nu'q masi ná ndyuloo ya jinu'q? ¿Ni jacua' nda ya late' ndyacu' nu'q lo'o nguta'q quichi' ti nu'q? ³⁹ ¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'q lo'o ngua quicha nu'u? ¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'q lo'o nga'a nu'q ne' chcuä? Ná jlo ti' ya, Xu'na." ⁴⁰ Lo'o li' na' nu laca na' loo tsiya' ti, chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu' bi': "Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' lo'o nguxtyucua mä jí'i sca ngu' tya'a na' nu ntsu'u cha' jí'i lo'o na', masi nguxtyucua mä jí'i sca ngu' ti'i ti, bi' tyempo ngua lo'o nguxtyucua mä 'na".

⁴¹ Lo'o li' chcui' na' lo'o taju ñati nu ndi'í la'a tsu' coca 'na: "Tyu'u mä liya', cu'mä nu ná ntsu'u su tyi'í mä slo ycui' Ndyosi. Yaa clya mä ca su ná tye tsiya' ti cha' ndyaqui' quii', cha' stu'ba ti tyi'í mä lo'o nu laca xu'na cuiñaja lo'o lcaa xcä jí'i, lcaa cui'í cuxi; cuentya jí'i nu cuiñaja bi' nguxtyu'u ycui' Ni quii' bi'. ⁴² Cu'mä ni, ná nda mä na cacu na' tsiya' ti lo'o ntyute' tsa na' nguti'í na' nde chalyuu; ná nda mä hitya co'o na' lo'o ngüityi na' hitya li'; ⁴³ ná nda mä su tyi'í na' slo mä li', cha' ná ndyuloo mä 'na; ni ná nda mä late' cacu' na' lo'o quichi' ti na' nguta'q na' li'; ná ndyaa na'a mä 'na lo'o ngua quicha na', ni ná ndyaa

mä slo na' lo'o nga'a na' ne' chcuä." ⁴⁴ Li' xacui' ngu' nu cuxi tyiquee cha' jna' cha' laca na' loo: "Xu'na", ñacui' ngu' bi', "¿ni jacua' na'a ya jinu'q cha' ntyute' nu'q? Nu lo'o ngüityi nu'u hitya, nu lo'o quichi' ti nu'u nguta'a, nu lo'o quicha nu'q, nu lo'o nga'a nu'u ne' chcuä, ¿ni jacua' ná nguxtyucua ya jinu'q? Ná jlo ti' ya cha' bi'." ⁴⁵ Lo'o na' cha' laca na' loo, li' chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu' cuxi bi': "Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' ná nguxtyucua mä jí'i ni sca ngu' ti'i nu ntsu'u cha' jí'i lo'o na', bi' cha' nacui' na' cha' ná nguxtyucua mä 'na tsiya' ti". ⁴⁶ Lo'o li' tyaa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' chcube' ngu'; pana ngu' nu lubii tyiquee ni, caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti jí'i ngu' bi'.

26

Cuaana ti ngüiñi cha' jí'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' jí'i Jesús

¹ Lo'o cua ndye nchcui' Jesús lcaa cha' bi', li' nchcui' xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jí'i bi':

² —Jlo ti' mä cha' tucua ti tsä lyiji cha' caca ta'a sii jí'i ta'a pascua, lo'o li' tejeya' ngu' xña'a jna' nu cua nda Ni 'na liyäa cha' caca na' ñati. Tyaa lo'o ngu' 'na cha' cujui' ngu' 'na lo crusilí.

³ La cui' tyempo nu nchcui' Jesús, li' ndyu'u ti'í tyuú tya'a sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' jí'i ngu' judío; ndyu'u ti'í ngu' slo Caifás nu laca xu'na lcaa sti jo'ó jua. ⁴ Li' ngua'ni stu'ba ngu' cha' jí'i ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'yä nu cua'ni ngu' cha' tejeya' ngu' jí'i Jesús cuaana ti, cha' cujui' ngu' jí'i.

⁵ —Pana ná tso'o tejeya' na jí'i yu tsä ta'a —nacui' ngu' bi'—. Ca ñasi' tsa lcaa ñati nu ndi'í ta'a, lo'o tlyu tsa cha' cusuú caca bi' li' —nacui' ngu' bi'.

Nda'a sca nu cuna'a setye hique Jesús

⁶ Ngua sca tsä nga'a Jesús nde quichi' Betania, to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' yu.

⁷ Li' ndyalaa sca nu cuna'a slo Jesús

nu ndya'a lo'o ji'i sca caatyä quee alabastro nu tso'o tsa ña'a; ngutsa'ä caatyä bi' ntsu'u setye tyixi xtyi'i nu quiña'a tsa nga'a. Li' ngusalú nu cuna'a bi' setye lo xlyá hique Jesús su ntucua yu to' mesa. ⁸ Lo'o na'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu ñi'yä nu ngua'ni nu cuna'a bi', ngua ñasi' ngu' ji'i nu cuna'a bi' li'.

—¿Ni cha' ngusalú ñu'u ti nu cuna'a cua setye bi'? —nacui' ngu' bi'—.

⁹ Quiña'a tsa nga'a setye bi'. ¿Ni cha' ná ndyujui' ngu' ji'i cha' caja cñi ta ji'i ngu' ti'i? —nacui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'.

¹⁰ Lo'o ngua tii Jesús cha' nu ngua'ya hique ngu' bi', nchcui' lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ñasi' mä ji'i nu cuna'a re? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Sca cha' tso'o tsa ngua'ni nu cuna'a re lo'o na!. ¹¹ Lcaa tsä ndi'i ngu' ti'i lo'o mä nde chalyuu cha' xtyucua mä ji'i ngu', pana cua tye ti tsä nu tyi'i na' lo'o ma. ¹² Cua ngusalú nu cuna'a re setye lo na', masi tya lyiji cajaa na', cha' cua'ni cho'o tyucui ña'a na' cha' tyatsi' na'. ¹³ Cha' liñi chcui' na' lo'o mä juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'a chalyuu, ca bi' cuna ngu' lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a re juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re.

Ndyujui' Judas cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' nu laca loo

¹⁴ Lo'o Judas Iscariote ni, tya'a ndya'a yu lo'o nu chaca tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, ndu'u yu ndyaa yu slo sti jo'ó nu laca loo li'.

¹⁵ —¿Ni tsa lo cñi ta mä caya' 'na si culu'u na' tyucui ji'i mä, cha' tsaa mä tejeya' mä ji'i nu Jesús bi'? —nacui' Judas ji'i sti jo'ó bi'.

Li' nda ngu' calaa tyii tya'a cñi plata ji'i Judas bi'. ¹⁶ Lo'o li' nclyana yu ñi'yä caca xtyucua yu ji'i ngu' bi', ni jacua' caca ji'i yu cha' cuaana ti culu'u yu tyucui ji'i ngu', cha' tsaa ngu' su nga'a Jesús.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'

¹⁷ Lo'o ngua tsä clyo ji'i ta'a nu lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scuä tiye' ndya', li' ñaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús. Ndi'ya nchcuane ngu' ji'i li':

—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya cha' cacu na sii nu cuentya ji'i ta'a pascua? —nacui' ngu'.

¹⁸ —Tsaa mä lquichi ca su ndi'i tya'a tso'o na' bi'. Ndi'ya chcui' mä lo'o: "Nacui' mstru ji'na cha' cua ngulala ti hora ji'i. Lo'o juani nti' ycui' nu cusu' bi' cacu sii cuentya ji'i ta'a pascua ca toni'i jinu'u lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i."

¹⁹ Li' ndu'u ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ndyaa ngu' lquichi, ngua'ni ngu' lcaa cña nu cua ngulo Jesús ji'i ngu'; ngua'ni cho'o ngu' lcaa na nu cua'ni jo'o ji'i ngu' cha' cacu ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua.

²⁰ Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa Jesús ni'i bi'. Li' ndyaca'a ycui' lo'o ca ta'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i to' mesa, ndyu'ni ngu' sii. ²¹ Laja li' nguxana nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' nchcui' na' lo'o mä juani, cha' ntsu'u tsaca cu'mä nde nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

²² Xñi'ji tsa ti' ngu' ngua lo'o ndyuna ngu' cha' bi'. Li' nguxana ngu' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ha na' nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a, Xu'na? —nacui' tsaca yu ji'i Jesús.

—¿Ha na'? —nacui' chaca yu li'.

Lo'o jua'a nacui' xi xa' la ngu'.

²³ Nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Ntsu'u tsaca yu tya'a ndyacu na sii juani, nu sca ti ca'ñä ndyacu yu lo'o na', bi' laca nu cujui' cresiya 'na ji'i nu ngu' xña'a bi'. ²⁴ Ni'ya nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ni, jua'a nga'a cha' caca 'na, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Pana tya'nä tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a, tso'o la ngua ji'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

²⁵ Lo'o Judas nu ngua'ni cha' cuxi bi', lo'o yu bi' nchcuane yu ji'i Jesús li':

—Mstru —nacui' Judas bi' ji'i Jesús—, ¿ha na' lacä nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a?

—La cui' nu'ü —nacui Jesús ji'i Ju-das li'.

²⁶ Laja lo'o ndyacu ngu', li' ngusñi Jesús sca xlyá, ndya xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi, ngusa'be ji'i xlyá bi'. Li' nda Jesús yu'be xlyá bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Cacu mä xlyá re, cha' ñi'yä nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

²⁷ Lo'o li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi. Li' nda vaso vino bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Lcaa cu'mä co'o mä vino re —nacui Jesús—, ²⁸ cha' ñi'yä nti' tañi na', jua'a nti' nu nde. Laca bi' sca cha' nu culu'u liñi ji'i mä cha' chaca quiya' quiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu, nu lo'o tyalú tañi na' lo crusi. Jua'a cua'ni lyaá Ni ji'i quiña'a tsa ty'a ma, nu lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i mä. ²⁹ Liñi tsa cha' nu chcui' na' lo'o mä juani, cha' nga'aa co'o na' vino juani, ña'a cuayá' nu tyalaas tsa bi' lo'o co'o na' ji'i stu'ba ti lo'o cu'mä slo y cui' Ndyosi Sti na', ca su ntucua y cui' Ni nu laca loo.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti

³⁰ Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i y cui' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. ³¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'mä ña'a mä 'na talya ndyi. Caca bi' ñi'yä nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' cha' bi': “Lo'o cujuui na'ji'i nu ña'asii ji'i xlyá', li' xna lcaa xlyá' bi', tyaa ni'”, nacui quityi bi'. ³² Pana ca tiya' la lo'o tyu'ú na' chaca quiya', li' nde loo la tsa'a na' nde Galilea cuentya ji'i cu'mä.

³³ Li' nchcui' Pedro lo'o:

—Ná xtyanu na' jinu'ü tsiya' ti —nacui Pedro li'—. Masi ca ta'a ngu' xna ngu' jinu'ü, pana na' ni, ná xna na' jinu'ü.

³⁴ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro bi':

—Cha' liñi cacha' na' jinu'ü juani —nacui—, cha' nu lo'o bilya xi'ya

ndye'e talya ndyi, sna quiya' chcui' nu'ü cha' ná nslo nu'ü 'na; jua'a ñacui nu'ü ji'i ngu'.

³⁵ Li' xa' nchcui' Pedro:

—Masi ntsu'u cha' cajaa na' stu'ba ti lo'o nu'ü, ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na' jinu'ü —nacui Pedro li'.

Lo'o la cui' jua'a cha' nguxacui' xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³⁶ Lo'o li' ndyalaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyatí ngu' ne' sca lo'o su naa Getsemaní nu nga'a ca to' quichi.

—Cua'a mä xi ndacula ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—, laja lo'o tsa'a ca nde la xi cha' chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na'.

³⁷ Li' tya ndyaa la xi Jesús lo'o Pedro lo'o tyucuaa sñi' Zebedeo. Ngua'ya sca cha' nu xñil'i tsa ti' Jesús xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti ji'i. ³⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o nu sna tya'a ngu' bi':

—Ne' cresiya 'na ntsu'u sca cha' nu xñil'i ti' na'. Nga'aa talo na' cha' xñil'i tsa ti' na'. Tyanu cu'mä nde ti, pana tii ti ti' mä tyi'i mä lo'o na'.

³⁹ Li' tya ndyaa la xi yu ca nde bi' la. Nde loo ti yu ndyaa stii yu lo yuu cha' xñil'i tsa ti' yu. Li' nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi, ndi'ya nu nacui yu:

—Sti na', ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'ü?

—nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cua'ni na' cña nu nti' nu'ü cha' cua'ni na'.

⁴⁰ Lo'o li' nxtyuu yu ñaa yu su ndi'i nu ca ta'a sna ngu' bi'. Laja' tsa ngu' li'. Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu Pedro bi':

—¿Ha ná nchca talo nu'ü ni sca hora ti nu tii ti ti' nu'ü tyi'i nu'ü lo'o na'?

—nacui Jesús ji'i—. ⁴¹ Tii ti ti' ma tyi'i mä juani lacua, cha' chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi cha' ná tyijiloo nu cuiñaja ji'i mä. Jlo ti' na' cha' tyucui tyiquee mä ntaja'a mä cua'ni mä cña re 'na, pana ná tyu'ü scua juersa ji'i mä, yala tsa ndyaja' mä.

⁴² Li' xa' ndyaa Jesús, nchcui' lo'o y cui' Ndyosi chaca quiya':

—Sti na' —nacui¹ yu ji'i Ni—, si ná ntsu'u xa' ña'a nu cua'ni na' cña jinu'u, tso'o la si chcube' na' lacua, cha' nti' na' cua'ni na' lcaa cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³ Li' xa' nxtyuu yu ñaa yu slo ngu' bi'; lo'o li' na'a yu ji'i ngu' cha' laja' ngu' chaca quiya', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'. ⁴⁴ Lo'o li' nguxtyanu yu ji'i ngu' bi', ndyaa yu nchcui² yu lo'o ycui³ Ndyosi chaca quiya'; la cui' ti cha' nu nchcui² yu tya tsä la nchcui² yu chaca quiya'. Nu nchca sna quiya' nchcui² yu lo'o ycui³ Ndyosi Sti yu. ⁴⁵ Lo'o li' nguxtyuu yu ñaa yu slo ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—¿Ha tya laja' mä? —nacui Jesús ji'i nu ngu' bi' li'—. ¿Ha bilya tyaala' xcalá mä? Que ti' mä juani, cha' cua ndyalaa hora nu xñi ngu' cuxi 'na, na' nu cua nda Ni 'na lijyä⁴ cha' caca na' ñati; ⁴⁶ tyatü mä cha' tyaa na, cha' cua ndyalaa yu nu ta 'na ya' ngu' cuxi bi'.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

⁴⁷ Laja lo'o nchcui² Jesús jua'a, li' ndyalaa Judas slo. La cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca nu Judas bi'. Lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la ñati lijyä lo'o yu, nu ntsu'u maxtyi cusuu ya', nu ntsu'u yaca ya'; lijyä ngu' tyaala bi' cña nu ngulo sti jo'ó nu laca loo, la cui' jua'a cña nu ngulo lcaa ngu' cusu' nu laca loo lijyä ngu'. ⁴⁸ Lo'o Judas ni, bi' laca nu cua ta ti ji'i Jesús ya' ngu' tyaala bi'. Cua ndacha' yu ji'i ngu' cua tsä la: "Sca ti yu nu cacu na' saca' lo'o chcuicha' na' ji'i yu, ji'i bi' xñi mä". Jua'a nacui¹ yu ji'i ngu', ⁴⁹ bi' cha' ndyaa Judas bi' ca su ndu Jesús cha' chcuicha' ji'i yu.

—Nde ti ndu nu'u, mstru —nacui Judas bi' ji'i Jesús.

Li' ndyacu Judas saca' Jesús. ⁵⁰ Li' nacui Jesús ji'i Judas bi':

—Tya'a tso'o na' ngua nu'u nquicha' —nacui—. ¿Ni cña lijyä nu'u ca nde juani?

Li' ntejeya' ngu' tyaala bi' ji'i Jesús, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i.

⁵¹ Lo'o tsaca ñati nu ndya'a lo'o Jesús, hora ti ngulo yu maxtyi cusuu

ji'i yu, ngujui¹ yu maxtyi ji'i msu ji'i xu'na sti jo'ó; ngusi'yu cu' jyaca msu bi' li'. ⁵² Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i yu bi':

—Xco'o nu'u maxtyi cusuu cua hi —nacui ji'i yu bi'—. Lcaa ngu' nu nxuu tyaa lo'o maxtyi, jua'a cajaa ngu' bi' xqui'ya maxtyi. ⁵³ ¿Ha ná jlo ti' nu'u cha' si jña na' ji'i Sti na', hora ti culo yculi Ni cña cha' caa tii tyucuaa tyaa taju xcä ji'i Ni, cha' xtyucua xca bi' 'na? ⁵⁴ Pana ná nti' ya jua'a. Nga'a cha' caca ñi'yä nu nscua cha' lo quityi cusu' ji'i ycui³ Ndyosi Sti na'.

⁵⁵ Li' nchcui² Jesús lo'o nu taju ñati tyaala nu ñaa cha' xñi ngu' ji'i:

—¿Ni cha' lijyä mä lo'o maxtyi cusuu lo'o yaca ntsu'u ya'mä, cha' xñi mä 'na? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha sca nu cuaana laca na' lacua? Tyuu tsa tsä ngua'a na' ne' laa tonu ji'i mä, ngulu'u na' cha' ji'i ycui³ Ndyosi ji'i ñati, lo'o ná ngusñi mä 'na li'. ⁵⁶ Pana ñi'yä nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui³ Ndyosi nu ngua sa'ni, la cui' jua'a ndyu'ni mä lo'o na' juani.

Li' ndu'u lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ngusna ngu'.

Nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío ngua'ni cuayá'ji'i Jesús

⁵⁷ Li' ndyaa lo'o ngu' tyaala bi' ji'i Jesús slo Caifás, xu'na sti jo'ó. Ni'i bi' cua ndyu'u ti'i lcaa mstru cha' jo'ó lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo. ⁵⁸ Lo'o nu Pedro bi' ni, tyijyu' ti ndu'u lca'a yu chü' ngu' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ca to' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó bi'. Li' ndyatü Pedro ne' lo'o, stu'ba ti ngua'a yu lo'o ngu' policia, cha' nti' yu ña'a yu ñi'yä caca lo'o cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús.

⁵⁹ Lo'o li' lcaa ngu' tisiya, lo'o lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o lcaa ngu' cusu' bi', nclyanu ngu' ñi'yä ca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, cha' nti' tsa ngu' cujuui ngu' ji'i. Pana ná ndu'u tucua ñati nu cujuui cuañi⁴ ji'i yu cuentya ji'i ngu' nu laca loo bi'. ⁶⁰ Ná ngujui ñi'yä nu cua'ni ngu', masi quiña'a tsa ngu' cuiñi ndyalaa ngu' slo ngu' nu laca loo bi', cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús;

ná stu'ba cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi!. Su cua ndye, li' ndyalaa tu-cua tya'a ngu' cuiñi nu ndi'ya nchcui':

⁶¹ —Nacui nu qui'yu re: “Taca jna' cuityi na' laa tonu re ji'i y cui' Ndyosi, lo'o li' xa' cuiñá na' ji'i chaca quiya'; chu' sna tsá ti tye tya' laa 'na", nacui Jesús jua —nacui ngu' cuiñi bi!.

⁶² Li' ndyatu xu'na sti jo'ó, nchcui' y u lo'o Jesús:

—¿Ni cha' ngusta ngu' qui'ya re jinu'u? —nacui sti jo'ó bi!—. ¿Ni cha' ná nxacui nu'ü ni sca cha' ji'i ya?

⁶³ Ni sca cha' nu nchcui' sti jo'ó, ná nguxacui Jesús ji'i tsiya' ti. Li' ngulo sti jo'ó bi' cña ji'i y u:

—Chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca nclyo na' cña re jinu'u juani: Cacha' clya nu'ü ji'i cua si chañi cha' laca nu'ü Cristo, nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi.

⁶⁴ —La cui' laca na' —nacui Jesús li!—, ñi'ya nu nacui nu'ü laca na'. Lo'o chaca cha' cacha' na' ji'i ma juani, cha' nde loo la ña'ü ma'na nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati, nu lo'o tyucua na' la'a tsu' cuí ca su ntucua y cui' Ndyosi Sti na', nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni. Li' cäa na' chaca quiya' laja coo nde cuä.

⁶⁵ Lo'o li' nu xu'na sti jo'ó bi' ni, y cui' ca yu ngusaa' ste' yu cha' ñasi' tsu yu.

—Cuiñi tsa yu re, cha' suba' nchcui' y u re ji'i y cui' Ndyosi —nacui sti jo'ó bi' ji'i lcaa tya'a ngu' nu laca loo li!—. Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati qui'ya ji'i y u re. Cua ndyuna na cha' suba' tonu tsa nu nchcui' y u re, nu lo'o nacui y u cha' Sñi' y cui' Ndyosi laca yu. ⁶⁶ ¿Ñi'ya nu ntsu'u tyiquee cu'ma juani?

Hora ti nguxacui ngu' cha' ji'i xu'na sti jo'ó bi!:

—Ntsu'u cha' cajaa y u —nacui ngu' bi!.

⁶⁷ Li' ngutu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús, ngujui'i ngu' ndacu' ji'i; jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu ngujui'i ya' saca' Jesús. ⁶⁸ Li' nacui ngu' bi!:

—Nacui nu'ü cha' Cristo laca nu'ü nu nda Ni ji'i lijyäa chalyuu. Tso'o

lacua. Cacha' liñi nu'ü ji'i ya, ¿ni naa y u nu ngujui'i jinu'u, si chañi cha' tii nu'ü? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

Nacui Pedro cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

⁶⁹ Lo'o nu Pedro bi' ni, nde liya' ti nga'a y u bi!. Li' ñaa sca nu cuna'a cua' slo y u.

—Lo'o nu'ü ndya'a stu'ba ti lo'o Jesús nu ngu' Galilea jua —nacui nu cuna'a bi' ji'i Pedro.

⁷⁰ Li' cuii nguxacui Pedro cha' ji'i nu cuna'a ña'ü cuayá' nu cuna lcaa ngu':

—Ná nchca cuayá' ti' na' cha' nu nchcui' nu'ü —nacui Pedro ji'i.

⁷¹ Li' ndatsu' Pedro, ndyaa ndyatu cacua ti to' lo'o bi!. Lo'o li' na'ü chaca nu cuna'a cua' ji'i y u, nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu' nu ndu cacua ti:

—Stu'ba ti ndya'a nu qui'yu re lo'o Jesús Nazaret jua —nacui nu cuna'a bi' li!.

⁷² Chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro, ngua'ni y u jura li!:

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro ji'i ngu' bi' li!.

⁷³ Ca tiya' la xi ñaa xi xa' la ñati nu nga'a ndacua ti, nchcui' ngu' lo'o Pedro li!:

—Chañi cha' tya'a ndya'a nu'ü lo'o nu qui'yu jua —nacui ngu' ji'i—, cha' stu'ba ti ndañi cha' nu nchcui' nu'ü lo'o cha' nu nchcui' tya'a quichí tyi y u jua.

⁷⁴ Li' chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro cha' xcube' y cui' Ni ji'i y u si cha' cuiñi laca nu nda yu.

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro ji'i ngu'.

Hora ti ngusi'ya ndye'e li!. ⁷⁵ Lo'o li' ndyi'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús lo'o y u tya tsá la, nu lo'o ndi'ya nacui Jesús ji'i y u: “Nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya juani, sna quiya' chcui' nu'ü lo'o ñati cha' ná nslo nu'ü 'na". Jua'a nacui Jesús tsá la, bi' cha' ndu'u Pedro ndyaa y u li'; nxi'ya tsa y u ndyaa y u cha' xñi'i tsa ti' y u li'.

27

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús slo Pilato

¹ Lo'o nguxee chaca tsā, xa' ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' judío, cha' cua'ni stu'ba ngu' cha' lo'o tya'a ngu', ñi'yā taca cujuuii ngu' bi' ji'i Jesús. ² Li' ngusca' ngu' ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i slo Poncio Pilato, nu ngua gobernador romano.

Ngujuii Judas

³ Lo'o nu Judas nu ndyuuij' ji'i Jesús ya' ngu' xñā'q bi' ni, na'q yu cha' cua cujuuii ti ngu' ji'i Jesús; ngua xñi'lí ti' yu li'. Hora ti ndya yu nu calaa tyii cñi plata ji'i ngu' nu laca loo bi' chaca quiya'.

⁴ —Ntsu'u qui'ya 'na —nacui Judas bi' ji'i ngu' nu laca loo—, cha' cua ndyuuij' na' ji'i sca ñati lubii ji'i ma, cha' cujuuii ma ji'i —nacui.

Li' nguxacuij' ngu' nu laca loo bi' cha' ji'i Judas:

—¿Ha cha' ji'i cua laca cha' bi'? —nacuij' ngu' nu laca loo bi'—. Si ntsu'u qui'ya jinu'u, cha' jinu'u laca bi'.

⁵ Li' ngusalú Judas cñi plata bi' lo yuu ne' laa tonu bi' su nga'q ngu' nu laca loo bi', ndu'u yu ndyaa yu. Li' ndyuuij' Judas ji'i ycu' ca; ngusca' yu reta yane yu, lo'o ngusca' loo reta laja yaca nde cua; cuati nguxtyú yu ji'i ycu' ca yu nde lo yuu, ngujuii yu li'.

⁶ Ngusñi sti jo'ó nu laca loo ji'i cñi bi' li'.

—¿Ñi'yā cua'ni na lacua? —nacui sti jo'ó ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' quixa' cñi re lo'o msta nu cua nda ngu' ji'i ycu' Ndyosi ne' laa re, cha' cñi nu ngujuiji'i yu cha' ndyuuij' yu ji'i sca ñati laca cñi re —nacui sti jo'ó bi'.

⁷ Li' ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o cñi bi' cui'ya ngu' sca lo'o ji'i ngu' su ndiña ngu' quityu' nquicha', cha' caja su tyatsi' jyo'o ngu' xa' tsu' ne' lo'o bi'. ⁸ Bi' cha' juani ndu'ni ngu' ji'i yuu bi': Ne' lo'o su ndyalú tañi ñati; jua'q naa yuu bi' ji'i ngu' juani. ⁹ Nu jyo'o Jeremías nu

ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi tya sa'nila ni, cua nguscua yu sca cha' lo quityi cuentya ji'i cñi plata bi', cha' nu caca nde loo la. Ndi'yā cha' nu nguscua yu: "Calaa tyii tya'a cñi plata, tsa lo cua ti cñi laca caya' nu ntsu'u lo sca ñati, nacuij' ngu' Israel tya'a na. ¹⁰ Li' ngusñi ngu' cñi bi', ngüi'ya ngu' sca lo'o ji'i ñati nu ndiña quityu' nquicha'. La cui' cña bi' laca nu ngulo ycu' nu Xu'na na 'na", nacuij' Jeremías.

Ndu Jesús slo Pilato

¹¹ Lo'o li' ndyalaa Jesús slo nu laca gobernador bi', nchcuane yu nu laca loo bi' ji'i Jesús li':

—¿Ha la cui' nu'u laca rey ji'i ngu' judío? —nacuij' yu nu laca loo bi' ji'i Jesús.

—La cui' laca na' —nacuij' Jesús ji'i li'—, la cui' ñi'yā nu nacuij' nu'u laca na'.

¹² Lo'o li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús; pana ni sca cha' ná nguxacuij' Jesús ji'i ngu' bi'. ¹³ Li' xa' nchcuij' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nduna nu'u cha' cuxi nu nchcuij' ngu' jinu'u? —nacuij' nu laca loo bi' ji'i Jesús.

¹⁴ Pana ná nguxacuij' Jesús cha' ji'i ngu' tsiya'ti; ni sca cha' ná nchcuij', bi' cha' ndube tsa ti' nu Pilato bi' ña'q yu ji'i.

Ngulo Pilato cña cha' cujuuii ngu' ji'i Jesús

¹⁵ Lcaa yijā lo'o ndyaca tsā ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso, la cui' preso nu ndijña ngu' judío ji'i. ¹⁶ La cui' tyempo bi', ntsu'u sca nu qui'yu nu naa Barrabás ne' chcuā, sca ñati nu ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngua yu bi'. ¹⁷ Lo'o jua'q ngua cha' quiña'q tsa ngu' judío ndyu'u ti'i ngu' to' ni'i ji'i gabineto, li' nchcuane Pilato bi' ji'i ngu':

—¿Ti ji'i nti' ma cha' cua'ni lyaá na' ji'i juani? ¿Ha tso'o clyaa Barrabás, o tso'o la clyaa Jesús nu ndu'ni ma Cristo ji'i? —nacuij' Pilato ji'i ngu'.

¹⁸ Jlo ti' nu Pilato bi', cha' liye' tsa ti' ngu' nu laca loo bi' ña'q ngu' ji'i

Jesús, bi' cha' cua ngusu'ba ngu' ji'i ne' chcua.

¹⁹ Tya nga'a lcaa ñati bi' slo Pilato, lo'o jua'a tya ntucua y cui' yu lo yaca xlya cña su ndu'ni cuayá' yu ji'i ñati. Li' ndyalaa sca msu slo yu, yaa lo'o sca cha' nu cua nchcui' clyo'o Pilato bi': "Ná sca cha' cua'ni nu'u lo'o nu qui'yu nu lubii tyiquee jua", nacui nu cuna'a bi' ji'i Pilato. "Lye tsa ngua ti' na' tyucui talya cuentya ji'i yu bi'. Cua nchcui' tsa xcalá na' xqui'ya yu bi!"

²⁰ Pana nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu'bi', cua nchcui' tsa ngu' bi' lo'o nu quiñ'a tsa ñati bi', cha' jña ngu' chacuayá' ji'i Pilato cha' culaa yu ji'i Barrabás nu ntsu'u ne' chcuá bi', cha' li' cujuii Pilato ji'i Jesús. ²¹ Li' xa' nchcuane gobernador bi' ji'i ngu' chaca quiya!:

—¿Ti ji'i cua'ni lyaá na' lacua? —nacui nu Pilato bi'.

—Ji'i Barrabás —nacui ngu' quiñ'a li'.

²² —¿Na laca cua'ni na' lo'o Jesús nu ndu'ni mā Cristo ji'i lacua? —nacui Pilato li'.

—Cujui'i ca'a mā ji'i lo crusí —nacui ngu' li'.

²³ —¿Ni cha' laca nti' mā cha' cujuii na' ji'i yu re? —nacui Pilato bi' li'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u ji'i?

Cuii tsa nxi'ya lo'o ngu' ji'i li':

—Cujui'i ca'a mā ji'i lo crusí —nacui ngu'.

²⁴ Li' na'a Pilato cha' tyaala tsa ndi'i loo ngu', cha' ñasi' tsa ngu'; jua'a ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' tsiya' ti. Bi' cha' ngulo yu cña cha' caq lo'o msu ji'i sca ts'i'yu ntsu'u hitya. Li' ndyaatí ya' yu slo lcaa ñati.

—Lubii tyanu ya' na', cha' si'i cha' jna' cajaa yu nu lubii tyiquee re —nacui Pilato ji'i ngu'—, cha' ji'i cu'mā laca cha' bi'.

²⁵ —Tso'o —nacui nu ngu' quiñ'a bi'—, tyanu qui'ya hichu' ya, lcaa ya lo'o sñi' ya; pana ntsu'u cha' cajaa yu re.

²⁶ Li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i nu Barrabás bi', cuati ngujui'i ngu' ji'i

Jesús lo'o reta. Li' ngulo nu Pilato bi' cña ji'i ngu' sendaru cha' tsaa lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusí.

²⁷ Lo'o li' ntejeya' ngu' sendaru nu ndu cuá slo gobernador bi' ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i nde ne' ni'i ji'i gobierno; ndacha' ngu' ji'i lcaa tya'a sendaru nu ndi'i ni'i bi', cha' tyu'u tili ngu' su ndu Jesús. ²⁸ Li' ngulo ngu' ste' Jesús, nguxacu' ngu' ji'i lo'o sca late' nga'a ña'a. ²⁹ Li' ngüixií ngu' lti quiche' chü' tya'a cha' caca sca sne'; ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús, jua'a ngusta ngu' sca yaca quii ya' tsu' cui ji'i yu. Li' ndyatú sti' ngu' slo Jesús. Ngua ti' ngu' xtyí lo'o ngu' ji'i, bi' cha' ngua'ni ngu' lcaa cha' bi', ni'yä si laca yu sca rey nde chalyuu.

—Ndyu'ni tlyu ya jinu'u cha' laca nu'u rey ji'i ngu' judío —nacui ngu' sendaru ji'i Jesús li'.

³⁰ Li' ndu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús; ngusñi ngu' yaca quii bi', ngujui'i ngu' hique Jesús lo'o yaca quii bi' li'. ³¹ Lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'i yu, li' ngulo ngu' late' nga'a bi', nguxacu' ngu' ste' y cui' yu chaca quiya!. Li' ndu'u ngu' sendaru bi', ndyaa lo'o ngu' ji'i yu to' quichü cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i ca lo crusí.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusí

³² Tyucuii su ndyaa ngu', li' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu nu naa Simón; ngu' Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo sendaru cña ji'i nu Simón bi', cha' qui'ya yu crusí bi' cuentya ji'i Jesús.

³³ Lo'o li' ndyalaa ngu' lo sca cuati nu naa Gólgota (Gólgota nti' ñacui cha'cña ji'na: ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o). ³⁴ Li' nda ngu' vino nguixa' lo'o sca taná clyaa' cha' co'o Jesús; pana lo'o cua ndyi'o cuayá' xi ca ti, li' nga'aa ntaja'a yu co'o yu ji'i vino bi' tsiya' ti.

³⁵ Lo'o ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusí lo'o clavo, li' ngüijya sendaru bi' lo'o tya'a ngu' cha' cua'ni ngana ngu' ji'i tya'a ngu', cha' tacha ste' Jesús ji'i ngu'. La cui' cha' bi' nguscua jyo'o

cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nacui quityi bi': "Ndacha ngu' ste' na' ji'i tya'a ngu' lo'o ngüijya ti ngu'". ³⁶ Nga'a ngu' bi' cuä quiya' crusi. ³⁷ Cua ngusta ngu' letra hique crusi nu nchcui' ni qui'ya ntsu'u ji'i Jesús: "Nu nde laca Jesús, rey ji'i ngu' judío", nacui letra bi'.

³⁸ Lo'o la cui' tsä bi' ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo xa' la crusi tya'a ndu Jesús; tsaca yu nga'a la'a tsu' cui' ji'i Jesús, lo'o chaca yu nga'a la'a tsu' coca ji'i. ³⁹ Lo'o jua'a ntsu'u tsa ñati nu nteje tacui su ndu crusi bi', nxtyí lo'o ngu' bi' ji'i Jesús.

⁴⁰ —Nu'u laca nu cuityi ji'i laa tonu bi' nacui nu'u, lo'o li' nacui nu'u cha' cuiña nu'u ji'i chaca quiya' chü' sna tsä ti, ngua ti' nu'u. Cua'ni lyaá nu'u ji'i y cui' ca lacua —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Si chañi cha' nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca nu'u, cua'ya clyá nu'u lo crusi cua juani —nacui ngu'.

⁴¹ Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío, ndya'a ngu' ndyaa na'a ngu' ca su nga'a Jesús lo crusi, cha' nxtyí lo'o ngu' bi' ji'i yu li'.

⁴² —Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati, pana ji'i y cui' ca yu ná nchca ji'i yu cua'ni lyaá yu —nacui ngu' nu laca loo bi'—. Rey ji'i ngu' Israel laca yu, nacui yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi cua juani, jlya ti' na ji'i yu li' —nacui ngu' bi' ji'i tya'a ngu'—. ⁴³ Ndu ti' yu ji'i y cui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i yu, nacui yu. Tso'o la si cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i yu juani, si chañi cha' tyaca'a yu ji'i Ni; "Sñi' y cui' Ndyosi laca na'", ndu'ni yu re.

⁴⁴ Lo'o jua'a nu ngu' cuaana nu tya'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús.

Ngujuii Jesús

⁴⁵ Lo'o li' ngua talya chalyuu chü' sna hora; nde hora nguxana cha' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii. ⁴⁶ Lo'o la cui' hora cua sna nde ngusii bi', cuii tsa ngusi'ya Jesús:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —nacui. Ndi'ya ntí ñacui cha' cha'cña ji'na: Ndyosi Sti na', Ndyosi Sti na', ñi cha' laca cha' ngulaya' nu'u 'na?

⁴⁷ Lo'o ndyuna xi ngu' nu ndu cacua ti cha' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'!

—Nxi'ya yu re ji'i jyo'o Elías —nacui ngu' bi'.

⁴⁸ Hora ti ngusna tsaca ngu' bi' ndyaa qui'ya yu sca quiche, ngüicha' yu ji'i lo'o hitya tiye'. Li' ngusca' ji'i lo sca yaca cha' tyalaa su ntucua tu'ba Jesús cha' co'o yu. ⁴⁹ Lo'o xi xa' la ñati nacui ji'i:

—Jatya na si caä jyo'o Elías cha' cua'ni lyaá ji'i yu —nacui ngu' bi'.

⁵⁰ Lo'o li' chaca tya quiya' cuii tsa ngusi'ya Jesús; li' ngutu'u cresiya ji'i yu, ngujuii yu. ⁵¹ La cui' hora bi' ngutaa' late' tlyu nu ndacui ndyacu' sa cla'be ne' laa tonu. Ca cuä ngutu'u ngutaa' late' bi'; tsa cu' ti ngutaa', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. Lo'o li' lye tsa ngulacui chalyuu ña'a cuayá' nu ngula'a quee tonu, ⁵² ña'a cuayá' nu ndyaala cuaá su nguatsi' jyo'o. Li' tyuu tya'a ngu' jyo'o nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, ndyu'u jyo'o bi' chaca quiya'. ⁵³ Ca tiya' la lo'o cua ndyu'u y cui' Jesús chaca quiya', li' ndu'u ngu' nu ngua jyo'o bi' ne' cuaá, ndyaa ngu' bi' nde quichí Jerusalén, quichí nu tacati tsa cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o li' tyuu tya'a ñati na'a ji'i ngu' bi', cha' cua ndyu'u ngu' bi' chaca quiya'.

⁵⁴ Lo'o nu sendaru nu nga'a cuä ji'i Jesús bi', lo'o nu capitán ji'i sendaru bi', ngulacua tsa ti' ngu' bi' li'; tlyu tsa cha' ndyutsii ti' ngujui ji'i ngu' bi' lo'o na'a ngu' ñi'ya ngua cha' bi', ñi'ya ngua lo'o ngulacui chalyuu.

—Chañi tsa cha' Sñi' y cui' Ndyosi laca jyo'o re —nacui nu ngu' sendaru bi'.

⁵⁵ Laja li', tyijyu' ti xi ndu tyuu tya'a ngu' cuna'a nu ndu'u nde Galilea; tya'a nguta'a ngu' lo'o Jesús, nguxtyu-cua ngu' bi' ji'i yu. Ndu ti nu ngu' cuna'a bi', na'a ngu' ji'i crusi su nga'a

Jesús; ⁵⁶ lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'q Jacobo xtya'q José, lo'o jua'q xtya'q sñi' Zebedeo, na'q ngu' bi' ñi'yq ngua ji'i Jesús.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁷ Lo'o cua ngusii la xi ñaa sca nu culiya', sca ngu' quichi Arimatea laca yu nu naa José. Lo'o nu José bi' ngua tsa'a yu ji'i Jesús. ⁵⁸ Tya tsa la cua ndyaa yu slo Pilato, ngüijña yu chacuayá' cha' tsaa lo'o yu ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi'. Li' nda Pilato chacuayá' ji'i yu, ngulo Pilato cña ji'i ngu' sendaru cha' tya ngu' jyo'o bi' ji'i José. ⁵⁹ Li' ngüixii yu José bi' sca tasá lubii hichu' jyo'o bi', ndyaa lo'o yu ji'i jyo'o cha' tyatsi'. ⁶⁰ Nguxatsi' yu ji'i jyo'o bi' ne' sca tyuquee nu cua ngulu ca ti ngu' sii' cua'a, cha' caca cuaá su tyatsi' ycu' José nquicha'. Ndacu' José bi' to' cuaá lo'o sca quee tonu, ndu'u yu ndyaa yu li'. ⁶¹ Lo'o jua'a nga'q María Magdalena lo'o nu chaca María, nga'q ngu' cacua ti to' cuaá bi'.

Ndu ngu' cuq to' cuaá su ndyatsi' jyo'o Jesús

⁶² Ca chaca tsa lo'o cua ndye ngua'ni yala ngu' cña ji'i ngu', cha' cua tyalaa ti tsa ta'a nu ntsu'u cha' tyi'i cña' ngu', li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi' ndyu'u ti'i ngu' slo Pilato. ⁶³ Nchcui' ngu' lo'o li':

—Cusu' —nacui' ngu' ji'i nu Pilato bi'—, ntsu'u ti' ya ji'i cha' nu cua nchcui' nu cuiñi bi' lo'o tya lu'ú yu: "Tyu'u scua sna tsä, li' tyu'ú na' chaca quiya", nacui' yu. ⁶⁴ Bi' cha' tso'o la si culo nu'q cña cha' tyi'i ngu' cuq to' cuaá bi' sna tsä, cha' ná ta ngu' chacuayá' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i yu, cha' ná tsaa ngu' bi' cuaana ngu' ji'i jyo'o bi'. Ná caja ñi'yq nu chcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya' li'. Cua ngusñi ngu' cha' cuiñi nu nchcui' jyo'o bi' tya tsubi' la; lo'o juani si jlya ti' ñatí cha' ndyu'ú jyo'o bi', tlyu la cha' cuiñi caca si xñi ngu' cha' bi'.

⁶⁵ Li' nguxacui' Pilato cha' ji'i ngu' nu laca loo bi':

—Ndu ngu' sendaru cuentya ji'i ma_nacui' Pilato—. Yaa clya ma lo'o ngu' sendaru bi', cha' tacu' tso'o ma to' cuaá bi' ñi'yq nu nti' y cui' cu'ma.

⁶⁶ Li' ndu'u ngu' nu laca loo bi', ndyaa ngu' lo'o sca taju sendaru ji'i ngu', ndacu' tachaa ngu' to' cuaá bi' lo'o sca lo nguiña' tacalya nu ntsu'u sello ji'i, cha' ná cala' ngu' tsiya' ti quee tonu nu ndyacu' to' cuaá bi'. Li' nguxtyanu ngu' ji'i taju sendaru bi' cajua, cha' tyi'i ngu' cuq to' cuaá bi'.

28

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua ndye tsä nu ndi'i cña' ngu', cua quixee ti tsä clyo ji'i semana, li' ndyaa María Magdalena lo'o nu chaca María bi', cha' nti' ngu' ña'a ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús. ² Li' ngulacui' tsa chalyuu, cha' ngua'ya sca xcä ji'i ycu' nu Xu'na na nu ntsu'u nde cua, ngua'ya lo yuu ca to' cuaá bi'. Li' nguxasu ji'i quee tonu nu nscua to' cuaá, ndyaa tucua yu chü' quee bi'. ³ Ñi'yq ndubi xee tyi'yu, jua'a ña'a loo xcä bi', lo'o jua'a ngati tsa ste' yu ñi'yq nu ngati tly'a'. ⁴ Lo'o na'a qä' ngu' sendaru ji'i xcä bi', ndyutsii tsa ngu' li', ña'a cuayá' nu nclyú ngu' lo yuu ñi'yq laca si na cua ngujuii ngu'. ⁵ Li' nchcui' xcä bi' lo'o nu ngu' cuna'a bi':

—Ná cutsii ma —nacui' ji'i ngu' cuna'a bi'—. Jlo ti' na' cha' nclyana ma ji'i Jesús nu ngujuii lo crusi. ⁶ Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ñi'yq nu nacui' ycu' yu ji'i ma tya tsubi' la. Cuqä ma, caqä ma ña'a ma ca su ngustii jyo'o yu. ⁷ Li' yaa clya ma cachä' ma ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu bi', cha' nga'aa ntsiya jyo'o bi' ne' cuaá re, cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'; cua tsaa ti ycu' yu nde Galilea nde loo la ji'i cu'ma, ca bi' ña'a ma ji'i yu. Tsa lo cua ti cha' ntsu'u cha' cachä' ji'i ma —nacui' xcä ji'i nu ngu' cuna'a bi'.

⁸ Hora ti ndu'u nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá bi', ndyaa ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyuquee ngu', masi ndyutsii ngu' xi. Ngusna ngu' cha'

ndyaa ngu' catcha' ngu' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i Jesús. ⁹ Li' ndyacua ty'a y cui' Jesús lo'o ngu' cuna'q bi', nchcui' yu lo'o ngu'. Hora ti ndyatu sti' nu ngu' cuna'q bi' slo Jesús, ngusñi ngu' quiya' yu, ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu li'.

¹⁰ —Ná cutsij mä —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Yaa clya mä catcha' mä ji'i ngu' ty'a na' cha' ntsu'u cha' tsa'a na' nde Galilea; ca bi' tyacua ty'a ngu' lo'o na', ñacui mä ji'i ngu'.

Cha' nu nchcui' sendaru lo'o ngu'

¹¹ Laja lo'o ndyaa nu ngu' cuna'q bi', ndyaa ngu' sendaru nu ndi'i cuat to' cuá bi'; lo'o ti ndyaa ngu' nde quichi, ndacha' ngu' ji'i sti jo'ó nu laca loo lcaa cha' ñi'ya nu ngua ca to' cuá bi'. ¹² Hora ti ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' judío, cha' ca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o ty'a ngu', ñi'yä ña'q cha' nu ta ngu' lo'o lcaa ñati. Li' nda ngu' nu laca loo bi' quiña'q xi cñi ji'i ngu' sendaru bi', cha' tacu' ngu' ji'i cha' ñi'yä nu ngua.

¹³ —Ndi'ya ñacui mä ji'i ñati: "Talya laja lo'o laja' ti ya, li' ndyalaa nu ngu' nu ngua tsa'q ji'i jyo'o Jesús bi', nguaana ngu' bi' ji'i jyo'o bi'". Jua'a cha' ta mä lo'o ñati —nacui ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' sendaru—. ¹⁴ Lo'o li' si cuna y cui' gobernador nu laca loo ji'na cha' re, li' chcui' ya lo'o yu cha' ná xcube' yu ji'i mä.

Jua'a cuij nda ngu' nu laca loo bi' lo'o ngu' sendaru. ¹⁵ Li' ngusñi ngu' sendaru bi' cñi bi'; ndu'u ngu' ndyaa ngu' nchcui' ngu' lo'o ñati ñi'yä nu ntsu'u cña ji'i ngu' cha' chcui' ngu'. Bi' cha' hasta juani ña'q ti jlya ti' ngu' judío cha' jua'a ngua ji'i jyo'o Jesús.

Nda Jesús sca cña ji'i ngu' nu cua ngusubi yu ji'i ty a tsubi' la

¹⁶ Lo'o li' ndu'u nu tii chaca ty'a' ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i Jesús, ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Galilea; ndyu'u ti'i ngu' lo xlya ca'ya ca su nacui Jesús cha' tyacua ty'a' ngu' lo'o li'. ¹⁷ Lo'o na'a ngu' ji'i Jesús cha' yaa yu nde slo ngu', li' ngua'ni tlyu ngu'

ji'i yu, masi ntsu'u xi tya'a ngu' nu bilya jlya tso'o ti' ngu' ji'i. ¹⁸ Li' ñaa Jesús cacua la, nchcui' lo'o ngu':

—Cua nda y cui' Ndyosi Sti na' lcaa chacuayá' na cha' laca na' loo ji'i lcaa na, masi lcaa na nu ntsu'u ca slo y cui' Ni nde cuä, masi lcaa na nu ntsu'u nde chalyuu —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁹ Yaa mä lcaa quichi nde chalyuu cha' ca tsa'q lcaa ñati cha' jna'. Li' tyucuaty a mä ji'i ngu' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi Sti na', jua'a chacuayá' jna' nu lacä Sñi' y cui' Ndyosi, jua'a chacuayá' ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi. ²⁰ Culu'u mä ji'i ngu' bi', cha' taquiya' ngu' lcaa cña nu cua ngulu'u na' ji'i mä. Lo'o jua'a tyi'u ti' mä cha' nu nchcui' na' lo'o mä, cha' tyi'i na'lo'o mä lcaa tsä hasta ña'q cuayá' tye chalyuu.

Tsa lo cua ti cha' nacui Jesús.

Quityi nu nguscua San Marcos ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

*Nda Juan cu*ii* lo'o ngu' ne' quix*i* su ná ndi'i ñati*

¹ Nde nscua cha' nu ntsu'u suu cha' tso'o ji'i Jesucristo, nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi. ² Cua sa'ni nguscua jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi ñi'ya nu caca xana cha' re. Ndi'ya nscua cha' bi':
Culo na' cña ji'i sca ñati nu caca xca'na, nacui y cui' Ndyosi ji'i Cristo,
cha' tsaa yu nde loo nu'u.

Bi' laca nu saala tyucui*ii* su tsaa nu'u,
nacui Ni.

³ Cui*ii* xi'ya yu ne' quix*i*. Ndi'ya ñacui yu: "Xaala clyá ma sca tyu-cui*ii* su caqa y cui' nu Xu'na na; xquiñi tso'o ma tyucui*ii* su tyeje tacui y cui'".

⁴ Ñi'ya nu nguscua Isaías cha' bi', jua'a ndyu'u tucua Juan ne' quix*i* su ná ndi'i ñati. Lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' cha' caca tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi', cha' jua'a cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi'. Li' tyucuatya Juan ji'i ngu' bi'.

⁵ Ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo Juan; ñaa ngu' quichí sube ti nu ndi'i loyuu su cuentya Judea slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' Jerusalén nu quichí tonu bi' slo yu. Nu ñati nu ngua tyuju'u tsa ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' ni, ngüijñña ngu' ji'i y cui' Ndyosi cha' cuityi Ni cha' cuxi bi', lo'o li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' bi' lo hitya sta'a Jordán.

⁶ Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quicha' camello, lo'o ndyaacá' juata sii' yu. Ndacu yu tscu' lo'o cuiñaa' cuityu. ⁷ Ndi'ya laca cha' nu nchcui' yu lo'o ñati bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cua caqa ti; cua nda Ni 'na lijyaa yala la, pana ñati bi' laca loo la —nacui Juan ji'i ngu'—. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi':

tso'o tsa caca tyiquee na' masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata ti. ⁸ Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i ma, pana ná tyucuatya yu bi' ji'i ngu' lo'o hitya ti, masi cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' cha' caca lubii ngu' tsiya' ti, nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu'.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

⁹ Lo'o li' ca tiya' la xi ngutu'u Jesús quichí Nazaret nde loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu su ndi'i Juan ca to' sta'a Jordán. Li' ntyucuatya Juan ji'i y cui' Jesús lo hitya sta'a. ¹⁰ Lo'o cua tyu'u ti Jesús lo hitya, li' na'a cha' cua ndyaala tyucui*ii* nde cuu. Li' ngua'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi su ndu Jesús; ñi'ya ndyacui sca tyupe', jua'a ngua'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi lo Jesús li'. ¹¹ Lo'o li' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cuu. Ndi'ya nacui Ni:

—Nu sca ca Sñi' na' laca nu'u, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jinu'u —nacui y cui' Ni ji'i Jesús—. Tyaca'a tsa nu'u 'na —nacui Ni.

Nti' nu xña'a tyijiloo ji'i Jesús

¹² Lo'o li' hora ti ndyaa lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i Jesús nde ne' quix*i* su ná ndi'i ñati. ¹³ Ndyaa Jesús li', tu'ba tsa ndyanu yu y cui' ti yu ne' quix*i*, lo'o jua'a ndi'i na'ni tyaala ne' quix*i* bi'. Li' ndyalaa Satanás slo yu, ngua ti' tyijiloo ji'i Jesús si cua'ni ca yu cña cuxi. Lo'o cua ndye cha' bi', li' ndyalaa xca ji'i y cui' Ndyosi slo Jesús cha' xtyucua ngu' ji'i yu, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i y cui' Ndyosi Sti yu ca nde Galilea

¹⁴ Lo'o ca tiya' la ngusu'ba ngu' ji'i Juan ne' chcuu. Li' nguxtyuu Jesús nde loyuu su cuentya Galilea, nclyu'u yu ji'i ngu' ñi'ya laca cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi.

¹⁵ —Cua ndyalaa hora cha' caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma; culochu' ma ji'i cha' cuxi bi', cha' li' taca

xñi mä cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi nu cua'ni lyaá ji'i mä.

Ngusi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ñatí nudy'a cuta cuala

¹⁶ Lo'o ngua sca tsä nu ndya'a Jesús to' tayu' Galilea, li' na'a yu ji'i Simón, lo'o Andrés tya'a ngula Simón; ndya'a ngu' cuta cuala lo'o taraya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsä.

¹⁷ Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Tsaa mä lo'o na' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Xa' cña culu'u na' ji'i ma juani, cha' clyana mä ji'i ñatí chalyuu nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi, cha' caca ngu' bi' ñatí jna' —nacui'.

¹⁸ Ndyuna ngu', lo'o hora ti nguxtyanu ngu' taraya ji'i ngu', ndu'u ngu' ndya'a ngu' lo'o Jesús li'.

¹⁹ Lo'o cua ndyaa la xi Jesús, li' na'a yu ji'i tyucuaa sñi' Zebedeo nu naa Jacobo lo'o Juan. Nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube ti, ndyu'ni cho'o ngu' taraya ji'i ngu'. ²⁰ Li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' cha' tsaa ngu' lo'o yu. Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i Zebedeo sti ngu', ndyanu nu cusu' bi' lo'o msu ji'i ne' yaca ni'i sube ti. Ndu'u ngu' ndyaa tyucuaa sñi' nu cusu' bi' lo'o Jesús.

Ngusñi cui'i cuxi ji'i sca nu qui'yu

²¹ Lo'o li' ndyalaa ca ta'a ngu' ca quichi Capernaum. Tsä ta'a lo'o ndi'i cña' ngu', li' ndyaa Jesús ne' laa ji'i ngu' cha' culu'u yu ji'i ngu'. ²² Lo'o ndyuna ngu', li' ndube tsa ti' ngu' ñi'yä cha' nclyu'u Jesús ji'i ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'yä nclyu'u mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. ²³ La cui' ne' laa bi' nga'a sca nu qui'yu nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i. Ngusi'ya tsa yu ji'i Jesús li':

²⁴ —¿Ñi'yä cha' nti' nu'u chcui' lo'o na', Jesús Nazaret? —nacui' nu quicha bi'—. ¿Ha cua nti' nu'u cua'ni tye nu'u cha' jna'? —nacui'—. Pana nslo na' jinu'u. Ycui' nu lubii laca nu'u, lo'o cua nda ycui' Ndyosi jinu'u lijya ca nde.

²⁵ Li' ngua'a Jesús ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i nu quicha, ngulo ji'i cui'i cuxi bi' cha' tya'a tsiya' ti.

—Nga'aa chcui' nu'u —nacui' Jesús ji'i—. Nga'aa cua'ni xña'a cu'i'i lo'o nu'u.

²⁶ Li' nguxalú cui'i cuxi bi' ji'i nu quicha. Cuii ngusi'ya yu lo'o ngutu'u cui'i bi' ndyaa li'. ²⁷ Ndyutsii tsa lcaa ngu' li'. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ndi'yä:

—¿Ñi'yä laca cha' re? —nacui' ngu'—. ¿Ha xa' cha' nclyu'u nu jua ji'i ñatí? —nacui' ngu'—. Nchca ji'i yu jua culo yu cña, masi ji'i cui'i cuxi nclyo yu cña; hora ti nduna bi' cña nu ngulo yu ji'i, ndu'u nu cui'i bi', ndyaa li'.

²⁸ Yala ti nguañi cha' ji'i Jesús lcaa quichi nde loyuu su cuentya Galilea li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Simón Pedro

²⁹ Lo'o li' ngutu'u Jesús ne' laa bi' lo'o Jacobo lo'o Juan, ndyaa ngu' ca to' tyi Simón lo'o Andrés. ³⁰ Li' ndacha' ngu' ji'i Jesús cha' quicha tsa xtya'a laa Simón; tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma', ntsiya ti ma' lo qui'ña.

³¹ Li' ndyaa Jesús slo nu quicha bi', ngusñi yu ya' ma' cha' xtyucua yu ji'i ma' tyatu ma'. Hora ti ndyu'u tyique' ji'i ma' bi'. Lo'o ti nguxana ma' ngua'ni cho'o xi scuaa cacu ngu' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i quiña'a tya'a ngu' quicha

³² Cua ngusii tsa li'. Lo'o ndyaa cuichaa, li' yaä lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús, masi nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, masi nu ntsu'u xa' lo quicha ji'i. ³³ Ña'a tsaca quichi cua ndyu'u ti'ji ngu' ca to' ni'i ji'i Simón. ³⁴ Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' li', masi quiña'a lo quicha ntsu'u ji'i ngu'; masi ngu' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, ndyaca tso'o ngu' lo'o ngulo Jesús ji'i cui'i bi'. Pana ná nda Jesús chacuayá' chcui' cui'i cuxi bi', cha' cua ndyuloo cui'i bi' ji'i ycui' Jesús.

Nda Jesús cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' ca nde Galilea

³⁵ Lo'o bilya quixee chaca tsä, li' ndyatu Jesús; ndu'u yu, ndyaa yu xi nde ne' quixi' su ti ti ndu chalyuu,

cha' chcui' yu lo'o y cui' Ndyosi cajua. ³⁶ Pana Simón lo'o xa' tya'a ndya'a yu ni, ndyaa ngu' ndyaana ngu' ji'i yu. ³⁷ Nu lo'o nquiye Jesús ji'i ngu', li' nacui' ngu' ji'i Jesús:

—Nclyana tsa ngu' jinu'u —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁸ —Masi nclyana ngu' 'na ca nde, pana tya tsaa la na nde xa' quichi —nacui' Jesús ji'i ngu'. Lo'o ji'i ngu' xa' quichi ntsu'u cha' culu'u na' cha' tso'o nu cuentya jna' —nacui'. Bi' cña ntsu'u 'na cha' cua'ni na' nde chayuu.

³⁹ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o yu li'. Lcaa quichi su ndya'a Jesús nde Galilea bi' ndyaa yu ne' laa ji'i ngu', cha' culu'u yu ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a ngulo yu cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ngu', cha' tyaca tso'o ngu' quicha nu ntsu'u cui'i ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

⁴⁰ Ngua sca tsə ndyalaa sca ngu' quicha slo Jesús, sca ngu' nu ndyatsu' cuaña' xqui'ya quicha nu ngusñi ji'i. Li' ndyatū stj' yu quicha bi' slo Jesús, nchcui' lo'o:

—Si nti' nu'u cha' tyaca na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni cha' tyaca na' —nacui' nu quicha ji'i Jesús.

⁴¹ Ngua tya'nai ti' Jesús ji'i nu quicha bi' li', ndyala' yu cuaña' yu quicha bi' su ngutsu'.

—Tyaja'a na', cua'ni na' jo'o jinu'u —nacui' Jesús ji'i yu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u juani.

⁴² Hora ti ndyaca tso'o su ngutsu' cuaña'; ngua lubii cuaña', cha' cua ndye quicha bi' ji'i tsiya' ti li!. ⁴³ Nu lo'o ngusalaya' Jesús lo'o, li' lye nchcui' yu lo'o nu ngua quicha bi' ndi'ya:

⁴⁴ —Ni sca ñati' ná cacha' nu'u ji'i tilaca laca nu ngua'ni jo'o jinu'u —nacui' Jesús ji'i nu ngua quicha bi'—. Yaa clya nu'u slo sti jo'o cha' ta nu'u msta ji'i y cui' Ndyosi nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu'u. Ta nu'u msta, tsa lo msta nu nacui' jyo'o Moisés sa'ni cha' ta na ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngua lubii cuaña' na. Jua'a caca cuayá' ti'

lcaa ñati' cha' cua ndyaca tso'o nu'u, nu lo'o ña'q ngu' lo'o xñi sti jo'ó msta nu ta nu'u.

⁴⁵ Pana ná ndyuna tso'o nu ngua quicha bi'. Ndu'u ndyaa, nchcui' lo'o lcaa ñati' ñi'ya ngua cha' ngua tso'o, bi' cha' nga'aa ngua ji'i Jesús tyu'u ta'a lquichi; ndyanu yu ne' quixi' ti su ná ndi'i ñati. Li' ndya'a tsa ngu' slo yu, masi ngu' xa' quichi tyijyu' la ngutu'u ngu' ndyaa ngu' slo yu.

2

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ñati' nu nchcui' tyucuí tyucui ña'q yu

¹ Ca tiya'la xi nguxtyuú Jesús ndyaa ca quichi Capernaum bi'. Hora ti nguañi cha' tyucui ña'a quichi cha' cua ndyalaa yu. ² Li' quiña'a tsa ñati' ndyu'u ti'i ngu' slo yu; ná ndyu'u scua nde ni'i su tyi'i ngu', lo'o la cui' ti cha' to' ni'i nde liya' tachaa tsa ndi'i ngu'. Lo'o li' nclyu'u Jesús cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu'. ³ Li' ndyalaa jacua tya'a ñati, ndi'ya ngu' ji'i sca nu quicha nu nchcui' tyucuí tyucui ña'a. ⁴ Ná ngua ji'i ngu' tyalaa ngu' ca slo Jesús lo'o nu quicha bi', cha' tachaa tsa ndu ñati; bi' cha' ndyacuí ngu' hique ni'i lo'o nu quicha bi'. Jlyacua que ni'i bi'. Lo'o li' ngusaala ngu' que ni'i su ndi'i Jesús cha' tyatí catyä su ntsiya nu quicha. Li' nda'ya ngu' ji'i catyä ca su nga'a Jesús. ⁵ Lo'o na'a Jesús cha' jlyá tsa ti' ngu' ji'i yu, li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Cua ngua'ni clyu ti na' jinu'u ji'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u, sñi' —nacui' Jesús ji'i.

⁶ Lo'o li' ndube tsa ti' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa nu nga'a ne' ni'i bi'. ⁷ “¿Ni cha' nchcui' yu re jua'a?” ngulacua ti' ngu'. “Sca ti y cui' Ndyosi caca cua'ni clyu ti' ji'i ñati' nu ntsu'u qui'ya ji'i. Sca qui'ya tlyu laca lo'o nchcui' nu qui'yu re cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati' chalyuu, cha' ná nchca ji'i ni sca ñati' chalyuu cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati.” ⁸ Pana nda Jesús cuentya ñi'ya laca cha' nu nclyacua ti' ngu'. Nchcui' yu lo'o mstru bi' li':

—¿Ni cha' cuxi tsa nclyacua ti' mā ndi'i mā? —nacui Jesús ji'i mstru bi'—. ⁹ Ná ndiya ti' mā cha' cua nacui na' ji'i nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' jinu'u ji'i qui'ya nu ntsu'u h̄i”. ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: “Tyatu nu'u, xatu'ba nu'u catya jinu'u cha' tyaa lo'o ji'i to' tyi”? —nacui Jesús—. ¹⁰ Tso'o lacua. Nti' na' cha' caca cuayá' ti' mā cha' ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni clyu ti' na' ji'i ñati chalyuu nu ntsu'u qui'ya ji'i; ntsu'u chacuayá' jna', xqui'ya cha' cua nda Ni 'na lijyāa lo yuu chalyuu cha' caca na' ñati. Caca cuayá' ti' mā lo'o ña'a mā cha' tyaca tso'o nu quicha re juani —nacui Jesús.

Lí' xa' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

¹¹ —Culo na' cña jinu'u juani —nacui Jesús ji'i—. Tyatu nu'u, xatu'ba nu'u catya jinu'u, cha' tsaa lo'o nu'u ji'i ca to' tyi.

¹² Hora ti ndyatū nu quicha bi', ngusñi catya ji'i, ngutu'u ndyaa li'; na'a lcaa ngu' nu lo'o ndu'u nu ngua quicha bi' ndyaa lo'o catya ji'i. Ndube tsa ti' ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cha' bi':

—Ni sca ya bilya ña'a ya sca cha' tlyu ñi'yā nu ngua'ni nu'u juani —nacui ngu' ji'i y cui' Ndyosi li'.

Ngusi'ya Jesús ji'i Leví

¹³ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca' to' tayu' bi' chaca quiya'. Li' ndyu'u ti'i quiña'a ñati ca slo yu, cha' chaca quiya' nclyu'u yu ji'i ngu'. ¹⁴ Laja lo'o ndya'a ti Jesús, li' nteje tacui yu to' ni'i su ntucua Leví sñi' Alfeo nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu' nu laca loo.

—Tsaa nu'u lo'o na' —nacui Jesús ji'i nu Leví bi'.

Lo'o li' hora ti ndyatū Leví nguxana yu ndya'a yu lo'o Jesús.

¹⁵ Ca tiya' la ndyacu Jesús to' tyi Leví. Stu'ba ndyacu yu lo'o tyuu ty'a'a ngu' cuxi, jua'a lo'o tyuu ty'a'a ngu' ty'a'a ndyu'ni cña lo'o Leví, nu quiña'a tsa cña cña loo nxñi ji'i ñati cuentya ji'i ngu' xa' tsu' bi'; quiña'a tsa ngu' bi' nti' ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui'

Jesús. Nga'a Jesús ni'i bi' lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ¹⁶ Li' nteje tacui xi ngu' fariseo lo'o mstru cha' jo'ó nu tya'a ndya'a ngu'. Tacati tsa y cui' ngu', nti' ngu', pana lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i xa' ñati. Na'a ngu' bi' ti lo'o ndyacu Jesús ne' ni'i bi'. Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' ndyacu nu xu'na mā lo'o ngu' cuxi jua, lo'o nu msu ji'i ngu' xa'tsu' nu quiña'a tsa cña cña loo ngu' nxñi ngu' jua?

¹⁷ Lo'o ndyuna Jesús cha' nu nchcui' nu ngu' tlyu bi', li' nacui yu:

—Ná ntsu'u cha' caca jo'o ji'i ñati nu tso'o ti ti' —nacui Jesús ji'i ngu'—, caca jo'o ji'i ngu' quicha —nacui—. Lo'o na' ni, ná lijyā na' cha' culu'u na' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñati nu nclyacua ti' cha' tso'o tsa y cui' ca ngu'; na cua lijyā na' ca nde cha' culu'u na' cha' tso'o bi' ji'i ñati nu jlo ti' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu' —nacui Jesús.

Ndacha' ngu' judío ji'i Jesús si ná cua'ni tacati yu ji'i tsā nu ná ndacu ngu'

¹⁸ Ngua sca tsa tacati ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Juan lo'o ji'i nu ngu' fariseo, nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu'. Ná ndacu ngu' tyaja tsā tacati bi'. Lo'o li' ndya'a xi ñati slo Jesús, nchcui' ngu' lo'o yu:

—Ná ndacu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Juan tsā juani. La cui' ti jua'a ngu' fariseo ni, ná ndacu ngu' juani —nacui ngu'—. Pana nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ndacu ngu' juani. ¿Ni cha' ná stu'ba ndyu'ni ngu' cuentya jinu'u lo'o cha' nu ndyu'ni ngu' bi'? —nacui ngu' ji'i Jesús.

¹⁹ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu', lo'o ngu' nu ndya'a lo'o cutsii ndacu ngu'; ná ndi'i ngu' ntyute' ti ngu' tsā bi' lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Chaa ti' ngu' lo'o ndi'i ngu' lo'o.

²⁰ Pana nu lo'o tyalaa tsā nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' ty'a'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'i ti'

ngu' li'. La cui' jua'q̄ chaa ti' tyā'a tso'o na' juani, pana caca xñi'j̄ ti' ngu' nde loo la.

²¹ Chaca cha' ni, sca ngu' nu nchca ji'j̄ jyacuq̄ late', nu lo'o cua'ni cho'o ste' cusu, ná talya sa yu'be late' cucui lo sca late' cusu, cha' tyatsii' late' cucui; hora ti tyatj̄ jyacuq̄ su ngalya bi' li!. ²² La cui' ti cha', ná su'ba ngu' ji'j̄ lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'j̄ ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca' cucui tyu'ulcui nu lo'o chca ndyu'u ti.

Ngusuu ngu'si'yu trigo tsaq ta'a

²³ Ngua sca tsaq ta'a lo'o ndi'j̄ cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya trigo ji'j̄ ngu', ndyaa yu lo'o ngu' nu ndyaca tsaq a ji'j̄ yu. Li' ngusuu nu ngu' nu ndyaca tsaq a bi' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' laja lo'o ndyaa ti ngu!. ²⁴ Lo'o li' na'q̄ ngu' fariseo ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi!. Li' nchcui' ngu' fariseo bi' lo'o Jesús:

—Tsa ta'a, tsaq ndi'j̄ cña' na laca juani —nacui ngu' fariseo ji'j̄ Jesús—. Tsa tacati laca. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ngu' bi' cña nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na tsaq juani? —nacui' ngu'.

²⁵ Nguxacui' Jesús cha' ji'j̄ ngu' li':

—¿Ha bilya ña'q̄ ma lo quityi ji'j̄ y cui' Ndyosi nu nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David? Ngua sca tsaq ntyute' tsa y cui' yu, lo'o jua'q̄ ntyute' tsa tyā'a ndya'q̄ yu —nacui' Jesús ji'j̄ ngu'—. ²⁶ Ngua jyo'o Abiatar loo ji'j̄ lcaa sti jo'ó tyempo bi', lo'o li' ndyatj̄ jyo'o David bi' ne' ni'j̄ su cuentya ji'j̄ y cui' Ndyosi cajua, ngusñi yu xlyá nu laca mstq̄ ji'j̄ y cui' Ndyosi, nu ntucua tacati lo mesa; ndyacu ngu' xlyá bi', masi sca ti sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ji'j̄ nquicha' —nacui' Jesús ji'j̄ ngu' fariseo bi'.

²⁷ 'Ná nti' y cui' Ndyosi xcube' ji'na lo'o nchcui' Ni cha' caca sca tsaq nu tyi'j̄ cña' na; tso'o la tyi'j̄ na si caja sca tsaq nu tyi'j̄ cña' na, ngua ti' Ni. ²⁸ Lo'o jua'q̄ ntsu'u chacuayá' jna' cha' laca na' loo, masi tsaq nu ndi'j̄ cña' ngu',

cha' cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati.

3

Sca yu quicha nu nchcu' ya'yu

¹ Ngua chaca quiya' ndyaa ngu' ne' laa ca bi' tsaq nu ndi'j̄ cña' ngu', lo'o nga'q̄ sca nu quicha nu nchcu' sca tsu' ya!. ² Ña'q̄ tsa xi ngu' tacati, nu ngu' fariseo bi', ña'q̄ tsa ngu' ji'j̄ Jesús si cua'ni yu jo'o ji'j̄ nu quicha bi', cha' tsaq ta'a nu ndi'j̄ cña' ngu' judío ngua. Nti' ngu' tlyu bi' quijeloo qui'ya cha' sta ngu' hichu' Jesús. ³ Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Caq̄ nu'q̄, tyu cla'be ne' laa re —nacui' Jesús ji'j̄.

⁴ Li' nchcuane Jesús ji'j̄ lcaa ngu' bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na sca cha' tso'o tsaq nu ndi'j̄ cña' ngu'? —nacui' yu ji'j̄ ngu' tlyu bi'—. ¿Ha tso'o la si cua'ni na sca cha' cuxi tsaq bi'? —nacui'—. ¿Ha ná tso'o cua'ni ná jo'o ji'j̄ ngu' li', nti' ma? ¿Ha tso'o la si ta na chacuayá' cajaa ngu' quicha tsaq bi' lacua? —nacui' Jesús.

Nga'aa ngujui la ñi'ya chcui' nu ngu' tlyu bi' lo'o Jesús li!. ⁵ Ñasi' xi Jesús ña'q̄ yu ji'j̄ ngu' bi', jua'q̄ xñi'j̄ xi ti' yu cha' ná ntaja'q̄ ngu' cui'ya ngu' cuentya ji'j̄ cha' nu nclyu'u yu ji'j̄ ngu'. Li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'q̄ ya' —nacui' Jesús ji'j̄.

Nguxquiñi yu ya' yu li', lo'o hora ti ngua tso'o ya' yu. ⁶ Lo'o ndu'u nu ngu' fariseo ne' laa bi', li' ndyaa ngu' cha' chcui' ngu' lo'o taju ngu' nu cuentya ji'j̄ rey Herodes; chcui' ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cha' caca cujuii ngu' ji'j̄ Jesús.

Ndu'u ti'j̄ quiñia'q̄ tsa ñati to' tayu'

⁷ Lo'o li' ndyaa Jesús to' tayu' lo'o nu ngu' nu ndyaca tsaq a ji'j̄. Quiñia'q̄ tsa ngu' Galilea ndyaa ngu' ndyaa lca'q̄ ngu' ji'j̄ cha' cuna ngu' cha' nu nclyu'u yu. ⁸ Cua ndañi ñi'ya laca cha' tonu nu ndyu'ni Jesús hasta ca quichi tyijyu', bi' cha' lo'o ngu' tyijyu' ndyalaa ngu' cha' ña'q̄ ngu' ji'j̄ yu; ndyalaa ngu' Judea, lo'o ngu' Jerusalén, lo'o ngu' Idumea, lo'o ngu'

chaca tsu' sta'a Jordán, lo'o ngu' Sidón, lo'o ngu' Tiro. ⁹ Na'a Jesú cha' quiña'a tsa ñatí ndya'a slo, li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu cha' culana ngu' sca yaca ni'lí sube, cha' ná satá ngu' ji'i yu, cha' quiña'a tsa ngu' ndi'i. ¹⁰ Jlo ti' ngu' cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i quiña'a tsa ngu' quicha, bi' cha' tachaa tsa ndi'i ngu' quicha slo; cua nti' tsa ngu' cala' ngu' ji'i ycu' Jesú. ¹¹ Nu ngu' quicha nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i ngu' ni, nu lo'o na'a ngu' quicha bi' ji'i Jesú, li' ndyatu sti' ngu' nde loo su ndu yu. Cuii nxi'ya ngu' xqui'ya cui'i cuxi, cha' nslo cui'i bi' ji'i Jesú:

—Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi —ndu'ni ngu' quicha bi'.

¹² Hora ti ngulo Jesú cña ji'i cui'i cuxi cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati tilaca laca ycu' yu.

Ngusubi Jesú ji'i tii tyucuaa tya'a ñatí nu ca tsa'a ji'i

¹³ Lo'o li' ndu'u Jesú ndyaa ndyacu'í yu sii' ca'ya, ngusi'ya yu ji'i tyuu tya'a ñatí cha' caa'ngu' ca su ndu. Ndyaa ngu' bi' slo yu li'. Lo'o li' laja ngu' bi' ngusubi Jesú ji'i ñatí nu cua'ni cña ji'i; ¹⁴ ngusubi yu ji'i tii tyucuaa tya'a ñatí bi', cha' ca tsa'a ngu' ji'i yu. Bi' ngu' nu ta Ni ji'i cha' tsaa ngu' slo ñatí xa' quichi, cha' culu'u ngu' cha' tso'o ji'i ycu' Ni ji'i lcaa ñatí.

¹⁵ Nda Jesú chacuayá' ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' cua'ni ngu' jo'o ji'i ngu' quicha, lo'o jua'a culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ngu'.

¹⁶ Nde nscua xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi Jesú ji'i: Simón nu ngusta Jesú chaca xtañi Pedro ji'i yu, bi' laca tsaca; ¹⁷ lo'o li' ngusubi yu ji'i tyucuaa sñi' Zebedeo, nu Jacobo lo'o Juan, nu nchcui' Jesú cha' sñi' tyi'yu laca ngu', (jua'a ndyu'u cha' Boanerges cha'cña ji'i ngu' bi'); ¹⁸ lo'o jua'a ngusubi yu ji'i Andrés, lo'o ji'i Felipe, lo'o ji'i Bartolomé, lo'o ji'i Mateo, lo'o ji'i Tomás, lo'o ji'i xa' Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i Tadeo, lo'o ji'i xa' Simón nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ngu'

cananista; ¹⁹ ngusubi yu ji'i Judas Iscariote nu tiya' la tya ji'i yu ya' ngu' xña'a xqui'ya cñi.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesú

Ca tiya' la ndyalaa Jesú to' tyi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. ²⁰ Xa' ndyu'u ti'i ñatí ca slo Jesú li'. Cha' quiña'a tsa ñatí ndi'i, ná ngujui tyempo cha' cacu yu lo'o tya'a ndya'a yu. ²¹ Lo'o ndyuna tya'a Jesú cha' bi', ngulacua tsa ti' ngu' li'. Hora ti ndu'u ngu' lijyä ngu' slo Jesú, xqui'ya cha' ntsu'u ñatí nu nacui' cha' cua ngua loco yu.

²² Lo'o li' lijyä mstru nu nclyu'u cha' jo'o ne' laa tonu ca Jerusalén. Nchcui' mstru bi' lo'o ngu':

—Ngusñi Beelzebú xu'na lcaa lo cui'i cuxi ji'i Jesú cua —nacui' mstru bi'—, bi' cha' lo'o chacuayá' ji'i nu xña'a bi' nchca ji'i yu culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñatí.

²³ Lo'o li' ngusi'ya Jesú ji'i mstru bi', cha' caa'ngu' slo; nda yu sca cui'i lo'o ngu' li':

—¿Ha culo Satanás ji'i ñatí nu ji'i ycu' ca? —nacui' Jesú ji'i ngu' bi'—.

²⁴ Tyee cha' ji'i sca quichi jua'a ti si xcui' na xuu tya'a sca latya ngu' tisiya lo'o chacuayá' ji'i nu xña'a bi' nchca ji'i yu culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñatí.

²⁵ La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'i sca ni'i ti; si xcui' na xuu tya'a ngu', tya'be tya'a ngu' tyaa ngu' li'. ²⁶ Bi' cha' ná talo Satanás si xuu tya'a ycu' Satanás lo'o msu ji'i ycu' ca; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'.

²⁷ 'Sca ñatí nguula ni, ná caja ñi'ya

nu tyatí ngu' to' tysi yu cha' cuaana

ngu' yu'ba ji'i yu. Sca ti si sca' ngu'

ji'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na

nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.

²⁸ 'Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma, cha' nchca ji'i ñatí jña ngu' cha' clyu ti' ji'i ycu' Ndyosi Sti na' cuentya ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cha' cuxi nu ngua'ni ngu', masi cha' cuxi nu nchcui' ngu'; ²⁹ sca ti ji'i ñatí nu nchcui' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycu' Ndyosi, ná cua'ni clyu ti' ycu' Ni ji'i ñatí bi'. Ná cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí bi'.

³⁰ Nda Jesús cu_{ii} bi' lo'o ngu' xqui'ya cha' nacui_{ii} ngu' cha' ngusñi cui_{ii} cuxi ji*i* yu.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

³¹ Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu to' ni*i* su ndi*i* Jesús. Nde liya' ndyanu ngu'. Li' nda ngu' cha' ndyaa ca su ndu_{ii} Jesús, cha' tyu'u yu nde liya' cha' chcui_{ii} ngu' lo'o yu, ngua ti' ngu'.
³² Pana tachaa tsa ndi*i* ngu' su ndu_{ii} Jesús.

—Ndu_{ii} xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u nde liya' —nacui_{ii} ngu' ji*i* Jesús—. Cua nti' ngu' chcui_{ii} ngu' lo'o nu'u —nacui_{ii} ngu'.

³³ —¿Tilaca nu chañi ca cha' laca xtya'a na'? ¿Tilaca nu chañi cha' laca tya'a na'? —nacui_{ii} Jesús ji*i* ngu' li'.

³⁴ Li' nxña'a Jesús ji*i* ngu' nu nga'a cacua ti slo yu, xa' nchcui_{ii} yu lo'o nu ngu' quiña'a bi':

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na, ñi'y_a nu ndulo xtya'a na' 'na, ñi'y_a nu ndulo tya'a na' 'na —nacui_{ii} Jesús—.

³⁵ Lo'o jua'a lcaa ñat_i nu taquiya' ji*i* ycui_{ii} Ndyosi, nu cua'n_i ñi'y_a nu nti' ycui_{ii} Ni cha' cua'n_i ngu', ngu' bi' ndu'n_i ñi'y_a nti' si laca ngu' xtya'a na', ñi'y_a nti' si laca ngu' tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a —nacui_{ii} Jesús.

4

*Cui_{ii} ji*i* ñat_i nu ndyataa si'yu*

¹ Chaca quiya' nguxana Jesús ngulu'u yu ji*i* ñat_i to' tayu' bi'. Cua ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñat_i ca slo yu li'; hasta nga'aa ndyu'u scua yuu su tyu quiya' yu, bi' cha' ndyat_i yu ca ne' sca yaca ni*i* sube nu ndacui to' hitya ti. Ne' yaca ni*i* bi' ndyaca'a Jesús, ndyanu nu xa' la ñat_i quiña'a lo yuu btyi to' tayu' bi'. ² Li' quiña'a tsa cui_{ii} nda Jesús lo'o ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti' yu culu'u yu ji*i* ngu'. Ndi'y_a ngua sca cui_{ii} bi':

³ —Cua'a jyaca ma —nacui_{ii} Jesús ji*i* ngu'—. Ngua sca ts_a ndyaa sca ñat_i cataa si'yu trigo. ⁴ Nguscui_{ii} yu si'yu ji*i*, lo'o ndyú xi si'yu bi' lo yuu tacalya to' tyucu_{ii}. Hora ti ñaa

quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni' ji*i*.

⁵ Lo'o li' ndyalú xi si'yu su xti tsa yuu nscua ch_u' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana cha' xca ti yuu ndyacu' ch_u' si'yu, ⁶ bi' cha' ná ngua xñi su_u ch_u' quee bi', ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cu_a. ⁷ Lo'o chaca se'i ndyalú xi si'yu lo yuu su ndu_{ii} yaca quiche'. Yala la nguluu yaca quiche' bi'; ná nda chacuayá' caluu tso'o calya trigo tsiya' ti, bi' cha' nga'aa ngutu'u si'yu lo bi' li'. ⁸ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu lo yuu tso'o. Ntyucua tso'o si'yu bi'; tso'o tsa nguluu calya, lo'o li' tso'o tsa ngutu'u si'yu lo ju_u bi'. Ntsu'u ju_u nu nda calaa tyii tya'a si'yu lo, lo'o jua'a ntsu'u ju_u nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u ju_u nu nda sca siyento tya'a si'yu sca ti ju_u.

⁹ 'Cua'a jyaca m_a ji*i* cha' nu nchcui_{ii} na' lo'o m_a juani, si chañi cha' ntaja'a m_a cuna m_a cha' tso'o bi' —nacui_{ii} Jesús ji*i* nu ngu' quiña'a bi'.

Ni cha' nda Jesús cui_{ii} lo'o ngu'

¹⁰ Ca tiya' la lo'o cua ndu'u ñat_i bi' ndyaa tsa tlyu ti, li' lijy_a nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji*i* Jesús slo yu, lo'o jua'a ñaa xa' la tya'a tso'o ngu' slo Jesús. Li' nchcuane ngu' ji*i* Jesús:

—¿Ñi'y_a ntsu'u cha' nu nda nu'u nu ngua ts_a ti? —nacui_{ii} ngu' bi' ji*i* Jesús.

¹¹ —Cua nda ycui_{ii} Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' m_a sca cha' nu ntsu'u yacu' ti, ñi'y_a nu caca lo'o laca ycui_{ii} Ni loo ne' cresiya ji*i* ñat_i —nacui_{ii} Jesús ji*i* ngu' bi'—. Xa' ñat_i nu ná ngusñi cha' ji*i* ycui_{ii} Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cui_{ii}; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. ¹² Bi' cha' nda na' cui_{ii} bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'y_a nu tyu'u cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'y_a nu tyu'u cha' bi'. Jlo ta' cha' ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' ji*i* cha' cuxi nu ntsu'u ji*i* ngu', bi' cha' ná nchca jna' cui'ya na' cha' clyu ti' ji*i* ngu' ji*i* qui'ya nu ntsu'u ji*i* ngu'.

Ñi'ya nu ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i ñati juu.

¹³ ¿Ha ná ngua cuayá' ti' ma ñi'ya nti' ñacui cuii bi'? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. ¿Ñi'ya caca ta ma cuentya ji'i xi xa' la cuii lacua, si ná nduna ma cha' nu nchcui' na' bi'? —nacui—. ¹⁴ Ñi'ya laca ñati nu ndyataa si'yu bi', jua'a laca ñati nu nchcui' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o xa' la ñati. ¹⁵ Ñi'ya laca si'yu nu ndyalú lo yuu tacalya to' tyucuij lo'o li' ndye si'yu ndyacu quiñi, jua'a laca ñati nu lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, ná nduna tso'o ngu' li'. Ñi'ya laca yuu tacalya bi', jua'a laca cresiya ji'i ñati bi'. Ñi'ya laca lo'o ndye ndyacu quiñi si'yu to' tyucuij, jua'a caqá Satanás cha' cuityi cha' tso'o bi', cha' nga'aa tyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi' li!. ¹⁶ Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chü' quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o bi' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁷ Pana si lya' ti' xa' ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' tso'o nu ndyuna ngu' bi', si xtyí lo'o ñati ji'i ngu', ná talo ngu' li'; laca ngu' bi' ñi'ya laca si ná ngusñi tso'o sū si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chü' quee bi', lo'o li' ná ndalo calya bi' ndyanaa li!. ¹⁸ Si'yu nu ndyalú lo yuu laja yaca quiche' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu ndyuna cha' tso'o bi', ¹⁹ lo'o li' ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cha' caca culiya' ngu'; nclyaná ngu' ñi'ya ca caja quiña'a tsa cha' tso'o nu ntsu'u chalyuu re ji'i ngu', cha' caca stu'ba ngu' lo'o ñati tlyu la. Bi' cha' ná nchca tyanu cha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi!. ²⁰ Ndi'ya ndyu'u cha' ji'i yuu tso'o su ndyalú si'yu: lo'o ntyucua si'yu, li' tso'o tsa nguluu calya, ngutu'u tsa si'yu lo li'; jua'a laca ñati nu ndyuna cha' tso'o bi', lo'o li' tso'o tsa ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi!. Ntsu'u yuu su nda sca ti juu trigo hasta calaa tyii tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u yuu su ndyu'u snayala tya'a si'yu lo sca ti juu, lo'o jua'a ntsu'u yuu su ndyu'u hasta sca siyento tya'a si'yu lo sca ti

Cuii ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

²¹ Chaca quiya' nda Jesús sca cuii lo'o ngu' bi':

—Lo'o ngua'a na xee ni'i ca talya, ¿ha tacu' na lo xee bi'? ¿Ha sta na xee bi' ne' quiñi? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ná ndu'ni na jua'a —nacui—. Cuá xi sta na xee cha' tyaca' xee tyu'cui ña'a nde ni'i. ²² Ndu'ni cha' tyu'u lo xee lcaa na nu ndyu'u cuatsi' ji'i ñati juani; ná sca cha' ntsu'u cuaana ti juani nu ná quijeloo ji'i ñati ca tiya' la. ²³ Cua'a jyaca' ma xi ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, si chañi cha' ntaja'a ma cuna ma cha' tso'o bi'.

²⁴ Tya ngulu'u la xi Jesús ji'i ngu' li':

—Taquiya' tso'o ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús—. Ñi'ya nu ndu'ni ma lo'o xa' ñati, la cui' jua'a cua'ni ycui' Ndyosi lo'o ma li'. Lo'o jua'a lo'o cuna tso'o ma cha' jna', quiña'a la cha' tso'o tyu'u ne' cresiya ji'i ma li!. ²⁵ Lo'o ñati nu jlya ti' cha' jna', nu ndyaca tsa'a cha' bi' ni, tya ta la ycui' Ni cha' lo'o ngu' bi'; pana ñati nu ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a ngu', cua'ni ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' bi' ca tsa'a ngu' tsiya' ti cha' ji'i ycui' Ni li'.

Cuii ji'i su ntyucua si'yu

²⁶ Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Ta na' sca cuii lo'o ma cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya nu caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsá ndyataa sca ñati nscua', ²⁷ li' ngujua' yu talya; lo'o cua quixee ti chaca tsá ngue ti' yu. Jua'a nteje tacui tyu'u tsá lo'o tyu'u talya. Laja li' ntyucua si'yu bi', cua ndyaluu bi' li!. Ná jlo ti' yu ñi'ya caca caluu si'yu bi!. ²⁸ Jua'a nchca ji'i sca si'yu nuloo cataa na ji'i. La cui' yuu su ndyataa si'yu bi' laca nu ta juersa ji'i si'yu cha' caluu. Tyu'cua calya cuañi' clyo, li' tyu'u tucua nchü', lo'o li' caja ltya ji'na. ²⁹ Lo'o cua btyi ltya, li' caca clacua, cha' tyu'u ti'i ltya.

Cuij ji'i si'yu cuxee

³⁰ Lo'o li' nda Jesús chaca cuij lo'o ngu' bi':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma juani. Ta na' sca cuij lo'o mañi'ya nu caca lo'o ycui' Ndyosi laca loo ne' cre-siya ji'i ñati —nacui Jesús—. ³¹ Caca bi' ñi'ya laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa ngu'. Si'yu bi' laca nu si'yu sube la tyucui ña'a chalyuu, cha' ná ntsu'u xa' si'yu nu sube la. ³² Pana lo'o cataa ngu' si'yu bi', yala ti tyucua, caluu yaca li' cha' caca sca yaca tlyu. Lo'o li' ca'ya quiñi laja sta' yaca bi', chca'a cña' ni' su tyacala' laja laca' bi'.

Ni cha' nda Jesús cuij lo'o ngu'

³³ Jua'a ti ngulu'u Jesús cha' ji'i ngu'; nda yu xi cuij lo'o ngu', cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu', ña'a cuayá' nu ta tso'o ngu' cuentya ñi'ya ntsu'u cha' ji'i ycui' Ni. ³⁴ Xcui' lo'o cuij ti ngulu'u Jesús ji'i ñati quiña'a, masi ná nda tso'o ngu' cuentya ñi'ya cha' nda cuij bi'; pana tiya' la ngulu'u tso'o yu cha' bi' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu.

Ngulo Jesús cña ji'i cuij lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

³⁵ Lo'o cua ngusii tsa, cua ndyaa cuichaa, li' nchcui' Jesús xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tyeje tacui na ca chaca tsu' tayu' re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

³⁶ Lo'o li' nguxtyanu ngu' ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndil'i cajua, ndyatí Jesús lo'o tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i su ngua'a yu cha' ngulu'u yu ji'i nu ngu' quiña'a bi' tsä la. Ndu'u ngu' ndyaa ngu', lo'o xa' yaca ni'i ndyaa lo'o. ³⁷ Lo'o li' lye tsa ndyaca cuij, lye tsa ndyatú clyoo' lo tayu', ña'a cuayá' nu ndyatí tsa hitya clyoo' nde ne' yaca ni'i; cua cha'a ti yaca ni'i bi' ntsu'u hitya. ³⁸ Pana laja' ti Jesús ntsu'u nde siyu' yaca ni'i, ngustii yu lo sca late'lcuti. Nguxtyu'u ngu' ji'i yu li':

—Cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—. Que ti' nu'u. ¿Ha ná ndube ti' nu'u cha' cua cajaa ti na? —nacui ngu'—. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re.

³⁹ Li' ndyatú Jesús, ngulo yu cña ji'i cuij, ngua'a ji'i clyoo' lo tayu'.

—Caca ti ti lo hitya re —nacui yu.

Hora ti ngua ti cuij, ngua ti clyoo'; ti ti ndyanu tayu' li'. ⁴⁰ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—¿Ni cha' ntsii tsa ma? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca ná jlya ti' ma ji'i ycui' Ndyosi cha' caca ji'i Ni cu'a ni Ni jua'a? —nacui.

⁴¹ Ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jesús li':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—, cha' lo'o cuij ndaquiya' ji'i yu, lo'o jua'a nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacui ngu' ji'i tya'a ndyaca tsa'a ngu'.

5

Ngusñi cuij xña'a ji'i sca ngu' Gadara

¹ Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' bi', nde loyuu su cuentya Gadara. ² Cua tyu'u ti Jesús ne' yaca ni'i lo'o ndyu'u tucua sca nu quicha, sca ngu' nu ngusñi cuij xña'a ji'i. Ndi'i nu quicha bi' ne' lo'o jyo'o. ³ Su nguatsi' jyo'o ti ndil'i nu quicha bi', cha' ná ngua ji'i ngu' sca' ji'i; ni lo'o chcuä ná ngua ji'i ngu'. ⁴ Cua tyuu quiya' ngusca' ngu' ji'i lo'o carena nquicha', ndyaaca' quiya', ndyaaca' ya'; pana hora ti ngusi'yu cu' chcuä bi', ndyatí' carena, ndyanu yu'be ti chcuä nu ndyaaca' nu quicha bi'. Ni sca ngu' ná ngue' ngu' cha' tyijiloo ji'i yu quicha bi'. ⁵ Lo'o nde tsä lo'o nde talya ndya'a nxi'ya ne' lo'o jyo'o, ndya'a yu'u ti sii' cuatí. Lo'o jua'a ngusi'yu ji'i ycui' ca lo'o quee. ⁶ Juani tyijyu' ti ndü nu quicha bi' na'a ji'i Jesús. Li' ngusna lijyä ndatu stü' slo Jesús, cha' cua'ni tlyu ji'i. ⁷ Cuij ngusi'ya nu quicha bi' ji'i Jesús li':

—¿Ñi'ya cña ntí' nu'u jna'? —nchcuane yu quicha ji'i Jesús li'—. Nu'u laca Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ycui' Ni nu laca loo la —nacui—. Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, ná xcube' nu'u jna'.

⁸ Tsä ti cua ngulo Jesús cña ji'í cui'í xñ'a'á bi', cha' tyatsu' ji'í yu quicha bi', bi' cha' tya'na nchcui' lo'o Jesús juani cha' ná xcube' yu ji'í.

—Tyu'u nu'ú, tyaa nu'ú tsiya' ti —nacui Jesús ji'í cui'í xñ'a'á tsä la.

⁹ Li' nchcuane Jesús ji'í yu quicha bi':

—¿Ni naa nu'ú? —nacui Jesús ji'í.

—Quiña'á tsa lo naa na' —nacui nu quicha—, cha' quiña'á tsa tya'a cui'í xñ'a'á ngusñi 'na —nacui.

¹⁰ Lo'o li' ndijña tsa nu quicha bi' cha' ná cua'ni Jesús jo'o ji'í, cha' ná culo Jesús ji'í nu cui'í xñ'a'á bi' cha' tyaa; ná ntí' cui'í xñ'a'á bi' cha' tsaa xa' chalyuu tyijyu' la. ¹¹ La cui' tsa bi' ndi'í tsa cube' ndyacu ni' quixi' sii' cal'ya jua. ¹² Li' xa' ndijña yu quicha bi' ji'í Jesús cuentya ji'í cui'í xñ'a'á nu ngusñi ji'í:

—Ta nu'ú chacuayá' tsaa cui'í cha' xñi ji'í cube' jua —nacui.

¹³ Lo'o li' nda Jesús chacuayá' bi' ji'í lcaa cui'í xñ'a'á bi'. Li' ndu'u cui'í ndyaa, ngusñi ji'í cube'. Ndi'í tucua mil tya'a cube', lo'o jua'á ngusñi cui'í bi' ji'í lcaa ni'. Ngusna ni' sii' cua'á li', ndyú ca ta'a ni' ne' hitya tayu'; ndyi' o ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

¹⁴ Lo'o li' ndube tsa ti' ngu' nu ña'asii ji'í cube' bi', ngusna ngu' ca quichí cha' cachá' ngu' ji'í lcaa ngu' cacua ti ñi'ya cha' ngua bi'. Hora ti ndu'u ngu' lijya ngu' cha' ña'á ngu' ji'í cha' bi'. ¹⁵ Nu lo'o ngulaa ngu' slo Jesús, li' na'á ngu' ji'í nu qui'yu nu ngua quicha bi'; na'a ngu' cha' ti ti nga'á nu qui'yu bi', lacu' ste', cha' cua ndyaca tso'o. Nga'aa nxalú cui'í xñ'a'á bi' ji'í. Ndyutsii tsa ngu' li'. ¹⁶ Nchcui' tsa ngu' nu ña'asii ji'í cube' bi' ñi'ya ngua cha' ji'í nu quicha, cha' tsa tlyu ti nguxtyanu cui'í xñ'a'á ji'í. Li' ndu'u cui'í bi' ndyaa, ngusñi ji'í lcaa cube' nu ndi'í bi'; ndye cha' ji'í cube' bi' li'. ¹⁷ Nu lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', li' nchcui' tsa ngu' lo'o Jesús cha' tyatsu' yu tyaa yu xa' se'i su tyijyu' la.

¹⁸ Lo'o cua tyatí ti Jesús ne' yaca ni'í sube cha' tyaa, li' nchcui' nu ngua quicha bi' lo'o Jesús; ngüijña

chacuayá' ji'í Jesús cha' tsaa lo'o.

¹⁹ Pana ná nda Jesús chacuayá' ji'í.

—Xa' xtyuu nu'ú tyaa nu'ú to' tyi —nacui Jesús ji'í—. Ta nu'ú cha' lo'o lcaa ngu' tya'a nu'ú ñi'ya ngua cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o nu'ú, cha' ngua'ni tya'na tsa ti' ycui' Ni jinu'ú.

²⁰ Lo'o li' ndu'u ndyaa nu qui'yu bi' lcaa quichí nde Decápolis, nda cha' lo'o ngu', lcaa lo cha' ñi'ya nu ngua'ni Jesús lo'o. Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi' li'.

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

²¹ Lo'o li' ñaa Jesús ne' yaca ni'í ca nde tsu' tayu' chaca quiya'. Xa' ndyu'u ti'í quiña'á tsa ñati slo Jesús nde to' tayu' bi'. ²² Li' ndyalaa sca nu qui'yu nu laca loo ne' laa jua. Jairo naa nu cusu' bi'. Ndatu sti' nu cusu' bi' slo Jesús, ndacui nclyú hique yu hasta lyuu. ²³ Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li'.

—Cua cajaa ti sñi' na' —nacui yu ji'í—. Cua'ni nu'ú cha' tso'o tsaa nu'ú ca su ntsiya nu cuna'á piti bi' 'na, cha' cua'ni nu'ú jo'o ji'í cho'; sta ya' nu'ú chü' nu piti cha' cu'ú cho'.

²⁴ Lo'o li' ndyaa Jesús lo'o yu bi', jua'á ndyaa quiña'á ñati lo'o ngu', hasta tachaa tsa ndi'í ngu' lo'o ndya'á ngu'.

²⁵ Lo'o sca nu cuna'á quicha ndya'á laja ñati quiña'á bi'. Cua tii tyucuaa yijá ntsu'u quicha ji'í nu cuna'a bi', cha' ndyalú tsa tañi ma'.

²⁶ Cua ndye lcaa lo jo'o ngua'ni ngu' ji'í ma' quicha bi', lo'o ná ngua ji'í ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'í. Ndye cñi ji'í ma', ndye lcaa lo cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma' xqui'ya taná, lo'o lye la ngua quicha ma' li'.

²⁷ Cua ndyuna ma' quicha bi' xi cha' ji'í Jesús, bi' cha' ñaa ma' laja ñati nde chü' su ndu' Jesús. Ndyala' ma' quicha bi' ste' Jesús li'.

²⁸ "Lo'o cala' ti na' ste' Jesús re, tyaca tso'o na' li'", ngua ti' ma' quicha bi'.

²⁹ Hora ti ndyacu' cha' ndyalú tañi ma', tsa tsiya' ca ngua tii ycui' ca ma' cha' cua ndyaca tso'o li'. ³⁰ Pana hora

ti ngua tii Jesús cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i sca ñati, masi ná na'a yu ji'i nu quicha bi'. Li' nguxña'a yu ji'i nu ñati quiña'a nu lijyä nde chü' yu.

—¿Tilaca ndyala' ste' na'? —nacui yu ji'i ngu'.

³¹ Li' ndube tsa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Tachaa tsa ndi'i ngu' re slo na —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. ¿Ni cha' laca nchcuane nu'u ji'i ngu', “Tilaca ndyala' 'na”?

³² Lo'o li' ña'a tsa Jesús ji'i lcaa ngu' cha' ca cuayá'ti' tilaca laca nu ndyala' ji'i. ³³ Li' ñaa nu cuna'a bi', ndatu sti' slo yu. Nchcuaq ma' bi', cha' ndyutsii tsa ma', masi jlo ti' cha' cua ndyaca tso'o. Li' ndacha' liñi ma' ji'i Jesús ñi'yä ngua ji'i ma'.

³⁴ —Tso'o tsa jlya ti' nu'u jna', sñi' —nacui Jesús ji'i—, bi' cha' ndyaca tso'o nu'u. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'u juani. Tso'o ti tyaa nu'u, nga'aa xñi quicha bi' jinu'u chaca quiya'.

³⁵ Lo'o tya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi', li' ndyalaa sca msu ji'i Jairo nu laca loo ne' laa bi', ndyacua tya'a lo'o ngu'. Nchcui' msu bi' lo'o xu'na cuentya ji'i nu piti quicha:

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui msu ji'i nu cusu' bi'—. Nga'aa ntsu'u la cha' chcui' nu'u lo'o mstru're.

³⁶ Lo'o Jesús ndyuna cha' nu nchcui' msu bi', pana ná ndaquiya' Jesús ji'i cha' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús ji'i nu laca loo ne' laa bi'—. Tsa bi' ti cha' cua'ni nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na.

³⁷ Lo'o li' ná nda Jesús chacuayá' ji'i ñati cha' tsaa ngu' lo'o yu; sca ti ji'i Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan tya'a Jacobo, nda yu chacuayá' tsaa ngu' lo'o yu. ³⁸ Li' ndyalaa ngu' to' ni'i ji'i nulaca loo ne' laa bi'. Cua quiña'a ñati ndyu'u ti'i cajua, nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu'. Lye tsa ngua cha' cua ngujuii nu piti bi!. ³⁹ Ndyatí Jesús ni'i li'.

—¿Ni cha' laca nxi'ya tsa ma ndi'i ma? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' quiña'a tsa nclyacua ti' ma?

Si'i na ngujuii nu piti quicha re, na laja' ti ntsiya —nacui Jesús.

⁴⁰ Li' nxtyí lo'o ngu' ji'i. Bi' cha' ngulo'o Jesús ji'i lcaa ngu' nu nxil'ya ndi'i ngu'; ndyanu sti xtya'a nu piti quicha lo'o ca ta'a sna ngu' tya'a ndya'a lo'o Jesús, ndyaa ngu' bi' slo nu piti. ⁴¹ Li' ngusñi Jesús ya' nu piti bi':

—Talita, cumi —nacui Jesús ji'i, cha'cña ji'i ngu' bi'. (Ndi'ya ñdyu'u cha' bi': Mbixu', nde cha' chcui' na' lo'o nu'u juani: Tyatu nu'u.)

⁴² Hora ti ndyatú nu cuna'a piti quicha bi', nguxana ndya'a li'. Tii tyucuaa ti yija ntsu'u cho'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li'. ⁴³ Lye nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' ñati ñi'yä ngua cha' ndyaca tso'o nu piti bi'. Li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' ta xi na cacu nu piti bi'.

6

Ndyaa' Jesús ca quichi Nazaret

¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa ngu' ca quichi tyi yu. ² Ndyatí Jesús ndyaa ne' laa quichi bi' tsä nu ndi'i cña' ngu', tsä ta'a bi'. Li' ngulu'u yu ji'i ngu'. Ndube tsa ti' ngu' nu ndi'i ne' laa bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'!

—¿Mala ngua tsa'a yu re lcaa cha' nu nchcui' yu? —nacui ngu'—. ¿Ñi'ya ngua cha'ngua cuayá'tso'o ti' yu? ¿Ha tii yu? —nacui ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' nchca ji'i yu cua'ni yu cha' tlyu? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. ³ ¿Ha si'i cuityi yaca laca yu re? —nacui ngu'—. La cui' sñi' María laca re; tya'a Jacobo, tya'a José, tya'a Judas, tya'a Simón laca yu re. Nde quichi tyi na ndi'i ngu' cuna'a tya'a yu re —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Chii nti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jesús, ⁴ pana ndi'ya laca cha' nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa ngu' xa' quichi ni, ndu'ni tlyu ngu' ji'i sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ngu' —nacui Jesús ji'i ngu'—, pana ngu'

tya'a quichi_i tyi yu ni, ná ntaja'a_q ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui_i yu tsiya' ti —nacui_i Jesús—. Lcaa tya'a yu, jua'a_q ngu' tya'a ndi'i_i yu, ná nduna ngu' cha' nu nchcui_i yu —nacui_i Jesús ji'i_i ngu'.

⁵ Lo'o jua'a_q ngua cha' ná ngua cua'ni Jesús cha' tlyu slo ngu' bi', xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' ji'i_i; pana ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o xti ti ngu' quicha lo'o ngusta ya' ti yu lo ngu', tsa bi' ti cha' ngua'ni yu.
⁶ Ndube tsa ti' Jesús cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'i_i tsiya' ti. Lo'o li' tya ndya'a_q la yu ca xa' quichi_i sube ti nu ndi'i_i cacua ti, ngulu'u yu ji'i_i ngu' ca bi' li'.

Nda Jesús ji'i_i ngu' nu ndyaca tsa'a_q ji'i_i cha' tsaa ngu' chcui_i ngu' cha' ji'i_i yu lo'o ngu' xa' quichi_i

⁷ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i_i nu tii tyucuaa tya'a_q ngu' nu ndyaca tsa'a_q ji'i_i bi', cha' chcui_i yu lo'o_q ngu'. Ngulo yu cña ji'i_i ngu' bi', cha' tylu'u_q ngu' tsaa_q ngu' cuentya latya ti_q ngu'; stu'ba ti tsaa tucua tya'a_q ngu' scaa_q quichi_i. Li' nda Jesús chacuayá' ji'i_i ngu' cha' culo_q ngu' ji'i_i cui'i_i cuxi nu ntsu'u_q ji'i_i ñati_i.
⁸ Nchcui_i Jesús lo'o_q ngu' cha' ná lo'o_q yu'ba qui'ya_q ngu' tsaa_q ngu'. Tsaa_q ngu' lo'o_q sca yaca xcä_i ti; ná lo'o_q cujui_i, ná lo'o_q tyaja, ná lo'o_q cñi_q tsaa_q ngu', nacui_i Jesús. Jua'a_q ti tsaa_q ngu'. ⁹ Tylu'u_q caña quiya_q ngu', cacu'_q ngu' camxa, pana ná lo'o_q chaca camxa ji'i_i ngu' tsaa_q ngu'.

¹⁰ —Nu lo'o ta_q ngu' ni'i_i su caja' ma —nacui_i Jesús—, li' tyanu mä_q slo_q ngu' bi' ña'a_q cuayá' nu tylu'u mä_q tsaa mä_q xa' quichi_i. ¹¹ Si ntsu'u_q sca quichi_i su ná tyaja'a_q ngu' ta_q ngu' se'i_i tyanu mä_q, sca quichi_i su ná tyaja'a_q ngu' cuna_q ngu' cha' nu chcui_i mä_q lo'o_q ngu', li' tylu'u mä_q quichi_i bi', yaa clya mä_q li'. Salú mä_q sñii yuu nu ntsu'u_q quiya_q mä_q to' quichi_i bi'. Jua'a_q caca cuayá' ti'_q ngu' cha' cuxi_q tsa cña nu_q ngua'ni_q ngu' lo'o_q mä_q. Cha' liñi_q cacha' na' ji'i_i mä_q juani —nacui_i Jesús—, lo'o_q tyalaa_q tsa_q cha' cua'ni_q cuayá' yuci' Ndyosi ji'i_i lcaa_q ñati_i, lye la_q xcube' Ni ji'i_i ñati_i quichi_i nu ná ntaja'a_q cuna_q ngu' cha' nu nchcui_i mä_q lo'o_q ngu'; xti la_q xcube' Ni ji'i_i jyo'o_q ñati_i cuxi nu_q nguti'i_i quichi_i

Sodoma, nu nguti'i_i quichi_i Gomorra cua sa'ni.

Jua'a_q nchcui_i Jesús lo'o_q ngu' nu ndyaca tsa'a_q ji'i_i.

¹² Lo'o li' ndu'u_q ngu' ndyaa_q ngu' nde tyuu_q tya'a_q quichi_i. Nda_q ngu' cuii_q lo'o_q ngu' quichi_i bi', cha' ca tyuju'u_q ti'_q ngu' quichi_i ji'i_i lcaa_q cha' cuxi_q nu_q ndyu'ni_q ngu', cha' culochu_q ngu' quichi_i ji'i_i cha' cuxi_q bi' li'. ¹³ Ngulo_q ngu' nu ndyaca tsa'a_q bi' cui'i_i cuxi_q nu_q ngusñi_q ji'i_i tyuu_q tya'a_q ñati_i, lo'o_q jua'a_q nda'a_q ngu' setye tyixi xtyi'i_i lo_q xa' la_q ngu' quicha lo'o_q ngua'ni_q ngu' jo'o_q ji'i_i ngu' quicha bi'; ndyaca tso'o_q nu_q ngu' quicha bi' li'.

Ngujuui Juan nu ntyucuatya ji'i_i ngu'

¹⁴ Tyempo bi' cua ndyuna rey Herodes cha' ji'i_i cha' tlyu nu cua_q ndyu'ni_q Jesús; lcaa_q quichi_i nguañi_q cha' bi', cha' scaa_q cha' nchcui_i scaa_q ñati_i ji'i_i Jesús. Pana ndi'yä_q ngua_q ti' yuci' rey bi':

—Jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i_i ngu' tsubi' la, bi' laca Jesús re— nacui_i Herodes bi'—. Ndyujuii_i ngu' ji'i_i Juan bi', pana juani cua_q ndyu'ú_q chaca quiya_q, bi' cha' nchca_q ji'i_i cua'ni_q cha' tlyu_q jua'a_q —nacui_i rey.

¹⁵ —Si'i bi' —nacui_i xa' ñati_i—. Jyo'o Elías laca nu qui'yu re.

—Si'i jua'a_q —nacui_i xa' la ñati_i—. Sca ñati_i nu laca tu'ba_q ji'i_i yuci' Ndyosi laca_q yu re, ñi'ya_q nu jyo'o_q cusu' nu_q nguti'i_i sa'ni_q la_q nu_q ngua_q tu'ba_q ji'i_i yuci' Ni.

¹⁶ Lo'o_q ndyuna_q Herodes cha' nu_q nchcui_i xa' ñati_i ji'i_i Jesús bi', xa' nchcui_i rey bi':

—Cua_q ndyu'ú_q jyo'o_q Juan chaca quiya_q —nacui_i—. Na' ngulo na' cña ji'i_i ngu', lo'o_q li' nteje cu'_q ngu' scua' que Juan bi'; pana ná tyiquee' Juan laca_q nu qui'yu re —nacui_i rey Herodes.

¹⁷ Tya_q tsubi' la_q ngulo rey Herodes bi' cña ji'i_i ngu' cha' tsaa_q ngu' xñi_q ngu' ji'i_i nu_q Juan bi', cha' tsaa_q lo'o_q ngu' ji'i_i ne' chcua. Ngua'ni_q rey cha' cuxi_q bi' xqui'ya_q Herodías nu_q ngua_q clyo'o_q Felipe tya'a_q Herodes, cha' cua_q ngusna_q lo'o_q Herodes ji'i_i nu_q cuna'a_q bi', cha' caja_q clyo'o_q lo'o_q.

18 —Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'u lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacui jyo'o Juan ji'i rey Herodes tya li'.

Bi' cha' ngusu'ba rey ji'i Juan ne' ni'i chcuä, cha' nchcui' yu jua'ä lo'o rey bi'. **19** Ñasi' tsa Herodías xqui'ya Juan, cujuui ji'i yu ngua ti' nu cuna'ä bi'. Pana ná ngujui ñi'ya cujuui ji'i yu hora ti, **20** cha' ntsii rey Herodes ji'i Juan. Jlo ti' rey cha' liñi tsa cha' nu ngua'ni Juan, lubii tsa tyiquee Juan, lo'o jua'ä ná ntsu'u cha' cuxi ji'i yu; bi' cha' nguna'asii rey ji'i yu cha' ná cua'ni nu cuna'ä bi' ni sca cha' cuxi lo'o. Ndiya ti' rey Herodes cuna cha' nu ngulu'u Juan ji'i, masi ná ngua cuayá' tso'o ti' rey ji'i cha' bi'. **21** Tso'o tsa nti' Herodías lo'o ngua tsa ngula ycui' rey Herodes li'. Tsä bi' ngua'ni rey ta'a, lo'o ndyacu tyuu tya'a ngu' tlyu slo rey. Lo'o ngu' nu laca loo cuentya ji'i rey bi', lo'o xu'na sendaru ji'i rey, lo'o ngu' culiya' nde Galilea bi', lcaa ngu' tlyu bi' ndyaa ngu' ndyacu ngu' slo rey. **22** Li' ndyalaa sca nu cuna'ä cuañi' sñi' Herodías, ndyula quiya' nu cuna'ä bi' slo ngu'. Chaa tsa ti' rey Herodes li', lo'o jua'ä ndiya ti' ngu' nu ndyacu slo lo'o na'ä ngu' ji'i nu cuna'ä cuañi' ndyula quiya'. Nchcui' rey lo'o nu cuna'ä cuañi' bi' li':

—Cacha' clya nu'u jna' juani ti na ca cha' tso'o nu nti' nu'u —nacui rey ji'i—. Ta na' cha' tso'o bi' jinu'u —nacui—. **23** Xcube' ycui' Ndyosi 'na si ná ta na' lcaa na nu jña nu'u 'na juani, masi sa cla'be yuu su cuentya jna', ta na' jinu'u —nacui rey ji'i nu cuna'ä cuañi' bi'. **24** Li' ndu'u nu cuna'ä cuañi' bi', ndyaa slo xtya'ä.

—¿Na ca jña na' ji'i rey? —nacui ji'i xtya'ä li'.

—Scua' que Juan nu ntyucuatyá ji'i ngu' —nacui xtya'ä li'.

25 Yala ti ndyaa nu cuna'ä cuañi' bi' slo rey chaca quiya', cha' jña cha' bi' ji'i.

—Scua' que Juan nu ntyucuatyá ji'i ngu' nti' na' —nacui nu cuna'ä bi'—. Nu juani ti nti' na scua' que yu bi' ne' sca tsi'yu —nacui ji'i rey.

26 Xñi'i tsa ti' rey li', masi ná ngua ji'i tacu' cha' ji'i nu cuna'ä bi'; ná caca jua'ä, cha' slo ngu' tya'a ndyacu cua ngua'ni rey jura cha' ta lcaa na nu jña nu cuna'ä cuañi' bi' ji'i. **27** Li' hora ti ngulo rey cña ji'i sca sendaru ji'i nu ndu cuä, cha' tsaa squi'ya sendaru scua' que Juan. Ndu'u sendaru ndyaa ni'i chcuä, nteje cu' scua' que Juan. **28** Li' ñaa lo'o sendaru ji'i ne' tsi'yu, nda ji'i nu cuna'ä cuañi' bi'. Li' ndyaa lo'o nu cuna'ä bi' ji'i slo xtya'ä.

29 Ñi'ya ngua li', lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Juan cha' nscua jyo'o bi', hora ti ndyaa ngu' ca su ntsiya jyo'o Juan. Li' ndyaa ngu' nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o bi'.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

30 Ca tiya' la xi xa' ndyalaa ngu' tya'a ndya'a Jesús slo yu, ngu' nu ndyaa nchcui' lo'o ngu' xa' quichi cha' ji'i Jesús. Nda ngu' cha' lo'o yu ñi'ya nu ngua'ni ngu', ñi'ya nu ngulu'u ngu' ji'i ñati ca bi'. **31** Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Tsaa na xi chaca se'i su tysi'i ma' ycui' ti, cha' chca'ä cña' ma' xi —nacui Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi'.

Jua'ä nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha' quiña'ä tsa ñati ndi'i slo ngu', hasta nga'aa ngujui tyempo cacu ngu'. **32** Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i sube ti, cha' tsaa ngu' xi su ná ntsu'u ñati. **33** Pana tyuu tya'a ñati na'ä mala ndyaa ngu'. Ndyuloo ñati bi' ji'i ngu', lo'o li' nguañi cha' bi' ca tyuu tya'a quichi. Bi' cha' ngusna ngu' quichi bi' ndyaa ngu' to' tayu', nde loo la ndyalaa ngu'su ndyaa Jesús lo'o tya'a ndya'ä yu. **34** Lo'o ndyalaa yaca ni'i sube ti to' tayu', ndu'u Jesús na'ä yu cha' quiña'ä tsa ñati ndi'i. Lo'o jua'ä, tya'na tsa ti' Jesús ña'ä yu ji'i nu ngu' quiña'ä bi'; ngulacua ti' yu cha' ñi'ya nti' xlya' nu ná ntsu'u nu ña'asii ji'i, jua'ä ndya'ä nu ñati quiña'ä bi', ngua ti' Jesús. Bi' cha' tyiquee' ngulu'u yu quiña'ä tsa cha' ji'i ngu' bi'. **35** Lo'o cua ngusii, li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i yu slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Ná ndi'i ñati ca nde —nacui ngu'—, lo'o jua'a ngusii tsa juani.
36 Tso'o la si culo nu'u cña ji'i ñati quiña'a re cha' tyaa ngu' ca quichi cacua ti, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

37 —Cu'ma, ta mä na cacu ngu' re —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—¿Ha tuyu'u scua tucua siyento paxu cui'ya ya xlyá teje' cacu ngu' re, cusu'? —nacui ngu' ji'i Jesús.

38 —¿Ni lcua tya'a xlyá teje' ntsu'u ji'i mä lacua? —nacui Jesús—. Cu lacua mä xi ji'i —nacui ji'i ngu'.

Ngulana ngu' si lo'o xi na cacu ndya'a ñati bi', li' xa' nchcui' ngu' lo'o Jesús.

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cuala ya lo'o ji'i ngu' nde —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

39 Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' quiña'a cha' tyaca'a ngu' xi lo qui sube cuentya taju ngu'. **40** Li' cuentya taju ti ndyaca'a ngu' lo yuu; cuentya sca siyento tya'a ñati sca taju, cuentya tu'ba tyii tya'a ñati sca taju, jua'a ndyaca'a ngu'. **41** Li' ndaya' Jesús ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o nu tucua tya'a cuala ya bi', nguxña'a yu nde cuä cha' tya yu xlyá be ji'i yci' Ndyosi xqui'ya xlyá, lo'o jua'a xqui'ya cuala ya. Ndyo'be xlyá li', nda yu xlyá yu'be ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi'; la cui' jua'a ngusa'be yu ji'i cuala ya cha' cacu ngu'. **42** Jua'a ngua cha' ndyacu lcaa ngu', lo'o nguaala'ji'i ngu'. **43** Lo'o ndye ndyacu ngu', nguxuti'i ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o yu'be xlyá lo'o yu'be cuala ya; ngutsa'a tii tyucuua tya'a chcubi lo'o yu'be bi' li'. **44** Jua'a ngua cha' ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ndyacu xlyá lo'o cuala ya nu ngua tsa bi'.

Nguta'a Jesús lo hitya tayu'

45 Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i sube ti, cha' tsaa ngu' nde loo la su tsaa yci' ca chaca tsu'

tayu' hasta ca quichi Betsaida. Tyanu Jesús cha' chcui' salya' lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' quichi ca to' tyi ngu'. **46** Lo'o cua nchcui' salya' lo'o ngu', ndu'u Jesús ndyaa ycui' ti yu nde sii' ca'ya cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. **47** Lo'o ndyaa cuichaa ntsu'u ngu' tyijyu' lo hitya ne' yaca ni'i sube ti, ndyanu Jesús ycui' ti nde lo yuu btyi. **48** Na'a Jesús cha' lye tsa ndyu'ni ngu' cña cha' xna yaca ni'i bi' lo hitya, cha' nguula tsa cui'ji'i ndyaca lo hitya. Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'a lo hitya ti. Cua tyeje tacui ti Jesús, **49** lo'o li' na'a ngu' ji'i yu ndya'a yu lo hitya. Ngusi'ya tsa ngu' li', cha' sca jyo'o laca ngua ti' ngu'. **50** Na'a ca ta'a ngu' ji'i, lo'o jua'a ndyutsii tsa ngu' li'. Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee mä, na' laca —nacui yu—. Ná cutsii mä —nacui Jesús ji'i ngu'.

51 Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i lo'o ngu', hora ti ngua ti cui'ji'i li'. Ndube tsa ti' ngu' li', ngulacua tsa ti' ngu'. **52** Ná nda ngu' cuentya tsiya' ti ñi'ya ngua cha' nguta'a Jesús lo hitya. La cui' ti cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu ngua'ni Jesús lo'o ngusa'be yu ji'i xlyá bi'. Na cua ndyacu' hique ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quichande Genesaret

53 Li' ndyalaa yaca ni'i chaca tsu' tayu' lo'o ngu', ca loyuu su cuentya Genesaret ndyalaa ngu' li'. Lo'o ngusca' ngu' ji'i yaca ni'i bi', **54** li' ndyu'u ngu'. Hora ti ndyuloo ñati nu ca tya bi' ji'i Jesús. **55** Ngusna ngu' ndyaa ngu' ca slo ca ta'a ngu' quicha, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' slo Jesús; masi ngu' quichi cacua ti, masi ngu' tyijyu' la xi, ndyi'ya ngu' ji'i ngu' quicha lijya. Masi ne' catya, masi lo jaa' ti ndyaa ngu', cha' tyalaa ngu' ca su ndu' Jesús. **56** Tyuu tya'a quichi su ndyaa Jesús, lo'o quichi tlyu, lo'o quichi sube ti, lo'o to' tyi ñati ti ne' quixi', lcaa su ndya'a yu ñaa ngu' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha ji'i ngu'. Ndijña ngu' chacuayá' ji'i Jesús cha'

calá' ti ngu' quicha masi quiya' ste' ti
yu. Lo'o lcaa nu quicha nu ndyala'
ste' Jesús ni, hora ti'ngua tso'o ngu' bi'
li'.

7

*Na laca nu cua'ni ñu'u ji'i tyiquee
ñati*

¹ Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu'
fariseo, ndya'a ngu' lo'o xi mstru nu
nclu'u cha' jo'ó ne' laa nde quichi
Jerusalén. Lijya' ngu' ca su ndu Jesús.

² Ndube ti' ngu' bi', cha' ntsu'u ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ndacu
tyaja masi bilya tyaatí ya' ngu' ñi'ya
lo'o nclu'u mstru cha' jo'ó ji'i ngu'
cha' cua'ni ngu'. ³ (Nu ngu' fariseo,
lo'o jua'a lcaa tya'a ngu' judío ni,
ná cacu ngu' si bilya tyaatí tso'o ya'
ngu' ñi'ya nu nguscua jyo'o cusu'
sa'ni la cha' cua'ni ngu'. ⁴ Lo'o tsaa
ngu' lcaya' cui'ya ngu' sca na cacu
ngu', tyaq lo'o ngu' ji'i toni'i li'; pana
ná ntsu'u chacuayá' cacu ngu' ji'i
si bilya cua'ni lubii ngu' ji'i tyucui
ña'a'ngu'. Quiña'a tsa cña tacati
jua'a cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'i ngu'
judío cha' cua'ni ngu'; ñi'ya nu tyaatí
tasa ji'i ngu', ñi'ya nu tyaatí castyu,
ñi'ya nu tyaatí quityu' chcuá, ñi'ya nu
tyaatí ca'ña, cha' caca lubii scaa na
bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ngua ti'
ngu'.⁵ Bi' cha' ndi'ya nchcuane ngu'
ji'i Jesús li', nu ngu' fariseo bi' lo'o
mstru cha' jo'ó bi' ni:

—¿Ni cha' laca ná tso'o ndyu'ni ngu'
nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacui' ngu'
ji'i yu—. Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cña
nu cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'ná cua
sa'ni la, cha' ná ndyaatí tso'o ya' ngu'
lo'o cacu ngu' tyaja —nacui' ngu' bi'
ji'i Jesús.

⁶ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':
—Liñi tsa cha' nu nchcui' jyo'o
Isaiás ji'i ma' sa'ni, cha' ñati' nu tu-
cua cha' ntsu'u tyiquee ma' laca ma'.
Ndi'ya nguscua nu cusu' Isaiás bi' lo
quityi ji'i ycui' Ndyosi:
Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti
ngu', nacui' ycui' Ni,
si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu
ngu' 'na.

⁷ Na cuiñi tsa ngu' re; nacui' ngu' cha'
ndyu'ni tlyu ngu' 'na,
pana nclu'u ngu' cha' nu' nchcui' ñati'
ti ji'i tya'a ngu',
masi nacui' ngu' cha' nclyu'u ngu'
cha' jna' ji'i tya'a ngu', nacui'
ycui' Ni.

Jua'a nscua lo quityi. ⁸ Ná ndube ti'
cu'ma ñi'ya nu ngulo ycui' Ndyosi cña
ji'i ñati' chalyuu; ji'i cña nu ngulu'u
jyo'o cusu' ji'ná, bi' ti cña ndaquiya'
ma' ji'i —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

⁹ Lo'o li' xa' nchcui' yu lo'o ngu' bi':
—Tso'o tsa nti' ma' cha' nguxtyanu
ma' cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'ná;
ndulo la cha' nu ngulu'u jyo'o cusu'
ji'ná, nti' ma' —nacui' Jesús—. ¹⁰ ¿Ha
ná ntsu'u ti' ma' cha' nu nchcui' jyo'o
Moisés cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o
ñati' sa'ní? "Tucuá ma' cha' nu nchcui'
sti ma', cha' nu nchcui' xtya'a ma'",
nacui' Ni. "Si chcui' ma' cha' cuxi ji'i
sti ma' ji'i xtya'a ma', ntsu'u cha' cujuí
ngu' ji'i ma' li'", nacui' Ni. ¹¹ Pana
cuxi tsa cha' nu nchcui' cu'ma. Na
nclyu'u ma' ji'i ngu' cha' tso'o laca si
chcui' sca ñati' lo'o sti ngu' lo'o xtya'a
ngu' ndi'ya: "Nga'aa caca 'na xtyucua
na' ji'i ma', cha' Corbán laca lcaa cha'
nu ta na' ji'i ma' nquicha". (Corbán
ni, ndi'ya nti' ñacui' cha' bi' cha'cña
ji'i ngu' bi': sca na nu cua nda ngu'
ji'i ycui' Ndyosi.) ¹² Nga'aa nda ma'
chacuayá' cha' xtyucua ngu' bi' ji'i sti
ngu' ji'i xtya'a ngu' li' —nacui' Jesús
ji'i ngu' bi'—. ¹³ Ná tso'o laca lo'o
nclyu'u ma' jua'a. Nga'aa ndaquiya'
ma' ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'ná,
si jua'a culu'u ma' ji'i ngu'; lye la
ndaquiya' ma' ji'i cha' nu nda jyo'o
cusu' lo'o ma'. Lo'o jua'a quiña'a tsa
xa' la cha' cuxi ndu'ni ma' —nacui'
Jesús ji'i ngu' bi'—.

¹⁴ Ngua chaca quiya' ngusi'ya Jesús
ji'i quiña'a tsa ñati' nu lca'a ji'i cha' ca
ngu' cacua la xi.

—Cua'a jyacá lcaa cu'ma ji'i cha' nu
ta na' lo'o ma', cha' ca cuayá' ti' ma'
sca cha' —nacui' Jesús ji'i ngu' li'—.
¹⁵ Ná ntsu'u na ndacu ngu' nu cua'ni
cha' caca cuxi tyiquee ngu' —nacui'
yu—. Lo'o nchcui' ngu' sca cha',

lo'o ndyu'ni ngu' sca cña, jua'a caca cuayá' ti' na si cuxi tyiquee ngu' bi'.
16 Lcaa mä nu nti' cuna mä, cua'a jyacä tso'o mä ji'i cha' bi' juani —nacui Jesús ji'i ngu'.

17 Lo'o ca tiya' la, li' ndyatí Jesús ndyaa ne' sca ni'i. Ndyanu nu quiña'a ñati bi' nde liya' ti. Lo'o li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii nu nda ca ti yu.

18 —¿Ha lo'o cu'mä ná ngua cuayá' ti' ma cha' bi'? —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. ¿Ha ná jlo ti' mä cha' si'i na nu cacu na laca nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee na? Ná taca. **19** Lo'o cacu na sca na, li' tyatí bi' nde tyuu tu'ba na, ca ti'i bi' nde ne' na li'; lo'o tsaa na liya' tye lyiji cha' ji'i li' —nacui Jesús.

Jua'a nchcui' Jesús cha' ca cuayá' ti' na cha' tso'o cacu na lcaa na nu ndacu ñati. **20** Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Sca cha' nu nchcui' ñati, sca cha' nu ndyu'ni ñati, jua'a caca cuayá' ti' na si ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi'. **21** Si chañi cha' ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ñati, quiña'a tsa cha' cuxi taca cua'ni ñati bi' li': masi culacua cuxi ti' ngu', masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cujuii ngu' ji'i tya'a ngu', **22** masi ngu' cuaana caca ngu', masi tyacui ti' ngu' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, masi caca lya' ti' ngu' ji'i xa' ñati, masi tucua cha' tyu'u tyiquee ngu', masi suba' tsa cua'ni ngu', masi caca liye' ti' ngu', masi cuentyu tsa caca ngu', masi caca tyixi tsa tu'ba ngu', masi ná cube ti' ngu' tsiya' ti. **23** Na cua ntsu'u tyiquee ñati ji'i lcaa cha' cuxi bi', bi' cha' ndiya ti' ngu' cua'ni ngu' ji'i. Bi' laca cha' nu ndu'ni cha' ná lubii cresiya ji'i ñati chalyuu.

Jlya ti' sca nu cuna'a xa' tsu' ji'i Jesús

24 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa tyijyu' nde loyuu su cuentya quichí Sidón, nde su cuentya quichí Tiro li'. Ngua ti'yu cha'tyanu yu sca ne' ni'i cuaana ti cajua; pana ná ngua ji'i, cha' yala ti ngujui cha' ji'i ngu' macala ndi'i

yu. **25** Lo'o jua'a ntsu'u sca nu cuna'a ngu' quichí bi'; ngua cuayá' ti' mala su ndi'i Jesús, bi' cha' yaqä ma' su ndi'i yu. Cua ngusñi sca cui'i cuxi ji'i sca nu cuna'a piti, sñi' nu cuna'a bi'; bi' cha' ngutu sti' xtya'a nu piti nde loo Jesús, **26** ngüijña ma' cha' clyu ti' ji'i yu, cha' culo yu cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i sñi', nti' ma'. Cha'cña ji'i ngu' griego nchcui' nu cuna'a bi', cha' ngu' xa' tsu' laca ma', ngu' sirofenicia.

27 —Clyo nda ngu' na cacu sñi' ngu' —nacui Jesús—. Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' ta ngu' ji'i xne' ti —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'.

28 —Chañi cha' jinu'u —nacui nu cuna'a—, pana ntsu'u chacuayá' cacu xne' satya nu ndyalú ne' mesa laja lo'o ndyacu nu sube —nacui ji'i Jesús.

29 —Tso'o nchcui' nu'u —nacui Jesús—. Tso'o ti tyaa nu'u to' tyi juani, cha' cua ndyaca tso'o sñi' nu'u juani —nacui yu ji'i nu cuna'a bi' li'.

30 Ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa, ndyalaa to' tyi su ntsiya sñi' lo qui'ñia. Li' na'a nu cuna'a cha' cua ndyaca tso'o sñi', nga'aa ntsu'u cui'i cuxi ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ñati cu'u

31 Lo'o li' ndu'u ngu' quichí Tiro, ñaa ngu', nteje tacui ngu' quichí Sidón, nteje tacui ngu' nde Decápolis, la cui' loyuu su nscua tii tya'a quichí. Li' nguxtyuu ngu' yaqä nde to' tayu' Galilea. **32** Li' ñaa xi ñati slo Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i sca nu cu'u. Na cu'u jyacä yu, jua'a ná nchca chcui' tso'o yu. Li' nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' sta ya' hique nu quicha bi'. **33** Ndyaa lo'o Jesús ji'i nu quicha bi' sca se'i cacua ti su ná ndi'i ñati. Li' ndyojo' sne ya' Jesús tyuu jyacä nu quicha bi', ngutu'u hitya sañi' Jesús, cuati ngusta sne ya'lo ltse' nu quicha. **34** Li' nguxña'a Jesús nde cua, lye tsa ñaa xtyi'i li'.

—Efata —nacui Jesús ji'i nu quicha bi' li'. (Ndi'yä ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'i yu: Tyaala tyuu jyacä nu'u, jua'a nti' ñacui cha' bi').

³⁵ Hora ti ndyaala tyuu jyacä yu li'; nduna tso'o yu, ngua tso'o ltse' yu cha' tso'o ti nda yu cha' lo'o ngu'. ³⁶ Li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná catcha' ngu' ji'i xa' ñati ñi'yä ngua ji'i nu quicha bi'. Pana ná nduna ngu'; lye la nguañi cha' bi', masi lye ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná catcha' ngu' ji'i tya'a ngu'. ³⁷ Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' ñi'yä ngua cha' bi'.

—Tso'o tsa ndu'ni yu bi' —nacui ngu'—, lo'o ji'i ngu' nu cu'u jyaca nchca ji'i yu ndu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu'; hasta lo'o nchcui' ngu' quicha bi' chaca quiya' xqui'ya yu, masi ngua cu'u tu'ba ngu'.

8

Nda Jesús na ndyacu jacua mil tya'a ñati

¹ Ngua chaca tsa. Tya tsubi' ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo Jesús, bi' cha' nga'aa ntsu'u na cacu ngu' juani. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'a re —nacui—, cha' sna tsä cua nguta'a ngu' lo'o na'. Nga'aa ntsu'u tsiya' ti na cacu ngu' juani. ³ Ná tso'o culo na' cña ji'i ngu' re cha' tyaa ngu' juani, ña'a lo'o jbi'ña ti ndya'a ngu'; nga'aa talo ngu' tya'a ngu' tyucui cha' tyalaa ngu' to' tyi ngu', cha' jua'a ndi'i xi ngu' nu tyijyu' tsa lijya' ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁴ —¿Ni'yä cua'ni na ca nde? —nacui ngu' bi' li'—, cha' ná ndi'i ni sca ñati. Ná caja ñi'yä ta na na cacu ngu' re —nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'.

⁵ —¿Ni lcua tya'a xlyá ntsu'u ji'i mä? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i ya —nacui ngu' ji'i.

⁶ Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' lo yuu. Ndaya' yu ji'i nu cati tya'a xlyá teje' bi', ndya xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be yu xlyá bi', nda yu yu'be

ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' ji'i. ⁷ Lo'o xi cualya sube ntsu'u ji'i ngu'; bi' cha' lo'o ngulacua Jesús ji'i cualya bi', li' ngulo yu cña cha' tacha ngu' yu'be cualya bi' ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' ji'i. ⁸ Lo'o ndyacu ngu' ji'i, nguaala' tsa ji'i ngu' li'. Lo'o li' nguxuti'i ngu' lcaa satya nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', ngutsa'ä cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. ⁹ La cui' tsä bi' cua ndyacu jacua mil tya'a ñati. Lo'o nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', ¹⁰ li' ndyatí yu ne' yaca ni'i sube lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa yu lo'o ngu' nde su naa Dalmanuta.

Ña'a cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús, nti' ngu'

¹¹ Li' ndyu'u tucua xi ngu' fariseo slo Jesús cha' xüü ngu' lo'o yu. Ngua ti' ngu' cha' caja ñi'yä chcui' ngu' sca cha' cuxi ji'i yu; bi' cha' ndijña ngu' fariseo bi' ji'i yu cha' culu'u yu sca cha' tlyu ji'i ngu', sca cha' tonu nu tyu'u tucua nde cuä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi. ¹² Li' nda xtyi'i Jesús hasta ca ne' cresiya ji'i.

—Lcaa ñati nu lu'ú nde chalyuu tyempo juani ni, ¿ni cha' laca xcui' na nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' ji'i y cui' Ni cha' ña'a ngu' ji'i? —nacui Jesús—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' ná ta y cui' Ni chacuayá' ña'a mä ni sca cha' tlyu —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

¹³ Lo'o li' nguxtyanu yu ji'i ngu' fariseo bi'; xa' ndyatí yu ne' yaca ni'i sube ti lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', nteje tacui ngu' lo tayu', ngutu'u ngu' chaca tsu' li'.

Ngu'fariseo laca ñi'yä nti' scua tiye'

¹⁴ Ngujlyaa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' tsaa lo'o ngu' na cacu ngu' tsä bi', sca xlyá teje' ti ntsu'u ji'i ngu' nde ne' yaca ni'i sube. ¹⁵ Lo'o li' nda Jesús chaca cuiii lo'o ngu':

—Tii ti ti' mä tyl'i mä —nacui yu—, cui'ya mä cuentya ñi'yä ndu'ni scua

tiye' nu nda ngu' bi', nu ngu' fariseo lo'o ngu' nu cuentya ji'i rey Herodes ni.

¹⁶ Cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu' li':

—Xqui'ya cha' ná ntsu'u la xlyá teje' ji'na, bi' cha' nchcui' yu cha' ji'i scua tiye' lo'o na —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

¹⁷ Pana ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca ndube ti' ma cha' ná ntsu'u na cacu ma? —nacui' yu ji'i ngu' bi' li'—. ¿Ha ná jlo ti' ma? ¿Ha ná nchca cuayá' ti' ma? ¿Ha ndyacu' hique ma? —nacui' yu—. ¹⁸ Ntsu'u si'yu cloo ma, ¿ha ná nchca ña'a ma? Ntucua jyacá ma, ¿ha ná nchca cuna ma? ¿Ha ná ndyi'u ti' ma tsiya' ti?

¹⁹ Nu lo'o ngusa'be na' ca'yu tya'a xlyá teje' ndyacu nu ca'yu mil tya'a ñati bi' ni, ¿ni lcua tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'i ma li'? —nacui' Jesús ji'i ngu'.

—Tii tyucuaa tya'a chcubi —nacui' ngu' ji'i.

²⁰ —La cui' jua'a lo'o ngusa'be na' cati tya'a xlyá teje' ndyacu nu jacua mil tya'a ñati bi', ¿ni lcua tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'i ma li'? —nacui' yu ji'i ngu'.

—Cati tya'a chcubi —nacui' ngu' ji'i.

²¹ —¿Ha bilya caca cuayá' ti' ma lacua? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'oji'i scaangu' cuity'i ca Betsaida

²² Lo'o li' ndyalaa ngu' ca nde quichí Betsaida. Hora ti ñaa lo'o ngu' quichí ji'i sca nu cuity'i slo Jesús. Ndijña tsa ngu' ji'i yu cha' sta ya' yu hique nu quicha, ngua ti' ngu'. ²³ Bi' cha' ndaya' Jesús ya' nu cuity'i, ndyaa lo'o yu ji'i ca to' quichí. Ngutu'u hitya sañi' Jesús cloo nu quicha, ngusta ya' yu cloo nu cuity'i bi' li'.

—¿Ha cua ña'a nu'u sca na? —nacui' Jesús ji'i nu quicha.

²⁴ Cua ngulane ña'a nu quicha cacua ti li'.

—Cua nchca ña'a na' xi —nacui' nu quicha—. Tsa lyiji tsa tyacá' ña'a na',

ñi'ya ña'a yaca ña'a yu' lo'o ndya'a ngu' —nacui' nu quicha bi' ji'i Jesús.

²⁵ Xa' ngusta ya' Jesús cloo nu quicha bi'. Lo'o nguxña'a tso'o nu quicha chaca quiya', li' cua ngua ña'a tso'o ji'i lcaa ñati; cua ndyaca tso'o cloo li'. ²⁶ Pana ngulo Jesús cña ji'i cha' tyaa to' tyi:

—Ná tsaa nu'u nde lquichi juani, ná catcha' nu'u ji'i ñati na ca nu ngua jinu'u —nacui' Jesús ji'i nu ngua quicha bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycui' Cristo laca Jesús

²⁷ Tya ndyaa la Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa ngu' tyuu tya'a quichí sube ti ca loyuu su cuentya Cesarea de Filipo. Laja lo'o ndya'a ngu' tyucuii, li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nchcui' ñati jna', ¿tilaca laca na', nti' ngu'? —nacui' Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

²⁸ —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' tya tsubi' la laca nu'u —nacui' ngu'—. Xa' la ñati ni, nchcui' ngu' cha' jyo'o cusu' Elías laca nu'u; lo'o xa' la ñati ni, nchcui' ngu' cha' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la laca nu'u.

²⁹ —Lo'o cu'ma ni —nacui' Jesús—, ¿tilaca laca na' nti' ma? —nacui' yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

Hora ti nguxacui' Pedro cha' ji'i yu:

—Cristo laca nu'u —nacui' Pedro li'.

³⁰ Ngulo Jesús cña ji'i ngu' li', cha' ná catcha' ngu' cha' bi' ji'i xa' la ñati.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

³¹ Lo'o li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' ndi'ya:

—Ntsu'u cha' caq quiña'a tsa cha' ti'i nu caca ji'i ycui' na', masi ycui' Ndyosi cua nda Ni 'na lijya'a cha' caca na' ñati —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Nde loo la chcui' tsa ngu' cuentyu jna'; lo'o nu ngu' cusu', lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó ni, lcaa ngu' bi' chcui' ngu' cha' nu cuiñi laca na'. Lo'o jua'a cujuii ngu' jna' li'; pana lo'o

tyu'u scua sna tsa, li' tyu'ú na' chaca quiya'.

³² Liñi ngulu'u Jesús cha' bi' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i; bi' cha' ngusñi Pedro ya' Jesús li', nchcui' lo'o yu cha' ngua ti' cua'a ji'i yu, cha' nga'aa chcui' Jesús jua'a. ³³ Li' nguxtyacui Jesús su ndu ti, nxña'a yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i; ndacu' yu tsiya' ti cha' nu nchcui' Pedro li'.

—Tyu'utsu' nu'u 'na, Satanás —nacui yu ji'i Pedro—, cha' nga'aa tacu' loo nu'u cha' 'na. Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycui' Ndyosi nclyacua ti' nu'u juani, sca cha' nu ndya'a tyiquee ñati chalyuu ti nclyacua ti' nu'u —nacui Jesús ji'i Pedro.

³⁴ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, lo'o ji'i nu quiña'a tsa ñati nu lca'a ji'i cha' tyaa ngu' slo yu. Nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Si ntsu'u ngu' nu chañi cha' nti' ngu' tsaa ngu' lo'o na' —nacui yu—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' bi' ji'i, cha' tyaa'ya ngu' lo'o na' lcaa tsa, masi cujuui ñati ji'i ngu' bi' cuentya 'na.

³⁵ Chcuna' chalyuu ji'i ngu' si xcui' nclyacua tsa ti' ngu' ñi'ya caca ji'i ycui' ti ngu'; pana quiye chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' si tyaja'a ngu', masi cujuui ñati ji'i ngu' cuentya 'na, xqui'ya cha' nchcui' ngu' cha' tso'o jna' lo'o xa' ñati. ³⁶ Ná tyanu cha' tso'o ji'i ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu nquicha'; lo'o caja cha' ntu'ya na' tyanu tsa tso'o ji'i

ngu'. ³⁷ Ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu ji'i ngu'. ³⁸ Caca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o ña'a na' ji'i scaa ñati chalyuu nu ntyuju'u ti' jna', masi tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' tso'o nu nchcui' ti na'. Si xqui'ya na' tyuju'u ti' ngu' bi' slo ngu' cuxi chalyuu juani, masi slo ngu' suba' chalyuu juani, li' caca tyuju'u ti' na' ji'i ngu' bi' nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo ji'i ñati. Li' lye tsa ña'a xee caca lo'o tyaa na' chaca quiya' chacyuayá ji'i Sti na'. Caña na' lo'o xca nu tacati tsa ji'i ycui' Ni, cha' lubii

tsiya' ti ngu' xca bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

9

¹ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui yu—, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu ca cuayá' ti' cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu'. Tlyu tsa chacyuayá' ntsu'u ji'i Ni lo'o caca Ni loo li'.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús

² Lo'o cua ndya'a scuá tsa li' ndu'u Jesús ndyaa; lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan ndyaa lo'o. Jacua tya'a ti ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cua, ná lo'o xa' ñati ndyaa ngu'. Ca bi' laja lo'o na'a ngu' ji'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu. ³ Na'a ngu' cha' ndubi tsa ña'a ste' Jesús, ngatí tsa ña'a. Ná nchca ji'i sca ñati chalyuu qui'i ji'i ste' ngu' jua'a, masi jlo tsa ti' ngu' ñi'ya nu tyaati late' ji'i ngu'. ⁴ Laja lo'o na'a ngu', li' ndu'u tucua jyo'o Elías lo'o jyo'o Moisés, ndu jyo'o bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús. ⁵ Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, tso'o tsa cha' ndi'i ya ca nde lo'o nu'u. Ta nu'u chacyuayá' cuiña ya sna tya'a chcuaya, tsaca laca su tyl'i ycui' nu'u, chaca su tyl'i La Moisés, chaca su tyl'i La Elías —nacui Pedro ji'i Jesús.

⁶ Ndyutsii tsa Pedro lo'o tya'a ndya'a, bi' cha' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya cha' nu chcui' ngu'. ⁷ Lo'o li' ndu'u tucua sca coo nguxii tyucui ña'a hichu' ngu' su ndu ngu', li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca nu sca ti Sñi' na' —nacui Ni—, tyaca'a tsa yu 'na. Cua'a jyaca ma ji'i yu re lo'o chcui' yu lo'o ma.

⁸ Hora ti nguxña'a ngu' su ndu jyo'o bi' tsa, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu nu ngu' bi'; sca ti Jesús ndu lo'o nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

9 Li' ndu'u ngu' ñaa ngu'. Laja lo'o ngua'ya ngu' lo xlya ca'ya, ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñatí ñi'yä ngua cha' nu cua na'a ngu' lo xlya ca'ya.

—Nu lo'o cajaa y cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñatí, lo'o li' tyu'ú na' chaca quiya', li' taca cacha' mä cha' bi' ji'i xa' ñatí —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

10 Ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, masi ndube tsa ti' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, nu lo'o cua nacui yu cha' tyu'ú y cui' yu chaca quiya' lo'o ngujuui yu. **11** Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús:

—Nu mstru cha' jo'ó bi' ni, ¿ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' mstru bi', lo'o nacui ngu' cha' clyo ntsu'u cha' cäa jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya'? —nacui ngu' ji'i Jesús.

12-13 —Chañi, ntsu'u cha' cäa jyo'o Elías clyo cha' cua'ni cho'o ji'i lcaa na —nacui Jesús—. Cacha' liñi na' ji'i mä juani cha' cua laca ndyalaa jyo'o Elías bi' nde chalyuu. Lo'o jua'a cua ngua'ni ngu' lo'o yu ñi'yä nu nscua lo quityi cha' caca ji'i —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. La cui' jua'a, cua nscua cha' jna' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi, cha' ntsu'u cha' chcubé' na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñatí, lo'o jua'a nscua cha' ntsu'u cha' chcui' ngu' cha' suba' jna'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuañi' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

14 Xa' ndyalaa ngu' su ndi'i nu xa' la ty'a ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Jesús chaca quiya'. Cua ndyu'u ti'i quiña'ä tsa ñatí slo ngu', jua'a ndü xi mstru cha' jo'ó lo'o ngu'; nxlyú mstru bi' cha' hichu'ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Jesús. **15** Ndube tsa ti' nu ngu' quiña'ä lo'o na'a ngu' ji'i Jesús lijya. Nxna ngu' slo yu cha' chcui'ngu' lo'o yu li'.

16 —¿Ñi'yä cha' nchcui' mä lo'o ngu' jua? —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

17 Li' hora ti nguxana nchcui' sca ñatí nu ndü laja ngu' bi':

—Mstru —nacui ji'i Jesús—, na cua yäa lo'o na' ji'i sñi' na' slo nu'ü. Na

cu'ü yu xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu. **18** Lcaa se'i su nxalú cui'i cuxi bi' ji'i yu nclyú yu, li' ndyu'u ngo' tu'ba yu; lye ndyacu la'ya yu, lo'o li' lye ndyaca yaca cuaña' yu. Lo'o jua'a cua ndijña na' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'ä jinu'ü jua si tyaja'ä ngu' cha' culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i nu quicha re. Pana ná ngua ji'i ngu' —nacui sti nu quicha bi' li'.

19 —Ná jlya ti' cu'mä tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i mä. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'mä, nga'aa talo na' ji'i mä tsiya' ti. Pana cäa lo'o mä ji'i nu quicha jua slo na' juani.

20 Li' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha slo Jesús. Nu lo'o na'a cui'i cuxi bi' ji'i Jesús, hora ti nguxalú ji'i nu quicha bi'; nclyú lo yuu, nxasu, nxasu, ntyu-cua ngo' tu'ba li'. **21** Nchcuane Jesús ji'i sti nu quicha li':

—¿Ni jacua' nguxana quicha bi'? —nacui Jesús.

—Tya lo'o cuañi' yu, tya li' ngusñi quicha bi' ji'i yu —nacui sti nu quicha bi'—. **22** Tyu'ü tsa quiya' cua nguxlyú bi' ji'i yu lo quii', nguxtyú ji'i yu lo hitya cha' ngua ti' cui'i cha' cujuui ji'i yu. Cua'ni tya'na ti' nu'ü ji'i ya, cua'ni nu'ü sca cha' tso'o, cua'ni nu'ü jo'o ji'i yu si nchca jinu'ü —nacui sti nu quicha bi' ji'i Jesús.

23 —¿Ni cha' laca nacui nu'ü 'na jua'a, si nchca 'na? —nacui Jesús ji'i—. Lcaa lo cña nchca ji'i sca ñatí nu jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi —nacui.

24 Hora ti nchcui' sti nu quicha bi' li':

—Jlya ti' na' jinu'ü —nacui—, xtyu-cua nu'ü 'na cha' jlya la ti' na' jinu'ü hora nu lo'o nga'aa jlya tso'o ti' na' —nacui ji'i Jesús.

25 Lo'o na'a Jesús cha' quiña'ä la ñati cua tyu'u ti'i ti ngu' slo, li' ngulo yu cña ji'i cui'i cuxi bi':

—Cui'i cuxi nu'ü ni, la cui' nu'ü laca nu ngua'ni cu'ü ji'i nu quicha re —nacui Jesús—. Culo na' cña jinu'ü juani cha' tyu'u nu'ü ji'i yu cuañi' re. Nga'aa xlyú nu'ü ji'i yu tsiya' ti —nacui Jesús ji'i cui'i cuxi.

26 Ngua'ni bi' cha' cuiii ngusi'ya nu quicha, xa' lye tsa nguxalú cui*i* ji*i* nu quicha bi' lo'o ndu'u cui*i* ji*i* li'. Nclyu nu quicha bi', ntsiya nguliji ti'. Cua quiña'a tsa ngu' na'a ji*i*.

—Cua ngujuii yu —nacuiu ngu' li'.

27 Li' ngusñi Jesús ya' nu quicha bi', nguxatuu Jesús ji*i*. Ndatu nu quicha bi', cha' ngua tso'o hora ti.

28 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu nde ne' ni*i*. Li' nchcui' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji*i* lo'o yu su ntucua yculi' ti'ngu':

—¿Ni cha' ná ngua ji*i* ya culo ya ji*i* cui*i* nu ntsu'u ji*i* nu quicha bi'? —nacuiu ngu' ji*i* Jesús.

29 —Sca lo ti cui*i* cuxi laca bi' —nacuiu Jesús—. Ná nchca ji*i* mā culo mā ji*i* sca cui*i* jua'a, si ná jñā mā chacuayá' ji*i* yculi' Ndyosi cha' caca.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaaycui'

30 Lo'o li' ndu'u ngu' bi' quichí bi', nteje tacui ngu' tyuu tya'a quichí loyuu su cuentya Galilea bi'. Ná nti' Jesús cha' caja cha' ji*i* ngu' quichí bi', cha' nteje tacui yculi' yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji*i* yu, **31** cha' nti' Jesús culu'u la ji*i* nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji*i* laja lo'o ndya'a yculi' ti'ngu'.

—Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya 'na ji*i* ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacuiu Jesús ji*i* ngu'—. Cujuii ngu' bi' jna' li'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsa tya lo'o cua ndyujuii ngu' 'na, li' tyu'ú na' chaca quiya' —nacuiu Jesús.

32 Ná ngua cuayá' ti'ngu' nu ndyaca tsa'a ji*i* ñi'yq cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; pana ná ndacha'ngu' ji*i* yu ñi'yq nu nti' ñacuiu cha' nu nda yu, cha' ntsii ngu' chcui' ngu' lo'o yu li'.

*Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji*i* yculi' ca'ngu'*

33 Lo'o li' ndyalaa ngu' nde quichí Capernaum, ndyatí ngu' ne' sca ni*i*. Li' nchcuane Jesús ji*i* ngu':

—¿Ni cha' nchcui' mā lo'o tya'a ma ca tyucuiu bi' tsa? —nacuiu Jesús ji*i* ngu' bi'.

34 Ná ntaja'a ngu' cacha' ngu' ji*i* yu ñi'yq cha' nu cua nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' tyucuiu, cha' ntyuju'u ti'ngu'. Tyempo bi' cua nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' si'ndulo la cha' ji*i* tsaca tya'a ndya'a ngu'. **35** Li' ndyaca'a Jesús, xa' nchcui' yu lo'o nu tii tyucaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji*i*:

—Ñati nu nti' caca loo la ji*i* tya'a ngu' ni, ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' lcaa cña sube ti cha' xtyucua ji*i* tya'a ngu', ñi'yq ndu'ní sca msu cña ji*i* xu'na —nacuiu Jesús ji*i* ngu' bi'.

36 Lo'o li' ndu'u Jesús sca la'a ti, ñaa lo'o ji*i* sca nu sube slo ngu'. Li' nguxatuu yu ji*i* nu piti bi' nde loo su ndi*i* ngu'. Laja lo'o ngüityi Jesús ji*i* nu piti bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

37 —Lo'o xtyucua mā ji*i* sca ñati ñi'yq laca nu piti re xqui'ya na', la cui' jua'a na nxtyucua mā 'na laca —nacuiu Jesús—. Lo'o jua'a, lo'o ndu'ní mā cña 'na, la cui' jua'a ndu'ní mā cña ji*i* yculi' Ni nu cua nda 'na lijyaa nde chalyuu —nacuiu Jesús.

Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ngu' lo'o na si'na nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na

38 —MSTRU —nacuiu Juan ji*i* Jesús—, cua na'a ya ji*i* chaca ñati nu ngulo ji*i* cui*i* cuxi nu ngusñi ji*i* ñati. Ndu'ní yu cña bi' chacuayá' jinu'u, nacuiu yu, pana ná ndyaca tsa'a yu lo'o cua. Bi' cha'ngua ti'ya cua'a ya ji*i* yu, cha' ná culo yu ji*i* cui*i* cuxi nu ntsu'u ji*i* ñati —nacuiu Juan.

39 —Ná cua'a mā ji*i* —nacuiu Jesús ji*i* ngu'—. Ñati nu cua'ni sca cha' tlyu chacuayá' jna' nacuiu ngu', nga'aa ca chcui' ñati bi' cha' cuxi jna' nde loo la. **40** Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ñati lo'o na si si'i na nxuu tya'a ngu' lo'o na. **41** Chañi cha' nu chcui' na' lo'o cu'mā juani: si ta laja ti cua ña'a ca ñati masi sca tasa ti hitya co'o mā xqui'ya cha' ñati ji*i* Cristo laca mā, nde loo la tyacua cha' tso'o ji*i* ñati bi'.

*Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo la ji*i* na*

42 'Ná tso'o culu'u sca ñati tyucuii cuxi ji'i ñati nu jlya ti' 'na ñi'ya jlya ti' nu sube —nacui Jesús—. Tso'o la masi tyaca' sca quichi tonu yane yu cuxi bi', li' xtyú ngu' ji'i yu lo hitya tyujo'o. **43** Nga'q cha' xtyanu mä tsiya' ti ji'i sca cha' cuxi nu ndiya tsa ti' mä ji'i, masi ndulo tsa cha' bi' ji'i mä, nti' mä, ñi'ya si laca ya' mä. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'q cha' tye ji'i mä, masi ná lo'o cha' cuxi nu ndulo tsa ji'i mä nquicha', cha' li' ná tyalaa mä su cuxi tsa ca bilyaa. Ná ntsu'u cha' tye cha' ndyaqui' quii' ca bi', tsa cu' ti ndyaqui'. **44** Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui' quii' tsiya' ti. **45** La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' mä ji'i sca cha' cuxi nu ndyu'ni mä, masi ndulo tsa cha' bi' ji'i mä nti' mä, ñi'ya si laca quiya' mä, nga'q cha' xtyanu mä tsiya' ti ji'i. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'q cha' tye ji'i mä, masi ná lo'o cha' cuxi bi', cha' li' ná tyalaa mä su cuxi tsa ca bilyaa. **46** Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui' quii' tsiya' ti. **47** La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' mä sca cha' cuxi nu ña'q mä ji'i, nga'q cha' xtyanu mä ji'i cha' bi' tsiya' ti, ñi'ya si na culo mä ji'i y cui' cloo mä. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'q cha' tye ji'i mä, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu ndulo tsa ji'i mä nquicha', cha' li' ná tyalaa mä su cuxi tsa ca bilyaa. **48** Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui' quii' tsiya' ti.

49 'Xñi y cui' Ndyosi lcaa mst̄a nu
tyucui tyiquee ngu' sta ngu' cha'
tyaqui cuentya ji'i y cui' Ni. Lo'o xi
teje' sta ngu' lo mst̄a bi'. Lo'o jua'a xñi
y cui' Ndyosi cha' ji'i cua ña'a ca ñati
nu talo lo'o tvacua cha' ti'i ji'i ngu'.

50 Tso'o tsa teje', ndu'nijo'o tsa ji'na,
pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u ji'i,
li' nga'aa cua'nijo'o ji'na, cha' nga'aa
caca cñi' bi' chaca quiya'. Lo'o lcaa
cu'maq ni, ñi'yä laca teje'laca mä; tso'o
tsa cña ndu'ni teje' lo'o sca na cacu na,
jua'q tso'o tsa cña cua'ni mä laja ñati
chalyuu si tso'o ti tyi'lä mä lo'o tya'a
ma.

10

*Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu'
ji'i clyo'o ngu'*

1 Lo'o li' ndu'u Jesús quichí Caper-naum bi', ndyaas tyijyu' ca xa' quichí nu ntsu'u su cuentya Judea lo'o xa' la quichí nde chaca tsu' sta'a Jordán. Ca bi' ndyu'u ti'lí quiñaa'q tsa ñatí slo yu. Nclyu'u Jesús ji'lí ngu' li', ñi'yaa'q nu nclu'u ti yu ji'lí ñatí nde lcaa quichí su ndya'aq yu. **2** Li' ndyalaa xi ngu' fariseo slo yu cha' ngua ti' ngu' bi' tyijiloo ngu' ji'lí Jesús. Li' nchcuane ngu' ji'lí yu:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'na, cha' xtyanu sca ñati ji'i clyo'o yu? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

³ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—¿Ni cña ngulo jyo'o Moisés ji'i ma
cua sa'ni la lacua? —nacui Jesús ji'i
ngu'.

4 —Nda jyo'o Moisés chacuayá' ji'i ngu' qui'yu tya'a na cha' culo quityi cha' xtyanu ngu' ji'i clyo'o ngu' tsiya' ti. Nu lo'o ndu'u quityi ji'i nu qui'yu, ndye cha' clyo'o ngu' tsiya' ti; nga'aa ntsu'u cha' clyo'o ngu' bi' li' —nacui ngu' ji'i Jesús.

⁵ Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Xqui'ya cu'ma nguscua jyo'o
Moisés cha' bi', cha' ná ndaquiya'
mā tsiya' ti cha' ji'i y cui' Ndyosi
—nacui Jesús—. ⁶ Pana nu lo'o

nguxana ntucua quiya' chalyuu, nu lo'o ngüiñá ycui' Ndyosi lcaa lo na, ná ngua'ni ycui' Ndyosi jua'a. "Ngüiñá Ni ji'lí ñati; ngüiñá Ni ji'lí sca nu qui'yu, lo'o jua'a ji'lí sca nu cuna'a ngüiñá Ni", nacui quityi ji'lí ycui' Ndyosi. ⁷ "Bi cha' lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu, li' tyu'utsu' yu to' tyi sti xtya'a yu, cha' tyi'lí yu lo'o clyo'o yu, ⁸ cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu' li'." Nga'aa si'lí tucua ty'a ñati laca ngu', cha' cua laca ji'lí ngu' ñi'yä si laca ngu' sca ti ñati. ⁹ Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' ji'lí clyo'o ngu', cha' cua nda ycui' Ndyosi cha' clyo'o ji'lí ngu' —nacui Jesús ji'lí ngu'.

10 Lo'o ndyaa Jesús ne' ni'i ji'i ngu', li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cuentya ji'i cha' nu nda ca ti yu lo'o ngu'. **11** Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu ji'i clyo'o yu, cha' li' taca caja clyo'o yu lo'o chaca nu cuna'a nti' yu, cha' cuxi ndyu'ni yu lo'o nu chaca ñati bi' —nacui Jesús—. **12** Lo'o jua'a sca nu cuna'a nu culo quityi cha' xtyanu ji'i clyo'o, cha' li' taca caja clyo'o lo'o chaca nu qui'yu nti', la cui' ti cha' cuxi ndyu'ni bi' lo'o nu chaca ñati bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

13 Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' ji'i tyuu tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua ti' ngu' cha' sta ya' y cui' Jesús hique nu sube bi'. Pana ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'i ngu', cha' ná caa lo'o ngu' ji'i nu sube. **14** Lo'o na'a Jesús ñii'ya nu ndyu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ná ndiya ti' yu cha' ndyu'ni ngu' jua'a:

—Ta mā chacuayá' ji'i nu sube cha' caa ngu' ca slo na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Ná cua'a mā chacuayá' ji'i nu sube bi', cha' caa ngu' slo na'. Ñii'ya laca lo'o jlya ti' nu sube ji'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati ji'i y cui' Ndyosi, nu lo'o laca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. **15** Chañi cha' nu nchcui' na' —nacui—, cha' ná caca tyatí ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu', si ná tyucui ti' tyiquee ngu' ñii'ya nu ntsu'u tyiquee sca nu sube.

16 Lo'o li' ndyala' Jesús ji'i nu sube bi', ngulacua yu ji'i nu sube lo'o ngusta ya' yu hique ngu'.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

17 Tya ndyaa la Jesús tyucui bi', lo'o li' nxna sca nu qui'yu lijya lca'a ji'i Jesús. Ndyatú sti' slo Jesús li'.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui ji'i Jesús—. Cacha' nu'u jna', ¿na laca cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacui yu.

18 —¿Ni cha' laca nti' nu'u cha' ñati tso'o laca na'? —nacui Jesús ji'i li'—.

Sca ti y cui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni —nacui—. **19** Jlo ti' nu'u lcaa cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i ñati cua sa'ni la: “Ná cujuii mā ji'i tya'a ñati mā; ná cua'ni mā cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati; ná cuaana mā cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mā; ná chcui' mā cuentyu ji'i tya'a ñati mā; ná cua'ni mā ngana ji'i tya'a ñati mā cuaana ti; lo'o jua'a, cua'ni tlyu mā ji'i sti mā, ji'i xtya'a mā, taquiyá' mā ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi'”.

20 —Mstru —nacui nu qui'yu bi' li'—, tya cuañi' na' ndaquiya' na' lcaa cña bi'; lcaa yija ndaquiya' na' ji'i cha' bi'.

21 Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a ji'i nu qui'yu bi'. Xa' nchcui' yu lo'o li': —Sca ti cña lyiji cua'ni nu'u —nacui Jesús ji'i—. Yaa clyá cujuí nu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u, cha' tyu'u cñi ta nu'u ji'i ngu' ti'i li'; tyacua xi cha' tso'o jinu'u nde loo la ca su ntucua y cui' Ndyosi. Li' xa' tyaa nu'u ca slo na' cha' tyaa nu'u lo'o na'.

22 Lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús lo'o, xa' ña'a ngulacua ti' li'; xñi'i tsa ti' cha' culiya' tsa nu qui'yu bi'. Ndu'u ndyaa li'.

23 Nguxtyacui Jesús nxña'a ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—Tucui tsa caca cha' tyalaa ngu' culiya' ca su laca y cui' Ndyosi loo —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

24 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu li', cha' nchcui' yu jua'a cha' ji'i ngu' culiya'. Bi' cha' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Cu'mā ngu' cuañi' —nacui Jesús—, tucui tsa caca cha' caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu', si tiji' tsa ti' ngu' ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i y cui' ca ngu'. **25** Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñii'ya sca camello. Lasa la cha' bi', tucui la tyatí sca ngu' culiya' cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' caca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i yu.

26 Lo'o ndyuna ngu' cha' bi' ndube tsa ti' ngu' li'.

—¿Tilaca taca ji'i clyá ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu lacua, cha' tyalaa

ca slo y cui' Ndyosi? —nacuī ngu' ji'i Jesús li'.

²⁷ Lo'o ngua tii Jesús ñi'yä nu ncly-acua ti' ngu', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

—Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ñatī chalyuu; pana y cui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacuī Jesús ji'i ngu'.

²⁸ Nchcui' Pedro lo'o li':

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya ji'i lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ñi'yä nu nacuī nu'u cha' cua'ni ya —nacuī Pedro ji'i Jesús.

²⁹ —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacuī Jesús—, cha' cua ña'a ca ñatī nu ntsu'u cha' tsaa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya jna', lo'o jua'a nguxtyanu ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti. Masi tya'ngu', masi tya'a ngula ngu' masi qui'yu masi cuna'a, masi xtya'a ngu', masi sti ngu', masi sñi'ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi tyanu lcaa cha' bi', ³⁰ pana la cui' chalyuu juani xa' caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti'ngu'. Caja su caca tya'ngu', caja nu caca tya'a ngula ngu', caja nu caca xtya'a ngu', caja nu caca sñi'ngu', caja yuu su cua'ni ngu' cña; hasta sca siyento tsa lo cua cha' bi' caja ji'i ngu'. Lo'o la cui' jua'a tyacua cha' ti'i ji'i ngu', pana ca nde loo la caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi!. ³¹ Nde loo la caca ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; nde chu' la tyanu ngu' nu ndu'u tucua clyo —nacuī Jesús ji'i ngu'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa tiycui'

³² Xa' ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndyaa Jesús lo'o nu ngu' tya'a ndya'a yu tyucuii tsaa ngu' nde Jerusalén. Nde loo ndyaa y cui' Jesús. Lye tsa ngulacua ti'ngu' tya'a ndya'a yu, jua'a nu xa' la ñatī nu ndya'a lca'a ji'i ngu', ntsii tsa ngu'. Ndyaa lo'o Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyatsu'ngu' sca

la'a ti cha' chcui' Jesús lo'o ngu' bi' ñi'yä cha' nu caca ji'i y cui' yu nde loo la.

³³ —Cua'a jyacä ma —nacuī Jesús ji'i ngu' bi' li'—, cua ngusñi na tyucuii nde ca'ya juani cha' tsaa na Jerusalén. Cajua taya'ngu' na nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatī, cha' tsaa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru cha' jo'ó. Cua'ni cuayá'ngu' bi' 'na li'. Chcui'ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, lo'o jua'a xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. Li' tsaa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo ji'i lcaa na.

³⁴ Li' xtyí lo'o ngu' bi' 'na, tyu'u hitya sañi'ngu' bi' loo na', quiji'i ngu' bi' 'na lo'o reta. Li' cujui'i ca'a ngu' bi' 'na lo crusi cha' cajaa na'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsä, li' tyu'u na' chaca quiya'.

Ndijña Jacobo lo'o Juan sca cha' tso'o ji'i Jesús

³⁵ Lo'o li' ñiaa Jacobo lo'o Juan tya'a slo Jesús. Sñi' Zebedeo laca ngu' bi'.

—Mstru —nacuī ngu'—, tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, ntsu'u sca cha' nu nti' ya cha' cua'ni nu'u cuentya ji'i ya —nacuī ngu' ji'i Jesús.

³⁶ —¿Na laca nti' ma cha' cua'ni na' cuentya ji'i ma? —nacuī Jesús ji'i ngu' li'.

³⁷ —Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' ji'i ya cha' stu'ba ti tyaca'a ya lo'o nu'u ca su tlyu su xee tsa, ca su caca nu'u loo nde loo la —nacuī ngu' bi'—. Tsaca ya tyaca'a ya la'a tsu' cui su ntucua nu'u, chaca ya tyaca'a ya la'a tsu' coca jinu'u.

³⁸ —Ná jlo ti' ma ñi'yä cha' ndijña ma 'na juani —nacuī Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha taca ji'i ma cha' co'o ma taná clyaa' nu nga'a cha' co'o na'? ¿Ha talo ma si xcube'ngu' ji'i ma ñi'yä nu nga'a cha' xcube'ngu' 'na nu lo'o cujuii ngu' 'na?

³⁹ —Taca ji'i ya —nacuī ngu' ji'i Jesús li'.

—Chañi cha' lo'o cu'mä nga'a cha' co'o ma taná clyaa' nu nga'a cha' co'o y cui' na! —nacuī Jesús—. Chañi cha' chcubé' ma ñi'yä nu nga'a cha' xcube'ngu' 'na. ⁴⁰ Pana, nu tyaca'a ma la'a tsu' cui 'na, nu tyaca'a ma la'a tsu'

coca 'na ni, ná ntsu'u chacuayá' 'na cha' ta na' su tyaca'a ñatí ca ndacua. Cua laca ngusubi ycul' Ni ji'i ñatí nu tyaca'a nde sii' na' tyempo bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

41 Nu xa' la tii tya'a ngu' nu ndya'a lo'o Jesús ni, lo'o ngua tii ngu' ñi'yä cha' laca nu ngüijña Jacobo lo'o Juan ji'i Jesús, chii tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' bi' li'. **42** Pana nchcui' Jesús lo'o ca ta'a ngu' sca tyempo ti:

—Jlo ti' mä cha' nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui Jesús—. Lye tsa nclyo ngu' bi' cña ji'i ngu' ca quichí tyi ngu'.

43 Pana nu cu'mä ni, ná tso'o cua'ni mä jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua mä ji'i tya'a ñatí mä, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni mä, si cua nti' mä cha' caca mä loo ji'i ngu' bi'. **44** Lo'o jua'a si nti' mä cha' ndulo la cha' ji'i mä cuentya ji'i ngu' tya'a mä, ntsu'u cha' cua'ni mä ñi'yä si laca mä msu ji'i tya'a ñatí mä, masi ná lo'o caya!. **45** Na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñatí, ná lijyä na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycul' na' laca na' msu ji'i ñatí, bi' cha' lijyä na'. Na cua lijyä na' cha' cajaa na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí, cha' cua'ni lyaá na' ji'i quiña'a tsa ñatí li' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i Bartimeo nu cuityi'

46 Lo'o li' ndyalaa Jesús ca quichí Jericó. Nteje tacui ngu' cla'be quichí bi'. Nu lo'o cua tyaa ti Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' quiña'a tsa ñatí ndyaa lo'o ngu' bi'. Jua'a ngua li', to' tyucuii nga'a sca nu cuityi' nu naa Bartimeo, ndijña msta ji'i ngu' nu lijyä bi'. Sñi' Timeo laca nu quicha bi'. **47** Nu lo'o ngua tii yu quicha bi', cha' lijyä ycul' Jesús Nazaret, cuii ngusi'ya ji'i Jesús li':

—Jesús, ñatí tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna' —nacui nu quicha bi' ji'i Jesús.

48 Tyuu tya'a ñatí ngua ti' cua'a ngu' ji'i nu quicha bi', cha' cuaana ti tyaca'a, ngua ti' ngu'; pana ná ntaja'a nu quicha bi', cuii la nxi'ya li':

—Cusu', ñatí tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui nu quicha—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'.

49 Li' ndatu Jesús, se'i ti ndu yu li'.

—Nacui mä ji'i yu cha' cña yu ca nde —nacui Jesús.

Li' nacui ngu' ji'i nu cuityi' cha' tsaa ca slo Jesús.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'u juani —nacui ngu' ji'i nu quicha bi'—. Tyatu nu'u, yaa clya nu'u slo La Jesús jua —nacui ngu'.

50 Li' ngulo nu quicha plee ji'i, nxtyanu ji'i. Hora ti ndyatú ngusna ndyaa slo Jesús. **51** Li' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—¿Na laca nti' nu'u cha' cua'ni na' lo'o nu'u? —nacui yu ji'i.

—MSTRU —nacui nu cuityi'—, cua'ni nu'u jo'o 'na, cha' xa' tyaca' tso'o xee cloo na' ña'a na' chaca quiya' —nacui ji'i Jesús.

52 —Tso'o —nacui Jesús ji'i—, tyaa nu'u to' tyi juani. Jlya ti' nu'u 'na, bi' cha' cua ndyaca tso'o cloo nu'u.

Hora ti ngua tso'o cloo nu cuityi' bi', na'a chaca quiya'. Li' ndu'u lca'a ji'i Jesús tyucuii.

11

Ngua'ni chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

1 Ca tiya'la ndyalaa ngu' cacua ti to' quichí Jerusalén su ndi'i tucua tya'a quichí sube ti nde sii' ca'ya Olivos. Betfagé lo'o Betania naa quichí sube bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

2 —Yaa mä ca quichí sube ti ndacua ti —nacui—. Lo'o tyalaa mä to' quichí bi', hora ti ña'a mä ndu sca huru ndyaaca' nu bilya tyucua ngu' chü'. Satí' ma ji'i, cha' tyaa lo'o ma ji'i ca nde. **3** Si ntsu'u ngu' nu cachá ji'i mä ni cha' laca ndyu'ni mä jua'a, li' ñacui mä ji'i ngu' bi': “Ntsu'u cña nu cua'ni huru re cuentya ji'i ycul' nu Xu'na

na. Hora ti tya^q lo'o ya ji'i ni' chaca quiya'." Jua'a ñacui m^a ji'i ngu' bi' li'.

⁴ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' quichi sube ti bi'; nquiye huru ji'i ngu' su ndu to' calle, ndyaaca^q ni' nde toni'i ji'i ngu'. Lo'o ngusati' ngu' ji'i ni', ⁵ li' nchcui' sca ñati nu ndu cacua ti lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ngusati' m^a ji'i huru jua? —nacui yu ji'i ngu'.

⁶ Ndacha' ngu' ji'i yu bi' ñi'y^a cña nu ngulo Jesús ji'i ngu' cha' chcui' ngu' lo'o. Li' nda yu chacuayá' cha' tsaa ngu' lo'o huru. ⁷ Ñaa lo'o ngu' ji'i huru slo Jesús li'. Ngusta ngu' camxa ji'i ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni', ndyaa tucua Jesús hichu' li'. ⁸ Lo'o jua'a ngusta ngu' xa' late' lo yuu tyucuiⁱ bi', jua'a ndyaa ngu' ngusi'yu ngu' sta^a yaca cha' sta ngu' laca' lo yuu, cha' ca tso'o ña'a tyucuiⁱ su tyeje tacui huru lo'o Jesús.

⁹ Ngusi'ya ngu' nu ndyaa nde loo Jesús, ngusi'ya ngu' nu lijy^a nde chu^u; lye tsa ndyu'ni chi^a ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui^a ngu'—. Culacua^q ycui' Ni ji'i nu qui'yu re nu lijy^a lo'o chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui^a ngu'—. ¹⁰ Tso'o tsa si cua'ni tlyu na ji'i yu re, cha' cua ngulala ti cha' caca ycui' Ndyosi loo ca nde. Li' caca ñi'y^a nu ngua lo'o ngua jyo'o cusu' David loo cua sa'ni la —nacui^a ngu'—. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui^a ngu'.

¹¹ Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi Jerusalén, ndyatí^a ngu' to' lo'o ji'i quichi bi'. Hora ti ndyaa na'a Jesús ne' laa tonu cajua li'. Na'a yu ji'i lcaa lo na nu ntucua cajua, lo'o li' ngux-tyuu^a yu ñaa yu nde quichi Betania chaca quiya' lo'o nu tii tyucuaa tya'a^a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' ngusiiⁱ tsa li'.

Ngusta Jesús yabe' ji'i sca yaca quityi nu ná lo'o si'yu

¹² Lo'o nguxee chaca ts^a li' ndu'u^a ngu' quichi Betania. Cuati ntyute^a tsa Jesús li'. ¹³ Na'a yu cua tyijyu' xi su

ndu sca yaca quityi nu ntsu'u laca' ji'i. Ndyaa na'a yu si ntsu'u si'yu lo, pana laca' ti ntsu'u, ná ntsu'u si'yu lo bi' tsiya' ti, cha' tya lyiji tyalaa tyempo tyu'u si'yu lo yaca bi'.

¹⁴ —Nga'aa cacu ngu' tsiya' ti si'yu nu tyu'u lo yaca cua —nacui^a Jesús li'.

Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ni, ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu ji'i yaca bi'.

Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

¹⁵ Tya ndyaa la ngu' xi, ndyalaa ngu' quichi Jerusalén. Li' ndyatí^a Jesús ndyaa ne' laa tonu jua, nguxana yu ngulo'o yu ji'i ngu' nu ndujui' yu'ba cajua; lo'o ji'i ngu' nu ndyi'ya yu'ba bi', ngulo'o yu ji'i ngu' bi'. Lo'o nu ngu' nu nchcutsa'a cñi ji'i ñati ni, nguxasu yu mesa ji'i ngu' bi', jua'a nguxasu yu yaca xlya ji'i ngu' nu ndujui' paloma. ¹⁶ Ná nda Jesús chacuayá' tyeje tacui^a ngu' lo'o yu'ba ji'i ngu' ca ne' laa tonu bi'. ¹⁷ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' jua:

—Ndi'y^a nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i laa re: "Ni'i su caca chcui' lcaa ñati lo'o ycui' Ndyosi, jua'a ñacui^a ngu' cha' ji'i ni'i 'na, nacui^a Ni". Jua'a nscua lo quityi —nacui^a Jesús li'—, pana juani, cua ngua'ni m^a cha' to' tyi^a ngu' cuaana laca ni'i re —nacui^a Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁸ Ndyuna sti jo'ó nu laca loo cha' bi', jua'a ndyuna mstru cha' jo'ó. Na'a^a ngu' cha' quiña'a^a tsa ñati^a ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nclyu'u Jesús ji'i^a ngu', bi' cha' ntsii^a nu ngu' tlyu bi' si caca tlyu la Jesús; ngua ti' nu ngu' tlyu bi' si caja ñi'y^a caca cujuii^a ngu' ji'i^a Jesús li'. ¹⁹ Lo'o cua ngusii^a tsa, li' ñaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Ná ndyanu^a ngu' nde quichi tlyu bi' talya.

Ngüityi yaca quityi bi'

²⁰ Nguxee chaca ts^a, li' xa' nteje tacui^a ngu' cacua ti su ndu yaca quityi bi'. Cua ngüityi tsiya' ti yaca bi', tyuci^a ña'a lo'o quiche suu^a ngüityi. ²¹ Li' ntsu'u ti' Pedro cha' nu nchcui^a Jesús ji'i yaca bi' tya la caa.

—Mstru, ña'q xi ca nde ña'q —nacui Pedro ji'i Jesús—. Cua ngüityi yaca quityi nu ngusta nu'u yabe' ji'i.

²² —Nga'q cha' jlya ti' mä ji'i ycui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. ²³ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mä juani, cha' si chcui' mä lo'o ca'ya re: "Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua nu'u nde lo hitya tyujo'o", ñacui mä, jua'q cua'ni ycui' Ni lo'o ca'ya bi!. Jua'q caca si chañi ji'i mä cha' jlya ti' mä cha' caca sca cha' nu jña mä ji'i Ni, pana si ná jlya ti' mä cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, ná caca bi' li!. ²⁴ Lo'o jua'q lcaa lo cha' nu ndijña mä ji'i ycui' Ni laja lo'o nchcui' mä lo'o Ni, chañi cha' ta ycui' Ni cha' bi' ji'i mä, si chañi cha' jlya ti' mä ji'i Ni. ²⁵ La cui' jua'q, lcaa quiya' nu lo'o ndu mä cha' chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi, ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' mä ji'i tya'a ñati mä, si ntsu'u cha' ngusu'ba ñasi' ngu' ji'i mä. Li' ycui' Ndyosi Sti mä nu ntucua nde cuä, caca ji'i Ni cua'ni clyu ti' Ni ji'i mä ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mä. ²⁶ Pana ná cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi Sti mä ji'i mä ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mä, si ná lo'o cua'ni clyu ti' mä ji'i tya'a ñati mä.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi

²⁷ Li' xa' ndyalaa ngu' nde Jerusalén. Xa' ndyatí Jesús ndyaa xi ne' laa tonu jua. Na'q sti jo'ó tlyu ji'i yu, lo'o jua'q nu mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' nu laca loo ji'i quichi, na'q ngu' ji'i yu. Li' ndyu'u ti'ji'ngu' slo yu.

²⁸ —¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u cña nu ndyu'ni nu'u? —nacui ngu' ji'i Jesús—. ¿Tilaca laca nu ngulo cña jinu'u? —nacui ngu'.

²⁹ —Lo'o jua'q na', xcuane na' sca cha' ji'i cu'mä —nacui Jesús li'—. Xacui mä cha' bi'na, lo'o li' cacha' na' ji'i mä tilaca laca nu nda chacuayá' 'na —nacui yu—. ³⁰ Ndilya laca cha' bi': ¿Tilaca laca nu ngulo cña ji'i jyo'o Juan cha' tyucuatyá yu ji'i ngu'? ¿Ha ycui' Ndyosi nda chacuayá' ji'i Juan bi' lijya? —¿Ha ñati chalyuu ti nda

chacuayá' ji'i yu? Cacha' liñi cu'mä jna' —nacui Jesús ji'i ngu'.

³¹ Li' cuaana ti nchcui' nu ngu' tlyu bi' lo'o tya'a ngu':

—Si ñacui na cha' ycui' Ndyosi ngulo cña ji'i jyo'o Juan bi', li' xacui yu cha' ji'i cua: “¿Ni cha' laca ná ndaquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' yu lacua?” ³² ¿Ha tso'o la ñacui na cha' ñati chalyuu ti ngulo cña ji'i Juan? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Na cua ntsii nu ngu' nu laca loo bi' ña'q ji'i lcaa ngu' nu ndi'i quichi bi'. Jlo ti' nu ngu' tlyu bi' cha' lcaa ngu' bi' cua ngusñi ngu' cha' ji'i jyo'o Juan cha' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua.

³³ —Ná jlo ti' ya —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

—Tso'o lacua —nacui Jesús—. Lo'o jua'q na' ni, ná cacha' na' ji'i mä tilaca laca nu ngulo cña 'na cha' cua'ni na' cña nu ndyu'ni na' —nacui yu ji'i nu ngu' tlyu bi'.

12

Cui' ji'i msu xña'q

¹ Lo'o li' nguxana Jesús nda yu sca cuii lo'o nu ngu' tlyu nu ndu cacua ti slo yu:

—Ntsu'u sca ñati, ndi'i xi tyuu tya'a yaca si'yu losu' tyixi ji'i nu cua ndyataa yu. Ngüiñá yu sca lo'o chü' yaca bi!. Li' ngulu yu sca pilya tlyu ne' quee su tyatá si'yu, cha' tyu'u hitya tyixi ji'i si'yu bi!. Lo'o jua'q ngüiñá yu sca ni'i su tyi'ji'ngu' cuä ji'i yaca si'yu bi!.

'Li' nda yu ne' lo'o su ndu yaca bi' ngüiñá xa' la ñati. Tsa cla'be ti si'yu nu tyu'u lo yaca bi' caja ji'i ycui' li'. Li' ndu'u yu ndyaa yu xa' quichi tyijyu' la. ² Lo'o ndyalaa co' nu nga'q cha' cumi si'yu losu' bi', li' ngulo yu cña ji'i msu ji'i cha' tsaa slo ñati bi', tsaa squi'ya xi si'yu losu' tyixi nu nga'q cha' tyacua ji'i ycui'. ³ Hora ti ntejeya' ngu' nu ndu loo cña bi' ji'i msu nu ndyalaa ca ti, ngujui'ji'ngu' ji'i; ná nda ngu' ni sca ti si'yu losu' cacuxu'na cña bi'. ⁴ Xa' ngulo xu'na cña ji'i chaca msu cha' tsaa na'q msu bi' ji'i yaca si'yu ji'i yu. Chaca quiya' ngua'ni lya'

tsa ti' ngu' bi' ji'i msu nu ndyala slo
ngu'. Ngujui'ndacu'ngu'scua'hique
msu bi', lo'o jua'a ngu'ngu' quee ji'i.
⁵ Xa' ngulo xu'na bi' cña ji'i chaca
msu, lo'o li' ndyujuuii ngu'ji'i nu msu
bi'. Tyuu tya'a msu cua nda xu'na cña
ji'i cha' tsaa squi'ya ngu' si'yu losu'
bi', pana ngua'ni lya' tsa ti' nu ñati
bi'ji'i ca ta'a msu nu ndyaa slo ngu'.
Ntsu'u msu bi' ñaa ngujui'ji ti ngu'ji'i,
lo'o jua'a ntsu'u nu ndyujuuii ngu'ji'i
tsiya' ti.

⁶ 'Chaca tya ñati ndyanu ji'i xu'na
cña bi', sca sñi'yu nu tyaca'a tsa ji'i
laca bi'. Li' nda xu'na cña ji'i sñi'ycui'
ca cha' tsaa na'a ji'i nu ngu' nu lya'
ti' bi'. "Ná tyiquee' taquiya' ngu'ji'i
sñi'na", ngua ti' xu'na bi'. ⁷ Pana lo'o
na'a nu ngu' nu lya' ti' bi'ji'i sñi'ycui'
xu'na cña bi', li'nguxana ngu'nchcui'
ngu' lo'o tya'a ngu': "Nu jua caca
xu'na yaca re nde loo la", nacui ngu'
ji'i tya'a ngu'. "Tso'o la si ca ta'a na
cujuui clya na ji'i yu, cha' tyanu yaca
re cuentya ji'na tsiya' ti", nacui ngu'.
⁸ Li'ngusñi ngu' bi'ji'i sñi' xu'na cña
bi', ndyujuuii ngu' bi'ji'i; nguxcuaq
ngu'ji'i jyo'o bi' ca chu'lo'o.

⁹ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu',
nchcuane yu sca cha'ji'i ngu'li':

—¿Ni'ya cua'ni xu'na cña bi'li?
—nacui Jesús ji'i ngu'—. Ná tyiquee'
ndi'ya cua'ni yu: tyaa ycui' xu'na cña
bi' ca su ndu yaca bi'; li' cujuui yu ji'i
lcaa ñati nu lya' ti' bi', cuati ta yu ji'i
yaca si'yu bi'jña xa'la ñati cha' cua'ni
ngu' cña ndacula. Jua'a cua'ni xu'na
cña bi'.

¹⁰ ¿Ha bilya chcui' mä lo quityi ji'i
ycui' Ndyosi su nscua ndi'ya?:

Ntsu'u sca quee nu nguxcuaq cuityi
ni'i ji'i clyo, cha' ná tso'o ña'a
quee bi'nti'ngu';
pana juani cua ngujui cña nu cua'ni
quee bi', cha'ndu bi' su ndulo
la cha'ji'i cuentya ji'i ycui'
Ndyosi.

¹¹ Ycui'nu Xu'na na ngua'ni cha' jua'a
ngua cha'bi', bi'cha'ndube tsa
ti'na ji'i cha'tlyu bi'.
Jua'a nchcui' quityi —nacui Jesús.

¹² Lo'o li'ngua ñasi'nu ngu'tlyu bi'
ji'i Jesús, cha'ngua tii ngu'bi', cha'
cua nchcui' Jesús cha'ji'iycui'ngu'bi'
laja lo'o nda yu cuii'bi'lo'o ngu'. Xñi
ngu'bi'ji'i Jesús ngua ti'ngu'; pana
nángua ji'i ngu', cha'ntsii'ngu'ji'i nu
ñati'quiña'qabi'. Bi'cha'ndu'u nu ngu'
tlyu bi', ndyaa ngu'li'.

Cha'ji'i cña loo ngu'

¹³ Ca tiya'la li'ngulo nu ngu'tlyu
bi'cñaji'i tucua sna tya'a ngu'fariseo,
jua'a ji'i xi ñati'nu cuentya ji'i rey
Herodes, cha' tsaa ngu'ca slo Jesús,
cha'chcui'cuayá'ngu'lo'o yu. ¹⁴ Lo'o
cua ndyalaa ngu'slo yu, li' nchcui'
ngu'lo'o yu:

—MSTRU —nacui ngu'ji'i Jesús—, jlo
ti' ya cha'liñi tsa ndu'ni nu'u; la cui'
cha'liñi nu ntsu'uji'iycui'Ndyosi, bi'
ti cha'laca nu nclu'nu'ujii'ngu'. Ná
ndube ti'nu'üñi'ya cha'nu nchcui'
ngu'jinu'ü. Sca ti cuayá'nti'nu'ü
ñi'ya nu'üji'i lcaa ñati, masi ngu'ti'i,
masi ngu' tonu. Tyu'u cha'clyut'i'
jinu'ü, ¿ha tso'o si ta na cñicña loo na
cuentya ji'i rey tlyu nu ndi'i xa' tsu'
bi? —nacui ngu'—. ¿Ha ndu'ni tsa
cha'ta na cñibij'i ngu'? ¿Ha ná tso'o
la masi náta na cñibij'i ngu'?
—nacui ngu'—.

¹⁵ Ngua tii Jesús cha'tucua cha'
ntsu'u tyiquee ngu'bi'.

—¿Ni cha'laca nchcui'cuayá'mä
'na jua'a? —nacui Jesús ji'i ngu'bi'—.
Ta mä sca cñiplata'na cha'ñi'qan'a
ji'i.

¹⁶ Li'nda ngu'sca cñiji'i. Nchcuane
Jesús ji'i ngu'li':

—¿Tilaca nu ca ji'i lcui'nu nga'qachu'
cñire? ¿Ti ji'i xtañiyu nu nscua chü'
cñire? —nacui Jesús ji'i ngu'.

—Xtañi nu reytlyu nu ndi'i xa' tsu',
bi'nga'qachü'cñicua —nacui ngu'li'.

¹⁷ —Tso'o —nacui Jesús li'—, ji'i rey
tlyu bi' tya mä lcaa na nu nga'qachat'a
mäji'ilacua, lo'o jua'ajii'ycui'Ndyosi
tyamälcaa na nu ntsu'u cha'tya mä
ji'i Ni.

Ndube tsa ti'ngu'cha'nchcata sja'ji'i
Jesús xtyacui cha'lo'o ngu'bi'.

*Nchcuane ngu'ji'i Jesús ñi'ya caca
lo'otyu'úngu'chaca quiya'*

18 Lo'o li' ndyalaa xi ngu' saduceo slo Jesús; lo'o nu ngu' bi' ni, ná jlya ti' ngu' cha' tyo' o chaca quiya'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' ji'i Jesús li':

19 —Mstru —nacui' ngu' bi'—, sa'ni la nguscua jyo' o Moisés sca cha' lo quityi cuentya ji'i tyo' a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujuii tsaca yu ni, si cua ngujui clyo' o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña ji'i tyo' a ngula yu nu ntucua ycui' ti cha' caja clyo' o lo'o nu cuna'a clyo' o jyo' o tyo' a yu. Li' chcui' ngu' ji'i sñi' clyo' o ngu' cha' sñi' nu qui' yu nu cua ngujuii bi' laca bi', cha' ná chcuna' xtañi yu nu cua ngujuii bi'. Jua'a nchcui' Moisés cua sa'ni la. **20** ¿Ni'yä caca li'? Ngua sca quiya' ndi'i cati tyo' a nu qui' yu, xcui' tyo' a ngula ngu'. Ngujui clyo' o nu cusu' la, pana yala ti ngujuii li', lo'o bilya caja sñi' ngu'. **21** Lo'o jua'a ngujui clyo' o nu cuna'a ti'i bi' lo'o chaca yu tyo' a ngula jyo' o bi'. La cui' jua'a ngujuii nu qui' yu bi', lo'o bilya caja sñi' ngu'. Xa' ngujui clyo' o nu cuna'a ti'i bi' lo'o chaca yu tyo' a jyo' o bi'. **22** Lo'o jua'a ngua cha' ji'i lo'o nu cati tyo' a ngu' qui' yu bi'. Ná ngujui sñi' ngu' tsiya' ti. Su cua ndye, li' ngujuii nu cuna'a bi'. **23** Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo' o chaca quiya' ni, ¿tilaca caca clyo' o nu cuna'a bi', cha' nu ca ta'a cati tyo' a ngu' bi' cua nguti'i lo'o nu cuna'a bi'?

24 —Ná jlo ti' mä tsiya' ti —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—, cha' ná nchca cuayá' ti' mä ni'yä cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi. Ná nchca cuayá' ti' mä ni'yä ña'a cña tonu tsa nu nchca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni Ni. **25** Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo' o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo' o ngu' li'. La cui' ni'yä nu ndi'i xcä ji'i ycui' Ndyosi ca su ntucua Ni, la cui' jua'a tyi'i ngu' li'. **26** ¿Ha ná jlya ti' mä cha' tyu'ú jyo' o chaca quiya'? ¿Ha bilya chcui' mä lo quityi nu nguscua jyo' o Moisés cua sa'ni la? Tso'o la si chcui' mä ni'yä nscua cha' ji'i yaca quiche' bi', nu lo'o nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Moisés ndi'yä: "Ycui' Ndyosi Xu'na Abram laca na!", nacui' ycui' Ni ji'i Moisés; "ycui' Ndyosi Xu'na Isaac laca

na', ycui' Ndyosi Xu'na Jacob laca na!". **27** Ná nacui' quityi bi' cha' na cua ngua ycui' Ndyosi Xu'na ngu' bi', ña'a ti tyo' o laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; lo'o jua'a laca ycui' Ndyosi Xu'na lcaa ñati lu'ú. Bi' cha' nacui' na' cha' ná ngua cuayá' ti' mä tsiya' ti —nacui' Jesús ji'i nu ngu' saduceo bi'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya ji'i ycui' Ndyosi

28 Ndü sca mstru cha' jo'ó slo Jesús li'. Ndyuna mstru bi' ni'yä nu nguxacui' ngu' cha' ji'i Jesús, ni'yä ngua cha' tso'o tsa nchcui' Jesús lo'o ngu'. Lo'o li' nchcuane mstru bi' sca cha' ji'i Jesús:

—Ca ta'a cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na ni, ¿ni'yä cña laca nu ndulo la cha' cua'ni na ji'i? —nacui' ji'i Jesús.

29 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i mstru bi':

—Ndi'yä nchcui' cha' nu nscua clyo' la bi': "Cu'mä ngu' Israel, cua'a jyaca mä cha' sca ti ycui' Ndyosi laca nu Xu'na na" —nacui' Jesús ji'i—. **30** "Lo'o jua'a ntsu'u cha' tyucui tyiquee mä tyu' u cha' ji'i mä lo'o ycui' Ndyosi nu Xu'na mä, nu lo'o lubii ti cresiya ji'i mä, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique mä, jua'a lo'o tyucui juersa ji'i mä tyu' u cha' ji'i mä lo'o Ni." **31** Lo'o jua'a nscua chaca cha' nu nchcui' ndi'yä: "Cua'ni tyo' na ti' mä ji'i tyo' a ñati mä ni'yä nu ndu'ni tyo' na ti' mä ji'i ycui' ca mä". Nga'aa ntsu'u xa' la cña nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na —nacui' Jesús.

32 —Cha' liñi laca cha' nu nchcui' nu' u, mstru —nacui' mstru bi' ji'i Jesús—, chañi cha' nu nchcui' nu' u cha' sca ti ycui' Ndyosi nu chañi cha' laca Ni Xu'na na; nga'aa ntsu'u chaca.

33 Lo'o jua'a tyucui tyiquee na nga'a cha' tyu' u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique na, jua'a lo'o tyucui juersa ji'na tyu' u cha' ji'na lo'o Ni; ndu'ni tsa cha' cua'ni na jua'a. Lo'o jua'a cha' cua'ni tyo' na ti' na ji'i tyo' a ñati na, ni'yä nu tyo' na ti' na ña'a na ji'i ycui' ca na, tso'o tsa cha' bi'. Nu lo'o cua'ni na cña

ju'a, quiña'a tsa cha'tso'o ndyu'ni na li'. Xtyi la cha' ndulo ji'na cha' tsaa lo'o na mstā nu caca ji'i y cui' Ndyosi, masi mstā ndyaqui, masi na'ni lu'u nu cujui na ca ne' laa cha' caca mstā.

³⁴ Ngua cuayá'tso'o ti' nu qui'yu bi', ngua ti' Jesús.

—Ná quiña'a tsa lyiji jinu'u cha' tyatí nu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jinu'u —nacui Jesús ji'i mstru bi'.

Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', nga'aa nchcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o, cha' ntsii ngu' xi ji'i.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i Cristo

³⁵ Tya ndu Jesús nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa tonu bi'. Li' nchcuane yu ji'i ngu':

—Nchcui' nu mstru cha' jo'ó bi' cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David caca Cristo —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca nchcui' mstru bi' jua'a?

³⁶ Cua nchcui' y cui' jyo'o David tya sa'ni la cha' Xu'na yu laca y cui' Cristo. Xqui'ya cha' ngulu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i David, bi' cha' ngus-cua yu ndi'ya:

Y cui' Ni nu laca Xu'na na nacui ji'i
Cristo nu Xu'na na!:

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' 'na',
nacui Ni,
“ñ'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i
lcaa tya'a cusuu jinu'u,
cha' caca nu'u loo ji'i lcaa ca cha'',
nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na na
ji'i Cristo.

³⁷ Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'i
Cristo —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni
cha' laca nchcui' ngu' cha' ñati tya'a
ji'i jyo'o David caca y cui' Cristo lacua?

Tso'o tsa ndyuna ñati cha' nu nda
Jesús, lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu ca
bi'.

Ngusta Jesús qui'ya ji'i mstru cha' jo'ó bi'

³⁸ Lo'o li' tya nclyu'u la Jesús ji'i
ngu':

—Tii ti ti' ma cha' ná cñilo'o mstru
cha' jo'ó ji'i ma. Ndiya tsa ti' ngu' bi',
cha' tyijiloo ngu' ji'i xa' la ñati —nacui

Jesús—. Lacu' ngu' bi' late' tso'o ña'a
nu tyucui cu', cha' lye tsa cua'ni chi
xa' ñati loo ngu' bi' lo'o ndya'a ngu'
lcaya!. ³⁹ Ndiya ti' mstru bi' tyucua lo
yaca xlyaa nu tso'o la ña'a ne' laa, jua'a
tyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndy-
aca ta'a. ⁴⁰ Hasta nxlyaa mstru bi' ni'i
ji'i nu cuna'a ti'i, jua'a ji'i lcaa na nu
ntsu'u ji'i nu cuna'a bi' nxlyaa ngu'.
Tyiquee' nchcui' mstru bi' lo'o y cui'
Ndyosi; pana na cuiñi ti ndu'ni ngu'
jua'a, cha' ña'a ñati ji'i ngu' nti' ngu'.
Bi' cha' lye la xcube' Ni ji'i mstru bi',
nu lo'o tyalaa tsā cha' cua'ni cuayá' Ni
ji'i lcaa ñati.

Mstā nu nda sca nu cuna'a ti'i

⁴¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi',
li' ndyaa tucua yu xi ne' laa bi' cacua
ti su ndu cajū su nxu'ba ngu' cñi cha'
caca mstā. Na'a yu ji'i nu quiña'a tsa
ñati nu ndya'a nsu'ba mstā ne' caju
cajua. Ndyaa'ba ngu' culiya', quiña'a
tsa cñi ngusu'ba ngu' culiya' bi' ne'
caju bi'. ⁴² Li' ndyalaa sca nu cuna'a
ti'i, ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube
ne' caju bi', ñi'ya nti' si laca bi' sca
centavo ti. ⁴³ Li' nchcui' Jesús lo'o nu
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' caa ngu'
slo:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma
—nacui Jesús ji'i ngu' bi'—, cha' tlyu
la mstā nu nda nu cuna'a ti'i jua que
mstā nu nda lcaa lo xa' la ñati nu
ndya'a re. ⁴⁴ Xa' ñati ni, nda ngu' cñi
nu ntyucua ti ji'i ngu'; pana nda nu
cuna'a ti'i jua lcaa na nu ntsu'u ti xi
ji'i, lcaa nu nga'a cha' caja xi na cacu
ma' cua nda bi' juani.

13

Ngulala ti cati laa tonu

¹ Lo'o li' cua tyu'u ti Jesús ne' laa
tonu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Mstru —nacui tsaca yu ji'i
Jesús—, ña'a tso'o nu'u xi ji'i laa tonu
re cha' tso'o tsa ndya!. Tso'o tsa ña'a
quee nu ntsu'u sii' ni'i re —nacui.

² —¿Ha cua na'a ma cha' tonu tsa
ni'i quee re? —nacui Jesús ji'i li'—.
Nde loo la tyalaa sca tsā lo'o cuityi ñati

ji'í ni'í re tsiya' ti, hasta nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'ä chü' tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

³ Lo'o ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde lo xlyá ca'ya Olivos, ngua'ä ngu' xi su tyaca' tso'o laa tonu bi'. Nga'ä Jesús lo'o Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan lo'o Andrés, cuaana ti nchcuane ngu' bi' ji'í yu li':

⁴ —Cuacha' nu'ü ji'í ya, ¿ni jacua' cuityi ngu' ji'í laa tonu jua? —nacui ngu' bi' ji'í Jesús—. ¿Ni'ya caca ca cuayá' ti' ya nu lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

⁵ Ngulu'u la xi Jesús ji'í ngu' li':

—Cui'ya mä cuentya cha' ná tucui cñilo'o ji'í mä —nacui Jesús—. ⁶ Nde loo la caä quiña'ä ñatí nu chcui' cha' cuiñi ti ji'í ycui' na'. Chcui' ngu' cha' ycui' Cristo laca ngu', lo'o jua'ä cñilo'o ngu' bi' ji'í quiña'ä ñatí nu jlya ti' cha' bi'.

⁷ 'Tyempo bi' cañi cha' nxuu tyá'a ngu' nasiyu re lo'o ngu' xa' nasiyu, lo'o jua'ä caja cha' ji'í mä cha' nxuu tyá'a ngu' nasiyu tyijyu'. Ná cutsii mä li'. ⁸ Xuu tyá'a ñatí sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'ä xuu tyá'a ñatí sca quichí tlyu lo'o ñatí chaca quichí tlyu, tyuu se'i clyacui chalyuu li!. Lo'o jua'ä lcaa ti se'i caja jbi'ña ji'í ngu'. Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñatí chalyuu, si'i na cua tye ti chalyuu li!.

⁹ 'Lo'o cu'mä ni, tii ti ti' mä tyi'í mä li' —nacui Jesús—. Tejeya' ñatí cuxi ji'í mä, jua'ä sta ngu' qui'ya ji'í mä slo ngu' tisiya; qui'ya ji'í mä, masi ca ne' laa ji'í ngu'. Nga'ä cha' tsatu mä slo ngu' gobierno, slo ngu' nu laca loo; cuentya jna' cacha' mä lcaa cha' tso'o jna' ji'í ngu' bi'. ¹⁰ Pana tya lyiji tye chalyuu li', cha' clyo ntsu'u cha' cañi cha' tso'o cuentya jna' slo lcaa ñatí tyucui ña'ä chalyuu. ¹¹ Ná cutsii mä lo'o tejeya' ngu' ji'í mä cha' tsaa lo'o ngu' ji'í mä slo ngu' tisiya cha' caca cuayá' ji'í mä lo'o ngu' bi', ni ná culacua tsa ti' mä ñi'ya cha' nu xacui mä ji'í ngu' bi'; ta ycui' Ndyosi lcaa

cha' nu nga'ä cha' chcui' mä tsä bi!. Nga'aa si'i ycui' ti mä chcui' ma li', cha' lo'o tyucui chacuayá' ji'í Xty'l'i ycui' Ndyosi chcui' mä. ¹² Cuxi tsa caca tyempo li'; cujuui cuañi' ñatí ji'í tya'a ngu' cha' cujuui ngu' ji'í, jua'ä cujuui cuañi' ngu' ji'í sñi' ngu'. Lo'o nu ngu' cuañi' ni, caca ñasi' ngu' ji'í sti ngu', ji'í xtya'ä ngu' li'; ta nu ngu' cuañi' bi' ji'í sti ngu', ji'í xtya'ä ngu' cha' cujuui ngu' cuxi ji'í. ¹³ Lye tsa caca ti'í ti' lcaa ñatí ji'í mä xqui'ya cha' ñatí jna' laca mä. Ná cube ti' mä; lcaa cu'mä nu talo mä ji'í cha' cuxi bi' ña'ä cuayá' nu tye chalyuu, cua'ni lyaá ycui' Ni ji'í mä li'.

¹⁴ 'Cua nscua lo quityi ji'í jyo'o cusu' Daniel nu ngua tu'ba ji'í ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' ca tiya' la ña'ä mä cha' tyu sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'ü ji'í lcaa na lubii—. (Caca cuayá' ti' mä cha' bi' nu lo'o chcui' mä lo quityi re.) —Nu lo'o ña'ä mä cha' ndu na suba' bi' ca ne' laa tonu su ná ntsu'u chacuayá' tyu —nacui Jesús—, li' tso'o la si xna lcaa mä nu ndi'í mä nde loyuu su cuentya Judea, xna mä cha' tyu'u cuatsi' mä laja ca'ya. ¹⁵ Xna clyá mä tsä bi' li!. Si nga'ä ñatí que ni'í ji'í li', nga'aa caja tyempo ji'í ngu' bi' tyaa'ä ngu' nde ne' ni'í, cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji'í ngu'; nga'ä cha' ca'ya clyá ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clyá ngu' li!. ¹⁶ Lo'o jua'ä si nga'ä ñatí lo xtya' tsä bi', nga'aa caja tyempo xtyuu'ä ngu' bi' ca to' tyi ngu' cha' squi'ya ngu' te' quicha' ji'í ngu', cha' ntsu'u cha' xna clyá ngu' bi' li'. ¹⁷ Tya'na tsa nu cuna'ä tana; jua'ä nu cuna'ä nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ntyi', tya'na tsa caca ngu' bi' lo'o caca tsä bi'. ¹⁸ Tso'o si jña mä cha' ji'í ycui' Ndyosi cha' ná caca tyempo tlyá' bi' nu lo'o ntsu'u cha' xna mä, ¹⁹ cha' lye tsa chcube' ngu' tsä bi!. Ni sca quiya' bilya chcube' ñatí chalyuu jua'ä, tya lo'o ngüiñá ycui' Ndyosi chalyuu. Lo'o jua'ä tyempo nu caca nde loo la, nga'aa chcube' ngu' chaca quiya' jua'ä. ²⁰ Pana cua nacui ycui' nu Xu'na na cha' xtyila tsä caca tyempo nu chcube' ngu' ca li!. Si

tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyaa ni tsaca ñati chalyuu li'. Pana xqui'ya cha' tya'na ti' ycul' Ni ji'i ñati ji'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsaa caca tyempo cuxi bi'.

21 'Ca nde loo la ndi'yä chcui' nu ngu' cuiñi lo'o ma: "Ña'a ma ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde", ñacui ngu' cuiñi. Lo'o li': "Ña'a ma ña'a, cua ndyalaa Cristo quichi jua", ñacui xa' la nu cuiñi li'. Ná taquiya' ma ji'i cha' nu chcui' ngu' bi'. **22** Cristo cuiñi caca ngu' bi'. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi nu cuiñi nu chcui' cha' tu'ba ji'i ycul' Ndyosi laca ycul' ca ngu'; cha' cuiñi ti cua'ni ngu' bi' cha' tlyu, cha' cube tsa ti' xa' ñati. Cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' tyijiloo ngu' ji'i ma nti' ngu', lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycul' Ndyosi ji'i. **23** Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i ma juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi', cha' cui'ya ma cuentya ñi'yä caca cha' bi', cha' caca tii ti' ma li'.

Ndi'yä caca lo'o chaca quiya' caa ycul' nu cua nda Ni ji'i lijyä cha' caca ñati

24 Tya ngulu'u Jesús la xi cha' ji'i ngu' li':

—Lo'o li' —nacui yu—, nu lo'o ndye nchcube' ñati, caca talya ña'a xee cuichaa li', lo'o jua'a nga'aa tyaca' xee co' li'. **25** Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cuä ca lo yuu li', lo'o jua'a xquiña Ni ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cuä. **26** Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' 'na, cha' caa na' laja coo nu ndubi tsa ña'a. Lye xi ña'a caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caa na'. **27** Li' culo na' cña ji'i quiña'a tsa tya'a xcä ji'i ycul' Ndyosi, cha' tsaa xcä bi', cha' xut'i se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycul' Ni ji'i; tsaa xcä bi' lcaa su ndi'i ñati bi' tyucui ña'a chalyuu.

28 'Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na xi lo'o ña'a na masi yaca quityi, masi yaca ntsati. Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca'; caca cuayá ti' na li' cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo. **29** Lo'o jua'a caca cuayá ti' ma cha' cua tye ti lcaa cha'; nu lo'o ña'a ma tylu'u tucua

lcua ti cha' nu cua ndacha' na' ji'i ma tsä, cua caä ti ycul' na' li'. **30** Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' lo'o bilya tye cha' ji'i lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani, li' caca lcaa cha' nde chalyuu ñi'yä nu ndacha' na' ji'i ma tsä. **31** Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' ji'i chalyuu, pana ná tye tsiya' ti cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma, cha' xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.

32 'Ni sca ñati ná jlo ti' ni tsä caca cha' bi', ni hora caca; masi xcä ji'i ycul' Ndyosi, masi na' nu lacä nu sca ti Sñi' ycul' Ni, ná jlo ti' ya. Sca ti ycul' Ndyosi Sti na', jlo ti' Ni ni tsä caca bi'.

33 'Tii ti ti' ma tyi'i ma, cua'ni yala ma lo'o ntajatya ti ma ji'i ycul' Ni, cha' ná jlo ti' ma ni jacua' caca tsä bi'. **34** Ñi'yä laca lo'o cua tsaa ti sca ñati tlyu tyijyu': lo'o cua tsaa ti yu, ta yu cña ji'i msu cha' ña'asii ngu' to' tyi yu, sca cña scaa msu bi'; cuati culo nu xu'na ni'l bi' cña ji'i nu qui'yu nu ndü cuä ca to' lo'o cha' cua'ni tii ti' yu. **35** Jua'a cu'mä ni, tii ti ti' ma tyi'i ma cha' ná jlo ti' ma ni jacua' tyäa nu Xu'na ma, masi nde ngusii, masi clabe talya, masi hora nxi'yä ndye'e, masi lo'o cua nguxee chaca tsä. **36** Tii ti ti' ma tyi'i ma lacua si tsiya' ca tylu'u tucua yu caä yu, cha' ná tyalaa ycul' nu Xu'na ma laja lo'o laja' ti ma. **37** Ndi'yä nchcui' na' lo'o ma, jua'a lo'o lcaa ñati: Tii ti ti' ma tyi'i ma lacua.

14

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús

1 Tya lyiji tya tyucuaa tsä cha' caca ta'a pascua, li' ndyaca ta'a su ndacu ngu' xlyá nu ná ndya' lo'o scuä tiye'. Nclyana sti jo'ó nu laca loo, nclyana mstru cha' jo'ó, ñi'yä nu cua'ni ngu' cha' caca tejeya' ngu' ji'i Jesús cuaana ti, cha' cuuii ngu' ji'i. **2** Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'yä cua'ni ngu' cña bi':

—Ná tso'o tejeya' na ji'i yu tsä ta'a —nacui ngu'—. Caca ñasi' tsa lcaa ñati nu ndi'i ta'a si jua'a, tlyu tsa cha' cusuu caca bi' li'.

*Nda'q sca nu cuna'q setye hique
Jesús*

³ Lo'o li' nga'a Jesús to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña'. Ca quichí Betania ntucua tyi nu Simón bi'. Lo'o nga'a ngu' to' mesa ndyacu ngu', li' ndyalaa sca nu cuna'q slo ngu' lo'o sca caatyá quee alabastro, nu ngutsa'á lo'o setye tyixi xtyi'i nu laca setye nardo; quiña'a tsa nga'a setye bi'. Li' ngucha nu cuna'q bi' tu'ba caatyá, ngusalú setye lo xlyá hique Jesús su ntucua yu. ⁴ Bi' cha' ngua ñasi' xi ñati tya'a ndyacu ngu' nu lo'o na'q ngu' cha' bi':

—¿Ni cha' ngusalú nu cuna'q setye cua jua'q ti? —nacui ngu'—. ⁵ ¿Ni cha' ná ndyujui' ji'i cha' caja xi cni cha' ta ji'i ngu' ti'i? Sna siyento cni plata nga'a tsa lo cua setye tyixi xtyi'i bi' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Lye tsa nchcui' ngu' lo'o nu cuna'q bi' li'.

⁶ —Nga'aa chcui' lye ma lo'o nu cuna'q re —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ná cua'a ma ji'i. Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'q re cuentya jna'. ⁷ Lcaa tsá ndi'i ngu' ti'i lo'o ma nde chalyuu, bi' cha'taca cua'ní ma cha'tso'o lo'o ngu' ti'i ni jacua' nu ntí' ti ma; pana nu na' ni, cua tye ti tsá nu tyi'i na' lo'o ma. ⁸ Cua ngua'ni nu cuna'q re lcaa ña'q cha' nu nchca ji'i. Na cua ngua'ni ma' cha' caca tyixi xtyi'i loo na' juani; masi tya lyiji cajaa na', yala la ngua'ni cho'o ma'ji'i tyucui ña'q na' cha' xatsi' ngu' 'na. ⁹ Chañi cha' nu chcui' na' lo'o ma juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'q chalyuu, ca bi' cuna ñatí lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'q re juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'q re.

*Ndyujui' Judas cresiya ji'i Jesús ji'i
ngu' xña'a*

¹⁰ Lo'o Judas Iscariote ni, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i Jesús laca bi'. Li' ndu'u nu Judas bi' ndyaa slo sti jo'ó nu laca loo, cha' cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' bi'. ¹¹ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu ngu' tlyu bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Judas

lo'o ngu', bi' cha' nacui' ngu' tlyu bi' ji'i cha' ta ngu' cni ji'i. Li' nclyana Judas ni hora caca ji'i ta ji'i Jesús ya' ngu' xña'a bi'.

*Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii
lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i*

¹² Lo'o ngua tsá clyo ji'i ta'a nu ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya' bi', tsá bi' ndujui' ngu' xlyá' cuañi' cha' cacu ngu' ta'a pascua. Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i Jesús:

—¿Macala cua'ni cho'o ya na cha' cacu na sii nu cuentya ji'i ta'a pascua? —nacui ngu' ji'i yu.

¹³ Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i:

—Yaa clya mä lquichí —nacui yu ji'i ngu' bi'—. Cajua tyacua tya'a mä lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca te'í hitya scu yu. Tsaa lca'a mä ji'i yu bi!. ¹⁴ Su tyatí yu ni'i, ndi'ya chcui' mä lo'o nu laca xu'na ni'i bi': “Ndi'ya nacui nu mstru ji'na jinu'u: Cua'ni nu'ü cha' tso'o cacha' nu'ü 'na, ¿macala ntsu'u su caq na' cha' cacu na' sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q 'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua?” Jua'a ñacui mä ji'i ngu' nu ca tyi bi!. ¹⁵ Li' culu'u yu sca se'i tlyu ji'i ma, sca ba'a ni'i nde cua nu cua laca ngua tso'o, nu ntsu'u lcaa na nu cua'nijo'o ji'na li!. Ca bi' cua'ni cho'o mä sii cacu na —nacui Jesús.

¹⁶ Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lquichí ndyalaa ngu' to' ni'i bi', lo'o ni'ya nu nacui Jesús ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi'. Ngua'ni cho'o ngu' na cacu ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua li'!

¹⁷ Lo'o cua ngusii, li' lijya Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i. ¹⁸ Laja lo'o nga'a ngu' ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui Jesús—; ntsu'u tsaca cu'mä nu stu'ba ti ndyacu lo'o na juani, nu cua cujui' ti cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

¹⁹ Xñi'i xi ti' ngu' ndi'i ngu' li'. Hora ti lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', nguxana nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—¿Ha na' nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a? —nacui tsaca ji'i.

—¿Ha na'? —nacui chaca ji'i li'.

20 —Sca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ma, bi' laca nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' xña'a —nacui Jesús ji'i ngu'—. Sca yu tya'a ma nu stu'ba ti ndyacu lo'o na ne' sca ti ca'ña scuaa re —nacui—. **21** Na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñati ni, caca cha' jna' ñi'yä nu nscua cha' lo quityi cuentya jna' cua sa'ni la. Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a li', tso'o la ngua ji'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

22 Tya ndyacu ngu' sii bi' lo'o ntejeya' Jesús ji'i sca xlyá, ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i xlyá bi', ngusa'be yu ji'i, cha' tacha ji'i ngu' cha' cacu ngu'.

—Cacu ma xlyá re —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ñi'yä nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde.

23 Li' ntejeya' Jesús ji'i sca vaso vino, ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ni, nda yu vaso ji'i ngu' cha' co'o ngu' li'. Ndyo'o lcaa ngu' vino bi' li'.

24 —Ñi'yä nti' tañi na', jua'a nti' nu nde —nacui Jesús ji'i ngu'—. Tyalú tañi na' cha' caja ñi'yä cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ñati, cha' jua'a quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu chaca quiya'. **25** Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' nga'aa co'o na' vino chaca quiya', ña'a cuayá'tyalaa tsä bi' lo'o co'o na' vino cucui lo'o cu'mä ca su laca ycui' Ndyosi loo; xa' co'o na' ji'i li'.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

26 Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i ycui' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. **27** Xa' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'mä ña'a ma 'na —nacui Jesús ji'i ngu'—. Xtyanu ma xi 'na ca ndyi la. Li' caca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'yä: "Lo'o cujuii na' ji'i nu ña'asii ji'i xlyá' bi', xna lcaa xlyá' tyaa ni' li'". Jua'a nchcui' quityi. **28** Pana

nu lo'o tyu'ú na' chaca quiya', tsa'a na'nde Galilea nu tya lyiji tsaa cu'mä.

29 —Masi lcaa ngu' xtyanu ngu' jinu'u, pana nu na' ni, ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacui Pedro ji'i Jesús li'.

30 —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i Pedro—. Ca ndyi sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na. Jua'a cha' ta nu'u lo'o ñati nu lo'o bilya xi'ya ndye'e tucua quiya' talya ndyi.

31 —Ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui Pedro ji'i Jesús—. Masi cujuii ngu' jinu'u, masi cua cujuii ti ngu' 'na, ná xacui na' cha' ji'i ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui.

Lye tsa nchcui' Pedro, lo'o jua'a lcaa tya'a ngu', stu'ba ti nchcui' ngu'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

32 Lo'o li' ndyaa ngu' sca ne' lo'o su ndu xi yaca tyacala' ca su naa Getsemaní.

—Cua'a ma xi ca ndacua ti —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Tsa'a na' ca nde la xi cha' chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi Sti na' —nacui yu.

33 Ndyaa yu la xi li', ndyaa lo'o yu ji'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. Li' lye tsa ngua xñi'i ti' Jesús, ndya'a tsa cha' tyiquee yu xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti ji'i yu.

34 —Xñi'i tsa ti' na' juani —nacui Jesús ji'i ngu'—, nga'aa talo na' cha' xñi'i tsa ti' na'. Tyanu ma ca nde ti, tii ti ti' ma tyi'i ma —nacui.

35 Tya ndyaa Jesús la xi ca nde bi'la, ndyatu sti' yu lo yuu ti, ngüijña yu ji'i ycui' Ndyosi si caja ñi'yä nu caca cha' ná tyacua cha' cuxi ji'i yu.

36 —Sti na' —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi—, lcaa lo cña nchca cua'ni nu'u. Bi' cha' juani, ná ta nu'u chacuayá' tyacua cha' cuxi re 'na, si cajá la ñi'yä nu caca cua'ni na' cña re —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi Sti yu—. Pana si'i ñi'yä nu nti' na' cha' caca, masi cua'ni nu'u lo'o na' ñi'yä nu nti' ycui' nu'u.

37 Li' ñaa Jesús chaca quiya' su nga' a nu sna tya'a ngu'. Na laja' ti ngu' bi' li'.

—Simón —nacuiyu ji'i Pedro—, ¿ha laja' tsa nu'u? —nacui—. ¿Ha ná nchca talo nu'u ni sca hora tii ti nu'u xi? **38** Tii ti ti' mā tyi'i mā juani. Chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi cha' ná cua'ní nu cuiñaja ngana ji'i mā. Jlo ti' na' cha' tyucui tyiquee mā ntaja'a mā cua'ní mā cña re 'na; pana ná tyu'u scua juersa ji'i mā, bi' cha' yala tsa ndyaja' ma.

39 Xa' ndyaa Jesús xi, la cui' ti cha' ngüijña yu ji'i ycui' Ndyosi Sti yu chaca quiya'. **40** Li' ñaa yu chaca quiya' slo ngu' bi'; pana xa' laja' ngu' bi', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'. Li' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'yā xacui ngu' cha' ji'i yu. **41** Xa' ndyaa Jesús li'. La cui' jua'a sna quiya' ñaa Jesús su ndi'i ngu'.

—¿Tya laja' mā? —¿Tya ntsiya cña' mā? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cuayá' juani, cua ndyalaa hora nu tyaa lo'o ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyāa cha' caca na' ñati. Cua ta ti ñati jna' ya' ngu' xña'a juani. **42** Tyatū mā, cha' tyaa na lacua, cha' cua ndyalaa yu nu cua ndyujui' cresiya jna' ji'i ngu' xña'a.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

43 Laja lo'o nchcui' Jesús, li' ndyalaa nu Judas bi' slo, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca nu Judas bi'. Quiña'a tsa ngu' tyaala ndya'a ngu' lo'o Judas, ñati nu cua ngulo ngu' tisiya cña ji'i cha' caa caqui'ya ngu' ji'i Jesús; lo'o maxtyi cusuu, lo'o yaca ndyi'ya ngu' lijyāa ngu'. Sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu', bi' laca nu ngulo cña ji'i ngu' tyaala bi'. **44** Judas nu cua ta ti ji'i Jesús ya' ngu' cuxi bi' ni, cua nchcui' lo'o nu ngu' tyaala bi' cua tsā la, ñi'yā nu cua'ni:

—Chcuicha' na' ji'i nu qui'yu bi', cuati cacu na' saca' yu —nacui Judas ji'i ngu' tyaala—. Xñi mā ji'i hora ti, yaa lo'o clya mā ji'i yu bi' —nacui.

45 Bi' cha' lijyāa Judas bi' juani, ndyaa ca su ndu Jesús cha' chcuicha' ji'i yu.

—Nde ti ndu nu'u, mstru —nacui Judas.

Ndyacu Judas saca' Jesús li'. **46** Hora ti ntejeya' nu ngu' tyaala ji'i Jesús li', cha' tyaal lo'o ngu' ji'i yu.

47 Lo'o li' sca ngu' nu tya'a ndya'a Jesús ngusicuā maxtyi ji'i, ngusi'yu cu' jyaca sca msu ji'i sti jo'ó nu laca loo la. **48** Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' tyaala bi':

—¿Ha lo'o maxtyi cusuu lo'o yaca ndya'a mā cha' tejeya' mā 'na? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha sca ñati cuaana laca na' lacua? **49** Tyuu tsa tsā na'a mā 'na lo'o nga'a na' ne' laa tonu, ngulu'u na' cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ñati, pana ná ntejeya' mā 'na li'. Jlo ti' na' ñi'yā nu ndyaca juani, cha' la cui' ña'a cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cuentya jna', jua'a ndyaca juani.

50 Li' nguxtyanu lcaa tya'a ndya'a Jesús ji'i yu, ngusna ngu'. **51** Sca ti yu cuañi' ndyanu, ndya'a lca'a ji'i ngu' nu ndyaa lo'o ji'i Jesús. Sca tasá ti ngüixii chū' yu cuañi' bi'. Lo'o jua'a ngua ti' ngu' tyaala tejeya' ngu' ji'i yu cuañi' bi'; **52** bi' cha' nguxtyanu ji'i tasá ji'i ya' ngu', ngusna masi quichi' ti.

Ndu Jesús slo ngu' tisiya

53 Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús slo xu'na sti jo'ó. Cua ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' lo'o mstru cha' jo'ó cajua, cua ndyu'u ti'i ngu' slo xu'na sti jo'ó bi'. **54** Tyijyu' ti ndyu'u lca'a Pedro chū' ngu' tyaala ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ne' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó. Li' ngua'a Pedro slo ngu' nu nga'a cuā ca ni'i bi' su nga'a ngu' to' lquii' cha' caca chcatsu' ngu'.

55 Ngua ti' sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' tisiya bi' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús cha' cujuii ngu' ji'i yu, pana ná nquiye ñi'yā nu cujuii cuañi' ngu' ji'i yu. **56** Ndyaa'tsa ngu' cuiñi slo ngu' cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, pana ná stu'ba nchcui' ngu' bi'. **57** Su cua ndye li' ndu xi ngu' cuiñi, nchcui' ngu' lo'o nu ngu' tlyu bi':

58 —Cua ndyuna ya sca cha' nu nchcui' nu qui'yu re —nacui sca ngu' cuiñi bi'—. Ndi'ya nchcui' yu: "Cuityi na' ji'i laa tonu re nu ngüiñá ñati chalyuu ti. Chu' sna tsä ti cua'ni na' cha' tya' chaca nu ná cuiñá ñati chalyuu", nacui Jesús re. Cua ndyuna ya cha' jua'a nchcui' yu —nacui ngu' cuiñi bi'.

59 Pana ná stu'ba nchcui' nu ngu' cuiñi bi'.

60 Lo'o li' ndyatü sti jo'ó nu laca loo la slo lcaa ngu' tlyu, nchcui' lo'o Jesús:

—¿Ha nga'aa ntsu'u cha' nu xacui nu'u ji'i cua, cha' tyu'u lubii nu'u cuentya ji'i qui'ya nu ngusta ngu' jinu'u? —nacui sti jo'ó bi' ji'i Jesús.

61 Ti ti ndu' Jesús, ni sca cha' ná nguxacui' yu tsiya' ti. Bi' cha' xa' nchcuane sti jo'ó nu laca loo la ji'i yu li':

—¿Ha chañi cha' Cristo laca nu'u? —nacui—. ¿Ha nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i? —nacui sti jo'ó bi' ji'i Jesús.

62 —Chañi cha' nu nda mä, na' laca nu bi' —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Lo'o jua'a nde loo la ña'ä mä 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ña'ä mä 'na lo'o ntucua na' la'a tsu' cui' su tlyu bi', ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na' nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni; ña'ä mä 'na lo'o cää na' chaca quiya' laja coo nde cuä li'.

63 Ñasi' tsa sti jo'ó nu laca loo la, bi' cha' ngusaa' ste' ycui' slo ngu'.

—Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati qui'ya ji'i nu qui'yu re —nacui sti jo'ó bi' ji'i ngu'—. **64** Na cua ndyuna mä cha' tonu tsa cha' suba' nu nchcui' yu re ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o nacui yu cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca ycui' yu. ¿Ñi'ya chcui' mä ji'i cha' bi'?

Lcaa ngu' nguxacui' ngu' cha' ji'i nu laca loo bi', cha' nga'a cha' cajaa Jesús.

65 Li' nguxana ngu' ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i Jesús; ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu, jua'a ndyiji'i ngu' ji'i laja lo'o ndyacu' loo yu lo'o sca late'.

—Juani ni, cua'ni nu'u cha' ca tii nu'u —nacui ngu' ji'i Jesús li'—,

cacha' nu'u ji'i ya, ¿tilaca laca nu ngu' jui'i hi?

Lo'o nu ngu' nu ndu' cuä bi', ngu' jui'i ngu' ndacu' ji'i yu li'.

Nacui Pedro cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

66 Tya nga'a Pedro to' ni'i ji'i xu'na sti jo'ó, lo'o li' ndyu'u tucua sca nu cuna'a cua' nu ndu'ni cña ji'i sti jo'ó bi'. **67** Nxña'a nu cuna'a bi' ji'i Pedro su nga'a to' Iquii', li' xa' nxña'a tso'o ca ji'i chaca quiya'!

—Lo'o nu'u ndya'a lo'o Jesús Nazaret bi' —nacui nu cuna'a bi' ji'i.

68 —Si'i na' —nacui Pedro—. Ná jlo ti' na'. Ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' nchcui' nu'u —nacui Pedro ji'i nu cuna'a bi'.

Li' ndu'u Pedro ndyaa to' lo'o ti. Nxi'ya ndye'e li'. **69** Xa' na'a nu cuna'a bi' ji'i chaca quiya', nguxana nchcui' lo'o ngu' nu ndu' cacua ti:

—Lo'o nu qui'yu jua laca tya'a ngu' bi' —nacui nu cuna'a bi'.

70 Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o ycui'. Pana ca tiya' la xi nchcui' ngu' nu ndu' cacua ti lo'o Pedro:

—Chañi cha' tya'a ndya'a ngu' bi' laca nu'u —nacui ngu'—, cha' lo'o nu'u laca ngu' Galilea —nacui ngu' ji'i Pedro.

71 Li' nguxana Pedro ngua'ni jura cha' xcube' ycui' Ni ji'i si cha' cuiñi chcui' lo'o ngu'.

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu nu nchcui' tsa mä cha' ji'i —nacui Pedro ji'i ngu'.

72 Hora ti xa' ngusi'ya ndye'e. Li' ntsu'u ti' Pedro ñi'ya ngua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o tsä: "Ndi'ya cua'ni nu'u ndyi, Pedro; chcui' nu'u lo'o ñati sna quiya' cha' ná nslo nu'u 'na, nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e tucua quiya'". Bi' cha' nxi'ya tsa Pedro li'.

15

Ndu' Jesús nde loo Pilato nu laca loo

1 Lo'o nguxee chaca tsa tya ndi'i sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' cusu', lo'o mstru cha' jo'ó, ndi'i lcaa ngu' tisiya cha' chcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i cha' bi'. Li' ngusca' ngu' ji'i Jesús,

ndyaa lo'o ngu' ji'i slo Pilato nu ngua gobernador romano cha' caca cuayá' ji'i. Nchcuane Pilato ji'i Jesús li':

² —¿Ha nu'u laca rey ji'i ngu' judío?

—La cui' ñi'ya nu nacui nu'u, la cui' laca na' —nacui Jesús ji'i gobernador bi'.

³ Lo'o li' ngusta sti jo'ó nu laca loo quiña'a qui'ya ji'i Jesús slo nu Pilato bi'. ⁴ Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nchca xacui nu'u cha' ji'i ngu' jua? —nacui Pilato ji'i. Na cua quiña'a qui'ya ngusta ngu' jinu'u.

⁵ Nga'aa nchcui' Jesús lo'o ngu' tsiya' ti, lo'o ndube tsa ti' Pilato li'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' ji'i Jesús

⁶ Lcaa yija lo'o ndyaca tsä ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso, cua ña'a ca preso nu ndijña ngu' judío ji'i. ⁷ Ntsu'u tyuútya'a ngu' ne' chcuá, ngu' nu cua ndyujuíi ji'i ñatílaja lo'o ngusuu ty'a'a ngu' lo'o nu ngu' xa' tsu' nu laca loo. Sca preso bi' laca Barrabás. ⁸ Li' ndyu'u ti'i quiña'a ñatí slo Pilato, ndijña ngu' ji'i cha' cua'ni lyaá ji'i sca preso ñi'ya nu ndu'ni nu laca loo lcaa yija.

⁹ —¿Ha cua nti' ma cha' cua'ni lyaá na' ji'i yu cua nu laca rey ji'i cu'ma ngu' judío? —nacui Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

¹⁰ Cua nchcui' Pilato jua'a xqui'ya cha' ngua tii cha' liye' tsa ti' sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús, bi' cha' ndya'a lo'o ngu' ji'i yu slo ycuí' Pilato. ¹¹ Pana ndijña ngu' quiña'a ji'i Pilato cha' cua'ni lyaá ji'i Barrabás, si'i ji'i Jesús. Na cua nchcui' nu ngu' quiña'a bi' lo'o Pilato cha' clyaa ji'i Barrabás, xqui'ya cha' la cui' sti jo'ó nu laca loo cua nchcui' tsa lo'o ngu' cha' jua'a jña ngu' cha' ji'i Pilato. ¹² Xa' nchcuane Pilato ji'i ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni na' lo'o yu re, nu nchcui' ma ji'i cha' laca yu rey ji'i ngu' judío lacua? —nacui Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

¹³ Cuii ngusi'ya ngu' ji'i Pilato li':

—Cujuii clyá ji'i yu lo crusí —nacui ngu' ji'i.

¹⁴ —¿Ni cha' laca cha' nti' ma cha' cujuii na' ji'i yu re? —nacui Pilato ji'i ngu'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u ji'i yu?

Lye la nxil'ya lo'o ngu' ji'i Pilato li':

—Cujuii clyá ji'i yu lo crusí.

¹⁵ Lo'o li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i Barrabás cha' tyaala' tyiquee nu ngu' quiña'a bi'. Lo'o lye ngujui'i sendaru ji'i Jesús lo'o reta, li' ngulo Pilato cña ji'i sendaru cha' tyaá lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusí.

¹⁶ Ndyaa lo'o sendaru ji'i Jesús nde ne' ni'lí su ntucua ngu' nu laca loo bi', lo'o jua'a ndyu'u ti'i ña'a lcaa sendaru nu ntsu'u cajua. ¹⁷ Li' ngux-acu' ngu' ji'i Jesús lo'o sca late' cuaa ña'a. Ngüixíi ngu' lti quiche' chü'tya'a cha' caca sca sne', ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús. ¹⁸ Li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu cha' cuiñi ti:

—Tso'o ti tyi'i nu'u, rey ji'i ngu' judío —nacui sendaru ji'i.

¹⁹ Nguxana ngu' ngujui'i ngu' yaca quii hique Jesús li'. Lye ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu. Li' ndyatü sti' ngu' slo yu, ñi'ya si cua'ni tlyu ngu' ji'i yu, masi cha' cuiñi ti. ²⁰ Nu lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús, li' ngulo ngu' late' cuaa ña'a bi' ji'i; xa' nguxacu' ngu' ste' ycuí' ca yu li', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i yu ca su cujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusí. Ndu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusí

²¹ Tyucuii lo'o ndya'a ngu', li' na'a ngu' sendaru ji'i Simón ngu' Cirene; sti Alejandro lo'o Rufo laca nu Simón bi'. Cua ñaa Simón ca su ndyaa cña ne' quixíi', lo'o li' ngulo sendaru cña ji'i cha' qui'ya crusí bi' cuentya ji'i Jesús.

²² Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su naa Gólgota. (Nu Gólgota ni, ca'ya su nscua tyijá hique jyo'o, jua'a nti' ñacui cha' bi' cha'cña ji'na.) ²³ Li' nda ngu' vino nguxa' lo'o taná mirra cha' co'o Jesús, pana ná ntaja'a yu co'o yu vino bi'. ²⁴ Li' ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusí. Lo'o li' ngüijya ngu' sendaru lo'o tya'a ngu', cha' clyana ngu' cha'

lo'o tya'a ngu' tilaca nu caja ste' Jesús ji'i. Jua'a ngua cha' ndye ndacha ngu' ste' Jesús ji'i tya'a ngu'.

²⁵ Hora cua caa nde tlya ngua lo'o ngujui'i ca'a sendaru ji'i Jesús lo crusi. ²⁶ Nde hique crusi bi' cua nscua letra nu nchcui' ni qui'ya nu ngusta ngu' ji'i Jesús: "Nu nde laca rey ji'i ngu' judío", nacui letra bi'.

²⁷ La cui' tsaq bi', ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo crusi se'i ti lo'o Jesús. Crusi ji'i tsaca ngu' cuaana bi' ndu la'a tsu' cui ji'i Jesús, crusi ji'i chaca ndu la'a tsu' coca bi'.

²⁸ Jua'a ngua cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni lo quityi ji'i y cui' Ndyosi, nu nchcui' ndi'ya: "Ngua ti' ngu' cha' tya'a ngu' cuxi laca yu". Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

²⁹ Ngustí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús lo'o nteje tacui ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' cha' suba' ji'i yu.

—Jaa, nu'u laca nu nchcui' cha' cuityi ji'i laa tonu jua —nacui'ngu' bi'—, lo'o li' nacui'nu'u cha' xa' cuiñá nu'u ji'i chaca quiya' chu' sna tsaq ti, ngua ti' nu'u. ³⁰ Cua'ni lyaá nu'u ji'i y cui' ca lacua; cua'ya clyá nu'u lo crusi cua juani, si caca jinu'u —nacui'ngu'.

³¹ Lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a mstru cha' jo'ó, ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús.

—Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati —nacui'nu ngu' tlyu bi' ji'i tya'a ngu'—, pana ná nchca clyá y cui' ca yu. ³² Cristo laca yu, nu rey ji'i ngu' Israel tya'a na laca yu, nacui' yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi y cui' ti yu, cha' ña'a na si caca ji'i yu. Jlyá ti' na ji'i yu li' —nacui'ngu' ji'i tya'a ngu'.

Lo'o jua'a nu ngu' cuaana tya'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nchcui'ngu' cha' suba' ji'i Jesús.

Ngujuui' Jesús

³³ Lo'o ndyalala nde hora ngua talya xee tyucui ña'a loyuu. Sna hora ndalo cha' talya xee. ³⁴ Pana lo'o ngua hora cua sna nde ngusii, li' cuii'ngusii'ya Jesús:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nacui'. (Ndi'ya nti' ñacui'cha' bi'

cha'cña ji'na: Ndyosi 'na, Ndyosi 'na, ¿ni cha' laca ngulaya' nu'u 'na?)

³⁵ Ndyuna xi ngu' nu ndu cacua ti, pana ná ngua cuayá' ti'ngu' ni cha' nchcui'yu:

—Cua'a jyaca ma, nxi'ya yu ji'i jyo'o Elías —nacui'ngu' bi'.

³⁶ Li'ngusna sca ñati'ndyaa ndyiqui'ya sca quiche; ngüicha'ngu'ji'i quiche bi'lo'o vino tiye'li',ngusicuanganu'ji'i lo'o sca yaca quii cha'co'o Jesús.

—Jatya na xi —nacui'nu ñati'bi'—, ña'a na si ca'a jyo'o Elías cha'ta'ya ji'i Jesús lo crusi.

³⁷ Cuii'ngusii'ya Jesús li',ngujui'li'.

³⁸ Hora ti ngutaa'late' tlyu nu ndacui'ndyacu' tsa cla'be ne' laa tonu bi', nde cua'nguxana ngutaa'late'bi'ñaa'cuayá'nu ndyalala ca lo yuu. ³⁹ Lo'o nu capitán nu laca loo ji'i sendaru nu ndu slo Jesús, na'a capitán bi'ñi'ya ngua'ni Jesús lo'o ngujui'yu.

—Chañi cha' Sñi' y cui' Ndyosi nu laca loo la laca jyo'o re —nacui'capitán bi'.

⁴⁰ Laja li' tyijyu' ti ndu sca taju ngu' cuna'a ña'a cui'ya ngu'ji'i Jesús; lo'o María Magdalena, lo'o chaca María xtya'a Jacobo nu cuañi'la, la cui'xtya'a José laca bi', lo'o Salomé ndu.

⁴¹ Nu lo'o tya ndya'ja' Jesús nde Galilea nu ngua tya tsubi'la, la cui' taju nu cuna'a bi'ndya'a lo'o yu, cha'nguxtyucua ngu'ji'i yu lo'o ndyaque'ngu'na ndyacu ngu'. Lo'o jua'a ndu tyu'ntya'a xa'la ngu'cuna'a cajua, tya'a ndyalala ngu'lo'o Jesús nde quichi Jerusalén.

Nguatsi'jyo'o Jesús

⁴² Cua ngusii'xi, la cui' tsaq ta'a sii' laca bi', cha' chaca tsaq bi' caca tsaq nu tyi'cña'ngu'judío. ⁴³ Lo'o jua'a ndi'ji'sca ngu' tisiya nu naa José, ngu'Arimatea ngua bi', sca ngu' tlyu. Lo'o José ndu ti'cha'cua tyalaa ti tsaq cha' caca y cui' Ndyosi loo; bi'cha'ngua'ni tlyu tyiquee, ndyaa slo Pilato cha'jña ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi'. ⁴⁴ Ndube tsat'i'Pilato si chañi cha'ngujui' Jesús yala ti. Bi'cha'ngusii'ya ji'i nu capitán

ji'í sendaru nu ndu cuá quiya' crusi cha' caq capitán bi' slo, cha' cacha' ji'í nu laca loo si chañi cha' ngujuii Jesús. ⁴⁵ Li' nacui capitán bi' ji'í Pilato cha' chañi cha' ngujuii jyo'o bi'; bi' cha' nda Pilato chacuayá ji'í José cha' tsaa lo'o ji'í jyo'o bi', cha' tyatsi'. ⁴⁶ Li' ngüi'ya José sca tasá tso'o tsa ña'a; nda'ya nu cusu' ji'í jyo'o bi', ngüixi tasá cucui hichu' jyo'o. Li' ndyaa lo'o ji'í ca sca tyuquee nu ngulu ngu' nde sii' cua'a, nguxatsi' ji'í jyo'o Jesús ne' tyuquee bi'. Li' nguxasu ngu' sca quee tonu to' tyuquee bi', tachaa ndacu' ngu' ji'í li'. ⁴⁷ Lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'a José ni, na'a ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús.

16

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua ndye tsá nu ndi'i cña' ngu' judío, li' nu María Magdalena lo'o María xtya'a Jacobo lo'o Salomé ni, ndyaa ngu' ngüi'ya ngu' setye tyixi xtyi'i; tsaa lo'o ngu' ji'í setye bi', cha' ta'a setye bi' ña'a tsaca chu' jyo'o bi' nti' ngu'. ² Cua nguxee chaca tsá li', tsá clyo ji'í semana. Lo'o ntyucua cuichaa, li' hora ti ndu'u ngu' cuna'a bi' ndyaa ngu' su ntsu'u jyo'o Jesús tyuquee bi'. ³ Laja lo'o ndya'a ngu' tyucuii nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca nu xtyucua ji'na cha' culotsu' na quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'? —nacui ngu' ji'í tya'a ngu'.

⁴ Lo'o ndyalaa ngu' cacua ti, li' nguxña'a ngu' ji'í tyuquee bi', lo'o li' na'a ngu' cha' cua ndyaatsu' quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'; ntucua yaala to' tyuquee bi' li'. ⁵ Ndyatí ngu' nde ne' tyuquee, na'a ngu' ji'í sca nu qui'yu cuañi', ngua ti' ngu'; ngati tsa ña'a late' tyucui cu' nu lacu' nu qui'yu bi' nu nga'a la'a tsu' cui su nscua jyo'o bi' nquicha!. Ndube tsa ti' nu ngu' cuna'a bi' ña'a ngu' ji'í.

⁶ —Ná cutsii mä —nacui nu qui'yu bi' ji'í nu ngu' cuna'a bi'—. Cua jlo ti' na' cha' ji'í Jesús Nazaret nu ndyujuii ngu' ji'í lo crusi ncliana mä. Pana

nga'aa ntsiya jyo'o bi' ca nde, cha' cua ndyu'ú yu bi' chaca quiya'. Caq na'a mä xi ca nde su ngusta ngu' ji'í jyo'o bi'. ⁷ Li' yaa clya mä cacha' mä ji'í Pedro lo'o ji'í xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu, cha' cua tsaa ti ycul' yu nde loo ji'í mä nde Galilea; tyacua tya'a mä lo'o yu ca bi', ñi'ya nu cua nacui yu ji'í mä tya tsubi'.

⁸ Li' ndu'u ngu' tyuquee nxna ngu' ndyaa ngu'. Lye tsa nchcuá ngu', cha' ndube tsa ti' ngu'. Pana ná nchcui' ngu' lo'o xa' ñatí tyucuii cha' ndyutsii tsa ngu'.

Ndyu'ú tucua Jesús slo María Magdalena

⁹ La cui' tsá clyo ji'í semana ngua bi' lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Clyo ndyu'ú tucua yu slo María Magdalena. Tya tsubi' la cua ngua'ni yu jo'o ji'í nu María bi', cua ngulo yu cati tya'a cui'í cuxi nu ngusni ji'í nu cuna'a bi'. ¹⁰ Lo'o cua na'a María ji'í ycul' Jesús, hora ti ndu'u María ñaa slo nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu, cha' cacha' ji'í ngu' ñi'ya ngua cha'. Nxi'ya ngu' nga'a ngu', cha' xñi'í tsa ti' ngu' cha' ngujuii Jesús. ¹¹ Pana masi jua'a, ná nduna ngu' cha' nu nchcui' María lo'o ngu', cha' ná jlya ti' ngu' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'; ná jlya ti' ngu' tsiya' ti cha' cua na'a María ji'í ycul' Jesús.

Ndyu'ú tucua Jesús slo tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í

¹² Tiya' la xi, li' ndyu'ú tucua Jesús chaca quiya', ngulu'u loo yu ji'í tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í. Tyucuii su ndya'a ngu' nde ne' quixi', ca bi' ngulu'u loo ycul' Jesús ji'í ngu'. ¹³ Yala ti ñaa ngu' nde quichí, ndacha' ngu' cha' bi' ji'í tya'a ngu'; pana ná ndaquiya' ngu' ji'í cha' nu nchcui' nu tucua tya'a ñatí bi'.

Cña nu ngulo Jesús ji'í nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í

¹⁴ Ca ngusii la xi, li' ndyu'ú tucua Jesús slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í su nga'a ngu' ndyacu ngu' to' mesa. Lye nchcui' yu lo'o ngu'

bi' ni cha' laca ná jlya tso'o ti' ngu', ni cha' laca ndyacu' hique ngu'. Lo'o jua'a nchcui' yu lo'o ngu' ni cha' laca ná ndaquiya' ngu' ji'i ngu' tya'a ngu', nu cua na'a ji'i yu clyo lo'o ndyu'u ca ti yu chaca quiya'.

¹⁵ —Tsaa mä tyucui ña'a chalyuu —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Ta mä cha' lo'o lcaa ñati cuentya jna'. Chcui' mä lo'o ngu' cha' taca clyaaá ngu' ji'i nu cuxi xqui'ya na'. ¹⁶ Nu lo'o xñi ñati cha' 'na, tyucuatya ngu' chacuayá' jna' li', clyaaá ngu' bi' ji'i nu cuxi li'. Ñati nu ná tyaja'a xñi cha' 'na tsiya' ti, tyanu qui'ya ji'i ngu' li'. ¹⁷ Ñati nu xñi cha' 'na ni, cua'ni ngu' bi' cha' tonu chacuayá' jna', cha' cube tsa ti' xa' ñati: culo ngu' bi' ji'i cui'ji'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati; caja ñi'yä nu chcui' ngu' bi' cha'cña ji'i xa' ñati chacuayá' jna'; ¹⁸ masi xñi ngu' ji'i cuaña tyaala, masi co'o ngu' taná tyaala, ná sca cha' cuxi caca ji'i ngu' bi' li'; lo'o sta ya' ngu' bi' hichu' ngu' quicha, tyaca tso'o nu quicha bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa Jesús nde cuq

¹⁹ Lo'o ndye nchcui' Jesús nu Xu'na na, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndu'u yu ndyaa yu nde cuq; ndyaa tucua Jesús la'a tsu' cui' ji'i ycui' Ndyosi ca bi'. ²⁰ Li' ndu'u ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lcaa quichí cha' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati. Nx-tyucua tsa nu Xu'na na ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, hasta ngua cuayá' tso'o ti' ngu' lcaa quichí su ndyaa ngu' bi', cha' chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi; ngua cuaya' ti' ngu' quichí bi' lo'o na'a ngu' cha' tonu nu ngua'ni ngu' bi' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi.

Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Lucas ñi'ya nu ngua cha' ji'i Jesús

Cha'cña nu nscua clyo

¹ Cua quiñ'a ñatí nguscua lo quityi ñi'ya nu ngua lcaa cha' ji'i Jesús nde su ndi'i ya, quityi historia laca bi'. ² Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ngulu'u cha' bi' ji'na; ngu' bi' ni, cua na'a ngu' cha' bi' clyo, tya lo'o nguxana Jesús ngua'ni yu cña, lo'o jua'a ndyaa ngu' nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o lcaa ñatí. ³ Bi' cha' lo'o na', ngulana tsa na' ñi'ya ngua lcaa cha' nu nteje tacui tya lo'o nguxana cha' bi'. Tso'o nti' na' si lo'o na' scua na' lcaa cha' bi', cha' tsaa slo nu'u, cusu' Teófilo, ⁴ cha' caca cuayá' ti' nu'u tso'o la lcaa cha' nu nda ngu' lo'o nu'u.

Ndyaa xca ji'i ycui' Ndyosi ca slo Zacarías nu caca sti Juan Bautista

⁵ Tyempo nu ngua rey Herodes cña, lo'o ngua yu loo ji'i ngu' loyuu su cuentya Judea, li' ndi'i sca sti jo'o nu naa Zacarías. Bi' ndya'a lo'o taju sti jo'o nu ndu cña su ngutu jyo'o Abías nquicha!. Elisabet naa clyo'o yu bi', laca ma' la cui' ñatí tya'a ji'i jyo'o Aarón nu ngua sti jo'o tya clyo la. ⁶ Liñi tsa ndu'ni tyucuua ngu' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ndaquiya' ngu' lcaa cña ji'i ycui' Ni; ndaquiya' tsa ngu' lcaa cha' nu cua nda Ni lo'o ñatí cua sa'ni la, jua'a ná tucui nchcui' cha' cuxi ji'i ngu' bi'. ⁷ Pana ná ntsu'u ni sca sñi' ngu'. Ná ndyiji sñi' Elisabet, lo'o jua'a ngusu' tsa juani.

⁸ Cua ndyalaa semana ji'i taju sti jo'o lo'o nga'a Zacarías, cha' cua'ni ngu' cña ne' laa. ⁹ Ndi'ya ngua'ni sti jo'o nu ngua li': lcaa taju ngu' ngusubi ngu' ji'i sca tya'a sti jo'o ngu', cha' sca ti yu taca tyatí yu su tacati ne' laa tonu, cha' taqui yu yana jo'o lo mesa ca bi' li'. Lo'o juani ndyanu cña bi' ji'i ycui' Zacarías. ¹⁰ Hora nu ndyaqui yana jo'o bi' ne' laa, li'

ndyu'u ti'i ngu' quichi nde liya' ti, nchcui' tya'na ngu' lo'o ycui' Ndyosi. ¹¹ Li' ndu'u tucua sca xcä ji'i ycui' nu Xu'na na ca slo Zacarías su ndi'i yu ne' laa, na'a yu cha' ndu xcä bi' la'a tsu' cui' slo mesa tacati su ndyaqui yana jo'o. ¹² Lo'o na'a Zacarías ji'i xcä bi', nga'aa jlo ti' yu ñi'ya cua'ni yu, cha' ndyutsii tsa yu ji'i. ¹³ Nchcui' xcä bi' lo'o yu li':

—Ná cutsii nu'u Zacarías —nacui—. Cua ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu tya'na tsa nchcui' nu'u lo'o Ni, bi' cha' cala sca sñi' Elisabet clyo'o nu'u. Juan caca naa yu, jua'a caca xtañi nu sta nu'u ji'i. ¹⁴ Chaa tsa ti' caca tyiquee nu'u lo'o cua ngula nu piti bi'. Lo'o jua'a, tso'o tsa caca tyiquee quiñ'a tsa ñatí lo'o ñia'a ngu' ji'i nu piti bi', ¹⁵ cha' nu bi' caca sca ñatí tlyu nde loo ycui' Ndyosi. Ná co'o Juan bi' lcui ngatsi, lo'o jua'a ni sca lo lcui ná co'o yu. Tya hora nu cala yu, li' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu. ¹⁶ Cua'ni yu cha' xa' caca tso'o cresiya ji'i quiñ'a tya'a ngu' Israel, cha' taquiya' ngu' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu'. ¹⁷ La cui' xtyi'i nu nguti'i ne' cresiya ji'i jyo'o Elías nu ndyaa lo'o ycui' Ndyosi ji'i tya sa'ni la, la cui' xtyi'i bi' caja ji'i Juan juani. Ca nde loo la cäa Juan chcui' lo'o ñatí, cha' tyala' tyiquee ñatí, cha' nga'aa xuu tya'a ngu' lo'o sñi' ngu'. Li' taca cha'a lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ngu', cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa cha' nu liñi. Jua'a chcui' Juan lo'o ngu' cha' cua'ni cho'o ngu' tyiquee ngu', cha' tyaja'a ngu' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi. Li' cäa ycui' Cristo.

¹⁸ Li' nchcuane Zacarías ji'i nu xca bi':

—¿Ñi'ya caca cha' ca cuayá' ti' na' si chañi ca cha' bi'? Cusu' tsa na', lo'o jua'a clyo'o na' cusu' tsa —nacui Zacarías ji'i xcä bi'.

¹⁹ —Gabriel naa na' —nacui xcä ji'i yu li'—. Na ndu ti na' ca slo ycui' Ndyosi; bi' laca nu nda 'na lijyaä cha' chcui' na' lo'o nu'u, cha' ta na' cha' tso'o re lo'o nu'u. ²⁰ Cua'a jyacä nu'u jna' juani: caca cu'u nu'u juani, cha'

nga'aa caca chcui' nu'u ña'a cuayá' nu cala cubi' bi' jinu'u; jua'a caca jinu'u xqui'ya cha' ná jlya ti' nu'u jna'. Chañi tyalaa tyempo bi', li' caca cuayá' ti' nu'u cha' cha' liñi laca lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u —nacui xca bi' ji'i Zacarías.

²¹ Tya ndi'i ngu' quichí to' laa, ntajtya ngu' ji'i nu Zacarías bi' ña'a cuaya' nu tyu'u yu nde liya'; pana quiña'a tsa nclyacua ti' ngu' ni cha' tyiquee' tsa ngutu'u Zacarías nde ne' laa bi'. ²² Lo'o ndu'u Zacarías nde liya', li' nga'aa ngua chcui' yu lo'o ngu'. Ngua tii ngu' cha' ne' laa ngulu'uloo sca xee tlyu ji'i yu nu ndu'u yaña ca slo y cui' Ndyosi. Li' se'i ti ndu' yu ndyu'ni ya' yu ji'i ngu', pana ndyanu cu'u ti yu.

²³ Lo'o cua ndye tsä lo'o ngua'ni Zacarías cña ne' laa, li' nguxtyuu yu ndyaa yu quichí tyi yu. ²⁴ Tiya' la li', ngua tii clyo'o yu, nu naa Elisabet ni, cha'ngujui sñi' ma'. Li' cua ntsu'u cua ca'yu co' nu xcui' ne' ni'i ti ndyanu ma'. ²⁵ Ndi'ya ngulacua ti' ma': "Y cui' Ndyosi nu Xu'na na laca nu ngua'ni cha' re cuentya jna'. Cua ngua'ni Ni cha' nga'aa chcui' la ñatí cha' cuxi' jna'."

Nchcui' xca ji'i y cui' Ndyosi lo'o María cha' cua cala ti Jesús

²⁶ Lo'o cua ntsu'u scuá co' nu ndya'a tana Elisabet, li' ngulo y cui' Ndyosi cña ji'i sca xca ji'i Ni, cha' tsaa ca quichí Nazaret, sca quichí nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o nu xca bi' ni, la cui' Gabriel laca bi'. ²⁷ Nda y cui' Ndyosi ji'i xca bi' ji'i Ni cha' tsaa slo sca nu cuna'a nu ntucua y cui' ti. Na cua ngüini cha' ji'i nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o lo'o sca nu qui'yu nu naa José; David laca xtañi nu qui'yu bi', sca ti xtañi yu lo'o jyo'o cusu' David nu ngutu'ú sa'ni la. María naa nu cuna'a nu ntucua y cui' ti bi', lo'o jua'a la cui' tya'a nu Elisabet bi' laca María. ²⁸ Lo'o ndyalaa xca slo nu cuna'a bi', li' nchcui' lo'o:

—Tso'o ti tyi'i nu'u —nacui xca bi' ji'i—, tyaca'a tsa nu'u ji'i y cui' Ndyosi. Tso'o ndi'i Ni lo'o nu'u —nacui—. Quiña'a tsa cha' tso'o nda

y cui' Ndyosi jinu'u, masi ná ndu'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a.

²⁹ Cua na'a María ji'i xca bi'. Lo'o ndyuna María cha' nu nchcui' yu, li' ngulacua tsa ti' ni cha' laca nchcui' xca bi' jua'a. Ndyutsii tsa li'. ³⁰ Xa' nchcui' xca bi' lo'o nu cuna'a cuañi' bi' li':

—María —nacui—, ná cutsii nu'u cha' cua nda y cui' Ndyosi sca cha' tso'o hí —nacui xca bi' ji'i—. ³¹ Caca tana nu'u, caja sñi' nu'u; ñacui nu'u cha' Jesús ca naa cubi' nu caja jinu'u.

³² Caca yu bi' sca ñatí tlyu. Ñacui ngu' ji'i yu cha' Sñi' y cui' Ndyosi nu Xu'na na nu tlyu la caca yu. La cui' tya'a cña tlyu nu ngua'ni jyo'o rey David, nu tya'a yu nu yaña chalyuu cua sa'ni la, bi' cña laca nu ta y cui' nu Xu'na na ji'i Jesús, ³³ cha' lcaa tsä ná tye cha' caca yu loo ji'i lcaa tya'a ngu' Israel; jua'a ná tye cha' culo yu cña ji'i lcaa ñatí chalyuu.

³⁴ Li' nchcui' María lo'o xca bi':

—¿Ñi'ya caca re lacua, cha' nu bilya caja clyo'o na'? —nacui María ji'i xca bi':

³⁵ Li' nda xca sca cha' lo'o:

—Ta y cui' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyaa su ndi'i nu'u, cha' tylu'ú tyucui ña'a nu'u; sca cha' tlyu nu cua'ni y cui' Ndyosi nu laca loo caca cha' bi'. Nu lo'o cala sñi' nu'u, sca ñatí nu lubii tsa cuentya ji'i y cui' Ndyosi caca cubi' nu cala bi', la cui' bi' laca nu caca naa Sñi' y cui' Ndyosi. ³⁶ Lo'o chaca cha' chcui' lo'o nu'u —nacui xca ji'i—, cha' lo'o Elisabet tya'a cusu' nu'u nguxana ngua tana, masi cusu' tsa ma'. Tya tsubi' la nacui ngu' cha' ná ndyiji sñi' ma' tsiya' ti, lo'o juani cua ndya'a scuá co' ntsu'u sñi' ma'. ³⁷ Ni sca cha' ná tucui nti' y cui' Ndyosi.

³⁸ Li' nacui María ji'i xca bi' ndi'ya:

—Si nacui y cui' Ndyosi cha' cala sñi' na' jua'a, cua laca cha' li'. Tso'o ntsu'u tyiquee na' cua'ni na' cña ji'i Ni, lcaa ña'a cña nu culo y cui' Ndyosi nu Xu'na na 'na —nacui María.

Li' ndu'u xca bi', ndyaa.

Ndyaa María nde slo Elisabet tya'a

39 Li' ndu'u María ndyaa yala tinde sca quichi nu ndi'i laja ca'ya Judea. **40** Li' ndyalaa María to' tyi Zacarías, nguxana nchcui' lo'o Elisabet; **41** pana laja lo'o ndyuna Elisabet cha' nu nchcui' María lo'o, hora ti ngüiña xi cubi' nu ntsu'u ne' ma'. Li' ngutsa'á tyiquee Elisabet ntsu'u Xtyil'i ycui' Ndyosi, **42** bi' cha' cuii tsa nchcui' ma' lo'o María li':

—Tlyu tsa cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi jinu'u —nacui Elisabet ji'i María—. Ná cua'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a. Lo'o jua'a tyaca'a tsa cubi' nu ntsu'u jinu'u cuentya ji'i ycui' Ndyosi —nacui—. **43** ¿Tilaca ta laca na' cha' cua ndyalaa nu'u nu caca xtya'a nu Xu'na na ca slo na'? **44** Chañi cha' nu nda na'llo'o nu'u, cha' cua ngüiña xi cubi' nu ntsu'u ne' na' cha' chaa ti' yu laja lo'o ndyuna na' cha' nu nchcui' nu'u lo'o na'. **45** Tso'o tsa tyiquee nu'u cha' jlyta ti' nu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua'ni Ni lcaa cha' nu nda ycui' Ni lo'o nu'u.

Jua'a nacui Elisabet ji'i María. **46** Li' ngua'ni tlyu María ji'i ycui' Ndyosi: Tyucui tyiquee na' cua'ni tlyu na' ji'i ycui' nu Xu'na na', nacui María.

47 Ca chaa ti' cresiya jna' xqui'ya ycui' Ndyosi nu ngua'ni lyaá jna'.

48 Ndube tsa ti' ycui' Ni 'na cha' laca na' msu ji'i Ni, masi sca ñati ti'i laca na'.

Su nguxana ti juani, ñacui lcaa ñati nu lijyä chalyuu nde loo la cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'.

49 Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi, lo'o jua'a tlyu tsa cha' nu ndyu'ni Ni lo'o na';

lubii tsa ycui' Ndyosi, nacui María.

50 Ná culaya' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni; ña'a cuayá' lcaa tyempo lijyä ñati tyi'i chalyuu, chañi cha' cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ngu' bi'.

51 Quiña'a tsa cña tlyu cua ngua'ni Ni. Cua ngua'ni tye Ni cha' ji'i ñati nu xcui' cha' tyixi ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.

52 Cua ngulo'o Ni ji'i ñati tlyu ca su ntucua tlyu ngu' nti' ngu', cua nda Ni su tso'o la cha' tyi'i ngu' ti'i, nacui María.

53 Cua ngua'ni Ni cha' tyaala' ti' ñati nu lyiji tsa cha' tso'o ji'i, pana ngulo Ni cña cha' nga'aa caja la cha' culiya' ji'i ngu' culiya'.

54-55 Nguxtyucua tsa Ni ji'i lcaa ngu' Israel tya'a na, cha' laca na msu ji'i ycui' Ni; tso'o tsa ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na.

Ná ngujlyaa ti' ycui' Ndyosi ji'na, ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham na; xcui' ngua tya'na ti' Ni ji'i ngu' tya'a na.

Lo'o ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' Ni ji'na lo'o ji'i sñi' na tyucui tyempo nde loo la.

56 Tya xna co' ndyanu María slo Elisabet, li' ndu'u ñaa nde to' tyi.

Lo'o ngula Juan Bautista

57 Cua ndyalaa tsä nu cala sñi' Elisabet. Qui'yu cubi' nu ngula ji'i. **58** Lo'o ndyuna ngu' cha' ngula sñi' ma' cusu' bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu' tya'a, lo'o ngu' nu nga'a cacua ti. Li' ndyalaa ngu' slo cha' ta ngu' cha' lo'o ma' cusu' bi', cha' tso'o tsa ngua'ni tya'na ti' nu Xu'na na ji'i ma'. **59** Lo'o ndu'u scua snu' tsä, li' ñaa ngu' toni'i cha' culacuä ji'i nu piti cuentya ji'i ngu' judío lo'o ngusi'yu quiji yu. Cua sta ti ngu' xtañi Zacarías ji'i nu piti bi' ñi'yä nu naa xtañi sti, **60** lo'o li' ngua'a xtya'a nu piti bi' ji'i ngu':

—Nga'aa si'i jua'a caca naa yu —nacui Elisabet ji'i ngu'—, Juan caca naa yu re.

61 —Ná ntsu'u tya'a mä nu naa jua'a —nacui ngu' tya'a ji'i ma' cusu' bi'.

62 Ngua'ni ya' ngu' ji'i sti nu piti li', cha' ña'a ti tya cu'u nu cusu' bi'. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ñi'yä xtañi nu piti re scua nu'u nti' nu'u? —nacui ngu' ji'i.

63 Li' ndijña nu cusu' sca ngoca' piti cha' lo bi' scua letra. Ndi'yä nguscua nu cusu' bi' li': “Juan ca naa yu”. Li' ngulacua tsa ti' lcaa ñati nu ndi'i

slo. ⁶⁴ Hora ti ndyaala tu'ba Zacarías, nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi li'. ⁶⁵ Ndube tsa ti'lcaa ñati nu ndi'i cacua ti li'; lcua ti su ndi'i ngu' nde quichi ca'ya su cuentya Judea bi', nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu ngua ji'i Zacarías. ⁶⁶ Ngulacua tsa ti'lcaa ñati nu ndyuna cha'bi':

—¿Ni cña caca nu piti re? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'!

Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni y cui' Ndyosi lo'o nu piti bi'.

Ngua'ni chi' Zacarías loo y cui' Ndyosi, ndyula tu'ba yu sca jii'

⁶⁷ Cua ngutsa'á tyiquee Zacarías ntsu'u nu Xtyi'i y cui' Ndyosi lo yu. Li' nguxana nu cusu' bi' nda cha' lo'o ñati ca bi', lcaa ña'q cha' nu cua nda Ni lo'o y cui' yu. Ndi'ya nchcui' yu:

⁶⁸ Ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na, nu laca y cui' Ndyosi ji'na ngu' Israel, nacui nu cusu' bi' li'.

Cua chaca quiya' nguxana nchcui' Ni lo'o ngu' tya'a na nu laca na ñati ji'i y cui' Ni, juani ndyu'ni Ni cña cha' clyaá na ji'i nu cuxi.

⁶⁹ Cua nda ca ti y cui' Ndyosi lijya sca nu tso'o tsa nchca ji'i, cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na; bi' laca sca ñati nu la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David nu ngua'ni cña ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la.

⁷⁰ La cui' jua'q cha' nu nda Ni lo'o ngu' tya'a na tya sa'ni la, cha' cua ngua tyu siyento yija nu nda Ni cha' bi' lo'o jyo'o cusu' ji'na nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi.

⁷¹ Nacui jyo'o cusu' bi', cha' cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'na laja lo'o nxu yta'a ñati cuxi lo'o na, lo'o jua'q cua'ni lyaá Ni ji'na laja lo'o ti'i ti' ñati ña'q ngu' ji'na.

⁷² Cua'ni tya'na ti' y cui' Ndyosi ji'na, lo'o jua'q ji'i jyo'o cusu' ji'na; ná ngujlyaa ti' y cui' Ni cha' nu cua ngüiñi ji'i Ni lo'o jyo'o tya'a na cua sa'ni, nacui jyo'o cusu' bi'.

⁷³ Nde laca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, nu

lo'o ngua'ni jura y cui' Ndyosi lo'o yu:

⁷⁴ nacui Ni cha' culo Ni ji'na laja ñati cuxi nu nxu yta'a lo'o na; jua'q cua'ni Ni cha' ná cutsii na, laja lo'o ndyu'ni na cña ji'i y cui' Ni tyucui tyempo lo'o ndi'i na nde chalyuu.

⁷⁵ Ta Ni chacuayá' bi' ji'na si lubii tyiquee na, si tyucui tyiquee na taquiya' na ji'i Ni, nacui nu cusu' Zacarías li'.

⁷⁶ Lo'o nu'u juani, sñi', nacui yu ji'i nu piti Juan, chcui' ngu' cha' nu'u laca nu ta cuii lo'o ñati cuentya ji'i y cui' Ndyosi nu laca loo.

Tya'a nu'u ca nde loo la ji'i y cui' nu Xu'na na, cha' quiñi tso'o tyucuii su caq y cui'.

⁷⁷ Culu'u nu'u ji'i ñati cha' ji'i y cui' nu Xu'na na; cua'ni nu'u cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' li' taca clyáa ngu' bi' ji'i nu cuxi.

⁷⁸ Ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'na; tya'na tsa ti' Ni ji'na, bi' cha' cua ta ti y cui' Ni ji'i Cristo cha' caq nde su ndi'i na.

Bi' laca sca xee tlyu nu tyu'ú ne' cre-siyya ji'na, ñi'ya nti' xee ndubi nu ntyiji'i su ndi'i na lo'o lijya ca ti cuichaa.

⁷⁹ Li' ta Ni xee bi' cha' tyu'ú ne' cre-siyya ji'i ngu' nu nga'aa ndyiji ñi'ya cua'ni ngu', cha' talya tsa ña'a ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Masi tya lu'ú ngu' bi', pana ñi'ya nti' si na cua ngujuii nti' ngu', xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'.

Culu'u Cristo ji'na ñi'ya cua'ni na cha' tyi'i ti' na lo'o tya'a na.

Cua ndye cha' nu nda Zacarías li'.

⁸⁰ Cua ndyaluu la nu piti, lo'o jua'a cua ngua tlyu la tyiquee yu. Pana xcui' ne' quixi' ndi'i yu ña'q cuayá' nu nguluu yu, ña'q cuayá' nu ndu'u tucua yu slo ngu' Israel tya'a yu.

2

Lo'o ngula Jesúś

¹ Tyempo bi', ñati nu laca loo la tyucui ña'q chalyuu bi' ngua nu emperador; Augusto naa yu, lo'o li' ngulo yu cña cha' xcua xtañi ngu' lcaa quichi lo quityi. ² Bilya xcua xtañi ngu' jua'q nquicha', clyo juani cua'ni ngu' cha' xcua xtañi ngu'. La cui' tyempo laca Cirenio gobernador nde loyuu su cuentya Siria, cña ji'i nu emperador bi'. ³ Li' ndyaa lcaa ñati quichi tyi jyo'o cusu' ji'i ngu', cha' ca bi' nscua xtañi ngu' li'. ⁴⁻⁵ Cua ndi'i sca quichi nu naa Belén nde loyuu su cuentya Judea bi'; quichi bi' laca quichi tyi jyo'o David nu ngua jyo'o cusu' ji'i José, bi' cha' ndu'u José quichi Nazaret su laca quichi tyi yu, ndyaa yu nde quichi Belén. Stu'ba ti ndyaa yu lo'o María nu caca clyo'o yu, cha' xcua xtañi ngu', masi ngua tana nu cuna'q bi'. ⁶ Li' cua ndyalaa hora cala sñi' nu cuna'q bi', laja lo'o ndi'i ngu' quichi Belén bi'. ⁷ Qui'yu cubi' nu ngula ji'i María bi', sñi' clyo nu cuna'q bi' laca cubi' bi'. Tso'o ngüixii xtya'a late' hichu' cubi' bi', lo'o li' ngusta ji'i cubi' ne' canoa su ndacu cuayu, cha' ná ngujui ni'i su tyi'i ngu' tsiya' ti.

Ngu' nu ntsu'u cua ji'i xlya' talya bi' ndyuna cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o

⁸ Cacua ti to' quichi bi' ndya'q ngu' nu ña'asii ji'i xlya' ji'i ngu'. Talya bi' ntsu'u ngu' cua ji'i taju xlya' bi'. ⁹ Tsiya' ca ndu'u tucua sca xcä ji'i ycui' Ndyosi su ndi'i ngu' ca bi'; jua'q ngujui'i sca xee tlyu su ndi'i ngu' bi', xee ji'i ycui' Ndyosi laca bi'. Ndyutsii tsa ngu' li'. ¹⁰ Pana nchcui' xcä bi' lo'o ngu':

—Ná cutsii ma' tsiya' ti —nacui—. Cua lijyä na' re cha' ta na' sca cha' tso'o lo'o ma —nacui—. Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati xqui'ya cha' nu ta na' lo'o ma' juani —nacui xcä ji'i ngu' bi'—. ¹¹ Cua lijyä na' cacha' na' ji'i ma' cha' juani cua ngula sca cubi' ca quichi tyi ma', cha' la cui' quichi tyi

jyo'o David laca bi'; cubi' bi' laca nu cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. Bi' laca nu Cristo nu laca ycui' nu Xu'na na, nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i cha' lijya lo yuu chalyuu —nacui—. ¹² Si quije ji'i ma su ntsiya sca cubi' nu tso'o tsa ngüixii late' chü', nu ntsiya ne' canoa su ndacu cuayu, li' caca cuayá' ti' ma cha' bi' laca nu naa Cristo.

¹³ Lo'o ndye nchcui' xcä bi' lo'o ngu', li' nde cuä ndu'u tucua chaca taju xcä nu quiña'a la nu ndu'u nde slo ycui' Ndyosi; tso'o tsa ndyu'ni tlyu xcä bi' ji'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu' xcä bi' lo'o ngu':

¹⁴ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, masi ca bi' ca su tlyu su ntucua Ni, masi nde lo yuu chalyuu, cha' tlyu tsa laca ycui' Ni, nacui ngu' xcä bi' li'.

Cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ñati chalyuu lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ngu', nacui' ngu' xcä li'.

¹⁵ Nguxtyüu xcä bi' ndyaa ngu' nde cuä ca slo ycui' Ndyosi. Lo'o nu ngu' nu ndi'i cuä ji'i xlya' bi' ni, nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Tyaa clyaa na nde Belén —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu' li'—. Tsaa na'q na, na laca nu ndyaca jua, ni cha' laca nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na.

¹⁶ Yala ti ndyaa ngu' li'; nquije María lo'o José ji'i ngu', ndi'i ngu' lo'o sca cubi' nu ntsiya ti ne' canoa su ndacu cuayu. ¹⁷ Lo'o cua na'q ngu' ji'i cubi' bi', li' ndacha' ngu' cha' bi' ji'i xa' ñati, lcaa ña'a cha' nu nchcui' xcä bi' lo'o ngu' cuentya ji'i cubi' bi'.

¹⁸ Pana lo'o nchcui' ngu' nu ndya'q cuä ji'i xlya' cha' bi' li', ngulacua tsa ti' nu xa' la ngu' bi'. ¹⁹ Tyiquee ti María ndyanu cha' bi', quiña'a tsa ngulacua ti' cha' ngua jua'a. ²⁰ Li' ngutu'u ngu' nu ndya'q cuä ji'i xlya', ndyaa ngu'; tso'o tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa cha' nu cua ntsiya sca cubi' nu cua na'q ngu'. Chañi cha' cua nteje tacui cha' bi', lcaa cha' nu cua nchcui' xcä lo'o ngu' bi'.

Ngusta ngu' xtañi cubi', lo'o jua'a ngulacuña ngu' ji'i

²¹ Cua ndu'u scua snu' tsa, li' ngulacuña ngu' ji'i nu cubi' cuañi' bi' cuentya ji'i ngu' judío. Li' ngusta ngu' xtañi cha' Jesús caca naa yu, nacui' ngu', cha' la cui' jua'a cua ndacha' xcá ji'i ycui' Ndyosi ji'i María lo'o tya lyiji caca tana.

²² Tiya' la li', lo'o ndye nguxco'o ngu' tsaq cuentya ji'i lcaa cha' nu ngus-cua jyo'o Moisés lo quityi sa'ni cha' cua ngula cubi', li' ndyaa lo'o ngu' ji'i nu piti Jesús bi' ca quichí Jerusalén cha' tya ngu' xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cubi' bi'. ²³ Jua'a ngua'ni' ngu', cha' ndi'ya nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na: "Cubi' qui'yu nu ngula clyo ji'i ma ni, ta ma ji'i cha' caca yu cña ji'i ycui' Ndyosi", nacui' quityi. ²⁴ Bi' cha' ndyalaa ngu' bi', cha' sta ngu' mstq nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nu mstq bi' laca tucua tya'a cru, masi tucua tya'a tyupe' sube ti.

²⁵ Tyempo bi' nde quichí Jerusalén ndi'i sca nu cusu' nu naa Simeón; ñati' tso'o laca yu, nu ndaquiya' tsa cña ji'i ycui' Ndyosi, nu ndalo tsa tyiquee nchcui' lo'o ycui' Ndyosi. Ntajatya tsa yu ji'i sca ñati' tlyu nu ta ycui' Ndyosi ji'i cha' caa nde chalyuu, bi' laca Cristo nu caa cha' cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel ji'i nu cuxi. Lo'o jua'a cua ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o nu Simeón bi'; ²⁶ ngua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' yu cha' ná cajaa chca yu ña'q cuayá' tyalaa tsq nu ña'q yu ji'i nu Cristo, nu ta ycui' Ndyosi ji'i cha' caa nde chalyuu. ²⁷ Tsq bi' ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ndyaa nu cusu' bi' ca ne' laa tlyu, bi' cha' ndyaa clyo nu cusu' bi' li'. Ndi'i yu lo'o ndyalaa sti xtya'a Jesú, ñaa lo'o ngu' ji'i cubi' cha' cua'ni' ngu' lo'o cua ña'q ca cha' cusu' nu nscua cha' cua'ni' ngu' ne' laa. ²⁸ Li' ndaya' Simeón ji'i nu cubi' bi', ngux-ana ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cubi' bi' li'. Ndi'ya nacui' yu ji'i Ni:

²⁹ Ndyosi Xu'na ya, cua nda nu'u chacuayá' cha' cajaa na' tso'o

ti, nacui' yu ji'i ycui' Ndyosi.

Cua ndye ngua'ni nu'u cña nu nacui' nu'u cha' caca jna', cha' ndyu'ni na' cña cuentya jinu'u, nacui' nu cusu' bi'.

³⁰ Lo'o si'yú cloo ycui' ca na' cua na'a na' ji'i ycui' nu culo ji'i ñati' laja cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu';

³¹ lo'o jua'a ñati' tyucui ña'a chalyuu, ña'a ngu' cha' bi'.

³² Caca ycui' nu bi' sca xee tlyu nu tlyu'u ne' cresiya ji'i ñati' tyucui ña'a chalyuu; tlyu tsa cha' tso'o caca ycui' nu bi' cuentya ji'i ñati' jinu'u, nu ngu' Israel bi'. Jua'a cha' nda nu cusu' Simeón bi' lo'o ycui' Ndyosi.

³³ Li' ndube tsa ti' José lo'o xtya'a Jesú, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Simeón lo'o ycui' Ndyosi, ñi'ya nu caca ji'i nu cubi' bi'. ³⁴⁻³⁵ Lo'o li' ngulacuña nu cusu' Simeón ji'i ngu' bi'. Nde laca cha' nu nda nu cusu' lo'o María xtya'a Jesú li':

—Quiña'a tsa cha' tso'o caca ji'i ngu' Israel xqui'ya cubi' re —nacui' nu cusu' bi'—, masi ntsu'u ñati' nu chii' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a q'ngu' ji'i, pana ntsu'u ñati' nu caja chalyuu cu-cui ji'i xqui'ya cubi' re. Culo tu' cubi' re lcaa cha' nu ntsu'u yacu' ne' cre-siya ji'i ñati'; caca cubi' re sca cha' tlyu nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i ñati', masi ná tyaja'a lcaa ñati' tucuá cha' ji'i —nacui' Simeón ji'i María xtya'a cubi' bi'—. Lo'o jua'a jinu'u —nacui' nu cusu' bi'—, tyacua sca cha' xñi'i ti' jinu'u xqui'ya cha' ná taquiya' ngu' ji'i sñi' nu'u.

³⁶ Ntsu'u sca nu cuna'a nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, nu ndi'i ne' laa bi'; Ana naa nu cuna'a bi', sñi' Fanuel laca, lo'o la cui' ñati' tya'a ji'i ngu' Aser laca nu cuna'a bi'. Cusu' tsa ma' bi' juani. Tya cuañi' ma' lo'o ngujui clyo'o ma'; pana cati ti yija nguti'i ma' lo'o clyo'o ma', lo'o li' ngujui nu qui'yu bi'. ³⁷ Ndyanu ti'i ma' tyucui tyempo lo'o ndi'i ma' chalyuu, lo'o nu juani ntsu'u jacuayala ntucua jacua yija ma'. Tyucui tyempo ndi'i ma'

ca ne' laa tlyu bi', nde ts_{aq} lo'o jua'a nde talya ndyu'ni tlyu ma' ji'i y cui' Ndyosi; ná ndacu ma' tyaja hora lo'o nchcui' ma' lo'o y cui' Ndyosi. ³⁸ Lo'o ndye nchcui' Simeón lo'o xtya'a Jesús, la cui' hora bi' ndyalaa ma' Ana bi' ca su nga'a ngu' lo'o Jesús ca ne' laa, la cui' cubi' bi' ni. Ndyuna tsa ma' xlyaa'be ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cha' cua na'a ma' ji'i nu cubi' bi'. Li' nchcui' tsa ma' lo'o tyuu' tya'a ngu' quichi' tyi ma', jua'a lo'o lcaa ngu' nu ndu'ti' ji'i Cristo ña'a cuayá' tyalaa ts_{aq} nu c_{aq} yu cha' cua'ni lyaá yu ji'i ngu' Jerusalén ya' ngu' xa' tsu'. Nacui' ma' ji'i ngu' bi', cha' nu cubi' bi' laca nu culo lyiji ji'i ngu' ji'i yabe' nu cua nxtyanu y cui' Ndyosi ji'i ngu'.

Nguxtyuu' ngu' ndyaa ngu' nde quichi Nazaret

³⁹ Lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni ngu', cña nu ngulo y cui' nu Xu'na na ji'i ngu' judío cua sa'ni la cha' cua'ni ngu', li' nguxtyuu' ngu' ndyaa ngu' ca nde loyuu su cuentya Galilea; ndyalaa ngu' ca quichi Nazaret nu laca quichi tyi ngu' li!. ⁴⁰ Ca Nazaret bi' nguluu nu piti bi'; ngua lye la juersa ji'i yu, cua nchca cuayá' la ti' yu. Lo'o jua'a y cui' Ndyosi, tso'o tsa nti' Ni ña'a Ni ji'i yu.

Nquije nu piti ji'i ngu' cusu' ca su nga'a yu ne' laa

⁴¹ Lcaa yija ndya'a ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ta'a nde quichi Jerusalén, cha' ca bi' ndyu'ni tlyu ngu' ta'a pascua. ⁴² Cua ntsu'u tii tyucuua yija Jesús, lo'o ndyaa ngu' ta'a ca Jerusalén ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' lcaa yija. ⁴³ Nu lo'o cua ndyu'u ta'a, li' nguxtyuu' ngu' ndyaa ngu' nde quichi tyi ngu'. Ndyanu y cui' ti Jesús ca quichi bi', pana ná ngua cuayá' ti' xtya'a yu, ná jlo ti' y cui' José cha' cua ndyanu yu; ⁴⁴ ngua ti' ngu' cha' ñaa yu laja tsa tlyu ti ñati nu ñaa tyucuiji bi'. Jua'a cha' ngulacua ti' ngu', bi' cha' tya ndyaa la ngu' tyucuiji tyucui ts_{aq}. Chacua' li' ngulana ngu' ji'i yu laja ngu' tya'a tso'o yu, laja ngu' tya'a yu. ¿Ma caja yu li'? ⁴⁵ Ná nquije yu ji'i ngu' tsiya'

ti; bi' cha' xa' nguxtyuu' ngu' chaca quiya' nde Jerusalén, nclyana ngu' ji'i nu piti Jesús bi' li'.

⁴⁶ Lo'o jua'a ngua li', ts_{aq} nchca tyuna nquije nu piti bi' ji'i ngu', nga'a yu ca ne' laa. Tyi'i ca chy' nu piti bi' ndi'i mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna nu piti bi' lcaa cha' nu nchcui' ngu', lo'o jua'a tyuu' tsa cha' nchcuane nu piti ji'i ngu' bi' li'.

⁴⁷ Lcaa ñati nu nga'a cacua ti, ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda nu piti bi'; ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa ji'i yu. ⁴⁸ Lo'o jua'a ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ni, ndube tsa ti' ngu' bi' lo'o na'a ngu' ji'i yu cha' stu'ba ti ntucua yu lo'o ngu' tlyu bi'. Li' nchcui' xtya'a yu lo'o yu:

—¿Ni cha' laca ngua'ni nu'u jua'a, sñi'? —nacui__. Quiña'a tsa ngulacua ti' na' lo'o sti nu'u macala su ndyanu nu'u.

⁴⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o xtya'a yu:

—¿Ni cha' ndya'a m_a nclyana m_a jna'? ¿Ha ná jlo ti' cu'm_a cha' ntsu'u cha' cua'ni na' cña ji'i Sti na'? —nacui Jesús li'.

⁵⁰ Pana, ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a.

⁵¹ Li' ndu'u nu piti bi' ndyaa nde Nazaret chaca quiya' lo'o ngu' cusu' ji'i yu. Ña'a ti tya ndaquiya' tsa yu ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi'. Lo'o jua'a xtya'a yu ni, nchco'o ma' lcaa cha' bi' ne' cresiya ji'i. ⁵² Ñi'y_a nu lijya ndyaluu Jesús, jua'a lijya ndyaca cuayá' la ti' yu. Tso'o tsa nti' y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i yu; lo'o jua'a ñati chalyuu, tso'o nchcui' ngu' lo'o ña'a ngu' ji'i yu.

3

Nda Juan cui lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñati

¹ Cua ntsu'u ti'y_a yija cha' laca Tiberio emperador nu laca loo ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu: Poncio Pilato laca loo nde loyuu su cuentya Judea cuentya ji'i nu Tiberio bi' li'; lo'o jua'a nu naa Herodes bi' ni, laca yu loo

loyuu su cuentya Galilea tyempo bi'; lo'o Felipe, tya'a ngula Herodes bi', laca yu loo loyuu su cuentya Iturea lo'o jua'a loyuu su cuentya Traconite la cui' tyempo bi'; lo'o chaca nu naa Lisanias, laca yu loo loyuu su cuentya Abilinia li'. ² La cui' tyempo bi' laca Anás lo'o Caifás xu'na sti jo'ó. Li' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o Juan sñi' Zacarías ca su ndya'a yu ne' quixi', ³ bi' cha' ndu'u Juan ndya'a yu nde natí' tyucui ña'a to' sta'a Jordán bi'; nchcui' tsa Juan lo'o lcaa ñatí' nu ndyu'u ti'i slo yu, cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' xtyanu ngu' lcaa cha' cuxi bi'. Li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' bi'. Jua'a cui'ya ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' li', nacui' Juan. ⁴ Laca cha' bi', ñi'yä laca cha' nu nguscua jyo'o cusu' Isaías nu nda cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñatí' cua sa'ni la. Ndi'yä nchcui' quityi bi':

Cuii ndañi nxi'ya sca ñatí' ne' quixi': "Xaala clya mä sca tyucuii su caa ycui' nu Xu'na na", nacui' nu nxi'ya bi'.

"Xquiñi tso'o mä tyucuii su tyeje tacui ycui'.

⁵ Cua'ni cha'á mä lcaa laja cua'a, jua'a cuityi mä lcaa ca'ya, lcaa cuati yuu; cua'ni liñi mä lcaa su nxtyi'i tyucuii, jua'a cua'ni stu'ba tso'o mä tyucui ña'a tyucuii", nacui.

⁶ "Cua ngulala ti cha' ña'a ngu' tyucui ña'a chalyuu, cha' taca cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i ñatí'.

Jua'a nguscua jyo'o Isaías lo quityi bi'.

⁷ Quiña'a ñatí' ndyalaa su ndu Juan cha' tyucuatya ngu'. Li' nchcui' Juan lo'o ngu' quiña'a bi':

—Ñi'yä nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'mä —nacui' Juan—. ¿Ha cua nchcutsii ngu' ji'i mä lacua? ¿Ha juani ndube ti' mä cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i mä lo'o tye chalyuu? —nacui—.

⁸ Tso'o lacua, culu'u ma ji'i ya si chañi cha' cua ngulochu' mä cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mä; ná ñacui mä cha' sñi' ycui' Ndyosi laca mä, xqui'ya cha' ndyu'u mä ji'i jyo'o Abraham. Cha'

liñi ta na'lo'o mä —nacui' Juan—, cha' taca ji'i ycui' Ndyosi subi Ni ji'i xa' la ñatí' nu caca sñi' Abraham ñi'yä laca na juani, masi nti' mä cha' na ple ti nu xa' la ñatí' bi', masi nti' mä cha' ñi'yä laca quee re, jua'a ti laca ngu' —nacui' Juan ji'i ngu'—. ⁹ Ñi'yä ndu sca ñatí' lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' ycui' Ndyosi. Si'yu yu bi' lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o, cha' tyaqui' yaca bi' lo quii'; jua'a xcube' Ni ji'i ñatí' nu ná ntaja'a xtyanu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i.

¹⁰ Lo'o ndye ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Juan bi':

—¿Ni cña cua'ni ya lacua?

¹¹ Li' ngulu'u Juan ji'i ngu':

—Nde laca cña nu cua'ni mä —nacui' Juan—. Si ntsu'u tucua tya'a camxa ji'i sca mä, ta mä tsaca ji'i sca ñatí' ti'i nu ná ntsu'u ji'i tsiya' ti; si ntsu'u na cacu mä, li' sa'be mä xi cha' ta mä xi cacu ñatí' nu ná ntsu'u tsiya' ti ji'i —nacui' Juan ji'i ngu'.

¹² Lo'o jua'a yaa xi ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu', yaqä ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i ngu'. Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Juan:

—¿Ñi'yä cña cua'ni ya, mstru?
—nacui' ngu' bi' ji'i Juan.

¹³ —Ná tyeje tacui cuayá' cha' culo mä cñi cña loo ngu' —nacui' Juan ji'i ngu' bi'.

¹⁴ Lo'o xi ngu' sendaru ndyalaa cha' cacha' ji'i Juan li':

—Jua'a cuare, ¿ñi'yä cña cua'ni ya?
—nacui' sendaru bi'.

—Nga'aa xlyáa mä na nu ntsu'u ji'i ñatí', ni nga'aa xcutsii mä ji'i ngu'; nga'aa sta mä qui'ya laja ti ji'i ngu', cha' caja cha' bi' ji'i mä. Lo'o jua'a, nga'aa ñacui mä cha' xti ti caya' ndyiji ji'i mä —nacui' Juan ji'i ngu' sendaru bi'.

¹⁵ Nclyacua tsa ti' ngu' su ndi'i ti ngu', cha' ngua ti' ngu' cha' Juan laca nu Cristo nu cua caa ti chalyuu. ¹⁶ Li' nchcui' Juan lo'o lcaa ngu' nu ndi'i bi':

—Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i mä —nacui' Juan—, pana cua caa ti chaca ñatí' slo cu'mä nu nchca la ji'i

que na'. Lo'o na' cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'. Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na', masi caña ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu ji'i ngu' lo'o hitya ti, pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyil'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu', nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu'. Lo'o li' cua'ni lubii Ni ji'i ngu' bi' lo'o xee ji'i Ni, cha' jua'a caca tso'o tyiquee ngu' —nacui—. ¹⁷ Ni'yä ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'yä ndyu'u co'o yu ji'i nscua' pana ndaqui yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'i ñati. Li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaqui ngu' lo quii' nu nga'aa ca tyubi'.

¹⁸ Jua'a quiña'a tsa cuii nda Juan lo'o ñati, nu lo'o nchcui' yu lo'o ngu' ñi'yä laca cha' tso'o nu caca ji'i Jesús. ¹⁹ Lo'o li' ngusta Juan qui'ya ji'i gobernador Herodes cha' nguaana ycui' nu cusu' bi' ji'i Herodías clyo'o tya'a yu nu naa Felipe. Lo'o jua'a tya ntsu'u la xa' cha' cuxi nu ngua'ni nu cusu' Herodes bi'. ²⁰ Pana ná ndaquiya' Herodes bi' ji'i cha' nu nchcui' Juan lo'o, masi cuxi la ngua'ni yu, cha' ngusu'ba yu ji'i Juan ne' chcuá.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

²¹ Nu lo'o tya lyiji tsaa Juan bi' ne' chcuá, tya ndu yu to' sta' a ntyucuatya yu ji'i quiña'a tsa ñati, li' ndyalaa Jesús slo cha' tyucuatya Juan ji'i. Laja lo'o ntyucuatya yu ji'i Jesús, li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi; ndyaala tyucuii ca nde cuá li'. ²² Ngua'ya Xtyil'i ycui' Ndyosi su ndu Jesús; ñi'yä nu ndyacui sca tyupe', jua'a ngua'ya Xtyil'i ycui' Ndyosi lo xlya hique Jesús. Li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi nde cua:

—Sñi' na', tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' jinu'u. Tyaca'a tsa nu'u jna' —nacui' ycui' Ndyosi ji'i Jesús.

Jyo'o cusu'ji'i Jesucristo

²³ Calaa tyii yija cua ntsu'u Jesús lo'o nguxana ndyu'ni yu cña ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. Ngua ti' ngu' cha' José ngua sti yu, lo'o sti José bi' ngua jyo'o Elí; ²⁴ lo'o sti Elí bi' ngua jyo'o Matat;

Leví ngua naa sti Matat bi'; Melqui ngua naa sti Leví bi'; Jana ngua naa sti Melqui bi'; lo'o chaca José ngua sti Jana bi'; ²⁵ Matatías ngua naa sti José bi'; Amós ngua naa sti Matatías bi'; Nahum ngua naa sti Amós bi'; Esli ngua naa sti Nahum bi'; Nagai ngua naa sti Esli bi'; ²⁶ Maat ngua naa sti Nagai bi'; lo'o chaca nu naa Matatías ngua sti Maat bi'; Semei ngua naa sti Matatías bi'; lo'o chaca nu naa José ngua sti Semei bi'; sñi' Judá ngua nu José bi'; ²⁷ Joana ngua naa sti Judá bi'; Resa ngua naa sti Joana bi'; Zorobabel ngua naa sti Resa bi'; Salatiel ngua naa sti Zorobabel bi'; Neri ngua naa sti Salatiel bi'; ²⁸ lo'o chaca nu naa Melqui ngua sti Neri bi'; Adi ngua naa sti Melqui bi'; Cosam ngua naa sti Adi bi'; Elmodam ngua naa sti Cosam bi'; Er ngua naa sti Elmodam bi'; ²⁹ Josué ngua naa sti Er bi'; Eliezer ngua naa sti Josué bi'; Jorim ngua naa sti Eliezer bi'; lo'o chaca Matat ngua sti Jorim bi'; ³⁰ lo'o chaca nu naa Leví ngua sti Matat bi'; Simeón ngua naa sti Leví bi'; lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Simeón bi'; lo'o chaca nu naa José ngua sti Judá bi'; Jonán ngua naa sti José bi'; Eliaquim ngua naa sti Jonán bi'; ³¹ Melea ngua naa sti Eliaquim bi'; Mainán ngua naa sti Melea bi'; Matata ngua naa sti Mainán bi'; Natán ngua naa sti Matata bi'; ³² David ngua naa sti Natán bi'; Isaí ngua naa sti David bi'; Obed ngua naa sti Isaí bi'; Booz ngua naa sti Obed bi'; Salmón ngua naa sti Booz bi'; Naasón ngua naa sti Salmón bi'; ³³ Aminadab ngua naa sti Naasón bi'; Aram ngua naa sti Aminadab bi';

Esrom ngua naa sti Aram bi';
 Fares ngua naa sti Esrom bi';
 lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Fares
 bi';
³⁴ Jacob ngua naa sti Judá bi';
 Isaac ngua naa sti Jacob bi';
 Abraham ngua naa sti Isaac bi';
 lo'o nu naa Taré ngua sti Abraham
 bi';
 Nacor ngua naa sti Taré bi';
³⁵ Serug ngua naa sti Nacor bi';
 Ragau ngua naa sti Serug bi';
 Peleg ngua naa sti Ragau bi';
 Heber ngua naa sti Peleg bi';
 Sala ngua naa sti Heber bi';
³⁶ Cainán ngua naa sti Sala bi';
 Arfaxad ngua naa sti Cainán bi';
 Sem ngua naa sti Arfaxad bi';
 Noé ngua naa sti Sem bi';
 Lamec ngua naa sti Noé bi';
³⁷ Matusalén ngua naa sti Lamec bi';
 Enoc ngua naa sti Matusalén bi';
 Jared ngua naa sti Enoc bi';
 Mahalaleel ngua naa sti Jared bi';
 lo'o chaca nu naa Cainán ngua sti
 Mahalaleel bi';
³⁸ Enós ngua naa sti Cainán bi';
 Set ngua naa sti Enós bi';
 Adán ngua naa sti Set bi';
 lo'o liñi la ñacui na cha' ycui' Ndyosi
 laca sti jyo'o Adán bi', cha' ycui'
 Ni laca nu cua ngüiñá ji'i nu
 Adán bi'.
 Lcaa ngu' nū nscua xtañi lo quityi
 re ni, ngua ngu' jyo'o cusu' ji'i Jesu-
 cristo nde chalyuu.

4

Ngua ti' nu xña'a tyijiloo ji'i Jesús

¹ Ngutsa'á tyiquee Jesús ndi'i Xtyi'i
 ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i, nu lo'o
 ndu'u Jesús to' sta'a Jordán ñaa chaca
 quiya'; nde sca natí' btyi su ná ndi'i
 ñatí ndyaa li', ² cha' tu'ba tsá ndyaa
 lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i yu. Ca bi'
 nchcui' cuayá' nu xña'a lo'o Jesús. Nu
 lo'o ndu'u scua tu'ba tsá, ntyute' tsá
 Jesús li', cha' ná sca na ndyacu yu
 tsiya' ti. ³ Lo'o li' nchcui' nu xña'a bi'
 lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui'
 Ndyosi laca nu'u —nacui nu xña'a bi'

ji'i —, cua'ni nu'u cha' caca nu quee re
 sca xlyá cacu na lacua.

⁴ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nscua
 cha' ndi'yá: "Si'i na cu'ú ñatí chalyuu
 cha' cacu ngu' tyaja ti; lo'o cuna ngu'
 lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, li'
 chañi cha' tyu'ú ngu'", —nacui Jesús
 ji'i nu xña'a bi'.

⁵ Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi' ji'i yu ca
 lo xlyá ca'ya cuá. Sca hora ti ngulu'u
 nu xña'a bi' tyucui ña'a chalyuu ji'i
 Jesús. ⁶ Li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu
 chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' jinu'u cha' caca
 nu'u loo ji'i lcaa chalyuu jua —nacui
 nu xña'a bi' —, cha' caja lcaa na nu
 ndi'i jua jinu'u —nacui—. Ntsu'u
 chacuayá' bi' jna'. Lo'o jua'a ta na'
 chacuayá' bi' ji'i cua ña'a ca ñatí nu
 nti' na' cha' caca loo —nacui—. ⁷ Sca
 ti si tyu sti' nu'u loo na', si cua'ni tlyu
 nu'u jna', li' caja chacuayá' bi' jinu'u
 —nacui nu xña'a bi' ji'i Jesús.

⁸ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i:

—Tyatsu' nu'u slo na', Satanás
 —nacui—. Lo quityi ji'i ycui' Ndyosi
 ndi'yá nchcui': "Sca ti ji'i ycui' Ndyosi
 nu Xu'na mä cua'ni tlyu mä ji'i, sca ti
 cha' ji'i ycui' Ni nga'a cha' taquiya'
 mä nde chalyuu". Si'i loo nu'u tyu sti'
 na' lacua —nacui Jesús ji'i.

⁹ Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi' ji'i Jesús
 nde quichí Jerusalén, ngusacui ji'i
 Jesús ndyaa ca que laa tonu bi'. Lo'o
 li' xa' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui'
 Ndyosi laca nu'u —nacui—, xtyú lo'o
 nu'u ji'i ycui' ca nu'u ca chcua'a re.

¹⁰ Lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'yá
 nchcui':

Culo ycui' Ndyosi cña ji'i xcá ji'i Ni
 cha' ña'asii' ngu' jinu'u.

¹¹ Lo'o ya' ti xcá xatu ngu' jinu'u li',
 cha' ná caca quicha quiya' nu'u su tyú
 nu'u chu' quee.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi
 —nacui nu xña'a bi' ji'i Jesús.

¹² Li' chaca quiya' nguxacui Jesús
 cha' ji'i nu xña'a bi':

—Lo'o jua'a ndi'yá nchcui' lo quityi
 ji'i ycui' Ndyosi: "Ná chcui' cuayá' ma

lo'o ycui' Ndyosi nu Xu'na mä", nacui quityi.

¹³ Cua ndye nchcui' nu xña'a bi' lo'o Jesús li', lo'o ná ngua ji'i tyijiloo ji'i yu tsiya' ti. Hora ti ndu'u nu xña'a bi' ndyaa li'; ca tiya' la caja ñii'ya caca nu tyijiloo ji'i Jesús, ngua ti'!

Cua nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycui' Ndyosi ca Galilea

¹⁴ Li' nguxtyuú Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya Galilea chaca quiya'. Tlyu tsa chacuayá' ngujui ji'i Jesús xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi, ña'a cuayá' tyucui ña'a loyuu ca bi' ndañi nchcui' ngu' cha' ji'i yu. ¹⁵ Lcaa quichi su ndya'a yu nda yu cha' lo'o ngu' ca ne' laa ji'i ngu' judío, lo'o jua'a lcaa ñati ngua'ni chí ngu' loo Jesús.

Lo'o ndi'i Jesús nde quichi Nazaret

¹⁶ Li' ndyalaa Jesús nde quichi Nazaret, su nguluu yu. Lo'o ndyalaa tsá nu ndi'i cña' ngu', li' ndyaa yu ne' laa ji'i ngu', cha' xcui' jua'a ndu'ni yu tsá bi'. Li' ndatü Jesús cha' chcui' yu lo quityi nu nscua cha' ji'i ycui' Ndyosi; ¹⁷ quityi nu nguscua jyo'o Isaías, bi' laca quityi nu nda ngu' ji'i Jesús cha' chcui' yu lo. Li' nguscana Jesús quityi bi', ngulana macala nscua cha' nu nchcui' ndi'ya:

¹⁸ Cua ngulacuä ycui' Ndyosi nu Xu'na na jna', nacui lo quityi bi'.

Cua ngua'a loo Ni jna', bi' cha' cua ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi lo na', cha' chcui' na' cha' tso'o lo'o ngu' ti'i.

Cua nda Ni jna' lijyaä cha' cua'ni cho'o na' tyiquee ñati nu xñi'i tsa ti', nacui lo quityi bi'.

Ntsu'u cha' chcui' na' lo'o ngu' nu laca preso ji'i nu xña'a, cha' cua tyu'u ti ngu' ya' nu xña'a bi'.

Ta na' xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i ñati nu ndyacy' hique ngu'.

Lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'i tya'a ngu' ni, li' ta na' chacuayá' ji'i ngu' cha' tyu'u ngu' laja ti.

¹⁹ Na lijya ti na' cha' chcui' na' lo'o ngu', cha' cua ndyalaa tyempo

tso'o la nu nda ycui' Ndyosi nu Xu'na na ji'i ngu'.

Jua'a nscua lo quityi su nchcui' Jesús. ²⁰ Li' nguxcatya'a Jesús quityi bi', xa' ndya yu quityi bi' ji'i xirta ne' laa bi', xa' ndyaa tucua Jesús li'; pana lcaa ngu' nu ndi'i ne' laa bi' ña'a tsa ngu' ji'i yu. ²¹ Li' nguxana Jesús nda yu cha' lo'o ngu':

—Hasta juani cua ndu'u tucua cha' bi' su ntucua ycui' mä, cha' nu ndyuna ca ti mä —nacui Jesús.

²² Ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jesús cha' tso'o tsa nchcui' yu, jua'a ndiya tsa ti' ngu' cha' nu nda yu lo'o ngu'. Ndi'ya cha' nu nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i yu li':

—¿Ha si'i ca sñi' José laca yu re?
—nacui ngu'

²³ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ná tyiquee' tiya' la xi ta mä cha' re lo'o na': “Si nu jo'o laca nu' u, cua'ni nu' u jo'o ji'i ycui' ca lacua”. Lo'o jua'a ná tyiquee' ñacui mä jna': “Cua ndyuna ya cha' ji'i lcaa cña tonu nu ngua'ni nu' u nde quichi Capernaum bi'”, ñacui mä. “La cui' jua'a cua'ni nu' u nde quichi tyi na lacua, cha' ña'a ya xi”, ñacui mä 'na li!. ²⁴ Ta na' sca cha' liñi lo'o mä lacua —nacui Jesús—. Macala su chcui' sca ñati cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' tya'a quichi tyi yu, ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, cha' la cui' tya'a quichi tyi ngu' laca yu. ²⁵ Tyempo lo'o nguti'i jyo'o cusu' Elías chalyuu —nacui—, ntsu'u ti' mä cha' cua nteje tacui sna yija ntucua scuá co' nu ná ngua'ya tyo tsiya' ti; tlyu tsa jbi'ña ngua tyucui ña'a chalyuu li!. Tyuú tsa tya'a nu cuna'a ti'i nguti'i loyuu re tyempo bi';

²⁶ pana nda ycui' Ndyosi ji'i Elías cha' tsaa yu slo sca ti nu cuna'a ti'i nu ndi'i nde quichi Sarepta, sca quichi tyijyu' la nde loyuu su cuentya Sidón. Ná ndyaa Elías slo ni sca nu cuna'a ti'i tya'a quichi tyi ngu' Israel. ²⁷ La cui' jua'a ngua lo'o nguti'i jyo'o Eliseo. La cui' tyempo bi', nguti'i tsa ngu' quicha nu ngutsu' cuaña' nde loyuu re; pana ni sca ngu' bi', ná ndyaca

tso'o ngu' ji'i quicha bi'. Sca ti nu Naamán bi', sca ti nu bi' ndyaca tso'o; sca ngu' xa' tsu' ngua yu, cha' loyuu su cuentya Siria laca su ngutu'u yu —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

28 Laja lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús su ndi'i ngu' ne' laa bi', ngua ñasi' tsa ngu' bi' li'. **29** Lo'o li' ndyatu'ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús, ngulo'o ngu' ji'i yu cha' tyu'u yu ca to' quichi. Li' ntejeya' ngu' ji'i Jesús, ntojolaqui ngu' ji'i yu ña'a cuayá' ndyalaa ngu' lo'o yu ca to' cua'a, sca to' yuu nu ntsu'u to' quichi bi'. Ngua ti' ngu' cha' xtyú ngu' ji'i yu tsaa yu nde chcua'a, **30** pana tso'o ca ti ndu'u Jesús ya' ngu'; ntejetacui yu laja ngu', ndyaa yu li'.

Sca ñati nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

31 Li' cua ndi'i Jesús nde quichi Capernaum, sca quichi nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea bi'. Nu lo'o ngua tsä nu ndi'i cña' ngu', li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' ca ne' laa ji'i ngu'. **32** Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu'.

33 Ca ne' laa bi' ntsu'u sca nu qui'yu nu ngusñi sca cui'i cuxi ji'i. Cuii tsa ngusi'ya nu quicha bi' ji'i Jesús lo'o na'a cha' lijyä yu nde ne' laa:

34 —¿Ni cña cua'ni nu' u ca nde, Jesús Nazaret? —nacui nu qui'yu quicha bi'—. ¿Ha na cua ntí' nu' u cua'ni tye nu' u cha' 'na tsiya' ti? Nslo tso'o na' jinu' u, cha' y cui' nu lubii laca nu' u; cua nda y cui' Ndyosi jinu' u lijyä ca nde.

35 Ngua'a Jesús cha' ji'i nu quicha li'; ngulo yu cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' nga'aa cua'ni cuxi lo'o yu quicha bi'.

—Chca'a ti nu' u —nacui Jesús—. Nga'aa cua'ni xña'a cui'i lo'o nu' u.

Li' nguxlyú nu cui'i cuxi bi' ji'i yu quicha nde loo su ndi'i ngu' quiña'a bi'. Lo'o li' ndu'u nu cui'i cuxi bi' ndyaa, nga'aa ngua'ni cuxi lo'o nu quicha bi' li'. **36** Ngulacua tsa ti' ngu'

li', nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Macala ngujui cha' nu nchcui' Jesús cua? —nacui' ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' tso'o tsa ngujui chacuayá' ji'i yu cua cha' culo yu cña ji'i cui'i cuxi? Hora ti nduna cui'i cuxi cha' nu nchcui' yu lo'o, ndu'u cui'i bi' ndyaa li' —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

37 Bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu ca bi', nchcui' tsa ngu' cha' ji'i Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Simón Pedro

38 Li' ndu'u Jesús nde ne' laa, ndyaa yu to' tyi Pedro. Quicha tsa xtya'a laa Simón Pedro bi', cha' tlyu tsa tyique' ngusñi ji'i ma'. Tya'na tsa nchcui' ngu' lo'o Jesús cha'tsaa na'a xi ji'i ma'. **39** Ndu ti Jesús slo ma' ña'a tsa yu ji'i ma'. Li' ngua'a yu ji'i tyique' bi', cha' tyu'u tyique' ji'i ma'. Hora ti ndaca'a ma', ngua'ni cña ti' ma' cha' caja xi na cacu ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ngu' quicha

40 Lo'o ndyaa cuichaa, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i lcaa tya'a ngu' nu quicha tsa cha' ngusñi tyuu lo quicha ji'i ngu', ndyalaa ngu' ca slo Jesús. Li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' quicha cuentya scaa ti ngu'. Hora ti ndyaca tso'o ngu' li'. **41** Lo'o jua'a ngutu'u cui'i cuxi ji'i tyuu tya'a ngu' quicha bi' li'. Ndu'u si'ya cui'i bi' lo'o ndu'u ji'i ngu':

—Sca ti nu' u laca Sñi' y cui' Ndyosi —nacui' cui'i bi' ji'i Jesús.

Li' ngua'a Jesús chacuayá' ji'i cui'i cuxi cha' nga'aa chcui' bi' tsiya' ti. Cua ndyuloo cui'i bi' ji'i Jesús, cha' la cui' Cristo nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i lijyä chalyuu laca yu bi'.

Nda Jesús cuii lo'o ngu' ca nde Galilea

42 Lo'o nguxee chaca tsa, li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca chaca se'i su tyi'i y cui' ti yu ca ne' quixi'. Ngulana tsa ngu' ji'i li', ña'a cuayá' nquiye ji'i ngu' macala su nga'a yu. Ngua ti' ngu' tatsaa ngu' ji'i Jesús cha' nga'aa tsaa yu xa' se'i. **43** Li' nacui' Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nde xa' quichi ntsu'u cha' ta na' cha' tso'o nu ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati, cha' cua ndyalaa tyempo cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu. Bi' laca cña nu cua nda Ni jna' lijyaa cha' chcui' na' cuentya ji'i y cui' Ni.

⁴⁴ Jua'a ti ndya'a Jesús lcaa ne' laa ji'i ngu' ca nde Galilea, nda yu cui' lo'o ngu'.

5

Nguxtyucua Jesús ji'i ngu' lo'o ndyaa ngu' cuta cuala

¹ Ngua sca tsaq ndyaa Jesús to' tayu' Genesaret. Tyuu tsa tya'a ñati lca'a ji'i yu. Li' tachaa tsa ndi'i ngu' ca su ndu yu to' tayu' bi', cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' lo'o nchcui' yu cha' ji'i y cui' Ndyosi. ² Cua na'a Jesús su ndacui tucua tya'a yaca ni'i sube ti ca to' tayu' bi'. Ná tucui nga'a ne' yaca ni'i sube bi' tsiya' ti, pana cacua ti bi' ndu ngu' ngui'i ngu' taraya ji'i ngu', cha' cua ndye ngua'ni ngu' cña. ³ Li' ndyatí Jesús ne' sca yaca ni'i ji'i Simón, nchcui' lo'o yu cha' tucuni'i yu ji'i yaca ni'i cha' tsaa ca lo hitya la xi. Ndyaa tucua Jesús nde siyu' ti yaca ni'i bi', li' nguxana Jesús nclyu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' quiña'a bi'. ⁴ Lo'o cua ndye ngulu'u Jesús ji'i ngu', li' nacui ji'i Simón:

—Yaa ma lo'o yaca ni'i re ca su clyaa la hitya. Ca bi' cu ma taraya cha' caja cuala ji'i ma —nacui Jesús.

⁵ Li' nguxacui Simón cha' ji'i:

—Cusu' —nacui—, tyucui talya nguta'a ya lo tayu' ngu' ya taraya; ni sca na ná ngujui ji'i ya tsiya' ti. Pana si jua'a culo nu'u cña 'na, tsaa ya ca su nacui nu'u cha' cu ya taraya cajua —nacui Simón li'.

⁶ Li' jua'a ngua'ni Simón lo'o tya'a yu, lo'o quiña'a tsa cuala ngujui ji'i ngu' li'. Xqui'ya cha' quiña'a tsa cuala ndyatí ne' taraya ji'i ngu', hasta ngutaa' taraya ji'i ngu' li'; ⁷ bi' cha' ngua'ni ya' ngu' ji'i tya'a ngu' nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', cha' caa ngu' xtyucua ngu' ji'i. Hora ti

ya'a ngu' li', ndojolaqui ngu' taraya ngutsa'á ne' ntsu'u cuala, cha' su'ba ngu' ji'i ne' yaca ni'i. Xi tya lyiji cha' clyu'u tyucuaa yaca ni'i bi' ne' hitya xqui'ya cuala bi!. ⁸ Lo'o na'a Simón Pedro lcaa cuala bi', ngua cuayá' ti' yu cha' xqui'ya Jesús ngujui cuala bi' ngu'. Hora ti ndyatú sti' yu loo Jesús li', nchcui' yu lo'o:

—Tyu'u clya nu'u nde slo na', Xu'na —nacui Simón ji'i—. Ntsu'u tsa xqui'ya na' cha' ñati chalyuu ti laca na'!

⁹ Ndube tsa ti' Simón, lo'o jua'a tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i ndube tsa ti' ngu', xqui'ya cha' quiña'a tsa cuala ngusñi ca ti ngu'. ¹⁰ Lo'o tyucuaa nu qui'yu sñi' Zebedeo nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', nu naa Jacobo lo'o nu naa Juan ni, lo'o ngu' bi' ndyutsii tsa ngu'; la cui' tya'a ndya'a Simón cña laca ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o Simón:

—Ná cutsii ma —nacui—. Tya tsubi' la cua laca ti cña ngua'ni ma, xcui' cña cuta cuala ngua'ni ma; pana juani, ta na' xa' cña ji'i ma, cha' caa lo'o ma ji'i xa' ñati ca slo na' —nacui Jesús ji'i Simón, jua'a ji'i tya'a ndya'a yu cña.

¹¹ Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' ca to tayu' chaca quiya', li' nguxyanu ngu' bi' ji'i yaca ni'i, ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ngu' quicha nu ndyatsu' cuaña'

¹² Lo'o ndi'i ti Jesús sca quichi, li' ndyalaa sca yu quicha slo; lye tsa ndyatsu' cuaña' yu quicha bi'. Lo'o na'a yu ji'i Jesús, hora ti ndyatú sti' yu, ndyanu tu'ba yu hasta ca lo yuu. Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Si nti' nu'u cha' tyaca tso'o na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni jua'a jna' —nacui nu quicha bi'.

¹³ Li' ngusta ya' Jesús chü' yu su ndyatsu' cuaña' yu:

—Tyaja'a na' —nacui Jesús ji'i—. Caca lubii tyucui ña'a nu'u juani ti.

Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, hora ti ndatsu' quicha nu ndyatsu' cuaña' yu

li'. ¹⁴ Lo'o li' nacui Jesús ji'i yu, cha' ná cacha' yu ji'i ñati ñi'yä ngua ji'i yu. Ndi'ya nchcui' lo'o yu:

—Yaa clya nu'u chcui' lo'o sti jo'ó nu ndi'i ne' laa —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'—. Cajua ta nu'u mstq nu nacui jyo'o Moisés cha' ta na ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i quicha nu ntsu'u ji'na. Jua'a ca cuayá ti' ñati lo'o ycui' sti jo'ó cha' cua ngua lubii tyucui ña'q nu'u. Nga'aa ca quicha nu'u juani.

¹⁵ Lcaa tsq cua nguañi la cha' ji'i Jesús li', cha' nchcui' tsa ngu' cha' ji'i. Bi' cha' quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i slo Jesús, cha' cuna ngu' ña'q cha' nu nda yu lo'o ngu', cha' cua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁶ Pana ntsu'u quiya' ndu'u Jesús ndyaa yu ca ne' quixi', ca su caca tyi'i yu ycui' ti yu, cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ñati nu nchcu' tyucui tyucui ña'q yu

¹⁷ Ngua sca tsq nclyu'u Jesús cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tyuu ty'a ñati. Quichi tyi ngu' bi' laca lcaa quichi sube ti nu ntsu'u nde Galilea, nu ntsu'u nde Judea, nu ndi'i cacua ti quichi Jerusalén. Laja nu tsa tlyu ti ñati bi', cua ndi'i tyuu ty'a ngu' fariseo. (Tacati tsa ycui' ngu', nti' ngu'; lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i xa' ñati.) Lo'o jua'a ndi'i tyuu ty'a mstru nu ngulu'u cha' jo'ó ne' laa. Ngua tii lcaa ngu' nu ndi'i ca bi', cha' ycui' Ndyosi laca nu nxtyucua ji'i Jesús lo'o ndyu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ¹⁸ Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'i sca nu quicha nu ntsiya ne' catya, cha' cua nchcu' tyucui tyucui ña'q yu quicha bi'. Ngua ti' ngu' cha' tyatü ngu' toni'i su nga'a Jesús, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i nu quicha bi' ca su ndu' ycui' Jesús, ña'q lo'o catya ngua ti' ngu'. ¹⁹ Pana ná ngujui ñi'yä nu tyatü ngu' lo'o nu quicha bi' ni'i, cha' tachaa tsa ndi'i ñati; bi' cha' ndyacu' ngu' nde que ni'i. Li' ngulotsu' ngu' cuxi'ña, ngucha ngu' yaca que ni'i, cha' jua'a ngujui ñi'yä nda'ya ngu' ji'i

nu quicha bi' liñi ca su nga'a Jesús cla'be la su ndi'i ñati. ²⁰ Lo'o ti ngua cuayá ti' Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' bi' ji'i, bi' cha' nacui ji'i yu quicha bi':

—Cusu' —nacui—, na cua ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi jinu'u ji'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacui Jesús ji'i yu quicha bi'.

²¹ Li' ngulacua tsa ti' ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ngu' fariseo: “¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Ni cha' laca re? Cuxi tsa nchcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o nchcui' yu jua'a”, nclyacua ti' ngu'. “Ná taca ji'i sca ñati chalyuu ñi'yä nti' yu re, ná taca cua'ni clyu ti' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati; sca ti ycui' Ndyosi taca ji'i Ni cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati.” Jua'a nclyacua ti' ngu'.

²²⁻²³ Cua jlo ti' Jesús ni cha' laca nu nclyacua ti' ngu'. Li' nchcuane yu ji'i ngu' bi':

—¿Ni cha' laca nti' mä jua'a? ¿Ha nti' mä cha' tucui la laca si ñacui na' ji'i nu quicha cua cha' cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i yu? ¿Ha nti' mä cha' yala la caca si ñacui na' ji'i nu quicha: “Tyatü clya nu'u ty'a qä nu'u”? ¿Ni cña yala la cua'ni na' cuentya ji'i yu cua lacua? ²⁴ Cua nti' na' cha' caca cuayá ti' mä cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' jna', cha' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati laja lo'o ndi'i na' nde chalyuu —nacui Jesús—. Xqui'ya cha' bi' cua nda Ni 'na liyäa nde chalyuu cha' caca na' ñati.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu nu nchcu' tyucui tyucui ña'q yu:

—Nde laca cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i yu—, tyatü clya nu'u juani cha' tyaa nu'u nde to' tyi nu'u; tyaa lo'o nu'u ji'i catya su ngustii nu'u juani.

²⁵ Hora ti ndyatü yu quicha bi', laja lo'o na'a lcaa ñati bi' ji'i. Li' ndyaa lo'o yu ji'i catya su ngustii yu tsq la. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu lo'o ndu'u yu ndyaa yu, bi' cha' ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. ²⁶ Ndube tsa ti' ngu' ca su ndi'i ti ngu', li' lcaa ngu' ca bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi:

—Bilya ña'q na cha' ngua'ni y cui' Ndyosi sca cha' tlyu tsa lo cua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Na ntsii ti ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' jua'q.

Ngusi'ya Jesús ji'i Leví cha' tya'a yu lo'o

²⁷ Ca tiya' la lo'o ndyaa Jesús xi lquichi, li' na'q yu ji'i sca ñati ca su ntucua yu nclyo yu cñi cña loo ngu'; Leví naa nu qui'yu bi'. Cña laca yu cha' culo yu cñi ji'i ñati cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. Li' nacui Jesús ji'i yu:

—Tya'a lca'q nu'u jna' —nacui.

²⁸ Li' ndyatu Leví, nguxtyanu yu cña ji'i yu cha' tya'a yu lo'o Jesús li'.

²⁹ Tiya' la li' ngua'ni Leví sca ta'a tlyu ca to'tyi yu, cha' cua'ni chi' yu loo Jesús. Lo'o jua'q ndyalaa tyuq yta'a ngu' slo, tya'a ndyu'ni Leví cña nclyo cñi cña loo ñati; jua'q ndi'i xi xa' la ñati. ³⁰ Li' nguxana ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu', lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i Jesús.

—¿Ni cha' laca cha' stu'ba ti ndacu mä tyaja, stu'ba ti nga'q mä lo'o ngu' cuxi cua? —nacui ngu'—. Msu ji'i ngu' xa' tsu' laca ngu' cua, nu cuiñi ti nxñi quiña'q tsa cñi cña loo ñati. Lo'o jua'q ntucua xi xa' la ngu' nu ndya'q calle ti.

³¹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ñati nu tso'o tyucui ña'q, ná clyana ngu' bi' ji'i sca nu jo'o; ngu' quicha laca nu ndyaana ji'i sca nu jo'o —nacui—. ³² Lo'o jua'q na', ná lijyä na' cha' culana na' ji'i ñati nu nclyacua ti ti' cha' tso'o tsa y cui' ca ngu'; na cua lijyä na' cha' chcui' na' lo'o ngu' cuxi, cha' culochu' ngu' qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

Ca chaa ti' ngu' laja lo'o ndi'i Jesús chalyuu

³³ Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—Lo'o ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i Juan, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i ngu' fariseo, ¿ni cha' lu'ba ti nchcui' ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi? Lo'o jua'q

ná ndacu ngu' tyaja tsä bi' lo'o nchcui' ngu' lo'o Ni. Pana ngu' nu ndyaca tsa'q jinu'u ni, xa' ña'q ndu'ni ngu' bi'; xcui' tso'o tsa ndacu ngu', xcui' tso'o tsa ndyi'yu ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

³⁴ Ndi'ya nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'q lo'o ji'i cutsii; ná ndi'i ngu' ntyute' ti ngu' tsä bi', nu lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui Jesús—.

³⁵ Pana nu lo'o tyalaa tsä nu tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii; caca xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'cha a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'i ti' ngu' nde loo la —nacui Jesús li'.

³⁶ Lo'o li' nda Jesús cuui re lo'o ngu':

—Ná nsa'be ngu' sa yu'be ste' cucui ngu' cha' calya lo'o sca late' cusu ji'i ngu'. Si jua'q cua'ni ngu', ná tyanu tso'o late' cucui bi' li', tyatj' jlyacua su ngalya bi'; lo'o nu yu'be late' bi', ná stu'ba xee loo lo'o nu late' cusu bi'. ³⁷ Lo'o chaca cha' ni —nacui Jesús ji'i ngu'—, ná nsu'ba ngu' ji'i lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; cly'a tyaca', tye lcui tyalú li'. ³⁸ Ne' tyaca' cucui tyu'ú lcui lo'o chca ndyu'u ti. ³⁹ Pana lo'o cua ndyi'o ngu' lcui nu cua cusu', ná nti' ngu' co'o ngu' lcui nu chca ndyu'u ti. “Tyixi la ndyi'yu lcui nu cua cusu' bi'”, ñacui ngu'.

Jua'q ngua cha' nu nda Jesús lo'o ngu'.

6

Ná ndiya ti' ngu' cña nu ngua'ni tya'a ndya'aq Jesús

¹ Lo'o ngua sca tsa nu ndi'i cña' ngu', li' ndya'q Jesús tyucui, lijyä yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i, nteje tacui ngu' su nscua xtyä trigo ji'i ñati. Laja lo'o nteje tacui ti ngu', ngusuu ngu' xi si'yu trigo. Li' ngusatá ngu' ji'i tyuu ya' ti ngu' cha' tyalú si'yu trigo bi'; ndyacu ngu' xi si'yu li'. ² Lo'o li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu ndya'q lca'a

ji'í ngu' bi', nu lye tsa nchcui' lo'o ngu' taju ji'í Jesús:

—¿Ni cha' laca ndyu'ni ma cña ju'a, cha' ngusuu ma si'yu trigo cua? ¿Ha ná jlo ti' ma cha' tsä tacati laca juani? Ná ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na cña tsä tacati —nacui ngu' fariseo bi'.

³ Li' nguxacui Jesús cha' ji'í ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' ma lo quityi ji'í y cui' Ndyosi su nscua ñi'yä nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui Jesús ji'í ngu'—. Ngua sca tsä ntyute' tsa yu, lo'o jua'a ntyute' tsa lcaa ngu' ty'a ndya'a yu. ⁴ Jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca msta ji'í y cui' Ndyosi lo mesa ne' ni'í nu cuentya ji'í y cui' Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'í bi'; ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'a ca ñatí ji'í, cha' sca ti ji'í ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' ndacu ngu' xlyá bi' —nacui Jesús ji'í ngu'.

⁵ Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Lo'o na' nu cua nda y cui' Ni lijyaa cha' caca na' ñatí ni, laca na' loo, masi tsä nu ndi'i cña' ngu'.

Sca yu quicha nu nchcu'ya'

⁶ Ngua chaca tsä ta'a, tsä tacati ji'í ngu', li' ndya'a Jesús ca ne' laa. Ca bi' ndyaa tucua yu, li' nguxana nclyu'u yu cha' ji'í y cui' Ndyosi ji'í ñatí. Ca bi' nga'a sca ñatí nu ngüütyi ya' yu la'a tsu' cui' ji'í yu. ⁷ Lo'o jua'a nga'a ngu' mstru cha' jo'ó ne' laa bi', lo'o ngu' fariseo nga'a lo'o. Ña'a tsa ngu' bi' ji'í Jesús, si cua'ni Jesús jo'ó ji'í nu quicha bi' tsä tacati; nclyana ngu' cha', ñi'yä caca sta ngu' qui'ya ji'í. ⁸ Pana hora ti ngua cuayá' ti' Jesús lcaa ña'a cha' nu nclyacua ti' ngu'. Li' nacui Jesús ji'í yu nu nchcu' ya' bi':

—Tyatü clya nu'ü, yaa tyü cla'be laja ngu' jua —nacui Jesús ji'í nu quicha bi'.

Li' ndyatü yu quicha bi', ndyaa yu cajua su nacui Jesús ji'í yu. ⁹ Li' nda Jesús sca cha' lo'o nu ngu' nu ndu'ni ti cha' tacati bi':

—¿Ni cña tso'o la cha' cua'ni na tsä tacati lacua? —nacui Jesús ji'í ngu' bi'—. ¿Ha sca cña tso'o cua'ni na li'? ¿Ha tso'o la cua'ni na sca cña cuxi li', nti' ma? —nacui—. ¿Ha tso'o la si cua'ni ñyaá na ji'í ñatí tsä bi', cha' ná cajaa ngu' li'? ¿Ha tso'o la nti' cu'ma masi ta na chacuayá' cajaa ñatí li'? —nacui Jesús ji'í ngu'.

¹⁰ Li' nguxña'a Jesús ji'í lcaa ñatí nu ndi'i cacua ti slo, nchcui' lo'o nu quicha bi' li':

—Xquiñi nu'ü ya'!

Jua'a ngua'ni yu bi', li' hora ti ndyaca tso'o ya' yu. ¹¹ Li' ngunasi' tsa nu ngu' nu ndu'ni cha' tacati bi', nguxana ngu' nda ngu' cha' lo'o ty'a ngu':

—¿Ñi'yä cua'ni na cha' cua'a na ji'í yu jua cha' nga'aa cua'ni yu jua'a? —nacui ngu' ji'í ty'a ngu' li'.

Ngusubi Jesús ji'í tii tyucuaa ty'a ñatí nu ca tsa'ají'í

¹² Tyempo bi' y cui' ti Jesús ndyaa sca ca'ya cha' chcui' lo'o y cui' Ndyosi Sti yu. Tyucui talya ngua'a yu nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi li'. ¹³ Lo'o nguxee chaca tsä, li' ngusi'ya yu ji'í ñatí nu ndya'a lo'o yu cha' tyaa ngu' slo yu. Li' ngusubi yu ji'í tii tyucuaa ty'a ngu'; nda yu chacuayá' ji'í nu ngu' bi', cha' tsaa culu'u ngu' ji'í xa' ñatí.

¹⁴ Ndi'yä naa xtañi ngu' nu ngusubi Jesús ji'í nu ngua ty'a li': Simón, nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro naa yu, bi' laca tsaca ngu'; jua'a Andrés ty'a ngula Simón, jua'a Jacobo, jua'a Juan, jua'a Felipe, jua'a Bartolomé,

¹⁵ jua'a Mateo, jua'a Tomás, jua'a chaca Jacobo sñi' Alfeo, jua'a chaca Simón nu laca ji'í taju ngu' cananista,

¹⁶ jua'a Judas ty'a Jacobo, jua'a Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'í Jesús ji'í ngu' cuxi ca tiya' la; jua'a naa ngu' nu cua ngusubi Jesús ji'í.

Ngulu'u Jesús ji'í quiña'a tsa ñatí

¹⁷ Li' nguxtyüü Jesús ngua'ya sii' cua'a bi' lo'o nu taju ñatí bi' ji'í, nguti'xi nde sca su natí' lo'o nu tyüü ty'a ñatí nu ndyaca tsa'a ji'í bi'. Lo'o jua'a ndyalaa quiña'a tsa xa' la ñatí slo Jesús, ngu' nu ndu'u loyuu su cuentya

Judea, lo'o jua'q̄ ngu' nu ndu'u nde quichi Jerusalén, lo'o jua'q̄ ngu' nu ndu'u to' tyujo'o su ndi'i quichi Tiro, su ndi'i quichi Sidón. Cua ndyalaa ngu' ca bi', cha' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; jua'q̄ nti' ngu' cha' cua'ni Jesús jo'o ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁸ Lo'o nu ñat̄i nu ngusñi cui'i cuxi ji'i ni, lo'o ngu' bi' nti' ngu' cha' tyaca tso'o ngu'. ¹⁹ Lcaa ngu' bi' nti' ngu' sta ya' ngu' chū' Jesús; nti' ngu' cha' cua'ni yu jo'o ji'i lcaa ñat̄i quicha bi', xqui'ya cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu. Ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi' li'.

Ni'ya nu ngulu'u Jesús ji'i ngu' nu ngua'q̄ sii' cua'a

²⁰ Nguxña'a Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tso'o ntsu'u tyiquee cu'maq̄ masi ti'i ti ndi'i ma nde chalyuu —nacui—. Ycui' Ndyosi laca nu ña'qasii ji'i ma, cha' bi' nu laca Xu'na ma.

²¹ 'Lo'o jua'q̄ tso'o ntsu'u tyiquee cu'maq̄ masi ñi'ya nti' si ntyute' tsa ma juani, cha' lye tsa nti' ma cuna ma sca cha' liñi —nacui—. Ca tiya' la, li' caca tyaala' ti' ma.

'Lo'o jua'q̄ tso'o ntsu'u tyiquee cu'maq̄ masi xñi'i ti ti' cu'maq̄ ndi'i ma chalyuu juani, cha' ca tiya' la ca chaa ti' ma li' —nacui Jesús—.

²² 'Lo'o jua'q̄ tso'o ti caca tyiquee cu'maq̄ masi ti'i ti' ngu' ña'q̄ ngu' ji'i ma, masi culo'o ngu' ji'i ma ca su ndi'i ma, masi suba' tsa chcui' ngu' lo'o ma, masi hasta nga'aa nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ma, xqui'ya cha' jlya ti' ma jna', na' nu cua nda Ni lijyqa cha' caca na' ñati; ²³ tso'o tsa caca tyiquee ma li', caca chaa ti' ma, masi cua'ni ngu' lcaa cha' lya' ti' lo'o ma jua'q̄. Ná cube ti' ma, cua laca ndyu'u co'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu cua tlyu xi nu tyacua ji'i scaa ma ca su ntucua ycui' Ni —nacui Jesús li'—. La cui' jua'q̄ ngua tya sa'ni la, cha' lya' tsa ti' jyo'o cusu' ji'i ñat̄i nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati —nacui Jesús—.

²⁴ 'Pana tya'na tsa cu'maq̄ ngu' culiya'; masi chaa tsa ti' ma nquicha', cua laca ti tyempo caca chaa ti' ma —nacui—.

²⁵ 'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ nu tso'o tsa nguaala' ti' ma nde chalyuu juani, cha' quiña'q̄ tsa cha' caca nu lyiji ji'i ma nde loo la —nacui Jesús—.

'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ nu lye tsa nxtyí lo'o ma ji'i tya'a ñat̄i ma; ca tiya' la, li' lo'o cu'maq̄ xi'ya ma cha' lye tsa caca xñi'i ti' ma —nacui Jesús—.

²⁶ 'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ lo'o tso'o tsa nchcui' lcaa ñat̄i ji'i ma. La cui' jua'q̄ ngua'ni jyo'o cusu' ji'i ma nu ngua sa'ni, cha' tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i ma ndu'u nchcui' cha' cuiñi ti ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'; ndiya tsa ti' ma ji'i cha' cuiñi bi'.

Jua'q̄ ngulu'u Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i.

Tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q̄ na ji'i tya'a cusu' na

²⁷ Tya nchcui' la Jesús li':

—Ndi'ya chcui' na' lo'o cu'maq̄ nu tyaja'q̄ ma cua'q̄ jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na': Tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'q̄ ma ji'i tya'a cusu' ma, tso'o ti cua'ni ma lo'o ñat̄i nu ti'i ti' ña'q̄ ngu' ji'i ma. ²⁸ La cui' tso'o ti chcui' ma lo'o ñat̄i nu nda qui'ya ji'i ma, jua'q̄ chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ñat̄i nu nchcui' cha' suba' lo'o ma.

²⁹ Lo'o quiji'i ngu' ndacu' hi que ma, li' xtyacui ma ta ma chaca tsu' saca' ma cha' quiji'i ngu' ji'i ma chaca quiya' li'. Lo'o xlyaa sca ñat̄i late' tonu tu'ba nu nchcu' ma, li' ta ma chacuayá' cha' lo'o camxa ji'i ma qui'ya ngu' tsaa ngu'. ³⁰ Ta ma ji'i ma ndu'u na laca nu jña ngu' ji'i ma; lo'o qui'ya ngu' sca na ji'i ma, nga'aa jña ma ji'i chaca quiya'. ³¹ Nga'q̄ cha' cua'ni tso'o ma lo'o ngu', si nti' ma cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o ma.

³² 'Jlo ti' na' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'q̄ ma ji'i cua laca ti ñati nu jua'q̄ tso'o nti' ngu' ña'q̄ ngu' ji'i ma; pana lo'o ñat̄i cuxi, taca ji'i ma jua'q̄ cua'ni ngu' tsa lo cua ti cha'. Cua nti' Ni cha' ña'q̄ tso'o ma ji'i cua ña'q̄

ca ñati, ni si'i sca ti ji'i tya'a tso'o ti ma. ³³ Lo'o jua'q̄ ndu'ni m̄a cha' tso'o lo'o ñati nu cua ngua'ni sca cha' tso'o lo'o m̄a; pana lo'o ñati cuxi, taca ji'i ngu' cua'ni ngu' la cui' jua'q̄. Cua nti! Ni cha' cua'ni m̄a cha' tso'o lo'o cua ña'q̄ ca ñati, ni si'i sca ti lo'o tya'a tso'o ti ma. ³⁴ Na ndijñi' ti m̄a ji'i ñati nu xtyucua sca cha' tso'o ji'i m̄a, nti' m̄a. ¿Ha tso'o tsa ndu'ni m̄a nti' m̄a li'? Lo'o ñati cuxi ni, stu'ba ti ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si xtyucua tya'a ngu' sca cha' tso'o ji'i ngu' li'. ³⁵ Pana nu cu'm̄a ni, ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee m̄a ña'q̄ m̄a ji'i tya'a cusuu m̄a, cua'ni m̄a cha' tso'o lo'o ngu' bi'. Ta m̄a jñi' ngu', ná tu' ti' m̄a si ta ngu' sca cha' tso'o ji'i m̄a, si ná ta ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o tyacua ji'i m̄a ca slo y cui' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee m̄a ña'q̄ m̄a ji'i ngu', cha' jua'q̄ ndu'ni ñati nu laca sñi' y cui' Ndyosi. Lo'o y cui' Ndyosi ni, tya'na ti' Ni ji'i ngu', masi xña'q̄ ngu', masi ná ndya ngu' xlya'be ji'i Ni; ³⁶ bi' cha' cua'ni tya'na ti' m̄a ji'i ngu' lacua, ñi'yq̄ nu tya'na ti' y cui' Ndyosi Sti na ji'i ngu'.

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i tya'a ñati ngu'

³⁷ 'Ná sta m̄a qui'ya ji'i tya'a ñati m̄a, cha' li' ná ntsu'u cha' sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'i m̄a. Ná xcube' m̄a ji'i tya'a ñati m̄a, cha' li' ná ntsu'u cha' xcube' y cui' Ndyosi ji'i m̄a. Cui'ya m̄a cha' clyu ti' ji'i tya'a ñati m̄a, cha' li' cui'ya y cui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i m̄a. ³⁸ Ta m̄a cha' tso'o ji'i tya'a ñati m̄a, cha' li' ta y cui' Ndyosi cha' tso'o jua'q̄ ji'i m̄a; tso'o tsa cuayá' ngutsa'q̄ su'ba Ni cha' tso'o ne' cresiya ji'i m̄a li'. Ñi'yq̄ nti' sca milya nu tachaa tsa nsu'ba ngu' na ne', cua nscui'ngu' ji'i cha' ca'ya ti'i la na bi', ntucua tsa tu'ba milya bi', jua'q̄ laca lo'o cha' tso'o nu su'ba Ni ne' cresiya ji'i m̄a. Ñi'yq̄ nu ndu'ni m̄a lo'o tya'a ñati m̄a, jua'q̄ cua'ni y cui' Ndyosi lo'o cu'm̄a.

³⁹ Nde laca cuiii nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Sca nu cuityi' ni, ¿ha taca culu'u tyucuii ji'i tya'a cuityi'? Ná taca. Cuxi

ti caca ji'i ngu' li', stu'ba ti tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'q̄ li', cha' ni sca ngu' bi' ná nchca ña'q̄ ngu' tyucuii su lijyä ngu'. ⁴⁰ Sca yu cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti, ná tyijilo yu ji'i mstru ji'i yu; tsa bi' ti cha', lo'o tye ca tsa'q̄ yu, li' stu'ba ti cuayá' ngua tsa'q̄ yu lo'o mstru ji'i yu.

⁴¹ ¿Ni cha' yala tsa chcui' m̄a ji'i sca cha' cuxi nu ntsu'u ji'i xa' la tya'a ñati m̄a, masi ñi'yq̄ nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí cloo ngu'? Pana ná ndube ti' m̄a cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i y cui' m̄a, ñi'yq̄ nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca m̄a. ⁴² ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee m̄a cha' chcui' m̄a lo'o tya'a ñati m̄a ndi'yq̄: "Ta nu'q̄ chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'q̄"? Jua'q̄ ñacui m̄a, masi ná ña'q̄ m̄a nguti nu ntsu'u cloo y cui' ca m̄a. ¡Na cuiñi m̄a! Clyo la tyu'u nu nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca m̄a, li' taca ña'q̄ m̄a tso'o la cha' culo m̄a satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a ñati m̄a.

Nslo na ji'i sca yaca lo'o ña'q̄ na si'yu nu nda yaca bi'

⁴³ 'Sca yaca tso'o, ná ta bi' si'yu nu ná tso'o. Jua'q̄ sca yaca nu cua btyi ti, nga'aa ta bi' si'yu nu cacu na. ⁴⁴ Lcaa yaca nslo ngu' ji'i lo'o ña'q̄ ngu' ni si'yu laca ndyu'u lo. Ná nsuu ngu' si'yu tyixi ji'i sca yaca quiche'; la cui' ti jua'q̄, ná nsuu ngu' si'yu losu' tyixi ji'i lti quiche' yane. ⁴⁵ Cua ña'q̄ ca ñati nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'q̄ ca ñati nu cuxi tyiquee ni, cuxi ti nchcui' ngu' bi' li'. Cua ña'q̄ ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ngu', jua'q̄ nchcui' ngu'.

Tucua lo quiya' ni'i ngüiñá ngu'

⁴⁶ Tya nda Jesús chaca cuiii lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ndu'ni tsa m̄a jna' cha' Xu'na m̄a laca na', pana ná ndaquiya' m̄a ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o m̄a? —nacui—. ⁴⁷ Bi' cha' ta na' sca cuiii lo'o m̄a juani, ñi'yq̄ laca sca ñati nu lijyä ca slo na' cha' cuna yu cha' nu nchcui' na', lo'o li' ndaquiya' yu cha' bi': ⁴⁸ cua laca yu ñi'yq̄ laca sca nu

qui'yu nu ngüiñá sca ni'i. Tso'o tsa ngüiñi tyuu su ndu quiya' ni'i ji'i, cha' chu' quee tsiya' ti nscua quiya' ni'i bi'. Li' lye tsa ngua'ya tyo. Lo'o cua ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i bi', cua xly'a ba ti ji'i ni'i; pana ná ngua ji'i hitya yuu bi' xlyú ji'i ni'i bi', cha' tachaa tsa ndu quiya' ni'i chu' quee bi'. ⁴⁹ Pana ndi'ya laca chaca ñati nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' lo'o, lo'o li' ná ndaquiya' yu ji'i cha' bi': bi' laca ñi'ya laca chaca nu qui'yu nu ngüiñá sca ni'i ji'i lo yusi ti. Ná qui'ñi ndyaa quiya' ni'i ji'i yu bi'. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa, ndyalaa hitya sta'a ca quiya' ni'i bi'. Li' nguxlyú hitya yuu ji'i ni'i bi', ndye tsiya' ti nguxly'a ba hitya yuu bi' ji'i.

7

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca msu ji'i xu'na sendaru

¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús lo'o ñati bi', li' ndu'u yu ndyaa yu ca quichí Caperнаum. ² Ca bi' ndi'ya sca capitán nu laca loo ji'i sendaru ji'i ngu' romano. Ntsu'u sca msu ji'i nu tyaca'a tsa ji'i; pana quicha tsa nu msu bi', cua cajaa ti. ³ Lo'o cua ndyuna nu capitán bi' quiña'a cha' nu nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús, li' nchcui' xi lo'o ngu' cusu' nu ca tyi quichí bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús cuentya ji'i, cha' jña ngu' ji'i Jesús cha' cäa yu cua'ni yu jo'o ji'i msu quicha bi' ji'i. ⁴ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Lo'o ndyalaa ngu' bi' ca slo Jesús, li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o yu cuentya ji'i nu capitán bi'.

—Tso'o tsa nu capitán bi' —nacui ngu' ji'i Jesús—. Ndulo tsa yu jinu'u cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i msu quicha bi' ji'i yu —nacui ngu'—. ⁵ Cua ngui'i tsa nu cusu' bi' ji'na cha' ndi'ya yu quichí tyi na, hasta y cui' yu cua nda yu cñi cha' tya' laa ji'na quichí re —nacui ngu'.

⁶ Li' ndyaa Jesús lo'o ngu' bi'. Lo'o bilya tyalaa ngu' lo'o Jesús ca ni'i ji'i nu capitán bi', li' nda capitán ji'i xa' tya'a tso'o cha' tsaa ngu' tyacula tya'a ngu' lo'o Jesús ca tyucui su lijya:

—Ndi'ya nchcui' nu capitán bi' —nacui ngu' ji'i Jesús li'—: “Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' nu'u, cusu”, nacui, “masi ná cäa nu'u to' ni'i jna”, nacui. ⁷ “Bi' cha' ná lo'o na' ndya'a ngu' ndyiqui'ya ngu' jinu'u tsa”, nacui. “Tsa bi' ti cña nti' na', si culo nu'u cña, tyaca tso'o msu jna' jua'a ti.” Jua'a nacui nu capitán bi', cha' chcui' ya lo'o nu'u. ⁸ Chaca cha' nacui yu ji'i cua: “Lo'o jua'a na”, nacui yu, “ntsu'u xa' ñati nu laca loo la nu nclyo cña 'na. Lo'o jua'a nclyo na' cña ji'i sendaru nu cuentya jna”, nacui. “Tsaa ngu' lquichí 'na, si culo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu'; lijya ngu' slo na', si xi'ya na' ji'i ngu' cha' cäa ngu'; hora ti cua'ni msu jna' sca cña, si culo na' cña bi' ji'i yu”, nacui nu capitán bi'. “Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo nu'u cña cha' cati quicha bi'.” Tsa bi' ti cha' nti' capitán chcui' lo'o nu'u —nacui ngu' tya'a tso'o nu capitán bi' ji'i Jesús.

⁹ Lo'o cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' ngu' lo'o, ndube tsa ti' yu. Li' nguxtyacui Jesús su ndu tyucui, nchcui' yu lo'o ñati nu ndya'a lo'o yu:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús—, cha' bilya ña'a na' ji'i sca ñati nu jlya tsa ti' ji'i y cui' Ndyosi ñi'ya nu jlya ti' nu capitán bi'. Tyucui ña'a nasiyu Israel re, ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jna' jua'a —nacui Jesús ji'i ngu'!

¹⁰ Lo'o li' nguxtyu yu tya'a tso'o nu capitán bi', ndyaa ngu' ca to' ni'i ji'i. Li' nquije cha' ji'i ngu' na'a ngu' ji'i msu quicha bi', cha' cua ndyaca tso'o.

Ngua'ni Jesús cha' chaca quiya' ndyu'ú sca yu cuañi' nu ngujuii ca ti

¹¹ Tiya' la li' ndyaa Jesús sca quichí ca su naa Naín; ndyaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o, lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la ñati ndyaa ngu' lo'o. ¹² Lo'o cua ndyalaa ngu' ca to' quichí bi', li' na'a ngu' cha' ndyaa lo'o ngu' quichí bi' ji'i sca jyo'o cha' cua tyatsi!. Sñi' sca nu cuna'a ti'i laca jyo'o bi'; cua ndyanu ma' y cui' ti ma' nu lo'o ngujuii sñi' ma', cha' nu sca ti sñi' qui'yu ma' laca

yu nu ngujuii bi!. Tyu tsa tya'a ngu' quichi bi' ndya'a ngu' lo'o ma!. ¹³ Lo'o na'a Jesús nu Xu'na na ji'i jyo'o bi', ngua tya'a na ti' yu ji'i nu cuna'a ti'i xtya'a jyo'o bi!. Li' nchcui' yu lo'o ma!: —Ná xi'ya nu'u —nacui.

¹⁴ Li' yaa Jesús cacua la slo ngu' bi', ngusta ya' yu chu' caju. Li' ndatu ngu' nu ndyi'ya ji'i jyo'o bi', nchcui' Jesús lo'o nu jyo'o bi!:

—Yu cuan*i*' nu'u —nacui—. Tyaca'a cly*a* nu'u.

¹⁵ Hora ti ndaca'a nu ngua jyo'o bi', nguxana nchcui' yu lo'o ngu' li!. Xa' ndya Jesús ji'i nu qui'yu cuan*i*' bi' ji'i xtya'a yu li!. ¹⁶ Ndube tsa ti' lcaa ñat*u* ca bi' lo'o na'a ngu' ji'i yu nu ngujuii bi!. Li' nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i y*cui* Ndyosi.

—Tlyu tsa ñat*u* ndyalaa slo na juani —nacui ngu'—, bi' laca nu ch*cui* lcaa cha' ji'i y*cui* Ndyosi lo'o na.

Jua'a nacui ngu' li!. Lo'o chaca cha' nacui ngu':

—Cua ndyalaa y*cui* Ndyosi juani cha' xtyucua Ni ji'i ñat*u* ji'i y*cui* Ni —nacui ngu'.

¹⁷ Cua ngañi lye cha' ji'i lcaa cña tonu nu ndyu'ni Jesús tyucui ña'a loyuu su cuentya Judea; jua'a lcaa quichi cacua ti, lo'o bi' ngañi cha' bi'.

*Nda Juan ji'i ñat*u* ji'i cha' tsaa ngu' ca slo Jesús*

¹⁸ Ngujui cha' ji'i Juan ñi'yq nu ngua cajua, cha' nu ngu' cuan*i*' nu ndya'a lo'o Juan, bi' laca ngu' nu cua ndacha' ji'i yu. ¹⁹ Li' ngusil'ya Juan ji'i tucua tya'a ngu' tya'a ndya'a yu bi!. Ngulo yu cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu', tsaa xcuane ngu' ji'i Jesús si chañi cha' y*cui* yu laca yu Cristo, nu ñat*u* tlyu nu cua caq*u* ti; si tya ntsu'u cha' jatya la xi ngu' ña'a cuayá' nu caq*u* chaca ñat*u* nu cua tlyu la. ²⁰ Li' ndyalaa ñat*u* ji'i Juan ca su nga'a Jesús. Ndi'yq nacui ngu' ji'i:

—Cua nda Juan nu ntyucuaty*a* ji'i ngu' ji'i ya lijyq ya —nacui ngu'—, cha' xcuane ya jinu'u si chañi cha' la cui' Cristo laca nu'u, nu ñat*u* tlyu nu cua caq*u* ti nde chalyuu. Cua nti' ya

cha' caja cha' liñi ji'i ya si tya ntsu'u cha' jatya la ya ji'i chaca ñat*u* nu tlyu la.

²¹ Nu lo'o ndi'i ngu' bi' slo Jesús, li' ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyu tya'a ñat*u*; masi cua sa'ní ngusñi quicha ji'i ngu', masi quicha ndya'a ti, masi ngusñi cui'i cuxi ji'i ngu', hora ti ndyaca tso'o ngu' bi!. Lo'o nu cuityi', ngua'ni Jesús cha' ngulane xee cloo ngu' ña'a ngu' chaca quiya'. ²² Bi' cha' ndi'yq nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Yaa cly*a* maq cacha' maq ji'i nu Juan bi' lcaa cha' nu cua na'a maq slo na', lcaa cha' nu cua ndyuna maq ca nde. Nacui maq ji'i yu cha' xa' nda na' xee ña'a tyu tya'a ngu' nu ngua cuityi'; lo'o juani tso'o tsa ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya'; jua'a cua ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña'; lo'o juani cua nduna tso'o ngu' nu ngua cu'jyaca; jua'a xa' ndyu'ú ngu' chaca quiya', ngu' nu cua ngujuii; jua'a ngu' ti'i ni, nduna ngu' cha' tso'o nu nda na' lo'o ngu' ñi'yq ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu' ji'i nu cuxi. Jua'a ñacui maq ji'i Juan bi!. ²³ Taca caca tso'o tyiquee maq si ná caca tyuju'u ti' maq ña'a maq jna' —nacui Jesús ji'i ngu'.

²⁴ Li' nguxtyu ngu' ndyaa ngu', ñat*u* nu nguane Juan ji'i cha' caq*u* bi!. Li' nguxana Jesús nchcui' cha' ji'i nu Juan bi' lo'o ñat*u* nu ndyanu slo.

—¿Na laca ngua ti' maq, nu lo'o ndyaa na'a maq ji'i nu Juan bi' ca ne' quixi' su ná ndi'i ñat*u*? —nacui Jesús—. Ngua ti' maq cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee yu nu lo'o nchcui' yu lo'o ñat*u*, ñi'yq nti'lo'o ndyaa yaca quii tyucuua chu' ca lo'o lijyq cui'i. ¿Ha jua'a nti' maq? ²⁵ ¿Na laca ngua ti' maq lo'o na'a maq ji'i yu bi' lacua? ¿Ha tso'o tsa ste' yu lo'o na'a maq ji'i yu ca bi'? Cua jlo ti' maq cha' si'i ne' quixi' ndi'i ñat*u* nu tso'o tsa ste', si'i ne' quixi' ndi'i ñat*u* nu ntsu'u tsa cña ji'i cha' culiji jua'a ti; to' tyi nu culiya' nu laca rey, ca bi' ndi'i ngu' bi!. ²⁶ Ná tyiquee' ngua tii maq cha' laca nu Juan bi' sca ñat*u* nu nda cha' ji'i y*cui* Ndyosi lo'o ñat*u*; chañi cha' laca yu jua'a, pana lo'o sca cña tlyu la ngujui ji'i Juan.

27 Ndi'ya nscua lo quityi cusu' cha' ji'i cña nu ntsu'u ji'i Juan bi':
Culo na' cña ji'i sca msu jna' cha' tsaa
yu ca nde loo la su tya'q nu'u,
cha' saala clya yu tyucui su caa y cui'
nu'u, nacui y cui' Ndyosi ji'i
Cristo.

28 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':
—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma ji'i
Juan nu ntyucuatya ji'i ngu', cha'
bilya cala sca ñati chalyuu nu jua'a
tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'i, ñi'ya nu laca
ji'i Juan bi'. Pana cua lijyä na' cha'
caca na' loo ji'i ñati, lo'o juani cua ña'a
ca ñati nu jlya ti' 'na, tlyu la cha' nu
ntsu'u ji'i ngu' bi' que Juan, masi ti'i
ngu', masi cuañi' ngu' —nacui Jesús.

29 Lo'o ñati nu ndyaa slo Juan cha'
tyucuatya yu ji'i ngu' tya tsubi' la
ni, lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui'
Jesús lo'o ngu', li' ngua'ni tlyu lcaa
ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi, masi nu ngu'
cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu', masi
xa' la ñati. **30** Pana nu ngu' fariseo
lo'o ngu' mstru cha' jo'ó nu ná ntaja'a
cha' tyucuatya Juan ji'i ngu' nu ngua
li', ná ngua'ni ngu' cuentya ji'i cña
nu ndyu'ni y cui' Ndyosi cha' ngux-
tyucua Ni ji'i ñati. Li' xa' nchcui' Jesús
lo'o ngu':

31 —Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya nu ndu'ni
ñati chalyuu tyempo juani —nacui—.

32 Ñi'ya ndu'ni nu sube nu ndya'a
ndijya ti cla'be quichí, jua'a ndu'ni
ñati chalyuu juani. Taja ti' nu sube
ji'i tya'a quiyya ngu', cha' ná nti'
tya'a ngu' quiyya la lo'o ngu' bi!. Li'
nxi'ya nu sube ji'i tya'a ngu': “¿Ni cha'
ná ntaja'a ma cula quiya' ma? Na
nclya'á ya xi jii cha' ji'i ma”, nacui nu
sube. “¿Ni cha' ná ntaja'a ma ca xñi'i
ti' ma lo'o cua? Na nclya'á ya marcha,
na nxi'ya ya nga'a ya.” Lo'o cu'ma ni
—nacui Jesús—, la cui' jua'a ndyu'ni
cu'ma ñati chalyuu juani; xcui' na
taja ti' ma, cha' ná tso'o ntsu'u ty-
iquee ma tsiya' ti ña'a ma ji'i tya'a
ñati ma. **33** Nde nclyu' ti nchcui' ma
—nacui Jesús ji'i ngu'—. Lo'o yaa
Juan nu ntyucuatya ji'i ñati chalyuu,
ná ndyacu yu lo'o ma, ná ndyi'o yu
lcui lo'o ma; li' nacui ma cha' ntsu'u

cui'i xña'a ji'i yu —nacui Jesús ji'i
ngu'—. **34** Tiya' la li' ndu'u tucua na'
nu cua nda y cui' Ndyosi lijyäa cha'
caca na' ñati; tso'o ti ndacu na' lo'o
ma li', stu'ba ti nga'a na' lo'o ma. Bi'
cha' nchcui' ma jna': “Ña'a na ñi'ya
nu ndu'ni nu jua juani”, nacui ma ji'i
tya'a ma, “xcui' na cacu ti yu jua nti'
yu, xcui' na cu'bi ti yu ndya'a yu. Ná
tso'o yu jua cha' laca yu tya'a tso'o
ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a
xi xa' la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu”,
nacui ma 'na. **35** Lo'o jua'a nacui ma
cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na'; pana
caca cuayá' ti' ma nde loo la cha' liñi
tsa cha' nu nchcui' ngu', cha' cuentya
ji'i y cui' Ndyosi laca na'.

Ndyacu Jesús xlyaa ca slo sca ngu' fariseo

36 Ntsu'u sca ngu' fariseo nu
nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa cacu xlyaa
lo'o yu ca toni'i ji'i yu. Lo'o ngu'
fariseo ni, tacati tsa ndu'ni y cui' ngu',
nti' ngu'. Li' ndyaa Jesús ca toni'i ji'i
yu, ndyaa tucua ca to' mesa. **37** La
cui' quichí bi' ndi'i sca nu cuna'a
nu quiña'a tsa nu quiyu' ntsu'u ji'i.
Lo'o ngua cuaya' ti' nu cuna'a bi' cha'
cua ndyalaa Jesús cacu xlyaa ca slo
yu fariseo bi', li' cha' ji'i ti ndu'u nu
cuna'a bi' ndyaa ca slo Jesús; ñaa
lo'o cho' sca caatyä setye nu tyixi tsa
xtyi'i. **38** Ndyaca'a cho' cacua ti slo
quiya' Jesús li'. Ndyunaa tsa cho',
hasta ndyalú hitya cloo cho' chu'
quiya' Jesús; lo'o quichä' hique cho'
nsube' cho' chu' quiya' Jesús cha'
xquityi ji'i quiya' yu. Nchcuicha' cho'
quiya' Jesús li', nda'a cho' setye tyixi
xtyi'i bi' chu' quiya' Jesús. **39** Lo'o nu
yu fariseo nu cua nchcui' lo'o Jesús
cha' tsaa cua'ní xlyaa ca slo yu ni, lo'o
cua na'a yu ji'i nu cuna'a bi', ndi'ya
cha' ngua'ya hique yu li': “Si'i cha'
chañi laca re, cha' laca yu sca ñati nu
laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cha' chcui'
Ni lo'o na. Si la cui' laca yu, li' ta yu
cuentya tilaca laca nu cuna'a nu nsta
ya' lo quiya' yu juani; caca cuayá' ti'
yu cha' sca nu cuna'a nu chiya'a tsa
ndu'ni su ndi'i chalyuu laca nu cua.”

40 Li' nguxana Jesús nchcui' lo'o nu
yu fariseo bi':

—Ntsu'u sca cha' nu ta na' lo'o nu'ū,
Simón —nacui Jesús ji'i.

—Cuacha' clya nu'ū jna', cusu'
—nacui yu fariseo ji'i li'.

41 Li' nchcuane Jesús sca cha' ji'i yu
fariseo bi':

—Ntsu'u tucua ty'a' ngu' nu ntsu'u
tane' hichu' ngu', cha' ngüijñi' ngu'
cñi ji'i sca nu culiya'. Tsaca yu ndacui
yu ca'yu siyento paxu ji'i nu culiya'
bi', lo'o chaca yu ndacui yu tu'ba tyi
ti paxu ji'i li'. **42** Pana tyucuaa ngu'
ná ngua ji'i ngu' ty'a' ngu' cñi ji'i nu
culiya' bi' li'. Bi' cha' nguta'achu' nu
culiya' bi' ji'i cha' nu ndacui ngu' ji'i;
ngüityi yu cuentya ji'i ngu', ngua'ni
tye tane' ji'i tyucuaa ngu' jua'q a ti.
Cuacha' clya nu'ū jna' lacua —nacui
Jesús ji'i yu fariseo bi'—, ¿tilaca laca
nu tso'o la ntsu'u tyiquee ña'a' ji'i nu
culiya' bi'? Si tsaca yu, si chaca yu.

43 Li' nguxacuí Simón cha' ji'i Jesús:
—Bi' laca nu quiña'a la ndacui, nu
ngüi'ya nu culiya' bi' cha' clyu ti' ji'i.
Jua'q nti' na' —nacui Simón.

—Chañi cha' nu nchcui' nu'ū
—nacui Jesús li'.

44 Lo'o nxña'a Jesús ca su nga'a nu
cuna'a bi', li' xa' nchcui' lo'o nu Simón
bi':

—Cui'ya nu'ū xi cuentya ñi'ya nu
ndyu'ni nu cuna'a cua —nacui—.
Nu lo'o ndyalaa na' toni'i jinu'ū tsa,
ná nda nu'ū hitya tyaati quiya' na';
pana nu cuna'a cua ni, cua ngui'i
cho' quiya' na' lo'o hitya cloo cho',
cua nguxquityi cho' quiya' na' lo'o
quicha' que cho'. **45** La cui' jua'q ná
nchcuicha' nu'ū jna' lo'o ndyalaa na'
ni'i re; pana nu cuna'a cua ni, ty'a
lo'o ndyatí na' ñaa na' nde ni'i re,
ty'a lyiji tye chcuicha' cho' ji'i quiya'
na'. **46** Lo'o jua'q ná nda'a nu'ū setye
hique na' tsa; pana nu cuna'a cua
ni, cua ngusalú cho' setye tyixi xtyi'i
chu' quiya' na'. **47** Nde laca cha' nu
ndacha' na' jinu'ū juani, cha' tso'o
tsa ndyu'ni tya'na ti' nu cuna'a cua
jna', bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' cua
ngüityi ycui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u

ji'i cho', masi quiña'a tsa qui'ya ntsu'u
ji'i cho' ca slo Ni. Pana ñatí nu ná
lye ntsu'u qui'ya ji'i cha' cuityi ycui'
Ndyosi ji'i, xti la xi cha' ndube ti' ngu'
bi' ña'a' ngu' ji'i ycui' Ni —nacui Jesús
ji'i Simón.

48 Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a
bi':

—Cua ngüityi ycui' Ndyosi lcaa
qui'ya nu ntsu'u jinu'ū —nacui.

49 Lo'o nu ñatí nu ñaa stu'ba ti lo'o
Jesús cha' cacu ngu' xlyaa slo Simón,
nguxana ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o
tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Macala
ngujui chacuayá' ji'i yu cha' cuityi yu
qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'? —nacui
ngu'.

50 Pana ndi'ya nchcui' Jesús lo'o nu
cuna'a bi' li':

—Cua ngulaá nu'ū ji'i cha' cuxi nu
ntsu'u jinu'ū xqui'ya cha' jlyaa ti' nu'ū
'na. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'ū, tyaa nu'ū
lacua.

8

Nu ngu' cuna'a nu nxtyucua ji'i Jesús

1 Tiya' la li', ndu'u Jesús ndyaa yu
tyuū tya'a quichí, masi quichí tonu,
masi quichí sube. Nchcui' tsa yu cha'
tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichí
bi'; nchcui' yu cha' cua lijya ti ycui'
Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya
ji'i ñatí. Stu'ba ndya'a Jesús lo'o nu
tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i. **2** Lo'o jua'a, tyuū tya'a nu cuna'a
ndyaa lo'o ngu'; cua ngua quicha nu
ngu' cuna'a bi' tya tsubi' la, pana cua
ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu',
lo'o jua'q cua ngulo yu cui'i Cuxi nu
ntsu'u ji'i ngu' bi'. Ndyaa'q sca nu
cuna'a nu naa María Magdalena lo'o
ngu', ji'i bi' cua ngutu'u cati tya'a cui'i
cuxi. **3** Lo'o jua'q Juana naa chaca
nu ndya'a lo'o ngu'; clyo'o sca nu
naa Chuza laca nu Juana bi', sca yu
nu ndyi'ya cña loo rey Herodes laca
clyo'o bi'. Jua'q Susana, lo'o jua'q tya
tyuū tya'a ngu' cuna'a nu nxtyucua
ji'i Jesús lo'o cña nu ntsu'u ji'i ngu'.

Cui'i ji'i ñatí nu ndyataa si'yu

⁴ Lo'o li' quiñ'a^q tsa ngu' quichi cacua ndu'u ngu' ñaa ngu' se'i ti cha' ña^q ngu' ji'i Jesús. Nu lo'o cua ndyu'u ti'jiⁱ ngu' quiñ'a^q bi' tsa tlyu ti, li' nda Jesús sca cuiⁱⁱ lo'o ngu'. Ndi'ya cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' bi' li':

⁵ —Cua ndyaa sca ñatⁱ cataa nscua' trigo ji'i. Ndi'ya ngua su nguscui^q yu si'yu bi': ndyú xi si'yu bi' tyucuiⁱⁱ su nteje tacui ngu', ngusatá quiya' ngu' si'yu bi' li'; jua'^q ñaa quiñi ndyacu ni' ji'i. ⁶ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su lati tsa tu'ba yuu nscua chū^q quee. Lo'o ntyucua si'yu bi', ná ngua caluu tso'o cha' ná quiñi ndyaa quiche sū^u; ndye calya bi' ndyanaa li', cha' ná tyacala' yuu bi'. ⁷ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su ndu^u yaca quiche' nquicha'; li' yala la ntyucua nu yaca quiche' bi', ña^q cuaya' nga'aa nda tyempo caluu calya trigo bi' tsiya' ti. ⁸ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su tso'o tsa yuu; tso'o tsa nguluu calya bi', quiñ'a^q tsa si'yu ngutu'u lo ju^u bi' li'. Su ndyataa sca ti milya si'yu, ca bi' tso'o tsa ngutu'u hasta sca siyento tya'a milya si'yu li'.

Lo'o ndye nda Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' cuiⁱⁱ tsa nchcui^q yu ndi'ya:

—Cua'q jyacā mā si ntí' mā cuna mā cha' tso'o nu nchcui^q na' lo'o mā.

Nde nchcui' Jesús ni cha' laca nda yu cuiⁱⁱ lo'o ngu'

⁹ Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a^q ji'i Jesús bi' ñi'ya^q ndyu'u cha' bi'.

¹⁰ Ndi'ya nguxacui^q Jesús cha' ji'i ngu':

—Cu'mā nu ndya'a^q mā lo'o na', ntsu'u tsa cha' nu nxtyucua ycu' Ndyosi ji'i mā cha' caca cuayá' ti' mā scaa cha' nu ntsu'u yacu^q ti cua sa'nī la; bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā ñi'ya^q culo Ni cña ji'i ñatⁱ. Pana lo'o xa' ñatⁱ ni, xcui^q lo'o cña cu^q nchcui^q na' lo'o ngu' cha' ta na' sca cuiⁱⁱ lo'o ngu', cha' jua'^q ná caca cuayá' ti' ngu', masi na'a^q ngu' nquicha'; ná sca cha' tyanu hique ngu', masi cua ndyuna ngu' nquicha'.

Nchcui' Jesús ñi'ya^q ndyu'u cha' ji'i cuiⁱⁱ ji'i ñatⁱ nu ndyataa si'yu

¹¹ 'Ndi'ya^q ndyu'u cha' ji'i cuiⁱⁱ bi' —nacui^q Jesús ji'i ngu'—. Ñi'ya^q laca nu

si'yu nu cua nscui^q yu bi', jua'^q laca cha' tso'o nu nda ycu' Ndyosi lo'o ñati. ¹² Ñi'ya^q laca nu tsa ycu' si'yu nu ndyú tyucuiⁱⁱ bi', jua'^q laca lo'o ñati nu cua ndyuna cha'tso'o bi' nquicha', lo'o li' hora ti lijy^q nu xña'a^q cha' cuityi cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'; nga'aa ndyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi', ni ná nchca clyaa^q ngu' bi' ji'i nu cuxi li'. ¹³ Ñi'ya^q laca nu chaca ycu' si'yu nu ndyú lo yuu lati tu'ba chū^q quee, jua'^q laca lo'o ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o bi' nquicha'. Pana ñi'ya^q ntí' nu calya sube bi', cha' ná quiñi ndyaa quiche sū^u chū^q quee bi', jua'^q ntí' ñati bi', cha' xti ti tyempo ndalo ngu' lo'o ngusñi^q ngu' cha' tso'o bi'; lo'o lya' ti' xa' ñati ji'i ngu' bi', yala ti tya'q chū^q ngu' li'. ¹⁴ Ndi'ya^q laca cha' ji'i si'yu nu ndyalú laja yaca quiche': bi' laca ñi'ya^q laca lo'o ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', pana ntsu'u tsa cña ji'i ngu', ntsu'u tsa cña ji'i ngu', lo'o jua'^q ntsu'u tsa su culiji ngu' cña cha' ji'i ti ngu'; bi' cha' ná nchca tyanu tso'o cha' tso'o bi' ne' cresiya ji'i ngu'. ¹⁵ Ñi'ya^q laca si'yu nu ndyú su tso'o tsa yuu, jua'^q laca lo'o ñati nu tyucui tyiquee ngu' ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda ycu' Ndyosi lo'o ngu'; ntaja'a^q ngu' ndaquiya' ngu' cua ña^q ca cha' nu nda Ni lo'o ngu'. Ndalo ngu' bi' li', ná xutacui^q ngu' cha' ngusñi^q ngu' cha' bi'. Li' tso'o tsa cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Cuiⁱⁱ ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

¹⁶ 'Ná cua'a^q ngu' xee ni'i, lo'o hora ti tacu^q ngu' loo xee bi' li'; la cui^q ti, ná sta ngu' ji'i sca xee sca ne' quiñia ti. Ná ndu'ni^q ngu' jua'a^q. Ndi'ya^q ndu'ni^q ngu' lo'o sca xee: nsta ngu' ji'i su cua^q, cha' clyane xee cha' tyacā^q ña^q ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ¹⁷ Lcaa cha' nu nsu'ba yacu^q ngu' ji'i, quijeloo cha' bi' ji'i ngu' ca tiya'la; lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti, quije cha' bi' ji'i ngu' ca tiya'la, cha' caca cuayá' ti' na ji'i cha' bi' li'.

¹⁸ 'Bi' cha' cua'a^q tso'o jyacā mā. Nu ñati nu jlya ti' cha' nu ndyaca tsa'a^q ngu' ji'i Ni ni, tya ta la ycu' Ndyosi

cha' lo'o ngu' bi'; pana ñat̄i nu ná jlyati', nu ná nt̄i' ca tsa'āngu', cua'ni y cui' Ni cha' ná caca ji'īngu' bi' ca tsa'āngu' cha' ji'īy cui' Ni tsiya' ti.

Ndyalaa xtya'ā Jesús lo'o nu ngu' qui'yu tya'ā Jesús

¹⁹ Lo'o li' ndyalaa xtya'ā Jesús, ñaa lo'o ngu' qui'yu tya'ā yu, ndyalaa ngu' su ndi'īyu li'. Ná ngua c̄aq̄āngu' cacua la slo, cha' quiña'ā tsa ñat̄i ndi'ī. ²⁰ Bi' cha' ndyaa cha' slo Jesús li':

—Nde liya' ndu xtya'ā nu'u lo'o tya'ā nu'u. Cua nt̄i' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u —nacui'ngu' ji'ī.

²¹ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'īngu':

—Ñat̄i nu nduna cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o, jua'āndu'ni'ngu' bi' cua ña'ā ca cña nu nclyo Ni ji'īngu', ñat̄i bi'ndu'ni'ñi'yä si laca ngu' xtya'āna', ñi'yä si laca ngu' tya'āna' —nacui' Jesús ji'īngu'.

Ngulo Jesús cña ji'ī cui'ī lo'o ji'ī clyoo' lo tayu'

²² Ngua sca tsa ndu'u Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'āji'ībi', ndyaa ngu'to'tayu'. Li'ndyaa ngu'ca ne'sca yaca ni'īpiti ti.

—Ya'a mä tsaa na nde chaca tsu' tayu're —nacui' Jesús ji'īngu'.

Ndyaa ngu'li'. ²³ Lo'o tya ndyaa ngu'lo'o yaca ni'ībi'lo hitya, ndyu'u tsa xcalá Jesús; hora ti ngujuai'yu. Li'nguxana cui'ī, lye tsa ndyaca cui'īlo tayu'bi'. Li'ndyatü clyoo', ntyucua hitya ne' yaca ni'ībi'; cua quilyu'uti bi'ne' hitya. ²⁴ Li'ndyaa nguxtyu'ngu'ji'īJesús ca su ntsiya laja'. Nchcui'ngu'lo'o li':

—Cusu', cusu' —nacui'ngu'ji'ī—, que ti'nu'u. Cua quilyu'uti yaca ni'īre, cajaa na li'.

Ndaca'ā Jesús li', ngulo yu cña ji'ī cui'īlo'oji'īclyoo'bi'. Hora ti nguat̄ib'i'li'; nga'āndyaca cui'ī, nga'āntyucua clyoo'. ²⁵ Li'nchcui' Jesús lo'o nu ngu'nu ndyaca tsa'āji'ībi':

—¿Ni cha' nájlyati'ma ji'īy cui' Ndyosi cha' caca ji'ī Ni cua'ni' Ni jua'ā? —nacui' Jesús ji'īngu'bi'.

Pana ntsiītsa ngu'bi', ndube tsa ti'ngu'ñaa'ngu'ji'īJesúsli'.

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacui'ngu'ji'ītya'āngu'—, cha'lo'o cui'īndaquiya'ji'īyu, lo'o jua'ānduna clyoo'lo tayu'cha'nu nda yu —nacui'ngu'ji'ītya'āndyaca tsa'āngu'.

Ngulo Jesús ji'ī cui'īxña'ānu ntsu'uji'īsca ñat̄i

²⁶ Nde tsu' tayu'bi', loyuu su cuentya Galilea laca; lo'o nu chaca tsu' tayu'bi' loyuu su cuentya ngu'Gadara laca. Li'ndyaa ngu'ne'yaca ni'īpiti ti bi', ndyalaa ngu'ca loyuuji'īngu'Gadara li'. ²⁷ Lo'o cua ndu'u ngu'ne'yaca ni'ībi', li'ndyacua tya'āJesús lo'o sca nu qui'yu ngu'Gadara nu ntsu'u cui'īxña'āji'ī. Cua sa'ni ngusñicui'īji'īyu; tya li'ná nchcu'yu late', nándi'īyu ni'ī. Na ndya'āyu'u ti yu, ndyija'yu ne'lo'o jyo'o. ²⁸ Lo'o cua na'āyuji'īJesús, li'cuiīngusiyayu, nclyúyu nde loo Jesús.

—¿Nalaca cua'ni nu'u lo'o na', cusu' Jesús? —nacui'yu quicha bi'—. Jlo ti'na'cha'nu'u laca Sñi' y cui' Ndyosi nu laca loo la. Cua'ni nu'u cha' clyutí'jna', ná cua'ni nu'u cha' tí'lo'o na' —nacui'yu quicha bi'ji'īJesús.

²⁹ Jua'ānacui'yu cha'cua ngulo Jesús cña ji'īcui'īxña'ābi', cha'ngaa'axñicui'ībi'ji'īyu. Tya tsubi'la quiña'āquiya'cua nguxalúcui'ībi'ji'īyu; bi'cha'ngutiīngu'cua ji'īyu, ndyaaca'ya'yu, ndyaaca'quiya'yu lo'o cadena chcuá. Pana nángüiyayu cuentya ji'īcadena bi', yala ti ngusiyu cu'chcuábi'. Li'ngujolaqui cui'īxña'ābi'ji'īyu, ngusna yu cane'quixi'su nándi'īñat̄i'. ³⁰ Lo'o ndyacua tya'āJesús lo'o yu quicha bi', li'nchcuaneji'īyu:

—¿Ni naa nu'u? —nacui' Jesús ji'īyu.

—Quiña'ātsa lo naa na' —nacui'yu quicha bi'ji'ī, cha'quiña'ātsacu'īxña'āndyu'ni'lyat'i'ji'īyu.

³¹ Ntsiītsa cui'īxña'ābi'siculó Jesús cña ji'īcha'tyaa cui'ībi'ca su laca tysi cui'īca ne' yuu. Bi'cha'ngua'ni cui'īcha'ngüijñayu quicha bi'ji'īJesúscha'náculo yu cña cha'tyu'u cui'ībi'. ³² Lo'o jua'ātlyutsa

taju cube' nu ndya'a sii' ca'ya nu ndi'i cacua ti. Li' ngüijña yu quicha bi' chacuayá' ji'i Jesús cha' tyanu cui'i xña'a lo'o cube' bi'. Nda Jesús chacuayá' ji'i cui'i bi' li'. ³³ Lo'o li' ndu'u cui'i xña'a bi' ji'i nu quiyu quicha bi', ngusñi ji'i cube' li'. Hora ti ngusna cube' bi' sii' cua'a ca'ya, ndyú ni' ca lo hitya tayu' ngujiui ni' li', cha' ndye ndyi'o ni' hitya tayu' bi' li'.

³⁴ Lo'o na'a ngu' cha' bi', ngu' nu ndya'a lo'o cube' bi' ni, ngusna clyu ngu' li'. Ndyaa ngu' nde quichí tyi ngu', ndyaa cacha' ngu' cha' bi' ji'i tya'a quichí tyi ngu'; lo'o ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ne' quixi' cacua ti, ndacha' ngu' ji'i ngu' bi' ñi'ya ngua cha' bi'. ³⁵ Li' ndu'u ngu' quichí bi', ndyaa na'a ngu' xi ji'i, na ca ngua. Lo'o ndyalaa ngu' su nga'a Jesús, li' na'a ngu' ji'i nu quiyu nu ntsu'u cui'i xña'a ji'i tsā la, cha' juani tso'o ti yu; lacu' yu ste' yu, t̄i ti ntucua yu nde slo quiya' Jesús. Ndyutsii tsa ngu' li'. ³⁶ Lo'o nu ñati nu cua na'a lo'o ngulo Jesús cui'i bi' ji'i yu, ndacha' ngu' bi' ji'i tya'a ngu' ñi'ya nu ngua cha' ngua tso'o yu. ³⁷ Li' nchcui' tsa lcaa ngu' quichí bi' lo'o Jesús cha' tyu'utsu', cha' nga'aa tyanu la Jesús loyuu bi'; ntsii tsa ngu' ca tyi bi'. Bi' cha' ndu'u Jesús ndyaa yu ne' yaca ni'i piti bi'. ³⁸ Laja li' ndijña tsa nu quiyu nu cua ngutu'u ca ti cui'i xña'a ji'i, cha' lo'o yu tsaa yu lo'o Jesús ne' yaca ni'i bi'; pana ná nda Jesús chacuayá' tya'a yu lo'o.

³⁹ —Xa' xtyuu nu'ü tyaa nu'ü to' tysi —nacui Jesús ji'i yu nu ngua quicha bi'—. Ta nu'ü cha' lo'o lcaa ngu', cua ña'a ca cha' tlyu nu cua ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o nu'ü.

Ndyaa yu li', nda yu cha' lo'o lcaa ñati tya'a quichí tyi yu, lcaa ña'a cha' tlyu nu cua ngua'ni Jesús lo'o yu.

Sñi' Jairo lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

⁴⁰ Lo'o li' nguxtyuu Jesús ñaa nde tsu' tayu' chaca quiya'. Chaa tsa ti' ngu' su ndi'i ngu' cha' ndyalaa yu tsu' re chaca quiya' li'; tso'o tsa nchcui' ngu' lo'o yu, cha' ntajatya tsa ngu'

ji'i yu ni jacua' tyaq y cui' yu chaca quiya'. ⁴¹ Lo'o cua ndyalaa Jesús, li' hora ti ndyalaa sca nu quiyu nu naa Jairo slo; ngu' cusu' laca yu, loo laca yu ne' laa ji'i ngu' bi'. Yaq yu li', ndu sti' yu nde loo Jesús, lye tsa ndijña yu cha' clyu ti' ji'i Jesús cha' tsaa toni'i ji'i yu. ⁴² Sca ti sñi' ntsu'u ji'i nu Jairo bi', sca nu cuna'a cuañi' nu ntsu'u tii tyucuaa ti yija. Pana juani quicha tsa nu piti bi', cua cajaa ti. Li' ndyaa Jesús lo'o nu cusu' bi', lo'o quiña'a tsa ñati tya'a ndya'a lo'o; cha' quiña'a ñati ni, tachaa tsa ndi'i ngu' slo Jesús.

⁴³ Laja ngu' bi' ndi'i sca nu cuna'a quicha. Ndyee tii tyucuaa yija quicha tsa nu cuna'a bi', lu'ba ti nda'ya tañi ma'. Cua ndye cñi ji'i ma' cusu' nguliji xcaya' ngu' jo'o, pana ni sca ñati ná ngua ji'i cua'ni jo'o ji'i ma'. ⁴⁴ Nu juani cua lijyä ma' bi' nde chū' Jesús, ndyala' quiya' ste' yu; hora ti ngusi'yu cu' cha' ndyalú tañi ma', ngua tso'o ma'. ⁴⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndi'i slo:

—¿Tilaca laca nu ndyala' 'na? —nacui.

Lcaa ñati nchcui' cha' ná tucui ndyala' ji'i Jesús. Bi' cha' lo'o Pedro lo'o jua'a xa' tya'a ndya'a yu, nguxacui' ngu' cha' ji'i Jesús li':

—Cusu' —nacui' ngu'—, tyi'i ca chū' nu'ü tachaa tsa ndi'i ñati, hasta nsatá tsa ngu' chū' na. Ni cha' nchcui' nu'ü lacua: “¿Tilaca laca nu ndyala' 'na?”

⁴⁶ Li' xa' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' cua ndyala' sca ñati jna' —nacui—. Ngua tii na' cha' juersa 'na ndyaa ngua'ni jo'o ji'i sca ñati.

⁴⁷ Li' jlo ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquiye cha' ji'i Jesús, bi' cha' yaq ma' nchcui' lo'o yu, masi nchcuqa tyucui ña'a ma' lijyä ma' cha' ndyutsii ma'. Li' ndyatu sti' ma' nde su ndu Jesús; slo lcaa ñati nu ndu ca bi' ndacha' ma' ji'i yu ni cha' laca ndyala' ma' ste' yu, lo'o li' hora ti ngua tso'o ma'. ⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ma' cusu' bi':

—Cha' jlyä ti' nu'ü cha' caca ji'i y cui' Ndyosi cua'ni Ni cña tonu bi',

bi' cha' ngua tso'o nu'u, sñi' —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'—. Ná cube ti' nu'u, tyaa clya nu'u juani.

⁴⁹ Tya nchcui' Jesús, lo'o li' ndyalaa sca ñati nu ndu'u to' tyi Jairo, nu cusu' bi' nu laca loo ne' laa ji'i ngu' ca bi'. Ñati bi' ndyaa nchcui' lo'o ycui' Jairo li':

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui yu—. Nga'aa chcui' nu'u lo'o nu cusu' jua cha' caq toni'i jinu'u.

⁵⁰ Pana cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' yu lo'o nu cusu' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús—, sca ti si jlyaa ti' nu'u cha' caca ji'i ycui' Ndyosi, li' caca tso'o nu piti sñi' nu'u —nacui Jesús ji'i Jairo.

⁵¹ Lo'o ndyalaa ngu' to' tyi Jairo, li' ná nda Jesús chacuayá' tyaa tsa tlyu ti ngu' ne' ni'i lo'o yu; cua laca ti ñati tyaa nde ni'i nacui yu.

—Lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o sti xtya'a nu piti quicha re, tsa lo cua ti tya'a ngu' tyaa ngu' ni'i re —nacui yu.

⁵² Nxi'ya tsa xi xa' la ngu' ndi'i ngu' nde liya' xqui'ya cha' ngujuii nu cuna'a piti bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná xi'ya ma —nacui—. Si'i na ngujuii nu quicha re, na laja' ti re —nacui Jesús ji'i ngu'.

⁵³ Nxtyi lo'o ngu' ji'i Jesús li', cha' jlo ti' ngu' cha' chañi cha' ngujuii nu piti bi'. ⁵⁴ Li' ndyatú Jesús ni'i, ngusñi ya' nu piti, jua'a cuii nchcui' lo'o li':

—Tyaca'a nu'u, mbixu' —nacui.

⁵⁵ Li' xa' ndyalaa cui'i cresiya ji'i nu cuna'a piti bi', hora ti ndaca'a li'; ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ta ngu' na cacu nu piti bi' li'. ⁵⁶ Ndube tsa ti' ngu' cusu' ji'i nu piti bi', pana ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' ñati ni'yä nu ngua cha' bi'.

9

Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuua tya'a ngu' bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichi

¹ Nguxuti'i Jesús ji'i nu tii tyucuua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi', cha' ta

yu chacuayá' ji'i ngu' cha' culo ngu' ji'i lcaa lo cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati, lo'o jua'a cua'ni ngu' jo'o ji'i lcaa lo quicha nu ntsu'u ji'i ñati. ² Ngulo yu cña ji'i nu tii tyucuua tya'a ngu' bi', cha' ta ngu' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichí su tsaa ngu', lo'o li' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná sca na ná cui'ya ma tsaa ma tyucuui —nacui yu ji'i ngu'—, ni yaca xca, ni cuiji, ni tyaja, ni cñi, ná cui'ya lo'o ma ji'i. Sca ti camxa nu ntsu'u ti ma cui'ya ma tsaa ma, ná cui'ya ma chaca. ⁴ Cua ña'a ca toni'i su tyalaa ma ni, ca bi' tyanu ma hasta ña'a cuayá' nu tyu'u ma quichí bi' tyaa ma li'. ⁵ Si ntsu'u quichí su ná ndiya ti' ngu' cha' nu nchcui' ma lo'o ngu', su ná nti' ngu' cha' tyanu ma slo ngu', hora ti tsaa ma xa' se'i. Lo'o jua'a salú ma sñii yuu nu ntsu'u quiya' ma lo'o tyu'u ma quichí bi'; xqui'ya cha' bi', caca cuayá' ti' ngu' quichí cha' cuxi tsaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o ma li'.

⁶ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndya'a ngu' lcaa quichí sube ti cajua. Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichí bi' ñi'yä ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu'; jua'a ngua'ni ngu' jo'o ji'i ngu' quicha nu ndi'i lcaa quichí bi', ndyaca tso'o nu ngu' quicha bi' li'.

Ngujuii Juan nu ntyucuaty a ji'i ñati

⁷ Tyempo bi' Herodes naa nu laca gobernador. Cua ngua cuayá' ti' yu lcaa cña nu ngua'ni Jesús, lo'o nu juani ncliyacua tsa ti' yu: “¿Ti ñati laca nu Jesús bi'?” Tyuu tya'a ngu' nchcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya!. ⁸ Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' Jesús laca jyo'o Elías nu nguti'i chalyuu sa'ni la, cha' chaca quiya' ndyu'u tucua jyo'o bi'; jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' la cui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la laca Jesús, cha' cua ndyu'ú jyo'o cusu' bi' chaca quiya', nacui ngu'. ⁹ Pana ndi'yä nacui Herodes:

—Ycui' na' ngulu cña cha' teje cu' ngu' scua' que Juan. Lo'o nu Jesús

bi' ni, nu quiñ'a' tsa cha' ndañi nu nchcui' ngu' ji'i, ¿tilaca laca yu lacua?

Lo'o li' lye tsa ngua ti' Herodes cha' ña'a ji'i y cui' Jesús.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

¹⁰ Nu lo'o nguxtyuūngu' tya'a ndya'a Jesús ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu' lo'o yu lcaa ña'a cña nu ngua'ni ngu' ca su ndyaa ngu' bi'. Li' ndyaa yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi' sca se'i su ná ntsu'u ñati ngua ti' yu, sca se'i cacua ti quichí Betsaida.

¹¹ Pana nu lo'o cua ngua jlo ti' xa' ñati macala su ndyaa Jesús, li' ndu'u lca'a ñati bi' ji'i yu. Lo'o ndyalaa ngu' slo yu, li' ndyanu ngu' cha' culu'u yu ji'i ngu' ñi'ya caca nde loo lo'o caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati. Lo'o jua'a lijyángu' quicha cha' cua'ni yu cha' tyaca tso'o ngu', nti' ngu'.

¹² Nu lo'o cua ngusii, li' ndyu'u ti' ñati nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ca slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Chcui' nu'ú lo'o ngu' jua cha' tsaana ngu' na cacu ngu', su caja'ngu' talya ca quichí sube ti jua —nacui'ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Su ndi'i na re, ná ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti —nacui'ngu' bi' ji'i Jesús.

¹³ —Cu'ma ta ma na cacu ngu' quiñ'a' jua —nacui' Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—Xti tsa na ntsu'u ji'i ya re —nacui'ngu'—. Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cualya lo'o ji'i ya. Sca ti si tsaa ya tsaana ya scuaa cha' cacu lcaa ngu' re —nacui'ngu' ji'i Jesús li'.

¹⁴ Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti ndi'i ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Chcui' ma lo'o ngu' jua cha' tya'a'ngu' lo yuu cuentya qui'i ti, tu'ba tyii tya'a ngu' sca qui'i —nacui'ji'i ngu'.

¹⁵ Lo'o jua'a ngua'ni nu tii tyucuaa tya'a ngu' lo'o nu ngu' quiñ'a' bi', hora ti ndyaca'a ngu'. ¹⁶ Li' ndaya' Jesús ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o ji'i nu tucua tya'a cualya bi'. Nde cua nguxña'a yu cha' ndya xlyab'e

ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya scuaa bi'. Li' ngusa'be yu scuaa bi', cuati nda yu yu'be bi' ji'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tacha ngu' ji'i ngu' quiñ'a' bi'. ¹⁷ Lcaa ngu' ndyacu ngu' scuaa bi' li', nguaala' ji'i lcaa ngu'. Ca tiya' la ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá lo'o cualya nu ndyanu, la cui' tya'a na nu ndyacu ngu' bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' y cui' nu Cristo laca Jesús

¹⁸ Ngua sca tsá ndi'i Jesús y cui' ti nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi. Li' lijyángu' nu ndyaca tsa'a ji'i ca slo yu. Nchcuane Jesús ji'i ngu' bi' li':

—¿Tilaca ta laca na' nacui'ngu'? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁹ —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' tya tsubi' la laca nu'ú —nacui'ngu' ji'i—, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Elías laca nu'ú, jua'a ntsu'u xi xa' la ngu' nu nchcui' cha' nu'ú laca sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi sa'ni la; cua sa'ni tsa ngu'juui ñati bi', pana juani ndyu'ú chaca quiya' nacui'ngu' bi'.

²⁰ —Cu'ma ni —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—, ¿tilaca laca na' nti' cu'ma?

Li' nacui' Pedro ji'i:

—Cristo nu nda y cui' Ndyosi ji'i lijyá nde chalyuu, bi' laca nu'ú —nacui' Pedro ji'i.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua caja'a ti y cui'

²¹ Lye tsa nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ná cacha'ngu' tsiya' ti ji'i xa' ñati cha' Cristo laca y cui'.

²² —Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacui' Jesús—, nscua cha' lye tsa xcube'ngu' jna'. Lo'o la cui' ti xtyanu ti'ji'i ngu' cusu' jna'; lo'o ngu' nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, xtyanu ti'ji'i ngu' jna'. Nga'a cha' cujuui ngu' 'na; pana lo'o tyu'u scua sna tsá, li' tyu'ú na' chaca quiya' ca su ntsiya na' cha'nguatsi' na'.

23 Lo'o nteje tacui xi tyempo, li' nchcui' Jesús lo'o lcaa ngu':

—Si ntsu'u cu'maq nu chañi cha' ntí maq tsaa maq lo'o na' —nacuiyu—, nga'a cha' xtyanu maq lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee maq jilí, cha' tya'a maq lo'o na' lcaa tsá, masi cujuii ñati jilí maq xqui'ya na'. **24** Chcuna' chalyuu jilí maq si xcui' nclyacua tsa ti' maq ñi'ya caca jilí y cui' ca maq; pana si tyaja'a maq xñi maq cha' jna', masi cujuii ñati jilí maq xqui'ya na', quiye chalyuu jilí maq ca slo y cui' Ndyosi li'. **25** Ná xtyucua tsiya' ti cha' culiya' nu ntsu'u jilí maq, masi tlyu tsa chalyuu caja jilí maq, si xqui'ya cha' bi' chcuna' maq cuentya jilí y cui' Ndyosi. **26** Ca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na liyaa cha' caca na' ñati lo'o ña'a na' jilí maq, si cua ngua tyuju'u ti' maq ña'a maq jna', masi ntyuju'u ti' maq jilí cha' tso'o nu nchcui' ti na'; nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo jilí ñati, li' ca tyuju'u ti' na' lo'o ña'a na' jilí ma. Ndubi tsa ña'a loo na' caca xqui'ya xee jilí y cui' Ndyosi Sti na' li'; stu'ba ti caa na' lo'o lcaa xcá jilí y cui' Ni, xcá nu lubii tsiya' ti. **27** Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o maq, cha' ntsu'u ngu' nu ndu lo'o na chalyuu re juani, nu tyá lyiji cajaa ngu' lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca y cui' Ndyosi loo nde chalyuu.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús ndu slo ngu'

28 Nu lo'o cua ndu'u scua snu' tsá tya lo'o nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyacu' yu sca ca'ya cha' chcui' yu lo'o y cui' Ndyosi; ndyaa lo'o yu jilí Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. **29** Nu lo'o ndu Jesús nchcui' lo'o y cui' Ndyosi Sti yu, li' hora ti ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús; ñi'ya ña'a sca xee nu ngati tsa, jua'a ngati tsa ña'a ste' yu. **30** Li' ndu'u tucua tucua tya'a ngu' qui'yu ca slo Jesús, ndu ti ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús; jyo'o cusu' Moisés lo'o jyo'o cusu' Elías nu nguti'jí chalyuu sa'ní ngua ngu' bi'. **31** Lo'o jua'a tyucui ña'a su ndu ngu' ntyiji'jí sca xee nu lye tsa ña'a. Nchcui' ngu' lo'o Jesús jilí lcaa

ñi'q cña nu cua nda y cui' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu nde loo la xi, nu lo'o cajaa yu nde quichi Jerusalén. **32** Masi ndyu'u tsa xcalá Pedro lo'o xa' tya'a ndi'jí yu ca jua, pana tya tii ngu'; bi' cha' na'a ngu' bi' lcaa cha' tso'o jilí Jesús, lo'o jilí tyucuaa ngu' jyo'o nu nga'a slo yu. **33** Nu lo'o cua tyaa ti tyucuaa ngu' bi', li' nacui Pedro jilí Jesús:

—Xu'na —nacui—, tso'o tsa cha' ndi'jí ya nde. Cuiñá ya sna tya'a chcua'ya: tsaca laca su tylí y cui' nu'ú, chaca su tylí La Moisés, lo'o chaca su tylí La Elías —nacui.

Pana nu Pedro bi' ni, ná ngua cuayá' ti' yu ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' y cui' ca yu. **34** Tya nchcui' yu, lo'o li' ñaa sca coo nu ngüixij hichu' ngu'. Lye tsa ndyutsijí ngu' su ntsu'u ngu' ne' coo bi', cha' lye tsa ña'a coo bi'. **35** Li' nguañi xtyilí sca ñati, pana hora ti ngua cuayá' ti' ngu' cha' nchcui' y cui' Ndyosi laja coo bi'.

—La cui' yu re laca Sñi' na'; tyaca'a tsa yu 'na —nacui Ni—. Cua'a jyaca maq jilí cha' nu chcui' yu re lo'o ma —nacui Ni.

36 Lo'o cua ndyuna ngu' ña'a cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi jilí Jesús, li' na'a ngu' cha' sca ti Jesús ndu bi'. Cuaana tya ndyaa ti'jí ngu'; ni sca cha' nga'aa nchcui' ngu' lo'o xa' ñati, ñi'ya ngua cha' nu na'a ngu' sii' ca'ya bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o jilí sca yu cuañi' nu ngusñi cui'jí cuxi jilí

37 Ca chaca tsá nu lo'o ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', tyuu tsa tya'a ngu' ndyaa ngu' ndyacua tya'a ngu' lo'o Jesús.

38 Ndi'jí sca nu qui'yu laja ñati quiñajá bi' nu cuijj nchcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui yu jilí—, cua'ni cha' tso'o ña'a nu'ú xi jilí sñi' na', cha' sca ti bi' laca sñi' na' nu ntsu'u 'na.

39 Ntsu'u tsá nxalú cui'jí yu, ndu'ni bi' cha' cuijj nxí'ya yu li'; nxasu nu cui'jí bi' jilí yu ña'a cuayá' ndyu'u ngo' tu'ba yu. Cuxi tsa ndu'ni cui'jí bi' lo'o yu, cha' ná ntaja'a bi' culaá jilí yu.

40 Bi' cha' lye tsa ndijña na' jilí nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'ú cha' culo ngu'

ji'í cui'í cuxi nu ngusñi ji'í sñi' na', pana ná ngua ji'í ngu' culo ngu' ji'í tsiya' ti.

41 Li' nguxacuì Jesús cha' ji'í ngu':

—Ná jlya ti' mä 'na tsiya' ti, cu'mä ñati chalyuu —nacuì Jesús—, cha' cuxi tsa cresiya ji'í mä. Nga'aa tso'o tyanu na' slo mä, nga'aa talo tyiquee na' ji'í mä tsiya' ti —nacuì Jesús ji'í ngu'—. Cäa lo'o ji'í sñi' slo na' —nacuì Jesús ji'í sti nu quicha bi' li'.

42 Pana nu lo'o ñaa nu quicha bi' cacua la, li' nguxlyú cui'í cuxi bi' ji'í yu quicha bi' nde lo yuu, lo'o li' lye tsa nguxalú cui'í ji'í yu. Li' ngulo Jesús cña ji'í cui'í cuxi nu ntsu'u ji'í yu cha' tyu'u bi' tyaa, cua ndyaca tso'o yu quicha bi' li'. Cuati nacuì ji'í sti yu cha' cäa qui'ya ji'í sñi', lo'o li' ndya Jesús ji'í yu nu ngua quicha bi' ji'í sti yu chaca quiya'. **43** Lcaa ngu' ndube tsa ti' ngu' lo'o ña'a ngu' cha' tlyu nu ndyu'ni ycui' Ndyosi.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa ycui'

Lcaa ngu' ndiya tsa ti' ngu' ña'a ngu' cña nu ndyu'ni Jesús. Pana laja lo'o ndube ti' ngu', li' nacuì Jesús ji'í nu ngu' nu ndya'a lo'o yu:

44 —Cua'a jyaca mä ji'í cha' re, culacua xi ti' mä ji'í: Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya 'na ji'í ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi na' nu cua nda Ni 'na liyqa cha' caca na' ñati —nacuì Jesús.

45 Pana ná nda nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu bi' cuentya, ná ngu' jui ñi'yä caca ca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; jua'a ntsii tsa ngu' cha' xcuane ngu' ji'í ycui' Jesús ñi'yä tyu'u cha' nu nchcui' yu lo'o ngu'.

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'í ycui' ca ngu'

46 Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ni, lye tsa nchcui' tube ngu' ñi'yä nu tya'a ngu' laca nu ndulo la cha' ji'í.

47 Pana Jesús ni, hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ña'a cha' nu ntsu'u tyiquee ngu'. Li' ngusñi yu ya' sca nu piti, ngusta yu ji'í nu piti cacua ti slo ycui' yu. **48** Li' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'yä:

—Lo'o xtyucua mä ji'í cua ña'a ca ñati cuentya jna', masi ñati ñi'yä laca nu piti re, la cui' jua'a na nxtyucua mä jna' laca —nacuì Jesús—. Jua'a ngu' nu tucuá cña jna', lo'o cña ji'í ycui' Ndyosi tucuá ngu' bi' li', cha' ycui' Ni laca nu nda jna' liyqa ca slo cu'mä. La cui' nu piti la ji'í tya'a mä, nu ná ndulo cha' ji'í bi' nti' mä, bi' laca nu ndulo la cha' ji'í cuentya jna', nti' na'.

Sca ñati nu ná nxuù tya'a lo'o na ni, bi' laca nu taca ji'í xtyucua ji'na

49 Li' nacuì Juan ji'í Jesús:

—MSTRU —nacuì—, cua na'a ya cha' ndu chaca ñati nu nclyo ji'í cui'í cuxi nu ntsu'u ji'í ñati chacuayá' jinu'u, nacuì yu. Bi' cha' ngua'a ya ji'í yu bi', cha' nga'aa cua'ni yu jua'a, cha' ná lo'o yu bi' ndya'a yu ndyaca tsa'a yu lo'o ya.

50 Pana ndi'yä nacuì Jesús ji'í li':

—Ná cua'a mä ji'í, cha' sca ñati nu ná nxuù tya'a lo'o na, ná tyiquee'taca ji'í bi' xtyucua ji'na.

Ngua'a Jesús ji'í Jacobo lo'o ji'í Juan

51 Nu lo'o cua tyalaa ti tyempo cha' tyaa Jesús nde cua, li' ngüiñi ti' yu cha' tyaa yu nde Jerusalén. **52** Nda yu ji'í nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu cha' tsaa ngu' tyucui nde loo la, cha' chcui' ngu' lo'o ngu' quichi sube ti su tyeje tacui yu lo'o ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' sca quichi sube ti, sca quichi tyi ngu' Samaria; ngulana ngu' su tyi'í ngu' li'. **53** Pana ná ntaja'a ngu' quichi sube bi' ta ngu' chacuayá' cha' tyanu ngu' bi' quichi, cha' jlo ti' ngu' quichi bi', cha' nde quichi Jerusalén tsaa ngu'. **54** Nu lo'o ndyuna tya'a ndya'a Jesús cha' bi', Jacobo lo'o Juan naa nu ngu' bi', li' nacuì ngu' bi' ji'í Jesús:

—Cusu' —nacuì ngu' bi'—, ¿ha ná nti' nu'cha' jña ya quii' nde cuä cha' tyalú nde lo yuu su ndi'í ngu' jua? Cua'ni tye bi' tsiya' ti ji'í ngu' jua, tyaqui ngu'. Jua'a ngua'ni jyo'o cusu' Elías sa'ni —nacuì ngu' ji'í Jesús.

55 Li' ña'a tsa Jesús ji'í ngu' bi', nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ná nda mä cuentya tsiya' ti ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' mä —nacui Jesús—, si'i Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'i mä cha' chcui' mä cha' cuxi jua'a; nu xña'a laca nu ngulu'u ji'i mä cha' chcui' mä jua'a. ⁵⁶ Si'i cha' cua'ni tye na' chalyuu ji'i ñati' nda y cui' Ndyosi Sti na' 'na lijyäa cha' caca na' ñati'; cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ñati' chalyuu, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni na' —nacui Jesús.

Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' xa' quichi sube ti.

Ñati' nu chañi cha' nti' tyaa lo'o Jesús

⁵⁷ To' tyucui su ndyaa ngu' na'a ngu' ji'i sca nu qui'yu.

—Cusu' —nacui yu—, lo'o na' nti' na' tsaa' lo'o nu'ü, macala su tsaa' nu'ü tsaa'na' lo'o nu'ü.

⁵⁸ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyú ni' ndyu'ü ni'; lo'o nu quiñi sube ni, ne' xlyati' ndyu'ü ni'; lo'o na' ni, cua lijya' na' chalyuu cha' caca na' ñati', pana ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña' na'.

⁵⁹ Lo'o li' nacui Jesús ji'i chaca nu qui'yu:

—Cäa tyaa nu'ü lo'o na' —nacui.

—Cusu' —nacui yu ji'i Jesús li'—, ta nu'ü xi tyempo jna'cha' tyanu na' lo'o sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' ña'a na' ji'i tyatsi'.

⁶⁰ Li' nacui Jesús ji'i yu:

—Tya ntsu'u xi xa' la tyaa' ñati' mä nu taca xatsi' ji'i nu cua ngujui; pana nu'ü ni, ntsu'u cha' tsaa nu'ü lo'o na' cha' chcui' nu'ü cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati'.

⁶¹ Li' nacui chaca nu qui'yu ji'i Jesús:

—Cusu', lo'o na' ntä' tsaa' lo'o nu'ü —nacui yu—, pana ta xi tyempo 'na cha' tsaa'na' salya' na' lo'o ngu' toni'i 'na.

⁶² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—Sca ñati' nu nguxana sca cña ni, ná caca tyu'u scua cña bi' ji'i yu si tyaa'achu' yu ji'i; ñi'yä nti' ñati' nu

nclya'a yuu, ná ca cula'a tso'o yu yuu si ña'a yu nde chü' yu; la cui' jua'a lo'o caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'mä ñati' chalyuu ni, ná ta Ni cña cua'ni mä cuentya ji'i y cui' si nti' mä tyaa'achu' mä ji'i Ni.

10

Nda Jesús ji'i snayala tyii tyaa ngu' ndyaa

¹ Nu lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' ngusubi Jesús chaca snayala tyii tyaa'ngu' cha' tsaa ngu' nde loo ji'i yu; cuentya tucua tyaa' ti ngu' tsaa ngu' lcaa se'i lo'o lcaa quichi su nga'a cha' tsaa yu nti' yu. ² Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re, cha' chcui' na lo'o ñati' cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' nu caca cua'ni cña re; bi' cha' chcui' mä lo'o Sti na', y cui' nu Xu'na cña re, cha' tyaa' ta Ni xi xa' la tyaa' ñati' nu taca ji'i cua'ni cña re. ³ Yaa clyaa mä lacua. Su ta na' ji'i mä tsaa mä, ca bi' tyi'i mä laja ñati' cuxi ñi'yä si ndi'i xlyaa' cuañi' laja bo'o tyaala; pana tyi'i y cui' Ni lo'o mä cha' ná sca caca ji'i mä li'.

⁴ Ná cui'ya mä cuiji su tyu'u cñi, ni xa' cuiji, ni caña ná chca'a quiya' mä. Lo'o jua'a ná tyu mä tyiquee' tyucui lo'o ta mä cha' lo'o ñati'. ⁵ Nu lo'o tyalaa mä toni'i ji'i sca ñati', li' ndi'yä chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i ñati' nu ndi'i ni'i bi': “Tí ti tyi'i tyiquee' ngu' nu ca tyi re”, ñacui mä ji'i y cui' Ndyosi li'. ⁶ Lo'o si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'i ni'i bi' cuna la ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' tí ti tyi'i tyiquee' ngu' bi'; pana si ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', nga'aa culacuä Ni ji'i ngu' bi' jua'a. ⁷ Tyanu mä toni'i ji'i ngu' tso'o bi', cacu mä co'o mä cua ña'a ca na nu cacu ngu' bi'; sca ñati' nu ndyu'ni cña ni, ntsu'u chacuayá'ji'i cha'cacu yu tyaja. Pana ná tyaa' mä lcua ti toni'i ji'i ngu'.

⁸ Lo'o tyalaa mä sca quichi su tso'o tsaa chcui' ñati' lo'o mä, cacu mä lcaa na nu ta ngu' ji'i ma, ⁹ cua'ni mä jo'o ji'i ngu' quicha nu ndi'i bi'. Lo'o li'

ñacui mä ji'i ngu' bi': "Cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'mä". ¹⁰ Pana lo'o tyalaa mä sca quichí su ná nti' ngu' cha' chcui' mä cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu', hora ti tyu'u mä nde to' calle ti. Li' ñacui mä ji'i ngu': ¹¹ "Scui ya quiya' ya cha' tyalú snii yuu ji'i quichí tyi mä nu ngusñi ca'a quiya' ya; jua'a ca cuayá' ti' mä li' cha' xqui'ya cha' cuxi tyiquee mä, bi' cha' tyu'u ya quichí tyi mä tyaa ya. Pana masi cuxi mä, ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mä cha' cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä", ñacui mä ji'i ngu' quichí bi'. ¹² Nchcui' na' cha' bi' lo'o mä juani, cha' nulo'o tye chalyuu, li' tlyu la cha' ti'i caca ji'i ngu' quichí bi'; xti la cha' chcube' ngu' jyo'o quichí Sodoma nu cuxi tsa ngua'ni cua sa'ní la.

Quichi su ná ntucuá ñati cña ji'i ycui' Ndyosi

¹³ '¡Tya'na tsa cu'mä ngu' quichí Corazín! Lo'o jua'a, ¡tya'na tsa cu'mä ngu' quichí Betsaida! Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'mä, lo'o ná nguju'u ti' mä tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni mä. Cua sa'ni la xña'a tsa ngua ngu' quichí Tiro, lo'o ngu' quichí Sidón; ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná ngujui ñi'ya caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', cha' bilya ña'a ngu' bi' ni sca cha'tlyu ñi'ya nu cua na'a cu'mä ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i ti' ngu', ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hiique ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. ¹⁴ Liñi cacha' na' ji'i mä cha' caca tso'o la ji'i ngu' jyo'o quichí Tiro, lo'o ji'i ngu' jyo'o quichí Sidón, nu lo'o tyalaa tsä tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'mä li', cha' ná nduna mä tsiya' ti. ¹⁵ Lo'o cu'mä ngu' quichí Capernaum ni, nti' mä cha' tso'o tsa caca ji'i quichí tyi mä. ¿Ha ná lo'o xcube' Ni ji'i mä nti' mä? Pana culo'o Ni ji'i mä cha' tyaa mä ca bilyaa.

Tya nchcui' la Jesús lo'o nu snayala tyii tya'a ngu' bi' li':

¹⁶ —Ñatí nu cua'a jyaca ji'i cha' nu ta cu'mä lo'o, ñi'ya si ndaca'a jyaca ngu' bi' ji'i cha' nu ta na'lo'o ngu' laca; lo'o ñatí nu xlyú cha' hichu' cu'mä, ñi'ya si nxlyú ngu' bi' cha' hichu' na' laca. Lo'o jua'a ñatí nu xlyú cha' hichu' na' ni, na nxlyú ngu' cha' bi' hichu' ycui' Ndyosi nu nda jna' lijyaa; jua'a laca cha' —nacui Jesús ji'i ngu'!. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'!

Cua nguxtyuu ngu' nu ngua'a loo Jesús cña ji'i ñaa ngu'

¹⁷ Ca tiya' la nguxtyuu nu snayala tyii tya'a ngu' ñaa ngu' slo Jesús. Chaa tsa ti' ngu'!

—Cusu' —nacui' ngu' ji'i Jesús—, lo'o nu cui'i cuxi ndaquiya' ji'i cña nu ngulo ya ji'i chacuayá' jinu'u —nacui' ngu'!

¹⁸ Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a tu'ni. Lo'o na' na'a na' ji'i Satanás lo'o ndyú yu lo yuu; ñi'ya ndyalú tyi'yu nde lo yuu, jua'a ndyú yu. Ngulo'o ycui' Ndyosi ji'i nu xña'a bi' ca su tlyu su ntucua Ni nde cuá, ndyú yu lo yuu li'; bi' cha' ndaquiya' cui'i cuxi bi' ji'i cha' nu nchcui' mä juani. ¹⁹ Lo'o jua'a cua nda na' chacuayá' ji'i cu'mä cha' sta quiya' mä hichu' cuaña, lo'o hichu' chuni'i; chacuayá' jna' cua'a mä chacuaya' ji'i nu xña'a tsiya' ti. Lo'o jua'a ná ca cuxi ji'i mä tsiya' ti, ni sca cha' cuxi ná tyacua ji'i mä li'. ²⁰ Pana ná ntsu'u cha' ca chaa ti' mä cha' ndaquiya' cui'i cuxi bi' ji'i cña nu ngulo mä ji'i, tso'o la ca chaa ti' mä cha' cua nscua xtañi mä ca su ntucua ycui' Ndyosi nde cuá.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús

²¹ Sca hora bi' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús xqui'ya cha' ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o yu. Bi' cha' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu li':

—Sti na', cua'ni chí na' loo ycui' nu'u juani. Nu'u laca ycui' Ni nu laca loo nde cuá, jua'a laca nu'u loo nde lo yuu. Cua ngutu'u yacu' ti cha' bi' cuentya ji'i ñati nu ngua tya sa'ni la, cha' ná ca cuayá' ti' ngu' cha' bi' tsiya' ti, masi nchca tsa ji'i ngu'; pana

tsa xlya'be h̄i cha' cua ngulu'u tso'o nu'ū cha' bi' ji'i ñati jua'a ti juani, masi ná jlo tso'o ti' ñati bi'. Ndyosi' tlyu na' jinu'ū cha' jua'a ngua ti' y cui' nu'ū cha' caca —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi.

22 Li' nchcui' yu lo'o ngu' nu ndyaa cuentya ji'i yu bi':

—Cua nda Sti na' lcaa na jna'. Ná tucui jlo ti' cha' laca na' Sñi' y cui' Ni; sca ti y cui' Sti na', bi' nu jlo ti'. Ná tucui jlo ti' tilaca laca y cui' Sti na'; sca ti na', jlo ti' na' tilaca laca Ni. Lo'o jua'a ca jlo ti' xi xa' la ñati nu ntí na' cha' culu'u na' ji'i ngu' tilaca laca y cui' Sti na', ca cuayá' ti' ngu' bi' li'.

23 Li' nguxtyacui Jesús ca su ndu' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndu' y cui' ti ngu' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu ña'a cua ña'a ca cha' tlyu nu cua na'a cu'ma juani. **24** Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma re, cha' quiña'a tsa ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi sa'ní la, lo'o jua'a quiña'a rey nu ngua loo sa'ní la, cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'i cha' tlyu nu cua na'a ma juani, cha' ña'a ngu' ji'i nquicha'; cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'i cha' nu nduna ma juani, cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' nquicha'. Pana ngujuji ngu' li', lo'o bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

Sca cha' tso'o nu ngua'ni sca ngu' samaritano

25 Li' ndatú sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' cuayá' yu lo'o Jesús. Lo'o li' nchcuane yu ji'i Jesús:

—Mstru —nacui—, ¿ñi'ya cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti jna'?

26 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o yu:

—¿Ni cña ngulo y cui' Ndyosi ji'na nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni? ¿Ñi'ya ndyu'u ta cha' bi' ntí nu'ū?

27 Li' nchcui' mstru cha' jo'ó bi':

—Ndi'ya nchcui' cha' cusu' bi' —nacui mstru bi'—, cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi, jua'a tyucui tyiquee na

taquiya' na ji'i y cui' Ni, jua'a cua'ni tlyu na ji'i Ni lo'o lcaa cha' nu ca'ya hique na, jua'a tyucui juersa ji'na cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ni. Lo'o jua'a nga'a cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, ñi'ya nu ntí na cha' cua'ni tya'na ti' xa' ñati ji'na.

28 Li' nacui Jesús ji'i yu bi':

—Tso'o tsa cha' nu nguxacui nu'ū 'na. Si jua'a cua'ni nu'ū, caja chalyuu bi' jinu'ū li'.

29 Pana nu mstru cha' jo'ó bi' ni, cua ntí yu cha' tyu'u liñi la cha' nu cua nchcui' yu, bi' cha' nacui yu ji'i Jesús:

—¿Tilaca laca tya'a ñati na' lacua?

30 Li' nchcui' Jesús cuiii re cha' xacui cha' ji'i mstru bi':

—Ngutu'u sca ngu' tya'a quichi tyi na nde Jerusalén, ndya'a yu lijyä yu tyucuii ndyaa nde calacui, nde quichi Jericó. Lo'o li' ndu'u tucua xi tucua sna tya'a ngu' cuaana, nguxlyáá ngu' lcaa na nu lo'o ji'i yu; ngulo ngu' ste' yu, li' ti'í tsa ngujui'i ngu' xña'a bi' ji'i yu ña'a cuayá' nu cua cajaa ti yu. Li' nguxtyanu ngu' ji'i yu ña'a ntsiya ti yu. **31** La cui' ti tyucuii bi' nteje tacui sca sti jo'ó tya'a quichi tyi na. Pana lo'o na'a sti jo'ó bi' ji'i nu quicha bi', li' yala ti nteje tacui chaca tsu' tyucuii, ndyaa li'. **32** Lo'o li' ñaa sca xirta, sca ngu' Levi, la cui' tyucuii bi'. Ndyaa na'a xi ji'i yu quicha bi'; pana lo'o na'a ji'i, tsa ndyubi ti nteje tacui xirta ndyaa li'. **33** Lo'o la cui' tyucuii bi' ndya'a sca nu qui'yu ngu' Samaria, sca ngu' xa' chalyuu. Lo'o na'a ji'i yu quicha bi', hora ti ngua tya'na ti' ji'i yu. **34** Lo'o li' ndyaa ca su ntsiya yu quicha bi', ngua'ni jo'o ji'i lcaa su quicha ji'i yu bi' lo'o setye, cuati lo'o vino ngua'ni jo'o ji'i yu su quicha bi'. Li' ngüixii late' chü' yu su quicha bi', ngusta ji'i yu quicha bi' hichü' huru ji'i y cui', ndyaa lo'o ji'i yu ca to' tye sca ñati; ca bi' ña'asii ngu' ji'i nu quicha bi' ngua ti'. **35** Ca chaca tsá lo'o cua tsaa ti nu ngu' samaritano bi', li' ngulo tucua tya'a cñi plata cha' ta ji'i ngu' nu ca ji'i ni'i su ntsiya nu quicha bi'. Ndi'ya nacui ji'i ngu'

ca tyi: “Ña'asii mä ji'i yu quicha re. Lo'o si ty a culiji la mä cñi lo'o yu, lo'o xtyu'na' cña na' slo cu'mä chaca quiya', li' ty a na' cñi ji'i ma”, nacui nu samaritano bi'.

Lo'o cua ndye nda Jesús cui re lo'o ngu', li' nchcuane yu ji'i mstru bi':

³⁶ —Tso'o lacua. Nu sna ty a ñati nu nteje tacui tyucui su ntsiya nu quicha bi' ni, ¿tilaca nu nguna'asii tso'o la ji'i yu nu ngua quicha bi'? ¿Tilaca laca nu chañi cha' laca ty a ñati lo'o nu quicha bi'?

³⁷ —Nu ngua'ni ty a'na ti' ji'i yu quicha bi' —nacui mstru cha' jo'o bi' ji'i Jesús.

Li' nacui Jesús ji'i mstru bi':

—Yaa nu'u lacua, lo'o la cui' jua'a cua'ni nu'u lo'o ty a ñati nu'u.

Nga'a Jesús ca su ndi'i Marta lo'o María

³⁸ Ngusñi Jesús tyucui, ndyaa yu lo'o ngu' ty a' ndya'a yu. Lo'o li' ndyalaa ngu' sca quichi piti ti su ndi'i sca nu cuna'a nu naa Marta. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Marta cha' ndyalaa Jesús slo, cha' ntí' tsa ma' cuna ma' lcaa ña'a cha' nu nda yu. ³⁹ Lo'o jua'a ntsu'u sca ty a'ngula Marta nu naa María. Hora ti ndyaca'a nu María bi' cacua ti slo Jesús cha' cuna cha' nu chcui' yu; ⁴⁰ pana nu Marta bi' ni, quiña'a tsa cña ntsu'u cha' cua'ni ma'. Li' nchcui' ma' lo'o Jesús:

—Cusu' —nacui Marta ji'i—, ¿ha ná ndube ti' nu'u cha' quiña'a tsa cña nguxtyanu María ty a'na' cha' cua'ni na' y cui' ti na'? Bi' cha' tso'o la si chcui' nu'u lo'o cho' lacua, cha' cña cho' xtyucua xi cho' 'na.

⁴¹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Marta:

—Marta, Marta, ntsu'u tsa cña jinu'u —nacui Jesús—. Quiña'a tsa nclyacua ti' nu'u xqui'ya lcaa cña sube nu ntsu'u jinu'u. ⁴² Pana ty a lijyi sca cha' nu tso'o cua'ni nu'u, sca cha' nu ndulo la; bi' laca cha' nu cua'nti' María cua'ni juani. Cua ndyu'ni cho' sca cña nu tso'o la, lo'o ná ntsu'u cha' xlyáxa' ñati cña bi' ji'i cho'.

11

Ñi'yq nu chcui' na lo'o y cui' Ndyosi

¹ Ngua sca tsä nga'a Jesús ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o ndye nchcui' yu lo'o Ni, li' nacui sca ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cusu' —nacui—, culu'u nu'u ji'i ya ñi'yq caca chcui' ya lo'o y cui' Ndyosi, tsa ña'a nu ngulu'u jyo'o Juan ji'i ngu' nu nguta'a lo'o.

² Li' nacui Jesús ji'i:

—Nu lo'o chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi, ndi'yq chcui' mä:
Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua,
tacati tsa cha' jinu'u.

Cña nu'u nde chalyuu cha' caca nu'u
loo ji'i ya.

Cua ntí' ya cha' caca lcaa cha' nu ntí'
nu'u cha' caca nde chalyuu,
ñi'yq nu ndyaca cha' nu ntí'
nu'u nde cua.

³ Ta nu'u na cacu ya tsä juani.

⁴ Cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'i ya ji'i lcaa
cha' cuxi nu ngua'ni ya, cha'
jua'a cua ngü'ya ya cha' clyu
ti' ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi
lo'o ya.

Ná ta nu'u chacuayá' cha' cojolaqui
cha' cuxi ji'i ya, pana cua'ni
lyáa nu'u ji'i ya ya' nu xña'a.

Jua'a ngulu'u Jesús ji'i nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i bi'. ⁵ Li' xa' nchcui' yu
lo'o ngu' bi':

—Nde chcui' na' sca cha': Sca yu
tya'a cu'mä ntsu'u sca ty a' tso'o yu.
Lo'o li' sca talya ntsu'u clabe talya,
ndyaa yu toni'i ji'i ty a' tso'o yu cha'
ñacui yu ji'i: “Tyocue, ta xi sna ty a'
tyaja jñi' ti na' xi. ⁶ Cua ndyalaa ca
ti sca yu ty a' tso'o na' toni'i 'na, lo'o
ná ntsu'u tsiya' ti na nu ta na' cha'
cacu yu.” ⁷ Lo'o li' nu yu ca tysi nu
ntsu'u nde ni'i ji'i nguxacui cha' ji'i
yu: “Ná ntä' cha' chcui' cua ña'a ti
lo'u. Cua ndyacu' toni'i 'na. Lo'o
nu sube 'na, cua ntsiya ngu' lo qui'ña
laja' ngu' lo'u. Ná caca tyatü na' cha'
ta na' hi”, nacui ty a' tso'o yu ji'i yu
bi'. ⁸ Ndi'ya nacui na' —nacui Jesús ji'i
ngu'—, masi ná ntaja'a ty a' tso'o yu
tyatü cha' ta tyaja bi' ji'i yu bi', masi

tso'o ti lo'o yu, pana tiya' la ngua ti' ty'a tso'o yu ta cha' bi' ji'i yu, xqui'ya cha' nga'aa nti' cha' xa' tsaa yu xtyu'u yu ji'i chaca quiya'; bi' cha' ndyatu ty'a tso'o yu li', nda lcaa na nu nti' yu bi'. ⁹ Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma lacua: Lo'o jña mä sca cha' ji'i y cui' Ndyosi, ta Ni cha' bi' ji'i mä li'; lo'o culana mä ji'i y cui' Ni, quijeloo Ni ji'i mä li'; lo'o tyucui tyiquee mä chcui' mä lo'o y cui' Ni, taquiya' Ni ji'i cha' nu chcui' mä lo'o Ni li'. ¹⁰ Lcaa ñati nu jña sca cha' ji'i y cui' Ndyosi ni, caja cha' bi' ji'i ngu' li'; jua'a lcaa ñati nu culana ji'i y cui' Ni, quijeloo Ni ji'i ngu' li'; la cui' jua'a, lcaa ñati nu tyucui tyiquee chcui' lo'o Ni, taquiya' Ni ji'i cha' nu chcui' ngu' lo'o Ni li'.

¹¹ Nu cu'mä ñati chalyuu nu ntsu'u nu sube ji'i mä, ná nda mä sca na cuxi cacu sñi' mä lo'o jña ngu' na cacu ngu'. Ñi'ya nti' si jña ngu' xlyá cacu ngu', ná ta mä sca quee cacu ngu' li'; si jña ngu' cuala ya cacu ngu', ná ta mä cuaña ji'i ngu' li'; ¹² si jña ngu' sca xcube, ná ta mä sca chuni'i cacu ngu' li'. ¹³ Bi' cha' lacua, si jlo ti' mä cha' ta mä na tso'o cacu sñi' mä, masi xña'a tyiquee mä, la cui' jua'a jlo ti' y cui' Ndyosi Sti mä nu ntucua nde cua; lye la cua'ni tya'na ti' Ni ji'i mä, cha' tya ta Ni Xtyi'i y cui' Ni tyanu ne' cresiya ji'i mä si jña mä cha' bi' ji'i Ni.

Ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús

¹⁴ Ntsu'u sca nu qui'yu nu ngua cu'ü cha' cua ngusñi sca cui'i cuxi ji'i yu, pana ngulo Jesús ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu, ndyaa bi' li'. Nu lo'o ngutu'u cui'i nu ntsu'u ji'i nu qui'yu cu'ü bi', ngua ji'i yu nchcui' yu li'. Ndube tsa ti' ñati lo'o na'ä ngu' cha' bi'. ¹⁵ Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' ndi'ya:

—Ncloyo nu qui'yu cua ji'i cui'i cuxi chacuaya' ji'i Beelzebú, nu laca xu'na lcaa lo cui'i cuxi —nacui' ngu'.

¹⁶ Lo'o li' xa' la ñati ngua ti' ña'a cuaya' ngu' ji'i Jesús, bi' cha' ngüijña ngu' ji'i Jesús cha' cua'ni yu chaca cha' tlyu chacuaya' ji'i y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua. ¹⁷ Pana cua ngua

tií Jesús lcaa cha' nu nclyacua ti' ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tye cha' ji'i cua ña'a ca quichí si xcui' cha' cusüü cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si tsaca latya ngu' tisiya xüü tya'a ngu' lo'o chaca latya ngu'. La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'i ni'i, si ntsu'u cha' cusüü ji'i ngu' lo'o xa' la tya'a ngu', nga'aa caja ñi'ya tyi'i ngu' lo'o tya'a ngu' sca ti ni'i bi'. ¹⁸ Bi' cha' ná talo cha' ji'i Satanás si xüü tya'a nu Satanás bi' lo'o msu ji'i y cui'; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'. Pana nu na' ni —nacui' Jesús—, cua nacui mä cha' ngulo na' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati chacuaya' ji'i Beelzebú nu laca xu'na cui'i cuxi bi', jua'a nchcui' mä 'na. ¹⁹ ¿Ha cha' liñi nchcui' mä lo'o nchcui' mä cha' chacuaya' ji'i Beelzebú nclyo na' ji'i cui'i cuxi? Ná liñi nchcui' mä tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i mä nclyo ngu' ji'i cui'i cuxi; chacuaya' ji'i y cui' Ndyosi nclyo ngu' cui'i bi', nacui' mä. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' mä lacua; caca cuayá' ti' mä si cha' liñi nchcui' mä, si cha' cuiñi ti nchcui' mä. ²⁰ Chacuaya' ji'i y cui' Ndyosi nclyo na' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati, bi' cha' taca ca cuayá' ti' mä cha' cua ndyalaa tsä cha' caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä.

²¹ 'Ñi'ya nti' sca ñati tyaala, ndu yu cua nde toni'i ji'i yu. Cua laca ndi'i maxtyi ji'i yu cacua ti su ndu yu, cha' jua'a ná sca caca ji'i yu'ba nu ntsu'u ji'i yu. ²² Sca ti lo'o caä xa' la ñati nu xña'a la, tyijiloo ngu' bi' ji'i yu li'; xlyáa ngu' lcaa chcua nu ntsu'u ji'i yu su ndu yu cua, cuaana ngu' yu'ba ji'i yu bi', cha' caja xi ji'i ca ta'a ngu' li'.

²³ 'Ñati nu ná nti' xñi cha' jna', na nxüü tya'a ngu' bi' lo'o na' li', jua'a ndyuu'cha' bi'. Lo'o jua'a ñati nu ná nxtyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'i tya'a ñati ngu' cha' ná xñi ngu' cha' jna' lacua.

Lo'o xtyuu' cui'i cuxi chaca quiya'

²⁴ 'Lo'o xtyanu cui'i cuxi ji'i sca ñati, li' tya'a yu'u cui'i bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsaa cui'i cuxi bi'

tsaana su chca'q cña' cui'i xi. Lo'o ná quije su chca'q cña' cui'i bi' ni, li' ñacui: "Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti'i na' clyo".²⁵ Lo'o tyalaa cui'i bi' slo ñati bi' chaca quiya', li' ña'q cha' laja ti ndi'i cresiya ji'i ñati bi', si'i na ngua tso'o la yu bi'.²⁶ Hora ti tsaa cui'i chaca quiya', tsaana ji'i chaca cati ty'a cui'i cuxi nu xña'a la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'i bi' ji'i ñati bi'; caja su tyi'i cui'i bi' lo'o ñati bi' nti'. Caca cuxi la cha' ji'i ñati bi' li', cha' quiña'a la cui'i xñi ji'i yu li'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na

²⁷ Lo'o ndye nchcui' Jesús jua'a, li' nchcui' sca nu cuna'a lo'o Jesús. Laja ñati quiña'a bi' ndu nu cuna'a lo'o nchcui' bi':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma' cusu' xtya'a nu'u nu ngua'ni cala jinu'u, nu nda ndyati' nu'u —nacui nu cuna'a bi'!

²⁸ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i:

—Si'i cha' bi' —nacui—. Tso'o la ntsu'u tyiquee ñati nu cua'a jyaca ji'i lcaa cha' nu nda ycu' Ndyosi lo'o ngu', nu taquiya' ji'i lcaa cha' bi'.

Ngua ti' ñati cuxi ña'q ngu' sca cha' tlyu

²⁹ Tya ndyu'u ti' la ngu' slo Jesús tsa tlyu ti, li' chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Xña'a tsa ñati chalyuu juani —nacui Jesús—. Cua nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacusayá' ji'i ycu' Ndyosi, cha' ña'a cui'ya ngu' ji'i ñi'ya si laca sca cuxe' ti. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' ma ñi'ya nu ngua ji'i jyo'o Jonás lo'o nguti'i yu chalyuu tya sa'ni la.

³⁰ Tlyu tsa cha' ngua'ni ycu' Ndyosi lo'o nu Jonás bi' tyucui, nu lo'o ndyaa yu ca quichi Nínive cha' chcui' yu cha' ji'i ycu' Ndyosi lo'o ngu' bi'. La cui' jua'a tlyu tsa cha' cua'ni Ni lo'o na' nu liyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús—, cha' caja ñi'ya chcui' na' cha' ji'i Ni lo'o ñati chalyuu juani.

³¹ Lo'o jua'a cua laca ntsu'u yabe' ji'i cu'ma ñati chalyuu ca slo ycu'

Ndyosi lo'o tye chalyuu xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni ma; li' tylu'u tucua sca jyo'o cusu' nu ngua reina nu ngua loo chalyuu sa'ni la, cha' sta ma' qui'ya ji'i ma slo ycu' Ni. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'ya ngua lo'o ndyaa ycu' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi tyi ma' reina bi', pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i nu rey Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii' nda yu lo'o ñati; bi' cha' ndyalaa ma' slo rey bi' li', cha' cuna ma' cuii' nu nda rey bi'. Pana cu'ma ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' ji'i ycu' Ndyosi, masi tlyu la cña ndyu'ni Ni juani, cha' ndi'i na' chalyuu; xti la cha' ngua ji'i jyo'o Salomón tya li'.³² Lo'o jua'a lo'o ngu' jyo'o quichi Nínive ni, sta ngu' qui'ya ji'i cu'ma tsq bi' lo'o cua'ni cuayá' ycu' Ni ji'i cu'ma. Cua ndyuna ngu' Nínive bi', nu lo'o nchcui' Jonás lo'o ngu' chacusayá' ji'i ycu' Ndyosi; ngua tyuju'u ti' ngu' bi', nguxtyanu ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' li'. Pana cu'ma ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu nda na' lo'o ma, masi tlyu la cña ndyu'ni ycu' Ndyosi juani; xti la cha' ngua lo'o ndyaa jyo'o Jonás ca Nínive tyempo bi'.

Na laca nu ta xee nu tylu'ne' cre-siya ji'i ñati

³³ Ná tucui xtyu'u ji'i sca quii' cha' li' su'ba cuatsi' ti ngu' ji'i. Ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i ne' sca caju; masi ca cuq ti sta ngu' xee bi' to' candyeru, cha' ta xee lcaa su ndya'a ngu' ni'ji.

³⁴ Lo'o jua'a cu'ma ni, nda si'yu cloo ma xee cha' tyaca' ña'a ma chalyuu. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo ma, li' taca ña'a ma cha' cua'ni ma lcaa lo cña nu ntsu'u cha' cua'ni ma, taca cua'ni ma xcui' cña tso'o; pana si quicha si'yu cloo ma, ná caca cua'ni ma cña, cha' talya xee ña'a ma li'.

³⁵ Tii ti' ma lacua; cui'ya ma cuentya cha' chañi cha' ntsu'u xee ne' cresiya ji'i ma, cha' si'i chalyuu cuxi ntsu'u tyiquee ma.

³⁶ Lo'o lubii ti tyucui ña'a ma, lo'o ná ntsu'u cha' ji'i ma tsiya' ti lo'o chalyuu cuxi bi', li' xee ti' ma, ñi'ya si tso'o tsa ntyiji'i sca xee tyucui ña'a ma.

*Nchcui' Jesúis ji'i ngu' nu tacati tsa
ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'*

³⁷ Nu lo'o ndye nchcui' Jesúis, li' nchcui' sca ngu' fariseo lo'o cha' tsaa to' tyi yu fariseo bi', cha' cacu ngu' xlyaa. Bi' cha' ndyaa Jesúis lo'o yu, li' ndyaa tucua to' mesa ji'i yu. ³⁸ Ndube xi ti' yu fariseo bi', nu lo'o na'a yu cha' ná ndyaatí ya' Jesúis ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o cua cacu ti ngu' tyaja. ³⁹ Li' nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o yu fariseo bi':

—Cu'maq' ngu' fariseo —nacui Jesúis—, tso'o tsa ndyaatí loo ma, ndyaatí hichu' cuaña' ma, ñi'ya nti' ndyaatí sca tasa, ndyaatí sca ca'ñia. Pana nde ne' cresiya ji'i ma ni, xcui' cha' cuxi ntsu'u; nti' ma xlyáa ma na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, lya' ti' ma ji'i ñati. ⁴⁰ Tonto tsa cu'maq'. ¿Ha si'i sca ti ycui' Ndyosi nu ngüiñá tyucui ña'a na, masi nde ne' na, masi nde chu' na? Ngüiñá Ni ya' na, lo'o jua'a ña'a Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na. ⁴¹ Pana si tyucui tyiquee ma ta ma lcaa cha' tso'o ji'i ma cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i, li' tucuá ycui' Ndyosi cña nu ngua'ni ma cha' lubii cresiya ji'i ma.

⁴² 'Tya'na tsa cu'maq' ngu' fariseo —nacui Jesúis—. Tacati tsa ndu'ni ma lo'o ycui' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i ma, jua'a lo'o nda ma mstq' ji'i Ni ne' laa; sa yu'be lcaa quixi' nu tso'o xtyi'i, sa yu'be lcaa quixi' nu nda xtyi'i ji'i scuua, nda ma cha' bi' ji'i ycui' Ndyosi clyo lo'o ngüi'ya ca ti ma ji'i. Pana ná liñi ndu'ni cuayá' ma ji'i ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; bi' laca cña nu nga'a cha' cua'ni ma yala la, masi ña'a ti cua'ni ma nu xa' la cña sube bi'.

⁴³ 'Tya'na tsa cu'maq' ngu' fariseo. Ndiya tsa ti' ma tyucua ma lo bancu su tso'o la ne' laa, jua'a ndiya tsa ti' ma cha' cua'ni chi' ngu' loo ma lo'o ndu' ma lcaya'.

⁴⁴ 'Tya'na tsa cu'maq' ngu' fariseo, lo'o cu'maq' ngu' mstru cha' jo'ó, cha' na ndu'ni ti ma cha' tacati ma. Ñi'ya laca sca cuaá nu ntsiya ne' lo'o jyo'o,

su ná sca na nscua chu', ni quee ná nscua, hasta nsta quiya' ngu' chu' bi', cha' ná jlo ti' ngu' cha' cuaá laca; jua'a laca cu'maq', cha' na ñilo'o ti ma ji'i ñati.

⁴⁵ Li' nchcui' sca mstru cha' jo'ó lo'o Jesúis:

—Mstru —nacui—, lo'o nchcui' nu'ü jua'a, lo'o ji'i cuare nsta nu'ü qui'ya.

⁴⁶ Nguxacui' Jesúis cha' ji'i yu bi' li':

—Lo'o cu'maq' ngu' mstru cha' jo'ó, tya'na tsa cu'maq'. Ti'i tsa cña nu nda ma cha' cua'ni ñati, ña'a cuayá' ná nchca ji'i ngu' tsiya' ti cua'ni ngu' cña bi'. Lo'o cu'maq' ni, ná nda ma xi ya' ma ji'i ngu' cha' xtyucua ma ji'i ngu'; ni sca tsu' ya' ma, ná xtyucua ma ji'i ngu'.

⁴⁷ 'Tya'na tsa cu'maq', cha' tso'o tsa ni'i ndiña ma hique cuaá su ntsiya jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la; pana la cui' jyo'o cusu' tya'a ma laca nu ndyujuui ji'i jyo'o cusu' tso'o tyiquee bi'. ⁴⁸ Lo'o jua'a caca cuayá' ti' na cha' sca ti cuayá' cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma lo'o jyo'o cusu' tya'a ma; na cua ndyujuui jyo'o cusu' bi' ji'i ñati nu ngua'ni cña ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la, lo'o juani cu'maq' laca nu ndiña ma ni'i hique cuaá su ntsiya ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi bi'.

⁴⁹ 'Tii tsa ycui' Ndyosi, bi' cha' ndi'ya nchcui' Ni tya sa'ni la: "Tya culo na' cña ji'i ngu' cha' caa'ngu' slo ñati chalyuu. Chcui' ngu' bi' cha' liñi lo'o xa' ñati cuentya 'na. Lo'o li' cujuui ñati chalyuu ji'i tyuu tya'a ngu' bi', jua'a cua'ni lya' ti' ñati ji'i xa' la ngu' bi'", nacui' quityi ji'i ycui' Ndyosi bi'. ⁵⁰ Pana xcube' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu ndi'i chalyuu re juani, xqui'ya cha' ndyujuui ngu' ji'i lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi tya sa'ni la, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu tya clyo la; ⁵¹ tya lo'o ngujuii jyo'o Abel, ña'a cuayá' nu ngujuii jyo'o Zacarías, ndyujuui tsa ngu' ji'i ñati ji'i ycui' Ni. Lo'o nu Zacarías bi' ni, cla'be ne' laa ndu' yu; sca la'a ti ntucua mesa su ndyaqui' mstq', chaca la'a nscua ni'i nu tacati tsa ji'i ycui' Ndyosi, cla'be

laja bi' ndyujuii ngu' ji'i yu. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' xcube' ycui' Ni ji'i cu'ma ñati chalyuu juani, xqui'ya cha' ngujuii ngu' bi' cua sa'ni la.

⁵² Tya'na tsa cu'ma, mstru cha' jo'ó. Cua nquijeloo ji'i ma ñi'yä nu ca tsa'a ma lcaa lo cha' nquicha', pana ná ntaja'a ycui' ca ma ca tsa'a ma cha' bi' tsiya' ti; jua'a ndacu' ma cha' ji'i xa' ñati nu lo'o ngua ti' ngu' ca tsa'a ngu'.

⁵³ Nu lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxana ngu' mstru cha' jo'ó bi', lo'o ngu' fariseo bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ycui' Jesús. Cuxi tsa tyiquee ngu' bi', bi' cha' quiña'a tsa cha' tucui nchcuane ngu' ji'i Jesús li'.

⁵⁴ Ngua ti' ngu' bi' cuna ngu' sca cha' cuxi si tyu'u tsaa tu'ba Jesús, cha' li' caja ñi'yä nu sta ngu' bi' qui'ya ji'i yu.

12

Nchcui' Jesús ji'i ñati nu tucua cha' ntsu'u tyiquee

¹ Cua ndyu'u ti'i tyu'u tsa mil tya'a ñati slo Jesús li'. Tachaa tsa ndi'i ngu' bi', ña'a cuayá' nu nsatá quiya' ngu' ji'i tya'a ngu'. Laja li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tii ti' ma ji'i cña nu ndyu'ni ngu' fariseo, nu ngu' nu tacati tsa ndu'ni ycui' ca ngu', nti' ngu'. ² Tiya' la qui-jeloo ji'i ñati lcaa cha' nu ntsu'u yacu' ti juani; jua'a tiya' la caja ñi'yä nu ca cuayá' la ti' ñati lcaa cha' nu ndyaca cuaana ti juani. ³ Lcaa cha' nu cua nda ma lo'o ngu' toni'i ti ji'i ngu', ca nde loo la cuna lcaa ñati cha' bi'; lcaa cha' nu cua nchcui' cuaana ti ma lo'o ngu', masi nga'a ya' ni' su ndi'i ma, ca nde loo la cuii tsa cañi xi'ya ngu' cha' bi' tyucui ña'a lquichi.

Nde cha' nu chañi cha' cutsii naji'i

⁴ Tya'a tso'o na' laca cu'ma, bi' cha' chcui' na' cha' re lo'o ma, cha' ná cutsii ma ji'i ñati chalyuu nu caca cujuui ji'na, cha' nu nga'aa caca cua'ni ngu' xa' la cha' cuxi ji'na ca tiya'la, nu lo'o cua ngujuii na. ⁵ Cacha' na' ji'i ma juani, ti ji'i nu chañi cha' nga'a cha'

cutsii ma ji'i: ycui' Ndyosi ni, cutsii ma ji'i Ni. Nu lo'o qui'ya Ni cresiya ji'i ñati, li' ntsu'u chacuayá' ji'i Ni cha' culo Ni cña ji'i cresiya ji'i ngu' cha' tsaa ca bilyaa, si nti' Ni. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani: tso'o la si cutsii ma ji'i ycui' Ndyosi lacua.

⁶ Cua jlo ti' ma cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu nduji' ngu', hasta ca'yu tya'a quiñi sube caja ji'i ma chu' tucua paxu ti; pana ycui' Ndyosi ni, ña'asii Ni ji'i lcaa na'ni sube bi'. ⁷ Lo'o jua'a cu'ma, nda Ni cuentya ji'i scaa ma, cua jlo ti' Ni ni lcua tya'a quicha' hique scaa ma; bi' cha' ná cutsii ma, cha' quiña'a tsa ntsu'u loo cu'ma ca slo ycui' Ndyosi. Ná stu'ba ntsu'u loo quiñi sube lo'o ma tsiya' ti, masi lo'o quiña'a tsa bi'.

Ñati nu ná ntsii chcui' cha' liñi ji'i Jesús, masi slo xa' ñati

⁸ 'Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma juani: lo'o ná ca tyuju'u ti' ma chcui' ma slo xa' ñati chalyuu cha' laca ma ñati 'na, la cui' jua'a na' nu lijyäa cha' caca na' ñati, ná ca tyuju'u ti' na' chcui' na' cha' laca ma ñati 'na; chcui' na' jua'a ca su tyi'i na' lo'o xcä ji'i ycui' Ndyosi nde cua. ⁹ Pana si ntsu'u sca ma nu chcui' lo'o xa' ñati cha' ná ntsu'u cha' ji'i tsiya' ti lo'o na', la cui' jua'a na', tacu' na' cha' ji'i ñati bi' slo xcä ji'i ycui' Ndyosi nde cua.

¹⁰ 'Cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu chcui' cha' cuxi jna' nu lijyäa cha' caca na' ñati; pana ñati nu chcui' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, nga'aa cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñati bi'.

¹¹ 'Cu'ma nu laca ma ñati 'na ni, ná cutsii ma nu lo'o chcui' cuayá' ngu' lo'o ma ne' laa, masi nu lo'o cua'ni cuayá' ngu' ji'i ma slo ngu' nu laca cña. Ná culacua tsa ti' ma ñi'yä caca cha' nu chcui' ma lo'o ngu' bi', cha' clyaa ma ji'i ngu'; ¹² Xtyi'i ycui' Ndyosi culu'u ji'i ma ñi'yä nu chcui' ma lo'o ngu' lo'o tyalaa tyembo bi'.

Nu culiya' tonto

13 Nga'q̄ sca nu qui'yu laja ñati quiña'a. Nguxana yu nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Cusu' —nacui' yu—, cuacha' clya nu'ū ji'i yu tya'a na' cha' tya'be cha' culiya' nu nguxtyanu sti ya ji'i ya lo'o yu.

14 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i yu bi':

—Si'i cña 'na laca cua, cha' cua'ni cuayá' na' ji'i mä; si'i cña 'na laca bi', cha' sa'be na' cha' culiya' nu tyacua ji'i scaaS ma.

15 Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ñati nu nga'a slo:

—Tii ti' mä tyi'i mä chalyuu. Ná tyacui tsa ti' mä ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ñati nu lo'o ndi'i mä nde chalyuu; ná caja chalyuu chañi ca ji'na xqui'ya cha' culiya' na, ni si' xqui'ya cha' ntsu'u quiña'a tsa cha' tso'o ji'na.

16 Lo'o li' nda Jesús cuiii re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca yu culiya'. Tso'o tsa yuu nu ntsu'u ji'i yu, quiña'a tsa ltya ngujui ji'i yu li'. **17** Lo'o li' nguxana nu culiya' bi', ngulacua ti' yu ndi'yä: “¿Na ca cua'ni na' ni? Ná tyu'u scua su tyuco'o ltya 'na. **18** Ndi'yä cua'ni na' lcaa: tso'o la cuityi na' lcaa ja'ba 'na cha' tya' xa' ni'i tlyu la. Ca bi' xco'o na' ltya 'na, lo'o jua'a lcaa lo yu'ba 'na. **19** Li' chaa ti' na' ñacui' na': Tso'o tsa chalyuu nu ngujui 'na juani. Quiña'a tsa cha' tso'o cua ntsu'u co'o 'na, nu tyu'u scua tyuu yija 'na. Juani lasa ti tyi'i na' chalyuu; ntsu'u tsa na cacu na' nde loo la ni, masi co'o na' lcui, masi tya'a na' pasiya.” **20** Li' nchcui' yu' Ndyosi lo'o yu: “Tonto tsa nclyacua ti' nu'ū. Talya ndyi ti cajaa nu'u”, nacui Ni ji'i nu culiya' bi'. “¿Ti ji'i tyanu lcaa cha' tso'o nu cua nguxco'o ca ti nu'ū, cha' caja jinu'ū nquicha'?” nacui Ni ji'i nu culiya' bi'. **21** Jua'a caca ji'i ñati nu xcui' cha' caca culiya' yu' ti ngu' ndya'a tyiquee ngu', pana ná ndube ti' ngu' si caca ngu' ñati tso'o cuentya ji'i yu' Ndyosi.

Ña'asii yu' Ndyosi ji'i sñi' Ni nu ndi'i lo yuu chalyuu

22 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i:

—Ndi'yä cha' chcui' na' lo'o mä juani: Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' mä na laca nu lyiji ji'i mä cha' cacu mä su ndi'i mä chalyuu, ná ná culacua tsa ti' mä cha' ji'i ste' mä. **23** Cuayá' cha' lu'ú ti na, masi si'i quiña'a tsa na cacu na; cuayá' tsa si tso'o ti ti' na, masi si'i tso'o tsa ña'a'q̄ ste' na. **24** Culacua xi ti' mä ñi'yä laca ji'i na'ni nu naa cuityä'; ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ní ni' clacua, ná ntsu'u ni'i ji'i ni', ná ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana nda Ni na cacu ni' jua'a ti. Lo'o cu'ma ni, quiña'a la ntsu'u loo cu'mä que cuityä' bi' cuentya ji'i yu' Ndyosi. **25** Nga'aa caca caluu la mä ni sa cla'be metro cuq la, masi quiña'a tsa cha'culacua ti' mä; **26** masi cha' xca ti laca bi', ná nchca cua'ni mä ji'i tsiya' ti. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' culacua ti' mä ji'i scaaS ma.

27 'Ña'a mä xi queé nu ntsu'u laja quixi'jua. Tso'o tsa nda bi' queé, masi ná ndu'ní bi' cña, masi ná nchca ji'i bi' cua'ni cha' caja late' cacu!. Ndi'yä ñacui na' ji'i mä cuentya ji'i jyo'o Salomón: culiya' tsa jyo'o bi', tso'o tsa ña'a'q̄ ste' yu; pana ná stu'ba ña'a'q̄ ste' yu lo'o queé jua, cha' nu queé jua ni, tso'o la ña'a'q̄ bi'. **28** La cui' jua'a lo'o quii nu ndi'i ne' quixi' jua juani, ndyaluu quii bi' tso'o ti; pana chaca tsä, li' nga'aa tyaca' cha' cua ndyaqui. Ycui' Ndyosi ndu'ní cha' tso'o tsa ña'a'q̄ quii; jua'a cu'mä ni, chañi cha' ta yu' Ní late' cacu' mä, masi xti tsa cha' jlyu ti' mä ji'i Ni. **29** Bi' cha' juani, nga'aa quiña'a tsa cha'culacua ti' mä: “¿Na ca cacu na juani? ¿Na ca co'o na juani?” Si'i na xcui' tya'a'q̄ lube mä tsaana mä ji'i cha' bi', **30** cha' xcui' jua'a nclacua ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'i jua'a'q̄ ti. Pana cu'mä ni, ná cube ti' mä, jlo ti' yu' Sti mä ñi'yä caca caja lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i mä chalyuu. **31** Si'i xcui' cuentya ji'i yu' ca ti mä culacua ti' mä. Ndi'yä cua'ni mä: taquiya' mä ji'i lcaa cha' nu nchcui' yu' Ni, cha' caca Ni loo

ne' cresiya ji'i mä su ndi'i mä nde chalyuu; jua'ä ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'i mä li'.

Lcaa na nu ntsu'u ji'na tya na ji'i ycui' Ndyosi

³² 'Ná cutsii cu'mä. Ñatí 'na laca mä, masi xti ti ngu' tya'a mä, cu'mä nu laca mä taju ñatí ji'i ycui' Ndyosi; cua ngujui chalyuu tso'o ji'i mä cha' ycui' Ndyosi Sti na laca loo ji'i mä, cha' jua'ä nti' ycui' Ni. ³³ Ná cube ti' mä, cujui' mä na nu ntsu'u ji'i mä cha' ta mä cñi ji'i ngu' ti'i. Lo'o jua'ä nga'aa casu'cuiji su ntsu'u cñi ji'i mä, nga'aa tye na nu nguxco'o mä ca slo ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua; ca bi' nga'aa caca tyucuaana ngu' cñi bi', nga'aa caca cacu cuixu' ji'i. ³⁴ Cua ña'ä ca cha' nu tyaca'a la ji'i mä chalyuu, tyanu cresiya ji'i mä ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'i mä nde chalyuu, masi cha' tso'o nu cua nchco'o Ni cuentya ji'i mä ca su ntucua ycui' Ni.

Tii ti' na tyi'i na chalyuu

³⁵⁻³⁶ 'Tii ti' mä tyi'i mä chalyuu cha' caca cua'ni yala mä, ñi'yä lo'o ndu'ni yala ngu' msu nu ndi'i na'asii ni'i ji'i ngu'. Talya laca lo'o cua ndyaa xu'na ni'i bi' ta'a su caja clyo'o ngu'. Tya tii msu bi', tya lacu' ngu' ste' ngu', ña'ä ti ntsu'u xee ni'i bi' su ndyanu ngu' msu to' tyi xu'na ngu'; tya tii ngu' cha' ntajatya ngu' ji'i xu'na ngu', ni jacua' tyalaa ycui' xu'na bi'. Lo'o tyalaa ycui', cujui' ya' yu toni'i nde liya', yala ti saala msu bi' toni'i ji'i li'. ³⁷ Tso'o tsa caca ji'i msu bi', si tya tii ngu' nu lo'o tyalaa xu'na ngu' cha' cua'ni clya ngu' cña ji'i xu'na ngu'. Cha' liñi ta na' lo'o mä, cha' ndi'yä ñacui' xu'na ni'i bi' ji'i ngu' msu ji'i: "Cua'a clya mä to' mesa". Li' cua'ni cña ti' ycui' xu'na ngu' cha' xacu ji'i ngu'. ³⁸ Tso'o tsa caca ji'i ngu' bi' si tya tii ngu', masi talya tsa tyalaa ycui' nu laca loo bi', masi tyeje tacui cla'be talya tyalaa yu.

³⁹ 'Nda mä cuentya ñi'yä nu cua'ni sca xu'na ni'i, si jlo ti' yu ni hora tyalaa sca yu cuaana ni'i; cua'a yu

toni'i, cha' ná ta yu chacuayá' cuaana ngu' na nu ntsu'u ni'i. ⁴⁰ Lo'o jua'a cu'mä ni, tii ti' tyi'i mä chalyuu; tyaqä na' nu cua nda Ni 'na lijyächa' caca na' ñatí, ná tyiquee' tyaqä na' sca hora nu ná culacua ti' mä cha' caa na'.

Nu msu nu ndaquiya' tso'o ji'i xu'na yu

⁴¹ —Cusu' —nacui Pedro ji'i Jesús li'—, ¿ha lo'o cuare ti nda nu'ü cuiji bi'? ¿Ha ná tso'o la si cuna lcaa ñatí cha' bi', nti' nu'ü? —nacui Pedro.

⁴² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu:

—¿Ha ntsu'u cu'mä nu tyucui tyiquee mä ntaja'ä mä cua'ni mä cñi 'na? Ndi'ya cua'ni mä lacua: sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'i yu cha' caca yu loo ne' ni'i ji'i xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'i yu cha' xacu yu ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ⁴³ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caa xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'i yu.

⁴⁴ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'i msu bi' li', ña'ä cuayá' caca yu loo ji'i lcaa cña nu ntsu'u ji'i xu'na yu bi'. ⁴⁵ Pana sca msu nu ná ndube ti' ji'i cña nu ngulo xu'na yu ji'i yu, hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu: "Tiya' tsa caa xu'na na'", culacua ti' yu. Li' xana yu bi' cua'ni xña'ä yu; cua'ni tyaala yu ji'i tya'a msu yu, masi cuna'ä, masi qui'yu ngu'. Tso'o tsa cacu yu scuua, tsa cu' ti co'o yu lcui, tsa cu' ti tya'a yu cu'bi yu. ⁴⁶ Lo'o li' tsiya' ca tyu'u tucua xu'na yu sca tsä lo'o ná tii yu. Ná jlo ti' yu ni hora tyu'u tucua ycui' nu xu'na yu chaca quiya', la cui' ti ná jlya ti' yu si tyalaa xu'na yu tsä bi'. Li' ti' i' tsa xcube' xu'na yu ji'i yu xña'ä bi'. Stu'ba ti tsaa yu ca bilyaa cha' chcabe' yu lo'o ñatí nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti.

⁴⁷ 'Lo'o jlo ti' msu bi' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, lo'o li' ná yala ti' yu cha' cua'ni yu cña bi', xcube' xu'na yu ji'i yu li'; ti' i' tsa quiji'i xu'na yu ji'i yu. ⁴⁸ Pana chaca msu nu ná ngua cuayá' ti' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, xti la cha' chcabe' yu bi' li'; jo'o la xi

qui^ji' xu'na yu ji'yu, masi ndacui cha' chcube' lye yu xqui'ya cña nu ná ngua'ni yu bi'. Nu lo'o ta y cui' Ndyosi tyuu lo cha' ji'na, jua'a tyuu lo cña ndu'ni cha' cua'ni na cuentya ji' Ni; la cui' ti cha' lo'o xtyanu ñati quiñ'a tsa cña ji'na, li' ndu'ni cha' cua'ni na quiñ'a la cña cuentya ji'ngu' bi'.

Xuu ty'a ñati chalyuu xqui'ya Jesús

⁴⁹ Cua lijya na' nde chalyuu cha' cua'a na' qui^ji' su ndi' ñati, pana tso'o la ntí' na' si cua laca ndyaqui qui^ji' bi'. ⁵⁰ Cua xana ti sca cha' tlyu, cua tyatí ti na' sca cña, ñi'ya laca lo'o cua ntyucuatya ngu' 'na; bi' cha' lye tsa nclyacua ti' na' juani: ¿Ni jacua' xcua se'i cña bi'? ⁵¹ ¿Ha xcui' tí ti tyi' ñati chalyuu xqui'ya cha' cua lijya na' lo yuu, ntí' mä? Si'i. Ná nchca tyi' tí ti ñati chalyuu, cha' na xuu ty'a ngu' ntí' ngu'. ⁵² Ndi'ya caca juani: su ntsu'u ca'yu ty'a ñati ty'a ndi' sca ti ni'li, li' xana sna ty'a ngu' nu ná ngusñi ngu' cha' jna', xuu ty'a ngu' bi' lo'o nu tucua ty'a ngu' nu ngusñi cha' jna'; masi ntsu'u tucua ty'a ngu' nu ná ngusñi cha' jna' lo'o sna ty'a ngu' nu ngusñi cha' bi', la cui' ti xuu ty'a ngu' xqui'ya na' —nacui Jesús—. ⁵³ Xuu ty'a sca ñati lo'o sñi' qui'yu yu, jua'a xuu ty'a sca yu qui'yu lo'o sti yu; xuu ty'a sca ma' cusu' lo'o sñi' cuna'a, jua'a xuu ty'a sca cuna'a cuañi' lo'o xtya'a; xuu ty'a sca ma' cusu' lo'o sñi' xii, jua'a xuu ty'a sca cuxii lo'o xtya'a laa cho' xqui'ya na' —nacui Jesús.

Ná nchca ca tii ngu' na laca nu lijya nde loo la

⁵⁴ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ñati, nu lo'o ndi'ngu' slo:

—Nu cu'mä ni, ntsu'u quiya' ña'a mä ndyatü coo nde su ndyaa cuichaa, lo'o li' ñacui mä: “Tyo ca'ya”. Chañi cha' ji'li mä, ca'ya tyo tu'ni. ⁵⁵ Lo'o xana tyucua cui'li lijya nde calacui, li' ñacui mä: “Cua xana caca tyique' juani”. Lo'o chañi, jua'a caca li'. ⁵⁶ ¡Cuiñi tsa cu'mä! Nchca ji'li mä ña'a mä sca na nu ndyaca nde chalyuu, masi sca na nu ndyaca nde cuä; cua

nslo mä ji'li cha' bi'. ¿Ni cha' laca ná nchca ca tii mä tsiya' ti na ca ndyaca jna' nde chalyuu juani? —nacui Jesús ji'li ngu'.

Tso'o la xquiñi clya na cha' ji'na lo'o ty'a a cusu'u na

⁵⁷ ¿Ni cha' laca ná nchca quiñi tso'o cha' ji'li mä lo'o ty'a mä? ⁵⁸ Ndi'ya tso'o la cua'ni mä, si ntsu'u cha' tsaa lo'o sca ñati ji'li mä slo bese cha' sta yu qui'ya ji'li mä: cua'ni cña ti' mä cha' xquiñi mä cha' ji'li mä lo'o yu laja lo'o ty'a ndyaa ti mä tyucuii. Pana si ná cua'ni mä jua'a, li' ty'a bese ji'li mä ya' policia. Lo'o ngu' bi' ni, su'ba ngu' ji'li mä ne' chcuä li'. ⁵⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä, cha' nga'aa tyu'u mä tsiya' ti ña'a cuayá' nu ta mä lcaa ca centavo nu ndijña ñati bi' ji'li mä.

13

Nga'a cha' culochu' na ji'li cha' cuxi nu ndyu'ni na

¹ La cui' tyempo bi' ndi'li xi ñati ca su ndu' Jesús. Ndacha' ngu' bi' ji'li yu li', ñi'ya ngua lo'o ndyujuii gobernador Pilato ji'li tyuu ty'a ngu' Galilea. Laja lo'o ndyu'ni tacati nu ngu' Galilea bi' ne' laa, nu lo'o ndyujuii ngu' na'ni nu caca mstä ji'li y cui' Ndyosi, li' ndyujuii sendaru nu ji'li nu Pilato bi' ji'li ngu' bi', nacui ngu'. ² Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' Galilea, bi' cha' ndyujuii Pilato ji'li ngu', ntí' mä? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya nu ndu'ni ty'a quichi tyi ngu', ³ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a cu'mä ni, si ná ca tyuju'u ti' mä ji'li lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni mä, cha' culochu' mä cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa mä li' —nacui Jesús ji'li ngu'—. ⁴ Lo'o nu xa' taju ti'ñu xna ty'a ñati bi' ni, ngujuii ngu' bi' ca to' hitya Siloé lo'o nclyú ni'li cuä bi' hichu' ngu' li'. ¿Ha xqui'ya cha' xña'a tsa ngu' ngua jua'a ntí' cu'mä? Ná xña'a lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'ya nu ndu'ni ty'a ngu' quichi Jerusalén, ⁵ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'a cu'mä ni,

si ná ca tyuju'u ti' mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni mä, cha' culochü' mä cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaas cu'mä.

Yaca quityi nu ná nda si'yu tsiya' ti

6 Li' ndacha' Jesús cha' re ji'i ngu':

—Ndi'i sca lo ñatí nu ntsu'u sca yaca quityi nu tso'o tsa ji'i, yaca nu nda si'yu tyacala'; ndü yaca bi' laja su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi. Tiya' la li' ndyaa na'a yu ji'i yaca quityi bi' si ntsu'u si'yu lo. Ni sca si'yu ná nga'a lo, ná sca na ngujui ji'i yu tsiya' ti. **7** Bi' cha' nacui ycui' yu ji'i nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi': "Ndacui sna yija ñaa na', yaña na'a na' si ntsu'u si'yu lo yaca quityi re, lo'o ná ngujui 'na tsiya' ti. Xi'yu ji'i, culo ji'i tsiya' ti, cha' na ndü laja ti yaca re; tso'o la si xa' la na cataa na lo yuu re", nacui nu ca ji'i yuu bi'. **8** Li' nguxacui nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' cha' ji'i xu'na yu: "Xtyanu nu'u ji'i yaca re chaca tya yija, cusu'", nacui yu. "Xtyi'i na' yuu su ntucua suu yaca re, su'ba na' quiñaa xi yuu cataa suu. **9** Ná tyiquee' si tyaja'a si'yu, tyu'u jua'a li'; pana si ná tyu'u tsiya' ti, si'yu nu'u ji'i li'."

Sca tsä ta'a angua'ni Jesús jo'oji'i sca nu cuna'a nu nchcu' tyucuí

10 Ngua sca tsä ta'a lo'o ndi'i Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'i ñatí. **11** Ndacua nga'a sca nu cuna'a nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Xqui'ya cui'i bi' ngua quicha ma' ti'ñu xna yija; cua nchcu' hichü' ma' tsiya' ti, ña'a cuayá' nu nga'aa ngua ji'i ma' xquiñi ji'i ycui' ma'. **12** Lo'o na'a Jesús ji'i ma' cusu' bi', li' nchcui' yu lo'o ma':

—Cua ndyaca tso'o nu'u juani, nga'aa tyacua quicha jua jinu'u chaca quiya' —nacui yu ji'i ma' cusu' bi'.

13 Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichü' ma'. Hora ti ngüiñi tyucuí hichü' ma'. Li' nacui ma' cha' tlyu tsa cña ndu'ni ycui' Ndyosi. **14** Pana nu qui'yu nu laca loo ne' laa bi' ni, ngunasí' tsa yu bi', cha' ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' tsa ta'a.

—Scuá tsä tso'o cha' cua'ni na cña —nacui nu laca loo bi'—, bi' tsä tso'o

cha' tyää mä cha' caca jo'o ji'i mä; nga'aa cää mä tsä ta'a li' —nacui.

15 —Cuiñi tsa nu'u —nacui Jesús ji'i nu laca loo ne' laa bi' li'—. Lcaa cu'mä lo'o tya'a mä nsati' mä toro ji'i mä, masi huru ji'i mä, cha' tsaa lo'o mä ji'i ni' cha' co'o ni' hitya, masi tsä ta'a —nacui yu—. **16** Lo'o jua'a nu cuna'a re nu la cui' tya'a ñatí ji'i jyo'o Abraham ni, cua ti'ñu xna yija nguta'a ma' ndatsaa Satanás ji'i ma'. ¿Ha ná tso'o nti' mä si cua'ni lyaá na' ji'i mä', masi tsä ta'a? —nacui Jesús.

17 Nguju'u tsa ti' ngu' tya'a cusuu Jesús cha' nguxacui yu cha' ji'i nu laca loo bi' jua'a. Pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu xa' la ñatí nu ndü ca bi', cha' na'a ngu' lcaa cña tonu nu ngua'ni Jesús.

Cui'i ji'i si'yu cuxee

18 Li' xa' ngulu'u Jesús sca cha' ji'i ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma juani, cha' caca cuayá' ti' mä ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i mä: **19** Laca cha' bi' ñi'ya nti' sca ti si'yu cuxee, nu ndyaa lo'o sca ñatí ji'i ndyataa yu ji'i ne' lo'o ji'i yu. Lo'o li', lo'o cua ndyaluu la, sca yaca tonu tsa laca bi'. Li' nguxana ndyalaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati laja sta' yaca bi', cha' tso'o tsa tonu yaca bi'.

Cui'i ji'i scua tiye'

20 Chaca quiya' nda Jesús sca cui'i lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o mä ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä —nacui—. **21** Laca cha' bi' ñi'ya laca sca ycu' scua tiye' nu ngusu'ba sca nu cuna'a lo sna tya'a sca' catyá xlyá, nguixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacuí scua bi'.

Nu ton'i'i chubi ti

22 Tyucuí su ndyaa Jesús lo'o ngu' ca Jerusalén, ndya'a ngu' nde tyuu tya'a quichi tonu; lo'o jua'a tyuu tya'a quichi sube ndya'a ngu', cha' chcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichi bi'. **23** Laja li' nchcuane sca ñatí ji'i yu:

—¿Ha xti ti ñati nu cua'ni lyaá Ni ji'i lo'o cua tye ti chalyuu, cusu? —nacui.

Nguxacui Jesús cha' ji'i ñati bi' li':

24 —Chubi tsa toni'i su tyatí ma ca bi', bi' cha' cua'ni yala mä cha' quiye tyucuiji'i mä nu tyalaa ca toni'i bi'. Ndi'yä ñacui na' ji'i mä: Ntsu'u quiña'a tsa ñati nu cua nchcui' cha' cua tyatí ti ngu' toni'i bi', pana na ndu'ni ti ngu' jua'a; ná nchca quiye ji'i ngu' tsiya' ti ñi'ya caca nu tyatí ngu' toni'i bi'. **25** Li' tyatü xu'na ni'i bi', cha' tacu' yu toni'i bi'. Lo'o tyalaa cu'mä, li' xana mä cujui'i ya' mä toni'i bi', chcui' mä lo'o: "Xaala mä toni'i, cusu!". Li' ñacui yu ji'i mä: "Ná jlo ti' na' ti ñati laca cu'mä". **26** Lo'o li' xacui mä cha' ji'i: "Cusu', cua ndyacu ya tyaja lo'o nu'ü, cua ndyi'o ya hitya lo'o nu'ü. Cua ndyaa nu'ü ngulu'u nu'ü ji'i tya'a quichi tyi ya", ñacui mä.

27 Chaca quiya' chcui' yu lo'o mä li': "Ná jlo ti' na' tsiya' ti, ti ñati laca cu'mä. Tyaa clya ma tso'o la; nga'aa nti' na' ña'a na' ji'i mä, cha' ñati cuxi laca mä." **28** Xi'ya tsa mä li', cacu la'ya mä cha' lye tsa ñasi' mä. Ca xñi'i tsa ti' mä lo'o ña'a mä su ndi'i quiña'a tsa ñati slo ycui' Ndyosi ca lo'o tye chalyuu; masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob, masi lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la, ña'a mä ji'i ngu' ndi'i ngu' ca bi!. Lo'o cu'mä ni, xtyanu Ni ji'i mä nde liya!. **29** Lcaa quichi chalyuu ntsu'u ngu' nu tyaa ngu' cacu ngu' lo'o ycui' Ndyosi, nu lo'o caca Ni loo lo'o tye chalyuu; nde su ntuyucua cuichaa tyu'u ngu' tyaa ngu', jua'a tyu'u ngu' nde su ndyaa cuichaa, lo'o nde tyá' tyu'u ngu', lo'o nde calacui tyu'u ngu', tyaa lcaa ngu' ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. **30** Lo'o li' nde loo la caca xi ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; jua'a nde chu' la tyanu xi ngu' nu ndu'u tucua clyo.

Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'ajii'ngu' quichi Jerusalén

31 La cui' tyempo bi' lijyä xi tya'a ngu' fariseo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Tyaa clya nu'ü juani —nacui ngu' ji'i—. Tyu'u nu'ü su ndi'i nu'ü re, yaa nu'ü tyl'i chaca se'i, cha' cua nti' rey Herodes cujuii jinu'ü.

32 Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Yaa cacha' mä cha' re ji'i nu cusu' tyala bi': "Tsä juani lo'o tsä quee tya tyi'i na' xi chalyuu re cha' culo na' cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni na' cha' tyaca tso'o xa' la ngu' quicha. Cuati tsä nu nchca tyuna, li' tye cña nu nda ycui' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni na!". Jua'a ñacui mä ji'i nu cusu' bi'. **33** Tya'a na' re juani. Tya quiña'a xi tyucuiji'i su tya'a na' juani, jua'a la quee, jua'a tsä nu nchca tyuna li!. Ycui' cu'mä jlo ti' mä cha' nde quichi Jerusalén ndyijii lcaa ngu' nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu' fariseo bi'—. Bi' cha' tsa'a na' ca quichi bi' cha' cajaa na', si jua'a laca na' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nti' mä —nacui Jesús li'—.

34 'Tya'na tsa cu'mä ngu' Jerusalén, cha' tucui tsa cha' nu ntsu'u ji'i mä. Tya sa'ni ndujuii mä ji'i ngu' nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, ngujui'i mä quee ji'i ñati nu ngua'a lo Ni cña ji'i. Tyuu tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'i mä, cha' ná ca cuxi ji'i mä; ñi'ya nti' sca su'u nu nxutii'i ji'i sñi' ne' lu'be ni', jua'a nti' na' cua'ni na' lo'o mä, pana ná nda mä chacuayá' na tsiya' ti. **35** Bi' cha' xñi'i ti' tyanu quichi tyi ma juani. Nga'aa ña'a mä 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo nu chcui' mä cha' 'na: "Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi xqui'ya yu nu lijyä chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na", ñacui mä li'.

14

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu qui'yu
nu nchcube' tsa quicha quii'ji'i*

1 Sca tsä nu ndi'i cña' ngu' ndyaa Jesús ndyacu yu xlyaa to' tysi xu'na ngu' fariseo. Lo'o xa' ngu' fariseo ni, na'a tsa ngu' ji'i Jesús li'. **2** Nde loo Jesús nga'aa sca nu qui'yu nu nchcube' quicha quii'ji'i. **3** Li' nchcuane Jesús

ji'í ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ji'í ngu' fariseo bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'í sca nu quicha tsä ta'a, nti' mä? —nacui Jesús ji'í ngu' bi'—. ¿Ha ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'í ngu' li?

⁴ Pana nga'aa nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Li' ntejeya' Jesús ji'í nu quicha bi', ngua'ni cha' ndyaca tso'o yu. Lo'o li' nchcui' lo'o yu bi':

—Tyaa nu'u to' tyi —nacui Jesús ji'í yu.

⁵ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' fariseo bi' chaca quiya':

—¿Ñi'yä nti' cu'mä? ¿Ñi'yä cua'ni mä si tyú sca huru ji'í mä, si tyú sca toro ne' tyuu tsä nu ndi'í cña' ngu'? ¿Ha si'i hora ti tsaa mä culo mä ji'í ni', masi tsä ta'a tlyu laca?

⁶ Lo'o ná ngujui ñi'yä nu xacui ngu' cha' ji'í Jesús tsiya' ti li'.

Ñati nu tsaa tyi'í lo'o ngu' ta'a nu caja cly'o'o ngu'

⁷ Li' na'ä Jesús cha' ngulana tsa ngu' fariseo bi' yaca xlya cha' tyucua ngu' su tso'o la nu nde que mesa. Bi' cha' nda Jesús cuii re ji'í ngu' bi' li':

⁸ —Nu lo'o tsaa mä su ndyaca ta'a caja cly'o'o ngu', ná tyaca'ä mä su tlyu su tyucua ngu' nu laca loo. ¿Ñi'yä cua'ni mä si tyalaa xa' ñati nu cua tlyu la cha' ntsu'u ji'í que cu'mä? ⁹ Lo'o li' nu ñati nu ndyu'ni ta'a nu cua nchcui' lo'o mä tya clyo cha' cäa mä ni, ná tyiquee' chcui' yu lo'o mä ndi'ya: "Ta mä su ntucua mä ji'í nu cusu' cua", ñacui yu. Lo'o li' ca tyuju'u tsa ti' mä, tsaa mä tyaca'ä mä ca su ná ntsu'u yaca xlya, ca bi' tyaca'ä mä tsiya' ti li'. ¹⁰ Si'i xcui' na clyana mä su tso'o tyaca'ä mä lacua. Nu lo'o tsaa mä sca ta'a, yaa mä tyucua mä sca la'a ti su taca tyucua cua ña'ä ca ñati. Lo'o li' cäa nu laca loo ji'í ta'a cha' chcui' yu lo'o mä: "Cusu'", ñacui yu ji'í mä, "cuaa nu'u cha' tyucua xi ca su tso'o la re". Jua'ä caca chä la loo y cui' cu'mä laja ñati quiña'ä nu ntucua to' mesa li'. ¹¹ Cua ña'ä ca ñati nu nti' cha' tlyu la cha' laca ji'í y cui', bi' laca nu

ca tyuju'u ti' ca tiya' la; lo'o nu ñati nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee y cui' yu, xtyucua y cui' Ndyosi ji'í yu bi' li', cha' caca tlyu la tyiquee yu ca tiya' la.

¹² Li' ndi'ya nacui Jesús ji'í nu ñati nu cua nchcui' lo'o cha' cäa tyi'í ta'a ca slo yu:

—Nu lo'o chcui' mä lo'o ngu' cha' cäa ngu' cacu ngu' xlyaa lo'o mä, si'i lo'o tya'a tso'o ti mä chcui' mä, ni si'i lo'o tya'a ngula ti mä chcui' mä, ni si'i lo'o tya'a tyijyu' ti mä chcui' mä, ni si'i lo'o ngu' culiya' ti nu ntucua tysi cacua ti slo mä chcui' mä li'. Stu'ba ti cua'ni ngu' bi' lo'o mä ca tiya' la, nu lo'o ntsu'u sca ta'a ji'í ngu'; ñi'yä nu ngua'ni mä lo'o ngu', jua'ä cua'ni ngu' bi' lo'o mä li'. ¹³ Pana si'i jua'ä cua'ni mä; nu lo'o cua'ni mä sca ta'a, li' xuti'í mä ji'í ngu' ti'í, lo'o ji'í ngu' quicha, lo'o ji'í ngu' nu cu' quiya', lo'o ji'í ngu' cuityi' cha' cacu ngu' lo'o mä. ¹⁴ Li' tso'o tsa tyi'í mä chalyuu si jua'ä cua'ni mä, cha' nu ngu' quicha bi' ni, ná caja ñi'yä nu tya ngu' cha' tso'o ji'í mä. Pana tiya' la caja cha' tso'o ji'í mä, nu lo'o tyu'ú mä chaca quiya' lo'o lcaa ngu' jyo'o nu ngua tso'o cresiya ji'í ngu' cuentya ji'í y cui' Ndyosi lo'o tya ngutii'í ngu' chalyuu.

Cuii ji'í sca ta'a tlyu nu ngua'ni ngu'

¹⁵ Tya ndi'í ngu' to' mesa, ngua'ä jyaca ngu' ji'í cha' nu nda Jesús lo'o ngu'. Li' nguxacui' sca yu tya'a ntucua ngu' cha' ji'í Jesús:

—Tso'o tsa caca ji'í ñati nu cacu scuaa ca su laca y cui' Ndyosi loo —nacui yu bi'.

¹⁶ Li' nguxacui' Jesús sca cuii ji'í yu, cha' ca cuayá' ti' ngu' ñi'yä caca ji'í ñati chalyuu lo'o cäa y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo.

—Sca nu qui'yu ngua'ni sca ta'a, nda yu sca sii' cha' cacu ngu' —nacui Jesús ji'í ngu'—. Cua nchcui' yu lo'o quiña'ä tsa ñati cha' tyi'í ngu' ta'a.

¹⁷ Nu lo'o cua ndyalaa hora caca sii', li' ngulo yu cña ji'í msu ji'í cha' tsaa chcui' lo'o ngu' ndi'ya: "Cua laca ngua tso'o scuaa nu caca sii' ji'í mä, nacui xu'na na'". ¹⁸ Li' lcaa ngu' nu

cua nchcui' yu lo'o tya tsubi' la cha' caq̄a ngu' ta'a bi', nguxana ngu' ndijña ngu' cha' clyu ti' ji'i yu. Ndi'ya nacui tsaca ngu': "Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na caq̄a na' slo nu'u juani. Ntsu'u cha' tsa'a tsaa na'a na' sca se'i su ngüi'ya ca ti na' yuu, bi' cha' nti' na' cha' cua'ni clyu ti' nu'u 'na." **19** Lo'o li' nacui chaca yu: "Na ngüi'ya ca ti na' ca'yu latya toro masu; bi' cha' tsa'a cua'ni cuayá' na' lo'o ni', si cua caca cua'ni ni' cña. Cua'ni clyu ti' nu'u jna', ná caca 'na caq̄a na' slo nu'u juani." **20** Li' nacui chaca yu: "Na ngujui clyo'o ca ti na', bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' caq̄a na' slo nu'u juani". **21** Lo'o ndyalaa msu slo xu'na chaca quiya', li' lcaa cha' nu nacui ngu' ji'i ndacha' ji'i xu'na. Lye tsa ngunasi' xu'na ni'i bi' li'. Lo'o li' nacui yu ji'i msu bi': "Yaa clyia nu'u lquichi chaca quiya' cha' chcui' nu'u lo'o ngu' nu ntsu'u nde calle jua, cha' caq̄a ngu' ta'a slo na'. Chcui' nu'u lo'o ngu' ti'i, lo'o ngu' quicha, lo'o ngu' nu cu' quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o lcaa ngu' quicha; li' tyaq̄a lo'o ji'i lcaa ngu' bi' ca nde", nacui xu'na msu bi'. **22** Ca tiya' la li' nacui nu msu bi' ji'i xu'na: "Cusu'", nacui, "cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo nu'u 'na, lo'o ña'a ti tya ntsu'u la se'i su tyi'i ngu' ta'a re." **23** Li' nacui y cui' nu xu'na msu bi': "Yaa nu'u nde calle, lcaa tyucuij, cua'ni nu'u juersa lo'o ngu' cha' tyaq̄a ngu' ne' ni'i 'na, cha' cha'á ni'i re 'na tyi'i ñati. **24** Ndi'ya cha' ta na' lo'o nu'u, cha' ni tsaca ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tya clyo la, nga'aa cacu ngu' bi' sii re 'na tsiya' ti", nacui xu'na ni'i bi'.

Cua ndye cuij nu nda Jesús lo'o ngu' li'.

Tlyu tsa cña caca lo'o xñi na cha' ji'i Jesús

25 Quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o Jesús, lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

26 —¿Ha nti' ma tya'a ma lo'o na'? Ná caca ji'i ma xñi ma cha' jna' si lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i sti ma, masi ji'i xtya'a ma, masi ji'i clyo'o ma, masi

ji'i sñi' ma, masi ji'i tya'a ngula ma masi qui'yu masi cuna'a; masi lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i y cui' ca ti ma cha' ña'asii ma ji'i y cui' ca ma, ná taca caca ma ñatjna' jua'a. **27** Si ná tyaja'a ma xñi ma tyucuij nu culu'u na' ji'i ma, ná caca ma ñatjna' li'; ntsu'u cha' xñi ma tyucuij bi', masi cujuí ñati ji'i ma xqui'ya cha' jna'. **28** Si ntsu'u cu'ma nu nti' ma cuiñá ma sca ni'i tlyu, ¿ha ná culacua ti' ma clyo ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'i ma cha' tyu'u scua cña bi'? Clio culo ma cuentya ni tsa lo cñi cua'nijo'o ji'i ma, cha' ña'a ma si tyu'u scua cñi ji'i ma ña'a cuayá' nu xcua se'i cña bi'. **29** Si cuiñá ma quiya' ni'i, lo'o ca tiya' la ná caca cua'nijo tey ma ni'i bi', xtyí lo'o ti ngu' ji'i ma li'. Lcaa ñati, nu lo'o ña'a ngu' cña bi', li' xana chcui' ngu'; xtyí lo'o ngu' ji'i xu'na cña bi' li': **30** "Nu ñatjna' nqua ti' cuiñá yu sca ni'i tlyu, pana ná nqua ji'i yu sta se'i yu cña bi'", ñacui ngu'.

31 'Ñi'ya nti' sca rey nu nti' xuu tya'a lo'o chaca rey. ¿Ha ná culo yu cuentya clyo si tyu'u scua tii mil tya'a ti sendaru, cha' tyijiloo ji'i chaca rey nu lo'o calaa mil tya'a sendaru lijya cusuu? **32** Lo'o si jlo ti' cha' ná caca ji'i rey bi', nu lo'o tya tyijyu' lijya nu chaca rey bi', li' hora ti ta yu ji'i ñati cha' tsaa ngu' slo nu chaca rey bi', cha' ca tñi cha' cusuu bi' hora ca ti. Jua'a cua'ni rey bi' —nacui Jesús—. **33** Lo'o jua'a cua ña'a ca cu'ma nu lye la ntsu'u tyiquee ma ji'i lcaa cha'tso'o nu ntsu'u ji'i ma, ná taca caca ma ñati jna' li'.

Cha' ji'i teje' nu ná tso'o tsiya' ti

34 'Tso'o tsa teje'; pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u ji'i, nga'aa caja ñi'ya nu cua'nijo'o teje' bi' ji'i ngu' li'. **35** Ná tso'o tsiya' ti, ni cha' salú na ji'i lo yuu cha' xtyucua ji'i yuu, ná tso'o; masi quixa' na ji'i lo'o yuu cataa, ná tso'o tsiya' ti, bi' cha' nga'a cha' xcuqa na ji'i —nacui Jesús—. Cua'q̄a jyaca tso'o ma ji'i cha' nu nda na' lo'o ma, si tyaja'a ma cuna ma —nacui Jesús ji'i ngu'.

15

*Cuii ji'i sca xly'a' nu cua nguna' ji'i
ngu'*

¹ Lcaa nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña' tsa cñi cña loo ngu' bi' ni, ñaa ngu' slo Jesús cha' cuna ngu' ni cha' nda yu; jua' q̄a xa' la ngu' cuxi, ñaa ngu' slo Jesús li'. ² Bi' cha' nguxana ngu' fariseo, lo'o jua' q̄a ngu' mstru cha' jo'ó, ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús:

—Ndiya ti' yu re cua'ni ty'a a yu lo'o ngu' cuxi jua. Stu'ba ti ndacu yu tyaja lo'o ngu' cuxi —nacui ngu' bi'.

³ Li' nda Jesús sca cuij lo'o ngu':

⁴ —Nu cu'ma ni, si ntsu'u sca siyento ty'a xly'a' ji'i ma, lo'o li' nguna' tsaca ji'i ma —nacui Jesús—, ¿ha ná xtyanu ma ji'i nu quiña' la ty'a xly'a' nu ndyanu taju ti su tso'o ti ndi'i ni' ne' quixi'? Lo'o li' tsaa ma tsaana ma ji'i xly'a' nu nguna' bi' ji'i ma ña'q̄a cuayá' nu quije bi' ji'i ma. ⁵ Nu lo'o cua nquiye xly'a' bi' ji'i ma, tso'o tsa caca tyiquee ma li'. Hora ti sta ma ji'i ni' tyijya scu ma, ⁶ tyaa lo'o ma ji'i toni'i. Lo'o cua ndyalala ma to' tyi ma, li' xut'i ma ji'i lcaa ty'a a tso'o ma lo'o ji'i tya'a nga'q̄a ti ma, cha' ñacui ma ji'i ngu' ndi'ya: "Ca chaa ti' ma lo'o ya juani cha' cua nquiye xly'a' nu cua nguna' ji'i ya". ⁷ Ndi'ya ñacui na' ji'i ma: ca chaa tsa ti' y cui' Ndyosi lo'o ñati ji'i Ni ca su ntucua y cui' Ni —nacui Jesús ji'i ngu' fariseo li!—, ca chaa ti' ngu' bi' masi sca ti ñati chalyuu ca tyuju'u ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i, culochu' yu ji'i cha' cuxi bi' li'. Ná ntsu'u cha' culacua ti' Ni cuentya ji'i nu jacuayala tyii ntucua caa ty'a a ñati tso'o nu ná ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu', nti' ngu'.

*Cuii ji'i sca cñi nu cua nguna' ji'i
ngu'*

⁸ Nda Jesús chaca cuij lo'o ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni sca nu cuna'q̄a nu ntsu'u tii tya'a cñi plata ji'i? Si nguna' sca cñi plata bi' ji'i, ¿ñi'ya cua'ni li'? Nti' na' cha' cua'q̄a ma' xi quii' cha' culaja tso'o ni'i bi', ña'q̄a cuayá' nu quije cñi bi' ji'i. ⁹ Lo'o cua nquiye cñi bi'

ji'i, li' xuti'i nu cuna'q̄a bi' ji'i lcaa ty'a a tso'o lo'o ji'i lcaa ty'a nga'q̄a cacua ti, cha' cach'a ji'i ngu' ndi'ya: "Ca chaa ti' ma lo'o na' juani, cha' cua nquiye cñi nu nguna' bi' jna'". ¹⁰ Chaa ti' nu cuna'q̄a bi', cha' cua nquiye cñi ji'i; la cui' jua'q̄a ca slo y cui' Ndyosi, chaa tsa ti' y cui' Ni lo'o ñati ji'i Ni nde cuq̄a, masi sca ti ñati chalyuu ca tyuju'u ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i, culochu' yu ji'i cha' cuxi bi' li'.

*Sca nu qui'yu cuañi' nu ntucuna'
y cui' ca ti yu chalyuu ji'i*

¹¹ Nda Jesús chaca cuij lo'o ngu' li':

—Ntsu'u sca nu cusu' nu ntsu'u tucua ty'a sñi' qui'yu ji'i yu. ¹² Lo'o nu cuañi' la ni, nacui yu ji'i sti yu: "Sti na'", nacui, "xtyanu cly'a nu'u lcaa cha' tso'o nu nga'q̄a cha' tyacua jna'". Lo'o li' hora ti ndacha sti yu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tyucuaa sñi'. ¹³ Cua xtyi tyempo ndyaca, li' ndyujui' nu qui'yu ty'a cuañi' la lcaa cha' tso'o nu nda sti yu ji'i. Lo'o ngujui cñi ndyi'ya yu, ndyaa yu tyijyu' li'. Ca chaca tsu' su ndyalala yu, li' xcui' na ngua'ni ñu'u ti yu chalyuu ji'i yu; nguliji ñu'u ti yu cñi bi' ji'i yu. ¹⁴ Pana nu lo'o cua ndye cñi ji'i yu nguliji yu, li' ngua sca jbi'ña tlyu ca loyuu su ndya'q̄a yu; ná ntsu'u na cacu yu, lye tsa ntyute' yu li'. ¹⁵ La cui' quichi su ntsu'u yu bi' ndyaa yu ne' xña ji'i sca ñati; ngulo nu ñati bi' cña ji'i yu, li' ndyaa yu ne' sca lo'o ji'i ñati bi' su ntsu'u cube' ji'i, cha' xacu yu ji'i cube' bi' ji'i ngu'.

¹⁶ Lo'o li' ngua ti' yu si tyaala' la ji'i yu lo'o cacu yu si'yu quixi' tya'a nu ndacu cube', cha' ná tucui nda na cacu yu, lo'o jua'q̄a ntyute' tsa yu li'.

¹⁷ Hasta li' ngulacua tso'o ti' yu: "¿Ni lcua ty'a a msu ntsu'u to' tyi sti na' ndyu'ni cña? Ná ndyiji jbi'ña ji'i ngu' bi', hasta ntyucua na ndyacu ji'i ngu'. Lo'o na' ni, nga'q̄a na' ca nde ndyiji jbi'ña 'na cha' nga'aa ndyiji na cacu na'. ¹⁸ Tso'o la tya'a na' nde to' tyi sti na' cha' chcui' na' lo'o: Sti na', ñacui na' ji'i, cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi lo'o cuentya jinu'u, cha' nguta'q̄a yu'u ti na'. ¹⁹ Nga'aa ntsu'u cha' ñacui nu'u

cha' sñi' nu'ü laca na'; tso'o la masi ñi'yä nu ndu'ni nu'ü lo'o msu jinu'ü, jua'a ti cua'ni nu'ü lo'o na'." Jua'a ngulacua ti' yu cha' chcui' yu lo'o sti yu. ²⁰ Li' ngutu'u yu ndyaa yu tyucui' cha' ñaa yu nde to' tyi sti yu.

'Tya tyijyu' ñaa yu lo'o na'a sti yu ji'i yu. Hora ti ndyaa sti yu ndyacua tya'a lo'o yu; ngüityi sti yu ji'i yu li', nchcuicha' sti yu ji'i yu cha' ngua tya'na ti' sti yu ji'i yu. ²¹ Li' nacui yu ji'i sti yu: "Sti na'", nacui yu, "cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o jua'a cuentya jinu'ü. Nga'aa ntsu'u cha' ñacui nu'ü cha' sñi' nu'ü laca na'." ²² Li' nacui ycui' nu cusu' ji'i msu: "Yaa clya ma culo ma late' nu tso'o la cha' xacu' ma ji'i yu re. Sta ma sca cui' sne ya' yu, su'ba ma caña quiya' yu. ²³ Lo'o li' tsaa squi'ya ma chqueru nu taa la cha' cujuui ma ji'i cha' cacu na. Cua'ni na sca ta'a, ²⁴ cha' ngua ti' na cha' cua ngujuii sñi' na' re, lo'o juani xa' ndyu'u tucua yu; cua nguna' yu ngua ti' na', lo'o xa' ndyalaa yu." Hora ti nguxana ngua'ni ngu' sca ta'a li'.

²⁵ 'Jua'a ndyaca cha' lo'o ndyalaa sñi' nu cua cusu' la, ndyalaa yu ndyaa yu cña. Cua tyalaa ti yu toni'i ji'i yu, lo'o ndyuna yu nclyá'ä ngu' musca, cha' cua laca ndyaca jii lo'o ndyalaa yu. ²⁶ Li' ngusi'ya yu ji'i sca yu cuañi', nchcuane yu ji'i: "¿Na laca ndyaca jua?" ²⁷ Li' nguxacui nu yu cuañi' bi' ji'i yu: "Yu tya'a nu'ü nu ndya'a yu'u, cua xa' ndyalaa yu bi' juani", nacui. "Bi' cha' nacui sti nu'ü cha' cujuui ya chqueru nu tso'o la ña'a bi', cha' tso'o tsa nti' sti nu'ü cha' cua ndyalaa yu tso'o ti." ²⁸ Ngunasi' tsa sñi' nu cua cusu' la bi' li!. Lo'o na'a sti yu cha' ná ntaja'a yu tyaq yu ca toni'i, li' ndyaa sti yu cha' chcui' lo'o yu. ²⁹ Li' nacui yu ji'i sti yu: "Jlo ti' nu'ü ni cua lcua yija ndi'i na' ndyu'ni na' cña jinu'ü, lo'o ni sca quiya' ná ngua'ni xña'a na' lo'o nu'ü; lcaa cña nu ngulo nu'ü 'na, ngua'ni na' ji'i. Pana ni sca quiya' ná nda nu'ü masi sca chivo piti ti jna' cha' cua'ni na' ta'a lo'o tya'a tso'o na'.

³⁰ Nu juani chaca quiya' ndyalaa sñi'

nu'ü nu ndye cñi jinu'ü nguliji ñu'ü ti yu lo'o sa'a yu. Lo'o ndyalaa yu bi', hora ti ndyujuii ma chqueru taa cha' caca ta'a ji'i", nacui sñi' nu cua cusu' la. ³¹ Li' nacui nu cusu' sti yu ji'i yu: "Chañi cha' lcaa tsä ndi'i nu'ü lo'o na'. Lo'o jua'a lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jna', na jinu'ü laca lcaa cha' bi'. ³² Pana juani, tso'o la cha' cua'ni na sca ta'a cha' ndyalaa tya'a nu'ü chaca quiya'. Ngua ti' na cha' cua ngujuii yu, pana xa' ndyu'u tucua yu chaca quiya'; cua nguna' yu ngua ti' na, pana ndyalaa yu chaca quiya'. Bi' cha' ndyu'ni na sca jii juani, cha' chaa tsa ti' na."

16

Sca msu laca loo nu tajua' ti ngua'ni, masi cuxi ti tyiquee yu

¹ Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i:

—Ntsu'u sca nu culiya', lo'o jua'a cua ntsu'u sca ñati nu laca loo ji'i msu ji'i yu culiya' bi'. Lo'o li' ndacha' ngu' ji'i nu culiya' bi', cha' cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i yu, cha' nguliji ñu'ü ti msu nu laca loo ji'i cha' tso'o bi'. ² Li' ngusi'ya xu'na ji'i msu nu laca loo bi', cha' xcuane ji'i msu bi': "¿Ni cha' ta laca nu nchcui' ngu' lo'o na' cha' jinu'ü?", nacui yu. "¿Ni cña ndyu'ni nu'ü nu cua nchcui' ngu' lo'o na'?" Tya nu'ü cuentya jna' juani, cuacha' clya nu'ü cha' jna', ña'a cha' nu cua ngua'ni nu'ü. Nga'aa caca nu'ü loo ji'i msu 'na juani." ³ Quiña'a tsa ngulacua ti' msu nu laca loo bi' li': "¿Na laca cua'ni na' juani, si nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'?" Nga'aa jlo ti' na' ñi'yä cua'ni na' li!. Ná qué na' cha' cua'ni na' cña lo yuu; lo'o si tsä' jña na' mstä, la cui' ti jua'a ca tyuju'u tsa ti' na' li!. ⁴ Pana cua jlo ti' na' ñi'yä nu cua'ni na' cha' caja su tyi'i na' toni'i ji'i ñati, nu lo'o nga'aa ta xu'na na' cña nu cua'ni na'." Jua'a ngulacua ti' msu bi', cha' cuxi ti tyiquee yu. ⁵ Li' ngusi'ya yu ji'i lcaa ñati nu ndacui ji'i xu'na yu, nchcuane yu ji'i ngu' li': "¿Ni tsa lo ta ndacui nu'ü ji'i xu'na na'?" nacui

yu ji'í tsaca ngu'. ⁶ "Sca mil ty'a'a litro setye ndacui na' ji'í", nacui ngu' bi' li'. Hora ti nacui msu nu laca loo bi' ji'í ngu' bi': "Nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'ú. Cua'a clyá nu'ú re cha' cuiñá chaca quityi, nu ñacui cha' ca'yu siyento ti litro setye ndacui nu'ú ji'í nu cusu' bi'", nacui msu bi' ji'í. ⁷ Li' nchcuane yu ji'í chaca ngu': "Nu'ú ni, ¿ni tsa lo ndacui ji'í xu'na na'?" "Sca siyento ty'a'a cujui nscua' trigo", nacui ngu' bi' li'. "Haá", nacui yu, "nde nscua quityi nu nscua cuentya jinu'ú", nacui nu msu bi'. "Cua'a clyá nu'ú ca nde cha' scua chaca quityi nu ñacui cha' jacuayala ty'a cujui ti, tsa bi' ti ndacui ji'í nu cusu'." ⁸ Tiya' la ngua cuayá' ti' ycui' nu laca xu'na yu ñi'ya nu ndyu'ni yu. "Tajua' tsa ndyu'ni msu nu laca loo bi' 'na laja lo'o ndyu'ni yu cña", nacui nu cusu' culiya' bi'.

Lo'o li' ty'a nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'ma ni, nu nti' tsa ma taquiya' ma ji'í lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi —nacui—, taca ca tsa'a ma xi lo'o ña'q ma ñi'ya nu ndu'ni xa' la ñati chalyuu lo'o ty'a'a ngu', masi cuxi ti ngu'.

⁹ 'Ndi'ya chcui' na' lo'o ma lacua: Tso'o ti cua'ni ma lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma nde chalyuu; xtyu-cua ma ji'í xa' ñati lo'o cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma ña'q cuayá' tye chalyuu ji'í ma, cha' jua'q caja ty'a'a tso'o ma nde chalyuu. Lo'o li' ta ycui' Ndyosi su tyi'í ma slo Ni, su ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í ma li'.

¹⁰ 'Ñati nu tso'o tsa ngua'ni lyiji sca cña piti ti, jua'a tso'o tsa cua'ni ngu' bi', masi sca cña nu cua tlyu la; pana ñati nu ñilo'o ji'í xu'na ngu' lo'o cua'ni ngu' sca cña piti ti, ná tyiquee' ná caca cua'ni ngu' bi' sca cña nu cua tlyu la. ¹¹ Si ná nchca cña'asii ma sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma nde chalyuu, ni ná ta ycui' Ndyosi sca cña tso'o la cha' cua'ni ma cuentya ji'í ycui' Ni. ¹² Lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma chalyuu, na nda ycui' Ndyosi cha' bi' jña ti ma; si ná cua'ni tso'o ti ma lo'o cha' bi',

¿ñi'ya cua'ni ma lo'o cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'í ma?

¹³ 'Sca msu ni, ná caca cua'ni yu cña ji'í tucua ty'a xu'na yu sca tyempo ti; ji'í sca ti xu'na yu taca cua'ni yu cña. Ná tyiquee' ti'í ti' yu ña'q yu ji'í tsaca ñati li', cuati ji'í chaca ñati bi' tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'q yu ji'í; hasta tso'o la cua'ni yu cña ji'í ñati bi', pana ji'í tsaca ñati bi', lasa la cua'ni yu cña ji'í. Ná caca xñi na cha' ji'í ycui' Ndyosi nu Xu'na na si ntsu'u tsa tyiquee na ña'q na ji'í cñi, cha' ñi'ya si laca chaca xu'na na, jua'a laca cñi bi' li'.

¹⁴ Pana ntsu'u tsa tyiquee ngu' fariseo cha' ji'í cñi, bi' cha' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús, ngustí lo'o ti ngu' ji'í yu. ¹⁵ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—Cu'ma —nacui yu—, tso'o tsa ndu'ni ma cha' ña'q ti xa' ñati ji'í ma, pana cua jlo ti' ycui' Ndyosi lcaa ña'q cha' nu ntsu'u tyiquee ma. Ñati nu tlyu tsa ndu'ni ji'í ycui' ca ngu', xtyanu ti'í ycui' Ndyosi ji'í ngu' bi'.

Ñi'ya ndyaca lo'o cha' tso'o nu ji'í ycui' Ndyosi

¹⁶ 'Nu tyempo cua sa'ni la ni, ntsu'u cha' cusu' ji'í ñati, la cui' cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o Moisés, jua'a lo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'í Ni tya sa'ni la; pana nu lo'o ñaa Juan, tya li' nguxana ngañi cha' tso'o ji'í ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' tyiquee ñati. Quiña'a tsa ñati, lye tsa nda ngu' juersa cha' xñi ngu' cha' ji'í ycui' Ndyosi.

¹⁷ Ná tlyu cña tye lcaa na nu ntsu'u nde cuá, jua'a tye tyucui ña'q cha' chalyuu; pana ná tye tsiya' ti ni sca si'yu cha' ji'í lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o na nu ngua sa'ni la.

Nchcui' Jesús cha' ji'í ñati nu xtyanu ti'í ji'í clyo'o

¹⁸ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu yu ji'í clyo'o yu, cha' xa' caja clyo'o yu lo'o xa' nu cuna'a, cha' suba' ndyu'ni yu bi' li'. Lo'o jua'a lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a nu cua nguxtyanu clyo'o ji'í, masi

cuentya ji'i ley, la cui' ti cha' suba' laca nu ndyu'ni nu qui'yu bi' li'.

Cha' ji'i sca nu culiya' lo'o sca yu ti'i nu naa Lázaro

¹⁹ 'Cua ntsu'u sca nu culiya', lo'o xcui' late' quiña'ā nga'ā, xcui' late' tso'o ña'ā nchcu' yu. Lo'o jua'ā lye tsa ndyu'ni yu, lcaa tsā ndyaca ta'a slo yu. ²⁰ Pana ntsu'u sca ñatī ti'i nu naa Lázaro, nu xcui' quichu' ntucua tyucui ña'ā yu. Toni'i ti ji'i nu culiya' bi' nchca'ā Lázaro lcaa tsā. ²¹ Cua nti' yu ti'i bi' masi cacu yu satya na nu ndyalú to' mesa su ndyacu nu culiya' bi' li'. Lo'o jua'ā ndya'ā xne' su nga'ā yu cha' nclye'e loo quichu' nu ntsu'u hichu' yu ti'i bi'. ²² Ndyalaa tsā nu ngujuii nu til'i bi'; lo'o nu xca ji'i ycui' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' ji'i ca slo jyo'o cusu' Abraham, ca su tlyu nu ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi. Lo'o jua'ā ngujuii nu culiya' bi', nguxatsi' ngu' ji'i li'. ²³ Pana nu lo'o cua ntsu'u nu culiya' bi' su nchcube' yu ca bilyaa, li' ngusicuā hique yu na'ā yu ji'i jyo'o cusu' Abraham tyijyu' ti, lo'o jua'ā na'ā yu cha' stu'ba ti ntucua jyo'o Lázaro lo'o. ²⁴ Li' ngusi'ya nu culiya' bi' ji'i Abraham: "Sti ya Abraham, cua'ni tya'na ti' nu'ū jna'. Ta nu'ū ji'i Lázaro jua cha' cāq̄ calo'o xi hitya cha' co'o na', masi lo'o sne ti yu cuicha' yu xi tu'ba na' cha' ca'yā tyacala' xi ltse' na', cha' lye tsa tyique' nti' na' su ntsu'u na' lo quii're." ²⁵ Li' nacui jyo'o Abraham ji'i: "Sñi!", nacui, "tso'o tsa ngua hi lo'o nguti'i nu'ū nde chalyuu. Lo'o Lázaro re ni, si'i jua'ā ngua ji'i yu, cha' lye tsa nchcube' yu su nguti'i yu chalyuu. Bi' cha' caja su tso'o tyi'i yu ca nde juani; lo'o nu'ū ni, nga'ā cha' chcube' nu'ū. ²⁶ Tya ntsu'u la cha' ji'i cuare nde su ndi'i ya, ntsu'u sca laja cua'ā tlyu cla'be laja su ndi'i cuare lo'o cu'ma; bi' cha' si ntsu'u ngu' nu nti' tsaa nde slo cu'ma, ná caca ji'i ngu' tyaa ngu'. Lo'o jua'ā cu'ma nu ntsu'u mā nde jua, ná caca ji'i mā tya'ā mā ca nde." ²⁷ Li' tya'na tsa nchcui' nu culiya' bi' lo'o: "Cua'ni nu'ū sca cha' tso'o

lo'o na', Abraham sti na'", nacui nu culiya' bi'. "Ta ji'i Lázaro cha' tsaa yu to'tyi sti na', ²⁸ ca su ntsu'u ca'yu tya'ā ngu' tya'a na', cha' chcui' yu lo'o ngu', cha' ná cāq̄ ngu' ca nde su ntsu'u na' nchcube' na'." ²⁹ Pana nacui Abraham ji'i: "Cua jlo ti' ngu' bi' lcaa ña'ā cha' nu nguscua jyo'o Moisés; jua'ā nu xa' la quityi ji'i ycui' Ndyosi nu nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni, ntsu'u bi' ji'i ngu' tya'a nu'ū. Tso'o si cua'ā jyacā ngu' ji'i cha' nu nscua lo quityi bi'." ³⁰ Li' nguxacui nu culiya' bi' cha' ji'i: "Tso'o lacua, sti na' Abraham. Pana si tsaa sca ngu' jyo'o re ca su ndi'i ngu', li' culochu' ngu' cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'!" ³¹ Xa' nchcui' jyo'o Abraham lo'o nu culiya' bi' li': "Lo'o ná nti' ngu' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nguscua Moisés, lo'o jua'ā ná taquiya' ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua'ā loo ycui' Ndyosi cña ji'i cha' chcui' lo'o ñatī, la cui' jua'ā ná taquiya' ngu' ji'i xa' la cha' nu ta Ni lo'o ngu', masi tyu'ú sca nu cua ngujuii chaca quiya' cha' chcui' lo'o ngu'".

17

Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo la ji'na

¹ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'ā ji'i:

—Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na cha' cua'ni na sca cha' cuxi, pana tya'na tsa sca ñatī nu ndatsaa ji'i tya'ā cha' cua'ni cha' cuxi lo'o. ² Tso'o la si tsaa ngu' xcuaā ngu' ji'i yu lo tyujo'o lo'o sca quee quichi tyaacā̄ yane yu, cha' nga'aa caja ñi'yā nu tatsaa yu ji'i ni sca ñatī ñi'yā nti' nu sube re, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o yu.

³ 'Cui'ya mā cuentya si cua'ni sca ngu' tya'a ndya'ā mā sca cha' cuxi lo'o mā. Li' chcui' mā lo'o yu cha' nga'aa cua'ni yu cha' cuxi bi' lo'o mā. Lo'o si tya'ächu' yu ji'i cha' cuxi bi', cua'ni mā cha' clyu ti' ji'i yu li'; ⁴ masi cati quiya' ta yu cha' ñasi' ti' ji'i mā sca tsa, lo'o cati quiya' cāq̄ yu cha' chcui' yu lo'o mā: "Cui'ya mā cha' clyu ti' jna', nga'aa cua'ni na' jua'ā juani", ñacui

yu, li' nga'a cha' cui'ya mä cha' clyu ti' ji'i yu.

Quiña'a tsa cha' caca ji'na si jlya ti' na ji'i ycui' Ndyosi

⁵ Li' nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—Xtyucua nu'u ji'i ya cha' taca jlya la ti' ya cha' jinu'u —nacui ngu' ji'i.

⁶ —Jlo ti' mä cha' piti tsa sca si'yux cuxee —nacui Jesús ji'i ngu'—, lo'o jua'a cu'mä ni, ná quiña'a tsa cha' nchca ji'i mä. Pana masi xti ti cha' jlya ti' mä ji'i ycui' Sti na', taca ñacui mä ji'i yaca quityi re: "Tyu'utsu' nu'u ca su ndu re, yaa nu'u tyu nde lo hitya tyujo'o". Lo'o li' ña'a mä cha' taquiya' yaca bi' cha' nu cua nchcui' mä lo'o.

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni na si ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ndyosi

⁷ ¿Ñi'ya nti' cu'mä ni? ¿Ñi'ya cua'ni mä si ntsu'u sca msu ji'i mä nu ndyaa ne' quixi' cha' cula'a yuu cuentya ji'i mä, masi ndyaa yu cha' cña'asii yu ji'i bata ji'i mä? Nde ngusii lo'o ndyalaa ca ti msu bi' ndyaa yu cña bi', ná tyiquee' ná chcui' mä lo'o yu ndi'ya: "Tyaa clyea cua'a to' mesa cha' cua'ni nu'u sii juani". ⁸ Ná yala ñacui mä ji'i yu jua'a, nti' na'. Ná tyiquee' ndi'ya chcui' mä lo'o yu: "Cua'ni cho'o clyea caque' sii cha' cacu ya. Clyo cacu ya co'o ya, cuati cacu co'o nu'u", ñacui mä ji'i msu bi'. ⁹ ¿Ha tya mä xlyab'e ji'i msu bi', cha' ndaquiya' yu cña nu ngulo mä ji'i? Ná ndu'ni xu'na msu jua'a. ¹⁰ Ñi'ya laca msu, jua'a laca cu'mä; nu lo'o ngua'ni mä lcaa cña nu culo ycui' Ndyosi ji'i mä, nga'a cha' ñacui mä li': "Msu cuxi ti laca cuare, cha' cña nu nga'a cha' cua'ni ti ya, tsa bi' ti cña ngua'ni ya", ñacui mä.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tii tya'a ñati nu ngusñi quicha nu ndyatsu' cuaña' ji'i

¹¹ Nu lo'o ngusñi Jesús tyucui ndyaa nde Jerusalén, li' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Galilea, ndyaa ngu' nde loyuu su cuentya Samaria.

¹² Nulo'o ndyalaa Jesús sca quichi piti bi', li' ndyacua tya'a yu lo'o tii tya'a ngu' quicha nu cua lijya' ngu' slo yu;

quicha nu ndyatsu' cuaña' ntsu'u ji'i ngu' bi'. Pana tyijyu' ti ndyatu' ngu' slo Jesús, ¹³ cuii tsa nchcui' ngu' lo'o yu li':

—Cusu' Jesús —nacui' ngu' li'—, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i cua.

¹⁴ Nu lo'o na'a Jesús ji'i ngu', li' nacui' yu:

—Yaa clyea mä slo sti jo'ó cha' ña'a yu ji'i tyucui ña'a mä —nacui.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Pana su ndyaa ngu' tyucui ti, ngua tii ngu' cha' xa' ngua lubii cuaña' ngu'; ndye cha' quicha ngu' li'. ¹⁵ Bi' cha' nguxtyuu tsaca yu quicha bi', cuii tsa nchcui' yu ndyu'ni chì yu loo ycui' Ndyosi. ¹⁶ Li' ndyatu' sti' yu slo Jesús, ndyaa stii yu lo yuu nde loo yu cha' ndya yu xlyab'e ji'i Jesús. Ngu' Samaria laca yu bi', ngu' xa' tsu' laca yu. ¹⁷ Li' nacui' Jesús:

—¿Ha si'i tii tya'a ngu' nu ndyatsu' cuaña' ngu' ndyaca tso'o ngu' tsä? ¿Mala ngua nu chaca caa tya'a ngu' bi' juani? ¹⁸ Sca ti yu re nu si'i ngu' Israel tya'a na laca, bi' laca nu nguxtyuu cha' cua'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':

—Tyatü nu'u cha' tyaa nu'u juani —nacui—. Cua ngua tso'o nu'u juani cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u.

Ndi'ya caca lo'o tyalaa tyempo cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati

²⁰ Lo'o li' nchcuane ngu' fariseo ji'i Jesús ni jacua' tyalaa tyempo cha' caca ycui' Ndyosi loo ji'i ñati. Ngux-acui' Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Si'i sca na nu tyaca' lijya' tyijyu' laca cha' bi'. ²¹ Ná caca ñacui na ndi'ya: "Nde ti ndu bi"; masi ndi'ya ná ñacui na: "Ndejua ntucua bi". Na cua laca ycui' Ni loo ca ne' cresiya ji'i ñati juani.

²² Li' nacui' Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nde loo la tyalaa tyempo nu nti' tsa mä ña'a mä 'na, masi chaca tya tsä nde chalyuu tya tyi'i na' lo'o ma nti' mä, na' nu cua nda ycui' Ni 'na lijya'cha' caca na' ñati; pana nga'aa

ñ'a'q mä 'na li'. ²³ Chcui' ngu' lo'o mä cha' jna' li': "Nde ti ndü yu"; lo'o jua'a chcui' ngu': "Ndacua ndü y cui' yu". Pana ná tsaa mä, ná taquiya' mä ji'i cha' cuiñi nu nchcui' ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—. ²⁴ Se'i ti ntyiji'i xee tyi'yu nu lo'o ndyubi, pana tyaca'ñ'a'q ngu' xee bi' tyucui nde cuä; jua'a caca lo'o na' nu lijyäa cha' caca na' ñatí, nu lo'o tyalaa tsä bi' lo'o ñ'a'q ngu' jna' cha' caä na' chaca quiya'. ²⁵ Pana clyo nscua cha' lye tsa chcube' y cui' na'. La cui' jua'a qñu' ty'a' quichi tyi na xtyanu ti'i qñu' 'na. ²⁶ Ñi'ya qñu' jñi' ñatí nu nguti'i chalyuu sa'nila, ty'a' stu'ba qñu' lo'o jyo'o Noé bi', jua'a caca ji'i ñatí chalyuu lo'o chaca quiya' tyaa na' nu lijyäa cha' caca na' ñatí. ²⁷ Tya'a stu'ba jyo'o Noé bi' ni, qñu'a ni qñu' ta'a, ndyacu qñu', ndyi'o qñu', qñujui clyo'o qñu'; tsa bi' ti cha' ndube ti' qñu' ñ'a'q cuayá' nu ndyalaa tyempo ngüiñá nu Noé bi' yaca ni'i tonu. Li' ndyatí yu ne' yaca ni'i bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o li' qñu'a ya tyo clyaa bi', ndye ñatí chalyuu qñujui qñu'. ²⁸ Lo'o la cui' ñi'ya qñu' jñi' qñu' quichi su nguti'i jyo'o Lot, jua'a caca ji'i ñatí chalyuu tsä bi'. Tya'a quichi tyi Lot ni, ndyacu qñu', ndyi'o qñu', ngüi'ya qñu' yu'ba, ndyataa qñu' xtyäa, ngüiñá qñu' ni'i; tsa bi' ti cña nu ndiya ti' qñu' qñu'a ni qñu' bi', ²⁹ ñ'a'q cuayá' nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i yu Lot bi' nde quichi Sodoma bi'. Li' ngusalú Ni quii' lo'o yuu sufri ndyaqui' lo yuu. Ndyacu qñu' jñi' lcaa qñu' Sodoma bi'; tya'a stu'ba Lot ni, qñujui lcaa qñu'. ³⁰ Jua'a caca tsä bi' lo'o tyäa na' nu lijyäa cha' caca na' ñatí; lo'o ñ'a'q qñu' 'na chaca quiya', ná ca tii qñu' ni tsä caca bi'.

³¹ 'Nu lo'o tyalaa tsä bi', si ntsu'u qñu' nu ndü ca que ni'i ji'i qñu', lo'o ca'ya qñu' ná caja tyempo ji'i qñu' cha' culo qñu' yu'ba ji'i qñu' nu ndi'i nde ni'i ji'i qñu'. Lo'o jua'a si ntsu'u qñu' ne' quixi', ná caja tyempo ji'i qñu' cha' xtyuu qñu' tyäa qñu' nde to' tyi qñu'. ³² Tyi'u ti' mä ñi'ya nu qñu' jñi' nu cuna'a jñi' Lot tyempo bi';

ngua ti' ma' xtyuu ma' nde quichi, li' qñu'a ni y cui' Ndyosi cha' ndyaca ma' sca quee. ³³ Chcuna' chalyuu ji'i mä si xcui' nclyacua tsa ti' mä ñi'ya nu caca ji'i y cui' ca mä; pana quiye chalyuu ji'i mä si tyaja'a mä, masi cujuui ñatí ji'i mä xqui'ya na'.

³⁴ 'Cacha' na' ji'i mä ñi'ya nu caca si talya lo'o caä na'; si ntsiya tucua ty'a ñatí laja' lo sca qui'ñä ti, qui'ya y cui' Ndyosi ji'i tsaca, tyanu chaca y cui' ti li'. ³⁵ Lo'o jua'a si nga'a tucua ty'a nu cuna'a ndyoo qñu' ndacua, qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'. ³⁶ Lo'o jua'a si ntsu'u tucua ty'a nu qui'yu lo cña ji'i qñu' ne' quixi', qui'ya Ni ji'i tsaca, tyanu chaca li'.

³⁷ Lo'o ndyuna qñu' cha' bi', li' ndacha' qñu' jñi' Jesús:

—¿Macala caca jua'a, cusu'? —nacui qñu'.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'i qñu':

—Ca su ntsiya sca na tyucu, ca bi' tyu'u ti'i culexu; jua'a nu lo'o tyu'u ti'i ñatí lo'o tye chalyuu, chcubé' tsa qñu' li'.

18

Cui' jñi' nu cuna'a ti'i nu cua ndat-saa ji'i bese

¹ Ngulu'u Jesús ji'i qñu' cha' lu'ba ti chcui' qñu' lo'o y cui' Ndyosi, cha' ná ca taja ti' qñu' tsiya' ti lo'o chcui' qñu' lo'o Ni. Ndi'ya ndyu'u cuij nu nda Jesús lo'o qñu' li':

² —Sca quichi ntsu'u sca bese nu ná ndu'ni chí loo y cui' Ndyosi, lo'o jua'a ná sca cha' ndube ti' yu. ³ La cui' quichi bi' ntsu'u sca nu cuna'a ti'i. Li' ndyaa ma' bi' ndyaa na'a ma' jñi' bese bi', cha' ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ni xa' ñatí lo'o ma'; qñu' ti' ma' cha' quiñi tso'o cha' ji'i ma' lo'o ty'a' cusuu ma' slo bese. ⁴ Tyuu quiya' ndyaa ma' bi' slo bese, lo'o ná ndaquiya' bese bi' jñi' cha' nu nda ma' bi' lo'o. Ca tiya' la li' ngulacua ti' nu bese bi': "Masi ná ndaquiya' na' jñi' cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi, ni jñi' cha' nu nchcui' sca ñatí chalyuu ná ndube ti' na'; ⁵ pana cua'ni na' tsiya' jñi' cha' nu nchcui' nu cuna'a

ti'i re, cha' ña'a ti ndya'a nu cuna'a re nchcui' cua ña'a ti lo'o na'. Bi' cha' cua'a na' xi ji'i", nacui bese bi', "cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' ma' re, cha' nga'aa cäa la ma' su'ba ñasi' ma'na."

6 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a nchcui' nu bese xña'a bi', li' nguxtyucua yu ji'i ma' bi', masi ná tso'o tyiquee yu —nacui Jesús ji'i ngu'—. **7** Pana tso'o tsa tyiquee y cui' Ndyosi, yala ti xtyucua Ni ji'i ñati nu cua ngusubi Ni ji'i, nu tya'na tsa nxi'ya ji'i Ni tsa lo'o talya. ¿Ha tiya' tsa xtyucua Ni ji'i ngu' ntí' mä? **8** Nacui na' ji'i mä cha' hora ti xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i ngu'. Pana nu lo'o chaca quiya' tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati, ¿ha ña'a ti tya quiye 'na ñati nu jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi Sti na'?

*Sca cu*ii* ji'i tucua lo ñati nu ndyaa ne' laa*

9 Nde chaca cu*ii* nu nda Jesús lo'o ngu'; sca cu*ii* cuentya ji'i ngu' nu tyixi tsa ndu'ni ji'i y cui' ca ti ngu', cha' xcui' cha' liñi ndu'ni ngu' bi' ntí' ngu', cha' xcui' nxtyí lo'o ti ngu' bi' ji'i xa' ñati. Ndi'ya nchcui' Jesús li':

10 —Tucua tya'a ñati ndyaa ne' laa tlyu cha' chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi. Tsaca ngu' bi' laca ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni y cui' ngu', ntí' ngu'; chaca ngu' laca sca ngu' cuxi nu nclyo cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. **11** Nu yu fariseo bi' ni, na ndu' ti yu, ndi'ya nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi li': "Ndyosi", nacui, "tsa xlyabe jinu'u cha' ná ndu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni xa' ñati; xña'a tsa ndu'ni ngu', cuaana tsa ngu', suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o clyo'o xa' ñati. Pana na' ni, ná ndu'ni na' jua'a, ni ná ndu'ni na' ñi'ya ndu'ni yu cuxi cua nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu'", nacui nu yu fariseo bi' ji'i y cui' Ndyosi. **12** "Tucua quiya' sca semana ná ndacu na' tyaja cha' ndu'ni tlyu na' jinu'u. Lo'o jua'a nda na' sa yu'be lcaa na nu ngua'ni na' ngana scaa semana jinu'u", nacui yu fariseo

bi!. **13** Pana nu quiyu nu nclyo cñi cña loo ngu' ni, tyijyu' ti ndyatü yu; ná ntsu'u tyiquee yu cha' sicuäa yu xi cloo yu nde cua, cha' xñi'li tsa ti' yu ndu yu ndyu'u ti yu tyiquee yu laja lo'o nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi: "Cua'ni tya'na ti' nu'u jna', Ndyosi Sti na', cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'", nacui nu quiyu bi!. Tsa bi' ti cha' nchcui' yu.

14 'Ndi'ya laca cha' nu ntí' na' chcui' na' lo'o mä, cha' nu quiyu nu nclyo cñi cña loo ngu' bi' ni, cua ngüityi y cui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i yu bi'; tso'o ti tyiquee yu lo'o nguxtyu'u yu ndyaa yu to' tyi yu. Pana ná ngua ji'i yu fariseo bi' jua'a, cha' nu ñati nu tlyu tsa ndu'ni ji'i y cui' ca ti, ntsu'u cha' caca tyuju'u ti' ñati bi' ca tiya' la; pana ñati nu tyuju'u tsa ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i juani, ca tiya' la caca tso'o la cresiya ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

15 Lo'o li' ñiaa lo'o ngu' ji'i nu sube cuañi' cha' sta ya' y cui' Jesús hique ngu' sube bi!. Pana nu lo'o na'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'i ñati nu lijyäa lo'o nu sube bi', lo'o ti nguxana ngu' bi' ngua'ni tyaala ngu' ji'i ñati nu lijyäa bi!. **16** Li' ngusi'ya Jesús ji'i nu sube cha' cäa ngu' slo yu. Li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi':

—Ta mä chacuayá' cha' cäa nu sube ca slo na' —nacui—, cha' sca nu sube ni, tso'o tsa nxñi cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi tyucui tyiquee bi' tsiya' ti. Lo'o jua'a taca culo Ni cña ji'i ñati nu jua'a jlya ti' ji'i Ni, ñi'ya lo'o jlya ti' nu sube ji'i Ni. **17** Cha' liñi nda na' re lo'o mä: Ñati nu ná xña cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi ñi'ya nu nxñi sca nu sube cha' bi', ná ntsu'u chacuayá' tyatí ñati bi' ca su laca y cui' Ni loo.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

18 Ndacua ndu sca ñati tlyu nu laca loo ji'i ngu' judío. Li' nchcuane yu bi' ji'i Jesús:

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacui—. ¿Ñi'ya cua'ni na' cha' caja

chalyuu nu ná nga'q̄ cha' tye 'na? —nacui nu qui'yu bi'.

¹⁹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu:

—¿Ni cha' laca nacui nu'q̄ cha' tso'o tsa na'? —nacui Jesús ji'i yu bi'—. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. ²⁰ Cua jlo ti' nu'q̄ lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ñat̄i tya sa'ni la, cha' nu nchcui' quityi ndi'ya: “Ná cua'ni m̄a cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñat̄i”, nacui quityi bi'. “Ná cujuii m̄a ji'i tya'a ñat̄i m̄a; ná cuaana m̄a; ná chcui' m̄a cuentyu ji'i tya'a ñat̄i m̄a; cua'ni tlyu m̄a ji'i sti xtya'q̄ ma, jua'q̄ tucuá m̄a cha' nu nchcui' ngu' cusu' ji'i m̄a lo'o ma.” Jua'q̄ cha' nu nguxtyanu ycui' Ndyosi ji'na tya sa'ni la.

²¹ —Tya lo'o cuañi' na' cua ndaquiya' na'lcaa cha' bi' —nacui nu qui'yu bi' ji'i Jesús.

²² Nu lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui:

—Chaca tya cha' tya lyiji cua'ni nu'q̄: yaa cujui' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'q̄, cha' tyu'u cñi nu ta ji'i ngu' ti'i; tyacua xi cha' tso'o jinu'q̄ nde loo la ca su ntucua ycui' Ndyosi li'. Lo'o cua ngua'ni nu'q̄ cña bi', li' taca tya'q̄ nu'q̄ lo'o na'.

²³ Nu lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús, hora ti ngua xñi'i ti' yu, cha' culiya' tsa yu. ²⁴ Lo'o na'q̄ Jesús cha' xñi'i tsa ti' yu, li' nacui ji'i ngu' nu ndi'i slo:

—Tucui tsa laca cha' ji'i ngu' culiya' cha' tyat̄i ngu' lo cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'.

²⁵ Lasa la cña laca cha' tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu, ñi'yä laca sca camello. Lasa la cha' bi'; tucui la cña laca cha' tyat̄i sca ngu' culiya' ca su laca ycui' Ndyosi loo —nacui Jesús.

²⁶ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', ndube tsa ti' ngu'.

—¿Tilaca taca ji'i clyáá ji'i nu cuxi lacua, cha' tyalaa ca slo ycui' Ndyosi? —nacui ngu'.

²⁷ —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñat̄i chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni Ni cha'

tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

²⁸ —Cusu' —nacui Pedro ji'i—, cua nguxtyanu ya lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'q̄ ya lo'o nu'q̄, ñi'yä nu nacui nu'q̄ cha' cua'ni ya —nacui.

²⁹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu:

—Cha' liñi nda na' lo'o m̄a juani, cha' ná ntsu'u ni sca ñat̄i nu ndyaa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' nguxtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'q̄ ti. Ntsu'u quiya' ndyanu lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' bi', nu lo'o ndyaa ngu' cuentya ji'i ycui' Ni; masi tyi ngu', masi clyo'o ngu', masi sti ngu', masi xtya'q̄ ngu', masi sñi' ngu', nguxtyanu ngu' lcaa bi'. ³⁰ Pana quiña'q̄ la cha' tso'o caja ji'i ngu' bi' chalyuu juani, tsa ñia'q̄ cha' nu nguna' ji'i ngu' bi', ngua ti' ngu'; jua'q̄ nde loo la, li' caja chalyuu nu ná nga'q̄ cha' tye ji'i ngu' bi'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti'ycui'

³¹ Sca se'i ti ngusi'ya Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i, cha' tyu'u ti'i ngu' slo yu cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Tsaa na nde Jerusalén juani —nacui yu—, su caca lcaa cña nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la, nu nguscua ngu' ji'i cua ña'q̄ ca cha' nu caca 'na, na' nu lijyäa cha' caca na' ñat̄i. ³² Cua ta ti ngu' 'na ji'i ngu' xa' tsu' cha' xtyí lo'o ngu' 'na, cha' chcui' ngu' cha' ti'i 'na, lo'o jua'q̄ tu'u ngu' hitya sañi' ngu' 'na. ³³ Clyo quiiji'i ngu' 'na lo'o reta, cuati cujuii ngu' 'na. Pana tsa nchca tyuna ni, li' tyu'ú na' chaca quiya'; ná tyanu na' lo'o ngu' jyo'o.

³⁴ Lcaa ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i Jesús bi', ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi', ni ná jlo ti' ngu' ni cha' laca nchcui' yu jua'q̄. Sca cha' tucui ngua, ná nda ngu' cuentya ñi'yä ndyu'u cha' bi'.

Ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o sca nu cuityi' ngu' Jericó

³⁵ Cua tyalaa ti Jesús to' quichí Jericó li'. Ca bi' nga'q̄ sca nu cuityi'

to' tyucuij, ndijña yu mstq. ³⁶ Cha' quiña'a tsa ñatj ndañi lijyä tyucuij, bi' cha' nchcuane nu cuityl' bi' ji'j xa' ñatj:

—¿Na ca ndyaca re? —nacui yu.

³⁷ Li' nacui ngu' ji'j yu cha' Jesús Nazaret bi' lijyä tyucuij juani. ³⁸ Li' cuij tsa ngusi'ya nu cuityl' bi':

—Jesús, cha' David ngua jyo'o cusu' jinu'ü —nacui yu—, cua'ni tya'na ti' nu'ü jna' —nacui.

³⁹ Ngu' nu ndyaa nde loo bi' ngusi'ya lo'o ngu' ji'j yu cha' ca ti' yu cha' nxi'ya yu; pana ná ndyuna yu, cuij la nxi'ya yu li':

—Nu'ü ni, nu tya'a ñatj ji'j jyo'o David —nacui yu—, cua'ni tya'na ti' nu'ü jna'.

⁴⁰ Li' ndatu Jesús cha' chcui' lo'o ngu' cha' cäa lo'o ngu' ji'j yu quicha bi' slo. Nu lo'o cua ndu yu cacua ti slo, li' nchcuane Jesús ji'j yu cuityl' bi':

⁴¹ —¿Na laca nu nti' nu'ü cha' cua'ni na' lo'o nu'ü? —nacui Jesús ji'j.

—Cusu' —nacui yu—, nti' na' cha' cua'ni nu'ü jo'o ji'j si'yu cloo na' —nacui nu cuityl' bi':

⁴² —Caca tso'o cloo nu'ü lacua —nacui Jesús ji'j—. Xqui'ya cha' jlyá ti' nu'ü cha' 'na, bi' cha' tyaca tso'o nu'ü juani —nacui Jesús.

⁴³ Hora ti ndyaca tso'o loo nu cuityl' bi', ngua ji'j yu na'a yu. Lo'o li' ndu'ü yu ndya'a yu lo'o Jesús, ndyu'ni tlyu yu ji'j ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a lcaa ñati nu na'a cha' bi', lo'o ngu' bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'j ycui' Ndyosi li'.

19

Jesús lo'o Zaqueo

¹ Lo'o li' ndya'a Jesús ndyaa yu cla'be quichi Jericó bi'. ² Ca bi' ntsu'u sca nu qui'yu culiya' nu naa Zaqueo, xu'na ngu' nu nclyo cñi cña loo ngu' laca yu. ³ Cua nti' yu tyuloo yu ji'j Jesús, pana ná nchca ña'a yu ji'j cha' quiña'a tsa ñatj ndi'i. Lo'o Zaqueo ni, sata' ti yu. ⁴ Li' ngusna yu ndyatü yu nde loo ngu'; cha' ña'a cuaana ti yu ji'j Jesús, ndyacu' yu lo sca yaca quityi tyucuij su nga'a cha' tyeje tacui Jesús

cacua ti. ⁵ Nu lo'o nteje tacui ti, li' nguxña'a Jesús nde cuä, nchcui' lo'o Zaqueo bi':

—Zaqueo —nacui Jesús ji'j yu—, cuä'ya clyá nu'ü, cha' nga'a cha' tyalaa na' to' tyi nu'ü juani.

⁶ Yala ntcha ti ngua'ya Zaqueo, cha' ndiya tsa ti' yu cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ta yu su tyi'j Jesús. ⁷ Nu lo'o na'a ngu' cha' ndyaa Jesús slo Zaqueo bi', lcaa ngu' lye tsa nchcui' tube ngu' cha' ndyaa Jesús cha' tyanu toni'j ji'j sca ngu' cuxi, sca ñatj nu ntsu'u tsa qui'ya ji'j. ⁸ Li' ndatu Zaqueo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Ña'a xi ya'a, cusu' —nacui yu—. Ta na' sa cla'be cha' tso'o nu ntsu'u 'na ji'j ngu' ti'i. Si tya ntsu'u na nu nguaana na' cha' cua ngüiñilo'o na' ji'j ngu', tya na' na bi' ji'j ngu', masi jacua tsa lo cua quiye ji'j ngu' —nacui Zaqueo li'.

⁹ —Juani cua ngulaá ngu' nu ndi'j ni'j re ji'j nu cuxi nu ntsu'u ji'j ngu' —nacui Jesús li'—, cha' jua'a nu qui'yu re ni, tya'a ñatj na lo'o jyo'o Abraham laca yu. ¹⁰ Cua nda Ni 'na li'jyäa cha' caca na' ñatj cha' clyana na' ji'j ñatj nu nguna' chalyuu ji'j xqui'ya nu cuxi, lo'o jua'a cua'ni lyaá na' ji'j ngu' bi'.

Cuij ji'j tii tya'a cñi oro

¹¹ Laja lo'o nga'a ti ngu' ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' nda yu sca cuij lo'o ngu'. Na cua ngulala ti tyalaa ngu' lo'o Jesús to' quichi Jerusalén, lo'o ngua tii ngu' cha' ycui' Jesús laca nu Cristo, nu ñati tlyu nu cua cäa ti chalyuu; ngua ti' ngu' cha' la cui' hora nu caca Ni loo ji'j ngu' laca li'. ¹² Bi' cha' nda Jesús cuij re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca nu qui'yu, sca ñati tso'o. Cua tsaa ti yu tyijyu' ca chaca chalyuu, ca su caja cña ji'j yu cha' caca yu loo ji'j ngu' tya'a quichi tyi yu; lo'o cua ngujui cña bi' ji'j yu, hora ti xtyuu yu tyaä yu chaca quiya', nti' yu. ¹³ Nu lo'o tya lyiji tsaa yu, li' ngusni'ya yu ji'j tii tya'a ñatj nu laca msu ji'j

yu, cha' ta yu sca cñi ji'í scaa ngu', sca cñi oro nu quiña'a ntsu'u loo. Li' nacui yu ji'í ngu' msu bi': "Cua'ni ma' ngana lo'o cñi re tyucui tyempo nu tsa'a juani, ña'a cuayá' nu tyaa na' chaca quiya'", nacui yu ji'í ngu'. ¹⁴ Pana nu ñati tya'a quichí tyi yu, ná tso'o nti' ngu' ña'a ngu' ji'í yu. Li' ngua'a lo ngu' bi' cña ji'í sca taju ñati cha' tsaa lca'a ngu' ji'í yu, cha' ñacui ngu' ji'í nu laca loo tyijyu' ndi'ya: "Ná nti' ya cha' caca nu qui'yu jua rey ji'í ya, cha' caca yu loo quichí tyi ya", nacui ngu'. Pana ná ndube ti' nu laca loo tsiya' ti bi', cha' nchcui' ngu' jua'a. ¹⁵ Bi' cha' ñaa yu lo'o cua ngujui cña cha' laca yu rey, ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya' li'. Nu lo'o ndyalaa yu, li' ngulo yu cña cha' tya'a ngu' msu nu nda yu cñi ji'í cha' cua'ni ngu' cña lo'o, cha' ca cuayá' ti' yu ni tsa lo ngua'ni ngu' ngana lo'o scaa cñi bi'. ¹⁶ Nacui msu nu ndyalaa clyo bi': "Tii tya'a tsa lo nu nda nu'ú 'na ngua'ni na' ngana", nacui msu bi' ji'í yu. ¹⁷ Li' nguxacui rey cha' ji'í msu bi': "Tso'o tsa lacua. Sca msu tso'o laca nu'ú. Liñi tsa ngua'ni nu'ú, masi lo'o sca cña xti ti; bi' cha' ta na' chacuayá' cha' caca nu'ú loo ji'í tii tya'a quichí cuentya jna!". ¹⁸ Ndyalaa chaca msu li': "Cusu'", nacui, "ca'yu tya'a tsa lo nu nda nu'ú 'na ngua'ni na' ngana", nacui. ¹⁹ La cui' ti cha' nacui rey bi' ji'í: "Culo nu'ú cña ji'í ca'yu tya'a quichí cuentya jna' lacua", nacui rey ji'í msu bi'. ²⁰ Li' ndyalaa chaca msu bi': "Cusu'", nacui, "nde ñaalo'o na' cñi jinu'ú, cha' cua nguxco'o tso'o na' ji'í ne' sca pañito. ²¹ Ntsii na' xi ña'a na' jinu'ú, cha' sca qui'yu tiji laca nu'ú. Nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu ndyiji jinu'ú; lo'o jua'a ndu'ni nu'ú clacula, masi xa' ñati ngua'ni cña bi'." ²² Li' nacui rey bi' ji'í: "Msu nu xña'a tsa laca nu'ú. Xqui'ya cha' nchcui' nu'ú jua'a, bi' cha' sta na' qui'ya hi' li'", nacui rey. "Jlo ti' nu'ú cha' laca na' sca ñati tiji, cha' nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu caja jna'; jua'a ndu'ni na' clacula, masi xa' ñati ngua'ni cña bi', nacui nu'ú. ²³ ¿Ni

cha' laca ná nda nu'ú cñi 'na jña xa' ñati lacua, cha' nu lo'o xtyuu na' tya'a na' chaca quiya', quiye cñi 'na li'? Lo'o xi sñi' cñi quiye 'na li' cha' tya ngu' 'na.' ²⁴ Li' nacui rey ji'í ngu' nu ndi'í bi': "Xñi ma' cñi ji'í yu recha' ta ma' jí'í msu tso'o nu cua ntsu'u tii tya'a cñi oro ji'í". ²⁵ "Cusu'", nacui ngu' bi' ji'í rey bi' li', "na cua ntsu'u tii tya'a cñi oro ji'í yu bi'. ¿Ni cha' tya caja la xa' cñi ji'í yu?" ²⁶ Nguxacui rey cha' ji'í ngu' li': "Jua'a laca lo'o ñati nu ntsu'u sca cha' ji'í, tya ta na' quiña'a la cha' ji'í ñati bi'; pana ñati nu xixi ca cha' ntsu'u ji'í ni, si ná nti' cua'ni cña lo'o, hasta xlyaa na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'í li'. ²⁷ Lo'o juani ni, nu ngu' tya'a cusuu na' nu ná ngua ti' cha' caca na' rey ji'í ngu', tyaa lo'o clyya ma' jí'í ngu' bi' ca nde, cha' cujuui ma' ji'í ngu' ca slo na'!"

Ngua'ni chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde quichi Jerusalén

²⁸ Lo'o cua nchcui' Jesús cha' bi', li' ndu'u yu ndyaa yu tyucuii tsaa nde Jerusalén. ²⁹ Nu lo'o cua tyalaa ti ngu' to' quichí Bettagé, jua'a to' quichí Be-tania nu nscua sii' ca'ya Olivos, li' ngulo Jesús cña ji'í tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í.

³⁰ —Yaa ma' ca quichí piti jua nu cacua ti ndyaca. Nu lo'o tyalaa ma jua, li' quiye sca huru cuañi' ji'í ma nu ndu'ndyaaca' ni', nu bilya tyucua ngu' chü' tsiya' ti. Xatí' ma' ji'í cha' tya'a ma' tyalo'o ma' ji'í ni' ca nde. ³¹ Si ntsu'u nu ñacui ji'í ma': "¿Ni cha' laca nxatí' ma' ji'í huru cua?", li' ñacui ma' ji'í ngu' bi': "Jesús nu Xu'na ma nti' ji'í ni'".

³² Ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í li'. La cui' fi'ya nu cha' nu nacui Jesús, jua'a ngua. ³³ Nu lo'o ndu'ngu' nxatí' ngu' huru bi', li' nchcuane nu laca xu'na huru bi' ji'í ngu':

—¿Ni cha' laca nxatí' ma' huru cua?

³⁴ Li' nguxacui' ngu' cha' ji'í:

—Na cua'nijo'o ni' ji'í nu Xu'na na.

³⁵ Ñaa lo'o ngu' ji'í huru bi' slo Jesús li'. Ngusta ngu' ste' ngu' hichu' ni', lo'o li' ngusacui' ngu' ji'í Jesús hichu'

ni' bi!. ³⁶ Ñi'yä su ndyaa Jesús tyucuij, jua'a nguscana ngu' late' lo yuu li'.

³⁷ Cua ca'ya ti'i ti ngu' sii' ca'ya Olivos, li' lo'o ti nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cha' quiña'a tsa cha' tlyu cua na'a ngu'; cujj ngusil'ya ngu' cha' chaa tsa ti' ngu' li':

³⁸ —Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi xqui'ya yu nu lijyä re chacuayá' ji'i ycui' Ni nu Xu'na na, cha' caca nu nde loo ji'na —nacui'ngu'—. Ti ti tyi'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, nu cuentya ji'i ycui' Ni laca. Masi juani ti cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi.

³⁹ Ntsu'u sca tucua ti ngu' fariseo laja ñatí bi', lo'o li' nchcui'ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui'ngu' bi'—, chcui'nu'lo'o ñatínu ndya'a lo'o nu'cua, cha' tñi ti chca'a tu'ba ngu' xi.

⁴⁰ Nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Si ca tñi ngu' re juani, xi'ya cua ña'a ca quee li'—nacui' Jesús.

⁴¹ Lo'o cua ndyalaa Jesús cacua ti to' quichí Jerusalén, ngusi'ya tsa yu lo'o na'a yu quichí bi'. Li' nacui' yu ji'i ngu':

⁴² —Masi tsa juani ti nu lo'o tya ndyiji xi tyempo ji'i ma, si tyaja'a ma cuna ma, taca ta na' sca cha' lo'o ma; tso'o tsa caca ji'i ma li', ti ti tyi'i ma li'. Pana juani —nacui' Jesús—, ná nchca ca cuayá' ti' ma cha' re, cha' cua ntsu'u yacu' ti cha' re ji'i ma —nacui—. ⁴³ Pana tyalaa sca tsa cuxi ji'i ma. Lo'o li' cuiñá ngu' tya'a cusúu ma ngutu yuu tyucui ña'a to' quichí. Li' su'ba lo'o ngu' bi' tyucui ña'a to' quichí. ⁴⁴ Cuityi ngu' quichí tyi ma, ña'a lo yuu ti, cujui'ngu' ji'i tya'a ndi'i ma; ná xtyanu ngu' ni sca quee nscua chu' tya'a quichí tyi ma, xqui'ya cha' ná ndyuloo ma jna' hora juani lo'o ñaa na' nu laca na' Sñi' ycui' Ndyosi ca su ndi'i ma.

Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

⁴⁵ Lo'o li' ndyaa Jesús lquichí, ndyatí yu ndyaa yu ne' laa tonu bi'. Li' nguxana yu ngulo'o yu ji'i ngu' nu ndyujui' yu'ba; jua'a ji'i ngu' nu

ndyi'ya yu'ba ca bi', lo'o ji'i ngu' bi' ngulo'o Jesús li'. ⁴⁶ Nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Ndi'yä cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i laa re —nacui' Jesús—: “Ni'i su caca chcui' lcaa ñatí lo'o ycui' Ndyosi, jua'a ñacui'ngu' cha' ji'i ni'i 'na”, nacui' ycui' Ndyosi. Jua'a nscua lo quityi, pana juani cua ngua'ni ma ji'i cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'i re —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

⁴⁷ Lcaa tsä ndya'a Jesús nclyu'u ji'i ngu' ne' laa bi'. Lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i quichí, ndya'a ngu' nclyana ngu' ñi'yä caca cua'ni ngu' cha' cujuu'ngu' ji'i Jesús. ⁴⁸ Pana ná ngujui ñi'yä nu cua'ni ngu' cha' cuxi bi', cha' cua quiña'a tsa ñatí ndya'a lo'o yu, lo'o jua'a ndiya tsa ti' ngu' nduna ngu' cha' nu nchcui' yu.

20

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi

¹ Ngua sca tsä nga'a Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'i ñatí; nchcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi, ñi'yä nu ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu'. Lo'o li' lijyä lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i quichí bi', stu'ba ti lijyä ngu' slo Jesús. ² Nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús li':

—Cacha' clya ji'i ya: ¿tilaca nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni cña nu ndyu'ni nu'u? —nacui'ngu'.

³ Li'nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Jua'a na' xcuane na' sca cha' ji'i ma cha' xacui' ma cha' 'na: ⁴ ¿Tilaca nda chacuayá' ji'i jyo'o Juan cha' ntyucuatyá yu ji'i ngu' lacua? ¿Ha ycui' Ndyosi? ¿Ha ñatí chalyuu nda chacuayá' ji'i yu?

⁵ Lo'o li' nguxana ngu' nchcui' tube ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'yä ñacui' na juani? —nacui'ngu' ji'i tya'a ngu'—. Si ñacui' na cha' ycui' Ndyosi nda chacuayá' ji'i Juan bi', li' ndi'yä xacui' yu jua cha' ji'na: “¿Ni cha' ná jlyá ti' ma cha' nu ngulu'u

yu lacua?" ⁶ Si ñacui na cha' ñati chalyuu nda chacuayá' ji'i Juan bi' ni, li' cujuui nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i re ji'na lo'o quee, cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati ngua jyo'o Juan bi', nti' ngu'!

⁷ Li' nguxacui nu ngu' tlyu bi' cha' ná jlo ti' ngu' tilaca nda chacuayá' ji'i jyo'o Juan bi', cha' ntyucuatya yu ji'i ngu'.

⁸ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—La cui' ti na', ná cacha' na' ji'i ma tilaca nda chacuayá' cha' cua'ni na' cña re —nacui.

Cuii ji'i msu xñaa' a ji'i ngu'

⁹ Lo'o ti nguxana Jesús nda sca cuii lo'o ngu' nu ndu slo:

—Ntsu'u sca nu qui'yu nu ntsu'u sca lo'o su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi ji'i yu. Lo'o li' nda yu yuu su ndu'ni yu cña ngüijña xa' ñati. Chacula' li' ndu'u yu ndyaa yu tyijyu' tyu tsa tyempo. ¹⁰ Nu lo'o cua ndyalaa tyempo suu ngu' si'yu bi', li' ngulo nu xu'na yuu bi' cña ji'i sca msu ji'i yu, cha' tsaa jña ji'i ngu' nu ndyu'ni cña ne'lo'o ji'i yu, cha' ta ngu' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyacua ji'i xu'na yuu bi'. Pana nu ngu' bi' ni, ngujui'i ngu' ji'i msu bi', ngulo'o ngu' ji'i; lo'o nguxtyu yu ñaa yu slo xu'na yu, ni sca na ná nda ngu' ji'i. ¹¹ Li' nda xu'na yuu bi' chaca msu ndyaa. Pana la cui' jua'a ngua'ni ngu' lo'o nu chaca msu bi'; chiya'a tsa nchcui' ngu' lo'o, li' ngujui'i ngu' ji'i, lo'o la cui' jua'a ná nda ngu' ni sca si'yu ji'i. ¹² Xa' nda xu'na yuu bi' ji'i chaca msu ndyaa, cha' jña yu na nu ntsu'u lo cña bi'. Pana lo'o yu bi', ti'i tsa ngua'ni quicha ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'i, ña'a cuayá' nu ngulo'o ngu' ji'i nde chuy' lo'o bi'.

¹³ 'Lo'o li' ngulacua ti' xu'na yuu bi': "¿Ñi'yä cua'ni na' juani? Ndi'ya cua'ni na': Ta na' ji'i sñi' y cui' ca na' nu tyaca'a tsa jna' cha' tsaa ca bi'. Ná tyiquee' tyaja'a ngu' taquiya' ngu' ji'i yu bi'", nacui xu'na yuu bi' li'.

¹⁴ Nu lo'o na'a ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' ji'i yu cuañi' cha' lijyä yu, li' ndi'yä nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'!

"Yu cua laca nu nti' cha' qui'ya ji'i cña re. ¿Ñi'yä cua'ni na cha' cujuui na ji'i cha' tyanu cña re ji'na, cha' caca na xu'na lo'o re?" nacui nu ngu' cuxi bi' ji'i tya'a ngu' li'. ¹⁵ Hora ti ngulo'o ngu' ji'i sñi' xu'na yuu bi' chuy' lo'o. Li' ndyujuii ngu' ji'i.

Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndyuna cuii bi':

—¿Na laca cua'ni nu xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' cuxi bi', nti' mä?
¹⁶ Nclyacua ti' na' cha' cña y cui' xu'na yuu tu'ni, cha' cujuui ji'i nu ngu' cuxi bi', lo'o li' ta yuu bi' ji'i xa' ñati cha' cua'ni ngu' cña ndacua.

Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nacui ngu':

—¡Ná cua'ni y cui' Ndyosi jua'a!

¹⁷ Na'a tsa Jesús ji'i ngu', li' xa' nchcui' lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ni cha' laca nu nchcui' quityi cusu' ji'i y cui' Ndyosi lacua? Ndi'ya nchcui' quityi bi':
La cui' quee tonu nu nguxcuña cuityi ni'i ji'i cha' ná tso'o ña'a nti' ngu', cua ngujui cña nu cua'ni quee bi' juani;
ndu bi' su ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

¹⁸ Na' lacä ñi'yä laca quee tonu bi' —nacui Jesús—, cha' ñi'yä nu ngua'ni cuityi ni'i lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni mä lo'o na'. Pana si nti' ñati cua'a ji'i cha' jna', ngaa tso'o tyi'i ñati bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'i ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna' lo'o tya ngutili' ngu' nde chalyuu.

Cha' ji'i cñi cña loo ngu'

¹⁹ Lo'o li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, ngua ti' ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús cha' tyaa lo'o ngu' ji'i preso la cui' hora bi'; cua ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' ji'i y cui' ngu' nchcui' Jesús lo'o nchcui' yu cuii bi'. Pana ntsii ngu' xi ji'i ñati quichi bi'. ²⁰ Li' ngusta ngu' ji'i ñati cha' tyu cuä ji'i Jesús, cha' cui'ya ngu' cuentya ni cha' ta yu; cuaana ti ngua'ni ngu' jua'a, cha' culacua ti' Jesús cha' ñati tso'o

laca ngu'. Na cua nti' ngu' cha' cuna
ngu' sca cha' nu tyu'u tu'ba Jesús,
lo'o li' xqui'ya cha' bi' taca ji'i ngu'
sta ngu' qui'ya ji'i yu. Li' tyaa lo'o
ngu' ji'i yu ya' ngu' gobierno, cha'
cua'ni cuayá' ngu' ji'i yu. **21** Bi' cha'
nchcuane ngu' cuiñi bi' ji'i Jesús li':

—Mstru —nacui nu ngu' cuiñi bi'—,
jlo ti' ya cha' xcui' cha' liñi nchcui'
nu' u. Tso'o tsa ndyu'u lcaa cha'
nu ngulu'u nu' u. Si'i na tyaca'a la
ndu'ni nu' u ji'i sca ngu'; masi culiya'
ngu', masi nchca tsa ji'i ngu', stu'ba
ti ndu'ni nu' u lo'o cua ña' a ca ñati.
Cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi nclu'u nu' u.
22 Tyu'u cha' clyu ti' jinu' u, cacha' liñi
nu' u ji'i ya: ¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na
cha' ta na cñi cña loo na ji'i rey tlyu
nu ndi'i xa' tsu' bi', o tso'o la si ná ta
na cñi cña loo ji'i rey bi'? —nacui ñati
bi' ji'i Jesús.

23 Ngua tii Jesús ña' a cha' cuiñi
nu ntsu'u tyiquee ngu' lo'o nchcuane
ngu' ji'i yu jua' a. Li' nacui yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' ma
jua' a lo'o na'? —nacui yu ji'i ngu'—.
24 Culu'u ma sca cñi plata 'na.

Li' ngulu'u ngu' nu cñi plata bi' ji'i
yu.

—¿Tilaca laca nu ca ji'i lcui nu nga' a
chu' cñi re? ¿Ti ji'i xtañi yu nu nscua
chu' cñi re? —nacui Jesús ji'i nu ngu'
cuiñi bi' li'.

25 Nguxacui ngu' cha' ji'i yu li':

—Xtañi rey tlyu nu ndi'i xa' tsu', bi'
nga' a chu' cñi cua —nacui ngu' li'.

—Tso'o —nacui Jesús li'—, ji'i rey
tlyu bi' tya ma lcaa na nu nga' a cha'
ta ma ji'i lacua; jua' a ji'i ycui' Ndyosi
tya ma lcaa na nu ntsu'u cha' tya ma
ji'i Ni.

26 Ná ngujui ñi'ya nu sta ngu' qui'ya
ji'i Jesús nde su ndi'i ngu' quichí bi'.
Pana ndube tsa ti' ngu' ji'i yu xqui'ya
cha' nu cua nguxacui yu ji'i ngu' bi',
bi' cha' ti tya ndyaa ti'i ngu' bi' li'.

*Nchcuane ngu' ji'i Jesús ñi'ya caca
nu lo'o tyu'u jyo'o ñati chaca quiya'*

27 Ca tiya' la li' ndyalaa chaca taju
ngu' judío, ndyaa na' a ngu' ji'i Jesús.
Ngu' saduceo laca ngu' bi', ngu' nu
nacui cha' ná ntsu'u ni sca jyo'o nu

taca ji'i tyu'u chaca quiya'. **28** Lo'o li'
nacui ngu' bi' ji'i Jesús:

—Mstru —nacui nu ngu' cuiñi bi'—, nu ngua
sa'ni nguscua jyo'o Moisés sca cha'
lo quityi nu ndyanu ji'na. Ndi'ya
nchcui' cha' bi': nu lo'o cua ngujui
sca nu qui'yu lo'o ndyanu ti'i clyo'o
yu, si ná ndi'i ni sca sñi' ngu', li' ntsu'u
cha' ji'i tya'a ngula yu nu ntucua ycui'
ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna' a ti'i
bi'. Lo'o caja sñi' ngu' li', sñi' tya'a
yu nu cua ngujui laca sñi' clyo' ñacui
ngu'. **29** Pana ndi'ya ngua sca quiya':
Nguti'i cati tya'a ngu' qui'yu xcui'
tya'a ngula ngu'. Ngujui clyo'o nu
cusu' la, pana ngujui yu lo'o bilya
caja ni sca sñi' yu. **30** Tya'a ngula
yu nu nchca tyucuaa ngujui clyo'o
lo'o nu cuna' a ti'i bi' li', pana la cui'
ti ngujui yu lo'o bilya caja sñi' yu.
31 Lo'o jua' a tya'a ngula yu nu nchca
tyuna, bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuna' a
bi'; jua' a lcaa tya'a ngu' bi', ngujui
clyo'o ngu' lo'o nu cuna' a bi'. Pana
ngujui ca ta'a cati tya'a ngu' qui'yu
bi', lo'o ni sca sñi' ngu' ná ntsu'u lo'o
nu cuna' a bi'. **32** Ca su ndye cha' li',
lo'o nu cuna' a bi' ngujui li' —nacui
ngu' ji'i Jesús—. **33** Nu lo'o tyu'u lcaa
jyo'o chaca quiya', ¿tilaca laca nu caca
clyo'o nu cuna' a bi' chañi ca? Lo'o
ngutu'u nu cuna' a bi' chalyuu, ngujui
clyo'o cho' lo'o tsaca yu, lo'o li' ngujui
clyo'o cho' lo'o chaca yu, ña' a cuayá'
nu ngujui clyo'o lo'o ca ta'a cati tya'a
ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu chañi ca cha'
ngua clyo'o cho' bi'?

34 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu'
bi':

—Nde chalyuu cua ña' a ca ngu'
qui'yu lo'o ngu' cuna' a ndyiji clyo'o
ngu'. **35** Pana ñati nu caja chaca cha-
lyuu nu ná nga' a cha' tye ji'i ngu' ca
slo ycui' Ndyosi ni, nu lo'o tyu'u ngu'
bi' chaca quiya', nga'aa caja clyo'o
ngu', ni nga'aa ta ngu' ji'i sñi' ngu'
cha' caca clyo'o ngu', **36** cha' ca bi'
nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' tsiya' ti.
Caca ngu' bi' ñi'ya laca xcä nu ndi'i
slo ycui' Ndyosi; caca ngu' sñi' ycui'
Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ndyu'u ngu'
chaca quiya'. **37** Jyo'o cusu' Moisés

ndacha' ji'na cha' chañi cha' tyu'ú jyo'o ñat_i chaca quiya'. Lo quityi bi' nguscua Moisés ñi'ya ngua lo'o na'a yu yaca ca'cña ti nu ndyat_u quii' tyu-cui ña'a lo yaca bi', pana ná ndye ndyaqui bi'. Li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi laja quii' bi' lo'o nacui Ni cha' Xu'na jyo'o Abraham laca Ni, Xu'na jyo'o Isaac laca Ni, Xu'na jyo'o Jacob laca Ni. Ñat_i tya'a na nu nguti'i chalyuu re cua sa'ni la ngua ngu' jyo'o bi'. ³⁸ Pana ná nacui quityi bi', cha' na cua ngua ycui' Ndyosi Xu'na ngu' bi', masi ña'a ti tya laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; jua'a ndyu'u cha' bi'. Bi' cha' lo'o ji'i ñat_i lu'lú laca Ni loo, lo'o jua'a nti' tsa Ni cha' lcaa ñat_i chalyuu tyi'i cuentya ji'i ycui' Ni —nacui Jesús.

³⁹ Li' nacui sca tucua ti mstru cha' jo'ó bi' ji'i Jesús:

—Cusu', tso'o tsa nchcui' nu'u —nacui ngu' ji'i.

⁴⁰ Ndyutsii ngu' li!. Nga'aa ngua'ni tyiquee ngu' cha' chcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o Jesús.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i nu Cristo

⁴¹ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nacui ngu' cha' rey David ngua jyo'o cusu' ji'i Cristo?

⁴² Ndi'ya cha' nguscua ycui' David bi' lo quityi Salmos:

Ycui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui ji'i Cristo nu Xu'na na!:

"Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' 'na, cha' stu'ba ti caca nu'u loo lo'o na!", nacui Ni,

⁴³ "ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i lcaa tya'a cusu'u nu'u", nacui ycui' Ndyosi ji'i Cristo li'.

⁴⁴ Xu'na na', ngua'ni ycui' David ji'i Cristo. ¿Ñi'ya caca chcui' ngu' cha' jyo'o cusu' ti ji'i Cristo ngua David lacua?

Ngusta Jesús qui'ya ji'i mstru cha' jo'ó bi'

⁴⁵ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Lo'o jua'a lcaa ñat_i nu ndi'i slo nchca'a jyaca ngu' ji'i cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

⁴⁶ —Tii ti ti' ma cha' ná cñilo'o mstru cha' jo'ó jua ji'i ma. Ndiya tsa ti' mstru bi', cha' laca ngu' tlyu; bi' cha' lacu' ngu' bi' late' tyucui cu', cha' lye tsa cua'ni ch_ingu'loo ngu' bi' lo'o tsaa ngu' bi' lcaya', jua'a nti' ngu' mstru bi'. Xcui' lo yaca xlyu nu tso'o la ña'a ntyucua ngu' bi' ne' laa ji'i ngu', jua'a ntyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndya'a ngu' bi' ta'a. ⁴⁷ Hasta nxlyaaá ngu' bi' ña'a tsaca ni'i ji'i nu cuna'a ti'i. Cñilo'o ti ngu' bi' ji'i ñat_i cha' ñat_i tso'o laca ngu' bi'; bi' cha' quiña'a tsa cha' jo'ó nchcui' ngu', tyiquee' tsa nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi li'. Pana tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'; bi' cha' tlyu la cha' ti'i caca ji'i ngu' bi', lye la chcubel' ngu' bi' li'.

21

Cha' tso'o ji'i nu cuna'a ti'i

¹ Lo'o li' na'a Jesús ji'i ngu' culiya' nu ndya'a ne' laa, cha' nsu'ba ngu' cñi ne' cñá' su tyu'u msta. ² Lo'o jua'a na'a yu ji'i sca nu cuna'a ti'i nu ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' cñá' bi'. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o tya'a ndya'a yu:

—Chañi cha' nu nda na' lo'o ma, cha' quiña'a la cñi nda nu cuna'a ti'i jua que lcaa xa' ñat_i. ⁴ Nu ngu' culiya' jua ni, nda ngu' xi cñi nu cua ntyucua ti ji'i ngu'; lo'o nu cuna'a ti'i jua ni, ti'i tsa, pana cua nda ma' lcaa nu ntsu'u ti xi ji'i ma' cha' tyiji yu'u ji'i ma' chalyuu re.

Ngulala ti cat_i nu laa tonu bi'

⁵ La cui' hora ndu xi ñat_i nchcui' ngu' cha' ji'i laa tonu bi', lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i quee nu tso'o tsa ña'a nu ntsu'u ji'i laa bi'; nchcui' ngu' cha' ji'i na nu tso'o tsa ña'a, na nu cua nda ngu' ña'a msta ti ji'i cha' caca tso'o la ña'a ne' laa bi'. Li' nchcui' Jesús cha' ji'i laa bi':

⁶ —Tyalaa ts_a nu tye cha' ji'i lcaa na nu ña'a cu'ma re juani cat_i, ña'a cuayá' nu nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a ch_u' tya'a.

Cha' ti'i nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

7 Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:
—MSTRU, ¿ni jacua' caca cha' bi'?
—nacuīngu' ji'i Jesús.— ¿Ñi'ya caca
ca cuayá' ti' ya lo'o cua caca ti cha'
cuxi bi'?

⁸—Cui'ya mā cuentya —nacui Jesús
li'—, cha' ná tucui cñilo'o ji'i mā.
Quiña'a tsa ngu' caā ngu' nu ñacui
cha' Cristo laca ycui' ca ngu': "Juani
ndyalaa tyempo bi\"", ñacui ngu' bi'.
Pana ná xñi mā cha' ji'i ngu' bi'. ⁹ Nu
lo'o caja cha' ji'i mā cha' cua lijya
tyempo cusuu, masi nde quichí tyi
mā, masi tyijyu', ná cutsii mā li'.
Nga'a cha' caca lcaa cha' bi' clyo la,
pana tya lyiji tyalaa hora tye chalyuu.

10 Li' tyá nda la Jesús cha' lo'o ngu':
—Xuu tyá'a ñatí sca tsu' lo'o ngu'
chaca tsu', jua'a xuu tyá'a ñatí sca
quichi tlyu lo'o ñatí chaca quichi
tonu. 11 Lye tsa clyacui chalyuu li',
lye tsa caca jbi'ña ji'i ngu'; cua ña'a
ca quichi caa quicha tyáala nu xñi ji'i
lcaa ngu' li'. Lye tsa ña'a caca nde cua,
tyi'i yutsii tyá chalyuu lo'o ña'a ngu'
sca na tlyu nu tyaca nde cua.

12 'Lo'o cu'maq ni, nu lo'o tyaa lue eug.
caca cha' bi', li' xñi ngu' ji'i ma cha'
sca' ngu' ji'i ma, ta ngu' cha' ti'i ji'i
ma, sta ngu' qui'ya ji'i ma su ndyu'u
ti'i ngu' ne' laa; lo'o jua'a su'ba ngu'
ji'i ma ne' chcuaq, tsaa lo'o ngu' ji'i
ma slo rey, jua'a slo xa' ngu' nu laca
loo, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' 'na.

13 Masi cuxi tsa caca cha', pana caja tyempo ji'i ma cha' chcui' ma cha' jna' lo'o ngu' li'. **14** Ná quiña'a tsa cha' clyacua ti' ma yala la, ñi'yä nu chcui' ma lo'o ngu' nu laca cña cha' cua'ni lyaá ycui' ca ti ma ji'i ma. **15** La cui' hora bi' cua'ni na' cha' ca'ya cha' hique ma cha' ca jlo ti' ma ñi'yä nu chcui' ma lo'o ngu' bi', cha' ná caja cha' nu xtyacui ty'a' cusuñ ma lo'o ma, cha' ná caja ñi'yä nu chcui' loo ngu' ji'i ma. **16** La cui' sti ma, la cui' ngu' ty'a' ngula ma, masi ty'a' tyijyu' ti ma, masi ty'a' tso'o ma, la cui' ca ngu' bi' tsaa lo'o ngu' ji'i ma slo ngu' tisiya. Lo'o ntsu'u cu'ma nu cujuii ngu' ji'i ma li', **17** cha' tyucui ña'a chalyuu ntsu'u quiña'a tsa ngu'

nu ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma xqui'ya na'. ¹⁸ Pana ná chcuna' ni sca quichá' hique cu'ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁹ Nu lo'o cua ndalo ma ji'i lcaa cha' cuxi bi', li' tya caja chalyuu ji'i ma lo'o cua ndye cha'.

20 'Pana nu lo'o ña'a ma cha' nsu'ba
lo'o ngu' cusuu tyi'i ca to' quichi
Jerusalén re, li' ca cuayá' ti' mā cha'
cua tye ti cha' ji'i quichi tyi ma re.
21 Lo'o li' lcaa cu'mā, lo'o lcaa ngu'
nu tya ndi'i loyuu su cuentya Judea
re, ngl'a cha' xpa ma txaaz ma tylu.

*Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa
yuci' nu cua nda Ni ji'i lijya cha' caca
ñati*

25 'Tyu'u tucua cuayá' nu tyaca^ña'a
ngu' lo cuichaa li', jua'a lo co', la cui'
jua'a lo cualya nu ntsu'u nde cua.
Lo'o li' lye tsa quichi cha' hiique ñati
chalyuu; cutsii tsa ngu' li', xqui'ya
cha' lye tsa cañi ntyiji'i clyoo' lo hitya
tyujo'o. 26 Hasta tyucua ti ti'i ñati,
xqui'ya cha' cutsii tsa ngu' laja lo'o
ntajatya ngu' si tyo caca la cha' cuxi
bi'; lye tsa culacua ti' ngu' na ca caca
chalyuu. Lo'o jua'a lye tsa quiña lcaa
cuii nu ntsu'u nde cua. 27 Li' ña'a ngu'
ji'i ycul' na' nu cua nda Ni 'na liyqa
cha' caca na' ñati, ña'a ngu' lo'o tyaa

na'laja coo nu ndubi tsa ña'q. Tlyu tsa chacuayá' ngujui jna' cha' tyaq na' li'; jua'a lye tsa quiji'i xee loo na' lo'o cqa na' li', nu lo'o caca na' loo. ²⁸ Nu lo'o xana caca cha' bi', li' cua'ni tlyu ma tyiquee ma, taca ca chaa ti' ma chaca quiya' cha' cua ngulala tsa clyáá ma li' —nacui Jesús.

²⁹ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuij re lo'o ngu' li':

—Ña'a ma xi ji'i cua ña'a ca yaca quityi, ña'a ma xi ji'i yaca ntsati; ³⁰ lo'o ña'a ma cha' cua ntyucua laca', li' nchca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala ti caca ni tyo. ³¹ La cui' jua'a caca lo'o caca lcaa cha' nu cua nchcui' na', li' ca cuayá' ti' ma cha' cua cqa ti y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo. ³² Chañi cha' nu nda na' lo'o ma —nacui Jesús—, caca lcaa cha' bi' lo'o bilya tye cha' ji'i ñati nu lu'u chalyuu juani. ³³ Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu, pana ná tye cha' ji'i cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma; nga'a cha' caca cha' bi'.

³⁴ 'Cui'ya ma cuentya, cua'a ma ji'i y cui' ca ma cha' tii ti ti' ma tyi'i ma lo'o tyalaa tsä bi'; si culiji yu'u ti ma chalyuu ji'i ma jua'a ti lo'o ndya'a tsa ma calle, lo'o cu'bi ti ma, la cui' jua'a si ntsu'u tyuu ty'a cha' nu ndube tsa ti' ma ji'i, ná caca tyi'i ma tii ti ti' ma li'. Ñi'ya ndyacu sca lco'o, ³⁵ jua'a caca nu lo'o tyalaa tsä bi' ca su ndi'i lcaa ñati lu'u tyucui ña'a chalyuu. ³⁶ Tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu lacua. Lcaa tyempo chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i ma, cha' talo ma lo'o caca cha' cuxi bi' chalyuu. Lo'o li' caja ñi'ya nu tyalaa ma su tyucua y cui' na' nu cua nda Ni 'na liyaa cha' caca na' ñati, cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu'!.

³⁷ Lcaa tsä ndacuq ndya'a Jesús nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa tonu ca quichi Jerusalén bi'; lcaa talya ndyu'u yu ndyaa yu ndi'i yu nde lo ca'ya nu ntucua cacua ti, nu naa ca'ya Olivos. ³⁸ Lcaa tsä, talya tsa ndya'a quiña'a ñati

ne' laa tonu bi', cha' cuna ngu' ni cha' nda Jesús.

22

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'i Jesús

¹ Cua ngulala ta'a nu lo'o ndacu ngu' judío sca lo xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya'; ta'a pascua, jua'a naa ta'a bi'. ² Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni, nclyanu ngu' ñi'ya caca cha' cujuui ngu' ji'i Jesús, masi ntsij ngu' ji'i ñati quichi.

³ Li' ndyatí y cui' nu xña'a nu naa Satanás ne' cresiya ji'i Judas Iscariote, masi la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca yu bi'. ⁴ Bi' laca nu ndyaa, ndyaa na'a ji'i ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ji'i ngu' nu laca cña ne' laa. Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi' ñi'ya nu cua'ni yu cha' tya yu ji'i Jesús ya' policía, cha' tyaq lo'o ngu' ji'i slo sti jo'ó bi'. ⁵ Tso'o tsa ngua ti' ngu' sti jo'ó bi'. Lo'o li' nacui' ngu' bi' ji'i yu cha' ta ngu' cñi ji'; ⁶ ngüiñi cha' ji'i yu lo'o ngu', bi' cha' nguxana yu ngulana yu ñi'ya nu cua'ni yu cha' tyaq lo'o yu ji'i Jesús laja lo'o ná ndi'i ñati.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

⁷ Li' ndyalaa tsä ta'a nu ndacu ngu' xlyá tiji; la cui' tsä bi' ntsu'u cha' cujuui ngu' xlyá cuañi' cha' cacu ngu' sii ta'a pascua bi'. ⁸ Li' ngulo Jesús cña ji'i Juan lo'o ji'i Pedro:

—Yaa clyá ma cha' cua'ni cho'o ma sii nu cacu na cuentya ji'i ta'a pascua —nacui yu ji'i ngu' bi'!

⁹ Li' nchcuane ngu' bi' ji'i yu:

—¿Macala nti' nu'ü cha' cua'ni cho'o ya sii bi'?

¹⁰ Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Nu lo'o tyalaa ma to' quichi, li' tyacua tya'a ma lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca te'lí hitya scü yu —nacui Jesús—. Tyu'u lca'a ma ji'i yu ña'a cuayá' nu tyalaa ma toni'i su tyatí yu ni'i. ¹¹ Li' chcui' ma lo'o ngu' ca tyi bi': “Ndi'ya ñacui' mstru ji'na jinu'ü: ¿Macala ntucua cuarto su cqa na' cha' cacu na' sii lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a

'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua re?" —nacui mä ji'i yu. ¹² Li' culu'u yu sca cuarto ji'i mä, sca cuarto tlyu ca cuä la nu cua laca ngua tso'o. Ca bi' cua'ni cho'o mä sii bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

¹³ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' bi' li'; lo'o ñi'yä nu nacui Jesús ji'i ngu' cha' caca cha' bi', jua'ä ngua cha'. Li' ngua'ni cho'o ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua bi'.

¹⁴ Nu lo'o ndyalaa hora cha' cacu ngu' sii, li' ndyaa tucua Jesús to' mesa lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i bi'.

¹⁵ Li' nacui yu ji'i ngu' bi':

—Tya sa'ni nti' tsa na' cha' cacu na' sii ta'a pascua re lo'o cu'mä, nu lo'o tya lyiji ti cajaa na' —nacui Jesús—.

¹⁶ Nti' na' cacha' na' ji'i mä cha' ni chaca quiya' nga'aa cua'ni na' ta'a re lo'o cu'mä ña'ä cuayá' nu tye chalyuu, lo'o li' cacu na stu'ba ti lo'o caca ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa ñati.

¹⁷ Li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi li'. Ndi'ya nacui yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i bi' li':

—Co'o mä vino nu ntsu'u ne' vaso re, lo'o jua'ä ta mä vino re co'o ca ta'a tya'a mä —nacui Jesús li'—.

¹⁸ Chañi cha' nu ndacha' na' ji'i mä, cha' nga'aa co'o na' vino lo'o mä ña'ä cuayá' nu caca ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa ñati.

¹⁹ Nu lo'o cua ntsu'u xlyá bi' ya' Jesús, li' ndya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi, cuati ngusa'be yu xlyá bi', cha' tacha ji'i ngu'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Nde laca na', ycui' cuaña' na' laca re. Na cua nda ycui' Ndyosi Sti na' 'na cha' cajaa na' cha' caca tso'o cha' ji'i cu'mä. Tyi'u ti' mä 'na lo'o cacu mä xlyá re.

²⁰ La cui' jua'ä ngua'ni Jesús lo'o vaso bi' lo'o ndye ndyacu ngu'.

—Lo'o co'o mä vino re tyi'u ti' mä ji'i cha' cucui nu cua quiñi ti ji'i ycui' Ndyosi lo'o mä —nacui Jesús li'—. Nu lo'o cajaa na' lo crusí, li' tyalú tañi na' xqui'ya cu'mä.

²¹ 'Pana nga'ä yu juani la cui' yu nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' cuxi; stu'ba ti nga'ä yu bi' to' mesa re lo'o

na' —nacui Jesús li'—. ²² Nga'ä cha' tsa'a na' nu cua lijyaä cha' caca na' ñati, tsa'ä tyucui su cua nscua cuayá' cha' tsa'ä cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti na!. Pana tya'na tsa nu qui'yu nu cua cujui' ti cresiya 'na ji'i ngu' cuxi bi'.

²³ Li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ndi'i ti ngu':

—¿Tilaca laca nu tya ji'i mstru ji'na re ya' ngu' xña'ä? —nacui ngu'.

Nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'ä ti ngu'

²⁴ Lo'o ti nguxana ngu' nchcui' tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ndyaca tsa'ä ti ngu', nchcui' ngu' cha' ji'i tilaca nu caca loo la ji'i tya'a ngu'. ²⁵ Laja li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Cua ña'ä ca xu'na chalyuu, tso'o tsa nclyo bi' cña ji'i ñati ji'i; ñati nu tso'o tsa ndu'ni laca nu laca loo bi', nacui ngu' li'. ²⁶ Pana cu'mä ni, ná ntsu'u cha' cua'ni mä jua'ä lo'o tya'a mä. Ndi'ya cua'ni mä tso'o la: nu lo'o nti' mä cha' ndulo la cha' ji'i mä que cha' ji'i tya'a mä ni, li' nga'ä cha' cua'ni mä ñi'yä si laca mä nu cuañi' la ji'i tya'a mä —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Jua'ä cu'mä nu nti' mä culo mä cña ji'i tya'a mä ni, nga'ä cha' cua'ni mä cña cuentya ji'i lcaa tya'a mä. ²⁷ ¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji'i lacua? ¿Ha nu ntucua to' mesa cha' cacu? ¿Ha msu nu nxacu ji'i yu? Chañi cha' yu nu ntucua to' mesa ni, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i, cha' bi' laca xu'na ngu'. Pana nu na' ni, ñi'yä si laca na' sca msu ji'i mä, jua'ä ti ndi'i na' laja cu'mä —nacui Jesús—.

²⁸ 'Cu'mä ni, cua ndi'i mä lo'o na' lcaa tyempo lo'o nchcube' na' ndi'i na' chalyuu re, ²⁹ bi' cha' ta na' sca cña tso'o nu cua'ni mä cha' caca mä cña lo'o na'; cña bi' cacá ñi'yä laca cña nu nda Sti na' 'na, cha' caca na' loo.

³⁰ Nga'ä cha' stu'ba ti cacu mä co'o mä lo'o na' ca su tlyu bi' su tyucua na'; nga'ä cha' stu'ba ti tyi'i mä lo'o na' nu lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati; lo'o jua'ä cua'ni cuayá' mä ji'i tya'a ñati mä, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel tya'a na.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti

³¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro bi':

—Simón —nacui—, laca cha' ñi'ya laca si cua ngüijña Satanás chacuayá' cha' cua'ni lya' ti' ji'i lcaa cu'ma; cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i ma, cha' xcutsii yu ji'i ma. Ñi'ya laca lo'o nscuui' ngu' ji'i si'yu trigo cha' tyubii ji'i, jua'a cua'ni yu lo'o ma, nti' yu. ³² Pana cua ngüijña na' ji'i ycui' Ndyosi Sti na' cha' jinu'u Pedro, cha' ná tye cha' jlya ti' nu'u 'na. Lo'o cua nteje tacui cha' cuxi bi' hi, nu lo'o xa' chcui' nu'u cha' 'na, li' taca xtyucua nu'u ji'i xa'la tya'a ma cha'tso'la xñi ngu' cha' 'na.

³³ —Cusu' —nacui Simón li'—, ná ndu'ni cha' jna' masi tsa'a lo'o nu'u ne' chcuā, masi cajaa na' lo'o nu'u —nacui ji'i Jesús.

³⁴ —Ndi'ya nchcui' na' lo'o nu'u juani, Pedro —nacui Jesús ji'i—, cha' nu lo'o tya lyiji xil'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacui nu'u cha' ná nslo nu'u 'na.

Cua ngulala ti hora nu chcube' Jesús

³⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Nu lo'o ngulo na' cña ji'i ma cha' tsaa ma xa' quichí nu ná lo'o cujuí cñi ji'i ma, ná lo'o xa' cujuí, ná lo'o caña ji'i ma, ¿ha ntsu'u na nu lyiji ji'i ma li?

—Ná sca na lyiji ji'i ya li' —ngux-acu'i ngu' cha' ji'i.

³⁶ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Jua'a ngua tu'ni, pana xa' ña'a nga'a cha' cua'ni ma juani. Nu cu'ma nu ntsu'u cujuí cñi ji'i ma ni, lo'o bi' cui'ya ma tsaa ma, lo'o xa' cujuí lo'o; si ná ntsu'u maxtyi cusuu ji'i ma, nga'a cha' cujuí ma ste' ma cha' cui'ya ma maxtyi. ³⁷ Jua'a cha' nchcui' na' lo'o ma cha' nga'a cha' tyu'u tucua cha' cuxi nu nchcui' quityi cusu' cha' caca 'na. Ndi'ya nscua cha': “Ñi'ya nu ndu'ni ngu' lo'o ñatj cuxi, jua'a cua'ni ngu' lo'o ycui' Cristo”. Lcaa cha' nu nscua cha' caca

'na, jua'a caca 'na tu'ni —nacui Jesús ji'i ngu'.

³⁸ Li' nacui ngu' bi' ji'i:

—Cusu', nde ntsu'u tucua tya'a maxtyi cusuu —nacui ngu'.

—Cuayá' cua lacua —nacui Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³⁹ Li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca lo ca'ya Olivos, ñi'ya nu ndu'ni ti yu. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', ndu'u lca'a ngu' ji'i yu li'. ⁴⁰ Nu lo'o ndyalaa ngu' ca bi', li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cha' ná tyijiloo nu xña'a ji'i ma —nacui.

⁴¹ Li' ndu'utsu' Jesús nde slo ngu' ña'a cuayá' nu tyalaa sca quee cū na, ca bi' ndyatū sti' Jesús cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi.

⁴² —Sti na' —nacui yu—, ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu caca cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³ Li' ndu'u tucua sca xcā nu ngutu'u slo ycui' Ndyosi nde cuā, cha' ta la juersa ji'i Jesús. ⁴⁴ Nu lo'o lye tsa nchcube' Jesús, li' lye la nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o li' ntyucua jatá Jesús, ndyalú nchcua' lo yuu; ñi'ya si nchcua' tañi ycui', jua'a ña'a.

⁴⁵ Ndye nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu, li' nguxtyuu yu ñaa yu slo nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. Li' nquije ngu' ji'i yu, ndi'i ngu' laja' ngu' cha' ndye juersa ji'i ngu', cha' xñi'ji' tsa ti' ngu'. ⁴⁶ Li' nacui yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca ndi'i ma laja' ti ma? Tyatū clya ma cha' chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná tyijiloo nu xña'a ji'i ma.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

⁴⁷ Tya nchcui' ca Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa quiña'a tsa ñatj. Nu naa Judas bi', tsaca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ni, ngulu'u yu tyucuiji'i ngu' quiña'a bi'.

Ñaa yu ca slo Jesús cha' chcuicha' yu saca' Jesús. ⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o yu bi':

—Judas —nacui—, ¿ha bi' cha' chcuicha' nu'u 'na cha' tya nu'u 'na ya' ngu' cuxi, na' nu cua nda Ni 'na lijyaq cha' caca na' ñati?

⁴⁹ Lo'o na'a ngu' nu ndu lo'o Jesús ñi'ya caca cha' bi', li' nchcuane ngu' ji'i yu:

—Cusu'—nacui ngu'—, ¿ha cua'a ya jinu'u lo'o maxtyi, cha' ná caa' ngu' cua?

⁵⁰ Li' ngusicuā tsaca tya'a ngu' bi' maxtyi ji'i yu, ngusi'yu yu jyaca sca msu ji'i xu'na sti jo'ó; ngusi'yu cu' yu scua' jyaca la'a tsu' cui' ji'i yu. ⁵¹ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Cuayá' tsa lo cua ti. Ta ti'i ma maxtyi ji'i ma.

Li' ngusta ya' Jesús lo scua' jyaca msu bi', ngua tso'o ca scua' jyaca yu li'. ⁵² Lo'o ti nchcui' Jesús lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' nu laca cña ne' laa, jua'a lo'o ngu' cusu' ji'i quichi, lcaa ngu' nu ñaa cha' tyaa lo'o ngu' ji'i:

—¿Ha na ndu'u cu'ma lijyā mā lo'o maxtyi ji'i ma, lo'o yaca ji'i ma, cha' quiyi'i yaca mā 'na ñi'ya nu ntyiji'i na ji'i sca cuaana? ⁵³ Lcaa tsā lo'o nguti'i na' lo'o cu'ma ne' laa tonu bi', ni sca quiya' ná ngusacui ya' cu'ma 'na. Pana cua ngujui xi tyempo ji'i ma cha' cua'ni mā cha' cuxi bi' juani, cha' cua nda nu xñā'a chacuayá' ji'i ma; la cui' nu bi' laca loo ji'i ma.

Lye tsa nchcui' Pedro cha' ná nslo yu ji'i Jesús

⁵⁴ Lo'o li' ngusñi ngu' ji'i Jesús cha' caca preso, ndyaa lo'o ngu' ji'i nde toni'i ji'i xu'na sti jo'ó. Lo'o Pedro ni, ndyaa lca'a yu ji'i ngu' tyijyu' ti li'.

⁵⁵ Ca bi' nguxtyu'u ngu' xi quii' cla'be la su laja to' ni'i, lo'o li' ndyu'u til'i ngu' to' lquii' bi'; lo'o Pedro ndyaca'a laja ngu'. ⁵⁶ Li' na'a sca nu cuna'a cua' ji'i ngu' cha' lo'o Pedro nga'a to' lquii' bi'. Ña'a tsa nu cuna'a bi' ji'i yu, li' nchcui' lo'o ngu':

—Lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o nu Jesús bi'—nacui ji'i ngu'.

⁵⁷ Hora ti nguxacui Pedro cha' ji'i nu cuna'a bi':

—Ma' cusu', ná nslo na' ji'i yu jua —nacui Pedro li'.

⁵⁸ Ca tiya' la xi na'a chaca ñati ji'i.

—Lo'o nu'u laca tya'a ndya'a ngu' jua —nacui ñati bi' ji'i Pedro.

—Si'i na' —nacui yu—. Ná laca na' tya'a ndya'a ngu' jua —nacui Pedro ji'i ngu'.

⁵⁹ Cua nteje tacui sca hora, li' nchcui' chaca ñati lo'o tya'a ndya'a ti yu ndacua:

—Chañi cha' lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o preso jua, cha' lo'o yu re laca ngu' Galilea —nacui yu li'.

⁶⁰ —Chocue —nacui Pedro li'—, ná jlo ti' na' ni cha' nchcui' nu'u.

La cui' hora nu lo'o tya ndu Pedro nchcui', li' ngusi'ya sca ndye'e. ⁶¹ Li' nguxtyacui loo Jesús su ndu ne' ni'i, cha' ña'a ji'i Pedro. Hora ti ndyi'u ti' Pedro cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o yu tya tsā la. Ndi'ya'ngua cha' bi': “Nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacui nu'u cha' ná nslo nu'u 'na”, nacui Jesús tya li'.

⁶² Li' ndu'u Pedro nde liya', lye tsa ndyunaa yu cha' ngua xñi'i tsa ti' yu.

Nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús

⁶³ Lo'o ngu' nu ndu cua ji'i Jesús ni, nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús, lo'o jua'a ngujui'i ngu' ji'i yu. ⁶⁴ Ndacu' ngu' cloo Jesús lo'o sca late', cuati ngujui'i ya'ngu' saca' yu. Li' nacui ngu' ji'i yu:

—Ca tii nu'u, ¿tilaca laca nu ngujui'i jinu'u lacua?

⁶⁵ Lo'o jua'a quiñ'a la cha' suba' nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús li'.

Ndu Jesús nde loo ngu' nu laca cña

⁶⁶ Lo'o nguxee, li' ndyu'u ti'i ngu' cusu' ji'i ngu' judío, lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús nde loo fi'a'a taju ngu' tisiya bi'. Ca bi' nguxana ngu' ndacha' ngu' ji'i yu:

⁶⁷ —Cuacha' clya nu'u ji'i ya si nu'u laca Cristo —nacui ngu' ji'i yu.

Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Masi ñacui na' ji'i ma jua'a, ná jlyá ti' ma'na. ⁶⁸ Masi xcuane na' sca cha'

ji'í mä, ná xacui mä cha' 'na. Cua jlo ta' cha' ná culaá mä 'na. ⁶⁹ Pana nde loo la tyucua na' nu lijyäa cha' caca na' ñati, tyucua na' nde la'a tsu' cui ji'í y cui' Ndyosi nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'í Ni.

⁷⁰ Lo'o ti nchcuane lcaa ngu' tonu ji'í yu:

—¿Ha nu'u laca Sñi' y cui' Ndyosi lacua?

Li' xa' nguxacui Jesús cha' ji'í ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' nu nchcui' cu'mä lo'o nacui mä cha' bi' laca na' —nacui yu ji'í ngu'.

⁷¹ —Nga'aa nti' culana na xa' la ñati nu jlo ti' —nacui ngu' li'—. Cua ndyuna lcaa na cha' nu nchcui' yu re. Tu'ba y cui' ca yu cua ndu'u cha' cuiñi.

23

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

¹ Ndatu lcaa ngu' tisiya li', ndyaa lo'o ngu' ji'í Jesús slo Pilato nu ngua gobernador romano tyempo bi'. ² Ca bi' nguxana ngu' ngusta ngu' qui'ya ji'í Jesús:

—Cua ngusñi ya ji'í nu qui'yu re, cha' ndatsaa tsa yu ji'í ngu' judío tya'a ya. Nacui yu cha' ná ntsu'u chacuayá'ta ya cñi cña loo ya ji'í nu laca cña ji'í cu'mä, ngu' romano; lo'o jua'a lye tsa nchcui' yu cha' y cui' yu laca Cristo, ñi'yä si laca yu rey ji'í ya —nacui ngu' ji'í Pilato.

³ Li' nchcuane Pilato ji'í Jesús:

—¿Ha rey ji'í ngu' judío laca nu'u? —nacui.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'í Pilato bi':

—La cui' cha' nu cua nchcui' nu'u, la cui' bi' laca na' —nacui.

⁴ Li' nacui Pilato ji'í ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ji'í xa' la ngu' nu ndya'a lo'o:

—Ná nquije ni sca cha' cuxi 'na cha' sta na' qui'ya ji'í yu re —nacui Pilato.

⁵ Pana nu ngu' bi' ni, chaca quiya' lye la nchcui' ngu', cuii tsa ngusi'ya ngu' ji'í Pilato bi' li':

—Na ngusu'ba ñasi' ti yu re ji'í lcaa ñati Judea lo'o cha' nu ngulu'u yu ji'í ngu' —nacui ngu'—. Nde Galilea

nguxana yu re, lo'o hasta ca nde nclyu'u yu cha' cuxi bi' ji'í ngu' juani.

Ndu Jesús nde loo Herodes

⁶ Lo'o cua ndyuna Pilato cha' bi', li' nchcuane yu ji'í ngu' si nde Galilea ngutu'u Jesús lijyä.

⁷ —La cui' —nacui ngu'.

Li' ndyi'u ti' Pilato cha' ndi'í Herodes quichi Jerusalén tsä bi'. Lo'o nu Herodes ni, laca yu loo loyuu su cuentya Galilea; bi' cha' nda Pilato ji'í Jesús ndyaa slo Herodes bi' li!. ⁸ Lo'o na'a Herodes ji'í Jesús, tso'o tsa ngua tyiquee yu li', cha' cua sa'ni tsa ntí yu ña'a yu ji'í Jesús. Cua ndyuna yu lo'o nchcui' ngu' cha' ji'í Jesús, lo'o nti' tsa yu ña'a yu sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús. ⁹ Quiña'a tsa cha' nchcuane yu ji'í Jesús li', pana ná nguxacui Jesús cha' ji'í yu tsiya' ti. ¹⁰ Lo'o jua'a ndi'í ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ngu' bi' laca nu ngusta qui'ya ji'í Jesús, lo'o juani tya quiña'a tsa cha' cuxi nchcui' ngu' bi' ji'í. ¹¹ Li' ngua'ni lya' ti Herodes ji'í Jesús; jua'a sendaru ji'í yu, cuxi tsa ngua'ni ngu' lo'o. Cha' caja ñi'yä nu xtyí lo'o ngu' ji'í, li' nguxacu' ngu' late' tso'o tsa ña'a ji'í; late' ndubi ña'a ñi'yä ña'a ste' rey nguxacu' ngu' ji'í. Lo'o li' nda Herodes ji'í Jesús ndyaa chaca quiya' slo Pilato. ¹² Tsä bi' ngua stu'ba cha' ji'í Herodes lo'o Pilato chaca quiya'; tya'a cusuu' ngu' ngua ngu' bi', pana juani cua ndyaca tya'a tso'o ngu'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuui ngu' ji'í Jesús

¹³ Li' nguxuti'i Pilato ji'í lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o ji'í lcaa ngu' tisiya, lo'o ji'í lcaa ñati. ¹⁴ Nchcui' yu lo'o ngu' li':

—La cui' cu'mä ñaa lo'o mä ji'í nu qui'yu re slo na', nu nacui mä cha' lye tsa ndu'ni yu cha' ná tyi'í tì ti ngu' —nacui yu ji'í ngu'—. Pana cua nchcui' na' lo'o yu re slo lcaa cu'mä; cua na'a mä cha' ná nquije ni sca qui'ya ji'í yu 'na, ñi'yä nu qui'ya nu ngusta cu'mä ji'í yu. ¹⁵ La cui' jua'a Herodes, ná ngujui ñi'yä qui'ya nu

sta nu cusu' bi' ji'i nu Jesús re, bi' cha' cua nda nu cusu' bi' ji'i yu ñaa slo na' chaca quiya'. Ná sca cha' cuxi ná ngua'ni yu lacua, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu cuentya jna!. **16** Xcube' na' xi ji'i yu clyo, cuati culaá na' ji'i yu li' —nacui Pilato ji'i ngu'.

17 Lcaa yija lo'o ndyaca tsä ta'a pas-cua bi', li' ndu'ni lyaá nu laca gober-nador ji'i sca ti preso jua'q ti; **18** bi' cha' nguxana ngu', tyucui ña'a taju ngu' stu'ba ti, cuii tsa nxi'ya ngu' ndijña ngu' chaca preso ji'i Pilato:

—Si'i nu qui'yu re cua'ni lyaá nu'u ji'i —nacui ngu'—. Yaa lo'o ji'i yu re. Culaá ji'i nu Barrabás bi' cha' tyu'u.

19 Na cua ngusu'ba ngu' ji'i nu Barrabás bi' ne' chcuä xqui'ya cha' ndatsaa tsa ji'i ñatí quichí cha' xqu ty'a ngu' lo'o ngu' xa'tsu' nu laca loo. Cuati cua ndyujuui Barrabás ji'i ñatí.

20 Pana ngua ti' Pilato culaá ji'i Jesús, bi' cha' xa' nchcui' yu lo'o ngu'. **21** Cuii la nguxacui' nu quiña'ä tsa ñatí bi' cha' ji'i Pilato li':

—¡Cujui'i ca'ä clya ji'i yu lo crusí cha' cajaa yu! —nacui' ngu'—. ¡Cujui'i ca'ä clya ji'i yu lo crusí! —nacui' ngu' quiña'ä bi' li'.

22 Nu nchca tyuna quiya' nchcui' Pilato lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' cuxi ngua'ni yu re? Ná nquiye ni sca cha' cuxi ji'i yu 'na —nacui' Pilato—, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu. Tso'o la si na xcube' ti na' ji'i yu, ca tiya' la li' culaá na' ji'i yu.

23 Li' cuii la ngusi'ya ngu' nguxacui' ngu' cha' ji'i nu Pilato bi', cha' cujui'i ca'ä clya ji'i Jesús lo crusí. Lye tsa nchcui' ngu', jua'ä sti jo'ó nu laca loo nchcui' tsa ngu', bi' cha' ntaja'ä Pilato cua'ni ña'a cha' nu ngua ti' ngu'. **24** Li' nda yu chacusayá' cha' caca cha' nu ngüijña ngu'. **25** Lo'o jua'ä ngulo laja ti ji'i yu Barrabás nu ngua'ni tsa cha' cusu, hasta ndyujuui ji'i ñatí, cha' bi' laca nu ngusubi ngu' quichí cha' tyu'u ne' chcuä tyaa tsä bi'. Lo'o li' ndya Pilato ji'i Jesús ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' ña'a cha' nu nti' ti ngu' cua'ni ngu' lo'o.

Ngujui'i ca'ä ngu' ji'i Jesús lo crusí

26 Lo'o li' ndyaa ngu' sendaru, ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujui'i ca'ä ngu' ji'i lo crusí. Li' ndyacua tya'a ngu' sendaru lo'o sca ñatí nu naa Simón, nu lo'o ñaa yu ndyaa yu ne' quixí'; ngu' quichí Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo ngu' cña ji'i yu cha' tsaa lo'o yu ji'i crusí cuentya ji'i Jesús.

27 Quiña'ä tsa ñatí lca'ä ngu' ji'i Jesús ndyaa. Jua'ä ndya'ä quiña'ä tsa nu cuna'ä, ndyunaa tsa ngu'; cuii tsa nxi'ya ngu' cha' tiji' tsa ti' ngu' ji'i Jesús. **28** Li' nguxña'ä Jesús su ndu' ngu' cuna'ä bi', cha' chcui' lo'o ngu':

—Cu'mä ngu' cuna'ä Jerusalén re, ná xi'ya mä xqui'ya na' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Tso'o la xi'ya mä xqui'ya y cui' ca ti ma, cuati xqui'ya sñi' ma.

29 Cua tyalaa ti tyempo cuxi, lo'o li' ñacui' ngu' ndi'ya: “Juani tso'o la ndi'ji nu cuna'ä nu ná ngujui sñi', nu bilya cua'ni cala sca ñatí, nu bilya ta cati' sca nu sube”, ñacui' ngu'. **30** Li' xana ñatí xi'ya ngu': “Tso'o la si clyú ca'ya cuä hichu' na, masi tyacu' cuati yuu hichu' na, cha' tye cha' ji'na tsiya' ti”. Jua'ä ñacui' ngu' li'. **31** Ña'ä mä ñi'ya nu ndyu'ni ngu' lo'o na' juani. ¿Ñi'ya ta cua'ni ngu' lo'o cu'mä ngu' judío li' lacua? Tso'o tsa cha' nu ntsu'u jna'; ntsu'u tsa chalyuu jna', cha' ñi'ya nti' sca yaca cuañi', jua'ä nti' na'. Pana cu'mä ni, ná tso'o cha' nu ntsu'u ji'i mä; na culiji yu'u ti cha' bi' ji'i mä jua'ä ti, cha' ñi'ya nti' sca yaca ncui, jua'ä nti' cu'mä —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

32 Lo'o jua'ä ndyaa lo'o ngu' ji'i tya tyucuaa tya'a ñatí nu tlyu tsa qui'ya ntsu'u ji'i; ndyaa lo'o ngu' ji'i tyucuaa ñatí bi', cha' cujuii ngu' ji'i ñatí bi' stu'ba ti lo'o Jesús. **33** Lo'o ndyalaa ngu' su naa La Calavera (ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o), li' ngujui'i ca'ä ngu' ji'i Jesús lo crusí ca bi'. La cui' jua'ä ngujui'i ca'ä ngu' ji'i tyucuaa ñatí nu ntsu'u qui'ya tlyu ji'i bi'; ngujui'i ca'ä ngu' ji'i tsaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusí nu ndu' la'a tsu' cui' ji'i Jesús, cuati ngujui'i ca'ä ngu'

ji'í chaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi nu ndu la'a tsu' coca. ³⁴ Lo'o tya ndi'í ngu' nu ngujui'i ca'a ji'í ngu' lo crusi, li' nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu:

—Sti na' —nacui yu—, cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'í ngu' re, cha' ná jlo ti' ngu' ni cha' laca ndyu'ni ngu' jua'a.

Li' ndacha ngu' sendaru bi' ste' Jesús ji'í tya'a ngu' laja lo'o ndijya ti ngu' lo'o tya'a ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a ndi'í tsa ñati cha' ña'a cui'ya ngu' ji'í Jesús. Lo'o ngu' tisiya ni, nxtyí lo'o ngu' ji'í Jesús li'. Ndi'ya nacui ngu' bi':

—Ngua'ni lyaá yu ji'í xa' ñati nquicha'; pana juani ntsu'u cha' cua'ni lyaá yu ji'í y cui' ca ti yu, si chañi cha' laca yu Cristo nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'í lijyä chalyuu re —nacui ngu' bi'.

³⁶ Lo'o jua'a ngu' sendaru bi', ngustí lo'o ngu' ji'í yu ñaa ngu' cacua ti su ndu crusi, cuati nda ngu' vino tiye' cha' co'o yu. ³⁷ Li' ndu'ni ngu' bi' ji'í yu ndi'ya:

—Cua'ni lyaá nu'u ji'í y cui' ca si laca nu'u rey ji'í ngu' judío —nacui ngu' sendaru bi' ji'í Jesús.

³⁸ Cua nscua letra nde que la su nga'a Jesús lo crusi bi'; ndi'ya nchcui' letra bi': "Nu nde laca rey ji'í ngu' judío". Sna lo cha'cña ji'í ngu' nscua cha' bi': cha'cña ji'í ngu' griego nscua, lo'o cha'cña ji'í ngu' latín nscua, lo'o cha'cña ji'í ngu' judío nscua.

³⁹ Li' chiya'a tsa nchcui' sca nu cuaana tya'a nga'a Jesús lo crusi:

—Si chañi cha' Cristo laca nu'u, cua'ni lyaá nu'u ji'í y cui' ca nu'u lacua; lo'o jua'a cua'ni lyaá nu'u ji'í cuare —nacui ji'í Jesús.

⁴⁰ Li' nguxacui chaca nu cuaana cha' ji'í tya'a:

—¿Ha ná ntsii nu'u ji'í y cui' Ndyosi lacua? Stu'ba nchcube' ngu' ji'í ca ta'a sna na juani —nacui ji'í tya'a cuaana—. ⁴¹ Liñi tsa ntsu'u cha' nchcube' ngu' ji'na, cha' bi' laca caya' ji'í cha' cuxi nu ngua'ni na; pana nu ñati re ni, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni yu.

⁴² Li' nacui yu bi' ji'í Jesús:

—Cusu' Jesús —nacui—, tucuá nu'u cha' jna' nu lo'o xana nu'u cha' caca nu'u loo nde chalyuu —nacui nu cuaana bi'.

⁴³ Nguxacui Jesús cha' ji'í li':

—Chañi cha' nda na' lo'o nu'u —nacui—, juani ti taca tyi'i nu'u lo'o na' ca su tso'o nde cua, ca su ntucua y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'í.

Ngujuui Jesús

⁴⁴ Lo'o cua ngua nde hora, li' ngua talya tyucui ña'a loyuu; ngua cha' bi' hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii, ⁴⁵ jua'a ngua talya loo cuichaa. Lo'o jua'a nu late' tlyu nu ndacui ne' laa tonu bi', ndya'be late' bi' cla'be la. ⁴⁶ Hora bi' cuii tsa ngusi'ya Jesús:

—Sti na', qui'ya nu'u cresiya 'na —nacui yu.

Nu lo'o cua nchcui' yu cha' bi', hora ti ngujui yu li'.

⁴⁷ Lo'o na'a nu capitán ji'í sendaru romano ñi'ya ngua cha' bi', li' ngua'ni tlyu ji'í y cui' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' li':

—Chañi cha' ná ntsu'u qui'ya ji'í jyo'o re tsiya'ti —nacui nu capitán ji'í sendaru bi'.

⁴⁸ Li' lcaa ñati nu ndi'í hora bi', nu na'a lcaa cha' nu ngua bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Ndyu'u tya ngu' tyiquee ngu' ndyaa ngu' cha' xñi'í tsa ti' ngu'. ⁴⁹ Pana ndyanu lcaa ngu' tya'a tso'o Jesús ca su ndu crusi, jua'a nu cuna'a nu cua ndya'a lo'o yu nu lo'o nguxana ti cña ji'í yu nde Galilea, ndyanu ngu' bi' tyijyu' ti ña'a cui'ya ngu' cha' nu ndyaca bi'.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁰ Cua ntsu'u sca ñati tso'o nu ndyu'ni tlyu ji'í y cui' Ndyosi, José naa nu qui'yu bi'. Arimatea laca quichi tyi; loyuu su cuentya Judea, bi' ndi'í quichi tyi. Sca nu laca cña laca nu José bi', stu'ba ti ntucua lo'o lcaa ngu' tisiya ji'í ngu' judío. ⁵¹ Tya tsubi' cua ntajatya nu José bi' ni jacua' caa y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo nde chalyuu, bi' cha' ná ngua stu'ba cha' ji'í lo'o tya'a ngu' tisiya lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'í Jesús. ⁵² Ndyaa José li',

ndyaa slo Pilato cha' jña chacuayá' tsaa lo'o ji'i jyo'o Jesús cha' xatsi' ji'i jyo'o bi'. ⁵³ Lo'o cua nda'ya ngu' ji'i jyo'o bi' lo crusi, li' ngüixii José sca tasá lubii hichu' jyo'o Jesús; ndyaa lo'o ji'i jyo'o bi' ngusu'ba ji'i ne' cuaá nu ngulu ngu' sii' cua'a, su bilya xatsi' ngu' ji'i ñatí tsiya'ti. ⁵⁴ Tsä ta'a sii laca, bi' cha' tii ti ndi'i ngu' cha' cua xana ti ta'a.

⁵⁵ Lo'o nu ngu' cuna'a nu ñaa lo'o Jesús nde Galilea ni, ndyaa lca'a ngu' ji'i nu José bi', ndyaa na'a ngu' cuaá ji'i, cha' cui'ya ngu' cuentya mala ngusta ngu' ji'i jyo'o Jesús bi'. ⁵⁶ Li' nguxtyuúngu' ñaa ngu' nde quichi chaca quiya'. Li' ngua'ni cho'o ngu' hitya tyixi xtyi'i, jua'a setye nu tso'o tsa xtyi'i cha' tyu'u chu' jyo'o bi'. Pana ngua'a cña'ngu' tsä ta'a bi', ñi'ya nu nscua cña lo quityi nu ngua sa'ní cha' cua'ni ngu'.

24

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua quixee ti tsä clyo ji'i semana bi', tlya tsa ndyaa nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá su nguatsi' jyo'o Jesús. Ndyi'ya ngu' hitya tyixi xtyi'i nu cua ngua'ni cho'o ngu'. Lo'o xa'nu cuna'a ndyaa ngu' lo'o. ² Ngulaa ngu' to' cuaá, li' na'a ngu' quee nu ndyacu' to' cuaá bi', cha' nga'aa ntsiya quee bi' to' cuaá; ntucua yaala ti cuaá bi'. ³ Li' ndyatí ngu' ne' cuaá cha' ña'a ngu', pana nga'aa ntsiya jyo'o Jesús. ⁴ Ndyutsii tsa ngu' li', nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu'. Li' na'a ngu' cha' ndu' tucua tya'a nu qui'yu slo ngu'; ndubi tsa ña'a late' lacu' nu ngu' qui'yu bi'. ⁵ Ntyucua tii ti'i ngu' li', ndyaca'a ngu' lyuu cha' ndyutsii tsa ngu' ji'i nu ngu' qui'yu bi'. Lo'o li' nchcui' ngu' qui'yu bi' lo'o ngu':

—¿Ni cha' laca nclyana mä ji'i sca nu lu'u laja ngu' jyo'o re? —nacui ngu'—. ⁶ Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde, cha' cua ndyu'u yu chaca quiya'. Tyi'u ti' mä ñi'ya nu nacui yu ji'i mä lo'o tya ndi'i mä ca Galilea. ⁷ Cua nacui yu cha' ycu' nu lijyä cha' caca

yu ñatí ni, nga'a cha' ta ngu' ji'i yu ya' ngu' xña'a, cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o chu' sna tsä, li' tyu'ú yu chaca quiya' nacui yu.

⁸ Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' nu nda Jesús lo'o ngu' tya tsubi'la cuentya ji'i ycu' yu. ⁹ Nguxtyuúngu' ñaa ngu' nde quichi, ndyalaa ngu' slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús. Li' ndacha' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' bi' ji'i ngu', lo'o jua'a lcaa ngu' nu nguta'a lo'o Jesús ndyuna ngu' cha' bi' li'. ¹⁰ Ndi'ya naa ngu' cuna'a nu ndyaa to' cuaá bi': ndyaa María Magdalena, cuati Juana, lo'o María xtya'a Jacobo, lo'o xi xa' la ngu' cuna'a. ¹¹ Pana si'i jua'a ngua, ngua ti' ngu' nu ngua tsa'a bi'; na nguichi tsa cha' hique ngu' cuna'a bi', ngua ti' ngu'. Ná jlya ti' ngu' cha' nu nda ngu' cuna'a bi' lo'o ngu' tsiya' ti.

¹² Sca ti Pedro, hora ti ngusna ndyaa to' cuaá bi'. Chacula' na'a Pedro ne' cuaá bi', cha' ntsiya ti tasá nu ngüixii hichu' jyo'o Jesús nquicha', na'a cha' chaca se'i nde la'a ti ntsiya late' bi'; lo'o li' ngutu'u Pedro ñaa nde toni'i, ngulacua tsa ti' na laca ngua cha' ndyaa jyo'o bi'.

Su ndyaa ngu' tyucuji nde Emaús

¹³ La cui' tsä bi' ndu'u ndyaa tucua tya'a ngu' nde quichi Emaús. Quichi bi' ntsu'u tii chaca kilómetro cuayá' tyijyu' ji'i Jerusalén. ¹⁴ Ndyaa ti ngu' tyucuji, nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i lcaa cha' nu ngua bi'. ¹⁵ Tya nchcui' tube ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' ndyalaa ycu' Jesús slo ngu', stu'ba ti ndya'a yu lo'o ngu'. ¹⁶ Masi na'a ngu' xi ji'i Jesús, pana ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i yu, cha' ntsu'u sca cha' nu ngua'a ji'i ngu'. ¹⁷ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ni cha' nchcui' tube cu'mä lo'o lijyä mä tyucuji re? ¿Ni cha' laca xñi'i ti' mä? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Se'i ti ndyatü ngu', ¹⁸ lo'o li' nguxacu' tsaca nu naa Cleofas cha' ji'i Jesús:

—Tyucui ña'a chalyuu cua jlo ti' ngu' na laca nu ngua nde Jerusalén

tsaq nu nteje tacui ca ti. ¿Ha sca ti nu'ū nu ná jlo ti' na laca nu ngua nde Jerusalén bi'? Jlo ti' lcaa ngu' xa' quichí nu ñaa ta'a.

19 —¿Na laca ngua? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Li' nguxacui ngu' cha' ji'i yu:

—Cha' ji'i Jesús Nazaret —nacui ngu'—, tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua yu bi' nchcui' Ni lo'o ñatí. Ngua tsa ji'i cha' tu'ba, lo'o jua'a ngua tsa ji'i ngua'ni quiña'a tsa cha' tlyu cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jua'a quiña'a tsa ñatí na'a ji'i cha' tlyu bi'. **20** Li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' nu laca cña, nda ngu' ji'i yu ndyaa cha' cujuii ngu' ji'i yu lo crusi. **21** Cua sna tsaq nteje tacui nu ngua cha' bi!. Lo'o cuare ni, jlya tsa ti' ya ji'i yu nquicha', cha' bi' laca nu cua'ní lyaá ji'i ngu' Israel tya'a na, cha' nga'aa caca loo ngu' xa' tsu' ji'na, cha' tyi'i tso'o ti na loyuu quichí tyi na, ngua ti' ya.

22 Pana juani nchcutsij xi ngu' cuna'a tya'a ndya'a ya ji'i ya, cha' tlyu tsa juani ndyaa ngu' cuna'a bi' to' cuaá,

23 lo'o nga'aa nquije jyo'o Jesús bi' ji'i ngu'. Ñaa ngu' li', nda ngu' cha' lo'o ya cha' cua na'a ngu' sca cha' tlyu. Na ngulu'uloo ti tucua tya'a xca ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' ngua ti' nu ngu' cuna'a bi'; nacui xca bi' ji'i ngu' cha' lu'ú Jesús juani. **24** Lo'o ti ndyaa xi ngu' tya'a ngua tsa'a cua to' cuaá li'. Lo'o li' na'a ngu' ji'i xca bi' ñi'yá nu nacui ngu' cuna'a bi' ji'i ya, pana ná na'a ngu' ji'i ycui' Jesús.

25 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu tya'a ndyaa yu tyucuii:

—Lyiji tsa cha' ji'i cu'ma cha' ca cuayá' ti' ma scaa cha'; tiya' tsa nxñi ma lcaa cha' nu nda ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ní la. **26** ¿Ha si'i na cua ntsu'u cha' chcube' nu laca Cristo bi' ñi'yá nu ngua juani? Tiya' la li' tyalaa Cristo su tso'o tsa ña'a su tyucua ycui' li'.

27 Li' nguxana Jesús ngulu'u yu cha' ji'i ngu', ña'a cha' nu cua nscua lo quityi cusu' cha' ji'i ycui' yu. Nguxana ngu' lo'o quityi nu nguscua jyo'o

Moisés, lo'o li' nchcui' ngu' lo lcaa quityi nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ní.

28 Cua tyalaa ti ngu' ca quichí su tsaa ngu', li' ngua'ni Jesús ñi'yá si na tya tsaa la yu tyucuii tyijyu' la.

29 Pana ndatsaa tsa ngu' ji'i yu cha' tyanu yu slo ngu'. Nacui ngu' ji'i yu:

—Tyanu nu'ú lo'o cua cha' cua ngusii tsa juani, cua ca talya ti.

Li' ndyatí Jesús ndyaa ni'i cha' tyanu yu lo'o ngu'. **30** Pana nu lo'o cua nga'a yu lo'o ngu' to' mesa, li' ngusñi yu sca xlyá, ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi; lo'o li' ngusa'be yu xlyá bi', cha' ta yu ji'i ngu'. **31** Bi' hora laca nu ndyaala cloo ngu', cha' ndyuloo tso'o ngu' ji'i yu. Li' nguliji yu'u yu slo ngu', nga'aa na'a ngu' ji'i yu li'. **32** Hora ti nacui tsaca ji'i tya'a:

—¿Ha ná chañi cha' tso'o tsa ngua ti' na? —nacui—. Ti ti ngutí'i cresiya ji'na lo'o lijyá ycui' nchcui' lo'o na tyucuii, nu lo'o nda yu cha' lo'o na, ñi'yá nu nchcui' quityi cusu' —nacui ji'i tya'a.

33 Li' xtyi'i ti ndyanu ngu', hora ti ngusñi ngu' tyucuii nguxtyuú ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén chaca quiya'. Ca bi' ndyalaa ngu' ca su ndyu'u ti'i nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi', lo'o xi xa' la tya'a ndya'a ngu' ndi'i ngu' bi'. **34** Hora ti nchcui' ngu' nu nga'a ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyalaa ca ti li'!

—Chañi cha' cua ndyu'u Jesús chaca quiya' —nacui ngu'—. Cua na'a Simón ji'i yu.

35 Lo'o nu ngu' nu ndyaa nde Emaús ni, nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'yá nu ngua ji'i ngu' tyucuii; nacui ngu' ñi'yá ngua cha' ndyuloo ngu' ji'i ycui' Jesús nu lo'o ngulacua yu ji'i xlyá bi'.

Ngulu'uloo Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu

36 Tya nchcui' ti ngu' ji'i cha' bi' lo'o tya'a ngu', lo'o li' ñaa ycui' Jesús. Ndatu yu clabe laja ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Tí ti tyi'í tyiquee mä —nacui yu ji'í ngu' bi' li'.

³⁷ Ntsii tya ngu' ndi'í ngu' li', nclyacua tsa ti' ngu', cha' sca cui'í ti na'ä ngu', nti' ngu'. ³⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ntsii mä ndi'í mä? —nacui—. ¿Ni cha' laca nclyacua tsa ti' mä? —nacui yu ji'í ngu'—. ³⁹ Ña'ä mä ya' na', ña'ä mä quiya' na'; la cui' ti na' laca. Cala' mä 'na, cha' taca jlya ti' mä cha' na' laca. Sca cui' ti ni, ná ntsu'u cuaña' ji'í, lo'o jua'ä tyijya ná ntsu'u ji'í; pana cua na'ä mä cha' ntsu'u cuaña' 'na —nacui Jesús ji'í ngu'.

⁴⁰ Li' ngulu'u ya' y cui' yu, ngulu'u quiya' yu ji'í ngu'. ⁴¹ Ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'í yu xqui'ya cha' chaa tsa ti' ngu' ngua, cha' ndube tsa ti' ngu' ña'ä ngu' ji'í yu. Bi' cha' nacui Jesús ji'í ngu':

—¿Ha ntsu'u na cacu na' ji'í mä?

⁴² Li' nda ngu' sa yu'be cualaña ngü'i ji'í yu, lo'o sa yu'be jble' cuiñaa' cuityu.

⁴³ —Tso'o —nacui Jesús li'.

Ngusñi yu ji'í na bi', ndyacu yu ji'í nde slo ngu' li'. ⁴⁴ Lo'o ti nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cha' nu ngua ca ti 'na, bi' laca cha' nu cua ndacha' na' ji'í mä lo'o tya ndi'í na' lo'o cu'mä tya tsubi' la —nacui yu—. Cua nacui na' ji'í mä cha' nga'ä cha' caca 'na lcaa cha' nu cua nscua cuentya 'na lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'ä lo quityi nu nguscua jyo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'í y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'ä lo quityi Salmos nscua cha' bi'.

⁴⁵ Li' ngulu'u Jesús ji'í ngu' ña'ä cha' nu nchcui' quityi cusu' bi'. ⁴⁶ Nacui yu ji'í ngu':

—Cua sa'ni nscua cha' cajaa y cui' na' nu laca na' nu Cristo bi', lo'o tsa nchca tyuna lo'o cua ngujuui na', lí' nscua cha' tyu'ú na' chaca quiya'.

⁴⁷ Li' ntsu'u cha' ta ngu' cha' ji'í y cui' na' lo'o ñatí tyucui ña'ä chalyuu. Nde Jerusalén xana mä cacha' mä cha' bi' ji'í ngu' clyo. Nga'ä cha' chcui' mä

lo'o ñatí cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'í cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu', cha' xtyanu ngu' ji'í cha' cuxi nu ndu'ni ngu'; li' cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'í lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu'. ⁴⁸ Lo'o cu'mä ni, taca chcui' mä cuentya jna', cha' jlo ti' mä lcaa ña'ä nu cua ngua 'na. ⁴⁹ Lo'o jua'ä ta na' Xtyi'í y cui' na' ji'í ma, cha' cua nchcui' Sti na' cha' ta Ni Xtyi'í y cui' Ni ji'í mä; bi' cha' tyanu mä nde Jerusalén re, ña'ä cuayá' nu caja juersa ji'í Xtyi'í y cui' Ndyosi ji'í mä. Tyu'u bi' nde cuä cha' cää tyanu ne' cresiya ji'í mä.

Ndyacui' Jesús ndyaa yu nde cua

⁵⁰ Li' ndu'u Jesús quichi Jerusalén bi', ndyaa lo'o yu ji'í ngu' ca to' quichi Betania bi'. Nde bi' ngusicuä ya' Jesús cha' culacuä yu ji'í ngu'. ⁵¹ Laja lo'o nclyacuä yu ji'í ngu', hora ti ndu'u yu ndyaa yu nde cuä li'. ⁵² Ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'í yu, lí' xa' nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén. Tso'o tsa ngua tyiquee ngu' li', ⁵³ lu'ba tsa ndya'ä ngu' ne' laa cha' ndyu'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi. Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Juan ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Ngua nu sca ti Sñi'ycui' Ndyosi ñatí

1 Nu ngua tya clyo la ndi'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'a ndi'i yu nu laca tyucui cha' ji'i y cui' Ndyosi; nguti'i yu bi' lo'o y cui' Ndyosi. Nu yu nu laca cha' bi', stu'ba ntsu'u cha' ji'i yu lo'o y cui' Ndyosi. **2** Stu'ba ti nguti'i yu bi' lo'o y cui' Ndyosi nu ngua tya clyo la. **3** Lo'o yu bi' ngüiñá Ni lcaa lo na; ni sca na nu ntsu'u chalyuu, ná ngüiñá Ni ji'i si ná lo'o yu bi!. **4** Ca slo y cui' Ndyosi ndu'u yu bi' yaq cha' caca tso'o cresiya ji'i ñatí chalyuu na. Ngua'ni yu cha' caca cuayá'ti'na lcaa cha' liñi, xqui'ya xee nu ta Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na. **5** Ña'a ti tya ntyiji'i xee bi' su talya nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' cuxi, cha' ná caca ji'i ngu' cuxi xubi' xee bi'.

6-7 Nda y cui' Ni ji'i Juan cha' chcui' lo'o ñatí cha' ji'i xee nu cua ta ti Ni cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ñatí. Cua yaq Juan cha' ta cha' bi' lo'o ñatí, cha' xñi lcaa ñatí cha' ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cha' nu nchcui' Juan lo'o ngu'. **8** Si'i nu xee nu nda y cui' Ndyosi laca y cui' Juan, na yaq ti Juan cha' culu'u cha' bi' ji'i ñatí. **9** Nu laca xee nu chañi ca, cua lijyä yu bi' lo yuu cha' ta xee nu caca tyu'ú ne' cresiya ji'i cua ña'a ca ñatí.

10 Ndi'i yu bi' lo yuu, la cui' ti cha' nu cua nda y cui' Ni lo'o ñatí. Lo'o yu bi' ngüiñá Ni chalyuu, pana ná ndyuloo ñatí chalyuu ji'i yu bi' li!. **11** Yaq yu bi' chalyuu su laca tyi nquicha', lo'o jua'a ñatí chalyuu nu ngüiñá yu, ná ndyuloo ngu' ji'i yu. **12** Pana ndi'i xi ñatí nu cua ngusñi cha' ji'i yu, jlya ti' ngu' bi' ji'i yu li'; ji'i ñatí bi' nda Ni chacuayá'cha' caca ngu' bi' sñi' y cui' Ndyosi. **13** Lo'o ñatí nu laca sñi' y cui' Ndyosi ni, ná nclya ngu' bi' fi'ya nu nclya scaa sñi' ñatí; sñi' y cui' Ndyosi

laca ngu' bi', si'i sca ñatí chalyuu laca nu ndu'ni cucui cresiya ji'i ngu' bi'.

14 Ngua yu bi' ñatí, la cui' yu nu laca cha' ji'i y cui' Ndyosi. Stu'ba ti nguti'i yu lo'o na nde chalyuu. Cua na'a ya ji'i yu cha' tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i yu, cha'laca yu nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi. Xcui' tso'o tsa ndu'ni yu lo'o na, xcui' cha' liñi nchcui' yu. **15** Nde laca cha' nu nchcui' Juan cha' ji'i nu Jesús bi'. Cuii nchcui' Juan li':

—Nu nde laca nu qui'yu nu ni na' ji'i ma cha' tyu'u tucua tiya' la nde chalyuu —nacui Juan—, masi tlyu la cha' ntsu'u ji'i y cui' yu que na'. Jua'a ni na' ji'i ma, cha' nu lo'o bilya cala na' cua lu'ú y cui' yu.

16 Lcaa na tsiya' ti ntsu'u ji'i Jesús, lo'o lcaa tsä ndyiji cha' tso'o ji'ná xqui'ya Jesús. **17** Cua sa'ni nda jyo'o Moisés cha' lo'o ñatí, lcaa ña'a cña nu ntsu'u cha' cua'ni ñatí cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Pana nu lo'o yaq Je-sucristo ni, xa' ña'a ngua'ni Ni; nda tsa Ni cha' xlyabe ji'na, ngulu'u Ni cha' liñi ji'na li!. **18** Ni sca ñatí ná na'a ngu' ji'i y cui' Ndyosi; sca ti Jesús nu ngulu'u ji'na ñatí chalyuu na ñi'ya laca y cui' Ndyosi. Lo'o nu Jesús bi' ni, laca yu nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi, nu tyaca'a tsa ji'i Ni.

Nchcuane ngu' judío ji'i Juan Bautista: "¿Tilaca laca nu'u?"

19 Nda Juan cha' lo'o tyuu tya'a sti jo'ó lo'o ngu' xirta; ngutu'u ngu' nde quichi Jerusalén, ndyalaa ngu' su ndi'i nu Juan bi' li!. Cua ngulo ngu' judío nu ndi'i ca bi' cña ji'i ngu' bi', cha' caqä ngu' slo Juan cha' xcuane ngu' ji'i Juan tilaca laca. **20** Ná ntyuju'u ti' Juan; liñi nda cha' lo'o ngu' cha' si'i y cui' laca Cristo, nu ñatí tlyu nu nda Ni ji'i cha' caqä nde chalyuu.

21 —¿Tilaca laca nu'u lacua? —nacui ngu'—. ¿Ha jyo'o Elías laca nu'u?

—Si'i bi' laca na' —nacui Juan.

—Cua tyu'u tucua ti sca nu cusu' nu chcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ya, nti' ya —nacui ngu'—. ¿Ha si'i nu bi' laca nu'u?

—Si'i na' —nacui Juan li'.

²² —¿Tilaca ta laca nu'u? —nacui ngu'—. Ntsu'u cha' xacui ya cha' ji'i ñati nu ngulo cña ji'i ya cha' caa ya ca nde. ¿Ñi'yaa cha' nchcui' ta nu'u cha' ji'i y cui' ca?

²³ Li' nguxacui Juan cha' ji'i ngu' bi':

—Ndi'yaa cha' ndu'ni na' lo'o cuii nchcui' na' nda na' cha' lo'o ñati su ndu' na' ne' quixi': "Xquiñi clyya ma tyucuii su caa nu Xu'na na". Bi' laca sca cha' ji'i y cui' Ndyosi nu cua nchcui' jyo'o Isaías lo'o ngu' sa'ni.

²⁴ Lo'o xi ngu' fariseo nguti'i laja ngu' nu yaa slo Juan. Tacati tsa ndu'ni ngu' bi'. ²⁵ Nchcui' ngu' bi' lo'o Juan li':

—¿Ni cha' laca ndu' nu'u ntyucu atya nu'u ji'i ngu' si si'i nu ñati tlyu bi' laca nu'u, si si'i jyo'o Elías laca nu'u, si si'i nu cusu' nu chcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi laca nu'u?

²⁶ —Lo'o hitya ti ntyucu atya na' ji'i ngu' —nacui Juan—. Pana ndu' chaca ñati slo cu'ma juani, masi ná nslo ma ji'i yu bi'. Tiya' la yaa nu ndu' bi' nde chalyuu, na' ngulaa yala la; pana tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i y cui', sube la cha' jna' —nacui Juan ji'i ngu'—. ²⁷ Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na' —nacui—, masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata.

²⁸ Jua'a ngua nde loyuu su cuentya Betábara, ca su ndu' Juan ntyucu atya ji'i ngu'. Nde chaca tsu' sta'a Jordán ntsu'u Betábara bi'.

Nu msta lu'u cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati

²⁹ Ca chaca tsaa na'a Juan cha' cua lijya ti Jesús slo. Lo'o li' nacui Juan ji'i ñati nu ndu' slo:

—Ña'a tso'o ma ji'i nu cusu' cua —nacui—. Cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i nu cua cha' caca yu sca msta lu'u, cha' cuityi lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu —nacui—. ³⁰ Cha' ji'i yu bi' nchcui' na', nu lo'o ni na' ji'i ma cha' cua tyu'u tucua ti sca ñati loyuu re. Tlyu la cha' ji'i yu bi' que na', masi tiya' la ndu'u tucua bi'. Jua'a ni na' ji'i ma cha' nu lo'o tya lyiji cala na', cua

lu'u yu bi'. ³¹ Lo'o na' ni, ná ndyuloo na' ji'i y cui' yu bi'; pana cua yaa na' ntyucu atya na' ji'i ñati lo'o hitya ti cha' caca tyuloo ngu' Israel ji'i yu bi'.

³² Chaca quiya' tso'o tsa nchcui' Juan cha' ji'i Jesús lo'o ngu':

—Cua na'a na' lo'o ngutu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi nde cua yaa ngua'ya lo Jesús ñi'yaa nda'ya sca paloma —nacui—. ³³ Ná ndyuloo na' ji'i Jesús clyo, pana y cui' Ndyosi laca nu ndacha' cha' bi' 'na, y cui' Ndyosi laca nu ngulo cña jna' cha' tyucu atya ji'i ngu'. Ndi'yaa nchcui' Ni lo'o na': "Lo'o ña'a nu'u cha' lijya nda'ya Xtyi'i y cui' Na' lo sca ñati", nacui Ni, "li' caca cuayá' ti' nu'u cha' yu bi' laca nu tyucu atya ji'i ngu' lo'o Xtyi'i y cui' Na', nga'aa si'i lo'o hitya ti". ³⁴ Y cui' ti na' cua na'a na' ji'i cha' bi'. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma, cha' yu bi' laca nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi; na cua ngusubi Ni ji'i yu bi'.

Ñati nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ngua clyo

³⁵ Ngua chaca tsaa, xa' ndu' Juan, ndu lo'o tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i; yaa Jesús li'. ³⁶ Na'a Juan ji'i yu, lo'o li' nchcui' Juan cha' ji'i Jesús:

—Nu cua caca msta lu'u nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i cha' cajaa yu xqui'ya na.

³⁷ Lo'o ndyuna nu tucua tya'a ngu' bi' cha' nu nacui Juan, li' ndyaa lca'a ngu' bi' ji'i Jesús. ³⁸ Nguxtyacui Jesús tyucuii su yaa, na'a yu cha' lca'a ngu' bi' ji'i. Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Na laca tsaana cu'ma?

—Mstru —nacui ngu' ji'i Jesús—, ¿macala ndi'i nu'u?

—Caa na'a ma xi 'na —nacui Jesús li'.

³⁹ Bi' cha' ndyaa ngu' ni'i ca su ndyalaa Jesús, ndyaa chcui' ngu' lo'o yu. Ngua hora cua jacua nde ngusii lo'o ndyalaa ngu' ca bi', lo'o li' ndyanu ngu' lo'o yu tyucui nde ngusii.

⁴⁰ Ngua tucua tya'a ñati nu ngutu'u lca'a ji'i Jesús li', nu lo'o cua ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Juan lo'o ngu'.

Tsaca yu bi' nu naa Andrés, ty'a'a ngula Simón Pedro laca. ⁴¹ Hora ti ndyaa Andrés ndyaana ji'i ty'a'a, la cui' nu Simón bi'. Li' nchcui' Andrés lo'o:

—Cua nquijeloo ji'i ya ñi'ya nu laca Cristo, nu ñatí tlyu nu nda Ni ji'i lijya nde chalyuu —nacui.

⁴² Lo'o li' ndyaa lo'o ji'i Simón ca slo Jesús. Ña'a tsa Jesús ji'i Simón bi', ndi'ya nacui yu ji'i li':

—Simón naa nu'u —nacui—, sñi' Jonás laca nu'u; pana Cefas ca naa nu'u nde loo la —ñi'ya nti' na chcui' na cha'cña ji'na: sca quee; stu'ba ti ndyu'u cha' bi' lo'o Pedro.

Ngusi'ya Jesús ji'i Felipe lo'o ji'i Natanael

⁴³ Ca chaca tsa, li' ngua ti' Jesús tyaa yu nde Galilea. Li' ndyacua tya'a yu lo'o sca nu qui'yu nu naa Felipe:

—Ya'a nu'u lo'o na' —nacui Jesús ji'i Felipe li'.

⁴⁴ La cui' ngu' Galilea laca Felipe bi', jua'a laca Andrés lo'o Pedro; quichi' Betsaida laca quichi' tyi ngu'.

⁴⁵ Li' ndyaa Felipe cha' chcui' lo'o Natanael tya'a ndya'a nu Felipe bi':

—Cua na'a ya ji'i Cristo, nu ñatí tlyu nu cua sa'ní nguscua jyo'o Moisés cha' ji'i lo quityi ji'i ycu' Ndyosi —nacui Felipe—. La cui' cha' ji'i yu bi' cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi sa'ní. Jesús naa yu bi', sñi' sca nu naa José. Nazaret laca quichi' tyi yu.

⁴⁶ —¿Ha tso'o quichi bi'? —nacui Natanael—. ¿Ha ntsu'u ñatí tso'o nde quichi Nazaret bi'?

—Yaa na'a nu'u xi ji'i lacua —nacui Felipe.

⁴⁷ Lo'o na'a Jesús cha' lijya Natanael slo, li' nacui:

—Nde cua lijya sca ngu' Israel nu chañi cha' ndyu'ni tlyu ji'i ycu' Ndyosi. Ná ntsu'u cha' cuiñi ji'i yu jua tsiya' ti.

⁴⁸ Nchcuane Natanael ji'i Jesús li':

—¿Ñi'ya ngua jinu'u, cusu', cha' ndyuloo nu'u jna'?

Li' nacui Jesús:

—Lo'o tya lyiji chcui' Felipe lo'o nu'u, tya li' na'a na' jinu'u ca su ndu ne' yaca quityi ca bi'.

⁴⁹ —MSTRU —nacui Natanael—, chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, nu'u laca Rey nu laca loo ji'i ngu' Israel.

⁵⁰ Lo'o li' nguxacui Jesús cha' ji'i Natanael:

—¿Ha bi' cha' jlya ti' nu'u jna' —nacui yu—, xqui'ya cha' cua nchcui' na' lo'o nu'u cha' cua na'a na' jinu'u ca ne' yaca quityi bi'? —nacui—. Cha' xca ti laca bi', tonu la cha' ña'a nu'u nde loo la.

⁵¹ Lo'o li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Ta na' sca cha' liñi lo'o ma juani —nacui yu—. Nde loo la ña'a ma cha' tyucua yaala ca su ntucua ycu' Ndyosi nde cuá. Li' caca cuayá' ti' ma cha' cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatí chalyuu. Lo'o ca su tyu na' bi', ca bi' ña'a ma ji'i ngu' xcä nu ndi'i slo ycu' Ndyosi; tya'a ngu' bi', tyacui ngu' bi' nde cuá, ca'ya ngu' bi' nde su tyu na'.

2

Ndyaa Jesús su ngujui clyo'o ngu'

¹⁻² Lo'o ngua sna tsa, li' ndyaa xtya'a Jesús su ngujui clyo'o ngu' ca quichi Caná nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o jua'a cua nguane ngu' ji'i Jesús lo'o ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, bi' cha' lo'o ngu' bi' ndyaa ngu' ta'a. ³ Lo'o li' nga'aa ngujui vino co'o ngu' nu ndi'i ta'a bi', ndye bi'. Li' ndyaa xtya'a Jesús ndyaa cacha' ji'i yu:

—Cua ndye vino ndyo'o ngu' —nacui.

⁴ Nguxacui Jesús cha' ji'i xtya'a li':

—¿Ha cña 'na laca cua? Tya lyiji tyalaa hora cha' culu'u loo na' ji'i ñatí tilaca laca na'.

⁵ Masi jua'a nchcui' yu, ndi'ya nchcui' xtya'a yu lo'o msu li':

—Cua'ni ma ñi'ya nu ñacui yu cha' cua'ni ma —nacui.

⁶ Nde cua ti ndu scuá tya'a quityu' hitya, quityu' tonu ndya' lo'o quee laca bi'. Lo'o ngutsa'á quityu' bi',

ntsu'u masi jacuayala litro, masi sca siyentu litro hitya, cha' cua laca cña nu ntsu'u ji'i ngu' judío bi', cha' qui'i quiya' ngu' lo'o tsaa ngu' ni'i. ⁷ Li' nacui Jesús ji'i msu bi':

—Cua'ni cha'á ma quityu' cua lo'o hitya.

Ngu'a'ni cha'á ngu' quityu' bi' ña'a cuayá' nu ngutsa'á tso'o.

⁸ —Culo ma xi hitya —nacui Jesús li'—. Yaa lo'o ma ji'i cha' co'o nu ñatí nu ndyu'ni ta'a re.

Jua'a ngua'ni ngu' li', nda ngu' xi hitya co'o ngu'. ⁹ Ndyo'o cuayá' nu laca loo ji'ita'a bi', lo'o li' vino ndyaca. Ná jlo ti' nu cusu' bi' macala ngutu'u vino bi', msu ti jlo ti' cha' hitya ndyaa ndyiqui'ya ngu' tsq laca vino bi'. Li' ngusi'ya nu laca loo ji'i ta'a bi' ji'i cutsii, nchcui' lo'o:

¹⁰ —Xa' ñatí ni —nacui—, xcui' vino nu tso'o la laca nu nda ngu' ndyi'yu ñatí lo'o nxana ti ta'a; ña'a cuayá' nu nguaala' ti' ngu' cha' ndyo'o tsa ngu' vino bi', ca li' nda ngu' vino cuxi la cha' co'o ngu' nu ndi'i ta'a —nacui nu laca loo ji'i ta'a ji'i cutsii—. Pana nu'u ni, masi cua tye ti ta'a, hasta li' nda nu'u vino nu tso'o la cha' co'o na. Tso'o tsa bi'.

¹¹ Ca quichi Caná nde loyuu su cuentya Galilea ngua cha' bi' lo'o nguxana ngua'ni Jesús cha' tlyu cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o cha' tlyu bi' ngulu'u loo y cui' Jesús ji'ingu', cha' ña'a ngu' cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i y cui' y u. Bi' cha' nguxana ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i y u, jlya ti' ngu' ji'i y cui' ca Jesús.

¹² Tiya' la li' ngutu'u Jesús ndyaa yu nde quichi Capernaum. Ndyaa yu lo'o xtya'a y u, lo'o ngu' qui'yu ty'a y u, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i y u ndyaa ngu'; pana xti ti tsq ndyanu ngu' ca bi'.

Ngulo'o Jesús ji'ingu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

¹³ Cua ngulala ti ta'a pascua ji'ingu' judío bi', lo'o li' ndyaa Jesús ta'a nde Jerusalén. ¹⁴ Ndyaa Jesús ne' laa tonu ca bi', lo'o li' na'a y u cha' ndi'itsa ngu' ndyu'ni ngu' ngana ne' laa bi'; ndujui'

tsa ngu' toro, ndujui' ngu' xlyá', ndujui' ngu' paloma cha' caca mstq ji'ingu' ne' laa. Lo'o jua'a nga'a ngu' nu ndu'ni ngana ji'i ñatí lo'o nchcutsa'a ngu' cñi nu cua'nijo'o ji'ingu' ne' laa, ntucua ngu' bi' to' mesa ji'ingu'. ¹⁵ Lo'o li' ngusñi Jesús sca reta cha' quiji'i yu ji'ingu' nu ndyu'ni ngana bi', cha' culo'o yu ji'ingu' bi' tyu'u ngu' to' laa bi'; lo'o xlyá' ji'ingu', lo'o toro ji'ingu', lo'o lcaa yu'ba ji'ingu', ngulo'o yu ji'ingu' ndu'u ngu' nde liya'. Li' nguxlyú yu mesa su ntucua ngu' nu nchcutsa'a cñi, nchcuqaa yu ji'icñi bi'. ¹⁶ Li' nacui Jesús ji'i ñatí nu ndujui' paloma bi':

—Yaa lo'o ma ji'i yu'ba cua nde liya' —nacui y u—. Nga'aa cua'ni ma cha' ni'ilcaya' caca ni'itlyu re ji'i Sti na'.

¹⁷ Li' ndyi'u ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'isca cha' nu nscua lo quityi ji'iycui' Ndyosi cua sa'ni la: "Caca ñu'u ti' na' cha' tijítsa ti' na'ji'ini'isu laca tysi nu'u", nacui quityi bi'.

¹⁸ Ñasi' tsa ngu' judío li', bi' cha' nchcuane ngu' ji'i Jesús ndi'ya:

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá'cha' cua'ni nu'u jua'a? ¿Ñi'ya cua'ni nu'u cha' jlyá ti' ya hi?

¹⁹ —Cuityi ma ni'i re —nacui Jesús—, lo'o li' chu' sna tsqxa' cuiñá na'ji'ichaca quiya'.

²⁰ Li' nacui ngu' ji'i Jesús:

—Tu'ba ntucua scuá yija ndye ndya' laa tlyu re —nacui ngu'—. ¿Ha taca jinu'u cuiñá ji'ichaca quiya' chu' sna tsqti?

²¹ Pana si'i cha' ji'ilaa tlyu nchcui' Jesús, masi nda yu sca cha' lo'o ngu' ñi'ya nu caca ji'i y cui' ca y u, ñi'ya nu tyu'u y cui' chaca quiya' lo'o cua ngujui y u. ²² Bi' cha' lo'o cua ndyu'u Jesús chaca quiya', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ñi'ya nu nacui Jesús ji'ingu' tsqbi'; li' jlyá ti'ngu'cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'ajlyá ti'ngu' ña'acha' nu nda Jesús lo'o ngu' ty a li'.

Jlo ti' Jesús ñi'ya nu ntsu'u tyiquee lcaa ñatí

²³ Lo'o ndi'i Jesús Jerusalén ta'a pas-cua bi', li' nxana quiña'q ñati jlya ti' ngu' cha' ji'i y cui' yu, nu lo'o cua-na'aq ngu' lcaa cha' tlyu nu ngua'ni yu. ²⁴ Pana jlo ti' Jesús cha' ná jlya tso'o ti' ngu' ji'i, cha' tso'o tsa ndyuloo yu ji'i ngu', lcaa ña'aq cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ñati. ²⁵ Ná ntsu'u cha' cacha' xa' ñati ji'i yu ñi'yä ntsu'u cresiya ji'i scaa ngu', cha' jlo tsa ti' y cui' ca yu ñi'yä ntsu'u cresiya ji'i lcaa ñati.

3

Jesús lo'o Nicodemo

¹ Ntsu'u sca ngu' cusu' ji'i ngu' judío nu naa Nicodemo, ngu' fariseo laca. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni y cui' ngu', nti' ngu'. ² Ndyaa nu cusu' bi' sca talya su nga'a Jesús:

—Mstru Jesús —nacui—, jlo ti' ngu' cha' nu'u laca sca mstru nu nda y cui' Ndyosi ji'i lijya chalyuu, cha' ná ngua jinu'u cua'ni ni sca cha' tlyu si ná nxtyucua y cui' Ndyosi jinu'u. Ná nchca ji'i ñati chalyuu cua'ni ngu' jua'a —nacui Nicodemo ji'i Jesús.

³ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u juani: ndu'ni y cui' Ndyosi Sti na' cha' cala ñati chaca quiya', si nti' ngu' xñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu' —nacui.

⁴ —¿Ñi'yä caca cala na chaca quiya' si cua cusu' na? —nacui Nicodemo ji'i Jesús— ¿Ha taca tyatí na ne' xtya'a na chaca quiya' cha' xa' cala na? —nacui.

⁵⁻⁶ —Ta na' sca cha' liñi lo'o nu'u juani —nacui Jesús—. Ñati laca nu nclyia lo'o ndu'ni cala ñati chalyuu ji'i, pana Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' cha'a cresiya ji'i ngu' —nacui Jesús—. Ntsu'u cha' caca cucui cresiya ji'i ma' si cua nti' ma' cha' culo y cui' Ndyosi cña ji'i ma'. Ntsu'u cha' tyu'u ma' lo hitya, lo'o jua'a ntsu'u cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma' —nacui Jesús ji'i Nicodemo—. ⁷ Ná culacua tsa ti' nu'u cha' nchcui' na' lo'o nu'u cha' ntsu'u cha' cala ñati chaca quiya'.

⁸ Cui'i ni, nchca cui'i macala su nti'; masi nduna na cha' ndañi nchca cui'i li', pana ná nchca cuayá' ti' na macala ngutu'u, ma nde tsaa cui'i bi' li' —nacui yu—. La cui' jua'a laca lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi, ná nchca cuayá' ti' ngu' ñi'yä nu ndu'ni Ni cha' caca cui cresiya ji'i ngu' —nacui Jesús ji'i.

⁹ —¿Ñi'yä jua'a? ¿Ñi'yä caca cha' bi'? —nacui Nicodemo li'.

¹⁰ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o:

—¿Ha si'i mstru cusu' laca nu'u ji'i ngu' judío? ¿Ni cha' laca ná nda nu'u cuentya ji'i cha' bi' lacua? —nacui yu—. ¹¹ Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o nu'u. Nu cuare, liñi nchcui' ya ji'i sca cha' nu cua jlo ti' ya, sca cha' nu cua na'a ya, pana ná ntucuá ma' tsiya' ti cha' nu nchcui' ya —nacui yu—. ¹² Ntsu'u cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma cuentya ji'i chalyuu re, pana ná jlya ti' ma' cha' bi'. ¿Ñi'yä caca cha' jlya ti' ma' jna' si chcui' na' lo'o ma' scaa cha' nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi nu laca loo? —nacui Jesús ji'i Nicodemo—.

¹³ 'Bilya tsaa ni tsaca ñati ca slo y cui' Ndyosi. Sca ti na' nu nda y cui' Ndyosi 'na lijya cha' caca na' ñati, cua ndya'a na' cajua, cha' cajua laca tyi na'. ¹⁴ Lo'o nguti'i jyo'o Moisés nde natí btyi bi' cua sa'ní la, ngusicuä yu ji'i sca cuaña chcuä nu ndacui chü' yaca cha' ña'aq ngu' cuaña bi', cha' caca jo'o ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu' bi' —nacui Jesús—. Ñi'yä nu ngusicuä ji'i cuaña bi', jua'a nga'a cha' sicuä ngu' jna' lo crusi, na' nu lijya cha' caca na' ñati. ¹⁵ Lo'o li' cua ña'aq ca cu'ma nu xñi ma' cha' jna', li' caja chalyuu tso'o ji'i ma', chalyuu nu ná nga'a cha' tye —nacui Jesús ji'i Nicodemo—.

Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'aq Ni ji'i ñati

¹⁶ 'Ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'aq Ni ji'i ñati chalyuu, bi' cha' cua nda y cui' Ni jna' nu lacä Sñi' y cui' ca Ni lijya na' chalyuu. Ná tsaa ñati ca bilyaa si xñi ngu' cha' jna', nu lacä sca ti Sñi' y cui' Ndyosi; caja chalyuu tso'o ji'i ngu' bi', chalyuu nu ná nga'a cha' tye —nacui Jesús—. ¹⁷ Si'i cha'

sta ycui' Ndyosi Sti na' qui'ya ji'i ñati chalyuu nda Ni jna' lijyä na' chalyuu, na cua lijyä na' cha' cuityi' na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu; bi' cha' cua nda Ni jna' lijyä na' —nacui' Jesús—.

18 'Ná xcube' ycui' Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu xñi cha' jna'. Cua ngua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu ná nxñi cha' jna', cha' xcube' Ni ji'i ngu', cha' ná ntaja'q ngu' jlyä ti' ngu' jna' cha' lacä nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi —nacui' Jesús—. **19** Na cua nda ycui' Ndyosi xee lijyä lo yuu, pana ná ntaja'q ñati chalyuu tyi'i su xee bi'. Ntsu'u tsa ngu' nu ndiya la ti' tyi'i ngu' su talya ña'q, cha' xña'q tsa ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u qui'ya nu ngusta Ni ji'i ngu' bi'. **20** Ná nti' nu ñati xña'q bi' cha' ta ycui' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu'. Tyijyu' ti ndya'q ngu' bi' su ná ña'q xa' ñati ji'i ngu', xqui'ya cha' xcui' cha' cuxi ndu'ni ngu' bi' —nacui' Jesús—. **21** Ñati nu xñi lcaa cha' liñi nu nda Ni lo'o ñati ni, nda ycui' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Ndi'i ngu' su xee bi', cha' taca ca jlo ti' xa' ñati cha' ndyu'ni ngu' bi' cua ña'q ca cña nu nclyo ycui' Ndyosi ji'i ngu'.

Xa' nda Juan Bautista cha' ji'i Jesús lo'o ñati

22 Tiya' la li' ndyaa Jesús, ndyaa lo'o ñati nu ndyaca tsa'a ji'i yu, nguti'li ngu' xi nde loyuu su cuentya Judea. Ntyucuatyá Jesús ji'i ngu' ca bi'.

23 Lo'o jua'q nga'q Juan cacua ti, cha' lo'o tya ntyucuatyá Juan ji'i ngu'. Sca se'i su naa Enón, ca bi' ngutu' Juan, cacua ti ji'i sca se'i su naa Salim. Ca bi' ntyucuatyá ji'i ngu' cha' ca bi' ntsu'u tsa hitya. Ndy'a'q tsa ngu' cha' tyucuatyá ji'i ngu'. **24** Tya lyiji su'ba ngu' ji'i Juan ne' chcuä tyempo bi'.

25 Lo'o li' nda xi ngu' judío cha' cusüü lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan; nguxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu' ñi'yä nu tso'o la cua'ni ngu' cha' caca lubii cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. **26** Bi' cha' yaä ngu' slo Juan cha' chcui' ngu' lo'o:

—Mstru —nacui' ngu'—, nu ñati nu yaa slo nu'u nde chaca tsu' sta'a Jordán tya tsubi' la, la cui' nu nacui' nu'u cha' loo la laca ycui' yu, cua ndyalaa yu bi' ntyucuatyá yu ji'i ñati nde tsu' re juani. Ndy'a'q tsa ngu' slo:

27 Li'nguxacui' Juan cha' ji'i ngu' bi':

—Tsa lo cua ti cña nchca ji'i scaa na cua'ni na, tsa ña'a nu nda ycui' Ndyosi chacuayá' cua'ni scaa na —nacui'—. **28** Cua ndyuna mä ñi'yä nu ni na' ji'i mä tsubi' ti, cha' si'i na' lacä Cristo, nu ñati tlyu nu cua cña ti chalyuu. Cua laca ti cña ntsu'u jna' cha' yala la ngutu'u tucua na' loyuu re cha' quiñi tyucui' su cña ycui' —nacui' Juan—. **29** Ñi'yä nu laca lo'o ngujui clyo'o ngu', sca ti nu cutsii bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuxii; pana lcaa tya'a tso'o cutsii nu ndi'i ca bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu'. Ñi'yä lo'o chaa ti' ngu' ndi'i ngu' lo'o ngujui clyo'o ngu', jua'q na' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ña'q na' ji'i ngu' nu ndya'q lo'o Jesús —nacui' Juan—. **30** Lo'o jua'q caca tlyu la ycui' yu, sube la nscua cha' caca na' li'.

Nde slo ycui' Ndyosi ngutu'u Jesús

31 Loo la laca ycui' Cristo cha' ngutu'u yu nde cuä ca su ntucua ycui' Ndyosi, yaä yu nde chalyuu. Pana nu Juan ni, sñi' sca ñati chalyuu ngua bi'; nde chalyuu ntsu'u tyi, nchcui' ñi'yä nu nchcui' ñati ti. Nu Jesucristo ni, yaä yu bi' nde cuä ca su ndi'i ycui' Ndyosi, **32** nda yu cha' liñi lo'o na cuentya ji'i lcaa na nu cua na'a yu, lcaa cha' nu cua ndyuna yu ca bi'. Pana ná ntaja'q ñati xñi cha' nu nda yu lo'o ngu'. **33** Si taquiyá' na ji'i cha' nu nda Jesús, li' ndu'ni na lo'o tya'a na cha' liñi tsa laca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o na. **34** Nda Ni ji'i nu Jesucristo bi' yaä chalyuu, lo'o jua'q xcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi nda yu lo'o na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Lo'o ycui' Ndyosi ni, ná ntsu'u cha' tye cha' ta Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'na. **35** Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi Sti yu ña'q Ni ji'i Sñi' Ni, la cui' Jesús bi'; lo'o jua'q lcaa chacuayá' nu ntsu'u ji'i ycui' Ni,

la cui' ti cua nda Ni ji'i Sñi' Ni lijyä.
³⁶ Lo'o xñi ñatí cha' ji'i Jesús, Sñi' ycui' Ndyosi, ná nga'ä cha' tye chalyuu tso'o nu ta Ni ji'i ngu' bi'. Pana ñatí nu ná taquiya' tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' Jesús, ná ta Ni chalyuu tso'o ji'i ngu' bi'; xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' li'.

4

Nu cuna'ä ngu' Samaria

¹ Lo'o li' ndyuna ngu' fariseo, nda ngu' cuentya cha' quiña'ä la ñatí ndya'ä lo'o Jesús cha' caca tsa'ä ngu' ji'i yu, jua'ä ntyucuatyä yu ji'i ngu'; xti la ngu' ndi'i nu ndyaca tsa'ä ji'i Juan. ² Pana si'i ycui' Jesús nu ntyucuatyä ji'i ngu' bi'; nu ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'ä ji'i, bi' laca nu ntyucuatyä ji'i ngu'. ³ Nu lo'o ngua cuayá' ti' Jesús cha' cua ndyuna ngu' fariseo cha' bi', li' ndu'u yu nde loyuu su cuentya Judea, ndyaa yu chaca quiya' ca loyuu su cuentya Galilea bi' li'.

⁴ Nu lo'o ndyaa Jesús tyucuii, nteje tacui yu nde loyuu su cuentya Samaria. ⁵ Li' ndyalaa yu quichí Sicar, sca quichí su ndi'i ngu' Samaria. Ndi'i quichí bi' lo yuu nu nda jyo'o Jacob ji'i jyo'o José sñi'. ⁶ Ca bi' ndu sca tyuu pilya nu nacui ngu' cha' tyuu ji'i jyo'o Jacob laca bi'. Nde hora ngua li', lo'o jua'ä ngua cña' tsa Jesús tyucuii. Li' ndyaa tucua yu to' tyuu bi'. ⁷⁻⁸ Cua ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i lquichí, ndyaa ngu' cui'ya ngu' na cacu ngu'. Lo'o li' yaa sca nu cuna'ä ngu' Samaria yaa qui'ya hitya.

—¿Ha ná ta xi hitya co'o na'? —nacui Jesús ji'i nu cuna'ä bi'.

⁹ —Ngu' judío laca nu'u —nacui nu cuna'ä bi'—, lo'o na', ngu' Samaria laca na'. ¿Ni cha' laca ndijña nu'u hitya jna' cha' co'o nu'u? —nacui nu cuna'ä bi'.

Nacui jua'ä cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu' Samaria lo'o ngu' judío tyempo bi'. ¹⁰ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu cuna'ä bi':

—¿Ha ná jlo ca ti' nu'u ña'ä cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi ji'i ñati? —nacui

Jesús—. Si jlo ca ti' nu'u tilaca laca nu ngüijña hitya co'o jinu'u, ná tyiquee' chcui' nu'u lo'o na' cha' ta na' hitya co'o ycui' nu'u li' —nacui—, lo'o li' ta na' hitya co'o nu'u nu chañi ca cha' cua'ni cu'ú cresiya jinu'u.

¹¹ —Cusu' —nacui nu cuna'ä bi' ji'i Jesús—, qui'ñi tsa tyuu re; ná lo'o cubeta jinu'u —nacui—. ¿Ni'ya caca culo nu'u hitya cha' cua'ni cu'ú nu'u 'na? —nacui—. ¹² ¿Ha tlyu la nu'u que jyo'o cusu' Jacob ji'na nu nda tyuu re ji'i ya? —nacui—. Ndyi'yu jyo'o bi' hitya tyuu re, lo'o jua'ä ndyi'yu sñi' yu, lo'o scu' ngu' ndyi'yu hitya re.

¹³ —Lo'o co'o ngu' hitya tyuu re —nacui Jesús—, xa' tyucua ngyuityi ngu' tiya' la —nacui yu—. ¹⁴ Lo'o co'o ngu' hitya nu ta na', nga'aa tyucua ngyuityi ngu' tsiya' ti li' —nacui—. Ta na' sca lo hitya co'o ngu' nu cua'ni cu'ú cresiya ji'i ngu'. Ndi'ya laca bi': ñi'ya si laca sca súu hitya nde ne' cresiya ji'i ngu', jua'ä ná nga'ä cha' tye chalyuu ji'i ngu' li'.

¹⁵ Li' nguxacui nu cuna'ä bi' cha' ji'i Jesús:

—Ta clya nu'u hitya bi' co'o na', cusu' —nacui—, cha' nga'aa tyucua ngyuityi na', cha' nga'aa ta cña 'na cha' cña qui'ya na' hitya ca nde.

¹⁶ Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'ä bi':

—Yaa clya nu'u yaaqui'ya ji'i clyo'o cha' cña ca nde.

¹⁷ —Ná ntsu'u clyo'o na' —nacui nu cuna'ä bi' li'.

—Liñi nchcui' nu'u lo'o na' cha' ná ntsu'u clyo'o nu'u —nacui Jesús li'—. ¹⁸ Cua ca'yu quiya' ngujui clyo'o nu'u sa'ní la, lo'o jua'ä si'i clyo'o laca nu qui'yu nu nga'ä lo'o nu'u juani —nacui—. Liñi tsa cha' nu nchcui' nu'u lo'o na'.

¹⁹ —Cusu' —nacui nu cuna'ä bi'—, cua ngua cuayá' ti' na' juani cha' tii tsa nu'u; sca nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñatí laca nu'u —nacui—. ²⁰ Ca'ya cuä cua ni, tacati tsa ca'ya cuä cua ji'i jyo'o cusu' ji'i ya, cha' nde bi' ti ngua'ni tlyu ngu' jyo'o bi' ji'i ycui' Ndyosi; pana xa'

cha' nti' cu'maq̄ ngu' judío, cha' nacui mā cha' ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi sca ti ca ne' laa tlyu ca Jerusalén.

21 —Cua'a jyaca nu'u jna' —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'—. Cua ngulala ti tyempo cha' nga'aa cua'ni tlyu mā ji'i y cui' Ndyosi nde ca'ya tacati cua,

ni si'i ca quichi Jerusalén —nacui—.

22 Cu'maq̄ ngu' Samaria ni, lo'o ndu'ni tlyu mā ji'i y cui' Ndyosi ná nslo mā ti ji'i ndu'ni tlyu mā; pana ngu' judío cuare, nslo ya ti ji'i ndu'ni tlyu ya, cha' sca ngu' quichi tyi ya laca nu ñati tlyu nu cua'ni lyaá ji'i lcaa ñati —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'—.

23 Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyaca juani, cha' cua'ni tlyu mā ji'i y cui' Ndyosi tyucui tyiquee mā. Lo'o

jua'a xtyucua Xtyi'i y cui' Ni ji'i mā li', cha' jua'a nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na lo'o cua'ni tlyu na ji'i Ni.

24 Ná taca ña'a na ji'i y cui' Ndyosi; ñi'yā laca sca xee nu tso'o tsa ntyiji'i lijya, jua'a laca y cui' Ndyosi. Ñati nu

chañi cha' nti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ni, nga'a cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i Ni tyucui tyiquee ngu'; xtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi' li'.

25 Lo'o li' nguxtyacui nu cuna'a bi' cha' lo'o Jesús chaca quiya':

—Nda na' cuentya cha' cua caq̄ ti sca ñati tlyu nu ta y cui' Ndyosi ji'i cha' caq̄ chalyuu, nu caca naa Cristo —nacui—. Lo'o caq̄ yu bi', li' culu'u liñi yu lcaa cha' tucui ji'na.

26 Li' nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi':

—La cui' bi' laca na' nu nchcui' lo'o nu'u juani.

27 Li' xa' yāq̄ ñati nu ndyaca tsa'a ji'i, ndube tsa ti' ngu' cha' ntucua Jesús ndya cha' lo'o sca nu cuna'a. Pana ná nchcuane ngu' ji'i nu cusu' bi': ¿Ni cha' nti' nu cuna'a cua lo'o nu'u? ¿Ni cha' nda nu'u lo'o nu cuna'a cua? **28** Li' ngusta nu cuna'a bi' te'i hitya lo yuu, ngutu'u ndyaa lquichi; ndyaa cho' ndyaa ndacha' cho' ji'i ngu' quichi cha' tsaa ngu' tsaa na'a ngu' ji'i Jesús.

29 —Cajua ti ndu sca ñati nu tii tsa —nacui nu cuna'a bi'—. Lcua ti lo cña nu ngua'ni na' yāq̄ na' chalyuu, lcaa cha' bi' cua ndacha' nu cusu' bi' jna'. ¿Ha bi' nu laca Cristo nu ñati tlyu nu cua caq̄ ti, nti' cu'maq̄?

30 Li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' ca su ntucua Jesús. **31** Laja li' ndu ñati nu ndyaca tsa'a ji'i, tya'na nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' cacu yu xi tyaja.

—MSTRU —nacui ngu'—, cacu nu'u xi.

32 —Cua nguaala' ti' na' —nacui Jesús li'—. Cua ntsu'u xi na ndyacu na're nu ná nslo mā ji'i.

33 Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu':

—¿Ha yāq̄ ngu' yāq̄ lo'o ngu' na cacu yu? —nacui ngu'.

34 Ndi'yā nacui Jesús ji'i ngu' bi' li':

—Lo'o ndu'ni na' cña ji'i y cui' Ndyosi Sti na', li' ndyaala' ti' na' ñi'yā si cua ndyacu na', ñi'yā si cua ndyo'o na' hitya —nacui yu—. Nga'a cha' cua'ni tye na' cña nu nda Ni 'na lijya q̄ nde chalyuu —nacui—.

35 ¿Ha ná chañi cha' nu nchcui' ngu' ndi'yā? “Lo'o caca jacua co', lo'o ti caca clacula” —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Pana chaca cha' ñacui na' ji'i mā juani, cha' xña'a mā xi ji'i ñati quiña'a jua nu cua lijya ti slo na —nacui—. Nti' tsa ngu' bi' cuna

ngu' cha' nu chcui' na' lo'o ngu'. Ñi'yā laca sca xtya nu tso'o tsa ndyatsi, cha' cua ngulala ti caca clacula, jua'a laca ngu' bi'.

36 Caja xcaya' msu 'na nu cua'ni clacula bi', ni ná nga'a cha' tye cña nu cua'ni msu bi'. Lo'o li' stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi' lo'o ngu' nu cua

ngusañi si'yu, la cui' ñati nu ngusañi cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lcaa su ndi'i ñati tya clyo la; stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi' lo'o ñati nu cua na'a lo'o

ndyati ca cha' bi' ne' cresiya ji'i ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—.

37 Chañi laca cha' nu nchcui' ngu': “Tsaca laca nu ndyataa nscua', chaca laca nu cua'ni clacula”. **38** Nu cu'maq̄ ni, cua ngulo na' cña ji'i mā

—nacui Jesús—, cha' tsaa mā cua'ni tye mā sca cña nu bilya cua'ni mā,

cha' tyaq̃ m̄a tyaq̃ lo'o m̄a ji'i ñat̄i ca slo na', cua ña'a ca ñat̄i nu xñi cha' 'na. Xa' ñat̄i cua ngua'ní cña bi' yala la, lo'o juani ña'a m̄a ñi'yä nu ndu'u tucua cña nu ngua'ní ngu' tyā li'.

³⁹ Lo'o jua'a tyuu tyā'a ngu' Samaria, ngu' ca tyi ni, cua ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús xqui'ya cha' nu nda nu cuna'a bi' lo'o ngu': "Lcua ti lo cña nu ngua'ní na' yaä na' chalyuu, lcaa cha' bi' nchcui' nu cusu' bi' lo'o na'", nacui' nu cuna'a bi' ji'i ngu'.

⁴⁰ Lo'o li' ndyalaa ngu' Samaria bi' ca su ntucua Jesús, tyā'a nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tyanu la xi quich̄i tyi ngu'. Bi' cha' ndyanu Jesús ca bi' tyā tyucuaa tsä li'. ⁴¹ Lo'o ndyuna la ngu' cha' nu nda ycui' Jesús lo'o ngu', cua quiña'a la ngu' ngusñi ngu' cha' ji'i yu.

⁴² Li' nacui' ngu' bi' ji'i nu cuna'a bi':

—Si'i xqui'ya nu'ü ngusñi ya cha' ji'i yu juani. Na cua nchcui' ycui' yu lo'o ya, bi' cha' jlyā ti' ya cha' nu nchcui' yu; cua nda ya cuentya cha' chañi cha' laca nu cusu' re Cristo, nu ñat̄i tlyu nu cua cäa ti cha' cua'ní lyaá ji'i lcaa ñat̄i chalyuu.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sñi' ngu' laca cña

⁴³ Lo'o ndu'u scua tucua tsä bi', li' ngutu'u Jesús loyuu su cuentya Samaria ndyaa nde loyuu su cuentya Galilea. ⁴⁴ Cua nacui' yu cha' nga'aa ndu'ní chí ngu' loo ñat̄i tyā'a quich̄i tyi ngu', si ta ñat̄i bi' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'; bi' cha' ndyaa yu nde Galilea chaca quiya¹. ⁴⁵ Lo'o cua ndyalaa yu nde loyuu bi', tso'o tsa nchcui' ngu' Galilea lo'o. Cua na'a ngu' bi' lcaa cña tonu nu ngua'ní Jesús nu lo'o ndyaa yu ta'a quich̄i Jerusalén bi', cha' lo'o ngu' bi' ndyaa ngu' ta'a.

⁴⁶ Lo'o li' xa' ndyaa Jesús ca quich̄i Caná loyuu su cuentya Galilea chaca quiya¹; quich̄i bi' ngua su ngüiñá Jesús vino lo'o hitya ti, cha' co'o ngu' nu nguti'i ta'a bi'. Ca bi' ntsu'u sca ñat̄i tlyu nu ndya'a ne' xña ji'i rey, pana quicha tsa sñi' ntsiya ca to' tyi nu cusu' bi' nde quich̄i Capernaum. ⁴⁷ Lo'o cua ndyuna nu laca cña bi', cha' ngutu'u Jesús loyuu su cuentya

Judea ndyalaa yu sca quich̄i cacua ti su ndi'i nu cusu' bi', la cui' nde loyuu su cuentya Galilea, li' ndyaa nu cusu' bi' slo Jesús. Ndijña tsa cha' clyu ti' ji'i Jesús cha' tsaa yu quich̄i tyi nu cusu' bi', cha' tsaa yu cua'ní yu jo'o ji'i nu piti quicha bi', cha' cua cajaa ti.

⁴⁸ —¿Ni jacua' jlyā ti' m̄a ji'i ycui' Ndyosi? —nacui' Jesús ji'i nu cusu' bi' li'—. ¿Ha ná jlyā ti' m̄a cha' caca cua'ní Ni cña si ná lo'o cua'ní na' sca cña tonu cha' ña'a cui'ya m̄a xi ji'i?

⁴⁹ —Cusu' —nacui' nu laca cña bi' ji'i Jesús—, cua'ní cha' tso'o tsaa nu'ü to' tyi na' juani, nu lo'o bilya cajaa ti sñi' na'.

⁵⁰ —Tyaa nu'ü ca to' tyi —nacui' Jesús ji'i—, ca tso'o sñi' nu'ü jua'a ti. Ná cajaa bi'.

Jlyā ti' nu laca cña bi' cha' nu nchcui' Jesús lo'o. Li' ngutu'u nu cusu' bi' ndyaa quich̄i tyi. ⁵¹ Tyucui' bi' su nguxtyuu ndyaa, ndyacua tyā'a lo'o msu ji'i:

—Tya lu'ü sñi' nu'ü, cusu' —nacui' msu ji'i—. Nga'aa cajaa bi' juani.

⁵² —¿Ni hora ngua tso'o la sñi' na'? —nchcuane nu laca cña bi' ji'i msu li'.

—Tya la caa, hora cua tsaca nde ngusñi, li' ndyu'u tyique' ji'i —nacui' msu ji'i.

⁵³ Li' ngua cuayá' ti' sti nu piti bi', cha' la cui' hora lo'o nchcui' Jesús lo'o cha' tyaca tso'o sñi', la cui' hora bi' ngua tso'o sñi!. Li' jlyā ti' nu cusu' ji'i Jesús, lo'o jua'a jlyā ti' lcaa ngu' nu ndi'i ca to'ni'i ji'i.

⁵⁴ Cua ngua tucua quiya¹ nu ngua'ní Jesús sca cña tonu cuentya ji'i ycui' Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea bi', tya lo'o nguxtyuu yu nde Galilea.

5

Ngu' nu nchcu' tyucu' nu ntsiya to' tayu'

¹ Chaca yija lo'o ngua ta'a nde Jerusalén cuentya ji'i ngu' judío, ndyaa Jesús ta'a chaca quiya¹ li'. ² Nde Jerusalén bi' ntsu'u sca to' lo'o quich̄i su naa to' lo'o ji'i xlyá'. Ca bi' nscua sca tayu' piti, Betesda naa tayu' bi'

cha'cña ji'i ngu' judío bi'. ³ Tyi'i ca to' tayu' piti bi' ndacui ca'yu ty'a'a corredor su ndi'i quiña'a tsa ngu' quicha; nu cuityi', nu cu' quiya', nu nchcu' tyucuí, ndi'i ngu' ca bi' ntajatya ngu' ña'a cuayá' nu quiña lo hitya tayu'bi'. ⁴ Nda ti'ngu'quichib', cha' tyijyu' ndacui cuayá' ti nda'ya sca xca ji'i ycui' Ndyosi nu yaq nde cua, ndyaa ne' hitya tayu' bi', cha' xquiña lo hitya bi'; nu quicha nu ndyaa yala la ndyaata chcu to' hitya bi' lo'o nguiña ca ti lo hitya, bi' laca nu ndyaca tso'o ji'i cua ña'a ca quicha nu ntsu'u ji'i, nacui'ngu'. ⁵ Cua ntsiya sca nu quicha quiya' ca bi'; cua calaa tyii ntucua snu' yija ntsiya quicha. ⁶ Lo'o na'a Jesús ji'i nu quicha bi' ca su ntsiya, li'ngua cuayá' ti' yu cha' cua sa'ni ntsiya. Li' nchcuane Jesús ji'i nu quicha bi' si chañi cha' nti' tyaca tso'o.

⁷—Cusu' —nacui ji'i Jesús—, ná tu cui ntsu'u 'na nu caca xtyucua xi 'na cha' tsaa lo'o 'na to' hitya lo'o nguiña lo hitya bi'. Ndatu ca na' lo'o yala la ndyaa xi xa' ñati lo tayu' cua.

⁸—Tyatü clya nu'u juani —nacui Jesús li'—, xcü' late' cua hi lo'o jaa' cua, tyaa lo'o ji'i to' tyi.

⁹ Lo'o li' jua'a ngua, hora ti ndyaca tso'o nu quicha bi'. Li'nguxana ndu'u ta'a, ndyaa lo'o ji'i jaa' ji'i. Tsä saru ngua li'. Tacati tsa tsä bi' ji'i ngu' judío, nga'aa ndu'ni ngu' cña li'. ¹⁰ Bi' cha' nchcui' nu ngu' judío bi' lo'o nu ngua quicha bi':

—Tsä nu ndi'i cña'ngu' laca juani —nacui'ngu' bi' ji'i—. Ná ntsu'u chacuayá' jinu'u tsiya' ti cha' ty'a'a lo'o ji'i jaa' cua hi juani.

¹¹ Li'nguxtyacui nu ngua quicha cha' lo'o ngu':

—Nu ngua'ni jo'o 'na, bi' laca nu ngulo cña 'na cha' ty'a'a na' tyaa lo'u ji'i jaa' re toni'i 'na li' —nacui'.

¹²—¿Tilaca ngulo cña hi cha' tyaa lo'o ji'i jaa' cua hi? —nacui'ngu' bi'.

¹³ Ná jlo ti' nu ngua quicha quiya' bi' tilaca ngua'ni jo'o ji'i. Nguti'i tsa ngu' ca bi', lo'o ná tucui na'a ji'i Jesús lo'o ngutu'u ndyaa. ¹⁴ Ca ngusii la

xa' ndyacua tya'a Jesús lo'o nu ngua quicha bi' lo'o ndya'a yu ne' laa. Li' nacui' Jesús ji'i:

—Cua ndyaca tso'o nu'u juani —nacui' yu—, bi' cha' xtyanu nu'u tyucuij cuxi cua hi cha' nga'aa tyacua xa' quicha tlyu la hi.

¹⁵ Ndyaa nu ngua quicha bi' li', ndyaa ndacha' ji'i ngu' judío bi', cha' Jesús naa nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o. ¹⁶ Ngua cuayá' ti'ngu' bi' li', cha' ngua'ni Jesús cha' tlyu lo'o nu quicha bi' tsä ta'a lo'o ndi'i cña'ngu', bi' cha' ngunasi' tsa ngu' judío bi' ji'i Jesús. Nguxana ngu' bi' ngulacua cuxi ti'ngu' ña'a ngu' ji'i yu, ngua ti'ngu' cujuui'ngu' ji'i yu. ¹⁷ Pana nguxtyacui' Jesús cha' lo'o ngu' li':

—Tya lyiji tye cua'ni Sti na' cña —nacui' Jesús—, lo'o jua'a na', tya ndyu'ni na' cña.

¹⁸ Bi' cha' chii tsa ntsu'u tyiquee ngu' judío bi' ña'a ngu' ji'i Jesús, ntsu'u tsa ngu' bi' nu nti' cujuui'ji'i Jesús li'. Ti'i ti'ngu' bi' ña'a ngu' ji'i yu, cha' ná ndaquiya' yu tsä ta'a ji'i ngu', nacui'ngu'. Ná ndiya ti'ngu' tsiya' ti cha' nacui' Jesús cha' ycui' Ndyosi laca Sti yu, cha' stu'ba nti' ycui' ca yu lo'o ycui' Ndyosi.

Ycui' Ndyosi Sti yu laca nu cua nda chacuayá'ji'i Jesús

¹⁹ Li'nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' judío bi':

—Ta na' sca cha' liñi lo'o mä juani —nacui' yu—. Ná sca cña caca cua'ni na' ycui' ti na', na' nu laca Sñi' ycui' Ndyosi. Ni'ya cña nu ña'a na' cha' ndu'ni Sti na', jua'a ti cña ndu'ni na' —nacui'—. ²⁰ Ycui' Sti na' ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni jna', cha' Sñi' ycui' Ni laca na' —nacui' Jesús—. Lcaa cña nu ndu'ni Sti na', nclu'u Ni jna'. Lo'o jua'a tya cua'ni la Ni cña tonu nu bilya ña'a mä ji'i, cha' cube ti' mä ji'i ycui' Ni. ²¹ Xa' ta ycui' Ndyosi chalyuu ji'i ngu' chaca quiya', ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' Ni cha' ta Ni chalyuu ji'i; lo'o jua'a la cui' cña ndu'ni na' nu lacä Sñi' ycui' Ni, ta na' chaca chalyuu ji'i lcua ti ñati nu nti' na' cha' ta ji'i —nacui'

Jesús ji'i ngu'—. ²² Ná ndu'ni cuayá' Sti na' ji'i ñatí chalyuu; na cua nda Ni chacuayá' jna', cha' Sñi' y cui' Ni lacä, cha' cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñatí. ²³ Cua nti' Ni cha' cua'ni chí lcaa ñatí loo na' ñi'ya nu ndu'ni chí ngu' loo y cui' Ni. Pana si ná tyaja'a ñatí cua'ni chí ngu' loo na' nu lacä Sñi' y cui' Ni, la cui' jua'a ná taca cua'ni chí ngu' loo y cui' Ndyosi nu nda 'na lijyaa.

²⁴ 'Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani: Cua ña'a ca ñatí nu taquiya' ji'i lcaa cha' nu chcui' na' lo'o ngu', lcaa ñatí nu jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi Sti na' nu nda jna' lijyaa, bi' ngu' laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu tso'o nu ta y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi'. Ná cua'ni cuayá' Ni ji'i ngu' bi', ná nscua cha' cajaa ngu' bi'; lcaa tyempo tyi'i ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu'—. ²⁵ Lo'o jua'a ta na' chaca cha' liñi lo'o ma —nacui—. Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyalaa juani, cha' xi'ya na' nu lacä Sñi' y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñatí nu ndi'i chalyuu; ñi'ya laca si na cua ngujui' ngu' laca, xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu'. Lo'o cuna ngu' bi' cha' nu chcui' na' lo'o ngu', li' caja chalyuu tso'o ji'i ngu', lcaa ñatí nu xñi cha' jna' —nacui Jesús ji'i ngu'—. ²⁶ Nchca ji'i y cui' Ndyosi Sti na' cua'ni cha' xtyacui cre-siya ji'i ngu' cuxi bi', nchca ji'i Ni ta Ni chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. Lo'o jua'a stu'ba nchca jna' lo'o Sti na', cha' cua nda Sti na' chacuayá' cha' cua'ni na' jua'a —nacui Jesús—. ²⁷ Lo'o jua'a ntsu'u chacuayá' jna' cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ñatí chalyuu, xqui'ya cha' cua lijyaa na' chalyuu laca na' ñatí. ²⁸ Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' ma; chañi cha' tyalaa hora lo'o cañi xi'ya y cui' Ndyosi Sti na' ji'i lcaa jyo'o ca su ndi'i ngu' nguatsi' ngu'. Li' taquiya' ngu' bi' cha' nu chcui' Ni, tyu'u ngu' ne' cuaá tyaa ngu' mala su ntsu'u cha' tsaa ngu'. ²⁹ Ñatí nu ngua tso'o cresiya ji'i ni, tyaa ngu' bi' tyi'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi; pana ñatí nu ntsu'u cha' cuxi ji'i, tyaa ngu' bi' ca su xcube' Ni ji'i ngu', su tye tsiya' ti cha'

ji'i ngu' —nacui Jesús—.

*Chañi cha' stu'ba cha' nu ntsu'u ji'i
Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu*

³⁰ 'Ná sca cña caca 'na si sca ti na' —nacui Jesús—. Lo'o ndyu'ni cuayá' na' ji'i ñatí, ndu'ni na' ñi'ya nu nacui Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Stu'ba ndu'ni cuayá' na' ji'i cua ña'a ca ñatí, cha' ndu'ni na' ñi'ya nu nti' y cui' Sti na' nu nda 'na lijyaa chalyuu; ná ndu'ni na' sca cha' nu nda'ya hique ti na' —nacui Jesús li'—. ³¹ Ni si'i na ngulo hique ti na' cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Ná jlya ti' xa' ñatí si jua'a ti chcui' na'. ³² Ntsu'u chaca nu jlo ti' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na', lo'o jua'a jlo ti' na' cha' liñi nchcui' nu bi' —nacui—. ³³ Cua nda ma msu nu ndyaa slo nu Juan bi', lo'o chañi cha' nu nchcui' Juan lo'o msu bi' cuentya jna'. ³⁴ Pana ná ntsu'u cha' caja sca nu chcui' cha' liñi cuentya jna'. Na nda ti na' cha' bi' lo'o ma cha' caja ñi'ya clyáá y cui' ma tsä bi' lo'o caca cuayá' ji'i ma slo y cui' Ndyosi. ³⁵ Nu Juan ni —nacui Jesús li'—, nda yu cha' jna' lo'o ngu' ñi'ya si laca yu sca xee nu ndubi tsa, nu nda xee tyi'i ca chü' su ndi'i yu bi'. Lo'o jua'a tso'o xi ngua ti' ma lo'o nchcui' Juan lo'o ma li' —nacui—. ³⁶ Pana xti ti cha' 'na nchcui' Juan lo'o ma; cua quiña'a la cha' caca ña'a ma juani cuentya jna', nu lo'o ña'a ma cña tonu nu nda Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Tya cua'ni na' cña bi' ña'a cuayá' tye bi'. Xqui'ya cña bi' caca cuayá' ti' ma cha' y cui' Sti na' ngulo cña jna' cha' caa na' nde chalyuu re —nacui Jesús—. ³⁷ Jua'a ngulu'u liñi Sti na' cha' 'na ji'i ma, cha' la cui' Sti na' laca nu cua nda jna' lijyaa. Lo'o cu'ma ni, bilya cuna ma cha' nu nchcui' Ni, bilya ña'a ma ji'i y cui' Ni. ³⁸ Ná ndyanu cha' nu nchcui' Sti na' ne' cresiya ji'i ma, cha' ná jlya ti' ma jna' cha' laca na' Sñi' y cui' Ndyosi nu cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu —nacui—. ³⁹ Lcaa tsä nchcui' tsa ma lo quityi cusu' ji'i y cui' Ndyosi; nti' ma cha' lo'o chcui' ma lo quityi bi', li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma. Chañi cha' nu nscua

lo quityi bi', jua'q̄ taca tyuloo ñati jna' lo'o chcui' ngu' lo quityi bi'. ⁴⁰ Pana ná ntaja'a m̄a jña m̄a chalyuu tso'o bi' jna'.

⁴¹ 'Si'i na nti' na' cha' cua'ni chi ñati loo na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. ⁴² Pana cu'm̄a ni, jlo ti' na' cha' xa' ña'q̄ ndu'ni cu'm̄a, xqui'ya cha' ná ntsu'u tyiquee m̄a tsiya' ti ji'i ycui' Ndyosi Sti na'. ⁴³ Cua nda ycui' Ndyosi 'na liyq̄ na' cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, pana ná ndaca'a jyaca m̄a ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o m̄a. Si caq̄ xa' ñati nu cua'ni cña ji'i ycui' ca ti ngu', hora ti xni m̄a cha' ji'i ngu' bi' li'. ⁴⁴ Bi' cha' ná caja ñi'yq̄ caca xñi m̄a cha' ji'i ycui' Ndyosi —nacui Jesús—. Ndulo cha' ji'i m̄a cha' tso'o ti chcui' ñati ji'i m̄a, pana ná ndulo cha' ji'i m̄a cha' tso'o ti cua'ni ycui' Ndyosi lo'o m̄a. ⁴⁵ Si'i na' nu st̄a qui'ya ji'i m̄a slo ycui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cua laca nscua qui'ya ji'i ma xqui'ya cha' nu cua nda jyo'o Moisés lo'o m̄a nu ngua tya sa'ni bi', la cui' cha' nu jlya tsa ti' m̄a ji'i, nacui m̄a. ⁴⁶ Yala ti xñi m̄a cha' jna' si chañi cha' ngusñi m̄a cha' nu nda jyo'o Moisés bi' lo'o m̄a —nacui Jesús li'—. Cha' jna' nguscua jyo'o bi' lo quityi bi', ⁴⁷ pana ná ngusñi m̄a tsiya' ti cha' nu nguscua jyo'o bi'. Lo'o jua'q̄ ñi'yq̄ cua'ni m̄a cha' xñi m̄a cha' nu chcui' na' lo'o m̄a lacua?

6

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

¹ Tiya' la li' ndu'u Jesús ndyaa nde chaca tsu' tayu' Galilea, la cui' tayu' Tiberias naa tayu' bi'. ² Tsa tlyu ti ndyaa lca'a quiña'a ñati ji'i yu, bi' ñati laca nu cua na'q̄ cña tonu nu ngua'ni yu lo'o ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ³ Li' ndyaa Jesús sca lo cuatii, ndyaa tucua xi ca bi' lo'o ñati nu ndyaca tsa'a ji'i. ⁴ Cua ngulala ti ta'a pascua ngua bi' li', ta'a tlyu ji'i ngu' judío. ⁵ Lo'o li' na'q̄ Jesús cha' tsa tlyu ti ndyalaa quiña'a tsa ñati ca su ntucua ycui'. Li' nchcuane yu ji'i Felipe:

—¿Macala cui'ya na tyaja cha' cacu ñati quiña'a cua? —nacui Jesús.

⁶ Jlo ti' Jesús ñi'yq̄ cua cua'ni ti ycui', pana cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i Felipe ñi'yq̄ ña'q̄ cua'ni nu Felipe bi'. ⁷ Lo'o li' nguxacui Felipe cha' ji'i yu:

—Ná tyu'u scua tucua mil paxu cha' cui'ya na na cacu lcaa ngu' re, masi xca ti caja xi cacu scaa ngu' —nacui.

⁸ Pana ndu sca yu nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, nu naa Andrés, tya'a ngula Simón Pedro laca bi'. Nchcui' Andrés lo'o Jesús li'.

⁹ —Ndū sca nu piti qui'yu re —nacui Andrés—, lo'o xi ca'yu tya'a xlyá teje' ji'i, lo'o tucua tya'a cualya sube ji'i —nacui—. Pana ná tyu'u scua cha' bi' cha' cacu ñati quiña'a re —nacui Andrés ji'i Jesús.

¹⁰ —Chcui' m̄a xi lo'o ñati quiña'a cua cha' tyaca'a ngu' xi lo yuu —nacui Jesús li'.

Sii xi loyuu su tso'o bi' lo'o quiña'a tsa quii sube ndi'i ca bi'. Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti nguti'i ts̄a bi', nu nguti'i lo quii bi'. ¹¹ Lo'o li' ndaya' Jesús ji'i xlyá bi', ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi cha' cua nda Ni na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá bi', nda yu ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, lo'o ngu' bi' laca nu ndacha xlyá ji'i ngu' quiña'a bi' ca su ndi'i ngu'. Lo'o cualya bi' nda Jesús cacu ngu'. Li' ndyacu ngu' ña'q̄ cuayá' nu nguaala' ti' lcaa ngu'. ¹² Lo'o cua ndye ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i chaca quiya':

—Xuti'i ma lcaa yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu' jua cha' ná chcuna' bi' —nacui yu.

¹³ Jua'q̄ ngua'ni ngu' li', lo'o ndyanu tii tyucuaa tya'a chcubi ngutsa'a ntsu'u xlyá yu'be bi', yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu'. ¹⁴ Lo'o cua na'q̄ ngu' cña tonu nu ngua'ni ca Jesús, li' nacui ngu'!

—Chañi cha' yu jua laca nu cusu' nu chcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o na, nu cua tyu'u tucua ti nde chalyuu.

¹⁵ Hora ti ngua tii Jesús cha' ngua ti' ngu' taya' ngu' ji'i, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i cha' caca yu rey nu caca loo ji'i

ngu'. Bi' cha' ndu'utsu' Jesús ndyaa cuaana ti nde ca'ya, ndyaa yu sca ti yu.

Ndyaa Jesús lo hitya tayu'

¹⁶ Cua ndyaa cuichaa li', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ni, cua ndyaa ngu' nde to' tayu' chaca quiya'.

¹⁷ Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i cha' xa' xtyuu' ngu', cha' tyu'u ngu' nde chaca tsu' tayu', cha' tyalaa ngu' ca quichi Capernaum chaca quiya', ngua ti' ngu'. Cua ngua talya li', pana bilya tyalaa Jesús su ndi'i ngu'. ¹⁸ Lye tsa nchca cui'i lo hitya tayu' bi', hasta ndyatu' clyoo'. ¹⁹ Cua ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yaca ni'i ji'i ngu' xi ca'yu scuá kilómetro cuayá' tyijyu', li' na'a ngu' cha' lijya Jesús su ndi'i ngu'; cuayá' lo ti hitya ndya'a yu lijya yu lo hitya. Ndyutsii tsa ngu' lo'o na'a ngu' ji'i yu. ²⁰ Bi' cha' hora ti nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Ná cutsii mā, na' lacā re —nacui.

²¹ Tso'o tsa ngua ti' ngu' cha' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i bi'. Lo'o li' yala ti ngutu'u yaca ni'i chaca tsu' tayu' bi'.

Lijya lca'a ngu' ji'i Jesús

²² Ca chaca tsā li', tya ndi'i ñatí tsa tlyu ti la cui' ca to' tayu' bi'. Sca ti yaca ni'i bi' na'a ngu' ngutacui to' hitya ngusii la caa, pana jlo ti' ngu' cha' ná ndyaa Jesús ne' yaca ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i; y cui' ti ngu' ndyaa ngu'. ²³ Lo'o li' ngulaa xi xa' la yaca ni'i nu ngutu'u nde quichi Tiberias, ndyacui to' hitya cacua ti su ndyacu ngu' xlyá nu cua nda y cui' nu Xu'na na xlyabe ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i. ²⁴ Lo'o cua ngua cuayá' ti' ngu' cha' nga'aa ndi'i Jesús to' tayu' bi', lo'o jua'a nga'aa ndi'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ca bi', li' ndyatí ngu' ne' yaca ni'i nu ndyalaa bi', ndyaa ngu' ca quichi Capernaum ndyaana ngu' ji'i Jesús.

Sca lo tyaja nu chañi cua'ni cha' tyala' ti' na

²⁵ Ca chaca tsu' bi' njyacua ngu' ji'i Jesús. Lo'o ti nchcuane ngu' ji'i yu li':

—Mstru —nacui ngu'—, ¿ni hora ngutu'u nu'ū lijya ti nde?

²⁶ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu':

—Ndube tsa ti na' cha' cua lijya mā yaana mā jna' xqui'ya cha' nda na' xlyá nu ndyacu mā tsubi' ti —nacui—. Nguaala' ti' mā lo'o ndyacu mā li'. Chañi cha' xqui'ya cha' bi' lijya ma yaana mā jna', si'i xqui'ya cña tonu nu ngua'ní na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ²⁷ Tso'o la —nacui Jesús li'—, si cua'ni cña ti' mā cha' caja sca cha' nu talo ji'i mā; chañi cha' tyala' ti' mā li', si caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma. Nu na cacu na ni, xtyi'i ti talo na bi', yala ti quiñu'ū na bi'. Pana na' nu lijyaa cha' caca na' ñatí, ta na' sca cha' tso'o ji'i mā nu cua'ni cha' tyala' ti' mā, lo'o ná tye tsiya' ti cha' bi' ji'i mā —nacui—. Na cua nda y cui' Ndyosi Sti na' chacuayá' jna' cha' ta na' cha' tso'o bi' ji'i mā.

²⁸ Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ni'yā cua'ni ya lacua, cha' caca cua'ni ya cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni ya?

²⁹ —Ndi'yā laca cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mā —nacui Jesús—. Xñi mā cha' jna', cha' na' lacā Sñi' y cui' Ndyosi, cha' cua nda Ni' na lijyaa chalyuu.

³⁰ Li' tya nchcuane la ngu' ji'i Jesús:

—¿Ni'yā ña'a cña nu cua'ni nu'ū lacua? ¿Ni'yā ña'a cña tonu nu cua'ni nu'ū cha' ña'a cui'ya ya xi ji'i, cha' xñi ya cha' jinu'ū li'? —nacui ngu' ji'i Jesús—. ³¹ Cua nda y cui' Ndyosi na ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo'o nguta'a yu'ū ngu' lo natí' btyi nu ngua sa'ní li'. Ndi'yā nscua lo quityi cusu' ji'i cha' bi': “Cua nda Ni na ndyacu ngu', na nu ngutu'u ca su ntucua y cui' Ndyosi ngua'ya nde lo yuu”.

³² Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nchcui' na' lo'o mā juani: Y cui' Ndyosi Sti na' laca nu ta cha' tso'o nu cacu mā, la cui' cha' bi' laca nu ndyu'u nde su ndi'i y cui' Ni; si'i la cui' cha' ñi'yā nu nda jyo'o Moisés ndyacu ngu' cua sa'ní

—nacui—. ³³ Juani ta Sti na' sca lo cha' tso'o nu cacu ma nu chañi cha' cua'ni cha' tyaala' ti' mä lo'o caja cha' bi' ji'i mä, ñi'yä laca lo'o ndyacu ma tyaja. Ndu'u cha' tso'o bi' ca su ndi'i ycui' Ndyosi, lijyä bi' nde lo yuu, nda bi' chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mä.

³⁴ —Cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, ta clya nu'u cha' tso'o bi' cacu ya, lo'o li' cacu ya ji'i lcaa tsä.

³⁵ —Ñi'yä ndu'ni tyaja lo'o ndye ndyacu na ji'i, jua'a cua'ni na' lo'o ñati, si xñi ngu' cha' jna' —nacui Jesús li'—. Ta na' sca chalyuu ji'i ngu' su xcui' ndyaala' ti' ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o lcaa ñati nu tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o na', nga'aa jña la ngu' xa' lo na cacu ngu'; lo'o xñi ngu' cha' jna', nga'aa tyucua nguityi ngu' li' —nacui—. ³⁶ Pana nu cu'mä ni, ñi'yä nu ni na' ji'i mä tsubi' cha' ná jlyaa ti' mä jna', masi cua na'a mä jna' —nacui Jesús—. ³⁷ Lcaa ñati nu cua nda Sti na' jna', ngu' nu ngusñi cha' jna' ni, caca ngu' bi' ñati 'na li'. Tucuá na' cha' ji'i ngu' bi', ná culo'o na' ji'i ngu' cha' tyaa ngu' chaca se'i. ³⁸ Cua ngutu'u na' nde slo ycui' Ndyosi Sti na', lijyä na' nde lo yuu cha' cua'ni na' cña nu ngulo Sti na' 'na; si'i cha' cua'ni na' ñi'yä nu ntä' cua'ni tå —nacui Jesús—. ³⁹ Na cua nti' Sti na' cha' ná chcuna' ni sca ñati nu cua ngusñi cha' 'na. Lo'o li' cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui—. ⁴⁰ Nde laca cña nu nti' Sti na' nu cua nda jna' lijyä cha' caca: cua nti' Ni cha' ná tye chalyuu su tyi'i ngu' lo'o Ni, lcaa ñati nu ndyuloo jna' cha' lacä Sñi' Ni, lcaa ñati nu xñi cha' jna'. Lo'o li' chañi cha' cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu.

⁴¹ Lo'o li' ná ndiya ti' ngu' judío cha' nchcui' Jesús lo'o ngu' ndi'yä: "Ñi'yä nu ndu'ni tyaja, jua'a cua'ni na' si xñi sca ñati cha' jna'. Sca ti na' nu ngutu'u ca su ntucua ycui' Ndyosi, sca ti na' taca cua'ni na' cha' tyaala' ti' ñati", nacui Jesús. Nda tsa ngu' cha' lo'o

tya'a ngu' cha' ná tso'o cha' bi!. ⁴² Li' nacui ngu':

—¿Ha si'i Jesús sñi' José laca nu jua? —nacui ngu'—. Cua nslo na ji'i sti yu lo'o xtya'a yu. ¿Ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' yu jua cha' cua ngutu'u yu ca su ntucua ycui' Ndyosi?

⁴³ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu':

—Nga'aa chcui' tsa mä lo'o tya'a mä ji'i cha' nu nda na' lo'o mä tsä —nacui—. ⁴⁴ Ná tucui caca ñati jna' si ná lo'o ycui' Ndyosi Sti na' ngua'ni cha' caca ngu' jua'a. Lo'o li' na' laca nu cua'ni cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Jesús—. ⁴⁵ Ndi'yä nchcui' sca cha' nu nguscua sca jyo'o cusu' lo quityi nu ngua sa'ni: "Ycui' Ndyosi laca nu culu'u cha' ji'i ycui' Ni ji'i ñati", nacui quityi bi'. Bi' cha' ñati 'na caca lcaa ñati nu taquiya' cha' ji'i ycui' Ndyosi Sti na', lcaa ñati nu caca tsa'a cha' nu culu'u Ni ji'i ngu'.

⁴⁶ 'Ná nacui na' cha' cua na'a ñati chalyuu ji'i Sti na' —nacui Jesús—.

Bilya. Sca ti na' cua na'a na' ji'i ycui' Ni, cha' cua ngutu'u na' ca slo Ni. ⁴⁷ Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o mä juani, cha' ñati nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi ni, cua laca ngu-jui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' —nacui—.

⁴⁸ Ta na' sca chalyuu ji'i ngu' su xcui' ndyaala' tso'o ti' ngu'. ⁴⁹ Cua ndyacu jyo'o cusu' ji'i mä na nu nda ycui' Ndyosi ji'i ngu', ngua'ya bi' lo yuu lo natí btyi ca su nguti'i ngu'; pana nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi ndyacu ngu' na bi' sa'ni la. ⁵⁰ Ndi'yä nchcui' na' lo'o mä juani —nacui Jesús—, cuentya ji'i la cui' cha' tso'o nu ta Ni ji'i ñati, nu chañi cua'ni cha' tyaala' ti' ngu': slo ycui' Ndyosi ngutu'u cha' tso'o bi', lijyä bi' chalyuu; chañi cha' lo'o cacu sca ñati ji'i na bi', ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' li'. ⁵¹ Na' lacä nu cha' tso'o nu caja ji'i ñati —nacui Jesús—. Ngutu'u na' nde slo ycui' Ndyosi lijyä na' cha' chalyuu cha' caca na' ñati, cha' caja ñi'yä nu tyaala' ti' ngu'. Nu lo'o xñi ñati cha' jna', ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu'

bi' li'; ta na' tyucui ña'a na' ji'i ngu', cha' jua'a caja chalyuu cucui ji'i ngu'.

52 Li' nguxana ngu' judío bi', lye tsa nxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu'.

—¿Ñi'yä cuáni nu jua si ta yu cuáñia' y cui' ca yu cha' cacu na? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

53 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o mä juani —nacui—, ná taca ca tso'o cre-siya ji'i mä si ná caja lcaa cha' nu ji'i y cui' na' ji'i mä, na' nu cua lijyaa chalyuu cha' caca na' ñati. Nga'a cha' tyatí cha' bi' ne' cresiya ji'i mä, ñi'yä si cacu mä, si co'o mä sca na —nacui Jesús—. **54** Cua ña'a ca ñati nu jua'a ti caja tyucui ña'a y cui' na' ji'i ngu', ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi'. Cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Jesús—. **55** Chañi cha' taca caja tyucui ña'a y cui' na' ji'i mä, ñi'yä laca si caja cuáñia' na' cha' cacu mä, ñi'yä laca si caja tañi na' cha' co'o mä. **56** Lo'o cua ña'a ca ñati nu jua'a cacu ngu', nu jua'a co'o ngu' cha' nu ta na' ji'i ngu' —nacui—, lcaa tsä tyi'i ngu' bi' lo'o na', tyi'i na' lo'o ngu' bi' li'. **57** Lcaa tyempo lu'ú Sti na' nu nda 'na lijyaa ca nde, lo'o jua'a chacuayá' ji'i y cui' Nilu'ú na'; chacuayá' 'na tyu'ú ñati nu xñi cha' 'na, ñati nu caja tyucui ña'a na' ji'i. **58** Na' lacä nu cha' tso'o nu cacu ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ngutu'u na' nde slo y cui' Ndyosi lijyä na' lo yuu; si'i la cui' tya'a na nu ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo natí' btyi cua sa'ni —nacui—. Nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi cua ndyacu ngu' cha' bi' nu ngua sa'ni li'; pana lo'o caja cha' tso'o bi' ji'i mä cha' cacu mä —nacui—, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i mä li'.

59 Jua'a cha' ngulu'u Jesús ji'i ngu' Capernaum nde ni'i su ndyu'u ti'i ngu' cha' cuna ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi.

Taca caca cucui cresiya ji'na si taquiya' na cha' nu nda Jesús

60 Lo'o ndyuna tyuü tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' nu nchcui' yu, li' nacui' ngu' bi':

—Tlyu tsa cha' nchcui' nu cusu' re lo'o na. Tso'o la si nga'aa cuna na cha' bi' tsiya' ti.

61 Jlo ti' Jesús cha' nchcui' tsa nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i cha' nu cua nda ca ti yu lo'o ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ha ngua tyuju'u ti' mä 'na xqui'ya cha' nu nchcui' na' lo'o mä? —nacui' yu—. **62** ¿Ñi'yä ta culacua ti' mä lo'o ña'a mä jna' cha' tya'a na' ca su ngutu'u na' clyo, na' nu lijyaa chalyuu cha' caca na' ñati? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. **63** Nu xtyi'i nu ta Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' laca nu nda chalyuu tso'o ji'na; si'i xqui'ya juersa nu ntsu'u ji'i cuáñia' ti na lu'ú na —nacui' Jesús—. Lo'o jua'a lcaa cha' nu nda na' lo'o mä juani, cuentya ji'i sca na nu ta y cui' Ndyosi ji'i ñati laca cha' bi', sca cha' nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati laca bi'; caja chalyuu ji'i ngu' si taquiya' ngu' ji'i cha' bi'.

64 Pana tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndya'a mä nu ná jlya ti' jna' —nacui' Jesús li'.

Tya lo'o nguxana ti cha', tya li' ngua tii Jesús tilaca laca nu ná jlya ti' ji'i yu, tilaca laca nu cujui' cresiya ji'i yu ca tiya' la. **65** Li' nacui' Jesús:

—Bi' cha' nacui' na' ji'i mä tsä cha' ná tucui caca ñati jna' si ná cuáñia' Sti na' cha' ñati 'na caca ngu' bi'.

66 Lo'o jua'a ngua li', ngua tyuju'u ti' tyuü tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús; nga'aa ntaja'a ngu' bi' tya'a lo'o yu. **67** Li' nchcuane Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ñati bi':

—¿Ha lo'o cu'mä nti' mä xtyanu mä 'na?

68 Li' nguxacui Simón Pedro cha' ji'i Jesús:

—Cusu' —nacui—, ¿ma nde ntsu'u chaca se'i su tsaa ya cha' cuna ya lcaa ña'a cha' liñi nu nchcui' nu'ü? Ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ya si cuáñia' jyaca ya ji'i cha' nu nchcui' nu'ü —nacui—. **69** Jlya ti' ya jinu'ü. Cua jlo ti' ya cha' y cui' Ndyosi laca nu cuáñia'

ngusubi jinu'ū, cha' sca ti nu'ū nu chañi cha' laca nu'ū Sñi' ycui' Ndyosi nu lijyā chalyuu.

⁷⁰ Li' nacui Jesús:

—Jua'ā na', cua ngusubi na' ji'i ca ta'a tii tyucuaa tya'a mā, masi cuiñaja caca tsaca mā.

⁷¹ Nu nti' Jesús ñacui cha' Judas sñi' Simón Iscariote, bi' laca nu ta ji'i Jesús ji'i ngu' xña'ā ca tiya'la. Lo'o nu Judas bi' ni, lo'o bi' nga'ā laja nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ā ji'i Jesús.

7

Ná jlya ti' tya'a Jesús ji'i yu

¹ Tiya' la li' xcui' nde loyuu su cuentya Galilea ndya'a Jesús; nga'aa ndya'ā yu loyuu su cuentya Judea bi', cha' nti' tsa ngu' bi' cujuui ngu' ji'i. ² Cua ngulala sca ta'a ji'i ngu' judío, nu ndu'ni ngu' ji'i: ta'a chcuaya'. ³ Lo'o li' nacui nu ngu' qui'yu tya'a Jesús:

—Tyu'u nu'ū su ndi'i nu'ū re, yaa nu'ū nde loyuu su cuentya Judea tso'o la —nacui tya'a yu ji'i Jesús—. Ntsu'u tsa ngu' nu ndyaca tsa'ā jinu'ū cajuia; tso'o culu'u nu'ū xi cha' tlyu nu ndu'ni nu'ū ji'i ngu' bi'. ⁴ Ná cua'ni nu'ū cña bi' cuaana ti si nti' nu'ū cha' tyuloo lcaa ñati hi; culu'u loo ycui' nu'ū ji'i lcaa ñati cha' taca jinu'ū cua'ni cha' tlyu jua'ā.

⁵ Jua'ā nchcui' ngu', cha' lo'o ngu' tya'a Jesús ni, ná jlya ti' ngu' ji'i yu.

⁶ Li' nacui Jesús:

—Tya lyiji tyalaa la cui' tyempo nu tya'a na' ca bi'. Cua ña'ā ca tsā tso'o cha' tsaa cu'mā —nacui Jesús—, ⁷ cha' ná liye' ti' ngu' ña'ā ngu' ji'i mā; pana liye' tsa ti' ngu' ña'ā ngu' 'na, cha' nchcui' liñi na' lo'o ngu' cuentya ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu' —nacui—. ⁸ Yaa clya ycui' ca mā ta'a bi'; ná tsa'a na', cha' tya lyiji tyalaa la cui' tyempo nu tya'a ca bi'.

⁹ Nga'aa nchcui' la Jesús li'. Ndyanu yu nde Galilea.

Ndi'i Jesús ta'a chcuaya'

¹⁰ Ndyaa nu ngu' qui'yu tya'a Jesús ta'a. Ca tiya' la lo'o ycui' Jesús ndyaa. Ná ndyaa yu tsa tlyu ti lo'o xa' ñati,

ycui' ti yu ndyaa yu cha' ná ña'ā ñati ji'i yu. ¹¹ Lo'o ndyaca ta'a bi', li' ndya'ā ngu' judío ndya'āna ngu' ji'i yu:

—¿Macala ndya'ā yu bi'? —ndu'ni ngu'.

¹² Quiña'ā tsa cha' nda ngu' quichi bi' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i Jesús. Ntsu'u ngu' nu nchcui' ndilya: "Tso'o tsa ñati bi'". Lo'o ntsu'u xi xa' la ngu' nu ndu'ni: "Si'i. Xcui' cha' cuiñi nda yu, na ñilo'o ti yu ji'i ngu'".

¹³ Pana ntsii ngu' si cuna ngu' judío cha' nu nchcui' ngu', bi' cha' cuaana ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'.

¹⁴ Sca semana ndalo ta'a bi'. Lo'o jua'ā tsā nchca jacua ji'i ta'a, li' ndyaa Jesús ne' laa tonu; nguxana yu nclyu'u yu ji'i ngu' ca bi' li'. ¹⁵ Ndube tsa ti' ngu' judío cha' nchca tsa ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' nchca tsa ji'i yu jua nclyu'u yu ji'i ñati? Ná tyuū yija nguta'ā yu scuelya, ná ngua tsa'ā tso'o yu jua —nacui ngu'.

¹⁶ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' nu ndi'i ne' laa bi':

—Ná nclyu'u na' ji'i ngu' cha' nu nda'ya hique ycui' ca ti na'; ña'ā cha' nu nclyacua ti' ycui' Ndyosi nu nda'na lijyāa chalyuu, bi' laca cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu' —nacui Jesús—.

¹⁷ Si nti' mā cua'ni mā cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni mā, li' caca cuayá' ti' mā mala ngutu'u cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu', si slo ycui' Ndyosi ngutu'u cha' bi', si sca cha' nu nda'ya hique ti na' laca cha' bi' —nacui yu—.

¹⁸ Sca ñati nu nchcui' cha' ji'i ycui' ca lo'o ngu', jua'ā nti' yu cha' caca tlyu ycui' ca ti yu. Xa' ña'ā ndu'ni na', cha' tyucui tyiquee na' ndu'ni tlyu na' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na' nu ngulo cña'na caa na' nde chalyuu. Ná ntsu'u cha' cuiñi 'na tsiya' ti.

¹⁹ ¿Ha si'i la cui' jyo'o cusu' Moisés nu ngulu'u ji'na cha' cua'ni na lcaa cña nu nti' ycui' Ndyosi? Pana ná ndaquiya' mā tsiya' ti ji'i cha' bi' —nacui Jesús—. Lo'o nu juani nti' ma cujuui mā jna!. ¿Ni cha' laca bi'?

20 —Ñi'yä nti' sca nu xña'a, jua'a nti' nu'u —ndu'ni ngu' ji'i Jesús li'—. ¿Tilaca nti' cujuui jinu'u lacua?

21 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Sca ti quiya' ngua'ni na' sca cha'tlyu tsä ta'a tsä nu tacati tsa ji'i mä, lo'o li' ndube tsa ti' mä. **22** Ntsu'u sca cña nu ndaquiya' tsa mä ji'i —nacuiyu—, sca cña laca nu nda jyo'o Moisés cha' lo'o mä sa'ni cha' cua'ni mä; ni si'i Moisés bi' ngua nu nda cha' bi' lo'o mä, cha' cua sa'ni la lo'o bilya cala ycui' Moisés ndu'ni jyo'o cusu' ji'i mä cña bi'. Ndyi'u tsa ti' mä cha' si'yu mä lo quiyi nu sube qui'yu sñi' mä cha' culacuä ngu', masi tsä nu ndi'i cña' ngu' laca bi' —nacui Jesús—. **23** Nu lo'o ndu'u scua snu' tsä tya lo'o ngula sñi' mä, ndu'ni mä cña bi', masi ndi'i cña' ngu' cha' ta'a, cha' ndaquiya' mä lcaa cha' nu cua nda Moisés lo'o na. Bi' cha' juani, ¿ni cha' laca cha' ñasi' mä 'na? —nacui Jesús—. Laca cha' ngua'ni na' cha' ngua tso'o sca ñati, masi sca tsä ndi'i cña' ngu' ngua bi'. **24** Ná tso'o cua'ni cuayá' mä ji'i sca ñati lo'o ña'ä ti mä ji'i —nacui yu—. Ni'yä nu tyu'u liñi cha' ji'i sca ngu', jua'ä cua'ni cuayá' mä ji'i ngu' tso'o la.

Nchcui' Jesús mala ngutu'u yu lijya yu

25 Lo'o ndyuna xi ngu' quichi Jerusalén cha' bi', li' nguxana nchcui' ngu' ji'i:

—Nu ñati jua, ¿ha si'i na nclyana ngu' ji'i yu cha' cujuui ngu' ji'i? —nacui ngu'—. **26** Lo'o juani ña'ä mä ñi'yä nu ndyu'ni yu jua, ndü yu nchcui' yu su ndi'i lcaa ñati. Ná nchca ji'i ngu' tsiya' ti cua'a ngu' ji'i yu cha' nga'aa chcui' yu —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha ngujui cha' ji'i nu laca loo ji'na lacua, cha' nu jua laca Cristo, nu ñati tlyu nu cua cäa ti? **27** Pana jlo ti' na macala ngutu'u yu jua. Si'i jua'ä caca lo'o nu Cristo nu ñati tlyu nu ntajatya na ji'i cha' cäa. Lo'o cäa nu bi', ná tucui caca cuayá' ti' mala tyu'u nu bi' cäa.

28 Bi' cha' cuiji nchcui' Jesús ca su ndü yu nclyu'u ji'i ngu' ne' laa tonu bi':

—Chañi cha' nslo mä 'na, chañi cha' jlo ti' mä mala ngutu'u na' —nacui—, pana si'i cuentya jna' lijya na' ca nde. Sca ti ycui' Ndyosi nda 'na lijyaä chalyuu, lo'o jua'ä ná nslo mä ji'i nu bi' —nacui—. **29** Nslo na' ji'i ycui' Ni, cha' ca slo Ni ngutu'u na' lijyaä; ycui' Ni laca nu ngulo cña 'na cha' cäa na' ca nde.

30 Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyalaa xi ngu' slo yu, ngua ti' ngu' cha' taya' ngu' ji'i yu. Pana ni sca ngu' ná ndaya' ngu' ji'i yu, cha' tya lyiji tyalaa tyempo ji'i Ni cha' xñi ngu' ji'i yu. **31** Masi jua'ä ngua'ni ngu' bi', tya ndi'i quiña'ä ñati nu ngusñi cha' ji'i yu. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—La cui' ña'ä cña tonu cuentya ji'i ycui' Ndyosi ndu'ni yu re, ñi'yä nu nscua lo quityi cha' cua'ni nu ñati tlyu nu cua cäa ti; bi' laca yu re, nti' ya —nacui ngu'!

Ngua ti' ngu' fariseo su'ba ji'i Jesús ne' chcuä

32 Cua ndyuna ngu' fariseo ña'a cha' nu nchcui' ngu' quichi ji'i Jesús. Bi' cha' ngulo ngu' cña ji'i policía ne' laa cha' tsaa ngu' taya' ngu' ji'i Jesús. Jua'ä ngua'ni sti jo'ó nu laca loo lo'o nu ngu' fariseo bi'. **33** Li' nacui Jesús ji'i ñati nu ndi'i ne' laa tonu bi':

—Tya tyi'i na' la xi lo'o mä nde lo yuu chalyuu —nacui—, lo'o li' tya'a na' slo ycui' nu Xu'na na' nu nda 'na lijyaä ca nde —nacui—. **34** Li' tsaaa mä jna' macala su ndi'i na', lo'o ná quije na' ji'i mä tsiya' ti, cha' ná caja chacuayá' tyalaa mä ca su tyi'i na' li'.

35 —¿Macala tsaa yu jua, su ná taca quije yu ji'na? —nacui nu ngu' judío bi' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha tsaa yu tyijyu' la ca su ndi'i xa' la ngu' judío tya'a na? ¿Ha tsaa yu cha' culu'u yu cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i xa' ñati nu ndi'i ca bi'? —nacui ngu'—. **36** ¿Ni'yä nti' yu jua cha' nchcui' yu ndi'yä: “Tsaana mä jna' macala su ndi'i na', lo'o ná quije na' ji'i mä tsiya' ti, cha' ná caja

chacuayá' tyalaa mā ca su tyi'i na'
li"? —nacuīngu'.

*Suu hitya nu tyu'u ne' cresiya ji'i
ngu'*

³⁷ Lo'o cua tye ti ta'a, tsā y cui' ta'a
li' tya ndū Jesús ne' laa tonu. Cuii
nchcui' yu lo'o ñat̄i ca bi':

—Lo'o nguityi ca mā hitya, cāa ma
ca slo na' cha' ta na' hitya co'o mā
—nacuīngu'—. ³⁸ Ñat̄i nu ntsu'u cha'
ji'i lo'o na' caca ji'īngu' bi' ñi'ya laca
si ntsu'u sca sū̄ hitya ne' cresiya ji'īngu'.
Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ne' cre-
siya ji'īngu' bi', cha' cua'ni tso'o ngu'
bi' lo'o tya'a ñat̄i ngu' li' —nacuī Jesús
ji'īngu'—. Lo quityi ji'ī y cui' Ndyosi
nguscua cha' jua'a caca ji'īngu' bi'.

³⁹ Cua nti' Jesús chcui' lo'o ngu' cha'
cua ta ti Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu
ne' cresiya ji'ī ñat̄i nu cua ngusñi cha'
ji'īngu' Ni, bi' cha' nacuīngu'—.
Bilya ta y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni
cāa nde chalyuu, xqui'ya cha' bilya
tyaa Jesús ca su tlyu su ntucua y cui'
Ndyosi Sti yu.

Ná stu'ba nchcui' ngu' ji'i Jesús

⁴⁰ Lo'o ndyuna ngu' quichī cha'
bi', ntsu'u ngu' nu nchcui' ji'ī Jesús
ndi'ya:

—Chañi cha' yu jua laca nu cusu'
nu cua cāa ti cha' chcui' cha' ji'īngu'.
Ndyosi lo'o na.

⁴¹ Lo'o jua'a nchcui' xi xa' la ngu'
cha' ji'īngu':

—Yu jua laca nu ñat̄i tlyu nu nda
y cui' Ndyosi ji'īcha' cāa —nacuīngu'.

Li' nguxtyacui xa' la ngu' quichī
cha' lo'o tya'a ngu':

—Pana si'i nde Galilea tylu'u nu ñati
tlyu bi', si'i jua'a caca. ⁴² Lo quityi
cusu' bi' nscua cha' sca ñati tya'a
ji'ījyo'o David caca nu ñati tlyu bi';
quichī Belén cala yu bi', cha' quichī
tyi ngu' David laca bi'.

⁴³ Ná ngua stu'ba cha' ji'īngu' lo'o
tya'a ngu' cha' ji'ī Jesús. ⁴⁴ Pana ná
tucui ntejeya' ji'īngu', masi ntsu'u ngu'
nu ngua ti'ngu' xñi ngu' ji'ī.

Nájlyā ti'ngu' laca cñā ji'i Jesús

⁴⁵ Chaca quiya' ndyaa nu policía ne'
laa bi' slo sti jo'ó nu laca loo, slo ngu'
fariseo. Li' nchcuane ngu' ji'ī policía:

—¿Ni cha'laca ná lo'o yu bi' lijyā mā
slo cua?

⁴⁶ Li' nacuīngu' policía:

—Bilya cuna ya nchcui' sca ñati
ñi'ya nu nchcui' yu jua.

⁴⁷ Nguxacuīngu' fariseo cha' ji'īngu'
bi':

—¿Ha lo'o ji'ī cu'mā ñilo'o yu jua
lacua? —nacuīngu'—. ⁴⁸ Ná ntsu'u
ni sca ñati nu laca loo ji'na nu ngusñi
cha' ji'īngu' bi'. Ni ngu' fariseo cua, ná
jlyā ti' ya cha' nu nchcui' yu —nacuīngu'—.
⁴⁹ Ná tso'o ngu' quichī, xcui'
cha' cuxi ntsu'u ji'īngu', xqui'ya cha'
ná ndaquiya' ngu' ji'īcha' nu nda
jyo'o Moisés lo'o na.

⁵⁰ Li' ndyatu tsaca ngu' fariseo laja
ngu' bi'; Nicodemo naa yu, la cui' nu
cusu' nu cua ndyaa slo Jesús talya bi'
laca yu.

⁵¹ —Lo'o cua'ni cuayá' na ji'ī sca
ñati —nacuī Nicodemo li'—, ná nscua
chacuayá' ji'na cha' xcube' na ji'ī ñati
bi' si tya lyiji cuna na lcaa cha' nu ta
yu, si bilya caca cuayá' ti'na ñi'ya laca
cha' cuxi nu ngua'ni yu bi' —nacuī.

⁵² —¿Ha la cui' ngu' Galilea laca
nu' lacua? —nacuī tya'a fariseo ji'ī
Nicodemo li'—. Lo quityi ji'īngu'
Ndyosi nu nscua sa'ni ña'a nu'xi,
cha' caca cuayá' la ti'nu'xi cha' si'nde
Galilea tylu'u ñati nu culu'u cha' ji'īngu'
y cui' Ndyosi ji'na.

Ngusta ngu' qui'ya ji'i sca nu cuna'a

⁵³ Li' ndyaa ngu' to' tyi ngu'.

8

¹ Li' ndu'u Jesús, ndyaa yu sca ti nde
ca'ya Olivos cha' chcui' yu lo'o y cui'
Ndyosi. ² Pana tsa cua cuxee ti, xa'
ndat̄u Jesús ne' laa tonu. Li' ndyu'u
ti'ji lcaa ñati ca slo yu. Ca bi' ndyaca'a
yu ngulu'u yu cha' ji'īngu' Ndyosi
ji'īngu'. ³ Li' yāa ngu' fariseo bi' slo
Jesús, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, yāa
lo'o ngu' ji'ī sca nu cuna'a nu ndacui
qui'ya ji'ī. Cua ngujui nu cuna'a bi'
ji'īngu' la cui' tyempo nu ngua'a cho'

lo'o clyo'o xa' ñati. Li' nguxatu ngu' bi' ji'i nu cuna'a bi' cla'be laja su ndi'i ngu'. ⁴ Nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—Mstru —nacuiu ngu' bi'—, cua ngujui nu cuna'a re ji'i ya la cui' tyempo lo'o ngua'a cho' lo'o clyo'o

xa' ñati —nacuiu ngu' ji'i Jesús—.

⁵ Cuentya ji'na, cuentya ji'i cha' nu cua nda jyo'o Moisés lo'o na, ntsu'u cha' cujui'i na quee ji'i cho' cua cha' cujuii na ji'i. ¿Ñi'ya ñacui ta nu'u ji'i?

⁶ Na nchcui' cuayá' ti ngu' bi' lo'o Jesús, cha' cua nti' ngu' caja cha' ji'i ngu' ñi'ya caca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús. Bi' cha' ñi'ya nu nga'a ti yu ndati'ichu' yu xi, nguscua lo'o sne ya' ti yu lo yuu. ⁷ Lo'o jua'a nchcuane ngu' ji'i Jesús chaca quiya'. Li' ndaca'a liñi Jesús, nchcui' yu lo'o ngu' nu ya lo'o ji'i nu cuna'a bi':

—Lo'o ntsu'u tsaca cu'ma nu ná ntsu'u qui'ya ji'i ma —nacui yu—, bi' caca nu cujui'i quee ji'i nu cuna'a cua clyo.

⁸ Li' xa' ndati'ichu' Jesús nscua lo'o sne ya' ti yu lo yuu, nga'aa nchcui' yu li'. ⁹ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', nguxana ngu' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' li', cha' cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ycui' ngu'. Clyo la ndyaa nu ngu' cusu' la, li' ndyaa lcaa ngu' cuentya sca ti ngu'. Li' ndyanu Jesús chaca tya yu, lo'o ña'a ti ndu nu cuna'a bi' ntajatya ji'i yu ni jacua' chcui' yu lo'o. ¹⁰ Ndaca'a Jesús chaca quiya', li' nacui yu ji'i nu cuna'a bi':

—¿Macala ndyaa ngu' jua? —nacui—. ¿Ha tya ndu nu ngusta qui'ya jinu'u?

¹¹ —Ná tucui ndu nu ngusta qui'ya 'na, cusu' —nacui nu cuna'a bi'.

—Tso'o lacua —nacui Jesús ji'i—. Jua'a na', ná ntsu'u qui'ya nu sta na' jinu'u. Tyaa clyo nu'u juani —nacui—, nga'aa cua'ni la nu'u cha' cuxi.

Xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati laca Jesús

¹² Chaca quiya' nda Jesús cha' lo'o ngu' ne' laa bi'.

—Na'laca nu ndq xee cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati —nacui yu—. Tyanu

xee lubii jna' ne' cresiya ji'i ñati nu xñi cha' jna', lo'o jua'a ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi' li'; nga'aa ntsu'u cha' tya'a yu'u ngu' bi', ñi'ya nu ndu'ní ngu' nu ná ntsu'u xee jna' ne' cresiya ji'i tsiya' ti.

¹³ Li' nacuiu ngu' fariseo ji'i Jesús:

—Sca ti nu'u nda cha' liñi cuentya ji'i ycui' ca. Ná tucuá ngu' cha' jinu'u si chcui' nu'u jua'a.

¹⁴ Nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' li':

—Tucuá ngu' cha' nu ta na' lo'o ngu' tu'ni. Masi sca ti na' ndq cha' liñi cuentya ji'i ycui' ca na' —nacui yu—. Cua jlo ti' na' macala ngutu'u na', lo'o cua jlo ti' na' ma nde tsa'a; pana nu cu'ma ni, ná jlo ti' ma tsiya' ti mala ngutu'u na', ná jlo ti' ma ma nde tsa'a —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁵ Cua laca ngusta ma yabe' chu' na'. Lo'o ndyu'ni ma jua'a, ndyu'ni ma ñi'ya ndu'ní ñati chalyuu ti. Si'i na lijya na' chalyuu cha' sta na' yabe' chu' ñati —nacui—, ¹⁶ pana taca cua'ni cuayá' na' ji'i ñati. Lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i ngu' ni, liñi cha' nu ta na' li', cha' si'i ycui' ti na' cua'ni cuayá' na' ji'i ngu' li'; lo'o na' lo'o ycui' Ndyosi nu nda jna' lijya re, stu'ba ti cua'ni cuayá' ya ji'i ngu' li' —nacui Jesús—.

¹⁷ Ndaquiya' tsa na ji'i cha' cusu' nu nscua lo quityi cua sa'ni la; ndacua nscua sca cha' nu nchcui' cha' tyu'u lubii ñati ji'i scaa cha' nu ntsu'u ji'i, nu lo'o stu'ba ti chcui' tucua tya'a ngu' ji'i cha' bi'. ¹⁸ Tsaca ngu' bi' laca na' —nacui Jesús—, cha' nchcui' na' cha' liñi cuentya ji'i ycui' ca na'; nu chaca ngu' bi' laca Sti na' nu nda jna' lijya re.

¹⁹ —¿Macala ntsu'u Sti nu'u lacua? —nacuiu ngu' ji'i Jesús li'.

—Ná nslo ma jna' tsiya' ti, lo'o la cui' ti ná nslo ma ji'i Sti na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Si cua ndyuloo ma jna', la cui' jua'a cua ndyuloo ma ji'i Sti na' li'.

²⁰ Nacuiu Jesús jua'a lo'o ngulu'u yu ji'i ngu' ne' laa tonu, ntucua yu cacua ti su ndu cñá' su cujui'i ngu' cñí nu caca msta ji'i ngu' ne' laa. Lo'o ná

tucui ngua'ni cha' tejeya' ji'i Jesús, cha'tsaa lo'o ji'i yu ni'i chcuq, cha' tya lyiji tyalaa tyempo ji'i yu cha' xcube' ngu' xña'a ji'i yu.

"Ná caja chacuayá' tsaa ma ca su tyi'i na"

²¹ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu': —Tsa'a na' —nacui' yu—, li' tsaana ma jna' ca su ndya'a na', pana ná quiye na' ji'i ma tsiya' ti —nacui—. Tya lyiji quiye na' ji'i ma lo'o cajaa ycui' ma ña'a lo'o cresiya cuxi ji'i ma, pana ná caja chacuayá' tsaa ma ca su tyi'i na' li'.

²² —¿Ha cujuii yu ji'i ycui' ca yu? —nacui' ngu' judío ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha jua'a ntsu'u tyiquee yu lo'o nacui' yu: "Ná caja chacuayá' tsaa ma ca su tyi'i na' li'?"

²³ Bi' cha' tya nda la Jesús xi cha' lo'o ngu' bi':

—Nde chalyuu su ndi'i cu'ma cuxi tsa ndu'ni ñati; pana na' ni, chaca chalyuu ca slo ycui' Ndyosi ngutu'u na' —nacui' yu—. Cua ngui'i ma ji'i nu cuxi nu ndu'ni ñati chalyuu; pana na' ni, ntsu'u tyiquee na' ji'i ycui' Ndyosi Sti na' ca su ntucua ycui' Ni —nacui' Jesús—. ²⁴ Bi' cha' ni na' ji'i ma cha' cajaa ycui' ma ña'a lo'o cresiya cuxi ji'i ma; chañi cha' bi': cajaa ma ña'a lo'o cresiya cuxi ji'i ma, si ná jlya ti' ma cha' laca na' ñi'yä nu ni na' ji'i ma cha' laca na'.

²⁵ —¿Tilaca laca nu'u lacua? —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

—Tya tsubi' ni na' ji'i ma tilaca laca na' —nacui' Jesús li'—. ²⁶ Tya quiña'a la cha' taca chcui' na' lo'o ma nquicha' cuentya ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma; pana liñi tsa cha' nu nda ycui' Ndyosi nu nda 'na lijyäa, lo'o jua'a cua ña'a ca cha' nu nda Ni lo'o na', bi' ti cha' laca nu nda na' lo'o ñati chalyuu.

²⁷ Ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. ²⁸ Bi' cha' tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Tiya' la lo'o sicutä ma jna' lo crusi, li' caca cuayá' ti' ma cha' laca na' ñi'yä

nu ni na' ji'i ma, na' nu lijyäa chalyuu cha' cacä ñati —nacui' Jesús—. Ná sca cña ndu'ni na' chacuayá' ji'i ycui' ca na'; ycui' Ndyosi Sti na', bi' laca nu ngulu'u 'na lcaa ca cha' nu nchcui' na' —nacui—. ²⁹ Lcaa tsä ndi'i Ni lo'o na', ycui' Ni laca nu nda jna' lijyäa re. Ná nguxtyanu Sti na' jna', cha' xcui' cña nu ndiya ti' Ni, bi' laca cña nu ndu'ni na'.

³⁰ Lo'o ndyuna ngu' cha' nchcui' Jesús jua'a, tyüü tya'a ngu' ngusñi hique ti ngu' cha' nu nchcui' yu.

"Nga'aa tatsaa ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cña cuxi"

³¹ Lo'o li' nda Jesús cha' lo'o ngu' judío nu jlya ti' ji'i yu.

—Lo'o tyanu cha' nu nclyu'u na' ji'i ma ne' cresiya ji'i ma, cha' ji'i ycui' Ndyosi bi', li' chañi cha' laca ma ñati nu ndyaca tsa'a jna' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. ³² Li' taca ca cuayá' ti' ma lcaa cha' liñi; ná tucui caca tatsaa ji'i ma cha' cua'ni ma cña cuxi ca su ndi'i ma, xqui'ya cha' jlo ti' ma cha' liñi bi'.

³³ —Ñati ji'i jyo'o Abraham laca ya —nacui' ngu' judío bi'—, ni sca ñati bilya tatsaa ji'i ya cha' cua'ni ya cña cuxi. ¿Ñi'yä nti' ta nu'u lo'o nacui' nu'u cha': "Nga'aa tatsaa ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cña cuxi ca su ndi'i ma"? —nacui' ngu' judío bi' ji'i Jesús.

³⁴ —Liñi tsa cha' ta na' lo'o ma juani —nacui' Jesús li'—, cha' cua laca ntsu'u xu'na ñati chalyuu, lcaa ca ñati nu ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. ³⁵ Lo'o sca ñati nu ntsu'u xu'na ni, cua laca ti hora ndyiji cha'tso'o ji'i ca su ndi'i yu to' tyi xu'na yu, cha' si'i ñi'yä laca sñi' laca msu nu ndi'i slo xu'na yu. Pana sñi' nu xu'na bi', lcaa tyempo ndi'i sñi' lo'o sti, ndyiji tsa cha'tso'o ji'i —nacui' Jesús—. ³⁶ Na' nu lacä nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi ni, lo'o cua'ni lyaá na' ji'i ma, chañi cha' nga'aa caca tatsaa ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cña cuxi chaca quiya' ca su ndi'i ma —nacui—.

³⁷ Cua jlo ti' na' cha' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham laca cu'ma, pana cua nti' ma cujuii ma jna' cha' ná ntucua ma cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui

Jesús—. ³⁸ Nclyu'u na' ji'i mä cuá ña'a ca cha' nu cua na'a na' slo y cui' Ndyosi Sti na', bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o mä. Lo'o cu'mä ni, ndu'ni mä lcaa ña'a cña nu ngua tsa'ä mä ji'i sti mä, bi' cña ndu'ni mä.

³⁹ Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o Jesús:

—Jyo'o Abraham bi' ngua jyo'o cusu' ji'i ya, nu nguti'i cua sa'ni la —nacui ngu'!

—Si chañi cha' laca ma ty'a ñati ji'i jyo'o Abraham bi', li' cua'ni mä ñi'ya nu ngua'ni y cui' Abraham bi' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ⁴⁰ Pana juani nti' tsa mä cujuui mä jna', masi xcui' cha' liñi nclu'u na' ji'i mä, la cui' cha' liñi nu nda y cui' Ndyosi lo'o na. ⁴¹ Ná ngua'ni jyo'o Abraham jua'ä —nacui Jesús—. Chaca nu laca sti cu'mä, lo'o jua'ä cña nu nclyo nu bi', bi' laca cña nu ndiya la ti' mä cha' ndu'ni mä.

—Si'i sñi' nu xña'a laca ya —nacui ngu'—. Sca ti y cui' Ndyosi laca Sti ya —ndu'ni ngu' judío lo'o Jesús li'.

⁴² —¿Ha y cui' Ndyosi laca Sti cu'mä lacua? ¿Ni cha' laca ná ntsu'u tyiquee mä ña'a mä jna' lacua? —nacui Jesús—. Nde slo y cui' Ndyosi ngutu'u na'; xqui'ya Ni, bi' cha' ndi'i na' nde chalyuu —nacui Jesús—. Si'i cuentya ji'i y cui' ca ti na' lijya na' chalyuu, ngulo y cui' Ndyosi cña jna' cha' cña na'. ⁴³ ¿Ni cha' laca ná ndaca'ä jyaca mä ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o mä? —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Ná nchca ji'i mä tsiya' ti caca cuayá' ti' mä cha' nu nda na' lo'o mä —nacui yu ji'i ngu' judío bi'—. ⁴⁴ Y cui' nu xña'a laca sti cu'mä, lo'o jua'ä nti' mä cua'ni mä la cui' cña nu ngulo nu bi' ji'i mä. Tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' nguxana ndyu'ni ñu'u nu bi' ji'i cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Ná ngutu'u nu bi' ca su ntsu'u súu cha' liñi, ná ntsu'u cha' liñi ji'i nu bi' tsiya' ti —nacui—. Lo'o ñilo'o nu bi' ji'i ñati, xquicha' y cui' ca laca cha' cuiñi nu nda nu bi' lo'o ngu'. Sca nu cuiñi laca nu xña'a, bi' laca sti lcaa nu cuiñi. ⁴⁵ Nda na' cha' liñi lo'o mä, bi' cha' ná jlya ti' mä jna' tsiya' ti, cha' si'i cha' cuiñi nda na' lo'o

mä. ⁴⁶ Ná caca ñacui mä cha' ntsu'u xqui'ya na'; pana lo'o ta na' sca cha' liñi lo'o mä, ¿ni cha' laca ná jlya ti' mä 'na li'? ⁴⁷ Lcaa ñatí nu nacui cha' y cui' Ndyosi laca Sti ngu', tyaja'ä ngu' bi' cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' Ni lo'o ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' judío bi'—. Pana si'i sñi' y cui' Ndyosi laca cu'mä, bi' cha' ná nti' mä cuna mä cha' nu nchcui' na' lo'o mä tsiya' ti.

Cua laca lu'ú Jesús lo'o ngutii'i jyo'o Abraham tya sa'ni la

⁴⁸ Li' nguxtyacui ngu' judío cha' lo'o Jesús:

—Liñi cha' nu nchcui' ya jinu'u juani, cha' ngu' Samaria laca nu'u. Ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'ä nti' nu'u —nacui ngu' li'.

⁴⁹ —Ná ntsu'u cui'i cuxi jna' tsiya' ti —nacui Jesús—. Chi' tsa ndu'ni na' loo y cui' Ndyosi Sti na'; lo'o cu'mä ni, ná ndu'ni chi' mä loo na'. ⁵⁰ Pana si'i cha' nti' na' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' na', cha' y cui' Ndyosi Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na'. Sca ti y cui' Ndyosi laca nu cua'ni cuayá' ji'i lcaa ñati. ⁵¹ Lo'o chañi tsa cha' nu ta na' lo'o cu'mä ndi'ya: Lo'o taquiya' ngu' ji'i cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu', ná tye chalyuu tso'o nu ta na' ji'i ngu' bi', masi cajaa ngu'.

⁵² Li' xa' nchcui' ngu' judío bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Juani jlo ti' ya cha' ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'ä nti' nu'u —nacui ngu'—. Sa'ni ngujuii jyo'o Abraham, sa'ni ngujuii nu xa' la jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati. ¿Ñi'ya nti' nu'u lo'o nacui ca ti nu'u: "Ná nga'ä cha' tye chalyuu ji'i ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nclyu'u na' ji'i"? —nacui ngu'—. ⁵³ ¿Ha nti' nu'u cha' xti la cha' jlo ti' jyo'o cusu' Abraham ji'i ya, quiña'ä la cha' jlo ti' y cui' nu'u lacua? ¿Ha jua'ä nti' nu'u? Lo'o jyo'o Abraham, lo'o nu xa' la jyo'o cusu' bi', cua ngujuii lcaa ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu'u, nti' nu'u?

⁵⁴ Lo'o li' nacui Jesús:

—Ná tso'o na' tsiya' ti si cua'ni na' cha' caca tlyu y cui' ca ti na', pana

y cui' Ndyosi Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na' —nacui—. Ndu'ni mā cha' Sti mā laca y cui' Ndyosi; ⁵⁵ masi ná ndyuloo mā ji'i Ni, pana jua'a ndu'ni mā. Nslo na' ji'i Ni tu'ni. Ná taca ñacui na' cha' ná nslo na' ji'i Ni; cuiñi na' si jua'a ñacui na', ñi'yā laca cu'mā, cha' cuiñi tsa mā. Chañi cha' nslo na' ji'i Ni, jua'a ndaquiya' na' ji'i lcaa cha' nu nchcui' Ni lo'o na' —nacui Jesús ji'i ngu' judío bi'—. ⁵⁶ Nu Abraham jyo'o cusu' ji'i mā ni, lye tsa ngua ti' yu ña'a yu jna' lo'o cala na' chalyuu. Lo'o li' ndi'yā ngua, cha' cua na'a nu cusu' jna', tso'o tsa ndyu'u tyiquee yu li'.

⁵⁷ Li' lye nchcui' ngu' judío lo'o Jesús:

—Bilya caca tu'ba tyi yija nu'u —nacui ngu' ji'i—. ¿Ñi'yā ngua cha' cua na'a nu'u ji'i jyo'o Abraham lacua?

⁵⁸ —Liñi tsa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'mā juani —nacui Jesús—, cha' cua laca lu'ú na' lo'o ngula jyo'o Abraham bi'.

⁵⁹ Li' ngusñi ngu' quee cha' cu'ngu' ji'i Jesús cujuíi ngu' ji'i li', pana ndyu'u cuatsi' yu ji'i ngu'. Ngutu'u yu ne' laa bi', nteje tacui yu clabe su ndi'i ñatí ndyaa yu li'.

9

Nu qui'yu nu ca ña'a cuityi' lo'o ngula

¹ To' tyucui su ndyaa Jesús, na'a yu ji'i sca ngu' cuityi', ca ña'a cuityi' lo'o ngula nu quicha bi'. ² Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'i Jesús:

—Mstru —nacui' ngu'—, ¿tilaca ntsu'u qui'ya ji'i cha' cuityi' cloo yu cua lo'o ngula yu? ¿Ha y cui' yu? ¿Ha ngu' cusu' ji'i yu ndacui qui'ya ji'i?

³ —Si'i xqui'ya yu cua, si'i xqui'ya ngu' cusu' ji'i yu —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Na cuityi' yu lo'o ngula yu cha' taca ña'a ngu' ñi'yā laca cña tonu nu cua'ni y cui' Ndyosi lo'o cua'ni Ni cha' tyaca tso'o yu. ⁴ Lo'o tya xee nga'a cha' cua'ni na cña —nacui' Jesús—, lo'o cua ndyaa cuichaa nga'aa caca cua'ni ni sca na cña li'. Lo'o jua'a laca lo'o na' —nacui—,

nga'a cha' cua'ni na' lcaa ña'a cña nu ngulo y cui' Ndyosi jna' lo'o nda Ni jna' lijyā na' ca nde —nacui' Jesús—. ⁵ Lo'o tya tyi'i na' chalyuu, tya ta na' xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i ñatí.

⁶ Ndye nchcui' Jesús, li' ngusalú yu xi hitya sañi' lo yuu, cha' nguxa' xi lo'o yuu cha' caca nana!. Nda'a yu nana' bi' chū' scua' cloo nu quicha bi'.

⁷ Li' nacui' Jesús ji'i:

—Yaa nu'u, caata chcu nde tojo'o Siloé —tojo'o bi' naa Siloé cha'cña ji'i ngu', ñi'yā nti' si ñacui' na cha'cña ji'na: tojo'o "su nacui ji'i ngu' cha' tsaa ngu"—.

Bi' cha' ndyaa nu quicha bi' ndyaata tojo'o bi' li'. Lo'o ñaa li', cua ndyaca tso'o cloo. ⁸ Lo'o li' nu ngu' nu ndi'i cacua ti su ndi'i nu ngua quicha bi', nu cua na'a su ngüijña mstā tsubi' la, li' nchcui' ngu' bi' ji'i:

—Nu qui'yu re, ¿ha la cui' yu re laca nu ngua'a calle ngüijña yu mstā ji'i ngu'?

⁹ —La cui' yu bi' —nacui' tsaca ngu'.

—Si'i yu bi', masi sca ti cuayá' ña'a loo yu bi' —nacui' chaca ngu'.

Lo'o li' nguxacui' y cui' nu qui'yu bi' cha' ji'i ngu' bi':

—La cui' yu bi' laca na'.

¹⁰ Li' nchcuane ngu' ji'i yu:

—¿Ñi'yā ngua cha' ndyaca tso'o cloo nu'u juani?

¹¹ —Nu ñatí nu naa Jesús, bi' laca nu nguxa' xi nana' cha' nguta'a chū' scua' cloo na' —nacui' nu qui'yu bi'—. Lo'o li' ngulo yu bi' cña 'na cha' tsa'a na' caata nde tojo'o Siloé, bi' cha' ndya'a ndyaata ca bi'; hora ti ngua tso'o cloo na', tyaca' tso'o ña'a na' juani.

¹² —¿Ma nde ndyaa yu bi'? —nacui' ngu' ji'i li'.

—Ná jlo ti' na' —nacui.

Nchcui' ngu' fariseo lo'o nu ngua cuityi'

¹³ Ndyaa lo'o ngu' ji'i nu qui'yu nu ngua cuityi' bi' slo ngu' fariseo ne' laa.

¹⁴ Tsā nu ndi'i cña' ngu' ngua bi', tsā tacati ngua nu lo'o nguxa' Jesús nana' bi', ngua'ni yu jo'o ji'i cloo nu cuityi'

bi'. ¹⁵ Lo'o li' nguxana ngu' fariseo, nchcuane ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi': —¿Ni'yä ngua cha' ngua tso'o cloo nu'u?

—Nguta'a yu nana' chü' scua' cloo na' —nacui nu qui'yu bi'—, li' ndyaa na' ndyaata chcu, tyaca' tso'o ña'a na' juani —nacui.

¹⁶ Li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu nacui:

—Si'i slo ycui' Ndyosi yaä nu Jesús bi', bi' cha' ná ndaquiya' yu tsä ta'a ji'i ngu'.

Lo'o jua'a ntsu'u xi xa' ñati nu nchcui' ji'i yu ndi'ya:

—¿Ni'yä caca ji'i yu bi' cua'ni yu cña tonu cuentya ji'i ycui' Ndyosi si jua'a ntsu'u tsa qui'ya ji'i yu?

Ná stu'ba cha' nu nchcui' ngu' bi' ji'i Jesús. ¹⁷ Li' xa' nchcuane ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi':

—Nu'u ni, ¿ñi'yä chcui' ta nu'u cha' ji'i yu bi' juani, cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i cloo nu'u?

Li' nguxacui nu qui'yu bi' cha' ji'i ngu':

—Sca nu cusu' nu nda cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati, jua'a laca yu bi' —nacui.

¹⁸ Ná jlya ti' nu ngu' judío bi', cha' ca ña'a cuityi' nu qui'yu bi' lo'o ngula, lo'o nu juani tyaca' tso'o xee ña'a. Su ndye cha', li' ngusi'ya ngu' ji'i ngu' cusu' ji'i. ¹⁹ Li' nchcuane ngu' ji'i ngu' cusu' bi':

—¿Ha sñi' cu'mä laca yu re? —nacui ngu'—. ¿Ni'yä ngua li'? ¿Ha ca ña'a cuityi' yu lo'o ngula yu? ¿Ni'yä ngua cha' ña'a yu juani?

²⁰ Li' nguxacui sti xtya'a cha' ji'i ngu' fariseo bi':

—Jlo ti' ya cha' sñi' ya laca yu, jlo ti' ya cha' ca ña'a cuityi' yu lo'o ngula yu —nacui ngu'—, ²¹ pana ná nda ya cuentya tsiya' ti ñi'yä ngua cha' ngujui xee nu ntsu'u cloo yu juani. Ná jlo ti' ya tilaca laca nu ngua'ni jo'o ji'i yu. Xcuane mä ji'i ycui' yu; cua tlyu yu bi', ycui' yu taca ta liñi yu cha' lo'o ma.

²² Jua'a nacui sti xtya'a nu qui'yu bi' ji'i ngu', cha' ntsii tsa ngu' ji'i

ngu' judío bi'; na cua ngua'ni stu'ba ngu' laca cña cha' ji'i ngu' lo'o ty'a a ngu' cha' culo'o ngu' ji'i ñati ne' laa, cua ña'a ca ñati nu ñacui cha' Jesús laca Cristo, nu ñati tlyu nu nda ycui' Ndyosi ji'i lijya chalyuu. Nga'aa ta ngu' judío bi' chacuayá' tsaa ngu' ne' laa li'. ²³ Bi' cha' nacui sti xtya'a nu ngua cuityi' bi': "Xcuane mä ji'i ycui' yu, cua tlyu yu bi!".

²⁴ Tya ngusi'ya ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi' chaca quiya', lo'o li' lyé nchcui' ngu' lo'o:

—Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, ta nu'u cha' liñi lo'o ya juani —nacui ngu' ji'i—. Cua jlo ti' ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i nu Jesús bi'.

²⁵ —Ná nda na' cuentya si ntsu'u qui'ya ji'i yu —nacui nu ngua cuityi' bi'—. Jlo ti' na' cha' cuityi' na' clyo, lo'o juani cua ntsu'u xee cloo na'. Tsa bi' ti cha' jlo ti' na'!

²⁶ —¿Ni'yä ngua'ni yu bi' lo'o nu'u lacua? —nacui ngu'—. ¿Ni'yä ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o cloo nu'u juani?

²⁷ —Cua ndacha' na' ji'i mä tsaca quiya' tsä, lo'o ná ngua'a jyaca' mä ji'i cha' bi' —nacui nu qui'yu bi'—. ¿Ni cha' laca xa' nti' mä cuna mä cha' bi' chaca quiya'? ¿Ha lo'o cu'mä nti' mä caca tsa'a mä cha' ji'i yu?

²⁸ Li' nchcui' nu ngu' judío bi' cha' ti'lo'o:

—Nu'u laca sca nu ndyaca tsa'a ji'i yu bi' —nacui ngu'—, cuare laca ya ñati nu ndyaca tsa'a ji'i jyo'o cusu' Moisés. ²⁹ Jlya ti' ya cha' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o nu Moisés bi', pana ná jlo ti' ya tsiya' ti ma nde ngutu'u yu lijya yu —nacui—. ³⁰ Jlo ti' lcaa tya'a na cha' ná ndaquiya' ycui' Ndyosi ji'i cha' nu nchcui' ñati cuxi lo'o Ni; ndaquiya' Ni ji'i ngu' lo'o nchcui' ñati nu ndu'ni tacati, ñati nu ndu'ni cña nu ngulo Ni ji'i —nacui—.

³⁰ Li' nguxtyacui nu qui'yu bi' cha' lo'o ngu' fariseo bi':

—Tlyu tsa cha' nda mä lo'o na' juani —nacui—. Nde cua ti ndu' sca nu qui'yu nu ngua'ni ca ti jo'o cloo na', lo'o ná jlo ti' mä tsiya' ti ma nde ngutu'u yu lijya yu —nacui—. ³¹ Jlo ti' lcaa tya'a na cha' ná ndaquiya' ycui' Ndyosi ji'i cha' nu nchcui' ñati cuxi lo'o Ni; ndaquiya' Ni ji'i ngu' lo'o nchcui' ñati nu ndu'ni tacati, ñati nu ndu'ni cña nu ngulo Ni ji'i —nacui—.

³² Tya lo'o nguxana chalyuu, bilya cua'ni ngu' cha' tyu'u xee cloo ñati chaca quiya' nu lo'o ca ña'a cuityi' ngu' lo'o ngula ngu'. ³³ Ná caca ji'i yu bi' cua'ni yu cña bi' si si'i ca slo y cui' Ndyosi ngutu'u yu.

³⁴ —Ngu' cuxi laca nu'u, pana nti' nu'u culu'u xi cha' jo'ó ji'i ya —nacui ngu' judío li'. Cuxi nu'u lo'o ngula nu'u, jua'a cuxi ti nguluu nu'u —nacui ngu'.

Lo'o li' ngulo'o ngu' ji'i nu qui'yu bi', nga'aa nda ngu' chacuayá' tsaa ne' laa tsiya' ti.

Na cuityi' ngu' cha' ná jlyá ti' ngu'

³⁵ Li' ngujui cha' ji'i Jesús, ndyuna yu cha' ngulo'o ngu' ji'i nu qui'yu bi' ne' laa. Lo'o ngujyacua Jesús ji'i, nchcuane yu ji'i li':

—¿Ha jlyá ca ti' nu'u ji'i y cui' nu cua lijyá chalyuu cha' caca ñati? —nacui Jesús ji'i.

³⁶ —¿Tilaca laca yu bi', cusu'? —nacui nu qui'yu bi'. Nti' tsa na' xñi na' cha' ji'i.

³⁷ —Cua na'a nu'u ji'i yu bi' —nacui Jesús. Na' laca bi', na' nu nchcui' lo'o nu'u juani ti.

³⁸ Hora ti ndyatú stí' nu qui'yu bi' slo Jesús.

—Jlyá ti' na' jinu'u, Xu'na —nacui.

³⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Cua lijyá na' chalyuu cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ñati, tilaca laca nu xñi cha' jna', tilaca laca nu ná tyaja'a xñi cha' jna' —nacui Jesús. Ta na' xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i ngu' nu xñi cha' jna', masi ñi'yá nti' cuityi' ti ngu' ndi'i ngu' chalyuu; tacu' na' xee ji'i ngu' nu ná tyaja'a xñi cha' jna' tsiya' ti, masi ndu'ni ngu' cha' tso'o tsa y cui' ngu'.

⁴⁰ Ndu xi ngu' fariseo slo Jesús lo'o nchcui' yu jua'a.

—¿Ha cuityi' cua lacua? —nacui ngu' ji'i yu.

⁴¹ —Ná ntsu'u qui'ya ji'i ma, si jlo ti' ma cha' cuityi' ti ma —nacui Jesús. Cha' nchcui' ma cha' taca ña'a ma, bi' cha' ña'a ti ntsu'u qui'ya ji'i ma.

10

Cuii ji'i lo'o su ndyi'i xlya' talya

¹ 'Ta na' sca cha' liñi lo'o ma juani —nacui Jesús ji'i ngu' judío li'. Tachaa tsa ndya' lo'o su ndyi'i xlya' talya. Lo'o ndya'a ngu' ne' lo'o bi', sca ti to' lo'o nga'a cha' tyatí ngu'. Nu cuaana laca nu ndyacui que lo'o, ndyatí chaca se'i li' —nacui Jesús.

² Nde to' lo'o ndyatí nu laca xu'na xlya' bi'. ³ Nslo nu ntsu'u cuä to' lo'o ji'i xu'na xlya', bi' cha' nda chacuayá' ndyatí yu bi' ne' lo'o —nacui Jesús. Nslo xlya' xtyi'i xu'na ni'; lo'o nxi'ya yu ji'i xlya' ji'i y cui' ca, lijyá ni' slo yu, ndya'a lo'o yu ji'i xlya' bi' li'. ⁴ Lo'o cua ngutu'u lcaa xlya' nde liya', li' nde loo la ntyucua nu laca xu'na ni', nde chu' la lca'a xlya' ji'i yu, cha' nduna ni' lo'o nxi'ya xu'na ni' ji'i ni'. ⁵ Ná ndyu'u lca'a ni' ji'i xa' ñati; lo'o nduna ni' cha' nu nchcui' xa' ñati lo'o ni', xna ni' li', cha' ná nslo ni' xtyi'i xa' ñati.

⁶ Bi' ngua sca cha' nu nchcui' ne' ti Jesús lo'o ngu', pana ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti ñi'yá ndyu'u cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' li'.

Ña'asii tso'o Jesús ji'i xlya' ji'i yu

⁷ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o ma —nacui Jesús. Ycui' ti na' lacä to' lo'o bi', cha' nchca'a na' to' lo'o su ndyatí ni'. ⁸ Ná ndaquiya' xlya' bi' ji'i ñati nu yaqá yala la, cha' xcui' nu cuaana laca ngu' bi'; tsa cu' ti ntyu-cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ngu' —nacui—. ⁹ Nu nga'a to' lo'o, tso'o tsa ña'asii ji'i xlya' ji'i; lo'o jua'a na', tso'o tsa ña'asii na' ji'i ñati 'na —nacui Jesús. Taca tyeje tacui ngu' cha' tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a na', cha' ná caca cuxi ji'i ngu' bi' li'. Tso'o ti tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a na', tso'o ti tyu'u ngu' chaca quiya', ñi'yá nu ndu'ni xlya'. Caja ñi'yá tyiji yu'u ji'i ngu' bi' li', ñi'yá laca lo'o ndyiji na ndacu xlya'.

¹⁰ 'Tsa cu' ti cña cuaana ndu'ni nu ngu' cuaana bi' —nacui Jesús. Ndyá'a ngu' bi' cha' cua'ni ñu'u ngu'

ji'í ñati, cha' chcuna' cresiya ji'í ñati bi'; na cua lijyá na' cha' ta na' chalyuu tso'o ji'í ñati, su caca tyi'í ngu' tyucui tyiquee ngu' li' —nacui—. ¹¹ Tso'o tsa ña'asii na' ji'í xlyaa' 'na. Ycui' ca na' tyaja'a Na' cajaá cha' ná cajaá xlyaa' jna', cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'á na' ji'í ngu' —nacui—. ¹² Sca msu ti ni, ná ña'asii tso'o ji'í xlyaa', xna yu lo'o ña'á yu cha' lijyá bo'o. Si'i ycui' yu nu laca loo ji'í xlyaa', si'i ycui' yu nu ca ji'í ni', nti' yu. Bi' cha' caca lya' ti' bo'o ji'í taju xlyaa' bi', li' tyijyu' cañi xlyaa' xna ni' —nacui Jesús—. ¹³ Nxna msu tyijyu' cha' ne' xña ti ji'í ngu' ndya'a yu, si'i na ji'í yu laca xlyaa' bi'.

¹⁴ 'Tso'o tsa ña'asii na' ji'í xlyaa' 'na. Nslo na' ji'í ñati jna', lo'o jua'a cua ngui'í ñati bi' jna'. ¹⁵ Ñi'ya nslo Sti na' jna', jua'a nslo na' ji'í Sti na'; ñi'ya ntsu'u cha' ji'í Sti na' lo'o na', jua'a ntsu'u cha' jna' lo'o ñati jna'. Ycui' ca na' tyaja'a na' cajaá cha' ná tye cresiya ji'í ñati 'na —nacui Jesús ji'í ngu'—. ¹⁶ Tya ntsu'u la xa' ñati 'na nu ndi'í xa' quichi, nu ná stu'ba nga'a lo'o taju ñati re; nga'a cha' tsa'a na' tsaquí'ya na' ji'í ngu' bi', cha' lo'o ngu' bi' tyaqá ngu' ca ne' lo'o re. Lo'o li' cuna ngu' cha' nu chcuí' na' lo'o ngu'; caca ngu' sca ti taju ñati 'na, lo'o jua'a caca na' nu sca ti Xu'na ngu' —nacui Jesús—.

¹⁷ 'Tye chalyuu 'na, cajaá na' cha' tyu'ú na' chaca quiya' ca tiya' la, bi' cha' ntsu'u tsa tyiquee Sti na' ña'á 'na. ¹⁸ Ná tucui xlyaa' cresiya 'na, ycui' ca ti na' ntaja'a na' cajaá —nacui Jesús—. Taca cua'ni na' jua'a, cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' cajaá na', lo'o jua'a cua nda Ni chacuayá' cha' tyu'ú na' chaca quiya'.

¹⁹ Tya chaca quiya' ná stu'ba cha' ji'í ngu' judío lo'o tya'a ngu' cha' nchcuí' Jesús jua'a. ²⁰ Ntsu'u tsa ngu' nu nacui ndi'ya:

—Ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'a nti' yu cua. Na tonto yu. Ná ntsu'u cha' cuna na cha' nu nchcuí' yu cua.

²¹ Li' nacui xa' la ñati:

—Ná taca chcuí' ngu' ñi'ya nu nchcuí' yu cua juani si ntsu'u cui'í xña'a ji'í ngu'. ¿Ha caca ji'í nu xña'a cua'ni cha' tyaca tso'o cloo nu cuityi'? Ná taca ji'í.

Nxuu tya'a ngu' judío lo'o Jesús

²² Tyempo tlya' ngua li', nu lo'o sube tsa tsá. Nde quichi Jerusalén ndyu'ni tlyu ngu' ji'í ta'a su ngulacua ji'í laa tonu ca bi'. ²³ Ndyaa Jesús to' laa ca su nchcuí' ngu' ji'í: "Corredor ji'í Salomón". ²⁴ Li' ndyu'u ti'í tyuú tya'a ngu' judío slo Jesús, nchcuane ngu' ji'í yu:

—¿Ni jacua' chcuí' liñi nu'lo'o cua, cha' caca cuayá' ti' ya si nu'lu laca nu ñati tlyu nu ta ycui' Ndyosi ji'í caa? —nacui ngu' ji'í Jesús—. Ná talo ya si ná cacha' nu'lu lcaa cha' ji'í cua. Tso'o si chcuí' liñi nu'lu juani.

²⁵ —Jua'a ni na' tsaca quiya' ji'í ma —nacui Jesús ji'í ngu' bi' li'—, lo'o ná jlyaa ti' ma cha' nu nchcuí' na' lo'o ma tsiya' ti —nacui—. Lo'o ña'a ma cha' ndu'ni na' cña tonu bi' chacuayá' ji'í Sti na', ndyiji cha' liñi ji'í ma li'; ²⁶ pana ná jlyaa ti' ma ji'í cña bi', cha' si'i taju ñati 'na laca ma. Nacui na' jua'a ji'í ma tsubi' —nacui Jesús ji'í ngu'—. ²⁷ Ñi'ya ndu'ni xlyaa', jua'a nduna ñati 'na jna' lo'o nchcuí' na' lo'o ngu'. Cua nslo na' ji'í ngu', cua ndya'a ngu' lo'o na'. ²⁸ Ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta na' ji'í ngu' bi', ná chcuna' cresiya ji'í ngu' li'. Ná tucui caca ji'í xlyaa' ji'í ñati bi' 'na, cha' tso'o tsa ña'asii na' ji'í ñati bi' —nacui Jesús—. ²⁹ Na cua nda Sti na' ñati bi' jna', lo'o jua'a nga'aa ntsu'u chaca nu stu'ba tlyu lo'o ycui' Ni; bi' cha' ná tucui caca ji'í xlyaa' ji'í ngu' bi', nu lo'o ña'asii Sti na' ji'í ngu'. ³⁰ Lo'o jua'a stu'ba ntsu'u cha' ji'í ycui' Ndyosi Sti na' lo'o na' —nacui Jesús.

³¹ Chaca quiya' ngusñi nu ngu' judío bi' quee cha' cü ngu' ji'í Jesús, cujuíi ngu' ji'í. ³² Li' nchcuí' yu lo'o ngu' bi':

—Cua quiña'a tsa cña tso'o ngua'ni na' chacuayá' ji'í Sti na' slo cu'ma, lo'o jua'a cua na'a ma cña nu ngua'ni na'.

¿Ha xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni na', bi' cha' nti' mä cuta mä quee 'na?

³³ Li' nguxtyacui nu ngu' judío bi' cha' lo'o Jesús:

—Ná cujuui ya jinu'u lo'o quee xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni nu'u —nacui ngu'—, xqui'ya cha' cuxi nu nchcui' nu'u ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' cu ya quee jinu'u. Sñi' ñatí chalyuu ti laca nu'u, pana ndu'ni nu'u cha' laca nu'u ycui' Ndyosi.

³⁴ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Lo quityi nscua cha' cusu' nu jlya tsa ti' mä, ntsu'u sca cha' nu nchcui' ndi'ya: “Ndyosi laca lcaa cu'mä cuentya jna” —nacui Jesús—.

³⁵ Jlo ti' na cha' ná caca ji'na tacu' na ni sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o na. Sca cha' nu nchcui' quityi bi' ni, nacui cha' ñi'yä laca ycui' Ndyosi, jua'a laca ñatí nu ndaquiya' cha' nu nda Ni lo'o. ³⁶ ¿Ni cha' laca ngusta cu'mä qui'ya jna' slo ycui' Ndyosi lo'o nacui mä cha' nchcui' na' cha' cuxi ji'i ycui' Ni? —nacui Jesús—. Cua ngusubi Sti na' jna', nda Ni 'na lijyaa nde chalyuu. ¿Ni cha' laca ná tso'o nti' mä cha' nacui na' cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca na'? ³⁷ Ná ntsu'u cha' jlya ti' mä jna' —nacui Jesús li'—, si ná ndu'ni na' cua ña'a ca cña nu ndu'ni Sti na' —nacui—. ³⁸ Pana nu lo'o ndu'ni na' cña ji'i ycui' Ndyosi, li' caca jlya ti' mä jna' xqui'ya cña nu ndu'ni na' bi', masi ná jlya ti' mä cha' nu nchcui' na'. Lo'o li' caca cuayá' ti' mä, caca jlo ti' mä, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'i Sti na' lo'o na', stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na'.

³⁹ Chaca quiya' ngua'ni cuayá' ngu' si caca taya' ngu' ji'i Jesús. Li' nga'aa ndyanu yu, laja ti ngu' ngutu'u yu ngulaá yu ji'i ngu'.

⁴⁰ Li' ndyaa Jesús chaca quiya', ndyaa chaca tsu' sta'a Jordán ca su ngutu Juan ntuyucuatyá ji'i ngu' tya clyo. Nde bi' nguti'i yu, lo'o jua'a ndya'a tsa ngu' slo. ⁴¹ Li' nacui ngu' ji'i tya'a ngu':

—Ná ngua'ni Juan ni sca cña tonu cha' cube ti' na ji'i. Pana liñi tsa ndyu'u lcaa cha' nu nchcui' nu Juan

bi' tya tsubi' la cuentya ji'i nu qui'yu re.

⁴² Lo'o li' cua nguxana tyuu tya'a ngu', jlya ti' ngu' ji'i Jesús lo'o nguti'i ngu' nde bi'.

11

Ngujuui Lázaro

¹ Ndi'i sca nu qui'yu nu naa Lázaro. Quicha tsa bi'. Ngu' quichí Betania laca, lo'o jua'a María lo'o Marta laca tya'a ngula nu qui'yu bi'. ² (Tya'a ngula María laca Lázaro nu quicha bi', lo'o jua'a María laca nu su'ba setye tyixi xtyi'i chü' quiya' Jesús nde loo la, lo'o li' sube' cho' quichá' que ycui' cho' quiya' Jesús cha' quityi.) ³ Cua nda tyucuua nu cuna'a bi' cha' ndyaa ca slo Jesús:

—Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, Xu'na —nacui ngu' cuna'a bi'—, nde lijyä cha', cha' caca cuayá' ti' nu'u cha' ntsiya tya'a tso'o nu'u, quicha tsa yu.

⁴ Lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui:

—Ná nga'a cha' cajaa nu quicha bi'. Na quicha yu bi' cha' caca tlyu la ycui' Ndyosi, cha' cua'ni tlyu ngu' jna', cha' na' lacä nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Lo'o ña'a ngu' ñi'yä cña tonu nu cua'ni na' cha' caca jo'o ji'i yu, li' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi.

⁵⁻⁶ Lo'o ndyuna Jesús cha' quicha Lázaro, li' tya ndyanu Jesús tya tyucuua tsä su ndi'i bi', masi ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu ji'i ca ta'a sna ngu' bi', ji'i Marta, lo'o ji'i nu chaca cho' tya'a Marta, lo'o ji'i ycui' Lázaro.

⁷ Tiya' la, li' nacui Jesús ji'i ñatí nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tyaa na xtyuu na nde loyuu su cuentya Judea —nacui.

⁸ Li' nguxacui ngu' bi' cha' ji'i:

—Mstru —nacui ngu'—, ná sa'ni ngua bi' lo'o ngua ti' ngu' judío bi' cu ngu' quee jinu'u cha' cujuui ngu' jinu'u, ngua ti' ngu'. ¿Ha cua tsaa ti nu'u nde jua chaca quiya'? —nacui ngu'.

⁹ Li' nacui Jesús ji'i ngu' bi':

—Tii tyucuua ti hora ntsu'u ji'i sca tsä. Lo'o tya'a na ndacua, ná sca na

tyacua quiya' na, tyaca' su ndya'a na cha' tya xee —nacui—. ¹⁰ Lo'o tyu'u ta'a na talya, li' tyacua sca na nga'a tyucuii quiya' na, cha' ná tyaca' xee ña'a na ji'i li'.

¹¹ Lo'o cua nchcui' Jesús jua'a, li' nacui:

—Cua laja' Lázaro tya'a tso'o na. Nde jua tsa'a na' juani cha' xtyu'u ji'i yu.

¹² —Mstru —nacui ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—, lo'o laja' ca yu, li' tyaca tso'o yu.

¹³ Ngua ti' ngu' cha' ndyu'u xcalá yu, masi ntí' Jesús ñacui ji'i ngu' cha' chañi cha' ngujuii yu. ¹⁴ Lo'o li' liñi nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Ngujuii Lázaro —nacui—. ¹⁵ Tso'o ti ntí' na' cha' ná nguti'i na' nde jua lo'o ngujuii yu. Juani taca tyu'u tso'o cha' ji'i ycui' ma, taca xñi tso'o la ma cha' jna' —nacui—. Tyaa na ca su nscua jyo'o.

¹⁶ Li' nchcui' Tomás nu Culaca' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—Tyaa na lo'o nu cusu' lacua, cha' stu'ba ti cajaa na lo'o —nacui Tomás.

"Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya"

¹⁷ Lo'o ndyalaa Jesús ca bi', ngujui cha' ji'i yu cha' cua jacua tsänguatsi' jyo'o Lázaro. ¹⁸ Ná tyijyu' ndyi'ya tya'a quichi Betania bi' lo'o quichi Jerusalén, ntsu'u xi tucua ti kilómetro cla'be cuayá' tyijyu' ndi'i quichi bi'.

¹⁹ Lo'o li' quiña'a ngu' quichi tonu bi' ndyaa cha' xtyucua ngu' ji'i Marta lo'o ji'i María cha' ngujuii tya'a ngula ngu'. ²⁰ Tya cuayá' ndyuna ngu' cha' cua lijya' Jesús, hora ti ngutu'u Marta ndyaa cha' tyacua tya'a lo'o Jesús tyucuii. Sca ti María ndyanu ni'i. ²¹ Lo'o li' nchcui' Marta lo'o Jesús:

—Ná ngujuii tya'a ngula na' si nguti'i nu'u ca nde, cusu' —nacui nu cuna'a bi' ji'i Jesús—. ²² Pana jlo ti' na' cha' masi juani cua'ni ycui' Ndyosi lcaa cha' nu jña nu'u ji'i Ni.

²³ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i Marta bi':

—Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya'.

²⁴ —Jlo ti' na' cha' chaca quiya' tyu'ú yu bi' nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Marta.

²⁵ Li' nguxacui' Jesús cha' lo'o nu cuna'a bi':

—Na'laca nu ndu'ni cha' tyu'ú ñati, na' laca nu ndu'ni cha' chañi caca tso'o cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Masi cajaa ngu', tya tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', caja chalyuu cucui ji'i ngu' si cua ngusñi ngu' cha' jna' —nacui Jesús ji'i Marta—. ²⁶ Lo'o jua'a lcaa ñati nu tso'o ti ndi'i tyiquee cha' ngusñi ngu' cha' jna', ná nscua cha' cajaa ngu' bi' tsiya' ti. ¿Ha jlya ti' nu'u cha' bi'?

²⁷ —Chañi cha' jlya ti' na', cusu' —nacui nu cuna'a bi'—. Hasta juani jlya ti' na' cha' nu'u laca Cristo nu ñati tlyu bi', nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, lo'o jua'a cua nda Ni jinu'u lijya.

Lo'o Jesús ndyunaayu

²⁸ Ndyaa nchcui' Marta, li' ndyaa nu cuna'a bi', cuaana ti ngusi'ya ji'i María tya'a ngula:

—Cua tyalaa ti nu Mstru bi' juani —nacui—. Nxi'ya yu jinu'u cha' tsaa nu'u slo yu.

²⁹ Lo'o ndyuna María cha' bi', hora ti ngutu'u ndyaa slo Jesús li!. ³⁰ Tya lyiji tyalaa Jesús quichi, tya nga'a yu su ndyacua tya'a Marta lo'o yu tya tsä la. ³¹ Lo'o nu ngu' judío nu ndi'i nxtyucua ji'i María ni'i ni, lo'o na'a ngu' cha' tsa tsiya' ca ngutu'u María ndyaa, li' ndyaa lca'a ngu' ji'i cho'; ngua ti' ngu' cha' to' cuaá ndyaa cho' cha' cunaa cho'.

³² Lo'o li' ndyalaa María ca su ndu' Jesús. Lo'o na'a cho' ji'i yu, hora ti ngutu' sti' cho' slo Jesús. Lo'o li' nacui María bi':

—Si nguti'i nu'u tsubi', cusu' —nacui—, ná ngujuii tya'a ngula na' li'.

³³ Xñi'i tsa ñaa xtyi'i Jesús li', ndube tsa ti' yu cha' ndyunaayu María, lo'o jua'a ngusi'ya tsa ngu' judío tya'a

ndya'a María. ³⁴ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Macala nguxatsi' ma ji'i jyo'o bi'?

—Tsa na'a na xi ji'i, cusu' —nacui ngu' li'.

³⁵ Lo'o Jesús ngusi'ya li'.

³⁶ —Tyaca'a tsa jyo'o bi' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu ji'i —nacui ngu' judío bi'.

³⁷ Lo'o jua'a ndi'i xi ngu' nu nacui:

—¿Ni cha' laca ná ngujui ñi'ya nu cua'ni yu cha' ná cajaa Lázaro nquicha'? Nchca ji'i yu cua'ni yu cha' tyaca tso'o cloo ngu' cuityi'.

Ndyu'ú Lázaro chaca quiya'

³⁸ Ca chaca quiya' xñi'i tsa ñaa xtyi'i Jesús, lo'o li' ndyaa yu ca to' cuaá. Sca tyuquee laca, lo'o ndu sca quee tlyu ndyacu' tu'ba tyuquee bi'.

³⁹ —Clyatsu' ma quee cua —nacui Jesús.

Li' nchcui' Marta tya'a ngula jyo'o bi' lo'o Jesús:

—Tyucu' tsa xtyi'i caca si tyu'utsu' quee cua, cusu' —nacui—. Cua jacua tsá nguatsi' jyo'o re.

⁴⁰ Li' nacui Jesús:

—Caca ña'a ma cha' tlyu tsa nu ndu'ni ycui' Ndyosi nu lo'o jlya ti' ma ji'i Ni. ¿Ha si'i jua'a ni na' ji'i ma tsá?

⁴¹ Li' ngulotsu' ngu' quee nu ndyacu' tu'ba tyuquee bi'. Li' nguxña'a Jesús nde cua.

—Sti na' —nacui Jesús li'—, tsa xlyá'be hí cha' cua ndyuna nu'u cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u. ⁴² Lcaa tsa cua jlo ti' na' cha' nduna nu'u lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u; pana nchcui' na' lo'o nu'u juani xqui'ya ñati nu ndi'i re, cha' taca ca jlya ti' ngu' jna' cha' chañi cha' cua nda nu'u jna' liyaa chalyuu.

⁴³ Li' cuii tsa nchcui' Jesús:

—Lázaro, tyu'u nu'u su ntsu'u nu'u ndacua, tyaa nu'u nde liya' re.

⁴⁴ Li' ngutu'u nu ngua jyo'o bi'; ña'a ti tya ngüixii late' ngatí tyucui ña'a hichu', ña'a ti tya ndyacu' chaca late' loo.

—Xati' clya ma late' nu ntsu'u chu' yu cua —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ta ma chacuayá' tya'a yu.

Nchcui' ngu' ñi'ya caca cujuui ngu' ji'i Jesús

⁴⁵ Lo'o li' quiña'a tya'a ngu' judío bi' jlya ti' ngu' ji'i Jesús, ñati nu ndi'i nxtyucua ji'i María tsá la, cha' cua na'a ngu' cha' tlyu nu ngua'ni ca ti Jesús cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ⁴⁶ Pana ntsu'u xi ngu' bi' nu hora ti ndyaa slo ngu' fariseo, nda ngu' cha' lo'o ngu' ñi'ya nu ngua'ni Jesús. ⁴⁷ Bi' cha' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi', nguxana nxi'ya ngu' ji'i lcaa ngu' tisiya, cha' tyu'u ti'i ngu'. Lo'o li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya cua'ni na juani? —nacui ngu'—. Quiña'a tsa cha' tlyu ndyu'ni nu qui'yu bi'. ⁴⁸ Lo'o ta na chacuayá' ji'i yu cha' tya cua'ni la yu jua'a, li' xñi lcaa ngu' quichí cha' ji'i yu. Li' caa ngu' romano cha' cuityi' ngu' laa tlyu ji'na, culo'o ngu' ji'i ñati tya'a na su ndi'i ngu' —nacui ngu'.

⁴⁹ Li' ndatu tsaca ngu'; Caifás naa yu, lo'o jua'a yija bi' laca yu xu'na sti jo'ó. Nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ni sca na ná jlo ti' ma, ⁵⁰ ná nchca tii ma tsiya' ti —nacui yu—. Tso'o la caca ji'i ma si cajaa sca ti ñati, cha' ná cajaa lcaa ngu' quichí tysi na. Cuxi la cña caca si cuityi' ngu' tyucui ña'a nasiyu' re.

⁵¹ Si'i cha' nu ngua'ya hique ycui' ca yu nchcui' yu jua'a; cha' yija bi' ngua yu xu'na sti jo'ó, bi' cha' nacui yu jua'a, cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi nda yu cha' lo'o ngu', ni cña caca ji'i Jesús ca nde loo la lo'o cajaa Jesús lo crusi. Si'i xqui'ya ñati chalyuu jua ti cajaa Jesús, ⁵² masi cajaa Jesús cuentya ji'i lcaa ñati lcua ti ña'a cha' lyuu, cha' stu'ba ti caca tyuquee lcaa ñati nu jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi, ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i cha' caca ngu' sñi' Ni.

⁵³ Lo'o li' nguxana nchcui' ngu' nu laca cña lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu caca cujuui ngu' ji'i Jesús; ⁵⁴ bi' cha' nga'aa ndyaa Jesús su ndi'i ngu' judío,

ngutu'u yu loyuu bi', ndyaa yu chaca loyuu su tyijyu' la xi, ca to' yuu btyi. Ndyalaa yu sca quichí su naa Efraín li', ca bi' nguti'i Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁵⁵ Cua ngulala tsa ta'a pascua, bi' laca sca ta'a ji'i ngu' judío. Quiña'a ngu' ngutu'u ngu' quichí tyi ngu', masi quichí ne' quixi', ndyalaa ngu' quichí Jerusalén li'. Yala ti ngua'ni lubii ngu' tyucui ña'a ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o tya lyiji ti caca ta'a. ⁵⁶ Li' ndyaa ngu' ndyaanaa ngu' macala ntsu'u Jesús. Lo'o ndi'i ngu' ne' laa, li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ni'yá nti' mā? —nacui' ngu'—. ¿Ha cāa yu ta'a nti' mā?

⁵⁷ Ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo bi', lo'o ngu' fariseo, cua ngulo ngu' cña ji'i lcaa ngu' quichí; nacui' sti jo'ó cha' lo'o caja cha' ji'i ngu' macala ntsu'u Jesús, hora ti ntsu'u cha' cacha' ngu' ji'i ngu' nu laca loo. Li' tsaa ngu' policía xñi ngu' ji'i Jesús, nti' ngu' nu laca loo bi'.

12

Nda'a sca nu cuna'a setye chu' quiya' Jesús

¹ Tya lyiji tya xcuá tsā cha' caca ta'a pascua, li' ñiaa Jesús nde quichí Betania chaca quiya'. Laca Betania quichí tyi Lázaro nu ngujuii tya tsubi' la, lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ² Li' nda ngu' sca sii ji'i Jesús, cha' tso'o tsa nti' ngu' cha' ndyalaa yu slo ngu'. Nda Marta na ndyacu ngu' li', lo'o jua'a stu'ba ti ntucua Lázaro lo'o ngu' su ndyacu ngu' sii lo'o Jesús. ³ Li' ndyalaa lo'o María ji'i sca lyura setye tyixi xtyi'i. Quiña'a tsa nga'a setye bi' ji'i, cha' tyucui setye ji'i quixi' nardo laca. Li' nda'a María setye bi' chu' quiya' Jesús, lo'o quicha' que ycui' María ngusube' chu' quiya' yu; tyucui ña'a ni'i ntyucua xtyi'i setye tyixi xtyi'i bi' li'. ⁴ Nga'a Judas sñi' Simón Iscariote lo'o ngu', cha' ñatí nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca. La cui' bi' laca nu cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la. Na'a nu Judas bi' ñi'ya

nu ngua'ni María, lo'o li' lye nchcui' ni cha' laca ngua'ni María jua'a:

⁵ —¿Ni cha' laca ná ngua caya' setye tyixi xtyi'i ji'i nu cuna'a cua cha' caja cñi xtyucua ji'i ngu' ti'i? —nacui' nu Judas bi'—. Ná tyiquee' caja tyuú mil paxu lo setye bi'.

⁶ Cha' cuaana Judas, bi' cha' nacui' jua'a, si'i cha' tya'na ti' ji'i ngu' ti'i. Ycui' ca Judas laca loo ji'i cuiji su ntsu'u cñi ji'i ngu' tya'a ndya'a lo'o Jesús, pana na ntyucuaana Judas cñi nu ntsu'u ji'i lcaa ngu' bi'.

⁷ —Ta mā chacuayá' cua'ni nu cuna'a cua jua'a —nacui' Jesús—. Na cua nguxco'o cho' setye bi' cha' cua'ni jo'o ji'i ngu' lo'o cua ngulala ti xatsi' ngu' jna' —nacui'—. ⁸ Lcaa tyempo ndi'i ngu' ti'i lo'o mā nde chalyuu, lcaa tsā taca xtyucua mā ji'i ngu' bi' nquicha'; pana nu na' ni, ná tyuú tsā tyi'i na' slo cu'mā.

Lo'o ji'i Lázaro ngua ti' ngu' cujuuii ngu'ji'i

⁹ Ngujui cha' ji'i ngu' cha' ndi'i Jesús ca bi', lo'o li' ndyaa quiña'a tya'a ngu' judío; tsa tlyu ti ngu' ndyaa na'a ngu' ji'i Jesús. Lo'o jua'a nti' ngu' ña'a ngu' ji'i nu ngua jyo'o Lázaro bi', cha' ngua'ni Jesús cha' ndyu'ú chaca quiya'. ¹⁰ Lo'o li' ngua'ni stu'ba sti jo'ó nu laca loo cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o ji'i Lázaro cujuuii ngu', ¹¹ cha' xqui'ya nu Lázaro bi', bi' cha' nguxtyanu quiña'a tya'a ngu' judío ji'i sti jo'ó, cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús.

Ngua'ni chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

¹² Quiña'a tsa ñatí ndyaa ngu' ta'a bi'. Ca chaca tsā, li' ndyuna ngu' cha' cua lijyá ti Jesús nde Jerusalén; bi' cha' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu' tsa tlyu ti cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús. ¹³ Ndyaa lo'o ngu' ste' nga, lo'o jua'a cuuii ngusil'ya ngu' li':

—Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi Sti na —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Culacuá Ni jinu'ú cha' lijyá nu'ú lo'o chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, culacuá Ni jinu'ú cha' nu'ú laca Rey nu laca loo ji'i ngu' Israel.

14 Li' ngujui sca huru ji'i Jesús, ndyaa tucua yu chū' huru bi', cha' ndi'ya nscua cha' lo quityi cusu':

15 Ná cutsii cu'maq ngu' ca tyi quichi Sión; cua lijya nu Xu'na ma, ntucua yu chū' sca huru.

16 Tyempo li' ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi'. Pana ca tiya'la, lo'o cua ngua lcaa cha' tlyu nu ndyanu cha' cua'ni Jesús lo'o yaq̄a yu lo yuu, nu lo'o ngua tlyu Jesús ca su ntucua yu lo'o y cui' Ni nde cua, li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, ndyi'u ti' ngu' ji'i cha' nu nscua lo quityi bi' cua sa'ni la; ndyi'u ti' ngu' cha' la cui' jua'q̄a ngua ji'i Jesús.

17 Jua'q̄a ngua li'. Nu ñati nu nguti'j slo Jesús nu lo'o ngusi'ya Jesús ji'i jyo'o Lázaro ca tyuquee su nguatsi' cha' tylu'ú Lázaro chaca quiya', nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi ñi'ya nu ngua cha' bi'; **18** bi' cha' ngutu'u ñati quiña'q̄a bi', ndyaa ngu' cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús tylu'í, cha' cua ndyuna ngu' ñi'ya ngua'ni Jesús cña tonu bi' lo'o Lázaro. **19** Li' nchcui' ngu' fariseo lo'o tya'a ngu':

—Ña'a ma ji'i yu bi'. ¿Ñi'ya cua'ni na juani? Ná caca ji'ná tsiya' ti tacu' na cha' ji'i yu bi'. Tyuci ña'q̄a chalyuu ngusñi ngu' cha' ji'i yu juani.

Lijya xingu' xa'tsu' nclyanangu'ji'i Jesús

20 Lo'o ngu' griego ndyalaa laja ñati nu ndya'q̄a ta'a bi' nde Jerusalén.

21 Naa xi ngu' griego bi' slo Felipe li'. Quichi Betsaida laca quichi tylu nu Felipe bi'; nde loyuu su cuentya Galilea, ca bi' ndi'i quichi bi'. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Felipe:

—Tylu'ú cha' clyu ti' jinu'ú, cusu', cua nti' ya tyacua tya'a ya xi lo'o Jesús —nacui ngu'.

22 Li' ngutu'u Felipe ndyaa slo Andrés tya'a quichi tylu'ú; stu'ba ti ndyaa ngu', ndyaa cacha' ngu' ji'i Jesús.

23 Lo'o li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu':

—Cua ndyalaa hora cha' caca tylu'ú y cui' na' lo'o caja na', na' nu cua lijya q̄a chalyuu cha' caca ñati —nacui Jesús—. **24** Liñi tsa cha' nu ta na'

lo'o ma juani, cha' sca si'yu nu ndyataa ngu' ni, ñi'ya laca sca si'yu trigo, tyanu si'yu bi' jua'q̄a ti si ná cataa ngu' ji'i lo yuu —nacui—. Lo'o cua ndyataa ngu' si'yu bi' lo yuu, li' catsu' scua' si'yu bi', ñi'ya laca si na ngujiui ti. Pana nu lo'o tyucua si'yu bi', quiña'q̄a tsa si'yu tylu'ú lo bi' li'. **25** Jua'q̄a laca lo'o ñati nu nti' xñi cha' 'na —nacui Jesús—. Cua ña'q̄a ca ñati nu lye tsa ndu'ni tyaca'a ji'i y cui' ca ngu', chcuna' chalyuu ji'i ngu'; pana ñati nu ná ntsiij cajaa ngu' xqui'ya na', bi' laca nu caja chalyuu nu ná nga'q̄a cha' tye ji'i ngu'. **26** Lo'o nti' ñati cua'ni cña 'na —nacui Jesús li'—, nga'q̄a cha' tsaa ngu' mala nti' na' cha' tsaa, cha' li' taca tylu'ú msu bi' na ca su ndi'i y cui' na'; lo'o y cui' Sti Na' cua'ni chí Ni loo ngu' nu cua'ni cña 'na li'.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua caja a ti y cui' yu

27 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Quiña'q̄a tsa cha' nclyanangu' ti' na' juani. ¿Ha tso'o la si jña na' ji'i y cui' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni Ni cha' ná tyacua cha' cuxi re 'na? Si'i, ná chcui' na' jua'q̄a. Cua ndyalaa hora 'na juani cha' caca lcaa cña nu nga'q̄a cha' caca 'na.

28 Li' nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu:

—Sti na', tso'o la si caca tylu y cui' nu'ú.

Li' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi nde cua. Ndi'ya nchcui' Ni:

—Cua laca ndu'ni tylu ngu' ji'i y cui' ca na', lo'o jua'q̄a tya caca tylu la na' chaca quiya' xqui'ya nu'ú.

29 Li' nacui nu ñati quiña'q̄a nu ndi'i cacua ti cha' nguañi nchcui' tylu'ú, ngua ti' ngu'. Xa' la ñati nacui cha' nde cua ndyuu'cha' nu nda sca xca ji'i y cui' Ndyosi lo'o Jesús. **30** Pana ndi'ya nacui y cui' Jesús:

—Xqui'ya cu'maq laca cha' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi nde cua, si'i xqui'ya na' —nacui Jesús—. **31** Cua ndyalaa hora cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, nu lo'o tyijiloo na' tsiya' ti ji'i nu xña'q̄a nu laca loo

nde chalyuu —nacui Jesús ji'í ngu'—.
 32 Lo'o sicutu ngu' cuxi jna' ca su ndi'í
 na' lo yuu, cujui'i ca'a ngu' jna' lo
 crusi, li' cuane na' ji'í lcaa ñati cha' xñi
 ngu' cha' 'na.

33 Jua'a nacui Jesús cha' caca cuayá'
 ti' ngu' ñi'yä nu caca lo'o cujui ngu'
 ji'í yu. 34 Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o
 Jesús:

—Cua ndyuna ya lo'o nchcui' ngu'
 lo quityi cusu' ji'na, cha' ndi'í yä nscua,
 cha' ná nga'a cha' tye tsä ji'í Cristo,
 nu ñati tlyu nu ta y cui' Ndyosi ji'í lijya
 —nacui ngu'—. ¿Ñi'yä ndyu'u cha' nu
 nchcui' nu'í cha' ntsu'u cha' cujui'i
 ca'a ngu' ji'í lo crusi, ji'í Cristo nu yäa
 chalyuu cha' caca ñati? ¿Ñi'yä ña'a
 ñati laca nu Cristo bi'?

35 Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o
 ngu':

—Tya xi ca tsä tya tyi'í na' slo
 cu'mä, na' nu ta xee nu tyu'ú ne' cre-
 siya ji'í ñati —nacui Jesús—. Bi' cha'
 juani yaa mä su nga'a cha' tsaa mä
 lo'o tya xee ti, cha' ná cua'ni nu cuxi
 ngana ji'í mä, nu cuxi nu nda talya
 chalyuu. Nu lo'o talya ña'a su ndya'a
 na, ná jlo ti' na ma nde ndya'a na li'.
 36 Lo'o jua'a cu'mä —nacui Jesús ji'í
 ngu'—, tso'o la si xñi mä cha' jna' laja
 lo'o tya ndi'í na' chalyuu, na' nu ta
 xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'í cu'mä ñati
 chalyuu. Li' tyucui tyiquee mä caca
 mä ñati ji'í y cui' Ndyosi.

Ndyo nchcui' Jesús jua'a lo'o ngu',
 li' ngutu'u yu ndyaa yu ca su ná qui je
 yu ji'í ngu'.

Suu cha' xqui'ya bi' ná jlya ti' ngu' judío ji'í Jesús

37 Masi cua ngua'ni Jesús quiña'a
 cha' tlyu slo ñati bi', ná ntaja'a ngu'
 xñi ngu' cha' nu nchcui' yu. 38 Jua'a
 ngua cha' caca lcaa cha' nu nguscua
 jyo'o Isaías lo quityi ji'í y cui' Ndyosi
 cua sa'ni la:

Ndyosi Xu'na na', nacui lo quityi bi'
 ji'í, ná ntaja'a ngu' re xñi ngu'
 cha' jinu'í, cha' nu nda ya lo'o
 ngu'.

Ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti si nu'u
 ndu'ni cha' tlyu slo ngu'.

Jua'a laca cha' nu nscua lo quityi bi'.
 39 Bi'cha' ná ngua ji'í ngu' judío bi' xñi
 ngu' cha' ji'í Jesús. Lo'o jua'a ntsu'u
 chaca cha' nu nguscua jyo'o Isaías bi':

40 Cua ndacu' y cui' Ndyosi hique
 ngu' bi', ngua'ni Ni cha' cu'ú ti
 hique ngu' bi'.

Jua'a ngua cha' ná ña'a ngu' ni cha'
 laca bi', cha' ná caca cuayá' ti'
 ngu' cha' bi'.

Lo'o jua'a ná ntaja'a ngu' culochu'
 ngu' ji'í cha' cuxi nu ntsu'u ty-
 iquee ngu',

bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu
 ti' ji'í ngu' ji'í cha' cuxi bi' li',
 nacui y cui' Ni.

41 Nguscua jyo'o Isaías jua'a cha' cua
 ngua tii cha' tlyu tsa caca nu Cristo;
 cha' ji'í y cui' yu bi' nchcui' jyo'o Isaías
 li'.

42 Lo'o jua'a ngua, ndi'í xi ngu' nu
 laca cña nu jlya ti' ji'í Jesús; pana
 ntsii ngu' bi' ji'í ngu' fariseo, bi' cha'
 ná ntaja'a ngu' chcui' ngu' cha' ji'í
 Jesús ca slo ñati. Ntsii ngu' si cua'a
 ngu' fariseo ji'í ngu' cha' nga'aa ca
 tsaa ngu' ne' laa ji'í tya'a ngu' judío.
 43 Ndiya la ti' ngu' bi' cha' tso'o ti
 chcui' ñati chalyuu cha' ji'í y cui' ngu'.
 Ná nti' ngu' cha' caca tso'o tyiquee
 y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'í ngu'.

Tilaca laca nusta qui'ya ji'í ñati cha- lyuu

44 Li' cui' tsa nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Nu lo'o ngusñi ñati cha' jna' ni, si'í
 ji'í sca ti na' jlya ti' ngu' bi' li'; lo'o
 ji'í y cui' Ndyosi nu nda 'na lijya a nde
 chalyuu xñi ngu' cha' li' —nacui—.

45 Lo'o ña'a ñati jna', li' ña'a ngu' ji'í
 y cui' Ni nu nclyo cña jna'. 46 Cua lijya
 na' chalyuu cha' caca na' ñi'yä laca
 sca xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'í ñati.
 Lo'o xñi ñati cha' jna', li' nga'aa tyi'í
 ngu' chalyuu ñi'yä laca si ná ntsu'u
 xee ne' cresiya ji'í ngu' xqui'ya cha'
 cuxi nu ndu'ni ngu'. 47 Nda na' cha'
 lo'o ngu'; pana si cuna ngu' cha' bi',
 lo'o li' ná taquiya' ngu' ji'í cha' bi', si'í
 na' nu stä qui'ya ji'í ngu' bi' li' —nacui

Jesús—. Ná lijya na' cha' cua'ni cuayá'
 na' ji'í ñati chalyuu; cha' cua'ni lyaá

na' ji'í ngu', bi' cha' lijyá na'. ⁴⁸ Pana cua ndyuna ñatí lo'o nchcui' na' lo'o ngu'; bi' laca cha' nu tyanu cuentya ji'í ngu', nu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'í ngu' lo'o cua ndye chalyuu —nacui Jesús—. Ca li' cua'ni cuayá' Ni ji'í lcaa ñatí nu ná ndaquiya' ji'í cha' nu nchcui' na', nu ná ntaja'a xñi cha' nu nchcui' na' lo'o ngu'. ⁴⁹ Si'i chacuayá' ji'í ycui' ca ti na' nchcui' na' lo'o ñatí; ycui' Ndyosi Sti na' nu cua nda jna' lijyaa chalyuu, bi' laca nu ngulo cña 'na ñi'yá cha' nu ta na', ñi'yá ña'a cha' nu chcui' na' lo'o ñatí —nacui yu—. ⁵⁰ Jlo ti' na' cha' talo tsa lcaa cña nu nda Sti na' cha' cua'ni mä, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í mä si taquiya' mä ji'í cha' bi' —nacui Jesús ji'í ngu'—. Bi' cha' tsa ña'a cha' nu cua nchcui' Sti na' lo'o na', bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o mä juani.

13

Ngui'í Jesús quiya' ngu' nu ndyaca tsa'ají'

¹ Tyucuua tsä tyá lijyi cha' caca ta'a pascua bi'; jlo ti' Jesús cha' cua ngulala tyempo ji'í, cha' tyu'u yu chalyuu re tyaa yu ca slo ycui' Ndyosi Sti yu. Xcui' cua ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a ji'í ñatí chalyuu nu ngusñi cha' ji'í yu; lo'o ña'a ti tyá ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu ji'í ñatí bi' li', ña'a cuayá' nu tye chalyuu ji'í.

² Laja li' cua ngua'ni nu xña'a cha' ngua'ya cha' hique Judas sñi' Simón Iscariote cha' cujui' cresiya ji'í Jesús ji'í ngu' cuxi. ³ Jlo ti' Jesús cha' lcaa cha' nu ntsu'u ji'í ycui' Ndyosi Sti yu cua nda Ni ji'í yu. Lo'o jua'a jlo ti' yu cha' cua ngutu'u yu ca slo ycui' Ndyosi ya'a yu chalyuu, cha' cua tyaa ti yu ca slo ycui' Ndyosi chaca quiya'. Masi jlo ti' Jesús cha' bi', ⁴ pana ndatu Jesús to' mesa laja lo'o ndyacu ngu' sii, ngulo yu late' tyucui' nu lacu' yu, ndaya' yu chaca late' cha' sca' yu sii' yu; ⁵ li' ngujui'í yu hitya ne' sca tsi'yu, ndyaa ngui'í yu quiya' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í, nguxquityi yu quiya' ngu' lo'o late' nu ndyaaca' sii' yu.

⁶ Lo'o ndyalaa Jesús ca su ntucua Simón Pedro, li' nchcui' Pedro lo'o yu: —¿Ha nu'u, cusu'? ¿Ha qui'í nu'u quiya' na'? —nacui Pedro ji'í.

⁷ —Ná nchca cuayá' ti' nu'u juani ni cha' laca ndyu'ni na' jua'a —nacui Jesús ji'í—, pana ca tiya' la xi caca cuayá' ti' nu'u.

⁸ —Ná caja chacuayá' jinu'u qui'í nu'u quiya' na' tsiya' ti —nacui Pedro li'.

Nguxtyacui Jesús cha' lo'o Pedro li':

—Ná caca tyu'u cha' jinu'u lo'o na' si ná qui'í na' quiya' nu'u —nacui yu.

⁹ —Tso'o lacua, cusu' —nacui Simón Pedro li'—. Si'i quiya' ti na' qui'í nu'u lacua, lo'o ya' na' lo'o scua' que na' xcaata nu'u.

¹⁰ —Lubii tsa tyucui ña'a na si cua ndyaata na chcu —nacui Jesús li'—, nga'aa nti' na caata na chcu chaca quiya' li'. Pana quiya' ti na tyaatí lo'o tyatí na ni'í. Lo'o jua'a cu'mä, masi lubii tsa cresiya ji'í mä, tya ntsu'u chaca yu laja cu'mä nu ná lubii cresiya ji'í.

¹¹ Jua'a nacui Jesús: "Ntsu'u chaca yu laja cu'mä nu ná lubii cresiya ji'í", nacui, cha' cua jlo ti' Jesús tilaca laca nu cujui' cresiya ji'í yu ji'í ngu' cuxi.

¹² Lo'o ndye ngui'í Jesús quiya' ngu', xa' ndyacu' ste' yu, xa' ndyaa tucua yu to' mesa. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—¿Ha ngua cuayá' ti' mä na laca nu ngua'ni na' lo'o ngui'í na' quiya' mä jua'a? —nacui yu—. ¹³ "Mstru", ndu'ni mä 'na; "Xu'na ya", ndu'ni mä 'na, lo'o chañi tsa cha' bi'. Jua'a laca na' cuentya ji'í mä —nacui yu—.

¹⁴ Na' nu laca Xu'na mä, na' nu laca Mstru ji'í mä ni, cua ngui'í na' quiya' mä; bi' cha' jua'a ntsu'u cha' qui'í ycui' mä quiya' tya'a mä —nacui yu—. ¹⁵ Ngua ti' na' cha' ña'a mä ñi'yá nu ngua'ni na', cha' ñi'yá ngua'ni na' lo'o nguxtyucua na' ji'í mä, jua'a ntsu'u cha' cua'ni mä cha' xtyucua mä ji'í tya'a mä —nacui Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í—. ¹⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o cu'mä, cha' ñatí nu laca xu'na ngu', bi' laca loo ji'í ngu', si'i msu nu laca loo; ñatí nu nclyo cña

ji'í nu tsaa lquichi, bi' laca loo, si'i nu ndya'a lquichi ti. ¹⁷ Lo'o juani lo'o ngua cuayá' ti' mä lcaa ña'a cha' nu nda ca ti na' lo'o mä, tso'o tsa caca tyiquee mä li', si taquiya' mä ji'í cha' bi' —nacui—.

¹⁸ 'Ná nchcui' na' ji'í lcaa cu'mä. Jlo ti' na' ti ji'í ngusubi na' cha' caca tsa'a ngu' jna' —nacui Jesús—. Tya sa'ni nguscua ngu' sca cha' ji'í ycui' Ndyosi lo quityi ndi'ya: "La cui' ñati nu stu'ba ndyacu tyaja lo'o na', bi' laca nu xuu tyaa lo'o na' juani"; jlo ti' na' cha' nga'a cha' caca cha' bi' —nacui Jesús—. ¹⁹ Na nda ti na' sca cha' lo'o mä juani, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi'; lo'o cua ngua jua'a, li' caca jlya ti' mä jna', cha' chañi cha' laca na' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi nu lijya chalyuu, ñi'ya nu ni na' ji'í mä. ²⁰ Ta na' sca cha' liñi lo'o mä —nacui yu—. Nu lo'o taquiya' mä ji'í sca ñati nu ta na' cha' tya'a slo mä, li' stu'ba laca si taquiya' mä jna'; lo'o taquiya' mä jna', li' stu'ba laca si taquiya' mä ji'í ycui' Ndyosi Sti na' nu nda jna' lijyaa.

Ndacha' Jesús ji'í ngu' tilaca laca nu cujui' cresiya ji'í yu ji'í ngu' xña'a

²¹ Lo'o nchcui' Jesús jua'a, ti'í tsa nti' cresiya ji'í yu nda yu cha' lo'o ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mä juani, cha' ntsu'u sca ngu' tya'a mä nu cujui' cresiya 'na ji'í ngu' cuxi —nacui Jesús li'.

²² Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í, nguxña'a ngu' ji'í tya'a ngu' li'; ná nda ngu' cuentya tsiya' ti ti ji'í cha' nu nchcui' yu. ²³ Pana ntsiya tsaca lo ngoca' cacua ti su ntucua Jesús; tya'a tsa nu qui'yu bi' ji'í Jesús, ²⁴ bi' cha' ngua'ni que ti Simón Pedro ji'í yu bi', nchcuane ji'í:

—¿Ti ji'í nchcui' nu cusu' lo'o nacui jua'a?

²⁵ Bi' cha' ngusni yane nu qui'yu bi' nde chü' ña'a ntsiya ti, cha' caca cacua la ji'í Jesús. Li' nchcui' lo'o Jesús:

—Xu'na, ¿tilaca laca nu bi'? —nacui.

²⁶ —Ndi'ya cu'a'ni na' —nacui Jesús ji'í li'—. Ta'a na' sa yu'be tyaja 'na ne' ca'ñña scuaa re. Ñati nu ta na' yu'be tyaja bi' ji'í cha' cacu, nu bi' laca nu ni na' ji'í mä.

Li' nda'a Jesús sa yu'be tyaja ne' ca'ñña, nda ji'í Judas, sñi' Simón Iscario. ²⁷ Lo'o ngusni Judas ji'í tyaja bi', la cui' hora bi' ndyatí ycui' nu xña'a nu naa Satanás, ndyaa ne' cresiya ji'í nu Judas bi'. Li' nacui Jesús ji'í:

—Yaa clya nu'u lquichi cua hi.

²⁸ Ná tucui nu ntucua to' mesa ngua cuayá' ti' ni cha' laca nchcui' Jesús lo'o Judas jua'a. ²⁹ La cui' Judas laca nu laca loo ji'í cujuí cñi nu tsa tlyu ntsu'u cñi ji'í lcaa ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u ngu' nu ngua ti' cha' cua ngulo Jesús cña ji'í cha' tsaa cui'ya sca na nu cua'nijo'o ji'í ngu' cha' caca ta'a; jua'a ngua ti' xa' la ngu' cha' ntsu'u cña ji'í Judas cha' tsaa ta mstá ji'í ngu' ti'li. ³⁰ Bi' cha' lo'o ndye ndyacu Judas tyaja bi', ngutu'u ndyaa ña'a talya ti li'.

Sca cña cucui cha' cua'ni na

³¹ Lo'o ngutu'u Judas ndyaa, li' nchcui' Jesús lo'o ñati nu ndyanu bi':

—Cua ndyu'ni ycui' Ndyosi cha' caca tlyu na', na' nu cua lijyaa chalyuu cha' caca na' ñati —nacui yu—. Lo'o ji'í ycui' Ni cua'ni tlyu ngu' xqui'ya na' —nacui—. ³² Nu lo'o ndu'ni na' cha' caca tlyu Sti na' xqui'ya cha' laca na' Sñi' ycui' Ni, la cui' jua'a cua'ni Ni cha' caca tlyu la na'; yala ti cua'ni Ni jua'a. ³³ Sñi' na' —nacui Jesús ji'í ngu' bi' li'—, tya xi ca tsä tya tyi'li na' nde chalyuu lo'o mä. Ñi'ya nu ni na' ji'í ngu' judío tya tsubi', la cui' ti cha' ta na' lo'o mä juani: Tsaana mä jna', pana ná caja chacuayá' tsaa mä ca su tsa'a —nacui yu—. ³⁴ Nde chcui' na' sca cña cucui lo'o mä cha' cua'ni mä: Nga'a cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'í tya'a ñati ma; ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'í mä, la cui' jua'a nga'a cha' tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'í tya'a ñati mä. ³⁵ Li' caca cuayá' ti' lcaa ñati cha' ñati nu ndyaca tsa'a 'na laca

mä, si tso'o ntsu'u tyiquee mä ña'ä ma ji'ä tya'a ñatä mä —nacui Jesús.

Nacui Jesús cha' cua xtyanu ti Pedro ji'i

³⁶ Li' nchcui' Simón Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacui—, ¿macala tsaa nu'u?

—Ná caja chacuayá' cha' tya'ä nu'u lo'o na' ca su tsa'a —nacui Jesús—. Ca tya' la tsaa nu'u.

³⁷ Li' nchcuane Pedro ji'i yu:

—¿Ni cha' laca ná nti' nu'u cha' tya'ä na' lo'o nu'u ca su tsaa nu'u juani ti? —nacui—. Cajaa na' si caca clyáa y cui' nu'u.

³⁸ —¿Ha chañi hí cha' tyaja'ä nu'u cajaa cha' clyáa na'? —nacui Jesús ji'i—. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u juani: Lo'o tya lyiji ti xi'ya ndye'e nde tlya, sna quiya' xacui nu'u cha' ji'i ngu' cha' ná nslo nu'u 'na.

14

Nclyu'u Jesús chaca tyucuii cucui ji'na

¹ 'Ná quiña'ä tsa cha' culacua ti' mä cuentya 'na —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Cua ngusñi mä cha' ji'i y cui' Ndyosi, jua'ä xñi tso'o mä cha' jna' li'.

² Quiña'ä tsa su tso'o ntsu'u su tyi'i mä ca slo y cui' Ndyosi Sti na'. Tsa'a na' ca bi' cha' cua'ni cho'o na' su tyi'i mä. Ná nchcui' na' lo'o cu'mä jua'ä, si si'i cha' liñi nu nchcui' na' lo'o mä —nacui Jesús—. ³ Lo'o jua'ä tsa'a na' cha' cua'ni cho'o na' su tyi'i mä, li' caq na' lo yuu chaca quiya', caqui'ya na' ji'i mä cha' tyi'i mä lo'o na'. ⁴ Cua jlo ti' mä macala su tsa'a na', jlo ti' mä ñi'ya nu cua'ni na' cha' tsa'a ca jua.

⁵ —Cusu' —nacui Tomás—, ná jlo ti' ya macala tsaa nu'u. ¿Ñi'ya cua'ni ya cha' quije tyucuii bi' ji'i ya? —nacui ji'i Jesús.

⁶ —Na' lacä nu nclyu'u tyucuii —nacui Jesús li'—, na' nclyu'u lcaa cha' nu liñi ca; na' ndä chalyuu tso'o ji'i ngu', chalyuu nu ná nga'ä cha' tye. Ná taca ji'i ngu' tyalaa ngu' ca slo y cui' Ndyosi si ná lo'o na' —nacui

Jesús—. ⁷ Ndyuloo mä 'na, bi' cha' jua'ä cua ndyuloo mä ji'i Sti na' li'; cua ndyuloo mä ji'i Ni juani, cha' cua na'ä mä ji'i y cui' Ni nu lo'o cua na'a mä jna'.

⁸ Li' nchcuane Felipe ji'i Jesús:

—Cusu' —nacui—, culu'u nu'u ji'i Sti nu'u ji'i ya, tsa bi' ti cha' nti' ya.

⁹ —Felipe —nacui Jesús ji'i—, cua tyuü tsa tsä ndi'i na' lo'o cu'mä, ¿ha tya lyiji tyuloo mä jna'? —nacui—. Cua na'ä mä 'na, bi' cha' jua'ä ji'i Sti na' cua na'ä ma li'. ¿Na laca nti' nu'u lo'o ndi'ya nchcui' nu'u lo'o na': Culu'u nu'u ji'i Sti nu'u ji'i ya? —nacui Jesús ji'i Felipe—. ¹⁰ ¿Ha ná jlya ti' mä cha' stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o y cui' Ndyosi Sti' na'? Lo'o jua'ä lcaa hora ndi'i y cui' Ndyosi Sti na' lo'o na' —nacui—. Si'i cha' nu ngulo hique ti na' nu nchcui' na' lo'o mä; stu'ba ntsu'u cha' ji'i Sti na' lo'o na', lo'o y cui' Ni laca nu nclyo cña 'na, ñi'ya nu cua'ni na'. ¹¹ Xñi mä cha' jna' lacua, cha' nu nacui na' ji'i mä cha' stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o y cui' Ndyosi Sti na'. Si ná caca jlya ti' mä 'na jua'ä, li' tso'o masi xqui'ya cña tonu nu ndu'ni na', bi' cha' jlya ti' mä jna' —nacui Jesús—. ¹² Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mä juani, cha' lcaa ñatä nu xñi cha' jna', taca cua'ni ngu' la cui' ña'ä cña tonu nu ndu'ni y cui' na'; lo'o jua'ä tlyu la cña caca cua'ni ngu' bi' li', cha' cua tya'a ti na' ca su ndi'i y cui' Ndyosi Sti na' —nacui Jesús—. ¹³ Bi' cha' juani lcaa cha' nu jña mä ji'i y cui' Ndyosi chacuayá' jna', cua'ni na' cha' bi' —nacui—. Jua'ä ji'i y cui' Ndyosi Sti na' cua'ni tlyu ngu', nu lo'o cua'ni tlyu ngu' 'na nu laca Sñi' y cui' Ni. ¹⁴ Lcaa cha' nu jña mä ji'i Sti na' chacuayá' jna', cua'ni na' cha' bi' li'.

Caa Xtyi'i y cui' Ndyosi xtyucua Ni ji'na

¹⁵ "Taquiya' mä ji'i lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o mä, si chañi cha' ntsu'u tyiquee mä 'na —nacui Jesús—. ¹⁶ Lo'o tya'a na', li' chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na' cha' ta Ni chaca nu xtyucua ji'i mä; bi' laca

Xtyi'i y cui' Ndyosi nu laca su lcaa cha' liñi. Tyanu nu bi' lo'o ma ña'a cuayá' nu tye chalyuu —nacui—. ¹⁷ Ná caca tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji*l*i ñati cuxi, cha' ná nchca ña'a ngu' bi' ji*l*i Ni, ná nslo ngu' tilaca laca y cui' Ni. Nu cu'ma, nslo ma ji*l*i Ni xqui'ya cha' ndi*l*i nu bi' lo'o ma, lo'o jua'a cua tyanu ti Ni ne' cresiya ji*l*i ma —nacui Jesús ji*l*i ngu'—. ¹⁸ Ná xtyanu na' ji*l*i ma y cui' ti ma, ñi'ya si laca ma ñati nu ná tucui ntsu'u ji*l*i ma —nacui—, tya caq na' su ndi*l*i ma chaca quiya'. ¹⁹ Ca tiya' la xi, li' nga'aa ña'a ñati chalyuu jna'; pana cu'ma, tya ña'a ma jna'. Li' caca tso'o tyiquee ma, xqui'ya cha' lu'ú na'. ²⁰ Lo'o jua'a caca cuayá' ti' ma cha' stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na', cha' ntsu'u cha' ji*l*i ma lo'o na' —nacui Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u cha' jna' lo'o cu'ma. ²¹ Lcaa ñati nu chañi cha' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jna', bi' laca ñati nu cua'a jyaca ji*l*i lcaa cha' nu chcui' na' lo'o ngu'; taquiya' ngu' bi' ji*l*i cha' bi' —nacui—. Lo'o ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'a ngu' jna', jua'a Sti na' ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji*l*i ngu' bi' li'. Lo'o na', tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' ji*l*i ngu' bi', cuati culu'u na' ji*l*i ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya nu laca y cui' Na'.

²² Li' nchcui' nu chaca Judas bi', si'i nu naa Judas Iscariote:

—Nu lo'o nacui nu'u cha' culu'u nu'u ñi'ya nu laca y cui' ca nu'u ji*l*i cuare ti, ná lo'o ji*l*i xa' ñati, ¿ñi'ya ta ntí' nu'u, Xu'na? —nacui nu Judas bi' ji*l*i Jesús.

²³ —Ñati nu chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee jna', taquiya' ngu' ji*l*i lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o ngu' —nacui Jesús—. Lo'o li' tso'o tsa caca tyiquee y cui' Ndyosi Sti na' ña'a Ni ji*l*i ngu' bi'. Cuati caq ya lo'o Sti na' cha' tyanu ya lo'o ngu' bi' —nacui Jesús—.

²⁴ Pana ñati nu ná ntsu'u tyiquee jna', ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti ji*l*i cha' nu nchcui' na' lo'o ngu'. Cua ndyuna cu'ma cha' nu nda Sti na' 'na cha' culu'u ji*l*i ma, cha' si*l* sca cha' nu

nda'ya hique ti na' laca cha' nu nda na' lo'o ma.

²⁵ 'Cua nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o tya ndi*l*i ti na' lo'o ma. ²⁶ Tiya' la li' caca cuayá' la ti' ma lcaa cha', nu lo'o culu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' bi' ji*l*i ma —nacui Jesús—. Na cua ta ti y cui' Ndyosi Sti na' ji*l*i Xtyi'i y cui' Ni cha' caa Ni chalyuu cha' xtyucua Ni ji*l*i ma lcaa hora chacuayá' jna'. Lo'o jua'a cua'ni nu bi' cha' tyi'u ti' ma lcaa cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma.

²⁷ 'Ndi'ya cua'ni na' lo'o ma cha' cua tya'a ti na': cua'ni na' cha' ti ti tyi*l*i tyiquee ma. Ná nchca ji*l*i ñati chalyuu tyi*l*i ti ti ngu', pana y cui' na' cua'ni na' cha' ti tyi*l*i ma —nacui Jesús—. Nga'aa culacua tsa ti' ma, nga'aa cutsii ma —nacui—. ²⁸ Cua ndyuna ma lo'o nchcui' na' ndi'ya: "Tya'a na', pana ca tiya' la li' caq na' su ndi*l*i ma chaca quiya!". Bi' cha' taca ca chaa ti' ma lo'o cuna ma cha' cua tya'a ti na' slo y cui' Ndyosi Sti na', si chañi cha' ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jna'. Cua tlyu la cha' nu ntsu'u ji*l*i y cui' Ndyosi Sti na', sube la cha' jna' —nacui Jesús—. ²⁹ Jua'a ni na' ji*l*i ma lo'o tya lyiji caca cha' bi'; pana lo'o cua ndya'a na', li' taca jlyi ti' ma cha' bi'.

³⁰ 'Nga'aa quiña'a tsa cha' chcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús li'—. Cua lijya nu xña'a nu laca loo nde chalyuu, cua lijya nu bi' ca su ndi*l*i na re. Ná ntsu'u chacuayá' ji*l*i nu bi' cha' caca loo jna'. ³¹ Pana nga'a cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji*l*i y cui' Ndyosi Sti na', bi' cha' ndu'ni na' lcaa cña nu nclyo y cui' Ni 'na —nacui Jesús—. Pana juani tyatu clya ma, ya'a clya ma lo'o na'.

15

Yaca si'yu lo'o sta' yaca si'yu bi'

¹ 'Na' laca ñi'ya laca sca su yaca nu nda si'yu tyixi, jua'a laca na' —nacui Jesús ji*l*i ngu'—. Lo'o y cui' Ndyosi Sti na' laca nu ca ji*l*i yaca bi'. ² Tso'o tsa ña'asii Sti na' ji*l*i lcaa sta' yaca bi', lo'o na' laca yaca bi'. Ca quiya' sta' yaca nsi'yu Ni ji*l*i, nu lo'o ná nda

si'yu lo tsiya' ti. Nsubii Ni xi lo yaca nu nda si'yu tso'o, cha' tyā quiña'a la si'yu tyu'u lo bi'; ³ lo'o jua'a cu'maq ni —nacui Jesús—, cua laca ngusubii na' ji'i maq nu lo'o ngusñi maq cha' nu nchcui' na' lo'o maq. ⁴ Cua'ni stu'ba tyiquee maq lo'o na', cha' stu'ba ti nchca tyiquee na' lo'o maq. Ndi'yaq laca ñi'ya si laca na' sca suq yaca, lo'o jua'a cu'maq laca maq sta' yaca bi' —nacui—. Pana sca sta' yaca si'yu ni, nga'aa ta sta' bi' si'yu si si'yu ngu' ji'i ca quiya' sta' bi'; sca ti si stu'ba ti caluu sta' bi' ñi'ya ntucua ti ji'i suq yaca, li' ta sta' bi' si'yu —nacui—. Jua'a lo'o cu'maq, ná taca tyu'u cha' tso'o ne' cresiya ji'i maq cha' xtyucua maq ji'i xa' ñatí si ná stu'ba caca tyiquee maq lo'o na'.

⁵ Ñi'ya laca suq yaca nu nda si'yu tyixi ji'i, jua'a laca na' cuentya ji'i maq, cha' na' lacä suq cha' tso'o nu ntsu'u ji'i maq —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ñi'ya laca sta' yaca bi', jua'a laca cu'maq, si ngusñi maq cha' 'na. Stu'ba ti caca tyiquee maq lo'o na', li' caja quiña'a la cha' tso'o nu tyu'u ne' cresiya ji'i maq su ndi'i maq chalyuu, si laca na' suq cha' tso'o ji'i maq. Ni sca cha' ná caca ji'i maq si ná stu'ba caca tyiquee maq lo'o na' —nacui Jesús—. ⁶ Culaya' Sti na' ji'i ñatí nu ná stu'ba nchca tyiquee ngu' lo'o na', ñi'ya lo'o nchcuqaq ngu' sta' yaca nu cua ndyanaa; nxuti'i montón ngu' sta' yaca btyi bi', nsta'ngu' ji'i lo qui'i cha' tye tyaquí bi'.

⁷ Nu lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee maq lo'o na' —nacui Jesús—, nu lo'o tyanu cha' nu nchcui' na' ne' cresiya ji'i maq, li' taca jña maq sca cha' ji'i Sti na', lo'o jua'a ta Ni cha' bi' ji'i maq. ⁸ Cua'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ndyosi Sti na', si ña'aq ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni maq lo'o xa' ñatí. Li' caca cuayá' ti' xa' ñatí cha' ñatí nu ndyaca tsa'aq 'na laca maq —nacui—. ⁹ Ñi'ya nu ntsu'u tyiquee Sti na' ña'aq Ni jna', jua'aq ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'maq. ¹⁰ Lcaa tsä tyl'u ti' maq su ndi'i maq cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i maq. Jua'a tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' ji'i maq si taquya' maq ji'i lcaa cha' nu nda

na' lo'o maq. Lo'o jua'aq na' —nacui Jesús— cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo Sti na' 'na. Jlo ti' na' cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'aq Ni jna' tyucui su ndi'i na'.

¹¹ Nchcui' na' jua'aq lo'o cu'maq, cha' lo'o ña'aq maq cha' chaa ti' na' ndu'ni na' cña ji'i ycu' Ndyosi Sti na', la cui' jua'aq cu'maq, ná nga'aq cha' tye cha' caca chaa ti' maq. ¹² Nde laca cña nu ta na' ji'i maq —nacui Jesús—, cha' tso'o ti caca tyiquee maq ña'aq maq ji'i tya'a ñatí maq, ñi'ya ntsu'u tyiquee na' ña'aq ja'i maq. ¹³ Si jua'aq ntsu'u tyiquee na' ña'aq na ji'i tya'a tso'o na, li' cua'ni lyaá na ji'i ngu' bi', masi cajaa ycu' na; nga'aa ntsu'u xa' cña tlyu la nu caca cua'ni na cha' xtyucua na ji'i tya'a tso'o na. ¹⁴ Tya'a tso'o na' laca cu'maq si taquya' maq ji'i cha' nu nda na' lo'o maq —nacui Jesús—, ¹⁵ nga'aa ñacui na' cha' msu jna' laca maq. Sca msu ti ni, ná jlo ti' yu lcaa cña nu ntsu'u ji'i xu'na yu. Ni na' cha' tya'a tso'o na' laca maq, cha' cua ngulu'u na' ji'i maq lcaa cha' nu cua ndyuna na' slo Sti na'. ¹⁶ Si'i cu'maq nu ngusubi maq 'na cha' tya'aq maq lo'o na' —nacui Jesús—, na' lacä nu cua nchcui' na' lo'o maq clyo. Tya li' ngulo na' cña ji'i maq cha' xcui' cha' tso'o tyu'u ne' cresiya ji'i maq, cha' jua'aq talo cña tso'o nu ndu'ni maq; li' cua'ni Sti na' lcaa cha' nu jña maq ji'i Ni chacuayá' 'na. ¹⁷ Bi' cha' juani ndulo tsa cña re ji'i maq cha' cua'ni maq: cha' tso'o tsa caca tyiquee maq ña'aq maq ji'i tya'a ñatí maq.

*Na lya' ti' ñatí chalyuu ji'i Jesús lo'o
jua'aq ji'i ñatí ji'i*

¹⁸ Tya nchcui' la Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'aq ji'i li':

—Chañi cha' ntsu'u quiya' liye' ti ti' tya'a ñatí maq ji'i maq. Ná cube tsa ti' maq li', cua jlo ti' maq cha' tya clyo la jua'aq ngua'ni liye' ti' ngu' jna' —nacui Jesús—. ¹⁹ Si cua'ni maq ñi'yaq nu ndu'ni ñatí cuxi nde chalyuu, li' chcui' tso'o ngu' lo'o maq, ñi'yaq si laca maq tya'a ngu'. Pana juani nga'aa ntsu'u cha' ji'i maq lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu, cha' cua ngusubi na' ji'i

mä cha' caca mä ñatï 'na; bi' cha' liye' tsa ti' ngu' ña'ä ngu' ji'ä mä —nacui—. **20** Tyi'u ti' mä cha' nu nchcui' na' lo'o mä tsubi': "Nu laca loo laca nu nclyo cña, si'i ngu' msu ti". Ñi'ya ndu'ni lya' ti' ngu' jna', jua'ä cua'ni lya' ti' ngu' ji'ä mä. Ná ndaquiya' ngu' ji'ä cha' nu ngulu'u na' ji'ä ngu', la cui' jua'ä ná taquiya' ngu' ji'ä cha' nu chcui' cu'mä lo'o ngu' bi'. **21** Jua'ä cua'ni ngu' lo'o cu'mä xqui'ya na' —nacui Jesús—, cha' ná nslo ngu' tilaca laca nu nda 'na lijyäa nde chalyuu.

22 'Ná ntsu'u qui'ya ji'ä ngu' bi' lo'o bilya caäa na' chcui' na' lo'o ngu'; pana juani ni, nga'aa cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'ä ngu' bi' ji'ä cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. **23** Nu lo'o liye' ti' ngu' ña'ä ngu' jna', jua'ä ji'ä y cui' Ndyosi Sti na' liye' ti' ngu' ña'ä ngu' ji'ä Ni —nacui Jesús—. **24** Ná ntsu'u qui'ya ji'ä ngu' bi' clyo, pana juani ni, cua nguti'ä na' slo ngu' bi', cua ngua'ni na' cña nu ná caca ji'ä xa' ñatï cua'ni; cua na'ä ngu' lcaa ña'ä cña tonu nu ngua'ni na', bi' cha' liye' ti' ngu' ña'ä ngu' jna'. Lo'o jua'ä ji'ä Sti na' liye' ti' ngu' ña'ä ngu' ji'ä Ni, bi' cha' cua ndyanu yabe' hichü' ngu' bi' —nacui Jesús—. **25** Nga'ä cha' caca cha' jua'a, cha' nu nscua lo quityi cusu' ji'ä ngu' bi'; ndi'ya nchcui' cha' bi': "Liye' ti' ngu' ña'ä ngu' jna', masi ná ntsu'u súu cha' ji'ä ngu' cha' cua'ni ngu' jua'a".

26 'Cua'ni na' cha' caäa nu laca Xtyi'i y cui' Ni lo yuu, Xtyi'i nu ndu'u slo y cui' Ndyosi —nacui Jesús—. Bi' laca nu culu'u ji'ä mä lcaa cha' nu liñi ca, bi' laca nu xtyucua ji'ä mä lcaa tyempo chacuayá' 'na. Nu lo'o caäa nu bi' lo yuu, li' culu'u Ni lcaa cha' liñi nu ntsu'u 'na ji'ä mä —nacui Jesús—. **27** Lo'o cu'mä ni, cua nguti'ä mä lo'o na' tya clyo, bi' cha' taca ji'ä mä chcui' liñi mä cha' jna' lo'o xa' ñatï.

16

1 'Yala la nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o mä, cha' ná xtyanu mä cha' jna' lo'o cua'ni lya' ti' ngu' ji'ä mä, **2** masi ná ta ngu' chacuayá' ji'ä mä cha' tsaa mä ne' laa ji'ä ngu' li' —nacui Jesús—.

Tyalaa sca tyempo nu culacua ti' ngu' cha' cña tacati cua'ni ngu' si cujuii ngu' ji'ä ngu' tya'a mä. **3** Jua'ä cua'ni ngu' bi', cha' ná nslo ngu' ji'ä y cui' Ndyosi Sti na'; la cui' jua'ä ná nslo ngu' jna' —nacui Jesús—. **4** Cua nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o mä juani, cha' nu lo'o tyalaa tyempo cuxi bi', li' taca tyi'u ti' mä ñi'ya nu cua nchcui' na' lo'o mä juani.

Cña nu ndu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi

'Tya clyo ná nda na' cha' bi' lo'o mä, cha' tya ndi'ä na' lo'o mä —nacui Jesús—. **5** Pana juani cua tsa'a ti na' ca su ndi'ä y cui' Ndyosi Sti na' nu nda 'na lijyäa, masi bilya xcuane mä jna' ma nde tsa'ä. **6** Xñi'ä tsa ti' mä xqui'ya cha' nu nda na' lo'o mä tsa. **7** Pana ná cube tsa ti' mä. Cha' liñi nda na' lo'o mä juani —nacui Jesús—, cha' tso'o la tyi'ä mä si cua ndya'a na'. Ná caäa Xtyi'i y cui' Ni nu xtyucua ji'ä mä lcaa tsä si ná tya'a na', cha' nu lo'o tya'a na', li' ta na' ji'ä nu bi' caäa Ni. **8** Nu lo'o caäa Xtyi'i y cui' Ndyosi lo yuu chalyuu —nacui Jesús—, cua'ni Ni cha' cube ti' lcua ti tya'a ñatï chalyuu cha' ntsu'u qui'ya nu ngusta y cui' Ndyosi ji'ä ngu'; jua'ä cua'ni Ni cha' tyi'u ti' ñatï jna', cha' liñi tsa laca y cui' na'; jua'ä cua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' ñatï cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'ä lcaa ñatï chalyuu —nacui—. **9** Cua'ni Xtyi'i y cui' Ni cha' cube ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'ä ngu' cuentya ji'ä y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' jlo ti' ngu' cha' ná ndaquiya' ngu' ji'ä cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús—. **10** Lo'o jua'ä cua'ni Ni cha' tyi'u ti' ngu' jna' cha' liñi tsa cha' nu nchcui' na'; pana cua tsa'a ti na' slo y cui' Ndyosi Sti na', lo'o li' nga'aa ña'ä mä 'na —nacui—. **11** Jua'ä cua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'ä lcaa ñatï chalyuu, xqui'ya cha' cua ngusta Ni yabe' hichü' nu xña'ä nu laca loo ji'ä ñatï chalyuu.

12 'Tya quiña'ä la cha' ntsu'u cha' nti' na' chcui' na' lo'o mä nquicha'

—nacui Jesús ji'í ñati nu ndyaca tsa'a ji'í—, pana ná talo mä cua'a jyaca ma ji'í cha' bi' juani, cha' tucui tsa cha' bi'. ¹³ Nu lo'o caa Xtyi'í ycui' Ndyosi nu tyu'u nde slo ycui' Ni, li' culu'u nu bi' lcaa cha' nu liñi ca ji'í ma; li' chcui' liñi nu bi' lo'o mä lcaa cha' nu cuentya 'na —nacui—. Ná chcui' nu bi' chacuayá' ji'í ycui' ca Ni; tsa ña'a cha' nu cua ndyuna ti Ni ca slo ycui' Ndyosi, bi' ti cha' ta nu bi' lo'o mä —nacui Jesús—. Lo'o jua'a ta nu bi' cha' lo'o mä, lcaa cha' nu caca jna'. ¹⁴ Cua'ni tlyu Xtyi'í ycui' Ni jna'. Lcaa cha' nu culu'u nu bi' ji'í ma, cha' jna' laca bi'; na' lacä sūu cha' bi' —nacui Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í—. ¹⁵ Lcaa cha' nu ntsu'u ji'í ycui' Ndyosi Sti na' cua nda Ni 'na; bi' cha' ni na' ji'í ma lacua, cha' lcaa cha' nu culu'u Xtyi'í ycui' Ndyosi ji'í ma, cha' jna' laca bi'.

Caca chaa ti' na, masi xñi'í tsa ti' na ndi'í na

¹⁶ Ca tiya' la xi, nga'aa ña'a mä jna', xqui'ya cha' tya'a na' slo ycui' Ndyosi Sti na'; pana tiya' la li' ña'a mä jna' chaca quiya' —nacui Jesús.

¹⁷ Lo'o li' ntsu'u xi ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Jesús nu ndi'ya nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Nacui nu cusu' cha' ngulala ti cha' nga'aa ña'a na ji'í ycui' yu —nacui ngu' bi'—. Lo'o li' nacui yu cha' tiya' la ña'a na ji'í yu chaca quiya'. Lo'o jua'a chaca cha' nacui nu cusu', cha' tsaa yu ca slo ycui' Ndyosi Sti yu. ¹⁸ ¿Ni'ya ntsu'u ta cha' nu nchcui' nu cusu' jua cha' "tiya' la xi"? —nchcuane ngu' ji'í tya'a ngu'—. Ná jlo ti' na ni cha' laca nchcui' nu cusu' jua'a.

¹⁹ Cua jlo ti' Jesús lcaa ña'a cha' nu nti' ngu' xcuane ngu' ji'í, bi' cha' nguxtyacui yu cha' lo'o ngu' bi' li':

—Cua nacui na' ji'í mä cha' ca tiya' la xi nga'aa ña'a mä jna', lo'o jua'a ca tiya' la, li' ña'a mä jna' chaca quiya'. ¿Ha xqui'ya cha' bi' nchcui' tsa mä lo'o tya'a mä? ²⁰ Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mä juani —nacui Jesús ji'í ngu' bi' li'—, cha' chañi xi'ya mä, chañi

cunaa mä nu lo'o cua ndya'a na', masi chaa ti' xa' la ñati chalyuu. Pana ná cube tsa ti' mä, masi xñi'í ti' mä; caca chaa ti' mä lo'o tyu'u na' chaca quiya' li'. ²¹ Lo'o cua ndyalaa hora cha' cala sñi' sca nu cuna'a ni —nacui Jesús—, ti'í tsa cña caca ji'í nu cuna'a bi'; pana lo'o ngula cubi' bi', li' cjlyaa ti' nu cuna'a bi' cha' ti'í tsa cña bi' ji'í, tso'o tsa ntsu'u tyiquee cha' cua laca ngula sca ñati. ²² Lo'o jua'a cu'mä —nacui—, xti ti tyempo caca xñi'í ti' mä; pana caa na' caa na'a na' ji'í ma chaca quiya', lo'o li' caca chaa ti' mä chaca quiya'. Ná tucui taca cua'a ji'í mä cha' ná caca chaa ti' mä li'.

²³ Nu lo'o tyalaa tyempo bi', nga'aa si'i jna' jña mä sca cha' —nacui Jesús—. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mä, cha' lcaa cha' nu jña mä ji'í ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na, ta Ni cha' bi' ji'í mä —nacui—. ²⁴ Si'i chacuayá' 'na ngüijña mä cha' ji'í ycui' Ndyosi Sti na' sa'ni la; pana jua'a jña mä cha' ji'í Ni juani, cha' caja cha' bi' ji'í mä, cha' xcui' na caca chaa ti' mä su ndi'í mä li'.

Cua ntijiloo Jesús ji'í nu xña'a

²⁵ Xcui' cuii ti nda na' lo'o mä —nacui Jesús—, cha' caca cuayá' ti' mä scaa cha'; pana tyalaa sca tsä lo'o nga'aa si'i cuii ti chcui' na' lo'o mä li', liñi ti ta na' cha' lo'o mä cha' ji'í ycui' Ndyosi Sti na'. ²⁶ Nu lo'o tyalaa tyempo bi' —nacui—, li' taca jña mä cha' ji'í ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na. Ná ni na' ji'í mä cha' chcui' na' lo'o Sti na' cuentya ji'í mä, cha' jua'a ta Ni lcaa cha' nu jña mä ji'í Ni; ²⁷ la cui' ycui' Ndyosi Sti na' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'í mä. Ntsu'u tyiquee mä ña'a mä jna', jua'a jlyaa ti' mä cha' ca slo ycui' Ndyosi ngutu'u na', bi' cha' ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'í mä —nacui—. ²⁸ Nde su ndi'í Sti na' ngutu'u na' lijya na' nde chalyuu; lo'o juani cua tyu'u ti na' chalyuu, tsa'a na' ca slo Sti na' chaca quiya'.

²⁹ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a bi' lo'o Jesús:

—Tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' nu nda nu'lo'o ya juani—nacui ngu' ji'i—, nga'aa si'lí ñi'yä nchcui' sca cuii ti nda nu'u cha', ³⁰ bi' cha' ná ntsu'u cha' xcuane ngu' ni tsaca cha' jinu'u. Juani tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' jlo ti' nu'u lcaa ca cha', bi' cha' jlya ti' ya cha' ca slo y cui' Ndyosi ngutu'u nu'u.

³¹ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—¿Ha jlya ti' mä jna' juani? —nacui Jesús—. ³² Cua'a jyacä mä xi ji'i cha' nu chcui' na' re lacua: Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyaca juani cha' tyaa mä toni'i ji'i scaa mä. Li' tyanu na' y cui' ti na' —nacui—, pana si'i sca ti na' tyanu na', cha' stu'ba ndi'i Sti na' lo'o na'. ³³ Cua nda na' lcaa cha' bi' lo'o mä cha' ti ti tyi'i tyiquee mä xqui'ya na' —nacui—. Nde chalyuu ti'i ti' ñati ña'a ji'i mä. Pana ná cube ti' mä, cua'ni tlyu tyiquee mä; na' laca loo nde chalyuu, cha' cua ntijiloo na' tsiya' ti ji'i nu xña'a.

17

Nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu cuentya ji'i ñati ji'i

¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxña'a yu nde cuä, lo'o jua'a cuii tsa nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu:

—Chcui' na' lo'o nu'u, cha' nu'u laca Sti na' —nacui—. Cua ndyalaa hora 'na cha' cajaä. Lo'o juani cua'ni nu'u cha' caca tlyu la na', cha' laca na' Sñi' nu'u, cha' li' taca cua'ni na' cha' caca tlyu la y cui' nu'u. ² Na cua nda nu'u chacuayá' jna' cha' caca na' loo ji'i lcaa ñati, cha' ta na' chaca chalyuu ji'i ñati nu nda nu'u 'na, chalyuu nu ná nga'a cha' tye —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—. ³ Chalyuu nu ta na' ji'i ngu' laca cha' tyuloo ngu' jinu'u, nu'u nu laca sca ti y cui' Ndyosi nu ntucua nde cuä; lo'o jua'a tyuloo ngu' jna', cha' laca na' Jesucristo nu nda nu'u lijyaa.

⁴ 'Nde lo yuu re su nguti'i na' cua ngua'ni na' cha' tlyu tsa laca nu'u —nacui Jesús—, jua'a cua ndye ngua'ni na' lcaa cña nu nda nu'u 'na cha' cua'ni na' ca nde. ⁵ Sti na' laca

nu'u, bi' cha' cua'ni nu'u cha' caca tlyu la na', ñi'yä ngua nu lo'o nguti'i na'lo'o nu'u tya clyo lo'o tya lyiji xana chalyuu. Cua'ni nu'u cha' caca tlyu na', la cui' ñi'yä laca tlyu nu'u ca su ntucua nu'u.

⁶ 'Lcaa ca cha' ñi'yä laca y cui' nu'u ni, cua ndye nchcui' na' cha' bi' lo'o ñati chalyuu nu cua ngusubi nu'u ji'i cha' caca ñati jna', ña'a cuayá' nu ndyuloo tso'o ngu' jinu'u —nacui—. Ñati jinu'u laca ngu' bi', pana cua nda nu'u ngu' bi' jna'. Cua ndaquiya' ngu' lcaa cha' nu nda nu'u lo'o ngu'. ⁷ Lo'o jua'a ngua cuayá' ti' ngu' juani cha' nu'u laca nu nda lcaa cña nu ngua'ni na', cha' lcaa ca cha' nu ntsu'u jna', na cua nda nu'u jna'. ⁸ Lo'o jua'a cua ngulu'u na' ji'i ngu' lcaa cha' nu ngulu'u nu'u 'na —nacui Jesús—, ndaquiya' tsa ngu' cha' bi' juani. Jlo tsa ti' ngu' cha' ca slo nu'u ngutu'u na' lijyaa, jlya ti' ngu' cha' nu'u laca nu cua nda jna' lijyaa.

⁹ 'Sti na', chcui' na' lo'o nu'u juani —nacui Jesús—, cha' xtyucua nu'u ji'i ngu' bi'. Ná chcui' na' ji'i cua ña'a ca ñati chalyuu, sca ti ji'i ñati nu nda nu'u jna' chcui' na' cha' lo'o nu'u, cha' laca ngu' bi' ñati jinu'u. ¹⁰ Lcaa ngu' nu ngusñi cha' 'na, laca ngu' bi' ñati jinu'u —nacui—. La cui' ti cha', ñati jna' laca ngu', xqui'ya cha' laca ngu' ñati ji'i y cui' nu'u. Lo'o ña'a xa' ñati chalyuu ji'i ngu' bi', hora ti caca cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u jna'.

¹¹ 'Nga'aa tyi'i na' lo yuu chalyuu —nacui Jesús—, cha' cua tyää ti na' nde su ntucua nu'u; pana ngu' bi', tya tyi'i la ngu' nde chalyuu. Lubii tsa laca nu'u, Sti na', bi' cha' ndijña na' cha' clyu ti' jinu'u cuentya ji'i ngu' nu cua nda nu'u 'na. Cua nti' na' cha' cua'a nu'u ji'i ngu' bi' lo'o juersa ji'i y cui' nu'u, cha' ná quiñu'u tyiquee ngu'. Ñi'yä nu stu'ba cha' jinu'u lo'o na' —nacui—, jua'a cua'ni nu'u lo'o ngu' bi', cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu' nu ngusñi cha' jinu'u. ¹² Lo'o tya ndi'i na' lo'o ñati nu nda nu'u 'na —nacui Jesús—, li'

ndaca'a na' ji'i ngu' bi' lo'o juersa ji'i y cui' nu'u. Ná nda na' chacuayá' tyacua cha' cuxi ji'i ngu', ni tsaca ngu' bi', ná nguna' chalyuu ji'i ngu'. Sca ti nu ñatí nu nguscua tya sa'ni la cha' chcuna' cha' ji'i, bi' laca nu ndye cha' ji'i tsiya' ti, cha' nga'a cha' caca lcaa cha' nu nguscua ngu' lo quityi cusu' cuentya jinu'u.

¹³ 'Bi' cha' juani tyaq na' su ntucua nu'u, Sti na' —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—. Lo'o tya ndi'i na' nde chalyuu, li' nda na' cha' bi' lo'o ngu', cha' ñi'yä lo'o chaa ti' y cui' na' re, jua'a caca chaa ti' ngu' bi' tyucui tyiquee ngu'. ¹⁴ Lcaa cha' nu cua nchcui' nu'u lo'o na', cua nda na' cha' bi' lo'o ngu' bi' —nacui—. Lo'o juani, ñi'yä lo'o liye' ti' ñatí chalyuu 'na, jua'a ca liye' ti' ñatí ña'a ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' ná ntsu'u cha' ji'i ya lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. ¹⁵ Bi' cha' chcui' na' lo'o nu'u juani, Sti na' —nacui Jesús—, cha' nti' na' cha' ña'asii nu'u ji'i ngu' bi', cha' ná cua'ní lya' ti' nu xña'a ji'i ngu', masi si'i cha' caa caqui'ya nu'u ji'i ngu' bi' chcui' na' lo'o nu'u. ¹⁶ Jua'a na' lo'o ngu' bi', ná ntsu'u cha' ji'i ya lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde chalyuu —nacui—. ¹⁷ Liñi tsa cha' nu nda nu'u, lo'o jua'a tya ta la nu'u cha' liñi bi' lo'o ngu' bi', cha' cha'a cresiya ji'i ngu'; nga'aa si'i cha' cuxi tyu'u tyiquee ngu' bi', ñi'yä lo'o ntsu'u tyiquee ngu' tya sa'ni la. ¹⁸ Ñi'yä nda nu'u 'na cha' lijyäa nde chalyuu —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—, jua'a cua nda na' ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' culu'u ngu' cha' jinu'u nde lo tyucui ña'a chalyuu. ¹⁹ Lo'o juani ta na' tyucui ña'a y cui' ca na' cuentya ji'i ñatí bi', cha' cua'ni na' lcaa cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na' —nacui—. Lo'o jua'a lcaa ñatí nu ngusñi cha' jinu'u ni, nti' na' cha' cha'a cresiya ji'i ngu', cha' ta nu'u cha' liñi nu tyanu ne' cresiya ji'i ngu' cuentya jinu'u.

²⁰ 'Si'i sca ti ji'i ngu' nu cua ngusñi cha' 'na chcui' na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—, lo'o chcui' na' cha' ji'i lcaa ñatí nu xña'

cha' jna' ca tiya' la, nu lo'o chcui' ngu' lo'o ñatí bi'; lo'o cha' ji'i ñatí bi' chcui' na' lo'o nu'u juani —nacui—. ²¹ Ndjña na' jinu'u cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Sti na', ñi'yä stu'ba ntsu'u cha' jinu'u lo'o na', ñi'yä stu'ba nchca tyiquee na' lo'o nu'u, jua'a cua'ni nu'u cha' caca stu'ba tyiquee ngu' bi' lo'o na; li' taca jlya ti' xa' ñatí cha' nu'u nda 'na lijyäa —nacui Jesús—. ²² Cua ngua'ni nu'u cha' caca tlyu na' nde chalyuu, lo'o jua'a cua ngua'ni na' cha' caca ñatí bi' ñi'yä laca y cui' na'. Ñi'yä lo'o stu'ba tsa nchca tyiquee nu'u lo'o na', jua'a nti' na' cha' caca stu'ba tyiquee ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. ²³ Nu lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu' bi', lo'o jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee nu'u lo'o na' —nacui—, li' chañi cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. Lo'o li' caca cuayá' ti' xa' ñatí chalyuu cha' cua nda nu'u 'na lijyäa lo yuu, cha' ñi'yä lo'o tyaca'a na' jinu'u, jua'a cua'ni tyaca'a nu'u ji'i ngu' nu ngusñi cha' 'na.

²⁴ 'Sti na' —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—, cua nti' na' cha' tyil'i ñatí nu nda nu'u 'na ca su tyucua na'. Li' ña'a ngu' bi' 'na nde su tlyu la su nda nu'u 'na, cha' tyaca'a tsa na' jinu'u tya lo'o tya lyiji xana chalyuu. ²⁵ Sti na' —nacui Jesús—, xcui' cha' liñi ndu'ni nu'u. Nslo na' jinu'u, masi ná nslo ñatí chalyuu jinu'u. Pana jlo ti' ñatí nu ngusñi cha' jna' cha' nu'u laca nu nda 'na lijyäa nde chalyuu. ²⁶ Cua ngulu'u na' ji'i ngu' bi' lcaa cha' nu nda nu'u jna', lo'o jua'a tya cua'ni la na' cha' ca cuayá' tso'o ti' ngu' bi' tilaca laca nu'u. Bi' cha' taca caca tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ñatí ngu', ñi'yä ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u 'na, lo'o li' tyanu Xtyi'i y cui' na' ne' cresiya ji'i ngu'.

18

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

¹ Ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' ngutu'u Jesús ndyaa yu lo'o ngu'. Nteje tacui ngu' ndyaa ngu' ca chaca tsu' sta'a

Cedrón, sca sta'q lati nu nscua to' quichi Jerusalén. Tacala' xi lo yuu nde bi' su ndil'i xi yaca cuiñii ji'i ngu', ca bi' ndyaa Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ² Lo'o nu Judas nu cua ndyuju'i cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxini, lo'o Judas jlo ti' mala su ndyaa ngu', cha' cua tyuu quiya' ndyu'u ti'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús ca bi'. ³ Bi' cha' ndyaa lo'o Judas ji'i sca taju sendaru lo'o policía nu nda ngu' tlyu ji'i ndyaa, la cui' sti jo'ó nu laca loo bi' lo'o ngu' fariseo. Lo'o xee lámpara, lo'o quii' quityee, lo'o chcuə cusuu ntucua ya' ngu' ndyaa ngu'. Li' ndyaa lo'o Judas ji'i ngu' bi' ca su ndil'i yaca cuiñii bi'. ⁴ Jlo ti' Jesús lcaa cha' nu nga'q cha' cua'ni ngu' lo'o yu, bi' cha' ndyaa yu ndyacua tya'a yu lo'o ngu' xña'q bi' tyucui'i su lijyä ngu'. Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ti ji'i lijyä ma yaana ma? —nacui yu ji'i ngu' bi'.

⁵ —Ji'i Jesús, ngu' Nazaret, bi' laca nu nclyana ya ji'i —nacui ngu'.

—Na' lacä bi' —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

Lo'o jua'q stu'ba ti ndu Judas lo'o ngu', nu Judas nu cua ndyuju'i cresiya ji'i Jesús ji'i nu ngu' xña'q bi'.

⁶ Lo'o cua nchcui' Jesús cha': “Na' lacä bi'”, nacui yu, hora ti nguta'achu' ngu' li', ndyaa stii ngu' lo yuu. ⁷ Chaca quiya' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ti ji'i nclyana ma ndya'q ma? —nacui.

—Ji'i Jesús, ngu' Nazaret, yu bi' laca nu nti' ya —nacui ngu'.

⁸ —Cua ni na' ji'i ma tsä cha' na' laca bi' —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Si jna' ti nti' ma, ta ma chacuayá' tyaa laja ti nu xa' la ngu' tya'a ndya'q na' re.

⁹ Nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'q, cha' caca ñi'ya nu cua nchcui' ca Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu, nu lo'o cua nacui yu ndi'ya: “Ni tsaca ñati nu cua nda nu'q 'na, ná nguna' ngu' 'na”. ¹⁰ Li' ngulo Simón Pedro xlyu cusuu nu nga'q sii', ngujui'i Pedro xlyu ji'i ngu', ngusi'yu cu' jyacä la'a tsu' cui' sca nu naa Malco; msu ji'i xu'na sti jo'ó laca bi'. ¹¹ Hora ti nchcui' Jesús lo'o Pedro:

—Xco'o clya xlyu cua hi ne' quiji. Na cua nda y cui' Ndyosi Sti na' chacuayá' ji'i ngu' cha' xcube' ngu' 'na. ¿Ha ná tso'o cha' jua'q caca 'na nti' nu'u?

Ndu Jesús nde loo xu'na sti jo'ó

¹² Cua ngua li', lo'o nu sendaru, lo'o xu'na sendaru, lo'o policía ji'i ngu' judío, ntejeya' ngu' ji'i Jesús, tachaa ngusca' ngu' ji'i yu li'. ¹³ Clyo ndyaa lo'o ngu' ji'i yu slo sca nu cusu' nu naa Anás, sti laa Caifás nu ngua xu'na sti jo'ó yijä bi'. ¹⁴ La cui' Caifás ngua nu nda cha' lo'o ngu' judío tya tsubi' la cha' caca tso'o la xi ji'i ngu' quichi masi cajaa sca ñati, cha' ná ntsu'u cha' cajaa lcaa ñati li'.

Ndyutsii Pedro cha' tyuloo ji'i Jesús slo ñati

¹⁵ Ndyaa'q Simón Pedro lca'a ji'i Jesús tyijyu' ti. Lo'o jua'q chaca nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, lo'o nu qui'yu bi' lca'a ji'i Jesús. Ndyuloo tso'o nu bi' ji'i sti jo'ó Anás, bi' cha' ndyaa lca'a ji'i Jesús ca nde ni'i tlyu, nu laca to' tyi sti jo'ó bi'. ¹⁶ Pana ndyanu Pedro nde liya'; bi' cha' ndyaa nu chaca, ndyaa nchcui' lo'o sca nu cuna'q cua' nu ndu cuə toni'i. Li' ndyaa lo'o ji'i Pedro nde ni'i. ¹⁷ Nacui nu cuna'q cua' nu ndu toni'i bi' ji'i Pedro:

—¿Ha lo'o nu'q ndyaca tsa'a ji'i yu jua lacua? —nacui nu cuna'q bi' ji'i.

—Si'i na' —nacui Pedro.

¹⁸ Laja li' nu ngu' msu lo'o ngu' policía bi', cua nguxtyu'u ngu' quii' nchcubi' nde bi', cha' tlyä' tsa; ndu ngu' to' lquii' bi', cha' caca chcatsu' ngu'. Lo'o Pedro ndu lo'o ngu' bi' li', cha' lo'o nti' caca chcatsu' ti' to' lquii'.

Nchcuane sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús

¹⁹ Nchcuane sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús li':

—¿Tilaca laca nu ndyaca tsa'a jinu'q? ¿Ñi'ya cha' laca nu nclu'u nu'q ji'i ngu'?

²⁰ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i sti jo'ó bi':

—Lcua ti se'i su ndya'q na', liñi nchcui' na' lo'o ngu' ña'q cuayá' nu

cuna lcaa ñat̄i —nacuī yu—. Masi ne' laa sube ti, masi ne' laa tlyu, lcaa su ndyu'u ti'j̄ī ngu' judío, ca bi' ngulu'u na' ji'j̄ī ngu'; ni sca quiya' ná nchcui' na' cuaana ti lo'o ngu'. ²¹ ¿Ni cha' laca nchcuane nu'u jna'? Cuacha' nu'u ji'j̄ī ñat̄ī nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' ni cha' nda na' lo'o ngu' bi'. Jlo ti' ngu' lcaa cha' nu ngulu'u na' ji'j̄ī ngu'.

²² Lo'o nchcui' Jesús jua'a, li' ngu-jui' ya' sca policía tu'ba yu:

—Ná tso'o xacuī nu'u cha' jua'a ji'j̄ī sti jo'ó nu laca loo —nacuī policia li'.

²³ —Si cuxi ti nchcui' na' ngua ti' mā, cuacha' clya mā 'na ni cha' cuxi laca bi' —nacuī Jesús li'—. Pana cua nchcui' na' cha' liñi lo'o mā. ¿Ni cha' laca nguji' ya' mā tu'ba na' li'? —nacuī Jesús.

²⁴ Li' ngulo nu cusu' Anás cña ji'j̄ī ngu' cha' tyaa lo'o ngu' ji'j̄ī Jesús, ña'a ndyaaca' ti, slo Caifás, nu laca xu'na sti jo'ó bi'.

Tya chaca quiya' ná ntaja'a Pedro ta cha' liñi lo'o ngu'

²⁵ Laja li' ndu Pedro to' lquii' cha' caca chcatsu ti'. Nchcui' nu xa' ñat̄ī nu ndi'j̄ī nde bi' lo'o Pedro li':

—¿Ha lo'o nu'u ndyaca tsa'a ji'j̄ī yu jua?

Ná ntaja'a Pedro ta cha' liñi lo'o ngu'.

—Ná lo'o na' —nacuī.

²⁶ Lo'o nde bi' ndi'j̄ī sca msu ji'j̄ī xu'na sti jo'ó bi', la cuī tyaa lo'o nu ngusi'yu cu' Pedro jyaca bi'. Nchcui' msu bi' lo'o Pedro li':

—¿Ha ná cua na'a na' hī tsaca quiya' tsq̄ lo'o ndyaa nu'u lo'o yu jua ne' yaca cuiñii bi'? —nacuī msu bi'.

²⁷ Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o ndyaa, lo'o la cuī hora li' ngusi'ya ndye'e.

Ngua cuayá' ji'j̄ī Jesús slo Pilato

²⁸ Li' ngutu'u ngu' slo Caifás, ndyaa lo'o ngu' ji'j̄ī Jesús ca su ndi'j̄ī nu gobernador romano nu naa Pilato. Cua cuxee ti ndyaca li', bi' cha' ná ntaja'a nu ngu' judío bi' tyat̄ī ngu' ne' ni'j̄ī ji'j̄ī gobernador; tacati tsa ndu'ni ngu' bi' xqui'ya ta'a. Ngua ti' ngu' cha'

quiñu'u cha' ji'j̄ī ngu' si tyat̄ī ngu' ne' ni'j̄ī ji'j̄ī ngu' xa' tsu', cha' ná ntsu'u chacuayá' cacu ngu'sij̄ī ta'a bi' li'; ²⁹ bi' cha' ngutu'u nu naa Pilato, nu laca gobernador bi', ndyaa slo ngu' judío cha' xcuane ji'j̄ī ngu' ndilya:

—¿Ni qui'ya ngusta mā hichu' yu re? —nacuī Pilato ji'j̄ī ngu'.

³⁰ Li' nguxtyacuī ngu' cha' lo'o Pilato:

—Si ná ntsu'u qui'ya ji'j̄ī yu, ná cāa lo'o ya ji'j̄ī yu slo nu'u, cusu' —nacuī ngu' ji'j̄ī.

³¹ —Yaa lo'o mā ji'j̄ī yu re cha' cua'ni cuayá' mā ji'j̄ī yu cuentya ji'j̄ī cha' cusu' nu ntsu'u ji'j̄ī ycui' ca mā —nacuī Pilato ji'j̄ī ngu' li'.

Nguxacuī nu ngu' judío bi' cha' ji'j̄ī Pilato li':

—Ná ntsu'u chacuayá' ji'j̄ī ya cha' cujuuī ya ji'j̄ī sca ñat̄ī jua'a, cha' ngu' judío laca ya —nacuī ngu'.

³² Lo'o ngua'nī ngu' jua'a, li' ngutu'u tucua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o ngu', ñi'ya ña'a cajaa ycui' ca. ³³ Li' nguxtyu'u Pilato ndyaa toni'li' ji'j̄ī, ngusi'ya ji'j̄ī Jesús cha' tyaq̄a slo:

—¿Ha nu'u laca rey nu laca loo ji'j̄ī ngu' judío? —nacuī Pilato ji'j̄ī Jesús.

³⁴ Nchcui' Jesús lo'o nu cusu' bi' li':

—¿Ha cha' ngua'ya hique ycui' ca nu'u laca cha' cua? ¿Ha xa' ñat̄ī ndacha' jinu'u cha' jua'a laca na'? —nacuī Jesús ji'j̄ī Pilato.

³⁵ —¿Ha ngu' judío laca na' nti' nu'u? —nacuī Pilato li'—. Jlo ti' nu'u cha' ñat̄ī tyaa quichī tyi nu'u, lo'o jua'a sti jo'ó nu laca loo ji'j̄ī ngu', bi' ngu' laca nu cua yaq̄ lo'o jinu'u cha' ca cuayá' jinu'u slo na'.

³⁶ —Si laca na' sca rey jua'a —nacuī Jesús—, li' cua nxuyu tyaa ngu' tyaa ndya'a na' lo'o ngu' judío jua cha' ná xñī ngu' 'na —nacuī—. Pana si'i ñat̄ī chalyuu laca nu cua ngusta 'na cha' caca na' loo ji'j̄ī ngu'.

³⁷ —¿Ha laca nu'u rey lacua? —nacuī Pilato.

Li' nguxtyacuī Jesús cha' lo'o nu cusu' bi' chaca quiya':

—Nu'u nacuī cha' laca na' rey. Cña nu ntsu'u 'na laca cha' chcui' liñi na'

ji'ílcaa cha' nu ntsu'u slo y cui' Ndyosi lo'o ngu'; bi' cha' ngula na' chalyuu, bi' cha' lijyá na' lo yuu cha' chcui' liñi na' lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati. Cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' na' si ná ndyacu' hique ngu' ji'i cha' liñi bi'.

³⁸ Li' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—Ná jlo ti' na' si ntsu'u cha' liñi jua'nde chalyuu —nacui.

Ngulo Pilato cña cha' cujuui ngu' ji'i Jesús

Li' ngutu'u Pilato nde liya', ndyaa nde su ndu nu ngu' judío bi' chaca quiya'.

—Cuentya jna', ná ntsu'u qui'ya ji'i yu jua, ná ntsu'u cha' xcube' na' ji'i yu —nacui Pilato ji'i ngu' judío—.

³⁹ Pana cua ngui'í mä cha' ndu'ni lyaá na' ji'i sca ngu' preso lcaa yija lo'o nchca tsá ta'a pascua —nacui Pilato li'—. ¿Ha cua nti' mä cha' cua'ni lyaá na' ji'i yu jua nu laca rey ji'i cu'mä ngu' judío?

⁴⁰ Cuuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i chaca quiya':

—Si'i ji'i yu jua nti' ya. Ji'i Barrabás cua'ni lyaá nu'u —nacui ngu'.

Lo'o nu naa Barrabás ni, si'i ñati tso'o laca bi'; tyaala tsa Barrabás, la cui' ñati cuaana laca.

19

¹ Li' ngulo Pilato cña cha' tyaa lo'o ngu' ji'i Jesús, cha' ti'í tsa qui'í i ngu' ji'i yu lo'o juata. ² Ngüiñá ngu' sendaru sca sne' quiche' cha' sta ngu' hique Jesús, li' nda ngu' sca late' cuaa ña'ndcha' cacu'yu, ñi'ya ña'ndcha' si laca yu rey. ³ Li' lu'ba ti, lu'ba ti ndyaa ngu' slo yu cha' chcuicha' ngu' ji'i yu; na cuiñi ti ngu' cha' ndyu'ni chíngu' loo yu.

—Tso'o ti tyi'i nu'u, cusu', cha' nu'u laca rey nu laca loo ji'i ngu' judío —ndu'ni ngu' ji'i Jesús li'.

Lo'o li' ngujui'í ya' ngu' loo Jesús.

⁴ Chaca quiya' ngutu'u Pilato ni'i ndyaa su ndi'i ngu' judío.

—Cua lijyá yu jua —nacui Pilato—, lijyá lo'o na' ji'i yu jua slo mä chaca quiya', cha' caca cuayá' ti' mä cha' ná ntsu'u qui'ya ji'i yu cuentya jna'.

⁵ Li' ngutu'u Jesús lo'o sne' quiche' ntucua hique yu, lo'o late' cuaa ña'ndcha' lacu'yu.

—Ña'ndcha' mä ji'i yu cua ña'ndcha' —nacui Pilato li'.

⁶ Lo'o sti jo'ó nu laca loo lo'o msu ji'i ngu' ni, cuuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato lo'o na'ndcha' ngu' ji'i Jesús lijyá.

—¡Cujuii clyá mä ji'i yu! ¡Cujuii clyá mä ji'i yu jua! —nacuii ngu' ji'i.

Nchcui' Pilato lo'o ngu' li':

—Y cui' ca mä yaa lo'o mä ji'i yu cha' cujuui'í ca'a mä ji'i lo crusí —nacuii Pilato ji'i ngu'—. Cuentya jna' ná ntsu'u qui'ya ji'i yu.

⁷ Li' nguxacuii ngu' judío cha' ji'i Pilato bi':

—Ntsu'u sca cha' ji'i cuare —nacuii ngu'—. Cuentya ji'i ya ntsu'u qui'ya ji'i yu, cha' nacuii yu cha' laca yu nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi; xqui'ya cha' bi' ntsu'u cha' cajaa yu.

⁸ Lo'o ndyuna Pilato cha' bi', ndyutsii tsa yu li'. ⁹ Xa' nguxtyuu Pilato ndyaa nde ni'i ji'i, nchcuane ji'i Jesús:

—¿Macala ngutu'u nu'u lijyá?

Ná nguxacuii Jesús cha' ji'i tsiya' ti li'.

¹⁰ —¿Ni cha' laca ná nti' nu'u chcui' lo'o na'? —nacuii Pilato ji'i Jesús—. Cua jlo ti' nu'u cha' ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni lyaá na' jinu'u, lo'o jua'ndcha' ntsu'u chacuayá' 'na cha' cujuuii na' jinu'u lo crusí.

¹¹ —Ná ntsu'u chacuayá' jinu'u tsiya' ti cha' caca nu'u loo jna' —nacuii Jesús ji'i Pilato—. Y cui' Ndyosi nu laca loo la, bi' laca nu ta chacuayá' ji'na; bi' cha' tlyu la qui'ya ntsu'u ji'i yu nu cua ndyujui' cresiya 'na jinu'u.

¹² Li' nguxana ndyu'ni cña ti' Pilato, si caja ñi'ya nu cua'ni lyaá yu ji'i Jesús. Pana ña'ndcha' ti ndu'ni nu ngu' judío bi', cuuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato:

—Si cua'ni lyaá nu'u ji'i nu qui'yu jua ni, li' nga'aa tso'o nu'u cuentya ji'i César nu laca xu'na cu'mä ngu' romano —nacuii ngu'—. Cua nacuii nu qui'yu jua cha' sca rey laca yu, bi' cha' tya'a cusuu yu ji'i César nu laca xu'na mä.

13 Lo'o ndyuna Pilato ñi'ya nacui ngu' judío bi', li' ndu'u yu ndyaa tucua yu ca su ndu'ni cuayá' yu ji'i ngu'. Li' ngulo yu cña cha' caa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su ntucua yu, la cui' se'i su ntsiya quee cuaja' nu ngua naa Gabata cha'cña ji'i ngu' judío. **14** Nde hora ngua bi', tsä ta'a siii ji'i ta'a pascua. Lo'o li' nacui Pilato ji'i ngu' judío:

—Yu re laca rey nu laca loo ji'i mä.

15 Lye tsa nchcui' ngu' judío lo'o Pilato li':

—¡Yaa lo'o ma ji'i yu! ¡Yaa lo'o ma ji'i yu! Cujui clya ma ji'i yu lo crusi.

—¿Ha nti' ma cha' cujuii ya ji'i rey nu laca loo ji'i mä? —nacui Pilato ji'i ngu'.

—Nga'aa ntsu'u chaca rey nu laca loo ji'na —nguxacui' ngu' ji'i—. Sca ti César laca loo ji'na.

16 Bi' cha' jua'a ngua li'. Ngulo Pilato cña ji'i sendaru cha' cujuii ngu' ji'i Jesús, cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi li'.

Ngujuui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi

17 Li' ndaya' sendaru ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su cajaa yu. Ngüi'ya Jesús ji'i crusi nu ji'i ycu'i ca yu, ndyaa yu li'. Ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde su naa Gólgota cha'cña ji'i ngu' judío, nu jua'a nti' tyu'u cha'cña bi': Su nscua tyijyä hique jyo'o. **18** Ca bi' ngujuui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi, lo'o tyu'u cha'cña bi': "Nu nde laca Jesús ñati tyu'u ndyuujuuii ngu' ji'i lo'o Jesús; la'a tsu' cui nguxtyu ngu' crusi ji'i tsaca yu, la'a tsu' coca nguxtyu ngu' crusi ji'i chaca yu li'. Crusi ji'i Jesús nguxtyu ngu' clabe la. **19** Li' ngulo Pilato cña cha' ndi'ya scua sca cha' hique crusi bi': "Nu nde laca Jesús Nazaret, rey ji'i ngu' judío". Jua'a cha' nguscua bi'. **20** Quiña'a tsa ngu' judío na'a ji'i cha' nu nscua hique crusi bi', cha' ná tyijyu', to' quichí ti ngua su ndyuujuuii ngu' ji'i Jesús lo crusi. Sna lo cha'cña ji'i ngu' nscua cha' bi' hique crusi: cha'cña ji'i ngu' judío nscua bi', cha'cña ji'i ngu' latín nscua bi', lo'o cha'cña ji'i ngu' griego nscua bi'. **21** Bi'

cha' ndyaa sti jo'ó nu laca loo ji'i ngu' judío, ndyaa cacha' ngu' ji'i Pilato:

—Ná tso'o cha' nguscua nu'u cha' rey laca yu bi', cha' laca yu loo ji'i cuare ngu' judío —nacui'ngu'—. Tso'o la si scua nu'u cha' ycu'i yu nacui' yu cha' laca yu rey ji'i ngu' judío.

22 Li' nguxacui' Pilato cha' ji'i ngu':

—Tyanu cha' bi' ñi'ya nu nscua ti, na cua nscua juani —nacui'.

23 Lo'o cua ngujui'i ca'a sendaru ji'i Jesús lo crusi, li' ndaya' sendaru bi' ste' yu. Ndi'i jacua tya'a sendaru ca bi' lo'o cua ngusa'be ngu' ste' Jesús cha' caja xi ndaca ji'i ca ta'a jacua ngu'. Lo'o late' tyucui ji'i Jesús ndaya' ngu' ji'i. Ña'a tsa cu' ti ngalya late' bi', ná ntsu'u su nguyjacua late' bi'. **24** Bi' cha' nacui' ngu' ji'i tya'a ngu':

—Ná cusaa' na late' re. Quijya na lo'o tya'a na cha' quiye cha' ji'i na tilaca nu ca ji'i late' re.

Lo'o jua'a ngua cuayá' ti' na cha' chañi cha' nu nscua lo quityi cusu cua' sa'ni, nu nchcui' ndi'ya: "Cua ngusa'be ngu' ste' na' lo'o tya'a ngu', cua ngüijya ngu' lo'o tya'a ngu' cha' quiye cha' ji'i ngu' tilaca nu ca ji'i late' bi'". Jua'a nacui' lo quityi bi', lo'o la cui' jua'a ngua'ni ngu' sendaru bi' li'.

25 Laja li' ndu xtya'a Jesús cacua ti su ngujuui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi bi'. Ndú lo'o sca nu cuna'a tya'a ngula, lo'o María clyo'o Cleofas, lo'o María Magdalena. **26** Na'a Jesús ji'i xtya'a yu, lo'o jua'a na'a yu ji'i sca nu qui'yu nu ndyaca tsa'a ji'i nu tyaca'a tsa ji'i Jesús bi', na'a yu cha' stu'ba ti ndu'ngu' cacua ti slo crusi. Li' nacui' Jesús ji'i xtya'a yu:

—Ma'a —nacui—, yu cua caca sñi' nu'u juani.

27 Lo'o jua'a nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':

—Ma' cusu' cua caca xtya'a nu'u juani.

Li' ndyaa lo'o nu qui'yu bi' ji'i xtya'a Jesús, nda su tyi'i ma' ca toni'i ji'i li'.

Ngujuui' Jesús

²⁸ Jua'q̄ ngua lo'o cua ngua tii Jesús cha' cua ngua lcaa cha' nu ntsu'u cha' caca ji'í ycul' yu, li' nacui yu ñi'ya nu nacui sca cha' nu nscua lo quityi cusu':

—Nguityi tsa na' hitya —nacui yu.

²⁹ Nde juua ndu sca te'í vino tiye'. Li' ngujui'í ngu' sca quiche ne' te'í su ntsu'u vino bi', ña'q̄ cuayá' nu ngutsa' tso'o ti; ngusta ngu' quiche bi' si' chcuá cha, ngusicuá ngu' ji'í quiche ña'q̄ cuayá' nu tyalaa ca su ntucua tu'ba Jesús. ³⁰ Lo'o cua nguxcui Jesús vino bi', li' nacui yu:

—Cua ngua lcaa cha'.

Li' ngua'ya tacui hique yu, ngujuii yu li'.

Ndyojo' sendaru chcuá cha sii' Jesús

³¹ Ta'a sii' pascua ngua, lo'o juua'q̄ ná nti' nu ngu' judío bi', cha' tyanu jyo'o lo crusi chaca tsá. Ndube tsa ti' ngu' cha' tacati tsa tsá ta'a bi'; bi' cha' ndyaa ngu' slo Pilato, ngüijña ngu' cha' ji'í nu cusu' cha' cula'a sendaru tyijya' quiya' ngu' nu ndacui lo crusi, cha' cajaa clyá ngu' li'. Hasta li' caja ñi'ya nu caca ta'ya ngu' ji'í jyo'o bi' lo yuu. ³² Bi' cha' ndyaa sendaru ca su ndu crusi ji'í tya'a ngujuii Jesús; ngula'a ngu' quiya' su ndyaa ngu' clyo, li' ngula'a ngu' quiya' nu chaca. ³³ Pana lo'o ndyaa ngu' ca su ndu crusi ji'í Jesús, li' na'q̄ ngu' cha' cua laca ngujuii yu, bi' cha' nga'aa ngula'a ngu' quiya' Jesús.

³⁴ Ña'q̄ cuayá' nu ndyojo' sca sendaru chcuá cha sii' Jesús, li' tsiya' ca ndyalú tañi nguxa'lo'o hitya lubii.

³⁵ Lo'o na' nu nscua quityi re, Juan laca na', na'q̄ na' cha' jua'q̄ ña'q̄ ngua cha' bi'. Chañi cha' jlo ti' na', bi' cha' nchcui' na' cha' liñi lo'o cu'má, cha' lo'o mä taca jlya ti' mä cha' bi'. ³⁶ Cua ngua jua'q̄, ñi'ya nu nscua cha' lo quityi ji'í ycul' Ndyosi ndi'ya: "Ná catsa ni tsaca tyijya yu". ³⁷ Lo'o ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi bi' nu nchcui' ndi'ya: "Ndyojo' ñatí chcuá cha sii' yu, lo'o li' nguxña'q̄ ngu' bi' ji'í nu quicha bi'".

Nguatsi' jyo'o Jesús

³⁸ Nde ngusii la ndyaa tsaca yu nu naa José Arimatea slo nu Pilato bi'. La cui' ñatí nu ngua tsa'q̄ ji'í Jesús laca bi', masi cuaana ti ndyaca tsa'q̄ nu José bi'. Ntsii yu si ca cuayá' ti' ngu' judío tya'a quichí tyi yu cha' ndyaca tsa'q̄ yu ji'í Jesús. Ndyaa yu ngüijña yu chacuayá' ji'í Pilato cha' tsaa lo'o yu ji'í jyo'o Jesús cha' tyatsi', lo'o li' nda Pilato chacuayá' tyaa lo'o yu ji'í. Li' ndyaa José ca su ndu crusi, ndyaa ndyiqui'ya ji'í jyo'o Jesús, cha' tsaa lo'o yu ji'í ca to' cuaá. ³⁹ Lo'o Nicodemo nguxtyucua ji'í yu, la cui' Nicodemo nu ndyaa slo Jesús talya tya sa'ni xi bi'. Ndyaa lo'o Nicodemo sca yu'ba styi' yaca nu tyixi xtyi'i; mirra naa sca lo styi' yaca bi', nguxa' lo'o chaca nu naa áloes. Calaa tyii kilo cuayá' ti'í yu'ba bi'. ⁴⁰ Ngusta ngu' na tyixi xtyi'i bi' lo sca late' lati loo, li' ngüixií ngu' late' bi' tyucui ña'q̄ hichu' jyo'o Jesús, ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío nu lo'o nxatsi' ngu' ji'í jyo'o nu ndyijií ji'í ngu'. ⁴¹ Ca su ngujui'í ca'aq̄ ngu' ji'í ngu' lo crusi, ca bi' ntsu'u sca lo'o su ndi'í yaca tyacala' ji'í ngu'. Ne' lo'o bi' ntsu'u sca tyuquee nu ngulu ca ti ngu' sii' cua'a cha' caca cuaá ji'í ngu'. Bilya tyatsi' ngu' ne' cuaá bi'. ⁴² Cacua ti ntucua tyuquee bi', bi' cha' ndacua ti nguxatsi' ngu' ji'í jyo'o Jesús li', cha' cua ca talya ti ta'a sii' pascua, cuentya ji'í ngu' judío.

20

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Ndyu'u scua cuacha li', tsá clyo ji'í semana; jua'q̄ tya lyiji quixee tso'o ti, lo'o ngutu'u María Magdalena ndyaa to' cuaá. Na'q̄ cha' cua laca ngutu'u tsu' quee tlyu nu ndyacu' to' cuaá bi', ² bi' cha' ngusna María ndyaa ca su nga'a Simón Pedro lo'o chaca nu qui'yu nu ndyaca tsa'q̄ nu tyaca'a tsa ji'í Jesús. Ndacha' María ji'í ngu' bi':

—Cua ngulo ngu' ji'í jyo'o Xu'na na su nguxatsi' ngu' ji'í ne' tyuquee —nacui María ji'í ngu'—. Ná jlo ti' ya mala ndyaa lo'o ngu' ji'í.

³ Li' ngutu'u Pedro lo'o nu chaca yu, ngusna ngu' ndyaa ngu' nde to' cuaá. ⁴ Tyucuua ngu' ngusna ngu', pana lye la ngusna nu chaca yu, yala la ngulaa bi' to' cuaá. ⁵ Li' nguxña'a yu ne' tyuquee bi', na'a yu cha' tya ntsiya late' lati loo nu ngüixii ngu' chu' jyo'o, pana ná ndyaa yu ca ne' tyuquee bi!. ⁶ Li' ngulaa Simón Pedro to' cuaá lijya lca'a ji'i nu chaca yu bi'. Hora ti ndyatí Pedro ndyaa ne' tyuquee, na'a cha' ndi'i late' lati loo bi' tyuquee bi!. ⁷ Lo'o jua'a na'a Pedro late' nu ndyacu' loo jyo'o, nguxcu' ti late' bi', ntsiya chaca se'i; nga'aa ntsiya lo'o late' lati loo nu ngüixii chu' jyo'o, ycui' ti late' bi' ntsiya. ⁸ Li' lo'o nu chaca yu nu ngulaa yala la, lo'o yu bi' ndyatí yu ne' tyuquee, ndyaa na'a yu ñi'ya ña'a ne' cuaá. Ca li' jlya tso'o ti' yu; ⁹ li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' ñi'ya nu nscua lo quityi cusu' cha' ntsu'u cha' tyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o nguatsi', jua'a ngua cha' bi!. ¹⁰ Li' nguxtyuu ngu', tyucuua ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi', ndyaa ngu' su ndi'i ngu' tya'a ngua tsa'a ngu'.

Ngutu'u tu Jesús su ndu María Magdalena

¹¹ Pana nu María bi' ni, ndyanu cho' to' tyuquee bi', ndyunaa tsa cho'. Laja lo'o ndyunaa ti cho', li' nguxña'a cho' nde ne' tyuquee bi', ¹² na'a ji'i tucua tya'a xcä ji'i ycui' Ndyosi nu ngutu'u ya'a nde cuä. Ngati tsa ña'a ste' ngu' nu ndu'u tucua nde bi'. Ca su nguscua jyo'o Jesús tya la ti ti, ca bi' ndyaa tucua ngu'; tsaca yu ndyaa tucua nde su nguscua hique jyo'o bi', chaca yu ndyaa tucua nde su nguscua quiya' yu. ¹³ Li' nchcuane xcä bi' ji'i María:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyunaa nu'u?

Li' nguxacu Marícha' ji'i xcä bi':

—Cua ngulo ngu' ji'i jyo'o Xu'na na' —nacui—, lo'o ná jlo ti' na' mala ndyaa lo'o ngu' ji'i ndyaa.

¹⁴ Lo'o ndye nchcu Marícha' lo'o xcä bi', nguxña'a cho' nde chu' cho', lo'o li' na'a cho' cha' ndu Jesús nde bi',

pana ná ndyuloo María ji'i yu. ¹⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyunaa nu'u? —nacui yu ji'i nu María bi'—. ¿Ti ji'i nclyana nu'u ndya'a?

Ngua ti' María cha' nu ca ji'i yaca tyacala' laca nu ndu bi', bi' cha' nchcui' lo'o yu li':

—Si nu'u laca nu ngulotsu' ji'i jyo'o nu nguatsi' re, cusu' —nacui ji'i yu—, cua'ni nu'u cha' tso'o cuacha' clyxa xi 'na mala ndyaa lo'o nu'u ji'i, cha' li' tsaa lo'o na' ji'i jyo'o bi' chaca se'i su tso'o la.

¹⁶ —¡María! —nacui Jesús ji'i li'.

Lo'o li' nguxtyacu Marícha' na'a su ndu Jesús.

—¡Raboni! —nacui. (Sca cha' hebreo laca; La Mstru 'na, jua'a nti' nacui cha' bi').

¹⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o María:

—Ná cala' nu'u jna' cha' tya lyiji tya'a na' nde cuä ca su ntucua Sti na' —nacui—. Nu juani, yaa clyxa nu'u su ndi'i nu xa' la ñatí nu cua ngusñi cha' 'na, yaa cacha' nu'u ji'i ngu' bi', cha' cua tyacu' ti na' tya'a na' ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na', nu laca Sti ma. Tya'a na' ca su ntucua ycui' Ndyosi nu Xu'na na', nu bi' nu laca ycui' Ndyosi nu Xu'na ma.

¹⁸ Li' ndyaa María Magdalena su ndi'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa cacha' ji'i ngu':

—Cua na'a na' ji'i ycui' nu Xu'na na' tsä —nacui.

Lo'o li' nda nu cuna'a bi' cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' nu cua nacui Jesús ji'i.

Xa' la tyempo lo'o ndu'u tucua Jesús slo ñatíji'i

¹⁹ La cui' talya tsä clyo ji'i semana bi', cua nga'a ya' ni'i su ndyu'u ti'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús, cha' ntsii' ngu' ji'i ngu' judío. Li' ya'a Jesús, ndatü slo ngu' bi'.

—Tí ti tyl'i tyuquee ma, ná culacua tsa ti' ma —nacui yu ji'i ngu' bi'.

²⁰ Li' ngulu'u Jesús tyuu ya' yu ji'i ngu', ngulu'u yu sii' yu ji'i ngu', su ngua quicha yu. Lo'o na'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i ycui' nu Xu'na

ngu', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li'.
21 Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tí ti tyi'i tyiquee mä, ná culacua tsa ti' mä —nacui yu ji'i ngu'—. Ñi'ya lo'o nda Sti na' 'na lijyä chalyuu, jua'a ta na' ji'i mä cha' tsaa mä tyucui ña'a chalyuu.

22 Ngulo tu'u Jesús lo ngu' bi' li'.

—Tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cre-siya ji'i mä juani —nacui yu ji'i ngu' bi'—. **23** Cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatï lo'o chcui' mä lo'o ngu' cha' cua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu', lo'o jua'a tyanu qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatï lo'o chcui' mä lo'o ngu' cha' ná cua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu'.

Na'a Tomás ji'i y cui' Jesús

24 Cua ntsu'u sca nu qui'yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu', nu naa Tomás nu Culaca'. Ná lo'o Tomás ndi'i lo'o nu xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'a bi', nu lo'o ndyaa Jesús slo ngu'. **25** Li' nacui ngu' tya'a ngua tsa'a ji'i Tomás:

—Cua na'a ya ji'i y cui' nu Xu'na na —nacui ngu'.

Li' nchcui' Tomás lo'o ngu':

—Lo'o cua na'a na' ca su ngujuo' ngu' clavo ya' y cui', li' jlya ti' na' cha' la cui' yu laca bi' —nacui—. Lo'o cua ndyojo' sne ya' na' cuityu su ngujuo' ngu' clavo ya' yu, lo'o cua ndyojo' ya' na' ca su ntucua cuityu sii' yu, ca li' jlya ti' na' —nacui Tomás.

26 Li' cua ndu'u scua snu' tsä, ndyalaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús toni'i chaca quiya'; lo'o Tomás ndi'i lo'o ngu' li'. Cua ndyacu' toni'i, li' ndyatí Jesús ni'i jua'a ti, ndyatu' yu slo ngu' bi'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Tí ti tyi'i tyiquee mä.

27 Li' nchcui' Jesús lo'o y cui' Tomás:

—Cuäa nu'u ca nde, cojo' sne ya' nu'u su ntucua cuityu ya' na' —nacui—. Ña'a tso'o nu'u su ntucua cuityu ya' na' re. Cuäa nu'u, cojo' ya' sii' na'. Nga'aa cua'ni nu'u cha' ná jlya ti' nu'u na, taca jlya tso'o ti' nu'u 'na juani —nacui Jesús.

28 —Xu'na na' laca nu'u, cusu' —nacui Tomás ji'i Jesús—, lo'o jua'a Ndyosi jna' laca nu'u.

29 —Jlya ti' nu'u juani cha' cua na'a nu'u jna' —nacui Jesús ji'i Tomás—, pana tso'o la caca tyiquee ñati nu jlya ti' 'na lo'o bilya ña'a ngu' 'na.

Ni cha' laca cua nscua quityi re

30 Chañi cha' ngua'ni Jesús quiña'a la cha' tlyu cha' cube ti' ñatï ji'i y cui' Ndyosi Sti yu. Na'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i cha' bi', masi ná nchcui' quityi re cha' ji'i lcaa cha' bi'. **31** Cha' nu nscua lo quityi re ni, nscua bi' cha' taca jlya ti' mä cha' Jesús laca Cristo nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i lijyä chalyuu, cha' taca xñi mä cha' ji'i Jesús, cha' laca yu nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi. Li' caja chalyuu tso'o nu ná nga'a cha' tye ji'i mä chacuayá' ji'i y cui' Jesús.

21

Ngutu'u tucua Jesús su ndu ngu' to' tayu'

1 Tiya' la xi xa' ngulu'u loo Jesús ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, nu lo'o ndyaa ngu' nde to' tayu' Tiberias. Ndi'ya' ngua cha' bi': **2** Tsa tlyu ti ndyaa Simón Pedro, lo'o Tomás nu Culaca', lo'o Natanael ngu' quichi Cana, sca quichi nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea; lo'o sñi' Zebedeo, lo'o tya tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús, ndyaa ngu' to' tayu' bi'.

3 Li' nacui Simón Pedro ji'i ngu' bi':

—Tsaa na cuta cuala —nacui.

—Tsa taju ti na tsaa na lacua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' li', pana ná sca na ngujui ji'i ngu' ndyaa ngu' talya bi'. **4** Tsa cua cuxee ti chaca tsä, li' ndu Jesús to' tayu'. Tya ntsu'u ngu' lo hitya, pana ná jlo ti' ngu' nu ngua tsa'a ji'i yu si la cui' Jesús laca nu ndu to' tayu' bi'. **5** Li' ngusi'ya lo'o Jesús ji'i ngu':

—¿Ha ngujui xi na cacu ma, La?

—Ná sca na ngujui ji'i ya tsiya' ti —nacui ngu' ji'i yu li'.

6 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ntsu'u lo hitya bi':

—Cu mā taraya ji'í mā nde la'a tsu' cui, tsu' bi' caja xi cualya ji'í ma —nacuiyu.

Ngu'a'ni ngu' jua'a, lo'o nga'aa ngua ji'í ngu' tyojolaqui ngu' ji'í taraya tyaa nde ne' yaca ni'í bi'; quiña'a tsa cualya ndyatí ne' taraya ji'í ngu'. ⁷ Li' nchcui' nu qui'yu nu ngua tsa'a ji'í Jesús nu tyaca'a tsa ji'í yu, nacuiji'í Pedro:

—Nu ndu ca bi' laca y cui' nu Xu'na na —nacui.

Nu lo'o ndyuna Pedro cha' bi', li' ndyacu' ste' cha' quichi' ti ndyu'ni cña, ngutacuá Pedro ndyú lo hitya, ngutu'u to' tayu'. ⁸ Tiya' la ngutu'u nu xa' la ñati bi' lo'o yaca ni'í; ndyojolaqui ngu' ji'í taraya ngutsa'á ntsu'u cualya ne', ngutu'u ngu' to' hitya. Ná tyijyu' ntsu'u ngu' to' tayu' bi', cuayá' sca siyento metro ti ndyaa ngu' lo hitya bi'. ⁹ Lo'o ngua'ya ngu' to' hitya, ngutu'u ngu' ne' yaca ni'í bi', li' na'a ngu' cha' cua laca ndyu'u tu'u quii' nchcubi'; nscua cualya nchqui'i lo quii', lo'o xi xlyá nscua. ¹⁰ Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tyaqá lo'o mā xi cualya nu ngujui ji'í mā ca nde —nacuiyu ji'í ngu'.

¹¹ Li' ndyatí Pedro ne' yaca ni'í, ngujolaqui taraya ngutu'u ca lo yuu btyi; ngutsa'á ne' taraya bi' ntsu'u cualya tonu. Sca siyento cla'be ntucua sna tya'a cualya ndyatí ne' taraya ji'í ngu', ni ná ngutaa' taraya, masi quiña'a tsa cualya ndyatí ne'.

¹² —Tyaqá mā cacu mā msaa —nacui Jesús ji'í ngu' bi' li'.

Pana ná tucui ngua ti' xcuane ji'í: ¿tilaca laca nu'ú? Jlo ti' ngu' cha' la cui' Jesús nu Xu'na ngu' laca yu bi'. ¹³ Li' ndyaa Jesús slo ngu', ndaya' xlyá cha' ta yu cacu ngu' bi'; jua'a lo'o cualya nda yu ndyacu ngu'.

¹⁴ Cua ngua sna quiya' li' nu ngulu'u loo Jesús ji'í nu ngu' nu ngua tsa'a ji'í, tya lo'o ndyu'ú yu chaca quiya' lo'o ngujuiyu.

Nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro

¹⁵ Lo'o ndye ngua'ni ngu' msaa, li' nchcuane Jesús ji'í Simón Pedro:

—Simón, sñi' Juan —nacui Jesús ji'í—, ¿ha ntsu'u la tyiquee nu'ú ña'a jna'? ¿Ha ntsu'u la tyiquee nu'ú ña'a ji'í tya'a tso'o nu'ú?

Li' nguxacui Pedro cha' ji'í Jesús:

—Cua jlo ti' nu'ú, Xu'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a qá jinu'ú —nacui Pedro ji'í.

—Culu'u nu'ú cha' 'na ji'í ñati nu ngusñi ca ti cha' bi' lacua, ñi'ya lo'o ña'asii nu'ú ji'í na'ni cuañi' scu' nu'ú —nacui Jesús ji'í Pedro.

¹⁶ Xa' nchcui' Jesús lo'o chaca quiya':

—Simón, sñi' Juan —nacui—, ¿ha chañi cha' hí cha' ntsu'u tyiquee nu'ú ña'a 'na?

—Xu'ná, cua jlo ti' nu'ú cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a qá jinu'ú —nacui Pedro ji'í Jesús.

—Ña'asii nu'ú ji'í ñati 'na lacua —nacui Jesús ji'í li'.

¹⁷ Cua ngua sna quiya' nu nchcuane Jesús ji'í:

—¿Ha chañi hí cha' ntsu'u tyiquee nu'ú ña'a 'na?

Cua xñi'í ti' Pedro cha' cua sna quiya' nchcuane Jesús ji'í si chañi cha' ntsu'u tyiquee ña'a ji'í yu, bi' cha' nchcui' ndi'ya:

—Lcaa ca cha' jlo ti' nu'ú, Xu'na —nacui Pedro ji'í yu—. Cua jlo ti' nu'ú cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a qá na' jinu'ú.

—Culu'u nu'ú cha' 'na ji'í ñati 'na lacua —nacui Jesús ji'í—. ¹⁸ Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'ú juani, cha' nu lo'o ngua cuañi' nu'ú ni —nacui Jesús—, li' ngua ji'í y cui' ca nu'ú sca' nu'ú juata ndi'í sii' nu'ú, ngua jinu'ú tsaa macala su nti' nu'ú tsaa li'; pana lo'o casu' nu'ú, li' xquiñi nu'ú scu' cha' sca' tachaa ngu' xa' chalyuu jinu'ú, li' tsaa lo'o ngu' jinu'ú macala su ná nti' nu'ú tsaa.

¹⁹ Nacui Jesús jua'a cha' caca cuayá' ti' Pedro ñi'ya ña'a cujuíi ngu' ji'í ca tiya' la; xqui'ya cha' cajaa Pedro jua'a, bi' cha' lye la cua'ni tlyu xa' ñati ji'í y cui' Ndyosi li'.

—Tya'a nu'ú lo'o na' lacua —nacui Jesús ji'í Pedro li'.

Nu qui'yu nu tyaca'a tsa ji'i Jesús

²⁰ Li' nguxña'a Pedro ca su ndi'i nu xa' la tya'a ngu', na'a cha' lca'a nu qui'yu nu ngua tsa'a ji'i Jesús, nu tyaca'a tsa ji'i yu, lijyä lca'a bi' ji'i ngu'. La cui' bi' laca nu tya tsubi' la nguxni yane nde chü' cha' caca cacua la slo Jesús su ndyacu ngu' sii, cha' nchcuane ji'i Jesús ndi'ya: “¿Xu'na, tilaca laca nu cujui' cresiya jinu'u ji'i ngu' cuxi?” nacui. ²¹ Na'a Pedro cha' lca'a nu qui'yu bi' ji'i ngu', bi' cha' nchcuane Pedro ji'i Jesús:

—¿Na ca caca ji'i yu bi' nde loo la?
—nacui Pedro ji'i.

²² Nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro li':
—Ná culacua tsa ti' nu'u —nacui yu ji'i. Si nti' na' cha' tyanu yu chalyuu re ni jacua' nu tyaa na' chaca quiya', ná ntsu'u cha' cube ti' nu'u ji'i cha' bi'
—nacui Jesús—. Nu'u ni, tya'a nu'u lo'o na'.

²³ Lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' bi', nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' cha' nga'aa nscua cha' cajaa nu qui'yu bi' ngua ti' ngu'. Pana liñi la cha', ná nacui Jesús cha' ná cajaa chca; tsabi' ti cha' nacui yu: “Ná culacua tsa ti' nu'u. Si nti' na' cha' tyanu yu chalyuu re ni jacua' nu tyaa na' chaca quiya', ná ntsu'u cha' cube ti' nu'u”. Tsa bi' ti cha' nda Jesús lo'o ngu'.

²⁴ Lo'o na' lacä nu qui'yu nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi'. Na' nguscua cha' re lo quityi, lo'o jlo ti' na' cha' liñi tsa nchcui' na' lo'o mä. Jlo ti' na' cha' liñi laca lcaa cha' nu nscua na' re.

²⁵ Lo'o jua'a tya ntsu'u quiña'a la cha' nu ngua'ni Jesús; si lo quityi scua ngu' cha' ji'i lcaa ca cha' nu ngua'ni Jesús nu lo'o yaa yu nde chalyuu, ná tyu'u scua tyucui ña'a chalyuu cha' tyuco'o quityi bi', nti' na'. Tsa lo cua ti cha' nscua na' re.

Ndi'ya ngua'ni ñati tya cloyo lo'o ngua tsa'a ngu' ji'i Jesús

Nchcui' Jesús cha' caa Xtyi'i y cui' Ni

¹ Tya tsubi' la cua nscua na' sca quityi nu ndyaa slo nu'u, Teófilo. Quityi bi' ndacha' ji'i cua ña'a ca cña nu ngua'ni Jesús, cua ña'a ca cha' nu ngulu'u Jesús tya lo'o nguxana ndyu'ni yu cña, ² lcaa cha' nu ngua'ni yu lo'o ngutil'i yu nde chalyuu. Bilya tyaa Jesús ca slo y cui' Ndyosi lo'o ngusubi yu ji'i nu tii tyucuua tya'a ngu' nu tsaa chcui' cha' ji'i y cui' yu nde chalyuu. Nguxtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i Jesús lo'o ngulo yu cña ji'i nu tii tyucuua tya'a ngu' bi', ñi'ya ntsu'u cña nu cua'ni ngu' bi'. ³ Lo'o cua ngujuii Jesús, ndyu'ú yu chaca quiya', li' ndu'u tucua yu slo ngu' bi'. Tya tu'ba tsä ndya'a Jesús chalyuu, lo'o jua'a tyuú quiya' ndu'u tucua yu slo ngu' bi'; tso'o tsa ngulu'u yu ji'i ngu' cha' chañi cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulu'u yu ji'i ngu' bi' ñi'ya nu caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati. ⁴ Bilya tyaa Jesús lo'o nchcui' yu lo'o ngu' bi', cha' tyanu ngu' quichi Jerusalén.

—Jatya ma ca quichi re —nacui Jesús ji'i ngu'—, ña'a cuayá' nu caa Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i ma, ñi'ya nchcui' Sti na' tya sa'nila; jua'a nda na'l a cui' ti cha' lo'o ma tsubi' ti. ⁵ Clyo cua ntyucuatya Juan ji'i ñati lo'o hitya ti; pana cua tyalaa ti tsä nu caa Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma, jua'a tyucuatya y cui' Ndyosi ji'i ma.

Ndyaa Jesús nde cua

⁶ Li' lcaa tya'a ngu' cua ndyu'u ti'i ngu' se'i ti, nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús li':

—Xu'na —nacui ngu'—, ¿ha si'i juani nu cua'ni nu'u cha' tyanu cha' ji'i cua, cha' caca ya loo ji'i loyuu su

cuentya quichi tyi ya chaca quiya', cha' la cui' ngu' Israel laca ya?

⁷ Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Ná ndyi'ya ma chacuayá' cha' caca cuayá' ti' ma ni tsä caca, ni tyempo caca nu cua'ni y cui' Ndyosi cña. Sca ti y cui' Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi', nguxtyanu tso'o Ni cha' ji'i.

⁸ Juani xa' chcui' na' lo'o ma, cha' caja ñi'ya cua'ni ma nu lo'o tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, cha' li' taca chcui' ma cha' tso'o lo'o lcaa ñati, nu cha' ji'i y cui' na'. Chcui' ma lo'o ngu' nde quichi Jerusalén, jua'a lo'o ngu' loyuu su cuentya Judea, jua'a lo'o ngu' loyuu cacua ti nu naa Samaria bi'; chcui' ma lo'o ngu' lcaa quichi su ndi'i ngu' chalyuu.

⁹ Lo'o cua ndye nchcui' Jesús cha' bi', laja lo'o na'a ngu' ji'i ndyiqui'ya y cui' Ndyosi ji'i yu ndyaa yu nde cua li'. Ndyacu' sca coo hichu' yu cha' nga'aa tyaca' ña'a ngu' ji'i yu. ¹⁰ Hora nu ndyaa bi', li' nguxña'a ngu' nde cua. Lo'o ti ndu tucua tya'a ñati nu ngati ste'. Ndu ngu' slo ngu' bi' li', ¹¹ nchcui' ngu' lo'o ngu' bi':

—Cu'ma ngu' Galilea —nacui ngu'—, ¿ni cha' laca ndu ma ña'a ma nde cua? —nacui ngu'—. Jesús nu nguxtyanu ca ti ji'i ma cua ndyaa nde cua, tya caa yu lo yuu chaca quiya'. Ñi'ya nu tyaca' lo'o ndyaa yu, jua'a tyaca' lo'o caa yu chaca quiya' —nacui ngu' nu ngati ste' bi' li'.

Ngusubi ngu' ji'i Matías cha' cua'ni cña loo Judas

¹² Li' ndu'u ngu' nde lo cuati Olivos, nguxtyuu ngu' nde quichi Jerusalén. Cacua ti ndi'i quichi; ná ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' judío cha' tsaa ngu' tyijyu' la tsä ta'a, nu lo'o ndi'i cña' ngu'. ¹³ Yala ti ndyalaa ngu' quichi bi', li' ndyaa ngu' ni'i tucua ba'a su ndi'i ngu': ndyaa Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o Andrés, lo'o Felipe, lo'o Tomás, lo'o Bartolomé, lo'o Mateo, lo'o chaca Jacobo sñi' Alfeo, lo'o Simón nu ngua sca ngu' ji'i taju cananista, lo'o Judas tya'a Jacobo. ¹⁴ Stu'ba ti nclacua ti' ngu' bi',

lu'ba ti nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o tya'a Jesús ndi'i lo'o ngu' bi', lo'o María xtya'a Jesús, lo'o tyu'u tya'a nu cuna'a nu ndya'a lo'o y u.

¹⁵ Ngua sca tsá ndyu'u ti'i lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca quichi bi'; sca siyento ntucua calaa tya'a ñati ntsu'u nu ngutu'u ti'i tsá bi'. Li' ndatú Pedro cha' chcui' y u lo'o ngu' bi':

¹⁶ —Cu'ma tya'a ndi'i na re —nacui Pedro ji'i ngu' bi'—, nu ngua sa'ní nguxtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' David lo'o nguscua jyo'o bi' lo quityi ñi'y a caca cña nu cua'ní jyo'o Judas nde loo la. Y cui' Judas ngulu'u tyucuiji'i ngu' xña'a lo'o ngusñi ngu' ji'i Jesús preso; pana ñi'y a nu ndyanu cha' caca ji'i y u, jua'a ngua cha' bi'. ¹⁷ Stu'ba ti nguta'a jyo'o Judas lo'o na, stu'ba ti ngua'ní y u cña lo'o na nquicha'. ¹⁸ Lo'o li' ndyaa jyo'o bi' ngüi'ya sca yuu lo'o caya' nu nda ngu' ji'i y u cha' ngua'ní y u cha' cuxi, nu lo'o ndyuju'i y u cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' xña'a bi'. Y cui' ca yu nguxtyú yu ji'i y u lo yuu, ngutaa' ne' y u ndu'u tri se'i y u, ngujuii y u li'.

¹⁹ Hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ngu' quichi Jerusalén, bi' cha' nchcui' ngu' cha'cña ji'i ngu' cha' Acéldama naa yuu su nclýu y u; ndi'y a ndyu'u cha'cña bi': "Yuu su ndyalú tañi ñati". ²⁰ Lo'o jua'a ngutu'u tucua cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi Salmos nu nchcui' ndi'y a:

Laja ti tyanu tyi y u,
nga'aa tyanu ñati lu'ú cajua.
Lo'o xa' nchcui' quityi bi' chaca quiya':
Cua'ni xa' ñati cña su ndu y u.

'Jua'a nchcui' quityi bi' —nacui Pedro ji'i ngu'—, ²¹⁻²² bi' cha' juani tso'o si cua'ni xa' ñati tya'a na cña loo jyo'o Judas. Ñati bi' caca sca ngu' tya'a na nu ndya'a lo'o na lcaa tsá lo'o nguti'i Jesús lo'o na chalyuu re. Ndya'a y u lo'o na, masi clyo lo'o ntyucuatya jyo'o Juan ji'i ñati, masi tsubi' ti lo'o ndu'u Jesús ndyaa nde cuá. Ñati bi' cuá na'a ñi'y a ngua lo'o ndyu'u Jesús

chaca quiya' lo'o cua ngujuii, bi' cha' taca chcui' y u lo'o xa' ñati cha' caca cuayá' ti' ngu' ñi'y a nu ngua cha' bi'.

²³ Li' ngusubi ngu' tucua tya'a nu qui'y u; sca yu nu naa José Barsabás nu nchcui' ngu' cha' Justo naa y u, lo'o chaca y u nu naa Matías. ²⁴ Li' nchcui' lcaa ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi:

—Ndyosi nu Xu'na ya —nacui ngu'—, jlo ti' nu'u ñi'y a nu ntsu'u tyiquee lcaa ñati chalyuu. Culu'u nu'u ji'i ya ti ji'i nu tucua tya'a nu qui'y u re nu cua ngusubi y cui' nu'u ji'i, ²⁵ cha' taca tsaa yu bi' xa' quichi, cha' chcui' y u cha' jinu'u cña su ndu jyo'o Judas nquicha'. Na cua nguxtyanu jyo'o bi' cña cha' xña'a tsa bi', lo'o li' ndyaa ca su ndyanu cha' tsaa.

²⁶ Li' ngua'ni ngu' sca cña cha' ngusubi ngu' ji'i tsaca ngu', ti ji'i tyanu cña bi'. Jua'a nquijeloo ji'i ngu' cha' Matías caca ñati bi'. Li' stu'ba ti ndya'a y u bi' lo'o nu tii chaca tya'a ngu' cha' caca tya'a ngu' nu nda Ni cña ji'i cha' chcui' cha' ji'i Jesucristo nde lo yuu chalyuu.

2

Ndyala Xtyi'i y cui' Ndyosi

¹ Ngua tsá ta'a Pentecostés, sca ta'a ji'i ngu' judío, li' ndyu'u ti'i lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca bi' se'i ti. ² Hora ti nguañi nde ne' ni'i su nga'a ngu' ñi'y a laca lo'o lye tsa ndyaca cui'i. Lcaa ngu' bi' ndyuna ngu' lo'o nguañi bi'. ³ Li' ndu'u tucua tyuu tya'a na ñi'y a slu qui'i ti ña'a, ngutacui bi' lo xlyá hique lcaa ngu' bi'; ⁴ jua'a ngua lo'o ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i lcaa ngu' bi'. Li' nguxana nchcui' ngu' cha'cña ji'i xa' ñati, cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi ngua'ní lo'o ngu' cha'ngua ji'i ngu' li'.

⁵ Tyempo nu ndyaca ta'a bi' nde quichi Jerusalén ndi'i quiña'a tsa ngu' judío; ngutu'u ngu' lijyá ngu' tyu'u quichi loyuu tyijyu', cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi. ⁶ Li' nguxana ndyu'u ti'i ngu' bi' ca su ndañi cha' bi'. Ná ngua cuayá' ti' ngu' bi' tsiya' ti ñi'y a nu ngua, cha' lcaa ngu' tyijyu'

ndyuna ngu' cha' nchcui' nu ñati ji'i Jesucristo bi' cha'cña ji'i y cui' ca ngu' tyijyu' bi'. ⁷ Ndube tsa ti' ngu' tyijyu' bi' li', ngulacua tsa ti' ngu' bi':

—¿Ha si'i xcui' ngu' quichi su cuentya Galilea laca ngu' jua? —nacui' ngu' bi' lo'o tya'a ngu'—. ⁸ ¿Ni cha' laca ndyuna na nchcui' ngu' jua cha'cña ji'na? —nacui' ngu'—. ⁹ Quiña'q tsa quichi ndu'u na: laca na ngu' Partia, ngu' Media, ngu' Elam, ngu' Mesopotamia, ngu' Judea, ngu' Capadocia, ngu' Ponto, ngu' loyuu su cuentya Asia, ¹⁰ ngu' Frigia, ngu' Panfilia, ngu' Egipto, ngu' Africa nu ndi'i nde loo la ji'i quichi Cirene; lo'o jua'q ngu' romano, lo'o ndi'i ngu' bi' ca nde —nacui' ngu' bi'—. Ntsu'u nu laca sñi' ngu' judío tya'a na, lo'o jua'q ntsu'u xa' ngu' romano nu stu'ba ti ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ni lo'o na. ¹¹ Lo'o jua'q ndi'i ngu' Creta, ndi'i ngu' Arabia. Pana lcaa na lo'o tya'a na ndyuna na nchcui' ngu' cha'cña ji'na, stu'ba ti ndyuna na lcaa ña'q cha' tlyu nu ngua'ni y cui' Ndyosi.

¹² Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi'. Ná jlo ti' ngu' tsiya' ti na ca ngua. Tya nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—¿Na laca ndyaca re? —nacui' ngu' bi'.

¹³ Lo'o jua'q nxtyí lo'o xa' la ñati ji'i ñati ji'i Jesucristo bi':

—Cu'bi tsa ngu' jua cha' nchcui' ngu' jua'q —nacui' ngu'.

Cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu'

¹⁴ Lo'o li'ndu Pedro lo'o nu tii chaca tya'a ñati bi', cuii' nchcui' yu lo'o nu ngu' quiña'q bi' li':

—Ngu' cusu' cu'ma, ngu' judío —nacui' Pedro—, lo'o lcaa cu'ma nu ndi'i nde quichi Jerusalén juani —nacui' yu—, cua'q jyaca ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma —nacui' yu—.

¹⁵ Cu'bi cuare, nti' ma; pana si'i na cu'bi cuare, cha' hora cua caa nde tlya ti laca juani. ¹⁶ Ndi'ya ndyaca cha're: na cua ngua cha'tlyu bi', ñi'ya nu nchcui' cha' nu cua nguscua jyo'o cusu' Joel nu ngua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

¹⁷ Tyempo nde loo la lo'o cua tye ti chalyuu, nacui' y cui' Ndyosi, ta na' Xtyi'i y cui' na' cha' tyanu ne' cresiya ji'i ñati chalyuu, nacui Ni.

Li' ta sñi' ma cha' jna' lo'o ngu'. Lo'o jua'q ña'q ngu' cuañi' cha'tlyu nu ndu'ni y cui' Ni, culu'u na' cha' tlyu bi' ji'i ngu'; lo'o jua'q chcui' xcalá ngu' cusu'.

¹⁸ Ta na' Xtyi'i y cui' na' cha' tyanu ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cña nu nclyo na' ji'i ngu' bi', nacui Ni.

Li' chcui' ñati bi' lcaa cha' nu ta na' lo'o ngu' cha' chcui' ngu'.

¹⁹ Cua'ni na' cha' tlyu nde cua, lo'o jua'q cua'ni na' cha' tlyu nde lo yuu; lye tyalú tañi li', tyaqui' quii' tonu, xcui' snii caca nde lo yuu, nacui Ni.

²⁰ Na' lacq y cui' nu Xu'na ma; cua tyalaa ti tsq lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati chalyuu.

Cua'ni na' cha' tyacu' lo xee cuichaa, cha' nga'a ña'q caca co', ñi'ya tañi ña'q, nacui Ni.

Sca tsq tlyu tsa caca bi', liñi caca cuayá' ti' lcaa ñati chalyuu lo'o tyalaa tsq bi'.

²¹ Pana cua'ni lyaá na' ji'i lcaa ñati nu ndijña cha' clyu ti' 'na.

Jua'q nchcui' y cui' Ndyosi. Nguscua jyo'o Joel cha' bi' lo quityi —nacui Pedro—.

²² 'Cu'ma ngu' Israel —nacui' yu—, cua'a jyaca ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma juani: Ngu' Nazaret laca Jesús. Nguxtyucua y cui' Ni ji'i yu lo'o ngua'ni yu xcui' cña tonu ca slo ma. Ngulacua tsa ti' ma lo'o na'q ma cña tonu bi', lo'o ngua cuayá' ti' ma cha' xcui' cña ji'i y cui' Ndyosi ngua.

²³ Cua sa'ni la cua jlo ti' y cui' Ndyosi, tya li' cua nchcui' Ni ñi'ya nu caca ji'i Jesús. Ndacha' lo Ni ji'i ngu' cha' cujuii ñati cuxi ji'i y cui' Jesús. Jua'q ngua li'; tsubi' ti ngusñi ma ji'i yu, ngujui'i ca'a ma ji'i yu lo crusi. Cua ndyujuii ma ji'i yu lo'o nda ma cña ji'i ñati cuxi bi', cha' cua ngua'ni ngu'

cña cuxi bi' cuentya ji'i mä, ñi'yä nu nacui Ni cha' caca. ²⁴ Pana ná nscua cha' tyanu Jesús ne' cuaá ña'ä jyo'o ti yu, bi' cha' ngua'ni ycui' Ndyosi Sti yu cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ²⁵ Cua ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o cusu' David sa'ni la nu nchcui' cuentya ji'i Jesús ndi'yä:
 Xu'na, nacui yu, xcui' ndya'ä nu'u lo'o na';
 cacua tsa nga'ä nu'u slo na', cha' caca tlyu tyiquee na' lo'o nxtyucua nu'u jna';
²⁶ bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na', jua'ä tso'o tsa nchcui' na' xqui'ya nu'u, cha' chaa tsa ti' na'.
 Ti ti ndi'i tyucui ña'ä na' xqui'ya cha' ndi'i nu'u cha' ña'asii nu'u jna'.
²⁷ Ná tyanu cresiya jna' su ndi'i jyo'o, xqui'ya cha' ná ta nu'u chacuayá' catsu' cuaña' na' jua'a ti, cha' ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'ä nu'u jna';
²⁸ cua ngulu'u nu'u tyucui su tsa'a na' cha' tyi'i na' ca slo nu'u.
 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' stu'ba ti tyi'i na' lo'o nu'u li'.
 Jua'ä nguscua jyo'o David lo quityi.
²⁹ 'Pana jlo ti' cu'mä cha' chañi cha' ngujuiii David, nu jyo'o cusu' ji'na —nacui Pedro—. Sa'ni tsa ngujuii bi'; nguxatsi' ngu' ji'i li', lo'o jua'ä tya ntsiya cuaá ji'i jyo'o bi' juani. ³⁰ Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua jyo'o David bi'; jlo ti' yu cha' nda Ni cha' liñi lo'o yu lo'o nchcui' Ni cha' sca ñati tya'a natí ji'i ycui' yu cala nde loo la, bi' caca nu Cristo. Caca Cristo bi' rey, ñi'yä lo'o ngua ycui' David rey. ³¹ Ngua cuayá' ti' yu tya sa'ni la cha' ntsu'u cha' tyu'ú nu Cristo bi' chaca quiya' lo'o cua ngujuii, bi' cha' nchcui' yu cha' ná tyanu cresiya ji'i Cristo su ndi'i jyo'o, ná catsu' cuaña' Cristo li'. ³² Cha' liñi laca cha' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' —nacui Pedro—. Liñi nda ya cha' lo'o cu'mä, cha' cua na'ä ya ji'i yu chaca quiya' cha' lu'ú yu. ³³ Li' ñaa ycui' Ndyosi yaqui'ya Ni ji'i Jesús cha' tyaa yu ca slo ycui' Ni. Juani ndi'i Jesús nde

la'a tsu' cuí su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi. Cua nda ycui' Ndyosi Sti yu Xtyi'i ycui' Ni ji'i Jesús, lo'o nu juani cua nda Jesús Xtyi'i ycui' Ni cha' tyalaa nde chalyuu. Lcaa cha' nu cua ndyuna mä, lcaa cha' nu cua na'a mä tsä juani, bi' laca cña nu ngua'ni ycui' Jesús. ³⁴ Ná ndyaa jyo'o David ña'ä lu'ú ti ca slo ycui' Ndyosi, bi' cha' jlo ti' na cha' si'i cha' ji'i ycui' ca yu nchcui' cha' nu nguscua nu David bi' lo quityi, nu ndi'yä nchcui':
 Cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nu Xu'na na':
 "Tyucua nu'u la'a tsu' cuí jna'."
³⁵ Caca nu'u loo ji'i lcaa ñati nu laca tya'a cusüü nu'u", nacui ycui' Ndyosi ji'i.
 Jua'ä nguscua jyo'o David lo quityi —nacui Pedro—.
³⁶ 'Ntsu'u sca cha' ji'i ycui' Jesús nu nga'ä cha' ca cuayá' ti' lcaa na nu laca na ngu' Israel: La cui' Jesús nu ngujui'i ca'ä na ji'i lo crusí cha' cujuui na ji'i, la cui' yu bi', cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i yu cha' caca yu Xu'na na, cha' laca yu nu Cristo.
³⁷ Lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro, ntyuju'u tsa ti' ngu' li'. Nchcuane ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i lcaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo:
 —¿Ñi'yä cua'ni ya juani? —nacui ngu' ji'i ngu' bi'.
³⁸ —Tso'o si caca tyuju'u ti' mä ji'i cha' cuxi, lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee mä xtyanu mä ji'i li' —nacui Pedro ji'i ngu'—. Lo'o jua'ä tyucu- atya ngu' ji'i mä chacuayá' ji'i Jesús li'. Cuityi Ni lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i mä li', jua'ä ta Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i mä. ³⁹ Liñi tsa cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o mä lo'o nchcui' Ni cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'i mä, lo'o ne' cresiya ji'i sñi' mä tyanu Xtyi'i ycui' Ni, lo'o ne' cresiya ji'i ngu' nu ndi'i tyijyu' tyanu Ni; tyanu Ni ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i.

⁴⁰ Tya quiña'ä la cha' nchcui' Pedro lo'o ngu' li'. Liñi tsa ngulo yu cña ji'i ngu':

—Xtyanu mā ji'í ñati nu ndu'nixcui' cha' cuxi —nacui' yu ji'í ngu'.

⁴¹ Lcaa ngu' nu jlya ti' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu', ndyaaa ngu' bi' cha' tyucuatya ngu' ji'í ngu' bi' chacuayá' ji'í Jesús. La cui' tsa bi' nguxana sna mil tya'a ñati ngusñi ngu' cha' ji'í Jesucristo. ⁴² Ndyuna tso'o lcaa ngu' bi' cha' nu ngulu'u ngu' nu ngua tsa'a ji'í Jesucristo tya clyo ji'í ngu'. Tso'o ntsu'u tyiquee ngu' bi', stu'ba ti ndi'í ngu', lu'ba ti nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi; stu'ba ti ndacu ngu', stu'ba ti ndyu'ni tlyu lcaa ngu' bi' ji'í Jesucristo.

Ndi'ya ngua'ni ñati ji'í Jesucristo clyo

⁴³ Ndube tsa ti' lcaa ngu' quichi bi' ji'í cña nu ndyu'ni y cui' Ndyosi, cha' cua quiña'a cña tonu ngua'ni ngu' nu ngua tsa'a ji'í Jesucristo tya clyo chacuayá' ji'í Ni. ⁴⁴ Lcaa ngu' stu'ba ti ndi'í ngu' lo'o tya'a ngu' nu ntsu'u cha' ji'í Jesucristo, nda ngu' cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ngu' cha' tacha ngu' ji'í tya'a ngu'; ⁴⁵ ndyujui' ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'í ngu', cha' caja cñi nu tacha ngu' ji'í tya'a ngu' nu ná ntsu'u cha' tso'o ji'í tsiya' ti. ⁴⁶ Lcaa tsä ndyu'u ti'í ngu' bi' ne' laa tonu ji'í ngu' judío, jua'a stu'ba ti ndacu ngu' bi' to' tyi tya'a ngu'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' bi', tso'o ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu', ⁴⁷ cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'í y cui' Ndyosi. Tso'o nchcui' lcaa ñati quichi ji'í ngu' bi', jua'a lcaa tsa quiña'a la ñati ngusñi ngu' cha' ji'í Jesucristo; ndyu'ni lyaá Ni ji'í ngu' bi' li'. Bi' cha' quiña'a la ñati ndyatu' nu ndyu'u ti'í lo'o taju ñati ji'í Jesucristo bi' li'.

3

Ngua'ni ngu' jo'o ji'í nu quicha quiya'

¹ Ngua sca tsä ndyaa Pedro lo'o Juan ne' laa tonu. Hora cua sna nde ngusii ngua, bi' hora laca nu nchcui' ngu' loyuu bi' lo'o y cui' Ndyosi.

² Nga'a sca nu quicha quiya' to' laa, ca ña'a quicha quiya' yu nu lo'o ngula

yu. Lcaa tsä ndya'a lo'o tya'a nu quicha bi' ji'í yu to' laa tonu, nu to' laa nu nda'ya tsa ña'a ndu'ni ngu' quichi ji'í. Nga'a yu to' laa ndijña yu msta ji'í ngu' nu lo'o lijyä ngu' to' laa li'. ³ Cua na'a nu quicha bi' ji'í Pedro lo'o ji'í Juan, lijyä ngu' cha' tsaa ngu' ne' laa, ngüijña yu msta ji'í ngu' bi' li'. ⁴ Ndyatü se'i ti Pedro lo'o Juan cha' ña'a tso'o ngu' ji'í nu quicha bi'. Li' ndacha' Pedro ji'í yu:

—Ña'a nu'u xi ji'í ya —nacui' Pedro ji'í yu.

⁵ Ndyuna tso'o yu, ngua ti' yu cha' cua ta ti ngu' msta ji'í yu.

⁶ —Ná ntsu'u cñi jna' —nacui' Pedro ji'í—, chaca lo cña ntsu'u jna' cha' cua'ni na' lo'o nu'u —nacui—. ¡Chacuayá' ji'í Jesucristo Nazaret ni!, tyatü nu'u cha' tya'a nu'u y cui' ti.

⁷ Li' ngusñi Pedro ya' yu tsu' cui cha' xatü ji'í yu li'. Hora ti ngua tso'o quiya' yu, lo'o yane quiya' yu ngua tso'o. ⁸ Tajua' tsa ndatü yu bi', nguxana yu ndya'a yu li'; ndyatü yu ndyaa yu ne' laa tonu lo'o ngu' bi' li', ndya'a yu ndyacua yu cha' chaa tsa ti' yu, cha' ngua tso'o quiya' yu ndya'a yu. Ngua'ni tlyu yu ji'í y cui' Ndyosi cha' ngua'ni Ni cha' ngua tso'o quiya' yu. ⁹ Cua na'a lcaa ñati ji'í yu ne' laa, cha' tso'o ti nchca ndya'a yu, cha' ndyu'ni tlyu yu ji'í y cui' Ndyosi. ¹⁰ Nslo ngu' ji'í yu, cha' la cui' yu quicha quiya' nu cua nchca'a to' laa bi' ndijña yu msta ji'í ngu' lcaa tsä laca yu bi'. Ndube tsa ti' ngu' li', ngulacua tsa ti' ngu' cha' cua ngua tso'o quiya' yu.

Cha' nu nda Pedro lo'o quiña'a ñati

¹¹ Ndu Pedro lo'o Juan to' laa tonu su nacui' ngu' "Corredor ji'í Salomón" li'. Lo'o nu quiyu' nu ngua tso'o quiya' bi' ni, ndü yu lo'o ngu'; ña'a ti nga'a yu ngusñi yu ya' ngu' bi'. Li' quiña'a tsa ngu' quichi ngusna lijyä slo ngu' bi', cha' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a bi' ñi'yä nu ngua, cha' ngua tso'o quiya' yu quicha bi' li'. ¹² Cua na'a Pedro ji'í ñati cha' quiña'a tsa ngu' ndyalaa ngu' slo. Li' nchcui'

Pedro lo'o ngu' quiña'a bi' ñi'ya nu ngua ji'i nu quicha bi':

—Cu'ma ngu' Israel —nacui Pedro ji'i ngu'—, ¿ni cha' laca ndube tsa ti' ma? —nacui—. Na ndu ti ma nxñ'a a tsa ma ji'i ya —nacui—. Ndube tsa ti' ma ña'a ma na ca ndyaca ji'i nu qui'yu re. Nacui ma cha' nchca tsa ji'i ya; ngua'ni ya cha' ndyaca tso'o yu re xqui'ya cha' tso'o tsa cha' nu ndu'ni ya lcaa tsä, nti' ma. Si'i jua'a. Jesús laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o quiya' yu re. ¹³ Ycui' Ndyosi Sti na ni, la cui' Ni laca nu ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'i tya sa'ni la, masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob; lcaa jyo'o cusu' ji'na ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi bi'. Ycui' Ndyosi laca nu cua nda chacuayá' ji'i Jesús Sñi' ycui' Ni cha' caca tlyu yu. Ntejeya' ma ji'i nu Jesús bi' tsubi' ti, ndyaa lo'o ma ji'i yu, ndyaa ma ngusta ma qui'ya ji'i yu slo ngu' nu laca loo; nu lo'o ngua ti' gobernador Pilato cha' tyu'u Jesús laja ti, ná ntaja'a ma li'. ¹⁴ Xcui' cha' tso'o ngua'ni nu Jesús bi', xcui' lubii cresiya ji'i yu, lo'o ná nda ma chacuayá' tyu'u yu laja ti li'. Ngüijña ma chacuayá' ji'i gobernador bi', cha' tyu'u laja ti chaca nu laca preso, nu cua ndyujuiji'i tyu'u tya'a ñati. ¹⁵ Lo'o li' ngüijña ma chacuayá' cujuui ngu' ji'i Jesús, masi ycui' Jesús laca nu nda chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ñati. Li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuiji'i yu. Jlo ti' ya cha' chañi laca cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', cha' cua na'a ya ji'i yu ña'a lu'ú ti yu chaca quiya'.

¹⁶ 'Cua nslo ma ji'i nu qui'yu re nu ngua quicha yu nquicha' —nacui Pedro ji'i ngu'—. Lo'o juani cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o yu re, xqui'ya cha' jlya ti' ya ji'i Jesús. Nchca tsa ji'i nu Jesús bi' cua'ni cha' tyaca tso'o ñati; taca ña'a ma cha' chañi cha' bi', cha' ngua tso'o yu re juani.

¹⁷ 'Cu'ma ngu' tya'a quichi tyi na, jlo ti' na' cha' ná ngua tii ma tilaca ngua Jesús nu lo'o ngüijña ma chacuayá'

cha' cujuui sendaru ji'i yu. Lo'o jua'a nu ngua'nu laca loo ji'i ma, ná ngua tii ngua'na laca nu ngua'ni ngu', si cha' tso'o, si cha' cuxi ngua'ni ngu' li'. ¹⁸ Cua laca cha' juani, la cui' cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na sa'ni la, la cui' cha' nu nguscua ngu' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi. Quityi bi' nchcui' cha' ti'i tsa cua'ni quicha ngu' ji'i Jesucristo; jua'a cujuui ngua' ji'i Jesús, la cui' Jesús nu nda ycui' Ndyosi ji'i ya lo yuu chalyuu. ¹⁹ Bi' cha' ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma ji'i, cuati jña ma cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cha' cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ma. Cua'ni nu Xu'na na cha' taca ca tso'o cresiya ji'i ma chaca quiya' li'. ²⁰ Cuati culo ycui' Ndyosi cña ji'i Jesús cha' tyaq chaca quiya', la cui' Jesús nu ngusubi Ni ji'i cha' caca nu Xu'na na. ²¹ Ntsu'u cha' tyanu Jesús ca slo Ni nu juani ti; pana tiya' la, li' tyalaa sca tsä lo'o chaca quiya' cua'ni cucui ycui' Ndyosi ji'i lcaa na nu ntsu'u chalyuu, cha' li' tyaq Jesús. Jua'a laca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na, cha' nu nguscua ngu' lo quityi cua sa'ni la. ²² Tyempo bi' ndi'ya nguscua jyo'o Moisés bi': "Ni'ya ngulo ycui' Ndyosi cña jna' cha' ta na' cha' ji'i Ni lo'o ma, jua'a culo nu Xu'na na cña ji'i sca nu cusu' tya'a quichi tyi na ca nde loo la. Taquiya' ma lcaa cha' nu chcui' nu cusu' bi' lo'o ma. ²³ Si ntsu'u sca ñati nu ná nti' taquiya' cha' nu ta nu cusu' bi', tye cha' ji'i ñati bi' li'; ná caca ñati bi' ñati ji'i ycui' Ndyosi." Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

²⁴ 'La cui' jua'a nguscua lcaa jyo'o cusu' ji'na lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la; masi quityi nu nguscua jyo'o Samuel, masi quityi nu nguscua lcaa jyo'o cusu' bi', nguscua ngu' cha' caa Jesucristo lo yuu chalyuu. Lo'o juani cua ngua cha' nu nchcui' ngu' bi'. ²⁵ Lcaa na laca na tya'a ñati ji'i jyo'o cusu' nu nguscua quityi ji'i ycui' Ndyosi bi'; na cua ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na bi', lo'o jua'a ngua cha' ndyanu cha' bi' cuentya

ji'na juani, cha' tya'a ñati ji'i jyo'o cusu' bi' laca na. Ndi'ya nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na bi': "Sca ñati tya'a nu'u nu tyi'i chalyuu nde loo la", nacui Ni ji'i, "bi' laca nu cua'ni cho'o cresiya ji'i lcaa lo ñati chalyuu". ²⁶ Ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú nu sca ti Sñi' ycui' ca chaca quiya' lo'o ngujuii yu, jua'a ngulo Ni cña ji'i yu cha' clyo caa yu ca slo na ca nde. Cua nti' Ni cha' ca lubii cresiya ji'na, bi' cha' cua ñaa Sñi' ycui' Ni cha' xtyucua ji'na, cha' caca culotsu' na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na.

4

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan

¹ Tya ndu Pedro lo'o Juan nchcui' lo'o ngu' ne' laa nu lo'o ngulaa sti jo'ó. Yaq ngu' lo'o xu'na ngu' policía nu ndi'i cuq ne' laa tonu, lo'o nu ngu' saduceo yaa. ² Ñasi' tsa ngu' bi', cha' nclyu'u Pedro lo'o Juan ji'i ñati; nclyu'u ngu' cha' ñi'ya lo'o ndyu'ú Jesucristo chaca quiya' lo'o ngujuii yu, jua'a nga'a cha' tyu'u lcaa jyo'o ñati chaca quiya' nde loo la. ³ Li' ngulo ngu' cña cha' xñi ngu' policía ji'i Pedro lo'o ji'i Juan, cha' su'ba ngu' ji'i ne' chcuq sca talya, cha' ngusii tsa lo'o ngujui ngu' bi' ji'i ngu'. ⁴ Tso'o tsa ndyuna quiña'a ñati cha' ji'i ycui' Ndyosi nu ngulu'u ngu' bi' ji'i ngu', hora ti ngusñi ngu' cha' bi'. Cua ntsu'u ca'yu mil tya'a nu qui'yu ti nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo li'.

⁵ Ca chaca tsä ndyu'u ti'i ngu' nu laca loo ji'i ngu' quichi Jerusalén, lo'o ngu' cusu' ji'i quichi, lo'o ñati nu nclu'u cha' jo'ó ji'i ngu' ne' laa. ⁶ Nga'a Anás nu ngua xu'na sti jo'ó, jua'a nga'a Caifás, lo'o Juan, lo'o Alejandro, nga'a lcaa tya'a sti jo'ó nu laca loo. ⁷ Ngulo ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan ne' chcuq, ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' bi' ca slo ngu' nu laca loo. Li' nchcuane nu ngu' cusu' bi' ji'i ngu':

—¿Ñi'ya ngua'ni ma cha' ndyaca tso'o yu quicha quiya' bi'? —nacui

ngu' ji'i ngu'—. ¿Tilaca laca nu nda chacuayá' cha' cua'ni ma jo'o ji'i yu?

⁸ Li' tso'o tsa nguxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i Pedro, bi' cha' ngua ji'i yu nguxacui yu cha' ji'i ngu' nu laca loo, jua'a ji'i ngu' cusu' bi':

—Cu'ma ngu' cusu' nu laca loo ji'i ya —nacui Pedro ji'i ngu'—, ⁹ cua nchcuane ma ji'i ya ni cha'laca nguxtyucua ya ji'i yu re nu ngua quicha quiya' —nacui—, ni cha' ngua'ni ya jo'o ji'i yu re —nacui—. ¹⁰ Cua'a jyaca ma xi lacua. Ta na' sca cha' lo'o ma, lo'o lcaa ngu' loyuu re, cha' ycui' Jesucristo laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu quicha re. La cui' Jesús Nazaret nu ndyujuii ma ji'i lo crusí, bi' laca nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú chaca quiya' lo'o ngujuii. Ycui' Jesús bi' nda chacuayá' cha' ngua tso'o quiya' yu re, bi' cha' ndu yu ca nde tso'o ti yu juani. ¹¹ Ñi'ya laca sca cuityi ni'i nu nchcuqa sca quee tonu cha' ná tso'o nti' cuityi, masi stu'ba tsa ña'a loo, jua'a laca cu'ma cha' ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o ma; ñi'ya laca quee bi' nu cua nchcuqa ma ji'i, jua'a laca ycui' Jesús, cha' ná ndaquiya' ma ji'i yu tsiya' ti. Pana juani loo la laca nu Jesús bi', ¹² bi' cha' nchca ji'i cua'ni lyaá ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na; ná ntsu'u xa' ñati tyucui ña'a chalyuu nu nchca la ji'i, cha' sca ti ji'i Jesús cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cua'ni cña bi'.

¹³ Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro, cuati ña'a tsa ngu' ji'i Pedro lo'o Juan:

—¿Ni cha' laca ná ntsii ngu' re nchcui' ngu' lo'o na? —nacui ngu'—. Si'i ñati tlyu laca ngu', si'i ñati nu ngua tsa'a quityi laca ngu' re.

Li' ngua tii ngu' cusu' cha' cua nguta'a ngu' lo'o Jesús. ¹⁴ Nga'aa ngu'jui la cha' nu chcui' ngu' cusu' lo'o ngu' bi', cha' stu'ba ti ndu ngu' lo'o yu nu ngua quicha bi'. ¹⁵ Li' ngulo ngu' cña cha' tyu'u nu ca ta'a sna ti ngu' bi' nde liya', cha' cuaana ti chcui' ngu' cusu' lo'o tya'a ti ngu':

16 —¿Ñi'ya cua'ni na lo'o ngu' jua? —nacuīngu' cusu'—. Cua ngua'nīngu' sca cha' tlyu, lo'o jlo ti' lcaa ngu' quichí Jerusalén re cha' bi' —nacuīngu'—. Ná taca ñacuīna cha' cha' cuiñīlaca bi' —nacuīngu'—. **17** Pana ná tso'o si cuna xa' la ñatí cha' ji'i Jesús; bi' cha' tso'o si xcutsiīna ji'īngu' jua, cha' ná culu'u ngu' ji'īxa' ñatítilaca laca Jesucristo.

18 Li'ngusi'ya ngu' cusu' ji'īngu' bi', cha' tyaa ngu' nde ni'īchaca quiya'. Ngulo ngu' cusu' cña ji'īngu' bi' li':

—Nga'aa chcuīmātsiya' ti cha' ji'ī Jesucristo lo'o xa' ñatí —nacuīngu' cusu' ji'īngu'.

19 Nguxacuī Pedro lo'o Juan cha' ji'īnu ngu' cusu' bi' li':

—Ná cube tsa ti' cu'mā, ngu' cusu' —nacuīngu' ji'īngu' bi'—. ¿Ha ntsu'u cha' cua'nīya cña nu culo cu'māji'īya? ¿Ha ná tso'o la nti' cu'mācha' cua'nīya cña nu ngulo y cuī Ndyosi ji'īya? **20** Tso'o la nti' ya cha' cua'nīya cña nu ngulo y cuī Ndyosi ji'īya; bi' cha' ná tye chca cha' chcuīya lo'o ñatí, lcaa cha' nu cua na'a ya ji'īJesús, lo'o lcaa cha' nu cua ndyuna ya, cha' nu nchcuīyu lo'o ya.

21 Ngua ti'ngu' cusu' xcutsiīngu' ji'ī Pedro lo'o Juan, bi' cha' chaca quiya' lye la nchcuīngu' cusu' bi' lo'o ngu'. Lo'o li' nda ngu' cusu' chacuayá' cha' tyaa ngu' laja ti; ná ngua ji'īngu' nu laca loo xcube'ngu' ji'ī Pedro lo'o ji'ī Juan, cha' ndyutsiīngu' cusu' bi' ji'īngu' quichí, cha'nu ngu' quichíni, lye tsa ndya xlyab'e ngu' ji'īy cuī Ndyosi cha'ngua tso'o yu quicha quiya' bi'. **22** Cua nteje tacui tu'ba yija ntsu'u nu quicha bi'lo'o ngua'ni Ni cha'ndyaca tso'o yu.

Ca ta'a ñatí ji'ī Jesucristo nchcuīlo'o y cuī Ndyosi

23 Nu lo'o nda ngu' cusu' chacuayá' cha' tyaa ngu' laja ti, li' hora ti ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca slo nu ngu' tya'a ndya'a ngu'. Nda Pedro lo'o Juan cha' lo'o lcaa tya'a ngu', lcaa ña'a cha' nu nchcuīsti jo'ó, lcaa ña'a cha' nu nda ngu' cusu' bi' lo'o ngu'. **24** Lo'o cua

ndyuna tya'a ngu' cha' bi', stu'ba ti nchcuīlcaa ngu' lo'o y cuī Ndyosi li':

—Ndyosi Sti ya —nacuīngu'—, nu'u laca nu Xu'na ya, nu'u laca nu laca loo la —nacuīngu'—. Cua ngüiñá nu'u lcaa chalyuu, lo'o lcaa nde cua, lo'o lcaa tyujo'o; cua ngüiñá nu'u lcaa na nu ntsu'u chalyuu —nacuīngu'—. **25** Nda nu'u Xtyi'īy cuīnu'u ji'ī David jyo'o cusu' ji'īya, nu lo'o nguscua yu cha' cuentya jinu'u lo quityi. Ndi'ya nscua cha'lo quityi bi':

¿Ni cha'laca tyaala tsa ngu'xa'loyuu? Nclyacua tsa ti'ngu' bi', cha' cua'nīcuxi ngu'; pana ná nchca ji'īngu' cua'nīngu'cha'cuxi bi'.

26 Cua ndyu'u ti'īlcaa nu laca xu'na chalyuu re lo'o nu laca loo ji'īlcaa quichí,

cha' cua'nīcuxi ngu'lo'o y cuī Ndyosi nu Xu'na na, jua'a lo'o Cristo nu ngusubi y cuī Ndyosi ji'ī.

27-28 'Ñi'ya nu cua nchcuīquityi jinu'u nu nguscua jyo'o David sa'nīla bi' —nacuīngu'ji'īy cuī Ndyosi Sti na—, jua'a cua ndyu'u ti'īngu'nu laca loo ji'īquichíre cha'cua'nīcuxi ngu'lo'o Jesús Sñi' y cuīnu'u, masi xcu'īlubii tsiya' ti cresiya ji'īnu Jesús bi'; la cuīyu laca nu ngusubi nu'uji'ī —nacuīngu'—. Ndyu'u ti'ī Herodes lo'o Poncio Pilato, lo'o ngu'xa'loyuu, lo'o ngu' tya'a ya nde loyuu re. Li'ngua'nīngu' lcaa cña nu nda nu'u chacuayá'ji'īngu'bi'cha'cua'nīngu'; ñi'ya nu nda nu'u cha'lo'o ngu'sa'nī, la cuījua'a ngua cha'yija re —nacuīngu'ji'īy cuī Ndyosi—. **29** Xu'na ya, ña'a nu'u ca nde juani cha' tyaala tsa ngu' ña'a ngu'ji'īya. Nti' ya cua'nīya cña nu ngulo nu'uji'īya, bi'cha'xtiyucua nu'uji'īya juani cha' caja juersa ji'īya, cha'nácutsiīya nu lo'o ta ya cha'jinu'u lo'o ñatíre —nacuīngu'—. **30** Ta nu'u chacuayá'cha'tyaca tso'o ngu'quicha; cua'nīJesús Sñi'nu'u nu xcu'īlubii cresiya ji'īquiña'a tsa cña tonu, cha'jua'a cube tsa ti'ngu'jinu'u. Tsa lo cua ti cha'chcuīya juani.

³¹ Lo'o cua ndye cha' nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, li' ngüiña ni'j su nga'q̄ ngu' bi'. La cui' hora jlo ti' ngu' cha' chañi cha' ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'j̄ lcaa ngu' bi' li', bi' cha' nga'aa ndyutsii ngu' lo'o nda ngu' cha' ji'j̄ ycui' Ndyosi lo'o xa' ñati.

*Lcaa na nu ntsu'u ji'j̄ ngu' ngusa'be
ngu' ji'j̄ lo'o lcaa tya'a ngu'*

³² Se'i ti ndi'j̄ lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'j̄ Jesucristo, stu'ba tsa ndu'ni lcaa ngu' bi' lo'o tya'a ngu', sca ti cha' ntsu'u tyiquee lcaa ngu'. Nda ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'j̄ ngu' cha' xtyucua ji'j̄ lcaa ngu' lo'o tya'a ngu'.

³³ Lo'o nu ngu' nu ngua tsa'q̄ ji'j̄ Jesucristo tya clyo ni, tlyu tsa tyiquee ngu' nchcui' ngu' lo'o xa' ñati cha' cua na'q̄ ycui' ca ngu' ji'j̄ Jesús nu Xu'na na lo'o cua ndyu'ú yu chaca quiya', nu lo'o ngujuii yu. Lo'o jua'q̄ nguxtyucua ycui' Ni ji'j̄ lcaa ngu' bi', cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o lcaa ñati. ³⁴ Tso'o tsa tyiquee lcaa ngu' nu ntsu'u cha' ji'j̄ lo'o Jesucristo, bi' cha' ni sca tya'a ngu' nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'j̄ ngu', cha' lcaa ngu' nu ntsu'u ni'j̄ ji'j̄, lcaa nu ntsu'u xi yuu ji'j̄, ndyujui' ngu' na bi', cha' caja ñi'yä tyiji yu'ú ji'j̄ ngu' lo'o tya'a ngu'. ³⁵ Nda ngu' cñi bi' ji'j̄ ngu' nu ngua tsa'a ji'j̄ Jesucristo tya clyo cha' tacha ngu' cha' bi' ji'j̄ tya'a ngu' li'. Ngu' bi' jlo ti' si ntsu'u na nu lyiji ji'j̄ xa' tya'a ngu'. ³⁶ La cui' jua'q̄ ngua'ni sca ngu' Chipre nu naa José. Ngu' Leví laca yu; ñi'yä ndu'ni xirta cña ne' laa, jua'q̄ ndu'ni ngu' Leví bi' cña. Xa' xtañi ngusta nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ji'j̄ nu José bi'; Bernabé ngua xtañi yu li', cha' tso'o tsa nxala' yu tyiquee tya'a ñati. ³⁷ Ntsu'u xi yuu ji'j̄ yu bi'. Lo'o cua ndyujui' yu yuu bi' ji'j̄ xa' ñati, li' ñaa nu Bernabé bi', nda yu lcaa cñi caya' lo yuu bi' ji'j̄ ngu' nu ngua tsa'a ji'j̄ Jesucristo tya clyo.

5

*Ñilo'o Ananías lo'o Safira ji'j̄ ycui'
Ndyosi*

¹ Lo'o jua'q̄ ntsu'u chaca yu nu naa Ananías, lo'o clyo'o yu naa Safira.

Ndyujui' ngu' xi yuu ji'j̄ ngu' ji'j̄ xa' ñati. ² Li' ndyaa nu qui'yu bi' slo nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'q̄ ji'j̄ Jesucristo tya clyo; pana tsa cla'be ti cñi nda yu ji'j̄ ngu', cha' cuaana ti nguxco'o yu nu chaca tya cla'be cñi bi' toni'j̄ ji'j̄ yu. Lo'o jua'q̄ ngua cuayá' ti' clyo'o yu lcaa ña'a nu ngua'ni yu bi'. ³ Nchcui' Pedro lo'o yu li':

—Ananías —nacui—, ¿na laca ngua hí? ¿Ni cha' laca nda nu'ú chacuayá' ji'j̄ nu xña'a nu naa Satanás cha' caca loo ne' cresiya jinu'ú? Bi' laca nu ngua'ni cha' nguñilo'o nu'ú ji'j̄ Xtyi'i ycui' Ndyosi —nacui Pedro ji'j̄ yu bi'—. Nacui nu'ú cha' nde laca lcaa cñi nu ngujui jinu'ú lo yuu bi', lo'o si'i lcaa cñi laca re. ⁴ Yuu jinu'ú laca bi' nquicha', lo'o jua'q̄ cua ntsu'u chacuayá' jinu'ú cua'ni na laca nu nti' nu'ú cua'ni lo'o cñi bi!. ¿Ni cha' laca nguñilo'o nu'ú ji'j̄ ya lacua? Ná liñi cha' nu ngua'ni nu'ú, cha' nu cua nacui nu'ú cha' lcaa cñi bi' laca re, lo'o si'i jua'q̄ laca bi'. Si'i lo'o ñati ti nda nu'ú cha' cuiñi bi', lo'o ycui' Ndyosi cua nda nu'ú cha' cuiñi bi' —nacui Pedro ji'j̄ nu qui'yu bi'.

⁵ Lo'o ndyuna Ananías cha' bi', li' nclyú yu lo yuu. Na nclyú ti yu, ngujuii yu li'. Ndyutsii tsa lcaa ngu' nu ndi'j̄ cacua ti li'. ⁶ Yala ti lijya xi ngu' cuañi', ngüixiñi ngu' late' chü' jyo'o bi', ngulo ngu' ji'j̄ nde liya'. Li' ndyaa lo'o ngu' ji'j̄, ndyaa cha' tyatsi'.

⁷ Cua nteje tacui sna hora lo'o ñaq̄ clyo'o jyo'o bi' li', pana ná jlo ti' ma' na laca ngua ji'j̄ jyo'o bi'. ⁸ Li' nchcui' Pedro lo'o nu cuna'q̄ bi':

—Cacha' nu'ú jna' —nacui ji'j̄—, ¿ha tsa lo cua ti cñi nda ngu' ji'j̄ ma' cha' ndyujui' ma' yuu bi' ji'j̄ ngu'?

—Chañi —nacui nu cuna'q̄ bi'—, la cui' tsa lo cua ti cñi nda ngu' ji'j̄ ya.

⁹ —¿Ni cha' laca ngua'ni ma' jua'q̄? —nacui Pedro li'—. Tyucuaa ma', cua ngua'ni stu'ba ma' cha' lo'o tya'a ma' cha' cua'ni cuayá' ma' ji'j̄ Xtyi'i ycui' Ndyosi, si jlo ti' Ni, si ná jlo ti' Ni cha' cuiñi ma' —nacui—. Cua'q̄ jyacä xi ñi'yä ndañi quiya' ngu' cuañi' nu lijya ndyaa nguxatsi' ngu' ji'j̄ jyo'o clyo'o

nu'ū. La cui' jua'ā tsaa lo'o ngu' jinu'ū juani.

10 Hora ti nclyú nu cuna'ā bi'lo yuu; slo ti Pedro nclyú, ngujuii ca li'. Li' ñāq̄ ngu' cuañi' na'ā ngu' cha' lo'o nu cuna'ā bi' ngujuii. Hora ti ndyi'ya ngu' ji'i jyo'o ma', ndyaa lo'o ngu' ji'i, ndyaa cha' tyatsi' sii' ti cuaá su nguatsi' jyo'o clyo'o; ca bi' nguxatsi' ngu' ji'i. **11** Ndyutsii tsa lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo cha' jua'ā ngua ji'i jyo'o Ananías lo'o clyo'o yu, lo'o jua'ā ndyutsii tsa lcaa ñati' nu ndyuna cha' bi'.

Ngua'ni ngu' tyuu tya'a cha' tlyu chacuayá'ji'i ycui' Ndyosi

12 Quiña'ā tsa chacuayá' nda ycui' Ndyosi ji'i ngu' nu ngua tsa'ā ji'i Jesucristo tya clyo, bi' cha' ngua'ni ngu' quiña'ā tsa cha' tlyu ca su ndi'i ngu' quichi. Ngulacua tsa ti' ngu' quichi xqui'ya cña tlyu bi'. Lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo ni, ndyu'u ti'i ngu' ca su nacui' ngu': "Corredor ji'i Salomón", cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee lcaa ngu' bi'; ca to' laa tonu laca corredor bi'. **13** Xa' la ngu' quichi ni, ndyutsii tsa ngu'; ná ndya'ā ngu' slo ngu' bi', masi tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i lcaa ñati' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo. **14** Li' ndyuna tyuu tya'a ñati' cha' ji'i ycui' Jesucristo nu Xu'na na, jlya ti' ngu' cha' bi' li'. Stu'ba ti ngusñi ngu' cha' bi', masi nu cuna'ā, masi nu qui'yu, ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na. **15** Li' ndyaa ngu' quichi bi', ndyaa qui'ya ngu' ji'i ngu' quicha nu ntsiya slo ngu'. Li' ngusta ngu' ji'i ngu' quicha bi' lo jaa', masi lo qui'ña, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' ca to' calle su tyeje tacui Pedro. Ngua ti' ngu' masi cua'ā ti tyacala' nu nda Pedro loo ngu' quicha bi', nu lo'o nteje tacui yu. Tyaca tso'o nu quicha bi' li'. **16** Nguañi cha' bi' lcaa quichi cacua ti, lcaa su ndi'i ñati' quicha; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha nu ntsu'u slo ngu', lo'o ji'i ngu' nu cua ngusñi cui'ji' cuxi ji'i. Ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' nde

quichi Jerusalén slo Pedro, lo'o jua'ā ngua tso'o lcaa nu ngu' quicha bi' li'.

Nchcube' ngu' ji'i Pedro lo'o Juan

17 Ñasi' tsa xu'na sti jo'ó ña'ā ji'i ngu' nu ngua tsa'ā ji'i Jesús tya clyo, xqui'ya cha' quiña'ā tsa cña tlyu ndyu'ni ngu' cuentya ji'i Jesús. Lo'o jua'ā ngu' saduceo nu tya'a ndya'ā sti jo'ó ni, ti'i ti' ngu' ña'ā ngu' ji'i ngu' bi'. **18** Bi' cha' ngulo ngu' cña cha' xñi ngu' ji'i ca ta'a nu tii tyucuua tya'a ngu' bi', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ngu' bi' ne' chcuā. **19** Nu lo'o ngua talya, li' ndyalaa sca xca ji'i ycui' Ndyosi, ngusaala toni'i su ntsu'u ngu' ne' chcuā cha' tyu'u ngu' nde liya'. Lo'o cua ngutu'u ngu' nde liya', li' nchcui' xca bi' lo'o ngu':

20 —Yaa clya mā —nacui—, yaa mā ne' laa tonu jua cha' culu'u mā cha' ji'i Jesús ji'i tya'a ñati' mā —nacui—. Ta mā cha' lo'o ngu' ñi'yā caca cucui cresiya ji'i ngu' xqui'ya Jesucristo.

21 Ndaquia' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' xca bi' lo'o ngu'; bi' cha' lo'o nguxee, li' ndyatí ngu' bi' ndyaa ngu' ne' laa tonu cha' culu'u ngu' cha' bi' ji'i ñati' nu ndi'i ca bi'.

Li' ndyaa xu'na sti jo'ó lo'o ngu' tya'a ndya'ā yu, ngulo yu cña cha' tyu'u ti'i lcaa ngu' cusu', lcaa nu laca loo ji'i ngu' Israel. Cuati ngulo yu cña cha' tsaa ngu', tsaa culo ngu' ji'i ngu' nu ntsu'u ne' chcuā bi', cha' tyaa'ngu' bi' slo yu. **22** Ndyaa ngu' li'; pana nu lo'o ndyalaa ngu' toni'i chcuā, nga'aa tucui ntsu'u ne' chcuā bi'. Hora ti nguxtyuu'ngu' ñaa ngu' slo nu ngu' cusu' bi'.

23 —Ndyalaa ya toni'i chcuā —nacui'ngu' ji'i ngu' nu laca loo bi'—. Nga'ā ya' toni'i chcuā bi', lo'o ña'ā ti tya ndi'i ngu' cuā —nacui—. Pana nu lo'o ngusaala ya toni'i chcuā, nga'aa tucui ndi'i ne' chcuā na'ā ya li'.

24 Ngulacua tsa ti' sti jo'ó lo'o nu laca loo ji'i ngu' policía nu nga'ā cuā, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nga'aa ntsu'u preso bi'. **25** Li' ndyalaa sca ñati' slo ngu':

—¿Ha ná jlo ti' mā mala ndi'i ngu' nu ngusu'ba mā ji'i ne' chcuā la caa? —nacuiyu ji'i nu ngu' cusu' bi'—. Cua ndi'i ngu' bi' ne' laa tonu nclyu'u ngu' ji'i ñati ca bi'.

26 Hora ti ndu'u nu laca loo ji'i ngu' nu nga'a cuā bi', ndyaa ndyiqui'ya ji'i preso bi'. Lo'o nu ngu' policía nu nga'a cuā ni, ndyaa ngu' lo'o. Ná ngulo policía juersa ji'i ngu' lo'o ngusñi ngu' bi' ji'i ngu', cha' ntsii policía ji'i ngu' quichi, ñi'yā si cu' ngu' quee ji'i ycui' policía. **27** Ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' bi' slo ngu' cusu' cha' ca cuayá ji'i ngu' bi'. Li' nguxana sti jo'ó nu laca loo bi' nchcui' lo'o ngu':

28—Cua ngulo ya cña ji'i mā —nacui sti jo'ó ji'i ngu' preso—, cha' ná culu'u mā cha' ji'i jyo'o Jesús bi' ji'i ñati —nacui—. ¿Na laca ngua ji'i mā juani? ¿Ni cha' laca ná nduna mā? —nacui—. Nclyu'u mā cha' bi' ji'i lcaa ngu' quichi Jerusalén re, lo'o jua'a ntí' mā sta mā qui'ya ji'i ya cha' ndyujuui ya ji'i Jesús.

29 Nguxacuī Pedro cha' ji'i sti jo'ó bi' li', cuentya ji'i lcaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo nchcui' yu:

—Ntsu'u cha' taquiya' ya ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ya, masi xa' cña culo ñati chalyuu ji'i ya —nacui Pedro ji'i ngu'—. **30** Cua ndyujuui mā ji'i Jesús, ngujui'i ca'a mā ji'i lo crusi. Lo'o juani ni, ycui' Ndyosi nu ngua ycui' Ndyosi ji'i lcaa jyo'o cusu' ji'na, bi' laca Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. **31** Nchca ji'i Jesús bi' cuityi yu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu. Ycui' Jesús laca nu Xu'na na, bi' cha' la'a tsu' cui ca su ntucua Ni nda ycui' Ndyosi su tyi'i Jesús. Ngua'ni Ni jua'a cha' caja ñi'ya caca tyuju'u ti' na nu laca na ngu' Israel ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o jua'a cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na li'. **32** Cha' liñi nchcui' ya lo'o mā cha' cua na'a ya ji'i ycui' Jesús bi'. Cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cña nu ngulo Ni ji'i ngu'. Lo'o jua'a Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' taca

ca jlo ti' ya cha' chañi laca cha' ji'i Jesucristo nu nclyu'u ya ji'i lcaa ñati.

33 Lye tsa ngunasi' ngu' cusu' li', lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu'; nti' tsa ngu' cujuii ngu' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo bi' li'. **34** Pana hora ti ndatū sca nu cusu' slo ngu' li'. Gamaliel naa nu cusu' bi'. Ngu' fariseo laca nu Gamaliel bi', nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tya'a quichi tyi yu. Nclyu'u yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi sa'ni, lo'o jua'a ndiya tsa ti' lcaa ñati ña'a ngu' ji'i nu cusu' bi'. Juani nchcui' yu lo'o ngu' cha' tso'o la si tsaa nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo bi' nde liya' sca hora ti. **35** Lo'o li' nchcui' nu Gamaliel bi' lo'o lcaa ngu' cusu' bi':

—Cu'mā, laca mā loo ji'i ngu' Israel —nacuiyu ji'i ngu'—, tso'o la si cui'ya na cuentya ñi'yā cña nu cua'ni na lo'o ngu' nu ndu' nde liya' bi' —nacui—.

36 Ntsu'u ti' na cha' tya tsubi' la ngulaa sca nu qui'yu nu tyaala tsa, nu naa Teudas; nguti'i yu xi loyuu re. Jlya tsa ti' ngu' cha' nu nchcui' yu bi', cha' nacuiyu cha' ñati tlyu ngua yu. Li' ndya'a jacua siyento tya'a ñati lo'o yu; pana nu lo'o ndyujuui ñati ji'i yu, li' ngusna lyiji nu ñati tya'a ndya'a yu li'. Ndye cha' ji'i yu jua'a ti li'. **37** Chaca quiya' ndyalaa sca ngu' Galilea tyempo lo'o nguscua ngu' nu laca cña xtañi ngu' quichi, jyo'o Judas ngua bi'. Ngusil'yaná jyo'o Judas bi' ji'i tyuu tya'a ñati cha' tyu'u lca'a ngu' ji'i yu, cha' xuu tya'a ngu' lo'o ngu' sendaru. Lo'o li' ñi'yā nu ngua ji'i Teudas bi', jua'a ngua lo'o Judas bi', cha' ndyujuui ñati ji'i yu. Ndye cha' ji'i yu jua'a ti li', ngusna lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. **38** Bi' cha' juani, tso'o la si ná sca na cua'ni na lo'o ngu' nu ndu' nde liya' bi'; tso'o la si nga'aa cala' na ji'i ngu' bi'. Si ñati ti ngulo cña ji'i ngu' bi', tye cha' ji'i ngu' jua'a ti li'; **39** si chañi cha' ycui' Ndyosi laca nu ngulo Ni cña ji'i ngu' bi', cu'mā ná nchca ji'i mā cua'ni tye mā cha' ji'i ngu' bi' li'. Na nxuu tya'a mā lo'o ycui' Ndyosi laca si cua'a mā ji'i ñati ji'i Ni.

40 Ndyuna ngu' cusu' cha' nu nchcui' nu cusu' bi' lo'o ngu'. Li' ngusi'ya ngu' ji'i ngu' nu ndu' nde liya' bi' cha' tyaa'ngu' nde ni'i chaca quiya'. Ngulo ngu' cña ji'i xcä cha' quiji'i ji'i preso bi'. Li' liñi tsa ngulo ngu' cusu' bi' cña ji'i preso bi', cha' nga'aa chcui' ngu' cha' ji'i Jesucristo lo'o xa' ñati. Lo'o cua ndye cha', li' ndyaa laja ti ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo. **41** Ndu'u ngu', chaa tsa ti' ngu' li', masi cua nchcube' ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús. **42** Lcaa tsä nclyu'u ngu' ji'i ñati ne' laa tonu, lo'o jua'a nde to' tyi ñati; xcui' nclyu'u ngu' cha' ji'i Jesucristo ji'i ngu', cha' Jesús laca y cui' nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ntajatya tsa ngu' ji'i tya tsubi' la.

6

Nda ngu' cña ji'i nu cati tya'a ñati

1 Tyempo bi' ngua quiña'a la ngu' tya'a ngu' judío nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo, pana ná stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' nu nchcui' cha' griego lo'o ngu' nu nchcui' cha'cña ji'i ngu' judío:

—Ná stu'ba ndacha ngu' na cacu nu cuna'a ti'i —nacui'ngu' nu nchcui' cha' griego—. Ná tso'o ndu'ni ngu', cha' nda ngu' ji'i nu cuna'a ti'i nu nchcui' cha'cña ji'i ngu' judío, lo'o jua'a ná nda ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ya nu nchcui' cha' griego —nacui'ngu'.

2 Bi' cha' nguane nu tii tyucuua tya'a ngu' bi' ji'i ngu' cha' tyu'u ti'i lcaa ngu' nu laca ñati ji'i Jesucristo, cha' chcui'ngu' lo'o ñati bi':

—Ntsu'u cña ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñati —nacui'ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi'—, bi' cha' ná tso'o si xcui' ndya'a tyiquee ya ji'i na cacu ngu' re —nacui'ngu' bi'—. **3** Cu'mängu' tya'a na, tso'o la si subi ma tya chcati tya'a ngu' tya'a mä nu caca cña bi', cha' stu'ba ti xtyucua ngu' ji'i lcaa ngu' ti'i tya'a na. Nga'aa cha' caca ngu' bi' ñati nu tso'o tsaa nchcui'ngu' ji'i, ñati nu nclyacua

tso'o ti', ñati nu ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i cha' ta la juersa ji'i, cha' taca cña'asii tso'o ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'na. Tso'o si jua'a laca ñati nu cua'a lo mä cña ji'i cha' caca ngu' cña bi'. **4** Li' caja la xi tyempo cha' chcui'ya lo'o y cui' Ndyosi, cha' culu'u ya cha' ji'i Jesucristo ji'i xa' ñati.

5 —Tso'o lacua —nacui' lcaa ngu'—, jua'a cua'ni ya.

Li' ngusubi ngu' ji'i Esteban, sca yu nu jlya tsa ti' ji'i Jesucristo; chañi cha' ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu bi'. Lo'o jua'a ngusubi ngu' ji'i Felipe, lo'o ji'i Prócoro, lo'o ji'i Nicanor, lo'o ji'i Timón, lo'o ji'i Parmenas, lo'o ji'i Nicolás nu ngu' quichi Antioquía. Ñi'yä nu jlya ti'ngu' judío, jua'a jlya ti' Nicolás nu ngua tya clyo la. **6** Li' ndyaa lo'o lcaa ñati nu ndi'i bi' ji'i nu cati tya'a ngu' bi' slo nu tii tyucuua tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo. Lo'o nu tii tyucuua tya'a ngu' bi' ni, nchcui'ngu' lo'o y cui' Ndyosi cha' ji'i nu cati tya'a ngu' bi'. Cuati ngusta ya'ngu' hique nu cati tya'a ngu' bi' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi, cha' tyanu ngu'lo cña bi'.

7 Lcaa tsä nda ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o quiña'a la ñati nu ntaja'a cua'a jyaca ji'i cha' bi'. Jua'a ngua quiña'a la ngu' nu ndyaca tsa'a cha' ji'i Jesucristo nde quichi Jerusalén, lo'o jua'a ngua tyuu tya'a sti jo'ó ji'i ngu' judío nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo li'.

Ngusñi ngu' ji'i Esteban

8 Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Esteban bi' xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi. Cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha'ngua'ni yu tyuu tya'a cña tonu cha'cube tsa ti' xa' ñati. **9** Pana ntsu'u ñati nu lijya ngutu'u nde xa'loyuu nu naa Cirene, lo'o ngu' quichi Alejandría, lo'o ngu' Cilicia, lo'o ngu' Asia; ca ta'a ngu' ndya'a ngu' ne' laa ji'i ngu' libertades, su ndyu'u ti'i ngu' nu ngua preso ji'i ngu' tsubi' la. Li'nguxana ngu' bi' nxuu tya'a tsa ngu' lo'o Esteban. **10** Ná ngua ji'i ngu'

cua'ni ngu' ngana ji'i Esteban, cha' cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi juersa ji'i yu cha' caja ñi'yä xtyacui yu cha' lo'o ngu' bi'. ¹¹ Li' nguane ngu' bi' ji'i xa' ñatï cha' ta ngu' xi cha' cuiñi lo'o ngu' quichï. Nacui ngu' cuiñi bi' cha' cua ndyuna ngu' cha' suba' nu nchcui' Esteban ji'i ycui' Ndyosi; lo'o jua'a ji'i jyo'o Moisés nchcui' yu cha' cuxi, nacui ngu' cuiñi bi'. ¹² Nda ngu' cuiñi bi' cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichï, masi lo'o ngu' cusu', masi lo'o ngu' nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o ngu', ngunasi' tsa ngu' ji'i Esteban li'. Ngusñi ngu' ji'i yu, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu slo ngu' nu laca loo cha' caca cuayá' ji'i yu lo'o ngu'. ¹³ Lo'o jua'a ndacua nga'a ngu' nu nchcui' cha' cuiñi bi':

—Lcaa tsä chiya'a nchcui' nu qui'yu re —nacui ngu' cuiñi bi'—. Nchcui' ca'a yu ji'i laa tonu re, lo'o jua'a nchcui' ca'a yu ji'i quityi nu nscua cña lo, la cui' cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na —nacui. ¹⁴ Cua ndyuna ya lo'o nchcui' yu re cha' cua'ni ñu'u Jesús ji'i laa tonu re, la cui' Jesús Nazaret ni. Lo'o jua'a xa' la cha' ngulu'u yu ji'i ñatï, nu ná stu'ba lo'o cha' nu nguscua jyo'o Moisés cua sa'ni la; pana cua nguscua liñi jyo'o Moisés lcaa ña'a cña ji'i ycui' Ndyosi nu nga'a cha' cua'ni na —nacui nu ngu' cuiñi bi' ji'i ngu'.

¹⁵ Ña'a tsa ngu' cusu' nu laca loo bi' ji'i Esteban li', cha' ñi'yä ña'a loo xca ji'i ycui' Ndyosi, jua'a ña'a loo Esteban, cha' laca yu sca ñatï nu lubii tsa cresiya ji'i.

7

Cha'nu nchcui' Esteban lo'o ngu'nu laca loo

¹ Li' nchcuane xu'na sti jo'ó ji'i Esteban:

—¿Ha cha' liñi laca cha' nu nchcui' ngu' re? —nacui.

² Nguxacui Esteban cha' ji'i li':

—Cu'mä ngu' cusu', cu'mä ngu' ty'a quichï tyi na —nacui yu—, cui'ya mä cha' clyu ti' 'na, chcui'

na' xi lo'o mä —nacui yu—. Tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i Ni. Cua sa'ni ngulu'u loo Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na nu ngua naa Abraham. Tya ndi'i jyo'o cusu' bi' nde quichï tyi yu, nde loyuu su cuentya Mesopotamia, cha' bilya tyalaa yu ca quichï Harán nu ngua li'. ³ "Xtyanu nu'u ji'i loyuu quichï tyi nu'u, tyu'utsu' nu'u ji'i ngu' ty'a nu'u", nacui ycui' Ndyosi ji'i Abraham bi' li'. "Tsaa nu'u ca chaca chalyuu ca su culu'u na' jinu'u cha' tyl'i nu'u", nacui Ni. ⁴ Bi' cha' ngutu'u Abraham loyuu ji'i ngu' Caldea, ndyaa yu quichï Harán, ndyanu yu ca quichï bi' tyuu yija. Nu lo'o ngujuii sti Abraham, li' ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i yu cha' tsaa yu tyijyu' la ña'a cuayá'nu ndyalaa yu loyuu re su ndi'i na juani. ⁵ Pana ná nda ycui' Ndyosi chacuayá' caja yuu ji'i yu tsiya' ti, lo'o jua'a ni sca sñi' Abraham ná ntsu'u tyempo bi'. Li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu: "Ta na' yuu re jinu'u, jua'a ji'i sñi' nu'u ca tiya' la, nu lo'o cua ntsu'u nu sube jinu'u", nacui ycui' Ndyosi ji'i yu. ⁶ Lo'o li' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o Abraham chaca quiya': "Tsaa sñi' ste' nu'u nde ca chaca chalyuu", nacui Ni. "Li' tyanu ñatï jinu'u tyijyu' chaca tyajacua siyento yija, su xcube' ngu' ca tyi ji'i ñatï jinu'u", nacui Ni. "Ntsu'u cha' cua'ni ngu' cña ji'i ngu' ca tyi bi' laja ti, ná lo'o caya". ⁷ Li' xcube' na' ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' ti'i tsa xcube' ngu' ji'i ñatï jinu'u. Tyu'u ñatï jinu'u loyuu bi' li', tyäa ngu' ca nde chaca quiya', cua'ni tlyu ngu' bi' jna' li'." ⁸ Ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham li'; bi' cha' ngulo Ni cña ji'i yu cha' xi'yu ngu' quiñi lcaa nu qui'yu sñi' yu, cha' jua'a tyi'u ti' sñi' yu cha' cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o sti ngu'. Jua'a ngua cha', ngusi'yu jyo'o Abraham quiñi sñi' nu ntsu'u cua snu' ti tsä ngula; la cui' Isaac ngua naa sñi' yu. Nu lo'o cua ngusu' jyo'o Isaac bi', li' ngula sñi' yu, lo'o la cui' jua'a ngua'ni yu, cha' ngusi'yu quiñi sñi' yu. Jacob ngua naa sñi' yu, lo'o li' tii tyucuaa tya'a sñi'

ngula ji'í jyo'o Jacob bi'; jyo'o cusu' ji'í lcaa na laca ngu' bi'.

9 'Tsaca sñi' Jacob ngua naa José. Ngua sca tsä ngua ñasi' tsa tya'a yu ji'í nu José bi', bi' cha' ndyujui' ngu' ji'í yu ji'í xa' ñati. Ngüi'ya ngu' ji'í nu José bi', ndyaa lo'o ngu' ji'í yu ca loyuu su cuentya Egipto. Pana ná ngulaya' ycui' Ndyosi ji'í José, **10** ngua'ni Ni cha' nga'aa ngua'ni cuxi ngu' lo'o yu li'. Tyempo bi' ntsu'u rey ji'í ngu' Egipto nu ngua naa Faraón, lo'o li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ngua cuayá' ti' Faraón cha' ngu' tii ngua nu José bi'. Bi' cha' ndiya ti' rey Faraón ji'í yu, nda rey cña ji'í yu, cha' ngua nu José bi' loo ji'í lcaa ngu' Egipto, lo'o jua'á ji'í lcaa msu nu ntsu'u toni'í ji'í rey Faraón bi'.

11 'Lo'o li' ndyalaa sca jbi'ñä loyuu Egipto, lo'o jua'á ca loyuu su cuentya Canaan. Ti'í tsa ña'á ndyanu ngu', nga'aa ngujui na cacu jyo'o cusu' ji'na. **12** Li' ngujui cha' ji'í Jacob cha' tya ntsu'u na cacu ngu' ca loyuu Egipto, bi' cha' ngulo yu cña ji'í sñi' yu cha' tsaa squi'ya ngu' nscua' cha' cacu ngu' lo'o tya'a ngu', la cui' sñi' yu bi' laca jyo'o cusu' ji'na. Li' ndyaa ngu' bi' sca quiya'. **13** Lo'o ndyaa ngu' nu nchca tyucuaa quiya', li' ngua cha' ndyuloo ngu' ji'í jyo'o José, cha' la cui' tya'a ngu' laca yu. Ngua cuayá' ti' rey Faraón tilaca laca sti José, tilaca laca tya'a yu li'. **14** Lo'o li' nda José cha' ndyaa cacha' ji'í sti yu cha' tyäa nu cusu' ca su ndi'í yu lo'o lcaa tya'a yu. Cua ntsu'u snayala tyii nga'yu tya'a ngu' tya'a sti José tyempo bi'. **15** Ndyaa nu Jacob bi' nde loyuu su cuentya Egipto lo'o lcaa tya'a ngu' li', jua'á tya'ndalo nu cusu' xi tyüü yija hasta ña'á cuayá' nu ngujui yu. Li' ngujui lcaa sñi' jyo'o Jacob, nu jyo'o cusu' ji'na bi' ni. **16** Pana ná ndyanu tyijya jyo'o cusu' ji'na ca loyuu su cuentya Egipto, cha' nu lo'o ndu'u ngu' ndyaa ngu', ndyaa lo'o ngu' ji'í tyijya jyo'o bi', cha' xatsi' ngu' ji'í tyijya chaca quiya' ne' tyuquee nde quichí Siquem; tyuquee bi' ngua nu ngüi'ya jyo'o Abraham ji'í

ngu' Hamor nu ngua tya sa'ni la, cha' tsaa sñi' tsaa xatsi' ji'í ycui'.

17 'Cua ndyatü la tya'a jyo'o cusu' ji'na ca loyuu su cuentya Egipto; li' ndyalaa tyempo nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham nu ngua sa'ni la, tyempo cha' tyu'u ngu' tyaa ngu'. **18** Xa' rey ngua loo ji'í ngu' Egipto li', nu bilya cuna tilaca ngua jyo'o José bi'. **19** Nguñilo'o rey bi' ji'í jyo'o cusu' ji'na, nguxcube' rey bi' ji'í ngu'. Jua'a ngulo rey bi' cña cha' xcuaqä ngu' ji'í lcaa cubi' qui'yu ji'í ngu', cha' cajaa cubi', cha' nga'aa catu la ngu' bi'. **20** Tyempo bi' ngula jyo'o Moisés, lo'o jua'á tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'á ji'í nu piti bi'. Sna co' ti nguti'í yu lo'o xtya'a yu lo'o sti yu, cha' nguxcati' xtya'a yu ji'í yu. **21** Li' ndyalaa tyempo nu ntsu'u cha' xcuaqä ngu' cusu' ji'í cubi' bi'. Pana sca nu cuna'á sñi' rey xña'á bi' nquije cubi' bi' ji'í, ndyi'ya ji'í ndyaa to' tyi li' cha' caca cubi' sñi' miña'á. **22** Nu lo'o cua ngusu' la nu Moisés bi', ngua tsa'á yu lcaa cha' nu jlo ti' ngu' tii nde loyuu su cuentya Egipto. Jlo tsa ti' nu Moisés bi' ña'á cha' nu chcui' yu lo'o ngu', cha' ngua tsa ji'í yu.

23 'Cua ntsu'u tu'ba yija Moisés, lo'o nti' tsa yu tsaa na'á yu ji'í ngu' Israel tya'a yu, si tso'o ndi'í ngu'. **24** Li' na'á yu ji'í sca ngu' Egipto nu ti'í tsa nchcube' ji'í sca ngu' Israel. Nguxtyucua Moisés ji'í nu ngu' tya'a yu bi', ngujui'í yu ji'í nu ngu' Egipto bi' ña'á cuayá' nu ndyujui yu ji'í bi'. **25** Ndi'ya ngulacua ti' Moisés li': "Juani ngua cuayá' ti' tya'a na' cha' cua'ni lyaá Ni ji'í ngu' Israel tya'a na' xqui'ya na''. Jua'a ngulacua ti' nu Moisés bi', pana si'i cha' bi' nti' ngu' Israel tya'a yu. **26** Nguxee chaca tsä ndyalaa yu ca su ngusüü tya'a tucua tya'a ngu' Israel. Ná ndiya ti' Moisés cha' nxüü tya'a ngu' bi': "¿Ni cha' laca nxüü tya'a ma?" nacui yu ji'í ngu' li'. "La cui' ca ngu' tya'a na laca ma. Ná tso'o cha' nxüü tya'a ma." **27** Li' ntejeya' chaca nu xña'á la bi' ji'í Moisés, nguxacui cha' ji'í yu ndi'ya: "Tilaca laca nu

nda chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u
loo ji'i cua?" nacui ji'i nu Moisés
bi', "¿Ha cua'ni cuayá' nu'u ji'i cua?"
nacui. ²⁸ "Ni'yə nu ndyujuij nu'u ji'i
nu ngu' Egipto bi' la caa, ¿ha jua'a
cujuij nu'u jna' nti' nu'u juani?" ²⁹ Nu
lo'o ndyuna Moisés cha' bi', li' ngusna
yu, ndyaa yu ca chaca chalyuu su naa
Madián. Ngu' xta laca nu Moisés bi',
nu nguti'i yu loyuu bi'. Ngujui clyo'o
yu li', lo'o jua'a ngujui tucua tya'a sñi'
qui'yu yu.

³⁰ 'Cua nteje tacui tu'ba yija, li'
ntsu'u sca tsə nga'a Moisés sca loyuu
btyi su ná ntsu'u hitya nu co'o ngu'.
Cacula ti sca ca'ya nu naa Sinaí, ca
bi' ndya'a yu li'. Na'a yu sca yaca
quiche' ndyaqui, pana laja quii' bi'
ngulu'u loo sca xca ji'i ycui' Ndyosi
ji'i yu. ³¹ Ndube tsa ti' Moisés li'.
Ndyaa yu cacua la xi slo yaca quiche'
bi', lo'o li' ndyuna yu cha' nu nchcui'
ycui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o yu:
³² "Ycui' Ndyosi laca na!", nacui nu
Xu'na na. "La cui' na' lacə, ngua'ni
tlyu jyo'o cusu' jinu'u jna'", nacui Ni.
"Lo'o jyo'o Abraham, lo'o jyo'o Isaac,
lo'o jyo'o Jacob ngua'ni tlyu ngu'
'na." Ndyutsij tsa nu Moisés bi' li',
hasta nchcuə tya yu; nga'aa ngua ña'a
cui'ya yu ji'i quii' tsiya' ti. ³³ Chaca
quiya' nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o
yu li': "Clyo clya nu'u caña nu nga'a
quiya' nu'u", nacui Ni, "cha' slo na'
ndu nu'u. Tacati tsaa ca nde cha' ycui'
Ndyosi laca na". ³⁴ Cua na'a na' ji'i
lcaa ngu' Israel tya'a nu'u ca su ndi'i
ngu' nde loyuu Egipto. Cua ngusubi
na' ji'i lcaa cu'maq cha' caca maq ñati
'na, pana juani lye tsa nchcube' ngu'
cuxi bi' ji'i ñati' na. Ndyuna na' cha'
xñi'i tsa ndañi nxi'ya ngu', bi' cha'
ndyalaa na' cha' cua'ni lyaá na' ji'i
ngu'. Juani culo na' cña jinu'u cha'
xtyuu nu'u tyaaa nu'u nde loyuu su
cuentya Egipto chaca quiya'."

³⁵ 'Nu ngua sa'ni la ná ntaja'a ngu'
Israel tya'a yu cha' caca nu Moisés
bi' loo ji'i ngu': "¿Tilaca laca nu nda
chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u loo ji'i
cua, cha' cua'ni cuayá' nu'u ji'i cua?"

nacui ngu' ji'i yu sa'ni la. Pana la
cui' Moisés bi' ni, cua ngusubi ycui'
Ndyosi ji'i yu cha' caca yu loo ji'i ngu'
Israel tya'a yu, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i
ngu' bi', cha' ti'i tsa nchcube' ngu'
bi'; bi' cha' ngulo ycui' Ndyosi cña
ji'i Moisés nu lo'o na'a yu ji'i xca ji'i
ycui' Ndyosi ndu laja yaca quiche'
su ndyaqui bi'. ³⁶ Nda ycui' Ndyosi
chacuayá' ji'i jyo'o Moisés cha' cua'ni
yu cña tonu cha' cube ti' ngu' ca loyuu
su cuentya Egipto. Xqui'ya cha' ngua
ji'i yu ngua'ni yu cña tonu bi', bi'
cha' ngua ji'i yu ngulo yu cña ji'i lcaa
ngu' Israel tya'a yu, cha' ngutu'u ngu'
loyuu su cuentya Egipto nguta'a lo'o
Moisés ji'i ngu' bi'. Xa' ngua'ni yu
cña tonu to' tjujo'o nu naa Tjujo'o
Nga'a. Li' nguta'a yu lo'o ngu' nde sca
loyuu btyi su ná ntsu'u hitya nu co'o
ngu', lo'o jua'a chaca quiya' ngua'ni
yu cña tonu cha' cube ti' ngu' ji'i ycui'
Ndyosi. Cua tu'ba yija nguta'a nu
Moisés bi' lo'o ngu'. ³⁷ La cui' Moisés
ngua nu nchcui' lo'o ngu' bi' ndi'ya:
"Cua ngulo ycui' Ndyosi cña jna' cha'
ta na' cha' ji'i Ni lo'o ma, la cui' jua'a
culo Ni cña ji'i chaca ngu' tya'a na
nde loo la", nacui nu Moisés bi' ji'i
ngu' nu ngua li'. ³⁸ La cui' Moisés bi'
nga'a lo'o ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu'
cla'be loyuu btyi bi'. Li' nchcui' xca
ji'i ycui' Ndyosi lo'o nu cusu' bi' ca lo
xlyā ca'ya su naa Sinaí. Lo'o jua'a nda
Moisés cha' bi' lo'o lcaa ngu' bi', la
cui' jyo'o cusu' ji'na laca ngu' bi'. Nu
cha' nu cua nchcui' Moisés lo'o ngu'
bi' li', ná nga'a cha' tye cha' bi' tsiya'
ti; bi' cha' tya ntsu'u cha' nu nguscua
jyo'o Moisés bi', cha' ca cuayá' ti' na
ji'i juani.

³⁹ Pana ná ndyuna tso'o jyo'o cusu'
ji'na cha' nu nda Moisés lo'o ngu',
cha' ná nti' ngu' cua'a jyaca ngu' ji'i.
Ndyi'u tsa ti' ngu' cha' ji'i loyuu su
cuentya Egipto, bi' cha' ngua ti' ngu'
xtyuu ngu' loyuu bi' chaca quiya'.

⁴⁰ Tya ntsu'u nu Moisés bi' lo ca'ya,
lo'o li' ndi'ya nguane ngu' ji'i jyo'o
Aarón nu ngua sca sti jo'ó: "¿Ha ná
cuiñá nu'u sca jo'ó cuentya ji'na cha'
cua'ni tlyu na ji'i, ní'yə ndu'ni tlyu

ngu' ji'i sca jo'ó?" nacui ngu' ji'i nu Aarón bi'. "Cua ngulu'u Moisés tyucuiji'na su ngutu'u na loyuu su cuentya Egipto, pana juani nga'aa jlo ti' na na laca ngua ji'i yu bi'." ⁴¹ Li' ngüiñá ngu' sca toro cuañi' lo'o oro cha' caca bi' jo'ó ji'i ngu'. Ndyujuii ngu' bata ca slo jo'ó bi' ji'i ngu', cha'ta ngu'msta ji'i jo'ó, cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó bi'. Chaa tsa ti' ngu' lo'o na'a ngu' ji'i jo'ó nu ngüiñá ycui' ca ngu' ji'i. ⁴² Xa' ña'a cha' ngulacua ti' ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu': "Culaya' na' ji'i ngu' jua tsiya' ti cha' ndyu'ni ngu' cña cuxi bi' li", nacui Ni. "Xcui' cha' xña'a nti' ngu' jua." Jua'a ngulacua ti' ycui' Ndyosi, bi' cha' nguxtyanu Ni ji'i ngu' cha' cua'ni tlyu ngu' bi' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua; jo'ó laca cuichaa ngua ti' ngu' li', jo'ó laca co' ngua ti' ngu', lo'o cualya, lo'o cuii. Xcui' cha' cuxi ngua'ni ngu' li'. Cuentya ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', bi' laca cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: Ngu' Israel laca lcaa mä; nguta'a yu'u mä tu'ba yija lo natí' btyi, nacui ycui' Ndyosi.

¿Ni cha' laca ná ngua'ni tlyu mä 'na tyempo bi' lo'o ndyujuui mä na'ní bi'?

Sí'i na tyucui tyiquee mä nda mä na'ní bi', cha' caca ni' msta'na.

⁴³ Ndyi'ya lo'o mä ji'i ni'i sube ji'i jo'ó Moloc,

ndyi'yalo'o mä ji'i sca cuii nu laca jo'ó Renfán;

tucua tya'a jo'ó bi' ngüiñá mä cha' caca jo'ó bi' xu'na mä.

Bi' cha' cua'ni na' cha' tsaa lo'o ngu' xa' tsu' ji'i mä nde chaca chalyuu nu tyijyu' la;

tsaa mä chaca tsu', nde quichí Babilonia cha' chcube' mä cajua.

Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nguscua jyo'o cusu' cha' ji'i Ni lo quityi nu ngua sa'ni.

⁴⁴ 'Nguta'a yu'u jyo'o cusu' ji'na ca lo natí' btyi. Ntsu'u sca ni'i quihi na'ní ti ji'i ngu', nu ndyi'ya lo'o ngu' ji'i ndya'a ngu', cha' ndyi'u ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya ni'i quihi bi'.

Ycui' Ndyosi ngulu'u cña ji'i jyo'o Moisés bi' ñi'ya nu cuiñá ngu' ni'i bi'. ⁴⁵ Nu lo'o ngujuii nu Moisés bi', li' ngusubi Ni ji'i jyo'o Josué cha' caca yu loo ji'i jyo'o cusu' ji'na. Lo'o ni'i quihi bi', ñaa lo'o ngu' ji'i lo'o ndyalaa ngu' loyuu re. Li'ngulo'o ycui' Ndyosi ji'i xa' la ñati, ngulo'o Ni ji'i lcaa ngu' ca tysi bi', cha' tyanu yuu re laja ti. Nguxtyanu ngu' ji'i ni'i quihi bi' to' tysi sca ñati hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa tyempo lo'o ngua jyo'o David loo ji'i ngu'. ⁴⁶ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i nu David bi'. Li'ngua ti' David cuiñá sca ni'i su caca tysi ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ndyosi laca loo ji'i ñati ji'i Jacob. ⁴⁷ Pana ná tso'o nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni David jua'a; nu lo'o cua nguluu sñi' jyo'o David nu ngua naa Salomón, li' nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i yu cuañi' bi', cha' cuiñá yu ni'i bi'. ⁴⁸ Lo'o ycui' Ndyosi ni, ná ntaja'a Ni tyanu Ni ne' ni'i nu ngüiñá ñati ti, cha' laca ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa ca chalyuu. Ñi'ya nguscua sca jyo'o cusu' cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi tya sa'ni la:

⁴⁹ Ntsu'u tysi na' nde cua, nacui ycui' Ndyosi nu Xu'na na.

Sca ti na' ndyi'ya loo na' ji'i tyucui ña'a chalyuu, nacui Ni, bi' cha' ná ca cuiñá sca ñati chalyuu sca ni'i su tysi'na', nacui Ni, ná ntsu'u su xtyii cña' na'.

⁵⁰ Ycui' na' ngüiñá na' lcaa na nu ntsu'u tyucui ña'a chalyuu.

⁵¹ Tya nchcui' la Esteban lo'o ngu' cusu' li':

—Ná ntaja'a mä taquiya' mä cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o mä. Tacalya tsa hique mä, cha' ná nduna mä cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; jua'a lcaa tsä chii' nti' mä lo'o ncliyacua ti' mä cha' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi. La cui' ñi'ya ngua'ni jyo'o cusu'ji'na cha' cuxi sa'ni, la cui' jua'a ndyu'ni mä juani. ⁵² Cua nguxcube' jyo'o cusu' ji'na ji'i lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati cua sa'ni. Cua ndyujuuii ngu'bi'ji'i jyo'o cusu' nu nguscua cha' ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: "Tyalaasca ñati nde

chalyuu re; xcui' lubii tsa cresiya ji'i
yu bi' caca", nacui jyo'o cusu' bi'. Lo'o
jua'a tsubi' ti cua ndyalaa la cui' ñati
nu nchcui' quityi cha' ji'i. Chiya'a tsa
ngua'ni mä nu lo'o ndyujuii mä ji'i
yu. ⁵³ Xca ji'i ycui' Ndyosi laca nu nda
cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o mä sa'ni la,
cña nu ngulo ycui' Ni ji'i mä laca cha'
bi'. Tya ntsu'u quityi bi' ji'i mä juani,
pana ná ntaja'a mä taquiy'a' mä ji'i
cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o mä
lo quityi bi'.

Ndyujuii ngu' ji'i Esteban

⁵⁴ Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu
nchcui' Esteban, ngua ñasi' tsa ngu'
li', tyala tsa ndi'i cloo ngu' cha' ñasi'
ngu'. ⁵⁵ Nxña'a Esteban nde cuá, li'
na'a yu sca xee tlyu tsa nu ngua'ni
Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ña'a yu ji'i; xee
ji'i ycui' Ndyosi ngua bi'. Lo'o li' na'a
yu ji'i ycui' Jesús ndu la'a tsu' cui' ca su
ntucua ycui' Ndyosi.

⁵⁶ —Ña'a mä yi'a —nacui Esteban
ji'i ngu' li'—, cua ngusaala ycui'
Ndyosi nde cuá —nacui—. Cua na'a
na' ji'i ycui' nu nda Ni ji'i lijya cha'
laca yu ñati, ndu yu la'a tsu' cui' ca su
ntucua ycui' Ndyosi.

⁵⁷ Cuii tsa ngusi'ya ngu' li', ndacu'
ngu' jyacä ngu' cha' nga'aa nti' ngu'
cuna ngu' cha' nu nchcui' Esteban.

⁵⁸ Ntejeya' ngu' ji'i nu Esteban bi', lo'o
li' yala ntchaa ngutu'u ngu' ndyaa
lo'o ngu' ji'i yu nde to' quichi. Li' ngu'
ngu' quee ji'i yu cha' cujuii ngu' ji'i
yu, pana ngusta ngu' bi' ste' ngu' ca
su ndu sca yu cuañi' nu naa Saulo.
⁵⁹ Laja lo'o ngu' quee ji'i nu Este
ban bi', nchcui' yu lo'o Jesús:

—Jesús Xu'na na' —nacui Esteban—, cua'ni nu'u cha' tso'o qui'ya
nu'u cresiya jna'.

⁶⁰ Li' ngucha sti' yu lo'o lye tsa
nchcui' yu chaca quiya':

—Xu'na na' —nacui yu—, ná sta
nu'u qui'ya ji'i ñati re cha' ngu' ngu'
quee jna' —nacui Esteban ji'i Jesús.

Lo'o jua'a tsa tsiya' ca ngujuii yu li'.

8

Tyaala tsa Saulo ji'i ñati ji'i Jesu cristo

¹ Tso'o tsa ngua ti' nu Saulo bi', cha'
cua ndyujuii ngu' ji'i Esteban. La cui'
tsa bi' nguxana yu, ti'i tsa nchcube'
yu ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o
Jesucristo ca quichi Jerusalén. Lya'
tsa ti' yu ji'i ngu' bi'; bi' cha' ngusñi
ngu' tyucuii, ndyaa ngu' xa' la quichi
nde loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'a
loyuu su cuentya Samaria. Pana nu
tii'tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i
Jesucristo tya clyo ni, ndyanu ngu' bi'
nde Jerusalén. ² Lo'o jua'a ntsu'u ngu'
nu xñi'i tsa ti' xqui'ya cha' ngujuii
Esteban. Tyu yta'a ngu' bi', ngu' nu
tyucui tyiquee ngu' ndyu'ni tlyu ngu'
ji'i ycui' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu'
bi' ji'i jyo'o Esteban ca su nguatsi';
jua'a nxi'ya tsa ngu' nu ndyaa lo'o ji'i
bi'. ³ Lo'o nu Saulo bi' ni, ngua ti'
yu cha' lye tsa xcube' yu ji'i lcaa ñati
ji'i Jesucristo li'. Ndyatí yu ca ni'i ji'i
ngu', ntejeya' yu ji'i ngu' qui'yu bi',
ntejeya' yu ji'i ngu' cuna'a bi', cha'
tyaa lo'o yu ji'i ngu' ne' chcuá.

Ndyalaa cha' ji'i Jesús loyuu su cuentya Samaria

⁴ Lo'o nu ngu' nu ndyaa xa' quichi
bi' ni, nda ngu' cha' ji'i Cristo nu
Xu'na na lo'o ngu' lcaa quichi ca su
ndyaa ngu'.

⁵ La cui' jua'a ndya'a
sca ñati nu naa Felipe, ndyaa yu nde
loyuu su cuentya Samaria; li' ndyalaa
yu sca quichi ca bi', nda yu cha' ji'i
Jesucristo lo'o ngu' quichi bi'. ⁶ Tso'o
tsa ndyuna lcaa ngu' quichi cha' bi',
lo'o jua'a na'a ngu' cña tonu cuentya
ji'i ycui' Ndyosi nu ngua'ni Felipe slo
ngu'.

⁷ Ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o
tyu yta'a ngu' quicha, jua'a ngua'ni
yu cha' ndyaca tso'o ngu' nu ngusñi
cui'i cuxi ji'i. Cuii nxi'ya ngu' nu
ntsu'u cui'i cuxi ji'i, cuati ndu'u nu
cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi' ndyaa.
Lo'o jua'a ngua tso'o ngu' nu quicha
quiya', ngua tso'o ngu' nu nchcu' tyi
ijya. ⁸ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa
ngu' quichi bi' li'.

9 Quichi bi' ndi'i sca nu qui'yu nu naa Simón, ngu' cucha'q laca bi'. Nchcui' nu Simón bi' cha' ngu' tlyu laca y cui' ca; lo'o jua'a ngusñi ngu' quichi cha' nu nchcui', jlya ti' ngu' cha' laca nu Simón bi' sca ñati tlyu.
10 Ndaquiya' ngu' culiya' ji'i; lo'o jua'a ngu' ti'i, lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichi, lo'o nu sube, lcaa ngu' lo'o tya'a ngu' ndyuna tso'o ngu' lcaa cha' nu nchcui' nu Simón bi'.

—Cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i nu qui'yu re cha' cua'ni cua ña'a ca cña tonu nu nti' yu cua'ni yu —nacui ngu' quichi bi' li'.

11 Cua tyuú yija ngua'ni cucha'q nu Simón bi' ji'i lcaa ñati quicha, bi' cha' jlya ti' ngu' lcaa cha' nu nchcui' yu cucha'q bi', nu lo'o bilya tyalaa Felipe quichi bi'. **12** Li' ndyalaa Felipe ca bi', nda yu cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ngu' quichi; ndacha' yu ji'i ngu' ñi'ya caca si laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Felipe li', ngusñi ngu' cha' bi'; bi' cha' ntyucuatya yu ji'i lcaa ñati nu ngusñi cha' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a. **13** Lo'o y cui' Simón ni, ngusñi cha' bi' li', jua'a ntyucuatya Felipe ji'i. Li' lcaa tsä ndya'a lca'a ji'i Felipe, cha' ndube tsa ti' Simón lo'o na'a lcaa cña tonu nu ngua'ni nu Felipe bi'.

14 Li' ndyuna ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo nu ndyanu ca Jerusalén cha' lo'o ngu' Samaria bi', cua ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi. Cuati ngulo ngu' bi' cña ji'i Pedro lo'o Juan cha' tsaa ngu' ca loyuu su cuentya Samaria bi'. **15** Ndyalaa ngu' ca bi', li' nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa ngu' quichi nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca bi', ngüijña ngu' ji'i y cui' Ndyosi cha' ta Ni Xtyi'i y cui' Ni, cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

16 Bilya tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi', masi cua ntyucuatya Felipe ji'i ngu' nu lo'o ngua ti' ngu' caca ngu' ñati ji'i Jesucristo.

17 Ngusta ya' Pedro lo'o Juan hique ngu', li' ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

18-19 Na'a Simón cha' nu lo'o ngusta ya' ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo hique ngu', ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' li'. Nchcui' Simón lo'o ngu' bi' li':

—Ta na' cñi ji'i ma si xtyucua ma jna' cha' jua'a cua'ni na' xi cña jua —nacui Simón—. Lo'o na' ntä' cha' sta ya' na' hique ñati cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' —nacui.

20 —Stu'ba ti cua'ni tye y cui' Ndyosi jinu'u lo'o lcaa cñi jinu'u —nacui Pedro ji'i Simón li'—. Nu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi, ná taca ca caya' bi' —nacui—. **21** Ná ntsu'u cha' jinu'u lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' ná ta Ni chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u cña lo'o ya. **22** Culochu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u, cha' caca chcui' nu'u lo'o y cui' Ndyosi cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' jinu'u ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni nu'u. **23** Jlo ti' na' lcaa ña'a cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u, cha' tyaala tsa nu'u; ya' nu xña'a cua ntsu'u nu'u, bi' cha' ndacha' na' jinu'u juani cha' culochu'u nu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u.

24 Nguxacuí Simón cha' ji'i ngu' li':

—Cua'ni ma cha' tso'o chcui' ma lo'o y cui' nu Xu'na na cuentya jna' —nacui Simón ji'i ngu'—, cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' 'na —nacui—, cha' nga'aa cua'ni y cui' Ndyosi ñi'ya nu nacui ma jna'.

25 Quiña'a la cha' ji'i y cui' Ndyosi ngulu'u Pedro lo'o Juan ji'i ngu' li', nchcui' ngu' ñi'ya ngua lcaa cha' ji'i Jesús. Lo'o li' ndu'u ngu' yaa ngu' nde Jerusalén. Cla'be tyucuii nteje tacui ngu' tyuú quichi loyuu su cuentya Samaria, ngulu'u ngu' ji'i ngu' lcaa quichi bi' ñi'ya nu ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñati chalyuu.

*Ndyacua tya'a Felipe lo'o sca ngu'
Etiopía*

26 Lo'o li' nchcui' sca xcä ji'i y cui' Ndyosi lo'o Felipe:

—Nslo nu'u tyucuii nu ndu'u Jerusalén ndyaa nde quichi Gaza.

Tsaa nu'ü xi tyucuij bi' —nacuij xca bi' ji'i Felipe.

Nscua tyucuij bi' nde sca natij btyi su ná ntsu'u hitya. ²⁷ Li' ndu'u Felipe ndyaa tyucuij bi', lo'o li' na'a ji'i sca nu qui'yu ngu' Etiopía. Sca ñati tlyu laca nu cusu' bi', cha' laca yu loo ji'i lcaa cñi nu ntsu'u ji'i reina nu laca loo ji'i loyuu Etiopía bi'; nu cuna'a reina bi' ngua naa Candace. Cua ndyaa nu qui'yu bi' Jerusalén cha' cua'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. ²⁸ Li' nguxtyuü tyucuij ñaa yu cha' tyaa quichij ti yu. Ntucua yu ne' carreta nu ntojolaqui cuayu ji'i, nchcui' yu lo quityi nu nguscua jyo'o Isaías cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ²⁹ Nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Felipe li'; Xtyi'i ycui' Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'i Felipe nchcui' ndi'ya:

—Yaa nu'ü cha' jyacua ji'i carreta jua —nacuij Ni ji'i Felipe.

³⁰ Ngusna tsa Felipe ndyaa lca'a ji'i carreta li'. Sii' ti carreta ndya'a xi, lo'o jua'a ndyuna cha' nu nchcui' nu cusu' bi' lo quityi laja lo'o ntucua ne' carreta; la cui' quityi nu nguscua jyo'o Isaías ngua bi'. Li' nguxana nchcui' Felipe lo'o nu cusu' bi':

—¿Tsaa xi la? —nacuij Felipe ji'i.

—Tsa'a xi.

—¿Ha nchca cuayá' ti' nu'ü cha' nu nchcui' nu'ü lo quityi cua? —nacuij Felipe ji'i.

³¹ —Ná nchca jna' cha' ná ntsu'u nu culu'u 'na —nacuij nu cusu' bi' li'—. Tyacuí nu'ü ne' carreta re cha' tyaa na stu'ba ti.

Li' ndyaa tucua Felipe ne' carreta lo'o nu cusu' bi'. ³² Stu'ba ti nchcui' tyucuaa ngu' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu ntsu'u ya' nu cusu' bi'; la cui' laca' quityi su na'a cui'ya nu cusu' bi', la cui' se'i bi' nchcui' tyucuaa ngu' li'. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

Tsaa lo'o ngu' ji'i yu cha' cujuij ngu' ji'i, ñi'ya si laca yu sca xlya'.

Lo'o jua'a, ñi'ya ndu'ni xlya' nu ná nxí'ya lo'o nsi'yu ngu' quicha' hichu' ni',

jua'a cua'ni yu nu cala nde loo la; masi cujuij ngu' ji'i yu, ná sca cha' xacuij yu ji'i ngu' bi' li'.

³³ Lye tsa xcube'ngu'ji'i yu bi', cha' ná liñi cua'ni cuayá' ngu' nu laca loo ji'i yu.

La cui' jua'a, ná caca chcui' na cha' tya caja sñi' yu, xqui'ya cha' cua cujuij ti ngu' ji'i yu bi'; nga'aa tyiquee' tyi'i yu nde chalyuu li'.

Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

³⁴ Li' nchcuane nu cusu' Etiopía bi' ji'i Felipe:

—Cua'ni nu'ü cha' tso'o culu'u xi jna' lo quityi re —nacuij yu ji'i—. ¿Ti ji'i cujuij ngu' nacuij quityi re? —nacuij yu—. ¿Ha nguscua ca jyo'o cusu' Isaías cha' ji'i ycui' ca ti? ¿Ha sil'i cha' ji'i chaca nu qui'yu nguscua jyo'o cusu' bi'?

³⁵ Nguxacuij Felipe cha' ji'i nu cusu' bi' li'; ngulu'u Felipe ñi'ya nu ndyu'u cha' nu nscua lo quityi bi' ji'i, lcaa cha'ji'i Jesucristo ngulu'u ji'i nu cusu' bi'li'. ³⁶ Nu lo'o ndyaa ngu' tyucuij bi', li' ndyalaa ngu' ca su ntsu'u hitya. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o Felipe:

—Nde nscua hitya —nacuij yu—. ¿Ha ná cua'ni cha' tso'o ta chacuayá' tyucuatya nu'ü jna'?

³⁷ —Tso'o —nacuij Felipe ji'i—. Tso'o si chañi cha' tyucui tyiquee nu'ü ngusñi nu'ü cha' ji'i Jesucristo.

—Cua ngusñi na' cha' bi' tu'ni —nacuij nu cusu' bi'—. Jlya ti' na' cha' sca ti Jesucristo laca Sñi' ycui' Ndyosi.

³⁸ Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o msu'ji'i cha' tsatü carreta ji'i cha' ca'ya nu cusu' bi' loyuu lo'o Felipe. Ndyaa ngu' lo hitya, ntyucuatya Felipe ji'i nu cusu' bi'li'. ³⁹ Ndye ntyucuatya ji'i, li' ndu'u ngu' lo hitya bi'. Hora ti ndyaa Felipe, ndyaa lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i cha' tsaa chaca se'i; nga'aa na'a nu cusu' bi' ji'i Felipe li'. Ndyaa nu cusu', nu ngu' Etiopía bi' ni, ndyaa yu ca loyuu quichij ti yu li'; jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu cusu' bi'li'. ⁴⁰ Nu lo'o ngua tii nu Felipe bi', cua ndyalaa quichij Azoto. Ndyaa nde su ndi'ji tyuü tya'a quichij cha' culu'u cha' ji'i Jesucristo ji'i ñati bi'. Ca tiya' la, li' ndyalaa Felipe nde quichij Cesarea.

9

Nguxcutsa'a y cui' Ndyosi cresiya ji'i Saulo

¹ Ña'q ti ñasi' tsa Saulo ji'i lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i y cui' nu Xu'na na. Nti' tsa Saulo xcube' yu ji'i ngu' bi', ña'q cuayá' nu cujuui yu ji'i ngu' nti' yu; bi' cha' ndyaa yu ca slo xu'na sti jo'ó ji'i ngu' judío. ² cha' nti' yu culo yu quityi chacuayá' ji'i cha' tsaa sca' yu ji'i ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo. Nti' yu tsaa yu quichi Damasco cha' culu'u yu quityi chacuayá' bi' ji'i ngu' nu laca loo ne' laa bi', nu laa ji'i ngu' judío bi'. Li' nti' Saulo sca' ji'i ñati ji'i Jesucristo quichi bi', cha' xtyuu yu tyaa lo'o yu ji'i ngu' nde Jerusalén; masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a, lcaa ti ña'q ñati bi' tejeya' yu ji'i ngu', nti' yu. ³ Ngusñi yu tyucuii ndyaa yu ca quichi Damasco bi' li'. Cua tyalaa ti yu quichi bi', li' tsi tsiya' ca ngua'a sca xee tlyu ji'i y cui' Ndyosi slo yu; lcaa su ndu Saulo ntyiji'i xee bi' lo yuu. ⁴ Nclyú yu lo yuu lo'o ndyuna yu cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o yu:

—Saulo, Saulo —nacui Ni—, ¿ni cha' laca lye tsa nxuu yta'a nu'u lo'o na'?

⁵ —¿Tilaca laca nu'u, Cusu'? —nacui Saulo.

—Jesús laca na' —nacui Ni—. Na nxuu yta'a nu'u lo'o na' laca —nacui Ni—. La cui' ca nu'u ndu'ni cha' quicha ti' y cui' nu'u. Ñi'yä nu ndu'ni sca toro, jua'a ndu'ni nu'u; na ntyiji'i quiya' toro la cui' se'i su ndatu ngu' yaca cha siyu' ni', lo'o jua'a nu'u, ndu'ni ñu'u ji'i y cui' ca ti nu'u.

⁶ Lye tsa nchcuá Saulo cha' ndyutsii yu li'.

—¿Ñi'yä nu nti' nu'u cha' cua'ni na', Xu'na? —nacui Saulo li'.

—Tyatü nu'u ni —nacui Jesús ji'i— cha'tye tyalaa ca quichi Damasco jua. Ca ndacua ndi'i sca ñati nu culu'u jinu'u ñi'yä caca cña nu cua'ni nu'u cuentya jna'.

⁷ Ndyutsii tsa ngu' yta'a ndya'a Saulo, nga'aa ngua chcui' ngu' li'; cua ndyuna ngu' cha' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o Saulo, masi ná na'a ngu'

ji'i Ni, tilaca laca nu cua nchcui!. ⁸ Li' ndatu Saulo, ngusaala yu cloo yu; pana nga'aa ngua ña'a yu, ngua talya loo yu tsiya' ti. Li' ntejeya' chaca ñati ya' yu cha' nga'aa ngua ña'a yu, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde quichi Damasco. ⁹ Sna tsä ndyanu yu sca ni'i ti; ná sca na ndyacu yu chu' sna tsa, ni xixi ca na, ná ndyo'o yu, lo'o xcui' talya ña'a xee cloo yu.

¹⁰ La cui' quichi Damasco ndi'i sca nu qui'yu nu naa Ananías, nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo. Ñi'yä laca lo'o nchcui' xcalá na, jua'a nchcui' y cui' nu Xu'na na lo'o Ananías bi'.

—Ananías —nacui Ni.

—Nde ti nga'a na', Xu'na —nacui Ananías.

¹¹ —Yaa nu'u toni'i ji'i Judas nu ntucua to' calle liñi bi' —nacui nu Xu'na na—, yaa xcuane nu'u ji'i ngu' bi' si ndi'i Saulo nu ca tyi quichi Tarso ndacua. Nta' cha' tsaa nu'u ca slo yu bi', xqui'ya cha' nga'a yu nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi Sti na' juani. ¹² La cui' jua'a cua ngua'ni Ni cha' nchcui' xcalá yu; laja xcalá yu na'a yu jinu'u cha' ndyaa nu'u slo yu cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i cloo yu, cha' sta ya' nu'u lo yu cha' tyaca tso'o cloo yu chaca quiya'.

¹³ —Xu'na —nacui Ananías—, tyuu quiya' cua ndañi cha' nu nchcui' ngu' ji'i nu Saulo bi', cha' tyaala tsa yu ji'i ñati jinu'u nu ndi'i nde quichi Jerusalén. ¹⁴ Lo'o juani cua ndyalaa yu quichi re, ndyi'ya lo'o yu ji'i quityi chacuayá' ji'i xu'na sti jo'ó cha' sca' ji'i cua, lcaa ngu' yta'a ya nu ngusñi ya cha' ji'i y cui' nu'u.

¹⁵ Nguxacui y cui' nu Xu'na na cha' ji'i Ananías li':

—Ntsu'u cha' tsaa nu'u ca slo nu Saulo bi' —nacui Ni ji'i—. Cua ngusubi na' ji'i yu cha' cua'ni yu cña jna' —nacui Ni—. Tsaa yu bi' ca slo ngu' xa' loyuu, tsaa yu ca slo nu laca xu'na loyuu tyijyu', lo'o jua'a tsaa yu ca slo yta'a mä, nu ngu' Israel bi'. Ta yu cha' jna' lo'o lcaa ñati ca su yta'a yu, bi' laca cña jna' nu cua'ni yu.

¹⁶ Culu'u na' ji'i yu ñi'yä cha' ti'i nu

tyacua ji'í yu lo'o ta yu cha' jna' lo'o ñati.

¹⁷ Li' ndyaa Ananías slo Saulo ca to' tyi Judas bi'. Ndyatí Ananías ni'í, ngusta ya' yu lo Saulo, nchcui' yu lo'o nu Saulo bi' li'.

—Saulo, tya'a na' —nacui' yu—. La cui' Jesucristo nu laca Xu'na na cua ngulu'uloo Ni jinu'u tyucui su lijya nu'u ca quichi re. Lo'o nu juani cua ngulo nu Xu'na na cña 'na cha' cña na' slo nu'u cha' cua'ni na' jo'o ji'í cloo nu'u, cha' caca ña'a nu'u chaca quiya'; bi' cha' lijya na' slo nu'u juani, xqui'ya cha' nti' Xtyi'i y cui' Ndyosi tyanu ne' cresiya jinu'u.

¹⁸ Nu lo'o ndyalaaloo cloo Saulo, ngua ti' yu cha' ngutu'u sca na cloo yu, ñi'yä si laca sa yu'be quiiji. Hora ti ngua tso'o cloo yu li', ña'a tso'o yu chaca quiya!. Li' ntyucuatya Ananías ji'í yu. ¹⁹ Lo'o li' ndyacu Saulo cha' quiye juersa ji'í yu chaca quiya!, cha' ñi'yä ngua yu tya tsubi' la, jua'a ndyaca yu chaca quiya!. Li' stu'ba nguti'í yu xi lo'o ñati ji'í Jesucristo ca quichi Damasco bi'.

Nchcui' Saulo cha' ji'í Jesucristo lo'o ngu' quichi Damasco

²⁰ Hora ti nguxana Saulo ndya'a yu lcaa ne' laa ji'í ngu' judío quichi bi', ngulu'u yu ji'í ngu' cha' chañi cha' laca Jesús nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi.

²¹ Quiña'a tsaa ngulacua ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

—¿Ha si'i Saulo jua laca nu lye tsa nchcube' ji'í ñati ji'í Jesucristo ca quichi Jerusalén? —nacui' ngu' ji'í tya'a ngu'—. ¿Ha si'i nu jua laca nu ndyalaa nde quichi re cha'sca' ji'í ñati bi', cha' caca cuayá' ji'í ngu' ca slo xu'na sti jo'ó?

²² Lye la ngulu'u Saulo ji'í ngu' cha' chañi cha' Cristo laca y cui' Jesús, la cui' nu cua nda y cui' Ndyosi ji'í yaa chalyuu. Nga'aa ngujui la ñi'yä nu xacui' ngu' cha' ji'í nu Saulo bi' li', lcaa tya'a ngu' judío nu ndi'í quichi Damasco bi'.

Ngulaá Saulo ji'í ngu' judío

²³ Cua nteje tacui tyuu tsa, li' nguane ngu' judío ji'í tya'a ngu' cha' cujuui' ngu' ji'í Saulo. ²⁴ Pana ngua tii Saulo cha' cua nti' ngu' cujuui' ngu' ji'í. Ca to' quichi bi' ntsu'u sca lo'o tlyu, xcui' quee laca lo'o bi'; cua tsa lo'o bi', lo'o jua'a lcaa to' lo'o bi' nga'a ngu' cuá cha' xñi ngu' ji'í Saulo. Ntsu'u ngu' cuá to' lo'o tsa talya. ²⁵ Ngua sca talya, li' ndyalaa xi tya'a ñati ji'í Jesucristo; ndyacu' ngu' que lo'o bi', cha' culo ngu' ji'í Saulo ne' lo'o. Li' ndyatí Saulo ne' sca chcubi tlyu, lo'o li' nda'ya ngu' ji'í Saulo, ngua'ya yu chaca chu' lo'o lo'o reta; ndu'u yu ne' chcubi li', ngusñi yu tyucui' ndyaa yu.

Ndyalaaloo Saulo ca Jerusalén

²⁶ Ndyalaaloo Saulo ca quichi Jerusalén li', ndyalaa yu slo ñati ji'í Jesucristo ca quichi bi'. Pana ndyutsii' ngu' bi' ji'í Saulo, cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngusñi yu cha' ji'í Jesús. ²⁷ Li' ndyaa lo'o Bernabé ji'í yu slo ngu' nu ngua tsa'a ji'í Jesucristo tya clyo, cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Cua na'a Saulo re ji'í y cui' nu Xu'na na —nacui' Bernabé ji'í ngu'—. Cua na'a yu ji'í y cui' Jesús nu lo'o ndya'a yu nde quichi Damasco, nchcui' Ni lo'o yu li' —nacui—. Lo'o jua'a ná ndyutsii' Saulo li', ngulu'u yu cha' ji'í Jesucristo ji'í ngu' quichi bi'.

²⁸ Li' jlya tso'o ti' ngu' cha' nu nchcui' Bernabé ji'í Saulo, bi' cha' ndyanu Saulo lo'o ngu' quichi Jerusalén cha' tya'a ndya'a ngu' cña laca yu. ²⁹ Lo'o jua'a ná ndyutsii' yu, nda yu cha' ji'í y cui' Jesús lo'o ngu' quichi bi'. Pana ndi'í xi ngu' judío nu nchcui' cha' griego, nchcui' ngu' bi' lo'o Saulo li'; lye tsa nxuu tya'a ngu' lo'o yu li', hasta ngua ti' ngu' bi' cujuui' ngu' ji'í yu. ³⁰ Ngua tii nu ngu' tya'a ndya'a lo'o Saulo cha' nti' ngu' bi' cujuui' ngu' ji'í yu, bi' cha' ngutu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'í yu nde quichi Cesarea. Nchcui' ngu' lo'o Saulo li', cha'tso'o la si tyaa yu ca quichi Tarso.

³¹ Li' ndyaa ti'í ti ñati ji'í Jesucristo, masi ca loyuu Judea, masi ca loyuu Galilea, masi ca loyuu Samaria; lcaa

tsaq ndyaca tsa'a la ngu' cha' ji'i Jesucristo. Ndyu'ni tlyu ngu' ji'i Jesús, lo'o jua'a ndyu'ni ngu' lcaa cña nu ntí' ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha' cua'ní' ngu'. Xtyi'i ycui' Ndyosi nda juersa ji'i ngu' bi', lo'o jua'a ndyatu la ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesús li'.

Ngu'a ni Pedro jo'o ji'i Eneas

³² Lo'o nu Pedro bi' ni, ndya'a Pedro slo lcaa ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, lcaa ti quichi su ndi'i ngu' bi'. Li' ndyalaa yu ca su ndi'i ñati ji'i Jesucristo bi' ca quichi Lida. ³³ Lo'o jua'a ndi'i sca nu qui'yu quicha nu naa Eneas quichi bi'; cua nchcui' tyacu'í yu, cua snu' yijá ntsiya yu lo qui'ña li'. ³⁴ Li' nchcui' Pedro lo'o yu quicha bi':

—Eneas —nacui— cua ngua'ni Jesucristo cha' ndyaca tso'o nu'u juani —nacui—. Bi' cha' tyatú nu'u, xcua tso'o late' lo qui'ña cua.

Hora ti ndatú Eneas li'. ³⁵ Lcaa ñati na'a ngu' ji'i nu Eneas bi', cha' ndyaca tso'o yu; na'a ngu' tya'a quichi tyi yu, lo'o jua'a ngu' quichi Sarón na'a ngu' ji'i yu. Li' ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na, ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'.

Ndyu'ú Dorcas chaca quiya'

³⁶ Cua ndi'i sca nu cuna'a nu naa Tabita nde quichi Jope, jua'a ñati ji'i Jesucristo laca ma' bi'. Dorcas nchcui' ngu' cha'cña ji'i ngu' griego ji'i ma'. Tso'o tsa tyiquee nu cuna'a bi', tso'o tsa nxtyucua ma' ji'i lcaa ngu' ti'i. ³⁷ Pana la cui' tyempo nu lo'o ndi'i Pedro quichi Lida, ngusñi sca quicha ji'i ma', ngujui ma' li'. Nu lo'o cua nguxcaata ngu' ji'i jyo'o, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i ngusta ngu' ji'i ca chaca ba'a ni'i bi' nde cua. ³⁸ Cua ngujui cha' ji'i ngu' cha' ndi'i Pedro quichi Lida, bi' cha'nguane nu ñati ji'i Jesucristo ji'i tucua tya'a ñati ji'i cha' tsaa ngu' cuane ngu' ji'i Pedro cha' cña yu hora ti, cha' cacua ti quichi Jope ndi'i quichi Lida bi'. Ngulaa ngu' slo Pedro li', nchcui' ngu' lo'o yu:

—Cua'ni cha' tso'o cña nu'u nde quichi Jope lo'o ya hora ti —nacui ngu' ji'i nu Pedro bi' li'.

³⁹ Hora ti ndu'u Pedro lijyá lo'o ngu' li'. Nu lo'o ndyalaa ngu' ca toni'i, ngulu'u ngu' ji'i Pedro macala su nscua jyo'o bi'. Ndi'i lcaa nu cuna'a ti'i ca slo, nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu' cha' cua ngujui. Nda ngu' cha' lo'o Pedro cha' quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni nu jyo'o bi' lo'o ngu', jua'a ngulu'u ngu' ji'i yu lcaa late' nu cua ngujyacu' nu jyo'o bi' cha' ta xlya'be ti ji'i ngu'. ⁴⁰ Nchcui' Pedro lo'o ngu' li':

—Tyu'u mä xi nde liya' —nacui yu ji'i ngu'.

Nu lo'o ndye ndu'u ngu' nde liya', li' ndyatu sti' Pedro nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. Nu lo'o ndye nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi, li' ndyaa yu nde su nscua jyo'o bi', nchcui' yu lo'o jyo'o bi' li':

—Tabita —nacui yu—, tyatú nu'u juani.

Lo'o li' tsa tsya' ca nguxuti'i Tabita bi' cloo; li' nguxña'a ji'i Pedro, hora ti ndaca'a li'. ⁴¹ Ngusñi Pedro ya' ma', nguxatu' yu ji'i ma'; li' ngusi'ya yu ji'i ngu' nu ndi'i nde liya'. Hora ti ñaa nu ñati ji'i Jesucristo bi' nde ni'i lo'o lcaa nu cuna'a ti'i bi', na'a ngu' ji'i Tabita cha' cua ndyu'ú ma' chaca quiya'. ⁴² Lcaa ngu' quichi Jope ni, nu lo'o ndyuna ngu' ñi'ya ngua cha' ji'i nu cuna'a bi', ndube tsa ti' ngu' li'; quiña'a tsa ngu' bi' ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na li'. ⁴³ Ndyanu Pedro tyuu' tsaq quichi Jope bi' li'; to' tyi Simón nu cuityi qui'ji, ca bi' ndyanu yu.

10

Nchcui' Pedro lo'o Cornelio

¹ Ndi'i sca nu qui'yu nu naa Cornelio ca quichi Cesarea; laca Cornelio capitán ji'i sca latya ngu' sendaru nu nacui ngu' cha' latya Italiano laca ngu'. ² Ndyu'ni tlyu nu Cornelio bi' ji'i ycui' Ndyosi lo'o lcaa ngu' tya'a nga'a ti yu, masi ngu' xa' tsu' laca yu. Tso'o tsa tyiquee yu, nxtyucua tsa yu ji'i

ngu' ti'i. Lcaa tsə ntsu'u yu nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. ³ Lo'o li' ntsu'u sca tsə ndyalaa sca xcə ji'i ycui' Ndyosi slo yu bi', hora cua sna nde ngusii ndyalaa xcə bi'. Ñi'ya ngua si nchcui' xcalá ti yu, jua'a ngua cha' bi'. Li' nchcui' xcə bi' lo'o yu:

—Cornelio —nacui xcə ji'i yu.

⁴ Ndyutsii tsa Cornelio lo'o na'a yu ji'i xcə bi' li'.

—Xu'na —nacui yu—, ¿ñi'ya cha' laca nti' nu'u jna'?

—Cua ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu cua nchcui' nu'u lo'o Ni —nacui xcə bi'—. Lo'o jua'a cua na'a Ni cha' tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' ti'i, bi' cha' cua ndyi'u ti' ycui' Ndyosi jinu'u.

⁵ Juani culo nu'u cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' quichi Jope. Quichi bi' ndi'i sca nu qui'yu nu naa Simón, lo'o xtañi yu laca Pedro. ⁶ Cua ndyalaa yu toni'i ji'i chaca Simón nu laca cuityi quiji nu ntucua tyi cacua ti to' tyujo'o. Ta nu Simón Pedro bi' sca cha' lo'o nu'u, ni cña ntsu'u cha' cua'ni nu'u.

⁷ Ndu'u xcə ji'i ycui' Ndyosi bi', ndyaa li'. Lo'o li' ngusi'ya Cornelio ji'i tucua tya'a msu ji'i, lo'o ji'i sca sendaru nu ndu'ni cña ji'i; lo'o sendaru bi' ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. ⁸ Li' nchcui' Cornelio lo'o nu ca ta'a sna ngu'lcaa ña'a cha' nu ngua ji'i ycui' tsə; li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu'tsaqui'ya ngu'ji'i Pedro ca quichi Jope bi'.

⁹ Nguxee chaca tsə ndya'a ngu' nde tyucui Jope. Lo'o ndyalaa nde hora, xi tya lyiji tyalaa ngu' quichi bi'. La cui' hora bi' ndyacui Pedro ndyaa yu que ni'i cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. Jlyacua tsa que ni'i bi'. ¹⁰ Li' ntucua Pedro ntyute' tsa yu, jña tsa ti' yu cacu yu li'; na cua nguxana ndyique' ngu' scuaa, pana tya lyiji xi caque'. Lo'o li' ngua'ya xcalá yu, nchcui' xcalá yu ña'a nu ntucua ti yu que ni'i bi'. ¹¹ Laca cha' nxña'a yu nde cuə, na'a yu ngusaala ycui' Ndyosi nde cuə; ngutacui ñi'ya nti' sca tasá tlyu tsa nu ndyaaca' juu ca ta'a jacua jyaca, lijya ndati'i tasá bi' lo yuu. Jua'a ña'a nti' yu. ¹² Tyuu

tsa tya'a na'ni cuxi ntsu'u ne' tasá nu ndati'i nde lo yuu bi': ntsu'u na'ni nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni lu'be, lo'o jua'a ntsu'u cuaña. ¹³ Li' ndyuna Pedro cha' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu, ngua ti' yu:

—Pedro —nacui Ni ji'i yu—, cujuui clya nu'u ji'i na'ni cua cha' cacu nu'u ji'i.

¹⁴ —Ná nchca jna', Xu'na —nacui Pedro ji'i—. Ni sca quiya' bilya cacu na' cuaña' na'ni jua; na'ni cuxi laca jua cuentya ji'i cuare.

¹⁵ Xa' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu li':

—Ná tso'o ñacui nu'u cha' na'ni cuxi laca jua, si cua nacui ycui' Ndyosi cha' lubii ni'.

¹⁶ Sna quiya' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Pedro jua'a, li' ndyuco'o tasá bi' ndyaa nde cuə chaca quiya', ña'a ndacui ti lo'o juu. ¹⁷ Laja lo'o ndube tsa ti' Pedro, cha' ná ngua cuayá' ti' yu ni cha' laca nchcui' xcalá jua'a, li' ndyalaa ngu' bi' to' ni'i; la cui' nu ca ta'a sna ngu' nu ngulo Cornelio cña ji'i cha' cəa ngu' laca ngu' bi'. Cua nchcuane ngu' ji'i ngu' quichi mala ntucua tyi Simón nu laca cuityi quiji, jua'a ndyalaa ngu' to' ni'i. ¹⁸ Li' cuii' ndacha' ngu' ji'i nu laca tyi si nga'a Simón Pedro. ¹⁹ Laja li' quiña'a tsa ngulacua ti' Pedro ni cha' nchcui' xcalá yu, lo'o li' nchcui' Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o yu:

—Cua ndyalaa sna tya'a ñati nclyaná ngu' jinu'u —nacui Ni ji'i Pedro ña'a ntucua ti yu que ni'i—. ²⁰ Cua'ya nu'u yala ti cha' tsaa nu'u lo'o ngu' re. Ná cube ti' nu'u cha' ji'i ngu', na' ngulü cña ji'i ngu' cha' cəa ngu' ca nde.

²¹ Li' hora ti ngua'ya Pedro cha' chcui' lo'o ngu' bi'.

—La cui' na' lacə nu ndya'a ma nclyaná ma —nacui Pedro ji'i ngu'—. ¿Ni cña cua'ni ta na' ji'i ma nti' ma?

²² —Cua ngulo nu cusu' Cornelio cña ji'i ya cha' cəa ya ca nde —nacui ngu' ji'i Pedro—. Tso'o tsa tyiquee nu Cornelio bi', ndu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a tso'o tsa nchcui'

lcaa ngu' judío tya'a nu'u ji'i nu cusu' bi'. Cua ndacha' xcä ji'i ycui' Ndyosi ji'i Cornelio cha' ta yu ji'i ya ca ya ca nde, caqui'ya ya jinu'u cha' tsaa na ca slo nu cusu' bi', ca quichi Cesarea. Ntsu'u cha' cuna ycui' Cornelio cua ña'a ca cha' nu chcui' nu'u lo'o.

²³ —Tyäa mä ni'i —nacui Pedro ji'i ngu'—. Ntsu'u su caja' ma ca nde. Ca la quee tsaa na cajua.

Nguxee chaca tsä, li' ndu'u ngu' quichi Jope ndyaa ngu', ndyaa ngu' lo'o tucua sna tya'a ñati ji'i Jesucristo nu ca tyi quichi bi'.

²⁴ Tsä nchca tyucuua ndyalaa ngu' quichi Cesarea. Nga'a Cornelio nta-jatya ji'i ngu'; cua laca ndyu'u ti'i ngu' toni'i ji'i, lcaa ñati tya'a nu cusu' lo'o tya'a ndya'a ti ngu'. ²⁵ Nu lo'o ndyalaa Pedro to' tyi Cornelio, li' ndu'u nu cusu' ñaa nde liya', ndyatü sti' nde loo Pedro cha' cua'ni tlyu ji'i yu ngua ti' Cornelio, ñi'yä ndu'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi. ²⁶ Hora ti ndaya' Pedro ya' Cornelio, nguxatu yu ji'i nu cusu' bi' li'.

—Tyatü nu'u, cusu' —nacui Pedro ji'i—, tyucuua na laca na ñati chalyuu ti.

²⁷ Tya nchcui' la Pedro lo'o ngu' lo'o ndyatü ngu' ndyaa ngu' ni'i. Li' na'a Pedro cha' cua quiña'a ñati ndyu'u ti'i ni'i bi'. ²⁸ Nda Pedro cha' lo'o ngu' bi' li':

—Jlo ti' ma cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'i cua nu laca ya ngu' judío, cha' tyu'u ti'i ya lo'o cu'mä ngu' xa' tsu' —nacui Pedro ji'i ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' tyatü ya ni'i ji'i ngu' xa' tsu' —nacui—. Pana cua ngulu'u ycui' Ndyosi jna' cha' ná tso'o chcui' na' ji'i xa' ñati cha' ñati cuxi laca ngu', cha' si'i ñati lubii laca ngu', masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. ²⁹ Bi' cha' lijya na' ca nde juani. Nu lo'o ndyalaa ti msu jinu'u ca slo na', hora ti ndu'u na' lijya na' lo'o ngu' re; nga'aa nchcui' tsa na' lo'o msu bi'. Bi' cha' juani, ¿ni cña cua'ni ta na' ji'i cu'mä nti' mä?

³⁰ Nguxacui Cornelio cha' ji'i Pedro li':

—Cua ngua jacua tsä nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi su nga'a na' ni'i re —nacui ji'i Pedro—, lo'o hora ti ndyalaa sca ñati slo na' nu lacu' late' ngati, hasta ntyiji'i xee ndubi lo late' bi'. Hora cua sna nde ngusii ndyalaa yu bi', nu lo'o bilya cacu na' li'.

³¹ Nchcui' yu bi' lo'o na': "Cornelio", nacui yu, "cua ndyuna ycui' Ndyosi cha' nu nchcui' nu'u lo'o Ni, jua'a cua na'a ycui' Ni cha' tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' ti'i; bi' cha' cua ndyi'u ti' ycui' Ndyosi jinu'u. ³² Juani culo nu'u cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' quichi Jope; quichi bi' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Simón, lo'o xtañi yu laca Pedro. Tsaa ngu', tsaa cachä' ngu' ji'i yu cha' caa yu ca nde. Cua ndi'i yu to' tyi chaca Simón nu laca cuityi quiji nu ntucua tyi cacua ti to' tyujo'o. Nu lo'o tyalaa yu ca nde, li' culu'u yu sca cha' nu tso'o tsa jinu'u." ³³ Jua'a nacui ñati bi' jna' —nacui Cornelio—. Bi' cha' hora ti ngulo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' ca su ndi'i nu'u. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ndyalaa nu'u slo na' juani; bi' cha' cua ndyu'u ti'i lcaa tya'a ya se'i ti chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, cha' cuna ya lcaa cha' nu cua nda ycui' Ni lo'o nu'u cha' chcui' lo'o ya.

Cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu' slo Cornelio

³⁴ Li' nguxana Pedro ngulu'u yu ji'i ngu' bi':

—Juani cua ngua cuayá' ti' na' cha' stu'ba tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o lcaa ñati chalyuu —nacui—. ³⁵ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu nu chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ni, ñati nu ndu'ni lcaa ña'a cha' nu nti' Ni. ³⁶ Cua nda ycui' Ndyosi cha' lo'o ya nu laca ya ngu' Israel, cha' ti ti tyi'i cresiya ji'i ñati chalyuu xqui'ya Jesucristo, nu laca Xu'na lcaa ñati. ³⁷ Jlo tso'o ti' ma ña'a cha' nu nteje tacui tya tsubi' la loyuu re, su ca tyi ngu' judío. Clyo nda Juan cha' bi' lo'o ngu' nu lo'o ntyucuatyá ji'i ngu', li' nda Jesús cha' bi' lo'o ngu' ca loyuu su cuentya Galilea. Tiya' la li'

nda Jesús cha' bi' lo'o lcaa ngu' ty'a'a ngu' Israel. ³⁸ Jlo ti' ma ñi'ya nguti'í Jesús chalyuu, la cui' Jesús Nazaret. Cua ngusubi ycui' Ndyosi Sti yu ji'í Jesús, nda la Ni juersa ji'í nu Jesús bi' nu lo'o ndyalaa Xtyi'í ycui' Ni lo yu. Lcaa su nguta'á yu ngua'ni yu cha' tso'o lo'o ñati, lo'o jua'á ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' nu quicha tsa, masi ñati nu ntsu'u tsa cha' ti'í ji'í xqui'ya cha' ngusñi cui'í cuxi ji'í ngu'. Ngua'ni Jesús cña jua'á, cha' nguxtyu-cua ycui' Ndyosi ji'í yu. ³⁹ Cua na'á ya lcaa cña nu ngua'ni Jesús ca quichi Jerusalén, lo'o jua'á cña nu ngua'ni yu lcaa quichi tyi ngu' judío ty'a'a ya. Na cua nguta'á ya lo'o yu, bi' cha' chañi cha' nu nchcui' ya lo'o ma. Li' ntejeya' ngu' ji'í Jesús, ngujui'í ca'á ngu' ji'í yu lo crusi; jua'á ngujuii yu li!. ⁴⁰ Pana nu lo'o ndya'a sna tsa, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya!. ⁴¹ Li' ndu'u tucua yu nde su ndi'í ya; ná na'á lcaa ngu' quichi bi' ji'í yu, cua laca ti ñati ty'a'a ya na'á ya ji'í yu. Cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'í ya cha' culu'u ya cha' ji'í ycui' Ni ji'í xa' ñati, bi' cha' cua na'á ya ji'í Jesús lo'o ndyu'ú yu chaca quiya!. Stu'ba ti ndyacu ya lo'o ycui' yu li!. ⁴² Tya li' cua ngulo Jesús cña ji'í ya cha' ta ya cha' liñi ji'í ycui' lo'o ñati, cha' cua nda ycui' Ndyosi cña ji'í nu Jesús bi', cha' cua'ni cuayá' yu ji'í lcaa ñati chalyuu, masi nu cua ngujuii, masi nu tya lu'ú. ⁴³ Na cua nguscua jyo'o cusu' xi cha' lo quityi ji'í ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni; lcaa quityi bi' nchcui' cha' ntsu'u cha' caq sca ñati tlyu lo yuu chalyuu tyempo nde loo la; bi' laca nu cuityi yabe' nu ntsu'u ji'í lcaa ñati, si xñi ngu' cha' ji'í yu, nacui' cha' nu nscua lo quityi bi!. Na cua ndyalaa yu bi' lo yuu re juani, Jesús naa yu.

Ndyanu Xtyi'í ycui' Ndyosi ne' cre-siya ji'í ngu' xa' tsu'

⁴⁴ Tya ndu Pedro nchcui' lo'o ngu' bi', lo'o li' ndyalaa Xtyi'í ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'í lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nclyu'u Pedro ji'í

ngu'. ⁴⁵ Ndube tsa ti' ñati ji'í Jesucristo ty'a'a ndya'a Pedro. Ngu' judío laca ngu' bi', bi' cha' ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o ngu' xa' tsu', cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'í ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'í ngu'. ⁴⁶ Li' jlo ti' nu ngu' judío bi', cha' chañi cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'í ycui' Ni ji'í Cornelio lo'o ji'í ty'a'a yu, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nchcui' ngu' bi' cha'cña ji'í ngu' xa' quichi, masi bilya chcui' ngu' jua'á nquicha'. Lo'o jua'á lye tsa ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'í ycui' Ndyosi. Li' nchcui' Pedro lo'o ty'a'a ndya'a yu:

⁴⁷ —Ñi'ya nu lo'o ndyanu Xtyi'í ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, la cui' jua'á cua ndyanu Xtyi'í ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'í ngu' re juani —nacui' Pedro ji'í ty'a'a ndya'a yu—, bi' cha' tso'o la si tyucuatya na ji'í ngu' re.

⁴⁸ Li' nchcui' ngu' bi' lo'o ñati ty'a'a Cornelio bi':

—Tso'o la si tyucuatya ya ji'í ma juani, cha' ca cuayá' ti' ngu' quichi re cha' ñati ji'í Jesucristo laca ma.

Lo'o li' xa' nchcui' nu ngu' ca tyi lo'o Pedro cha' tyanu yu la xi lo'o ngu' bi'.

11

Nchcui' Pedro lo'o ñati ji'í Jesucristo ca Jerusalén

¹ Cua ngujui cha' ji'í quiña'á ñati nu ndi'í loyuu su cuentya Judea, cha' lo'o ngu' xa' tsu' cua ngusñi ngu' cha' ji'í Jesús; cua ngujui cha' ji'í ngu' nu ngua tsa'á ji'í Jesucristo tya clyo, lo'o jua'á cua ngujui cha' bi' ji'í lcaa ñati ji'í Jesucristo nu ndi'í ca bi!. ² Bi' cha' lo'o nguxtyuú Pedro ñaa yu nde quichi Jerusalén, ndyacua tya'a yu lo'o xi ngu' judío nu ngusñi cha' ji'í Jesús, pana ña'á ti tya tiji' ti' ngu' ji'í cha' cusu'. ³ Li' nchcuane ngu' ji'í Pedro:

—¿Ni cha' laca ndyaa nu'ú slo ngu' xa' tsu'? —nacui' ngu' ji'í Pedro—. ¿Ni cha' laca ndyacu nu'ú stu'ba ti lo'o ngu' bi'?

⁴ Li' nchcui' Pedro lo'o ngu' ñi'ya nu ngua lo'o ndyaa yu slo ngu' bi':

⁵ —Ngua sca tsá nga'á na' ca quichi Jope —nacui' Pedro—. Laja lo'o

nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi, li' ñaa sca xcalá na'. Laja lo'o nchcui' xcalá, li' nguxña'a na' nde cuā; ñi'yā sca tasá tlyu, jua'a ña'a na nu lijyā ndati'i nde cuā cha' ca'ya nde lo yuu. Ca ta'a jacua jyaca tasá bi' ntucua juu, jua'a tso'o ti lijyā tasá bi' ndati'i lo yuu ca su nga'a na!. ⁶ Li' na'a tsa na' ji'i na nu ntsu'u ne' tasá bi', cha' na'a na' cha' ntsu'u tyuū tsa lo na'ni: ntsu'u na'ni nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni tyaala, lo'o jua'a ntsu'u cuaña, ntsu'u na'ni lu'be. ⁷ Li' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o na': "Pedro", nacui Ni, "cujuui clya nu'u ji'i na'ni cua cha' cacu nu'u ji'i".

⁸ Lo'o li' nguxacui' na' cha' ji'i Ni: "Ná nchca 'na cacu na'ni nu ña'a jua'a, Xu'na", nacui na'ji'i Ni. "Ni sca quiya' bilya cacu na'ji'i na'ni cuxi jua, cha' nchcui' cuare cha' ná tso'o cacu ya na'ni nu ña'a jua'a." ⁹ Li' xa' nguañi nchcui' y cui' Ni nde cuā: "Ná tso'o ñacui nu'u cha' laca bi' na'ni cuxi, cha' na cua nacui y cui' Ndyosi cha' laca bi' na'ni lubii". ¹⁰ Sna quiya' nteje tacui cha' bi' su nga'a na', li' nguxtyacui tasá bi' ndyaa nde cuā chaca quiya'.

¹¹ Hora ti ndyalaa sna tya'a ñatí ca ni'i su nga'a na' li'. Cua ngulo sca ngu' quichí Cesarea cña ji'i ngu' bi', cha' cāq ngu' su ndi'i na'. ¹² Nchcui' Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na'li', cha' ná culacua tsa ti' na', cha' tsa'a na' lo'o ngu' bi'. Ca ta'a scua ñatí re ndyaa ngu' lo'o na' slo ñatí bi' ca quichí Cesarea. ¹³ Li' nda nu cusu' bi' cha' lo'o ya ñi'yā ngua cha' bi'. Cua na'a yu sca xcā ji'i y cui' Ndyosi nu ndyatí lijyā ni'i ji'i yu cha' ta sca cha' lo'o yu: "Culo nu'u cña ji'i msu jinu'u", nacui xcā bi' ji'i nu cusu' bi', "cha' tsaa msu ca quichí Jope, cha' tsaa cacha' ji'i Simón Pedro cha' cāq yu ca nde. ¹⁴ La cui' Simón bi' ta cha' lo'o nu'u, lo'o lcaa tya'a nu'u, cha' caja ñi'yā nu cua'ní lyaá y cui' Ndyosi ji'i ma.". Jua'a nacui xcā bi' ji'i nu cusu' bi'. ¹⁵ Li' ndyalaa ya ca to' tyi ngu' bi'. Nguxana na' ngulu'u na' cha' ji'i ngu', lo'o li' hora ti ngua'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi lo ngu'. La cui' ñi'yā ndyanu Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya

ji'na nu ngua tya clyo, la cui' jua'a ndyanu Xtyi'i Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi'li'. ¹⁶ Ntsu'u ti' na'li', cha' tya tsubi' la nchcui' y cui' nu Xu'na na lo'o na ndi'yā: "Tsubi' cua ntyucuatya Juan ji'i ñatí lo'o hitya ti", nacui, "pana xa' ña'a cua'ni y cui' Ndyosi cha' caca lubii cresiya ji'i ma' nu lo'o tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma'". ¹⁷ Na cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni ji'i ngu' xa' tsu' la cui' ñi'yā nu nda Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'na, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na; bi' cha' ná tso'o si cua'a na cña nu ndu'ni y cui' Ndyosi lacua.

¹⁸ Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu', nga'aa ngua chcui' tyaala ngu' bi' lo'o Pedro. Li' ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi. Ndi'yā nchcui' ngu' lo'o Ni li':

—Ndyosi Sti ya, tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' xa' tsu', masi si'i ngu' judío laca ngu' bi' —nacui ngu' ji'i y cui' Ndyosi—. Ndu'ni nu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'.

Ñati ji'i Jesucristo nde quichi Antioquia

¹⁹ Cua sa'ni xi ngua lo'o ndyuujiu ngu' ji'i Esteban, lo'o la cui' tyempo bi' ngua ti' ngu' xcube' ngu' ji'i lcaa ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesús; bi' cha' tyuū tsa tya'a ngu' bi' ndatsu' ngu' ndyaa ngu' tyijyu'. Ntsu'u ngu' nu ndyaa ca loyuu su cuentya Fenicia, ntsu'u tya'a ngu' nu ndyaa ca loyuu su cuentya Chipre, lo'o jua'a ntsu'u tya'a ngu' nu ndyaa ca quichí Antioquia. Lcaa su ndyaa ngu' ngulu'u ngu' cha' tso'o ji'i Jesucristo ji'i tya'a ngu' judío ti, ná ngulu'u ngu' cha' bi' ji'i xa' ñatí.

²⁰ Tiya' la li', ndyaa xi xa' la ñatí ji'i Jesús ca quichí Antioquia; ngu' ca tyi loyuu su cuentya Chipre lo'o jua'a loyuu su cuentya Cirene laca ngu' bi'. Nchcui' ngu' bi' lo'o lcaa ngu' quichí, masi lo'o ngu' judío, masi lo'o xa' ñatí; ngulu'u ngu' cha' tso'o ji'i Jesucristo ji'i lcaa ngu' quichí bi'.

²¹ Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i ngu' xqui'ya Jesús nu Xu'na na, bi' cha' ngusñi quiña'a ñatí cha' ji'i ycui' Ni, bi' cha' nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' ji'i clyo.

²² Li' ngujui cha' bi' ji'i taju ñatí ji'i Jesucristo nu ndi'i nde Jerusalén, bi' cha' nchcui' ngu' lo'o Bernabé cha' tsaa yu ca quichi Antioquía. ²³ Li' ndu'u Bernabé ndyaa yu, ndyalaa yu ca quichi bi', na'a yu ñi'yä laca cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Bernabé li'. Nda yu sca cuii lo'o taju ñatí ji'i Jesucristo ca bi', cha' tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña lcaa tsä, lcaa ña'a cña nu nti' ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni na. ²⁴ Tso'o tsa tyiquee Bernabé; cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu, lo'o jua'a tso'o tsa jlya ti' yu ji'i Jesucristo. Bi' cha' quiña'a la ñatí cua ngusñi ngu' cha' ji'i nu Xu'na na xqui'ya nu Bernabé bi' li'.

²⁵ Lo'o li' ndu'u yu bi' ndyaa yu nde quichi Tarso, ndyaana yu ji'i Saulo. Lo'o nquije yu ji'i, li' ngutu'u yu ñaa lo'o yu ji'i Saulo ca quichi Antioquía chaca quiya'. ²⁶ Li' nguti'i ngu' sca yija lo'o taju ñatí ji'i Jesucristo ca bi', nclu'u ngu' ji'i quiña'a ñatí. Quichi Antioquía bi' ngua su ngutu'u sūn cha' nu nchcui' ngu' cha' ngu' cristiano laca ñatí nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo.

²⁷ Tyempo bi' ndyalaa tucua sna la tya'a ñatí nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi. Ndu'u ngu' quichi Jerusalén ndyalaa ngu' quichi Antioquía li'. ²⁸ Agabo naa tsaca ngu' bi'. Cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi sca cuii lo'o nu Agabo bi' cha' chcui' yu lo'o ngu'. Li' nchcui' Agabo lo'o ngu' cha' cua cäa ti sca jbi'ñä tlyu tsa tyucui ña'a chalyuu. Chañi cha' jua'a ngua cha' nu nda Agabo bi', pana nde loo la ngua cha' bi', nu lo'o ngua Claudio rey nu laca loo. ²⁹ Li' ngüiñi cha' ji'i ñatí ji'i Jesús lo'o tya'a ngu' cha' ta ngu' mstä ji'i tya'a ti'i tingu', ngu' nu ndi'i quichi su cuentya Judea. ³⁰ Jua'a ngua'ni ngu' li'. Nda ngu' mstä bi' ji'i Bernabé lo'o

ji'i Saulo cha' tsaa lo'o ngu' ji'i, cha' ta ngu' cñi bi' ji'i ngu' cusu' ca bi'. Li' tacha ngu' cñi bi', caja xi ndaca ti ji'i tya'a ti'i ti ngu'.

12

Ndyujuii ngu' ji'i Jacobo lo'o ngusu'ba ngu' ji'i Pedro ne' chcuä

¹ Nu ngua tyempo bi', rey nu ngua naa Herodes ni, nchcube' tsa ji'i ñatí ji'i Jesucristo. ² Ngulo rey bi' cña ji'i msu ji'i cha' cujuii ngu' ji'i Jacobo lo'o maxtyi. (Jacobo bi' ngua tya'a ngula Juan.) ³ Chaa tsa ti' ngu' judío cha' ndyujuii rey ji'i Jacobo, bi' cha' lo'o ji'i Pedro ntejeya' nu rey bi' li'. La cui' tsä nu ngusñi rey ji'i yu, li' ngua sca ta'a ji'i ngu' judío, ta'a nu lo'o ndacu ngu' xlyá tiji nu ná lo'o scuä tiye' ndya'. ⁴ Ntejeya' ngu' ji'i Pedro, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i, ngusu'ba ngu' ji'i ne' chcuä. Li' ndyatü jacua latya sendaru cuä ji'i, jacua tya'a sendaru ntsu'u ji'i sca latya ngu'; ndi'i ngu' bi' cuä to' ni'i chcuä su ntsu'u Pedro. Nu lo'o tye tsä ta'a pascua, li' tyu'u ti'i lcaa ngu' quichi cha' cua'ni cuayá' nu Herodes bi' ji'i Pedro, nti' ycui' rey bi'; ⁵ bi' cha' ntsu'u cha' ña'asii tso'o sendaru ji'i yu lo'o ntsu'u yu ne' chcuä. Pana laja li' lye tsa nchcui' tya'a ñatí ji'i Jesucristo lo'o ycui' Ndyosi cha' cua'ni lyaá Ni ji'i Pedro.

Ncloyo ycui' Ndyosi ji'i Pedro ne' chcuä

⁶ Cua ngua talya li'. Chaca tsä cua culo ti Herodes ji'i Pedro cha' ca cuayá' ji'i yu slo ngu' quichi bi'. Cua ngusca' ngu' ji'i Pedro lo'o tucua tya'a carena, sca carena ntsu'u ya' sca sendaru. Lo'o jua'a ndü xa' la sendaru cuä toni'i chcuä nde liya'. Li' ngua'ya xcalá ti Pedro. ⁷ Laja lo'o laja' ti yu, hora ti ndu'u tucua sca xcä ji'i ycui' Ndyosi su nga'a yu. Tso'o tsa xee ngulane ne' ni'i chcuä li'. Nguxtyu'u xcä bi' ji'i Pedro, nchcui' xcä lo'o yu li':

—Tyatu clyá nu'u —nacui xcä bi' ji'i yu.

Hora ti ndyati' carena chcuā nu ndyaaca' ya' yu. ⁸ Xa' nchcui' xcā lo'o yu li':

—Xcā' nu'u sii' —nacui—. Xu'ba nu'u caña quiya'.

Ngua'ni Pedro jua'a, lo'o li' nchcui' xcā lo'o yu chaca quiya':

—Quixii nu'u te' quichā' hichū'. Ya'a clyā tyu'u lca'a nu'u jna' —nacui xcā bi' ji'i.

⁹ Li' ndu'u lca'a Pedro ji'i xcā bi', pana ná ngua tii yu cha' chañi cha' ndyalaa xcā ji'i ycuī Ndyosi slo yu; ngua ti' yu cha' laja xcalá ti yu ngua cha' bi'. ¹⁰ Nteje tacui ngu' slo sendaru nu nga'a cuā ne' ni'i chcuā, lo'o jua'a nteje tacui ngu' slo xi xa' la sendaru nu nga'a cuā. Li' ndyalaa ngu' ca toni'i chcuā tlyu, xcui' chcuā laca toni'i bi'. Lo'o li' ndyaala toni'i bi' ycuī ti; jua'a ngua ngutu'u ngu' to' calle, ndyaa ngua' ndyalaa ngua'nde sca jyaca calle bi'. Lo'o li' ndu'u nu xcā bi' ndyaa, chaca tya Pedro ndyanu calle bi'. ¹¹ Li' nda Pedro cuentya:

—Juani nchca cuayá' ti' na' cha' cuā ngulo ycuī nu Xu'na na' cña ji'i xcā bi' ji'i Ni, cha' nu ñaa ngulo jna' ni'i chcuā jua —nacui yu—. Ngua ti' Herodes xcube' jna', cha' xñā'a tsa ntsu'u tyiquee ngua' judío tya'a na' ña'a ngua' jna'; pana ná ngua ji'i cua'ni cña cuxi bi'.

¹² Ngulacua tsa ti' Pedro su ndu ycuī ti yu. Nu lo'o ngua cuayá' ti' yu, li' ndyaa yu ca slo María xtya'a Juan Marcos. Ca ni'i bi' ndyu'u ti'i tyuu tya'a ñati ji'i Jesús, nchcui' ngu' lo'o ycuī Ndyosi. ¹³ Ngujui'i ya' yu toni'i, lo'o li' sca nu cuna'a cuañi' nu naa Rode, bi' nu ndyaa na'a toni'i. Ña'a ndu ti nu cuna'a bi' toni'i nde ni'i ti. ¹⁴ Hora ti ndyuloo nu cuna'a bi' xtyi'l Pedro lo'o nchcui' yu. Chaa tsa ti' cho'li'. Ngusna cho'ndyaa chcui' lo'o tya'a ndi'i cho' ni'i bi', pana ña'a ti tya ndu ycuī Pedro nde liya' cha' bilya saala ngu' toni'i.

¹⁵ —Cua ngua tonto hique nu'u —nacui ngu' ji'i Rode li'.

Pana lye la nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu' li', cha' chañi cha' Pedro laca nu ndu toni'i bi' nde liya'.

—Si'i —nacui ngu' li'—. ¿Ha si'i nu xcā ji'i ycuī Ndyosi nu ña'asii ji'i Pedro laca bi'? —nacui ngu' ji'i.

¹⁶ Ña'a ti tya ndu Pedro nde liya' ntyiji'i ya' yu toni'i. Li' ndyaa ngu' cha' saala ngu' toni'i. Lo'o na'a ngu' ji'i Pedro ndu, li' ndube tsa ti' ngu' cha' cua ndyalaa ycuī yu. ¹⁷ Ngua'ni ya' yu ji'i ngu' li', cha' ca ti ti ngu'. Ndacha' yu ji'i ngu' ñi'ya ngua lo'o ngua'ni ycuī Ndyosi nu Xu'na na cha' tso'o cha' ngulo Ni ji'i yu ne' chcuā.

—Chcui' ma lo'o Jacobo lo'o lcaa ngu' tya'a ndya'a na —nacui Pedro ji'i ngu'—, ta ma cha' lo'o ngu' ñi'ya nu ngua'ni ycuī Ni lo'o na' lo'o ngulo Ni 'na ne' chcuā.

Ndu'u yu ni'i ndyaa yu xa' se'i li'.

¹⁸ Nu lo'o nguxee chaca tsa quiñaa tsa ngulacua ti' sendaru bi', cha' nga'aa ngua cuayá' ti' ngu' macala ndyaa Pedro. ¹⁹ Li'ngulo rey Herodes cña ji'i sendaru cha' tsaa ngu' tsaana ngu' ji'i yu. Ndyaa ngu' li', pana nga'aa nquije yu ji'i sendaru bi'. Li' nchcuane Herodes ji'i sendaru nu nga'a cuā ji'i Pedro ni'i chcuā, pana nga'a ndyiji ñi'ya nu xacui sendaru cha' ji'i rey, cha' ná jlo ti' ngu' ñi'ya ngua ji'i Pedro; bi' cha' ngulo Herodes cña ji'i xa' sendaru cha' cujuí ngu' ji'i lcaa sendaru nu ngua'cuā ji'i nu Pedro bi'. Li' ndu'u rey bi' loyuu su cuentya Judea, ndyaa ca quichi Cesarea, cha' ca bi' tyi'i xi ngua ti'.

Ngujui'i Herodes

²⁰ Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu Herodes bi' ji'i ngu' quichi Tiro, lo'o jua'a ji'i ngu' quichi Sidón. Nu ngua tya clyo la cua nda rey Herodes na cacu ngu' quichi bi', lo'o li' nga'aa nda rey na cacu ngu', cha' ñasi' tsa ti' rey ña'a ji'i ngu'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee lcaa ngu' quichi bi' lo'o tya'a ngu', cha' tsaa ngu' slo rey cha' chcui' ngu' lo'o. Li' tso'o tsa nchcui' ngu' quichi lo'o nu cusu' Blasto nu laca cña ji'i rey bi';

bi' cha' tso'o nchcui' nu Blasto bi' lo'o rey cuentya ji'i ngu' quichí bi', cha' tyaala' cha' ji'i rey lo'o ngu' bi'. ²¹ Li' ngusta Herodes sca tsā cha' tyu'u ti'i ngu' sca se'i ti. Ndyacu' Herodes lcaa late' tso'o nu ntsu'u ji'i cha' laca rey, ndyaa ntucua lo yaca xlyā tso'o su ntyucua y cui' rey, cha' ta sca cuij lo'o ngu' nu lo'o ndyu'u ti'i ngu' slo. Li' nguxana rey nda cuij lo'o ngu' bi'. ²² Cuij tsaa ngusi'ya lo'o ngu' ji'i rey li':

—Ndyosi laca nu'u —nacui' ngu' ji'i rey—. Si'i sca ñati chalyuu ti laca nu'u nu nchcui' lo'o cuare juani.

²³ Hora ti ndyalaa sca xca ji'i y cui' Ndyosi slo rey cha' ta sca quicha tlyu ji'i nu Herodes bi', ndyatí conu' ne' rey bi' li'. Ti'i tsa ne' rey li', cha' ndyacu conu' bi' ne'. Ngujuii rey li', cha' cua nda chacuayá' ji'i ngu' cha' ngua'ni tlyu ngu' ji'i rey ñi'ya nu ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi; masi sca ñati chalyuu ti ngua rey bi', pana nda chacuayá' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i.

²⁴ Li' quiñ'a tsa ñati ndyuna cha' ji'i y cui' nu Xu'na na, ndyatú la ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo li'.

²⁵ Nu lo'o cua ndye cña ji'i Bernabé lo'o Saulo ca quichí Jerusalén, li' nguxtyuu ngu' ñaa ngu' nde quichi Antioquía chaca quiya'. Ñaa lo'o ngu' ji'i Juan, la cui' nu naa Juan Marcos.

13

Nguxana Bernabé lo'o Saulo ngua'ni ngu' cña ji'i y cui' Ndyosi

¹ Nu taju ñati ji'i Jesucristo ca quichí Antioquía bi' ni, laja ngu' bi' ntsu'u xi ngu' nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi. La cui' jua' laja ngu' bi' tya ntsu'u la xa' tya'a ngu' nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i tya'a ngu'; ngu' nu nclyu'u ji'i tya'a ngu' ngua Bernabé, lo'o Simón nu ngata, lo'o Lucio Cirene, lo'o Saulo, lo'o Manaén. (Nu Manaén bi' ngua tya'a miñ'a Bernabé nu laca gobernador ji'i loyuu su cuentya Galilea.) ² Ngua sca tsā nu lo'o tyucui tsā ná ndyacu ngu' taju bi', xqui'ya cha' ngua'ni tlyu

ngu' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na. Li' nchcui' Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi':

—Ta mā chacuayá' ji'i Bernabé lo'o jua'a ji'i Saulo, cha' tsaa ngu' xa' quichí cha' cua'ni ngu' cña nu ta na' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' —nacui' y cui' Ndyosi ji'i ngu'.

³ Tyuu hora ná ndyacu ngu' li', cha' tsa cu' ti nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi. Li' ngusta ya' lcaa tya'a ñati ji'i Jesucristo bi' hique Bernabé, lo'o jua'a hique Saulo, cha' tso'o ti tsaa ngu' ca su cua'ni ngu' cña cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

Nda ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi ca loyuu su cuentya Chipre

⁴ Li' ndyaa Bernabé lo'o Saulo ca quichí Seleucia cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i, cha' tsaa ngu' chaca tsu' tyujo'o ca loyuu su naa Chipre. Ca bi' cua'ni ngu' cña nu ngulo Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ngu'. ⁵ Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i ca quichi Salamina. Lo'o ndyalaa ngu' chaca tsu' bi', li' ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío quichí bi', cha' culu'u ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñati nu ndi'i ne' laa bi'. Tyempo bi' tya ndya'a Juan lo'o ngu' cha' xtyucua ji'i ngu'. ⁶ Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' tyuu tya'a quichi nde Chipre bi', ndyaa ngu' ndyalaa ngu' ca quichi Pafos li'. Quichi bi' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu nu cucha'a tsa nu naa Barjesús. Ngu' judío laca nu qui'yu bi', lo'o jua'a nacui yu cha' laca yu tu'ba ji'i y cui' Ndyosi; pana si'i cha' liñi nda yu. ⁷ Ndi'i nu cucha'a bi' slo gobernador nu naa Sergio Paulo. Ngua tsa nu gobernador bi', lo'o jua'a ntii' tsa cuna cha' ji'i y cui' Ndyosi; bi' cha' nguane gobernador ji'i Bernabé lo'o ji'i Saulo cha' caa'ngu' ca slo, cha' culu'u ngu' cha' bi' ji'i. ⁸ Pana ná ndiya ti' nu cucha'a bi' nu lo'o ndyuna gobernador cha' ji'i y cui' Ndyosi. (Elicas naa nu cucha'a bi' cha'cña ji'i ngu' quichi Pafos bi'.) Lye tsa nxuu tya'a yu lo'o Saulo lo'o Bernabé, cha' cua nti' yu cua'a yu ji'i gobernador cha'

nga'aa xñi nu cusu' bi' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu nchcui' ngu' lo'o. ⁹ Li' na'a tsa Pablo ji'i nu cucha'a bi'. (Nu juani naa Pablo nu ngua naa Saulo clyo.) Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu nda juersa ji'i nu Pablo bi!, ¹⁰ bi' cha' nchcui' lo'o nu cucha'a bi':

—Lye tsa ñilo'o nu'u ji'i ngu' —nacui Pablo ji'i nu cucha'a bi'—. Liye' tsa ti' nu'u ña'a nu'u ji'i ya, cha' msu ji'i nu xña'a laca nu'u —nacui—. Ndaca'a tsa nu'u ji'i ngu' cha' ná cua'ni ngua' sca cha' tso'o ti; bi' cha' juani culo na' cña jinu'u cha' nga'aa cua'a nu'u ji'i ngu' nu ntí' xñi cha' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na ya. ¹¹ Xcube' nu Xu'na ya jinu'u juani, cha' nga'aa caja ñi'yä ña'a nu'u xee cuä; tyuu tsa tyanu cuityi' ti nu'u li'.

Hora ti ngua cuityi' yu cucha'a bi' li', nga'aa ngua ña'a yu tsiya' ti. Li' nclyana yu ji'i sca ñati nu xñi ya' yu cha' tsaa lo'o ji'i yu nde liya!. ¹² Lo'o na'a gobernador cha' ngua cuityi' nu cucha'a bi', li' hora ti ngusñi nu cusu' bi' cha' ji'i Jesucristo. Jua'a ndube tsa ti' nu cusu' bi' ji'i cha' nu ngulu'u ngu' ji'i cuentya ji'i y cui' nu Xu'na na.

Ndyaa Pablo lo'o Bernabé ca quichi Antioquía Pisidia

¹³ Lo'o li' ndu'u Pablo lo'o tya'a ndya'a yu, ndu'u ngua' quichi Pafos ndyaa ngua'. Ndyatí ngua' ne' yaca ni'i ndyaa ngua' chaca tsu' tyujo'o, ndyalaa ngua' ca quichi Perge ca loyuu su cuentya Panfilia li'. Nga'aa ndya'a Juan lo'o ngua' li', na cua ndyaa yu quichi tyi yu. ¹⁴ Ndu'u ngua' quichi Perge ndyaa ngua' chaca quichi Antioquia ca loyuu su cuentya Pisidia. Nu ngua tsä ta'a nu ndi'i cña'ngu', li' ndyatí Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngua' ne' laa ji'i ngu' judío. Ca bi' ndyaa tucua ngu' xi. ¹⁵ Li' nchcui' sca nu cusu' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cha' cuna lcaa ñati nu ndi'i ne' laa bi'; nchcui' lo quityi nu nscua cña nu ngulo Ni ji'i ngu', li' nchcui' nu cusu' bi' sca cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni. Lo'o li'

nchcuane nu cusu' nu laca loo ne' laa bi' ji'i Pablo lo'o Bernabé:

—¿Ha ntsu'u sca cuii ji'i ma cha' ta ma lo'o ya juani? —nacui ji'i ngu'.

¹⁶ Li' ndyatú Pablo ngua'ni ya' yu ji'i ngu' cha' cua'a jyaca ngu' ji'i yu. Nchcui' Pablo lo'o ngu' li':

—Tyu'u cha' clyu ti' ji'i ma cua'a jyaca ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma juani —nacui Pablo ji'i ngu'—. Ngu' Israel laca na, lo'o jua'a ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁷ La cui' y cui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i, la cui' Ni laca nu ngusubi ji'i jyo'o cusu' ji'na cha' tyu'u tucua quiña'a ñati ji'i ngu' nde loo la. Tya ndi'i jyo'o cusu' ji'na ca loyuu Egipto lo'o ndyatú quiña'a tsa tya'a ngu', masi si'i quichi tyi ngu' ngua quichi bi'. Li' tlyu tsa cña ngua'ni y cui' Ndyosi, cha' ngulo Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na ca loyuu Egipto bi'. Jua'a ngua cuayá' ti' xa' ñati chalyuu cha' tonu tsa cña nu ndu'ni y cui' Ndyosi nde chalyuu. ¹⁸ Nu lo'o nguta'a ngu' loyuu btyi bi' tya tu'ba yija, ndalo tsa tyiquee y cui' Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na li', masi quiña'a tsa cha' cuxi ngua'ni ngu' bi'. ¹⁹ Li' ngua'ni tye Ni cha' ji'i cati tya'a nación ñati nu nguti'i loyuu su cuentya Canaán, la cui' ñati nu nguti'i loyuu bi' tya clyo la; nda Ni yuu bi' cha' caja su tyl'i jyo'o cusu' ji'na li'. ²⁰ Lo'o jua'a nda Ni ñati nu ngua loo ji'i jyo'o cusu' ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Li' cua ndya'a jacua siyento cla'be yija, tya lo'o ndyalaa ngu' loyuu Canaán bi', ña'a cuayá' nu ngula jyo'o Samuel nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi. ²¹ Li' ngüijña ngu' ji'i y cui' Ndyosi cha' ta Ni sca rey cha' caca loo ji'i ngu', bi' cha' nda Ni ji'i jyo'o Saúl sñi' Cis ji'i ngu'; ngua yu bi' loo ji'i ngu' tu'ba yija li'. Jyo'o Saúl bi' ngua tya'a ñati ji'i ngu' Benjamín. ²² Nu lo'o ndye tu'ba yija, li' ngaa'aa nda Ni cña bi' ji'i yu bi', nda Ni jyo'o David cha' caca loo ji'i ngu' cña su ndu Saúl nquicha'. Cua nchcui' y cui' Ndyosi cha' ji'i nu jyo'o David bi': “Ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i David sñi' Isaí”, nacui y cui' Ndyosi.

“Cua nda na' cuentya cha' laca yu bi' sca ñati nu tyaja'a cu'a'ni lcaa cña nu nti' na' cha' cu'a'ni yu.” ²³ Cua sa'ni nda y cui' Ndyosi cha' lo'o na cha' nde loo la cala sca ñati tya'a ji'i jyo'o David bi', nu cua'ni lyaá ji'i lcaa na nu laca na ngu' Israel; yu bi' laca Jesús. ²⁴ Nu lo'o bilya xana Jesús culu'u cha' ji'i ngu' tya'a quichi tyi na, nda jyo'o Juan cha' lo'o ngu' tya'a na, cha' ca tyuju'u ti' ngu' tya'a na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o li' ntyucuaty a jyo'o Juan bi' ji'i ngu' nu ngusñi cha' bi'. ²⁵ Nu lo'o cua tye ti cña ji'i jyo'o Juan bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' tya'a quichi tyi na ndi'ya: “Xa' ñati ntajatya mä ji'i”, nacui Juan ji'i ngu'; “si'i na' lacä”, nacui yu. “Ca nde loo la cäa sca ñati nu tlyu la chacuayá' ntsu'u ji'i. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na' masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata ti.” Jua'a nchcui' jyo'o Juan cuentya ji'i Jesús.

²⁶ 'Lcaa na nu laca na la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham, lo'o jua'a lcaa mä nu ndaquiya' mä ji'i y cui' Ndyosi, cuentya ji'i lcaa na laca cha' tso'o nu nda Ni lo'o na, cha' tso'o nu nchcui' ñi'ya ndu'ni lyaá Ni ji'i ñati chalyuu. ²⁷ Ná ngua cuayá' ti' ngu' quichi Jerusalén tilaca laca Jesús, lo'o jua'a ná ngua cuayá' ti' ngu' nu laca loo ji'i quichi bi' tilaca laca yu. Ná nda ngu' cuentya ñi'ya ndyu'u cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi sa'ni; masi ndyuna ngu' lo'o ndya'a nchcui' ngu' lo quityi bi' ne' laa lcaa tsä nu ndi'i cña' ngu', ná nda ngu' cuentya si cha' ji'i y cui' Jesús nchcui' quityi bi'. Bi' cha' cuxi tsa cña ngua'ni ngu' lo'o Jesús nu lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'i yu. La cui' tya'a cña nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi cha' cua'ni ngu' lo'o yu, cua ngua'ni ngu' li'. ²⁸ Masi ná ntsu'u qui'ya ji'i Jesús tsiya' ti, ngüijña ngu' ji'i gobernador, la cui' nu Pilato bi', cha' culo cña ji'i ngu' cha' cujuii ngu' ji'i Jesús. ²⁹ Nu lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cha' ñi'ya nchcui' lo quityi bi' cha' caca ji'i Jesús, li' nda'ya ngu' ji'i jyo'o

bi' su nga'a lo crusí, nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o bi' li'. ³⁰ Pana ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya' li'. ³¹ Tyuu tsä ndu'u tucua y cui' ca Jesús su ndi'i ngu' tya'a ndya'a yu. La cui' ngu' nu cua ñaa lo'o yu tya lo'o ndu'u ngu' nde Galilea ñaa ngu' ca quichi Jerusalén, bi' ngu' laca nu nda cha' liñi ji'i Jesús lo'o ñati juani.

³² 'Lo'o juani cua lijyä ya ca nde cha' culu'u ya cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi bi' ji'i cu'ma. Tya sa'ni la cua ngüiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na; ³³ lo'o nu juani cua ngua'ni Ni cha' bi' cuentya ji'na, nu lo'o cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Ndi'ya nchcui' Salmo nu nchca tyucuua cha' ji'i Jesús: “Sñi' na' laca nu'ú”, nacui y cui' Ni ji'i Jesús. “Juani cua ngua'ni na' cha' tya'ú nu'ú chalyuu.” ³⁴ Chaca cha' nchcui' quityi cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' tya'ú Jesús chaca quiya' lo'o ndyujuii ngu' ji'i, lo'o jua'a nchcui' quityi bi' cha' ná quiñu'ú cuaña' Jesús ne' cuaá. “Ta na' lcaa cha' tso'o oji'i ma, la cui' ña'a cha' tso'o nu nchcui' na' lo'o David cha' caja ji'i mä”, nacui y cui' Ni. ³⁵ Lo'o jua'a ntsu'u chaca Salmo, chaca jii ji'i y cui' Ndyosi, nu nchcui' ñi'ya nu nacui Jesús ji'i y cui' Ni: “Jlo ti' na' cha' ná ta nu'ú chacuayá' quiñu'ú cuaña' na', cha' na' lacä Sñi' y cui' nu'ú”, nacui. ³⁶ Ngua'ni jyo'o David cña ji'i y cui' Ndyosi lcaa tyempo lo'o nguti'i nu cusu' bi' chalyuu. Lo'o ngujuii yu, li' nguxatsi' ngu' ji'i se'i ti lo'o xa' la jyo'o cusu' ji'na; ndye cuaña' yu ngutsu' li'. ³⁷ Pana Jesús ni, ná ngunu'ú cuaña' Jesús lo'o nguatsi' yu, xqui'ya cha' ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ³⁸ Bi' cha' ntsu'u cha' ca cuayá' ti' lcaa cu'ma, cha' xqui'ya Jesús cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni mä; ³⁹ taca tya'u laja ti mä ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i mä si xñi mä cha' ji'i Jesús. Ná ndu'ni cha' masi tso'o tsa ndaquiya' mä ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés sa'ni, ná nchca ji'i cha' bi' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i mä. ⁴⁰ Tso'o la si cui'ya mä cuentya cha'

ná tyacua cha' cuxi ji'i mä, la cui' cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i cu'mä nu nchcui' ndi'ya:

41 Clyacua tso'o ti' mä, lcaa cu'mä nu nti' mä xtyí lo'o mä ji'i ycui' Ndyosi;

cube xi ti' mä, tyaa mä cuaana ti li'.

Ycui' Ndyosi laca na', nu tlyu tsa cña tonu cua'ni na'tyempo nu ndi'ji mä chalyuu, nacui Ni.

Ná caca jlya ti' mä cha' ndu'ni na' cña bi' tsiya' ti,

masi tso'o tsa culu'u ñatí ñi'ya laca cha' bi' ji'i mä.

Cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu' li'.

42 Na cua tyu'u ti ngu' ne' laa tsaa ngu', lo'o li' ngüijña tsa tyu'u tya'a ñatí bi' ji'i Pablo lo'o ji'i Bernabé cha' culu'u la ngu' cha' ji'i Jesús ji'i ngu' chaca quiya' ca xnu' tsa. **43** Jua'a lo'o ndye ndyu'u ti'ji'ngu'ne'laabi',li'ndyaa ngu'lo'o Pablo lo'o Bernabé. Tyu'u tya'a ngu' judío ndyaa ngu' lo'o ngu' bi', lo'o jua'a xa' ñatí nu ndu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi stu'ba ti lo'o nu ngu' judío bi', la cui' ti ndyaa ngu' lo'o ngu' bi' li'. Ngulu'u la ngu' bi' ji'i nu quiña'a ngu' bi' li', cha' tso'o ti tyanu cha' ji'i Jesús tyiquee ngu', cha' ca cuayá' tso'o ti'ngu'cha'nts'u'utsaa tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñatí chalyuu.

44 Nu lo'o ngua snu' tsa, li' ndyu'u ti'ji'ngu'ne'laabi',cha'cuna ngu'cha'ji'iycui'Ndyosichacaquiya'.**45** Ñasi' tsa nu ngu' judío bi' lo'o na'a ngu' ji'i nu quiña'a tsa ñatí bi'. Nchcui' suba' ngu' judío lo'o Pablo li', nacui ngu' cha' cuiñi tsa cha' nu nclu'u yu bi'. **46** Pana ná ndyutsii Pablo lo'o Bernabé cha' xacui ngu' cha' ji'i ngu' judío bi':

—Clyo ntsu'u cha' chcui' ya cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o mä nquicha', cha' ngu' judío tya'a na laca mä. Pana juani tsaa ya culu'u ya cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ná ntaja'a ma cuna mä cha' nu nchcui' ya. Na cua ngüiñi cha' ji'i mä lo'o tya'a mä, cha' ná nti' mä caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mä. **47** Jua'a cña ngulo

ycui' nu Xu'na na ji'i ya nu nchcui' quityi cusu' bi' ndi'ya:

Ñi'ya nti' sca xee ndubi nu nclyu'u xee tyijyu',

jua'a nga'a cha' ta mä cha' jna' lo'o ngu' xa' tsu', nacui ycui' Ndyosi,

cha' ca cuayá' ti' lcaa ñatí chalyuu tilaca laca nu cua'ni lyaá ji'i ngu'.

48 Ndyuna nu ngu' xa' tsu' cha' bi', lo'o li' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu'. Tso'o tsa laca cha' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na, ngulacua ti'ngu'bi'; jua'a ngusñi ngu' cha' bi'. Jlya ti'ngu' bi' cha' ji'i Jesús, lcaa ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i; ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi' li'. **49** Jua'a ngua, lo'o li' ndyaa ngu', ndya'a nchcui' ngu' cha' ji'i nu Xu'na na lo'o lcaa ñatí lcaa quichí ca loyuu bi'. **50** Hora ti nchcui' ngu' judío lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichí, jua'a lo'o ngu' cuna'a tlyu, cha' su'ba ñasi' ji'i ngu' quichí lo'o ña'a ngu' ji'i Pablo lo'o Bernabé. Ngua ti'í ti'ngu'ji'i ngu' bi' li', ngulo'o ngu' ji'i ngu' bi', cha' tsaa Pablo lo'o Bernabé xa' se'i. **51** Lo'o li' nu Pablo lo'o Bernabé bi' ni, ngusalú ngu' snii yuu nu ntsu'u quiya' ngu' to' quichí. Jua'a ngua'ni ngu' cha' ta ngu' quichí bi' cuentya cha' ná tso'o cña nu ngua'ni ngu', nu lo'o ngulo'o ngu' quichí ji'i tyucuua ngu' bi'. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichí Iconio li'. **52** Lo'o nu ñatí ji'i Jesucristo nu ndyanu quichí Antioquia bi' ni, chaa ti' ndyanu ngu' quichí tye ngu' cha' cua ndyanu Xtyil'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu'.

14

Ndi'i Pablo lo'o Bernabé ca quichi Iconio

1 Lo'o cua ndyalaa Pablo lo'o Bernabé ca quichi Iconio, ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío tya'a ngu'. Ndejua ngulu'u ngu' cha' ji'i Jesús; bi' cha' quiña'a tsa ngu' ngusñi ngu' cha' bi', masi ngu' judío, masi xa' ñatí. **2** Li' hora ti ngunasi' xa' la tya'a ngu' judío, ngu' nu ná jlya ti' cha' bi'.

Su'ba ñasi' ngu' ji'i xa' ñati nti' ngu', cñilo'o ngu' ji'i ngu' quichi nti' ngu', cha' ca ti'i ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' nu ngusñi cha' bi'. ³ Tyiquee' xi ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi bi', cha' ná ndyutsii ngu' culu'u ngu' cha' ji'i nu Xu'na na ji'i ngu' quichi bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña tonu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngua ji'i ngu' quichi ta ngu' cuentya cha' xcui' cha' liñi nclyu'u ngu' bi' ji'i ngu'. ⁴ Ná stu'ba cha' ji'i ngu' quichi lo'o tya'a ngu' li'. Ntsu'u ngu' nu ndaquiya' tsa ji'i tya'a ngu' judío, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ndaquiya' ji'i cha' nu nda ngu' nu ndya'a nchcui' cha' ji'i Jesucristo bi'. ⁵ Li' ngüiñi cha' ji'i ngu' judío bi' lo'o xa' ñati tya'a quichi tyi ngu', lo'o nu laca loo ji'i quichi, cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o Pablo lo'o tya'a ndya'a yu; nti' ngu' cu'ngu' quee ji'i ngu' bi'. ⁶ Pana ngua cuayá' ti' Pablo lo'o tya'a ndya'a yu cha' bi', ngusna ngu' ndyaa ngu' ca xa' quichi loyuu su cuentya Licaonia li', ndyalaa ngu' ca quichi Listra. Lo'o li' ndyaa lye la ngu' ca quichi Derbe lo'o lcaa quichi cacua ti. ⁷ Ngulu'u ngu' cha' bi' ji'i ngu' lcaa quichi, cha' ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñati chalyuu.

Ngu' ngu' quee ji'i Pablo ca quichi Listra

⁸ Ndi'i sca nu qui'yu ca quichi Listra bi' nu ná nchca tya'a tsiya' ti, cha' quicha quiya'. Ni sca quiya' ná ngua ji'i nu qui'yu bi' tyatu, xqui'ya cha' quicha quiya' tya lo'o ngula; xcui' na nchca'a ti nu quicha bi'. ⁹ Tso'o tsa ndyuna nu quicha bi' laja lo'o nclyu'u Pablo ji'i ngu'; li' na'a yu ji'i nu quicha bi', ngua cuayá' ti' yu cha' jlya ti' nu quicha cha' taca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni cha' tyaca tso'o. ¹⁰ Li' nchcui' Pablo lo'o nu quicha bi':

—Tyatu liñi nu'u juani —nacui Pablo ji'i.

Hora ti ndatu nu quicha bi', ngua ji'i ndya'a li'. ¹¹ Quiña'a ñati cua na'a ñi'ya nu ngua ji'i nu quicha bi', bi' cha' ndube tsa ti' ngu'. Li' nxil'ya lo'o tsa ngu' ji'i tya'a ngu':

—Cua ndyalaa tucua tya'a jo'ó ca slo na juani —nacui ngu'—. Ñi'ya ña'a ñati, jua'a ña'a jo'ó re —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' cha'cña ji'i ngu' Licaonia.

¹² Nchcui' ngu' cha' jo'ó Júpiter laca Bernabé, lo'o jo'ó Mercurio laca Pablo nacui ngu', xqui'ya cha' nda tsa Pablo cha' lo'o ngu'. ¹³ Ntsu'u sca laa ji'i jo'ó Júpiter ca to' quichi bi', lo'o jua'a ndi'i sca sti jo'ó cuentya ji'i laa bi'. Li' yala ti ndyalaa sti jo'ó bi' lo'o toro, lo'o jua'a ndi'i tyaaca' queé yani toro bi'. Ngua ti' lcaa ngu' bi' cujuu'ngu' ji'i toro bi' li', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i nu tucua tya'a jo'ó nu ndyalaa ca ti slo ngu'. ¹⁴ Ñati nu ndya'a tyijyu' nchcui' cha' ji'i Jesucristo laca Pablo lo'o Bernabé ni, bi' cha' ngua xñil'i tsa ti' tyucuaa ngu' lo'o nda ngu' cuentya ñi'ya nu ndyu'ni ngu' quichi bi'. Li' ngusaa' ycui' ca ngu' ste' ngu', cha' caca cuayá' ti' ngu' quichi cha' ná tso'o cña nu ndyu'ni ngu'. Li' ngusna Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' lcaa laja ñati quiña'a bi', cuui tsa ngusi'ya lo'o ngu' ji'i ngu' quichi bi':

¹⁵ —Ngu' cusu' cu'ma —nacui Pablo lo'o Bernabé ji'i ngu' quichi—. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ma jua'a? —nacui ngu'—. Laca ya ñati chalyuu ti, ñi'ya nu laca cu'ma; si'i ndyosi laca ya. Cua ndyalaa ya ca nde cha' ta ya cha' lo'o ma, cha' ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ú ca. Ná tso'o cua'ni tlyu ma ji'i xa' la jo'ó, sca ti ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ú nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ji'i; bi' laca nu ngüiñá lcaa na nu ntsu'u lo yuu, lo'o lcaa na nu ntsu'u nde cua, lo'o lcaa tyujo'o, lo'o lcaa na nu ntsu'u ca bi'. ¹⁶ Cua sa'ni la ndalo tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, masi ngua'ni ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu nti' ngu' cha' cua'ni ngu'. ¹⁷ Lo'o jua'a nda Ni lcaa cha' tso'o nu ndyiji ji'na: nda Ni tyo nu nda'ya lo yuu cha' caluu tso'o si'yu nu ntyaa na, cha' tso'o caca clacua ji'na li'; ndyiji cha' bi' ji'na cha' cacu tso'o na, cha' jua'a tso'o tsa caca tyiquee na li'. Jua'a laca cha' nu nclyu'u ycui' Ndyosi ji'na cha' caca cuayá' ti' na

tilaca laca Ni.

¹⁸ Tyucuaa ngu' bi', lye tsa nchcui' ngu' lo'o ngu' quichi, pana lqui'ya tsa ngua cuayá' ti' ngu' quichi cha' ná tso'o tsiya' ti' si cujuii ngu' toro cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ngu' bi'.

¹⁹ Lo'o li' ndyalaa la xi ngu' judío nu xña'a tsa tyiquee, ngu' nu ndu'u quichi Antioquía bi'; lo'o xa' la tya'a ngu' nu ndu'u quichi Iconio ndyalaa ngu'. Nchcui' ngu' bi' lo'o ngu' quichi cha' su'ba ñasi' ngu' ji'i ngu' quichi bi' lo'o Pablo. Li' ngu' ngu' quichi quee ji'i Pablo cha' ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i yu bi'. Lo'o ngua ti' ngu' cha' cua'ngujuii yu, li' ngujolaqui ngu' ji'i yu ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca to' quichi.
²⁰ Pana ndyu'u til'i ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo slo Pablo su ntsiya yu; li' ndaca'a yu, ndyaa yu nde quichi lo'o ngu' chaca quiya'. Ca chaca tsa ndu'u Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichi Derbe.

²¹ Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichi ñi'yä nu ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñatí chalyuu, bi' cha' quiña'a ngu' quichi bi' ntaja'a ngu' xñi ngu' cha' ji'i Jesús. Li' nguxtyuu Pablo lo'o Bernabé ñaa ngu' nde quichi Listra lo'o quichi Iconio lo'o quichi Antioquía bi' chaca quiya'. ²² Ca ta'a quichi su ndyaa ngu' bi', nchcui' ngu' lo'o ñatí ji'i Jesucristo cha' tso'o la tyatí tyiquee ngu' lo cha' ji'i Jesús, cha' tlyu cua'ni tyiquee ngu', cha' ná cutsii' ngu' tsiya' ti.

—Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tu'ni —nacui Pablo lo'o Bernabé ji'i ngu'—, lo'o jua'a xcube' ngu' ji'na; pana lo'o cua' nteje tacui cha' bi', li' tsaa na tyi'i na su laca y cui' Ndyosi loo.

²³ Lo'o jua'a ngusubi Pablo lo'o Bernabé ji'i ñatí cha' caca ngu' loo ji'i scaa taju ñatí ji'i Jesucristo nu ndi'i scaa quichi tyi ngu'; ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña bi' lcaa quichi su ndyaa ngu'. Tyuu hora ná ndyacu ngu' tyaja tsaa nu lo'o nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi cha' subi ngu' ji'i ñatí nu caca loo ji'i taju tya'a ngu'. Ndijña ngu' ji'i y cui' nu Xu'na na cha' cua'a Ni ji'i ngu' bi', cha' ná caca cuxi ji'i

ngu', cha' tso'o tsa ngusñi lcaa ñatí bi' cha' ji'i y cui' Ni.

Nguxtyuu Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichi Antioquía Siria

²⁴ Ndu'u nu Pablo lo'o Bernabé bi', ndyaa ngu' li', nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Pisidia, ndyalaa ngu' loyuu su cuentya Panfilia li', ²⁵ cha' tsaa ngu' ca quichi Perge. Ngulu'u ngu' ji'i ngu' quichi bi' ñi'yä laca cha' ji'i Jesucristo. Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichi Atalia, ²⁶ ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' chaca tsu' tyujo'o bi' ca quichi Antioquía su nguti'i ngu' clyo. La cui' quichi bi' ndi'i ngu' nu lo'o ngusta ya' tya'a ngu' lo ngu' cuentya ji'i Jesucristo, nu lo'o cua' tsaa ti ngu' tyijyu' tya clyo. Cua ndye cña su ndyaa ngu' tyijyu' juani, ²⁷ bi' cha' ndyalaa ngu' chaca quiya' quichi Antioquía bi'. Li' ndyu'u ti'i lcaa ñatí ji'i Jesucristo slo ngu'; ndu' Pablo lo'o Bernabé nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu', lcaa ña'a tya'a cha' nu cua'ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o ngu' ca su ndyaa ngu' tyijyu', cha' jua'a cua' nda Ni chacusayá' cha' xñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i Jesucristo. ²⁸ Tyiquee' ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi bi', stu'ba ti ndi'i ngu' lo'o tya'a ñatí ji'i Jesucristo quichi bi'.

15

Ndyu'u ti'i ngu' ca quichi Jerusalén

¹ Ngua sca tsaa ndyalaa xi ñatí nu ndu'u nde loyuu su cuentya Judea, ndyalaa ngu' quichi Antioquía bi'. Li' nguxana nclyu'u ngu' ji'i ñatí ji'i Jesucristo cha' ná chañi cha' cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i ngu', si bilya xi'yu ngu' quiji ngu' qui'yu bi', cha' culacu'a ngu'. Jua'a laca cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'i ngu' sa'ni cha' cua'ni ngu', nacui' ngu' bi'. ² Li' nguxana Pablo lo'o Bernabé nxlyú ngu' cha' hichu' ngu' bi'. Xqui'ya cha' ná nchca caca stu'ba cha' bi' lo'o ngu' tsiya' ti, bi' cha' nu ñatí ji'i Jesucristo bi' ni, ngusubi ngu' ji'i Pablo, lo'o ji'i Bernabé, lo'o ji'i xi xa' la ñatí, cha' tsaa ngu' nde quichi Jerusalén. Tsaa ngu'

slo ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, slo ngu' cusu' nu ji'i la cui' tya'a taju ngu', cha' chcui' tube ngu' ñi'yä caca cha' bi' ji'i ngu': si xi'yu ngu' quiyi ngu', si ná xi'yu ngu' quiyi ngu'.

³ Li' nchcui' salya' ngu' lo'o tya'a ngu', lcaa ngu' taju ñati ji'i Jesucristo quichi Antioquia ngusalaya' lo'o Pablo, lo'o Bernabé, lo'o tya'a ndya'a ngu'. Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' tyucuij nu tsaa nde Jerusalén. Nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Fenicia, lo'o loyuu su cuentya Samaria, nchcui' ngu' lo'o lcaa taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i quichi tyucuij su nteje tacui ngu'. Ndacha' ngu' ñi'yä nu ngua'ni ycui' Ndyosi, cha' nguxcutsa'a Ni cresiya ji'i ngu' xa' tsu', cha' juani cua ngusñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i ycui' Ndyosi. Lo'o ndyuna ngu' quichi bi' cha' bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li', cha' lo'o ñati xa' tsu' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo; nga'aa si'i ngu' judío ti nu ngusñi cha' bi'.

⁴ Ndyalaa Pablo lo'o Bernabé lo'o tya'a ndya'a ngu' ca quichi Jerusalén li'. Tso'o nchcui' ñati ji'i Jesucristo bi' lo'o ngu' li'; jua'a ndi'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo, ndi'i ngu' nu laca loo ji'i taju ñati quichi bi'. Lo'o li' nguxana Pablo lo'o Bernabé ndacha' ngu' ji'i ngu' bi' ñi'yä nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ñati xa' tsu' ca su ndyaa ngu'. ⁵ Pana lo'o xi ngu' fariseo nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo nga'a lo'o ngu' bi'. Li' ndatu ngu' fariseo bi' cha' chcui' ngu':

—Nga'a cha' xi'yu ngu' quiyi nu qui'yu ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' ji'i Jesús, cha' culacuä ngu' —nacui' ngu' fariseo bi'—. Ntsu'u cha' taquiya' ngu' bi' lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés sa'ni —nacui' ngu'.

⁶ Li' ndyu'u ti'i lcaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo lo'o lcaa ngu' nu laca loo ji'i taju ñati bi'; nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu', si tso'o cha' culacuä ngu' jua'a, si ná tso'o laca cha' culacuä ngu'. ⁷ Lye tsa nchcui' tube ngu' cha' bi', lo'o li' ndatu Pedro nchcui' lo'o ngu':

—Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo —nacui' Pedro—. Jlo ti' ma tilaca laca na'. Clyo ngusubi ycui' Ndyosi jna' nu lo'o tya nguti'i na' lo'o cu'mä, cha' tsa'a culu'u na' ji'i ngu' xa' tsu' ñi'yä ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñati chalyuu. Lo'o jua'a ngusñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús li!. ⁸ Cua na'a ycui' Ndyosi lcaa ña'a nu ntsu'u tyiquee ngu' bi', lo'o li' nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ngu' bi', masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Ñi'ya nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na, la cui' jua'a ngua'ni Ni lo'o ngu' xa' tsu' bi'; ⁹ stu'ba ngua'ni Ni, masi lo'o na, masi lo'o ngu' xa' tsu' bi'. Nu lo'o ngusñi ngu' cha' ji'i Ni, li' ngua'ni lubii Ni cresiya ji'i ngu' bi'. ¹⁰ Lo'o nu juani, ná ndiya ti' ma cña nu ngua'ni ycui' Ni lo'o ngu' bi'; nti' ma cha' cua'ni ngu' bi' lcaa cña ñi'yä nu nguxtyanu jyo'o Moisés ji'na. Pana tucui tsa cña bi', ná ngua ji'na tsiya' ti cua'ni na lcaa cña bi'; ni lcaa jyo'o cusu' ji'na, ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' cña tucui bi'. ¹¹ Ná tso'o cha' chcui' ma jua'a. Cua ngusñi na cha' ji'i Ni, cha' ngua'ni lyaá ycui' Jesús ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' tso'o ti nti' Ni ña'a Ni ji'na; la cui' jua'a ngua'ni Ni lo'o ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' ji'i Ni.

¹² Cuaana ti ndi'i lcaa ngu' li'. Tso'o ti ndyuna ngu' lo'o nda Bernabé lo'o Pablo cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ndyosi ca su nguta'a ngu' slo ñati xa' tsu'. ¹³ Lo'o ndye nda Bernabé lo'o Pablo cha' lo'o ngu', li' nchcui' Jacobo lo'o lcaa ngu' bi':

—Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo —nacui' Jacobo ji'i ngu'—, cua'a jyaca ma xi 'na. ¹⁴ Cua nchcui' Simón Pedro lo'o na ñi'yä nu ngua'ni ycui' Ndyosi tya clyo, nu lo'o nguxana ndyuna ngu' xa' tsu' cha' ji'i Ni. Li' nguxana Ni ngusubi Ni ji'i tyuü tya'a ñati bi', cha' lo'o ngu' bi' caca ngu' ñati ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁵ Cua sa'ni nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi la cui' tya'a cha', nu lo'o nchcui' quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: ¹⁶ Tyaa na' chaca quiya', nacui' ycui'

Ni.
 Ñi'ya laca sca ni'i ngunu'u, jua'a nti' cu'maq, cha' cua ngujlyaa ti' ma' jna', nacui Ni.
 Pana ñi'ya lo'o ndu'ni tiji ngu' sca ni'i nu cua ngunu'u bi', la cui' jua'a xa' cua'ni na' cha' taquiya' ma' jna'.
 Li' taca taquiya' ma' jna' ñi'ya ndaquiya' jyo'o cusu' ji'i ma' jna', nu lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' David.
 17 Na' lacä nu Xu'na nu laca loo.
 Jua'a cua'ni na' lo'o ma, cha' clyana cua ña'ca ngu' xa' tsu'jna'; na cua ngusubi na' ji'i ñati bi' sa'ni, cha' caca ngu' ñati jna'.
 18 Jua'a nacui ycui' Ndyosi lo'o nda Ni cha' lo'o jyo'o cusu' nu ngua sa'ni, cha' cua jlo ti' Ni lcaa ña'ca cña nu cua'ni Ni nde loo la.
 19 'Bi' cha' nti' na' cha' ná tso'o si tatsaa na ji'i ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' ji'i Jesús cha' taquiya' ngu' lcaa cha' cusu' ji'i ngu' judío tya'a na juani, nu lo'o nguxana ca ti cha' nchcutsa' ñi'ya: Ná tso'o si cacu ngu' msta ji'i jo'ó, xqui'ya cha' cua'ni ñu' msta bi' ji'i cresiya ji'na si cacu na ji'i; lo'o jua'a ná tso'o tsiya' ti tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati; ná tso'o cacu ngu' na'ni nu ná ndye ndyalú tañi ji'i ni', nu lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i; ni ná tso'o cacu ngu' tañi. 20 Tsa cuentya ji'i cha' nu nguscua jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, tsa lo cua ti cha' scua na cha' tsaa slo ngu' xa' tsu', cha' jua'a ntsu'u quityi nu nguscua jyo'o bi' ne' laa ji'i ngu' judío lcaa quichí. Ndyaa' ñi'ya cha' subi ngu' xi xa' la tya'a ngu'
 Nga'aa nchcui' la Jacobo bi' li'.
 22 Ngua stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' li', lcaa ñati ji'i Jesucristo nde Jerusalén, lo'o ngu' nu ngua tsa' ñi' Jesucristo tya clyo, lo'o ngu' nu laca loo ji'i taju ngu'. Li' ngua ti' ngu' cha' subi ngu' xi xa' la tya'a ngu'
 cha' tsaa ngu' lo'o Pablo lo'o Bernabé ca quichi Antioquía; ngusubi ngu' ji'i Judas nu laca xtañi Barsabás, lo'o ji'i Silas, ñati nu ndaquiya' tsa ngu' bi' ji'i. 23 Ndyaa lo'o ngu' ji'i quityi nu nguscua ngu' Jerusalén bi'.
 "Xlyo ni'i ji'i lcaa ma", nacui quityi bi', "lcaa cu'maq nu laca ma ñati ji'i Jesucristo tya'a na, masi ngu' xa' tsu' laca ma, masi ndi'i ma ca quichi Antioquía, masi ndi'i ma ca quichi loyuu su cuentya Siria, masi ndi'i ma ca quichi loyuu su cuentya Cilicia. Cuare nu nguta'q ya lo'o Jesucristo tya clyo, lo'o ngu' cusu' ji'i taju tya'a na re, lo'o tyu' tya'a ñati ji'i Jesús ca nde, stu'ba ti nscua ya quityi re cha' caa ca slo ma. 24 Cua ndyuna ya cha' cua ndyaa xi ngu' tya'a ya ca slo cu'maq, lo'o jua'a cua ngulu'u ngu' ji'i ma cha' ntsu'u cha' cua'ni ma lcaa cña nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi nu ngua sa'ni. Pana ná ngulo ya cña ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' slo cu'maq; jlo ti' ya cha' xñi'i xi ti' ma ndi'i ma nu lo'o ná nchca cuayá' ti' ma si cha' liñi laca cha'bi'. 25 Bi' cha' juani cua ngua stu'ba cha' ji'i ya lo'o tya'a cuare, ngusubi ya tucua tya'a ngu' tya'a ya, la cui' ñati ji'i Jesucristo tya'a na laca ngu'; tsaa ngu' slo ma lo'o Bernabé lo'o Pablo tya'a na. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'na ji'i nu ngu' tya'a na bi', 26 masi ntsu'u tyu' tya'a ñati nu ngua ti' cujuuii ngu' ji'i tya'a na bi' xqui'ya cña nu ngulo Jesucristo nu Xu'na na ji'i ngu' tya'a na bi'. 27 Judas lo'o Silas laca ngu' nu cua ngulo ya cña ji'i cha' tsaa ngu' slo ma, cha' ta ngu' cha' liñi lo'o ma. 28 Nguxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i cuare lo'o nchcui' ya lo'o tya'a ya, bi' cha' ndi'ya ti chcui' ya lo'o ma juani, cha' ná tso'o si culo ya xa' la cña tucui ji'i ma: 29 Ná tso'o cacu ma cuaña' na'ni nu laca msta, nu cua nda ngu' ji'i jo'ó; ná tso'o cacu ma tañi; ná tso'o cacu ma na'ni nu ná ndye ndyalú tañi lo'o ndyujuii ngu' ji'i; la cui' ti cha' ná tso'o tsiya' ti si tyu'u cha' ji'i ma lo'o clyo'o xa' ñati. Si

taquiya' mä ji'i lcaa cha' nu nscua re, tso'o ti tyi'i mä li'. Tsa lo cua ti cha' nscua ya."

³⁰ Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o quityi bi', ndyalaa ngu' ca quichi Antioquía. Ndyu'u ti'i lcaa ñati ji'i Jesucristo quichi bi' lo'o nda ngu' quityi ji'i ñati bi'. ³¹ Lo'o cua nchcui' ngu' bi' lo quityi, li' tso'o tsa ngua tyiquee ngu' xqui'ya cha' nu nchcui' quityi lo'o ngu'. ³² Tu'ba ji'i y cui' Ndyosi ngua nu Judas lo'o Silas bi', bi' cha' ngua ji'i ngu' ngulu'u ngu' xi ji'i ngu' quichi bi'; li' tlyu la ngua tyiquee lcaa ñati ji'i Jesucristo bi', xqui'ya cha' nu ngulu'u ngu' bi' ji'i ngu'. ³³ Tyiquee' xi nguti'i ngu' bi' quichi Antioquía, li' nchcui' salya' ñati ji'i Jesucristo lo'o ngu'. Nti' tya'a ngu' cha' xtyu-cua y cui' Ndyosi ji'i ngu' tyucui su ñaa ngu' nde slo xa' la tya'a ngu'. ³⁴ Li' nacui Silas cha' nga'aa tya'a y cui' yu, tyanu yu lo'o ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi Antioquía bi'; ngulu'u la ngu' ji'i tya'a ngu', nda la ngu' cha' ji'i y cui' nu Xu'na na lo'o tya'a ngu'. Lo'o jua'a tya ntsu'u tya tyuu la tya'a ngu' nu ndi'i ndejua nu nchcui' cha' ji'i y cui' nu Xu'na na lo'o tya'a ngu'.

Ndyaa Pablo chaca quiya' cha' chcui' cha' ji'i Jesucristo nde xa' quichi

³⁶ Ngua sca tsä nchcui' Pablo lo'o Bernabé:

—Tyaa na —nacui—, tsaa na chaca quiya' slo ñati nu tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, ngu' nu ndi'i tyijyu' —nacui Pablo ji'i Bernabé—. Xa' tsaa na lcaa quichi su ngulu'u na cha' ji'i Jesucristo tsubi', tsaa na'ä na si tso'o ti ndi'i tya'a na bi'.

³⁷ Ngua ti' Bernabé cha' lo'o Juan tsaa Juan lo'o ngu', la cui' nu Juan Marcos bi'. ³⁸ Pana ná nti' Pablo tsaa lo'o ji'i Juan, cha' lo'o ngulaa ngu' nde loyuu su cuentya Panfilia tya clyo, ndu'u Juan ndyaa li', cha' nga'aa ndalo Juan cha' cua'ni cña bi'. ³⁹ Ná stu'ba ntsu'u tyiquee Pablo lo'o Bernabé li', nga'aa ndya'ä ngu' stu'ba ti; bi' cha' ndyaa Bernabé ndyatí ne' yaca

ni'i cha' tsaa ca loyuu Chipre chaca quiya'; lo'o nu Marcos bi' ndyaa lo'o Bernabé li'.

⁴⁰ Li' ngusubi Pablo ji'i Silas cha' tsaa lo'o. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', nu lo'o cua nchcui' tya'a ngu' lo'o y cui' Ndyosi nu Xu'na na cha' xtyu-cua Ni ji'i ngu' tyucui. ⁴¹ Ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Siria, li' ndyaa la ngu' ca loyuu su cuentya Cilicia; nchcui' ngu' lo'o tya'a ñati ji'i Jesucristo nu ndyu'u ti'i tsa tlyu ti ca bi', cha' tlyu cua'ni tyiquee ngu', cha' tyatí tachaa la cha' ji'i Jesús tyiquee ngu'.

16

Ndyaa Timoteo lo'o Pablo lo'o Silas

¹ Ndyalaa Pablo lo'o Silas ca quichi Derbe, li' ndyalaa ngu' ca quichi Listra. Quichi bi' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca yu cuañi' tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo nu naa Timoteo. Xtya'a yu laca sca nu cuna'ä judío nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, pana ngu' griego ngua sti yu. ² Nu ñati ji'i Jesús ca quichi Listra bi', tso'o tsa nchcui' ngu' cha' ji'i nu Timoteo bi', lo'o jua'a tso'o nchcui' ngu' ji'i yu bi' ca quichi Ionia. ³ Ngua ti' Pablo cha' tsaa Timoteo lo'o ngu' li', bi' cha' ngusi'yu Pablo quiji Timoteo cha' culacuä yu. Ná ca ñasi' ngu' judío lcaa quichi su tya'a yu lo'o ngu' li', masi jlo ti' lcaa ngu' cha' ngu' griego ngua sti yu. ⁴ Nchcui' ngu' lo'o tya'a ñati ji'i Jesús lcaa quichi su ndya'ä ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' bi' lcaa ña'ä cha' nu nguscua ngu' Jerusalén lo quityi bi'; nguscua ngu' nu ngua tsa'ä ji'i Jesús tya clyo lo'o ngu' cusu' quityi bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' xa' tsu' lcaa ña'ä cña nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' nu laca ñati ji'i Jesucristo. ⁵ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' cua ngua tlyu la tyiquee ngu' cha' ji'i Jesucristo; nga'aa ndyutsii ngu' li'. Lo'o jua'a ngua cha' lcaa tsä ndyatu la ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo.

Nchcui' sca ngu' Macedonia lo'o Pablo laja xcalá yu

⁶ Lo'o li' ná nda Xtyi'i y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i ngu' cha' culu'u ngu' cha' ji'i Jesucristo ca quichi nde loyuu su cuentya Asia, bi' cha' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Frigia, lo'o jua'a loyuu su cuentya Galacia, ⁷ ndyalaa ngu' tyucuii nu tsaa ca loyuu su cuentya Misia li'. Ngulacua ti' ngu' cha' tya tsaa la ngu' ca loyuu su cuentya Bitinia, pana ná nda Xtyi'i y cui' Jesús chacuayá' cha' tsaa ngu' cajua; ⁸ bi' cha' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Misia ndyaa lye la ngu', ndyalaa ngu' quichi Troas ca to' tyujo'o li'. ⁹ Ngua sca talya laja lo'o ndi'i Pablo quichi bi', li' nchcui' xcalá yu. Cua na'q Pablo sca ngu' Macedonia nu ndacha' ji'i yu: "Tyeje tacui mā chaca tsu' tyujo'o, cāq mā xa' tsu' ca nde Macedonia, loyuu quichi tyi na'", nacui nu qui'yu bi', "cha' xtyucua mā ji'i cua", nacui ji'i Pablo laja xcalá. ¹⁰ Lo'o li' ngusñi ya tyucuii cha' tsaa ya chaca tsu' tyujo'o bi' ca loyuu Macedonia, xqui'ya cha' nchcui' xcalá Pablo. (Lo'o na' ndya'a na' lo'o ngu'. Lucas naa na', na' nu nscuā quityi re.) Jlo ti' ya cha' y cui' Ndyosi laca nu ngulo cña ji'i ya cha' tsaa ya ndejua, cha' ta ya cha' ji'i Jesucristo lo'o ñati nu ndi'i ndejua.

Ndi'i Pablo lo'o Silas ca quichi Filipes

¹¹ Hora ti ndyaa ya ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya chaca tsu', ndu'u ya ndyaa ya li'. Cuati na'q ya ca su naa Samotracia, sca loyuu piti ti cla'be tyujo'o laca bi'. Ca chaca tsā ndyalaa ya chaca tsu' tyujo'o bi', ca quichi Neápolis. ¹² Ca bi' ngusñi ya tyucuii ndyaa ya nde quichi Filipes, quichi nu laca loo ji'i lcaa quichi loyuu su cuentya Macedonia laca quichi Filipes bi'. (Lo'o nguxana ti quichi bi', ngüiñá ngu' romano ji'i.) Lo'o li' ndyanu ya tyuū tsā quichi bi'. ¹³ Lo'o nu ngua tsā nu ndi'i cña' ngu' judío, li' ndu'u ya quichi ndyaa ya ca to' sta'a su ndyu'u ti'i ngu' judío cha' chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi tsā bi'; ngulu'u ya xi ji'i ngu' cuna'a nu ndyu'u ti'i

ndacua ti. ¹⁴ Lidia naa sca nu cuna'a bi'; ngu' Tiatira laca, lo'o cña ji'i laca cha' ndujui' late' nde quichi Filipes bi', sca lo late' nu cuaa ña'a, nu tso'o xi ña'a. Ndu'ni tlyu ma' cusu' bi' ji'i y cui' Ndyosi, cha' tso'o ndyuna ma' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na; jua'a nguxtyucua Ni ji'i ma' cha' cui'ya tso'o cuentya ñi'yä nu ndyu'u cha' nu ngulu'u Pablo ji'i ngu'. ¹⁵ Li' ntyucuatya ngu' ji'i Lidia lo'o ji'i lcaa tya'a ngu' nu ndi'i slo.

—Si chañi cha' nclyacua ti' mā cha' laca na' ñati ji'i Jesucristo —nacui nu cuna'a bi' ji'i ya—, tyaq mā to' tyi na', tyanu mā xi slo cua lacua.

Tyuū quiya' nchcui' ma' lo'o ya cha' tsaa ya, bi' cha' ndyaa ya lo'o ma' ca toni'i ji'i ma'.

¹⁶ Ngua sca tsā ndyaa ya su ndyu'u ti'i ngu' cha' chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi, lo'o li' ndyacua tya'a ya lo'o sca nu cuna'a cuañi' tyucuii. Quicha nu cuna'a bi', cha' cua sa'n i tsa ngusñi cui'i ji'i. Cuentya ji'i cui'i bi' nchca tii nu cuna'a bi' ñi'yä nu lijya tyempo ji'i ngu' ca nde loo la, bi' laca cha' nu nda cui'i bi' lo'o nu cuna'a bi'. Msu nu ngüi'ya ti ngu' laca nu cuna'a bi', lo'o ná nda xu'na cho' caya' ji'i. Ngua'ni tsa xu'na cho' ngana, cha' nda ngu' quichi quiña'a tsa cñi ji'i xu'na cho', cha' caja cha' ji'i ngu' ñi'yä nu caca ji'i ngu' nde loo la lo'o nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu'. ¹⁷ Ndyaa lca'a cho' ji'i Pablo lo'o ji'i cuare. Cuii tsa ngusi'ya nu cuna'a quicha bi' lijya:

—Msu ji'i y cui' Ndyosi nu laca loo laca ngu' re —nacui nu quicha bi'—. Culu'u ngu' ji'i mā ñi'yä nu cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i mā.

¹⁸ Tyuū tsā lca'a nu cuna'a bi' ji'i ya, lo'o la cui' jua'a nxi'ya tsa. Li' nga'aa ndiya ti' Pablo cha' nxi'ya cho'. Nguxtyacui yu nde chu' yu tyucuii su ndyaa yu, nchcui' yu lo'o nu cuna'a quicha bi' cha' ji'i cui'i nu ngusñi ji'i cho', cha' tyu'u cui'i bi' tyaa li':

—Chacuayá' ji'i Jesucristo nchcui' na' —nacui Pablo ji'i. —Tyu'u cui'i

nu ntsu'u laja cuaña' nu'u juani, tyaa nde liya'.

Hora ti ngutu'u cui'i bi' ndyaa li'. Ngua tso'o nu cuna'a bi' li'.

¹⁹ Tyaala tsa ngu' nu laca xu'na nu cuna'a bi'. Hora ti ngusñi xu'na bi' ji'i Pablo lo'o ji'i Silas, ndyaa lo'o xu'na bi' ji'i ngu' slo ngu' nu laca loo ji'i quichi, cha' nda xu'na nu cuna'a bi' cuentya cha' nga'aa caca cua'ni ngu' ngana lo'o nu cuna'a bi' singa'aa ntsu'u cui'i cuxi ji'i. ²⁰ Ngusta ngu' qui'ya ji'i Pablo lo'o Silas ca slo bese li':

—Ngu' judío laca ngu' re —nacui' ngu' ji'i bese—. Cuxi tsa ndyu'ni ngu' re, bi' cha' ñasi' tsa ngu' quichi juani.

²¹ Xa' cha' nclu'u ngu' re ji'na nu ná ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na, cha' ngu' romano laca na.

²² Ñasi' tsa lcaa ngu' quichi li'. Ngulo bese cña cha' tyu'u ste' Pablo lo'o ste' Silas, cha' qui'ji'i ngu' ji'i ngu' bi' lo'o yaca. ²³ Quiña'a tsa quiya' ngu' jui'i yaca ngu' ji'i ngu' bi', li' ngusu'ba ngu' ji'i ngu' bi' ne' chcuä. Lo'o jua'a ngulo ngu' cña ji'i ngu' nu nga'a cuä to' ni'i chcuä cha' tso'o tsa ña'asii' ngu' ji'i ngu' bi'. ²⁴ Bi' cha' ngua'ni clyा nu laca loo ji'i ni'i chcuä bi', ngusu'ba yu ji'i ngu' ne' cuarto cla'be ni'i chcuä bi', lo'o li' ngusca' yu quiya' ngu' lo'o yaca.

²⁵ Nu lo'o ngua cla'be talya nga'a Pablo lo'o Silas ne' chcuä bi'; nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi, ndyula tu'ba ngu' jii' ji'i y cui' Ni. Lo'o jua'a ndyuna lcaa preso tya'a ntsu'u ngu' ne' chcuä. ²⁶ Tsi tsiya' ca ngulacui' chalyuu li', lye tsa ngüiña ni'i chcuä; ndyaala lcaa toni'i chcuä bi' li', xqui'ya cha' ngulacui' tsa chalyuu, lo'o jua'a ngusi'yu cu' juu chcuä su ndyaaca' ngu'. ²⁷ Hora ti ngue ti' nu laca loo ji'i ni'i chcuä bi', na'a yu cha' ntucua yaala toni'i. Ndyutsii' tsa yu li', cha' ngulacua ti' yu cha' cua ngusna lcaa preso ji'i. Hora ti ngusñi yu maxtyi ji'i cha' cujui yu ji'i y cui' ca yu. ²⁸ Cui' ngusi'ya Pablo ji'i yu li':

—Ná ntsu'u cha' cua'ni nu'u jua'a —nacui' Pablo ji'i yu—. Nde ti ndi'i lcaa cuare.

²⁹ Ngusi'ya nu laca loo cha' cää lo'o ngu' ji'i quii'. Li' ndyatí yu ni'i chcuä, lye tsa nchcuä yu lijya yu li', cha' ndyutsii' tsa yu. Ndatu sti' yu slo Pablo lo'o Silas li'. ³⁰ Li' ngulo yu ji'i ngu' ne' chcuä.

—Cusu' —nacui' yu ji'i Pablo lo'o Silas—, cuxi tsa ñati laca na!. ¿Ñi'ya cua'ni na' cha' cua'ni lyaá Ni jna'? —nacui' nu laca loo bi'.

³¹ —Xñi nu'u cha' ji'i y cui' Jesucristo nu Xu'na na —nacui' Pablo ji'i yu—, bi' nu taca ji'i cua'ni lyaá ji'i lcaa ma, lo'o jinu'u, lo'o ji'i sñi' nu'u, lo'o ji'i lcaa ngu' nu ndi'i slo nu'u.

³² Nu Pablo lo'o Silas ni, ngulu'u ngu' cha' ji'i Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ca slo nu laca loo ji'i ni'i chcuä bi' li'.

³³ Talya tsa ngua li', pana ngui'í nu laca loo bi' ji'i su ti'i ji'i Pablo lo'o ji'i Silas, su ngujui'í yaca ngu' ji'i ngu'. Li' ntyucuatyä ngu' ji'i nu laca loo bi', lo'o ji'i lcaa ngu' nu ndi'i slo. ³⁴ Ndyaa lo'o yu ji'i Pablo lo'o Silas ni'i ji'i yu, cha' ta yu na cacu ngu'. Tso'o tsa tyiquee nu laca loo bi' juani, cha' cua ngusñi yu cha' ji'i y cui' Ndyosi; la cui' ti tso'o ntsu'u tyiquee lcaa ngu' nu ndi'i slo yu.

³⁵ Nguxee chaca tsä, li' ngulo bese cña ji'i policía cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o nu laca loo ji'i ni'i chcuä bi', cha' culaá ji'i ngu' bi'. ³⁶ Li' nchcui' nu laca loo bi' lo'o Pablo lo'o Silas:

—Cua ngulo bese cña jna' cha' cu-laá na' ji'i ma —nacui' yu ji'i ngu'—, bi' cha' tso'o ti tyaa ma lacua.

³⁷ —Ná tso'o —nacui' Pablo ji'i policía—. Cua na'a lcaa ngu' quichi re nu lo'o ngujui'í yaca ngu' ji'i ya, masi ngu' romano laca cuare. Bilya ca cuayá' ji'i ya lo'o ngusu'ba ngu' ji'i ya ne' chcuä re —nacui'—. Lo'o juani nti' ngu' cha' culaá ngu' ji'i ya cuaana ti. Si'i jua'a nga'a cha' caca. Tso'o la cää y cui' ngu' cha' culaá ngu' ji'i ya.

³⁸ Ndyaa policía li', ndacha' ngu' ji'i bese lcaa ña'a cha' nu nchcui' Pablo lo'o ngu'. Nu lo'o ngua cuayá' ti'

bese cha' ngu' romano laca Pablo lo'o Silas, ndyutsii tsa bese bi' li'. ³⁹ Hora ti ndyaa ycui' bese ca to' ni'i chcuq li':

—Cusu' —nacui' bese bi' ji'i Pablo lo'o Silas—, cui'ya mā cha' clyu ti' ji'i ya —nacui'.

Ngulaá ngu' ji'i Pablo lo'o Silas li'.

—Cua'ni mā cha' tso'o tyaa mā chaca quichí —nacui' ngu' ji'i Pablo lo'o Silas.

⁴⁰ Li' ndu'u Pablo lo'o Silas ni'i chcuq, ndyaa ngu' slo ma'Lidia chaca quiya'. Xa' nchcui' ngu' lo'o ñati ji'i Jesucristo bi', cha' caca tlyu tyiquee ngu' xqui'ya Jesús. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

17

Ñasi' tsa ngu' Tesalónica

¹ Ndyaa Pablo lo'o Silas tyucuii nde Tesalónica. Clyo nteje tacui ngu' quichí Anfípolis, li' nteje tacui ngu' quichí Apolonia, lo'o li' ndyalala ngu' nde quichí Tesalónica. Ntucua sca laa ji'i ngu' judío quichí bi', ² bi' cha' ndyaa Pablo ne' laa bi' ñi'ya nu ndya'a yu ne' laa ji'i ngu' judío lcaa quichí. Tsā nu ndi'i cñia' ngu' judío ndyu'u ti'i ngu' quichí ne' laa, lo'o jua'a ndyatí Pablo ndyaa yu ne' laa tsā bi'. Cua ndyaa sna semana nchcui' yu lo'o ngu' ca bi'; ³ ngulu'u yu cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu', cha' nu nchcui' quityi cusu' ji'i Cristo ñi'ya nu ntsu'u cha' xcube' ngu' ji'i, lo'o li' ñi'ya tylu'ú nu Cristo bi' chaca quiya' lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i.

—Nchcui' na' lo'o mā cha' ji'i Jesús —nacui' Pablo ji'i ngu' li'—. Ñi'ya nu nchcui' quityi ji'i nu Cristo bi', la cui' jua'a ngua ji'i Jesús —nacui'—. La cui' Cristo laca nu Jesús bi'.

⁴ Ngusñi tucua sna tya'a ti ngu' judío cha' bi', li' ndya'a ngu' bi' lo'o Pablo lo'o Silas; jua'a ngusñi tylu tya'a ngu' griego nu ndu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi cha' bi'; jua'a tylu tya'a nu cuna'a tlyu nu ndi'i quichí bi', ngusñi ngu' cha' bi' li'. ⁵ Pana ñasi' tsa ngu' judío nu ná jlya ti' cha' bi'; tyaala tsa ngu' bi', bi' cha' nchcui'

ngu' lo'o ñati xña'a nu xcui' ndya'a calle ti, ñati taja ti, cha' xtyucua ngu' xña'a bi' ji'i ngu'. Cuxi tsa ngua'ni ngu' bi' li', lo'o jua'a ngua ñasi' lcaa ngu' quichí. Ndyaa ngu' slo Jasón li', ndyatí ngu' ni'i ji'i yu Jasón bi', cha' nclyana ngu' ji'i Pablo lo'o Silas. Xñi ngu' ji'i ngu' bi' nti' ngu', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i Pablo lo'o Silas ca slo ngu' quichí. ⁶ Pana ná nquije Pablo lo'o Silas ji'i ngu', bi' cha' ngusñi ngu' ji'i ycui' Jasón lo'o ji'i tya'a ndya'a yu, ndyaa lo'o ngu' ji'i ngu' bi' ca slo ngu' tisiya. Cuii nchcui' ngu' lo'o ngu' tisiya li', ngusta ngu' qui'ya ji'i Jasón lo'o ji'i tya'a ndya'a yu:

—Tyaala tsa ngu' bi' —nacui' nu ngu' xña'a bi'—. Lcaa quichí su ndya'a ngu' bi' nga'aa si'i ti ti ndili'ngu' quichí bi' xqui'ya cha' cuxi nu nchcui' ngu' bi' —nacui' ngu'—. Lo'o juani cua ndyalala ngu' xña'a bi' quichí tyli na, ⁷ ndi'i ngu' slo yu Jasón re. Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cña nu ngulo rey tlyu ji'na nu laca na ngu' romano, cha' nchcui' ngu' cha' ntsu'u chaca rey nu tlyu la nu naa Jesús; bi' laca nu taca culo cña ji'na, nacui' ngu' bi'.

⁸ Lo'o ngua cuayá' ti' ngu' tisiya qui'ya nu ngusta ngu' ji'i ngu' bi', ñasi' tsa ngu' li', ñasi' lcaa ngu' quichí; ⁹ bi' cha' ngüijña ngu' tisiya cñi ji'i Jasón lo'o ji'i tya'a ndya'a yu xqui'ya Pablo, lo'o jua'a xqui'ya Silas. Nda ngu' cñi, lo'o ti ngutu'u ngu' laja ti li', nu Jasón lo'o tya'a ndya'a yu.

Ndyala Pablo lo'o Silas nde quichi Berea

¹⁰ Nu ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesús ca bi', hora ti ngua'ni cho'o ngu' tyucuii ji'i Pablo lo'o Silas cha' tyaa ngu'; la cui' talya ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichí Berea. Lo'o ndyalala ngu' nde quichí bi', li' ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío.

¹¹ Tso'o la tyiquee ngu' quichí Berea bi'; si'i na cuxi tyiquee ngu' bi' ñi'ya laca tyiquee ngu' Tesalónica. Nti' tsa ngu' cuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda Pablo lo'o Silas lo'o ngu'. Lcaa tsā nclyana ngu' lo quityi ji'i ycui'

Ndyosi si cha' liñi laca nu nchcui' ngu' bi'; ¹² bi' cha' ngusñi tyuñu tya'a ngu' quichi cha' bi', lo'o ngu' judío, lo'o jua'a ngu' griego, masi nu qui'yu, masi nu cuna'a tlyu, ngusñi ngu' cha' bi'. ¹³ Li' ngujui cha' ji'i ngu' judío nu ndi'i nde quichi Tesalónica cha' nclyu'u Pablo cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' Berea. Ngua ñasi' tsa ngu' bi' li', yala ti ndyalaa ngu' ca quichi Berea bi' li'. Ndyaa ngu' nda ngu' sca cha' cuiñi lo'o ngu' quichi bi', cha' xuuñ tya'a ngu' lo'o Pablo. ¹⁴ Lo'o ngua tii ñati ji'i Jesucristo cha' jua'a nti' ngu' judío bi', hora ti ngusalaya' ngu' lo'o Pablo cha' tyaa yu tyucuii to' tyujo'o; pana ndyanu Silas lo'o Timoteo quichi bi'. ¹⁵ Ndyaa xi ngu' Berea lo'o Pablo ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ca quichi Atenas. Hora ti nguxtyuñ ngu' Berea nde quichi tyi ngu' li', cha'ta ngu' cha' lo'o Silas lo'o Timoteo, cha' lo'o ngu' tsaa ngu' yala ti xi cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Pablo ca quichi Atenas bi'.

Ca quichi Atenas

¹⁶ Ntajatya Pablo ji'i Silas lo'o Timoteo ña'a cuayá' nu tyalaa ngu' ca quichi Atenas. Xñi'i tsa ti' Pablo lo'o na'a yu cha' quiña'a tsa jo'ó ntsu'u quichi bi'; ¹⁷ bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ca ne' laa ji'i ngu' judío bi', nchcui' yu lo'o ngu' judío, jua'a lo'o ngu' xa' tsu' nu ndu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi cajua, lo'o jua'a nchcui' yu lo'o lcaa ngu' nu ndi'i lo caya'. Lcaa tsä nclyu'u yu ji'i ngu' quichi bi'. ¹⁸ Cua ntsu'u sca taju ngu' nde quichi bi', ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' nu nclu'u ngu' epicúreo, lo'o jua'a ntsu'u chaca taju ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' nu nclu'u ngu' estoico. Ndyacua tya'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a tyucuaa lo cha' bi' lo'o Pablo li'. Nchcui' tsa ngu' cha' ji'i yu lo'o tya'a ngu':

—¿Ni cha' nda nu qui'yu re nu nchcui' tsa lo'o na? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

—¿Ha si'i cha' ji'i xa' jo'ó nchcui' yu? —nacui' tya'a ngu' li'.

Pana cua ndyuna ngu' lo'o ngulu'u Pablo cha' ji'i Jesús, cha' ngulu'u yu ji'i ngu' ñi'yä ngua cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ¹⁹ Li' ngusñi ngu' ya' Pablo cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ca su ndyu'u ti'i ngu' cusu' quichi bi', sca yuu laja ti nu naa Areópago.

—Nti' ya cha' caca cuayá' ti' ya, ¿ñi'yä ndyu'u cha' nu nclyu'u nu'ü ji'i ya? —nacui' ngu' ji'i Pablo—. Sca cha' cucui laca cha' nu nchcui' nu'ü re; ²⁰ bilya cuna ya cha' bi', tya lyiji ta ya cuentya —nacui' ngu'—. Bi' cha' juani, ta nu'ü cha' lo'o ya ¿ñi'yä ndyu'u cha' bi'?

²¹ Nu ngu' quichi Atenas ni, xcui' nti' ngu' cuna ngu' cua ña'a ca cha' cucui nu caca chcui' ngu' lo'o tya'a ngu', sca cha' nu bilya cuna ngu'. La cui' jua'a ndu'ni lcaa ngu' xa' tsu' nu ndi'i quichi bi', xcui' ca ndiya ti' ngu' chcui' ngu' ji'i sca cha' cucui.

²² Bi' cha' ndatu Pablo cla'be laja ñati ca Areópago bi', nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cu'mä ngu' Atenas —nacui' Pablo ji'i ngu'—. Cua na'a na' cha' jlya tsa ti' ma ji'i jo'ó nu ntsu'u ji'i ma —nacui' yu—. ²³ Ndyaa na'a na' xi calle quichi re, lo'o li' na'a na'lcaa jo'ó nu cuentya ji'i cu'mä. Li' na'a na' sca mesa nu ndu laja ti su nscua sca cha'cña nde sii' mesa bi' nu ndi'yä nchcui': “Nde laca mesa ji'i jo'ó nu bilya tyuloo ya ji'i”. Cha' ji'i ycui' Ndyosi nu bilya slo ma tilaca laca Ni, cha' ji'i nu ycui' Ndyosi bi' ta na' lo'o ma juani —nacui' yu—.

²⁴ 'Cua ngüiñá ycui' Ndyosi tyucui ña'a chalyuu lo'o lcaa na nu ntsu'u chalyuu; laca ycui' Ndyosi nu Xu'na nu laca loo, masi nde cua, masi nde lo yuu chalyuu —nacui' Pablo ji'i ngu'—. Pana ná ndi'i Ni ne' sca laa nu ndiñá ñati ti. ²⁵ Ni sca cha' ná lyiji ji'i ycui' Ndyosi, ná nga'a cha' xñi Ni ni sca na nu nda ñati ji'i Ni. Cua ngua'ni cu'ú Ni ji'i lcaa ñati, cua nda Ni xtyi'ingu'cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i scaa ngu', lo'o jua'a cua nda Ni lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu.

26 'Cua ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñatí chalyuu lo'o sca ti lo cuaña' ñatí. Lo'o jua'a ngusta y cui' Ndyosi ni tyempo cala scaa ngu', ndu'ni Ni mala su caca quichí tyi scaa ngu'.

27 Na cua nda Ni ji'i ñatí lijya ngu' chalyuu cha' clyana ngu' ji'i y cui' Ni, cha' quiye Ni ji'i ngu'. Pana ná tyijyu' ndi'i y cui' Ndyosi ji'na, cacua ti su ndi'i lcaa na ndi'i y cui' Ni. **28** Chacuayá' ji'i Ni lu'ú na, chacuayá' ji'i Ni ndya'a na, lo'o jua'a chacuayá' ji'i Ni ndyu'ni na lcaa cña. Ntsu'u sca cha' nu nguscua jyo'o ngu' tii tya'a ma lo quityi sa'ni, cha' nu ndi'ya nchcui': "Tya'a y cui' Ndyosi laca na". Jua'a nacui jyo'o cusu' bi' ji'i ma. **29** Si chañi cha' y cui' Ndyosi laca tya'a na —nacui Pablo ji'i ngu'—, ná taca chcui' na cha' laca Ni sca lcui, masi lcui oro, masi lcui plata, masi lcui quee ndu. Na ndiñá ti ñatí chalyuu lcui bi' ñi'ya nu nda'ya cha' hique ti ngu' cha' cuiñá ngu' ji'i. **30** Cua ndalo tsa tyiquee y cui' Ndyosi ji'i ñatí chalyuu tyempo sa'ni lo'o bilya ca jlo ti' ngu' lcaa cha' bi', pana juani cua ngulo Ni cña ji'i lcaa ñatí chalyuu cha' culochu' ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu'. **31** Cua ngusta Ni sca tsä cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñatí chalyuu, lo'o jua'a cua ngusubi Ni sca ñatí nu caca bese. Jesucristo laca bi'. Tso'o tsa ngua'ni Ni cha' tyanu tachaa cha' bi' ji'i ñatí chalyuu, nu lo'o ngua'ni Ni cha' ndyu'ú nu ñatí bi' chaca quiya' lo'o cua ndyu'juu ngu' ji'i.

32 Nu lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', cha' cua ndyu'ú sca ñatí chaca quiya' ca su ntsiya ngujuii, li' nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Pablo. Lo'o jua'a ntsu'u xi xa' la ngu' nu nchcui' lo'o yu:

—Culu'u nu'ú cha' bi' ji'i ya chaca quiya' chaca tsä —nacui ngu' bi' ji'i yu.

33 Li' ngutu'u Pablo ca Areópago su ntucua ngu'. **34** Pana ndu'u lca'a xi ngu' ji'i yu li', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' bi' cha' nu cua nchcui' yu lo'o ngu'. Sca nu qui'yu nu naa Dionisio ngusñi cha' bi', masi laca Dionisio sca ngu' cusu' nu ndya'a ca Areópago; jua'a sca

nu cuna'a nu naa Dámaris ngusñi cha' bi', lo'o xi xa' la ñatí ngusñi cha' bi'.

18

Ca quichí Corinto

1 Li' ndu'u Pablo quichí Atenas ndyaa yu ca quichí Corinto. **2** Quichi bi' ndyacua tya'a yu lo'o sca ngu' judío nu naa Aquila, ngu' quichi Ponto laca nu Aquila bi'. Nguti'i ngu' nde Italia nquicha', nu Aquila bi' lo'o clyo'o nu naa Priscila; pana ndu'utsu' ngu' ndyalaa ngu' nde quichí Corinto, nu lo'o ngulo rey Claudio cña cha' culo'o ngu' ji'i lcaa ngu' judío nu nguti'i quichí Roma, quichí nu laca loo ji'i loyuu su cuentya Italia bi'. Toni'i ji'i nu Aquila bi' ndyalaa Pablo li'. **3** Stu'ba ti ngua'ni Pablo cña lo'o ngu' bi' li', cha' cuityi ni'i late' laca ngu'; bi' cha' ndyanu yu slo ngu' cha' cua'ni yu cña lo'o ngu'. **4** Ndyaa Pablo ne' laa ji'i ngu' judío lcaa tsä ta'a nu ndi'i cña' ngu', cha' culu'u yu cha' ji'i Jesús ji'i ngu' nu ndyu'u ti'i li', masi ji'i ngu' judío, masi ji'i ngu' xa' tsu'.

5 Cua ndu'u Silas lo'o Timoteo ca Macedonia, li' ndyalaa ngu' slo Pablo. Lo'o cua ndyalaa ngu' bi', li' lcaa tsa lcaa hora nclyu'u Pablo cha' ji'i Jesús ji'i ngu' judío. Nchcui' yu cha' laca Jesús y cui' Cristo, nu ntajatyta tsa ngu' ji'i cha' cäa nde chalyuu. **6** Pana ngunasi' tsa ngu' judío bi' ji'i Pablo li', suba' tsa nchcui' ngu' lo'o; bi' cha' nguscui' yu ste' yu slo ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa nchcui' ngu' lo'o yu.

—Nguna' tsa ndu'ni cu'ma —nacui Pablo ji'i ngu'—. Xqui'ya y cui' ma laca; ná ntsu'u qui'ya 'na, cha' xcui' cha' liñi laca nu ngulu'u na' ji'i ma. Cua tya'a ti na' lacua. Juani tsa'a na' cha' ta na' cha' re lo'o ngu' xa' tsu', cha' ná nduna cu'ma, ngu' judío.

7 Li' ndu'u yu ne' laa bi', ndyaa yu ca slo sca ñatí nu naa Justo; cacua ti to' laa bi' ntucua tyi yu. Sca ñatí nu ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi laca nu Justo bi'. **8** Lo'o jua'a yu Crispo ngusñi cha' ji'i y cui' nu Xu'na na. Crispo

laca sca nu cusu' nu laca loo ne' laa ji'í ngu' judío. Jlyá ti' nu Crispo bi' ji'í y cui' nu Xu'na na, lo'o jua'a jlyá ti' lcaa ngu' nu ndi'i slo. Quiña'a tya'a ngu' Corinto ngusñi ngu' cha' ji'í Jesús, bi' cha' ntyucuatya ngu' bi' li'.
9 Lo'o li' cua na'a Pablo ji'í Jesús nu Xu'na na, ñi'ya si na nchcui' xcalá yu ngua.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús ji'í yu—. Ná ca taja ti' nu'u cha' culu'u nu'u cha' jna' ji'í ñati —nacui Ni—.
10 Ndi'i na' lo'o nu'u cha' xtyucua na' jinu'u, bi' cha' nga'aa caca xñi ngu' jinu'u cha' xcube' ngu' hi. Lo'o jua'a ntsu'u tsa ngu' quichi re nu taca xñi ngu' cha' jna' nde loo la, si ta nu'u cha' lo'o ngu'.

11 Li' ndyanu Pablo sca yija cla'be ca quichi Corinto bi', xcui' cha' ji'í Jesús ngulu'u yu ji'í ngu' quichi bi'.

12 Lo'o li' ngua Galión gobernador ji'í loyuu su cuentya Acaya bi'; tyempo bi' ndyu'u ti'í tyuú tya'a ngu' judío se'i ti cha' xuu tya'a ngu' lo'o Pablo, masi tya'a ngu' judío laca yu. Li' ngusñi ngu' bi' ji'í yu cha' tsaa lo'o ngu' ji'í yu ca slo ngu' tisiya;
13 ngusta ngu' qui'ya ji'í yu ca slo nu gobernador bi' li':

—Ndyá'a nu qui'yu re laja quichi tyi na, pana ná tso'o cha' nu nclu'u yu ji'í ñati —nacui ngu' ji'í nu laca loo bi'—. Nclu'u yu ji'í ngu' cha' xa' ña'a cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi, masi ná nda gobierno chacuayá' cha' cua'ni ngu' jua'a.

14 Ngua ti' Pablo xacui yu cha' ji'í ngu' li', pana clyo nchcui' nu cusu' Galión bi':

—Ná tyiquee' taquiya' na' ji'í cha' nu nchcui' cu'ma ngu' judío, si ntsu'u sca cha' nu cuxi tsa —nacui Galión bi' ji'í ngu'—. Pana si'i jua'a laca cha' re —nacui—.
15 Cua ñasi' ma xqui'ya cha' nclyu'u yu re xi xa' lo cha' ji'í ngu'. Sca cha' ji'í jo'ó cuentya ji'í cu'ma laca cha' re, cha' ná stu'ba cha' nu nchcui' yu lo'o cha' nu nchcui' cu'ma cuentya ji'í cha' cusu' nu ntsu'u ji'í ma; bi' cha' ná ndiya ti' ma cha' nclu'u yu cha' bi' ji'í ngu'.

Cua'ni cuayá' y cui' ca ti ma ji'í cha' re lacua. Ná ndu'ni cha' caq lo'o cu'ma ji'í yu ca slo na'.

16 Lo'o li' ngulo gobernador cña cha' culo ngu' ji'í ngu' judío nde liya'.
17 Li' hora ti ndaya' lcaa ngu' quichi bi' ji'í nu cusu' Sóstenes, cha' laca nu cusu' bi' loo ne' laa ji'í ngu' judío. Ti'í tsa ngujui'í ngu' ji'í nu cusu' bi' ca slo gobernador Galión; pana nu Galión bi' ni, ná ndube ti' bi' tsiya' ti.

Ngua sna quiya' lo'o ndyaa Pablo ca chaca tsu'

18 Tya ndyanu Pablo quichi bi' tya tyuú tsá; li' ngutu'u yu ndyaa yu lo'o Aquila lo'o Priscila bi', ndyaa ngu' ne' yaca ni'i ca quichi Cencrea. Li' tsaa y cui' Pablo ca loyuu su cuentya Siria. Ca quichi Cencrea bi' ngusi'yu ngu' quicha' hique Pablo, cha' caca cuayá' ti' ngu' jua'a cha' ntsu'u sca cha' nu cua ngüiñi ji'í yu lo'o y cui' Ndyosi tya tsubi' la.
19 Ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i, li' ndyalaa ngu' ca quichi Efeso su tyanu Aquila lo'o Priscila. Ndyatí Pablo y cui' ti ne' laa cha' chcui' yu lo'o ca ta'a ngu' judío nu ndyu'u ti'í cajua.
20 Ngua ti' ngu' quichi bi' cha' tyanu Pablo nde quichi tyi ngu', pana ná ntaja'a yu.
21 Ngusalaya' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ntsu'u cha' tsa'a na' ca Jerusalén cha' cua ngulala ta'a —nacui Pablo ji'í ngu'—. Li' xtyuú na' chaca quiya' nde quichi re, si jua'a nti' y cui' Ndyosi —nacui yu.

Ndu'u Pablo quichi Efeso ndyatí yu ne' yaca ni'i, ndyaa yu li'.
22 Lo'o cua ndyalaa yaca ni'i bi' ca quichi Cesarea, li' ndu'u Pablo ndyaa yu ca quichi Jerusalén. Tso'o ti nchcui' yu lo'o tya'a ñati ji'í Jesucristo cajua, lo'o li' hora ti ndyaa yu ca quichi Antioquia.
23 Ndyanu yu sca tucua co' ca quichi bi', li' ndu'u yu ndyaa yu chaca quiya' cha' tsaa yu ca slo lcaa taju ñati ji'í Jesucristo nu ndi'i ca loyuu su cuentya Galacia, su cuentya Frigia. Nchcui' yu lo'o ngu' cha' tyanu tachaa la cha' ji'í Jesucristo tyiquee ngu'.

Ndyalaa Apolos ca quichi Efeso

24 La cui' tyempo ndyalaa sca nu qui'yu ngu' judío nde quichi Efeso. Apolos naa yu bi', lo'o Alejandría naa quichi tyi yu. Jlo tsa ti' yu lcaa cha' ji'i ycui' Ndyosi nu nscua lo quityi tya sa'ní la, lo'o jua'a tso'o tsa nchcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñatí. **25** Tya tsubi' la cua ngulu'u tso'o ngu' ji'i yu lcaa cha' nu cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na; bi' cha' yala ti ti' yu, ná taja ti' yu tsiya' ti cha' chcui' yu cha' bi'. Tso'o tsa nclyu'u yu cha' ji'i Jesús lo'o ñatí li'; jua'a ntyucuatya yu ji'i ngu' ñi'ya nu ntyucuatya jyo'o Juan, cha' bilya ca cuayá' ti' yu lcaa cha' ji'i Jesús. **26** Ná ntsii yu Apolos cha' culu'u yu ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío, pana nu lo'o ndyuna Priscila lo'o Aquila ñi'ya nu ngulu'u yu cha' ji'i ngu' ne' laa, li' nchcui' ngu' lo'o yu. Liñi la ngulu'u ngu' ji'i Apolos ñi'ya nu xñi ngu' tyucuiji'i ycui' Ni li'. **27** Ca tiya' la ngua ti' Apolos tsaa yu ca loyuu su cuentya Acaya. Tso'o ntsu'u tyiquee tya'a ñati ji'i Jesucristo cha' tsaa yu cajua, bi' cha' nguscua ngu' sca quityi cha' tsaa slo tya'a ñati ji'i Jesucristo cajua, cha' tso'o ti chcui' ngu' lo'o yu nu lo'o tyalaa yu ca su ndi'i ngu'. Ndyaa yu li', ndyalaa yu ca loyuu su cuentya Acaya bi'. Li' nguxtyucua tsa yu ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo lcaa quichi su ndyaa yu. Xqui'ya cha' tso'o tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu', bi' cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i Ni. **28** Ngulu'u nu Apolos bi' ji'i lcaa ngu' cha' cuiñi tsa laca cha' nu nda nu ngu' judío bi', masi ñatí tya'a yu laca ngu'; jua'a ngulu'u yu cha' ji'i ycui' Ndyosi nu nscua lo quityi tya sa'ní la, nu nchcui' cha' ji'i nu Cristo nu ntajatya tsa ngu' ji'i bi'. Cristo laca Jesús, nacui yu. Tso'o tsa nchcui' yu, bi' cha' ná tucui ngua ji'i tacu' cha' ji'i yu.

19

Ndyalaa Pablo ca quichi Efeso

1 Laja lo'o ndi'i Apolos quichi Corinto, la cui' tyempo bi' ndyaa Pablo nde ca'ya, ña'a cuayá' nu ndyalaa yu

nde quichi Efeso. Ca bi' ndyacua tya'a yu lo'o xi ñatí nu ndyu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi.

2 —¿Ha cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma tya lo'o ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ni? —nacui Pablo ji'i ngu'.

—Ná ndyanu Ni —nacui ngu' ji'i Pablo—. Ná jlo ti' ya na laca nu naa Xtyi'i ycui' Ndyosi.

3 —¿Ni cha' laca ntyucuatya ngu' ji'i ma lacua? —nacui Pablo ji'i ngu' li'.

—Cua ntyucuatya ngu' ji'i ya ñi'ya nu ngulu'u jyo'o Juan ji'i ngu' cha' caca —nacui ngu' ji'i yu.

4 —Cua ntyucuatya Juan ji'i ñati cha' caca cuayá' ti' xa' ñati cha' cua ngulochu' ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' —nacui Pablo ji'i ngu'—. Nchcui' Juan lo'o ngu' cha' cua caa ti chaca ñati nu laca Jesucristo, lo'o jua'a ntsu'u cha' xñi ngu' cha' ji'i yu bi' li'.

5 Ndyuna ngu' cha' nu ngulu'u Pablo ji'i ngu', bi' cha' chaca quiya' ntyucuatya ngu' cuentya ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na. **6** Li' ngusta ya' Pablo hique ngu'. Ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' li'; hora ti nchcui' ngu' cha'cña ji'i xa' ñati, lo'o jua'a nchcui' ngu' ña'a cha' nu nda ycui' Ni ji'i ngu' cha' chcui' ngu' lo'o tya'a ngu'. **7** Tii tyucuaa tya'a ngu' qui'yu ngua nu cua ntyucuatya li'.

8 Lo'o li' ndyaa Pablo ne' laa ji'i ngu' judío cha' chcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu', cha' culu'u yu ji'i ngu' ñi'ya nclyo ycui' Ni cña. Ndyaa sna co' nu ngua'ni yu jua'a. **9** Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' cuxi ji'i cha' nu nclu'u Pablo bi', xqui'ya cha' liye' ti' ngu'; ná ntaja'a ngu' bi' xñi ngu' cha' ji'i Jesús. Li' ndu'u Pablo ndyaa lo'o yu ji'i ngu' nu cua ngusñi cha' bi', ndyaa ngu' nde ne' ni'i scuelya ji'i sca nu cusu' nu naa Tiranno. Li' tya ngulu'u yu ji'i ngu' lcaa tsá. **10** Tucua yija ngua'ni yu jua'a, ña'a cuayá' nu ndyuna lcaa ngu' loyuu su cuentya Asia cha' ji'i Jesús. Nchcui' yu lo'o lcaa ngu' bi', masi lo'o ngu' judío,

masi lo'o xa' la ngu'. ¹¹ Lo'o jua'a nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i Pablo cha' cua'ni yu tyuu tya'a cña tonu ca slo ngu', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ¹² Lo'o jua'a ngusñi ngu' lcaa late' nu cua ndyala' Pablo ji'i, ndyaa lo'o ngu' ji'i late' bi' ca slo ngu' quicha tya'a ngu'. Ngua tso'o nu ngu' quicha bi' li', lo'o jua'a ngu' quicha nu ngusñi cui'ji cuxi ji'i, ndu'utsu' cui'ji i ngu' bi' ndyaa li'.

¹³ Quichí bi' ndi'i xi ngu' judío nu ná ntsu'u quichí tyi, na ndya'a yu'u ti ngu' bi'. Nchcui' ngu' cha' nchca ji'i ngu' bi' culo ngu' cui'ji cuxi nu ngusñi ji'i ngu' quicha. Lo'o li' ngua ti' ngu' cha' culo ngu' cui'ji chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, masi ná ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Jesús.

—Chacuayá' ji'i Jesús tyu'utsu' cui'ji nu ngusñi ji'i ma —nacui'ngu' ji'i ngu' quicha bi'—, la cui' Jesús nu nclu'u Pablo cha' ji'i —nacui'ngu'.

¹⁴ Jua'a ngua'ni nu cati tya'a sñi' Esceva; lo'o nu cusu' Esceva ni, ngua bi' sca sti jo'ó nu laca loo cuentya ji'i ngu' judío. ¹⁵ Jua'a nchcui' sñi' Esceva bi' sca quiya', lo'o hora ti nguxacui' nu quicha bi' cha' ji'i ngu' bi' li':

—Cua nslo na' ji'i Jesús —nacui' cui'ji bi'—, lo'o jua'a nslo na' ji'i Pablo, ti ñati laca bi' —nacui—. Pana nu cu'ma ni, ¿tilaca laca cu'ma?

¹⁶ Li' ntejeya' nu quicha bi' ji'i ca ta'a sñi' Esceva, ngua'ni lya' ti' ji'i ngu', ngujui' tsa ji'i ngu'. Hora ti ngusna ngu' ña'a quichi' ti ngu', cha' ndye ste' ngu' ngutaa'. Ti'i tsa ngua quicha ngu' bi' li'. ¹⁷ Lo'o li' ngujui cha' bi' ji'i lcaa ngu' quichi Efeso, masi ngu' judío, masi xa'la ñati. Ndyutsii tsa ngu' li', lo'o jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Jesús nu Xu'na na li'.

¹⁸ Lo'o li' yaa tyuu tya'a ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesús, nu ntyuju'u tsa ti' ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; ¹⁹ jua'a ngu' nu ngua'ni cucha'a, yaa lo'o ngu' ji'i quityi cuxi bi' ji'i ngu', ndaqui'ngu' quityi cucha'a bi' li'. Ngulacua ngu' ni tsa lo nga'a quityi nu ndaqui'ngu' bi'; tu'ba tyi mil cñi plata, tsa lo cua ntsu'u lo quityi

nu ndaqui'ngu' bi' li'. ²⁰ Jua'a ngua cha' quiña'a la ñati ngua cuayá' ti'cha' ji'i y cui' nu Xu'na na, ngua cuayá' ti'ngu' cha' tlyu tsa laca cha' ji'i y cui' nu Xu'na na.

²¹ Lo'o li' ngua ti' Pablo cha' tsaa yu ca loyuu su cuentya Macedonia, lo'o ca loyuu su cuentya Acaya, cha' tsaa yu slo lcaa taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i loyuu bi'. Nde loo la, li' tsaa yu ca Jerusalén ngua ti' yu. Lo'o jua'a nchcui' Pablo cha' lo'o ntsu'u cha' tsaa yu ca nde quichí Roma ca tiya' la. ²² Pana clyo nchcui' yu lo'o Timoteo lo'o Erasto cha' tsaa ngua' ca Macedonia nde loo la ji'i yu, tyanu la xi y cui' yu nde loyuu Asia, nti' yu.

Ñasi' tsa ngu' Efeso

²³ Li' nguxana ngunasi'ngu' quichí Efeso xqui'ya ñati nu ngusñi tyucui'ji'i y cui' nu Xu'na na. ²⁴ Ndi'yä ngua cha': Sca ñati nu naa Demetrio ngua súu cha' ñasi'ngu' bi'; cuityi plata laca Demetrio bi', ndiñá yu lcui' plata ji'i ni'i su ndya'a ngu' quichi ndu'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó xu'na quichi, nu jo'ó Diana bi'. Lo'o jua'a ndyiji tsa ngana ji'i ngu' xqui'ya cña bi'. Ntsu'u tsa msu ji'i Demetrio, cha' nxtyucua msu bi'ji'i yu lo'o cña bi' ji'i. ²⁵ Li' ndyu'u ti'ji'i lcaa ñati ji'i yu, lo'o jua'a lcaa cuityi plata nu ntsu'u quichi bi', ndyu'u ti'ji'i ngu' se'i ti.

—Cu'ma tya'a ndu'ni na cña —nacui Demetrio ji'i ngu'—, jlo ti' ma cha' ndyiji tsa ngana ji'na lo'o cña nu ntsu'u ji'na —nacui yu—. ²⁶ Lo'o juani cua na'a ma cha' ndya'a nu Pablo bi' quichi tyi na re, lo'o jua'a ndya'a yu nde lcaa quichi loyuu su cuentya Asia re. Cua ndyuna ma cha' nu nclyu'u yu bi' ji'i ngu', cha' ná tso'o cua'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó nu ndiñá ñati ti; si'i y cui' Ndyosi laca jo'ó bi', nacui Pablo. Lo'o nu juani ntsu'u tsa ngu' quichi re nu ngusñi cha' nu nchcui' yu bi'. ²⁷ Cuxi tsa ndyu'u cha' bi', si nga'aa nti'ngu' cui'ya ngu' lcui' nu ndiñá na; nga'aa caja cña nu cua'ni na li'. Lo'o li' nga'aa tyaja'a ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i xtya'a na

jo'ó Diana nu laca loo tsiya' ti ne' laa ji'i quichí tyi na re. Juani lcaa ñati loyuu su cuentya Asia ndyu'ni tlyu ji'i jo'ó bi', lo'o jua'a lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu ndyu'ni tlyu ji'i. Ná tso'o si cua'ni tye ngu' cha' ji'i jo'ó tlyu ntsu'u ji'na.

²⁸ Lo'o ndyuna ngu' nu ndiñá lcui jo'ó cha' bi', ñasi' tsa ngu' li'. Cuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i tya'a ngu' li':

—Tlyu tsa xtya'a na jo'ó Diana, bi' laca jo'ó ji'i lcaa ngu' Efeso tya'a na —nacui ngu'.

²⁹ Ná jlo ti' ngu' quichí na laca ngua ji'i ngu' cha' nxí'ya tsa ngu' jua'a, pana ngusna lcaa ngu' ndyaa ngu' cha' ña'a cui'ya ngu' xi ji'i. Li' ntejeya' ngu' ji'i Gayo lo'o Aristarco xqui'ya cha' ndya'a ngu' lo'o Pablo, masi ngu' Macedonia laca ngu' bi', ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' quichí. ³⁰ Li' ngua ti' Pablo tsaa su ndyu'u ti'i ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu' quichí bi', pana nu tya'a ñati ji'i Jesús bi', ngua'a ngu' ji'i yu cha' ná tsaa yu. ³¹ Lo'o jua'a ntsu'u xi tya'a tso'o Pablo nu laca loo ji'i loyuu su cuentya Asia bi', lo'o ngu' bi' nda ngu' cha' lo'o Pablo cha' ná tsaa y cui' yu tsiya' ti ca su ndyu'u ti'i ngu' quichí.

³² Quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i se'i ti li'; pana sca cha' nchcui' tsaca ngu', xa' cha' nchcui' chaca ngu' li', cha' ná jlo ti' ngu' quichí ni cha' laca cha' ndyu'u ti'i ngu'. ³³ Li' ndyojolaqui ngu' judío ji'i sca nu qui'yu cha' tyu yu ca nde loo ngu' quichí bi', Alejandro naa yu bi'. Li' ngua'ni ya' yu cha' ca t̄i lcaa ngu', cha' caja ñi'ya nu chcui' yu lo'o ngu'. ³⁴ Pana nu lo'o ngua tii ngu' cha' lo'o Alejandro laca ngu' judío, lye la nxí'ya lo'o ngu' li'. Ndye tucua hora nu xcui' ngusi'ya lo'o ti nu ngu' quiña'a bi' ji'i tya'a ngu' ndi'ya:

—Tlyu tsa xtya'a na jo'ó Diana, bi' laca jo'ó ji'i lcaa ngu' Efeso tya'a na —ndu'ni ngu'.

³⁵ Lo'o li' ngua'ni scaranau quichí bi' cha' ngua t̄i nu ngu' quiña'a bi':

—Cu'ma' ngu' Efeso —nacui scaranau bi' ji'i ngu' quichí—, jlo ti'

lcaa ñati chalyuu cha' ngu' tya'a na laca nu ña'asii na ji'i laa ji'i xtya'a na jo'ó Diana —nacui yu—, na ña'asii na ji'i y cui' jo'ó Diana nu ndyú nde cuá. ³⁶ Ná tucui taca ñacui cha' sil'i jua'a laca cha' bi'; bi' cha' cuaana ti mā lacua, culacua xi ti' mā na laca ndyu'ni ti mā juani. ³⁷ Cua ñaa lo'o mā ji'i ngu' re, masi ni sca cha' cuxi ná ngua'ni ngu' ne' laa ji'i mā, ni sca quiya' ná nchcui' suba' ngu' ji'i jo'ó ji'i mā. ³⁸ Lo'o Demetrio ni, lo'o tya'a ndu'ni Demetrio cña bi', si ntsu'u qui'ya cha' sta ngu' ji'i ngu' re, ntsu'u cha' tsaa ngu' ca toni'i cña; ca slo bese sta ngu' qui'ya ji'i ngu', cha' ca cuayá' cha' bi' li'. ³⁹ Si ntsu'u xa' la cha' nu nti' mā chcui' mā ji'i ngu', chcui' mā lo'o ngu' cusu' quichí re la cui' tsā lo'o tylu'u ti'i ngu'. ⁴⁰ ¿Ñi'ya caca chcui' na lo'o gobierno? Si caa'ngu' gobierno bi' sta ngu' qui'ya ji'i quichí re cha' lye tsa ngusuu tya'a na tsā juani, nga'aa ntsu'u cha' nu xacui na ji'i ngu' bi' li'. Ná tyiquee' culacua ti' ngu' bi' cha' na nxuu' tya'a na lo'o y cui' gobierno li'.

⁴¹ Jua'a nchcui' scaranau lo'o ñati quiña'a, lo'o li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a ngua cha' ngua t̄i cha' bi', ndyaa ngu' li'.

20

Tsaa Pablo ca Macedonia lo'o ca Grecia

¹ Nu lo'o cua ndye cha' ngunasi' ngu' quichí, li' ngusi'ya Pablo ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i quichí bi', cha' tyā'ngu' ca slo. Li' ngulu'u yu la xi ji'i ngu'; jua'a ngusalaya' yu lo'o ngu', ndu'u yu ndyaa yu ca loyuu su cuentya Macedonia li'. ² Nguta'a yu ca slo lcaa taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i loyuu bi', lo'o jua'a tlyu ngua'ni tyiquee ngu' xqui'ya lcaa cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' bi'. Lo'o li' ndyaa yu chaca loyuu su cuentya Grecia; ³ loyuu bi' ndyanu yu sna co'. Li' cua tsaa ti yu ne' yaca ni'i ca loyuu su cuentya Siria, lo'o li' ngua tii yu cha' ngua ti' tya'a ngu' judío

cua'ni cuxi lo'o yu, bi' cha' xa' tyu-cuiii ndyaa yu li'; ndyaa yu nguxtyuuu yu tyucuiii ndyaa nde Macedonia.

⁴ Ndy'aq Sópater ngu' Berea lo'o ya, lo'o jua'a Aristarco lo'o Segundo ngu' Tesalónica, lo'o jua'a Gayo ngu' Derbe, lo'o Timoteo bi', lo'o jua'a Tíquico lo'o Trófimo ngu' Asia; ca ta'a ya ndya'a ya lo'o yu li'. ⁵ Lo'o li' lcaa ngu' tya'a ndya'a Pablo bi', ndyaa ngu' nde loo la ca quichi Troas; ⁶ ndyanu Pablo lo'o na' ti (la cui' Lucas laca na' nscua na' quityi re). Ndyanu ya nde quichi Filípos cha' tyeje tacui ta'a lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scuá tiye' ndya'. Ndu'u ya ndyaa ya li', ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya tyacua tya'a ya lo'o ngu' bi' ca quichi Troas. Ca'yu tsá nguti'i ya ne' yaca ni'i cha' tyaala ya chaca tsu' tyujo'o bi', lo'o li' cati tsá nguti'i lcaa ya quichi bi'.

Ndyala Pablo ca quichi Troas

⁷ Lo'o ngua tsá domingo, li' ndyu'u ti'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesús cha' stu'ba ti cacu ngu' sii. Nclyu'u Pablo cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' li'; hasta ca cla'be talya nclyu'u yu ji'i ngu', xqui'ya cha' chaca tsá cua tyaa ti ya li'. ⁸ Ndyu'u ti'i ya sca ba'a ni'i nde cua su nchca tyuna ba'a ni'i bi'. Quiña'a quii' ntsu'u ne' ni'i bi'.

⁹ Lo'o jua'a nga'a sca nu qui'yu cuañi' nu naa Eutico, nu ntucua nde tyuni'i ventana. Ndyu'u tsa xcalá yu cuañi' bi', cha' tyiquee' tsa nchcui' Pablo. Li' ngua'ya xcalá yu, ndyú yu lo yuu nde liya'. Ndyaa ngu' cha' xatu' ngu' ji'i yu, pana cua ngujuii yu. ¹⁰ Li' hora ti ngua'ya Pablo lo ndyiya', ndyaa ngüityi Pablo ji'i yu nu ngujuii bi', lo'o ntejeya' Pablo ji'i yu bi' li'.

—Ná ca xñi'i ti' ma, na lu'ú yu re juani —nacui Pablo ji'i ngu' li'.

¹¹ Xa' ndyacuí Pablo ndyaa lo ndyiya', li' ngua'ni yu sii. Lo'o li' xa' nguxana ngulu'u yu ji'i ngu' ña'a cuayá' nguxee chaca tsá. Ndu'u ya ndyaa ya li'. ¹² Lo'o nu yu cuañi' nu ngua tso'o ca ti ni, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca to' tyi yu. Tso'o tsa

ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'.

Ndu'u ngu' quichi Troas, ndyaa ngu' ca Miletó

¹³ Lo'o li' ndu'u ya ndyaa ya nde loo la, ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya ca quichi Asón, pana ndyanu y cui' Pablo cha' tsaa yu xa' tyucuiii nde lo yuu btyi. ¹⁴ Xa' ndyacua tya'a yu lo'o ya ca quichi Asón bi', ndyatí yu ne' yaca ni'i lo'o ya, ndyaa ya ca quichi Mitilene li'. ¹⁵ Xa' ndu'u ya ndyaa ya li', nteje tacui ya loyuu su cuentya Quío; ca chaca tsá li' ndyalaa ya ca quichi Samos. Nde loo la ndyanu ya xi nde quichi Trogilio, lo'o jua'a ca chaca tsá ndyalaa ya ca quichi Miletó. ¹⁶ Ná ndyaa ya ca quichi Efeso, cha' ná ntaja'a Pablo tyanu yu tyiquee' ca loyuu su cuentya Asia bi'; ngua ti' yu tsaa clya yu ca Jerusalén cha' tyi'i yu quichi bi' lo'o caca tsá ta'a Pentecostés, si caca ji'i.

Ngulu'u Pablo ji'i ngu' cusu' ji'i taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i quichi Efeso

¹⁷ Laja lo'o ndyanu ya ca Miletó bi', nda Pablo sca cha' ndyaa slo ngu' cusu' ji'i taju ñati ji'i Jesucristo ca quichi Efeso, si tyaqá ngu' slo yu. ¹⁸ Nu lo'o ndyalaa ngu', li' ngulu'u Pablo xi ji'i ngu':

—Cua jlo ti' ma ñi'ya nu ngua'ni na' lcaa tsá lo'o nguti'i na' ca loyuu su cuentya Asia re, su ndi'i na' quichi tyi ma —nacui Pablo ji'i ngu'—. ¹⁹ Jlo ti' ma cha' lcaa tsá ngua'ni na' cña ji'i Jesús tyucui tyiquee na'; ná ngua'ni tyucuaa ti' na' lo'o ma. Lo'o jua'a ngusi'ya tsa na' xqui'ya ñati cuxi loyuu re. Ngua quicha ti' na' nu lo'o ngua ti' nu ngu' judío tya'a na' cua'ni cuxi ngu' lo'o na'. ²⁰ Jlo ti' ma cha' lcaa tsá tsa cu' ti nclu'u na' lcaa cha' tso'o bi' ji'i ma, cha' taca tyi'i tso'o la cresiya ji'i ma, masi ngulu'u na' ji'i ma nu lo'o ndyu'u ti'i ma tsa tlyu ti, masi ngulu'u na' ji'i ma ca to' tyi scaa ti ma. ²¹ Sca ti cuaya' nchcui' na' lo'o lcaa ngu', masi lo'o ngu' judío tya'a na', masi lo'o xa' la ñati; sca ti cha' ngulu'u na' ji'i lcaa ma, cha'

nga'ä cha' culochu' mä ji'ä lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'ä mä lo'o xñi mä cha' ji'ä Jesucristo nu Xu'na na. ²² Lo'o nu juani tsa'ä ca Jerusalén, cha' jua'ä cua' ndatsaa Xtyi'i y cui' Ni 'na cha' tsa'ä ca ndacua, masi ná nchca cuayá' ti' na' ñi'yä nu caca jna' lo'o tyalaa na' cajua. ²³ Tsa bi' ti cha' jlo ti' na' cha' lcaa quichi su ndya'ä na' nacui ngu' cha' cua' tejeya' ti ngu' jna', cha' su'ba ngu' jna' ne' chcuä; nacui ngu' cha' lye tsa ca quicha ti' na' ca quichi Jerusalén bi'. Tsa lo cua ti cha' jlo ti' na', cha' jua'ä laca cha' nu cua nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na!. ²⁴ Pana ná ntsii na' xqui'ya cha' nu nchcui' ngu' bi', ná ndu'ni cha' jna' masi cujuuì ngu' jna'. Sca ti cha' nti' na', cha' tso'o ti tye cña nu nda y cui' Jesús jna', cha' ta na' cha' tso'o ji'ä y cui' Ndyosi lo'o xa' ñati, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'ä Ni ji'ä ñati chalyuu.

²⁵ 'Cua nguta'ä na' lo'o cu'mä, cua ngulu'u na' ji'ä ma lcaa ña'ä cña nu nclyo y cui' Ni; pana juani chañi cha' nu nchcui' na' re, cha' nga'aa ña'ä na' ji'ä mä chaca quiya!. ²⁶ Bi' cha' nchcui' na' lo'o mä juani, cha' ná ndacui na' qui'ya si chcuña' cresiya ji'ä sca ñati tya'a cu'mä. ²⁷ Cua nda na' cha' lo'o mä, lcaa cha' nu'ngua ti' y cui' Ndyosi cua'ni Ni lo'o mä; ni sca cha' ná ndyu'u cuaana ti tyiquee na!. ²⁸ Nu juani ntsu'u cha' ña'asii mä ji'ä y cui' ca mä, lo'o jua'ä ña'asii mä ji'ä ca ta'a ñati ji'ä Jesucristo ca' quichi tyi mä, cha' cua nda Xtyi'i y cui' Ndyosi cña ji'ä mä cha' caca mä loo ji'ä taju ñati bi'. Tlyu tsa cña nu ngua'ni y cui' nu Xu'na na cha' ca tì qui'ya nu ntsu'u ji'na tya lo'o ngujuii yu lo crusí, nu lo'o ndyalú tañi y cui' ca yu. ²⁹ Jlo ti' na' cha' nu lo'o nga'aa ndya'ä na' ca nde, li' caa ñati cuiñi cha' cua'ni ñu'ü ji'ä taju ñati tya'a mä; ñi'yä ndu'ni tyaala bo'o ji'ä sca taju xlya', jua'ä cua'ni ñu'ü nu ngu' cuiñi bi' ji'ä taju ñati tya'a ndya'ä mä. ³⁰ Lo'o jua'ä laja y cui' ngu' tya'a mä tju'u tucua xi ngu' cuiñi bi'; cha' cuiñi ti culu'u ngu' bi' ji'ä lcaa tya'a ñati ji'ä Jesucristo, cha' nga'aa tylu ti'

ngu' ni sca cha' liñi nu cua nchcui' mä lo'o ngu'. ³¹ Cui'ya mä cuentya lacua. Tyi'u ti' mä cha' cua ndya'ä sna yija ngulu'u na' ji'ä mä tsä lo'o talya, lo'o jua'ä ntsu'u quiya' ngusi'ya tsa na' xqui'ya cu'mä.

³² 'Xtyanu na' ji'ä cu'mä ya' y cui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'ä mä juani. Taquiya' mä ji'ä lcaa cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o mä, la cui' cha' laca nu ndu'ni cha' caca nguula ti' cresiya ji'ä mä, cha' tlyu tsa laca cha' ji'ä y cui' Ndyosi. Jua'ä caca cuayá' ti' mä cha' quiña'ä tsa cha' tso'o tyacua ji'ä mä stu'ba ti lo'o lcaa ñati nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'ä. ³³ Ná ngua ti' na' xñi na' cñi ji'ä ngu'; ni late' nu ta ngu' 'na, ná ntaja'ä na' xñi na' ji'ä. ³⁴ Jlo ti' mä cha' y cui' na' ngua'ni na' cña lo'o ya' ti na' cha' caja cñi cha' tyiji yu'u jna' chalyuu. Lo'o jua'ä tya nda na' xlya'be ji'ä ngu' nu ndya'ä lo'o na!. ³⁵ Ngua'ni na' jua'ä cha' culu'u na' ji'ä mä ñi'yä nu cua'ni mä lo'o ngu' nu ntsu'u tsa cha' nlyiji ji'ä. La cui' jua'ä ntsu'u cha' tylu ti' na' ji'ä cha' nu cua nchcui' y cui' Jesús nu Xu'na na lo'o na ndi'ya: "Tso'o ntsu'u tyiquee mä si ta ngu' sca cha' xlya'be ji'ä mä, pana tlyu la cha' tso'o laca si ta mä sca cha' xlya'be ji'ä tya'a ñati mä", nacui Jesús ji'na.

³⁶ Lo'o cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ngutu sti' ya cha' chcui' ya lo'o y cui' Ndyosi; stu'ba ti nchcui' lcaa ya lo'o y cui' Ni li'. ³⁷ Lo'o jua'ä nxi'ya tsa ngu' bi' laja lo'o ngüityi ngu' ji'ä Pablo, nchcuicha' ngu' ji'ä yu lo'o nchcui' salya' ngu' lo'o. ³⁸ Xñi'ä tsa ti' ngu' cha' nchcui' Pablo cha' nga'aa ña'ä ngu' bi' ji'ä yu. Li' ndyaa lo'o latya ngu' bi' ji'ä ya tyucuii cha' tyaa ya ne' yaca ni'ä chaca quiya'.

21

Tsaa Pablo ca Jerusalén

¹ Nguxtyanu ya ji'ä tya'a ya li'. Ndu'u ya ndyaa ya ne' yaca ni'ä ca loyuu su cuentya Cos. Ca chaca tsä ndyalaa ya ca quichi Rodas, lo'o li' ndyalaa ya ca quichi Pátara. ² La cui'

quichi bi' ngujui chaca yaca ni'i ji'i ya nu cua tsaa ti nde loyuu su cuentya Fenicia. Ndyatí ya ne' yaca ni'i bi', ndu'u ya ndyaa ya li'. ³ Cua nteje tacui ya cacua ti loyuu su cuentya Chipre, la'a tsu' coca ndyanu yuu btyi bi', cha' tsaa liñi ya ca loyuu su cuentya Siria. Ntsu'u cha' tsaa yaca ni'i ca quichi Tiro cha' tyanu yu'ba ji'i ndejua. Lo'o ndyalaa ya quichi bi' ndu'u ya ne' yaca ni'i bi', ⁴ ndyaa ya slo taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i quichi bi'; ndyanu ya cati tsə lo'o ngu' bi' li'. Nchcui' ngu' bi' lo'o Pablo cha' ná tsaa yu ca quichi Jerusalén, cha' cua ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' ngua cuayá' ti' ngu' bi' ñi'yə nu caca ji'i Pablo ca quichi bi'. ⁵ Lo'o ndye cati tsə, li' ndu'u ya ndyaa ya. Nguxtyucua lcaa tya'a ngu' ji'i ya tyucui su ndyaa ya to' tyujo'o; lo'o jua'q lcaa nu cuna'q lo'o nu sube ji'i ngu', ndyaa ngu' lo'o ya. Li' ngutu sti' lcaa ya ca to' tyujo'o cha' stu'ba ti chcui' ya lo'o y cui' Ndyosi. ⁶ Ngusalya' ngu' lo'o ya, ngüityi ngu' ji'i ya, li' ndyatí ya ne' yaca ni'i; cuati nguxtyu'ngu' yaa'ngu' nde toni'i ji'i ngu'.

⁷ Ndu'u ya quichi Tiro ndyaa ya ca quichi Tolemaida. Xa' ndu'u ya ne' yaca ni'i li'; nchcuicha' ya ji'i ñati ji'i Jesucristo tya'a na nu ndi'i quichi bi', jua'q ndyanu ya lo'o ngu' sca talya ti.

⁸ Ca chaca tsə ndu'u ya ndyaa ya tyucui ca quichi Cesarea; ndyalaa ya to' tyi Felipe li', la cui' Felipe nu nchcui' lo'o ngu' cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na. Nga'a Felipe ji'i nu cati tya'a ngu' nu laca cña ji'i ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesús tya clyo. Ndyanu ya slo yu li'.

⁹ Ntsu'u jacua tya'a sñi' Felipe, xcui' cuna'q nu ntucua y cui' ti laca sñi' yu. Cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i nu cuna'q bi', cha' chcui' ngu' cua ña'q ca cha'nu nda y cui' Ndyosi lo'o ngu' cha' chcui' ngu' lo'o ñati. ¹⁰ Cua nguti'i ya slo ngu' tyu' tsə, lo'o li' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Agabo; ca loyuu su cuentya Judea ndu'u yu bi'. Sca nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi laca yu bi', tii tsaa yu. ¹¹ Lo'o ndyalaa yu ca slo ya, li' ngulo yu juata nu ndyaaca' sii'

Pablo, li' ya' yu lo'o quiya' yu ngusca' yu lo'o juata bi'.

—Cua nchcui' Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na' cha' ñi'yə nu ndyaaca' y cui' na', jua'q sca' ngu' judío tya'a na ji'i ñati nu ca ji'i juata re ca Jerusalén —nacui Agabo ji'i ya—. Tsaa lo'o ngu' ji'i ñati bi' slo ngu' xa' tsu' cha' xcube' ngu' ji'i yu —nacui.

¹² Ndyuna ya cha' nu nchcui' Agabo, lo'o li' ca ta'a ya lo'o ngu' Cesarea tya'a na, tya'na nchcui' ya lo'o Pablo cha' ná tsaa yu ca Jerusalén.

¹³ —¿Ni cha' laca nxi'ya mä? —nacui Pablo ji'i ya li'—. ¿Ni cha' laca ndyu'ni mä cha' ca xñi'i ti' na'? —nacui—. Cua laca cha' tsə'q ca Jerusalén; tyaja'q na' tsə'q, masi lo'o sca' ngu' jna', masi lo'o cujuui' ngu' jna' cajua xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

¹⁴ Ngua cuayá' ti' ya li' cha' ná ngua ji'i ya cua'a ya ji'i yu.

—Tso'o si caca ñi'yə nu nacui y cui' Ndyosi cha' caca lacua —nacui ya li'.

¹⁵ Lo'o ngua'ni cho'o ya ji'i ya, li' ndu'u ya ndyaa ya ca Jerusalén.

¹⁶ Tyu' tya'a ngu' tya'a na ndyaa lo'o ji'i ya cha' culu'u ngu' ji'i ya macala ndi'i chaca yu tya'a na nu naa Mnasón. Ngu' Chipre laca nu Mnasón bi'. Cua ngusñi yu cha' ji'i Jesús tya sa'ní la, lo'o nu juani ntucua tyi yu ca Jerusalén. Slo yu bi' ndyanu ya li'.

Ndyacua tya'a Pablo lo'o Jacobo

¹⁷ Tso'o ntsu'u tyiquee ñati ji'i Jesucristo tya'a na cha' cua ndyalaa ya ca Jerusalén. ¹⁸ Nguxee chaca tsə ndyaa Pablo lo'o ya ca slo Jacobo.

Cajua ndyu'u ti'i lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo quichi bi'. ¹⁹ Nchcuicha' Pablo ji'i ngu' bi', li' nchcui' yu lo'o ngu', ndacha' yu lcaa ña'q cña nu ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o nguti'i ya slo ngu' xa' tsu'. ²⁰ Nu lo'o cua ndyuna ngu' cha' bi', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Nchcui' ngu' lo'o Pablo li':

—Tso'o tsa lacua —nacui ngu' ji'i yu—. Juani ni, jlo ti' nu'u cha'

cua ntsu'u tyuu mil tya'a ngu' judío tya'a na nu ngusñi cha' ji'i Jesús tya tsubi' la. Nacuiu ngu' cha' ntsu'u cha' taquiya' lcaa na lo'o tya'a na cua ña'a ca cha' cusu' nu nguxtyanu jyo'o Moisés ji'na cua sa'ni la —nacuiu ngu'—. ²¹ Lo'o jua'a cua nquijeloo cha' ji'i ngu' cha' ngulu'u nu'uji'i ngu' judío tya'a na nu ndi'i xa' quichi, cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' bi' ji'i cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés bi', ni ná ntsu'u cha' xi'yu ngu' quiyi sñi' ngu' cha' culacuq ngu'; ngulu'u nu'u cha' ná nga'a cha' cua'ni ngu' bi' ñi'yq nu ndu'ni na cha' laca na ngu' judío, nacuiu ngu'!. ²² ¿Na laca cua'ni na lacua? Ná tyiquee' tyu'u ti'i lcaa ngu' judío tya'a na, lo'o caja cha' ji'i ngu' cha' cua ndyalaa nu'u quichi re. ²³ Bi' cha' ta ya sca cuiu lo'o nu'u ñi'yq nu cua'ni nu'u juani. Cua ndi'i jacua tya'a ngu' quiyu re nu cua ngüiñi sca cha' ji'i ngu' lo'o ycu*u* Ndyosi. ²⁴ Tsaa lo'o nu'uji'i ngu' bi', cha' stu'ba ti cua'ni lyiji ma cha' nu cua ngüiñi ji'i ngu' bi' lo'o ycu*u* Ndyosi. Nu'u cui'ya lcaa na nu nga'a cha' caca mstq ji'i ngu' ne' laa. Li' taca xi'yu ngu' quicha' hique ngu' lo'o cua ndye cha' bi'. Caca cuayá' ti' lcaa ngu' li', cha' lo'o nu'u ndaquiya' nu'u ji'i lcaa cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' ji'na, cha' si'i cha' liñi nu cua nchcui'u ñati jinu'u li'. ²⁵ Lo'o nu ngu' xa' tsu' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ni, cua nguscua ya sca quityi cha' tsaa slo ngu' bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a na. Nguscua ya cha' ndi'yq: ná tso'o cacu ngu' cuaña' na'ni nu cua nda ngu' cha' caca mstq ji'i jo'o, ni ná tso'o cacu ngu' tañi, ni ná tso'o cacu ngu' na'ni nu ná ndyalú tso'o tañi ni' lo'o ndyujuiu ngu' ji'i, ni ná tso'o chca'a ngu' lo'o ñati nu si'i clyo'o ngu'.

Ngusñi ngu' ji'i Pablo preso to' laa tlyu

²⁶ Ca chaca tsa, li' ndyaa lo'o Pablo ji'i nu jacua tya'a ñati bi', ngua'ni lubii ngu' ji'i ycu*u* ca ngu' cuentya ji'i

ycui' Ndyosi. Li' ndyaa ngu' ne' laa tlyu, cha' cacha' ngu' ji'i ngu' bi' ni tsq tye tyuco'o tsq ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', cha' li' taca caaq ngu' ne' laa jua, caaq lo'o ngu' mstq nu ta ngu' ji'i ycu*u* Ndyosi li'.

²⁷ Cua tya'a ti cati tsq, cua tye ti cña ji'i ngu'. Pana cua ntsu'u xi ngu' judío nu laca tysi ca Asia, lo'o jua'a cua na'a ngu' bi' ji'i Pablo su ndya'a yu ne' laa tlyu bi'. Hora ti ngua'ni cuiu ngu' bi' sca cuentyu lo'o ngu' quichi, cha' caca ñasiu ngu' ji'i Pablo li'. ²⁸ Ngusi'ya ngu' judío bi' ji'i ngu' quichi li':

—Cu'maqu ngu' Israel tya'a na —nacuiu ngu'—, xtyucua mq*u* ji'i ya —nacuiu ngu'—. Cua ngulu'u nu quiyu re ji'i ngu' lcaa quichi su nguta'a yu cha' ná tso'o na nu laca na ngu' judío; ná tso'o cha' cua'ni tlyu na ji'i cha' nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a ná tso'o laa tlyu re, nacuiu re. Lo'o chaca cha' ni, cua ndyaa lo'o yu re ji'i ngu' xa' tsu' ne' laa tlyu re cha' cua'ni ñu'u ngu' ji'i laa su ndu'ni tlyu na ji'i ycu*u* Ndyosi.

²⁹ Nchcuiu ngu' jua'a cha' cua na'a ngu' ji'i Pablo ndya'a lquichi lo'o Trófimo, sca ngu' Efeso. Ngua ti' ngu' li', cha' cua ndyaa lo'o yu ji'i ne' laa tlyu bi'.

³⁰ Nxna lijya lcaa ngu' quichi li', cha' tejeya' ngu' ji'i Pablo. Hora ti ngulo'o ngu' ji'i yu ne' laa, ndacuu ngu' to' laa li'. ³¹ Ngua ti' ngu' cujuu*u* ngu' ji'i Pablo; pana ndyaa xi xa' la ngu' slo nu xu'na sendaru ngu' romano, ndyaa cacha' ngu' ji'i cha' lye tsa nxuu tya'a lcaa ngu' quichi. ³² Bi' cha' ngulo nu xu'na sendaru bi' cña ji'i capitán ji'i cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ña'a latya sendaru, tsaa ngu' lo'o ycu*u* xu'na ngu' bi' ca su ndi'i ngu' quichi. Ngusna ngu' ndyaa ngu' su ndyu'u ti'i lcaa ngu' quichi li'. Nga'aa ngujui*u* ngu' quichi ji'i Pablo lo'o na'a ngu' ji'i sendaru lo'o xu'na sendaru bi' lijya.

³³ Li' ndyaa xu'na sendaru bi' cacua ti slo nu Pablo bi'; ngulo cña cha' tejeya' sendaru ji'i yu, cha' sca' ngu' ji'i yu lo'o tucua tya'a carena chcuq. Li' nchcuane xu'na sendaru bi' ji'i ngu'

quichi, cha' caca cuayá' ti' y cui' tilaca laca preso bi' ji'i, ñi'yä laca qui'ya nu ntsu'u ji'i yu. ³⁴ Pana nxí'ya tsa ngu' quichi ndi'i ngu' li'; nxí'ya tsaca ngu' lo'o nxí'ya chaca ngu', bi' cha' ná jlo ti' xu'na sendaru bi' na laca ngua ji'i ngu'. Li' ngulo cña cha' tsaa lo'o sendaru ji'i Pablo ca to' tyi sendaru. ³⁵ Lo'o cua ndyalaa sendaru su tyacui lo ndiyiya' to' ni'i ji'i ngu', li' ngusñi sendaru ji'i Pablo, ngüi'ya cuä ngu' ji'i yu cha' ñasi' tsa ngu' quichi ji'i yu. ³⁶ Tlyu tsa taju ñati nu ndyaa lca'a ji'i sendaru.

—Cujuii clya ma ji'i —nacui ngu' bi' ji'i sendaru bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' quichi ñi'yä ngua ji'i yu

³⁷ Cua tyatí ti ngu' toni'i ji'i sendaru, li' nchcui' Pablo lo'o xu'na sendaru bi':

—Cusu', cua'ni cha' tso'o ta nu'u chacuayá' chcui' na' xi —nacui Pablo ji'i.

—¿Ha nchca jinu'u chcui' cha' griego? —nacui xu'na sendaru ji'i Pablo li'.

—Nchca 'na —nacui Pablo.

³⁸ —¿Ha si'i nu'u laca nu ngu' Egipto nu ngua loo ji'i ngu' nu ngusüü tya'a lo'o gobierno tsubi'? —nacui ji'i Pablo. —¿Ha si'i nu'u ndyaa lo'o ji'i jacua mil tya'a ñati' cuxi ca lo natí' btyi?

³⁹ —Si'i na' —nacui Pablo—. Ngu' judío laca na'. Tarso naa quichi tysi na', la cui' sca quichi tlyu xi ca loyuu su cuentya Cilicia —nacui—. Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' jna' chcui' na' xi lo'o ngu' quichi re juani.

⁴⁰ Li' nda xu'na sendaru chacuayá' chcui' Pablo, bi' cha' ndatü yu lo ndiyiya' quee bi' li', ngutacui ya' yu cha' ca ti nu ngu' quiña'a bi'. Lo'o ngua ti ngu', li' cha' hebreo nchcui' Pablo lo'o ngu', cha' bi' laca cha'cña ji'i ngu' judío.

22

¹ —Cu'mä ngu' cusu', ngu' tya'a na' —nacui Pablo ji'i ngu'—, cua'qä jyaca mä ji'i cha' nu chcui' na' lo'o mä

—nacui—, si caca cua'ni lyaá na' ji'i y cui' ca na' lo'o chcui' na' lo'o mä.

² Ndyuna ngu' judío cha' nchcui' Pablo cha'cña ji'i ngu' lo'o ngu', bi' cha' tji ti ndi'i ngu' laja lo'o nchcui' yu:

³ —Tya'a cu'mä ngu' judío laca na' —nacui Pablo ji'i ngu'—. Quichi Tarso ngula na' ca loyuu su cuentya Cilicia; tiya' la ndyalaa na' quichi Jerusalén re, cha' ngua tsa'qä na' slo mstru Gamaliel li'. Tso'o ngua tsa'qä na' lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'nä nu nscua lo quityi. Tyucui tyiquee na' ngua ti' na' taquiya' na' lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi, la cui' ñi'yä nu ndyu'ni mä tsä juani.

⁴ Cua sa'ni la lo'o y cui' na' lca'a cusuü na' ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, cha' cujuii na' ji'i ngu'. Ntejeya' na' ji'i ngu' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'qä, ngusu'ba na' ji'i ngu' ne' chcua. ⁵ Jlo ti' xu'na sti jo'o, lo'o jua'qä ngu' cusu' quichi re ni, jlo ti' ngu' cha' bi'; bi' cha' cua nda ngu' quityi jna' nu nguscua ngu' cha' tsaa slo ngu' judío tya'a na ca quichi Damasco. Ndyä'qä na' ca bi' cha' clyana la na' ji'i ñati' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo, cha' tyäa lo'o na' ji'i ngu' bi' nde Jerusalén re, cha' xcube' mä ji'i ngu' bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' ñi'yä nguxcutsa'a Jesús cresiya ji'i yu

⁶ 'Ndyä'qä na' tyucuii, cua tyalaa ti na' ca quichi Damasco bi'. Nde hora ngua, lo'o tsi tsiya' ca ndaca'qä sca xee tlyu ji'i y cui' Ndyosi nde cua; tyucui ña'qä lo yuu su ndü na' ngu' jui'i xee bi'. ⁷ Nclyú na' tyucuii li', ndyuna na' cha' nchcui' sca ñati' lo'o na': "Saulo, Saulo", nacui yu, "¿ni cha' laca nxüü tya'a nu'u lo'o na'?"

⁸ "¿Tilaca laca nu'u, cusu'?" nacui na' ji'i li'. "Jesús Nazaret laca na'", nacui yu jna'. "Nxüü tya'a nu'u lo'o y cui' na', bi' cha' nchca quicha ti' na'."

⁹ Cua na'qä ngu' nu ndya'a lo'o na' xee bi'. Ndyutsii tsa ngu' li', masi ná ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o na'. ¹⁰ "¿Na laca nu nti' nu'u cha' cua'ni na', Xu'na?" nacui na' ji'i Jesús

li'. "Tyatu nu'u", nacuiu nu Xu'na na jna', "tsaa nu'u ca quichi Damasco. Ndejua ndi'i sca ñatiu nu culu'u jinu'u lcaa ña'a cña nu ntsu'u cha' cua'n*i* nu'u." ¹¹ Ngua cuityi' na' xqui'ya xee tlyu bi'li', bi'cha' nu ngu' tya'a ndya'a na' bi', ngusñi ngu' ya' na' cha' tsaa la ya tyucuiu nde quichi Damasco bi'.

¹² 'Ndi'i sca nu cusu' nu naa Ananías quichi bi', nu ndaquiya' tsa ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi sa'n*i*. Lcaa ngu' judío tya'a na nu ndi'i quichi Damasco ni, nchcui' ngu' cha' tso'o tsa tyiquee nu Ananías bi'. ¹³ Ndyalaa nu cusu' bi' slo na' li': "Saulo tya'a na", nacuiu yu jna', "cua'n*i* ycui' Ndyosi cha' tyaala cloo nu'u chaca quiya' juani". Hora ti ndyaala cloo na' chaca quiya', na'a na' ji'i ycui' Ananías li'. ¹⁴ "Ycui' Ndyosi nu ngua'ni tlyu sti na ji'i, bi' laca nu ngusubi jinu'u cua sa'n*i* la", nacuiu Ananías jna'. "Ngusubi ycui' Ni jinu'u cha' ca cuaya' ti' nu'u ña'a cha' nu nti' ycui' Ni, cha' ña'a nu'u ji'i ycui' nu liñi ca, cha' cuna nu'u cha' nu chcui' Ni lo'o nu'u", nacui jna'. ¹⁵ "Ntsu'u cha' tsaa nu'u slo lcaa ñatiu cha' cachi' nu'u ji'i ngu' lcaa ña'a cha' nu cua na'a nu'u, lcaa ña'a cha' ji'i ycui' Ndyosi nu cua ndyuna nu'u'. ¹⁶ Nga'aa ntsu'u cha' jatya la nu'u ca nde; tyatu clya nu'u juani; cua ngüityi ycui' Ni qui'ya nu ntsu'u jinu'u, xqui'ya cha' ngusñi nu'u cha' ji'i Jesús. Lo'o li' tyucuatyi ngu' jinu'u." Jua'a nchcui' Ananías lo'o na' li'.

Ndyaa Pablo slo ngu' xa' tsu'

¹⁷ 'Nu lo'o nguxtyu na' nde Jerusalén, li' ndyaa na' ne' laa tlyu jua cha' chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi. Ñi'ya nti' si nchcui' sca xcalá na, ¹⁸ jua'a cua na'a na' ji'i ycui' nu Xu'na na. "Tyaa clya nu'u", nacuiu nu Xu'na na jna', "tyu'u nu'u quichi Jerusalén re; yaa clya nu'u", nacui Ni, "cha' ná jlya ti' ngu' nde lo'o chcui' nu'u cha' jna' lo'o ngu'!" ¹⁹ "Xu'na", nacui na' ji'i nu Xu'na na li', "jlo ti' ngu' quichi re cha' nguta'a na' ne' laa lcaa quichi,

cha' ngusñi na' ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o nu'u, ngusu'ba na' ji'i ngu' bi' ne' chcuu, ngujui'i na' ji'i ngu' bi'. ²⁰ Nu lo'o ngu' ngu' quee ji'i Esteban, ndyalú tañi yu; ndyujuii ngu' ji'i yu xqui'ya cha' liñi nchcui' yu cha' jinu'u lo'o ngu'. Lo'o na' ni, stu'ba ti ndu na' lo'o ngu' bi' li', nguna'asii na' ste' ngu' nu ndyujuii ji'i yu. Tso'o nti' na' tyempo bi', nu lo'o na'a na' cha' cua ngujuii yu bi'." Jua'a nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi ne' laa bi'. ²¹ "Tyaa nu'u juani", nacui ycui' nu Xu'na na jna' li'. "Culo na' cña jinu'u cha' tsaa nu'u xa' quichi tyijyu' la, cha' culu'u nu'u ji'i xa' ñati; nga'aa si'i ji'i ngu' judío tya'a nu'u ti culu'u nu'u".

Ntsu'u Pablo preso ji'i xu'na sendaru

²² Lo'o ndyuna ngu' quichi cha' bi', nga'aa nti' ngu' cuna la ngu' cha' li'. Nxi'ya lo'o tsa ngu' ji'i sendaru cha' ñasi' ngu':

—Cujui ma ji'i nu qui'yu re —nacui ngu'—. Nga'aa tso'o cha' tyi'i yu cha-lyuu.

²³ Cuiu ngusi'ya lo'o ngu' ji'i Pablo li', ngusaa' ngu' ste' ycui' ca ngu', ngusñi ngu' yuu ngu' nde cuu cha' ñasi' tsa ngu'. ²⁴ Bi' cha' ngulo xu'na sendaru cña cha' tsaa lo'o sendaru ji'i preso ni'i, cha' quiji'i sendaru ji'i yu lo'o juata nu ntsu'u chcuu laja. Cua'n*i* ni ngu' jua'a ngua ti' xu'na sendaru, cha' li' tyaja'a yu cacha' yu ña'a cha' cuxi nu ngua'ni yu, cha' ngusi'ya tsa ngu' quichi xqui'ya cha' bi'. ²⁵ Cua ngusca' ngu' ji'i yu cha' quiji'i juata ngu' ji'i yu, lo'o li' nchcui' Pablo lo'o nu capitán bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'i ma quiji'i ma ji'i sca ngu' romano? —nacui Pablo ji'i capitán—. ¿Ha si'i na cua'n*i* cuayá' ngu' tisiya ji'i ngu' romano clyo?

²⁶ Hora ti ngusna capitán ndyaa nda xi cha' lo'o xu'na sendaru li':

—Cui'ya nu'u cuentya ñi'ya ña'a cua'n*i* nu'u lo'o nu qui'yu jua —nacui capitán ji'i xu'na—. Sca ngu' romano laca yu.

²⁷ Hora ti lijya nu xu'na sendaru bi' slo Pablo li'.

—¿Ha chañi cha' nu'u laca ngu' romano? —nacui ji'i Pablo.

—Chañi —nacui Pablo ji'i.

²⁸ —Quiña'a tsa caya' nda na' cha' laca na' ngu' romano —nacui xu'na sendaru li'.

—Ná lo'o caya' nda na', cha' ngu' romano laca sti na' —nacui Pablo ji'i.

²⁹ Nu sendaru nu ndi'i slo yu cha' quiji'i ngu' ji'i yu ni, hora ti ndatsu' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu. Li' cua ndyutsii tsa xu'na sendaru cha' cua ngulo cña ji'i ngu', cha' ngusca' ngu' ji'i sca ngu' romano, masi ná lo'o chacuayá' ji'i ycui' bese.

Ndu Pablo slo ngu' nu laca loo ji'i ngu'judío

³⁰ Ca chaca tsä tyá nti' xu'na sendaru ca cuayá' ti' ni qui'ya laca nu ngusta ngu' judío bi' ji'i Pablo. Ngusatj'i ngu' carena chcuá nu ndyaaca' Pablo li'. Ngulo xu'na sendaru bi' cña ji'i sti jo'ó tlyu lo'o ji'i lcaa ngu' cusu' cha' tyu'u ti'i ngu' se'i ti. Li' ndyaa lo'o ji'i Pablo ca slo ngu' bi'.

23

¹ Cua ndyu'u ti'i lcaa ngu' cusu' bi'. Li' ña'a tsa Pablo ji'i ngu' cusu' nu cua'ni cuayá' ji'i yu.

—Cu'mä ngu' cusu' tyá'a na' —nacui Pablo ji'i ngu' li'—, lcaa tsa tso'o ndi'i na'. Lubii cresiya jna' cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

² Ananías naa nu laca xu'na sti jo'ó bi'; li' ngulo nu Ananías bi' cña ji'i ngu' nu ndu cacua ti cha' quiji'i ya' ngu' tu'ba Pablo.

³ —La cui' jua'a quiji'i ycui' Ndyosi jinu'u tu'ní —nacui Pablo ji'i xu'na sti jo'ó bi' li'—. Cuiñi nu'u. ¿Ha liñi tsa ndu'ni nu'u nti'? Nde ndyu'ni cuayá' mä jna' cuentya ji'i chacuayá' nu ntsu'u ji'na, pana cua ngulo nu'u cña cha' quiji'i ya' ngu' tu'ba na', masi ná ntsu'u chacuayá' cua'ni nu'u jua'a.

⁴ Nchcui' ngu' nu ndu cacua ti lo'o Pablo li':

—¿Ha nchcui' suba' nu'u lo'o xu'na sti jo'ó nu laca cña ji'i ycui' Ndyosi? —nacui' ngu' ji'i Pablo.

⁵ —Cu'mä ngu' cusu' tyá'a na' —nacui' Pablo—, ná jlo ti' na' si xu'na sti jo'ó laca jua. Ná tso'o cha' nu nchcui' na' si jua'a, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: “Ná chcui' cuxi mä ji'i xu'na mä”.

⁶ Pana ngua cuayá' ti' Pablo li' cha' nga'a ngu' fariseo, lo'o jua'a nga'a xi ngu' saduceo laja ngu' cusu' bi'. Cui' nchcui' Pablo chaca quiya' li':

—Cu'mä ngu' cusu' tyá'a na' —nacui' yu ji'i ngu'—, ngu' fariseo laca na' —nacui' Pablo—, lo'o jua'a ngu' fariseo ngua sti na'. Ndyu'ni cuayá' mä jna' xqui'ya cha' jlya ti' na' cha' ntsu'u cha' tyu'u lcaa jyo'o chaca quiya' ca nde loo la.

⁷ Nu lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nguxlyú ngu' cha' hichü' tyá'a ngu'; ngu' fariseo nxuu tyá'a lo'o ngu' saduceo li'. ⁸ Ná jlya ti' ngu' saduceo cha' tyá taca tyu'u sca ñatí chaca quiya' lo'o cua ngujuii, ni ná jlya ti' ngu' cha' ntsu'u xcä ji'i ycui' Ndyosi, ni ná jlya ti' ngu' cha' ntsu'u cui'i; pana ngu' fariseo ni, jlya ti' ngu' lcaa cha' bi'. ⁹ Bi' cha' lye tsa nxuu tyá'a ngu' bi'. Lo'o li' ndyatu xi ngu' fariseo nu nslo tso'o ji'i quityi ji'i ycui' Ndyosi.

—Ná ngua'ni nu qui'yu re cha' cuxi —nacui' ngu' bi'—. Ná tso'o xuu tyá'a na lo'o ycui' Ndyosi si chañi cha' cua nchcui' sca cui'i tso'o lo'o yu re, si cua nchcui' sca xcä ji'i ycui' Ndyosi lo'o yu.

¹⁰ Lye la nxuu tyá'a ngu' xqui'ya cha' bi' li'. Ngulacua tsa ti' xu'na sendaru si cujuuii ngu' ji'i Pablo, bi' cha' ngulo cña ji'i sendaru cha' tejeya' ngu' ji'i Pablo, cha' xa' tsaa lo'o ngu' ji'i yu ca to' tyi sendaru chaca quiya'.

¹¹ Lo'o ngua talya lye, li' ndyalaa ycui' nu Xu'na na slo Pablo.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'u Pablo —nacui' Ni—. Ñi'yä cua nchcui' nu'u cha' jna' nde quichi Jerusalén re, jua'a ntsu'u cha' chcui' nu'u cha' jna' ca quichi Roma.

Ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i Pablo

¹² Lo'o cua nguxee chaca tsa, li' ngüiñi cha' ji'i ngu' judío lo'o tya'a ngu' cha' cujuii ngu' ji'i Pablo. Ndi'ya ngua'ni ngu' jura li':

—Ña'á y cui' Ndyosi ji'na cha' chañi ca cha' ná cacu na ná co'o na tsiya' ti ña'á cuayá' nu cua ndyujuui na ji'i nu Pablo bi' —nacuí ngu' ji'i tya'a ngu'.

¹³ Cua ntsu'u tu'ba tya'a ñati nu ngua ti' cua'ni cña cuxi bi'. ¹⁴ Bi' cha' ndyaa ngu', nchcui' ngu' lo'o sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' quichi bi':

—Cua ngüiñi cha' ji'i ya lo'o y cui' Ndyosi —nacuí ngu' ji'i ngu' nu laca loo—. Nchcui' ya lo'o Ni cha' ná cacu ya tsiya' ti ña'á cuayá' nu cua ndyujuui ya ji'i nu Pablo bi' —nacuí ngu'—. ¹⁵ Bi' cha' juani, lcaa cu'ma ngu' cusu' lo'o ngu' tsiya, jña ma ji'i xu'na sendaru bi' cha' calo'o ngu' ji'i Pablo ca slo ma chaca quiya'. Ta ma cha' lo'o ngu' cha' tya nti' ma cua'ni cuayá' ma la xi ji'i y u bi'. Li' tsaa ya chca'a cuaana ya to' tyucuii, cha' cujuui ya ji'i y u laja lo'o tyeje tacui ngu' lo'o y u li'.

¹⁶ Laja li' cua ngujui cha' ji'i sñi' tya'a Pablo, ña'á cha' nu nchcui' ngu' bi'. Yala ti ndyaa y u cuañi' bi' to' tyi sendaru cha' ta yu cha' lo'o chi tya'a y u. ¹⁷ Li' ngusi'ya Pablo ji'i sca capitán:

—Cua'ni cha' tso'o tsaa lo'o ji'i y u cuañi' re ca slo xu'na ma —nacuí Pablo ji'i—. Ntsu'u sca cha' nu ta yu lo'o nu laca xu'na ma.

¹⁸ Ndyaa lo'o capitán ji'i y u cuañi' bi' slo xu'na ngu' li':

—Cua ngusi'ya Pablo jna' —nacuí capitán ji'i xu'na—, nu Pablo nu ntsu'u ne' chcuá —nacuí capitán—. Nacuí y u 'na cha' calo'o na' ji'i y u cuañi' re slo nu'u, cha' ntsu'u sca cha' nu nti' chcui' lo'o nu'u.

¹⁹ Ntejeya' xu'na sendaru ya' y u cuañi' bi' li', ndyaa lo'o ji'i su ná cuna xa' ñati cha' nu chcui':

—¿Ha ntsu'u sca cha' nu nti' nu'u chcui' lo'o na'? —nacuí xu'na sendaru ji'i y u cuañi' bi' li'.

²⁰ —Cua ngüiñi cha' ji'i nu ngu' judío bi' lo'o tya'a ngu' cha' jña ngu' cha' clyu ti' jinu'u, cha' calo'o nu'u ji'i Pablo ca slo ngu' tisiya bi' la quee —nacuí y u cuañi' bi' ji'i xu'na sendaru li'—. Chcui' ngu' lo'o nu'u cha' tya nti' la ngu' cua'ni cuayá' ngu' xi ji'i Pablo slo ngu'. ²¹ Cha' cuiñi laca bi'. Cua ntsu'u masi tu'ba tya'a ñati nu ntajatya ngu' ji'i ma cuaana ti to' tyucuii bi'; cua nchcui' ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi cha' ná cacu ngu' ná co'o ngu' tsiya' ti, ña'á cuayá' nu cua ndyujuui ngu' ji'i nu Pablo bi'. Lo'o jua'a cua laca ndi'i ngu' juani, ntajatya ngu' cha' chcui' ngu' lo'o nu'u.

²² Li' ngulo xu'na sendaru cña ji'i y u cuañi' bi', cha' ná cacha' ji'i xa' ñati cha' nu cua nda lo'o sendaru. Li' ngusalya' y u cuañi' bi' lo'o xu'na sendaru, ndu'u ndyaa.

Nda xu'na sendaru ji'i Pablo cha' tsaa yu ca slo Félix nu laca gobernador

²³ Lo'o li' ngusi'ya xu'na sendaru ji'i tucua tya'a capitán cha' calo'o ngu' slo. Ngulo cña ji'i capitán bi', cha' cua'ni cho'o ngu' ji'i ngu' cha' tsaa ngu' lo'o quiña'a tya'a sendaru ca quichi Cesarea; nacuí cha' hora cua caa nde talya tsaa ngu'. Tsaa lo'o ngu' ji'i tucua siyento tya'a sendaru nu tya'a quiya' ti, lo'o jua'a tya xna yala tyi tya'a sendaru nu tyucua hichu cuayu ti, lo'o jua'a tya tyucuaa siyento tya'a sendaru nu tya'a lo'o clyu chcuá, tsaa lo'o ngu' ji'i li'. ²⁴ Lo'o jua'a ngulo cña cha' cua'ni cho'o ngu' ji'i cuayu nu tyucua Pablo. Ntsu'u cha' cua'a tso'o sendaru ji'i Pablo tyucuii ña'á cuayá' nu tyalaa tso'o ti yu ca slo gobernador Félix. ²⁵ Li' nguscua xu'na sendaru sca quityi cha' tsaa slo nu Félix bi'; ndi'ya nchcui' quityi bi':

²⁶ “Claudio Lisias nscua quityi re cha' tsaa slo nu'u, gobernador Félix, cha' nu'u laca loo. Xlyo ni'i. ²⁷ Cua ntejeya' ngu' judío ji'i nu qui'yu re, cua cujuui ti ngu' ji'i y u lo'o ndyalaa na' lo'o sendaru. Ngua tii na' cha' ngu' romano laca y u re, bi' cha' ngulo na' ji'i y u ya' ngu' cuxi bi'. ²⁸ Lo'o li'

ngua ti' na' ca cuayá' ti' na' ni qui'ya ntsu'u ji'i yu lo'o ngu', bi' cha' ndyaa lo'o na' ji'i yu ca slo ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío. ²⁹ Li' ngua cuayá' ti' na' cha' cua ngusta ngu' qui'ya ji'i yu cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i tya'a ngu' judío ti, pana ná ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i yu, ná ntsu'u cha' su'ba ngu' ji'i yu ne' chcuā. ³⁰ Li' ngua tii na' cha' cuaana ti cua ngüiñi cha' ji'i tyuu tyaa' a ngu' judío cha' cujuii ngu' ji'i yu re, bi' cha' nda na' ji'i yu lijya yu slo nu'u juani. Ngulo na' cña ji'i nu ngu' judío bi', cha' cña ngu' ca slo nu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i yu re, si ntsu'u sca qui'ya ji'i yu cuentya ji'i ngu'. Tsa lo cua ti cha' nscura na' juani." Jua'a nguscua nu xu'na sendaru bi' lo quityi.

³¹ Ni'yä nu ngulo xu'na sendaru cña ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi' li'. Lo'o ngua talya, li' ndyaa ngu' ndyaa qui'ya ngu' ji'i Pablo, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca quichí Antípatris. ³² Ca chaca tsä nguxtyuu sendaru nu ndya'a quiya' ti, ñaa ngu' nde to' tyi ngu'. Tya ndyaa la ngu' nu ntucua hichü' cuayu bi', ndyaa lo'o ngu' ji'i Pablo tyucuii. ³³ Ndyalaa ngu' ca quichí Cesarea li', nda ngu' quityi ji'i gobernador, lo'o jua'a nguxtyanu ngu' ji'i preso slo nu cusu' bi' li'. ³⁴ Nchcui' gobernador lo quityi bi', li' nchcuane ji'i Pablo ma ngu' laca. Nguxacui Pablo cha' ji'i li':

—Loyuu su cuentya Cilicia ndi'i quichí tyi na'—nacui Pablo.

³⁵ —Ña'a na' ñi'yä caca cha' jinu'u lo'o cña ngu' bi' slo na' cha' sta ngu' qui'ya jinu'u —nacui gobernador ji'i Pablo.

Lo'o li' ngulo nu gobernador bi' cña ji'i sendaru cha' tyi'i ngu' sendaru cua ji'i Pablo ca toní'i cña su ngutucua jyo'o rey Herodes cua sa'ní la.

24

Ndacha' Pablo ji'i Félix ñi'yä ngua ji'i yu

¹ Lo'o cua ndya'a ca'yu tsa, li' ndyalaa Ananías nu xu'na sti jo'ó bi'; ndyalaa yu lo'o ngu' cusu' lo'o sca

ñatí nu laca tu'ba nu naa Tértulo. Li' ndyaa ngu' bi' slo gobernador cha' sta ngu' qui'ya ji'i Pablo, ² bi' cha' ngulo gobernador cña ji'i sendaru cha' cña lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo. Li' nchcui' Tértulo bi' lo'o Félix nu laca gobernador bi':

—Cha' clyu ti' tyu'u jinu'u, cusu', chcui' ya xi lo'o nu'u —nacui Tértulo—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' xcui' cña tso'o ndu'ni nu'u lo'o laca nu'u loo loyuu chalyuu re. Tso'o ti ndi'i ya, cha' tso'o tsa jlo ti' nu'u ñi'yä culo nu'u cña ji'i ya —nacui—. ³ Bi' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ya, nxñi ya cua ñi'a ca cha' tso'o nu ndyu'ni nu'u lo'o ya, macala ndyu'ni nu'u cña. Lo'o nu juani ndyu'ni chí ya loo nu'u, cusu' —nacui—. ⁴ Cui'ya cha' clyu ti' ji'i ya, masi sca hora ti culo laja nu'u xi; cua'ni nu'u sna Ndyosi cuna xi lo'o chcui' na' sca cha' re lo'o nu'u. ⁵ Cua lijya ya ca nde cha' cacha' liñi ya jinu'u lcaa ñi'a cña cuxi nu ngua'ni yu re. Nslo ya ji'i yu re cha' suba' tsa nchcui' yu, lya' tsa ti' yu. Nsu'ba yu cha' cusu' ji'i ñatí lcaa quichí su ndya'a yu slo ngu' judío tyaa' ya, cha' yu re laca loo ji'i taju ngu' nazareno. ⁶ Ngua ti' yu tsaa lo'o yu ji'i xi ngu' xa' tsu' ca ne' laa ji'i cuare, ca su ná ntsu'u chacuayá' cha' tsaa xa' ñatí; bi' cha' ntejeya' ya ji'i yu, ndyaa lo'o ya ji'i yu cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o ya xqui'ya cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya. ⁷ Li' ndyalaa Lisias nu xu'na sendaru quichí bi'. Tyaala tsa ngua bi' lo'o nguxlyaá ji'i nu Pablo bi' ya' ya, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'. ⁸ Ngulo Lisias cña ji'i ya cha' cña ya slo nu'u cha' sta ya qui'ya ji'i yu ca nde. Tso'o la si xcuane nu'u ji'i yu si cha' liñi nchcui' ya ji'i yu.

⁹ Lo'o jua'a nchcui' nu ngu' judío nu ndu lo'o Tértulo bi', cha' liñi tsa cha' nu nchcui' Tértulo cuentya ji'i Pablo. ¹⁰ Nda gobernador chacuayá' chcui' yciui' Pablo li':

—Tso'o ntsu'u tyiquee na' si caca cua'ni lyaá na' ji'i yciui' ca na' laja lo'o chcui' na' lo'o nu'u —nacui Pablo ji'i Félix bi'—. Cua jlo ti' na' cha' cua

tyuu yija laca nu'ū loo ji'i nación re—nacui—. ¹¹ Liñi cha' nu nchcui' na're, tacá ca cuayá' ti' nu'ū cha' liñi tsa laca cha' bi'. Cua tii tyucuaa ti tsə ntsu'u lo'o ndyalaa na' nde quichi Jerusalén cha' cua'ni tlyu na' ji'i y cui' Ndyosi. ¹² Ná nguxlyú na' cha' hichu' ñati; ná ngua'ni cuxi na'lo'o ñati, masi ne'laa tonu, masi xa'ne'laa, masi laja quichi ti, ná nchcui' na' cha' cuxi lo'o ñati li!. ¹³ Qui'ya laja ti ngusta ngu're 'na. Ná tucui ndu nu taca chcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' ngu're jna'. ¹⁴ Chañi laca cha' ndu'ni tlyu na'ji'i y cui' Ni, la cui' y cui' Ndyosi bi'laca nu ngua'ni tlyu jyo'o cusu'ji'i ya ji'i Ni. Lo'o jua'a cua ngusñi na' cha' cucui nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na nu ngua tsubi' ti, masi nchcui' ngu're cha' cha' cuiñi laca bi'. Pana ña'a ti tya ndaquiya' na'ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moises lo quityi sa'ni, lo'o jua'a ndaquiya' na'ji'i lcaa quityi nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni. ¹⁵ Ñi'yä nu jlya ti' ngu' judío re, jua'a jlya ti' na'. Chañi cha' cua'ni y cui' Ndyosi cha' tylu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', masi ñati tso'o ngua jyo'o bi', masi ñati cuxi ngua ngu'; ¹⁶ bi' cha' nti' na' cua'ni na' xcui' cha' tso'o laja lo'o ndi'i na' chalyuu, cha' ná caja ñi'yä nu cutsii na' ca slo y cui' Ndyosi, lo'o jua'a ná cutsii na' slo ñati ti li'.

¹⁷ Tyuu yija ndya'a na'xa' quichi tyijyu' la, lo'o tsubi' ti nguxtyuu' na'ndyalaa na' nde loyuu su ndi'i quichi tyi ya chaca quiya', cha' ta na' sca mstə nu xtyucua xi ji'i ngu' ti'i nde jua, la cui' mstə nu cua nda ngu' tyijyu' cha' tsaa slo ngu' ti'i bi'. Lo'o jua'a na', ngua ti' na' cha' ta na' sca mstə ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁸ Ñi'yä nu nscua cha' cua'ni ya cha' laca ya ngu' judío, jua'a ngua'ni lubii na'ji'i y cui' ca na' cha' tsa'a ne' laa. Nga'a na' ne' laa tonu li', nda na' mstə bi'; ti ti nguti'i na' ne' laa, ná ndi'i quiña'a ñati. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' judío tya'a ya nu ca tyi loyuu su cuentya Asia, na'a ngu' bi' jna' li!. ¹⁹ ¿Ni cha' laca ná ñaa ngu' bi' ca nde cha' sta

ngu' qui'ya jna' lacua, si chañi cha' ntsu'u qui'ya 'na lo'o ngu'? ²⁰ Masi ná ñaa ngu' bi', pana taca xcuane nu'ū ji'i ngu' re ñi'yä laca qui'ya nu ntsu'u jna', nu nquijeloo ji'i ngu' tisiya nu lo'o ndu na' slo ngu' nu laca loo bi!. ²¹ Ná jlo ti' na' si chcui' ngu' cha' cuxi ngua cha' bi', nu lo'o cuii nchcui' na' lo'o ngu' ndi'ya: "Ndyu'ni cuayá' ma jna' juani xqui'ya cha' jlya ti' na' cha' chañi, cua'ni y cui' Ndyosi cha' tylu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'", nacui na'ji'i ngu' li'.

²² Ndyuna Félix lcaa cha' nu nchcui' Pablo, lo'o li' ná ntaja'a yu cua'ni cuayá' yu ji'i Pablo la cui' tsə bi'; jlo ti' Félix ñi'yä nu nchca ji'i ñati nu ntsu'u cha'ji'i lo'o Jesucristo, bi' cha' ca tiya' la ngua ti' yu.

—Tso'o la si xa' chcui' ma lo'o na' chaca quiya' lo'o tyalaa Lisiás, nu xu'na sendaru bi' —nacui Félix ji'i ngu'.

²³ Li' nchcui' Félix lo'o capitán ji'i sendaru nu nga'a cua ji'i Pablo, cha'ta chacuayá' ji'i yu cha' cua'ni yu ñi'yä nu nti' ti yu, masi ña'a ti tya chca'a ngu' cua ji'i yu; jua'a nda chacuayá' cha' caa ngu' tya'a ndya'a yu ca slo yu cha' ta ngu' na laca nu lyiji xi ji'i. Ndu'u Félix ndyaa li'.

²⁴ Lo'o nteje tacui la xi tsə, li'ndyalaa Félix quichi bi' chaca quiya'; stu'ba ti ndyalaa nu cusu' bi' lo'o clyo'o nu naa Drusila, ngu' judío laca nu cuna'a bi'. Li' ngulo Félix cña cha' caa lo'o ngu' ji'i Pablo slo, cha' culu'u Pablo ñi'yä nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' si xñi ngu' cha'ji'i Jesucristo. ²⁵ Li'ngulu'u Pablo ji'i ngu' cha' nti' y cui' Ndyosi cha' xcui'cha'liñi ti cua'ni ñati chalyuu, cha' cua'a ngu'ji'i y cui' ca ngu'cha'nga'aa cua'ni ngu'cha'cuxi, bi' laca cña nu nti' y cui' Ndyosi; jua'a ngulu'u yu cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu lo'o cua ndye chalyuu. Ndyutsii xi Félix li'.

—Tyaa nu'ū juani —nacui nu cusu' bi'ji'i Pablo—. Xi'ya na'jinu'ū chaca quiya' si ntsu'u sca hora nu laja xi jna'.

26 Ndi'ya ngulacua ti' Félix: si tyiquee' tyanu Pablo ne' chcuá, li' ta yu cñi cha' culaá Félix ji'i yu; bi' cha' lu'ba ti nxi'ya Félix ji'i yu cha' caqá yu ca slo. **27** Jua'a ti nteje tacui tucua yija. Li' ngutsa'a nu laca loo; nga'aa si'i Félix laca gobernador li', Porcio Festo naa gobernador cui. Pana nguxtyanu Félix ji'i Pablo ne' chcuá cha' caca tso'o tyiquee ngu' judío ña'a ngu' ji'i ycuí' Félix, ngua ti' nu cusu' bi'.

25

Ndu Pablo slo Festo

1 Lo'o li' ndyalaa Festo ca quichí Cesarea cha' caca yu gobernador. Sna tsá ti nguti'i yu quichí bi', li' ndyaa clyá yu ca quichí Jerusalén. **2** Nu lo'o ndyalaa yu quichí bi', li' nu sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío ni, nchcui' ngu' cha' ti'í ji'i Pablo ca slo Festo bi' li'; **3** jua'a ndijña ngu' ji'i yu si cua'ni yu cha' tso'o cha' caqá lo'o ji'i Pablo ca Jerusalén. Ndjíña ngu' jua'a cha' cuaana ti cua ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' cujuii ngu' ji'i Pablo laja lo'o ñaa lo'o ngu' ji'i tyucuii. **4** Pana ná ntaja'a Festo tsiya' ti; nacui' yu cha' ca quichí Cesarea ntsu'u Pablo ne' chcuá, lo'o jua'a yala ti xtyuu' ycuí' yu nde quichí bi'.

5 —Tso'o la si stu'ba ti tsaa ngu' nu laca loo ji'i mä lo'o na' —nacui' Festo ji'i ngu'—. Tsaa mä lo'o na' ca Cesarea cha' sta mä qui'ya ji'i yu bi' cajua, si ntsu'u sca cha' cuxi nu ngua'ni yu lo'o ma.

6 Nguti'i nu cusu' Festo snu' tsá, masi tii tsá nguti'i yu ca Jerusalén, li' nguxtyuu' yu ndyaa yu nde Cesarea chaca quiya!. Ca chaca tsá ntucua Festo lo yaca xlyá tso'o ca su ntucua ycuí' gobernador nu lo'o ndyu'u ti'i ngu' cha' ca cuayá' ji'i ngu'. Li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' caqá lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo yu. **7** Ñaa lo'o ngu' ji'i Pablo li'. Lo'o jua'a ndi'i nu ngu' nu laca loo ji'i quichí Jerusalén, cua ndyalaa ca ti ngu'. Cacua ti slo Pablo ndu' ngu' bi', lo'o li' tlyu tsa qui'ya ngusta ngu' ji'i nu Pablo bi'; pana ná tucui ndu' nu chcui' si cha' liñi laca nu

nchcui' ngu' bi' ji'i Pablo. **8** Nchcui' ycuí' Pablo lo'o ngu' bi' cha' tyu'u lubii cha' ji'i ycuí' lo'o ngu':

—Ni sca cha' cuxi ná ngua'ni na' —nacui' Pablo—. Ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a ya, ni ná ngua'ni cuxi na' ne' laa tonu, la cui' ti ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya ji'i cña nu ngulo rey nu laca loo ji'i ngu' romano; bi' cha' nti' na' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na.

9 Pana nu Festo bi' ni, ngua ti' yu cha' cua'ni tya'a yu lo'o ngu' judío, bi' cha' nchcuane yu ji'i Pablo ndi'ya:

—¿Ha nti' nu'u tsaa ca Jerusalén? —nacui' Festo ji'i Pablo—, cha' ca cuayá' jinu'u lo'o na' ca ndacua.

10 —Ca nde laca su ndu'ni cuaya' mä ji'na cuentya ji'i rey ji'i ngu' romano nu laca loo la —nacui' Pablo ji'i nu cusu' bi'—, ca nde ca cuayá' jna' lo'o nu'u lacua —nacui—. Jlo tso'o ti' nu'u cha' ni sca cha' cuxi ná ngua'ni na' cuentya ji'i ngu' judío tya'a na'. **11** Si'i ñati' xña'a laca na'; lo'o tyalaa hora cha' cajaa na', ná cutsii' na' cha' cajaa li'. Si ná laca na' ñati' xña'a, ná ntsu'u cha' ta nu'u chacuayá' tsaa na' slo ngu' bi' li'; bi' cha' jña na' chacuayá' jinu'u juani cha' tsa'a ca slo ycuí' rey ji'i ngu' romano nu laca loo la, cha' cua'ni cuayá' yu bi' jna' cajua.

12 Nu lo'o cua ndyuna Festo cha' bi', li' nchcui' yu xi lo'o ngu' cusu' nu nxtyucua ji'i yu. Li' nchcui' yu lo'o Pablo chaca quiya':

—Tso'o —nacui' Festo ji'i Pablo—. Cua ndijña nu'u cha' tsaa slo rey ji'i ngu' romano nu laca loo la cha' caca cuayá' jinu'u ca quichí bi', tsaa nu'u ca bi' lacua.

Ndu Pablo slo rey Agripa

13 Nu lo'o cua nteje tacui xi tsá, li' ndyalaa rey Agripa ca quichí Cesarea. Ndyala rey lo'o sca nu cuna'a tya'a nu naa Berenice, cha' ta ngu' xlyá ni'i ji'i nu cusu' Festo bi'. **14** Tyuu' tsá ndyanu ngu' slo Festo. Laja li' nchcui' Festo cha' ji'i Pablo lo'o ngu':

—Ntsu'u sca ñati ca nde nu ngusu'ba Félix ji'i ne' chcuq —nacui Festo ji'i ngu'—. ¹⁵ Nu lo'o nguti'i na' nde Jerusalén, li' nu sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' ji'i quichí bi' ni, nchcui' ngu' lo'o na', ngusta ngu' qui'ya ji'i yu bi'; ngua ti' ngu' cha' culo na' cña cha' cujuui ngu' ji'i yu li'. ¹⁶ Pana nguxacui na' cha' ji'i ngu' cha' si'i jua'a ndu'ni ngu' romano; ná taca cua'ni cuayá' ya ji'i yu, nu lo'o bilya ta ya tyempo ji'i yu cha' tyu'u lubii cha' ji'i ycui' yu lo'o ngu' su ndu'ngu' nu ngusta qui'ya ji'i. ¹⁷ Ndyalaa ngu' ca nde slo na' li!. Lo'o ngua chaca tsä, hora ti ntucua na' lo yaca xlyá tso'o ca su ntucua gobernador nu lo'o ndu'ni cuayá' na' ji'i ñati. Li' ngulo na' cña cha' caa lo'o ngu' ji'i nu qui'yu bi'. ¹⁸ Ngua ti' na' cha' cua ngua'ni yu sca cha' cuxi, pana si'i jua'a ngua qui'ya nu ngusta ngu' bi' hichu' yu; ¹⁹ cuentya ji'i cha' nu jlya tsa ti' ngu' judío ti, tsa bi' ti cha' ngua bi!. Lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i sca ñati nu naa Jesús nu cua ngujuui, nacui ngu', pana nacui nu Pablo bi' cha' xa' ndyu'ú nu Jesús bi' chaca quiya!. ²⁰ Ná jlo ti' na' ñi'ya quiñi cha' jna' lo'o ngu' bi!. Li' nchcuane na' ji'i Pablo si nti' yu tsaa yu ca Jerusalén cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o na' cajua; ²¹ pana cua ndijña Pablo chacuayá' jna' cha' ca cuayá' ji'i yu ca slo rey Augusto nu laca loo la. Bi' cha' ngulo na' cña cha' tyanu yu ne' chcuq, cha' ta na' ji'i yu cha' tsaa yu slo rey nu laca loo la bi'.

²² Nchcui' rey Agripa lo'o Festo li':

—Lo'o na' ntä' cuna na' cha' nu nchcui' yu bi' —nacui Agripa ji'i.

—La quee taca cuna nu'ú ni cha' ta yu —nacui Festo li'.

²³ Ca chaca tsä nu Agripa lo'o ma' Berenice bi', ndyacu' lcaa ste' ngu' nu tso'o tsa ña'a cha' cua'ni chí ngu' quichí loo. Li' ndyaa ngu' su ndyu'u ti'i ngu'; lo'o lcaa xu'na sendaru, lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichí, ndya'a ngu' lo'o ngu' bi!. Li' ngusi'ya Festo ji'i sendaru cha' caa lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo.

²⁴ —Ña'a nu'ú yi'a, rey Agripa —nacui Festo—, jua'a lcaa cu'ma nu ndyu'u ti'i ma ca nde, ña'a tso'o ma ji'i nu qui'yu re. Cua tyu'u ty'a'a ngu' judío nchcui' cha' ji'i yu re lo'o na', masi ca Jerusalén, masi quichi Cesarea re. Lcaa quiya' lo'o nchcui' ngu' lo'o na' nacui ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa yu, ²⁵ pana ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' laca cha' ntsu'u cha' cajaa yu. Li' ngüijña yu 'na cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o rey Augusto nu laca loo la, bi' cha' ngulacua ti' na' cha' ta na' ji'i yu cha' tsaa yu ca slo rey bi!. ²⁶ Tsa bi' ti cha', ná jlo ti' na' ñi'ya nu scua na' quityi nu tsaa slo xu'na na', nu rey nu laca loo la bi', cha' ta na' xi cha' cuentya ji'i yu re. Bi' cha' ngusi'ya na' ji'i yu cha' caa yu tyatu yu slo lcaa cu'ma, jua'a slo ycui' nu'ú, rey Agripa. Juani taca xcuane nu'ú ji'i yu na laca nu ngua'ni yu, li' caja ñi'ya scua na' cha' lo quityi bi!. ²⁷ Ná taca tsaa yu preso cajua si ná lo'o quityi nu nscua ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'i yu.

26

Nchcui' Pablo si caca cua'ni lyaáji'i ycui'

¹ —Ta na' chacuayá' chcui' nu'ú juani, si caca tyu'u lubii cha' jinu'ú lo'o ngu' re —nacui rey Agripa ji'i Pablo li'!

Ngua'ni ya' Pablo ji'i rey, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu':

² —Tso'o ntsu'u tyiquee na', rey Agripa —nacui Pablo—, cha' slo nu'ú ndu' na' juani —nacui—, cha' ta na' sca cha' lo'o cu'ma, ñi'ya nu ngua cha' ngusta ngu' judío ty'a'a na qui'ya bi' jna'. ³ Jlo ti' na' cha' nchca cuayá' ti' nu'ú lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío ty'a'a na; nu lo'o lye tsa nchcui' ngu' lo'o ty'a'a ngu', nchca cuayá' ti' nu'ú li'. Bi' cha' cua'ni nu'ú cha' tso'o, talo tyiquee nu'ú cua'a jyaca nu'ú ji'i lcaa cha' nu chcui' na' lo'o nu'ú juani.

Nu lo'o bilya culu'u loo Jesucristo ji'i Pablo

⁴ 'Jlo ti' lcaa ngu' judío tya'a na ñi'ya nu ngua'ni na' lcaa yija lo'o ngutii' i na' ca quichi tyi na', masi lo'o nguti' i na' ca quichi Jerusalén; ⁵ jlo ti' ngu' cha' bi'. Si nti' ngu', taca chcui' ngu' lo'o mä cha' ngu' fariseo laca na' tya lo'o cuañi' na', lo'o jua' a liñi la ndaquiya' ngu' fariseo ji' i lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji' i ngu' judío. ⁶ Ñi'ya nu jlya ti' jyo'o cusu' ji'na cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu', jua' a jlya ti' na' juani; bi' cha' nchca cuayá' jna' lo'o mä juani. ⁷ Ca ta'a tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel nu laca ngu' tya'a na ni, ntajatya ngu' ni jacua' cua'ni ycui' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'; bi' cha' ndu'ni tlyu ngu' ji' i ycui' Ndyosi, lcaa tsä lo'o lcaa talya ndu'ni tlyu ngu' ji' i Ni. La cui' jua' a lo'o na', jlya ti' na' cha' bi', rey Agripa; bi' cha' laca ngusta ngu' judío tya'a na qui'ya jna'. ⁸ ¿Ni cha' laca ntsu'u ñati' cu'mä nu ná jlya ti' cha' nchca ji' i ycui' Ndyosi cua'ni Ni cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'?

Ngua'ni lya' ti' Pablo ji' i nu ñati' ji' i Jesucristo nu ngua sa'ni la

⁹ 'Clyo ngua ti' na' cha' lye tsa xcube' na' ji' i ñati' nu cua ngusñi cha' ji' i Jesucristo li', ngusñi na' ji' i tyuu' tya'a ñati' ji' i Jesucristo li', ngusñi ba na' ji' i ngu' ne' chcuä xqui'ya chacuayá' nu cua nda sti jo'ó nu laca loo jna'; stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu' nu ndyu-juii ji' i ñati' ji' i Jesucristo bi'. ¹⁰ Chañi cha' lye tsa ngua'ni lya' ti' na' ji' i ñati' bi', ngua tsa ti' na' cha' xtyanu ngu' tsiya' ti cha' ji' i Jesucristo. Jua' a ngua'ni na' lcaa ne' laa ji' i ngu' judío, masi quichi loyuu re, masi quichi tyijyu' la su ngusna ngu', cha' ñasi' tsa na' ji' i ngu' bi'.

Ngusñi Pablo cha' ji' i Jesucristo

¹² 'Lo'o li' ngua sca tsä ndya' a na' tyucuii su tsaa quichi Damasco. Ntsu'u quityi chacuayá' nu nda sti jo'ó nu laca loo la jna', cha' cua'ni na' la cui' cña cuxi bi' ca quichi bi'. ¹³ Nde hora ngua, rey Agripa, li' ndaca' a sca

xee tlyu ji' i ycui' Ndyosi nde cuä; lcaa su ndu' cua lo'o tya'a ndya' a ya ngu-ju'i xee bi' lo yuu. Jo'o la ngujui' i xee cuichaa, lye la ngujui' i xee bi'. ¹⁴ Lcaa ya nclyu' ya tyucuii bi', cha' ndyutsii tsa ya. Li' nchcui' Ni xi lo'o na'; cha'cña 'na, cha'cña ji' i ngu' judío nchcui' Ni lo'o na': "Saulo, Saulo", nacui' Ni jna', "¿ni cha' laca lye tsa nxu' yta'a nu' u lo'o na'?" nacui' Ni. "La cui' ca nu' u ndu'ni cha' quicha ti' ycui' nu' u; ñi'ya ndu'ni sca toro, jua' a ndu'ni nu' u. Na ntyiji' i quiya' toro la cui' se' i su ndatu' ngu' yaca cha siyu' ni'; lo'o jua' a nu' u, ndu'ni ñu' u ji' i ycui' ca ti nu' u." ¹⁵ "¿Tilaca laca nu' u, Xu'na?" ni na' ji' i Ni li'. "Jesús laca na'", nacui' Ni. "Ji' i ycui' na' ndyu'ni nu' u cha' ca quicha ti' na'", nacui' Ni. ¹⁶ "Tyatu' nu' u juani. Cua ngulu' u loo na' jinu' u juani cha' cua'ni nu' u cña jna', cha' cachá' nu' u ji' i xa' ñati' cha' cua na' a nu' u jna' tsä juani. Lo'o jua' a ntsu'u cha' ta nu' u cha' lo'o ngu', lcaa ña' a cha' nu culu' u na' jinu' u nde loo la. ¹⁷ Cua'ni lyaá na' jinu' u ya' ngu' judío tya'a cusuu' nu' u, lo'o ji' i ngu' xa' tsu' si cua'ni tyaala ngu'. Lo'o jua' a culo na' cña jinu' u cha' tsaa nu' u slo ngu' xa' tsu', ¹⁸ cha' ñi'ya si ndya' a ngu' cuityi' , jua' a ndya' a ñati' bi' chalyuu; ñi'ya si talya tsa ña' a su ndya' a ngu', jua' a ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' ntsu'u cha' culu' u nu' u cha' jna' ji' i ngu' bi', cha' xñi ngu' cha' jna'. Li' nga'aa tya'a ngu' su talya ña' a, ñi'ya si cuityi' ti ngu'; taca tya' a ngu' tyucuii su xee cuentya ji' i ycui' Ndyosi, taca ña' a ngu' li'. Satanás laca nu nclyo cña ji' i ngu' bi' juani, pana ca li' caca ngu' ñati' ji' i ycui' Ndyosi. Ntsu'u cha' xñi ngu' bi' cha' jna', cha' taca cui' ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji' i cha' cuxi nu ntsu'u ji' i ngu' bi'. Li' caca stu'ba cha' ji' i ngu' bi' lo'o ñati' nu cua lubii cresiya ji' i xqui'ya na'", nacui' ycui' Jesucristo 'na li'.

Ndaquiya' Pablo ji' i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu

¹⁹ 'Cusu' rey Agripa, cua ngua'ni na' cña nu ngulo Jesucristo jna', nu lo'o

ngulu'u loo Jesús jna'. ²⁰ Clyo ngulu'u na' ji'i ngu' judío tya'a na nu ndi'i ca quichi Damasco, cha' culochu' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' ji'i tya sa'n'i la, cha' xñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi li'; lo'o jua' a xcui' cha' tso'o ntsu'u cha' cua' ni ngu' li', cha' ca cuayá'ti' xa' ñati' cha' cua nguxcutsa' a Ni cresiya ji'i ngu' bi'. La cui' jua' a ngulu'u na' ji'i ngu' Jerusalén, lo'o ji'i ngu' lcaa quichi nu ndi'i loyuu su cuentya Judea re. Lo'o li' ngulu'u na' cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu'. ²¹ Bi' cha' ntejeya' ngu' judío tya'a na jna' to' laa tlyu, cha' ngua ti' ngu' cha' cujuii ngu' jna'. ²² Ná sca nti' na' lo cña re, cha' nxtyucua y cui' Ndyosi jna' lcaa tsq cha' culu'u na' cha' ji'i Ni ji'i lcaa ñati', masi ji'i ngu' tlyu, masi ji'i ngu' ti'i. La cui' ti cha' nclyu'u na' ji'i ngu' juani ñi'ya nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'n'i la; cua nguscua ngu' lcaa cha' nu caca nde loo la, lo'o la cui' cha' bi' laca nu nguscua jyo'o Moisés. ²³ Cua nguscua ngu' cha' lye tsa xcube' ñati' ji'i nu Cristo bi' nde loo la; ntsu'u cha' cajaa yu, lo'o li' Cristo laca nu clyo nu tyu'ú chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Cua nguscua ngu' cha' tyu'ú yu chaca quiya' cha' cua' ni lyaá Ni ji'i lcaa na, masi ngu' judío tya'a na, masi ngu' xa' tsu'. Jua' a nclyu'u na' ji'i ñati'.

Ngua tsa ti' Pablo cha' xñi rey Agripa cha' ji'i Jesús

²⁴ Nu lo'o nchcui' Pablo jua' a lo'o ngu', li' lye nchcui' Festo lo'o:

—Na loco nu'u, Pablo —nacui' Festo ji'i—. Cha' lye tsa nchcui' nu'u lo quityi, bi' cha' cua ngüichi yaa hique nu'u —nacui'.

²⁵ Nguxacui' Pablo cha' ji'i nu cusu' bi' li':

—Si'i na loco na', cusu' —nacui' Pablo ji'i Festo—. Ná nguichi cha' nu nchcui' na', xcui' cha' liñi nda na' lo'o ma. ²⁶ Cua jlo ti' rey Agripa re, xqui'ya cha' nchca cuayá'ti' nu cusu' cha' bi'; bi' cha' tlyu tyiquee na' lo'o nchcui' na' lo'o nu cusu' re. Lo'o jua' a jlo ti' nu cusu' ñi'ya ngua cha' bi', cha' si'i na cuaana ti ngua cha' ji'i Jesús.

²⁷ Cusu' rey Agripa, ¿ha jlya ti' nu'u cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'n'i? Jlo ti' na' cha' lo'o nu'u jlya ti' cha' bi' —nacui' Pablo ji'i rey Agripa.

²⁸ —¿Ha yala ti nti' nu'u cha' caca na' ñati' ji'i Jesucristo? —nacui' rey Agripa ji'i Pablo li'.

²⁹ —Masi yala ti, masi ca tiya' la —nacui' Pablo—, tso'o tsa si xñi lcaa tya'a ma cha' bi', lo'o nu'u, rey Agripa, lo'o lcaa cu'ma nu ndyuna ma cha' nu' nchcui' na' lo'o ma tsq juani; tso'o tsa si caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o na' lo'o xñi ma cha' bi' li'. Sca ti cha' ná tso'o, si sca' ngu' ji'i ma lo'o carena chcuq ñi'ya nu ngusca' ngu' jna'.

³⁰ Cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ndatu rey, ndatu gobernador lo'o ma' Berenice, lo'o jua' a ndatu lcaa ngu' nu nga' a lo'o ngu' bi' li'. ³¹ Ndu'u ngu' liyä ngu' nde liya' li'. Nchcui' tsaca ngu' lo'o tya'a ngu':

—Ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni nu qui'yu jua —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i yu, ni ná ntsu'u cha' tyu'ú yu ne' chcuq.

³² Nchcui' Agripa lo'o Festo li':

—Taca culaá na ji'i yu re nquicha', si ná ngüijña y cui' yu cha' ca cuayá' ji'i yu ca slo rey nu laca loo la —nacui' Agripa ji'i Festo.

27

Nda ngu' ji'i Pablo ndyaa ca quichi Roma

¹ Lo'o li' ngua stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' ta ngu' ji'i Pablo tsaa yu ca loyuu su cuentya Italia. Lo'o na' nu nscua quityi re, nguta' a na' lo'o ngu' li'. Ngulo ngu' cña ji'i sca capitán ji'i sendaru nu naa Julio cha' tsaa lo'o ji'i Pablo lo'o xa' preso. Julio laca capitán ji'i taju sendaru nu cuentya ji'i Augusto. ² Lo'o jua' a ndyaa Aristarco ngu' Tesalónica lo'o ya. (Quichi Tesalónica ndi'i ca loyuu su cuentya Macedonia.) Ndyaa ya ndyatí ya ne' sca yaca ni'i nu cua tsaa ti nde tyuu tya'a quichi nde loyuu su cuentya Asia. Lo'o jua' a quichi

tyi xu'na yaca ni'i bi' naa Adramatio. ³ Ndu'u ya ndyaa ya li', ca chaca tsə ndyalaa ya ca quichi Sidón. Tso'o tsa tyiquee nu Julio bi', nda bi' chacuayá' ji'i Pablo cha' tsaa yu slo tya'a tso'o yu nu ndi'i quichi bi', cha' xtyucua xi tya'a yu ji'i yu. ⁴ Lo'o li' ndu'u ya ndyaa ya chaca quiya' lo'o yaca ni'i bi'. Cacua ti tu'ba yuu Chipre nteje tacui ya li'; la'a tsu' coca ndyanu loyuu btyi bi', cha' ná nda cui'i chacuayá' tsaa ya chaca tsu' loyuu bi'. ⁵ Jua'a ngua cha' ndyaa ya tyucuii lo tyujo'o nu nteje tacui cacua ti tu'ba yuu Cilicia lo'o Panfilia, ña'a cuayá' nu ndyalaa ya quichi Mira ca loyuu su cuentya Licia.

⁶ Ca quichi bi' ngujui chaca yaca ni'i ji'i capitán ji'i sendaru bi'. Quichi tyi xu'na yaca ni'i bi' naa Alejandría. Na cua tsaa ti bi' ca loyuu su cuentya Italia, bi' cha' ngulo capitán bi' cña ji'i ya cha' tyatí ya ne' yaca ni'i bi', cha' tsaa lo'o ji'i ya ndejua. ⁷ Tyuū tsa tsə nguta'a ya lo hitya li', cha' tiya' tsa ndya'a yaca ni'i bi'. Lqui'ya ti ndyalaa ya cacua ti quichi Gnido li', cha' lye tsa ngua'a cui'i ji'i yaca ni'i bi'. Li' nteje tacui ya cacua ti to' quichi Salmón cha' tsaa ya cacua la to' yuu nu naa Creta nu ndi'i cla'be tyujo'o, cha' nga'aa ndyaca lye cui'i nde jua, ngua ti' ngu'. ⁸ Tiya' tsa ndya'a yaca ni'i bi', laja lo'o nteje tacui cacua ti to' loyuu bi'; li' ndyalaa ya su naa Buenos Puertos, nu ndi'i cacua ti quichi Lasea.

⁹ Cua quiña'a tsa tsə nguna' ji'i ya xqui'ya cui'i bi', cha' lqui'ya tsa cua nteje tacui yaca ni'i lo tyujo'o tyucuii su lijya ya ca Buenos Puertos. Cua ndyatí co'tlya' nu lye tsa ndyaca cui'i tlya' li'; bi' cha' nchcui' Pablo lo'o ngu' nu laca loo li':

¹⁰ —Nga'aa tso'o cha' tsaa la na juani, cusu' —nacui Pablo ji'i ngu'—. Cua ngua tii na' cha' quiñu' yaca ni'i re, chcuna' lcaa yu'ba li' —nacui—, lo'o jua'a ntsu'u nu cajaa lo hitya li'.

¹¹ Pana ná ndyuna capitán ji'i sendaru cha' nu nchcui' Pablo lo'o; jlo la ti' ngu' nu nclya' ya' yaca ni'i

lo'o nu laca loo ji'i yaca ni'i bi', ngua ti' ngu'. ¹² Tyuū tya'a ngu', ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la si tya tsaa la yaca ni'i bi' ca quichi Fenice ca nde loo la xi; la cui' loyuu Creta bi' ndi'i quichi Fenice, pana nde loo la xi. Jlo ti' ngu' cha' nde quichi Fenice tso'o la tyanu yaca ni'i tyucui tyempo tlyá', cha' ná ndyaca lye cui'i tlyá' ndejua; bi' cha' ná tso'o tyanu yaca ni'i ca Buenos Puertos, ngua ti' ngu'.

Lye tsa ndyaca cui'i lo tyujo'o

¹³ Lo'o li' nguxana ndyaca sca cui'i tso'o, bi' cha' ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la masi tsaa clya ya ca quichi Fenice bi'. Ndu'u ya ndyaa ya lo'o yaca ni'i li'. Ndyanu ya cacua ti to' loyuu su cuentya Creta bi', ¹⁴ pana tiya' la ngutsa'a cui'i; chaca quiya' tyaala tsa ngua bi' li', cha' nde lo yuu btyi bi' lijya cui'i. Tyaala tsa cui'i nu naa Nordeste bi', ¹⁵ nducuni'i cui'i bi' ji'i yaca ni'i macala su nti' tsaa lo'o ji'i ya li'. ¹⁶ Nteje tacui ya cacua ti su ndi'i sca yuu cla'be sube ti nu naa Claudia; jo'o la xi ngua cui'i sca hora ti li', bi' cha' sa cu' ti ntucua laqui ya ji'i canoa cha' tyu'u bi' lo hitya, cha' xco'o ya ji'i ne' yaca ni'i. Ntucua juu hique canoa bi', cha' tyucua laqui ya ji'i. ¹⁷ Nu lo'o cua ndyu'u co'o canoa bi', li' ngüixii ngu' reta tonu sii'tyi'i ca chu' yaca ni'i bi', cha' ná cula'a clyoo' ji'i yaca ni'i. Ntsii tsa ngu' si tyacua ya su lati hitya cla'be tyujo'o, ca lo yusi nu naa Sirte, bi' cha' nda'ya ngu' tasá nu ngutacui lo yaca ni'i cha' nga'aa tucuni'i cui'i ji'i late' bi', cha' nga'aa xna lo'o lye cui'i ji'i yaca ni'i bi' li'. ¹⁸ Ca chaca tsə ña'a ti lye tsa ndyaca cui'i, lo'o jua'a lye tsa ntyiji'i clyoo' ji'i yaca ni'i, bi' cha' nguxana ngu' nchcuuaa ngu' yu'ba nu ntsu'u ne' yaca ni'i lo hitya tyujo'o. ¹⁹ Tsə nchcuaa ya lcaa ya' xña nu ntucua ji'i yaca ni'i bi', nu ndu'ni ngu' cña lo'o nquicha'; lo'o ya' y cui' ya nguxcuuaa ya ya' xña bi' lo hitya. ²⁰ Tyuū tsa ngá'aa na'a ya xee cuichaa li', ngá'aa na'a ya cualya lo'o cuii nu ngá'aa nde

cuá, hasta lo'o nga'aa tyu'ú ya xqui'ya
cui'i tyaala bi', ngulacua ti' ya.

21 Cua ngua tyuu tsa nu nga'aa ndy-acu ya tsiya' ti, bi' cha' ndatu Pablo cha' chcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Cu'ma ngu' ty'a'a ndya'a na
—nacui Pablo ji'i ngu'—, tso'o la ngua
si cua ngüi'ya ma cuentya ji'i cha'
nu nchcui' na' lo'o ma tya clyo, cha'
tyanu na ca loyuu su cuentya Creta
bi'. Juani nguna' yu'ba ji'i ma, lo'o
jua'a cua ngunu'u yaca ni'i re. ²² Pana
cua'ni tlyu tyiquee ma juani, taca
jlya ti' ma cha' ni sca ma ná nscua
cha' cajaa ma, masi chcuna' yaca
ni'i re. ²³ Jlo ti' ma cha' ycui' Ndyosi
laca nu Xu'na na', cha' cña ji'i ycui'
Ni ndyu'ni na!. Talya ti ngulu'u loo
sca xcä ji'i ycui' Ndyosi 'na; ²⁴ ndi'ya
nchcui' nu bi'lo'o na': "Ná cutsii nu'u,
Pablo", nacui xcä bi' jna!. "Na cua
nscua cha' tyatü nu'u slo rey ji'i ngu'
romano nu laca loo la", nacui, "bi'
cha' cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i lcaa
ngu' tya'a ndya'a nu'u ne' yaca ni'i re
xqui'ya nu'u, cha' nu'u laca tu'ba ji'i
Ni." ²⁵ Cua'ni tlyu tyiquee ma lacua.
Jlya ti' na' cha' nu cua nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o na'; jlo ti' na' cha' caca
cha' ji'na ñi'ya nu nacui xcä ji'i ycui'
Ndyosi jna', ²⁶ masi clyo ntsu'u cha'
tsaa lo'o cui'i ji'na ca sca loyuu cla'be
tyujo'o.

27 Cua ndye tucua semana nu ndyaa lo'o cui'i ji'i ya jua'q ti, ca li' ndyalaa ya sca tyujo'o su nchcui' ngu' ji'i, tyujo'o Adria. Ngua cla'be talya nu lo'o ngua tii ngu' nu nclya' ya' yaca ni'i cha' ntsu'u yuu btyi cacua ti; **28** bi' cha' ngusu'ba cuayá' ngu' ji'i hitya, ni tsa lo cuayá' clyaa hitya. Li' nquije cha' ji'i ngu' cha' calaa tyii ntucua scuá metro cuayá' clyaa hitya bi!. Ca nde loo la xi ngusu'ba cuayá' ngu' ji'i hitya chaca quiya', calaa ntucua cati ti metro cuayá' clyaa hitya li'.

29 Ntsiī ngu' si tya'ni ca'q̄ siyu' yaca ni'ī ch̄u' quee tlyu, bi' cha' nguxlyu'u ngu' jacua tya'a chcuq̄ ngratu lo juu nde siyu' yaca ni'ī, cha' nga'aa tya'a la. Lo'o li' ndyutsiī tya ngu' ndi'ī ngu', ntajatya ngu' ña'a cuayá' nu

quixee chaca tsā. ³⁰ Laja li' nu ngu' nu
ndyala' ya' yaca ni'i bi' ni, cuaana ti
nda'ya ngu' ji'i canoa lo hitya lo'o juu;
cha' cuiñi ti nchcui' ngu' cha' cua tsaa
ti ngu' xlyu'u ngu' xa' chcua ngratu
nde que yaca ni'i, cha' ngua ti' ngu'
tyaa ngu' cuaana ti ne' canoa bi!. ³¹ Li'
nchcui' Pablo lo'o sendaru, jua'a lo'o
capitán ji'i ngu':

—Si ná tyanu ngu' nu ndyala' ya'
yaca ni'i, cajaa lcaa mā ne' hitya
—nacui Pablo ji'i sendaru.

³² Hora ti ngusi'yu sendaru juu nu ndyaaca' ji'i canoa li', nguxtyú ngu' ji'i jua'a ti lo hitya, ndyaa li'; ná lo'o ñati ndyaa.

³³ Cua quixee ti chaca tsə, li' nchcui'
Pablo lo'o ngu' cha' cacu ngu' xi.

—Cua ndye tucua semana juani
—nacui Pablo ji'i ngu'—, lo'o ná ndy-
acu mā tsiya'ti, ni ná ngujuatso'o mā
—nacui—. ³⁴ Tso'o la si cacu mā xi
juani cha' caja juersa ji'i mā. Ni sca
cu'mā ná nscua cha' cajaa mā, ni ná
ca quicha ma.

35 Lo'o ndye nchcui' Pablo lo'o ngu',
li' ngusñi yu sca xlyá. Ndyá yu
xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi slo lcaa ngu',
ngusá'be yu xlyá bil' ndyacu yu lil'

ngusa'be yu xiya bi', ndyacu yu li'.
36 Tso'o la ngua tyiquee ngu' cha'
na'āngu' ñi'yä nu ngua'ni Pablo, bi'
cha' ndyacu lcaa ngu' xi li'; 37 tucua
siyento ntucua snayala tyii ntucua
scuátya'a ñati, tsa lo cua tya'a ya
ntsu'u ya ne' yaca ni'i bi'. 38 Lcaa ngu'
ndyacu ngu' ña'ā cuayá' nu nguaala'
ti'ngu'. Li'ngulo ngu' yu'ba ji'i, ndye
nguxcuäāngu' ji'i lcaa si'yutrigob
lo hitya, cha'ca lasa la xi vaca ni'i li'.

Ndye cha' ji'i yaca ni'i

39 Lo'o nguxee chaca tsə, li' na'a ya cha' cua ndyalaa ya sca to' yuu, pana ná ngüi'ya ngu' cuentya macala laca su ndyalaa ya. Na'a ngu' su nga'a xi yusi to' yuu btyi bi', lo'o jua'a ti nscua hitya ca bi!. Ngua ti' ngu' cha' tso'o la si xtyii yaca ni'i lo yusii bi', si caja ñi'yə nu tyeje tacui yaca ni'i cajua; 40 bi' cha' ngusi'yu ngu' reta ji'i chcuə ngratu su ndyaaca' yaca ni'i nde siyu', ndyanu chcuə ngratu

ne' hitya. Li' ngusat̄i' ngu' ya' yaca ni'l̄, ngutacui ngu' tasá lo yaca cha' tucuni'l̄ cui'l̄ ji'l̄ yaca ni'l̄ tsaa ca bi'. ⁴¹ Ndyaa ya li', ndyalaa yaca ni'l̄ sca se'i su nxna tucua tya'a ya'hitya. Lati tsa hitya jua xqui'ya yusi, bi' cha' ndyaa scua hique yaca ni'l̄ lo yusi bi' li', nguxana nclya'a clyoo' tonu ji'l̄ siyu' yaca ni'l̄ bi' li'. ⁴² Ngulacua ti' sendaru cha' si ntsu'u cha' xcuatya ngu' lo hitya, lo'o ti xna lcaa preso ji'l̄ ngu'; bi' cha' ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la cujuii ngu' ji'l̄ lcaa preso yala ti. ⁴³ Pana ná nda capitán chacuayá' ji'l̄ sendaru cha' cujuii ngu' ji'l̄ preso, cha' ná ntí' capitán bi' cujuii ji'l̄ Pablo. Li' ngulo capitán cña ji'l̄ lcaa ngu' nu nchca ji'l̄ ngu' xcuatya ngu', cha' tsaa ngu' lo hitya cha' tyu'u tso'o ti ngu' ca loyuu btyi; ⁴⁴ ngu' nu ná nchca xcuatya ni, ntsu'u cha' xñi ngu' ngoca', masi xñi ngu' yu'be yaca ni'l̄ ti bi'. Lo'o jua'a tso'o ti ndyalaa lcaa ya to' yuu btyi bi' li'.

28

Ndi'l̄ Pablo loyuu su cuentya Malta nde clabe tyujo'o

¹ Cua ndu'u ya to' tyujo'o, lo'o li' nchcui' ngu' ca tyi lo'o ya cha' loyuu su ca tyi ngu' bi' naa Malta. ² Ngua'ni tya'na ti' ngu' ca tyi ji'l̄ ya li'; nguxtyu'u ngu' sca quii' tlyu to' hitya, xqui'ya cha' nda'ya tyo, lo'o jua'a tlyá' tsa ndyaca, li' nchcui' ngu' lo'o ya cha' tsaa ya to' lquii' cha' ca chcatsü ya xi. ³ Ndyaa Pablo xi xaca, li' ngusta yu la xi yaca lo quii'; cha' tyique' tsa, hora ti ndyu'u tucua sca cuaña tyaala nu ndyacu ya' yu, li' ndyanu ndacui cuaña ya' yu. ⁴ Na'a ngu' ca tyi ji'l̄ cuaña nu ndacui ya' Pablo, lo'o hora ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Ñati nu cua ndyujuuii ji'l̄ tya'a laca nu qui'yu cua —nacui ngu' ji'l̄ tya'a ngu'—. Masi cua ngulaá yu ji'l̄ tyujo'o, pana cajaa yu juani, cha' ñati xña'a laca yu.

⁵ Li' nchquiña Pablo ya' yu cha' xtyú ji'l̄ cuaña lo quii', ngua ti' yu. Ná

sca ngua ji'l̄ yu li'. ⁶ Ntajatya ngu' ca tyi, ña'a tsa ngu' ji'l̄ yu si tyacuí quii' ya' Pablo, si clyú yu lo yuu cha' cajaa yu, ngua ti' ngu'. Tyiquee' ntajatya ngu', li' na'a ngu' cha' ná sca ngua ji'l̄ Pablo; xa' ngulacua ti' ngu' li', xa' cha' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Sca jo'ó laca nu qui'yu re —nacui ngu' ji'l̄ tya'a ngu' li'.

⁷ Cacula ti su ndi'l̄ ya cua nscua xi yuu ji'l̄ sca nu cusu' nu naa Publio. Lo'o nu Publio ni, laca bi' loo ji'l̄ yuu cla'be nu naa Malta bi'. Li' nchcui' y cui' nu cusu' bi' lo'o ya cha' tsaa ya ca to' tyi y cui'. Ndyaa ya li'; sna tsä nguti'l̄ ya lo'o nu cusu' bi', lo'o tso'o tsa ngua tyiquee nu cusu' bi' ña'a ji'l̄ ya. ⁸ Ngua quicha sti Publio; ntsu'u tyique' ji'l̄, lo'o jua'a cutse' tañi ndyu'ni ji'l̄. Ndyaa na'a Pablo ji'l̄ sti Publio bi' li'. Nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'l̄ nu quicha bi', ngusta ya' yu chü' nu quicha; hora ti ngua tso'o nu quicha bi' li'. ⁹ Lo'o li' ngujui cha' bi' ji'l̄ lcaa ngu' quicha nu ndi'l̄ loyuu bi', cuati ndyalaa ngu' slo ya cha' cua'ni Pablo jo'o ji'l̄ ngu'; ndyaca tso'o ngu' bi' li'. ¹⁰ Quiña'a tsa cha' tso'o nda ngu' ji'l̄ ya li', lo'o jua'a lye tsa ngua'ni chü' ngu' loo ya ña'a cuayá' nu ndu'u ya ndyaa ya. La cui' tsä bi', ñaa lo'o ngu' ji'l̄ lcaa na nu lyiji ji'l̄ ya, ngusu'ba ngu' ji'l̄ ne' yaca ni'l̄ cha' tsaa ya lo'o.

Ndyalaa Pablo ca quichi Roma

¹¹ Sna co' nguti'l̄ ya loyuu su cuentya Malta bi', li' ndyatí ya ne' sca yaca ni'l̄ cha' tyaa ya; na cua ndyanu yaca ni'l̄ bi' nde Malta tyucui tyempo tlyá'. Alejandría naa quichi tyi xu'na yaca ni'l̄ bi', lo'o jua'a cua ndu' lcui jo'ó que yaca ni'l̄ bi', la cui' lcui jo'ó culaca' Cástor lo'o Pólux. (Jua'a naa jo'ó bi'.) Ndu'u ya ndyaa ya lo'o yaca ni'l̄ bi' li'. ¹² Xti ti tsä ngua lo'o ndyalaa ya ca quichi Siracusa, lo'o li' sna tsä nguti'l̄ ya quichi bi'. ¹³ Xa' ndu'u ya li', ndyaa yaca ni'l̄ cacua ti to' yuu btyi cha' tyalaa ya ca quichi Regio. Ca chaca tsä tso'o tsa ndyaca cui'i, bi' cha' tsä nchca tyuna ndyalaa

ya ca quichí Puteoli. ¹⁴ Ca bi' ndyacua tya'a ya lo'o tyuu tya'a ngu' nu laca tya'a ñati ji'i Jesucristo. Nchcui' ngu' lo'o ya cha' tyanu ya slo ngu', bi' cha' cati tsə ngutii' ya lo'o ngu' bi'. Li' ndu'u ya ndyaa ya tyucuii nu ndyaa quichí Roma. ¹⁵ Cua ngujui cha' ji'i tya'a ñati ji'i Jesucristo nu ca tyi nde Roma cha' cua lijya ya tyucuii, bi' cha' ndu'u ngu' to' tyi ngu' lijya ngu' cha' tyacua tya'a ngu' lo'o ya tyucuii. Ndyacua tya'a ya lo'o sca taju ngu' bi' ca quichí Foro de Apio, lo'o li' ndyacua tya'a ya lo'o chaca taju ngu' ca su naa Tres Tabernas; ndya tsa Pablo xlyabe ji'i ycui' Ndyosi lo'o na'a yu ji'i ca ta'a ngu' bi', ngua tlyu la tyiquee yu li'. ¹⁶ Ndyalaa ya ca quichí tlyu nu naa Roma li', ndyalaa lo'o capitán ji'i lcaa preso bi' slo xu'nā chaca latya sendaru nu ndi'i cua cajua. Lo'o li' nda ngu' chacuayá' ji'i Pablo cha' tyi'i yu xa' ni'i, masi ña'a ti ndi'i sca sendaru cuá ji'i yu lcaa hora.

Ngulu'u Pablo cha' ji'i ycui' nu Xu'na na ca Roma

¹⁷ Cua ngua sna tsə tya lo'o ndyalaa ya ca quichí Roma, li' nda Pablo cha' ndyaa slo ngu' cusu'ji'i taju tya'a ngu' judío nu ndi'i quichí bi'. Ndyu'u ti'i ngu' slo Pablo li':

—Cu'ma ngu' cusu' tya'a na —nacui Pablo ji'i ngu'—, ná sca cha' cuxi ngua'ni na' lo'o ngu' judío tya'a na; ná sca cha' cuxi ngua'ni na' cuentya ji'i cha' cusu' nu jlya ti' na, nu nda jyo'o cusu'ji'na lo'o na. Pana ntejeya' ngu' jna' ca Jerusalén, preso laca na' lo'o nda ngu' jna' ya' ngu' romano.

¹⁸ Ngua cuayá' jna' lo'o ngu' romano bi' li'; pana nacui' ngu' bi' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na xqui'ya bi' cujuui' ngu' jna'. Ngua ti' ngu' bi' cua'ni lyaá' ngu' jna' li'. ¹⁹ Ná ntaja'a nu laca loo ji'i ngu' judío tya'a na tsiya' ti. Su cua ndye, li'ngüijñna na'cha'ca cuayá' jna' lo'o rey ji'i ngu' romano nu laca loo la, nu ndi'i quichí re, masi ná nti' na' sta na' qui'ya ji'i ngu' tya'a quichí tyi na. ²⁰ Lo'o nu juani nti' na' ña'a na' ji'i ma cha' chcui' na' lo'o ma, bi' cha' cua

nda na' cha' lijya slo ma, cha' cua'ni ma cha'tso'o caq ma ca slo na'. Ca ta'a na laca na ngu' Israel; jua'a ntajatya tsa na ji'i ycui' Ndyosi, ni jacua' cua'ni Ni lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o jyo'o cusu'ji'na cua sa'ni la. Lo'o na', jlya ti' na' cha' bi' stu'ba ti lo'o cu'ma, bi' cha' ngusca' ngu' jna' lo'o carena chcuá re.

²¹ Nguxacui' ngu' cusu' cha' ji'i Pablo li':

—Bilya tyalaa ni sca quityi slo ya nu cua nguscua ngu' nu ndi'i loyuu su cuentya Judea cha' chcui' cha' jinu'u lo'o ya —nacui' ngu' ji'i Pablo—. Bilya tyalaa xa' ngu' judío tya'a na nu nti' chcui' cha' cuxi jinu'u lo'o ya —nacui' ngu'—. ²² Nti' ya cuna ya tyucui ña'a cha' nu ntsu'u cha' ta nu'u lo'o ya cuentya ji'i tyucuii cucui bi', cha' jlo ti' ya cha' lcaa quichí ntsu'u ngu' nu ñasi' tsa ji'i ngu' nu cua ngusñi tyucuii bi'.

²³ Li' ngüiñi cha' ji'i ngu' ni tsə tyu'u ti'i lcaa ngu' slo Pablo. Tsə bi' quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i slo yu. Tyucui tsə ngulu'u yu ji'i ngu'; ngulu'u yu ñi'ya nu nclyo ycui' Ndyosi cña, ñi'ya ngua cha' nu nguscua jyo'o Moisés cuentya ji'i Ni, ñi'ya ngua cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i Ni lo quityi lo'o nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús. ²⁴ Ntsu'u ngu' nu jlya ti' cha' nu nchcui' Pablo lo'o ngu' li', lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ná jlya ti' cha' bi' tsiya' ti; ²⁵ ná nchca ca stu'ba tyiquee ngu'. Li' ngua ti' ngu' tyaa ngu', pana xa' nchcui' Pablo lo'o ngu':

—Liñi tsa cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' nu nchcui' bi' lo'o jyo'o cusu'ji'na. Ndi'ya ntsu'u cha' bi':

²⁶ Tsaa nu'u slo ngu' jua cha' chcui' nu'u lo'o ngu' cua ña'a ca cha' nu ta na' lo'o nu'u, nacui' ycui' Ndyosi.

Ndi'ya chcui' nu'u lo'o ngu':

Ná tyiquee' cuna ma cha' jna', pana ná ca cuayá' ti' ma ñi'ya ndyu'u cha' nu cua ndyuna ma;

ná tyiquee' ña'q̄ m̄a cha' jna', pana ná
ta m̄a cuentya ni cha' nu cua
na'q̄ m̄a.

²⁷ Tacalya tsa cresiya ji'i ngu' ty'a'a
m̄a, cha' ná nti' ngu' bi'
taquiya' ngu' ji'i cha' nu
nchcui' na' tsiya' ti'.

Ná nduna tso'o ngu' bi', xqui'ya cha'
ná ntaja'q̄ ngu' ca cuayá' ti'
ngu' cha' jna';

ná nti' ngu' bi' ta ngu' cuentya, cha'
ná nchca ji'i ngu' ña'q̄ tso'o
ngu';

ná ntaja'q̄ ngu' bi' culochu' ngu' ji'i
cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu'.

Bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu
ti' ji'i ngu' xqui'ya cha' cuxi bi'.

Jua'q̄ nacui' ycui' Ndyosi ji'i ngu'.

²⁸ Taca ca cuayá' ti' m̄a juani cha' cua
nguxana Ni nda Ni cha' ji'i ycui' Ni
ndyaa ca su ndi'i ngu' xa' tsu'; tyaja'q̄
Ni cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'
bi', nu lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni. Lo'o
jua'q̄ nga'aa caca tye cha' bi' juani,
chañi cha' cuna ngu' bi' cha' ji'i ycui'
Ndyosi.

²⁹ Lo'o ndye nchcui' Pablo, li' ndu'u
ca ta'a ngu' judío ndyaa ngu'; pana
lye tsa nguxlyú ngu' cha' hichu' ty'a'a
ngu'.

³⁰ Tucua yija ndyanu Pablo ca
Roma ne' sca ni'i ngüijña ti. Tso'o
ntsu'u tyiquee yu ña'q̄ yu ji'i lcaa ngu'
nu ndya'q̄ slo yu, ³¹ ná ntsii yu culu'u
yu ji'i ngu' ñi'ya caca ycui' Ndyosi
loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'q̄ ná
ngua'a ngu' ji'i yu cha' ná ta yu lcaa
cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Roma

¹ Pablo laca na' nu nscua quityi re cha' c̄aq nde quichi Roma ca su ndi'i ma, cu'ma nu ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo. Ndyosi, cha' y cui' Ndyosi, cha' y cui' Ni ngusubi Ni jna' cha' tsa'a na' chcui' na' cha' tso'o ji'i Ni lo'o ñati.

² Nu lo'o tya lyiji c̄aq Jesucristo nde chalyuu, tya li' cua nchcui' liñi y cui' Ndyosi ñi'yä nu caca cha' bi' tyempo nu lijyä nde loo la. Cua nda Ni cha' bi' lo'o xi ñati nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ni, cha' nchcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'nila; nguscua ngu' cha' bi' lo quityi li'. ³ Cha' tso'o ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu laca Sñi' y cui' Ndyosi, bi' laca cha' nu nscua lo quityi bi'. Ngula Jesú s lo yuu ñi'yä nu nclyia cua ña'ca sñi' ñati, cha' la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David laca Jesú s; ⁴ lo'o jua'q a laca Jesú s nu sca ti Sñi' nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi. Ndi'yä caca cuayá' tso'o ti' na cha' bi': chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi Sti yu ndyu'ú Jesú s chaca quiya' lo'o cua ngujui yu, tlyu tsa cha' ngua'ni Ni li'. Nu lo'o nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni ji'i Jesú s, nda Ni cha' lo'o na cha' Sñi' y cui' ca Ni laca nu Jesú s bi'.

⁵ Tso'o tsa ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o na' xqui'ya Jesucristo. Cua ngulo Ni cña jna' cha' tsa'a na' tyucui ña'cha lyuu mala su ndi'i ñati; chacuayá' ji'i y cui' Ni tsa'a na' chcui' na' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati. Nti' Ni cha' caja ñati ji'i y cui' Ni lcua ti se'i, ñati nu xñi cha' ji'i y cui' Ni, ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni. ⁶ Lo'o cu'ma ni, cua ngusubi Ni ji'i ma cha' caca ma ñati ji'i Jesucristo.

⁷ Nscua na' quityi re cha' c̄aq nde quichi Roma ca su ndi'i ma. Nda na' xlyo ni'i ji'i ma cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti na, cuentya ji'i Jesucristo

nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'q a Ni ji'i ma. Cua ngusubi Ni ji'i ma cha' tyucui tyiquee ma taca caca ma ñati ji'i Ni. Ndi'yä nti' na', cha' ña'q a ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' t̄i ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nti'tsa Pablo tsaana'a xiji'ingu'bi'

⁸ Su nguxana ti quityi re, ndyu'ni tlyu na' ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Tso'o tsa nti' na' cha' cua ngusñi lcaa tya'a ma cha' ji'i Jesú s, ca lcaa quichi ndañi cha' jlya ti' ma cha' bi'. ⁹ Lo'o na' ni, cua ngujui cña jna' cha' chcui' na' cha' tso'o ji'i Jesucristo Sñi' y cui' Ndyosi lo'o xa' ñati; tyucui tyiquee na' ndyu'ni na' cña bi' cuentya ji'i Ni. Jlo ti' y cui' Ndyosi cha' lu'ba ti ndyi'u ti' na' ji'i ma laja lo'o nchcui' na' lo'o y cui' Ni. ¹⁰ Lo'o jua'q a lcaa tsä ndijña na' chacuayá' ji'i Ni cha' tsa'a na' slo cu'ma, cha' tyi'i na' xi lo'o ma, cua ña'q a ca hora nu nti' y cui' Ni. ¹¹ Nti' tsa na' tyacua tya'a na' xi lo'o cu'ma, cha' cua nti' na' ta sca cuii' lo'o ma; Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu xtyucua 'na, cha' taca jlya la ti' ma ji'i Jesú s. Li' tyatí la ti' tyiquee ma. ¹² Tso'o si caca cua'ni na cha' caca tyatí la ti' tyiquee tya'a na, cha' stu'ba ti xñi tso'o la na cha' ji'i Jesú s li'.

¹³ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesú s, nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma ñi'yä nu ntsu'u tyiquee na' ña'na'ji'i cu'ma. Tyuñ quiya' ngua ti' na' c̄aq na' ca su ndi'i ma, pana hasta juani bilya caja ñi'yä caca nu c̄aq na'. Ñi'yä nu ngua'ni na' ca xa' loyuu chalyuu, jua'q a cua nti' na' cha' caca su ndi'i cu'ma; nti' na' cha' taquiya' xa'la ñati cha' ji'i Jesú s, lo'o jua'q a nti' na' cha' tya culu'u la na' cha' bi' ji'i ma. ¹⁴ Cua ngulo Ni cña 'na cha' tsa'q a chcui' lo'o ngu' xa'tsu', masi ndi'i ngu' bi' quichi tonu, masi ndi'i ngu' tyijyu' la ca ne' quixi'; ngulo Ni cña jna' cha' sca ti cha' chcui' na' lo'o ngu', masi lo'o ngu' nu nchca tsa ji'i, masi lo'o ngu' nu ná ndyi'ya cuentya tsiya' ti. ¹⁵ Bi' cha' nti' na' tsa'q a cha' chcui' na' cha' tso'o

ji'í y cui' Ndyosi lo'o cu'ma ngu' Roma, ñi'yá lo'o cua nda na' cha' bi' lo'o xa' ñati.

Tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í cha' nu nda Jesús cha' chcui' na lo'o ñati

16 Ná ntyuju'u ti' na' tsiya' ti cha' culu'u na' cha' tso'o nu ntsu'u ji'í Jesús ji'í ñati. Lijya cha' bi' lo'o lcaa chacuayá' ji'í y cui' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'í lcaa ñati nu xñi cha' ji'í y cui' Ni. Tya clyo nda Ni cha' tso'o bi' lo'o ngu' judío ti, li' lo'o nda Ni cha' tso'o bi' lo'o ngu' xa' tsu'. **17** Lo'o cuna na cha' tso'o ji'í Jesús bi', li' caca cuayá' ti' na ñi'yá ndu'ni y cui' Ndyosi cha' ca tso'o cresiya ji'í ñati cuxi; xqui'ya cha' nu jlya ti' na ji'í cña nu ngua'ni Jesús, bi' cha' taca caca tso'o cresiya ji'í ñati cuxi na, sca ti si xñi na cha' ji'í y cui' Ni. Ndi'yá ndyu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu': "Nu lo'o jlya ti' na ji'í y cui' Ni cha' taca cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na, li' caja sca chalyuu nu ná nga'á cha' tye ji'na".

Yabe' nu ndyanu hichu' ñati cha- lyuu

18 Lo'o cuna na cha' ji'í Jesús bi', li' ca cuayá' ti' na cha' ñasi' tsa y cui' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua; xcube' tsa y cui' Ni ji'í cua ña'á ca ñati cuxi. Na ñasi' Ni ji'í ngu' bi', cha' cuxi tsa ndu'ni ngu'; cuxi tsa ngu' bi', lo'o jua'a ná nda ngu' chacuayá' cuna xa' ñati lcaa ña'á cha' liñi nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu. **19** Nchca cuayá' ti' ngu' cuxi bi' lcaa lo cha' nu caca cuayá' ti' ñati nquicha', cha' ji'í y cui' Ndyosi, cha' cua ngulu'u y cui' Ni cha' bi' ji'í ngu'. **20** Y cui' Ndyosi ni, ná nchca ji'na ña'á na ji'í Ni ca su ntucua Ni nde cua, ni ná taca ca cuayá' ti' na ñi'yá laca cha' ná tye chca cha' tlyu nu ndu'ni Ni. Pana tya lo'o nguxana chalyuu tya clyo, tya li' taca tyuloo na ji'í y cui' Ni; tya li' ngujui ñi'yá caca cuayá' ti' na tilaca laca y cui' Ni, si clyana na ji'í Ni. Taca tyuloo ñati ji'í Ni lo'o ña'á ngu' ji'í lcaa lo na nu ngüiñá Ni. Bi' cha' ná ntsu'u cha' clyu ti' ji'í y cui' Ndyosi lo'o ñati cuxi

bi'. **21** Masi nslo ngu' cuxi bi' tilaca laca y cui' Ni, ná ntaja'á ngu' bi' cua'ni tlyu ngu' ji'í Ni; masi y cui' Ndyosi laca Ni, ná ndya ngu' bi' xlyab'be ji'í Ni. Xcui' cha' cuxi ti ntsu'u tyiquee ngu'. Ngüichi yaa cha' hique ngu' cha' ná ntaja'á ngu' xñi ngu' cha' liñi bi'. **22** Nacui' ngu' cha' nchca tsa ji'í y cui' ca ngu', pana lye tsa ndyu'ni tyucuua ti' ngu' lo'o nchcui' ngu' jua'a; ple tsa ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. **23** Ná nti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi nu laca loo la, la cui' Ni laca nu ná tye chalyuu ji'í tsiya' ti; ndiya la ti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'í lcui' ñati nu ndyijii ti. Lo'o jua'a ndu'ni tlyu ngu' ji'í lcui' quiñi nu ndacui nde cua, lo'o ji'í lcui' na'ni nu ntucua quiya', lo'o ji'í lcui' na'ni nu nsube' ne' ni' lo yuu; bi' laca cha' nu ndu'ni tlyu ngu' ji'í.

24 Bi' cha' cua ngulaya' Ni ji'í ngu' cuxi bi'; juani cua nda Ni tyempo ji'í ngu' cha' caca suba' ngu', cha' cua'ni suba' ngu' lo'o tya'a ngu', sca lo cha' cuxi nu ntyuju'u tsa ti' na cha' chcui' na ji'í. **25** Cua nguxtyanu ngu' bi' lcaa cha' liñi nu ngulu'u y cui' Ndyosi ji'í ngu', ndiya la ti' ngu' cha' xñi ngu' lcua ti lo cha' cuiñi; ndu'ni tlyu ngu' ji'í jo'ó cuiñi, ndaquiya' ngu' ji'í lcui' scaa na nu cua ngüiñá ti y cui' Ndyosi, nga'aa si'í ji'í y cui' Ni nu ngüiñá cha' bi' ndu'ni tlyu ngu'. La cui' y cui' Ndyosi nu ntsu'u tsa tyiquee na ña'á na ji'í, cha' xcui' tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na laca Ni. Jua'a laca cha' tu'ni.

26 Nguxtyanu Ni ji'í ngu' cuxi lacua, cha' cua'ni suba' ngu' lo'o tya'a ngu'; sca lo cha' cuxi nu ná nti' na chcui' na ji'í lo'o ñati, bi' laca cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'. La cui' ti nu ngu' cuna'a nga'aa ndi'í lo'o ngu' qui'yu ñi'yá nu ndi'í cua ña'á ca ñati tso'o, xcui' lo'o tya'a cuna'a ti ndu'ni ngu' cha' suba'; **27** lo'o jua'a nu ngu' qui'yu nga'aa ndi'í lo'o ngu' cuna'a ñi'yá nu ndi'í ñati, ndacui tsa ti' ngu' ji'í xa' qui'yu, ndu'ni suba' ngu' lo'o tya'a qui'yu ngu'. Laja cuaña' ti ngu' nda y cui' Ndyosi cha' ti'í ji'í ngu', cha' cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

28 Jua'a laca ji'í ngu', cha' ná nti'

ngu' tyuloo ngu' ji'i y cui' Ndyosi; bi' cha' nguxtyanu Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' cha' cuxi bi', nda Ni xi tyempo cua'ni ngu' ñi'ya nu nti' ti ngu' cua'ni ngu'. ²⁹ Ná tso'o tsiya' ti cña nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati' ngu': xcui' cha' suba' ti ndu'ni ngu', cuxi tsa ndu'ni ngu'; ndacui tsa ti' ngu' ji'i scaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a ñati' ngu', ti'i tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu'; nti' ngu' cha' tso'o la caca ji'i y cui' ngu' que ji'i xa' la tya'a ngu', pana nxuu' tya'a ngu' bi' hasta ndujui' ngu' ji'i tya'a ngu'; ndu'ni ngu' ngana ji'i tya'a ngu'; chiya'q tsa cha' ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ñati' ngu', hasta nclo que ngu' cuentyu ji'i tya'a ngu', ³⁰ hasta nchcui' ngu' cha' ti'i ji'i tya'a ngu'; liye' ti' ngu' ña'a ngu' ji'i y cui' Ndyosi, cha' suba' nchcui' ngu'; tyixi ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', ndu'ni tyucuaa tsa ti' ngu' lo'o tya'a ñati' ngu'. Lo'o jua'a tya nclyana la ngu' cha' cuxi nu cua'ni ngu', ni ná ndaquiya' ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'. ³¹ Ni sca cha' ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti; ná ndu'ni ngu' ni sca cña nu cua' nacui' ngu' cha' cua'ni ngu'. Ná ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu', ñi'ya ndu'ni ñati' tso'o; la cui' ti ná ndu'ni tya'na ti' ngu' ji'i tya'a ngu'. ³² Nda ngu' bi' cuentya cha' nu cua' nchcui' y cui' Ndyosi ji'i ngu', cha' ntsu'u cha' caja' ngu' bi' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Masi jlo ti' ngu' cha' bi', ná ndube ti' ngu' bi'; ña'a ti ndu'ni ngu' cha' cuxi bi' ji'i ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ña'a ngu' ji'i xa' ñati' nu ndyu'ni la cui' tya'a cha' cuxi bi'.

2

Liñi tsa cua'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'i ñati' chalyuu

¹ Lo'o cu'ma ni, nchcui' tsa ma ji'i sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati; pana ná caja ñi'ya nu cua'ni clyu ti' Ni ji'i y cui' ma, nu lo'o nclyotu ma qui'ya nu ntsu'u ji'i xa' ñati, lo'o jua'a y cui' ca ma ntsu'u qui'ya bi' ji'i ma. Ñi'ya ndu'ni cuayá' bese ji'i ñati' cuxi, jua'a

ndu'ni ma, nu lo'o nchcui' ma jua'a ji'i ñati; pana stu'ba ntsu'u qui'ya ji'i ma lo'o nu ñati' cuxi bi'. ² Cua jlo ti' ma cha' liñi tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o nchcube' Ni ji'i ngu' nu ndu'ni lcaa lo cha' cuxi. ³ ¿Ni cha' laca nti' ma cha' ná caca ji'i cu'ma ñi'ya nu ndyaca ji'i nu ngu' cuxi bi'? Cha' cuiñi, ná clyáa ma ji'i y cui' Ndyosi nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati; na nsta ma qui'ya ji'i ñati' bi', masi ndu'ni ma la cui' tya'a cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'. ⁴ ¿Ni cha' laca ná ndube ti' ma cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'na? Ntucuá Ni cña ji'na, ndalo tsa tyiquee Ni ji'na; tso'o tsa nti' y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'na, cha' caja ñi'ya nu tya'achu' na ji'i cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na ji'i. ⁵ Ná ntaja'a ma taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ma, ná ntaja'a ma ca tyuju'u ti' ma tsiya' ti; bi' cha' ndyanu cha' xcube' Ni ji'i ma lo'o tyalaa tsa, nu lo'o ña'a ngu' cha' liñi tsa cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati' chalyuu. ⁶ Tsa bi' tya Ni ji'na tsa ña'a nu ngua'ni na lo'o nguti'i na chalyuu; ⁷ sca chalyuu tso'o nu ná nga'a cha' tye, bi' laca nu ta Ni ji'i ngu' tso'o, nu ná nchca taja ti' ndu'ni ngu' cña tso'o lo'o tya'a ngu'. Xcui' ndya'a cha' tyiquee ngu' bi' ji'i cha' tso'o nu ntsu'u ca slo y cui' Ndyosi, xcui' nti' ngu' cha' tyi'i tso'o ti ngu' cuentya ji'i Ni, xcui' ndube ti' ngu' ji'i chalyuu nu lijya nde loo la. ⁸ Pana nu ñati' cuxi ni, nu xcui' cha' ji'i y cui' ca ngu' ntsu'u tyiquee ngu', tlyu tsa cha' ti'i ta Ni ji'i ngu' bi'; ñasi' tsa y cui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' bi', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'i lcaa cha' liñi nu nclyu'u Ni ji'i ngu', cha' ndijña tsa ti' ngu' ji'i cua ña'a ca cha' cuxi nu ña'a ngu'. ⁹ Xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' li', tlyu tsa cha' ti'i caca ji'i lcaa ñati' chalyuu, cua ña'a ca ñati nu ndu'ni xcui' cha' cuxi. Clyo tyacua cha' ti'i bi' ji'i ngu' judío, li'la cui' jua'a tyacua ji'i ngu' xa' tsu', nu si'i ngu' judío laca ngu'. ¹⁰ Pana lcaa ñati' nu ndu'ni cha' tso'o ni, ta y cui' Ndyosi cha' tso'o nu ntsu'u ca slo Ni ji'i ngu' bi'; cua'ni chi loo Ni ji'i ngu' bi' ca

slo ycui' Ni li', cua'ni Ni cha' t̄i ti tyi'li tyiquee ngu' li'. Clyo tyacua cha'tso'o bi' ji'i ngu' judío, lo'o li' la cui' jua'a tyacua ji'i ngu' xa' tsu'.

¹¹ Si'i cua laca ti ñat̄i nu ndu'ni taca'a ycui' Ndyosi ji'i, sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'a ca ñat̄i chalyuu. ¹² Ngu' xa' tsu' ni, masi bilya cuna ngu'lcaa cha'nu cua nda Moisés lo'o ngu' judío, pana tye cha' ji'i ngu' jua'a ti, si ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. La cui' jua'a xcube' ycui' Ndyosi ji'i ngu' judío, nu cua ndyuna cha' liñi nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu'; si ntsu'u qui'ya ji'i ngu', cua'ni cuayá' Ni ji'i ngu' cuentya ji'i cha' nu nchcui' Moisés bi' li'. Lo'o jua'a sca ti cuayá' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñat̄i nu ndu'ni cha' cuxi. ¹³ Ná caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndyuna ti na cha' liñi nu nda Ni lo'o na; sca ti si taquiya' na ji'i cha' bi', si cua'ni na lcaa ña'a cña nu ngulo Ni ji'na, li' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i Ni. ¹⁴⁻¹⁵ Ntsu'u ngu' xa' tsu' ni, cua laca ndu'ni ngu' ñi'ya nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, masi bilya cuna ngu' cha' bi'. Jua'a jlo ti' na cha' nchca cuayá' ti' ngu' bi' ni cña laca nu nti' ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' tyucui tyiquee ngu' ndu'ni ngu' tsa ña'a cha'nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' judío sa'ni la, masi bilya ta Ni cha' lo'o ngu' xa' tsu' bi'; hique ti ngu' bi' nda'ya cha' tso'o nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñat̄i ngu'. Lo'o jua'a hora ti nda ngu' bi' cuentya cha' qui'ya laca lo'o ndyu'ni ngu' sca cha' cuxi, pana ná ntsu'u cha' culacua ti' ngu' lo'o ndu'ni ngu' sca cha' tso'o. ¹⁶ Jua'a caca lacua, nu lo'o tyu'u lubii lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ñat̄i, tsā li' lo'o culo Ni cña ji'i Jesucristo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñat̄i; la cui' tyempo bi' culotü Ni lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya ji'i ngu'. Jua'a laca cha' nu nchcui' na' lo'o ñat̄i laja lo'o nclyu'u na' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu'.

*Cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i jyo'o
Moisés cha' cua'ni ngu' judío*

¹⁷ Pana nu cu'maq ni, nacui mā cha' ngu' judío laca mā, bi' cha' jlyā tsa ti' mā ji'i lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni. Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' mā lo'o xa' ñat̄i, cha' nacui mā cha' sca ti cu'mā laca mā ñat̄i ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁸ Na cua jlo ti' mā ñi'ya laca cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni mā, nti' mā; cua nguscua Moisés cha' bi' lo quityi cuentya ji'i mā, bi' cha' cua nda la mā xi cuentya ñi'ya laca sca cha' tso'o, ñi'ya laca sca cha' cuxi. ¹⁹ Lo'o jua'a nti' mā, cha' ycui' mā nchca ji'i mā culu'u mā tyucuij liñi ji'i ñat̄i nu ná jlo ti'; nti' mā cha' taca ta mā cha' lo'o ngu' nu ná ndyiji ñi'ya nu caca cuayá' ti' ngu' sca cha' liñi; ²⁰ nti' mā cha' taca culu'u qui'i mā ji'i ñat̄i nu ná nduna tso'o, cha' ple ti ngu' xi; nti' mā cha' caca mā mstru ji'i ñat̄i nu bilya caca tsa'a tsiya' ti. Nti' mā cha' caca mā jua'a, xqui'ya cha' jlyā tsa ti' mā cha' nu nguscua jyo'o Moisés bi'; laja cha' bi' nscua lcaa cha' nu caca jlo ti' na, lcaa cha' liñi nu ntsu'u nde chalyuu, nti' mā. ²¹ Na nclyu'u mā ji'i tya'a ñat̄i mā tu'ni, ¿ni cha' laca ná nchca culu'u mā ji'i ycui' ca ti mā? Nacui mā cha' ná tso'o cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i xa' ñat̄i. ¿Ha ná lo'o cu'mā tya ntucuaana mā ntsu'u quiya'? ²² Nacui mā cha' ná tso'o tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñat̄i. ¿Ni cha' laca cha' lo'o cu'mā ndu'ni mā cha' cuxi bi' lacua? Si ná ndiya ti' mā tsiya' ti lo'o ndu'ni tlyu xa' ñat̄i ji'i jo'ó nu si'i ycui' Ndyosi laca, ¿ni cha' laca ndya'a mā ntucuaana mā cha' tso'o nu ntsu'u ne' laa ji'i ngu' bi'? ²³ Nacui mā cha' tso'o la tsiya' ti laca cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o mā, pana ndyu'ni tsa mā cha' cuxi lo'o ycui' Ndyosi nu lo'o ná ndaquiya' mā ji'i cha' bi'. ²⁴ Na ndu'ni ti mā ñi'ya nu nacui quityi cusu', quityi ji'i ycui' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya: "Cuxi tsa nchcui' ngu' xa' tsu' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cu'mā". Jua'a cha' nscua lo quityi.

²⁵ Jlyā tsa ti' mā cha' nu nacui cha' si'yu mā qui'ji ngu' qui'yu sñi' mā lo'o

tya cuañi' ngu', cha' culacuā ngu'. Tso'o tsa si lo'o taquiya' mā lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés; pana si ná taquiya' mā lcaa cha' bi', cua laca mā ñi'ya si ná nsi'yu quiiji mā tsiya' ti li'. ²⁶ Lo'o jua'a nu ngu' xa' tsu' nu ná nsi'yu quiiji ngu' ni, si taquiya' ngu' bi' cha' nu nda Moisés lo'o na, li' stu'ba ti tucuá ycui' Ndyosi cha' ji'i ngu' bi', ñi'ya ntucuá Ni cha' ji'i ngu' judío tya'a na nu cua nsi'yu quiiji ngu'. ²⁷ Chañi cha' ná ngua'a cuayá' lo quiiji ngu' bi' jua'a; ná ntsu'u cha' bi' ji'i ngu', cha' ngu' xa' tsu' laca ngu'. Pana si ndu'ni ngu' bi' lcaa cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu', ta ngu' cha' tyuju'u ti' ji'i cu'mā ngu' judío, cha' ná ndaquiya' mā ji'i cha' bi', masi cua ndyuna mā cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, masi cua ngua'a cuayá' lo quiiji mā. ²⁸ Si'i na tyucui tyiquee ngu' judío laca na lo'o tacati tsa ndyu'ni na ji'i ycui' Ni cha' ña'a ti ngu' ji'na. Ná caca cña jua'a, masi ngua'a cuayá' lo quiiji na; ²⁹ si'i jua'a laca na ngu' judío. Tyucui tyiquee ngu' judío laca na lo'o xñi tso'o na cha' ji'i ycui' Ndyosi; liñi la tyu'u cha' ji'na lo'o Ni si chca'a cuayá' ji'i ycui' Ndyosi ca ne' cresiya ji'na. Li'taca culo Ni cña ji'na lo'o Xtyi'i ycui' Ni, si'i lo'o sca cha' nu nscua lo quityi ti. Lo'o li' tso'o tsa cua'ni ycui' Ndyosi lo'o na, nga'aa si'i ñati chalyuu ti nu chcui' tso'o ji'na li'.

3

¹ Tso'o ti xi na cha' laca na ngu' judío lacua, tso'o xi cha' nsi'yu quiji na, cha' jua'a ngulacuā na. ² Ndi'ya laca sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'na cha' laca na ngu' judío: Sca ti lo'o ngu' judío tya'a na cua nda y cui' Ndyosi cha' ji'i Ni tya clyo. ³ Masi ntsu'u xi ngu' judío nu nga'aa jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi, ná culaya' Ni ji'i cua ña'a ca ngu' judío xqui'ya nu xti ti ñati bi'. ⁴ Ná nti' Ni cua'ni Ni jua'a. Xcui' cha' liñi ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o ñati ji'i Ni, masi cha' cuiñi laca nu ndu'ni lcua ti lo ñati chalyuu. Cua nscua sca cha' ji'i y cui' Ndyosi lo quityi nu nchcui' ndi'ya:

Lo'o chcu'i nu'u, li' caca cuayá' ti' ngu'
cha' liñi tsa ndu'ni nu'u;
lo'o caca cuayá' jinu'u slo ñati, taca
cua'ni lyaá nu'u ji'i ycui' ca li'.

⁵ Cha' nu na ni, ntsu'u tsa cha' cuxi
nu ndyu'ni na; lo'o nu cha' cuxi bi'
ni, ndu'ni cha' taca ca cuayá' la ti' na
cha' liñi tsa laca ycui' Ndyosi. ¿Ñi'ya
ta ñacuï na li'? ¿Ha ná liñi ndu'ni Ni
lo'o na? ¿Ha ná tso'o si xcube' Ni ji'na
lo'o ndyu'ni na cha' cuxi? Ntsu'u ñati
nu nchcui' jua'q. ⁶ Pana liñi tsa ndu'ni
Ni. Ná caca xcube' Ni ji'i ñati chalyuu
xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', si ná
liñi ndu'ni cuayá' Ni ji'i Icaa ñati.

7 Ná tyiquee' ñacuï ngu' cha' na cuiñi na'. Tso'o, cha' cuiñi nda na' lacua. Pana xqui'ya na', bi' cha' nchca cuayá' la ti' xa' ñatí cha' liñi nu nda ycui' Ndyosi lo'o na; jua'a ndyu'ni tlyu la ngu' ji'i Ni xqui'ya na'. Ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na lacua.

8 La cui' ti ná tso'o laca cha' cua'ni la na cha' cuxi cha' caca tso'o la cha' ji'na nde loo la; pana ntsu'u ngu' nu ñilo'o ji'i tya'a ngu' lo'o nchcui' ngu' cha' jua'a laca cha' cuxi nu nchcui' ya. Liñi tsa cua'ni ycui' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'i ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ji'na jua'a.

*Lcaa ñati ntsu'u qui'ya ji'i ngu'
cuenta ji'i ycu'i Ndyosi*

9 Ndi'ya ñacui na lacua: Ná caca
chcui' na cha' tso'o la na cha' laca na
ngu' judío, cha' si'i cha' bi' tsiya' ti;
cua ngua cuayá' ca ti' na cha' stu'ba
ti ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu' judío lo'o
ji'i ngu' xa' tsu', cha' ntsu'u tsa cha'
cuxi nu laca loo ji'i lcaa ñatí chalyuu.
10 La cui' cha' nscua lo quityi ji'i ycui'
Ndyosi nu nchcui' ndi'ya:

Ni tsaca ngu' ná ntsu'u nu xcui' cha'
tso'o ndu'ni;
11 ná ntsu'u ñati nu nchca cuayá' ti'
cha' ji'i ycui' Ndyosi,
ná tucui nclyana ji'i ycui' Ni.

12 Cua ndyu'utsu'lcaa ngu' ji'i tyucuii
liñi, stu'ba ti ngua cuxi cresiya
ji'i lcaa ngu';
ná ntsu'u ni sca ñatí nu xcui' cha'tso'o
ndu'ni.

13 Ñi'ya nti' xtyi'i tyucu nu ntsu'u to' cuaá nu tya lyiji tyacu' lo, jua'a laca ngu' bi', cha' xcui' cha' cuxi ndyu'u tu'ba ngu'. Lye tsa ñilo'o ngu' ji'i tya'a ngu' laja lo'o nchcui' ti ngu'.
14 Ni'ya laca hitya tyaala nu ntsu'u tu'ba cuaña, jua'a laca ngu', cha' tyaala tsa nchcui' ngu'.
15 Ná nxutacui ngu' cha' nda ngu' qui'ya ji'i tya'a ngu';
16 cujuii clya ngu' bi' ji'i tya'a ngu', nti' ngu'.
17 Xcui' na cua ndu'ni ñu'u ngu' ji'i tya'a ngu', ndu'ni ngu' cha' ca xñi'i ti' xa' ñati macala su ndya'a ngu' bi'.
18 Ná nslo ngu' ji'i tyucuii liñi nu cua'ni cha' ti' ti tyi'i tyiquee ngu'.
19 Pana ná ntsii ngu' tsiya' ti ña'a ngu' ji'i ycui' Ndyosi, nacui' ngu'. Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.
20 Cua jlo ti' na cha' cua nscua lcaa cha' cusu' bi', cha' cube ti' ngu' judío nu ntsu'u cha' ji'i lo'o cha' bi'; jua'a nguscua jyo'ocusu', cha' cua nti' ycui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu cha' ná caja ñi'ya nu cua'ni lyaá ngu' ji'i ycui' ca ngu' lo'o Ni, cha' nga'a cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i ngu'. **21** Masi cua'ni na lcaa ca cha' nu nguscua ngu' lo quityi cusu' bi', ná caca ca tso'o tyiquee na cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndyu'ni ti na jua'a; tsa bi' ti cña ndu'ni quityi bi', cha' caca cuayá' ti' na cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

Cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i ñati lo'o xñi ngu' cha' ji'i Jesucristo

22 Lo'o juani cua ngutu'u tucua sca cha' cucui nde chalyuu, ná stu'ba tsiya' ti cha' bi' lo'o cha' cusu' bi'. Lo'o nclyu'u ycui' Ndyosi cha' bi' ji'na, li' caca cuayá' ti' na ñi'ya caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ni. Cua nscua xi cha' nu nchcui' ji'i cha' bi' lo quityi cusu' bi', masi lo quityi nu nguscua jyo'ocusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ñati

sa'ni. **23** Nchcui' quityi cha' cua'ni ycui' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ni, si xñi na cha' ji'i Jesucristo. Stu'ba ti cua'ni Ni lo'o ca ta'a na nu laca na ngu' judío; jua'a lo'o lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi ca chaca tsu' chalyuu, stu'ba ti cua'ni Ni lo'o lcaa ñati. **24** Lcaa na ntsu'u qui'ya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná ngua'ni na tsiya' ti cña nu nti' Ni cha' cua'ni na. **25** Pana cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; sca cha' tso'o nu ngua'ni ti Ni cuentya ji'na laca, cha' tlyu tsa cña nu ngua'ni ycui' Jesucristo cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ngujuii yu lo crusi cha' cua'ni lyaá yu ji'na. **26** Nda ycui' Ndyosi ji'i Jesús ñaa chalyuu cha' tyaja'a yu cajaa yu; masi ycui' yu chcube' yu cña loo lcaa ñati chalyuu, cha' qui'ya ycui' yu yabe' nu ntsu'u ji'na. Caca cha' bi' ji'na si tyaja'a na xñi na cha' ji'i Jesús. Lo'o jua'a nti' Ni culu'u Ni ji'na cha' xcui' cha' liñi ndu'ni Ni lo'o na, masi ná ngua'ni cuentya Ni ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i jyo'ocusu' ji'na; pana ndalo tsa tyiquee Ni ji'i ngu' bi' li'. **27** Nu juani ngulu'u Ni ji'na cha' liñi tsa ndu'ni ycui' Ni; jua'a taca ji'i Ni cua'ni lubii cresiya ji'i scaa na, si tyaja'a na xñi na cha' ji'i Jesús.

28 Cha' cuiñi nchcui' na si ñacui' na cha' nchca tsa ji'i ycui' ca na ñati chalyuu, cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ná taca. Lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' na lo'o Ni si jua'a nti' na. ¿Ñi'ya jua'a? Ná nchca ji'na cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o taquiya' ti na lcaa cha' cusu', sca ti nu lo'o xñi na cha' ji'i Jesús caca tso'o cresiya ji'na. Pana nga'aa tso'o chcui' na cha' tyixi li', cha' si'i ycui' na laca nu ndu'ni cha' ca tso'o cresiya ji'i ycui' ca na. **29** Bi' cha' ni na' ji'i ma cha' ntsu'u sca ti ña'a, ñi'ya nu caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi; ntsu'u cha' xñi na cha' ji'i Jesús, masi ná nchca ji'na cua'ni na lcaa lo cha' cusu' nu nguscua ngu'

sa'ni.

²⁹ Si'i sca ti ji'i ngu' judío ti laca ycui' Ndyosi loo, lo'o ji'i ngu' xa' tsu' laca Ni loo. ³⁰ Chañi tsa laca cha' bi', cha' sca ti ycui' Ndyosi laca loo tyucui ña'q chalyuu; ná ntsu'u chaca nu laca loo la. Cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni; la cui' jua'q cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' xa' tsu', nu lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Ni. ³¹ Tso'o lacua. Na jlya ti ti' na ji'i cña nu ngua'ni Jesús, tsa bi' ti cha' cua'ni na cha' clyaa na ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ¿Ha nga'aa ntsu'u cha' taquiya'na lcaa cha'nu nguscua jyo'o cusu' cha' cua'ni na lacua? Si'i cha' bi', masi tso'o la taquiya'na cha' cusu' bi' juani, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesús.

4

Ni'ya ngua ji'i Abraham

¹ Juani ta na' sca cha' lo'o mä ñi'ya ngua ji'i Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na nu ngua tya sa'ni. ² Ycui' ca Abraham ni, ná ngua cua'ni yu cha' ca tso'o cresiya ji'i ycui' ca yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ni ná ngua ji'i yu xacui yu cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' ngua ji'i ycui' yu. ³ Nde laca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Ngusñi Abraham cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o yu cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni". Jua'q nscua lo quityi bi'. ⁴ Lo'o ndya'q na ne' xña ji'i ñati ni, nda ngu' xcaya' na li'; si'i na nda laja ti ngu' cñi ji'na, cñi nu ndacui ngu' ji'na laca, cha' ngua'ni na cña.

⁵ Pana nu lo'o jlya ti ti' na ji'i Jesús cha' ngulotsu' yu yabe' nu ntsu'u ji'na, li' taca xquiñi Ni cha' ji'i Ni lo'o na cha' caca tso'o cresiya ji'na, masi ná sca na ndacui Ni ji'na. ⁶ Tya sa'ni la nacui jyo'o David cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu cua laca ngua'ni lubii ycui' Ndyosi cresiya ji'i. Cua nacui Ni cha' lubii cresiya ji'i ngu', masi ná sca cña ngua'ni ngu' cuentya ji'i Ni cha' caca lubii ycui' ngu'. ⁷ Li' nacui David ndi'ya:

Tso'o ntsu'u tyiquee na lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o culotsu' Ni yabe' nu ntsu'u ji'na, nacui.

⁸ Tso'o ntsu'u tyiquee na si nga'aa cua'ni Ni cuentya ji'i lcaa cha' cuxi nu cua ngua'ni na.

⁹ Si'i xcui' ngu' judío ti nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' jua'q, taca ñacui na cha' lo'o ngu' xa' tsu' caca tso'o tyiquee ngu' jua'a. Cua nchcui' ca ti na cha' ngusñi Abraham cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o yu, bi' cha' cua nacui Ni ji'i yu cha' ca tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni. ¹⁰ ¿Ni jacua' ngua cha' bi'? ¿Ha cua laca cha' cua nsi'yu lo quiñi yu ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' clyacuq ngu'? Si'i. Tya lyiji xi'yu ngu' quiñi yu tyempo bi'; ¹¹ ca tiya' la, li' ngulacuq yu jua'q. Sca cuayá' ti ngua bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o jlya ti ti' yu ji'i Ni. Yala la ngua cha' ngusñi yu cha' ji'i ycui' Ndyosi, tiya' la ngulacuq yu. Bi' cha' lcaa mä nu ntsu'u mä xa' tsu' nu ngusñi mä cha' ji'i Jesús, laca mä ñi'ya laca si Abraham laca jyo'o cusu' ji'i mä nu yaq chalyuu tya clyo la. Lo'o xñi cua ña'q ca na cha' ji'i Jesús, li' quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o na cha' caca lubii cresiya ji'na. ¹² La cui' jua'a laca tyiquee ngu' judío tya'a na nu stu'ba ti ngusñi cha' ji'i Jesucristo lo'o na. Chañi cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'i ngu'; pana tso'o la cha' jlya ti ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu jyo'o Abraham bi', masi tya lyiji clyacuq yu.

Ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ñati xqui'ya cha' jlya ti'ngu'ji'i cña nu ngua'ni Jesús

¹³ Lo'o jua'q ngua cha' ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, lo'o ñati ji'i Abraham nu ñaa chalyuu ca tiya' la; nacui Ni cha' tyucui ña'q chalyuu caca ji'i ngu' bi' ca tiya' la. Pana bilya ta Ni cha' lo'o jyo'o Moisés nu ngua li', cha' bilya cala nu Moisés bi'; bi' cha' ná ndaquiya' jyo'o Abraham ji'i cña nu ngulo Moisés, cha' tya

lyiji caja cha' bi' ji'i ngu'. Ngua tso'o cresiya ji'i ngu' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i cha' nu nchcui' Ni, bi' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu'. ¹⁴ Ná ntí' ycui' Ndyosi cha' tsa lo cua ti ngu' caja chalyuu cucui ji'i ngu', ngu' nu taquiya' ji'i lcaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o ngu'; tya ntí' Ni cha' xñi cua ña'a ca ñatí cha' ji'i Jesús, cha' jua'a ti taca quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' li'. ¹⁵ Xcui' na xcube' ti Ni ji'na, nu lo'o caca cuayá' ji'na slo ycui' Ndyosi cuentya ji'i cha' cusu' bi'; pana ná caja ñi'yä nu sta Ni qui'ya ji'na si ná nscua sca cha' nu ndaca'a ji'na jua'a.

¹⁶ Ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o Abraham lo'o ngusñi ti yu cha' ji'i Ni, cha' caca cuayá' ti' lcaa na cha' xcui' cha' tso'o ntsu'u tyiquee Ni; bi' cha' nda Ni cha' bi' lo'o na. Ndyanu cha' bi' ji'i lcaa ñatí ji'i Abraham nu cala chalyuu ca nde loo la. Ni si'i tsa lo cua ti ñatí nu taquiya' ji'i cha' cusu' ti laca nu tyanu cha' tso'o bi' ji'i, la cui' jua'a tyanu cha' bi' ji'i lcaa ñatí tya'a na nu xñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi ñi'yä ngusñi ycui' Abraham cha' ji'i Ni; jua'a ntí' na lo'o nacui' na cha' sti lcaa na ngua jyo'o Abraham bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁷ Ndi'yä nchcui' cha' nu nda Ni lo'o Abraham, nu nscua lo quityi: "Cua nda na' chacuayá' cha' caca nu'ü sti tyüü lo tya'a ñatí nu catü chalyuu nde loo la", nacui' Ni ji'i Abraham. Cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham sa'ní, cha' ngusñi yu cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu, la cui' Ni nu ndyu'ni cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulo Ni cña cha' tyu'u tucua lcaa cha' nde loo la, cha' nu cua nacui' Ni ji'i yu lo'o nchcui' Ni ñi'yä si cua laca ndi'i cha' bi' ji'i yu nu ngua li'.

¹⁸ Masi ngua ti' jyo'o Abraham cha' ná caja sñi', ná ndube ti' yu; jlya ti' yu ji'i ycui' Ndyosi, ntajatya yu ni jacua' caja sñi' yu. Bi' cha' ngua jyo'o Abraham sti tyüü tya'a ñatí nu ndyatu lo yuu ca nde loo la, ñi'yä nu cua nchcui' Ni lo'o yu: "Quiña'a tsa ñatí tyu'u jinu'ü tyempo nde loo la", nacui'

Ni ji'i yu. ¹⁹ Ná ngujlyaa ti' Abraham cha' bi'; ña'a ti jlya ti' yu cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o yu, masi ndube ti' yu cha' ngusú tsa yu, cha' cua tyalaa ti sca siyento yija ntsu'u yu. Jlo ti' yu cha' cua ngulala ti cajaa tyucuaa ngu', lo'o ycui', lo'o ma' Sara clyo'o yu; nga'aa ntsu'u tyempo cha' caja sñi' Sara, ngua ti' yu. ²⁰ Pana ná nguta'achu' yu, ná ngujlyaa ti' yu cha' nu cua nchcui' Ni lo'o yu; jlya tso'o ti' yu cha' bi'. Ngua'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi, ²¹ cha' jlo ti' yu cha' taca ji'i Ni cua'ni lyiji Ni ji'i cha' nu ngüiñi ji'i Ni lo'o yu. ²² Bi' cha' nda Ni chacuayá' cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlya tsa ti' yu ji'i Ni.

²³ Jua'a nscua lcaa cha' bi' lo quityi nu nchcui' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o nu Abraham bi', cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu lo'o ngusñi ti yu cha' ji'i ycui' Ni. Si'i cuentya ji'i jyo'o Abraham ti nscua cha' bi', ²⁴ masi lo'o cuentya ji'na nscua cha' caca jua'a; lo'o ji'na cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ni si xñi na cha' ji'i Ni, la cui' Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuiii yu. ²⁵ Nda Ni chacuayá' cujuui ngu' ji'i Jesús, cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na; lo'o li' ndyu'ú Jesús chaca quiya', cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

5

*Ni'ya caca lo'o caca stu'ba cha' ji'i
ngu' lo'o ycui' Ndyosi*

¹ Jua'a laca lacua; xqui'ya cha' ngusñi ti na cha' ji'i Jesús, bi' cha' cua ngua tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Lo'o li' ti ti ndi'i tyiquee na, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. ² Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi lo'o na chacuayá' ji'i Cristo, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i nu Cristo bi!. Ngua'ni Ni cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ni, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' tyu'achu' na ji'i Ni; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na, cha' jlo ti' na cha' ca tiya'

la caja sca se'i nu tso'o tsa su tyi'i na ca su ntucua y cui' Ndyosi, cha' jua'a tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na. ³ Masi juani tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndi'i na chalyuu; masi lya' tsa ti' ngu' ji'na, jlo ti' na cha' taca talo na lo'o nchcube' na jua'a. ⁴ Lo'o ngualoo cha' ti'i bi', cua jlo ti' na cha' cua ngua'ni cuayá' ti Ni ji'na. Lo'o li' si ña'a ti tya tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, li' cua ndu' ti' na cha' caca tso'o ji'na nde loo la. ⁵ Lo'o jua'a si'i sca cha' nu nda ti ti' na laca cha' bi', sca cha' chañi laca bi'; cua'ni Ni ji'i. Cua ngua'ni Ni cha' ca tii cresiya ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'na; ngua'ni Ni jua'a nu lo'o nda Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'na.

⁶ Jlo ti' na cha' ná caca cua'ni lyaá na ji'i y cui' ca ti na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana lo'o ndyalaa la cui' hora nu ngusta y cui' Ndyosi, li' ngujuii Jesú xqui'ya na, ñati cuxi na. ⁷ Tlyu tsa cha' cua'ni na si tyaja'a na cajaa na cha' caja ñi'yä nu cua'ni lyaá na ji'i chaca ñati; masi sca ñati nu xcui' cha' tso'o ndu'ni, ná nti' na cajaa na cuentya ji'i yu. Sca ti si sca ñati nu tso'o tsa ndu'ni laca bi', tso'o tsa nchcui' lo'o tya'a, ná tyiquee' tyaja'a sca ngu' cajaa cuentya ji'i ñati bi', si caca cua'ni lyaá ngu' ji'i nu ñati bi' li'. ⁸ Pana jua'a ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o na, cha' culu'u Ni ji'na cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; nda Ni ji'i Cristo cha' cajaa cuentya ji'na, masi tya ntsu'u tsa qui'ya ji'na. ⁹ Tso'o lacua. Cua laca ngua tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' ndyalú tañi y cui' Cristo lo'o ngujuii yu lo crusí. La cui' jua'a cua lijyä nclyaa na juani; xqui'ya Cristo nga'aa xcube' Ni ji'na lo'o tye chalyuu. ¹⁰ Tya'a cusu'u y cui' Ndyosi ngua na; pana juani ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Ni, nu lo'o ngujuii Sñi' y cui' Ni lo crusí. Bi' cha' juani ngua ti cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi, lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú nu Jesú bi' chaca quiya'. ¹¹ Ni si'i tsa lo cua ti cha', masi lo'o cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ña'a na

ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ngua'ni cha' caca ca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni.

Xqui'ya sca ti ñati ngua cuxi chalyuu

¹² Cua ngua cha', xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni sca ti jyo'o cusu' nu naa Adán, bi' cha' nguxana cha' ntsu'u qui'ya ji'i ñati chalyuu; bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii ñati. Lo'o jua'a tiya' la ntsu'u cha' cajaa lcaa na, cha' ntsu'u qui'ya ji'i lcaa na. ¹³ Jua'a ntsu'u qui'ya ji'i ñati chalyuu nu ngua tya clyo, masi bilya culo y cui' Ndyosi cña cha' ná cua'ni ngu' cha' cuxi tyempo bi'. Tsa bi' ti cha', ná nacuij ngu' cha' qui'ya ngua, cha' ná jlo ti' ngu' cha' ná ndiya ti' Ni cña cuxi nu ndyu'ni ngu'. ¹⁴ Tya lo'o ngutu'ú nu Adán bi' chalyuu, hasta ca lo'o nda y cui' Ndyosi cha' lo'o jyo'o Moisés, xcui' ngujuii ñati xqui'ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngu', masi ná stu'ba cha' cuxi nu ngua'ni ngu' bi' ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Adán tya clyo, nu lo'o ná ndaquiya' yu sca cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i yu. Sca lo ti cña ngua'ni jyo'o Adán, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu; pana nu Jesucristo nu ñaa chalyuu tiya'la ni, chaca lo cña ngua'ni yu, cña tso'o ngua'ni.

¹⁵ Nu jyo'o Adán ni, nguxtyanu yu yabe' hichu' na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni y cui' ca yu; xqui'ya sca ti nu qui'yu bi' ngua cuxi chalyuu tya li', bi' cha' quiña'a tsa ñati ndyijii. Pana juani ni, xqui'ya sca ti ñati nu naa Jesucristo, chaca lo cha' nda y cui' Ndyosi lo'o na, sca cha' tso'o tsa laca bi'; tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni y cui' Ndyosi cuentya ji'na li'. Nacuij Ni cha' laja ti taca cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñati laca nu ndyu'ni Ni cha' ndyaca lubii cresiya ji'i ngu'. ¹⁶ Ná stu'ba ndyu'u cha' ji'i cña nu ngua'ni jyo'o Adán lo'o cña nu ndyu'ni y cui' Ndyosi. Nu Adán bi' ni, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu su clyo, lo'o li' ndyanu yabe' hichu' yu; lo'o jua'a ndyanu yabe' hichu' lcaa na lo'o tya'a na juani xqui'ya cha' cuxi bi'. Lo'o

juani quiña'a tsa cha' cuxi ndu'ni na lacua. Pana Jesús ni, sca cña laja ti ngua'ni cuentya ji'na nu lo'o ngua'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi; ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi li!. ¹⁷ Ntsu'u cha' cajaa na xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i nu sca ti Adán bi', masi sca ti cha' cuxi ngua'ni yu; pana tlyu la cña ndyu'ni ycui' Ndyosi cuentya ji'na juani, nu lo'o ndyu'ni lubii Ni cresiya ji'na. Quiña'a tsa cha' xlya'be ngua'ni Ni lo'o na; jua'a caja chalyuu cucui ji'na juani xqui'ya Jesucristo, masi sca ti ñati laca bi'.

¹⁸ Ndi'ya ngua li': lo'o ngua'ni jyo'o Adán cha' cuxi bi', la cui' jua'a ndyanu yabe' hichu' na, lo'o hichu' lcaa tya'a ñati na. Pana ndi'ya ndyu'u cha' lo'o ngua'ni Jesucristo sca cha' tso'o: li' laja ti ngua'ni Ni cha' cuityi Ni yabe' nu ntsu'u hichu' na, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na.

¹⁹ Tya clyo cua ntsu'u sca ñati nu ná ndaquiya' ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i yu, bi' cha' ndyanu qui'ya ji'i lcaa na lo'o tya'a na juani. Lo'o tiya' la li', yaq chaca ñati nu ndaquiya' ji'i cña nu ngulo Ni ji'i; xqui'ya nu bi' ndyaca tso'o cresiya ji'i lcaa na cuentya ji'i ycui' Ndyosi juani.

²⁰ Nu lo'o cuna na ni cña laca nu nclyo ycui' Ndyosi ji'na, li' nchca cuayá' la ti' na ñi'ya laca qui'ya nu sta Ni ji'na. Masi ndube tsa ti' na cha' ntsu'u tsa cha' cuxi ji'na, la cui' jua'a jlo ti' na cha' ntaja'a Ni cua'ni lyaá Ni ji'na; jlo ti' na cha' nchca ji'i Ni, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na. ²¹ Nu cuxi laca loo ji'na, bi' cha' ndyijii na; pana juani nti' ycui' Ndyosi caca Ni loo ji'na, cha' tya'na tsa ti' Ni ji'na. Lo'o caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i Ni, li' ta Ni sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na xqui'ya Jesús nu Xu'na na.

6

Xqui'ya Cristo, bi' cha' taca caja chalyuu cucui ji'i ñati

¹ Ndi'ya ñacui na lacua: Ná tso'o si ña'a ti ty a cua'ni na cha' cuxi, cha' li'

tya quiña'a la cha' tso'o cua'ni ycui' Ndyosi lo'o na, nti' na. ² Ná tso'o tsiya' ti cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni na sa'ni la. Juani laca na ñi'ya laca si cua ngujui na lo'o Cristo, cha' xa' tyucuii tsaa na juani; ná tso'o si ña'a ti ty a cua'ni na cha' cuxi lacua. ³ Nu lo'o ntyucatya ngu' ji'na lo'o nguxana ca ti cha' tyu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, li' ñi'ya si na cua ngujui na stu'ba ti lo'o Jesús, jua'a ngua. ⁴ Lo'o ntyucatya ngu' ji'na, ndyaa na ne' hitya li', ñi'ya laca si cua ndyaa na nguatsi' na stu'ba ti lo'o Cristo ne' cuaá. Ca bi' ntsiya jyo'o na, cha' taca tyu'u na chaca quiya', ñi'ya lo'o ngutu'u na nde lo hitya, cha' jua'a tlyu tsa cha' nu ngua'ni ycui' Ndyosi Sti yu nu lo'o ndyu'u Cristo chaca quiya'. Lo'o jua'a caja sca chalyuu cucui ji'na xqui'ya Cristo.

⁵ Jua'a ndyaca cha' cua laca ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Cristo bi'. Ngujuii yu nu lo'o ngüityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'na. Lo'o na ni, ñi'ya laca si na cua ngujui na, jua'a laca na; pana lo'o tyu'u na chaca quiya', li' caja chaca chalyuu cucui ji'na, ñi'ya lo'o ndyu'u Jesús chaca quiya'. ⁶ Cuxi tsa ñati ngua na; pana juani laca na ñi'ya laca si lo'o na ngujuii na lo sca crusí lo'o ngujuii ycui' Jesús, cha' ngüityi yu tsiya' ti cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na li'. Bi' cha' juani nga'aa caca ji'i cha' cuxi bi' caca loo ji'na chaca quiya'. ⁷ Lo'o cua ngujuii sca ñati ni, cua ndye cha' ji'i lo'o qui'ya nu ntsu'u ji'i nde chalyuu li'. ⁸ Lo'o na laca na jua'a, nu lo'o ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' laca na ñi'ya si cua ngujuii na lo'o Cristo; lo'o li' caca na ñi'ya laca si cua ndyu'u na lo'o Cristo chaca quiya'. ⁹ Jlo ti' na cha' cua ngulo Ni ji'i Cristo ca su ntsiaya nguatsi' yu; nga'aa caja yu chaca quiya', nga'aa caca tyatsi' yu chaca quiya'. ¹⁰ Cua ngujuii Cristo, cha' sca ti quiya' cua'ni tye Ni ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu na; lo'o li' cua ndyu'u yu chaca quiya', cha' tyu cui tyempo tyi'i yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. ¹¹ Lo'o jua'a cu'ma

ni, ñi'yä si cua ngua'ni tye mä tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mä, jua'a culacua ti' mä; ñi'yä si cua ndyu'ú mä chaca quiya'cha' xcui' cua'ni mä cña ji'i ycui' Ndyosi stu'ba ti lo'o Jesucristo nu Xu'na na, jua'a culacua ti' mä.

¹² Bi' cha' juani nga'aa ta mä chacuayá' cha' caca loo cha' cuxi bi' ji'i mä lo'o ndi'i mä nde chalyuu. Ná tso'o cha' taquiya' na ji'i lcaa lo cha' cuxi nu jña ti' na cha' cua'ni na ji'i, cha' laca na ñati chalyuu ti. ¹³ Ni sca ti tsu' ya' mä, ni sca ti tsu' quiya' mä, ná ta mä ji'i cha' jña nu xña'a, cha' ná caca mä msu ji'i nu bi', cha' ná cua'ni mä cha' cuxi lo'o. Xa' ña'a culacua ti' mä juani; ta mä tyucui ña'a mä cha' caca mä cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ñi'yä laca si ngujuii mä tsaca quiya', lo'o li' xa' ndyu'ú mä chaca quiya'. Bi' cha' juani nga'a cha' ta mä tyucui ña'a mä cha' cua'ni mä cña ji'i ycui' Ndyosi, laja lo'o ndu'ni mä cha' tso'o ca su ndi'i mä. ¹⁴ Nga'aa si'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu nu caca loo ji'i mä juani. Si'i xcui' cha' ntsii ti ti' mä tyi'i mä chalyuu, ñi'yä si lo'o nchcube' tsa cha' cusu' bi' ji'i mä; taca tyi'i tso'o ti mä chalyuu juani, cha' xcui' tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o ma.

Nga'a cha' cui'ya ngu' cuentya tilaca laca nu laca loo ji'i ngu'

¹⁵ Ná tso'o ñacui na cha' juani nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na ji'i cha' cusu' bi', cha' ndaquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi nu xcui' cha' xlya'be ti ndu'ni lo'o na. Ná tso'o laca si ty a cua'ni la na cha' cuxi li', cha' nga'aa ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jua'a. ¹⁶ Nu lo'o ndya'a na ne' xña ji'i sca ñati ni, taquiya' na sca cña nu culo ñati bi' ji'na li'; jlo ti' na cha' nu ñati bi' laca xu'na na, lo'o jua'a nga'a cha' taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' nu xu'na bi'. Lo'o nu cuxi nu ndyu'ni cha' caca na cuxi ni, si ndyu'ni cha' cuxi bi' cha' laca bi' loo ji'na, li' ntsu'u cha' cajaa na tsiya' ti; pana si ycui' Ndyosi laca loo ji'na, taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' Ni li', caca tso'o cresiya ji'na li'. ¹⁷⁻¹⁸ Tso'o

tsa nti' na' cha' tyucui tyiquee mä ndyu'ni mä cña ji'i ycui' Ndyosi, tsa ña'a cha' nu ngulu'u ngu' ji'i mä. Nu cha' cuxi, bi' laca nu ngua loo ji'i mä; pana lo'o cua ngulaá mä ji'i nu cuxi bi', li' nguxana mä ndu'ni mä cña cha' caja chaca chalyuu su caca lubii cresiya ji'i mä, cha' ycui' Ndyosi laca loo ji'i mä juani. ¹⁹ Jua'a laca cha' nu nda na' lo'o cu'mä, cha' caca cuayá' la ti' mä tilaca laca nu laca loo ji'i mä. Tya tsubi' la cua nda mä tyucui ña'a mä cha' cua'ni mä cha' suba', cha' cua'ni mä cha' cuxi, lo'o jua'a lye la ndyacua cha' cuxi ji'i mä li'; bi' cha' juani ta mä tyucui ña'a mä cha' xcui' cña tso'o cua'ni mä, cha' xcui' cuentya ji'i ycui' Ndyosi tyi'i mä chalyuu.

²⁰ Cua tsubi' la lo'o ty a ndu'ni mä xcui' cha' cuxi, ná ngua ji'i mä cua'ni mä cña tso'o ñi'yä nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na; ²¹ ni sca quiya' ná ngua tso'o cha' ji'i mä lo'o ngua'ni mä cha' cuxi nu ngua li'. Lo'o juani ntyuju'u tsa ti' ma xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni mä. Tsa bi' ti cña ndu'ni nu cha' cuxi bi', cha' cua'ni tye bi' ji'i ñati si taquiya' ngu' ji'i; nga'aa caca tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi si jua'a ndu'ni ngu'. ²² Pana juani ni, nga'aa caca ji'i nu cuxi bi' culo cña ji'i mä, cha' cua ndyatí mä lo cña ji'i ycui' Ndyosi. Chaa ti' mä ndyu'ni mä cña ji'i Ni juani, cha' xcui' na ndi'i mä chalyuu cuentya ji'i ycui' Ni; li' ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta Ni ji'i mä lo'o cua ndye lcaa cha'. ²³ Tsa bi' ti caya' caja ji'na lo'o ndu'ni na cha' cuxi, cha' chcuna' lyiji cresiya ji'na lo'o; pana si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús nu Xu'na na, li' ta ycui' Ndyosi sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Sca cha' xlya'be nu nda ti Ni ji'na laca.

7

Cua nscua sca cha' nu ndaca'a ji'i ñati nu ntsu'u clyo'o

¹ Cu'mä ngu' ty a'na, ntsu'u ngu' ty a' mä nu tso'o tsa jlo ti' lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na; cua jlo ti'

mä cha' ndatsaa cha' bi' ji'na tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti na. ² Ni'yä laca sca nu cuna'ä nu ntsu'u clyo'o ni, cuentya ji'i cña nu ngulo Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na bi', nga'ä cha' tyi'i nu cuna'ä bi' lo'o clyo'o tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti yu; sca ti nu lo'o cua ngujuii yu, li' nga'aa cua'a cha' bi' ji'i nu cuna'ä bi', nga'aa ntsu'u nu cuentya ji'i li!. ³ Ndi'yä laca cha': si tyu'u cha' ji'i nu cuna'ä bi' lo'o chaca nu qui'yu lo'o tya lu'ú ti clyo'o, cña cuxi laca nu cua'ni nu cuna'ä bi' li!. Pana si cua ngujuii clyo'o nu cuna'ä bi', nga'aa ndatsaa cha' bi' ji'i; taca caja clyo'o nu cuna'ä bi' lo'o xa' nu qui'yu, cha' si'i sca cña cuxi laca nu cua'ni li!, nu lo'o nga'aa lu'ú clyo'o nu cuna'ä bi'.

⁴ Ndi'yä laca na juani cuentya ji'i cha' cusu' nu ndaquiya' tsa na ji'i tya sa'ni la: ñi'yä laca sca nu cuna'ä nu nga'aa ntsu'u clyo'o, jua'ä laca lcaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Na cua ngujuii Cristo lo crusi, bi' cha' juani nga'aa ntsu'u cha' ji'na lo'o nu cha' cusu' bi'. Cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu, bi' cha' taca ji'na cua'ni na cña ji'i ycui' Ndyosi laja lo'o tya ndi'i ti na nde chalyuu. ⁵ Nu ngua cua tsubi'la, cuxi ti ndi'i na, cha' ñati chalyuu laca na; ngua ti' na cua'ni na lcaa lo cha' cuxi nu ndiya ti' na ji'i, masi cua ndyuna na cha' cusu' nu nti' cua'a ji'na. Bi' cha' la cui' cha' cuxi bi' ngua'ni lo'o na cha' chcuna' lyiji chalyuu ji'na. ⁶ Pana juani cua ndi'i laja ti na cuentya ji'i nu cha' cusu' bi', nga'aa caca ji'i cha' bi' culo cña ji'na. Cua ngua laja ji'na juani cha' cua'ni na cña nu nti' ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' cua ngujui chaca chalyuu cucui nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na.

Loo laca nu cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'

⁷ Ndi'yä ñacui na lacua: Si'i la cui' cha' cusu' nu ndu'ni cha' caca cuxi. Nu lo'o bilya cuna na' cha' bi', bilya ca cuayá' ti' na' na ca laca sca cha' cuxi; ná ngua cuayá' ti' na' nquicha',

masi cuxi tsa laca cha' tyacui ti' na' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i tya'a na'. Pana lo'o cua ndyuna na' ni cña ngulo ycui' Ndyosi ji'na, cha' ná tyacui ti' na ji'i cha' bi' tsya' ti, li' ngua cuayá' ti' na' cha' ná tso'o laca cha' ndacui ti' na' ji'i sca na jua'ä. ⁸ Pana ngua'ni nu cuxi ngana 'na li!. Masi jlo ti' na' cha' cuxi tsa cha' bi', ña'ä ti ndiya ti' na' cua'ni na' lcaa lo cha' cuxi; si ná lo'o nscua sca cha' nu cua'a 'na, ná ta na' cuentya cha' cuxi laca sca cña nu ndyu'ni na'. ⁹ Ngua ti' na' cha' tso'o tsa nguti'i na', nu lo'o tya lyiji ca cuayá' ti' na' ni cha' nda cha' cusu' bi'; pana nu lo'o ngua cuayá' ti' na', li' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya jna!. Na cua chcuna' ti chalyuu 'na ngua li!. ¹⁰ Ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caja chalyuu ji'na nquicha', nu lo'o taquiya' na ji'i lcaa cña nu ngulo Ni nu ngua sa'ni. Pana si'i jua'ä ngua lo'o na'; cua chcuna' ti chalyuu 'na li', cha' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya 'na li!. ¹¹ Cha' cuxi laca nu ngua'ni ngana 'na; bi' cha' tya ngua'ni la na' cha' cuxi, masi cua nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na' cha' ná cua'ni na' jua'ä. Na nchcube' tsa cha' cuxi bi' na, cua laca cha' 'na ñi'yä laca si cua ngujuii na'.

¹² Chañi cha' sca cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi laca cha' cusu' bi'; lcaa cña nu ngulo Ni ji'na, ca slo ycui' Ni ngutu'u cha' bi'. Liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndyu'u cha' nu nda Ni lo'o na; ¹³ bi' cha' ná taca ñacui na' cha' cua chcuna' ti chalyuu 'na xqui'ya cha' bi'. Cha' cuxi nu ndyu'ni na', bi' laca nu ndu'ni ñu'ü ji'i chalyuu 'na. Lo'o juani nchca cuayá' ti' na' ñi'yä laca sca cha' cuxi; laja lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ndyu'u cha' cusu' bi', la cui' hora li' ndu'ni nu cha' cuxi bi' ngana 'na. Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na' cha' lye tsa laca nu cha' cuxi nu ndu'ni na'.

¹⁴ Jlo ti' na cha' cña nu ngulo ycui' Ndyosi laca nu cha' cusu' bi'; sca ti si lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi cua'ni cña ne' cresiya ji'na, li' taca ji'na taquiya' na ji'i cña bi'. Pana nu na' ni, ñati chalyuu ti laca na', loo la laca nu cha'

cuxi bi' ne' cresiya jna'. ¹⁵ Ná nchca ca cuayá' ti' na' ni cha' laca ndu'ni na' xcui' cha' cuxi. Nti' na' cua'ni na' sca cña tso'o nquicha', pana ná nchca 'na tsiya' ti; cha' cuxi nu ná ndiya ti' na' ji'i, bi' laca nu ndu'ni na'. ¹⁶ Cha' ná tso'o nti' na' lo'o ndu'ni na' cha' cuxi bi', bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o nu cha' cusu' bi', masi ná ndaquiya' na' ji'i. ¹⁷ Bi' cha' lacua, si'i ycui' na' lacä nu ndu'ni cha' cuxi bi'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' cua'ni na' ji'i li'. ¹⁸ Cua jlo ti' na' cha' ná tso'o laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya jna', cha' ñati chalyuu ti laca na'; masi nti' tsa na' cua'ni na' xcui' cha' tso'o nquicha', pana ná nchca jna' tsiya' ti. ¹⁹ Ná nchca jna' cua'ni na' cha' tso'o nu nti' na' cua'ni; ña'q ti ndu'ni na' cha' cuxi, masi nga'aa nti' na' cua'ni na' jua'a. ²⁰ Ndi'ya ndyu'u cha' lacua: lo'o ndyu'ni na' sca cha' nu ná tso'o nti' na', si'i ycui' na' nu ndu'ni cha' cuxi bi' li'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' ndyu'ni na' ji'i.

²¹ Lo'o li' ndi'ya ndyaca cha' 'na lacua: Masi nti' tsa na' cua'ni na' sca cha' tso'o nquicha', nchca cuayá' ti' na' cha' xcui' cha' cuxi ntsu'u ne' cresiya jna'. ²² Tyucui tyiquee na' ndiya tsa ti' na' cua'ni na' lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na nu ngua sa'ni; ²³ pana nchca cuayá' ti' na' cha' ndi'i chaca nu laca loo ji'i tyucui ña'q na'. Nxuñ tya'a bi' lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee na' ji'i; bi' laca cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jna', nu ndu'ni lo'o na' cha' cua'ni na' cña ji'i, ñi'ya nti' si cua laca na' sca preso.

²⁴ Xñi'i tsa ti' na' lacua. ¿Tilaca caca ji'i cua'ni lyaá ji'i tyucui ña'q na', cha' nga'aa cua'ni na' cha' cuxi jua'a? Cua chcuna' ti chalyuu 'na xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya 'na. ²⁵ Sca ti ycui' Ndyosi Sti na taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni 'na, xqui'ya cña nu ngua'ni Jesucristo nu Xu'na na. ¡Bi' cha' quiña'a tsa xlyabe tya na' ji'i ycui' Ndyosi lacua! Pana tsa bi' ti cha' jlo ti' na', cha' nga'q cha' taquia' na' ji'i cña

nu ngulo ycui' Ndyosi; ná nchca jna' cua'ni lyaá na' ji'i ycui' ca na' cha' ñati chalyuu ti laca na', lo'o jua'a ña'q ti tya ndyu'ni ñati chalyuu cha' cuxi.

8

Chalyuu cucui nu ntsu'u ji'i ngu' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi

¹ Pana juani ni, ndi'ya ngua'ni ycui' Ndyosi: Nga'aa ndyanu yabe' hichu' na, si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; nga'aa taca ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cojolaqui ji'na juani, cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na nde chalyuu. ² Nu lo'o laca Xtyi'i ycui' Ndyosi loo ji'na, li' caja chalyuu cucui ji'na xqui'ya Jesucristo, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni; na cua ngulo Ni ji'na ya' nu cuxi nu ndyu'ni cha' chcuna' chalyuu ji'na. ³ Cua ngua'ni Ni sca cha' tlyu nu ná ngua cua'ni nu cha' cusu' nu nda jyo'o Moisés lo'o ñati nu ngua sa'ni. Ná ngua cña cha' bi', xqui'ya cha' cuxi tsa tyiquee ñati chalyuu na; pana ngua ji'i ycui' Ndyosi cua'ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'i Sñi' ycui' ca Ni yaq chalyuu re cha' ngua ñati. Nda Ni ji'i nu Jesús bi' yaq, cha' caca yu sca mstq lu'ú; bi' laca mstq nu ngua ji'i cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na. Ngua Jesús ñati; stu'ba ti ngua yu ñi'ya laca cua ña'q ca ñati chalyuu, cha' jua'a ngua ji'i yu cua'ni tye yu ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati cuxi na. Bi' cha' ngua Ni ñati. ⁴ Lo'o nu juani taca cua'ni na cña nu ngulo Ni ji'na, la cui' cña laca nu nchcui' cha' cusu' bi' cha' cua'ni na; taca cua'ni na ji'i juani, xqui'ya cha' nga'aa caca cojolaqui nu cuxi nu ntsu'u chalyuu ji'na, cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na chalyuu juani.

⁵ Nu lo'o cua'ni na ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti, la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñati bi', bi' laca loo ne' cresiya ji'na li'; pana si Xtyi'i ycui' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na chalyuu, li' taca taquia' na ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. ⁶ Chcuna' chalyuu ji'na, si xcui' cua'ni na cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu ti; pana

caja chalyuu cucui ji'na cha' ti ti tyi'i tyiquee na, si taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. ⁷ Tya'a cusu ycui' Ndyosi laca na, si ña'q̄ ti ndu'ni na cha' cuxi ñi'ȳ nu ndu'ni ñat̄i chalyuu ti; ná nchca ji'na tsiya' ti taquiya' na ji'i cha' nu nda ycui' Ni lo'o na, si ña'q̄ ti tya nti' na cua'ni na cha' cuxi. ⁸ Bi' cha' ná taca ji'na cua'ni na cña nu nti' ycui' Ni cha' cua'ni na, si tiji' tsa ti' na ji'i cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

⁹ Nga'aa si'i jua'a ndi'i m̄a juani, nga'aa nchca tiji' ti' m̄a ji'i cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu; stu'ba ntsu'u cha' ji'i m̄a lo'o ycui' Ndyosi juani, cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i m̄a. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo tsiya' ti, si bilya tyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'na, la cui' Xtyi'i nu ndyu'u ji'i Cristo. ¹⁰ Masi ngua'ni nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' chcuna' chalyuu ji'i m̄a, pana tya lu'ú m̄a juani, xqui'ya cha' lu'ú Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'i m̄a si ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo. Ndyanu Xtyi'i ycui' Ni lo'o m̄a nu lo'o ngua tso'o cresiya ji'i ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús. ¹¹ La cui' Xtyi'i ycui' Ndyosi laca bi', la cui' laca nu ngulo ji'i jyo'o Jesús ca su ntsiya nguatsi', ndyu'ú yu chaca quiya' li'. Lo'o jua'a cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i m̄a, cha' nu lo'o cajaa m̄a, li' cua'ni Ni cha' tyu'ú m̄a chaca quiya' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni.

¹² Cu'm̄a ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, juani nga'aa caca ji'i ñati culo ngu' cña ji'na, cha' cua'ni na cha' cuxi ñi'ȳ nu ndu'ni ñat̄i chalyuu ti. ¹³ Chcuna' chalyuu ji'i m̄a si xcui' culana m̄a ji'i cha' cuxi lo'o ndi'i m̄a chalyuu; pana chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ni taca tyijiloo m̄a ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i m̄a, cha' nga'aa cua'ni la m̄a ji'i. Caja chalyuu nu ná nga'q̄ cha' tye ji'i m̄a li'.

¹⁴ Cua ña'q̄ ca na, cua laca na sñi' ycui' Ndyosi si ndu'ni na cua ña'q̄ ca cña nu nclyo Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na. ¹⁵ Na cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i Ni ji'i m̄a, cha' ndu'ni Xtyi'i Ni cha'

caca m̄a sñi' ycui' Ndyosi; ndu'ni bi' cha' ndi'ya taca chcui' na lo'o ycui' Ndyosi: "Sti ya", ñacui na ji'i Ni. Si'i cha' cuxi ndu'ni Xtyi'i Ni nu lo'o nclyo bi' cña ji'i m̄a, si'i cha' xcutsii ji'i m̄a ñi'ȳ nu ntsii m̄a cua sa'ni la, si'i jua'a cña ndu'ni nu bi'. ¹⁶ Cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na ni, stu'ba nchcui' cha' bi' lo'o cha' nu nda Xtyi'i Ni lo'o na, cha' cua laca na sñi' ycui' Ni. ¹⁷ Nu lo'o cua laca na sñi' ycui' Ni, lo'o ji'na tyacua lcaa cha' tso'o nu ta Ni li', lcaa ña'q̄ cha' nu cua nda Ni ji'i Cristo; pana si cua nti' na cha' stu'ba ti tyi'i na lo'o Cristo ca su tlyu ca su ntucua Ni, li' ntsu'u cha' talo na lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'na nde chalyuu ti, ñi'ȳ nu ndalo ycui' Cristo lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i yu.

¹⁸ Ntsu'u quiya' ndyiji xi cha' ti'i ji'na laja lo'o ndi'i ti na nde chalyuu; pana xca ti cha' laca cha' bi', ná stu'ba laca cha' ti'i bi' lo'o cha' tso'o nu caja ji'na ca nde loo la, nti' na'. Lo'o jua'a tya lyiji culu'u Ni lcaa cha' ji'na, ñi'ȳ caca cha' tso'o bi' nde loo la.

¹⁹ Lcaa ca na lu'ú nu cua ngüiñá ycui' Ndyosi nde chalyuu ni, ntajatya tsa na bi' ji'i ycui' Ndyosi, ni jacua' culu'u Ni ji'i ñat̄i chalyuu tilaca nu chañi cha' laca ngu' sñi' ycui' Ni. ²⁰ Cua ngunu'ú lcaa chalyuu; lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu ni, ná lcaa na bi' ngua ñi'ȳ nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caca cha' bi' lo'o ngüiñá Ni ji'i.

Cua nguxtyanu Ni chalyuu cha' tyanu jua'a ti, masi si'i jua'a ndiya ti' lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu bi'. Pana ná nga'q̄ cha' tyanu cha' jua'a tyucui tyempo; ²¹ cua tyalaa ti sca tsa nu tye lcaa cha' cuxi nu ndu'ni cha' quiñu'ú chalyuu, lcaa cha' cuxi nu laca loo ji'na. Lo'o li' tso'o tsa caca lcaa lo na nu ngüiñá Ni nde chalyuu, cha' stu'ba ti cua'ni lyaá Ni ji'i nu na bi' lo'o ji'na nu laca na sñi' ycui' Ni. ²² Tya lyiji caca cha' tlyu bi', pana jlo ti' na cha' ntsu'u tsa cha' ti'i, ntsu'u tsa cha' quicha ti' ji'i lcaa na nu ngüiñá ycui' Ndyosi nde chalyuu. Ñi'ȳ lo'o lijya ti'i ji'i sca nu cuna'q̄ cha' cua cala ti sñi', jua'a ntsu'u cha' ti'i chalyuu

juani. ²³ La cui' jua'q̄ lo'o lcaa tyaa na nu ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'na, nxi'ya na ndi'j̄ na cha' ntsu'u tsa cha' ti'í ji'na juani. Na cua nda Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'na lo'o ndi'j̄ na nde chalyuu, sca cha' tso'o nu nda Ni ji'na yala la laca. Laja li' ntajatya tsa na ji'j̄ tsq̄ tlyu bi', cha' cu'a ni lyaá lyiji Ni ji'na, cha' xcutsa'q̄ Ni ji'j̄ tyucui ña'q̄ na li'. Lo'o li' ta Ni su tyi'j̄ na slo Ni, cha' cu'a laca na sñi' y cui' Ni. ²⁴ Jlya ti' na cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na, masi nga'q̄ cha' jatya na ji'j̄ tsq̄ tlyu bi', cha' cu'a ni tye Ni cña nu ndyu'ni Ni. Sca na nu ntajatya na ji'j̄ ni, lo'o cu'a na'a na ji'j̄, cha' ndu'u tucua cha' bi', nga'aa nti' cha' jatya la na ji'j̄ li'; si'i na tya ntajatya na ji'j̄, na cu'a na'a na ji'j̄ li'. ²⁵ Pana lo'o chañi cha' tya ntajatya na ji'j̄ sca cha', li' ntsu'u cha' talo na ji'j̄, masi tya lyiji ña'q̄ na ji'j̄, masi talo na tyiquee' ña'q̄ cuayá' nu ña'q̄ na ji'j̄ cha' cu'a ndyu'u tucua.

²⁶ Bi' cha' laca cha' nxtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'na, cha' ná nchca ji'na tsiya' ti. Ná jlo ti' na ñi'yä nu tso'o la chcui' na lo'o y cui' Ndyosi, pana Xtyi'i y cui' Ni laca nu nclu'u ji'na ñi'yä nu chcui' na lo'o Ni. Cua jlo ti' Xtyi'i y cui' Ni cha' ti'j̄ tsa cha' nu ntsu'u tyiquee na, cha' ná ndyiji ñi'yä caca chcui' na cha' bi' lo'o Ni; bi' cha' lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi nchcui' lo'o y cui' Ndyosi Sti na cuentya ji'na li'. ²⁷ Nclyotu y cui' Ndyosi lcaa ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'j̄ ñati. Lo'o jua'q̄ jlo ti' Ni lcaa cha' nu nti' Xtyi'i y cui' Ni ta lo'o Ni, cha' nu lo'o ndijña nu bi' sca cha' ji'j̄ y cui' Ndyosi Sti na cuentya ji'na, stu'ba nti' Xtyi'i Ni lo'o lcaa cha' nu nclayacua ti' y cui' Ndyosi Sti na.

Nga'aa ntsu'u nu cuxi nu caca cu'a ni cha' culaya' y cui' Ndyosi ji'j̄ ñati ji'j̄ Ni

²⁸ Jlo ti' na cha' cu'a nda y cui' Ndyosi chacuayá' ñi'yä caca lcaa cha' nu ndyaca chalyuu, cha' caca tso'o chalyuu su ndi'j̄ na si ntsu'u tyiquee na ña'q̄ na ji'j̄ Ni. Na cu'a ngusubi Ni ji'na juani, cha' caca na ñi'yä nu ngua ti' Ni tya clyo cha' caca na. ²⁹ Masi

tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' jlo ti' y cui' Ni tilaca laca nu tyaja'q̄ xñi cha' ji'j̄ Ni nde loo la. Ngua ti' Ni cha' caca na ñi'yä laca Jesús, Sñi' y cui' ca Ni, ngua ti' Ni cha' caca Jesús tya'a na; quiña'a tsa tya'a sñi' y cui' Ni caca na li', pana loo la laca Jesús. ³⁰ Jua'q̄ ngua ti' Ni tya clyo la cha' caca na, bi' cha' ngusubi Ni ji'na. Nu lo'o cu'a ngusubi Ni ji'na, li' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'j̄ Ni; nu lo'o ndye caca tso'o cresiya ji'na, li' ta Ni su tyi'j̄ na ca su tlyu ca su ntucua y cui' Ni.

³¹ Lo'o cu'a ndyuna na lcaa cha' tso'o bi', li'taca ñacui' na cha' ná ntsu'u nu caca xuu tya'a lo'o na, cha' y cui' Ndyosi laca nu ndi'j̄ lo'o na. ³² Ná nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'j̄ Jesús cha' tya'ächü' yu ji'j̄ cña ji'j̄ Ni jua'q̄ ti, masi nu sca ti Sñi' y cui' Ni laca yu; nda Ni ji'j̄ yu cha' cajaa lo crusí cuentya ji'j̄ lcaa na lo'o tya'a na. Cua nda Ni lcaa cha' tso'o nu ji'j̄ y cui' ca Ni ji'j̄ Jesús, la cui' nu laca nu sca ti Sñi' y cui' Ni. Lo'o jua'q̄ sca ti cuayá' nu ta Ni cha' bi' ji'na, ñi'yä lo'o nda Ni cha' bi' ji'j̄ Sñi' y cui' Ni. ³³ Ná tucui taca sta qui'ya ji'na lacua, cha' cu'a laca ngusubi y cui' Ndyosi ji'na; y cui' Ndyosi laca nu cu'a ngulo yabe' ji'j̄ lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ³⁴ Ná ntsu'u nu caca xcube' ji'na li', cha' xqui'ya na cu'a ngujuii Jesús, xqui'ya na cu'a ndyu'ú yu chaca quiya'. Lo'o juani ntucua Cristo la'a tsu' cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi, ndijña yu cha' clyu ti' ji'j̄ y cui' Ndyosi Sti yu cuentya ji'na. ³⁵ Ni sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu ná taca cu'a ni cha' culaya' Cristo ji'na juani, cha' ntsu'u tsa tyiquee nu Cristo bi' ña'q̄ Ni ji'na. Ná sca caca ji'na, masi quicha tsa na, masi ti'í ti ndi'j̄ na chalyuu, masi xcube' tsa ngu' ji'na, masi ndyiji jbi'ñia ji'na, masi tye ste' na ngusu, masi ntsu'u tsa cha' cuxi su ndi'j̄ ti na, masi cujuuii ngu' ji'na; lcaa cha' bi' ná caca cu'a ni cha' culaya' Cristo ji'na. ³⁶ Ndi'ya nchcui' sca cha' nu nscua lo quityi ji'j̄ y cui' Ndyosi:
Xqui'ya y cui' Ndyosi, cu'a ña'q̄ ca hora

ndyujuuii ngu' ji'na.
Ndyu'ni ngu' lo'o na ñi'ya si laca na
xly'a', la cui' xly'a' nu ndya'a
lo'o ngu' ji'i slo ñatí nu ndujuuii
ji'i.

³⁷ Masi jua'a, lye tsa ntyijiloo na ji'i
nu cuxi bi'; nga'aa nchca ji'i nu cuxi
bi' culo cña ji'na tsiya' ti xqui'ya Jesús,
cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.
³⁸ Bi' cha' jlo ti' na' juani cha' nga'aa
ntsu'u ni sca na nu caca cua'ni cha'
culaya' ycui' Ndyosi ji'na, cha' ntsu'u
tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; masi cua
ngujuuii na, masi tya lu'ú na, ná cu-
laya' Ni ji'na. Ni xcä ji'i ycui' Ndyosi
nu ntucua nde cua, ni sca cui'i nu laca
loo nde lo yuu, ná nchca ji'i tsiya' ti
cua'ni cha' culaya' Ni ji'na. Masi chal-
yuu su ndi'i na juani, masi chalyuu
nu caca nde loo la, ná culaya' Ni ji'na.
Ná ntsu'u nu laca loo nde chalyuu nu
nchca ji'i culo ji'na ya' nu Xu'na na;
³⁹ ná sca na nu ntsu'u nde cua, ná sca
na nu ntsu'u nde qui'ñi ne' yuu, ná
sca na tyucui ña'a chalyuu nu ngüiñá
ycui' Ndyosi, ná caja ñi'ya nu culo
ji'na ya' Jesucristo nu Xu'na na, cha'
ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

9

*Na cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i
ngu'judío cha' caca ngu' ñati ji'i Ni*

¹ Ñatí nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo
laca na', bi' cha' xcui' cha' liñi ta
na' lo'o cu'ma; si'i cha' cuiñi nchcui'
na'. Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua'ni cha'
ngua'ya cha' hique na', bi' cha' liñi
tsa cha' nu ta na' lo'o ma' juani.
² Xñi'i tsa ti' na', ti'i tsa ntsu'u ty-
iquee na' xqui'ya ngu' judío tya'a na';
³ tyucui tyiquee na' tyaja'a na' cha'
masi tyanu yabe' nu ntsu'u ji'i ngu'
bi' hichu' ycui' ca na', masi nga'aa
ñ'a Criso jna' tsiya' ti ntí' na', si jua'a
ti taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' tya'a
quichi tyi na' bi'. ⁴ Laca ngu' bi' la cui'
tya'a ñatí ji'i jyo'o cusu' Israel, ñatí ji'i
nu yaa chalyuu nde loo la; sca ti tañi
ntsu'u ji'i ngu' lo'o jyo'o bi', lo'o jua'a
cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha'
caca ngu' bi' ñatí ji'i ycui' Ni. Tlyu tsa
cha' nu ngua'ni Ni, cha' ntaja'a ycui'

Ni tyi'i Ni lo'o ngu' bi'. Cua ngüiñi
cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cua
ngulo Ni cña ji'i Moisés, lcaa ña'a cña
nu culo yu ji'i ngu' bi'; cua nda Ni cha'
lo'o ngu' bi', ñi'ya nu caca lo'o cua'ni
tlyu ngu' ji'i ycui' Ni; lo'o jua'a yala
la nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya nu
caca ji'i Cristo nu ntsu'u cha' caqá nde
loo la. ⁵ Sñi' jyo'o cusu' ji'na laca ngu'
bi'. Nu lo'o ngula Cristo chalyuu ngua
Ni ñatí, la cui' tya'a ngu' Israel ngua
yu li'. La cui' jua'a laca Cristo ycui'
Ndyosi nu laca loo ji'i lcaa na tsiya' ti,
bi' cha' lcaa tyempo ndu'ni tlyu ngu'
ji'i Ni. Chañi tsa cha' bi'.

⁶ Si'i na ngujlyaa ti' ycui' Ndyosi
cha' nu nguxquiñi Ni lo'o ngu' Israel
tya sa'ni la, cha' nu cua'ni lyaá Ni ji'i
ngu'; pana nu tya'a ñatí ji'i jyo'o Israel
nu yaa chalyuu nde loo la ni, ná lcaa
ngu' bi' nndaquiya' ngu' ji'i cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi, ñi'ya nndaquiya'
ycui' jyo'o Israel ji'i cha' bi' cua sa'ni
la. ⁷ Lo'o jua'a si'i cua ña'a ca ñatí
tya'a ji'i jyo'o Abraham nu chañi ca
laca ngu' judío. Ná stu'ba ngua'ni
jyo'o Abraham lo'o lcaa sñi' yu, cha'
cua nda ycui' Ndyosi cha' lo'o yu tya
tsubi' la ndi'ya: "Sca ti sñi' nu'u, nu
Isaac ni, ji'i bi' tucuá na' cha' ji'i; jua'a
tucuá na' cha' ji'i lcaa ñatí nu tyl'ú
ji'i yu tyempo nde loo la", nacui' ycui'
Ndyosi ji'i Abraham. ⁸ Jua'a nchca
cuayá' ti' na cha' ná caca ngu' sñi'
ycui' Ndyosi sca ti xqui'ya cha' tya'a
ñatí ji'i jyo'o Abraham lo'o ji'i jyo'o
Israel laca ngu'; sca ti si tyucui ty-
iquee ngu' jlya ti' ngu' cha' cua'ni Ni
lcaa cña nu ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu'
tya sa'ni la cha' cua'ni Ni, li' chañi
cha' laca ngu' ñatí ji'i ycui' Ni. ⁹ Nde
laca cña nu cua ngüiñi cha' ji'i ycui'
Ndyosi lo'o jyo'o Abraham cua sa'ni
li': "Chaca yija tyaa na'", nacui' Ni ji'i
Abraham. "Hasta ca li' ta na' sca sñi'
nu'u lo'o ma' Sara."

¹⁰ Cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' bi'
lo'o nu Isaac bi'. Clyo'o jyo'o cusu'
Isaac bi' ngua naa Rebeca. Lo'o li'
ngula tucua tya'a sñi' nu Rebeca bi'
lo'o sca ti sti ngu'. ¹¹⁻¹³ Masi tya lyiji
calá nu sube bi', tya lyiji cuna ngu'

ni sca cha' tso'o, ni sca cha' cuxi, li' ndacha' y cui' Ndyosi ji'i Rebeca: "Nu cala clyo ni, bi' caca msu ji'i nu cuañi' la", nacui Ni. Ndi'ya cha' nu nscua lo quityi lo'o nchcui' y cui' Ndyosi ji'i tyucuua nu sube bi': "Tyaca'a tsa Jacob 'na", nacui Ni, "pana nga'aa ndiya ti' na' ji'i Esaú tsiya' ti". Jua'a ndyanu cha', cha' ntsu'u chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' subi Ni ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' y cui' Ni; si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ti na caca na ñati ji'i y cui' Ndyosi lacua.

¹⁴ ¿Ha tso'o ñacui na cha' ná liñi ndu'ni y cui' Ndyosi lacua? Ná taca chcui' na jua'a. ¹⁵ Nde laca cha' nu nda Ni lo'o Moisés tya sa'ni la: "Cua ña'a ca ñati nu nti' na' cua'ni tya'na ti' na' ji'i, bi' laca ñati nu cua'ni tya'na ti' na' ji'i", nacui Ni. "Tso'o nti' na' ña'a na' ji'i cua ña'a ca ñati nu ntsu'u tyiquee na' ña'aa ji'i." ¹⁶ Bi' cha' laca cha' si'i na ndu'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'nna xqui'ya cha' nu ndiya ti ti' na ji'i Ni, si'i na ndu'ni clyu ti' Ni ji'nna xqui'ya cha' nguula tsa ndyu'ni na cña ji'i Ni; laca cha' tya'na ti ti' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na. ¹⁷ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu', la cui' cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o jyo'o rey ji'i ngu' Egipio nu ngua li': "Cua nda na' chacuayá' jinu'ü cha' caca nu'ü rey", nacui Ni, "cha' caca cuayá' ti' nu'ü cha' nguula tsa cña nu ndu'ni na' chalyuu. Lo'o jua'a caca cuayá' ti' ñati tyucui ña'a chalyuu tilaca laca na!", nacui Ni ji'i rey bi'. ¹⁸ Ca cuayá' ti' na li', cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' Ni cua'ni tya'na ti' Ni ji'i; jua'a ndacu' Ni cha' ji'i cua ña'a ca ñati nu nti' ti Ni tacu' Ni cha' ji'i, cha' nga'aa cuna ngu' cha' ji'i Ni.

¹⁹ ¿Ni cha' laca nsta y cui' Ndyosi qui'ya ji'i ñati chalyuu lacua, si jua'a ná nchca ji'na tsiya' ti cua'ni na xi xa' la cha', si jua'a cua laca ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ña'a ñati nu nti' ti Ni ji'i? ²⁰ Pana na nu laca na ñati chalyuu ti, ná tso'o si xlyú na cha' jua'a hichu' y cui' Ndyosi. Ñi'ya laca sca quityu' ni, ná nchca ji'i quityu'

bi' xlyú cha' hichu' ñati nu ngüiñá ji'i lo'o yuu; ná nchca chcui' quityu' bi' ndi'ya: "¿Ni cha' laca ngüiñá nu'ü jna' jua'a?" ²¹ Ntsu'u chacuayá' ji'i cuityi yuu cha' cuiñá ma' na laca nu nti' ma' cuiñá ma' lo'o yuu ji'i. Taca ji'i ma' cuiñá ma' sca quityu' tso'o nu quiña'a nga'a, lo'o jua'a taca ji'i ma' cuiñá ma' sca quityu' nu canta' ti ña'a, si jua'a nti' ma'; masi lo'o la cui' tya'a yuu ndya' nu tso'o bi', lo'o jua'a ndya' nu canta' ti bi'.

²² Ngua ti' y cui' Ndyosi culu'u Ni ji'na ñi'ya ña'a xcube' Ni ji'i ñati cuxi, cha' ca cuayá' ti' na cha' nguula tsa cña nu ndu'ni Ni. Ndalo tsa tyiquee Ni ji'i ñati cuxi bi', masi cua ntsu'u tsa chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' ca ñasi' Ni ji'i ngu', cha' jua'a cuityi Ni ji'i ngu' tsiya' ti. ²³ Pana ngua ti' Ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na, cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na. Tya tsubi' la cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'na, cha' lo'o na caja cha' tso'o nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi ji'na. ²⁴ Ñati ji'i y cui' Ndyosi laca na; stu'ba ti ngusubi Ni ji'na, masi laca na ngu' judío, masi laca na ngu' xa'tsu'. ²⁵ Bi' laca cha' nu nguscua jyo'o Oseas lo quityi, nu lo'o nacui y cui' Ndyosi ndi'ya:
Cusubi na' ji'i ñati nu caca ñati jna', masi si'i jua'a ngua ngu' nquicha';

la cui' ñati nu ná ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i nquicha',
la cui' ngu' bi' tso'o tsa caca ty-
iquee na' ña'a na' ji'i ngu' juani,
nacui Ni.

²⁶ Lcaa quichi su nacui ji'i ngu' bi'
tya tsubi' la: "Si'i ñati ji'i y cui' Ndyosi laca ma",
ca bi' ñacui ji'i ngu' juani: "Sñi' y cui' Ndyosi nu lu'ü ca laca ma".

²⁷⁻²⁸ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcui' jyo'o Isaías ji'i ngu' Israel ndi'ya: "Ná ndu'ni cha' masi quiña'a tsa ñati tyu'ü ji'i Israel nde loo la; masi ñi'ya laca yusi nu ndi'i to' tyujo'o, tsa lo cua tya'a ñati caca na. Cua nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na na cha' yala ti cuityi Ni ji'na nu lo'o xcube' Ni ji'na,

pana tya tyanu xi tya ñatí tya'a na nu cua'ni lyaá Ni ji'na." ²⁹ La cui' jua'a nchcui' Isaías chaca cha' ndi'ya:
 Tya sa'ni la ndye cha' tsiya' ti ji'i ngu'
 quichí Sodoma lo'o ji'i ngu'
 quichí Gomorra;
 la cui' jua'a taca cua'ni tye y cui' nu Xu'na na ji'i lcaa ngu' Israel tya'a na.
 Pana cua nda Ni chacuayá' clyáá tu-cua sna tya'a ti ngu' tya'a na, xqui'ya cha' tya'a tsa ti' Ni ña'q Ni ji'na.

Ná ntaja'a ngu' judío xñi ngu' cha' tso'o nu nda Jesucristo lo'o ngu'

³⁰ Ndi'ya ñacui na lacua: Cua ngua tso'o cresiya ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús, masi si'i ngu' judío laca ngu' bi'; ngua tso'o cresiya ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi, si'i na ngua'ni tsa ngu' cña cha' caca tso'o cresiya ji'i y cui' ca ngu'. ³¹ Pana nu ngu' nu ngutu'ú ji'i jyo'o Israel ni, ná ngujui ñi'ya caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi; cua ndyuna ngu' cha' nu nda Ni lo'o ngu' nquicha', pana ná ndaquiya' ngu' lcaa cha' bi'. ³² ¿Ni cha' laca ná ngua tso'o cresiya ji'i ngu' judío lacua? Laca cha' ná jlya ti' ngu' cha' taca ji'i Jesús cua'ni cho'o ji'i cresiya ji'i ñatí. Nti' nu ngu' judío bi' cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi laja lo'o ndyu'ni ti' ngu' cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'i ngu'. Ngua cuxi cha' ji'i ngu' li', ñi'ya laca si cua nclyú ti'i ngu' chu'sca quee nu ntsiya cla'be tyucui su ndya'q ngu!. ³³ Cha' ji'i quee bi' nscua sca cha' lo quityi cusu', nu nchcui' ndi'ya:

Sta na' sca quee nu xtyii tyucui su ndya'q ngu' Israel, ngu' quichi Sión bi', nacui y cui' Ndyosi.

Jesús laca ñi'ya laca quee bi', lo'o jua'a ta Jesús sca cha' tyuju'u ti' ji'i ngu' bi'; tyu' tya'a ngu' bi' ca tyuju'u ti' ngu' xqui'ya Jesús bi'. Pana ná ntsu'u cha' caca taja ti' ngu' ji'i Jesús, si cua ngusñi ngu' cha' ji'i.

10

¹ Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, tyucui tyiquee na' lye tsa nchcui' tya'a na' lo'o y cui' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' judío tya'a na!. ² Liñi tsa cha' nu chcui' na' ji'i ngu' bi', cha' tso'o tsa ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi nquicha', pana ná jlo tso'o ti' ngu' ñi'ya laca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu'; ³ ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' ñi'ya ndu'ni Ni cha' ca tso'o cresiya ji'i ñatí cuentya ji'i y cui' Ni. Xa' ña'q nti' ngu' bi'; cha' ji'i y cui' ca ngu' nclyana ngu' ñi'ya caca tso'o cresiya ji'i ngu', cha' ná ntaja'a ngu' jlya ti' ngu' ji'i cña nu ndyu'ni y cui' Ndyosi. ⁴ Pana cua ñaa Jesús chalyuu juani, cua ngusñi na cha' ji'i yu, bi' cha' taca ca tso'o cresiya ji'ná cuentya ji'i y cui' Ndyosi; nga'aa nti' cha' taquiya' tsa na cha' cusu' nu cua nda jyo'o Moisés bi', cha' si jua'a taca ca tso'o cresiya ji'ná.

⁵ Ndi'ya laca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi lo'o nchcui' yu ñi'ya caca tso'o cresiya ji'ná, si taquiya' na lcaa cha' cusu' bi': "Tso'o ti tyi'i na chalyuu, si cua'ni na lcaa ca cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'ná". Jua'a nchcui' quityi bi'. ⁶ Pana chaca cha' nscua lo quityi ñi'ya caca ca tso'o cresiya ji'ná lo'o xñi ti' na cha' ji'i Jesús; ndi'ya nchcui' quityi bi': "Ná nga'a cha' tsaa na tsaana na ji'i Cristo ca su ntucua y cui' Ndyosi nde cua", nacui quityi, "cha' tyaa lo'o na ji'i Cristo nde lo yuu. ⁷ Ná nga'a cha' tsaa na tsaana na ji'i Cristo ca su ntsiya jyo'o", nacui quityi, "cha' tyaa lo'o na ji'i nde lo yuu chaca quiya!". ⁸ Ndi'ya ntsu'u cha' lo'o jlya ti' na ji'i Ni: "Cacua tsa ntsu'u cha' ji'i Cristo nde tu'ba na, taca tyu'u cha' bi' nde ne' cresiya ji'ná." Bi' laca cha' tso'o nu ta na lo'o ngu', cha' taca cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i nu cuxi, si chañi cha' xñi na cha' ji'i Jesús. ⁹ Tsa bi' ti' cha' nti', cha' cacha' na ji'i ngu' cha' Jesús laca nu Xu'na na, lo'o jua'a tyucui tyiquee na jlya ti' na cha' ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' ca su nguatsi'. Li'

taca ji'í Ni cua'ni lyaá Ni ji'na, ¹⁰ cha' nde ne' cresiya ji'na ntsu'u cha' ji'í Jesús nu cua ngusñi na, lo'o la cui' jua'a nde tu'ba na ntsu'u cha' ji'í Jesús nu nchcui' na lo'o ñati; li' taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í ycui' Ndyosi, lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na ji'í lcaa cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

¹¹ Cua nscua chaca cha' lo quityi ji'í ycui' Ndyosi ndi'ya: "Ni tsaca na, ty'a ngusñi na cha' ji'í ycui' Ndyosi, ná ntsu'u cha' caca taja ti' na ji'í Ni li". Jua'a nchcui' quityi. ¹² Sca ti cuayá' tyacua cha' bi' ji'í ngu' judío, la cui' jua'a tyacua cha' bi' ji'í ngu' xa' tsu', cha' sca ti ycui' Ndyosi nu Xu'na na laca loo ji'í lcaa ñati chalyuu; sca ti cuayá' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o lcaa ñati nu jña cha' clyu ti' ji'í ycui' Ni chacusayá' ji'í Jesús. ¹³ Ndi'ya ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu': "Cua'ni lyaá Ni ji'í lcaa ñati nu jña cha' clyu ti' ji'í Ni chacusayá' ji'í ycui' nu Xu'na na". ¹⁴ Pana ná caca chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi chacusayá' ji'í Jesús si bilya xñi ngu' cha' ji'í yu; jua'a ná caca xñi ngu' cha' ji'í Jesús si bilya cuna ngu' cha' bi'; ni ná caca cuna ngu' cha' bi' si bilya caja ñati nu ta cha' bi' lo'o ngu'. ¹⁵ Pana ná tucui caca ji'í tsaa cha' ta cha' bi' lo'o xa' la ngu' si ná culo Ni cña ji'í cha' tsaa. Ndi'ya nchcui' quityi cusu': "Tso'o tsa nti' na lo'o tyalaa ngu' slo na cha' ta ngu' cha' tso'o ji'í ycui' Ndyosi lo'o na, cha' culu'u ngu' ñi'ya caca cha' ti' ti tyi'í tyiquee na". Jua'a nchcui' quityi.

¹⁶ Ná ndyuna tso'o lcaa ñati cha' nu nda na lo'o ngu', nu lo'o ndacha' na ji'í ngu' ñi'ya cua'ni lyaá Ni ji'í ñati. La cui' jua'a ngua lo'o jyo'o Isaías cua sa'ni. "Ndyosi Xu'na ya, ná tucui ndu' tsiya' ti nu ngusñi cha' jinu'u nu nchcui' ya lo'o ngu'", nacui jyo'o bi'. ¹⁷ Pana nu na ni, cua ngusñi na cha' ji'í Jesús nu ngua tya clyo, tya lo'o ndyuna na cha' tso'o nu cua nchcui' ngu' lo'o na cha' ji'í Cristo.

¹⁸ Nti' na' xcuane na' sca cha' ji'í cu'ma: ¿Ha bilya cuna ngu' judío cha' ji'í Cristo lacua? Cua ndyuna ngu',

cha' cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: Tyucui ña'a chalyuu nguañi cha' nu nda ngu' lo'o; lcaa se'i ndyalaa cha' nu nchcui' ngu', masi ca su cua tyijyu' la cua ndyalaa cha' bi'.

Jua'a nchcui' quityi. ¹⁹ Chaca cha' xcuane na' ji'í ma li': ¿Ha ná nda ngu' judío cuentya ñi'ya ndyu'u cha' bi' lacua? Sa'ni tsa nguscua jyo'o Moisés cha' ji'í ngu' bi', ndi'ya nchcui' quityi bi':

Cua'ni na' cha' caca liye' ti' ma ña'a ma ji'í xa' ñati nu si'i ñati tso'o laca ngu' nti' ma, nacui Ni.

Nacui ma cha' ple tsa ngu'; ná nchca cuayá' ti' ngu', nti' ma.

Ta na' cha' ñasi' ti' ji'í ma, xqui'ya cha' cua ngusñi ñati bi' cha' jna'; masi cu'ma ni, ná nti' ma cuna ma cha' jna', nacui Ni.

²⁰ Lo'o jua'a liñi tsa cha' nu nda jyo'o Isaías nu ngua sa'ni cuentya ji'í ycui' Ndyosi:

La cui' ñati nu bilya clyana ngu' cha' 'na, cua ngujui cha' jna' ji'í ngu' juani, nacui Ni.

Masi bilya jña ngu' sca cha' tso'o jna', cua nclyu'uloo na' ji'í ngu' bi' juani.

²¹ Pana xa' ña'a nguscua jyo'o Isaías cha' ji'í ngu' Israel: "Tyucui tsa ngusi'yana na' ji'í ngu'", nacui Ni, "pana ná ndaquiya' ngu' bi' 'na tsiya' ti; xcui' na nxuu tya'a ti ngu' lo'o na)". Jua'a nchcui' quityi.

11

Si'i lcaa ngu' judío nu nguxtyanu ngu'ji'í ycui' Ni

¹ Ná nti' ycui' Ndyosi tsiya' ti cuya' Ni ji'í ngu' judío, cha' laca ngu' ñati ji'í ycui' Ni. Lo'o jua'a ycui' na' laca na' ngu' judío, cha' sca ti lo tañi na' lo'o jyo'o Abraham; laca na' tya'a jyo'o cusu' Benjamín. ² Nu ngua sa'ni ngusubi ycui' Ndyosi ji'í ngu' Israel, cha' caca ngu' ñati ji'í Ni; juani nga'aa cuya' Ni ji'í ngu' bi'. ¿Ha ná ntsu'u ti' ma cha' nu nscua lo quityi cuentya ji'í nu Elías

bi'? Sca jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati sa'ni ngua jyo'o Elías bi'; pana nu lo'o nchcui' Elías lo'o y cui' Ndyosi, ngusta yu qui'ya ji'i ngu' Israel ndi'ya: ³"Ndyosi Xu'na na', cua ndyujui ngu' bi' ji'i lcaa ñati nu laca tu'ba jinu'u", nacui nu Elías bi!. "Cua ngüityi ngu' ji'i lcaa su tlyu su ndu'ni tlyu ya jinu'u nquicha'. Chaca ty a na' ndyanu na' juani; lo'o jua'a na', cujui ngu' jna' cua nti' ngu'", nacui yu ji'i y cui' Ndyosi. ⁴ Li' nguxacui Ni cha' ji'i yu bi': "Ná cube ti' nu'u. Tya ndu' ty a chcati mil ty a'ngu' qui'yu nu caca cña 'na, ñati nu bilya tyu sti' slo lcui jo'ó Baal", nacui Ni ji'i Elías. ⁵ La cui' jua'a laca tyempo juani, si'i lcaa ngu' judío nu nguxtyanu ngu' ji'i y cui' Ndyosi; ty a ndi'i xi ñati nu cua ngusubi Ni ji'i, xqui'ya cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati bi!. ⁶ La cui' jua'a ty a'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na. Si'i na clyáa na ji'i nu cuxi xqui'ya sca cña nu ngua'ni y cui' ca ti na, cha' ná ntsu'u cha' ñacui na cha' y cui' Ndyosi ngua'ni lyaá ji'na si cua ngua'ni lyaá na ji'i y cui' ca na, nti' na.

⁷ Ndi'ya ngua li': Ná lcaa ngu' Israel ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' cha' ca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ñi'ya ngua ti' ngu' cha' cua'ni ngu'. Ñati nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ni, ngujui ñi'ya caca cha' bi' ji'i ngu'; pana nu xa'la ty a'ngu' Israel bi', tsa tyempo ti ndyacu' jyaca ngu'. ⁸ Ndi'ya nchcui' quityi cusu' cha' ji'i ngu' bi': "Nga'aa nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá'ti'ngu'bi'. Laca ngu'bi' ñi'ya si ntsu'u cloo ngu', pana ná sca na ña'a ngu' tsya' ti; laca ngu' ñi'ya si ntucuá jyaca ngu', pana ná nduna ngu' tsya' ti. Lo'o jua'a ña'a ti ndu'ni ngu' bi' juani." ⁹ La cui' ty a'cha' nda jyo'o rey David, lo'o nacui yu ndi'ya: Quiña'a tsa cha' tso'o ngusta y cui'

Ndyosi lo mesa ji'i ngu' Israel, pana cua ngunu'u cresiya ji'i ngu' xqui'ya cha' tso'o bi'; bi' cha' nchcube' Ni ji'i ngu', ñi'ya laca si na cua ndyú ngu' ne' sca

lco'o,
ñi'ya laca si na cua nclyú ngu' cha' ntyucua quee quiya' ngu'.
¹⁰ Tso'o si caca cuityi' ti ngu', cha' nga'aa caca ña'a ngu'; tso'o si caja cña ti'i ji'i ngu', cha' catsa hichu' ngu' tsya' ti. Jua'a nscua lo quityi bi'.

Ñi'ya cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' xa' tsu'

¹¹ Chaca cha' ñacui na' juani: Nu lo'o nclyú ngu' judío bi', si'i na ngua cuxi ji'i ngu' tsya' ti; xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' bi' tsya' ti ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' ngujui la xi tyempo ji'i ngu' xa' tsu' cha' clyana ngu' ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'. Cua nti' y cui' Ndyosi cha' ña'a ngu' judío ñi'ya ngusñi ngu' xa' tsu' cha' ji'i y cui' Ni, lo'o li' jña ngu' judío cha' clyu ti' ji'i y cui' Ni cha' cua'ni lyaá Ni ji'i y cui' ca ngu'. ¹² Jua'a ngua cha' tso'o la ndyuna ngu' tyucui ña'a chalyuu cha' ji'i y cui' Ndyosi, masi cha' cuxi ngua'ni ngu' judío bi'. La cui' jua'a ngua tso'o la cha' ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, masi ngua cuxi la chalyuu ji'i y cui' ngu' judío. Bi' cha' tlyu tsa cha' tso'o caca, nu lo'o xcutsa'a Ni tyiquee cua ña'a ca ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' tso'o nu ji'i Jesús.

¹³ Lo'o cu'ma ngu' xa' tsu' ni, nti' na' ta na' xi cha' lo'o ma. Y cui' Ndyosi laca nu ngusubi 'na, cha' tsa'a na' ta na' cha' ji'i Jesús lo'o cu'ma nu ndi'i ma' xa' tsu'. Nchcui' na' lo'o cu'ma jua'a, xqui'ya cha' ndulo tsa cña nu nda Ni 'na. ¹⁴ Nti' tsa na' cha' lo'o xi ngu' judío ty a'na' jña ngu' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ta Ni la cui' ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma' ji'i ngu' judío bi', cha' caca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi'. ¹⁵ Nu lo'o ngulaya' Ni ji'i ngu' judío, li' ngua'ni Ni cha' caca stu'ba cha' ji'i y cui' Ni lo'o ngu' xa' tsu'. Tso'o la tsya' ti caca cha' lo'o quiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu' judío chaca quiya', cha' li' caca ji'i lcaa ñati ñi'ya laca si xa' ta Ni chalyuu ji'i ñati nu cua ngujui. ¹⁶ Cuentya ji'i ngu' judío ni, na ji'i y cui' Ndyosi laca sca

xlyá nu ndya' tya clyo, lo'o li' si cua nda ngu' tsa lo cua ji'i Ni, na ji'i ycui' Ni laca ña'q tsaca ngulu' scua xlyá bi'. La cui' jua'a laca lo'o sca yaca nu ndyataa ngu' cha' caca cuentya ji'i ycui' Ndyosi; lo'o caluu yaca bi', lo'o cuentya ji'i ycui' Ni caca lcaa sta' yaca bi'. Ndi'ya ndyu'u tyucuaa cha' bi', cha' ñi'ya ngua jyo'o Abraham ñati ji'i ycui' Ndyosi cha' ngusñi yu cha' ji'i Ni, jua'a laca lcaa ñati chalyuu ñati ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni.

¹⁷ Laca ngu' judío ñi'ya si laca ngu' sca yaca cuiñii, sca yaca olivo ni. Na cua ngusi'yu ycui' Ndyosi ji'i tyuu tya'a sta' yaca bi', ngulotsu' Ni ji'i sta' yaca bi' li'; pana juani la cui' ca su ngutucua sta' yaca bi' nquicha', ndacua ngusca' Ni tyuu tya'a sta' yaca quixi', cha' xñi ca'a sta' yaca quixi' bi' ji'i yaca cuiñii bi'. Ñi'ya laca sta' yaca quixi', jua'a laca cu'ma ngu' xa' tsu', cha' cua ngujui la cui' cha' tso'o ji'i ma, ña'q cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' judío. Laca ma ñi'ya laca si sca ti suu yaca laca ma lo'o ngu' judío, si sca ti si'ye laca ma lo'o ngu' bi'. ¹⁸ Bi' cha' ná tso'o laca si culacua ti' ma cha' tso'o la cu'ma, cuxi la ngu' judío, nu ngu' nu laca ñi'ya laca sta' ycui' yaca. Si jua'a nti' ma, tso'o la si tyi'u ti' ma cha' si'i cu'ma nu ndyu'ni cu'ú ma ji'i suu yaca bi', la cui' suu bi' laca nu nda cha' tso'o ji'i cu'ma.

¹⁹ Ná tyiquee' ñacui ma 'na: "Ca su ngusi'yu Ni ji'i sta' yaca bi', ca bi' ngujui su xñi ca'a ya ji'i yaca olivo bi'", ñacui ma. ²⁰ Chañi cha' ji'i ma. Pana ndi'ya laca cha': cua ngulotsu' ycui' Ndyosi ji'i ngu' judío ji'i yaca bi', xqui'ya cha' ná ngusñi ngu' cha' ji'i Ni; pana cu'ma ni, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ni, bi' ti cha' cua ngujui chacuayá' ji'i ma cha' xñi ca'a ma ji'i yaca bi' ca su ntucua ma juani. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o ngu' judío bi'. Culacua tso'o ti' ma xi. ²¹ Ná ngua'ni ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu' judío, ngu' nu laca sta' ycui' yaca bi'; ngusi'yu cu' Ni ji'i sta'

bi'. Lo'o jua'a ná cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i cu'ma, si jua'a xtyanu ma ji'i ycui' Ni. ²² Cui'ya ma cuentya lacua, cha' taca ji'i Ni cua'ni tso'o Ni lo'o ñati, lo'o jua'a xa' tyempo taca ji'i Ni cua'ni tyaala Ni ji'i ñati, si jua'a nti' Ni. Tyaala tsa ngua'ni Ni lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i ycui' Ni; lo'o jua'a tso'o ti cua'ni Ni lo'o cu'ma, si ña'q ti taquiya' ma ji'i Ni nu ndyu'ni tsa cha' tso'o lo'o ma. Si nga'aa taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' Ni, la cui' jua'a culaya' Ni ji'i ma li'. ²³ Pana xa' quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' judío, si xcutsa'a ngu' bi' cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu', si taquiya' ngu' ji'i ycui' Ni chaca quiya'. Li' xñi ca'a ngu' ji'i suu yaca bi' chaca quiya', la cui' se'i bi' su ngutucua ngu'; taca ji'i ycui' Ndyosi sta tso'o Ni ji'i ngu' judío chaca quiya' ca la cui' su tso'o su ngutucua ngu' clyo. ²⁴ Ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' judío cua sa'ni la. Na cua ngulotsu' ti Ni ji'i ma ca su ngutucua ma lo sca suu yaca quixi'; li' cua ngusca' Ni ji'i ma, cha' xñi ca'a ma ji'i suu yaca cuiñii bi'. Pana si'i jua'a ndyaluu yaca bi' clyo. Lo'o nu ngu' judío ni, ná tlyu cña masi xa' sca' Ni ji'i ngu' lo la cui' suu yaca su ngutucua ngu' tya clyo; yala ti xñi ca'a ngu' ji'i suu yaca bi' chaca quiya', cha' sta' ycui' yaca bi' laca ngu'.

Lo'o cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ngu' judío

²⁵ Cu'ma ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' tucui re, sca cha' ji'i ycui' Ndyosi nu ntsu'u cuatsi' ti nquicha'; lo'o caca cuayá' ti' ma cha' re, nga'aa chcui' ma cha' tyixi lo'o ngu' judío li!. Ndi'ya laca cha': Quiña'a tsa tya'a ngu' judío ntsu'u nu ndyacu' hique ngu' tsiya' ti, cha' ná caca cuna ngu' cha' ji'i Jesús; ña'q cuayá' nu tye cuna lcaa ngu' xa' tsu' nu nga'a cha' xñi cha' ji'i Jesús, ²⁶ li' cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' nu chañi ca tya'a ñati ji'i Israel. Ndi'ya nscua cha' lo quityi cusu':

Tya'a nu cua'ni lyaá ji'i mä, nde quichi
Sión bi' tyu'u yu cäa yu.
Culotsu' yu bi' lcaa cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i ngu' Israel tya'a yu,
²⁷ lo'o li' cuityi na' lcaa qui'ya nu
ntsu'u ji'i ngu' bi', nacui y cui'
Ndyosi.
Li' tyu'u tucua cha' nu nguxquiñi na'
lo'o ngu' bi' nu ngua sa'ni.
Jua'a nchcui' quityi.

²⁸ Tya'a cusüü y cui' Ndyosi laca
ngu' judío juani, xqui'ya cha' ná jlya
ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngua'ni
lyaa Ni ji'i ngu'; bi' cha' cua ngujui
la xi tyempo ji'i cu'mä ngu' xa' tsu',
cha' xñi mä cha' ji'i Jesucristo xqui'ya
ngu' judío. Pana ña'a ti tyu ntsu'u tsa
tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu'
bi', xqui'ya cha' cua ngusubi Ni ji'i
jyo'o cusu' ji'i ngu' bi' tya clyo cha'
caca ngu' ñati ji'i Ni. ²⁹ Ná tya'achu'
y cui' Ni ji'i sca cha' nu cua nda Ni lo'o
na, ná culaya' Ni ji'i sca ñati nu ntsu'u
cha' ji'i lo'o y cui' Ni. ³⁰ Lo'o jua'a
cu'mä, ná ndaquiya' mä cha' ji'i y cui'
Ndyosi cua sa'ni la; pana tya'na ti' Ni
ña'a Ni ji'i mä nu lo'o nga'aa jlya ti'
ngu' judío ji'i Ni. ³¹ Masi ná ndaquiya'
ngu' judío bi' ji'i y cui' Ndyosi juani,
pana la cui' jua'a cua'ni tya'na ti' y cui'
Ndyosi ji'i ngu' bi' ca nde loo la, ñi'ya
nu ndu'ni tya'na ti' Ni ji'i mä. ³² Sca
ti cuayá' nguxtyanu Ni ji'i lcaa ñati
chalyuu cha' ná taquiya' ngu' ji'i y cui'
Ni, si jua'a nti' ngu', cha' jua'a ná
ntaja'a ngu' taquiya' ngu' ji'i Ni tsiya'
ti. Pana tiya' la li' caca ji'i y cui' Ni
cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ngu' lo'o clyana
ngu' ji'i Ni chaca quiya'.

³³ Tlyu tsa cha' tso'o ndyu'u ca slo
y cui' Ndyosi; lcaa cha' nchca cuayá'
ti' Ni, lcaa cha' jlo ti' y cui' Ni. Sca ti
y cui' Ndyosi jlo ti' na ca laca nu lijya
nde loo la, sca ti y cui' Ndyosi jlo ti'
na laca nu ndu'ni y cui' Ni. Ndi'ya
cha' nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i
cha' bi'; ³⁴ "¿Tilaca caca cuayá' ti' ñi'ya
laca cha' nu ca'ya hique y cui' Ni? ¿Ha
ntsu'u ñati nu nchca ji'i ta sca cuij lo'o
y cui' Ndyosi? ³⁵ Ná caja ñi'ya nu ta na
sca na nu jña y cui' Ni, cha' tiya' la tya

Ni caya' ji'i ji'ná." ³⁶ Lcaa na nu ntsu'u
chalyuu, na ji'i y cui' Ndyosi laca bi',
cha' cua ngüiñá y cui' Ni lcaa na, cha'
caca bi' cña ji'i Ni. Nga'aa caca tye
cha' cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi.
Lo'o jua'a chañi tsa cha' bi'.

12

*Ta na tyucui ña'a na ji'i y cui' Ndyosi
cha' xcui' na tyi'i na chalyuu cuentya
ji'i Ni*

¹ Cu'mä ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na
lo'o Cristo, xqui'ya cha' lye tsa ndu'ni
tya'na ti' Ni ji'na, bi' cha' nchcui' na'
lo'o mä juani. Ta mä tyucui ña'a mä
ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua'ni mä cua
ña'a ca cña nu nti' Ni cha' cua'ni mä
nde chalyuu; ta mä tyucui ña'a mä
ji'i Ni cha' xcui' na tyi'i mä chalyuu
cuentya ji'i y cui' Ni, cha' laca mä ñi'ya
nti' sca mstä lu'ú ti. La cui' jua'a
nti' y cui' Ndyosi, cha' laca mä ñati ji'i
Ni. Na cua laca ntsu'u cha' cua'ni
mä jua'a. ² Nga'aa ta mä tyempo cha'
tatsaa ngu' ji'i mä cha' cua'ni mä cha'
cuxi; xa' ña'a tyi'i mä chalyuu juani,
cha' cua nchcutsa'a Ni lcaa cha' nu
ntsu'u ne'cresiya ji'i mä. Bi' cha' caca
cuayá' ti' mä cua ña'a ca cña nu nti'
y cui' Ndyosi cha' cua'ni mä: ña'a cña
laca nu tso'o la cha' cua'ni mä, ñi'ya
cña nu ndiya la ti' y cui' Ndyosi ji'i,
ña'a cña nu tylu'u tso'o la ji'i mä su cua
ndye cha' bi'; lcaa cha' bi' caca cuayá'
ti' mä li'.

³ Tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni y cui'
Ndyosi lo'o na', nu lo'o nda Ni cña
jna'; bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o mä
juani, cha' nga'aa cua'ni tyucuaa ti'
mä lo'o xa' ñati. Nga'aa cha' culacua ti'
mä cha' lcaa cña nu cua nchca ji'i mä
juani, Cristo ngua'ni cha' caca ji'i mä,
nu lo'o ngusñi mä cha' ji'i Ni. ⁴ Tyu'u
tsa tya'a tyijyä ntsu'u laja cuaña'scaa
na, pana scaa cña ntsu'u ji'i scaa tyi'
jyä bi'. ⁵ Lo'o jua'a laca na, lcaa tya'a
na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha'
masi tyüü tsa ngu' tya'a na, pana sca
ti taju ñati laca na lo'o tya'a na; sca ti
ñati laca tsaca na, pana lcaa na stu'ba
ti ntsu'u cha' ji'na lo'o tya'a na.

6 Xi xa' la cña nchca cua'ni sa scaana, ña'q cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni scaa na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a mä nu nchca ji'i ngu' chcui' ngu' sca cha' nu nti' y cui' Ndyosi ta Ni lo'o mä, bi' cña cua'ni ngu' lacua. La cui' ñi'ya nduna ngu' bi' cha' nu nda y cui' Ndyosi, ñi'ya ngusñi ngu' cha' bi', la cui' jua'q a ta ngu' cha' bi' lo'o mä. **7** Lo'o nchca ji'i tsaca mä xtyucua ma ji'i tya'a mä, tyucui tyiquee mä xtyucua mä ji'i ngu' bi' lacua. Lo'o nchca ji'i tsaca mä culu'u mä cha' liñi ji'i tya'a mä, tyucui tyiquee mä culu'u mä cha' bi' ji'i ngu' lacua. **8** Nu lo'o ta mä sca cuij cuentya ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu', tyucui tyiquee mä ta mä cha' bi' lacua. Nu lo'o ta mä cha' xlyabe ji'i ngu', tyucui tyiquee mä ta mä cha' tso'o ji'i ngu' lacua. Si laca mä loo ji'i ngu' tya'a mä, cui'ya mä cuentya cha' tso'o ti cua'ni mä lacua. Nu lo'o cua'ni tya'na ti' mä ji'i ngu', tso'o ti caca tyiquee mä laja lo'o cua'ni mä cña bi' cuentya ji'i ngu' li'.

Ni'ya nu tso'o la tyi'i na chalyuu si ñati ji'i y cui' Ndyosi laca na

9 Cua'ni mä cha' tso'o tsa caca tyiquee mä ña'q mä ji'i xa' la ñati, cha' si'i sca cha' nu nda ti mä laca bi', nu lo'o chcui' tso'o mä lo'o ngu', masi lo'o cua'ni mä cha' tso'o lo'o ngu'. Nga'aa taquiya' mä ji'i cha' cuxi, tyucui tyiquee mä clyana mä ji'i cha' tso'o. **10** Ndi'ya caca tyiquee mä ña'q mä ji'i ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i mä lo'o Cristo: caca ñi'ya si laca ngu' bi' tya'a ngula mä tsiya' ti; bi' cha' cua'ni chi mä loo tya'a mä, xti ti cha' tyu'u tyiquee y cui' ca mä li'.

11 Ná cua'ni taja mä lo'o cua'ni mä cña ji'i y cui' Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ca ne' cresiya ji'i mä, bi' cha' caca tlyu tyiquee mä cha' cua'ni la mä cña bi'.

12 Ndu'ni cha' tso'o tsa caca tyiquee mä lo'o jatya mä ji'i y cui' Ndyosi cha' caa Ni cua'ni lyaá Ni ji'i mä. Ná xtyanu mä ji'i cha' bi', masi ti'i tsa

xcube' ngu' ji'i mä su ndi'i mä chalyuu. Lcaa tsä chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi Sti na.

13 Nu lo'o lyiji sca na ji'i sca ngu' tya'a ngusñi mä cha' ji'i Cristo, nga'a cha' tya'be cha' tso'o nu ntsu'u ji'i y cui' ca mä, cha' ta mä na ji'i ngu' bi', na laca nu lyiji ji'i ngu'. Lcaa tyempo ta mä to' tyi mä cha' tyi'i ñati nu lijyati.

14 Chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i ñati nu ndyu'ni lya' ti' ji'i mä; pana ná jña mä cha' tyanu yabe' ji'i ngu' bi', masi xcui' cha' tso'o ti jña mä cuentya ji'i ngu' bi'.

15 Cua'ni chaa ti' mä lo'o xa' ñati, nu lo'o ña'q mä ji'i ngu' cha' chaa ti' ngu' ndi'i ngu'; lo'o jua'a tso'o si caca xñi'i ti' mä lo'o ngu', nu lo'o ña'q mä cha' xñi'i ti' ti' ngu' ndi'i ngu'. Cua'ni mä cha' caca stu'ba tyiquee mä lo'o xa' ñati.

16 Sca ti cha' chcui' mä lo'o lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i mä lo'o Jesuscristo; ná cua'ni tyucuaa ti' mä lo'o ngu' ti' tya'a mä, tso'o ti chcui' mä lo'o ngu' bi'. Stu'ba ti tya'a mä lo'o ngu' bi', ná culacua ti' mä cha' nchca la ji'i y cui' ca mä.

17 Nu lo'o cuxi ti cua'ni ngu' lo'o mä, ná tya mä cha' cuxi ji'i ngu' chaca quiya'; clyana mä sca cña tso'o nu caca cua'ni mä cuentya ji'i ngu', cha' jua'q ña'q tsa ñati ji'na. **18** Cua'ni mä cha' cajá ñi'ya tyi'i tso'o ti mä lo'o lcaa ñati, cha' ná caja tya'a cusu mä. **19** Cu'mä tya'a tso'o na', ni sca quiya' ná xtyacui mä cha' cuxi ji'i ngu' nu cua'ni lya' ti' ji'i mä, masi ta mä tyempo ji'i y cui' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'i ngu' bi'. Tso'o la jua'a. La cui' jua'q ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'ya: "Cña 'na laca cha' caca ñasi' na' ji'i ngu', cha' ta na' nu ti'i ji'i ngu', nacui Ni". Bi' laca cha' liñi nu nda y cui' nu Xu'na na lo'o na.

20 Lo'o jua'a tya nda Ni xi xa' la cha': "Nu lo'o ngujui jbi'ñia ji'i tya'a cusu mä", nacui Ni, "tso'o la si ta mä na cacu ngu' bi'; nu lo'o nguityi tsa tya'a cusu mä hitya, ta mä na co'o ngu' li'. Jua'a ta mä sca cha' tyuju'u ti' ji'i

ngu'." Jua'a cha' nscua lo quityi. ²¹ Bi' cha' nga'aa ta mä tyempo ji'i nu cuxi cha' cua'ni bi' ngana ji'i mä. Juani taca tyijiloo mä ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' xcui' cha' tso'o ndyu'ni mä.

13

¹ Lcaa cu'mä ngu' tya'a na, nga'a cha' taquiya' mä ji'i ngu' nu laca cña. Ycui' Ndyosi laca nu cua nda chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' caca ngu' loo ji'na; ná ntsu'u chaca nu taca ta chacuayá' bi' ji'i ngu'. ² Bi' cha' lacua, nu lo'o xuu tya'a na lo'o ngu' nu laca cña, laca ñi'ya si nxuu na lo'o ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ni ngusta Ni ji'i ngu' bi' cha' caca ngu' loo ji'na. Si jua'a xuu tya'a na lo'o ngu', caja ñi'ya nu xcube' ngu' ji'na li'; ³ pana ná caca xcutsii ngu' nu laca loo ji'na si cña tso'o ti ndyu'ni na, sca ti ji'i ngu' xña'a xcutsii ngu' bi'. Si chañi cha' nti' mä cha' ná cutsii mä ji'i ngu' nu laca cña, xcui' cha' tso'o ti cua'ni ma li'. Ná tyiquee' lo'o ngu' nu laca cña bi' cua'ni chì ngu' loo mä, si jua'a xcui' cha' tso'o ti ndu'ni mä. ⁴ Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi laca ngu' bi' loo ji'na, cha' taca xtyucua ngu' ji'na; pana si cua'ni mä cha' cuxi, li' ntsu'u cha' cutsii mä, cha' ntsu'u chacuayá' xcube' ngu' bi' ji'i mä li'. Chacuayá' ji'i Ni laca ngu' bi' loo ji'na lacua, cuentya ji'i Ni nchcube' ngu' ji'i ngu' cuxi; ⁵ bi' cha' ntsu'u cha' taquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi'. Xcube' ngu' bi' ji'na si ná taquiya' na ji'i ngu'. Lo'o jua'a jlo ti' na cha' nga'a cha' taquiya' na ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' liñi nu ntsu'u hique scaa na. ⁶ La cui' jua'a sca cha' tso'o laca si tya mä lcaa cñi cña loo nu jña ngu' bi' ji'i mä, cha' msu ji'i ycui' Ndyosi laca ngu' nu laca cña bi', cha' bi' laca cña nu nda Ni ji'i ngu' bi', cha' cua'ni ngu' nde chalyuu.

⁷ Tya mä ji'i ngu' laca cña lcaa na nu ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' cha' jña ngu' ji'i mä. Ná tyacui mä cñi cña loo, ni ná tyacui mä cñi ji'i sca cña nu cua ngua'ni ngu'; tya mä caya' bi' ji'i ngu'. Lo'o jua'a cua'ni tlyu mä ji'i

ngu' bi', cua'ni chì mä loo ngu', tucuá mä cña ji'i ngu' bi'. ⁸ Nga'aa su'ba ma tane' hichu' mä. Sca lo ti cña lyiji cha' cua'ni mä lo'o xa' ñati, cha' tso'o tsa cua'ni mä ña'a mä ji'i ngu'; cua laca ndyu'ni mä lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä. ⁹ Tyuu lo cña ngulo Ni ji'i ñati nu lo'o nda Ni cha' lo'o Moisés nu ngua sa'ní; ndi'ya nacui Ni: "Ná tyu'u cha' ji'i mä lo'o clyo'o xa' ñati", nacui Ni. "Ná cujuui mä ji'i tya'a ñati mä. Ná cuaana mä na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä. Ná tyacui ti' mä na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä", nacui Ni. Sca ti cuayá' ndyu'u lcaa cha' bi' lo'o chaca cha' nu nchcui' quityi re: "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' mä ji'i tya'a ñati mä, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' mä ji'i ycui' ca mä", nacui Ni. ¹⁰ Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na jua'a, ná taca cua'ni na cha' cuxi lo'o ngu' bi' li'. Bi' cha' na cua ndye ndyu'ni na lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu lo'o cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu'.

¹¹ Cua'ni mä cha' tyi'u ti' mä lcaa cha' bi'. Cua jlo ti' mä cha' cua ndyalaa hora cha' clyana na ji'i ycui' Ndyosi; bi' cha' juani que ti' mä lacua, cha' tii ti' mä tyi'i mä chalyuu. Cua tyaq ti ycui' Jesús cha' cua'ni lyaá Ni ji'na, cha' cäqui'ya Ni ji'na. Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesús tya clyo, li' ngua ti' na cha' tya lyiji tsa tyalaa tsä bi' cha' tyaq ycui' Jesús; pana juani cua ngulala ti tyalaa tsä bi'. ¹² Ñi'ya laca chalyuu talya, jua'a laca lo'o ndi'i na chalyuu, xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana juani cua tye ti talya bi', cua tyaq ti Cristo cha' culotsu' Ni cha' cuxi bi'. Li' caca chalyuu ji'na ñi'ya si cua nguxee tso'o, cha' lubii tsa xee caca li'. Bi' cha' nga'a cha' xtyanu na ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu', cha' cuxitsa tyiquee ngu' nu ndya'a chalyuu talya bi'. Cua'ni cho'o na tyucui ña'a na, cha' nguula tsa cua'ni na cña cuentya ji'i Cristo nde chalyuu, ñi'ya si laca na sendaru ji'i Cristo. ¹³ Clyana na ñi'ya caca tyl'i

tso'o ti na lo'o ñati, ñi'yä si laca na ñati nu xcui' ndya'a ndacuä ti su caca ña'a ñati ji'na. Li' ná tso'o laca si culiji na chalyuu ji'na jua'a ti lo'o ndya'a na cha' cu'bi na, masi xa' la juersa ji'na culiji na lo'o xcui' ndi'i ti na ta'a. Ná tso'o bi!. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' cua'ni suba' na lo'o xa' ñati, ná ntsu'u cha' clyana na xa' la cha' cuxi nu cua'ni na lo'o ñati; ni nga'aa clyana na cha' cusüü lo'o ngu', nga'aa cua'ni liye'ti' na ji'i ngu'. ¹⁴ Ta mä chacuayá' cha' caca loo ycui' Jesucristo nu Xu'na na ji'i tyucui ña'a mä; nga'aa taquiya' na ji'i lcaa lo cha' cuxi, cha' nu tiji' tsai' na ji'i xqui'ya cha' laca na ñati ti.

14

Nächcui' ngu' cha' cuxiji'xa'la ñati tya'nts u'cha'ji'i ngu'lo'o Cristo

¹ Tso'o ti chcui' ma lo'o sca ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, masi tya lyiji ca cuayá' tso'o ti' cha' bi'; ná xüü tya'a mä lo'o nu ñati bi' xqui'ya sca cha' nu ná nchca cuayá' tso'o ti'. ² Ntsu'u ñati nu jlya tsa ti' ji'i Cristo, bi' cha' ná ntsii ngu' cacu ngu' lcaa lo na. Xa' la ñati nu ná jlya tso'o ti' ji'i Cristo, ntsii ngu' bi' si cua'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya sca na cacu ngu'; bi' cha' ná ntaja'a ngu' bi' cacu ngu' cuaña'. Ndacu ngu' si'yu, ndacu ngu' cüü, ndacu ngu' caatya, tsa bi' ti na ndacu ngu' bi'. ³ Pana nu ngu' nu ná ntsii ndacu cuaña' ni, ná tso'o si xtyí lo'o ngu' ji'i xa' la tya'a ngu' nu ntsii cacu bi'. La cui' ti cha', nu ngu' nu ntsii cacu cuaña' bi', ná tso'o si chcui' cuxi ngu' bi' ji'i ngu' nu ndacu lcaa lo na nu nda ycui' Ndyosi cha' cacu na, cha' cua nda Ni chacuayá' ji'i ngu' cha' caca ngu' sñi' ycui' Ni.

⁴ Ná tso'o si chcui' cuxi mä ji'i xa' la ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni. Ycui' Ndyosi laca Xu'na ngu', si'i cuentya ji'i cu'mä laca ngu' bi'; cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca cña nu ndyu'ni ngu', si cha' tso'o ndyu'ni ngu', si cha' cuxi ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a ná tyacua cha' cuxi ji'i ngu' xqui'ya cha' bi', cha' lo'o ngu' bi' ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na; jua'a xtyucua Ni ji'i ngu',

cha' tyi'i tso'o ti ngu' chalyuu cuentya ji'i ycui' Ni.

⁵ Ntsu'u ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ndu'ni tacati ji'i sca tsa, ná ntsu'u cha' ji'i xa' la tsä cuentya ji'i ngu' bi'; xa' la ñati nchcui' cha' na ji'i ycui' Ndyosi laca lcaa tsä. Ta mä chacuayá' cua'ni scaa ñati tsa ña'a nu nclyacua ti' ycui' ca ngu'. ⁶ Si tacati tsa sca tsä cuentya ji'i tsaca ngu', bi' laca tsä nu nga'a cha' cua'ni chí ngu' bi' loo ycui' Ndyosi lacua; lo'o jua'a taca cua'ni chí nu xa' la ñati loo ycui' Ndyosi, masi ná ntsu'u cha' tacati ji'i ngu' lo'o tsä bi'. La cui' jua'a ndyu'u cha' lo'o ñati nu ná ntsii cacu cuaña' bi'; xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ná ntsii ngu' bi'. Ndyo ngu' xlya'be ji'i ycui' Ni lo'o ndacu ngu' ji'i. Lo'o nu ntsii cacu cuaña' bi' ni, la cui' ti xqui'ya ycui' Ndyosi ntsii ngu' cacu ngu' ji'i; lo'o ngu' bi' ndya ngu' xlya'be ji'i ycui' nu Xu'na na cha' nda Ni na cacu ngu'.

⁷ Ntsu'u cha' caca na cña ji'i Ni, masi tya lu'ú na, masi cajaa na. Si'i cha' ji'i ycui' ti na ndi'i na chalyuu, si'i cha' ji'i ycui' ti na cajaa na; ⁸ cha' caca na cña ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ndi'i na lo yuu chalyuu. Nu lo'o ntsu'u cha' cajaa na, cha' ji'i Ni laca li', cha' na ji'i ycui' Ni laca na, masi tya lu'ú na, masi cua ngujuii na. ⁹ Cua ngujuii Cristo, lo'o jua'a cua ndyu'ú Cristo chaca quiya', cha' ca cuayá' ti' lcaa ngu' cha' ycui' Ndyosi laca Xu'na lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i Ni nu lo'o nguti'i ngu' chalyuu. Lo'o jua'a ycui' Ni laca Xu'na ñati nu jlya ti' ji'i Ni nde chalyuu juani.

¹⁰ Ñati ji'i Cristo laca cua ña'a ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni, bi' cha' ná nga'a cha' chcui' cuxi mä ji'i cña nu ndu'ni scaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ná chcui' cuxi mä ji'i ngu' bi', ñi'yä nu ngua'ni ma tya tsubi' la; ntsu'u cha' tyalaa tsä bi' lo'o tyaa lcaa tya'a na ca su ntucua ycui' Ndyosi. Nde loo ycui' Ni tsatu na li', cha' cua'ni cuayá' Ni ji'na. ¹¹ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nacui' ycui' Ndyosi ndi'ya:

Ycui' Ndyosi lu'ú laca na', nacui Ni,
 nga'a cha' tyatu sti' lcaa ñati
 nde loo su ntucua na',
 cha' chcui' liñi ngu' lo'o tya'a ñati cha'
 laca na' ycui' Ndyosi Sti ngu'.
12 Bi' cha' lacua, lcaa na lo'o tya'a
 na nga'a cha' xacui na cha' ji'i ycui'
 Ndyosi lo'o tyalaa tsä bi', lcaa cha'
 ñi'ya nu ngua'ni scaa na lo'o ñaa na
 chalyuu.

*Ná ta ngu' tyempo ji'i tya'a ngu'
 cha' tya'achu' ngu' ji'i Jesús*

13 Nga'aa chcui' cuxi ma ji'i cña nu
 ndyu'ni scaa ngu' tya'a ngusñi ma
 cha' ji'i Jesús lacua. Ndi'ya cua'ni ma
 juani: nga'aa ta ma tyempo ji'i ngu'
 tya'a ma cha' cua'ni ngu' cha' cuxi
 xqui'ya cu'ma. **14** Cua nchcui' Cristo
 lo'o na', cua jlo ti' na' cha' ni sca na
 cuxi ná nda ycui' Ndyosi cha' cacu
 ñati; lcaa na nu ndacu ñati chalyuu,
 na tso'o laca bi'. Pana ntsu'u ñati nu
 ná nchca cacu sca na, xqui'ya cha' nti'
 ti ngu' cha' na cuxi laca bi'; cuxi tsa
 laca na bi' cuentya ji'i ngu' bi' si cacu
 ngu' ji'i li'. **15** Lo'o ngu' tya'a ntsu'u
 cha' ji'i ma lo'o Jesús ni, si ña'a ngu'
 cha' ndyacu ma sca na nu ná ntsu'u
 chacuayá' cacu ycui' ngu', nti' ngu',
 chiya'a culacua ti' ngu' bi' li'; ñi'ya
 laca si ná tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a
 ma ji'i ngu', bi' cha' ndyacu ma na
 bi' culacua ti' ngu'. Ná tso'o jua'a.
 Ná ntsu'u chacuayá' ji'i ma cacu ma
 na laca nu nti' ti ma, si jua'a cua'ni
 ma cha' xtyanu ngu' tya'a ma cha'
 ji'i Cristo xqui'ya cha' ndyacu ma na
 bi'. Lo'o ngu' bi', laca ngu' cuentya
 ji'i ycui' Ndyosi; xqui'ya ngu' bi', bi'
 cha' ngujuii Cristo. **16** Masi ndi'i tso'o
 ti ma, ná nga'a cha' ta ma tyempo ji'i
 ngu' cha' chcui' ngu' cha' cuxi ji'i cña
 nu ndyu'ni ma xqui'ya cha' ndyacu
 ma na bi'. **17** Nu lo'o laca ycui' Ndyosi
 loo ji'na ni, ná ndulo tsa cha' ji'na
 cuentya ji'i sca na nu ndacu na, sca
 na nu co'o na; nu ndulo tsa ji'na laca
 cha' tyaq Xtyi'i ycui' Ndyosi tyanu ne'
 cresiya ji'na, cha' ca tso'o cresiya ji'na
 xqui'ya Jesús. Bi' cha' ti ti taca tyi'i
 tyiquee na chalyuu, taca ca chaa ti'

na xqui'ya ycui' Ndyosi; lcaa cha' bi'
 caca nu lo'o laca Ni loo ji'na. **18** Li'
 tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma,
 lo'o jua'a ñati chalyuu cua'ni ch'i ngu'
 loo ma, si cua'ni ma lcaa ña'a cña nu
 ngulu'u Cristo ji'na.

19 Tso'o lacua. Lcaa tya'a na nga'a
 cha' clyana na cua ña'a ca cha' nu
 cua'ni cha' caca tyi'i tso'o na lo'o tya'a
 ñati na, ña'a cha' nu cua'ni cha' xtyu
 cua na ji'i tya'a ñati na, cha' tso'o
 ti tyi'i na cuentya ji'i Cristo; **20** ná
 cua'ni ñu'u ma ji'i cña nu ndyu'ni
 ycui' Ndyosi xqui'ya sca na nu ndacu
 ma. Chañi cha' tso'o tsa laca lcaa na
 nu nda Ni cha' cacu ñati, pana caca
 cuxi na bi' cuentya ji'i ma, si ntsu'u
 ngu' nu xtyanu cha' ji'i Jesús xqui'ya
 cha' ndacu ma ji'i. **21** Tso'o la masi ná
 cacu ma cuaña' tsiya' ti, masi ná co'o
 ma lcui tsiya' ti, si nti' ma cha' cuxi
 laca na bi' cuentya ji'i tya'a ñati ma.
 Ni sca na ná cua'ni ma nu cua'ni cha'
 tya'achu' ngu' tya'a ma ji'i Jesús, cha'
 cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' quiñu'u
 cresiya ji'i ngu'. **22** Nu lo'o nti' ma cha'
 tso'o tsa cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca
 sca cña nu ndu'ni ma, masi ntsu'u
 ñati nu ná ndiya ti' cha' ndu'ni ma
 jua'a, tsiya' ti cua'ni ma cña bi' li' ca
 su nga'a ycui' ti ma, ca su ña'a sca ti
 ycui' Ndyosi ji'i ma. Tso'o tsa ntsu'u
 tyiquee ñati nu ngui'i ndu'ni jua'a, ná
 ntsu'u cha' culacua tsa ti' ngu' bi'; cua
 jlo ti' ngu' bi' cha' si'i cha' cuxi nu
 ndu'ni ngu'. **23** Pana ná tso'o ndyu'ni
 ñati lo'o ndyacu cuaña' si nti' ngu'
 cha' cuxi laca cha' bi' cuentya ji'i ycui'
 Ni; qui'ya laca ji'i ngu' bi', cha' si'i
 na tyucui tyiquee ngu' ndyacu ngu'
 cuaña' bi' li'. Lcaa cña nu ndyu'ni na
 cha' siya' ti tyiquee na, qui'ya ji'na
 laca bi'.

15

*Si'i xcui' cña ji'i ycui' ca na nu tyu'u
 tyiquee na*

1 Lcaa na nu nguula ti' tyiquee na
 xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo,
 ntsu'u cha' talo tyiquee na ji'i tya'a
 ngusñi na cha' ji'i Cristo nu tya lyiji
 xñi tso'o cha' bi'; ntsu'u cha' xtyucua

na ji'i ngu'. Si'i xcui' cña ji'i ycui' ca na nu nga'a cha' tyu'u tyiquee na ji'i; ² clyana na ñi'yä caca cha' caca tso'o ji'i ngu'a na nu nga'a cacua ti slo na. Xtyucua na ji'i ngu' bi', cha' tyatí la ti' tyiquee ngu' lo'o jlya ti' ngu' ji'i Cristo; ³ ñi'yä nu ngua'ni ycui' Cristo, ni sca cña ná ngua'ni yu cha' ji'i ti yu. Cua ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu', sca cha' nu nda yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ndi'yä: "Lcaa cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'u, cua ndyanu cha' bi' hichü' na'; yabe' nu ngusta ngu' jinu'u laca bi'". ⁴ Lcaa quityi nu nguscua jyo'o cusu' tya sa'ni la ni, nclyu'u quityi bi' ji'na ñi'yä nu caca jatya na ji'i sca cha' nu lijyä nde loo la; nda quityi cha' lo'o na ñi'yä xtyucua ycui' Ndyosi ji'na cha' talo tsa tyiquee na laja lo'o ndu ti' na ji'i Ni. ⁵ Lo'o jua'a cua nti' ya cha' xtyucua Ni ji'i cu'mä, la cui' nu sca ti ycui' Ndyosi nu nxtyucua ji'i lcaa na cha' talo tyiquee na, nu ndu'ni cha' ca tlyu tyiquee na. Xtyucua Ni ji'i cu'mä, cha' jua'a talo tyiquee ma' ji'i tya'a ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o Ni, cha' caca stu'ba tyiquee ma' lo'o tya'a ma' xqui'ya Jesucristo. ⁶ Lo'o ngua stu'ba cha' ji'i ma' lo'o tya'a ma', li' sca ti cha' taca tyu'u tyiquee ma', sca ti cha' taca tyu'u tu'ba ma' lo'o cua'ni tlyu ma' ji'i ycui' Ndyosi Sti na, nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na.

Nduna ngu' xa' tsu' cha' tso'o nu nda Jesús

⁷ Ñi'yä tso'o tsa nchcui' Cristo lo'o ma', jua'a nga'a cha' chcui' tso'o ma' lo'o tya'a ñati ma', cha' caja ñi'yä cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ña'a ngu' ji'i ma'. ⁸ Cua ñaa Cristo cha' cua'ni lyaá yu ji'i ngu' judío, ñi'yä nu ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'i ya sa'ni la; caca cuayá' ti' na jua'a cha' liñi tsa cha' nu nda Ni lo'o jyo'o cusu' bi'. ⁹ Ñaa nu Cristo bi', cha' jua'a caja ñi'yä nu cua'ni tlyu ngu' xa' tsu' ma' ji'i ycui' Ndyosi, cha' lo'o ji'i cu'mä cua'ni tya'na tsa ti' Ni, ñi'yä nu ndyu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu ndi'yä nchcui':

Cua'ni tlyu na' jinu'u laja ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ngua'ni lyaá nu'u ji'i ngu';

cula tu'ba na' jii jinu'u, cha' cua'ni chi na' loo nu'u, nacui jyo'o David.

¹⁰ Ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'yä: Cu'mä ngu' xa' tsu', stu'ba ti ca chaa ti' ma' lo'o lcaa ñati nu ngusubi ycui' Ndyosi ji'i, nacui jyo'o Moisés.

¹¹ Lo'o jua'a tya ntsu'u chaca cha' nu nchcui' ndi'yä:

Cua'ni tlyu lcaa ngu' xa' tsu' ji'i ycui' nu Xu'na na; lcaa ngu' cula tu'ba ngu' jii nu chcui' cha' ji'i lcaa cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ni, nacui jyo'o David.

¹² Lo'o jyo'o Isaías nguscua sca cha' lo quityi cusu' nu nacui ndi'yä:

Tyu'u tucua sca ñati tya'a ñati ji'i jyo'o Isaí, cña yu bi' lo yuu cha' caca yu loo ji'i ngu' xa' tsu'.

Ndu ti' ngu' xa' tsu' ji'i yu bi', cha' cua'ni lyaá yu ji'i ngu'.

Jua'a nchcui' quityi cusu' bi'.

¹³ Bi' cha' juani nti' na' cha' cua'ni Ni cha' xñi tso'o la ma' cha' ji'i ycui' Ni, cha' tso'o tsa caca tyiquee ma', cha' ti' ti taca tyi'i tyiquee ma' li'. Nu lo'o tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, li' nga'aa caca taja ti' na lo'o ntajatya na ji'i ycui' Ndyosi cha' cña Ni.

¹⁴ Cu'mä tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, nslo tsa na' ji'i ma' cha' tso'o tsa tyiquee ma'; tso'o tsa nchca cuayá' ti' ma' cha' ji'i Cristo, lo'o jua'a nchca tsa ji'i ma' ta ma' cuii lo'o ngu' tya'a ma'. ¹⁵ Cua nscua na' quityi re cha' cña ca su ndi'i ma'; ná ntsii na' tsiya' ti' cha' chcui' na' cha' bi' lo'o ma', cha' xñi tso'o la ma' cha' bi'. Ntsu'u chacuayá' cha' chcui' na' lo'o ma', cha' ycui' Ndyosi cua nda Ni cña bi' 'na, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na'. ¹⁶ Cua ngusubi ycui' Ndyosi 'na cha' cua'ni na' cña ji'i Jesucristo; cña bi' laca cha' tsa'a na' ta na' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' xa' tsu', lcaa su ndi'i ngu'.

Jua'a ndyu'ni na', cha' tyucui

tyiquee ngu' caca ngu' bi' ñat_i ji'_i ycui' Ndyosi xqui'ya cña nu cua'ni Xtyi'li ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'_i ngu'. Li' tyaja'a Ni quiñi cha' ji'_i Ni lo'o ngu' bi' xqui'ya na'.

¹⁷ Xqui'ya Jesucristo ntsu'u tsa cha' nu taca chcui' na' lo'o cu'maq nquicha'; taca chcui' na' ji'_i cña nu cua ngua'ni na' cuentya ji'_i ycui' Ndyosi, ni si'i cha' cua'ni tyucuua ti' na' lo'o ma laca si chcui' na' jua'a.

¹⁸ Pana tsā bi' ti cha' chcui' na' lo'o ma, cha' ji'_i cña nu ngua'ni Jesús, cha' caja ñi'yq nu taquiya' ngu' xa' tsu' ji'_i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. Si'i sca ti na' nu ngua'ni na' cña bi', pana Xtyi'li ycui' Ndyosi ngua'ni cña lo'o na' lo'o nchcui' na' lo'o ngu'. ¹⁹ Ngua'ni Ni cña tonu nu ná ca cua'ni ñat_i chalyuu, cha' cube ti' xa' ñat_i cha' ycui' Ndyosi laca nu ndyu'ni cña bi'. Jua'a ngua cha' cua ndya'a na' ndi'i na' ca loyuu tyijyu' la. Nguxana nánde quichi Jerusalén, ña'a cuayá' ndyalaa na' loyuu su cuentya Ilírico. Lcaa quichi su ndya'a na', quiñ'a tsa cha' tso'o ji'_i Cristo nda na' lo'o ngu' ña'a cuayá' nu ngua 'na. ²⁰ Lye tsa ndyu'ni cña ti' na', cha' tsā'a na' tsaana na' lcua ti quichi su bilya cuna ngu' cha' ji'_i Cristo. Bi' ti quichi ndyanu na' nclu'u na' cha' tso'o bi' ji'_i ngu', cha' ná nti' na' tyat_i yu'u na' lo'o cña nu ndyu'ni xa' tya'a ñat_i ji'_i Cristo. ²¹ Nti' na' cha' tyu'u tucua sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'yq:

Ca quichi su bilya chcui' ngu' cha' ji'_i ycui' Ndyosi lo'o ngu', ca bi' tyuloo tso'o ñat_i ji'_i ycui' Ndyosi;

ca su bilya cuna ngu' cha' ji'_i ycui' Ni, ca bi' ca cuayá' tso'o ti' ñat_i cha' ji'_i Ni.

Nti' tsa Pablo tsaa ca quichi Roma

²² Tyijyu' tsa ndya'a na', bi' cha' bilya caja ñi'yq nu caq na' ca su ndi'i ma, ²³ masi cua ngua tyuu yija nu ngua ti' na' cha' caq na' chcui' lo'o ma. Ca juani ngua laja 'na lijyaa, cha' nga'aa ntsu'u cña nu cua'ni na' ca nde; ²⁴ bi' cha' cua nti' na' cha' caa

na' tyi'_i na' xi ca su ndi'i ma, tyucuii su tsa'a nde España. Li' taca ta na' xi cha' lo'o ma. Nu lo'o ngua chaa xi ti' na lo'o tya'a na, li' taca chcui' salya' ma lo'o na', cha' xtyucua ma jna' tyucuii su tsa'a nde loo la. ²⁵⁻²⁶ Pana clyo la ntsu'u cha' tsa'a na' nde quichi Jerusalén. Nu ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ndi'i nde Macedonia, nu ndi'i nde Acaya ni, tso'o tsa tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'_i xa' ñat_i; bi' cha' cua nguxuti'i ngu' tsa ycu' cñi nu caca msta, cha' cua nti' ngu' xtyucua ngu' ji'_i ngu' ti'i tya'a na, nu ñat_i ji'_i Cristo nu ndi'i nde Jerusalén. Bi' cha' tsa'a na' tsaa lo'o na' ji'_i cñi bi' ca slo ngu' ti'i bi'. ²⁷ Chañi cha' tyucui tsa tyiquee ngu' bi' nda ngu' msta bi'. Taca ñacui na cha' ñi'yq laca si na ndacui ti ngu' bi' ji'_i tya'a ngu', jua'a laca cña nu ndyu'ni ngu' juani. Tya clyo ngu' judío laca nu cua nda cha' ji'_i Cristo lo'o ngu' xa' tsu'; xqui'ya cha' bi' ngua tso'o cresiya ji'_i ngu' cuentya ji'_i ycui' Ndyosi, masi ngu' xa' tsu' laca ngu'. Bi' cha' juani lo'o ngua ti'i nu ngu' judío bi', tso'o si xtyucua ngu' xa' tsu' ji'_i ngu' bi', cha' tya'a ñat_i ji'_i Cristo laca ngu'. ²⁸ Clyo cua'ni na' cha' xcua se'i ti cña bi', ña'a cuayá' nu cua nda na' cñi bi' ji'_i ngu'; li' xñi na' tyucuii tsa'a nde España. Pana laja tyucuii tyeje tacui na' ca su ndi'i cu'ma. ²⁹ Nu lo'o tyalaa na', li' jlo ti' na' cha' quiñ'a tsa cha' tso'o ji'_i Cristo ntsu'u cha' chcui' na' lo'o ma, cha' caja ñi'yq nu tyat_i la ti' tyiquee ma li'.

³⁰ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'_i ycui' Ndyosi, tyu'u cha' clyu ti' ji'_i ma lo'o na' xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' jua'a ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'_i tya'a ñat_i ma, xqui'ya cña nu ndyu'ni Xtyi'li ycui' Ni ne' cresiya ji'_i ma. Cua'ni ma cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o na', cha' lu'ba tsa chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya jna'. ³¹ Jña ma cha' clyu ti' ji'_i ycui' Ni, cha' clyaa na' ji'_i nu ngu' tyaala nu ná jlya ti' tsiya' ti cha' ji'_i Cristo, nu ngu' nu ndi'i nde Judea ni. Lo'o jua'a jña ma cha' ji'_i Ni cuentya ji'_i ñat_i ji'_i

y cui' Ndyosi nu ndi'i nde Jerusalén, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' tya'a na chcu'ngu'lo'o na', nu lo'o xñi ngu' mstā nu ta na' ji'i ngu'. ³² Lo'o jua'a jña mä cha' ji'i Ni, cha' tso'o ti caca tyiquee na' lo'o tyalaa na' ca su ndi'i mä, cha' xa' caca nguula ti' tyiquee na' nu lo'o tyi'i na' lo'o mä, si jua'a nti' Ni cha' caca. ³³ Xtyucua Ni ji'i lcaa cu'mä lacua, la cui' y cui' Ndyosi nu ndu'ni cha' ti ti tyi'i tyiquee na nde chalyuu. Chañi tsa cha' caca jua'a.

16

Nchcuicha' Pablo ji'i tyuu tya'a ñati ji'i Cristo

¹⁻² Lo'o tyalaa ma' Febe slo mä, chcu' tso'o mä lo'o ma' xqui'ya y cui' nu Xu'na na, ñi'yä nu nga'a cha' cua'ni mä, cha' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo laca ma' bi'. Tya'a na laca ma' Febe, ndyu'ni ma' cña cuentya ji'i taju ñati ji'i Cristo nu ndi'i quichi Cen-crea. Ta mä na nu lyiji ji'i ma' cusu' bi', cha' cua nguxtyucua tsa ma' ji'i quiña'a tsa ñati tya tsubi' la; lo'o jua'a na', cua nguxtyucua tsa ma' jna'.

³ Chcuicha' mä ji'i Priscila lo'o Aquila, tya'a ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo. ⁴ Cua tsubi' la hasta cua cajaa ti y cui' ngu' ngua cuentya jna', cha' ngua'ni lyaá ngu' jna' lo'o ntsu'u na' sca su cuxi tsa. Lo'o y cui' na' ndya na' xlyabe ji'i ngu' bi'; jua'a lcaa tya'a ngu' xa' tsu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo nde quichi tyijyu' la, jua'a nti' ngu', cha' ta ngu' tsaa xlyabe ji'i ngu' bi'. ⁵ Cuati chcuicha' mä ji'i lcaa ñati ji'i Cristo nu ndyu'u ti'i ca toni'i ji'i nu Aquila bi'. Lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Epeneto tya'a tso'o na', ngu' Asia nu clyo ngusñi cha' ji'i Cristo laca yu bi'. ⁶ Jua'a chcuicha' mä ji'i María, cha' ngua'ni tsa ma' cña cuentya ji'i mä. ⁷ Lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Andrónico lo'o Junias tya'a quichi tyi na', tya'a ngutu'u na' ni'i chcu'a. Tyucuaa ngu' bi' laca ngu' ñati nu cua nda Cristo ji'i ndyaa, cha' ta ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' nu cua tyijyu' la; nguula tsa cña nu ngua'ni

ngu' cuentya ji'i nu Xu'na na. Pana yala la ngusñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús, lo'o li' tiya' la ngusñi na' cha' bi'.

⁸ Lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i lcaa ngu' tya'a nscua xtañi ngu' lo quityi re: ji'i Amplias, cha' tyaca'a tsa yu 'na xqui'ya y cui' nu Xu'na na; ⁹ lo'o jua'a ji'i Urbano, tya'a ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo; jua'a ji'i Estaquis, la cui' jua'a tyaca'a tsa yu 'na; ¹⁰ jua'a ji'i Apeles, cha' cua jlo ti' na cha' ngusñi tso'o yu cha' ji'i Cristo xqui'ya lcaa cña nu ngua ji'i yu cuentya ji'i Cristo; jua'a ji'i lcaa ngu' tya'a Aristóbulo; ¹¹ jua'a ji'i Herodión tya'a quichi tynä'; jua'a ji'i lcaa ngu' tya'a Narciso nu jlya ti' ji'i y cui' nu Xu'na na; ¹² jua'a ji'i Trifena lo'o Trifosa, nu ndyu'ni tsa cña ji'i y cui' nu Xu'na na; jua'a ji'i Pérsida tya'a tso'o na', cha' quiña'a tsa cña tso'o ji'i y cui' nu Xu'na na ngua'ni ma' bi'; ¹³ lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Rufo, sca ñati ji'i Cristo nu tso'o tsa cha' nchcu'i ngu' ji'i; lo'o jua'a ji'i xtya'a Rufo, nu nguna'asii tsa jna' ñi'yä si laca ma' xtya'a na'; ¹⁴ lo'o jua'a ji'i Asínrito, ji'i Flegonte, ji'i Hermas, ji'i Patrobas, ji'i Hermes, lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ñati ji'i Cristo nu ndyu'u ti'i ca slo ngu' bi'; ¹⁵ lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Filólogo, ji'i Julia, ji'i Nereo, ji'i nu cuna'a tya'a ngula yu, ji'i Olimpas; lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ngu' nu stu'ba ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo. Nti' na' cha' chcuicha' mä ji'i lcaa ñati bi' cuentya jna'.

¹⁶ Nu lo'o chcuicha' mä ji'i tya'a ma, tyucui tyiquee mä quityi mä ji'i tya'a mä chacuayá ji'i Cristo. Lcaa taju ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ca nde, cua nti' ngu' chcuicha' mä ji'i lcaa ñati bi' cuentya jna'.

¹⁷ Cu'mä tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, lye chcu' na' lo'o mä juani, cha' tii ti ti' tyi'i mä xi, cha' ná tyu'u tucua ñati nu ta cha' cusuu ji'i mä lo'o tya'a mä, cha' ná tacu' loo ngu' bi' cha' liñi ji'i Cristo nu cua ndyu'na mä. Ná xñi mä cha' ji'i ngu' bi', ¹⁸ cha' si'i cña ji'i Cristo laca bi', si xa' la cha' nchcu'i ngu' lo'o mä. Ndu'ni ngu' bi' lcaa cha'

cuxi nu nclyacua ti' ycui' ngu' cha' cua'ni ngu'. Lo'o jua'a ndyu'ni ngu' cha' quichí yaa cha' hique ngu' ti'i, cha' tso'o tsa ndañi cha' nu nda ngu', cha' tajua' ti nchcui' ngu'. ¹⁹ Pana nu cu'maq ni, tso'o tsa nchcui' ñati cha' ji'i ma lcaa quichí, cha' tso'o tsa ndaquiya' ma cha' ji'i Cristo. Tso'o tsa nti' na' ña'a na' ji'i ma lo'o nduna na' cha' bi'; cua nti' na' cha' yala ti tyatí ti' ma cha' cua'ni ma cua ña'a ca cha' tso'o, cha' na' tyatí ti' ma tsiya' ti cha' cua'ni ma ni sca cha' cuxi. ²⁰ Ná tyuuu tsaq lyiji cha' cua'ni tye ycui' Ndyosi ji'i nu xña'a, cha' nga'aa tyaca' cña cuxi nu ndu'ni nu xña'a bi' tsiya' ti. Cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma, ñi'ya ntsu'u tyiquee ycui' Ni; lo'o jua'a ña'a ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa tya'a ma.

²¹ Lo'o Timoteo tya'a ndya'a na' cña, lo'o Lucio, lo'o Jasón, lo'o Sosípater ngu' tya'a quichí tyi na', cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i ma.

²² Cuati lo'o na', scararu ji'i Pablo laca na' lo'o nscua ya quityi re, Tercio naa na'; lo'o na', nti' na' chcuicha' na' ji'i ma chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na.

²³ Lo'o yu Gayo nda yu cha' lo'o na' cha' chcuicha' na' ji'i ma; la cui' to' tysi yu nda yu su tysi'i na', jua'a nda yu toni'i ji'i yu su tysi'u ti'i ña'a taju ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo re. Cuati lo'o Erasto nu laca loo ji'i cña quichí re, nti' yu chcuicha' yu ji'i ma; la cui' ti cha' nti' Cuarto, yu tya'a na.

²⁴ Bi' cha' lacua, xtyucua ycui' Jesucristo nu Xu'na na ji'i lcaa ma lo'o tya'a ma, ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma; jua'a nti' na cha' caca.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

²⁵ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi lacua. Taca ji'i Ni ta Ni juersa ji'i ma, cha' tysi'i ma ñi'ya nu nga'a cha' tysi'i ti na chalyuu, si xña tso'o na cha' ji'i Jesús. Cha' tso'o ji'i la cui' Jesucristo, bi' laca cha' nu nda na' lo'o ngu', masi tysi'u tsa siyento yijá ntsu'u cuatsi' ti cha' nu nchcui' ñi'ya nu cua'ni ycui' Ndyosi nde loo la; ²⁶ pana juani cua ngulu'u tso'o Ni cha' bi' ji'na. Bi'

cha'nga'a cha' cañi cha' ji'i Cristo tuyu cui ña'a lo yuu chalyuu su ndi'i ñati ña'a cuayá' cuna lcaa ngu' xa' tsu', cha' taca xña ngu' cha' ji'i sca ti ycui' Ndyosi, cha' taquiyá' ngu' ji'i cha' nu nchcui' Ni. La cui' cha' bi' laca nu cua nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, nu nguscua jyo'o cusu' ñi'ya caca cha' nde loo la. Ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caca cha' bi', bi' cha' jua'a ndyaca juani; ycui' Ndyosi laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i Ni tsiya' ti.

²⁷ Sca ti ycui' Ndyosi jlo ti' lcaa cha', bi' cha' lcaa tyempo ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ni chacuayá' ji'i Jesucristo. Jua'a nti' na cha' caca tu'ni.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Corinto

¹ Pablo laca na' nu nscua quityire, lo'o jua'q̄ stu'ba ti ntucua na' lo'o Sóstenes tya'a ndyu'ni na' cña. Chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ñati. ² Nscua na' quityi re cha' c̄aq̄ slo cu'ma, ngu' taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i ma nde quichi Corinto. Xqui'ya Jesucristo cua ngusubi Ni ji'i ma, lo'o juani laca ma ñati ji'i y cui' Ni; nga'a cha' tyi'u ti' ma ji'i Ni lcaa ti lo cña nu ndu'ni ma su ndi'i ma chalyuu. Stu'ba cha' ji'i ma lo'o cua ña'q̄ ca ñati nu ndu'ni tlyu ji'i Jesucristo nu Xu'na na tyucui ña'q̄ chalyuu, cha' ñi'yā laca Ni Xu'na na, jua'q̄ laca Ni Xu'na ngu' bi'. ³ Ndi'yā nti' na': cha' ña'q̄ ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' t̄i ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Lcaa cha' tso'o nu cajaji'na xqui'ya Cristo

⁴ Lcaa ts̄a nda na' xlya'be ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cu'ma, cha' cua nda Ni cha' tso'o lo'o ma xqui'ya Jesucristo. ⁵ Ntsu'u tsa cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ma, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Cristo; bi' laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma juani. Bi' cha' cua jlo tso'o ti' ma lcaa cha' nu ji'i Jesús, lo'o jua'q̄ nchca ji'i ma nchcui' ma cha' bi' lo'o ñati. ⁶ Jua'q̄ nchca cuayá' ti' xa' ñati cha' liñi laca cha' nu ngusñi ma ji'i Jesús, cha' cua na'q̄ ngu' lcaa cña nu ndu'ni ma su ndi'i ma chalyuu. ⁷ Ná sca cha' lyiji ji'i ma ne' cresiya ji'i ma; lcaa cña nchca ji'i ma tyempo juani, xqui'ya cha' ndu tsa ti' ma cha' caa Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya!. ⁸ Y cui' Jesús laca nu cua'ni cha' tyanu tachaa cha' ne' cresiya ji'i ma ña'q̄ cuayá' nu tye chalyuu ji'i ma. Lo'o li' ná ntsu'u qui'ya nu sta

y cui' Ndyosi hichu' ma lo'o c̄aq̄ Jesucristo nu Xu'na na cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu. ⁹ Y cui' Ndyosi ndu'ni cña, lcaa cña nu cua nacui Ni cha' cua'ni Ni; bi' laca nu ngusubi ji'i ma cha' caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo nu Xu'na na, nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi.

Tsa cla'be ti ngu' nchcui' ngu' tsaca cha'

¹⁰ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, chcui' na' lo'o cu'ma juani chacuayá' ji'i y cui' Jesucristo nu Xu'na na, cha' caca stu'ba cha' ji'i lcaa cu'ma lo'o tya'a ma, cha' ná chcui' ma tucua lo cha'. Tso'o ti tyi'i ma lo'o tya'a ma, sca ti cha' culacua ti' ma, sca ti cha' tyu'u tyiquee ma. ¹¹ Tsubi' ti nguji cha' jna', nu lo'o nacui' ngu' tya'a Cloé 'na cha' ntsu'u tsa cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma, cha' ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o tya'a ma; ¹² xa' ña'q̄ nchcui' sa scaa ma. Ntsu'u sca taju ji'i ma nu nacui: "Ji'i Pablo ngusñi ya cha"; chaca taju ji'i ma nacui: "Ñati ji'i Apolos laca ya"; jua'q̄ tya xa' la ngu' taju ji'i ma nacui' ngu': "Ñati ji'i Pedro laca ya"; jua'q̄ tya xa' la ngu' nacui: "Ñati ji'i Cristo laca ya". ¹³ ¿Ha tyuu tya'a nu laca Cristo ntsu'u chalyuu cha' cua'ni lyaá ji'i ma lacua? ¿Ha jna' nu nguji'i ca'q̄ ngu' 'na lo crusi cha' cajaa na' xqui'ya cu'ma? ¿Ha cuentya jna' cua ntyucuatyaa ma? ¹⁴ Ni tsaca ma ná ntyucuatyaa na' ji'i ma. Tso'o jua'q̄ nti' na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi cha' sili na' lacu' nu ngua'ni ji'i, masi ntsu'u tucua tya'a ti ngu' nu cua ntyucuatyaa na' ji'i, yu Crispo lo'o yu Gayo. ¹⁵ Ná ca ñacui' ngu' cha' cua ntyucuatyaa ma cuentya jna' lacua. ¹⁶ Tyu'u cha' clyu ti' ji'i ma, ndyi'u ti' na' cha' lo'o ji'i yu Estéfanias, lo'o ji'i ngu' tya'a ndi'i yu, cua ntyucuatyaa na' ji'i ngu' bi'; pana ná ntsu'u ti' na' si cua ntyucuatyaa na' ji'i xa' la ngu'. ¹⁷ Si'i cha' ntyucuatyaa na' ji'i ñati nda y cui' Ndyosi cña 'na lijyaa; cua ngulo Ni cña 'na cha' ts'a chcui' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Jesús lo'o ñati. Si'i na lijyaa na' lo'o quiña'a

tsa cha' nu culo hique ti na', ñi'ya nchcui' ñati chalyuu nu nchca tsa ji'i; si jua'a, ná ca cuaya' ti' ñati ñi'ya ngua cha' tlyu nu ngua'ni Cristo lo'o ngujuii yu lo crusi.

Cristo ntucua s̄u lcaa cha' nu cua nti' y cui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na ji'i

¹⁸ Ñati nu ngunu'u chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu', ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' tsiya' ti; na nxtyí lo'o ti ngu' ji'na si chcui' na lo'o ngu' ñi'ya ntsu'u cha' ji'i Cristo, cha' ngujuii yu lo crusi xqui'ya na cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. Pana nu na ni, nu clyaá na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na xqui'ya Cristo, tlyu tsa cña ngua'ni y cui' Ndyosi, jua'a nti' na. ¹⁹ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' ji'i y cui' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya:

Cua'ni tye na' ji'i lcaa cha' nu nchcui' ñati nu nchca tsa ji'i, nacui y cui' Ndyosi.

Nga'aa taquiya' na' ji'i cha' nu ncloyo hique ti ñati nu ngua tsa'a tso'o ti, nacui Ni.

²⁰ ¿Ni cña tso'o cuentya ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni ñati nu nchca tsa ji'i lacua? ¿Ni cña ndu'ni ngu' nu ngua tsa'a tso'o ti? ¿Ni cña ndu'ni ngu' nu nchca tsa nchcui' lacua? Sca ti nde chalyuu cua'nijo'o cña bi' ji'i ngu'. Cua nacui y cui' Ndyosi ji'na cha' ná tso'o tsiya' ti sca cha' nu ngua tsa'a ñati chalyuu ti, cha' tonto laca bi'.

²¹ Ngua'ni Ni cha' ná caja ñi'ya tyuloo ñati chalyuu ji'i Ni cha' hique ti ngu'; jua'a tso'o la, ngua ti' y cui' Ndyosi. Pana ndu'ni lyaá Ni ji'i ñati nu xñi cha' ji'i Ni; la cui' cha' nu ndacha' na ji'i ngu', masi cha' tonto nchcui' na, nacui ngu' li'.

²² Cua nti' ngu' judío cha' cua'ni na sca cha' tlyu slo ngu', cha' jlya ti' ngu' cha' nu chcui' na lo'o li'; cuati nu ngu' xa' tsu' ni, cua nti' ngu' cha' tso'o tsa jlo ti' na lcaa cha' lo'o chcui' na lo'o ngu'. ²³ Pana nu na ni, ndacha' na ji'i ngu' cha' ji'i Cristo nu cua ngujuii lo crusi cha' cua'ni lyaá ji'na. Li' chiya'a nti' ngu' judío lo'o ndyuna ngu' cha'

nu nchcui' na re; lo'o jua'a ngu' xa' tsu', cha' tonto nchcui' na nti' ngu' bi', si'i cha' bi' tsiya' ti nti' ngu' bi'.

²⁴ Pana xa' ña'a nti' lcaa tya'a na nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'na, masi laca na ngu' judío, masi laca na ngu' xa' tsu'.

Sca ti cha' ji'i Cristo nchcui' na, cha' ji'i y cui' Cristo ntsu'u lcaa chacuayá', lcaa cha' tso'o nu cua nti' y cui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na.

²⁵ Tso'o tsa ndyu'u cua ña'a ca cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi, masi ñacui ñati chalyuu cha' tonto tsa laca cha' bi'; pana cuxi la ndyu'u lcaa cha' tlyu nu nda ñati chalyuu nu nchca tsa ji'i, nti' ngu'. La cui' jua'a nguula la cña ndyaca, cua ña'a ca cña nu ndu'ni y cui' Ndyosi, masi ñacui' ngu' cha' ná nchca ji'i Ni; pana cuxi la cña ndyaca nu ndu'ni y cui' ca ñati. ²⁶ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyi'u ti' ma juani ñi'ya ña'a ñati ngua ma tya clyo, nu lo'o ngusubi ca ti Ni ji'i ma: sca tucua ti ma nu nchca tsa ji'i ma; si'i ñati tlyu laca ma, si'i ñati culiya' laca ma su ndi'i ma chalyuu, sca tucua ti cu'ma nu tso'o laca xi ji'i ma. ²⁷ La cui' cu'ma nu nacui' ngu' cha' ná tso'o ma tsiya' ti, nu juani laca ma ñati nu nti' la y cui' Ndyosi ji'i. Jua'a cua nti' y cui' Ndyosi ta cha' tyuju'u ti' ji'i ñati nu nchca tsa chcui', nti' y cui' ngu'; bi' cha' cua ngusubi Ni ji'i cu'ma, masi ñati ti'i laca ma. Lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' tyuju'u ti' ñati nu tlyu tsa cña nchca ji'i, nti' y cui' ngu'; bi' cha' ngusubi Ni ji'i cu'ma nu ná nchca lye ji'i ma. ²⁸ Ndu'ni Ni cha' nga'aa nchca chcui' tsiya' ti nu ñati nu ndulo tsa ji'i y cui' ca; bi' cha' nsubi Ni ji'i ngu' ti'i, nsubi Ni ji'i ngu' nu nxtyí lo'o ñati ji'i, nsubi Ni ji'i ngu' nu ná sca na ntsu'u ji'i tsiya' ti, bi' ngu' laca nu nsubi y cui' Ndyosi ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i.

²⁹ Jua'a ca cuayá' ti' lcaa na cha' ná tso'o si cua'ni tyucuaa ti' na ji'i tya'a ñati na, si ndube ti' na ji'i y cui' Ndyosi.

³⁰ Ndil'ya laca cha': cua nacui y cui' Ndyosi cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, lo'o jua'a cua nda Ni ji'i Jesucristo ji'na. Masi ná nchca ji'na, pana nu Jesucristo ni, lcaa cha' nchca

ji'í y cui'. Xqui'ya nu Jesús bi' nchca tso'o cresiya ji'na ñati cuxi na cuentya ji'í y cui' Ndyosi; xqui'ya Jesús taca caca na ñati ji'í y cui' Ndyosi, cha' Jesús laca nu ngua'ni lyaá ji'na ji'í nu cuxi. ³¹ Bi' cha' cua'ni na ndi'ya, ñi'ya nu nscua lo quityi cusu': "Si nti' na chcui' na lo'o xa' ñati cuentya ji'í sca cha'tlyu, li'tso'o la si chcui'na ji'í cha' tlyu nu ngua'ni y cui' nu Xu'na na". Jua'a nacui quityi bi'.

2

Ni cha' laca ngujui'i ca'a ngu' ji'i Cristo lo crusi

¹ Cu'ma ty'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, tyi'u ti' ma ñi'ya ngua'ni na' ty'a clyo, lo'o ndyalaa na' su ndi'í ma cha' chcui' na' lo'o ma cha' tso'o nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na, cha' ji'í Jesucristo bi'; ná quiña'a tsa cha' tu-cui nchcui' na' lo'o cu'ma li', si'i cha' nchca tsa na' nchcui' na' lo'o cu'ma li!. ² Laja lo'o ngutil'i na' quichí tyi ma, ngüiñi ti' na' cha' ná ta na' xi xa' la cha' lo'o ma tsiya' ti; sca ti cha' ji'í y cui' Jesucristo, la cui' Cristo nu ngujui'i ca'a ngu' ji'í lo crusi, tsa bi' ti cha' nchcui' na' lo'o ma li!. ³ Lo'o ndyalaa na' su ndi'í ma, nguna'a ty'a ti' na' ndu na' li'; nchcu'a ty'a na' cha' ngulacua tsa ti' na' ni cha' xacui ma 'na li!. ⁴ Lo'o nda na' cha' bi' lo'o ma, ná ngulana na' quiña'a tsa cha' nu tyu'u tu'ba na', ná ngua'ni na' ñi'ya nu ndu'ni ñati nu nchca tsa chcui'. Pana cua nda y cui' Ndyosi juersa jna'; cua nchcui' na' lo'o ma lcaa cha' nu cua nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na', cha' caca cuayá'tso'o ti' ma. ⁵ Xqui'ya cña nu ngua'ni y cui' Ndyosi, bi' cha' ngusñi ma cha' ji'í Jesús li'; si'i xqui'ya sca cha' nu ngulo hique ti na' cha' nchca tsa jna'.

Sca cha' tso'o nu nti' y cui' Ndyosi chcui' Ni lo'o ñati

⁶ Masi jua'a, cua ntsu'u cha' tso'o nu nchcui' na lo'o ñati nu nduna tso'o cha' ji'í y cui' Ndyosi; cha' nu ngua'ya hique y cui' Ndyosi laca cha' bi', si'i sca cha' nu jlo ti' ñati chalyuu. La cui' ti ná jlo ti' nu laca loo chalyuu cha'

bi', masi cua lijyá tye cha' culo ngu' bi' cña. ⁷ Cua nda y cui' Ndyosi cha' tso'o bi' lo'o na cha' chcui' na lo'o ñati. Bilya caca cuayá' ti' ñati chalyuu ji'í cha' bi' tya sa'ni la, cha' ná nti' Ni cha' cuna ñati nu ngua li!. Pana tya lo'o bilya tya' chalyuu, tya li' ngulacua ti' Ni ñi'ya nu cua'ni Ni; ngua ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni lyaá Ni ji'na lo'o xñi na cha' ji'í Jesús. Tlyu tsa cha' tso'o caca ji'na li!. ⁸ Ni sca ñati nu laca loo chalyuu, ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi'. Si ngua jlo ti' ngu' cha' bi', ñi'ya nu ngua ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni Ni, ná ngujui'i ca'a ngu' bi' ji'í Jesús lo crusi li', y cui' Jesús nu Xu'na na nu tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'í. ⁹ Ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cusu', jua'a laca cha' bi'. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

Cua ngua'ni cho'o y cui' Ndyosi cha' tso'o nu tyacua ji'í ñati nu ntsu'u tyiquee ji'í y cui' Ni; laca bi' cha' nu bilya ña'a ñati chalyuu ji'í, cha' nu bilya cuna ñati ji'í, ni ná ngulacua ti' ngu' cha' caca cha' bi'.

¹⁰ Pana nu na, ngu' ty'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, cua ngulu'u Ni ji'na ñi'ya caca cha' tso'o bi' xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na. Tso'o tsa ndacha' loo Xtyi'i y cui' Ni ji'na lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee y cui' Ndyosi cha' cua'ni Ni nde chalyuu, tso'o tsa jlo ti' na cha' bi' xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni.

¹¹ Nu ñati chalyuu na ni, hique ti na ntsu'u co'o lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee na; sca ti y cui' na lo'o y cui' Ndyosi caca jlo ti' na lcaa cha' nu nclyacua ti' na. Lo'o jua'a laca y cui' Ndyosi, sca ti Xtyi'i y cui' Ni jlo ti' lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee Ni. ¹² Si'i sca cui'í cuxi nu ntsu'u nde chalyuu ti laca Xtyi'i nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na juani; na cua nda Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'na, cha' cua ngusñi na cha' ji'í Ni. Lo'o jua'a xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni caca cuayá' ti' na lcaa cña tso'o nu ndu'ni Ni ne' cresiya ji'na. ¹³ Nu lo'o cacha' na cha' tso'o nu ji'í y cui' Ndyosi bi' ji'í ñati ji'í y cui' Ni,

nu ngu' nu ntsu'u Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'i, li' clyana na sca cha' nu chcui' na, sca cha' nu ta Xtyi'i y cui' Ni lo'o na; ná clyana na quiña'a tsa cha' chcui' na ñi'yä nu ndu'ni ñati nu nchca tsa ji'i y cui' ca ngu'.

¹⁴ Pana ñati nu ná stu'ba cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi ni, ná taca ca cuayá' ti' ngu' bi' ni sca cña nu ndu'ni y cui' Ndyosi cuentya ji'i Xtyi'i y cui' Ni; ná nchca ca cuaya' ti' ngu' bi' ji'i cha' bi' tsiya' ti. Sca ti si ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, li' caca cuayá' ti' na ni cha' laca bi', bi' cha' ná sca cha' laca nti' ngu' bi'. ¹⁵ Taca ca cuayá' ti' na ñi'yä ndyu'u lcaa cha' si cua ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, lo'o li' ná taca xacui' ngu' xi xa' la cha' ji'na. ¹⁶ Ndi'yä nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi: "¿Tilaca nchca cuayá' ti' ni cha' laca nu nda'ya hique y cui' Ndyosi? ¿Ha caca ji'na ta na sca cuij lo'o Ni?" nacui' quityi. Pana nu na ni, xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi cua ngujui cha' ji'na ni cha' laca nu nclyacua ti' y cui' Cristo.

3

Sca ti cña ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni ca ta'a ngu' nu ngulu'u cha' ji'i Jesús

¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, tyucui tytempo lo'o nguti'i na' ca slo mä nu ngua tya li', ná ngua 'na chcui' na' lcaa cha' nu ngua ti' na' chcui' lo'o mä, cha' bilya xñi tso'o mä cha' ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi nu nda Ni ji'na. Xti ti cha' nchcui' na' lo'o mä li', cha' ña'qä ti cuxi ti ngulacua ti' ma. Ñi'yä laca nu sube cuañi', jua'qä ngua cu'mä, cha' bilya xñi tso'o mä cha' ji'i y cui' Ndyosi; ² bi' cha' tiya' ti ngulu'u na' scaa cha' ji'i mä. Ñi'yä laca lo'o sca cubi' cuañi', styi' xtya'a ti ntyi' cubi' bi', cha' ná nchca cacu tso'o; jua'qä ngua cu'mä, cha' ná ngua cuna tso'o mä scaa cha'. Masi juani tya lyiji cua'ni yala mä cha' ca tsa'a tso'o mä, ³ cha' ña'qä ti tya ndiya la ti' mä ña'qä cha' cuxi nu ndyu'ni ñati chalyuu. Nu lo'o liye' ti' mä ji'i tya'a ñati mä, nu lo'o lye nxuu tya'a mä,

tyaca' tyijyu' cha' ndiya la ti' mä cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. Tya ndu'ni mä ñi'yä nu ndu'ni ñati cuxi. ⁴ Nu lo'o ñacui' sca ngu' tya'a mä cha' ndi'yä: "Ñati ji'i Pablo laca ya", cuati ñacui' xa' la ngu' tya'a mä cha' ndi'yä: "Ñati ji'i Apolos laca ya", ñi'yä ndu'ni ñati cuxi, jua'qä ndu'ni mä li'.

⁵ ¿Tilaca laca nu Apolos bi' lacua? ¿Tilaca laca na' lacua? ¿Ha si'i cña ji'i y cui' Ndyosi ndyu'ni ca ta'a ya? ¿Ha si'i xqui'ya cha' nda ya cha' lo'o mä, bi' cha' ngusñi mä cha' ji'i Cristo li'? Cua laca cña ndyu'ni scaa ya, la cui' cña ñi'yä nu cua nda y cui' nu Xu'na na cha' cua'nii ya. ⁶ Ñi'yä laca sca ñati nu cataa sca si'yu, lo'o li' chaca laca nu su'ba hitya suu na cuiñii bi', jua'qä laca cuare lo'o mä; na' laca nu yaa ndacha' na' cha' bi' ji'i mä su clyo, lo'o tiya' la li' ñaa Apolos nda la cha' bi' lo'o mä. Pana sca ti y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya ji'i mä; ⁷ ná ndu'ni cha' tilaca laca nu cua nda cha' bi' lo'o mä tya clyo la, ná ndu'ni cha' tilaca laca nu tya nda la cha' bi' lo'o mä ca tiya' la. Sca ti y cui' Ndyosi laca nu ndulo tsa cha' ji'i, cha' y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyanu tachaa cha' ji'i Ni ne' cresiya ji'i mä. ⁸ Sca ti cuayá' ndu'ni ya lo'o tya'a ya, masi nda ya cha' lo'o cu'mä su clyo, masi nclyu'u tso'o la ya cha' bi' ji'i mä ca tiya' la. Y cui' Ndyosi ni, tya ta la Ni cha' tso'o ji'i ya, tsa ña'qä nu ndyu'ni tso'o ya cña ji'i Ni. ⁹ Tya'a ndyu'ni ya cña ji'i y cui' Ndyosi laca cuare; lo'o cu'mä ni, ndu'ni Ni cña ne' cresiya ji'i mä, cña ji'i y cui' Ndyosi laca bi'.

Lo'o jua'qä taca ta na' chaca cuij lo'o mä juani: ñi'yä si laca mä sca ni'i tonu, jua'qä laca mä cuentya ji'i y cui' Ndyosi; ¹⁰ lo'o na', ñi'yä nti' sca cuityi ni'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi, jua'qä laca na' lo'o cu'mä, laja lo'o nclyu'u na' ji'i mä cha' ji'i y cui' Ni. Ndilyä ndyu'ni na' lo'o mä: ñi'yä nti' si cua ngusta tso'o na' quiya' sca ni'i, lo'o li' ndyalaa xa' la ngu' cuityi cha' cua'ni lyiji ngu' cha' tya' ni'i bi', bi' laca

ñat̄i nu tya'a ndya'a na' cña nu cua ngulu'u tso'o la ji'i ma. Lcaa ngu' cuityi nga'a cha' culacua ti' clyo ñi'ya ña'a xana tya' ni'i; lo'o jua'a lcaa ya tya'a ndyu'ni ya cña, nga'a cha' cui'ya tso'o ya cuentya ñi'ya nu caca culu'u tso'o la ya cha' bi' ji'i ñat̄i. ¹¹ Jua'a laca cha' lacua: cua laca ngusta y cui' Ndyosi ji'i Jesucristo, cha' sca ti yu bi' caca sūu lcaa cha' bi', cha' y cui' Jesús laca nu ntucua quiya' cha' nu cua ngusñi na ji'i y cui' Ndyosi Sti na; nga'aa ntsu'u xa' la jo'ó xa' la ñat̄i nu laca sūu cha' bi'. ¹² Ntsu'u ngu' tya'a na nu nclyu'u tso'o la ji'i lcaa tya'a na, ñi'ya nti' si cuiñá chca ngu' sca ni'i tso'o, ñi'ya laca si tya' ni'i bi' masi lo'o oro, masi lo'o plata, masi lo'o quee ndubi nu quiña'a tsa nga'a tya' ni'i bi'. Pana ntsu'u xa' la ngu' tya'a na nu cuxi la nclyu'u ji'i tya'a, ñi'ya laca si cuiñá chca ngu' sca ni'i yaca ti, nu canta' ti tya' lo'o quii lo'o quixii ti. ¹³ Tiya' la li' lo'o caq̄a Jesucristo chaca quiya' cha' cua'ni cuayá' ji'i ñat̄i chalyuu, li' quijeloo cha' ji'i y cui' Ndyosi ñi'ya ña'a cña nu ngua'ni scaa ngu'. Tsā bi' tsaa cña nu ngua'ni scaa ñat̄i lo sca quii' tlyu, cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i; si tyaquí cña bi', ná tso'o ngua cña bi' li'; si ná tyaquí, li' caca cuayá' ti' Ni cha' tso'o tsa cña bi' li'. ¹⁴ Nu lo'o talo cña nu ngua'ni sca ñat̄i lo'o cua ndyaa lo quii' bi', li' ta Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ñat̄i bi'. ¹⁵ Cuati ñat̄i nu tyaquí cña ji'i lo quii' bi', nga'aa ña'a ngu' ji'i li'; chcuna' cña bi' tsiya' ti. Pana tya culaá Ni ji'i ngu' bi', masi tya xi tya lyiji cha' tyaquí y cui' ngu'.

¹⁶⁻¹⁷ Nu laa tlyu su ndu'ni tlyu ngu' judío ji'i y cui' Ndyosi tyaca'a tsa ji'i Ni laca bi', cha' cuentya ji'i Ni ndya' ni'i bi'; tyaala tsa y cui' Ni si cua'ni ñu'u ñat̄i ji'i laa bi'. Lo'o cu'ma ni, tyucui ña'a taju cu'ma nu ngusñi ma cha' ji'i Cristo, tyaca'a tsa ma cuentya ji'i y cui' Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma. Lo'o jua'a cua'ni tye y cui' Ni ji'i cua ña'a ca ñat̄i nu cua'ni ñu'u tyucuiji'i sca ñat̄i nu tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús.

¹⁸ Cua ngusñi na cha' ji'i Cristo,

bi' cha' tso'o la si ná cñilo'o na ji'i y cui' ca na cha' ngua tsa ji'na, ñi'ya ndu'ni ñat̄i chalyuu nu ngua tsa ji'i ngu'. Ná tso'o si jua'a nclyacua ti' na; nga'a cha' culacua ti' na cha' ná ngua ji'na tsiya' ti, lo'o li' taca cua'ni y cui' Ndyosi cha' ca'ya sca cha' liñi hique na. ¹⁹ Masi ndu'ni ñat̄i chalyuu cha' ngua tsa ji'i, cha' tso'o tsa nclyacua ti' ngu', si'i jua'a nti' y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu' bi'; ná tso'o tsiya' ti cha' nu nchcui' ñat̄i chalyuu nti' Ni. Cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: "Ndu'ni y cui' Ndyosi cha' quichí yaa cha' hique ñat̄i chalyuu, masi tso'o tsa ndu'ni ngu' nti' ngu'", nacui lo quityi. ²⁰ Lo'o ndi'ya laca cha' nu nscua chaca se'i lo quityi bi': "Cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' ná tso'o tsiya' ti cha' nu nchcui' ñat̄i chalyuu nu nchca tsa ji'i ndu'ni". ²¹ Bi' cha' nga'aa cua'ni tyixi ma lo'o tya'a ma, nga'aa tyu'u lca'a tsa ma ji'i sca ti ñat̄i tya'a ya. Cuentya ji'i cu'ma laca cua ña'a ca tya'a ndyu'ni ya cña, ²² masi na', masi Apolos, masi Pedro; lo'o jua'a cuentya ji'i cu'ma laca cua ña'a ca cha' nu ndyaca nde chalyuu, masi lu'ú na, masi cua ngujuii na, masi sca cha' nu ndyaca juani, masi sca cha' nu caca tyempo nde loo la; cuentya ji'i cu'ma laca lcaa cha' nu ndyaca nde chalyuu lacua. ²³ Pana cu'ma ni, cuentya ji'i Cristo laca ma; lo'o nu Cristo bi', cuentya ji'i y cui' Ndyosi laca Ni.

4

Cristo laca nu nda cña bi' ji'i Pablo lo'o ji'i tya'a ndya'a yu cña

¹ Nga'a cha' tyi'u ti' ma cha' cña ji'i y cui' Cristo ndyu'ni ya. Na ndi'ya lo ya cña cha' culu'u ya ji'i ñat̄i lcaa cha' nu cua ngulu'u y cui' Ndyosi ji'i ya; sca cha' nu bilya cuna ñat̄i chalyuu tsiya' ti, bi' laca cha' nu culu'u ya ji'i ngu'. ² Lo'o ñat̄i nu cui'ya loo sca cña ni, lcaa tsā nga'a cha' tyi'u ti' ngu' ji'i lcaa cña nu culo xu'na ngu' ji'i ngu'. ³ Cuentya jna', ná ntsii na' ji'i ma, ná ntsii na' ji'i cua ña'a ca cha' nu

chcui' mā jna'; masi chcui' cua ña'q ca ñat̄i chalyuu jna', ná ntsii na' ji'i ngu' tsiya' ti. Ná sca cha' cuxi ntsu'u jna' si nti' ngu' sta ngu' qui'ya 'na, nti' na'; ⁴ lo'o jua'q cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni na', nti' na'. Pana ná ñacui' na' cha' ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na tsiya' ti, sca ti y cui' Ndyosi nu Xu'na na taca cua'ni cuayá' Ni jna' ca lo'o tye chalyuu. ⁵ Lo'o jua'q cu'mā, ná yala tsa clyacua ti' mā cha' sta mā qui'ya ji'i sca ñati; jatya mā ña'q cuayá' cāq y cui' nu Xu'na na, bi' laca nu cua'ni cuayá' ji'i ca ta'a na. Li' culotu Ni ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya ji'na, masi sca cha' nu ná nti' na cacha' na ji'i tya'a ñat̄i chalyuu na. Jua'q cacha' Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i lcaa ñat̄i chalyuu, lo'o li' ta Ni nu tso'o ji'na, cua ña'q ca cha' tso'o nu ñacui' Ni cha' tyacua ji'i scaa na.

⁶ Nchcui' na' cha' bi' lo'o cu'mā cha' taca tyi'i tso'o ti mā. Cua nchcui' tsa na' ji'i tyucuaa ya, na' lo'o Apolos, cha' taca culacua xi ti' mā ñi'yā ntsu'u cha' ji'i ya; jua'q caca cuayá' ti' mā cha' ná tso'o xñi mā xi xa' la cha', nu si'i ñi'yā nu nscua lo quityi cha' ji'i y cui' Ndyosi. Ná tso'o cha' chcui' tso'o mā lo'o sca yu tya'a ya nu lca'q tsa mā ji'i, lo'o li' cua'ni xñāq mā lo'o chaca yu tya'a ya. ⁷ ¿Ni cha' laca cha' ndulo tsa cha' ji'i y cui' mā cuentya ji'i mā, pana ná ndube ti' mā ji'i xa' ñat̄i? Y cui' Ndyosi cua nda lcaa na nu ntsu'u ji'i mā, lcaa cña nu nchcua ji'i mā; bi' cha' lacua ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' mā ji'i tya'a mā. Si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni y cui' mā ngutsa'q chalyuu ji'i mā, xqui'ya y cui' Ndyosi cua laca mā ñi'yā nu laca mā juani.

⁸ Ndu'ni mā cha' ndulo tsa cha' ji'i y cui' mā, nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i mā tsiya' ti, nti' mā; ndyu'ni mā ñi'yā nu ndu'ni ngu' culiya', ndi'i mā ñi'yā ndi'i nu laca loo chalyuu. Lo'o cuare ni, si'i ñat̄i tlyu laca ya, nti' mā. Pana si chañi cha' laca mā loo ji'i ya, ¿ha ná ta mā chacuayá' masi caca stu'ba xi cha' ji'i ya lo'o mā li',

cha' lo'o ya caca ya ñat̄i tlyu li'? ⁹ Nti' na' cha' cua nguxtyanu y cui' Ndyosi ji'i cuare, masi clyo ngulo Ni cña ji'i ya cha' tsaa ya tyijyu' cha' chcui' ya cha' ji'i Ni; pana nu juani tyanu chu' la ya ji'i lcaa ngu' tya'a na, ñi'yā laca preso nu tyiquee' ntajatya cha' cujuu'ngu' ji'i. Cua laca ya sca cuxe', masi ña'q ñat̄i chalyuu ji'i ya, masi xcā nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi nde cuq ña'q ji'i ya. ¹⁰ ¡Xqui'ya y cui' Cristo tonto tsa ya tu'ni! Lo'o cu'mā ni, nti' mā cha' tso'o tsa jlo ti' mā cha' ji'i Cristo. ¡Xti la cña nchcua ji'i cuare, nguula la cña nchcua ji'i cu'mā nti' mā! ¡Chiya'a la ndu'ni ngu' lo'o cuare tu'ni; chi la ndu'ni ngu' loo cu'mā! ¹¹ Masi la cui' tyempo juani ti ntsu'u quiya' lo'o ná ndyiji na cacu ya, ná ndyiji na co'o ya, masi late' cusū lacu' ya ntsu'u quiya'; ntyiji ji'i ngu' ji'i ya, ni ná ntsu'u tyi cua, xcui' na ndya'q yu'u ti ya. ¹² Ti'i tsa cña nu ndu'ni ya cha' caja ñi'yā nu tyiji yu'u ji'i ya chalyuu. Nu lo'o ti'i tsa cha' nu nda ngu' lo'o ya, ná nsacui tu'ba ya ji'i ngu'; tso'o ti nchcui' ya lo'o ngu' li'. Lo'o ndu'ni lya' ti' ngu' ji'i ya, ndalo ya li'; ná nsacui ya' ya ji'i ngu' tsiya' ti. ¹³ Masi chiya'a tsa nchcui' ngu' lo'o ya, ndalo tyiquee ya ji'i ngu' li', nxaala' ya cha' ji'i ngu'. Masi juani ña'q ti tya ndyu'ni cuxi ñat̄i lo'o cua, ñi'yā si laca ya nana' nu ndyanu lo hitya yuu; ñi'yā nti' sca nguti nu nchcuqā ngu', jua'q laca ya cha' ná ntsu'u cuentya ya tsiya' ti, ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.

¹⁴ Lo'o nscua na' quityi re, ná nti' na' cha' ca tyuju'u ti' mā; tsa bi' ti cha' nti' na' cha' cua'a na' ji'i mā cha' ná cua'ni tyixi mā lo'o ya. Na tyaca'a cu'mā jna' ñi'yā si laca mā sñi' na'.

¹⁵ Ntsu'u tsa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu taca xtyucua ngu' ji'i mā, pana sca ti na' ndu'ni na' ñi'yā nu ndu'ni sti mā, cha' ndye ndacha' na' cha' tso'o nu cua nda Jesucristo lo'o na ji'i mā; xqui'ya na' ngusñi mā cha' ji'i Jesús. ¹⁶ Bi' cha' juani nchcui' tsa na' lo'o mā cha' cua'ni mā ñi'yā nu cua na'q mā cha' ndu'ni na'.

¹⁷ Juani nda na' ji'i yu Timoteo li-

jya yu ca su ndi'i mä, cha' laca nu Timoteo bi' ñi'ya laca sca sñi' na', cha' tyaca'a tsa yu 'na; jua'a tso'o tsa ngusñi yu cha' ji'i Jesucristo. Lcaa se'i su ndya'a na' slo taju ñati ji'i Jesús nu ndi'i sca quichi, ca bi' nclyu'u na' ña'a cha' tso'o nu nga'a cha' cua'ni na chalyuu nu lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo; jua'a ndu'ni na' tyucui tyempo xqui'ya Jesucristo. Lo'o Timoteo cacha' yu ji'i mä cha' jua'a ndu'ni na'. ¹⁸ ¿Ni cña ndu'ni xi ngu' tya'a mä? Ná cäa na' ca quichi Corinto slo mä, nti' mä. ¹⁹ Pana ná cube ti' mä, cäa na' yala ti ca su ndi'i mä chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na. Lo'o li' quiweloo cha' ji'i mä jna', nu lo'o ña'a na' ñi'ya ndyu'ni nu ngu' tyixi bi'; si'i na ntucuá na' ji'i ngu' xqui'ya cha' nu nda ti ngu' bi' li'. ²⁰ Ná taca tyatí yu'u na cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' laca Ni loo ji'na si na nchcui' ti na cha' ji'i Ni; na cua nti' Ni cha' cua'ni na cña ji'i Ni, tsa ña'a cña nu ndu'ni ycui' Ni. ²¹ Cua jlo ti' na' cha' tso'o la caca ji'i mä si tso'o ti tyu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i mä lo'o tyalaa na' ca slo mä; tso'o la si tso'o ti chcui' na' lo'o cu'mä li'. Ná tso'o ca ti' mä si ta na' cha' cusuu lo'o mä li'.

5

Nga'a cha' culo'o ngu' ji'i tya'a ngu' nu ngua'ni cha' cuxi

¹ Cua ngujui cha' 'na, cua ndyuna na' cha' suba' tsa ngua'ni sca ñati tya'a ngusñi mä cha' ji'i Jesucristo; ngua'ni yu sca cña nu cuxi tsa. Pana ni ngu' xa' tsu', ná ndu'ni ngu' tsa lo cua cha' cuxi, masi ná ndaquiya' ngu' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti. Ndi'ya cña ngua'ni yu: ngua'a yu lo'o xtya'a miña'a yu. ² Lo'o ña'a ti tya ndu'ni tyucuua ti' mä ji'i tya'a mä, masi nga'a cha' ca xñi'i tsa ti' mä xqui'ya cha' cuxi bi'. Nga'a tsa cha' culo'o mä ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi bi', cha' nga'aa tya'a yu stu'ba ti lo'o cu'mä. ³ Sca ti cuayá' ndyu'u cha', masi ná ndi'i na' lo'o mä juani cha' cua'ni cuayá' na' ji'i yu bi'; pana cacua tsa

slo cu'mä ndi'i na', nti' na', xqui'ya cha' ndyi'u tsa ti' na' ji'i mä. Cua laca ngusta na' qui'ya ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi bi'. ⁴ Bi' cha' lacua tyu'u ti'ji'i mä tsa tlyu ti mä chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, cha' cua'ni cuayá' mä ji'i yu bi' yala ti. Sca ti cha' ntsu'u tyiquee na' lo'o mä, lo'o jua'a cua nda ycui' Jesucristo chacuayá' cha' cua'ni mä jua'a. ⁵ Li' xtyanu mä ji'i yu bi' ya' nu xña'a. Masi quiñu'u ycui' yu li', quiñu'u cha' ji'i yu su ndi'i yu chalyuu, pana ca lo'o tye chalyuu, ca li' cua'ni lyaá ycui' nu Xu'na na ji'i yu, qui'ya Ni cresiya ji'i yu.

⁶ Si'i cha' tso'o ndu'ni mä cha' ndu'ni tyucuua ti' mä ji'i tya'a mä. ¿Ha ná jlo ti' mä ñi'ya ndu'ni scua tiye'? Masi xti ti scua tiye' tyu'u ji'i catyá xlyá, cua'ni bi' cha' tyacui quiña'a scua li'. ⁷ La cui' jua'a laca cu'mä, cha' ntsu'u qui'ya bi' chü' mä. Laca qui'ya bi' ji'i mä ñi'ya laca scua tiye' nu nga'aa tso'o tsiya' ti; tso'o si xcuäa mä ji'i, chaca quiya' quixa' cucui scua bi'. Lo'o jua'a cu'mä, nga'a cha' culotsu' mä qui'ya nu ntsu'u ji'i mä, cha' xcutsa'a Ni cha' nu ntsu'u tyiquee mä, cha' caca lubii cresiya ji'i mä. Na cua laca lubii bi' ji'i mä xqui'ya Jesús. Lo'o caca ta'a pascua ni, li' tyi'u ti' na cha' ngua'ni tye ycui' Cristo ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i na. Xqui'ya lcaa na ngujui Ni lo crus, ngua Cristo msta lu'ú cuentya ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i na. ⁸ Bi' cha' tso'o la si tyi'u ti' na ji'i Cristo lcaa tsa, cha' xa' ña'a cua'ni na li'; tso'o ti cua'ni na lo'o ñati, xcui' cha' liñi chcui' na lo'o ñati. Laca na ñi'ya laca xlyá cui nu ndya' chaca quiya' li'; nga'aa ntsu'u cha' cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni na sa'ni lo'o ntsu'u cha' cuxi ji'i na, lo'o ntsu'u cha' suba' ji'i na, cha' ngua na ñi'ya ngua tsa ycu' xlyá nu ná tso'o tyempo bi'.

⁹ Lo quityi nu nda na' ndyaa slo mä tya clyo la, bi' nguscua na' cha' ná cua'ni tya'a mä lo'o ñati nu xcui' cha' suba' ndu'ni; ¹⁰ pana ná nguscua na' cha' nga'aa chcui' mä tsiya' ti lo'o ñati cuxi bi'. Ntsu'u tsa ñati chalyuu nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi, nu ndu'ni

suba', nu ndacui ti', nu cuaana, nu ndu'ni tlyu ji'i lcui jo'ó ti; lo'o jua'a ná caca tyu'utsu' na ji'i ngu' bi', sca ti si tyu'u na chalyuu tyaa na tsiya' ti. ¹¹ Pana ná tso'o cha' tyu'u cha' ji'i ma lo'o ñati nu ndu'ni jua'a, masi ndu'ni ngu' bi' lo'o ma cha' tyaa' ñati ji'i Jesucristo laca ngu' bi'; bi' laca cha' nu ngua ti' na' chcu'i' lo'o ma. Ná caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' si suba' ndu'ni ngu', si ndacui ti' ngu', si ndu'ni tlyu ngu' ji'i lcui jo'ó ti, si cuxi tsa nchcui' ngu' lo'o ñati, si cu'bi' ngu', si cuaana ngu'; ná caca xñi ma cha' ji'i ngu' nu ndu'ni jua'a. Masi nacui' ñati bi' cha' stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Jesús, ná caca tyu'u cha' ji'i ma lo'o ngu'. La cui' ti cha', ni ná tso'o chca'a ma cacu ma tyaja lo'o ñati nu ndu'ni jua'a. ¹²⁻¹³ Si'i cuentya jna'laca ñati nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, caca cuayá' ji'i ngu' bi' slo ycui' Ndyosi. Pana nu ngu' tyaa ma nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo, tso'o la si cua'ni cuayá' ycui' cu'ma ji'i ngu', nti' na'. Bi' cha' lacua culo'o ma ji'i nu cuxi, cha' ná cua'ni tyaa' ngu' bi' lo'o ma tsiya' ti.

6

Nu lo'o ntsu'u cha' cusuu ji'na lo'o tyaa' ñati na

¹ Cu'ma tyaa' ngusñi na cha' ji'i Jesús, nu lo'o ndyaca sca cha' cusuu ji'i ma lo'o tyaa' ñati ma, ¿ha tso'o la cha' ndya'a ma slo bese, nti' ma? ¿Ha tso'o nti' ma cha' ndya'a ma slo ñati nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti? ¿Ha ná tso'o la si tsaa ma slo ngu' tyaa' ngusñi ma cha' ji'i Jesús? Jua'a taca ca tji cha' ji'i ma lo'o tyaa' ma li!. ² Cua jlo ti' ma cha' cua nscua cha' ycui' na cua'ni cuayá' na ji'i lcaa ñati chalyuu lo'o cua tye ti cha', cha' cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Si jua'a caca cña nu cua'ni ma ca tiya' la, ¿ha ná caca ji'i ma cua'ni cuayá' ma ji'i sca cha' xca ti nde chalyuu juani? ³ Lo'o jua'a nu ngu' xcä ji'i ycui' Ndyosi ca nde cua, nda ma cuentya cha' lo'o ngu' bi' nga'a cha' cua'ni cuayá' na ji'i; bi'

cha' ycui' ca na taca xquiñi na sca cha' nu ndyaca ji'na lo'o tyaa' na nde chalyuu. ⁴ Lo'o ndyaca sca cha' cusuu ji'i ma lo'o tyaa' ma, ná tso'o tsaa lo'o ma ji'i tyaa' ma cha' caca cuayá' ji'i ma slo xa' ñati nu ná stu'ba cha' ji'i lo'o tyaa' ngusñi ma cha' ji'i Jesús. ⁵ Nscua na' cha're cha' caca tyuju'u ti' ma slo ycui' Ndyosi. ¿Ha ná ntsu'u ni tsaca ngu' tyaa' ma nu nchcua cuayá' ti' ñi'yä caca xquiñi cha' ji'i ma lo'o tyaa' ma? ⁶ Pana xa' tsa ña'a ndu'ni ma ca jua. Masi ñati tyaa' ngusñi ma cha' ji'i Jesús, ndya'a lo'o ma ji'i ca slo ngu' nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua'ni cuayá' ngu' bi' ji'i ngu' tyaa' ma.

⁷ Nu lo'o ntsu'u cha' cusuu ji'i ma lo'o tyaa' ma, li' hora ti caca cuayá' ti' na cha' tyaa' lyiji xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús. ¿Ha ná tso'o la, masi ta ma chacuayá' cha' caca cha' cuxi bi' ji'i ma jua'a ti? ¿Ha ná tso'o la, masi cuaana ngu' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma jua'a ti? ⁸ Pana si'i na tso'o la ndu'ni ma; cha' cuxi ndyu'ni ma lo'o ycui' ngu' tyaa' ngusñi ma cha' ji'i Jesús, hasta ntyucuaana ma na nu ntsu'u ji'i tyaa' ma.

⁹ Jlo ti' na cha' ná lo'o ñati cuxi taca tsaa ca su tlyu ca su laca ycui' Ndyosi loo. Tso'o si liñi tsa caca cuayá' ti' ma cha' ná tsaa ngu' cuxi ca su tso'o bi': ñati nu suba' tsa ndu'ni lo'o tyaa', lo'o jua'a ñati nu ndu'ni tlyu ji'i lcui jo'ó ti, lo'o jua'a ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o clyo'o xa' ñati, jua'a nu ngu' qui'yu nu ndu'ni suba' lo'o tyaa' qui'yu ti ngu', ¹⁰ lo'o jua'a nu cuaana, lo'o jua'a nu nxlyáa na nu ntsu'u ji'i tyaa' ngu', lo'o jua'a nu cu'bi, lo'o jua'a nu nchcui' cha' cuxi ji'i tyaa' ngu', lo'o jua'a nu cuxi ti ndu'ni ngana ji'i tyaa' ngu', ná tsaa chca ñati cuxi bi' ca su tso'o su ntucua ycui' Ndyosi. ¹¹ Lo'o jua'a ntsu'u xi cu'ma nu ngua'ni ma la cui' tyaa' cha' cuxi bi' tyaa' sa'ni la; pana cua xa' ña'a ndu'ni ma juani, cha' cua ngüityi Jesús lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ma tyaa' li', cua ndyati ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi li'. Cua ngüiñi cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi nu lo'o ngusñi ma

cha' ji'i y cui' Jesucristo nu Xu'na na, lo'o li' cua nda Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma.

Ña'a tsaca tyucui ña'a na laca naji'i y cui' Ndyosi

12 Ntsu'u quiya' nchcui' ñati: "Ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cua ña'a ca cha', ñi'yä nu nti' na' cha' cua'ni na'", nacui'ngu'. Chañi cha' ji'i ngu', pana ntsu'u cha' nu cua'ni na nu ná ntsu'u su xtyucua ji'na. Lo'o na, taca ñacui' na cha' ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na ñi'yä nu nti' ti na cua'ni na; pana ná tso'o si qui'i tsa na ji'i sca cha' nu ndu'ni na ña'a cuayá' nu nga'aa caca xtyanu na ji'i.

13 Ntsu'u chaca cha' nu nchcui' ñati: "Taca cacu na lcua ti lo na nu nti' na cacu na", nacui'ngu', "bi' cha' ntsu'u quiji ne' na cha' cua'ni cha'á na bi' lo'o na cacu na", nacui'ngu'. Chañi cha' bi', pana sca ti cuayá' cua'ni tye y cui' Ndyosi ji'i na ndacu na lo'o jua'á ji'i cuaña' y cui' na. La cui' jua'á cua ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i tyucui ña'a na lijyä na chalyuu, pana si'i cha' culiji ti cuaña' na lo'o ndu'ni suba' na lo'o ñati, si'i xqui'ya cha' bi' ngüiñá Ni ji'na; cha' caca na ñati ji'i y cui' Ni, cha' caca Ni nu Xu'na na, bi' cha' cua nda y cui' Ndyosi ji'i lijyä na chalyuu.

14 Tlyu tsa cha' ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o JesúS nu Xu'na na lo'o ngua'ni Ni cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ngulo Ni ji'i yu ca su ntsiya yu ngujuii. La cui' jua'á tlyu tsa cha' caca lo'o cua'ni Ni cha' tyu'ú na chaca quiya', qui'ya Ni ji'na tyaa lo'o Ni ji'na ca lo'o tye chalyuu.

15 Cristo ca ji'i tyucui ña'a tsaca ma lacua, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i ma lo'o nu xa' la ñati ty'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. Lo'o laca na ñati ji'i Cristo ni, ¿ha caca sa'a na ji'i sca nu cuna'a calle ti? Ná tso'o cua'ni na jua'á tsiya' ti. **16** ¿Ha ná jlo ti' ma cha' stu'ba ti tyiquee na, sca ti tañi na lo'o ñati bi', si tyu'u cha' ji'na lo'o, masi sa'a ti na ji'i? La cui' jua'á cha' nscua lo quityi cha' jo'ó nu ndi'yä nchcui': "Laca nu tyucuua ngu' bi' ñi'yä si laca ngu' sca ti ñati". Jua'á nchcui' quityi

bi'. **17** La cui' jua'á caca ji'na lo'o tyu'u cha' ji'na lo'o JesúS nu Xu'na na; nchca stu'ba cha' ji'na lo'o JesúS li', cha' ntsu'u Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'na.

18 Bi' cha' ná cua'ni suba' ma lo'o xa' ñati. Cua ña'a ca qui'ya nu ntsu'u ji'na, ná cua'ni ñu'ü bi' ji'i y cui' na; pana lo'o cala' na ji'i xa' ñati nu si'i ñati ji'na, y cui' ca na cua'ni ñu'ü na ji'na li'. **19-20** ¿Ha ná nda ma cuentya cha' tyaca'a tsa ma ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' nda Ni Xtyi'i y cui' Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'i ma? Nga'aa si'i cuentya ji'i y cui' ti ma ndya'a ma, cuentya ji'i y cui' Ndyosi laca ma. Quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni Ni cuentya ji'na cha' ngulaá ma ji'i nu cuxi, cha' laca ma ñati ji'i y cui' Ni; bi' cha' cua'ni tlyu ma ji'i y cui' Ndyosi lcaa su ndya'a ma, tyi'u ti' ma ji'i Ni, lo'o jua'á tyucui tyiquee ma cua'ni ma lcaa cña nu culo y cui' Ni ji'i ma.

7

¿Ha tso'o la si caja clyo'o na?

1 Juani scua na' xi cha', cha' xacui na' cha' ji'i ma cuentya ji'i quityi nu nguscua ma, nu ndyalaa slo na' tsubi' ti. Nu na ngu' qui'yu, tso'o la si ná caja clyo'o na; tyanu na jua'á ti, nti' na'.

2 Pana nde chalyuu su ndi'i na, ntsu'u tsa cha' suba' nu ndu'ni ngu' lo'o ngu' cuna'a; bi' cha' ni na' ji'i ma cha' tso'o la si lcaa ñati caja clyo'o ngu', caja sca nu cuna'a ji'i sca nu qui'yu, lo'o jua'á nu cuna'a caja qui'yu ji'i.

3 Nga'a cha' tyi'i tso'o nu qui'yu lo'o clyo'o yu, ñi'yä nu nga'a cha' caca; lo'o jua'á nu cuna'a ni, nga'a cha' tyi'i tso'o lo'o clyo'o ñi'yä nu nga'a cha' caca. **4** Bi' cha' nga'aa culo sca nu cuna'a cña ji'i y cui' ca si cua ngujui clyo'o yu, cha' nu qui'yu laca loo ji'i; lo'o jua'á nu qui'yu, nga'aa si'i y cui' ca yu nu culo cña ji'i yu lo'o cua ngujui clyo'o yu, cha' nu cuna'a laca loo ji'i yu li'.

5 Ná tso'o si tyeje tacui tyu'u tsä nu ná ndi'i ma lo'o clyo'o ma; sca ti si tyu'utsu' ma xi ji'i tya'a ma cha' caja xi tyempo chcui' ma lo'o y cui'

Ndyosi Sti mä. Lo'o nteje tacui cha' bi', xa' tyi' i mä lo'o clyo'o mä li', ñi'yä nu ndi' i ti mä. Si ná cua'ni mä jua' a, ná tyiquee' quiñu' u cha' ji' i mä lo'o clyo'o mä cha' ná nchca talo mä tyuu tsä. Lo'o li' cua'ni nu xña' a ngana ji' i mä.

⁶ Ná ñacui mä cha' nclyo na' cña ji' i mä cha' caja clyo'o mä; nde laca sca cha' nu nda ti na' lo'o mä, ⁷ cha' cuentya jna' tso'o la si tyanu ngu' ycui' ti ngu' ñi'yä nu ndi' i na', jua' a nti' na'. Pana xi xa' ca ña' a ndu' ni ycui' Ndyosi lo'o scaa ñati, cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ñi'yä tyi' i scaa na; tsaca lo ña' a ndi' i tsaca ñati, chaca lo ña' a ndi' i chaca ñati, tsa ña' a chacuayá' nu nda Ni ji' na.

⁸ Nde laca cha' nu ta na' lo'o cu' mä nu bilya caja clyo'o mä, cuati jua' a lo'o ngu' tya' a na nu ndyanu ti' i ti: tso'o la caca ji' i mä si tyi' i mä ñi'yä nu ndi' i ti na', nti' na'. ⁹ Sca ti si ná talo mä tyi' i mä jua' a ti, tso'o la si caja clyo'o mä li', cha' ná tso'o si quiñu' u ti' na cha' xcui' ndijña tyiquee na ji' i ñati nu caca clyo'o na.

¹⁰ Nu cu' mä nu ndi' i lo'o clyo'o ma ni, ndi' yä cña ntsu'u cha' cua'ni mä; ni si' i cuentya jna' ngulo na' cña re ji' i mä, ndi' yä cña nclyo ycui' Ndyosi nu Xu'na na ji' i mä: Ná xtyanu ti' i cu' mä ngu' cuna' a ji' i clyo'o mä. ¹¹ Si cua nguxtyanu mä ji' i nu qui'yu, nga' a cha' tyanu mä ycui' ti mä, sca ti si tyaja' a mä tyaa mä lo'o clyo'o mä chaca quiya'. Lo'o jua' a cu' mä ngu' qui'yu, ná ntsu'u chacuayá' ji' i mä cha' culo'o mä ji' i clyo'o mä.

¹² Nu juani ta na' sca cha' lo'o cu' mä ngu' qui'yu tya' a ngusñi na cha' ji' i Jesús, nu ntsu'u clyo'o mä nu tya lyiji xñi cha' ji' i Jesús; si tyaja' a bi' tyi' i bi' ñi'yä nu ndi' i ti lo'o mä, tso'o li'. Ná ntsu'u chacuayá' ji' i mä cha' culo'o mä ji' i nu cuna' a bi' cha' tyaa ngu'. Na' laca nu ngulo na' cña bi' ji' i mä; masi ná ndu' ycui' Ndyosi lo'o na', pana sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'.

¹³ La cui' ti cha' ta na' lo'o cu' mä ngu' cuna' a tya' a na nu ntsu'u clyo'o mä nu bilya xñi cha' ji' i Jesús, tya' a cha'

nu ngusñi mä: ná tso'o culo'o mä ji' i nu qui'yu clyo'o mä si tya ndi' i tso'o ti ngu' lo'o mä. ¹⁴ Ntucuá ycui' Ndyosi ji' i cha' nu nchcui' ngu' cuna' a bi' lo'o ycui' Ni cuentya ji' i clyo'o ngu', tso'o cha' bi' cuentya ji' i ycui' Ndyosi cha' clyo'o laca ngu'. Lo'o jua' a nu ngu' cuna' a nu tya lyiji xñi cha' ji' i Jesús, tya' a cha' nu cua ngusñi clyo'o, ntucuá ycui' Ndyosi ji' i cha' nu nchcui' nu qui'yu bi' lo'o ycui' Ni cuentya ji' i clyo'o ngu'; tso'o cha' bi' cuentya ji' i Ni cha' clyo'o laca ngu'. Nga' a cha' caca jua' a xqui' ya nu sube sñi' mä. Nga' aa laca ngu' sube bi' ñi'yä nu laca sñi' xa' ñati nu ná ndaquiya' ji' i ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ngusñi Ni cuentya ji' i nu sube bi' xqui' ya cu' mä. ¹⁵ Sca ti cha' ji' i ñati nu ná ntaja' a xñi cha' ji' i Jesús bi', si cua nti' ngu' xtyanu ngu' ji' i clyo'o ngu', si lya' ti' ngu' ji' i clyo'o ngu' cha' ngusñi clyo'o ngu' cha' ji' i Jesús, li' ta mä chacuayá' cha' tyaa ngu' nu ná ngusñi cha' ji' i Jesús bi'. Nu ngu' tya' a na nu ngusñi cha' ji' i Jesús, masi qui'yu, masi cuna' a, cua ntsu'u chacuayá' ji' i mä cha' xtyanu mä ji' i clyo'o mä, sca ti si jua' a ti taca tyi' i mä ti ti chalyuu. Cua nti' ycui' Ndyosi cha' tyi' i tso'o na chalyuu. ¹⁶ Cu' mä ngu' cuna' a, ná tyiquee' xñi clyo'o mä cha' ji' i Jesús xqui' ya cu' mä cha' jlya ti' mä ji' i Jesús; clyaa yu bi' ji' i nu xña' a li'. La cui' jua' a cu' mä ngu' qui'yu, ná tyiquee' xñi clyo'o mä cha' ji' i Jesús xqui' ya cha' jlya ti' mä ji' i Jesús; clyaa cho' ji' i nu cuxi li'.

Ná ndulo tsa cha' ji' i ycui' Ndyosi na ca laca scaa na

¹⁷ Nu lo'o tya lyiji cusubi ycui' Ndyosi ji' na, tya li' cua laca nda Ni ji' na ñi'yä nu tyi' i scaa na chalyuu. Ycui' Ndyosi laca nu nda chalyuu ji' na tya clyo, lo'o jua' a ycui' Ni laca nu ngusubi ji' na cha' xñi na cha' ji' i Ni juani. Tya la cui' chalyuu bi' laca nu ntsu'u ji' na juani, la cui' ña' a chalyuu nu ngujui ji' na tya clyo; pana juani tyucui tyiquee na ndi' i na chalyuu. La cui' ti cha' nchcui' na' lo'o ngu' lcua ti quichi su ndi' i ngu' nu

ngusñi cha' ji'i Cristo. ¹⁸ Ni'yä nti' ngu' judío ni, lo'o ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús xqui'ya cha' ngusubi Ni ji'i ngu', ná tso'o si caca tyuju'u ti' ngu' cha' ngusi'yu ñati' qui'ji ngu' cha' laca ngu' judío; ntsu'u cha' tyanu ngu' ñi'yä nu ña'a ti ngu' lo'o ngua cuañi' ngu'. Ngu' xa' nasiyu ni, ná ntsu'u cha' ji'i ngu' cha' xi'yu qui'ji ngu' jua'a, nu lo'o xñi' ngu' bi' cha' ji'i Jesús; ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' ñi'yä nu ndu'ni ngu' judío, tyanu ngu' ñi'yä nu ndi'i ti ngu' li'. ¹⁹ Ná ndu'ni cha' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, masi ngulacua na jua'a, masi ná ngulacua na jua'a; nu ndu'ni cha' cuentya ji'i y cui' Ndyosi laca cha' cua'ni na cña nu nclyo Ni ji'na. ²⁰ Bi' cha' juani ña'a ti tya nga'a cha' tyi'i na chalyuu, ñi'yä ndi'i ti na tya lo'o ngusubi Ni ji'na cha' caca na ñati' ji'i. ²¹ Ná ndu'ni cha' masi msu nu ngüi'ya ñati' laca mä nu lo'o ngusubi Ni ji'i mä, pana tso'o laca si caja nu ta caya' cha' tyu'u mä laja ti. ²² Ñati' nu jua'a tya ntsu'u xu'na ngu' nu lo'o cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ngu', juani ndi'i tso'o ti ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngusñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús; masi ña'a ti tya laca ngu' ñati' ji'i xu'na ngu', taca taquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi juani. Lo'o jua'a nu ngu' msu nu ndi'i tso'o ti ni, lo'o cusubi Cristo ji'i ngu' bi', la cui' jua'a caca ngu' bi' msu ji'i y cui' Ndyosi. ²³ Quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni y cui' Ndyosi cuentya ji'na, cha' ngulaá mä ji'i nu xña'a; bi' cha' ná ta mä chacuayá' ji'i ñati' chalyuu ti nu nti' cua'a ji'i mä cha' ná tyi'i tso'o ti mä. ²⁴ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ndi'yä clyacua ti' scaa mä: nga'a cha' tyi'i mä chalyuu ñi'yä nu ndi'i ti mä nu lo'o ngusubi Jesús ji'i mä tya clyo, ña'a ti tya xñi' tso'o ti mä cha' ji'i y cui' Ndyosi.

²⁵ Bilya ta y cui' nu Xu'na na cha' lo'o na' ñi'yä cua'ni ñati' nu ntucua y cui' ti, si caja clyo'o ngu', si ná caja clyo'o ngu'; bi' cha' cuentya jna' ti, ta na' xi cha' lo'o mä. Taca xñi' mä cha' jna', xqui'ya cha' lo'o na' ngua'ni

tya'na ti' Ni 'na; bi' cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni. ²⁶ Lye tsa laca chalyuu juani, ndyacua tsa cha' ti'i ji'na; bi' cha' tso'o la si tyanu na ñi'yä nu ndi'i ti na, nti' na'. ²⁷ Si ntsu'u clyo'o mä, tyi'i tso'o mä lo'o lacua, ná culo'o mä ji'i; si ndi'i mä y cui' ti mä, ná culana mä ji'i ñi'yä nu caca clyo'o mä, nti' na'. ²⁸ Pana la cui' ti cha', si'i qui'ya laca masi caja clyo'o mä; lo'o jua'a sca nu cuna'a nu bilya caja clyo'o, si'i qui'ya laca masi caja clyo'o bi'. Tsa bi' ti cha' ndube ti' na' ji'i mä, lcaa ña'a cha' ti'i nu caca ji'i mä nde loo la su ndi'i mä chalyuu. Ná nti' na' cha' quiña'a tsa cha' ti'i tyacua ji'i mä xqui'ya cha' ntsu'u clyo'o mä, xqui'ya cha' ndi'i sñi' mä li'.

²⁹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndi'yä laca cha' nu ta na' lo'o mä: Tya xti tya tyempo tya lijyä ji'na chalyuu. Bi' cha' cua'ni yala mä su ndi'i mä chalyuu; masi ntsu'u clyo'o mä, si'i xcui' cha' ji'i clyo'o mä tyu'u tyiquee mä; ³⁰ masi nxí'ya mä, ná ñacuï mä cha' xñi'i ti' mä; masi nxtyí mä, ná ñacuï mä cha' chaa tsa ti' mä; masi cui'ya ma sca yu'ba, ná culacua ti' mä cha' tsa cu' ti na ji'i mä laca bi'; ³¹ masi ntsu'u tsa cha' tso'o ji'i mä nde chalyuu, ná culiji tsa mä tyempo ji'i mä xqui'ya cha' tso'o bi'. Cua lijyä ti tye tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a lcaa na nu ntsu'u chalyuu nga'a cha' tye cha' bi'.

³² Cua nti' na' cha' ná caca xa' la cha' ji'i mä, cha' jua'a xqui'ya cha' bi' ná caca cua'ni tso'o mä cña. Cu'mä ngu' qui'yu nu bilya caja clyo'o mä, taca cua'ni mä tsa lo ti cña ji'i y cui' Ndyosi li'; cua'ni mä ñi'yä nu nti' y cui' nu Xu'na na cha' cua'ni na li'. ³³ Pana nu cu'mä nu ntsu'u clyo'o mä, cua ntsu'u tsa cña ji'i mä cha' caja ñi'yä nu tyiji' yu'u ji'i mä chalyuu, cha' cua'ni mä ñi'yä nu tso'o la nti' clyo'o mä. Tucua lo cha' ntsu'u tyiquee mä li'. ³⁴ Lo'o jua'a cu'mä ngu' cuna'a nu ntucua y cui' ti, lo'o jua'a nu cuañi' nu bilya caja clyo'o, taca cua'ni mä tsa lo ti cña ji'i y cui' nu Xu'na na; jua'a caca mä ñati' ji'i y cui' Ndyosi tyucui ña'a

tsaca mä, tyucui tyiquee mä. Pana nu cu'mä nu cua ntsu'u clyo'o mä, cua ntsu'u tsa cha' ndube ti' mä cha' caja ñi'yä nu tyiji yu'u jí'i mä chalyuu, cha' cua'ni mä ñi'yä nu tso'o la nti' clyo'o mä.

³⁵ Nti' tsa na' cha' xtyucua na' jí'i cu'mä, bi' cha' nda na' cha' bi' lo'o mä. Si'i na ndaca'a na' jí'i mä cha' ná caja clyo'o mä, cha' ntsu'u cha' cua'ni mä ñi'yä nu tso'o la cuentya jí'i sa scaa mä. Na cua nti' na' cha' tyucui tyiquee mä cua'ni mä cña jí'i ycui' Ndyosi, lo'o li' ná caja nu cua'ni ñu'ü tyucuij nu cua ngulu'u Jesús jí'i mä.

³⁶ Tso'o si ta sti nu cuna'a cuañi' chacuayá' caja clyo'o sñi', si'i qui'ya laca bi'. Cua ndyalaa ti' cho', cua la cui' tyempo caja clyo'o. Nga'a cha' cua'ni sti nu cuna'a ñi'yä nu tso'o la nti' yu cuentya jí'i sñi'; ná ntsu'u qui'ya jí'i, masi caja clyo'o sñi'.

³⁷ Pana la cui' ti tso'o cua'ni xa'la ngu' ty'a mä, nu tso'o la nti' masi ná caja clyo'o sñi' tsiya' ti. Ná tso'o si tatsaa ngu' jí'i sca ñatí cha'ta jí'i sñi' cha' caja clyo'o lo'o sñi' ngu'. Ntsu'u chacuayá' jí'i sca ñatí cha' cua'ni ñi'yä nu tso'o la nti' yu cuentya jí'i sñi' yu. ³⁸ Jua'a laca cha' cuentya jí'i nu cuna'a cuañi' ty'a mä; tso'o si ta mä jí'i sñi' mä cha' caja clyo'o lo'o xa' ñatí, lo'o jua'a sca ti cuayá' tso'o ndu'ni ñatí nu ná nda jí'i, nti' na'.

³⁹ Cu'mä ngu' cuna'a nu cua ngujui clyo'o mä, ná ntsu'u chacuayá' caja clyo'o lo'o chaca ñatí laja lo'o tya lu'ú clyo'o mä. Sca ti si cua ngujuij nu qui'yu jí'i mä, ca li' ntsu'u chacuayá' caja clyo'o mä chaca quiya'. Taca caja clyo'o mä li' chaca quiya' lo'o cua ña'a ca nu qui'yu nu nti' mä, sca ti si lo'o yu bi' laca ñatí tya'a ngusñi na cha' jí'i Jesús. ⁴⁰ Pana nti' na' cha' tso'o la tyu'u tyiquee mä si ná caja clyo'o mä, si tyanu ma ycui' ti mä. Jua'a nclyacua ti' na', cha' Xtyi'i ycui' Ndyosi nacuij na cha' chcui' na' jua'a, nti' na'.

¿Ha cacu na sca na nu cua nscua slo jo'ó?

¹ Nde scua na' chaca cha' nu tsaa slo mä, cha' ca cuayá' ti' mä ni cha' ndyu'ni mä lo'o ndacu mä mstä nu cua ngusta ngu' slo jo'ó tya clyo. Ntsu'u cu'mä nu ñacui mä: "Cua jlo ti' ya, cua nda ya cuentya cha' ná ntsu'u cha' tacati jí'i jo'ó jua; taca cacu ya mstä bi'", ñacui mä. Chañi tsa cha' bi'. Pana tyixi cua'ni na lo'o tya'a ñatí na nu lo'o chcui' na jua'a. Sca ti si ntsu'u tyiquee na ña'a na jí'i tya'a ñatí na, si cube ti' na jí'i ngu' bi', ca li' taca xtyucua na jí'i ngu'. ² Nu lo'o ndu'ni na lo'o ngu' cha' cua jlo ti' na sca cha', cha' cua laca ngua tsa'a na sca cha', cha' tyixi nda na lo'o ngu' li'. Laca bi' ñi'yä si ná jlo ti' na tsiya' ti, si bilya ca tsa'a na tso'o ti sca cha' nu nga'a tsa cha' ca tsa'a na. ³ Pana si tso'o ntsu'u tyiquee na ña'a na jí'i ycui' Ndyosi, tyuloo Ni jí'na li', tyu'u cha' jí'i Ni lo'o na li'.

⁴ Tso'o lacua. Ta na cha' lo'o tya'a na si tso'o cuentya jí'i ycui' Ndyosi cha' cacu na mstä nu cua ngusta ngu' slo jo'ó tya clyo. Cua jlo ti' na ñi'yä nu laca sca lcui jo'ó, lcui ti laca bi'. Ná tyaca' ña'a na sca na nu lu'ú, ñi'yä nu ña'a lcui jo'ó bi'. Sca ti ycui' Ndyosi Sti na ntsu'u chalyuu. ⁵ Chañi cha' quiña'a tsa jo'ó ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a nde cua ntsu'u xa'la jo'ó, ntucua bi' cuentya jí'i ñatí chalyuu. Ndu'ni ngu' jí'i jo'ó bi', cha' laca bi' jo'ó cuentya jí'i ngu'; ndu'ni ngu' cha' laca bi' xu'na ngu'. ⁶ Pana nu ñatí tya'a ntsu'u cha' jí'na lo'o Jesús, sca ti ycui' Ndyosi Sti na jlya ti' na jí'i tsiya' ti; la cui' ti jua'a sca ti ycui' Jesucristo nu Xu'na na ngusñi na cha' jí'i. Ngüiñá Ni tyucui ña'a chalyuu, xqui'ya Jesús ndya' lcaa lo na; cuentya jí'i ycui' Jesús laca lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a xqui'ya ycui' Jesús ndi'na chalyuu.

⁷ Pana ná lcaa ñatí nchca cuayá' ti' cha' bi'. Ntsu'u ngu' tya'a ngusñi na cha' jí'i Jesús nu ná nchca cacu sca na nu cua nscua slo jo'ó tya clyo. Nu ngua tya sa'ni la, cua ngui' tsa ngu'

bi' ji'i jo'ó bi'; lo'o juani ña'a ti tyacu ntsu'u ti'ngu' bi' cha' na cacu jo'ó laca na nu cacu ngu' bi'. Bi' cha' ná ndalo ngu' bi' tsiya' ti cha' cacu ngu' cuaña' nu ngua mstq' bi'; cha' cuxi laca cha' bi' cuentya ji'i ngu' bi'. ⁸ Masi jlo ti' na cha' sca na cacu na ni, si'i bi' laca nu ndu'ni cha' tso'o la na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Si'i na caca tso'o la na, masi cacu na ji'i; lo'o jua'a ná sca cha' caca ji'na, masi ná cacu na ji'i. ⁹ Bi' cha' cui'ya mä cuentya ñi'yä cua'ni mä slo ngu' nu tyacu tsa ti' bi'. Ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cacu na cua ña'a ca na tu'ni; pana ná tyiquee' tyu'utsu' ngu' bi' ji'i tyucuij liñi si ná tso'o ti cua'ni mä slo ngu', si cacu mä mstq' nu nscua slo jo'ó tyacu. ¹⁰ Ndi'yä cha' caca lo'o ñatj' nu tyacu quiña'a tsa nlyacu tsi' ji'i na nu nscua slo jo'ó bi' li'. Nti'ngu' cha' cua jlo tso'o ti' mä lcaa cha' ji'i Jesús. Nu lo'o ña'a ngu' ji'i mä cha' nga'a mä slo jo'ó, ndacu mä na laca nu nscua slo jo'ó, lo'o ngu' cua'ni ngu' ñi'yä nu ndyu'ni mä nti' ngu' li', masi cha' cuxi laca bi' cuentya ji'i ngu'. ¹¹ Lo'o jua'a caca cuxi ji'i ngu' li', chcuna' tyucuij ji'i ngu' xqui'ya cu'mä nu cua jlo ti' mä cha' liñi ji'i y cui' Ndyosi. Tso'o la tyi'u ti' mä cha' lo'o xqui'ya ngu' bi' ngujuij Cristo. ¹² Cha' cuxi ndyu'ni mä lo'o y cui' Cristo li', xqui'ya cha' ngua'ni mä cha' cuxi bi' lo'o ngu' tyacu a ngusñi mä cha' ji'i Ni; na ndyu'ni ñu' ma ji'i y cui' ngu' li', xqui'ya cha' tyacu a nlyacu tsa ti' ngu' bi'. Ná talo ngu' bi' si ña'a ngu' cha' ndu'ni mä jua'a. ¹³ Lo'o jua'a na', tso'o la masi ná cacu na' cuaña' nu cua nscua slo jo'ó, cha' jua'a ná cua'ni ngu' tyacu a na' cha' cuxi xqui'ya na' li'. Ná nti' na' cha' tyu'utsu' ngu' tyacu a na' ji'i tyucuij liñi.

9

Ntsu'u chacuayá' ji'i Pablo, cha' y cui' Ndyosi laca nu cua nda cña ji'i yu

¹ Cua ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cua ña'a ca lo cha'. Cua ngua'a loo y cui' Ndyosi 'na cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, nu lo'o na'a na'

ji'i y cui' Jesús nu Xu'na na. Ngusñi mä cha' ji'i Jesús juani xqui'ya cha' ndu'ni na' cña ji'i Ni, ² masi nti' xa' ñatj' cha' si'i cña ji'i Ni laca na'; pana cu'mä ngu' Corinto cua nslo mä 'na, cha' cua nda na' cha' ji'i Jesús lo'o mä tyacu. Chañi cha' bi'. Taca jlo ti'ngu' cha' jua'a laca cña nu ndyu'ni na', lo'o ña'a ngu' ñi'yä ndyaca cha' bi' lo'o mä.

³ Ndi'yä nxacuij na' cha' ji'i ngu' nu lo'o nchcui' chü' ti ngu' 'na: ⁴ Ntsu'u chacuayá' na cha' xñi na' xi na cacu na' lo'o na co'o na' caya' lo cña nu ndyu'ni na', ni na' ji'i ngu' bi'. ⁵ Lo'o jua'a taca caja tyacu o na' lo'o sca nu cuna'a nu tyacu a ngusñi na' cha' ji'i Jesús, cha' tyacu a lo'o na' ji'i tyucuij lcaa su ndya'a na' tyijyu', ni na' ji'i ngu' bi'. Jua'a ndu'ni tyacu a ndya'a na' cña, masi tyacu a y cui' nu Xu'na na, masi Pedro, ntsu'u tyacu o ngu' bi'. ⁶ Si'i sca ti na' lo'o Bernabé nu ngua'a cha' cua'ni lye ya cña cha' caja na cacu ya, laja lo'o nlyacu u ya cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu'. ⁷ ¿Ha ná jlo ti' mä ñi'yä ndu'ni ñatj' chalyuu cha' tyiji yu' u ji'i ngu' chalyuu? Ñi'yä nti' ngu' sendaru ni, ná ndya'a bi' cusuu laja ti, ntsu'u nu nda caya' ji'i ngu'. Lo'o jua'a ñatj' nu ntsu'u cña ne' quixi' ni, ndyiji na cacu ngu' lo na nu ntyaa ngu'; nu ngu' nu ndya'a lo'o scu' ñatj' ni, ndyiji yu ngu' styi' nu ndyu' u ji'i scu' ngu'. Bi' cha' ntsu'u chacuayá' ji'i ya cha' caja na nu tyiji yu' u ji'i ya chalyuu. Jua'a ni na' ji'i ngu' bi'. ⁸ Nchcui' na' re ñi'yä nu laca cha' ji'i ñatj' chalyuu, ñi'yä nu ndyiji na ndacu ngu'; pana la cui' jua'a nchcui' cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi, cha' jo'ó nu nguscua Moisés tyacu sa'ni. ⁹ Ndi'yä nchcui' lo quityi bi': "Ná xcä' mä tu'ba toro lo'o nxatá ni' nguata trigo cha' tyu' u si' yu bi'". Jua'a cha' nchcui' lo quityi bi'. Ni si'i cha' ji'i toro ti nchcui' y cui' Ndyosi, cha' tyacu a ti' Ni ji'i ni' cha' caja xi tyempo cacu ni'; ¹⁰ lo'o cha' ji'i ya nchcui' Ni, ji'i cuare nu ndya'a ya tyijyu' cha' chcui' ya cha' ji'i y cui'

Ndyosi lo'o ñati. Ñi'ya nu laca ji'i ngu' nu nclya'a yuu lo'o toro, ñi'ya nu laca ji'i ngu' nu ndu'ni clacua, jua'a laca ji'i ya; lo'o cuare ntsu'u chacuayá' ji'i ya cha' jña ya xi cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' nu lo'o cua ndye cña ji'i ya.

¹¹ Nu cña nu ndyu'ni ya cuentya ji'i mä ni, si'i sca cña nu taca ña'ä mä ji'i laca bi', ne' cresiya ji'i mä ndyaca cña bi'; pana taca tyi'u ti' mä ji'i ya, na laca nu lyiji ji'i ya cha' tyiji yu'u ji'i ya nde chalyuu.

¹² Xa'la tya'a ndyu'ni ya cña ndyiji na laca nu lyiji ji'i ngu' nu lo'o nda mä xi xcaya' ngu' bi'. ¿Ha ná tso'o si la cui' ti cha' caja ji'i ya, ñi'ya nu ndyiji ji'i ngu' bi'?

Tsa bi'ti cha', ná ndijña ya cha' tso'o bi' ji'i mä tsiya' ti. Ndalo tsa ya ji'i cua ña'ä ca cha' ti'í nu ndyacua ji'i ya, cha' ná nti' ya tsiya' ti tacu' ya ji'i cha' tso'o ji'i Cristo nu nchcui' ya lo'o mä, cha' ná cuna ñati ji'i cha' bi'. ¹³ Ná tyiquee' cua jlo ti' mä ñi'ya nu ndyaca ji'i nu laca cña ne' laa tlyu ji'i ngu' judío. ¿Ha si'i la cui' ti ne' laa bi' ndyiji na ndacu ngu' bi'? Ndyiji na cacu sti jo'ó ne' laa bi' nu tsa cu' ti nxñi mstña nu ndya'ä lo'o ngu' ne' laa, cha' taqui' lyiji ngu' ji'i lo mesa ji'i y cui' Ndyosi; sa yu'be ti mstña bi' caja ji'i sti jo'ó bi' cha' cacu ngu'. ¹⁴ Lo'o cuare, lo'o ncliji chalyuu ji'i ya su ndya'ä ya tyijyu' cha' nchcui' ya cha' tso'o nu ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati, tso'o si ta ngu' xi na tyiji yu'u ji'i ya chalyuu.

¹⁵ Pana ná ngüijña na' na cacu na' ji'i ngu' tsiya' ti lcaa se'i su ndya'ä na'. La cui' jua'a ná nscua na' quityi re cha' jña na' na cacu na' ji'i cu'mä, cha' ná xñi na' na nu ta ngu' 'na masi cajaa y cui' na'; tso'o la nti' na' cha' ndu'ni na' cña re jua'a ti, ná lo'o caya'.

¹⁶ Ná tso'o si tyucuuaa ti' na' ji'i mä xqui'ya cha' ndya'ä na' nchcui' na' cha' tso'o nu ji'i Jesús lo'o ñati, na cua ngua'ä loo Ni 'na cha' cua'ni na' cña bi'. Tlyu tsa cha' ti'í caca 'na si ná chcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ñati. ¹⁷ Nu lo'o cua'ni na' sca cña cuentya 'na ti, ndu' ti' na' cha' caja xcaya' na' li'. Pana xa' ña'ä cña laca cña nu nda Ni 'na; na cua ndyanu cña bi' 'na cha' bi'

ti cña cua'ni na', cha' cua ndatsaa Ni 'na cha' cua'ni na' ji'i. Bi' cha' ndyu'ni na' cña bi'. ¹⁸ ¿Ha ná caja xcaya' na' li'? Chañi cha' caja bi' 'na, pana xa' lo na laca bi' li'; laca cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' nu lo'o nchcui' na' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o ñati. Bi' cha' tso'o tsa nti' na', masi ná nda ngu' xcaya' na'. Ná nti' na' jña na' xcaya' na' ji'i mä, masi ntsu'u chacuayá' cha' jña na' cha' bi' ji'i mä, laja lo'o ndyu'ni na' cña ji'i y cui' Ni.

¹⁹ Ntsu'u chacuayá' cua'ni na' ni cña laca nu nti' na' cua'ni na'. Ná tucui ndatsaa 'na cha' cua'ni na' cña ji'i ngu' nquicha'; pana nti' na' cha' quiña'ä la ñati xñi ngu' cha' ji'i Cristo, bi' cha' nda na' chacuayá' ji'i cua ña'ä ca ngu' cha' tatsaa ngu' 'na. ²⁰ Nu lo'o nga'ä na' slo ngu' judío, li'ndyu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni lcaa ngu' judío, cha' xñi la ngu' judío cha' ji'i Cristo. Nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ngu' bi', bi' cha' ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o tya'a ngu', jua'a ndu'ni na' slo ngu', masi nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na' ji'i cha' cusu' ji'i ngu' bi', nu cña nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi cha' cua'ni ngu' bi' tya sa'ni la. Pana laca cha' cua nti' na' cha' quiña'ä la ñati bi' xñi ngu' cha' ji'i Cristo. ²¹ Ngu' xa' tsu' ni, ná nga'ä cha' taquiya' ngu' ji'i cha' nu laca ji'i ngu' judío. Bi' cha' ñi'ya si laca na' ñati tya'a ngu', jua'a ndi'i na' lo'o ngu' xa' tsu' li', cha' tso'o la xñi ngu' bi' cha' ji'i Cristo. Laja li' ndaquiya' na' lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi Sti na lo'o na, cha' jua'a nga'ä cha' caca si taquiya' na' ji'i Cristo. ²² Lo'o li', lo'o ndi'i na' lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús nu tya lyiji jlyia tso'o ti' ngu' cha' ji'i Jesús, ñi'ya si stu'ba ti cha' laca 'na lo'o ngu', jua'a ndi'i na' lo'o ngu' li', cha' cuna la ngu' bi' cha' ji'i Cristo. Lcaa ti lo cña cua'ni na' cha' tyaja'ä la ñati xñi ngu' cha' ji'i Cristo. ²³ Jua'a ndu'ni na' lcaa ti se'i su ndya'ä na', cha' nchcui' na' lo'o ngu' cha' tso'o ji'i Jesús. Cua nti' na' cha' ñi'ya ndyaca tso'o ne' cresiya 'na xqui'ya cha' bi', la cui' jua'a caca tso'o ne' cresiya ji'i lcaa ñati.

²⁴ Ndi'ya laca cña nu nda Ni 'na, ñi'ya ndyaca lo'o cua'ni ngu' sca posta lo'o nxna ngu'. Tyu_u tya'a ngu' xna ngu' stu'ba ti li', masi sca ti yu tyijiloo ji'i ca ta'a ngu' su tye cha' bi'. La cui' jua'a caca lo'o na, nga'a cha' tsa cu' ti cua'ni na cña ña'a cuayá' nu tye chalyuu ji'na. ²⁵ Lo'o cua xna ti ngu' sca posta ni, ná taquiya' ngu' ji'i sca cha' nu cua'a ji'i ngu' cha' ná xna tso'o ngu'; talo ngu' ña'a cuayá' nu tyijiloo ngu' ji'i tya'a ngu', cha' cua'ni ngu' ngana. Su cua ndye, li' caja xi cha' tso'o ji'i ngu' nu ngua'ni ngana bi', masi xti ti tyempo talo cha' bi', pana xa' ña'a cha' ndyaca lo'o na. Lye tsa ndyu'ni cña ti' na lcaa hora, ña'a cuayá' ta Ni sca cha' tso'o ji'na, sca cha' nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti. ²⁶ Lo'o na', ñi'ya laca sca ñati nu nxna posta, jua'a ndu'ni na' nde chalyuu; liñi tsa nxna na' ña'a cuayá' tyalaa na' su ndye tyucuii. La cui' ñi'ya laca si nxu_u tya'a na' lo'o ndacu' ti na', ná nducu' na' ndacu' na' lo cui'i ti. ²⁷ Nchcube' na' ji'i y cui' ca na', cha' talo chalyuu 'na, cha' ná xtyanu ti'i Ni 'na tsya' ti. Quiña'a tsa cha' cua ngulu'u na' ji'i xa' ñati cuentya ji'i y cui' Ni, lo'o jua'a ntsu'u cha' taquiya' y cui' na' ji'i cha' bi'.

10

Ná cua'ni tlyu na ji'i cua ña'a ca lcui jo'ó

¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tya nti' na' cacha' na' ji'i ma chaca quiya' ñi'ya ngua ji'i jyo'o cusu' ji'na, nu lo'o nguta'a ngu' lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni. Ndacui sca coo nde cu_a su nguta'a ngu' bi', cha' ná ña'a ngu' xña'a bi' ji'i ngu'. Tso'o ti nteje tacui ngu' bi' cla'be lo hitya su naa Tujo'o Nga'a, ngutu'u ngu' chaca tsu' li'. ² Coo nu ndacui bi', lo'o jua'a hitya tujo'o bi', bi' laca nu ngua'ni cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Moisés; bi' cha' ngutu'u lca'a ngu' ji'i, ñi'ya laca cha' lo'o tyucuatya na cuentya ji'i Jesús. ³ Y cui' Ndyosi laca nu nda na ndyacu ca ta'a ngu' bi'; ⁴ la

cui' jua'a ngujui na ndyi'o lcaa ngu' bi', cha' y cui' Ndyosi laca nu cua nda lcaa na bi' ji'i ngu'. Sca quee tlyu nu nga'a ca sii' cua'a, ca quiya' quee bi' ngutu'u hitya nu ndyi'o ngu'. Y cui' Ndyosi laca nu nda hitya nu ndyi'o ngu' bi', cha' masi tya li' nguta'a y cui' Cristo lo'o ngu' bi', nguna'asii Ni ji'i ngu' su nguta'a ngu'. ⁵ Masi jua'a ngua'ni y cui' Ndyosi, ná ntaja'a ngu' bi' taquiya' ngu' cha' ji'i Ni tsya' ti. Bi' cha' ngua taja ti' Ni ji'i ngu' li', nguxtyanu ti'i Ni ji'i ngu'; ca lo natí' btyi bi' ngujuii ngu' li', ndyanu tyijya' ngu' bi' to' tyucuii bi'.

⁶ Lo'o jua'a na, taca tyl'u ti' na ñi'ya nu ngua'ni jyo'o cusu' bi' nu ngua sa'ni. Ná tso'o si xcui' na tlyu'u tyiquee na ji'i cha' cuxi, cha' la cui' jua'a ngua'ni ngu' bi' tya li'. ⁷ La cui' ti ná tso'o cha' cua'ni tlyu na ji'i lcui' jo'ó, ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi'. Ndi'ya nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' ji'i ñati bi': "Tsa cu' ti ndya'a ngu' jii. Na ndi'i ti ngu' ndyacu ngu' ndyi'o ngu' lo'o tya'a ngu', li' ndat_u ti ngu' cha' quiyya ngu' lo'o tya'a ngu'", nacui lo quityi bi'. ⁸ La cui' ti ná tso'o cha' cua'ni suba' na lo'o xa' cuna'a, ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' li'. ¿Ñi'ya ngua li? Sca ti ts_a ngujuii calaa ntucua sna mil tya'a ñati bi' xqui'ya cha' cuxi bi'. ⁹ Jua'a ná tso'o cha' xtyí lo'o ti na ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na, cha' quiña'a tsa cha' clyu ti' ngüi'ya Ni ji'na. Jua'a ngua'ni ngu' bi' nu ngua sa'ni, li' ngusu'ba Ni cuaña lijyä cha' ndyujuii ni' ji'i ngu' bi'. ¹⁰ La cui' ti cha' ná ntsu'u cha' chcui' cuxi na ji'i y cui' Ndyosi. Cua ntsu'u xi jyo'o cusu' bi' nu ngua'ni ngu' jua'a, lo'o li' ndye ngu' ndyujuii Ni ji'i ngu' bi', cha' nda Ni sca xc_a lijyä nu ndyujuii ji'i ngu' bi'.

¹¹ Lcaa cha' tlyu bi' ngua ji'i jyo'o cusu' bi' nu ngua sa'ni, cha' caja ñi'ya tyl'u ti' xa' ñati nde loo la na laca nu ngua ji'i jyo'o cusu' bi', ni cha' laca ngua ji'i ngu' bi' jua'a. Lo'o jua'a tya nscua cha' bi' lo quityi cha' cube ti' na ji'i cha' bi'. Cua ngulala ti tye chalyuu su ndi'i na juani; ¹² bi' cha' tso'o si

cube ti' mä cha' ná tyu'utsu' mä ji'i tyucuii nu liñi ca, si nti' mä cha' tso'o ti tyi'ji cresiya ji'i mä, cha' ná tyacua sca cha' cuxi ji'i mä tsiya' ti. ¹³ Lcaa quiya'lo'o tyacua sca cha' cuxi ji'i mä, ná cube ti' mä li', la cui' jua'a ndyaca ji'i cua ña'a ca ñatí chalyuu. Pana ná cube ti' mä, ña'a y cui' Ndyosi ji'na; lcaa cña nu nacui Ni cha' cua'ni Ni cuentya ji'na, ndu'ni Ni cña bi'. Ná ta Ni chacuayá' cha' tyijiloo sca cha' cuxi ji'i mä ña'a cuayá'nu nga'aa caca xtyanu mä ji'i; pana la cui' hora lo'o cua cñilo'o ti cha' cuxi bi' ji'i mä, li' xtyucua Ni ji'i mä cha' ná cua'ni mä ji'i, lo'o li' taca clyáá mä ji'i cha' cuxi bi'.

¹⁴ Cu'mä tyá'a tso'o na, ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i mä, bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o mä juani cha' ná cua'ni tlyu mä tsiya' ti ji'i lcui' jo'ó ji'i ngu', nga'aa tsaa mä su ntucua bi'. ¹⁵ Nti' na' cha' nduna tso'o mä, cua laca ncliyacua tso'o ti' mä nti' na', bi' cha' nchcui' na' lo'o mä jua'a. Taca cui'ya mä cuentya cha' chañi laca cha' nu nda na' lo'o mä juani. ¹⁶ Lo'o ndyu'u ti'j na stu'ba ti lo'o ngu' tyá'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ndyi'yu na, lo'o jua'a ndacu na li'; jua'a ndu'ni na xqui'ya cha' ngulacua Jesús ji'i cha' bi' tyá'a clyo. Bi' cha' clyo nda na tsa xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús bi'. Lo'o ndyi'yu na vino bi', li' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Jesús lo'o lcaa ngu' tyá'a na, nu lo'o ntsu'u ti' na cha' nda Jesús ji'i tyucui ña'a y cui' ca cha' ngujuui Ni lo crusi xqui'ya na. Lo'o ndacu na xlyá'bi', la cui' jua'a li', stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús lo'o lcaa ngu' tyá'a na, nu lo'o ntsu'u ti' na cha' nda Jesús ji'i tyucui ña'a y cui' ca cha' ngujuui Ni lo crusi xqui'ya na. ¹⁷ Sca ti ycu' xlyá nscua lo mesa su ndacu na stu'ba ti; lo'o ndya'be xlyá'bi', li' ndyiji na cacu ca ta'a na, masi tyu' tsa tyá'a na. Tsa tlyu ti ndi'i na cha' stu'ba ti laca na ñati ji'i Jesús.

¹⁸ Cui'ya mä xi cuentya ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío. Ndya'a lo'o ngu' ji'i mstā cha' sta ngu' ji'i lo mesa su

ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o li' ntsu'u nu laca cña ne' laa bi', nu ndacu na nu ngua mstā bi'. Ntsu'u cha' ji'i nu ndyacu mstā bi' lo'o y cui' Ndyosi, cha' xqui'ya Ni ntucua mesa bi'. ¹⁹ Xa' ña'a ndu'ni ngu' xa' tsu'lo'o lcui' jo'ó ji'i ngu'. Lo'o ngu' bi' nsta ngu' cuaña'lo mesa cha' caca mstā ji'i jo'ó ji'i ngu'. ¿Ha tso'o la chacuayá' ntsu'u ji'i lcui' jo'ó bi' lacua? Ná ntsu'u cha' ji'i bi' tsiya' ti. Stu'ba ti ña'a cuaña' mstā bi' lo'o xa' la cuaña'. ²⁰ Ndi'ya laca cha' lo'o ndu'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó bi': Si'i ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni tlyu ngu' bi', ji'i tyu' lo cui'xiña'a ndu'ni tlyu ngu' lo'o ndu'ni ngu' jua'a. Lo'o cu'mä ni, ná tso'o cua'ni tyá'a mä lo'o cui'xiña'a bi'. ²¹ Ná tso'o co'o mä cuentya ji'i cui'xiña'a bi', lo'o li' co'o mä na nu cua nda Jesús nu Xu'na na cha' co'o na. Ná tso'o tsiya' ti cha' bi'; ni ná tso'o cacu mä cuentya ji'i cui'xiña'a bi', li' nde loo la cacu mä cuentya ji'i Jesús nu Xu'na na. ²² ¿Ha nti' na cha' ca chii ti' y cui' Ndyosi nu Xu'na na ña'a Ni ji'na? ¿Ha nchca la ji'na que y cui' Ndyosi lacua, nti' na?

Cube ti' na ji'i xa' ñati, si'i xcui' cha' ji'i y cui' ca na cube ti' na

²³ Chañi tsa cha' nu nchcui' ñati: "Ntsu'u chacuayá' cua'ni na cua ña'a ca cha' nu nti' ti na cua'ni na", nacui' ngu'. Pana ntsu'u xi cha' nu ndu'ni na nu ná taca xtyucua ji'na tsiya' ti. Chañi cha' taca cua'ni na ñi'ya nu nti' ti na, pana si'i lcaa cha' bi' ndu'ni cha' xñi tso'o na cha' ji'i y cui' Ndyosi. ²⁴ Nga'a cha' culacua ti' na ñi'ya nu caca tso'o la cha' ji'i xa' ñati, si'i xcui' na cuentya ji'na ti culacua ti' na.

²⁵ Taca cacu mä lcaa na ndacu nu nchca caya' ni'i lcaya'; ná sca culacua ti' mä na ca laca bi', si tso'o, si ná tso'o laca bi' cuentya ji'i mä. ²⁶ Y cui' Ndyosi Sti na ca ji'i tyucui ña'a cha' chalyuu, lo'o jua'a la cui' Ni ngüiñá Ni lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu.

²⁷ Ná cube ti' mä si chcui' sca ñati lo'o mä cha' cacu mä xi slo ngu', masi sca ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi laca bi'. Tso'o si tsaa mä slo ngu' bi' si nti' mä lacua. Lo'o li' cacu

mä ji'i na laca nu ta ngu' ji'i mä; ná ntsu'u cha' cube ti' mä ji'i na bi', si tso'o, si ná tso'o laca bi' cuentya ji'i mä. ²⁸ Sca ti si cacha' sca ñatí ty'a a ndyacu mä cha' mstä nu nscua slo jo'ó laca nu cuaña' nu ndyacu mä bi', li' ná tso'o cha' cacu mä ji'i. Tso'o la si cui'ya ngu' bi' cuentya cha' cuxi laca na bi' cuentya ji'i mä, cha' caca jlo ti' ngu' cha' ná ntsu'u cha' cacu ma na bi' lo'o ngusñi mä cha' ji'i Jesús. ²⁹ Cu'mä cua jlo ti' mä cha' bi'. Chaca yu bi' tya lyiji caca cuayá' tso'o ti' yu, bi' cha' ná nti' na cha' tyu'utsu' yu ji'i tyucuij liñi si ña'q yu cha' ndyacu mä na bi'.

Ná tyiquee' ñacui mä 'na li': “¿Ni cha' laca xcui' cuentya ji'i xa' ñatí culaçua ti' na'? Ntsu'u chacuayá' cua'ni na' ñi'yä nu nti' na' cua'ni na'. ³⁰ Si nda tsa na' xlya'be ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i na ndacu na', ¿ni cha' laca chcui' ñatí cha' cuxi 'na lo'o ndacu na' ji'i lacua?” ñacui mä 'na. ³¹ Tso'o lacua masi cacu mä, masi co'o mä, masi cua'ni mä lcaa ti lo cña nu ndyu'ni mä, pana tyi'u ti' mä ji'i y cui' Ndyosi laja lo'o cua'ni mä lcaa cña bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' li' cha' tso'o tsa laca cha' ji'i y cui' Ndyosi, la cui' cha' nu cua ngusñi mä. ³² Ná ta mä chacuayá' tyu'utsu' ni tsaca ngu' ji'i tyucuij liñi ji'i Cristo; ni ngu' judío, ni ngu' xa' tsu' nu si'i ngu' judío laca, ni tsaca ñatí tya'a ngusñi mä cha' ji'i y cui' Ndyosi, ná tso'o tsiya' ti si tyú ngu' ya' nu xña'a. ³³ Lcaa su ndyu'ni na' cña ndube ti' na' ji'i xa' ñatí, si caca tso'o cresiya ji'i ngu' lo'o cua'ni na' cña bi'. Si'i na tyacua cha' tso'o ji'i y cui' ca na', nti' na' cha' caca tso'o cresiya ji'i cua ña'q ca ñatí, cha' caja ñi'yä clyaa'ngu' ji'i nu cuxi li'.

11

¹ Bi' cha' cui'ya tso'o mä cuentya ña'q cña nu ndu'ni na', lo'o la cui' jua'q cua'ni mä li', cha' ñi'yä laca cña nu ngua'ni Cristo, jua'q laca cña nu ndu'ni na'.

Ñi'yä cua'ni nu ngu' cuna'q lo'o ndyu'u ti'i ngu' lo'o na

² Cu'mä ty'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'q jí'i mä, cha' xcui' ndyi'u ti' mä 'na, lo'o jua'q ndu'ni mä lcaa lo cha' nu ngulu'u na' jí'i mä. ³ Ndi'yä nti' na' cha' caca cuayá' ti' mä: Y cui' Ndyosi laca loo ji'i Cristo, lo'o jua'q Cristo laca loo ji'i lcaa ñatí; la cui' jua'q nu qui'yu laca loo ji'i nu cuna'a. ⁴ Bi' cha' ná tyucua smalyu scua' que ngu' qui'yu ne' laa su ndyu'u ti'i mä; masi chcui' yu lo'o y cui' Ndyosi, masi cacha' yu sca cha' ji'i Ni ji'i ñatí, ná tyucua smalyu hique yu. Loo laca Cristo ji'i yu, bi' cha' ná cua'ni tyucuaa ti' yu ji'i Ni ñi'yä si tyucua smalyu hique yu. ⁵⁻⁶ Pana nu ngu' cuna'a ni, tso'o si sta ngu' payu hique ngu' lo'o ndyu'u ti'i lcaa ngu' ne' laa; masi chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi, masi cacha' ngu' sca cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñatí, sta ngu' payu hique ngu', cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ngu' cuna'a ji'i clyo'o ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' li', cha' loo la laca nu qui'yu ji'i nu cuna'a. Nclyá cu'mä quicha' hique nu cuna'a nu ngua sa'a ji'i ngu', cha' ca tyuju'u ti'; la cui' jua'q stu'ba ti laca nu cuna'a nu ná sta payu hique ne' laa. Bi' cha' cu'mä ngu' cuna'a, si ná nti' mä cua'ni tyucuaa ti' mä ji'i nu ngu' qui'yu su ndyu'u ti'i mä lo'o ngu', tso'o la si tacu' mä hique mä li'; ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' mä li'. ⁷ Ná ntsu'u cha' tacu' ngu' qui'yu hique ngu', cha' y cui' Ndyosi ngüiñá ji'i sca nu qui'yu tya clyo; ñi'yä nu ña'q y cui' Ni, jua'q ña'q ngüiñá Ni ji'i nu qui'yu bi'. Pana xa' cha' laca ji'i nu cuna'a, tso'o tsa ña'q nu cuna'a xqui'ya nu qui'yu. ⁸ Clyo ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i nu qui'yu, tiya' la li' ngüiñá Ni ji'i nu cuna'a. Tyijyä sii' nu qui'yu ngulo Ni cha' ngüiñá Ni ji'i nu cuna'a, si'i tyijyä nu cuna'a ngulo y cui' Ndyosi lo'o ndya' nu qui'yu; ⁹ bi' cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu cuna'a nu ngua clyo, si'i xqui'ya nu cuna'a ndya' nu qui'yu. ¹⁰ Tso'o la tyacu' hique nu cuna'a lacua, cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u nu laca loo ji'i ngu'. Hasta nu xca ji'i y cui' Ndyosi nde cuä nu

ndya'a lo yuu su ndyu'u ti'i mä, lo'o bi' caca cuayá' ti' cha' bi' li', lo'o ña'a nge' jí'i ngu' cuna'a. ¹¹ Pana juani stu'ba ti ngusñi na cha' jí'i Jesús, masi qui'yu na, masi cuna'a na. Ná caja ñi'yä tyi'i nu qui'yu chalyuu si ná lo'o nu cuna'a; jua'a nu cuna'a ni, ná caja ñi'yä tyi'i chalyuu si ná lo'o nu qui'yu. ¹² Chañi cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu cuna'a tya clyo, pana la cui' jua'a chañi cha' nu cuna'a laca nu ndu'ni cala jí'i nu qui'yu juani; lo'o jua'a y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyu'ú tyucuua lo ngu' bi' chalyuu.

¹³ Y cui' ca mä cache' liñi mä 'na si tso'o nti' mä cha' chcui' sca nu cuna'a lo'o y cui' Ndyosi lo'o ntucua yaala ti hique nu cuna'a bi'. ¹⁴ Nu na ñati chalyuu na, cua jlo ti' na ñi'yä ña'a quichä' hique na. Jua'a laca cha' jí'i ntuju'u tsa ti' na si tonu tsa quichä' hique nu qui'yu. ¹⁵ Si'i jua'a nti' na lo'o nu cuna'a, tso'o tsa nti' na si tyucui' quichä' hique nu cuna'a. Cua'nijo'o quichä' hique ngu' jí'i ngu', cha' ná ca tyuju'u ti' ngu'. ¹⁶ Si chcui' cuxi ngu' xqui'ya cha' ndyacu' hique ngu', tso'o si caca cuayá' ti' ngu' bi', cha' sca ti cuayá' ndu'ni ya ñi'yä nu ndu'ni lcaa ñati jí'i Jesucristo lcaa ti quichi tyi ngu'.

Cha' cuxi nu ndyaca nu lo'o ndyacu ngu' sii nu ngulu'u Jesús jí'i cha' cua'ni na

¹⁷ Chaca cha' nscua na're, cha' caca cuayá' ti' mä cha' ná ndiya ti' na' cña nu ndyu'ni mä lo'o ndyu'u ti'i mä cha' cacu mä sii nu ngulu'u Jesús jí'i cha' cua'ni na. Cua nscua cha' caca tso'o cresiya jí'i mä li', nu lo'o cacu mä sii bi'; pana xa' ña'a ndyu'ni bi' lo'o mä, ndyu'ni ñu'u bi' jí'i cresiya jí'i mä juani. ¹⁸ Nacui ngu' cha' ná tso'o ndu'ni mä su ndyu'u ti'i mä cha' cacu mä sii bi'. Xi xa' ca ña'a ndu'ni sa scua mä, nacui ngu'. Cua jlo ti' na' cha' la cui' jua'a ndyaca lo'o cu'mä si nti'. ¹⁹ Si jua'a ná stu'ba ntsu'u cha' jí'i mä lo'o tya'a mä, chañi tiya' la li' taca ca cuayá' ti' na tilaca nu chañi ca ndaquiya' cha' jí'i Jesús. ²⁰ Pana ná tso'o cha' nga'aa ndu'ni mä sii ñi'yä

tya'a sii nu ngulu'u y cui' Jesús jí'i na, cha' cua'ni na nu lo'o ndyu'u ti'i mä lo'o tya'a mä li'. ²¹ Lo'o ndyalaa hora cacu mä, li' yala ti ndacu mä sii jí'i y cui' ti mä, ná nda mä tyempo tsiya' ti cacu xa' la tya'a mä; bi' cha' ntsu'u ngu' tya'a mä nu ná ndyiji cacu tso'o, lo'o jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu hasta nchca cu'bi ngu', cha' quiña'a tsa na ngusñi ngu' ndyi'o ngu'. ²² Taca cacu mä co'o mä to' tyi mä si ntyute' tsa mä. Pana ñi'yä nu ndu'ni mä juani, na ndu'ni ñu'u mä jí'i tya'a ndi'i mä, tya'a ngusñi mä cha' jí'i y cui' Ndyosi, ña'a cuayá' nda mä cha' tyuju'u ti' jí'i ngu' ti' tya'a ngusñi mä cha' jí'i Jesús. Ná tyiquee' cua ngua cuayá' ti' mä na laca nu nti' na' chcui' lo'o mä juani, cha' nga'aa ntsu'u cha' tso'o nu caca chcui' lo'o mä tsiya' ti cuentya jí'i cha' bi'.

Sii nu ngulu'u Jesús nu Xu'na na cha' cacu na

²³ Ndi'yä cha' nclyu'u na' jí'i mä, la cui' cha' nu ndyuna na' lo'o nchcui' ñati nu ngua tsa'a jí'i y cui' nu Xu'na na tya clyo: La cui' talya nu lo'o ndyujui' ngu' cresiya jí'i Jesús, laja lo'o tya ndi'i ñati bi' lo'o Jesús, li' ndaya' Jesús jí'i xlyá, ²⁴ ndya yu xlyá'be jí'i y cui' Ndyosi Sti na, lo'o li' ngusa'be yu xlyá' bi'; li' nacui Jesús jí'i tya'a ndya'a yu: "Jacu mä xlyá re; ñi'yä nti' cuaña' na', jua'a nti' xlyá re. Cuentya jí'i mä laca cha' nu chcube' na' lo crusí, bi' cha' tyi'u ti' mä 'na lo'o cacu mä xlyá re", nacui Jesús jí'i ngu' bi'. ²⁵ Tiya' la li' lo'o cua ndye ngua'ni ngu' sii, li' ndaya' Jesús jí'i vaso; ndi'yä nacui yu jí'i ngu' li': "Lo'o co'o mä na nu ntsu'u ne' vaso re, li' tyi'u ti' mä cha' tyalú tañi na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u jí'i lcaa ñati, cha' jua'a quiñi cha' jí'i y cui' Ndyosi Sti na' lo'o ngu'. Lo'o co'o mä na re, tyi'u ti' mä 'na li'", nacui Jesús jí'i ngu'. ²⁶ Bi' cha' lcaa quiya' lo'o cacu mä xlyá bi', lo'o co'o mä na nu ntsu'u ne' vaso bi', ña'a cuayá' nu caa Jesús chaca quiya', liñi culu'u mä jí'i ñati cha' ngujui Jesús lo crusí xqui'ya na.

Ni'ya nu nga'a cha' cacu na sii bi'

²⁷ Ndi'ya ndyaca li': ntsu'u qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi, si ná tyucui tyiquee na cacu na co'o na sii ji'i ycui' Ni; na ndu'ni cuxi na ji'i ycui' nu Xu'na na li', cha' ná ndyi'u tso'o ti' na cha' nda Jesús ji'i tyucui ña'a ycui' ca yu ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi, cuati ndyalú tañi yu lo crusi lo'o ngujui yu jua'a xqui'ya na. ²⁸ Bi' cha' ntsu'u cha' culacua tso'o ti' na lo'o cacu na sii bi'; li' tyucui tyiquee na cacu na xlyá bi', co'o na na ntu'su'u ne' vaso bi'. ²⁹ Si ná culacua tso'o ti' na ni cha' laca nu ndacu na ji'i, ni cha' laca nu ndyi'yu na ji'i, li' ntsu'u qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná ndyi'u ti' na ji'i ycui' Jesús, lo'o jua'a ná ntsu'u ti' na ji'i tya'a na nu stu'ba ndyu'ni tlyu na ji'i Ni. ³⁰ Bi' cha' quiña'a tsa cu'maq nchca quicha ma, lo'o jua'a nchca ñu'ü ti' ma, lo'o jua'a ntsu'u cu'maq nu ndyijii tsiya' ti; ³¹ pana si culacua tso'o ti' na tya clyo lo'o cacu na sii bi', ná ntsu'u cha' ca tyaala Ni ji'na jua'a li'. ³² Nchca tyaala Ni ji'na juani, lo'o jua'a nchcube' Ni ji'na xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni na, cha' tiya' la lo'o cua ndye chalyuu ná tsaa na ca bilyaa lo'o ñatí nu ná ndaquiya' ji'i Ni tsiya' ti.

³³ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tyi'u ti' ma cha' bi' lo'o tylu'u ti' ma cha' cua'ni ma sii bi'; jatya ma xi ji'i tya'a ma cha' stu'ba ti xana cacu ma lo'o lcaa tya'a ma. ³⁴ Si ntsu'u ma nu ntyute' ma, jacu ma tyaja to' tylu ti ma clyo. Lo'o li' nga'aa cua'ni cuxi ma lo'o tylu'u ti' ma, li' ná ntsu'u cha' caca tyaala Ni ji'i ma. Lo'o caa na', taca quiñi nu xa' la cha' bi' ji'na lo'o cu'maq li'.

12

Cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' caca cua'ni sa scaa na

¹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u sca cha' nu nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cuentya ji'i cña nu caca ji'i sa scaa na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi.

² Cua jlo ti' ma ñi'ya nu ngua'ni ma tyu sa'ni la, nu lo'o bilya cuna ma cha' ji'i Jesús; na nguñilo'o lcui jo'ó ji'i ma, jo'ó nu cu'ü ti, cha' jlya ti' ma lcua ti lo cha' nu ntsu'u ji'i jo'ó bi'. ³ Bi' cha' nti' tsa na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' re. Si'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' ñacui ngu': "Cuiñaja laca nu Jesús bi'". Ná taca ñacui ngu' jua'a xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Lo'o ñacui ngu': "Xu'na na laca Jesús", Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' ñacui ngu' jua'a li'.

⁴ Tyu lo cha' nda ycui' Ndyosi ji'na cha' caca cua'ni na sca cña ji'i Ni, pana sca ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ni na cña bi'. ⁵ Lo'o jua'a xa' ña'a cña ndyu'ni sa scaa na, pana cuentya ji'i ycui' Ndyosi ndyu'ni lcaa na cña bi'. ⁶ Masi ná stu'ba ndyu'ni lcaa na, pana sca ti ycui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ni na cña bi', ca ta'a na. ⁷ Ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na cha' taca cua'ni lcaa na sca cña cuentya ji'i ycui' Ni, ca ta'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús; bi' laca sca lo cña nu xtyucua ji'i cataba na, lo'o jua'a xqui'ya cha' bi' cua jlo ti' na cha' cua ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na. ⁸ Ndi'ya laca cña nu taca cua'ni na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi: ntsu'u ngu' nu ndacha' liñi ñi'ya nu ngua ji'i Jesús; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu tso'o tsa nclyu'u tylu' cuij cha' xñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi; ⁹ lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu tso'o tsa jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i cua'ni cha' tyaca tso'o nu quicha chacuayá' ji'i Jesús; ¹⁰ lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i ndu'ni xa' la cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, cña nu ná nchca cua'ni ñatí nquicha'; cuati ntsu'u xa' la ngu' nu nchca ji'i ndacha' ji'i ñatí sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cuati jua'a ntsu'u ngu' nu nchca tii ni cña ndu'ni sa scaa ngu', si cuentya ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña, si si'i cuentya ji'i ycui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchca ji'i nchcui' cha'cña ji'i xa' la ñatí; jua'a tya ntsu'u xa' la ngu' nu nchca ji'i xtyacui cha' bi', cha' caca

cuayá' ti' lcaa ñatí ni cha' nda ngu' bi' li'. ¹¹ Sca ti Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' nchca ji'i ñatí cua'ni lcaa cña bi'; bi' laca nu nda sca lo cña cua'ni sa scaa na, ñi'ya nu ntsu'u tyiquee Ni cha' caca ji'na.

Sca ti ñatí laca na lo'o lcaa ñatí ty'a'ngusñi na cha' ji'i Jesús

¹² Nu y cui' na ni, sca ti ñatí laca sca na, masi tyuú tsa ty'a tyijiä ntsu'u laja cuaña' scaa na. La cui' jua'ä laca lo'o ña'ä taju ty'a ngusñi na cha' ji'i Cristo; sca ti taju ñatí laca na, masi xa' ca ña'ä ndu'ni sa scaa na. ¹³ Ca ta'a na, masi ngu' judío, masi ngu' xa' tsu' laca na, masi msu nu ngüi'ya ñatí, masi msu nu ndi'j tso'o ti laca na, na cua ntyucuatyá na chacuayá' ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi; cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi bi' ne' cresiya ji'i sa scaa na, cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o lcua ti ty'a' ñatí nu ngusñi cha' ji'i Cristo.

¹⁴ Tyuú tsa ty'a tyijiä ntsu'u laja cuaña' na nu nxyucua ji'na nu lo'o ndyu'ni na cña nde chalyuu, si'i sca ti tyijiä nu ndulo la ji'na. ¹⁵ Si ndi'ya chcui' quiya' na lo'o na: "Si'i ya' nu'ü laca na', bi' cha' ná ntsu'u cha' jna' lo'o nu'ü", ñacui' bi'. ¿Ñi'ya ñacui' ta na? Pana ná nchca xuu bi', ca ña'ä ngalya bi' ji'i tyucui ña'ä na. ¹⁶ Lo'o li'si ndi'ya ñacui' jyacä na ji'na: "Si'i cloo nu'ü laca na', bi' cha' ná ntsu'u cha' jna' lo'o nu'ü", ñacui' bi'. ¿Ñi'ya ñacui' ta na? Pana ná nchca xuu bi', na ca ña'ä ngalya bi' ji'i tyucui ña'ä na. ¹⁷ Ná ntsu'u su cuna na li', si xcui' cloo na laca tyucui ña'ä na. ¿Ñi'ya caca cui' na sca na si xcui' jyacä na laca tyucui ña'ä na? ¹⁸ Na cua ngusta se'i ti y cui' Ndyosi scaa tyijiä laja cuaña' na, cha' ñi'ya nu ndiya ti' Ni, jua'ä ngüiñá Ni ji'na. ¹⁹ Ná laca na sca ñatí si sa yu'be ti na; ²⁰ pana jua'ä laca cha' ji'na cha' sca ti ñatí laca sca na, masi tyuú tsa ty'a tyijiä ntsu'u laja cuaña' na.

²¹ Ná ca ñacui' cloo na ji'i ya' na: "Ná cua'nijo'o nu'ü 'na". Lo'o jua'ä ná ca ñacui' scua' hique na ji'i quiya' na: "Ná ntsu'u su cua'nijo'o nu'ü 'na".

²² Masi nti' na cha' xti la cña ndu'ni sca lo tyijiä na, bi' laca nu lye la ndulo ji'na; ²³ lo'o jua'ä lacu' na ste' cha' nti' na cha' ná tso'o ña'ä xa' la se'i laja cuaña' na. Sca se'i su tacati ji'na, nu ntyuju'u ti' na si ña'ä ngu' ji'i, lcaa hora ndyacu' late' lo se'i bi'; ²⁴ pana xa' la se'i laja cuaña' na, nda na chacuayá' masi ná tacu' late' lo bi'. Jua'ä ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i tyucui ña'ä na, cha' la cui' se'i laja cuaña' na nu ná ña'ä ngu' ji'i, bi' laca nu tacatila cuentya ji'na. ²⁵ Pana stu'ba ti ndu'ni lcaa tyijiä laja cuaña' na cña, stu'ba ti cha' ji'i sca tyijiä na su ngalya lo'o xi xa' la tyijiä na. ²⁶ Lo'o quicha xi sca tyijiä na, tyucui ña'ä na ti'í li'; lo'o ndaca'a na ji'i sca tyijiä na, tyucui ña'ä na tso'o nti' na li'. (La cui' jua'ä laca mä, tyucui ña'ä tsaca taju cu'mä nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo).

²⁷ Ca ta'a cu'mä lacua, stu'ba cha' ji'i mä lo'o lcaa ñatí ty'a ngusñi na cha' ji'i Cristo scaa quichi; lo'o jua'ä sa scaa mä laca mä ñatí ji'i Cristo. ²⁸ Tso'o tsa ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ñatí nu caca cña ji'i laja lcaa ty'a ñatí nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo scaa quichi: clyo ngusubi Ni ji'i ñatí nu ndya'ä xa' quichi tyijyu' la cha' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o ngu' quichi bi'; li' ngusubi Ni ji'i ñatí nu ndacha' ji'i ty'a ngu' sca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ngu'; lo'o jua'ä ntsu'u ñatí nu liñi tsa nclyu'u cha' ji'i Jesús ji'i ty'a ngu'; lo'o jua'ä ntsu'u ñatí nu ndu'ni cha' tlyu chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi, cña nu ná nchca cua'ni ñatí nquicha'; lo'o jua'ä ntsu'u ñatí nu nchca ji'i cua'ni cha' tyaca tso'o nu quicha chacuayá' ji'i Jesús; lo'o jua'ä ntsu'u ñatí nu nchca ji'i xtyucua ji'i ty'a ngu' lo'o cua ña'ä ca lo cña; lo'o jua'ä ntsu'u ñatí nu laca cña cuentya ji'i ty'a ngu', ntsu'u ñatí nu nchca chcui' cha'cña ji'i xa' la ñatí. Laja ñatí ji'i Ni, nsubi y cui' Ndyosi ji'i ngu' nu caca lcaa lo cña bi'. ²⁹ Pana ná lcaa na ndya'ä na tyijyu' cha' chcui' na cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñatí, ni ná lcaa na nchca ji'na cacha' na sca cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñatí; jua'ä

cua laca ti na taca culu'u liñi na cha' ji'i Jesús ji'i ñati, cua laca ti na nchca cua'ni na cha' tlyu cuentya ji'i y cui' Ndyosi; ³⁰ jua'qá ná lcaa na nda Jesús chacuayá' ji'na cha' cua'ni na cha' tyaca tso'o nu quicha; la cui' jua'qá ná lcaa na nchcui' na cha'cña ji'i xa' la ñati, ni ná lcaa na nchca xtyacui na cha' bi', cha' caca cuayá' ti' xa' ñati ni cha' nda ngu' tya'a na lo'o ngu' li'. ³¹ Bi' cha' nga'qá cha' jña mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' caca cua'ni la mä cña, cha' caca xtyucua mä ji'i xa' la ngu' tya'a mä. Lo'o jua'qá tya ntsu'u chaca cha' nu ndulo la ji'i mä, nu bilya culu'u na'ji'i mä; bi'laca cha' nu culu'u na'ji'i mä juani.

13

Tso'o si ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na

¹ Ná ndu'ni cha' masi nchca tsa chcui' na lcaa lo cha'cña ji'i ñati chalyuu, masi cha'cña ji'i xca nu ntucua ca slo y cui' Ndyosi nde cuä chcui' na; si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la ñati, ná sca cha' tso'o ntsu'u tyiquee na li'. Laca na ñi'yä nti' sca sniquiji nu ntyiji'jí na ji'i jua'qá ti, jua'qá laca na ñi'yä laca sca cui'chcuä nu lye tsa nclyatu'u na ji'i; ná ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'na li'. ² Ná ndu'ni cha' masi cachaa' na lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati, si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu'. Ná ndu'ni cha' masi jlo ti' na lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi, masi tso'o tsa nchca cuayá' ti' na sca cha' nu ná ngujui ñi'yä nu caca cuayá' ti' ñati nu ngua sa'ni la; ná sca na laca na cuentya ji'i y cui' Ndyosi si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati. La cui' ti masi jlya tsa ti' na ji'i y cui' Ndyosi ñi'yä nti' si caca cuityi na ji'i sca ca'ya cua, pana si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati, ná sca na laca na li'. ³ La cui' ti ná sca na laca na masi tacha na lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'na ji'i ñati, si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu' bi' li'. Ná ndu'ni cha' masi cua'ni lya' ti' ngu' ji'na, masi su'ba ngu' ji'na lo qui'cha' cajaa na xqui'ya cha' ngusñi na cha'

ji'i Jesús, si la cui' tyempo bi' ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, ná sca cha' laca na. Si'i na tso'o la na si ná ndu'ni na jua'qá.

⁴ Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati, talo tyiquee na ji'i ngu' li', cua'ni tya'a na ti' na ji'i ngu' li'; si'i na tyiji ti' na cha' ji'i ngu' li', si'i na chcui' tyucuaa ti' na lo'o ngu', ni si'i na cua'ni tyixi na lo'o ngu' li'. ⁵ Si chañi cha' bi', ná cua'ni suba' na lo'o ngu', si'i xcui' cha' ji'na ti tya'a tyiquee na, ni ná ca ñasi' na ji'i ngu' lu'ba ti. Ntsu'u cha' clyu ti' ji'na lo'o ngu', si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu'. ⁶ La cui' jua'qá si'i na chaa ti' na lo'o ndyacua sca qui'ya ji'i ngu', tso'o la nti' na si xñi ngu' bi' sca cha' liñi. ⁷ Si ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati, talo tyiquee na ji'i ngu', masi cua ña'a ca cha' cuxi cua'ni ñati bi'; jlya ti' na cua ña'a ca cha' tso'o, ndu' ti' na cha' tso'o la caca cha' nde loo la, masi ná jlo ti' na; jua'qá tyiquee' talo na lo'o cua ña'a ca cha' nu ndyaca ji'na.

⁸ Nde loo la ná ntsu'u cha' tye cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati. Nde loo la tyalaa tyempo nu lo'o nga'aa ndu'ni cha' tya chcui' la y cui' Ndyosi lo'o na nde chalyuu, nga'aa ndu'ni cha' chcui' la na cha'cña ji'i xa' ñati, ni nga'aa ndu'ni cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi ca lo'o caca tyempo bi'; pana ná tye chca cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ñati. ⁹ Juani bilya caca cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i Ni, ná caja ñi'yä chcui' na lcaa ca cha' nu ntsu'u tyiquee Ni; ¹⁰ pana nde loo la li', lo'o cua'ni y cui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha', li' nga'aa tyl'u ti' na nu xca ti cha' nu nchca cuayá' ti' na juani.

¹¹ Lo'o tya sube na ni, xcui' cña nu ndu'ni nu sube ngua'ni na; ñi'yä nu nclacua ti' sca nu sube, jua'qá nchcui' na li', jua'qá ngua'ya cha' hique na, jua'a ngulacua ti' na. Pana lo'o nguluu na, li' nga'aa nclacua ti' na ñi'yä nu nclacua ti' nu sube. ¹² Jua'qá laca cha' ji'na su ndi'i na chalyuu; juani nguxa' ti ndyiji sca cha' ji'i y cui'

Ndyosi ji'na, si'i tsa liñi ti nduna na cha' bi'. Ñi'yä nti' si ña'ä na ji'i y cui' ca na lo sca cuanaa, tsa lyiji ti ña'ä na ji'na; pana nde loo la, li' caca cuayá' tso'o ti' na lcaa cha' bi'. Cua laca ti cha' jlo ti' na juani, pana nde loo la ta na cuentya ji'i lcaa lo cha'; li' tyuloo na ji'i y cui' Ndyosi ñi'yä ndyuloo Ni ji'na. ¹³ Bi' cha' lacua, lcaa tyempo ndu'ni cha' tyi'u ti' na ji'i y cui' Ndyosi, lcaa tyempo ndu'ni cha' tu ti' na cha' caca tso'o la ji'na ca nde loo la, lo'o jua'a tyucui tyempo ndu'ni cha' tyu'u tyiquee na ña'ä na ji'i tya'a ñati na. Bi' laca cña nu ndulo la cha' cua'ni na, cha' tyu'u tyiquee na ña'ä na ji'i tya'a ñati na.

14

¿Ha chcui' na cha'cña ji'i xa' ñati laja lo'o ndyu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi?

¹ Cua'ni mä cha' xcui' tso'o tyu'u tyiquee mä ña'ä mä ji'i tya'a ñati mä lacua. Lo'o jua'a jña mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' taca cua'ni mä la cui' cña nu nda Xtyi'i y cui' Ni ji'na. Pana lo'o chaca cña ntsu'u nu ndulo tsa ji'i mä, cha' ca tsa'ä mä ta mä cha' lo'o ñati, lcaa ña'ä cha' nu cua nti' y cui' Ndyosi cha' ta Ni lo'o ngu' bi'.

² Sca ñati nu nchcui' cha'cña ji'i xa' ñati laja lo'o ndyu'u ti'i ti mä ni, si'i lo'o cu'mä nchcui' yu, cha' ná nchca cuayá' ti' mä ni cha' nda yu; sca ti lo'o y cui' Ndyosi nchcui' yu bi', cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' ta yu sca cha' nu ná nga'ä cha' cuna ngu' tya'a ma. ³ Xa' la ñati nu ndacha' liñi sca cha' nu nda Ni lo'o ngu', lo'o cu'mä nchcui' ñati bi'. Taca xtyucua ngu' bi' ji'i mä cha' taquiya' tso'o la mä cha' ji'i Ni, taca cua'ni ngu' cha' tyatí la tyiquee mä ji'i cha' bi'; jua'a taca cua'ni ngu' cha' tyi'i ti ti tyiquee mä li'. ⁴ Tso'o tsa cuentya ji'i y cui' ca ngu' nu nchca nchcui' cha'cña ji'i xa' ñati, cha' ndyatí la ti' tyiquee y cui' ca ngu' ji'i y cui' Ndyosi; pana tso'o la ndu'ni ñati nu ndacha' liñi sca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ñati bi' ji'i tya'a ngu', cha' ndu'ni ngu' cha' tyatí

la ti' tyiquee lcaa ngu' tya'a ndu'ni tlyu ma ji'i y cui' Ndyosi.

⁵ Jua'a na', tso'o nti' na' si lcaa cu'mä caca chcui' mä cha'cña ji'i xa' ñati; pana cña nu ndulo la cha' ji'i mä laca si ta mä cha' lo'o tya'a mä, la cui' cha' nu cua nti' y cui' Ndyosi chcui' Ni lo'o mä. Tso'o la si jua'a taca ta mä cha' lo'o tya'a mä; ná ntsu'u cha' chcui' mä cha'cña ji'i xa' ñati li', sca ti ca si ntsu'u chaca ngu' nu taca ji'i xtyacui cha' bi' cha' caca cuayá' ti' tya'a ndyu'u ti'i mä. Li' tso'o la tyatí ti' tyiquee ngu' tya'a mä. ⁶ Lo'o tyalaa na' su ndi'i mä, si'i na xtyucua na' ji'i mä si xcui' cha'cña ji'i xa' ñati chcui' na' lo'o mä; taca xtyucua na' ji'i mä sca ti si caja sca cha' 'na, sca cha' nu cua nti' y cui' Ndyosi ta Ni lo'o mä. Sca ti si culu'u liñi na' ji'i mä cha' ca tsa'ä tso'o la mä cha' ji'i Ni, jua'a taca xtyucua na' ji'i mä li'.

⁷ Cua ña'ä ca chcuä musca, masi cui'chcuä, masi rubé, nga'ä cha' cula'á tso'o na ji'i cha' cuna tso'o ngu' ni jii laca nu ndañi bi'. ⁸ Jua'a sendaru ni, ná tsaa ngu' cusüü si ná cañi cuii cula'á cui'chcuä nu xi'yane ji'i ngu'.

⁹ La cui' jua'a laca lo'o cu'mä, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cha' nti' mä ta mä lo'o ngu' si ná liñi chcui' mä cha'cña ji'i ngu' lo'o ngu'; lo'o cui'i ti nchcui' mä si ná nchcui' mä cha'cña jua'a.

¹⁰ Chañi cha' quiña'ä tsa lo cha'cña nchcui' ñati chalyuu, lo'o jua'a ntsu'u scaa lo ñati nu nduna sca lo cha'cña.

¹¹ Pana si ná nduna na sca cha' nu nchcui' sca ñati slo na, li' culacua ti' na cha' ngu' xta laca yu; ná ntsu'u cha' ji'na lo'o yu bi' li', masi tya'a quichi tyi na laca yu. ¹² Cua jlo ti' na' cha' nti' tsa mä cha' caca cua'ni mä cua ña'ä ca cña nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'na; bi' cha' jña la mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' taca ji'i mä cua'ni mä lcaa lo cña tso'o, cua ña'ä ca cña nu xtyucua ji'i ngu' tya'a ngusñi mä cha' ji'i Jesús ca bi', cha' tyatí la ti' tyiquee ngu'.

¹³ Tso'o lacua, si nchca chcui' na cha'cña ji'i xa' la ñati, pana tso'o la si jña na chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha'

caca cuayá' ti' na ni cha' nda na lo'o ngu'. ¹⁴ Ndi'yä ndyaca si cha'cña ji'í xa' ñatí chcui' na nu lo'o ndu'ni tlyu na ji'í y cui' Ndyosi: Chañi cha' ne' cresiya ji'na nchcui' na lo'o Ni tu'ni, pana ni y cui' na, ná nchca cuayá' ti' na ni cha' nda na. ¹⁵ Ndi'yä cua'ni na lo'o cua'ni tlyu na ji'í Ni lacua: Taca chcui' na lo'o Ni cha' ji'na ti, sca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na, pana nga'a cha' caca cuayá' ti' na ni cha' nda na slo ngu' ty'a'na; la cui' jua'a nu lo'o cula tu'ba na jii ji'í y cui' Ndyosi, cula tu'ba na cha' ji'na ti tu'ni, pana lo'o ndu'ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' jii bi'. ¹⁶ Si ná cua'ni na jua'a, li' ná caja ñi'ya ñacui ngu' cha': "Jua'a caca cha' lacua", lo'o ndye nchcui' na li'. Cua ña'a ca ñati' nu ndi'í slo na ni, si cha' ji'na ti laca cha' nu chcui' na lo'o ndu'ni tlyu na ji'í y cui' Ndyosi, nga'aa caja ñi'ya chcui' ngu' li', cha' ná nchca cuayá' ti' ngu' ni cha' nda na, masi tso'o tsa ta na xlya'be ji'í y cui' Ndyosi. ¹⁷ Ná tyiquee' tso'o tsa nchcui' na lo'o Ni, pana cha' nu nchcui' na bi' ná xtyucua ji'í xa' la ngu' ty'a' na tsiya' ti. ¹⁸ Tso'o tsa nti' na' ña'a ji'í y cui' Ndyosi cha' nchca 'na nchcui' na' cha'cña ji'í xa' la ñati; nchca la jna', xti la cha' nchca ji'í cu'ma, nti' na'. ¹⁹ Pana nu lo'o ndyu'u ti'í na cha' cua'ni tlyu na ji'í y cui' Ndyosi, nti' na' cha' tso'o la si chcui' na' lo'o ma sca tucua ti si'yu cha' nu nchca cuayá' ti' ma cha' ca tsa'a la ma li'; ná ndulo cha' ji'í ma masi chcui' na' tii mil ty'a' si'yu cha' nu nchcui' xa' ñatí nu ná nduna ma ji'í tsiya' ti, ná sca cha' laca bi'.

²⁰ Cu'ma ty'a' ngusñi na cha' ji'í Cristo, tso'o la si ná jlo ti' ma tsiya' ti na ca laca sca cha' cuxi; ñi'ya laca nu sube, jua'a caca ma cha' ná jlo ti' ngu' sube cha' bi'. Pana nga'aa culacua ti' ma ñi'ya nu nclacua ti' nu sube; juani culacua tso'o ti' ma, ñi'ya nclacua ti' ngu' cusu'. ²¹ Ndi'yä cha' nda quityi cusu': "Chcui' na' lo'o ñatí re", nacui y cui' Ndyosi, "ta na' ji'í xa' ñatí ca xa' nasiyu tyijyu' la cha' caa' ngu' chcui' lo'o ngu' re; pana masi

cua'ni na' jua'a, ná xñi ngu' re cha' 'na". Jua'a nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na na. ²² Ntsu'u quiya' nu ndu'ni Ni cha' caca chcui' ngu' cha'cña ji'í xa' ñatí cha' cube ti' ñatí nu bilya xñi cha' ji'í Ni. Ná ntsu'u cha' caca jua'a xqui'ya ngu' nu cua ngusñi cha' ji'í y cui' Ni; pana lo'o ta na sca cha' nu cua nda Ni lo'o ñatí, bi' laca cuentya ji'í ngu' ty'a' ngusñi na cha' ji'í Jesús, si'i cuentya ji'í ñatí nu bilya xñi cha' bi'. ²³ Ná tyiquee' tyalaa xi xa' la ñati ca su ndyu'u ti'í ma, ngu' nu bilya xñi cha' ji'í Jesús, jua'a ngu' nu si'i ty'a' ndyu'ni tlyu ma ji'í y cui' Ndyosi laca ngu'. Si tyalaa ngu' bi' su ndyu'u ti'í ma tsa tlyu ti, lo'o li' ña'a ma ngu' ji'í ma cha' xcui' cha'cña ji'í xa' ñatí nchcui' ma, li' ñacui' ngu' bi' cha' cua ngua loco ma. ²⁴ Xa' ña'a caca si xcui' cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ma laca cha' nu chcui' ma lo'o ty'a' ma; nu lo'o tyalaa ngu' su ndyu'u ti'í ma, si ngu' nu bilya xñi cha' ji'í Jesús, nu si'i ty'a' ndyu'ni tlyu ma ji'í y cui' Ndyosi laca ngu', li' ca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu', nu lo'o cuna ngu' cha' nu nchcui' ma. Li' caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa laca y cui' ngu', ²⁵ y cui' ca ti ngu' caca cuayá' ti' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u yacu' ti ne' cresiya ji'í ngu'. Lo'o jua'a tyatu sti' ngu' li' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi, ñacui' ngu' cha' chañi cha' ndi'í Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o cu'ma.

Tso'o ti cua'ni na lo'o ty'a' na lo'o tyu'u ti'í na cha' cua'ni tlyu na ji'í y cui' Ndyosi

²⁶ Cu'ma ty'a' ngusñi na cha' ji'í Jesús, ndi'yä cua'ni ma nu lo'o tyu'u ti'í ma lo'o ty'a' ma: Tyatu tsaca ma cha' cacha' ni jii caca nu cula tu'ba ma cuentya ji'í y cui' Ndyosi; cuati tyatu chaca nu culu'u cha' ji'í y cui' Ni ji'í ty'a' ma; lo'o li' chcui' tsaca ngu' sca cha' nu nti' Ni ta Ni lo'o ma; lo'o jua'a taca ta ma xi cha' lo'o cha'cña ji'í xa' ñatí, si lo'o nchca ji'í ma xtyacui ma cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa ñatí nu nga'a ca ndacua. Lcaa ña'a nu cua'ni ma ntsu'u cha' tyatí la ti'

tyiquee lcaa ñatⁱ tya'a ndyu'u ti'ⁱ m^a. ²⁷ Nu lo'o chcui' m^a cha'cña ji'ⁱ xa' ñatⁱ ni, li' tso'o masi tucua sna tya'a ti m^a chcui' m^a, sa scaa ti m^a chcui' m^a li'. Cuayá' tsa jua ti ngu'. Lo'o jua' a nga'a cha' caja sca nu xtyacui cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa m^a; ²⁸ pana si ná caja sca nu xtyacui cha' bi', li' tso'o la masi ná chcui' m^a cha'cña ji'ⁱ xa' ñatⁱ laja lo'o ndyu'u ti'ⁱ m^a. Sca ti tso'o si chcui' m^a cha'cña bi' ca su ntucua m^a ycui' ti' m^a. Sca ti ycui' Ndyosi caca cuayá' ti' cha' bi' li'. ²⁹ Lo'o chcui' m^a sca cha' nu cua nti' Ni ta Ni lo'o ngu' tya'a m^a ni, li' chcui' tucua sna tya'a ti' m^a; nu xa' la ñatⁱ tya'a ndi'ⁱ m^a ca ndacula, culacula ti' m^a si liñi ca ndyu'u cha' nu nchcui' tya'a m^a. ³⁰ Lo'o li' si ta Ni sca cha' lo'o chaca ñatⁱ nu nga'a lo'o m^a ca ndacula, tso'o la si cua'a m^a ji'ⁱ nu nchcui' clyo, cha' xutacui cha' nu nchcui' yu. ³¹ Lcaa tya'a m^a nu cua ngujui sca cha' ji'ⁱ m^a, sca cha' nu cua nti' Ni ta Ni lo'o m^a, tso'o si chcui' scaa m^a li' lacua, cha' ca tsa' a m^a ca ta'a m^a cha' bi', lo'o li' caca tlyu la tyiquee m^a. ³² Cu'm^a nu nchcui' lo'o ngu' sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o m^a, ycui' ca m^a nga'a cha' cua'a m^a ji'ⁱ ycui' m^a, cha' ná tyeje tacui m^a chacuayá' ji'ⁱ scaa m^a. ³³ Nti' Ni cha' tso'o ti cua'ní na lo'o tya'a na lo'o tyu'u ti'ⁱ na, ná tso'o nti' Ni si lye tsa nguixa' nu ndu'ni na.

Ndi'ya ndu'ni ca ta'a ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'ⁱ Jesús scaa quichi, nu lo'o ndyu'u ti'ⁱ ngu': ³⁴ Ná nda ngu' chacuayá' chcui' ngu' cuna'a ca su ndyu'ni tlyu ngu' ji'ⁱ ycui' Ndyosi; nga'a cha' tucua nu cuna'a cha' nu nchcui' nu qui'yu, cha' jua' a cña ngulo Ni ji'ⁱ ngu' cha' cua'ní ngu'. ³⁵ Ca toni'i taca xcuane nu cuna'a ji'ⁱ clyo'o si ntsu'u sca cha' nu nti' ngu' cha' caca cuayá' ti' ngu'. Si'i cha' tso'o laca si chcui' sca nu cuna'a laja su ndyu'u ti'ⁱ ngu'.

³⁶ Nga'a cha' tyi'u ti' m^a cha' si'i cu'm^a laca nu ya^a nchcui' cha' ji'ⁱ ycui' Ndyosi nu ngua su clyo, ni si'i ngu' tya'a quichi tyi ti m^a nu cua

ndyuna cha' bi' tya clyo. ³⁷ ¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'ⁱ m^a cha' chcui' m^a cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' nti' m^a? ¿Ha ji'ⁱ cu'm^a ti cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' cua'ní m^a cña ji'ⁱ Ni? Cua'a jyaca m^a lacua; cña nu nclyo na' ji'ⁱ m^a lo'o nscua na' quityi re, chacuayá' ji'ⁱ ycui' Ndyosilaca cña bi', ³⁸ bi' cha' ná tucua m^a cha' ji'ⁱ ñatⁱ nu ná ntaja'a taquiya' ji'ⁱ cha' re.

³⁹ Jua' a caca lacua, cu'm^a tya'a ngusñi na cha' ji'ⁱ Jesús, jña ma chacuayá' ji'ⁱ ycui' Ndyosi cha' caca chcui' m^a lcaa cha' ji'ⁱ Ni nu cua nti' Ni cha' ta Ni lo'o ñatⁱ. La cui' jua' a tso'o laca si ná cua'a m^a ji'ⁱ ñatⁱ nu nchcui' cha'cña ji'ⁱ xa' ñatⁱ. ⁴⁰ Tsa bi' ti cha', xcui' tso'o ti cua'ní ma lo'o tyu'u ti'ⁱ m^a lo'o tya'a m^a; liñi ti cua'ní m^a, ñi'ya nu nga'a cha' caca.

15

Cua ndyu'ú Jesucristo chaca quiya'

¹ Cu'm^a tya'a ngusñi na cha' ji'ⁱ Jesús, cua nti' na' cha' tyi'u ti' m^a ji'ⁱ cha' nu cua ndacha' na' ji'ⁱ m^a tya clyo, cha' ndu'ni lyaá ycui' Jesús ji'na ji'ⁱ nu cuxi; bi' laca cha' nu cua ndyuna m^a tya clyo, lo'o juani cua ndyanu tso'o ti cha' bi' ne' cresiya ji'ⁱ m^a. ² Xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' ji'ⁱ Jesús lo'o m^a, bi' cha' ngulaá m^a ji'ⁱ nu cuxi; lo'o juani tya nga'a cha' taquiya' tso'o m^a ji'ⁱ cha' bi', cha' ná ngusñi m^a ji'ⁱ cha' bi' cha' culiji yu'u cha' bi' jua' a ti.

³ Tya clyo cua ndacha' na' ji'ⁱ m^a lcaa cha' ji'ⁱ Jesucristo nu cua ngulu'u ngu' 'na. Ndi'ya ngulu'u na' ji'ⁱ m^a, cha' ngujuiii Cristo lo crusi cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na; la cui' ñi'ya nu cua nscua lo quityi cusu' cha' caca ji'ⁱ Cristo, jua' a ngua. ⁴ Li' ngux-atsi' ngu' ji'ⁱ jyo'o bi' ne' cuaá; pana lo'o ndu'nu scua sna tsa, li' ndyu'ú yu chaca quiya'. Cua ndacha' liñi quityi cusu' tya clyo la cha' jua' a caca ji'ⁱ nu Cristo bi'. ⁵ Lo'o li' ngulu'u loo Jesús ji'ⁱ Pedro, lo'o jua' a ji'ⁱ ca ta'a tii chaca ngu' nu ngua tsa'a ji'ⁱ tya clyo. ⁶ Tiya' la li' ngulu'u loo Jesús ji'ⁱ tyuu

tsa tya'a ñati, nteje tacui ca'yu siyento tya'a ñati nu ndi'i se'i ti li'. Lo'o ña'a ti tya tyu' tya'a ngu' bi' tya lu'u ngu', masi ntsu'u xi ngu' bi' nu cua ngujuii. ⁷ Lo'o li' ngulu'u loo Jesús ji'i Jacobo, lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ngu' nu ndya'a nchcui' cha' ji'i Jesús lo'o ñati tyijyu' la.

⁸ Su cua ndye li', lo'o 'na ngulu'u loo Ni 'na, masi ná ntsu'u cha' cua'ni Ni lo'o na' jua'a. Laca na' ñi'yä silacä sca cubi' nu ngula cuañi' ti, cha' ná lo'o na' nguta'a na' lo'o ñati nu ngua tsa'a tya clyo. ⁹ Ná tso'o na' tsiya' ti nti' na', masi ngusubi Ni 'na cha' sañi na' cha' ji'i Jesús ca xa' quichí tyijyu', cha' ntsu'u xa' la ngu' tya'a ya nu nchca la ji'i ngu' cua'ni ngu' cña bi'. Ná stu'ba na' lo'o ngu' bi', cha' tya tsubi' la lya' tsa ti' na' ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo.

¹⁰ Pana tya'na ti' ycui' Ndyosi, bi' cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni jna'; jua'a ngua'ni Ni cha' ndya'a na' cña ji'i Ni li'. Ni si'i na nguliji yu'u cha' bi' jua'a ti lo'o ngua'ni Ni cha' tso'o lo'o na'; masi lo'o nu xa' la ngu' tya'a ya ndyu'ni ngu' la cui' cña nu ndyu'ni na', pana tlyu la cña ntsu'u jna' que ngu' bi'. Si'i na nchca tsa 'na, pana ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni lo'o na' cha' caca chcui' na' lo'o ñati, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni 'na. ¹¹ Lo'o juani ná ndu'ni cha' jna' tilaca laca nu nchcui' lo'o ma, masi nchcui' na', masi nchcui' xa' la ñati; sca ti cuayá' nchcui' lcaa ya lo'o nchcui' ya cha' bi' lo'o ñati, la cui' ti cha' nu cua ngusñi ma.

Tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'

¹² Chañi laca cha' nu nda ya lo'o cu'mä, cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ¿Ni cha' laca lacua nchcui' xi ñati tya'a cu'mä cha' nga'aa ntsu'u cha' tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'? ¹³ Si chañi laca cha' nga'aa ntsu'u cha' tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu', ni ycui' Cristo ná ndyu'ú yu lo'o cua ngujuii yu lacua. ¹⁴ Na ñilo'o ngu' ji'na si jua'a, ni ná caja cha' nu ta ya lo'o ma li', si cha' cuiñi

laca cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Jua'a ná caja cha' ji'i Jesús nu xñi ma si chañi cha' nga'aa ndyu'ú yu bi'. ¹⁵ La cui' ti ngu' cuiñi laca ya cuentya ji'i ycui' Ndyosi si ná ngua jua'a. Cua nchcui' ya tya clyo cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi; pana ná ngua cua'ni ycui' Ndyosi jua'a lo'o Jesús, si nga'aa caca tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'. ¹⁶ Ná chañi cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu si nga'aa caca tyu'ú ñati chaca quiya'. ¹⁷ La cui' ti ná ntsu'u cha' xñi ma cha' ji'i Jesús si jua'a ngua, cha' ná ndyu'ú yu chaca quiya' li', ña'a ti tya ntsu'u qui'ya chü' ma lacua. ¹⁸ Lo'o jua'a lcaa jyo'o cusu' nu ngusñi cha' ji'i Cristo tya tsubi' la, cua nguna' cha' ji'i ngu' bi' si jua'a. ¹⁹ Tso'o tsa cha' si'i sca ti nde chalyuu su ndu' ti' na ji'i Cristo cha' ña'a na ji'i. Si nde chalyuu ti xtyucua Cristo ji'na, xñi'i tsa ti' na caca na su ndi'i na li'; xñi'i la ti' na caca na que lcaa ngu', nti' na'. Pana ná ndyaca jua'a lo'o na, cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'.

²⁰ Chañi tsa cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' lacua. Lo'o ca tiya' la, li' tyu'ú quiña'a la ñati chaca quiya', lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo; tyu'ú jyo'o su ntsiya nguatsi' nquicha', xa' tyu'ú ngu' chaca quiya', li' tsaa ngu' tyi'i ngu' lo'o Cristo. Pana juani cua yala la ndyu'ú Cristo chaca quiya' cha' ta na cuentya ñi'yä caca cha' bi'. ²¹ Xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i sca ti ñati, bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii na; la cui' jua'a sca ñati ngua nu ngua'ni cha' tyu'ú na chaca quiya', masi cua ngujuii na. ²² Adán naa ñati nu ngutu'u tucua chalyuu clyo, lo'o lcaa na laca na ñati nu ngutu'ú ji'i jyo'o Adán tiya' la, bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii na nde chalyuu. Cristo laca nu ñati nu ndyu'ú chaca quiya' bi', xqui'ya bi' taca tyu'ú na chaca quiya' si ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Cristo bi'. ²³ Ntsu'u ñi'yä caca cha' re: tya clyo cua ndyu'ú ycui' Cristo chaca quiya'; tiya' la lo'o tyalaa tsä nu caä Cristo

chaca quiya', li' tyu'ú na, lcaa na nnts'u cha' ji'na lo'o y cui' Ni; ²⁴ li' tye chalyuu. Cua'ni tye Cristo ji'i lcaa nu laca loo, ji'i lcaa ngu' tisiya, ji'i lcua ti ña'a ñatí nu nxuú tya'a lo'o y cui' Ndyosi. Li' chaca quiya' tya Jesús lcaa chacuayá' nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i tya clyo, cha' caca Ni loo ji'i lcua ti lo ñatí li'. ²⁵ Ndi'ya ndyaca cha': Juani tya nts'u chacuayá' culo Jesús cña ji'i lcaa ñatí, ña'a cuayá' cua'ni tye y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñatí nu nxuú tya'a lo'o Jesús. ²⁶ Lo'o cua ndye lcaa cha', li' cua'ni tye Ni cha' ndyijii ñatí. ²⁷ Pana juani ti cua nda y cui' Ndyosi Sti yu lcaa chacuayá' ji'i Sñi' Ni, cha' caca Cristo loo ji'i lcaa lo na nu nts'u chalyuu. Nu lo'o nacuí quityi cha' lcaa na tsiya' ti caca cuentya ji'i Cristo, cua jlo ti' na cha' ná lo'o ji'i y cui' Ndyosi Sti yu culo Cristo cña, cha' y cui' Ni laca nu cua nda chacuayá' ji'i Sñi' Ni tya clyo; ná nchcui' Ni cha' ji'i y cui' ca Ni li'. ²⁸ Tiya' la li', nu lo'o cua ndaquiya' lcaa lo na nu nts'u chalyuu ji'i Cristo, li' tsaa Jesús ca su ntucua y cui' Ndyosi Sti yu, lo'o li' xa' tya Jesús lcaa cña cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti yu chaca quiya'. Bi'laca nu cua nda chacuayá' ji'i Cristo tya clyo, cha' laca yu Sñi' y cui' Ni. Lo'o li' sca ti y cui' Ndyosi caca loo ji'i lcaa ca na nu nts'u chalyuu, jua'a lo'o lcaa ca na nu nts'u nde cuá.

²⁹ Nts'u xi ngu' tya'a mä nu ntyucuatyngu', masi si'i cuentya ji'i y cui' ca ngu' ntyucuatyngu' bi', cuentya ji'i jyo'o tya'a ngu' ntyucuatyngu'. Cua jlya ti' jyo'o ngu' ji'i Jesús lo'o tya lu'ú ngu' chalyuu, pana ná ngulala ji'i jyo'o ntyucuatyngu' li'. ¿Ni cha' laca ntyucuatyngu' bi' si nga'aa tyu'ú ñatí chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'?

³⁰ Lo'o cuare, quiña'a tsa cha' cuxi ndyacua ji'i ya ca su ndya'a ya tyijyu'; ná tsaa ya tsiya' ti si ná jlo ti' ya cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ³¹ Lo'o na', cua ña'a ca tsä cua cajaa ti na' xqui'ya Cristo; pana ná talo na' cua'ni na' cña bi' si ná ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Lo'o juani tso'o tsa nts'u ty-

iquee na' cha' ngusñi mä cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na, tyuú tya'a cu'mä ca quichi Corinto bi'. ³² Lo'o nguta'a na' ca quichi Efeso, lye tsa ngua'ni lya' ti' ngu' quichi bi' 'na; tyaala tsa ngua'ni ngu' 'na, hasta ngusuú tya'a ngu' lo'o na' ñi'ya ndu'ni na'ni tyaala. ¿Ni cha' laca ndya'a na' cajua si ná jlo ti' na' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'? Si'i ngana ndya'a na' cajua. Nts'u ñatí nu nchcui' ndi'ya: "Cacu na tyaja, co'o na lcui, cha' la quee ti cajaa na", ndu'ni ngu' lo'o na. Jua'a cua'ni na' si ná jlo ti' na' cha' lu'ú Jesús.

³³ Chañi tsa laca cha' nu nchcui' ñatí ndi'ya: "Si xcui' lo'o ñatí cuxi ndya'a na, xtyanu na ji'i cha' tso'o nu ndu'ni na li". Ná tucuá mä cha' ji'i ñatí nu ñacuí cha' ná caca cuxi tyiquee na lo'o ndu'ni na cha' cuxi. ³⁴ Nga'a cha' xtyanu mä ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni mä, xana culacula tso'o ti' mä li'; tso'o ti cua'ni mä lo'o tya'a mä. Nti' na'cha' nts'u xi cu'mä nu bilya ca cuayá' tso'o ti' mä cha' ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' nchcui' na' lo'o mä jua'a cha' caca tyuju'u ti' mä.

Ni'ya ña'a ngu' lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'

³⁵ Ná tyiquee' xcuane mä 'na ndi'ya: "¿Ni'ya caca tyu'ú ñatí nu cua ngujuii? ¿Ni'ya ña'a tyucui ña'a ngu' bi', nu lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'?"

³⁶ Ná tso'o ndyu'u cha' si chcui' mä jua'a. Lo'o cataa na sca si'yu ni, catsu' scua' si'yu bi' ñi'ya laca si na cua ngujuii, cha' tyucua bi' li'. ³⁷ Si'i na cua laca ntyucua si'yu lo'o ndyataa na ji'i; si'yu ti ndyataa na, masi si'yu trigo, masi xi xa' la si'yu. ³⁸ Tiya' la li' ndu'ni y cui' Ndyosi cha' caluu na cuiñii bi' li', ndyaluu ñi'ya nu nga'a cha' caluu bi', cha' sca si'yu caca sca lo na cuiñii. Xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti' na cha' nts'u sa scaa ca ña'a sca lo na lu'ú bi', ³⁹ ná stu'ba ña'a lcaa lo na bi': tsaca lo ña'a ñatí chalyuu, xa' lo ña'a na'ni, xi xa' lo ña'a na'ni lu'be, chaca lo ña'a cualya; nts'u sa scaa ca ña'a sca lo na nu nts'u chalyuu.

40 Ntsu'u na nu nga'q nde cuq, cuati jua'q xa' lo na ntsu'u chalyuu. Pana xa' ña'q laca sca na nu nga'q nde cuq, chaca lo ña'q na nu ntsu'u nde lo yuu chalyuu: **41** xa' ña'q xee cuichaa, lo'o jua'q xa' ña'q xee coo', xa' ña'q xee cuii nu nga'q nde cuq. Jua'q nu cuii bi', si'i sca ti cuayá' ña'q xee bi'. **42** La cui' jua'q caca na lo'o tyu'ú na chaca quiya'. Lo'o cua ndyaa jyo'o ne' yuu, catsu' bi' li'; pana lo'o tyu'ú bi' chacca quiya', nga'aa quiñu'q bi' tsiya' ti li'. **43** Chiya'q ña'q jyo'o lo'o tyatsi', pana lubii tsa ña'q caca lo'o tyu'ú chacca quiya'; sca na nu xcui' quicha ti ti' laca jyo'o nu tyatsi', pana nguula ti' bi' lo'o tyu'ú chacca quiya'; **44** cuaña' tya na laca nu tyatsi', pana xa' ña'q caca tyucui ña'q na nu lo'o tyu'ú na chacca quiya'. Nde chalyuu ti cua'nijo'o cuaña' na, ñi'yä nu laca na juani; pana cha'q tyucui ña'q na cha' caca tyi'q na lo'o y cui' Ndyosi chalyuu nde loo la.

45 Ndi'yä nscua lo quityi ji'q y cui' Ndyosi: "Ñatí lu'ú ngua Adán nu ñatí nu nguti'i chalyuu clyo, lo'o jua'q y cui' Ndyosi laca nu cua nda cresiya ji'q yu". Jua'q cha' nda quityi cusu'. Tiya' la li' nda Ni ji'q chaca ñatí nu yaq chalyuu; ngua bi' ñatí, la cui' ñi'yä nu ngua Adán ñatí. Pana tso'o la ña'q ñatí ngua nu Jesús bi'; cua nda y cui' yu chacca cresiya nu tso'o la ji'q ñatí, cha' caca stu'ba cha' ji'q yu lo'o y cui' Ndyosi. **46** Lo'o ngula na chalyuu tya lyiji caca tso'o tyucui ña'q na cha' caja chalyuu cucui ji'na, cha' tya clyo ndya' na ñi'yä nu laca cuaña' ti na; tiya' la li' ntsu'u cha' caca tso'o tyucui ña'q na cha' taca tsaa tyi'q na lo'o y cui' Ndyosi. **47** Lo'o yuu ti ngüiñá Ni ji'q Adán nu nguti'i chalyuu clyo. Pana ca slo y cui' Ndyosi ngutu'u nu chacca ñatí nu yaq chalyuu ca tiya' la, la cui' Jesucristo nu Xu'na na. **48** Ñi'yä laca ñatí nu ndya' lo'o yuu ti bi', jua'q laca lcaa na cha' laca na ñatí chalyuu; ñi'yä laca Cristo nu ngutu'u yaq nde cuq, jua'q taca caca na si xñi na cha' ji'q yu. **49** Lo'o ndi'q na chalyuu, xti ti tyempo talo tyucui ña'q na; pana lo'o

tsaa na tyi'q na slo y cui' Ni, li' xa' ña'q caca na. Ñi'yä nu laca y cui' Cristo, jua'q caca na li'.

50 Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'q Cristo, ntsu'u sca cha' nu nti' na' chcui' na' lo'o mä: Ñi'yä nu ña'q ti cuaña' na juani, ná caca tyu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi lo'o culo Ni cña lo'o cua ndye chalyuu; ná caca tsaa na ñi'yä nu quicha ti ti' na ca chalyuu cucui nu caca nde loo la, su ná ntsu'u quicha tsiya' ti. **51** Nti' na' cha' caca cuayá' ti' mä sca cha' nu bilya cuna ñatí: Ná lcaa na cajaa na; ntsu'u na nu ña'q lu'ú ti na caca na lo'o qui'yä Ni ji'na, nu lo'o cua tye ti chalyuu. Pana lcaa na tsi tsiya' ca cha'q tyucui ña'q na **52** laja lo'o nchquiña ti quiji cloo na. Li' cañi cula'á cui'chcuä ji'q y cui' Ndyosi. Lo'o cañi cui'chcuä bi', li' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'q y cui' Ndyosi lo'o yaq ngu' chalyuu; tyu'ú ngu' chaca quiya' cha' nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' bi' tsiya' ti. Li' xcutsa'q Ni ji'q tyucui ña'q tsaca na. **53** Nde chü' la lo'o tya ndi'q na chalyuu, ná tso'o y cui' na tsiya' ti, cha' xcui' na quiñu'q ti na; pana nde loo la, tso'o tsa caca tyucui ña'q na, nga'aa ntsu'u cha' quiñu'q na, nga'aa ntsu'u cha' tye na tsiya' ti. **54** Lo'o cua ngua nguxcutsa'q Ni ji'q tyucui ña'q na cha' nga'aa quiñu'q na tsiya' ti li', nga'aa caca na ñi'yä nu ngua na tyempo nu nteje tacui; xcutsa'q Ni lcaa cha' ji'na. Li' tyu'u scua sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: "Cua ngua'ni tye Ni cha' ndyijii ñatí chalyuu, cua ntijiloo y cui' Ndyosi ji'q lcaa tya'a ngusñi Ni; **55** nga'aa caca cua'ni nu xña'q ngana ji'na cha' cajaa na, nga'aa caca cua'ni lya' ti' cha' ti'bi' ji'na juani", nacui quityi bi!. **56** Ti'í tsa cha' nchca ji'na lo'o ndyijii na xqui'ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'na. Jlo ti' na cha' ntsu'u qui'ya ji'na, xqui'ya cha' ná ndaquiya' na cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'na tya clyo cha' cua'ni na. **57** Pana cua xa' ña'q laca juani, cua nda Ni chacuayá' cha' tyijiloo na ji'q nu xña'q xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús

nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya', bi' cha' quiña'a tsa xly'a'be ta na ji'i y cui' Ndyosi lacua.

⁵⁸ Cu'maq ty'a'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee na' ña'qä ji'i cu'maq. Ndi'ya ñacui na' ji'i ma, cha' ña'qä ti xñi tso'o ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, lcaa tsa jly'a ti' ma ji'i Ni; xcui' lye tsa cua'ni ma cña ji'i y cui' nu Xu'na na, ná ca taja ti' ma lo'o cua'ni ma cña bi'. Cua jlo ti' ma cha' ná culiji jua'a tisca cña nu ndyu'ni ma cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

16

Msta cha' xtyucua ji'i tya'a ti'i ti ngu'ca Jerusalén

¹ Cua nda na' cha' nu ndyaa slo ca ta'a ngu' nu ndyu'u ti'i cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi ca lcaa quichi ca loyuu su cuentya Galacia; cua nchcui' na' ñi'yä cua'ni ngu' lo'o xti'i ngu' mstq. La cui' jua'a cua'ni cu'maq nu lo'o xti'i ma mstq bi', cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús nu ndi'i ca loyuu su cuentya Judea. ² Tsä clyo nu nxana sca semana, li' tso'o si lcaa ma xñi ma xi xcaya' ma, caya' nu cua ngujui ji'i ma semana nu ndye. Tyuco'o bi' li', lo'o li' ná ntsu'u cha' xti'i ma mstq bi' yala ntchaa ti nu lo'o tyalaa na!. ³ Lo'o cua ngulaa na', li' ta na xi ñatí nu tsaa ca quichi Jerusalén, cua ña'qä ca ngu' nu cuane ma ji'i cha' tsaa ngu', ñatí nu cua ndyuloo tso'o ma ji'i. Ta na xi quityi cui'ya ngu' tsaa ngu', quityi bi' cacha' ñi'yä laca cña nu ndya'a ngu'. Li' tsaa lo'o ngu' bi' ji'i mstq nu ta ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ca Jerusalén bi!. ⁴ Ca li' ñacui na' si tsa'a, si ná tsa'a lo'o ngu' bi'. Ná jlo ti' na' ñi'yä caca cña re 'na, si ta chacuayá' tsa'a.

Tyucuii su tsaa Pablo

⁵ Ntsu'u cña tsa'a tyuñ quichi ca loyuu su cuentya Macedonia; lo'o tye cña bi', li' tyalaa na' ca quichi tyi ma ca ndacua, ⁶ tyanu na' xi lo'o ma li'. Ná tyiquee' tyanu na' lo'o ma tyucui tyempo tlya'. Laja lo'o tyi'i na' lo'o

cu'maq, li' taca xtyucua ma xi 'na cha' quiñi la tyucuii 'na cha' tsa'a tyijyu' la, macala su ntsu'u cha' tsa'a. ⁷ Ná nti' na' cha' tyeje tacui na' jua'a ti slo ma; na cua nti' na' tyanu na' xi tyempo lo'o ma, chacuayá' ji'i y cui' nu Xu'na na. ⁸ Juani ti tyanu na' ca quichi Efeso re ña'qä cuayá' tyalaa tsa ta'a Pentecostés. ⁹ Tso'o tsa ndyaca 'na su ndi'i na' quichi re, cha' ntsu'u tsa ngu' quichi nu tso'o tsa ndaca'a jyaca lo'o nchcui' na' lo'o ngu', masi ña'qä ti ntsu'u tsa ñatí nu nxuñ tya'a lo'o na'.

¹⁰ Si tyalaa Timoteo cajua, chcui' tso'o ma lo'o yu, cha' ná ca xñi'i ti' yu laja lo'o tyi'i yu lo'o ma. Cuentya ji'i y cui' nu Xu'na na ndya'a yu, la cui' tya'a cña nu ndya'a na!. ¹¹ Ni tsaca ma, ná cña'a qä ti'i ma ji'i yu; tso'o la si xtyucua ma ji'i yu cha' quiñi tyucuii ji'i yu cha' tyalaa yu ca slo na'. Ntajatya tsa ya ji'i yu, na' lo'o lcaa tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo ca nde.

¹² Cua nchcui' tsa na' lo'o Apolos tya'a tso'o ma, cha' caa na'a yu xi ji'i ma; caa yu lo'o xa' la ngu' tya'a na re. Pana ná ntaja'a yu caa yu yala ti; ca lo'o laja ji'i yu, ca li' caa yu su ndi'i ma.

Cha' nu nguscua Pablo su cua tye quityi

¹³ Tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu. Xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús. Cua'ni tlyu tyiquee ma, ná cutsii ma. ¹⁴ Xcui' tso'o ti tylu'u tyiquee ma ña'qä ma ji'i ñatí lcua ti se'i su ndyu'ni ma cña.

¹⁵ Cu'maq ty'a'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cua jlo ti' ma cha'lcaa ngu' tya'a Estéfanos ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús clyo; clyo ca ngua ngu' bi' ji'i lcaa cu'maq ngu' quichi nu ndi'i cacua ti nde Acaya. Lcaa tsä ntaja'a ngu' bi' xtyucua ngu' ji'i ñatí tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁶ Nti' na' cha' taquiya' ma ji'i ngu' bi'; la cui' jua'a taquiya' ma ji'i lcaa ngu' nu cua'ni cña stu'ba ti lo'o ngu' bi', lo'o jua'a ji'i lcaa ñatí nu tso'o tsa cua'ni cña ñi'yä nu ndyu'ni ngu' bi'. ¹⁷ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndyalaa Estéfanos lo'o Fortunato lo'o Acaico slo na' ca

nde. Ná ndu'ni cha' masi ná ndi'i mä lo'o na' juani, cha' nu ngu' bi' ní, nxtyucua tsa ngu' 'na; ¹⁸ cua ngua'ni ngu' bi' cha' nguula la ti' tyiquee na', la cui' ñi'yä nu ngua'ni ngu' bi' lo'o cu'mä. Nga'a cha' taquiya' mä ji'ilcaa ñatí nu ndyu'ni cña jua'a.

¹⁹ Lcaa quichi ca loyuu su cuentya Asia su ntsu'u ñatí nu ndyu'u ti'i cuentya ji'i Jesús, nda ngu' xlyo ni'i ji'i mä. Lo'o jua'a Aquila lo'o Priscila, cuati jua'a lcaa ñatí nu ndyu'u ti'i to' tyi ngu' bi', nda ngu' xlyo ni'i ji'i mä cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na. ²⁰ Lcaa ngu' ty'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i mä; tyucui tyiquee mä quityi mä ji'i ty'a mä chacuayá' ji'i Cristo.

²¹ Lo'o ycui' na' nda na' xlyo ni'i ji'i mä, nu nscua na' xtañi na' lo quityi re, Pablo.

²² Chaca ty'a cha' chcui' na' lo'o mä juani: Si ntsu'u ngu' ty'a ndyu'u ti'i mä nu ná liñi cha'tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ycui' nu Xu'na na, xtyanu ti'i mä ji'i ngu' li', cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i. ¡Tyaa nu'u, Xu'na, ca su ndi'i ya!

²³ Xtyucua Jesucristo nu Xu'na na ji'i mä. ²⁴ Tyi'u ti' mä 'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i mä xqui'ya Jesucristo. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nchca tyucuaa nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Corinto

¹ Pablo laca na'. Se'i ti ndi'í na' cande lo'o Timoteo tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. Nscua ya quityi re cha' cãa slo lcaa cu'mä ca quichi Corinto nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu mä ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a tyaa quityi re slo lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tyucui ña'a loyuu su cuentya Acaya. Cua nda ycui' Ndyosi cña 'na cha' tsa'a na' chcui' na' lo'o ngu' xa' quichi ca tyijyu' la, lcaa cha' nu ji'i Jesucristo. ² Cua nti' tsa ya cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o mä, cha' cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'í tyiquee mä xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nxtyucua tsa ycui' Ndyosi ji'na lo'o quiña'a tsa cha' ti'í ndyacua ji'na

³ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na, xqui'ya cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'na, lo'o jua'a nxtyucua tsa Ni ji'na lo'o ndyacua cua ña'a ca cha' ti'í ji'na. ⁴ Nu nxtyucua Ni ji'na ni, jua'a ndu'ni Ni cha' tiya' la taca xtyucua na ji'i xa' ñati, nu lo'o tyacua cua ña'a ca cha' ti'í ji'i ngu'; ñi'ya lo'o nguxtyucua ycui' Ndyosi ji'na, la cui' jua'a taca xtyucua na ji'i xa' ñati li'. ⁵ Ñi'ya lo'o ngua'ni lya' ti' ñati ji'i Cristo tya sa'ni la, jua'a nda ngu' quiña'a tsa cha' ti'í ji'na juani, nu lo'o nchcui' na cha' ji'i Cristo; pana ña'a ti nxtyucua tsa Cristo ji'na, la cui' hora lo'o nchcube' na. ⁶ Masi tyacua cha' ti'í ji'i ya, masi lya' ti' ngu' ji'i ya, xqui'ya cu'mä laca cha' ti'í bi', cha' taca xtyucua la ycui' Ndyosi ji'i mä cha' caja ñi'ya clyaa mä ji'i nu cuxi li'. Nu lo'o xtyucua Ni ji'i ya ni, xqui'ya cu'mä ndu'ni Ni jua'a li', cha' caja ñi'ya xtyucua ya ji'i mä; jua'a ta Ni juersa ji'i mä cha' lo'o

cu'mä talo mä ji'i cha' ti'í, la cui' ña'a cha' ti'í nu ndyaca ji'i ya. ⁷ Ndyi'u tsa ti' ya ji'i cu'mä. Jlo ti' ya cha' ñi'ya ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ya, jua'a cua'ni lya' ti' ngu' ji'i mä; pana ñi'ya nxtyucua Ni ji'i ya, jua'a xtyucua Ni ji'i cu'mä.

⁸ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua nti' ya cha' caca cuayá' ti' mä ñi'ya ngua lo'o ngujui cha' ti'í ji'i ya ca quichi su ndyaa ya ca loyuu su cuentya Asia, cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ndyacua ji'i ya nu ngua li'. Ná jlo ti' ya tsiya' ti ñi'ya caca cha' tyijiloo ya ji'i cha' cuxi bi' nquicha'; ngua ti' ya cha' nga'aa tylu'ú ya, ⁹ cha' cua ndyalaa tyempo nu cua cajaa ti ya. Pana jua'a ngua cha' tso'o la jlya ti' ya ji'i sca ti ycui' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni cha' tylu'ú ñati chaca quiya' masi cua ngujuii ngu'; bi' cha' nchca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na, si'i na culacua ti' na cha' ycui' ca ti na ntsu'u cha' cua'ni na cha' clyaa na laja cha' cuxi bi'. ¹⁰ Cua ngua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i ya tyempo bi', cha' ná ngujuii ya, masi cuxi tsa ngua cha' ca bi'; lo'o jua'a tya cua'ni lyaá la Ni ji'i ya ca nde loo la. Cua ngusñi ya cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' jlya ti' ya ji'i ycui' Ni, cha' ña'a ti tya cua'ni lyaá Ni ji'i ya. ¹¹ Lo'o jua'a taca xtyucua mä ji'i ya nu lo'o chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i cuare. Tucuá Ni cha' nu chcui' mä lo'o Ni, cha' tylu' tya'a mä; li' cua'ni Ni cha' caca tso'o ji'i ya. Lo'o li' tylu' tya'a mä taca tya mä xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i ya, nu lo'o cua ngulaá ya ji'i nu cuxi.

Ná ngua ji'i Pablo tsaa nde Corinto

¹² Tso'o tsa nti' ya cha' xcui' ngua'ni tyucui tyiquee ya lo'o mä, xcui' nda ya cha' liñi lo'o mä, ñi'ya nu ngua'ni ya lo'o xa' ñati; jua'a nti' ya. Ngua ji'i ya cua'ni ya jua'a lo'o mä xqui'ya cha' lye tsa ngua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi ji'na laja ti; si'i cha' nda'ya cha' hique ti ya, bi' cha' ndu'ni ya jua'a. ¹³⁻¹⁴ Tsa lo cua ti cha' nguscua ya lo quityi nu cãa slo mä, sca cha' nu taca chcui'

cu'maq, sca cha' nu taca ca cuayá' ti'maq. Masi juani cua ngua cuayá' ti'maq xi, pana cua nti' ya cha' tya caca cuayá' tso'o la ti' ma cha' bi'. Lo'o tyalaa tsaq bi', nu lo'o caga Jesús nu Xu'na na chaca quiya', li' caca tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i ya; jua'a cuare tso'o ca ti' ya ña'a ya ji'i ma ca li'.

15 Jua'a ngua ti' na', bi' cha' ngulacua ti' na' tsa'a na' slo cu'maq tya clyo. Ná tyiquee' tsaa na'a na' ji'i cu'maq tucua quiya' ngua ti' na' nquicha', cha' ca tso'o cresiya ji'i ma.

16 Clyo ngua ti' na' tyeje tacui na' nde su ndi'i ma tyucuij lo'o ndya'a na' ca Macedonia. Nu lo'o nguxtyuñu na' ndya'a na' ca Macedonia bi', tyaa na' ca su ndi'i ma chaca quiya', cha' caca xtyucua cu'maq jna' tsa'a na' nde tyucuij Judea, ngua ti' na'.

17 Pana lo'o na' yaq na' slo cu'maq ni, li' ngua ti' ma cha' na' ngulacua tso'o ti' na'. Ná tso'o cha' chcui' ma cha' laca na' sca ñati nu nchcui' tucua ti cha'; nu lo'o ngüifñi tyucuij 'na tya clyo, na' nñilo'o na' ji'i ni sca ñati.

18 Cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' na' nchcui' ya

tucua cha' lo'o cu'maq, ñi'ya si nacui ya cha' jua'a laca, lo'o li' nacui ya cha' si'i jua'a. Ná ndu'ni ya jua'a,

19 cha' nu Jesucristo bi', nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi ni, si'i tucua cha' ntsu'u tyiquee Ni.

Cua nchcui' ya cha' ji'i Ni su ndi'i cu'maq, lo'o na',

lo'o Silvano, lo'o Timoteo, nchcui' cua

cha' ji'i Ni. Ná chcui' Ni cha' si'i jua'a

laca sca cha' si cua nchcui' Ni tsaca

quiya' cha' jua'a laca cha' bi'.

Sca ti Cristo laca nu chañi cha' nchcui' Ni cha' liñi,

20 sca ti nu Cristo bi' nu

ndu'ni cha' chañi cha' tyu'u tucua

lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o na;

bi' cha' xqui'ya Jesucristo taca chcui' na:

"Amén, jua'a caca cha' lacua".

Jua'a ñacui na laja lo'o ndu'ni tlyu

na ji'i y cui' Ndyosi.

21 Y cui' Ndyosi laca nu ngua'ni lo'o ya cha' ngusñi

tso'o ya cha' ji'i Cristo, lo'o jua'a

ngua'ni Ni lo'o cu'maq; na cua ngua'ni

y cui' Ndyosi cha' laca na ñati ji'i Ni.

22 Ndi'ya laca ñi'ya si ngusta y cui' Ni sca cuayá' nu ji'i Ni hichu' na, nu

lo'o nda Ni Xtyi'i y cui' Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'na. Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu nda y cui' Ndyosi ji'na yala la, cha' caca cuayá' ti' na cha' chañi cha' cua'ni Ni lo'o na lcaa ña'a cha' nu nacui Ni cha' cua'ni Ni.

23 Ná nguta'a na' quichí tysi ma tu'ni, cha' na' nti' na' cha' caca ñasi' na' ji'i cu'maq. Chañi cha' xqui'ya cha' bi' ti, bi' cha' na' ndya'a na' ca slo ma li'. Cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' bi'. Qui'ya y cui' Ndyosi cresiya 'na si na chañi cha' nu nchcui' na' re.

24 Pana tso'o la masi si'i xqui'ya cuare ti taquiya' ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ne' tyiquee y cui' ca ma cua ngusñi tso'o ma cha' ji'i Jesús. Na cua nti' ya xtyucua ya ji'i ma cha' ca chaa la ti' ma laja lo'o ndyu'ni tlyu y cui' ca ma ji'i Jesús.

2

1 Bi' cha' ngulacua ti' na' cha' nga'aa su'ba na' cha' xñi'i ti' tyiquee ma lo'o tsa'a slo ma chaca quiya'.

2 Ndi'ya laca cha': tso'o tsa nti' na' lo'o ña'a na' ñi'ya nu ndyu'ni cu'maq; cua nda na' cha' xñi'i ti' ji'i ma tsaca quiya', bi' cha' na' tso'o si jua'a cua'ni na' chaca quiya', **3** cha' jua'a ngua cha' nu nguscua na' lo quityi bi' tya tsubi'la. Ná nti'na' tsa'a na' slo cu'maq nquicha'; ná tyiquee' cua'ni ma cha' ca xñi'i ti' na', ngua ti' na'. Pana tso'o la si tso'o ti caca tyiquee na', cha' jua'a si tso'o ntsu'u tyiquee na', lo'o cu'maq tso'o ti caca tyiquee ma li', ngua ti' na'.

4 Nu lo'o nguscua na' quityi bi', quiña'a tsa ngulacua ti' na' li'; xñi'i tsa ti' na' ngua li', hasta ndyunaña

na' xqui'ya cu'maq. Pana si'i cha' ca

xñi'i ti' cu'maq nguscua na' quityi bi';

ngua ti' na' cha' ca cuayá' ti' cu'maq

cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i

cu'maq, bi' cha' nguscua na' quityi bi'.

Tyu'u cha' clyu ti' ji'i cu'maq lo'o ngu' cuxi bi'

5 Cua ngua xñi'i ti' ma xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni nu ñati bi'. Lo'o ngua'ni yu jua'a ni, si'i sca ti na' ngua xñi'i ti' na' li'; lo'o lcaa cu'maq ngua xñi'i xi ti' tyiquee ma xqui'ya cha' cuxi bi'. Pana juaninga'aa ntsu'u cha'

cuxi bi', bi' cha' nga'aa nti' na' cua'ni tyaala na' ji'i cu'maq. ⁶ Cuayá' tsa cha' nu ngua'ni cu'maq lo'o yu bi', cha' cati xqui'ya yu bi', nu lo'o ndyu'u ti'i ma tsa tlyu ti nu ngua li!. ⁷ Bi' cha' juani cui'ya cu'maq cha' clyu ti' ji'i yu bi', xaala' ma cresiya ji'i ma lo'o yu, cha' ná chcuna' chalyuu ji'i yu bi' xqui'ya cha' xñi'i tsa ti' yu. ⁸ Ndijña ya cha' clyu ti' ji'i ma juani cha' xtyucua ma xi ji'i yu bi', cha' ca cuayá' ti' yu cha' ña'a ti tya ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i yu. ⁹ Cua laca nguscua na' quityi bi', cha' lijyä slo cu'maq, cha' ngua ti' na' quijeloo cha' 'na si chañi cha' ji'i ma cha' cua'ni cu'maq ñi'ya nu ni na' ji'i ma li'; ná jlo ti' na' nquicha', si tyaja'a cu'maq cua'ni ma jua'a. ¹⁰ Lo'o na', cui'ya na' cha' clyu ti' cu'maq ji'i yu. Lo'o cu'maq cua ngua'ni yu cha' cuxi bi', pana na'ngüi'ya cha' clyu ti' ji'i yu bi' cuentya ji'i ma, masi tyijyu' ndi'i na', masi sca ti Cristo ndu lo'o na'. Bi' cha' jua'a culacua tso'o ti' ma lacua, ¹¹ cha' ná caca tyijiloo nu xña'a nu naa Satanás ji'na; cua jlo tsa ti' na cha' tajua' tsa nu xña'a bi'.

Ngulacua tsa ti' Pablo nga'a yu ca quichi Troas

¹² Ndy'a na' ca quichi Troas tya tsubi' la, ndyaa cacha' na' cha' ji'i Jesús ji'i ngu' quichi bi'. Lo'o jua'a ngua li', cha' tso'o tsa ndyuna ngu' quichi bi' cha' ji'i ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' cua nda ycui' nu Xu'na na chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cña ji'i Ni ca ndacula. ¹³ Pana ná ndalo na' ca bi', cha' ngulacua tsa ti' na' ni cha' laca bilya tyalaa Tito tya'a ndya'a ya cña slo na'; bi' cha' yala ti ngusalaya' na' lo'o ngu' quichi bi'. Li' tya ndyaa la na' nde loyuu su cuentya Macedonia.

Ntijiloo na ji'i nu cuxi xqui'ya Cristo

¹⁴⁻¹⁵ Ndy'a tsa na' xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cha' stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Laca cha' ñi'ya si ndya'a lo'o ycui' Ndyosi ji'na ndya'a qui'i ti na calle, cha' ndyu'ni chi' Ni loo

Jesucristo cha' cua ntijiloo yu ji'i nu cuxi. Jua'a ji'na ta Ni su tya'a na laja ñati bi', cha' lo'o na nsañi na cha' ji'i ycui' Cristo ca slo lcaa ñati; ndacha' na cha' ji'i ycui' Ndyosi ca slo ñati, masi nchcui' na lo'o ñati nu nti' clyaa ji'i nu cuxi, masi nchcui' na lo'o xa' ñati nu ná nti' cuna cha' tso'o bi'. Pana ñi'ya laca sca na tyixi xtyi'i nu nda xtyi'i ntyucua lcaa se'i, jua'a laca cña nu ndu'ni na cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ndiya tsa ti' ycui' Ndyosi ji'i, la cui' jua'a ndiya ti' Ni cña nu ndyu'ni Cristo nde chalyuu xqui'ya na. ¹⁶ Ñati nu chiya'a tsa ndu'ni ni, ná ndiya' ti' ngu' cha' nu nchcui' na tsiya' ti; na ndacane la cha' bi' ji'i ngu' cha' cua chcuna' ti chalyuu ji'i ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'. Pana ñati nu nti' clyaa ji'i nu cuxi ni, xa' ña'a ndu'ni ngu' bi'; cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u chaca chalyuu tso'o la nu caja ji'i ngu'. Ntsu'u tsa ñati nu ná caca cua'ni cña bi'; pana cuare ni, taca cua'ni ya ji'i chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁷ Si'i ngana ndyu'ni ya lo'o cha' ji'i ycui' Ndyosi bi', si'i na nchcutsa'a ya ji'i lo'o xa' la cha'; tyucui ti' tyiquee ya nchcui' ya lo'o ñati ñi'ya laca si na ndi'i ycui' Ndyosi slo ya, xqui'ya cha' ycui' Ndyosi laca nu ngua'a loo ji'i ya cha' cua'ni ya cña bi' cuentya ji'i Cristo.

3

Nde laca sca cha' nu cua nguxana cati

¹ Ná nchcui' tyucuaa ti' ya lo'o cu'maq. Ná nti' ya cha' chcui' ma cha' tlyu tsa ñati laca ya. Lo'o ndya'a ya slo ma, ná ntsu'u cha' qui'ya ya sca quityi nu ñacui' cha' tso'o ti ndyu'ni ya cña; jua'a lo'o ndyaa ya chaca se'i, ná ntsu'u cha' jña ya sca quityi jua'a ji'i ma. ² Ná ntsu'u cha' tyu'ú quityi ji'i ya jua'a, cha' taca ña'a ngu' ji'i cu'maq. Cua jlo ti' ngu' cha' xqui'ya cuare tso'o tsa ndyuna ma cha' ji'i Jesús, jlo ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i cu'maq. ³ Cristo ngua'ni cña bi' ne' cresiya ji'i cu'maq, nulo'o nda Ni ji'i cua cha' ndyaa ya ca

su ndi'i mä; bi' laca sca cña ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca, nu ngua'ni Ni ne' cresiya ji'i cu'mä ñati chalyuu, ni si'i cha' nscua sca cha' chü' quee cuaja' ti.

⁴ Taca chcui' na jua'a, cha' tlyu tsa ndyaca tyiquee na xqui'ya cha' jlya ti' na ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua ngusñi na cha' ji'i Jesús. ⁵ Cuentya ji'na, ná nchca ji'na cua'ni na cña ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti; pana y cui' Ni ndu'ni Ni lo'o na cha' taca ji'na cua'ni na lcaa lo cña ji'i Ni nu ndyu'ni na. ⁶ Laca bi' sca cha' nu cua nguxana ca ti, sca cña nu ndyu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi laca. Ná laca bi' ñi'yä laca sca cña nu ndacane ti quityi cusu' ji'na cha' cua'ni na. Ndyijii na xqui'ya yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cña nu nclyo quityi cusu' bi' ji'na, pana juani ndyiji chalyuu cucui ji'na xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi.

⁷ Cña nu ngulo Moisés ji'i ngu' bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi ni, chü' quee cuaja' nscua cha' bi'; nguscua Ni letra hichu' quee cuaja' bi', cha' chcui' ngu' lo. Ndubi tsa ña'a xee ji'i y cui' Ndyosi ngua, nu lo'o nda ca ti Ni cha' cusu' bi'; hasta tyucui ña'a loo nu cusu' Moisés ndubi tsa ña'a ngua, ni nga'aa ngua ña'a tya'a ngu' Israel ji'i loo nu cusu' bi'. Pana yala ti nteje tacui cha' bi', xtyi'i ti nguliji xee bi' loo yu li'. Lo'o xee ndubi ndyalaa cha' cusu' bi' lacua, masi xcui' jua'a ndyijii ñati lo'o yabe' nu ntsu'u ji'i ngu' xqui'ya cña nu nclyo cha' cusu' bi'; ⁸ pana juani tlyu la cha' ndyaca nu lo'o nda na cha' ji'i Jesús lo'o ñati, lo'o li' ndu'ni Xtyi'i y cui' Ni cña ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ⁹ Cña nu nclyo cha' cusu' ni, bi' ndu'ni cha' quijeloo qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati; ntsu'u cha' chcubé' ngu' li', masi ndubi tsa ña'a xee nu ngua ca su ntucua quiya' cha' cusu' bi'. Bi' cha' juani tlyu la cha' laca cha' ji'i y cui' Jesús bi', cha' jua'a ndyaca lubii cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Jesús bi'. ¹⁰ Juaní tlyu la cha' tso'o ndyaca ca su ndi'i na, bi' cha' nga'aa ña'a na ji'i cha' tso'o nu ngua ji'i cha' cusu' bi', masi tso'o tsa ña'a ngua cha' bi' tya' clyo la. ¹¹ Xti ti

tyempo ndalo nu cha' cusu' bi', masi tlyu xi xee ngua lo'o tya lyiji calo cha' bi'. Pana tyucui tyempo nu lijya' nde loo la, ná nga'a cha' tye cha' nu nguxana ca ti bi' juani; tlyu la cha' laca bi' tsiya' ti.

¹² Lo'o juani nga'aa ntsii na chcui' na lo'o ñati, cha' jlo ti' na cha' tso'o tsa laca cha' ji'i Jesús nu nchcui' na re. ¹³ Nga'aa nti' cha' tyacu' sca late' loo na ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Moisés nu ngua sa'ni bi', cha' ná ña'a ngu' Israel loo yu lo'o nguliji xee bi' jua'a ti. ¹⁴⁻¹⁵ Ndyacu' tsa cha' hique ngu' Israel nu ngua li', cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti. Masi chalyuu juani, jua'a laca lo'o quityi cha' jo'ó nu nguscua jyo'o Moisés, la cui' cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i ñati nu ngua sa'ni bi'; nu lo'o chcui' ti ngu' judío lo quityi cha' jo'ó bi', ña'a ti ná nchca ca'ya cha' bi' hique ngu' bi'. Tsiya' ti taca ca'ya cha' bi' hique ngu' lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús; li' saala Ni hique ngu' cha' cuna tso'o ngu' cha' ji'i Ni. ¹⁶ Pana lo'o xñi na cha' ji'i y cui' nu Xu'na na, li' tye cha' nu ndyacu' hique na. ¹⁷ Lo'o nchcui' ca ti quityi re cha' ji'i nu "Xu'na na", bi' nti' ñacui' cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu bi'. Lo'o jua'a nu lo'o laca Xtyi'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na loo ji'na, nga'aa tucui caca ji'i tatsaa ji'na cha' cua'ni na cua ña'a ca cña cuxi li'. ¹⁸ Jua'a laca cha' ji'na, lcaa na lo'o tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, tyaca' tyijyu' cha' cua nda nu Xu'na na xee nu tyu'u loo na. Pana ná nga'a cha' tyacu' sca late' loo na, cha' la cui' cha' tlyu bi' laca nu ña'a ti tya' lye la ndyu'ni cña lo'o na cha' cha'a tyucui ña'a na, cha' caca na ñi'yä laca y cui' Ndyosi nu Xu'na na tsiya' ti. Ca slo y cui' nu Xu'na na nu laca Xtyi'i bi', ca bi' ndyu'u nu cha' tlyu bi'.

4

¹ Bi' cha' ná nchca taja ti' ya ji'i cña nu ndyu'ni ya. La cui' y cui' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' ji'i ya, xqui'ya cha' tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'i ya. ² Cua nguxtyanu ya ji'i lcaa cha' cuxi nu

ndyu'ni ngu' cuaana ti, lcaa cha' nu ntyuju'u tsa ti' ngu' cua'ni ngu' ji'i. Si'i na nñilo'o ya ji'i ngu', la cui' jua'a ná nchcutsa'a ya cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o xi xa' la cha', nu lo'o nchcui' ya cha' bi' lo'o ngu'; tso'o ti nclyu'u ya tyucui cha' ji'i Jesús ji'i ngu'. Lo'o jua'a chañi tsa laca cha' bi', cha' jua'a caca cuayá' ti' lcaa ñati' cha' tyucui tyiquee ya ndu'ni ya cña ji'i ycui' Ndyosi; jua'a nti' ycui' Ni ña'a Ni ji'i ya. ³ Lo'o li' si ntsu'u ñati' nu ñacui' cha' tucui tsa ndyu'u cha' tso'o ji'i Jesús nu nchcui' ya lo'o ngu', liñi la ñacui' na li' cha' ñati' bi' laca nu nguna' ndu'ni, bi' cha' ná nchca cua'a jyaca ñati' bi' ji'i cha' bi'. ⁴ Ná ntaja'a ngu' bi' xñi ngu' cha' bi' xqui'ya nu xña'a nu ñilo'o ji'i ñati' chalyuu. Ndacu' nu cuxi bi' cha' ji'i ngu' cha' ná cuna ngu' cha' tso'o nu cuentya ji'i Cristo, bi' cha' ná nchca tyanu xee lubii ji'i Cristo ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Tlyu tsa cha' laca ji'i Cristo; lcaa cha' nu ntsu'u ji'i Ni, stu'ba ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o ycui' Ndyosi Sti Ni ca su ntucua Ni juani. ⁵ Nu cha' nu nda ya lo'o ngu' ni, si'i cha' ji'i ycui' ca ya nchcui' ya. Ndi'ya laca cha' nu nchcui' ya lo'o ngu': Jesucristo laca Xu'na tyucui ña'a nde cua, lo'o la cui' Ni laca Ni loo ji'i tyucui ña'a nde chalyuu. Bi' cha' ñacui' ya cha' xqui'ya Jesús nu Xu'na na ndyu'ni ya cña cuentya ji'i ma. ⁶ La cui' ycui' Ndyosi laca nu nda xee lubii ji'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na; bi' cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' tlyu nu tso'o tsa nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi, la cui' ti cha' nu nchca tii na cha' ndyu'ni Ni cña ne' cresiya ji'na nu lo'o xñi na cha' ji'i Cristo. Ycui' Ni ngulo Ni cña cha' tyucua xee ca su ngua chalyuu talya nu ngua tya sa'ni la.

Ndi'ya tyl'i na nde chalyuu lo'o ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi

⁷ Masi tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'na xqui'ya Cristo, pana ñati' chalyuu ti laca na, si'i na nguula tsa ti' na ycui' ca na. Ñi'ya laca sca quityu' nu ndya' lo'o yuu ti nu xtyi'i ti ncla'a, jua'a ti laca na. Tso'o la

jua'a, cha' li' taca ca cuayá' ti' na cha' sca ti ycui' Ndyosi laca nu lcaa cña nchca ji'i Ni; nga'aa si'i ycui' ca na nu nchca ji'na. ⁸ Lcua ti se'i su ndya'a ya, tlyu tsa cña ndyacua ji'i ya, pana ná nchca tyijiloo nu cuxi ji'i ya. Lu'ba ti nclyacua tsa ti' ya, pana ná nchca taja ti' ya lo'o xñi'i ti' ya. ⁹ Ntsu'u tsa tya'a cusuu ya, pana la cui' ti cha' ná lyiji tya'a tso'o ya. Masi ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cha' quicha ya, pana ná nchca cua'ni tye ngu' ji'i ya. ¹⁰ Macala su ndya'a ya nde chalyuu, lu'ba ti nchca quicha ya, ntsu'u tsa cha'tí nu ndyu'ni ngu' lo'o ya, tsa ña'a nu ngua ji'i Cristo lo'o ya ya nde chalyuu, nu lo'o ndyujuui ngu' ji'i ya. Pana li' ca jlo ti' xa' ñati' cha' ña'a ti tya lu'ú ycui' Cristo, nu lo'o ña'a ngu' bi' cha' ña'a ti tya lu'ú ya. ¹¹ Cua ña'a ca hora lo'o ndi'i ya chalyuu ntsu'u tsa cha' cuxi nu taca cujuui ji'i ya, cha' quiña'a tsa cha' cuxi ndyacua ji'i ya lcaa se'i su ndya'a ya xqui'ya Jesús. Pana jua'a taca ña'a ngu' cha' tya ndi'i Jesús lo'o ya; bi' cha' laca tya ntsu'u chalyuu ji'i ya, masi quicha ti ti' ya ndya'a ya. ¹² Jua'a laca cha' ji'i cuare, na nclihi tyucui ña'a ya xqui'ya cha' ti'i nu ndyacua ji'i ya nde chalyuu; pana cu'ma ni, cua ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma xqui'ya cña nu ngua'ni ya.

¹³ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' su nchcui' ngu' ndi'ya: "Jlya ti' na' cha' chañi laca cha' bi', bi' cha' nchcui' na' cha' liñi bi' lo'o xa' ñati'", nacui' jyo'o cusu' bi'. Lo'o jua'a cuare, nchcui' ya cha' ji'i Jesús cha' cua ndyatí tyiquee ya ji'i ya, xqui'ya cha' ngusñi ya cha' ji'i ya. ¹⁴ Chañi jlya ti' ya cha' ngulo ycui' Ndyosi ji'i Jesús nu Xu'na na ca su ntsiya yu nguatsi' ya, lo'o la cui' jua'a caqui'ya Ni ji'na, cha' stu'ba ti tyalaa na ca su ntucua ycui' Ni. ¹⁵ Ndalo ya ji'i lcaa cha' ti'i nu ndyacua ji'i ya xqui'ya cu'ma; tiya' la li' tyatu' quiña'a la tya'a ñati' ma nu taca tya xlyabe ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i ya, cha' jua'a quiña'a tsa tya'a ñati' ma ntsu'u nu cua ngujui xlyabe nu ta ycui' Ndyosi ji'i ma. Lo'o

li' stu'ba ti taca cua'ni ch̄i na loo ycui' Ndyosi.

¹⁶ Bi' cha' ná nchca taja ti' na ji'í cña nu ndyu'ni na cuentya ji'í ycui' Ndyosi, masi ncliji tyucui ña'q̄ cuaña' na jua'q̄ ti; pana ña'q̄ ti lu'ba ti ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ca tso'o la cresiya ji'na. ¹⁷ Si'i na tlyu tsa cha' ti'í nu ndyacua ji'na chalyuu re juani, xti ti tyempo talo cha' ti'í bi'; pana tiya' la ni, tlyu tsa cha' tso'o nga'q̄ cha' tyacua ji'na ca slo ycui' Ndyosi, lo'o ná nga'q̄ cha' tye bi' tsiya' ti. Ná stu'ba cha' ti'í re lo'o cha' tso'o nu nga'q̄ cha' tyacua ji'na nde loo la. ¹⁸ Ná ntsu'u tyiquee na ji'í sca na nu tso'o ña'q̄ ti, cha' ná talo lcaa na nu tso'o ña'q̄ bi' tsiya' ti; na nclyana na ji'í sca cha' nu ná nchca ña'q̄ na ji'í juani ti, pana nde loo la tyu'u tucua cha' bi', ña'q̄ na ji'í li'. Bi' laca nu ná nga'q̄ cha' tye cha' ji'í.

5

¹ Jlo ti' na cha' ñi'ya nti' sca ni'í canta' ti, jua'q̄ nti' cuaña' na, cha' si cua ngujuii na ni, cua ndye cuaña' na ngutí. Pana cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi chaca ni'í nu tyacua ji'na, chaca cha' laca bi', ycui' Ndyosi xcutsa'q̄ tyucui ña'q̄ na, lo'o ná nga'q̄ cha' tye cha' ji'na tsiya' ti li'. Ca su ntucua ycui' Ndyosi laca cha' bi', si i ñatí nu cuiñá ni'í bi'. ² Ná tso'o nti' na ndi'í na nde chalyuu, cha' xcui' quicha tsa ti' na. Chañi cha' cua nti' na tyu'utsu' na nde chalyuu, tyaa clya na ca slo ycui' Ndyosi, cha' yala la caja ni'í cucui bi' ji'na li'. ³ Ni'í bi' laca nu tacu' lo tyucui ña'q̄ na, cha' caja su tyi'í cresiya ji'na, cha' ná tyi'í na jua'q̄ ti. ⁴ Nchca taja ti' na su ndi'í na nde chalyuu, cha' ndyacua tsa cha' ti'í ji'na. Si'i na nti' na cha' cajaa na yala ti, pana nti' tsa na cha' caca cucui tyucui ña'q̄ na; bi' laca nu cua'ni ycui' Ndyosi lo'o tyalaa na ca su ntucua Ni. Lo'o li' tye cha' cuxi ji'na, tye tyucui ña'q̄ cuaña' na nu nscua cha' cajaa, cha' li' taca quiye chaca chalyuu nu tso'o la ji'na, nu ná nga'q̄ cha' tye tsiya' ti. ⁵ Na cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi cha' jua'q̄ caca ji'na ca li'; cua

nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na juani. Laca bi' sca cha' nu nda Ni ji'na yala ti, cha' tyi'u ti' na lcaa cha' nu cua'ni Ni cuentya ji'na ca nde loo la.

⁶ Bi' cha' nchca tlyu tyiquee na, cha' ndu' ti' na cha' jua'q̄ cua'ni ycui' Ndyosi. Nu lo'o tya lu'ú na chalyuu, jlo ti' na cha' tyijyu' tsa to' tysi na ca slo ycui' Ndyosi, cha' tya lyiji tyalaa na ca su ntucua ycui' nu Xu'na na. ⁷ Ndalo na ndi'í na chalyuu xqui'ya cha' jlya ti' na cha' nu nda Ni lo'o na, si'i na cua na'q̄ na ñi'ya caca cha' nde loo la. ⁸ Cha' nu tlyu nchca tyiquee na, bi' cha' cua nti' tsa na cha' xtyanu na ji'í chalyuu re su quicha ti ti' na ndi'í na, cha' tsaa na tyi'í na ca slo ycui' nu Xu'na na; ⁹ ndyu'ni cña ti' na cha' cua'ni na lcaa ña'q̄ cña nu ndiya' la ti' nu Xu'na na, masi tya lu'ú na, masi cua ngujuii na. ¹⁰ Lcaa na lo'o tya'a na nga'q̄ cha' tyalaa na ca su ntucua ycui' Cristo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'na. Lo'o li' tyacua cha' ji'í scaa na, ña'q̄ cha' nu nga'q̄ cha' tyacua ji'na xqui'ya cña nu cua ngua'ni scaa na nde chalyuu, si cha' tso'o ngua'ni na, si cha' cuxi ngua'ni na.

Chcui' na sca cha', ñi'ya nu caca cati qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi

¹¹ Xqui'ya cha' ndube tsa ti' ya cha' ña'q̄ ycui' Ndyosi ji'í ya, bi' cha' nchcui' tsa ya cha' ji'í Jesús lo'o xa' ñatí. Tso'o tsa nslo ycui' Ndyosi ji'í ya, ñi'ya ndu'ni sa scaa ya. Lo'o jua'q̄ cu'ma, nti' ya cha' liñi tsa ndyuloo ma ji'í ya, ¹² si'i cha' tyixi ti ya nchcui' tso'o ti ya cha' ji'í ycui' ca ti ya. Ndi'ya nti' ya: caja ñi'ya xtyacui m̄a cha' lo'o ngu' cuentya ji'í ya, si tso'o ti nti' m̄a ña'q̄ m̄a ji'í ya. Ntsu'u ñatí ca bi' nu ná ndube ti' ñi'ya ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', pana ndube la ti' ngu' bi' ñi'ya ndu'ni ch̄i ngu' loo ycui' ca ngu'. ¹³ Ná ndu'ni cha' masi ñacui ngu' bi' cha' tonto tsa ya; jua'q̄ laca ya tu'ni, xqui'ya cha' ndyu'ni ya cña ji'í ycui' Ndyosi. Masi jua'q̄ laca ya nti' ngu' bi', pana tyucui tyiquee ya taca xtyucua ya ji'í cu'ma li'. ¹⁴ Cua

jlo ti' na cha' sca ti y cui' Cristo ngujuii lo crusi cuentya ji'i lcaa ñati chalyuu; ñi'ya nti' si cua ngujuii lcaa ñati chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', jua'a laca cha', xqui'ya cha' ngujuii yu lo crusi bi'. Lo'o juani jlo ti' na cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, bi' cha' nga'a cha' chcui' na cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati.

15 Xqui'ya lcaa ñati, bi' cha' ntaja'a Cristo ngujuii yu lo crusi. Cua nti' yu cha' nga'aa tyi'i ñati chalyuu cha' ji'i y cui' ti ngu'; tyi'i ngu' ni, pana xcui' cuentya ji'i Cristo, cha' bi' laca nu cua ngujuii cuentya ji'i ngu', bi' laca nu cua ndyu'ú chaca quiya' cuentya ji'i ngu'. **16** Bi' cha' juani nga'aa chcui' tyucuua ti' na lo'o xa' ñati si ná ndiya ti' na ñi'ya ndu'ni ngu' bi' nde chalyuu. Nu ngua tya sa'ni la, la cui' ti cha' ná ndiya ti' ya cña nu ngua'ni y cui' Cristo; si'i ñati nguula, si'i ñati tlyu laca yu ngua ti' ya tya li'. Pana juani nga'aa si'i jua'a nclyacua ti' ya ña'a ya ji'i Cristo. **17** Lo'o juani nu lo'o cua ngusñi sca ñati cha' ji'i Cristo, li' cua nguxcutsa'a Ni cha' ji'i ñati bi'; cua ndye cha' ji'i yu lo'o cha' cuxi nu ngua'ni yu nu ngua tya tsubi' la. Chaca chalyuu cucui, bi' laca nu cua ngujui ji'i yu juani.

18 Y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni lcaa cha' bi', cha' cua ndyaca stu'ba cha' ji'n a lo'o Ni xqui'ya Cristo. Lo'o juani cua nda Ni cña ji'n a cha' chcui' na lo'o ngu' ñi'ya caca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o y cui' Ni. **19** Xqui'ya Cristo ndu'ni Ni cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu lo'o Ni, nga'aa culotu Ni ji'i cha' cuxi nu cua ngua'ni ñati. Lo'o li' cua ngua'a lo Ni ji'n a, cha' cua'ni na cña cuentya ji'i Ni, cha' chcui' na lo'o ñati ñi'ya taca ca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi; **20** bi' cha' laca ndya'a ya ca slo mä chacuayá' ji'i y cui' Cristo. Ndi'ya laca lo'o nchcui' ya lo'o mä, ñi'ya laca si y cui' Ndyosi nchcuane Ni ji'i mä cha' cua'a jyaca mä ji'i cha' nu nchcui' Cristo. Nchcui' ya lo'o cu'mä chacuayá' ji'i Cristo lacua, cha' cua'ni mä cha' caca stu'ba cha' ji'i mä lo'o y cui' Ndyosi. **21** Masi ná ntsu'u qui'ya

ji'i Cristo tsiya' ti, pana y cui' Ndyosi ngua'ni cha' ndyanu qui'ya nu ntsu'u ji'na hichu' Cristo. Si cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo, li' caca lubii cresiya ji'na ñi'ya nu nti' y cui' Ndyosi cha' caca na.

6

1 Ngu' tya'a ndyu'ni na cña ji'i y cui' Ndyosi laca mä; bi' cha' nchcui' tsa ya lo'o cu'mä, cha' ná culiji mä cha' tso'o jua'a ti, cha' tso'o nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i mä. Na cua ngusñi mä cha' bi' tsaca quiya', bi' cha' ña'a ti taquiya' mä ji'i cha' bi' juani. **2** Ndi'ya nchcui' sca cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi sa'ni la:

Cua nti' tsa na' cha' cua'ni cho'o na' cresiya ji'i mä, nacui y cui' Ndyosi, bi' cha' ntucuá na' cha' ji'i mä lo'o nchcui' mä lo'ü.

Cua nti' na' cha' cua'ni lyaá na' ji'i mä, bi' cha' nguxtyucua tsa na' ji'i mä.

Jua'a nacui y cui' Ndyosi. Lo'o nu juani cua laca tyempo cha' cua'ni cho'o Ni cresiya ji'i mä, juani cua laca la cui' tyempo cha' cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i mä ji'i nu cuxi.

3 Ná nti' ya cha' xtyí lo'o ngu' ji'i ya xqui'ya cña nu ndyu'ni ya, cha' lo'o ji'i y cui' Ndyosi xtyí lo'o ngu' bi' li'; bi' cha' ná ta ya chacuayá' cha' tylu'u tucua sca cha' cuxi, nu xqui'ya bi' taca chcui' ngu' ji'i ya. **4** Tso'o la nti' ya si caca cuayá' ti' ngu' cha' ndya'a ya lo cña ji'i y cui' Ndyosi, nu lo'o ña'a ngu' cña nu ndyu'ni ya cuentya ji'i Ni. Ndalo tsa ya ji'i cha' ti'nu ndu'ni ngu' lo'o ya, masi ntsu'u tsa na nu lyiji ji'i ya, masi ntsu'u tsa cha' tucui nu ndyaca ji'i ya. **5** Cua ngujui'i juata ngu' ji'i ya, jua'a cua ngusu'ba ngu' ji'i ya ne' chcua; cua ndyu'u ti'i tsa tlyu ti ñati ca slo ya cha' cua'ni lya'ti' ngu' ji'i ya; lo'o jua'a ntsu'u quiya' nteje tacui ya cuayá' cña nu ndyu'ni ya, ntsu'u quiya' ná nchca caja'ya, ntsu'u quiya' nu lye tsa ntyute' ya. **6** Pana ndi'ya ca cuayá' ti' ngu' cha' cña ji'i y cui' Ndyosi laca nu ndya'a ya lo'o: na cua ngua lubii cresiya ji'i ya cuentya ji'i y cui'

Ni; liñi tsa nchca cuayá' ti' ya cha' ji'i
 Ni; ndalo tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i
 ngu', cha' ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi
 ne' cresiya ji'i ya, lo'o jua'a chañi cha'
 ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i tya'a
 ñati ya; ⁷ liñi tsa cha' ji'i y cui' Ndyosi
 nu nchcui' ya lo'o ñati, lo'o jua'a tyu-
 cui chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi nda Ni
 nu ndya'a lo'o ya. Bi' cha' nu lo'o
 ña'a ngu' lcaa cha' nu ndyaca ji'i ya,
 li' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' cña ji'i
 y cui' Ndyosi laca nu ndya'a ya lo'o.
 Na cua ngua tso'o cresiya ji'i ya juani
 cuentya ji'i y cui' Ni, bi' cha' cua ngu-
 jui juersa ji'i ya cha' taca xuu tya'a ya
 lo'o nu xña'a; jua'a taca cua'a ya ji'i
 nu bi', cha' ná cua'ni ñu'nu bi' ji'i ya.
⁸ Ntsu'u quiya' nu ndu'ni chj ngu' loo
 ya; xa' la tyempo, li' nchcui' ngu' cha'
 ti'í ji'i ya. Nchcui' ngu' cha' tso'o ji'i
 ya, lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' cuxi ji'i
 ya. Nchcui' ngu' cha' nu cuiñi tsa ya;
 xa' la tyempo, li' nchcui' ngu' cha' liñi
 tsa cha' nu nchcui' ya. ⁹ Ntsu'u quiya'
 ndu'ni ngu' cha' ndyuloo ngu' ji'i ya;
 xa' la quiya', li' ndu'ni ngu' cha' ná
 nslo ngu' ji'i ya tsiya' ti. Ntsu'u quiya'
 ndya'a ya su cua cajaa ti ya nchca,
 pana ña'a ti tya lu'ú ya; nchcube' tsa
 ngu' ji'i ya, pana ná nchca cujuii ngu'
 ji'i ya. ¹⁰ Masi xñi'i tsa ti' ya xqui'ya
 cha' ti'í nu ndyacua ji'i ya tu'ni, pana
 ña'a ti chaa ti' ya; ti'i tsa ya tu'ni, pana
 ndyiji juersa ji'i ya cha' xtyucua ya
 ji'i tyuu tya'a ñati. Masi ná sca na
 ntsu'u ji'i ya tsiya' ti lo'o ndi'i ya nde
 chalyuu; pana y cui' Ndyosi nxtyucua
 ji'i ya, lcaa na ntsu'u ji'i ya li'.

¹¹ Cu'ma ngu' tya'a na, ngu' Cor-
 into, ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i
 ma, bi' cha' cua liñi tsa nchcui' ya
 lo'o cu'ma lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee
 ya. ¹² Si'i na nga'aa nti' ya xtyucua ya
 ji'i ma, la cui' cu'ma laca nu lqui'ya
 tsa ntaja'a ma xtyucua ma ji'i ya;
¹³ bi' cha' juani tya'na tsa nchcui' na'
 lo'o cu'ma. Ndi'ya nti' na' chcui' na'
 lo'o cu'ma, ñi'ya nchcui' ngu' lo'o sñi'
 ngu': Cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i ya,
 tyucui tyiquee ma cua'ni cho'o ma
 tyiquee ma ña'a ma ji'i ya.

*Tyaca'a tsa na ji'i y cui' Ndyosi nu
 lu'ú ca*

¹⁴ Ná clyana ma ñi'ya caca quiñi
 cha' ji'i ma lo'o ñati nu ná ntsu'u
 cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi, ná cua'ni
 tya'a ma lo'o ñati bi' tsiya' ti. Ná
 taca ca stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu'
 bi', cha' nu ñati nu cua ngua lubii
 cresiya ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi ni,
 ná taca cua'ni tya'a ngu' lo'o ñati nu
 ná ndaquiya' ji'i Ni tsiya' ti; lo'o jua'a
 ñati nu ntsu'u xee ji'i y cui' Ndyosi ne'
 cresiya ji'i, ná taca ca stu'ba cha' ji'i
 ngu' bi' lo'o ñati nu ndiya la ti' chal-
 yuu talya. ¹⁵ Ná taca tsiya' ti ca stu'ba
 cha' ji'i Cristo lo'o Satanás; lo'o jua'a
 ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo ni,
 ná taca cua'ni tya'a ngu' lo'o ñati nu
 ná ntaja'a xñi cha' bi' tsiya' ti. ¹⁶ Ñi'ya
 nti' cu'ma nu tyaca'a tsa ma ji'i y cui' Ndyosi ni,
 ná taca cua'ni tya'a ma lo'o
 xa' ñati nu ngusñi cha' ji'i cua ña'a
 ca jo'ó; tyaca'a tsa na ji'i y cui' Ndyosi
 nu lu'ú ca xqui'ya cha' ndyanu Xtyi'i
 y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na. Ndi'ya
 nacui y cui' Ndyosi:

Tyl'i na' ca slo ñati bi', lo'o jua'a tya'a
 na' lo'o ñati bi';
 caca na' y cui' Ndyosi cuentya ji'i ngu'
 bi',

bi' cha' taca caca ngu' bi' ñati 'na.
 Jua'a nacui Ni. ¹⁷ Lo'o jua'a nchcui'
 y cui' nu Xu'na na chaca quiya' lo'o
 na, nu ngusñi na cha' ji'i Ni. Ndi'ya
 nacui Ni:

Tyu'utsu' ma nde su ndi'i ngu' cuxi;
 ná cua'ni tya'a ma lo'o nu ngu'
 cuxi bi',
 cha' ná tyatí cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi
 nu ndyu'ni ngu' bi'.

Li' quiñi cha' 'na lo'o ma,

¹⁸ caca na' Sti ma;
 jua'a cu'ma caca ma sñi' na', masi nu
 cuna'a, masi nu qui'yu.

Jua'a nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na ma,
 nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i
 Ni.

cha' nu caca ji'na nde loo la. Bi' cha' lacua, ntsu'u cha' cua'ni tye na ji'i lcaa cha' cuxi nu nti' cua'ni ñu'u ji'i cresiya ji'na, ji'i tyucui ña'a na. Lo'o jua'a lye tsa cua'ni na cña cha' caca na ñati ji'i y cui' Ni; na laca nu cua'ni na nde chalyuu, cua'ni na ji'i ñi'yä nti' si cua ndu y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'na.

Nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu'

² Cua'ni cho'o tyiquee mä ña'a mä ji'i ya lacua. Ni sca quiya' ná ngua'ni ya cha' cuxi lo'o cu'mä, ni scaa cu'mä ná ngua'ni ñu'u ya chalyuu ji'i mä; ná ntsu'u mala su nñilo'o ya ji'i mä, ni sca tya'a mä. ³ Ná nti' na' sta na' qui'ya hichu' mä. Ndi'yä nti' na' chcui' na' lo'o mä, ñi'yä nu nacui' na' ji'i mä tsubi': lcaa tyempo ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'mä; masi cua ngujii na, masi ña'a ti tya tyiquee' tyi'i na chalyuu, pana ña'a ti stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o cu'mä. ⁴ Tso'o tsa nti' na' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i cu'mä, la cui' jua'a nti' na' lo'o nchcui' na' cha' ji'i mä lo'o xa' ñati. Ña'a ti ndyaca tlyu tyiquee na', ña'a ti chaa ti ti' na' ndi'ii, masi cua ngua lcaa cha' ti'í bi' ji'i ya.

⁵ Tya lo'o ndyalaa ya ca loyuu su cuentya Macedonia re, nga'aa ngujui tyempo cha' chca'a cña' ya tsiya' ti, cha' lcaa ti se'i tucui tsa cña ndyacua ji'i ya. Lcaa se'i su ndya'a ya nda tsa ngu' cha' cusu'u lo'o ya, lo'o jua'a hasta ca ne' cresiya ji'i ya ndyatí cha' ntsii ya. ⁶ Pana y cui' Ndyosi ni, nda la Ni juersa ji'i ñati nu xñi'i ti ti' nga'a; bi' cha' xa' juersa nda Ni ji'i ya cha' caca nguula la tyiquee ya, xqui'ya cha' cua ndyalaa Tito ca nde. ⁷ Lo'o jua'a tso'o tsa cha' nu nda yu lo'o ya cuentya ji'i cña nu ndyu'ni cu'mä; nacui' yu cha' cua nti' tsa cu'mä ña'a loo mä ji'i ya chaca quiya', lo'o jua'a nacui' yu cha' ntyuju'u ti ti' mä ndi'i mä xqui'ya cha' cuxi nu ngua ji'i mä tya li', nacui' yu cha' nga'aa ndiya ti' mä cha' cuxi nu nchcui' ngu' na tsubi' la. Xqui'ya lcaa cha' bi', chaa la ti' na' ndi'í na' juani.

⁸ Chañi cha' ndube ti' na' cha' ngua xñi'i xi ti' mä xqui'ya quityi nu nguscua na' tya li', pana ná ntyuju'u ti' na'; ná tya'achu' na' ji'i cha' nu cua nguscua na' li', masi ntsu'u tsä nu ntyuju'u ti' na' cha' nguscua na' cha' bi'. Jlo ti' na' cha' ngua xñi'i ti' mä nquicha', pana xtyi'i ti ngualo cha' bi'. ⁹ Nu juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndaquiya' mä cha' bi', cha' cua ngua xñi'i xi ti' mä, lo'o li' nguxtyanu mä cha' cuxi nu ngua'ni mä tya li'. Ngua xñi'i ti' mä tu'ni, pana ngua ti' y cui' Ndyosi cha' caca tso'o ji'i mä lo'o cua ndye cha', bi' cha' si'i na cua ngunu'u tyiquee mä juani xqui'ya cha' ngua tyaala na' ji'i mä li'. ¹⁰ Nu lo'o ndube ti' na ji'i y cui' Ndyosi laja lo'o nga'a na xñi'i ti' na, li' caja ñi'yä xtyanu na ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni na; clyaa na ji'i nu cuxi li', nga'aa ntsu'u cha' culacua tsa ti' na li'. Pana ñati nu xñi'i xi ti', nu ná ndube ti' ji'i y cui' Ndyosi ni, ná ntaja'a ñati bi' ca tyuju'u ti' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i; chcuna' chalyuu ji'i ngu' bi' jua'a ti li'. ¹¹ Culacua xi ti' mä ñi'yä ndyaca ji'i mä juani, tya lo'o ngua'ni na' cha' ngua xñi'i ti' mä nu ngua li': tyucui tyiquee mä nclyacua ti' mä juani, cha' cua nti' tsa mä juani cha' tylu'u lubii mä ji'i cha' bi'; tsa cla'be ngua ñasi' mä, tsa cla'be ti ndyutsii mä, pana ndyi'u tsa ti' mä jna' li', ña'a cuayá' nu lye tsa ngua ti' mä cha' ña'a loo mä 'na chaca quiya'; yala ti ngua ti' mä chcube' mä ji'i yu nu ngua'ni cha' cuxi bi'. Jua'a nchca cuayá' ti' ya cha' nga'aa ndyanu yabe' ji'i mä xqui'ya cha' cuxi bi'. ¹² Bi' cha' laca nguscua na' nu quityi bi'; si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya yu nu ngua'ni cha' cuxi bi', ni si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya ngu' nu ngua cuxi ji'i. Ngua ti' na' cha' culacua tso'o ti' mä ji'i cha' nu cua nchcui' ya lo'o mä, ñi'yä laca si ndu y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'na; bi' cha' nguscua na' quityi nu ndyaa slo ma bi'. ¹³ Lo'o nu juani tso'o la nti' ya cuentya ji'i cu'mä.

Tso'o ti nti' y cui' ya lacua; lo'o jua'a

lye la chaa ti' ya juani cha' cua na'a ya ji'i Tito, cha' tso'o tsa ngua ti' yu. Ca ta'a cu'ma ngua'ni ma cha' ti cre-siya ji'i yu ndyalaa yu juani. ¹⁴ Lo'o tya ndi'i yu ca slo na', cua ni na' ji'i yu cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Jesús, lo'o jua'a chañi tsa cha' bi'. La cui' jua'a lcaa quiya' lo'o nchcui' ya, chañi tsa laca cha' ji'i Jesús nu nchcui' ya lo'o ma; lo'o jua'a chañi ngua cha' nu ni na' ji'i Tito, cha' tso'o ti nti' y cui' ya ña'a ya ji'i ma. ¹⁵ Tya cuayá' nu tso'o la ntsu'u tyiquee Tito ña'a yu ji'i ma juani, nu lo'o ndyi'u ti' yu ji'i lcaa cu'ma cha' cua ndaquiya' tsa ma ji'i lcaa cha' nu cua nacui yu ji'i ma; na'a yu cha' ndube tsa ti' ma xqui'ya cha' nu cua nda yu lo'o ma, lo'o jua'a ná nguxtyacui ma xi xa' la cha' lo'o yu li'. ¹⁶ Lo'o jua'a na', tso'o tsa nti' na' juani cha' taca tyi'u ti' na' ji'i cu'ma jua'a.

8

Nda ngu' cñi cha' caca msta cuentya ji'i Cristo

¹⁻² Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, juani ta na' sca cha' lo'o ma cuentya ji'i la cui' ngu' tya'a na, nu ñati ji'i Cristo nu ndi'i ca loyuu Macedonia. Tso'o tsa ngua ti' ca ta'a ngu' nu ndi'i tyuu quichi su cuentya Macedonia bi'; cua tlyu tsa mstā nu nguxti'i ngu' bi', ñi'yä laca si na culiya' tsa ngu'. Masi lye tsa ngua ti' ngu' bi' xqui'ya cha' ti'i nu cua ndyacua ji'i ngu', pana ña'a ti tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li'. Lo'o jua'a ngua ji'i ngu' nda ngu' mstā bi' xqui'ya cha' quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o ngu' jua'a ti, jua'a ngulacua ti' ngu' bi'. ³ Chañi tsa cha' nu ta na' lo'o ma cuentya ji'i ngu' bi': Cha' tso'o ti tyiquee ngu' bi' ni, cua nda ngu' lcaa ña'a nu ngujui ti xi ji'i ngu'; lo'o jua'a tya quiña'a la cñi nda ngu', masi ná ndyu'u scua cñi nu ndyanu ji'i ngu'. ⁴ Hasta ngüijña ngu' chacuayá' ji'i ya cha' ta ngu' mstā bi', cha' xtyucua ngu' ji'i xa' la tya'a ñati, ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesús ca xa' quichi su ntsu'u tsa na

nu lyiji ji'i ngu'. ⁵ Ni ná ngulacua ti' ya cha' ta ngu' jua'a. Tya clyo ntaja'a ngu' tyucui tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' ñi'yä nu nti' y cui' Ndyosi; lo'o li' nacui ngu' cha' cua'ni ngu' ñi'yä nu nti' ya cha' cua'ni ngu' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi. ⁶ Bi' cha' cua nchcui' ya lo'o yu Tito bi', cha' cua'ni lyiji yu cha' xti'i yu mstā nu nda cu'ma cha' tso'o ntsu'u tyiquee ma, cha' tya tsubi' la cua nguxana nxi'i yu mstā bi'. ⁷ Nu cu'ma ni, tso'o tsa jlya ti' ma ji'i y cui' Ndyosi, tso'o tsa nchca ji'i ma culu'u ma cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i xa' ñati, tso'o tsa nchca cuayá' ti' ma ñi'yä ndyu'u sca cha'; na cua nti' tsa ma xtyucua ma ji'i ngu', la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i ya. Nchca tsa ji'i ma cuentya ji'i lcaa cñi, nti' ya; bi' cha' nclyacua ti' ya cha' ná tyiquee' yala tsa cua'ni ma cha' xti'i ma cñi bi'.

⁸ Si'i na nclyo na' cñi ji'i ma re; nu lo'o ña'a ma ji'i xa' la ngu' tya'a na, cha' nti' tsa ngu' xtyucua ngu' ji'i tya'a ñati ji'i Cristo, li' taca cua'ni cuayá' ma ji'i y cui' ca ma si chañi ca cha' ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i la cui' ngu' tya'a ma. ⁹ Cua jlo ti' ma ñi'yä ndu'ni Jesucristo nu Xu'na na, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o ñati. Lcaa na cua ntsu'u ji'i Ni, pana cua ntaja'a Ni ngua Ni sca ñati ti, ñi'yä nti' sca ñati ti'i nu ná sca na ntsu'u ji'i tsiya' ti. Xqui'ya cu'ma, bi' cha' ngua'ni Ni jua'a, cha' tiya' la li' taca caja lcaa na nu ntsu'u ji'i y cui' Ni ji'i ma.

¹⁰ Ndi'yä nti' na', tso'o la si cua'ni ma cha' xcua se'i cñi bi' lacua, cha' tya yijä na ndyu'ni ma ji'i. Si'i la xña cua'ni ti ma ji'i; pana xqui'ya cha' ndiya ti' ma ndu'ni ma jua'a, bi' cha' ta ma mstā bi'. ¹¹ La cui' jua'a cua'ni ma cñi bi', ña'a cuayá' nu xcua se'i cñi bi'. Tso'o tsa ngua ti' ma nu lo'o nguxana cñi bi', lo'o jua'a tso'o si tyucui tyiquee ma cua'ni lyiji ma ji'i, tsa ña'a cuayá' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i scaa ma ta ma mstā bi'. ¹² Si chañi cha' ntsu'u tyiquee ngu' ta ngu' tsa ña'a nu ntsu'u xi ji'i ngu', tso'o ti xñi y cui' Ndyosi mstā bi' ji'i ngu', ñi'yä nu

nchca ti ji'í ngu' li'; ná nti' Ni cha' ta
ngu' mstā si ná sca na ntsu'u ji'í ngu'.

¹³ Ná nti' na' cha' lyiji tsa na ji'í
mä laja lo'o ta mä cñi, cha' caja na
nu lyiji ji'í ngu' ti'i tya'a na. ¹⁴ Laca
cha' cua ngujui xi cha' tso'o ji'í mä
juani ti, bi' cha' ntsu'u ñi'yä nu taca
xtyucua mä ji'í xa' la ngu' tya'a na
nu lyiji tsa cha' ji'í. Nde loo la li',
si lyiji ñi'yä nu tyiji yu'u ji'í mä chal-
yuu, ná tyiquee' lo'o ngu' bi' taca
xtyucua ngu' ji'í cu'mä li', cha' jua'ä
caca stu'ba cha' ji'í mä lo'o xa' la ngu'
tya'a ngusñi na cha' ji'í ycui' Ndyosi.
¹⁵ La cui' jua'ä nscua lo quityi ji'í ycui'
Ndyosi. Ndi'yä nacui: "Masi nteje
tacui cuayá' nguxuti'í ngu' na cacu
ngu', nga'aa ntyucua la ji'í ngu' tsiya'
ti li'; lo'o nu ngu' nu nguxuti'í xti ti
cha' bi', nga'aa lyiji ji'í ngu' tsiya' ti
lo'o cua ndye cha' li'".

Sca cha' cuentya ji'í Tito lo'o tya'a ndya'ayu

¹⁶ Tso'o tsa nti' ya lo'o nchcui' ya
lo'o ycui' Ndyosi, cha' nu Tito, tya'a
ndya'ä ya cña bi' ni, nti' tsa yu xtyu-
cua yu ji'í mä. Stu'ba ti nti' yu lo'o na'
cha' xtyucua ya ji'í cu'mä. ¹⁷ Tso'o tsa
ntsu'u tyiquee yu ngua'ni yu cña nu
cua ni na' ji'í yu; lo'o juani nti' tsa yu
xtyucua yu ji'í mä, bi' cha' tsaa yu tsaa
na'ä yu ji'í cu'mä chaca quiya', cha'
ji'í ti yu.

¹⁸ Lo'o yu ta ya chaca yu tya'a
ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' cäa
lo'o Tito ji'í yu ca slo mä. Cua laca
ndyuloo mä ji'í yu bi', cha' tso'o tsa
nchcui' ngu' ji'í yu macala su ndyu'u
ti'í ngu' cuentya ji'í Cristo, cha' tso'o
tsa nda yu cha' ji'í Cristo lo'o ngu'.
¹⁹ La cui' jua'ä nu ñati ji'í Cristo nu
ndyu'u ti'í lcaa quichí cua ngusubi
ngu' ji'í yu tya'a na bi', cha' tya'ä yu
lo'o ya, cha' xtyucua yu ji'í ya lo'o
ndyu'ni ya cña cha' xti'í ya msta nu
nda ngu'. Ndyu'ni ya cña bi' cuentya
ji'í nu Xu'na na, cha' jua'ä taca cua'ni
chi' ya loo Ni; lo'o jua'ä nti' ya cha'
yala ti cua'ni mä cña bi', xqui'ya cha'
ndiya ti' mä ndu'ni mä jua'ä. ²⁰ Li'
ná taca chcui' ngu' ji'í ya xqui'ya

cha' cua nxi'í ya cñi nu nda mä cha'
xlyabe ti bi'. ²¹ Ndube ti' ya ji'í ycui'
nu Xu'na na, lo'o jua'ä ndube ti' ya
ñi'yä nu chcui' ñati; bi' cha' nti' ya
cha' xcui' lubii ti cua'ni ya lcaa cña bi'.

²² Lo'o jua'ä tya nda ya chaca yu
tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo cha'
stu'ba ti cäa yu lo'o nu xa' ñati ngu'
tya'a na bi'. Quiña'ä tsa cña cua
ngua'ni yu cuentya ji'í nu Xu'na na,
bi' cha' jlo ti ya cha' ndiya ti' yu cua'ni
yu cña lo'o na. Masi juani tyaca'
tyijyu' cha' ndyi'u tsa ti' yu ji'í mä.
²³ Bi' cha' juani si xcuane ngu' ji'í
mä ni cña laca ndya'ä Tito, ndi'yä
ñacui mä ji'í ngu': Tya'a ndya'ä na
cña laca yu re. Lo'o jua'ä xacui mä
cha' ji'í ngu' cha' stu'ba ndyu'ni yu
cña lo'o cua cuentya ji'í cu'mä. La
cui' jua'ä si xcuane ngu' ji'í mä, ni
cña laca nu ndya'ä xa' la tya'a ndya'ä
Tito bi', ndi'yä xacui mä cha' ji'í ngu'
li': Ndy'a'ä ngu' bi' cuentya ji'í lcaa
latya ngu' xa' quichí nu ndyu'ni tlyu
ji'í Cristo, cha' ndu'ni chi' ngu' loo
Cristo. ²⁴ Bi' cha' chcui' tso'o mä lo'o
ngu' bi' lacua, cha' ca cuayá' ti' xa' la
ngu' tya'a na cha' chañi cha' ntsu'u
tyiquee mä ña'ä mä ji'í Tito lo'o tya'a
ndya'ä yu. Lo'o jua'ä tso'o tsa nti' ya
lo'o ña'ä ya ñi'yä nu ndyu'ni mä lo'o
ngu' bi'. Ca tiya' la li' caja cha' bi' ji'í
lcaa taju ñati nu cuentya ji'í Cristo bi'.

9

Mstā nu nda mä cha' xtyucua ji'í tya'a ñati mä

¹ Nga'aa nti' cha' chcui' la na' lo'o
cu'mä cuentya ji'í mstā nu nxi'í mä
cha' xtyucua ji'í ngu' tya'a mä nu
ntsu'u cha' ji'í lo'o Cristo, ² cha' cua
jlo ti' na' cha' tso'o ti nti' mä ña'ä
mä ji'í ngu'. Lu'ba ti nchcui' na' lo'o
ngu' ca tysi re, ca loyuu su cuentya
Macedonia re, cha' tso'o tsa ndyu'ni
mä, cu'mä ngu' ca tysi nde loyuu su
cuentya Acaya bi'; ni na' ji'í ngu' cha'
yala tsa ti' cu'mä, cha' tya yija na
ngua'ni cña ti' mä cha' xti'í mä mstā
bi'. Lo'o nu ngu' Macedonia re ni,
cua ngua chaa la ti' tyiquee ngu' lo'o
na'ä ngu' cha' yala tsa ndyu'ni ma

cña. ³ Masi jua'q̄ ña'q̄ ti tya ta na' ji'i ngu' tya'a na bi', cha' c̄aq̄ ngu' ca slo m̄a. Li' taca cua'ni m̄a tsa ña'q̄ nu cua nacui na' ji'i ngu' cha' ndu'n̄i m̄a, si'i cha' laja ti nchcui' na' ji'i m̄a lacua. Bi' cha' cua'ni m̄a cha' xti'j̄i m̄a mst̄a bi', cha' cua laca ti nguscua se'i cha' bi' nu lo'o c̄aq̄ na'. ⁴ Ná jlo ti' na' si lo'o xi tya'a na nu laca ngu' Macedonia re c̄aq̄ na' li'. ¿Ñi'ȳa cua'ni na li', si ña'q̄ ngu' cha' ná ngua'ni yala m̄a? Ca tyuju'u tsa ti' ya li', cha' cua nchcui' ya lo'o ngu' cha' tso'o tsa ndu'n̄i m̄a; jua'q̄ cu'm̄a caca tyuju'u ti' m̄a li'. ⁵ Bi' cha' cua nchcui' na' lo'o ngu' tya'a na re, cha' tsaa ngu' nde loo la que na', cha' xtyucua ngu' ji'i m̄a cha' cua'ni cho'o m̄a mst̄a, ñi'ȳa nu nacui m̄a 'na cha' ta m̄a; cua laca nscua se'i ti cha' bi' lo'o c̄aq̄ na' li'. Jua'q̄ laca bi' sca cña tso'o nu ngua'ni m̄a xqui'ya cha' ndiya ti' m̄a ndu'n̄i m̄a ji'i, si'i sca cña nu ndatsaa tsa ya ji'i m̄a laca nu ngua'ni m̄a li'.

⁶ Tyi'u ti' ma ñi'ȳa ndyaca lo'o ntyaa na na cuiñii. Si xti ti si'yu na cuiñii bi' cataa na, xti ti cha' tso'o tyu'u ji'na li'; pana si quiña'q̄ si'yu cataa na, quiña'q̄ la cha' tso'o tyu'u li'. ⁷ La cui' jua'q̄ lo'o ta na cñi xlyabe ti, nga'q̄ cha' quiñi ti' na ni tsa lo ta scaa na. Ná tso'o si cha' cuiñi ti na ta na ji'i, la cui' ti ná tso'o si cha' juersa ti ta na ji'i; ndiya la ti' ycui' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee na ta na ji'i. ⁸ Taca xtyucua ycui' Ndyosi ji'i m̄a lo'o quiña'q̄ tsa cha', lo'o li' tyu'u scua ji'i m̄a lcaa cha' nu lyiji ji'i m̄a; lo'o jua'q̄ tya caja la ñi'ȳa xtyucua m̄a ji'i xa' ñati' lo'o cua ña'q̄ ca cña tso'o. ⁹ Ndi'ȳa nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu':

Sca ñati' nu ndaquiya' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, quiña'q̄ tsa cha' xlyabe nda yu ji'i ngu' ti'i tya'a yu;

bi' cha' lcaa tyempo tyi'u ti' ngu' ji'i cña tso'o nu ndu'n̄i yu.

¹⁰ Nda ycui' Ndyosi na cuiñii cataa na, jua'q̄ nda Ni na cacu na; la cui' jua'q̄ ta Ni lcaa na nu lyiji ji'i m̄a cha' cua'ni m̄a sca cña tso'o lo'o ñati'

chalyuu. Lo'o jua'q̄ xtyucua Ni ji'i m̄a cha' tyu'u scua cha' tso'o nu ndyu'ni m̄a, cha' xqui'ya bi' caca tso'o tyiquee ñati'. ¹¹ Bi' cha' jua'q̄ ndyaca, cha' cua ndyiji lcaa na ji'i m̄a, ña'q̄ cuayá' taca ta m̄a cha' xlyabe ji'i xa' ñati'. Lo'o cua ndye, li' tso'o tsa tya ngu' xlyabe ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya mst̄a nu cua nda m̄a, nu tsaa lo'o ya ji'i cha' tyalaa ca su ndi'i ngu' ti'i bi'. ¹² Nu lo'o nda m̄a na nu xtyucua ji'i ngu' tya'a na ni, li' caja na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ngu' bi' chalyuu; jua'q̄ tso'o tsa caca tyiquee ngu' bi'. Lo'o chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, ¹³ cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi li'. Taca ña'q̄ ngu' bi' ji'i m̄a, cha' chañi cha' ndaquiya' m̄a ji'i cha' tso'o nu cua nda Cristo lo'o m̄a; ca cuayá' ti' ngu' cha' bi' lo'o ña'q̄ ngu' cña nu cua ngua'ni m̄a cha' caja xlyabe ji'i ngu' bi'. Cua'ni chi ngu' loo ycui' Ndyosi li', xqui'ya cha' tso'o tsa nda m̄a mst̄a ji'i ngu' bi', la cui' ñi'ȳa nu nda m̄a ji'i lcaa ñati'. ¹⁴ Li' chcui' ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i m̄a, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'q̄ ngu' ji'i m̄a; tyi'u ti' ngu' cha' quiña'q̄ tsa cha' tso'o ndu'n̄i ycui' Ndyosi lo'o ñati' xqui'ya mst̄a nu cua nda m̄a ji'i ngu' bi'. ¹⁵ Tso'o tsa laca si tya na xlyabe ji'i ycui' Ndyosi lacua, cha' tlyu tsa cha' tso'o laca nu cua nda Ni ji'na, ni nga'aa nchca ca cuayá' ti' na cha' bi'.

10

Ycui' Ndyosi nda chacuayá' macala su cua'ni Pablo cña

¹ Pablo laca na' nu nchcui' na' lo'o cu'm̄a juani; tyu'u cha' clyu ti' ji'i m̄a, masi chcui' liñi na' lo'o m̄a. Nacui ngu' cha' ntsii na' lo'o nchcui' na' lo'o m̄a nu lo'o ndi'i na' slo m̄a, pana tyaala tsa ndu'n̄i na' lo'o m̄a nu lo'o nga'q̄ na' tyijyu'; jua'q̄ cha' nda ngu'. Tyi'u ti' m̄a lacua, cha' xcui' tso'o ti ntí' Cristo lo'o ña'q̄ Ni ji'na. ² Nu juani tya'na nchcui' na' lo'o m̄a, cha' ná cua'ni lye m̄a lo'o na', cha' jua'q̄ ná cua'ni tyaala na' lo'o m̄a chaca quiya' lo'o tyalaa na' ca su ndi'i m̄a. Taca cua'ni tyaala na' lo'o ñati' tu'ni, ñati'

nu cua nñilo'o ji'i mä cha' cuxi tsa cña ndyu'ni ya. ³ Chañi tsa cha' laca na ñati chalyuu, pana ná ndyu'ni na ngana ji'i ngu' ñi'ya nu ndu'ni xa' ñati; ⁴ si'i na nxuu ty'a'a na lo'o ngu' cuxi ñi'ya nu nxuu ty'a'a sca ñati chalyuu. Ycui' Ndyosi ni, nchca tsa ji'i Ni, bi' laca nu stu'ba ti ndu'ni cña lo'o na cha' taca tyijiloo na ji'i lcaa cha' cuxi nu nxuu lo'o na. ⁵ Ntsu'u cha' tyijiloo na ji'i lcaa cha' cuiñi nu nchcui' ngu' ji'i Cristo; jua'q ntsu'u cha' tyijiloo na ji'i lcaa cha' cuxi nu tiji' tsa ti' ngu' ji'i, nu ndaca'a tsa ji'i ngu' cha' ná xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi. Nu lo'o cua nguxtyanu ngu' ji'i lcaa cha' cuxi bi', li' taca cua'ni na cha' taquiya' ngu' ji'i cha' nu ntsu'u ji'i Cristo. ⁶ Bi' cha' lo'o cu'mä ni, nga'q cha' taquiya' lyiji mä lcaa cha' nu ntsu'u ji'i Cristo, cha' tiya' la li' taca culo'o ya ji'i nu xa' la ñati nu ná ntaja'q taquiya' ji'i cha' bi' tsiya' ti.

⁷ Na la xña nchcui' ti mä ji'i ya. Pana tso'o la si culacua xi ti' ma ñi'ya ndyu'u scaa cha' nu liñi ca; nu ñati nu nti' cha' cuentya ji'i Cristo laca ngu' bi' ni, ndu'ni cha' culacua tso'o la xi ti' ngu' bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' li', cha' lo'o cuare laca ya cuentya ji'i Cristo. ⁸ Cua nchcui' tsa na' lo'o mä cha' cua nda ycui' nu Xu'na na chacuayá' ji'i ya, nu lo'o ndya'q ya slo cu'mä; lo'o jua'q ná nchca tyuju'u ti' na' masi nchcui' na' jua'q lo'o mä. Cua lo'o chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi ndya'q ya, cha' taca tyatí la ti' tyiquee mä cha' ji'i Ni; si'i na cua'ni ñu'lu lyiji ya ji'i mä. ⁹ Ná nti' na' cha' ñacui mä cha' na nchcutsii ti na' ji'i mä lo'o quityi nu nscua na' cha' yaq slo mä. ¹⁰ Nacui ngu': Tonu tsa cha' nu nda nu Pablo bi', tyaala tsa ndu'ni yu lo'o na, nu lo'o ndi'i yu tyijyu'. Nda yu cha' nu liyä ca slo na, nacui ngu' ji'i mä, pana ná nchca culo tso'o yu cña ji'na nu lo'o ndi'i yu slo na; ná nduna na tsiya' ti cha' nu nda yu li', nacui ngu' bi'li'. ¹¹ Tso'o si caca cuayá' ti' ngu' bi' lacua, cha' sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nscua ya lo quityi nu lo'o nga'q ya tyijyu', la cui' ñi'ya nu cua'ni ya lo'o

mä nu lo'o tyi'i ya ca slo mä.

¹² Si'i na caca stu'ba cha' ji'i ya lo'o ñati bi', nti' ya; tyixi tsa ndu'ni ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tonto tsa ngu' bi'. Na ña'q cuayá' ngu' bi' ji'i ycui' ca ngu', bi' cha' nti' ngu' cha' tso'o tsa ndyu'ni ycui' ngu'. ¹³ Pana nu cuare ni, ná nti' ya cha' chcui' tso'o ti ngu' ji'i ya cuentya ji'i sca cña nu cua ngua'ni xa' ñati; tso'o masi chcui' ngu' ji'i cña nu ndyu'ni ycui' ca ya, cha' ycui' Ndyosi laca nu nda chacuayá' macala su nga'q cha' cua'ni scaa ya cña. Lo'o jua'q nda Ni chacuayá' cha' ndyalaa ya ca slo cu'mä, ngu' Corinto. ¹⁴ Bi' cha' lacua, cua lo'o chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi ndyaa ya ca slo mä tya clyo, cha' nchcui' ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Cristo lo'o mä; si'i na ntyijiloo ya ji'i chacuayá' nu nda Ni ji'i ya bi'. ¹⁵ Ná ntsu'u cha' chcui' ya ji'i cña nu ndyu'ni xa' ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi, chcui' ya ji'i tsa bi' ti cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni ycui' ca ya ca slo mä. Na cua nti' ya cha' xñi tso'o la mä cha' ji'i ycui' Ndyosi nde loo la, cha' li' quiña'q la cña taca cua'ni ya laja ngu' tya'a mä, ñi'ya nu cua nda Ni chacuayá' cha' cua'ni ya. ¹⁶ Lo'o li' xqui'ya cu'mä caja ñi'ya chcui' ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Cristo lo'o ngu' xa' quichí nu ndi'i tyijyu' la, nde loo la ca su ndi'i cu'mä. Bi' cha' lacua, ná ndu'ni cha' chcui' ya cha' ji'i cña nu cua ngua'ni xa' ñati cuentya ji'i Cristo.

¹⁷ Si nga'q cha' chcui' na ji'i sca cha', tso'o la chcui' na ji'i sca cña nu ndyu'ni ycui' Ndyosi lacua. ¹⁸ Si'i na taquiya' tso'o la Ni ji'i ñati nu nchcui' tsa ji'i cña nu ndyu'ni ycui' ca ngu'; nu lo'o tso'o ti nti' Ni ña'q Ni ji'i ñati, li' taquiya' Ni ji'i cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

11

Nu ngu' nu cuiñi ti nclyu'u cha' ji'i Jesús

¹ Lo'o juani tyu'u cha' clyu ti' ji'i mä lo'o na', talo tyiquee mä xi jna', masi cha' tonto ti na' nchcui' tsa na' cha' ji'i ycui' ca ti na'. ² Na tiji' tsa ti' na' ña'q na' ji'i cu'mä. Ni tyiquee'

la cui' jua'q̄ nti' y cui' Ndyosi ña'q̄ Ni ji'i cu'ma. Na cua ngüiñi cha' 'na lo'o y cui' Ndyosi cha' ta na' ji'i ma cha' caca ma ñati ji'i Cristo, ñati nu lubii tyiquee, la cui' ñi'yä laca lo'o sca nu cuna'q̄ cuañi' nu caja clyo'o lo'o sca ti nu qui'yu ji'i; ³ ndube tsa ti' na' si quiñu'u chca cresiya ji'i ma. Tya sa'ni ni, cua nguñilo'o nu cuaña ji'i Eva, cha' tajua' tsa nchcui' nu xña'a bi'. Pana ná nti' na' cha' quiñu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo jua'a, ná nti' na' cha' ñilo'o nu xña'a ji'i ma xqui'ya xa' ñati; juani tso'o tsa cha' tyucui tyiquee ma cua ngusñi ma cha' ji'i y cui' Cristo. ⁴ Ngujui cha' jna' cha' ndi'yä ndu'ni ma: tso'o tsa nchcui' ma lo'o cua ña'q̄ ca ñati nu lijyä ca slo ma, masi xa' ña'q̄ cha' nu nda ngu' cuentya ji'i Jesús, masi ná stu'ba cha' nu nda ngu' bi' lo'o cha' nu cua nda ya lo'o ma tya clyo la. La cui' jua'q̄ nduna ma chaca cha', pana si'i cha' tso'o ji'i Jesús nu ndu'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi nu cua nchcui' ya lo'o ma laca bi'. Bi' cha' laca cha' chaca xtyi'i ndyu'ú ne' cresiya ji'i ma juani, nga'aa si'i Xtyi'i y cui' Ndyosi laca bi!. ⁵ Ni si'i na cuxi la laca cha' nu nchcui' na', si'i na tso'o la cha' nu nchcui' nu xa' ñati bi'; nti' ma jua'a, masi cua nguñilo'o ngu' ji'i ma lo'o nchcui' ngu' cha' laca ngu' cña ji'i Cristo. ⁶ Masi ná nchca 'na chcui' liñi na' lo'o ñati, nti' ma, pana ndye cha' ngua tsa'a tso'o na' cha' ji'i Jesús bi'; lo'o jua'a jlo ti' ma cha' chañi tsa cha' nu nchcui' na' re, cha' tyu'u quiya' cua na'q̄ ma 'na, lcaa ca cha' nu cua ngua 'na.

⁷ Ná ngusñi na' caya' ji'i ma tsiya' ti nu lo'o ndi'i na' ngulu'u na' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi ji'i ma. Cua ntaja'a na' li' cha' caca ti'í la na' xqui'ya cu'ma, cha' caja ñi'yä caca tso'o la tyiquee y cui' cu'ma. ¿Ha ná tso'o cha' ngua'ni na' jua'a, nti' cu'ma? ⁸ Ca ta'a taju ngu' tya'a na nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo xa' quichi ni, bi' laca ngu' nu nxtyucua 'na lo'o cña tyucui tyempo lo'o ngua'ni na' cña ca su ndi'i cu'ma; ná ngusñi ti na' caya' ji'i ngu' bi', cha' jua'a ngua nxtyucua na' ji'i ma

li!. ⁹ Tyucui tyempo nu lo'o nguti'i na' lo'o cu'ma, nu lo'o lyiji cña 'na, li' ná ngüijña na' ji'i ma cha' xtyucua ma xi 'na; nu ngu' ca tyi Macedonia, tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua yäa yalo'o ngu' bi' lcaa na nu nguliji ti xi 'na. Jua'a ngua'ni na' nu ngua li', cha' ná ta na' quiña'a tsa cña ji'i cu'ma, ngua ti' na'. La cui' jua'a tya cua'ni la na' tyempo nde loo la, nti' na!. ¹⁰ Tso'o la nti' na' cha' ndyaca jna' jua'a. Bi' cha' juani macala su tya'a na' tyucui loyuu su cuentya Grecia, nga'aa nti' na' cha' ta ngu' caya' 'na; cua jlo ti' ma cha' chañi tsa cha' nu nchcui' na' re, xqui'ya cha' laca na' ñati ji'i Cristo. ¹¹ Si'i xqui'ya cha' ná ntsu'u tyiquee na' ña'q̄ na' ji'i ma, bi' cha' nchcui' na' jua'a; cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' tso'o tsa nti' na' ña'q̄ na' ji'i cu'ma.

¹² Lo'o jua'a tya cua'ni la na' ña'q̄ nu ndu'ni ti na' juani, cha' jua'a ná caca chcui' lye nu xa' ñati bi' ji'i ya, lo'o ñacui' ngu' cha' ndyu'ni ya cña ñi'yä nu ndu'ni y cui' ngu'. ¹³ Ná chañi cha' ndyu'ni ngu' bi' cña ji'i Cristo; na cuiñi ti ngu' bi', quiña'a tsa cha' cuiñi nda ngu' bi' lo'o ñati macala su ndya'a ngu'. Xa' ña'q̄ xi ndu'ni loo ngu' bi', cha' ñilo'o ngu' ji'i xa' ñati cha' laca ngu' bi' ñati tso'o, cha' ñati nu ndyu'ni cña ji'i Cristo laca ngu' bi'. ¹⁴ Ná tlyu cña laca cha' ndu'ni ngu' bi' jua'a, cha' lo'o nu xña'a nu naa Satanás taca ji'i ñilo'o ji'i ñati, nu lo'o xa' ña'q̄ cua'ni loo yu ña'q̄ cuayá' nu ca ti' ngu' cha' laca yu sca xcä nu ndyu'u tucua lo'o xee ji'i y cui' Ndyosi; pana ná chañi laca cha' bi'. ¹⁵ La cui' jua'a lo'o ngu' nu ndyu'ni cña cuentya ji'i nu xña'a bi'; ná tlyu cña cha' cua'ni ngu' cha' xa' ña'q̄ loo ngu', ña'q̄ cuayá' nu ñilo'o ngu' bi' ji'i xa' la ñati cha' cña ji'i y cui' Ndyosi laca nu ndyu'ni ngu' bi'. Pana nu lo'o tyalaa hora cha' caca cuayá' ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi, li' chcube' ngu' bi' ñi'yä nu nga'q̄ cha' tyacua ji'i ngu' xqui'ya cña cuxi nu cua ngua'ni ngu' lo'o yäa ngu' chalyuu.

Cha' ti'í nu cua ngujui ji'i Pablo lcaa su nguta'a yu

16 Chaca quiya' chcui' na' lo'o mā, cha' ná nga'a cha' chcui' mā cha' nu tonto ti laca na'. Masi jua'a ntí' mā, cha' tonto laca na', pana ta mā xi chacuayá' 'na chcui' na' xi ji'i lcaa cha' nu cua ngua 'na. **17** Ná ndiya ti' na' cha' nchcui' na' ji'i cha' bi', cha' si'i cha' nu cua nda ycui' Ndyosi cha' chcui' na' lo'o ñatí laca cha' bi', ntí' na'. Chañi cha' tonto tsa na', ntí' na', si lye tsa chcui' na' cha' ji'i ycui' ca na'. **18** Pana ná ndube ti' na', chcui' na' xi juani, cha' ntsu'u tsa ngu' nu jua'a nchcui' tsa ngu' cha' caca chī la loo ycui' ca ngu', ntí' ngu'; bi' cha' lo'o na' ntsu'u chacuayá' chcui' na' xi, ntí' na'. **19** ¡Nu cu'mā nchca tsa ji'i mā! Bi' cha' tso'o tsa ndalo tyiquee mā ji'i ngu' nu tonto ti ndu'ni. **20** Na ndalo tsa tyiquee mā ji'i lcaa ngu' tonto bi', masi lye tsa nclyo ngu' cña ji'i mā, masi ndyu'ni ngu' ngana ji'i mā, masi ndatsaa tsa ngu' ji'i mā cha' cua'ni mā cha' cuxi, masi ndu'ni tyucuaa tsa ti' ngu' lo'o mā, masi lu'ba ti ntyiji'i ngu' saca' mā; cua ndalo tsa tyiquee mā ji'i ngu' bi!. **21** Lo'o li' nacui mā cha' ná ngulo tso'o ya cña ji'i mā. ¡Chañi cha' ná ngua'ni tyala ya ji'i cu'mā ñi'ya nu ndyu'ni nu ñatí bi'!

Tso'o lacua, chcui' na' xi cha' ji'i ycui' ca ti na', masi cha' tonto ti ndyu'ni na' jua'a; si'i ngu' bi' ti nu ntsu'u chacuayá' chcui' ngu' ji'i ycui' ca ngu'. **22** Laca na' ngu' hebreo stu'ba ti lo'o ngu' bi'; jua'a laca na' ngu' Israel stu'ba ti lo'o ngu' bi', cha' jua'a ndyu'u cha' jna' lo'o jyo'o Abraham stu'ba ti lo'o ngu' bi!. **23** Nacui ngu' bi', cha' cña ji'i Cristo ndyu'ni ngu'; la cui' cña bi' ndyu'ni na'. Masi tonto ti nchcui' na', pana tso'o la cña nu ndyu'ni na' que cña nu ndyu'ni ngu' bi'; lye la ngua'ni na' cña, lu'ba la ngusu'ba ngu' 'na ne' chcuā, tyuu tsa quiya' cua ngujui'i ngu' juata hichu' na', lu'ba ti ndyaca cha' cua caja ti na' xqui'ya Cristo. **24** Calaa tyii ntucua caa quiya' ndya'ni ngu' cuxi cuentya ji'i ngu' judío ni, lo'o jua'a ca'yu quiya' ngujui'i ngu' judío 'na tsa lo cua quiya'; **25** jua'a sna quiya'

ngujui'i ngu' romano yaca hichu' na', lo'o jua'a tsaca quiya' ngu' ngu' quee 'na cha' ngua ti' ngu' cujuui ngu' 'na. Sna quiya' ngua cuxi ji'i yaca ni'i su ndya'a na', ngüilyu'u bi' nde ne' hitya; lo'o jua'a sna quiya' ngua cha' ndyanu na' nchcuatyta ti na' lo hitya sca tsā lo'o sca talya. **26** Quiña'a tsa se'i ndya'a na' tyucuii su caca cuxi 'na nquicha': ntsu'u hora ndyacua na' cla'be sta'a lo'o ndyaluu bi'; la cui' jua'a ntsu'u tsa ñatí cuaana tyucuii; masi ngu' judío tya'a na', masi ngu' xa' tsu', ngua ti' ngu' cua'ni cuxi ngu' lo'o na'; la cui' jua'a masi ndya'a na' nde quichi tonu, masi ndya'a na' nde ne' quixi', masi ndya'a na' nde lo tyujo'o, ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyacua 'na; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu stu'ba ndya'a lo'o ñatí ji'i Jesucristo, pana cha' cuiñi ndyu'ni ngu' bi', cuxi ti ngulacua ti' ngu' ña'a ngu' 'na. **27** Tucui tsa cña nu ndyacua 'na, ti'í tsa cña ndyacua 'na ca su ndya'a na', ña'a cuaya' tyuu tsa quiya' ná ngua caja' na'; ntsu'u quiya' ntyute' na', jua'a ntsu'u quiya' nguityi na' hitya, lo'o jua'a ntsu'u tsā nu ná ngujui tsiya' ti na cacu na', ntsu'u tsā lo'o lye tsa nchca tlya' na', la cui' jua'a ná ngujui late' cacu' na'. Lcaa cha' bi' ndyacua 'na ca su ndya'a na'.

28 Lo'o jua'a tya ntsu'u la xi xa' la cha' 'na; lcaa tsā ndube tsa ti' na' ñi'ya ndyaca ji'i lcaa taju ñatí nu cuentya ji'i Cristo ca xa' quichi, lye tsa nclyacua ti' na' ne' cresiya jna' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i ngu' bi!. **29** Lo'o ná ndyiji juersa ji'i scaa ngu' bi', li' caca ñu' ti' na' cuentya ji'i ngu' bi'; lo'o ndyacua qui'ya ji'i scaa ngu' bi', la cui' jua'a na', xñi'i tsa ti' na' li'. **30** Laja lo'o nchcui' ti na', tso'o si chcui' na' ji'i lcaa cha' nu ná nda chacuayá' cha' caja juersa jna' su ntucua ycui' ti na'. **31** Ycui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na ni, tyucui tyempo nga'a cha' cua'ni tlyu na ji'i Ni: la cui' Ni jlo ti' Ni cha' si'i cha' cuiñi laca nu nda na' lo'o cu'mā. **32** Ndi'ya cha' ngua 'na lo'o nguti'i na' ca quichi Damasco: Nu laca xu'na quichi ca

juá, cuentya ji'í rey Aretas laca yu cña; lo'o jua'a ngulo yu bi' cña ji'í ngu' policia cha' tsatú ngu' to' lo'o quichi bi' cha' tejeya' ngu' 'na, cha' tyaa lo'o ngu' 'na nde ne' chcuá li!. ³³ Pana xa' tyucuii ngusñi na' nguta'a na' li'; yaq lo'o ngu' tya'a na sca chcubi, cha' chca'a na' nde ne' chcubi bi', lo'o li' ngusu'ba ngu' 'na toni'i ventana cha' ngua'ya ti'í na' nde chu'lo'o quichi bi' nde liya'. Jua'a ngua, bi' cha' laca cha' ngulaá na' ji'í xu'na quichi bi'.

12

Ngulu'uloo y cui' Ndyosi ji'í Pablo laja xcalá yu

¹ Tya nti' cha' chcui' na' la xi cha' ji'í y cui' ca ti na', masi ná tso'o chcui' na' jua'a lo'o xa' ñati. Juani ta na' sca cha' lo'o mä ñi'ya nu cua nchcui' xcalá na' tsaca quiya'. Laja xcalá ti na', li' ngulu'uloo y cui' nu Xu'na na 'na, lo'o jua'a nda Ni sca cha' lo'o na' li!. ² Sca ñati nu cua ngusñi cha' ji'í Cristo laca na'; nu juani cua ntsu'u tii jlyacua yija tya lo'o ngua ti' na' cha' yaq y cui' Ndyosi yaqui'ya Ni 'na, cha' li' ndya'a ca chaca chalyuu nde cua la, ca su ntucua y cui' Ndyosi. Nga'aa jlo ti' na' si chañi cha' ndya'a na' ca ndacua, si laja xcalá ti na' ngulu'uloo ti cha' bi' na; sca ti y cui' Ndyosi jlo ti'.

³ Chaca quiya' chcui' na' lo'o cu'mä cha' ná jlo ti' na' si chañi cha' ndyaa lo'o lye y cui' Ndyosi 'na ca chalyuu bi' su tso'o tsa ña'a lcaa na, si na nchcuilo'o ti 'na cha' ndya'a na' ca bi'; sca ti y cui' Ndyosi jlo ti!. ⁴ Ca bi' cua ndyuna na' quiña'a tsa cha'; cua ntsu'u tsa cha' nu ná nchca chcui' na' ji'í, jua'a ná caja ñi'ya chcui' ñati chalyuu ji'í cha' bi' tsiya' ti. ⁵ Pana tso'o si chcui' na' xi lo'o mä, cha' jua'a ngua 'na tya li'; ná tso'o chcui' na' xa' la cha' cuentya ji'í y cui' ca na', sca ti si chcui' la na' xi ji'í scaa cha' nu ná nda chacuayá' 'na cha' caja juersa 'na su ntucua na' y cui' ti na!. ⁶ Ni si'i na tonto laca na' cha' nchcui' tsa na' ji'í y cui' ca ti na' jua'a, cha' liñi laca nu nda na' lo'o mä juani. Pana nga'aa nti' na' chcui' na' quiña'a la cha' lo'o

mä juani, cha' ná nti' na' cha' cua'ni chí ngu' loo na' si bilya ña'a ngu' ñi'ya ndyu'ni na', si bilya cuna ngu' cha' nu nda na'; tsa ña'a cuayá' nu ndyuloo ti ngu' 'na, jua'a ti taca cua'ni chí ngu' loo na' nti' na'!

⁷ Lo'o li'nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha' caja xi cha' chcubé' na', cha' ná lye tsa caca tyucuaa ti' na' lo'o ñati xqui'ya cha' tlyu ca nde cuá nu cua na'q na' laja xcalá; nda Ni sca lo quicha 'na nu ti'í tsa ndyu'ni lo'o na'. Lo'o jua'a laca bi' ñi'ya laca lo'o ntsu'u na ya' nu xña'a nchcube' ji'na, cha' ti'í tsa ndyu'ni quicha bi' lo'o na', cha' ná caca tyucuaa ti' na' lo'o xa' ñati. ⁸ Cua ndya'a sna quiya' nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi; tya'na tsa nchcui' na' lo'o Ni cuentya ji'í quicha bi' cha' tylu'utsu' bi' jna'. ⁹ Pana ndi'ya nacui Ni 'na li': "Tsa bi' ti cha' nga'a cha' tylu' ti' nu'ü, cha' xcui' cha' tso'o ndu'ni na' lo'o nu'ü jua'a ti. Lye la caca cua'ni na' cña xqui'ya nu'ü, nu lo'o ná quiña'a tsa juersa ntsu'u ji'í y cui' ca nu'ü", nacui Ni jna'. Bi' cha' juani tso'o tsa nti' na' masi ná ndyiji juersa 'na, cha' li' taca tyanu juersa ji'í y cui' Cristo ne' cresiya 'na. ¹⁰ Tso'o nti' na' lacua, masi ná ntsu'u juersa 'na tsiya' ti, masi quiña'a tsa cha' ti'í nchcui' ngu' jna', masi ti'í tsa na', masi lya' tsa ti' ngu' 'na, masi tucui tsa laca cña su ndya'a na' cuentya ji'í Cristo; la cui' tyempo lo'o ná nchca 'na tsiya' ti, la cui' hora bi' tso'o tsa ndyiji juersa 'na xqui'ya Cristo.

Ndube tsa ti' Pablo ñi'ya ndyaca ji'í ngu' Corinto nu ngusñi cha' ji'í Cristo

¹¹ Cu'mä ngua'ni mä lo'o na' cha' nchcui' na' cha' tonto re, pana cu'mä laca nu nga'a cha' chcui' tso'o mä 'na nquicha'. Masi ná sca cha' ndyaca 'na tsiya' ti, si'i na xti la cña nchca 'na lo'o quiña'a la cña nchca ji'í nu ngu' cuiñi bi', masi tyaca'a tsa ndyu'ni ma ji'í ngu'; si'i jua'a ndyu'u cha'. ¹² Cua ndalo tsa na' laja lcaa cha' cuxi nu ngua 'na, cha' ndyu'ni na' cña nu cua nda nu Xu'na na 'na, cha' ndu' na'

nchcui' na' lo'o cu'maq. Cua jlo ti' ma cha' y cui' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' 'na nu lo'o cua na'a ma cha' tlyu nu cua ngua'ni Ni ca slo ma xqui'ya na', cha' jua'a cube la ti' ma ji'i y cui' Ndyosi. Ná nchca cua'ni ñati chalyuu cña bi' jua'a ti. ¹³ Tsa bi' ti cha', ná ngüijña na' ji'i cu'maq cha' xtyucua ma 'na, bi' cha' nti' ma cha' chii nti' na' ña'a na' ji'i cu'maq; tso'o la ndu'ni na' lo'o ngu' xa' quichi, nti' ma. Tyu'u xi cha' clyu ti' ji'i ma lo'o na' lacua, cha' ná ndijña na' cha' bi' ji'i cu'maq.

¹⁴ Cua tyaa ti na' ca su ndi'i ma chaca quiya'. Cua ty'a ti sna quiya' cha' caq na' slo ma juani, lo'o ña'a ti ná liyq na' cha' culo na' sca cña tlyu ji'i cu'maq. Sca ti nti' na' cha' caca ma ñati ji'i y cui' Ndyosi, ná nti' na' cha' jña na' cñi ji'i ma. Ñi'ya nti' na ni, si ntsu'u sñi' na, y cui' ti na ta na caya' lo na laca nu lyiji ji'i sñi' na; si'i sñi' na nu ta caya' lo y cui' na. ¹⁵ Lo'o jua'a na', tso'o tsa nti' na' masi culiji na' lcaa na nu ntsu'u xi 'na, masi tye juersa ji'i y cui' na' tsiya' ti, cha' caja ñi'ya xtyucua na' xi ji'i cu'maq. Bi' cha' ná tso'o laca si xti ti ntsu'u tyiquee ma ña'a ma 'na, masi tso'o la ntsu'u tyiquee na' ña'a ji'i cu'maq.

¹⁶ Ná quiña'a tsa cñi nguliji ma lo na' li'; pana ña'a ti ty'a ntsu'u xi ngu' ty'a ma nu nchcui' cha' cua nguñilo'o na' ji'i ma cha' cua'ni na' ngana ji'i ma. ¹⁷ ¿Ñi'ya jua'a? Ná nda na' ñati liyq ca slo ma cha' cua'ni ngu' ngana ji'i ma cuentya 'na, si'i jua'a nti' na'. ¹⁸ Chañi cha' nchcui' na' lo'o yu Tito bi', cha' tsubi' ti tsaa yu ca su ndi'i ma; ndyaa yu lo'o chaca yu ty'a ngusñi na cha' ji'i Jesús bi' li'. Pana si'i Tito laca nu ngua'ni ngana ji'i ma; sca ti cuayá' ndyu'ni yu cña ñi'ya nu ndyu'ni na' cña, sca ti cha' ntsu'u tyiquee tyucuaa ya.

¹⁹ Ni si'i xcui' na cua nti' ya cha' tyu'u lubii cha' ji'i ya lo'o cu'maq; laca cha' ndube ti' ya cha' ña'a y cui' Ndyosi ji'i ya, bi' cha' tsa lo cua ti cha' nchcui' ya, tsa ña'a cha' nu nti' y cui' Cristo cha' chcui' ya lo'o cu'maq. La cui' jua'a lcaa cña nu ndyu'ni ya,

na xtyucua ya ji'i ma laca cña bi', cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i cu'maq ty'a tso'o na. ²⁰ Quiña'a xi nclyacua ti' na' xqui'ya cu'maq juani. Lo'o tyalaa na' ca su ndi'i ma, si quije cha' 'na lo'o ma cha' xa' ña'a ndu'ni ma, nga'aa si'i ñi'ya nu ngulu'u na' ji'i ma ty'a clyo, ¿ñi'ya cua'ni ta na' lo'o ma li'? Ca cuayá' ti' ma cha' taca cua'ni tyala na' xi lo'o ma li', masi ná ndiya ti' ma cha' cua'ni na' jua'a. Ndube ti' na' cha' ty'a ntsu'u xi ngu' ty'a ma nu ña'a ti nxuu ty'a ngu', nu ti'i tsa ti' ngu' ña'a ji'i ty'a ngu', nu ñasi' tsa ngu' ña'a ji'i ty'a ngu', nu sca ti ji'i y cui' ca ngu' ndube ti' ngu'; lo'o jua'a nchcui' ca'a ti ngu' ji'i ty'a a ngu', cuentyu tsa ti' ngu' lo'o ty'a a ngu', ntyucuaa tsa ti' ngu' ndyu'ni ngu' lo'o ty'a a ngu'. Lcaa lo cha' cuxi bi' ndyu'ni ngu' cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. ²¹ Nu lo'o tyalaa na' chaca quiya' ca slo ma juani ti, si quije cha' jna' cha' jua'a ndu'ni ma, ná tyiquee' quiña'a tsa cha' tyuju'u ti' caca 'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi nu laca Xu'na na', nu lo'o ña'a na' ji'i cu'maq. Xi'ya tsa na' li', ña'a cuayá' xñii hitya cloo na'; xi'ya na' xqui'ya ngu' nu ngua'ni cha' cuxi bi' ty'a tsubi' la, cha'bilya ca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' suba' nu ngua'ni ngu', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' lo'o ty'a a ngu', cha' ná lubii cresiya ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

13

Liñi nchcui' Pablo lo'o ngu' lo'o ndye nguscua yu quityi

¹ Cua ty'a ti sna quiya' juani cha' caa na'a na' ji'i cu'ma. Ndi'ya cua'ni na juani: Xcui' nga'a cha' cua'ni cuayá' na ji'i ñati cuxi lo'o tucua sna ty'a ñati nu cua na'a ji'i cha' cuxi bi'.

² Bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o lcaa cu'maq ngu' Corinto nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'a nchcui' na' lo'o cu'maq ngu' taju ji'i Jesús ca ndacua nu ngua'ni cha' cuxi ty'a tsubi' la. Nu lo'o ñaa na' nu ndyaca tyucuaa quiya' ni, cua laca nda na' cha' re lo'o cu'maq li', pana juani lo'o ndi'i

na' tyijyu', tya chaca quiya' chcui' na' cha' bi' lo'o ma, cha' ni sca ñati nu ndu'ni cha' cuxi ná nga'a cha' clayaá ngu' lo'o caq na' chaca quiya'; cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ngu' bi'. ³ Cali' caca cuayá' ti' ma cha' y cui' Cristo laca nu nda cha' nu nchcui' na'; lo'o jua'a si'i na xti ti cña nchca ji'i Cristo lo'o xcube' Ni ji'i ma, masi lye tsa cua'ni Ni cña cha' chcube' ma li'. ⁴ Chañi tsa cha' ndye juersa ji'i Cristo nu lo'o ndyujuii ngu' ji'i, lo'o ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi; pana tlyu tsa cña ngua'ni y cui' Ndyosi cuentya ji'i yu, bi' cha' laca cha' ña'a ti tya lu'ú yu juani. Ñi'yä nti' Cristo, cha' ná ngux-lyú cha' hichu' ñati nu ndyujuii ji'i, la cui' jua'a cuare, si'i na lye tsa nclyo ya cña ji'i cu'ma nquicha'; pana juani caca cuayá' ti' ma cha' ña'a ti tya lu'ú ya xi, cha' la cui' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi ndya'a lo'o ya lijya ya, la cui' tya'a chacuayá' nu ntsu'u ji'i Cristo.

⁵ Cua'ni cuayá' ma ji'i y cui' ca ma lacua, cha' ca cuayá' ti' ma si chañi cha' tya ndyanu tyucui cha' ji'i Jesucristo ne' cresiya ji'i ma. Nga'a cha' tyi'u ti' ma cha' ndyanu Xtyi'i Jesucristo ne' cresiya ji'i sa scaa ma; sca ti si cua ngunu'ü cresiya ji'i ma lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, nga'aa tyanu Ni lo'o ma li'. ⁶ Lo'o jua'a nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' ji'i cuare, cha' si'i na ngunu'ü cresiya ji'i ya lo'o Ni. ⁷ Lu'ba ti ndijña ya cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ná ta Ni chacuayá' cha' cua'ni ma xa' la cha' cuxi; na cua nti' ya cha' xtyucua Ni ji'i ma cha' tso'o ti caca tyiquee ma. Ná ndube ti' ya, masi ñacui ngu' cha' ná nchca ji'i ya tsiya' ti. ⁸ Ná ntsu'u cha' cua'ni tyaala ya lo'o ma si ña'a ti tya ndyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'i ma, nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi ma; pana si ndyu'ni ñu'ü ca ma ji'i nu cha' ji'i Jesús bi!, li' cua'ni tyaala ya lo'o ma. ⁹ Si tso'o tsa ndyanu tachaa cha' ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, tso'o tsa nti' ya li', masi xti ti cha' nchca ji'i y cui' ya; bi' cha' ndijña ya cha' ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i cu'ma lacua, cha' jua'a caca tyucui la ti' tyiquee

ma ña'a ma ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁰ Lo'o jua'a nscua na' quityi re, masi tyijyu' tsa ndi'i na' cuentya ji'i cu'ma, cha' ná caca tyaala na' lo'o cu'ma nu lo'o cua ndyalaa na' ca quichí tyi ma. Chañi cha' cua nda y cui' nu Xu'na na chacuayá' na, pana ndi'yä ndyu'u cha' bi': cua'ni na' cha' caja ñi'yä tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya ji'i ma; ná ntsu'u chacuayá' na cha' cua'ni ñu'ü lyiji na' ji'i cu'ma.

¹¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, chcui' salya' na' lo'o ma juani, nu lo'o cua tye ti xcua se'i cha' nu nscua na' lo quityi re. Cua'ni lyiji ma ñi'yä nu nga'a cha' cua'ni ma cha' laca ma ñati ji'i y cui' Ndyosi. Cua'a jyaca ma ji'i lcaa cha' nu nda na' lo quityi re. Cua'ni ma cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o xa' ñati tya'a ma. Tso'o ti tyi'i ma lo'o lcaa ñati. Lo'o li'la cui' y cui' Ndyosi laca nu tyi'i lo'o ma lcaa tsä; ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee na. ¹² Chcuicha' ma ji'i tya'a ma tyucui tyiquee ma, quityi ma ji'i tya'a ma chacuayá' ji'i Cristo. ¹³ Lcaa ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi ca nde, cua nti' ngu' ta ngu' xlyo ni'i ji'i lcaa ngu' tya'a ma nu ndi'i cajua.

¹⁴ Lo'o juani nti' tsa na' cha' ná tye cha' stu'ba cha' ji'i lcaa cu'ma cajua lo'o Jesucristo nu Xu'na na, la cui' Ni laca nu quiña'a tsa cha' tso'o ndu'ni lo'o na lcaa tsä. Jua'a nti' na' cha' lcaa tsä caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o y cui' Ndyosi, la cui' Ni laca nu ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Jua'a nti' na' cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, la cui' Ni laca nu ndu'ni cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni, jua'a lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde Galacia

¹ Pablo laca na' nu nscua quityi re. Cña 'na laca cha' tsa'a na' chcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ñati. Si'i ñati chalyuu ti laca nu cua nda cña bi' 'na, si'i ñati laca nu nguane 'na cha' cua'ni na' cña bi'; Jesucristo lo'o y cui' Ndyosi Sti Jesús, bi' laca nu cua nda cña bi' 'na. Y cui' Ndyosi ni, bi' laca nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ² Lo'o na', lo'o lcaa tya'a ndi'i na' ca nde nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Jesús, nscua ya quityi re cha' tsaa lcaa quichí tyi cu'maq ngu' gálatas, lcaa quichí su ntsu'u cu'maq taju ñati ji'i Jesucristo. ³ Nti' tsa na' cha' ña'q ti tya cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tysi'i cresiya ji'i ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. ⁴ La cui' Jesús laca nu nda ji'i y cui' ca lo'o ngujuii yu cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na, cha' jua'q cua'ni lyaá Ni ji'na nde chalyuu su ngunu'u tsa tyiquee ñati xqui'ya cha' cuxi; ngulo y cui' Ndyosi Sti na cña ji'i Jesús, li' ngua'ni yu cña bi' cuentya ji'na. ⁵ Bi' cha' ná nga'a cha' tye tsq nu cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi. Jua'q caca cha' bi' lacua.

Nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu taca cua'ni lyaá ji'i ñati ji'i nu cuxi

⁶ Ndube tsa ti' na' cha' yala ti nguta'achu' ma ji'i y cui' Ndyosi, masi ngusubi Ni ji'i ma xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'q ji'na; ndube ti' na' cha' nduna ma chaca cha' nu si'i cha' ji'i y cui' Ndyosi laca, nu nacui ngu' cha' taca cua'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi. ⁷ Pana liñi la ñacui na cha' nga'aa ntsu'u xa' la cha' tso'o ji'i Jesucristo nu taca cua'ni lyaá ji'na. Ndi'ya ndyaca cha': Ntsu'u xi ñati nu ndyu'ni cha' quichí yaa cha' hique ma; cua nti' tsa ngu' bi', cha' xcutsa'q ngu'

ñi'ya ntsu'u cha' ji'i Cristo. ⁸ Pana tlyu tsa qui'ya sta Ni ji'i ñati nu chcui' sca cha' cuiñi lo'o ma ñi'ya nu caca clyáa ma ji'i cha' cuxi, nu culu'u ji'i ma sca cha' nu si'i la cui' cha' liñi laca, nu si'i cha' nu cua nchcui' ya lo'o ma tya clyo. Lo'o cuare, sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'i ya si xcutsa'q ya cha' nu cua nda ya lo'o ma; masi sca xcä nu ngutu'u ca slo y cui' Ndyosi laca nu chcui' cha' cuiñi jua'q, xcube' Ni ji'i, cha' tlyu tsa qui'ya laca bi'. ⁹ Jua'q ni na'ji'i ma tya tsubi' la, lo'o la cui' cha' laca nu ta na' lo'o ma chaca quiya' juani: Tlyu tsa cha' ti'i tyacua ji'i ñati si ta ngu' xa' la cha' lo'o ma, ñi'ya nu cua'ni ma cha' clyáa ma ji'i nu cuxi, nu si'i la cui' cha' nu cua ndyuna ma tya clyo.

¹⁰ Lo'o nacui na' jua'q, si'i cha' ndyu'ni cña tsa ti' na' cha' caja ñati 'na nu cua'ni chi' loo na'. Tsa bi' ti cha' tso'o nti' na', si y cui' Ndyosi cua'ni chi' Ni loo na'; si'i na cua nti' na' cha' tso'o ti chcui' ñati jna'. Nga'aa caca cua'ni na' cña ji'i Cristo, si x cui' cha' cua'ni tya'a na' lo'o ñati ntsu'u tyiquee na'.

Ñi'ya ngua cha' ngujui cña ji'i Pablo

¹¹ Cua nti' na' cha' caca cuayá tso'o ti' ma cha' bi', cha' si'i sca cha' nu ngua'ya hique ti ñati laca cha' nu cua nda na' lo'o ma; cha' ji'i Jesús laca bi', cha' nu nchcui' ñi'ya taca clyáa ma ji'i nu cuxi. ¹² Si'i ñati laca nu nda cha' bi' lo'o na' tya clyo, ni sca ñati chalyuu ná ngulu'u cha' bi' 'na; y cui' Jesucristo ngulu'u loo yu 'na, y cui' bi' laca nu cua nda cha' bi' lo'o na' li'.

¹³ Cua jlo ti' ma ñi'ya nu ngua'ni na' nde chalyuu tya sa'ni la, ñi'ya ndaquiya' tsa na' ji'i lcaa cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a ya. Cua jlo ti' ma cha' ti'i tsa nguxcube' na' ji'i lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo nu ngua li'; ngua ti' na' cua'ni tye na' ji'i ñati bi' tsiya' ti. ¹⁴ Lye la ngua'ni na' lcaa cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a ya nu lo'o ndu'ni tlyu ya ji'i y cui' Ndyosi. Xa' ngu' quichí tysi'i na' nu tya'a stu'ba ti na' lo'o, ná stu'ba ngua'ni ngu' ñi'ya nu ngua'ni na'; lye la ndaquiya' na' ji'i lcaa lo cha' nu

ntsu'u ji'i ya, nu cua nda jyo'o cusu' lo'o ngu' judío tya'a ya tya sa'ni la.

15 Pana yala la ngua'ni ycui' Ndyosi; masi bilya cala na' cua ngusubi Ni 'na cha' caca na' ñati ji'i Ni, xqui'ya cha' jua'a ngua ti' ycui' Ni; na cua ngusubi Ni 'na xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni 'na. **16-17** Lo'o jua'a ngua'ni Ni cha' ndyuloo na' ji'i Jesús, nu sca ti Sñi' ycui' Ni, cha' li' nchca 'na ta na' cha' ji'i Ni lo'o lcaa cu'ma, ñati nu ndi'i xa' tsu'. Li' ndacha' na' ji'i lcaa ma cha' xqui'ya Jesús taca clyáa ma ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma. Nu lo'o ngusñi ca ti na' cha' bi', li' hora ti ndu'u na' nguta'a na' nde loyuu su naa Arabia; ca bi' nguti'i na' ycui' ti na'. Ná nguta'a na' ndyaana na' sca cuji nu ta sca ñati lo'o na'; la cui' ti jua'a ná nguta'a na' nde quichi Jerusalén cha' chcui' na' lo'o ngu' tya'a ndyu'ni na' cña nu ndi'i nde jua, masi cua nda ngu' bi' cha' ji'i Jesús lo'o ñati clyo la, nu lo'o tya lyiji cuna na' cha' bi'. Pana nguta'a na' nde Arabia, lo'o tiya' la li' nguxtyuu na' nguta'a na' nde quichi Damasco.

18 Nga'aa ndya'a na' nde Jerusalén li'; pana ca lo'o ndu'u scua sna yija, li' nguta'a na' nde jua. Lo'o li' ndyuloo na' ji'i Pedro, nguti'i na' ti'ñu tsä lo'o yu li'. **19** Ná na'a na' ji'i xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Cristo tya clyo ca bi'; sca ti yu Jacobo tya'a Jesús nu Xu'na na, bi' nu cua na'a na' ji'i. **20** Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, liñi tsa cha' nu nscua na' lo quityi re; ni sca cha' cuiñi ná nscua na' tsiya' ti re.

21 Tiya' la li' nguta'a na' nde loyuu su cuentya Siria, jua'a na' nde loyuu su cuentya Cilicia. **22** Pana nu xa' la taju ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo nu ndi'i quichi su cuentya Judea, tya lyiji tyuloo ngu' bi' 'na nu ngua li'. **23** Pana cua ndyuna ngu' cha' 'na lo'o nchcui' ñati 'na ndi'ya: "Nu ñati nu ngua ti' cua'ni tye ji'na bi', juani cua nguxcutsa'a Ni cresiya ji'i yu, cha' cua ntsu'u cha' ji'i yu lo'o Jesús", nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'. "Juani ndya'a yu nda yu cha' lo'o xa' la ñati, cha' lo'o ñati bi' caca xñi ngu'

cha' ji'i Jesús", nacui' ngu'. **24** Lo'o li' nguxana ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya na'.

2

Nu xa' la tya'a ñati nde Jerusalén ntucuá ngu' cha' nu nchcui' Pablo

1 Cua ndya'a tii jlyacua yija, li' xa' ndya'a nde Jerusalén chaca quiya'; lo'o Bernabé ndya'a, lo'o jua'a ndyaa lo'o ya ji'i Tito. **2** Ndyaa ya Jerusalén, xqui'ya cha' cua ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ngua'ya sca cha' hique na' cha' tyaa ya; bi' cha' lo'o cua ndyalaa ya quichi bi', li' ndya'a ca su ntucua ngu' ycui' ti ngu', nchcui' na' lo'o ngu' nu laca loo la ji'i taju tya'a ñati ji'i Cristo quichi bi'. Li' ndacha' na' ji'i ngu' bi', nchcui' na' ni cha' nu nda na' lo'o ngu' xa' tsu' cuentya ji'i Cristo, cha' ngua'ni lyaá Cristo ji'na ji'i nu cuxi. Jua'a nchcui' na' lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná nti' na' cha' culacua cuxi ti' ngu' bi' ña'a ngu' jna'; ná nti' na' cha' chcui' ngu' cha' ná tso'o laca cha' nu nda na' lo'o cu'ma ngu' xa' tsu' tya tsubi'la, masi chcui' ngu' cha' ná tso'o ndu'ni na' juani. **3** Lo'o jua'a yu Tito tya'a ndya'a na' ni, ná nchcui' ngu' lo'o yu cha' si'yu quiji yu cha' culacua yu ñi'yä ndu'ni ngu' judío, masi ngu' xa' tsu' laca yu. **4** Pana ngulaa xi xa' la ñati slo ya li', ngu' nu cuiñi ti nchcui' cha' ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo; na ndu'ni ti ngu' cha' tya'a na laca ngu' bi'. Cuaana ti nguti'i ngu' bi' laja lcaa tya'a na cha' ña'a cuayá' ngu' bi' ji'i ya, si culacua ngu' nu ndya'a lo'o ya, si ná culacua ngu'. Ngua ti' ngu' bi' tacu' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o na, cha' ná ndiya ti' ngu' cha' tso'o ndi'i tyiquee na chalyuu xqui'ya Jesús; ngua ti' ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na cha' cua'ni na lcaa lo cña nu ngulo jyo'o cusu' ji'i ngu' judío tya'a ya. **5** Pana ná ndaquiya' ya ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Ngua ti' ya cha' ná chcuna' tsiya' ti ni sca cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na, nu lo'o cua ngua'ni lyaá yu ji'na; ngua ti' ya cha' tyanu tso'o lcaa cha' bi' ne' cresiya ji'i ma.

6 Ná ndube ti' na' masi nacuī ngu' cha' tlyu tsa ñatī laca nu ngu' nu laca loo ji'na bi'; jlo ti' na' cha' sca ti cuayá' laca lcaa na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Pana masi loo laca ngu' bi', ná ngulo ngu' bi' cña jna' cha' culu'u na' xa' la cha' ji'i cu'maq̄a ngu' xa' tsu'. **7** Ndi'yā ngua: ngutucuá ngu' bi' ji'i cha' nu nchcuī na' lo'o ngu'; cua ngüiñi cha' ji'īngu' bi' lo'o na' li'; cua ngua cuayá' ti' ngu' cha' cua nda y cui' Ndyosi cña 'na cha' tsa'ā ta na' cha' ji'i Ni lo'o cu'maq̄a ngu' xa' tsu', ñi'yā taca clyáá mā ji'i nu cuxi. Lo'o jua'ā nacuī ngu' cha' cua nda Ni la cui' cña ji'i nu Pedro bi', cha' chcui' yu cha' tso'o bi' lo'o ngu' judío. **8** La cui' y cui' Ndyosi nu nda ji'i Pedro ndyaa nclyu'u yu cha' ji'i Ni ji'īngu' judío, la cui' y cui' Ndyosi bi' laca nu cua nda Ni 'na ndya'a na' nclyu'u na' cha' tso'o bi' ji'īngu' xa' tsu'.

9 Bi' cha' ngutucuá ngu' cña 'na, nu Jacobo lo'o Pedro lo'o Juan bi', la cui' ngu' nu laca loo ji'īngu' tya'a ngusñi na cha' ji'īCristo. Stu'ba ti nchcui' ngu' bi', cha' tso'o tsa ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o na' nu lo'o nda Ni cña bi' 'na. Li' ngusñi ya' tya'a ya lo'o ngu' bi', na' lo'o Bernabé, cha' caca cuayá' ti' ya cha' tso'o ti nti'̄ngu' ña'āngu' ji'īya, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'īngu' lo'o ya, cha' tya tsaa la ya quichí tyīngu' xa' tsu'. Tyanu y cui'̄ngu' bi' ca su ndi'ītya'a ya, nu ngu' judío bi' li'. **10** Tsa bi' ti cha' nchcui'̄ngu' lo'o ya, nu ngüijñāngu' ji'īya cha' lcaa tyempo tyi'u ti' na na laca nu lyiji ji'īnūngu' ti'ītya'a na nu ndyanu nde Judea. Bi' laca nu ndyu'ni cña ti' na' cha' cua'ni na'.

Lye xi nchcui' Pablo lo'o Pedro nde quichí Antioquía

11 Lo'o li' ndyalaa Pedro nde quichí Antioquía, ca su ndi'i na'. Tiya' la li' ndya'a na' slo yu, ngua'a na' ji'īya xqui'ya cha' cua ntsu'u sca cha' cuxi nu ndyu'ni yu. **12** Ndi'yā ngua cha' bi': Nu lo'o ndyalaa ca ti yu, ná ngua tyuju'u ti' yu; ndyacu yu lo'o ngu' tya'a na ca bi', masi ngu' xa' tsu' laca

ngu'. Pana nu lo'o ndyalaa xi xa' la tya'a ngu' judío nu nda Jacobo ji'ī li-ja, li' nguta'qachu'̄yu; ngaa'aa ntaja'ā cacu yu lo'o ngu' xa' tsu' bi' li'. Cua ndyutsiīyu si ña'āngu'judío tya'a yu ji'īyu cha' ndyacu yu lo'o ngu' xa' tsu' bi', cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'īngu'judío cha'cacu ngu' lo'o ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ná lubiīngu'xa' tsu' tsiya' ti ngua ti' ngu'judío. **13** Lo'o li' la cui' jua'āngua'ni xa' la ngu'judío tya'a ntsu'u cha' ji'īna lo'o Cristo, sca ti cuayá' siya' tyiquee ngu' lo'o Pedro; lo'o y cui' Bernabé ngua ti' yu cua'ni yu ñi'yā nu ngua'ni ngu' bi', cha' siya' tsa tyiquee ngu'. **14** Pana nu lo'o ngua cuayá' ti' na' cha' ná ndyu'ni ngu' ñi'yā nu ndyu'u cha' tso'o nu ngulu'u Cristo ji'īna cha' clyáá na ji'īnu cuxi, li' nchcui' na' lo'o Pedro slo lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'īCristo quichí bi'. Ndi'yā ni na' ji'īyu li': "Ngu'judío laca nu'ü", nacuī na' ji'ī Pedro bi'. "Tya lo'o ndyalaa nu'ü ca nde, cua ngua'ni nu'ü ñi'yā nu ndu'ni ngu' xa' tsu're, cha' tya'a na laca ngu' cuentya ji'īCristo; ná ngua'ni nu'ü ñi'yā nu ndu'ni ngu'judío tya'a quichí tyi na. Bi' cha' lacua, ná tso'o si juani nti' nu'ü cha' tatsaa nu'ü ji'īngu'xa' tsu're, cha' cua'ni ngu' ñi'yā nu ndu'ni ngu'judío." Jua'ā nacuī na' ji'īyu.

Stu'ba cha' laca ji'īngu'judío lo'o lcaa ñatī chalyuu

15 Nu cuare ni, ngu'judío laca ya tya lo'o ngula ya chalyuu nu nda quiya' ji'īlcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ya; si'i na nda quiya' ya ji'īcua ña'āca cha' cuxi ñi'yāndu'ni ngu' xa' tsu'. **16** Pana jlo ti' ya cha' ná taca ca tso'o cresia ji'īya cha' cuentya ji'īy cui' Ndyosi, masi ndu'ni ti ya cua ña'āca cña nu nda jyo'o Moisés cha' cua'ni ya; sca ti si jlya ti' ya ji'īcña nu ngua'ni Jesucristo cuentya ji'īna, li' taca ca tso'o cresia ji'īya. Bi' cha' lo'o cuare cua ngusñi ya cha' ji'īJesucristo, cha' taca ca tso'o cresia ji'īya cuentya ji'īy cui' Ni, cha' nu jlya ti ti' ya ji'īJesús, ngaa'aa si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ya nu nda jyo'o Moisés ji'īya. Ni sca

na ná taca ji'na ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cha' ndaquiya' ti na sca cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o na.

17 Tso'o lacua. Masi ngu' judío laca ya, cua jlo ti' ya cha' xqui'ya cña nu cua ngua'ni Cristo cuentya ji'na, bi' cha' taca caca lubii cresiya ji'i ya cuentya ji'i y cui' Ndyosi. La cui' ti cha', nga'a cha' chcui' ya ji'i y cui' ca ya cha' lo'o lcaa ngu' judío tya'a ya ntsu'u qui'ya ji'i ya, ñi'yä lo'o nacui ya cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu' xa' tsu'. Pana si'i Cristo laca nu ngua'ni cha' laca ya ñatj cuxi. **18** Bi' cha' nga'aa ndaquiya' ya ji'i cha' cusu' nu jlya tsa ti' ya ji'i nquicha'; lo'o juani si xa' taquiya' ya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya, li' ntsu'u qui'ya ji'i ya lo'o y cui' Ndyosi chaca quiya' xqui'ya cha' si'i na tyucui tyiquee ya ngusñi ya cha' ji'i Jesucristo. **19** Lo'o na' ni, ná nchca cua'ni na' lcaa cha' cusu' bi', bi' cha' cua ndye cha' jna' lo'o cha' bi'; juani xcui' ndi'i na' chalyuu cha' cua'ni na' lcaa ña'a cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na'. **20** Cuentya ji'i cha' cusu' bi' laca na' ñi'yä laca si cua ngujui na', ñi'yä laca si stu'ba ti nga'a na' lo crusi lo'o Jesús; juani nga'aa si'i y cui' ca ti na' laca na' loo ne' cresiya 'na, cha' Cristo laca nu laca loo ne' cresiya 'na juani. Ndi'i tso'o ti na' chalyuu juani sca ti xqui'ya cha' jlya ti' na' ji'i cña nu cua ngua'ni y cui' Jesús, nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi; bi' laca nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a jna', bi' laca nu cua nda chacuayá' ji'i ngu' cha' cujuui ngu' ji'i y cui' yu cuentya jna'. **21** Si'cha' ná ndube ti' na' ji'i lcaa cha' tso'o nu ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o ngu' judío tya'a ya; laca cha' ndube tsa ti' na' cha' ná taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, masi tso'o tsa ndaquiya' na ji'i cña nu nclyo cha' cusu' bi' ji'na. Ndube tsa ti' na' cha' ná ngujuii Jesús jua'a ti; ntsu'u cña nu ngua'ni yu lo'o ngujuii yu lo crusi bi', na cua ngua'ni tso'o yu ji'i cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi nu ngua li'.

3

Sca ti lo'o xñi na cha' ji'i Cristo, li' caca quiñi tso'o cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi

1 Na tonto tsa mä, cu'mä ngu' gálatas, cha' nduna mä cha' nu nda nu ngu' cuiñi bi'; laca mä ñi'yä si ntsu'u nu ngua'ni cucha'q ji'i mä. Bi' cha' juani nga'aa nti' mä xñi la mä cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na. Pana lo'o nda ya cha' ji'i Cristo lo'o mä tya clyo, li' ngulu'u tsa ya ji'i mä ñi'yä ngua lo'o ngujuii Jesucristo lo crusi xqui'ya na; jua'a ngulu'u ya ji'i mä ña'a cuayá'nu ngua cuayá' tso'o ti' mä cha' bi'. **2** Xacui mä cha' 'na lacua: ¿Ha cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i mä juani? ¿Ñi'yä ngua ji'i mä cha' ngujui Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i mä lacua? ¿Ha ngujui Xtyi'i Ni ji'i mä xqui'ya cha' cua ngua'ni mä cña nu nscua lo cha' cusu' bi' cha' cua'ni mä? Si'i. Cua jlo ti' mä cha' ngujui Xtyi'i y cui' Ni ji'i mä lo'o ngusñi mä cha' liñi nu cua nda ya lo'o mä, cha' ji'i y cui' Cristo. **3** ¿Ni cha' laca tonto tsa nclyacua ti' mä juani? Xqui'ya cña nu ndyu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o mä, bi' cha' nguxana ca ti mä cha' ntsu'u cha' ji'i mä lo'o y cui' Ndyosi nquicha'; pana nu juani ni, xqui'ya cha' lye tsa cua'ni cña ti' y cui' ca mä, jua'a nti' mä cha' caca ji'i y cui' ca mä quiñi tso'o cha' ji'i mä lo'o y cui' Ni. **4** Masi ngua'ni Ni quiñä'a cha' tlyu ca slo mä tya tsubi' la, ntsu'u quiya' nclyacua ti' na' cha' ná ngua tso'o cresiya ji'i mä tsiya' ti, nu lo'o ña'a na' ñi'yä nu ndyu'ni mä. Pana jlo ti' na' cha' ngua tso'o la xi cresiya ji'i mä xqui'ya cha' tlyu bi'. **5** Na cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i mä, lo'o xqui'ya nu bi' cua ngujui ñi'yä caca tyuñ lo cha' tlyu nu ndyu'ni y cui' Ndyosi nde su ndi'i cu'mä. Lo'o ndu'ni Ni jua'a, si'i xquilya cha' ndaquiya' mä ji'i cha' cusu'bi'; pana ndu'ni Ni jua'a, xqui'ya cha' jlya ti' mä lo'o ndyuna mä cha' tso'o ji'i cña nu cua ngua'ni Jesús cuentya ji'na.

⁶ Nu jyo'o cusu' ji'i ya, nu Abraham bi' ni, cua jlya tsa ti' nu cusu' bi' lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o yu. Xqui'ya cha' cua jlya ti' yu cha' bi', li' ntucuá Ni cha' ji'i yu ñi'yä si ngua yu sca ñati nu ndu'ni xcui' cha' tso'o. ⁷ Lo'o jua'ä nga'ä cha' ca cuayá' ti' mä cha' cua ña'ä ca ñati nu ngusñi cha' ji'i Cristo, chañi cha' laca ñati bi' ñi'yä laca ngu' judío, cha' ndyu'ni ngu' bi' la cui' ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Abraham, masi tyempo juani. ⁸ Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'yä nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi' nu ngua sa'ni: "Caca tso'o cresiya ji'i lcaa ñati nu ndi'i xa' tsu' xqui'ya nu'u", nacui Ni ji'i Abraham. Ycui' Ndyosi laca nu cua nda cha' bi' lo'o jyo'o bi' yala la, cha' jua'ä lo'o cu'mä ngu' xa' tsu' caca tso'o cresiya ji'i mä cuentya ji'i ycui' Ndyosi nde loo la, nu lo'o xñi mä cha' ji'i ycui' Ni. ⁹ Tso'o ti nti' Ni ña'ä Ni ji'i Abraham nu ngua sa'ni, xqui'ya cha' ngusñi nu cusu' bi' cha' nu nchcui' ycui' Ni lo'o yu; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' tso'o nti' Ni ña'ä Ni ji'na, cua ña'ä ca na nu xñi na cha' ji'i Cristo.

¹⁰ Pana cua ña'ä ca ñati nu tsa bi' ti cña nti' cha' taquiya' ji'i cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés, tyanu yabe' hichu' ñati bi', cha' ndi'yä nchcui' quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Tyanu yabe' hichu' lcaa ñati si ná taquiya' ngu' ji'i lcaa ca cha' nu nscua lo quityi bi". ¹¹ Bi' cha' caca jlo ti' na cha' ná nchca ca lubii cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndaquiya' ti na ji'i cña nu nda cha' cusu' bi', cha' ná nchca tyi'u ti' na lcaa ca cha' bi'. Chaca cha' nchcui' quityi bi': "Caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i ycui' Ni; li' taca caja sca chalyuu nu ná nga'ä cha' tye tsiya' ti ji'na". ¹² Pana lo'o xcui' ndaquiya' na ji'i cha' cusu' bi', li' ná ntsu'u sca cha' ji'i Cristo nu nga'ä cha' xñi na hasta ca ne' cresiya ji'na, cha' ndi'yä nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na: "Sca ti si cua'ni na lcaa ca cña nu culo ycui' Ndyosi ji'na, caca tyi'i tso'o ti na chalyuu li", nacui quityi bi'.

¹³ Cua ngulo Cristo ji'na ji'i yabe' nu ngusta ycui' Ndyosi hichu' na xqui'ya cha' ná ndaquiya' na ji'i lcaa cha' tsiya' ti nu nda Ni lo'o na; yabe' nu ntsu'u ji'na bi' cua ndyanu hichu' ycui' Jesús li'. Ndi'yä nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Si tlyu tsa yabe' ntsu'u ji'i sca ñati, ntsu'u cha' cujui' ca'a ngu' ji'i ña'ä lu'ú ti lo sca yaca ndu cha' cajaa yu". ¹⁴ Jua'ä ngua cha' lo'o ngu' xa' tsu' caja cha' tso'o ji'i ngu' xqui'ya Jesucristo, cha' tso'o nu cua ngüiñi ji'i ycui' Ndyosi lo'o nu jyo'o Abraham bi' nu ngua sa'ni. Li' caca ji'i ngu' xa' tsu' ñi'yä nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Abraham, cha' caja Xtyi'i ycui' Ni ji'i lcaa na nu lo'o xñi na cha' ji'i Cristo.

*Sa'ni la cua ngüiñi cha' ji'i ycui'
Ndyosi lo'o Abraham*

¹⁵ Cu'mä tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, ta na' sca cuij lo'o mä juani cuentya ji'i sca ñati nu nti' quiñi sca cha' ji'i yu lo'o tya'a yu. Clyo culo ngu' sca quityi. Lo'o cua ndye ngua stu'ba cha' bi' ji'i ngu', li' nga'aa caca ji'i xa' ñati tacu' ngu' ji'i cha' bi'; nga'aa caca xcutsa'ä la ngu' cha' bi'. ¹⁶ Jua'ä ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi'; cua ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu' bi', jua'ä lo'o sca ñati nu tyu'u ji'i jyo'o cusu' bi' tyempo nde loo la. Ná nacui quityi ji'i ycui' Ndyosi cha' quiñi cha' ji'i Ni lo'o tyuu tya'a ñati bi'. "Na cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o sca ti ñati nu tyu'u ji'i Abraham nde loo la", nacui quityi. Lo'o nu sca ti ñati bi' ni, Cristo laca bi'. ¹⁷ Ndi'yä cha' nti' na' chcui' na' lo'o mä: Cua ngua stu'ba cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o Abraham nu ngua li'; cua ndya'a jacua siyento ntucua calaa tyii yija tya lo'o cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ni lo'o nu cusu' bi', lo'o li' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o Moisés cha' culo yu cña ji'i ngu' cuentya ji'i Ni. Bi' cha' ná ngua ji'i cha' nu nda Moisés bi' tacu' lo cha' nu cua ngüiñi ji'i ycui' Ndyosi lo'o Abraham nu ngua sa'ni la, cha' ná taca cua'a ngu' ji'i cha' bi' tsiya' ti. ¹⁸ Si ntsu'u cha' taquiya' na ji'i lcaa

cña nu ngulo Moisés ji'na, cha' jua'q clyáá na ji'i nu cuxi, li' nga'aa nti' cha' jlya ti' na cha' nu cua ngüiñi ji'i y cui' Ndyosi lo'o na cha' cua'ni lyaá Ni ji'na. Pana cha' liñi laca cha' cua ngüiñi cha' ji'i y cui' Ni lo'o Abraham, cha' cua'ni Ni sca cha' xlya'be lo'o na nu lo'o cua'ni lyaá Ni ji'na.

19 ¿Ni cha' laca ngulo y cui' Ndyosi cña ji'i nu jyo'o Moisés bi', cha' ngus-cua yu cña bi' lo quityi cuentya ji'i Ni lacua? Tiya' la ngua cha' nda Ni cha' bi' lo'o Moisés, cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya nu nacui y cui' Ndyosi cha' laca scaa cha' cuxi. Pana xti ti tyempo ndalo cha' bi' ña'q cuayá' nu ndyalaa Cristo, la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham; na cua nchcui' y cui' Ndyosi cha' ji'i nu Cristo bi' nu lo'o cua ngüiñi cha' ji'i y cui' Ni lo'o jyo'o cusu' Abraham bi' tya clyo. Nu lo'o nda Ni cha' bi' lo'o nu jyo'o Moisés bi' ni, lo'o xca ji'i y cui' Ni ndu lo xlya ca'ya bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, cha' chcui' lo'o nu cusu' Moisés bi'. Cla'be la bi' ngutu jyo'o Moisés bi' cha' chcui' yu lo'o ñati, cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi ngua nu cusu' bi'. **20** Pana juani ná ndu'ni cha' caja sca ñati chalyuu nu caca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o na. Cua ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o na nu ngua sa'ni si jlya ti' na ji'i cha' bi', la cui' cha' nu cua ngua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

Nde laca cña nu ngua'ni cha' cusu' bi'

21 Tso'o si cua'ni na cña nu nscua lo quityi cusu' cha' cua'ni na lacua. Lo'o jua'q ndu'ni tsa cha' xñi na lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati. Pana masi taquiya' na ji'i lcaa cha' cusu' bi', ná taca caja chalyuu cucui bi' ji'na jua'q ti; ná taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ni xqui'ya cha' ndyu'ni ti na lcaa cña nu nscua lo quityi cusu' bi' cha' cua'ni na; ná caca jua'q tsiya' ti. **22** Cua nchcui' quityi ji'i y cui' Ndyosi cha' nu cuxi laca loo la ji'i lcaa ñati chalyuu, ñi'ya si na cua laca na preso ji'i. Si jlo ti' na cha' nu cuxi laca loo ji'na, li' taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na; ta Ni chalyuu

cucui ji'na li', nu lo'o xñi na cha' ji'i y cui' Jesucristo. Bi' laca nu cha' tso'o nu cua ngüiñi ji'i y cui' Ni lo'o na.

23 Lo'o tya lyiji cña Jesucristo ni, tya lyiji caja ñi'ya jlya tso'o ti' na cha' ji'i y cui' Ni; bi' cha' ngua cha' cusu' bi' loo ji'na, ña'q cuayá' caca jlya tso'o ti' na ji'i Ni xqui'ya Cristo. **24** Laca cha' cusu' bi' loo ji'na ñi'ya nti' si laca na sca nu sube; ngulu'u cha' cusu' bi' xi cha' liñi ji'na ña'q cuayá' nu ñaa y cui' Cristo. Pana juani cua'ni Cristo cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ñi'ya nu nti' y cui' Ni cha' caca na nu lo'o jlya ti' na ji'i nu Cristo bi'. **25** Lo'o juani taca jlya tso'o ti' na ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo, nga'aa si'i cha' cusu' nu laca loo ji'na.

26 Sñi' y cui' Ndyosi laca lcaa cu'ma juani lo'o ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo, xqui'ya cha' cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni. **27** Lo'o ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Ni, li' cua ntyucuatyá ngu' ji'i lcaa na chacuayá' ji'i Cristo, cha' jua'q cua ndyanu lcaa cha' ji'i Cristo ne' cresiya ji'na, ñi'ya nti' si cua laca cha' bi' sca late' nu quixii chü' na. **28** Nu lo'o cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, la cui' tyempo bi' ngua stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a ñati na; bi' cha' nga'aa chcui' na cha' ngu' judío laca ya, cha' ngu' xa' tsu' laca ma; nga'aa chcui' na cha' msu nu ngüi'ya ñati laca ma, cha' ñati nu ndi'i tso'o ti laca na; nga'aa chcui' na cha' qui'yu laca na, cha' cuna'q laca ma. Lcaa na, stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a na juani. **29** Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i y cui' Cristo, li' la cui' jua'q laca na ñati nu ndyu'u ji'i jyo'o Abraham, masi tiya' la ñaa na chalyuu. Su cua ndye, li' tyanu cha' ji'na, lcaa ña'q cha' nu cua ngüiñi ji'i y cui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi' cua sa'ni la cha' tyacua ji'na.

4

1 Ndi'ya cha' nti' na' ta na' lo'o ma: Sca nu sube ni, masi nguxtyanu jyo'o sti lcaa cha' tso'o ji'i lo'o ngujuii sti, cha' tya cuañi' nu sube bi', stu'ba nti' lo'o msu nu ngüi'ya ti sti; na ji'i nu

sube bi' laca lcaa cha' tso'o bi', pana tyá lyiji casu' yu. ² Ni jacua' tyalaa tsá nu caja cha' nu nguxtyanu jyo'o sti nu sube bi' ji'i, xa' ñatí laca loo ji'i nu sube bi', xa' ñatí laca nu ndyi'ya loo cña ji'i nu sube bi'. ³ La cui' jua'a laca ji'na lo'o Jesús. Lo'o tya lyiji cuna na cha' ji'i Jesús, caca ñacui' na cha' tya sube na, xqui'ya cha' tya ndu'ni na cña nu ndatsaa cua ña'a ca jo'ó ji'na, ñi'ya nu ndu'ni ti xa' ñatí. ⁴ Pana lo'o cua ndyalaa tsá nu ndu'u scua cha' nu ngüiñi ji'i Ni lo'o na, li' cua nda y cui' Ndyosi ji'i Sñi' y cui' ca Ni ñaa chalyuu; sñi' sca nu cuna'a ngu' judío ngua nu Jesús bi', lo'o jua'a ndaquiya' tsa yu ji'i lcaa cha' cusu' nu jlya ti' ngu' judío. ⁵ Jua'a ñaa Jesús nde chalyuu cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cusu' bi'. Lo'o jua'a ta Ni chacuayá' juani cha' cua cusu' la na, cha' tyanu cha' ji'na ñi'ya nu nscua cha' tyacua ji'na, xqui'ya cha' laca na sñi' y cui' Ni.

⁶ Bi' cha' laca cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni nu tyanu ne' cresiya ji'i mä, cha' culu'u Ni ji'i mä cha' cua laca mä sñi' y cui' Ni. Xtyi'i y cui' Ni ndu'ni cha' taca chcui' na lo'o y cui' Ndyosi chañi ca: "¡Papá! ¡Sti na!" ñacui' na. ⁷ Nga'aa laca mä ñi'ya laca sca msu nu ngüi'ya ti ñatí, na cua laca mä sñi' y cui' Ndyosi; bi' cha' juani ta Ni lcaa cha' nu ndyanu cha' tyacua ji'i mä chacuayá' ji'i Cristo, cha' laca mä sñi' y cui' Ni.

Ndube tsa ti' Pablo ñi'ya nu nguñilo'o ngu'ji'i ngu'gálatas

⁸ Sa'ni la lo'o tya lyiji caca cuayá' tso'o ti' mä cha' ji'i y cui' Ndyosi, xa' la jo'ó ndatsaa ji'i mä cha' cua'ni mä cña ji'i, jo'ó nu si'i jo'ó nu chañi ca. ⁹ Lo'o juani cua nslo mä ji'i y cui' Ndyosi; hasta tso'o la ñacui' na, cua ndyuloo y cui' Ni ji'i ma. ¿Ni cha' laca nti' mä tya'achu' mä ji'i cha' ji'i y cui' Ndyosi lacua? Xa' cua'ni mä cña nu ndatsaa cua ña'a ca jo'ó nu cuxi ti bi' ji'i ma li', jo'ó nu ntsu'u ji'i ñatí ti; pana ná ndyu'u tso'o cha' bi' tsiya' ti, ná caca cua'ni lyaá jo'ó bi' ji'na. ¹⁰ Lo'o juani

caca tso'o cresiya ji'i mä cuentya ji'i y cui' Ndyosi si taquiya' mä ji'i tsa tacati ji'i ngu' judío, nti' mä, masi ta'a nu ndacui snu' tsá, masi ta'a lo'o cuañi' co', masi ta'a nu ndu'ni ngu' ndacui sca yija; ¹¹ bi' cha' quiña'a tsa cha' nclyacua ti' na' si ná ngua'nijo'o tsiya' ti lcaa cha' nu ngulu'u na' ji'i mä, si xlya'be ti ngulu'u na' cha' bi' ji'i mä.

¹² Cu'mä tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, tya'na chcui' na' lo'o mä juani, cha' cua nti' na' cha' caca mä ñi'ya nu laca na' tsiya' ti. Nga'aa nchca tatsaa ngu' 'na juani lo'o cha' cusu' bi', masi ngu' judío laca na'; stu'ba ti laca na' lo'o cu'mä juani, cha' cua ngulaá na' ji'i nu cha' cusu' nu ndatsaa tsa 'na. Tya lo'o ñaa na' ca slo mä tya clyo, ná sca cha' cuxi ngua'ni mä lo'o na'. ¹³ Cua jlo ti' mä ñi'ya ngua 'na nu lo'o nda na' cha' lo'o mä tya clyo, cha' taca cua'ni lyaá Cristo ji'na; quicha tsa na' nu ngua li', bi' cha' ngua laja 'na cha' ta na' cha' bi' lo'o mä. ¹⁴ Lo'o jua'a ná nchcui' cuxi mä 'na li', ná ngulo'o mä 'na, masi tya xi tya ndalo mä 'na cha' quicha tsa na'; xa' ña'a ngua'ni mä lo'o na' li', ntucuá mä cha' jna' ñi'ya si cua laca na' sca xcá ji'i y cui' Ndyosi, ñi'ya si cua laca na' y cui' Jesucristo. ¹⁵ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä ña'a mä 'na nu ngua tyempo bi'; hasta culo mä la cui' ca si'yu cloo mä cha' ta mä 'na ngua ti' mä nquicha', cha' cua nti' tsa ma xtyucua mä jna'. Lo'o juani ni, ¿na laca ngua ji'i mä juani? ¹⁶ ¿Ha nti' mä cha' tya'a cusu' mä laca na' xqui'ya cha' liñi nu nda na' lo'o mä?

¹⁷ Chañi cha' nti' tsa nu ngu' cuiñi bi', cha' taquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi' lo'o mä. Pana si'i cha' tso'o tyiquee ngu' ndyu'ni ngu' jua'a; na cua nti' ngu' bi', cha' nga'aa taquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' ya lo'o mä, cha' taquiya' la mä ji'i y cui' ca ngu' bi'. ¹⁸ Tso'o tsa si lo'o xa' la ñatí culu'u ngu' la xi cha' liñi ji'i mä, si ntsu'u cha' tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i mä. Tso'o si jua'a caca tyucui tyempo, masi ndi'i na' lo'o mä,

masi ná ndi'i na'. ¹⁹ Chaca quiya' ti'i tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i mä, cha' ñi'ya laca sñi' na', jua'a laca mä; ña'a na' ji'i ma ñi'ya si laca na' sca nu cuna'a nu ti' tsaa nchcube' ji'i cha' cua cala ti sñi'. Talo cha' ti'i bi' 'na ña'a cuayá' nu tyu'u xcui' cha' ji'i Cristo tyiquee ma. ²⁰ Pana ná jlo ti' na' tsiya' ti ñi'ya scua na' quityi re nu tsaa slo mä juani; tso'o la si caja ñi'ya nu tsaa'a na' slo mä cha' chcui' na' xi lo'o mä, cha' ná tyiquee' xa' ña'a cha' chcui' na li'.

Ñi'ya ngua cha' ji'i Agar lo'o ji'i Sara

²¹ Cu'mä, cua nti' mä taquiya' mä ji'i cha' cusu' bi' ti. Tso'o lacua. ¿Ha bilya cuna mä cha' re, nu nchcui' cha' ji'i Abraham? ²² Nacui' quityi cha' ngula tucua tya'a sñi' jyo'o Abraham bi': nu clyo ngua sñi' nu cuna'a cua', sca nu cuna'a nu cua ngüi'ya yu cha' cua'ni cña ji'i yu; nu chaca bi' ngua sñi' ycui' clyo'o yu, sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti. ²³ Sñi' nu cuna'a cua' bi' ni, ngula bi' jua'a ti, ñi'ya nu nclya lcaa nu sube chalyuu; pana sñi' ycui' clyo'o yu ni, ngula bi' xqui'ya sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o sti, xtya'a sa'ní la, nu lo'o nacui' Ni cha' cala sñi' ngu'. ²⁴ Sca cuij nu nda na' lo'o mä laca cha' bi': tucua tya'a ngu' cuna'a ngua bi', nu jua'a nti' ñacui' cha' ntsu'u tucua lo cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu. Lo xlya ca'ya Sinaí nu nscua nde Arabia, ca bi' nguxana tsaca cha'; stu'ba nti' cha' bi' lo'o Agar, nu cuna'a nu ngüi'ya ti jyo'o Abraham. Ñati nu jlya tsa ti' ji'i cha' bi', laca ngu' ñi'ya laca sca msu nu ngüi'ya ti ñati. ²⁵ Stu'ba ña'a naa Agar bi' lo'o ca'ya Sinaí bi', cha' jua'a ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'i ngu' Arabia; la cui' ca'ya bi' laca su nda ycui' Ndyosi cha' lo'o ngu' judío tya clyo. Hasta juani tlyu tsa cña nga'a cha' cua'ni lcaa ngu' judío cuentya ji'i cha' cusu' bi', tsa lo cña ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Agar cuentya ji'i jyo'o Abraham nu ngua sa'ní la. Lo'o nu ngu' judío nu ndi'i quichi Jerusalén ni, cua nti' ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na

juani cha' taquiya' na ji'i lcaa cña bi'.

²⁶ Pana cua ngujui chaca cha' ji'na, xqui'ya chaca nu cuna'a bi' nu ngua clyo'o Abraham, nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti bi'. Chaca lo Jerusalén cucui laca loo ji'na, bi' laca ñi'ya si laca quichi tya lcaa na nu jlya ti' na ji'i Jesucristo; taca tyl'i tso'o ti na ca bi'. ²⁷ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya:

Cua'ni chaa ti' nu'u, ma' cusu' nu ná ndyiji sñi', masi ná tucui ntsu'u jinu'u.

Chaa ti' xi'ya nu'u, ma' cusu', masi bilya jlo ti' nu'u ñi'ya ndyaa cha' nclya nu sube.

Ntsu'u quiña'a la sñi' nu cuna'a nu ná ngujui sñi' tya clyo; ndi'i xti la sñi' nu cuna'a nu ntsu'u qui'yu ji'i.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi.

²⁸ Isaac sñi' ycui' clyo'o Abraham ngula xqui'ya sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' cusu' ji'i, cha' caca jua'a. Lo'o cu'mä, tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ni, lo'o cu'mä lo'o na' laca na sñi' ycui' Ndyosi juani, xqui'ya sca cha' nu cua nda Ni lo'o na.

²⁹ Nu lo'o nguti'i jyo'o Abraham bi' chalyuu, nu sñi' nu ngula jua'a ti ni, bi'laca nu ngua'ni lya'ti'ji'i Isaac, sñi' ycui' clyo'o yu, masi ngula nu Isaac bi' xqui'ya sca cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'. La cui' jua'a laca juani, cha' nxu'u tya'a ngu' bi' lo'o na, cha' si'i sñi' ycui' Ndyosi laca ngu' bi'.

³⁰ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcui' quityi cusu' bi', cha' ndi'ya nacui' clyo'o Abraham bi': "Culo'o ji'i nu cuna'a nu ngüi'ya ti nu'u cha' tyaa cho', tyaalo'o ji'i sñi' bi'. Ná taca tyanu cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u lo'o tyucuaa sñi' nu'u. Ná nchca ca stu'ba cha' ji'i sñi' nu cuna'a cua' bi' lo'o sñi' na', cha' sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti laca na!", nacui' clyo'o Abraham bi'.

³¹ Lo'o lcaa na tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo ni, si'i sñi' nu cuna'a nu ndi'i ndyu'ni cña msu ti laca na; na ndi'i tso'o ti na ñi'ya nguti'i Isaac, sñi' nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti bi'.

5

Ña'a ti tya tyi'i tso'o ti na chalyuu lacua

¹ Cua ngua'ni lyaá Cristo ji'na, cha'taca tyi'i tso'o ti na chalyuu. Bi' cha' ña'a ti tya tyi'i tso'o ti mä chalyuu lacua; nga'aa ta mä tyempo cha' caca loo xa' ñati ji'i mä, ñi'yä si cua ngüi'yä ngu' ji'i mä cha' cua'ni mä cña ji'i ngu'.

² Cua'a jyaca mä ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o mä. Pablo laca na' nu nda na' cha' re lo'o mä. Ndi'yä nacui' na' ji'i mä: Nga'aa caca xtyucua Cristo ji'i mä si ta mä chacuayá' cha' si'yu ngu' quiyi mä ñi'yä nu ndu'ni ngu' judío cha' culacuä ngu'. ³ Tya chcui' na' cha' bi' lo'o mä chaca quiya': Lo'o ngulacuä mä ñi'yä si laca mä sca ngu' judío, li' ntsu'u cha' cua'ni mä lcaa ña'a cha' nu nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i ngu' judío bi'. ⁴ Nu cu'mä nu jlya tsa ti' mä cha' caca tso'o cre-siya ji'i mä cuentya ji'i ycui' Ndyosi si ndu'ni tacati mä ji'i cha' cusu' bi', na cua ngulochu' mä ji'i Cristo; nga'aa ndube ti' mä cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i mä si jua'ä ndu'ni mä. ⁵ Pana nu na ni, tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ndu' ti' na cha' cua'ni Ni cha' ca tso'o lijyi cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ni, nu lo'o tsaa na tsaa tyi'i na lo'o Ni. Bi' laca cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'na, xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo. ⁶ Lo'o jua'ä si chañi cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, li' ná ndu'ni cha' masi ngulacuä na, masi ná ngulacuä na. Sca ti cha' ndulo tsa ji'na cha' cua'ni na, cha' xñi tso'o la na cha' ji'i ycui' Ni; lo'o li' caca cua'ni na cha' tso'o ti tya' u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñatä na.

⁷ Tso'o tsa ndyu'ni mä nquicha'. ¿Tilaca laca nu ndacu'cha' ji'i mä, cha' nga'aa taquiya' la mä ji'i cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o mä? ⁸ Ycui' Ndyosi ngusubi ji'i mä tya clyo, pana si'i ycui' Ni laca nu ngua'ni cha' nñilo'o ngu' ji'i mä juani. ⁹ Culacua xi ti' mä ni cña cua'ni xi ca ti scua' tiye', nu lo'o

su'ba ngu' ji'i lo quiña'ä catyá xlyá; la cui' jua'ä cña nu cua'ni cha' cuxi nu nda ngu' bi' lo'o mä. ¹⁰ Cuentya jna', ndiyi'u tsa ti' na' ji'i mä xqui'ya ycui' nu Xu'na na, cha' jlya ti' na' cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee mä lo'o cha' nu cua nchcui' ca na'. Ná ndu'ni cha' tilaca laca nu ndya'ä nchcui' cha' cuiñi lo'o mä cha' xcutsii ji'i mä, xcube' tsa ycui' Ndyosi ji'i ñatä bi'.

¹¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, jlo ti' mä cha' nga'aa cua'ni lya' ti' ngu' judío 'na si cacha' na' ji'i mä cha' culacuä mä ñi'yä ndu'ni ngu' bi'; pana ña'a ti ti'í ti' ngu' bi' jna', xqui'ya cha' ná nda na' cha' bi' lo'o mä, cha' sca ti nchcui' na' lo'o cu'mä ñi'yä ndyu'u cha' lo'o ngujuii Jesús lo crusi. ¹² Nu ngu' nu ndya'ä ndatsaa ji'i mä cha' culacuä mä cuentya ji'i ngu', tso'o la masi tye cuaña' ycui' ca ngu' si'yu ngu', si jua'ä nti' ngu'.

¹³ Cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i mä cha' caca tyi'i tso'o ti mä chalyuu. Tsa bi' ti cha', tii ti ti' mä tyi'i mä chalyuu; ná clyana mä cha' cuxi nu cua'ni mä laja lo'o ndi'i tso'o ti mä, cha' si'i na ndi'i tso'o ti na cha' culiji na na nu ntsu'u ji'na jua'ä ti. Ntsu'u cha' xtyucua na ji'i tya'a ñatä na xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i ngu', bi' cha' ndi'i tso'o ti na. ¹⁴ Li' taca cua'ni na lcaa cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na, si taquiya' na ji'i sca ti cha'cña nu nchcui' ndi'ya: "Nga'ä cha' tso'o ti tya' u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la ñatä, ñi'yä nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' ca ti na". ¹⁵ Pana si xcui' cha' cusu' ntsu'u ji'i mä lo'o tya'a mä, si xcui' na cua'ni ñu'ü mä ji'i tya'a mä nti' mä, ná tyiquee' tye cha' ji'i mä lo'o tya'a mä tsiya' ti. Nga'ä cha' cui'ya mä cuentya cha' ná cua'ni mä jua'ä.

Tso'o la si cube ti' na ji'i cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'na

¹⁶ Ndi'yä cha' ta na' lo'o mä: Ta mä chacuayá' cha' caca Xtyi'i ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä ca su ndi'i mä; li' nga'aa jña ti' tyiquee mä

cha' cua'ni mā cua ña'q̄ ca cha' cuxi nu ndiya ti' mā, cha' laca mā ñati chalyuu. ¹⁷ Nu cha' cuxi nu ndiya ti' na ni, nxuū tya'a cha' bi' lo'o cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'na. Lo'o jua'q̄ Xtyi'i y cui' Ndyosi ni, bi' laca nu nxuū tya'a lo'o cha' cuxi nu ndiya ti' na cha' cua'ni na, cha' laca na ñati chalyuu. Ná stu'ba cha' bi' tsiya' ti; bi' cha' nga'aa caca cua'ni mā cua ña'q̄ ca cha' cuxi nu ndiya ti' mā, nu ngua'ni mā cua tsubi' la. ¹⁸ Lo'o taquiya' mā ji'í cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'í mā, li' nga'aa si'i cha' cusu' nu nda ñati ti nu caca loo ji'í mā li'.

¹⁹ Ndi'yā laca cha' cuxi nu ndiya ti' ñati chalyuu, si ná ta ngu' chacuayá' cha' caca Xtyi'i y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'í ngu': xcui' na nñilo'o ti ngu' ji'í nu cuna'q̄, xcui' na ndu'ni suba' ngu' lo'o ñati, cuxi tsa ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati ngu'; ²⁰ jua'q̄ ndu'ni tlyu ngu' ji'í lcui' jo'ó; jua'q̄ ndu'ni cucha'q̄ ngu' bi' ji'í tya'a ñati ngu', lo'o jua'q̄ liye' ti' ngu' ña'q̄ ngu' ji'í tya'a ñati ngu', lye tsa nxuū tya'a ngu'; jua'q̄ ndacui tsa ti' ngu' ji'í cha' tso'o nu ntsu'u ji'í tya'a ñati ngu', cha' xi ndaca tsa nchca ñasi' ngu'; ná ntaja'a ngu' tsiya'ti tya'a tyiquee ngu' cha'ji'í tya'a ñati ngu', tsa cu'ti ndya'q̄ tyiquee ngu' cha' ji'í y cui' ca' ngu'; jua'q̄ nclyana tsa ngu' cha' cusuú lo'o tya'a ñati ngu', ndatsaa ngu' ji'í tya'a ñati ngu' cha' ná cua'ni stu'ba cha' ji'í ngu' lo'o xa' la tya'a ngu'; ²¹ la cui' jua'q̄ xcui' na nxlyaa ti ngu' na nu ntsu'u ji'í tya'a ñati ngu', ndujuii ngu' ji'í tya'a ngu'; xcui' na cu'bi ti ngu', lo'o jua'q̄ ntsu'u ngu' nu chcu' tsa ndacu, cha' quiña'a tsa na nti'ngu' bi' cacu ngu'; lo'o jua'q̄ tya ntsu'u xa' la cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o mā juani ñi'yā nu ni na' ji'í mā tya tsubi' la, cha' ná caca tyu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi nu lo'o caca y cui' Ni loo ca nde loo la, si tsa cu'ti cua'ni na cha' cuxi jua'q̄.

²² Xa' ña'q̄ cña ndu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na: ndu'ni Ni

cha' tyu'u tyiquee na ña'q̄ na ji'í tya'a ñati na; jua'q̄ ndu'ni Ni cha' chaa ti' na cuentya ji'í Ni, cha' t̄i ti tyi'í tyiquee na, cha' talo tyiquee na ji'í tya'a ñati na; jua'q̄ ndu'ni Ni cha' ca tya'na ti' na ña'q̄ na ji'í ñati, cha' xcui' tso'o ti cua'ni na lo'o ñati, cha' liñi ti cua'ni na lo'o ñati; ²³ jua'q̄ ndu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na cha' ná quiña'a cha' ntsu'u tyiquee na cuentya ji'í y cui' ca na, ndu'ni Ni cha' taca ji'na cua'a na ji'í y cui' ca na li'. Nga'aa ntsu'u cha' sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'na, si cua'ni na jua'q̄. ²⁴ Cua ngujuii Cristo lo crusi cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi' cha' cua ngua'ni tye na ji'í lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na tya tsubi' la, lcaa na nu ndacui ti' na ji'í nquicha', ngua'ni tye na ji'í xqui'ya cha' ntsu'u cha'ji'na lo'o y cui' Cristo. Lo'o jua'q̄ lcaa cha' nu tiji' ti' na ji'í, cua nguxtyanu na ji'í cha' cuxi bi' juani. ²⁵ Tya lo'o ngusñi na cha' bi' clyo, li' ngujui chalyuu tso'o ji'na xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi. Juani tso'o la si taquiya' na cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na cha' tyanu ne' cresiya ji'na lcaa se'i su ndi'í na.

²⁶ La cui' ti ná tso'o si chcui' tyucuaa ti' na lo'o ñati, cha' jua'q̄ caja quiña'a tsa cha' cusuú ji'na lo'o tya'a ñati na li', cha' tyixi tyiquee na. Lo'o jua'q̄ ná tso'o si ña'q̄ ti'í na ji'í tya'a na.

6

Xtyucua na ji'í ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo

¹ Cu'mā ngu' tya'a na, ndi'yā nga'q̄ cha' cua'ni mā lo'o ña'q̄ mā cha' ngua cuxi cresiya ji'í sca ngu' tya'a ngusñi mā cha' ji'í y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' ngua'ni yu sca cha' cuxi: nga'q̄ cha' xtyucua mā xi ji'í yu bi', cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'í yu, cha' tucuá yu cña ji'í Cristo chaca quiya', cha' tya'a ntsu'u cha' ji'í mā lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi laca yu. Tsa tso'o ti chcui' mā lo'o yu bi'. Lo'o jua'q̄ tii ti ti' mā tyi'í y cui' ca mā cha' ná cua'ni mā la cui' cha' cuxi ñi'yā nu ngua'ni yu bi'. ² Cua'ni mā cha' stu'ba ti caca tyiquee

mä lo'o tya'a mä, cha' caca xtyucua
mä ji'i ngu' lo'o sca cha' nu ntsu'u ji'i
ngu', cha' ná cua'ni ngu' sca cha' cuxi.
Jua'a taca taquiya' tso'o na lcaa cña
nu nda Cristo cha' cua'ni na.

³ Na ñilo'o ti na ji'i ycui' ca na si
culacua ti' na cha' tso'o tsa laca na
cuentya ji'i ycui' Ndyosi; tso'o la si
ta na cuentya cha' ná sca na laca na
cuentya ji'i ycui' Ni. ⁴ Ntsu'u cha'
cui'ya na cuentya ñi'ya nu ndi'i scaa
na chalyuu. Si chañi cha' tso'o tsa
ndu'ni na, cha' ji'i ycui' na laca cha'
bi'; ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti'
na lo'o xa' la ñati. ⁵ Nga'a cha' talo
na ji'i cña ji'na, lcaa cha' nu ndyacua
ji'na chalyuu.

⁶ Lcaa tya'a na nu ndyacua tsa'a na
cha' tso'o nu cua nda Cristo bi', ntsu'u
cha' ta na xi cha' tso'o nu ntsu'u ji'na
cha' caja cua ña'a ca na nu tyiji yu'u
ji'i mstru nu ngulu'u cha' tso'o bi'
ji'na.

⁷ Ná culacua ti' mä cha' caca cñilo'o
na ji'i ycui' Ndyosi. Ná tucui caca
ji'i cua'ni jua'a, cha' ñi'ya nu ndyu'ni
sa scaa na chalyuu, jua'a tyacua cha'
ji'na tiya' la nde slo ycui' Ndyosi.
Ñi'ya nti' lo'o cataa na sca si'yu ni,
cha' la cui' si'yu nu ndyataa na, nde
loo la la cui' bi' tyu'u lo na nu ndyataa
na, si'i xa' lo si'yu; ⁸ jua'a laca ñati na
lo'o ndi'i na chalyuu, cha' lo'o cua'ni
na cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti'
na cha' cua'ni na, ná sca cha' tso'o
tyacua ji'na nu lo'o cua ndye chalyuu.
Tsa lo cua ti cha', ntsu'u cha' cajaa na,
lo'o jua'a ti culiji yu'u ti lcaa cha' tso'o
nu ntsu'u ji'na. Pana si cua'ni na lcaa
ñia'a cña nu nti' Xtyi'i ycui' Ndyosi cha'
cua'ni na, tso'o tsa tyu'u cha' ji'na
li'; caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye
ji'na. Talo ycui' ca na li', ná tye cña
ji'na jua'a ti. ⁹ Bi' cha' ná tso'o si ca
taja ti' na cha' cua'ni na cha' tso'o laja
lo'o ndi'i na chalyuu. Lo'o tyalaa hora
bi', li' tyu'u tucua cha' tso'o nu nacui
Ni cha' tyacua ji'na nde loo la, la cui'
cha' nu tyiquee' tsa ngujuatya na ji'i;
pana ntsu'u cha' talo na, cha' ná ca
taja ti' na ndu'ni na cña tso'o. ¹⁰ Bi'
cha' tso'o si lcaa quiya' lo'o ña'a na

ñi'ya caca xtyucua na ji'i cua ña'a ca
ñati, li' cua'ni clya na cha' xtyucua na
ji'i ngu' bi'. Clyo ndu'ni cha' xtyucua
na ji'i tya'a na, nu ngu' nu ntsu'u cha'
ji'i lo'o Cristo.

Cha' nu nscua Pablo su cua tye ti quityi

¹¹ Lo'o juani scua ycui' ca ti na'
tucua sna tya si'yu cha' lo quityi re.
Tyaca'cha' tonu letra nscua na!. ¹² Nu
ñati nu ndatsaa tsa ji'i mä cha' si'yu
quijí mä ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío
cha'culacuña ngu' ni, ndu'ni ngu' jua'a
cha' nti' ngu' cha' caca stu'ba cha' ji'i
ycui' ngu' lo'o tya'a ngu' judío; li' ná
cua'ni lya' ti' tya'a ngu' judío ji'i ngu'
bi' si ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo
nu ngujuii lo crusí, nti' ngu'. ¹³ Lo'o
ycui' ngu' nu cua ngulacuña ngu' jua'a
ni, ná ndaquiya' ngu' ji'i lcaa ca cña
nu nscua lo cha' cusu' cha' cua'ni
na bi'. Tsa bi' ti cha' nti' ngu', cha'
caja ñi'ya nu chcui' ngu' cha' tyixi
lo'o tya'a ngu': Cua ngulacuña ngu' jua
xqui'ya ycui' ya, ñacui' ngu' ji'i tya'a
ngu' li'. ¹⁴ Pana nu na' ni, sca ti cha'
tso'o ntsu'u chalyuu nti' na', cha' nu
ngujuii ycui' Jesucristo nu Xu'na na
lo crusí cuentya ji'na; bi' cha' nga'aa
nti' na' ta na' xa' la cha' lo'o ñati. Lo'o
jua'a xqui'ya cha' ngujuii ycui' Cristo,
nga'aa caca tatsaa nu cuxi nu ntsu'u
chalyuu jna', cha' nga'aa ntsu'u cha'
jna' lo'o cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu
juani. ¹⁵ Nu lo'o stu'ba ntsu'u cha'
ji'na lo'o Jesucristo, ná ndu'ni cha'
masi ngulacuña, masi ná ngulacuña,
sca ti cuayá' laca na. Sca ti cha'
nu ndulo la ji'na juani, cha' xcutsa'a
Ni tsiya' ti lcaa cha' nu ndu'ni na lo'o
ndi'i na chalyuu, cha' xcui' cha' tso'o
cua'ni na li'. ¹⁶ Lcaa ñati nu ndu'ni
jua'a xqui'ya Jesús laja lo'o ndi'i ngu'
chalyuu, taca tyl'i tyiquee ngu' ti ti li',
lo'o jua'a cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi
ji'i ngu' bi' li'; jua'a cua'ni Ni lo'o lcaa
na nu chañi cha' laca na ñati ji'i Ni.

¹⁷ Tya tsubi' la, tlyu tsa cña nda
mä 'na, cha' ná ndaquiya' mä ji'i cha'
nu nhcui' na' lo'o mä; bi' cha' juani
nga'aa cua'ni mä cha' cusu' lo'o na'

chaca quiya!. Cua ntsu'u cuayá' nu
nscua lo cuaña' na', bi' laca cuayá'
su nguxcube' ngu' 'na xqui'ya cha'
ndyu'ni na' cña ji'i Jesús.

¹⁸ Cu'maq ty'a ngusñi na cha' ji'i
ycui' Ndyosi, lcaa hora tyi'u ti' ma
ji'i ycui' Jesucristo nu Xu'na na, cha'
xcui' tso'o ti ndu'ni Ni lo'o maq. Lo'o
jua'q chañi tsa cha' caca cha' bi'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Efeso

¹ Pablo laca na' nu nscua na' quityire. Ngulo ycui' Ndyosi cña 'na, bi' cha' ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' xa' quichi tyijyu' la. Lo'o nu juani nscua na' quityire cha' caq ca slo cu'maq ngu' Efeso, cha' laca ma' ñati ji'i ycui' Ndyosi, cha' tso'otsa ngusñi ma' cha' ji'i Jesucristo. ² Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma', cha' cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' ti ti tyi'i tyiquee ma si xñi ma' cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na.

Lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'na xqui'ya Cristo

³ Lye tsa tya na xlya'be ji'i ycui' Ndyosi Sti na, nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na. Cua ndyaca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo; bi' cha' lo'o ycui' Ndyosi, tso'otsa nti' Ni ña'a Ni ji'na. Lcaa lo cha' tso'o nu tyacua ji'na cha' ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, cua ngua'ni Ni cha' bi' lo'o na xqui'ya Cristo. ⁴ Lo'o tya lyiji tya' chalyuu, tya li' cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'na cha' caca na ñati ji'i ycui' Ni, nu lo'o caca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Ngua ti' Ni cha' tyu'utsu' na ji'i lcaa lo cha' cuxi, cha' jua'a nga'aa nti' cha' sta Ni qui'ya ji'na tsiya'ti. ⁵ Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na, bi' cha' tya li', ngua ti' Ni cha' tyatí cha' ji'na lo'o Ni, ñi'ya si laca na sñi' Ni xqui'ya Jesucristo. ⁶ Lo'o juani ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, cha' jua'a tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni Ni lo'o na. Xlya'be tsa nti' Ni ña'a Ni ji'na, cha' cua nda Ni ji'i Sñi' ycui' ca Ni lijya, nu tyaca' tsa ji'i Ni, cha' jua'a caca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni. ⁷ Cua ngulaá na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' cua ngujuii Sñi' ycui' Ni lo crusí cuentya ji'na, cha' cua ngüi'ya Ni cha'

clyu ti' ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na li'; tlyu tsa cha' tso'o nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na laca bi'. ⁸ Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni Ni jua'a. Ndu'ni Ni cha' ca jlo ti' na lcaa cha' ji'i Ni, cha' ca cuayá' ti' na ñi'ya caca cha' bi'. ⁹ Ñi'ya nu ngua'ya cha' hique Ni tya sa'ni, jua'a ngua'ni Ni li'; masi ná ndacha' Ni ji'i ñati chalyuu nu ngua sa'ni ñi'ya caca cha' bi', tya li' ngua ti' Ni cha' cua'ni Ni cha' cala Cristo nde chalyuu. Hasta juani cua ngua cuayá' tso'otsa ti' na ñi'ya ngua ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni Ni xqui'ya Cristo; ¹⁰ ngua ti' Ni cha' caca stu'ba lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu, lo'o sca ti Cristo nu Xu'na na caca loo la li'. Lo'o tyalaa tyempo bi', li' xuti'i Ni lcaa na nu ntsu'u loyuu chalyuu, lo'o jua'a lcaa na nu ntsu'u nde cua; li' sca ti Cristo caca loo ji'i lcaa na bi'.

¹¹ Lcaa cha' nu ndyaca nde chalyuu, ndyaca bi' xqui'ya cha' nti' Ni cha' caca jua'a. Lo'o jua'a na ni, tya clyo cua ngusubi Ni ji'na cha' caca na ñati ji'i Ni, cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo, xqui'ya cha' jua'a nti' ycui' Ndyosi cha' caca. ¹² Jua'a ngua cha' nu ngua'ni Ni, cha' taca chcui' ñati cha' tlyu tsa laca Ni, nu lo'o ña'a'ngu' ji'i ya laja lo'o ndi'i ya nde chalyuu; cha' nu cuare ni, cua ngusñi ya cha' ji'i Cristo nde loo la ji'i xa' ñati. ¹³ Lo'o li'la cui' jua'a ndyaca lo'o cu'maq. Clyo ndyuna ma' cha' liñi bi' ji'i Cristo; tso'otsa ngua ti' ma' lo'o ndacha' ngu' cha' bi' ji'i ma, cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma ya' nu cuxi. Ngusñi ma' cha' ji'i Cristo li', lo'o li' nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma, ñi'ya si na cua ngusta Ni cuayá' nu ji'i ycui' ca Ni hichu' ma' cha' laca ma' ñati ji'i Ni; la cui' cña nu nacui Ni cha' cua'ni Ni, cua laca ngua'ni Ni li'. ¹⁴ Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, bi' laca nu nda Ni ji'na yala la, cha' caca cuayá' ti' na cha' chañi cha' cua'ni Ni lo'o na ñi'ya nu nacui Ni cha' cua'ni Ni lo'o lcaa ñati ji'i Ni; ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ni cha' taca ca cuayá' ti' na cha' tye cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i lcaa na nu ngusñi na cha'

ji'í Ni. ¡Bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'í y cui' Ni, cha' tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na!

Cua nti' Pablo cha' tso'o la caca cuayá' ti' ngu' cha' ji'í Cristo

¹⁵ Cua ndyuna na' ñi'yä nu ndyu'ni mä ty a lo'o ngusñi tso'o mä cha' ji'í Jesús nu Xu'na na; nacui' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee mä ña'ä mä ji'í ñati' ty a'a ngusñi mä cha' ji'í y cui' Ndyosi. ¹⁶ Bi' cha' juani, tsa cu'ti ndya na' xlya'be ji'í y cui' Ndyosi xqui'ya cu'mä; ndyi'u ti' na' ji'í mä laja lo'o nga'ä na' ndyu'ni tlyu na' ji'í y cui' Ndyosi. ¹⁷ Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'í y cui' Ndyosi Sti na, la cui' y cui' Ndyosi nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na. Nchcui' na' lo'o Ni cha' ta Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'í mä, cha' jua'ä ca cuayá' ti' mä lcaa cha' li'; culu'u Xtyi'i y cui' Ni ji'í mä ñi'yä laca y cui' Ni, lo'o li' taca tyuloo tso'o la mä ji'í y cui' Ndyosi. ¹⁸ Lo'o jua'ä nchcui' na' lo'o Ni cha' saala Ni hique mä, cha' ca cuayá' tso'o ti' mä ña'ä cha' tso'o nu tyacua ji'í mä juani, cha' cua ngusubi Ni ji'í mä; tlyu tsa cha' tso'o cua nacui' Ni cha' tyacua ji'í mä, lo'o ji'í lcaa ñati' nu ngusñi cha' ji'í Ni. ¹⁹ Nchcui' na' lo'o Ni cha' ca cuayá' tso'o ti' mä lcaa cha' nu nchcui' na' re, cha' ndu'ni tsa Ni cña ne' cresiya ji'na, lcaa na nu ngusñi na cha' ji'í Ni. Cña nu ndu'ni Ni lo'o na cha' caca na ñati' ji'í Ni, ²⁰ la cui' ty a'a cña tonu laca, ñi'yä nu ngua'ni Ni nu lo'o nda Ni xtyi'i ñaa ne' cresiya ji'í Cristo chaca quiya', cha' tyu'ü yu nu lo'o ngujuii y u; tiya' la li' ndyaloo' Ni ji'í yu cha' ndyaa tucua yu la'a tsu' cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi, ca chaca chalyuu tso'o la hasta ca nde cua. ²¹ Ca bi' laca Cristo loo la ji'í lcaa ñati'; nga'aa ntsu'u nu tlyu la que Cristo ca bi', nga'aa ntsu'u nu culo cña ji'í y u. Ná ntsu'u chaca xu'nä ñati' nde chalyuu nu taca tyijiloo ji'í Cristo; la cui' ti ca chaca chalyuu ca nde cuä ni, ná ntsu'u cui'í cuxi, ni ná ntsu'u ñati' cuentya ji'í y cui' Ndyosi nu taca tyijiloo ji'í Cristo. ²² Cua nda Ni lcaa na tsiya' ti ji'í Cristo cha' culo

yu cña ji'í. Lo'o li' xqui'ya cha' laca yu Xu'na lcaa ca chalyuu, bi' cha' ngusta Ni ji'í Cristo cha' caca yu loo ji'í lcaa taju ñati' nu ngusñi cha' ji'í Cristo cua ña'ä ca quichi su ndi'í ngu'. ²³ Ca ta'a na nu ngusñi na cha' ji'í Cristo scaa quichi, tsa tlyu ti na ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ndi'ýä laca na cuentya ji'í Cristo: ñi'yä nti' si laca na sca tsu' ya' Cristo, cha' cua'ni na cña nu ntsu'u ji'í Ni chalyuu. La cui' jua'ä, lcaa ca na nu ña'ä na nu ntsu'u nde chalyuu ni, cua ntsu'u bi' xqui'ya Cristo.

2

Ngua'ni lyaá Cristo ji'na jua'ä ti, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'ä Ni ji'na

¹ Cua nda y cui' Ndyosi chalyuu ji'í mä chaca quiya' xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Nu ngua tsubi'la, ñi'yä laca si na cua ndye chalyuu ji'í mä, jua'ä ngua mä xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'í mä lo'o y cui' Ndyosi, cha' ná ndaquiya' mä tsiya' ti ji'í cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi. ² Nu ngua tyempo bi', ndya'ä tsa ma ndu'ni mä cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndu'ni ñati' chalyuu; ndaquiya' tsa mä ji'í nu xña'ä nu laca loo ji'í lcaa cui'í cuxi nu ndya'ä nde chalyuu, la cui' nu cuxi bi' laca nu ndatsaa ji'í ñati' chalyuu cha' ná taquiya' ngu' ji'í y cui' Ndyosi. ³ Ca ta'a na ni, chañi cha' ñi'yä nu ndaquiya' ngu' bi' ji'í nu cuxi, jua'ä ngua'ni na tya tsubi'la; ngua'ni na cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndijña ti' cresiya ji'na. Na laca nu ngua ti' y cui' ca na cha' cua'ni na, ngua'ni na ji'í li'; cua ña'ä ca cha' cuxi nu ngua'ya hique ti na, ngua'ni na cha' bi'. Bi' cha' ndyanu cha' xcube' y cui' Ndyosi ji'na, cha' ñasi' tsa Ni xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o Ni; stu'ba ti xcube' Ni ji'na lo'o cua ña'ä ca ñati' chalyuu li'.

⁴ Pana ndyi'ya tsa y cui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'ä Ni ji'na; ⁵ bi' cha' nda y cui' Ndyosi chalyuu ji'na chaca quiya', xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Cua ndye chalyuu ji'na

ngua ti' na nquicha', xqui'ya cha' ná ndaquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi; pana xqui'ya cha' xcui' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' cua ngulaá na ji'i nu cuxi, cha' cua ngüityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. ⁶ Cua chcuna' ti cresiya ji'na nquicha', lo'o li' cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús. Ñi'ya lo'o nda Ni xtyi'i ñaa ne' cresiya ji'i Jesucristo chaca quiya', cha' tyu'ú yu nu lo'o ngujuii yu, jua'a ngua'ni Ni lo'o na, cha' clyáá na ji'i nu cuxi. Cua nti' Ni cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús, masi chalyuu juani, masi ca chaca chalyuu tso'o la nde cuá ca su laca ycui' Ni loo. ⁷ Sca ti quiya' ngua'ni Ni lcaa cha' bi', cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati' nu cäa chalyuu nde loo la cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati' chalyuu. Xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'a Ni ji'na, bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' ná ntsu'u su tye cha' ndu'ni tso'o ycui' Ndyosi lo'o na; ⁸ na cua ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' jua'a ti ndu'ni Ni cha' tso'o lo'o na lo'o ngusñi na cha' ji'i Cristo. Ni si'i sca cña nu ngua'ni ycui' ca na laca bi', sca cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi cuentya ji'na jua'a tilaca bi'. ⁹ Ná caca chcui' tyucuaa ti' ma lo'o xa' ñati' lacua, cha' si'i cu'mä nu ngua'ni cha' tlyu bi', cha' jua'a ndyaca ji'i ma juani. ¹⁰ Na cua ngüiñá Ni ji'i ca ta'a na, cua ngua'ni stu'ba Ni cha' ji'na lo'o Jesucristo; juani cua nti' Ni cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni na lo'o ndi'i na chalyuu, cha' cua laca nda Ni cña tso'o nu taca cua'ni sa scaa na nde chalyuu.

Ngua'ni Jesús cha' sca ti ñati' laca na

¹¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyl'u ti' ma ñi'ya ngua ji'i ma tya tsubi' la; xa' lo ñati' laca ma tyempo bi', xa' quichi tyijyu' la ngula ma, ná stu'ba tsiya' ti cha' ji'i ma lo'o ngu' judío tya'a na' nu ngua li'. Ndu'ni ngu' judío ji'i ma cha' laca ma ñati' nu ná ngulacua Ni ji'i; pana ycui' ngu' judío ni, cua ngulacua Ni ji'i ngu', nacui' ngu'. Nu ngulacua

ngu' bi' ni, bi' laca sca cuayá' su nsi'yu ngu' judío quiji ngu' qui'yu sñi' ngu'. ¹² Ñati' nu ndi'i xa' chalyuu laca cu'mä, bi' cha' ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' judío, nu ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni, cha' caca ngu' bi' ñati' ji'i Ni. Ni sca quiya' sa'ni la ná nda Ni cha' lo'o cu'mä ngu' xa' tsu'; ná ntsu'u cha' tso'o nu caca ji'i ma nde loo la, cha' ná jlo ti' ma ni sca cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti chalyuu bi' ca su ndi'i ma. Ná ntsu'u cha' ji'i cu'mä lo'o Cristo tsiya' ti nu ngua tsubi'.

¹³ Pana juani xa' ña'a cha' ndyaca ji'i ma, tya lo'o ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo. Nu ngua sa'ni la, ná nslo ma ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; tyijyu' tsa ntucua ycui' Ndyosi ca su ndi'i ma, ngua ti' ma. Pana juani cacua tsa ntucua ycui' Ndyosi ji'i ma; cua nguije Ni ji'i ma, xqui'ya cha' ngujuii nu Cristo bi' lo crusi. ¹⁴ Cristo laca nu ngua'ni cha' ngua ti cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ngua'ni Cristo cha' nguaala' cha' ji'i ngu' judío tya'a na' lo'o ngu' xa' tsu' tya'a ma; bi' cha' juani cua ndyaca na sca ti ñati'. Sa'ni la cua ntsu'u sca cha' nu ndaca'a ji'na; ndatsaa tsa cha' bi' ji'na cha' ná cua'ni tya'a ngu' judío tya'a na' lo'o xa' ñati' tsiya' ti, cha' ná nchca tyaala' cha' ji'i ya lo'o ngu' xa' tsu'. ¹⁵ La cui' cha' cusu' nu jlya tsa ti' nu ngu' judío tya'a na' ji'i, bi' laca nu nñilo'o ji'i ya cha' ná ca ti cha', cha' ntsu'u tsa su ndatsaa cha' bi' ji'i ya. Pana cua ngua'ni tye Jesús ji'i cha' cusu' bi', nu lo'o ngujuii yu lo crusi; bi' cha' tyucuaa lo ñati' na, cua ndyaca na chaca tya ñati' juani, xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' caja ñi'ya caca tyl'i ti na lo'o Ni, jua'a lo'o tya'a ñati' na. ¹⁶ Lo'o jua'a ngua cha' ngua'ni tye Cristo ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya lo'o cu'mä ngu' xa' tsu', nu lo'o ngujuii yu lo crusi; juani ngua ti cha' ji'i tyucuaa lo ñati' na lo'o ycui' Ndyosi xqui'ya Cristo, cha' ngua'ni Cristo cha' ndyaca na sca ti ñati'. ¹⁷ Cua ñaa Cristo ni, nda yu sca cuii

nu tso'o tsa lo'o ngu' ty'a na, cha' ti ti ty'i na lo'o y cui' Ndyosi, jua'q a lo'o ty'a ñat i na; cua nchcui' Cristo lo'o cu'm a ngu' nu ndi'i tyijyu', lo'o jua'a cua nchcui' yu lo'o ngu' judío ty'a na' nu ndi'i cacua ti. ¹⁸ Lo'o juani ná ndu'ni cha' masi ngu' judío laca ya, masi xa' ñat i laca m a, sca ti lo ñat i laca na lo'o lcaa ty'a na xqui'ya Cristo, sca ti Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' tyuloo na ji'i Ni; ¹⁹ bi' cha' juani nga'aa tyijyu' y cui' Ndyosi ji'i cu'm a. Cuentya ji'i y cui' Ndyosi ni, ná laca m a ñi'y a si laca m a ngu' xta nu ndi'i sca chalyuu tyijyu' nu si'i quich i tyi m a; lcaa chacuayá' nu ntsu'u ji'i y cui' Ni cua nda y cui' Ndyosi ji'i m a juani, cha' laca m a ñat i ji'i Ni. Stu'ba ntsu'u cha' ji'i m a lo'o lcaa ñat i nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi xa' quich i, bi' cha' laca m a ñi'y a nti' si stu'ba ti ndi'i m a lo'o y cui' Ndyosi. ²⁰⁻²¹ Lcaa cu'm a nu ngusñi m a cha' ji'i Cristo, cua laca m a ty'a na; sca ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'i cuentya ji'n a. Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ndyanu tso'o cha' ji'i m a lo'o y cui' Ndyosi; xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ngujui cña nu cua'ni scaa m a, cha' caca m a cña ji'i Ni, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i m a lo'o Ni. Ñi'y a nti' sca ni'i nu tso'o tsa ndya', jua'q a nti' m a. Tachaa tsa ntsu'u quiya' ni'i bi', cha' ntsu'u sca quee tlyu nu cui'ya ji'i, nu ta juersa ji'i ni'i bi'; ch u' bi' lijy a ndya' ña'q a tsaca ni'i li'. Nu ngu' nu ngua tsa'q a ji'i Jesús ty a clyo, lo'o jua'q a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ñat i nu ngua sa'ni la, ngu' bi' laca nu ngusta s u cha', cha' ngusñi m a cha' ji'i y cui' Ndyosi; pana sca ti Cristo laca nu ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i m a. ²² Cua ngua stu'ba cha' ji'i m a lo'o Cristo; bi' cha' juani lo'o cu'm a, lo'o lcaa xa' ñat i nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi, stu'ba ti taca ca stu'ba cha' ji'i m a lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o li' taca tyl'i y cui' Ndyosi lo'o m a, xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni nu cua nda Ni ji'i m a.

3

Tyijyu' ndya'q Pablo, cha' nchcui' yu cha'ji'i Cristo lo'o ngu' xa' tsu'

¹ Xqui'ya cha' nu cua nchcui' ca na', bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o Cristo cuentya ji'i cu'm a. La cui' Pablo laca na'; ntsu'u na' ne' chcu a juani xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ñat i, cha' nguxtyucua na' ji'i cu'm a nu si'i ngu' judío laca m a. ² Cua ngua cuayá' ti' m a cha' y cui' Ndyosi laca nu nda cña bi' 'na, cha' xtyucua na' ji'i ma, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q a Ni ji'n a. ³ Cua ndacha' Ni jna' ñi'y a nu nti' Ni cua'ni Ni nde chalyuu. Masi ná ndacha' Ni ji'i ñat i sa'ni la ñi'y a cua'ni Ni nde chalyuu, hasta juani ndacha' Ni cha' bi' jna', la cui' ti cha' nu cua nscua ty a sa'ni nu caca tyempo juani; cua laca nscua na' xi' cha' bi' lo quityi re nu cua c a q a ti slo cu'm a. ⁴ Lo'o chcui' m a lo quityi re, li' caca cuayá' ti' m a cha' nu nda na' lo'o m a cuentya ji'i cña nu nti' Cristo cua'ni nde chalyuu; ⁵ ni sca ñat i ná ngujui ñi'y a caca cuayá' ti' ngu' cha' bi' tyempo nu cua nteje tacui. Pana juani xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni cua ngulu'u Ni cha' bi' ji'i ngu' nu laca cña ji'i y cui' Ndyosi, nu ngu' nu ngua tsa'q a ji'i Jesús ty a clyo bi'. La cui' jua'q a ngulu'u Ni cha' bi' ji'i ngu' nu ty a nda la cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñat i juani. ⁶ Bilya cuna ñat i chalyuu cha' nu ndacha' Ni 'na. Pana ndi'y a ndyu'u cha' bi': Ngu' nu si'i ngu' judío laca ngu' ni, caca ngu' bi' la cui' ñi'y a laca ngu' judío nu ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi, nu lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' ji'i Cristo; si xñi ngu' bi' cha' ji'i Jesucristo, lo'o ngu' bi' caca tso'o cre-siya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi li'. Caca stu'ba cha' ji'i tyucuaa lo ngu' li', cha' tsa tlyu ti ty a' ngusñi ngu' cha' ji'i Cristo caca ngu'. Lo'o ji'i ngu' nu si'i ngu' judío laca ngu' bi', tyacua lcaa cha' nu cua nacui Ni cha' tyacua ji'i ngu' xqui'ya Jesucristo.

⁷ Cua nda y cui' Ndyosi cña bi' jna' cha' tsa'q a chcui' na' lo'o ñat i, masi tyijyu' ntsu'u ngu', xqui'ya cha' tso'o ti nti' y cui' Ndyosi ña'q a Ni 'na. Tlyu tsa cña ngua'ni Ni lo'o na' cha' caca

na' cña bi'. ⁸ Ná tso'o la na' tsiya' ti que cua ña'a ca ñatí nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi, tso'o la ngu' bi' que na'; pana nda Ni chacuayá' cha' tsa'a slo ñatí nu ndi'i xa' tsu'. Tso'o tsa cña nda Ni 'na, cha' cacha' na' cha' tso'o bi' ji'i ngu', masi tya lyiji tsa cha' tye ca cuayá' ti' y cui' na'lcaa cha'tso'o nu ndu'ni Cristo lo'o ñati. ⁹ Cua nchcui' Ni lo'o na' lacua. Y cui' Ndyosi nu ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u chalyuu, nti' Ni cha' culu'u na' cha' bi' ji'i lcaa ñati, cha' li' caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya laca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu'. Nu ngua tya sa'ni la, bilya cuna ñati cha' nu ngua ti' y cui' Ndyosi cua'ni Ni xqui'ya Cristo; ¹⁰ pana juani caca cuayá' ti' lcaa cui'i nu laca loo nde cua, nu lo'o ña'a cui'i bi' ji'i ñati chalyuu nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'i Cristo. Lo'o jua'a cui'i nu ngua ti' tyijiloo ji'i y cui' Ndyosi sa'ni la ni, caca cuayá' ti' cui'i bi' cha' nchca la ji'i y cui' Ndyosi que cua ña'a ca na nu ngüiñá y cui' Ni. ¹¹ Ngua'ni Ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'i Jesucristo nu Xu'na na ñaa chalyuu, ñi'ya nu ngua ti' Ni cua'ni Ni tya lo'o bilya tya' chalyuu. ¹² Lo'o juani cua ntsu'u chacuayá' ji'na cha' tlyu' u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi xqui'ya la cui' Jesucristo bi'; tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o y cui' Ndyosi xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Jesucristo Sñi' y cui' Ni. Lo'o jua'a nga'aa ntsu'u cha' cutsii na lo'o chcui' na lo'o y cui' Ndyosi. ¹³ Bi' cha' juani chcui' na' lo'o mä cha' ná ca taja ti' mä, cha' ná tya'ächu' mä ji'i y cui' Ndyosi, masi nchcube' na' xi ca su ndi'i na' re cuentya ji'i cu'mä; sca cha' tso'o cuentya ji'i cu'mä laca cha' bi'.

Ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a yu ji'i ñati

¹⁴ Ndyu sti' na' lo'o nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na lacua. ¹⁵ Lcaa na lo'o tya'a na ndyu'u tsa na ji'i y cui' Ndyosi ni, cha' ngüiñá Ni lcaa lo ñati, masi nde cua, masi nde loyuu chalyuu. Lo'o jua'a nda Ni xtañi lcaa na. ¹⁶ Juani chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na cuentya

ji'i cu'mä; quiña'a tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i Ni, bi' cha' taca xtyucua Ni ji'i mä. Ndijña na' ji'i Ni cha' ta Ni juersa nu tyanu ne' cresiya ji'i mä, cha' caca tlyu tyiquee mä nu lo'o ta Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyi'i bi' lo'o mä; ¹⁷ ndijña na' ji'i Ni cha' ca cuayá' ti' mä cha' ngua'ni Ni cha' cua ndyanu Xtyi'i y cui' Jesú s ne' cresiya ji'i mä, nu lo'o ngusñi tso'o mä cha' ji'i y cui' Ndyosi; ndijña na' ji'i Ni cha' tsa cu' ti tylu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä, xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi suu cha' bi' ne' cresiya ji'i mä; ¹⁸ ndijña na' ji'i Ni cha' taca ca cuayá' ti' mä ñi'ya nu ndu'ni y cui' Cristo lo'o na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati ni, jyacua Ni ji'i cua ña'a ca ñati, ta Ni cha' bi' lo'o ngu', masi ñati tlyu laca ngu', masi laca ngu' ñati jua'a ti. ¹⁹ Bi' cha' nti' tsa na' cha' ca cuayá' tso'o ti' mä cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'i ñati, masi sca cha' tlyu tsa nu ná nchca ca cuayá' tso'o ti' na ji'i laca cha' bi'. Lo'o jua'a nti' na' cha' tyi'i y cui' Ndyosi lo'o lcaa mä, cha' ná tylu'u tyiquee mä ji'i xa' la cha' tsiya' ti.

²⁰ Tso'o lacua. Chcui' na cha' tlyu tsa laca y cui' Ndyosi. Nchca tsa ji'i Ni, hasta nde loo la ndu'ni Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu ndijña na ji'i Ni; ná nchca ca cuayá' ti' na ñi'ya ndu'ni Ni lcaa cha' bi'. La cui' y cui' Ndyosi ndu'ni cña laja na, hasta nde ne' cresiya ji'i na, cha' cua'ni Ni cña nu nti' Ni cua'ni Ni lo'o na. ²¹ Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi, lcaa na nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu na ji'i Ni; la cui' ti tlyu tsa laca Ni cuentya ji'i Jesucristo. Jua'a caca ji'i Ni tyucui tyempo nde chalyuu, la cui' ti ná ntsu'u tsä nu tye cha' ji'i Ni tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

4

Sca ti cha' ntsu'u ji'i ca ta'a na nu cua ngusñi na cha' ji'i Cristo

¹ Preso laca na' juani xqui'ya cha' nda na' cha' ji'i nu Xu'na na lo'o ñati. Pana nchcui' na' lo'o mä cha' tso'o

ti cua'ni mā lo'o xa' ñati; ñi'yā nu nchcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi nu ngua tsa'a mā tya lo'o ngusubi Ni ji'i ma tya clyo, la cui' jua'a cua'ni mā lo'o xa' ñati. ² Ná cua'ni tyucuaa ti' mā lo'o tya'a ñati mā, tso'o ti chcui' mā lo'o lcaa ngu', talo tyiquee mā ji'i ngu'; jua'a xtyucua mā ji'i ngu' cha' ca cuayá' ti' xa' ñati cha' chañi cha' ntsu'u tyiquee mā ña'a mā ji'i tya'a ñati mā. ³ Cua'ni cña ti' mā lacua, lo'o jua'a xtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i mā, cha' sca ti cha' taca tya'u tyiquee mā lo'o ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i mā lo'o Cristo lcaa tsā. Lo'o jua'a cua'ni stu'ba cha' ji'i mā lo'o tya'a mā cha' taca tya'i tso'o ti mā lo'o ngu'. ⁴ Lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i Cristo, sca ti ñati laca na, sca ti Xtyi'i ycui' Ndyosi ndi'i lo'o na; ndu'ti' na cha' stu'ba ti tyacua cha' ji'nna chalyuu ca nde loo la, bi' cha' cua ngusubi Ni ji'nna. ⁵ Sca ti Xu'na na ntsu'u ji'i ca ta'a na, sca ti cha' jlya ti' na cuentya ji'i Cristo, sca ti cuayá' ntyucuatya na cuentya ji'i Cristo, ⁶ cha' sca ti ycui' Ndyosi ntsu'u; la cui' Sti lcaa na laca bi', lo'o jua'a la cui' bi' laca loo ji'i lcaa na. Ndu'ni Ni cña laja lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Ni, lo'o jua'a ndi'i Ni lo'o lcaa ñati ji'i Ni.

⁷ Pana cua nda Ni sca cña cha' cua'ni scaa na cuentya ji'i Ni; tsa ña'a juersa nu nda Cristo ji'i scaa na, jua'a taca cua'ni na cña bi'. ⁸ Ndi'yā nscua lo quityi cusu' bi':

Nu lo'o ngutu'u Ni ndyacuí Ni ndyaa
Ni nde cua, ndyalo'o Ni ji'i
quiña'a tsa ñati nu ngua preso
nde chalyuu.

Lo'o li' nda tsa Ni tyuu lo cha' tso'o ji'i
ñati chalyuu nu ngusñi cha' ji'i
Ni.

Jua'a nscua lo quityi bi'.

⁹ ¿Ni cha' laca nacui quityi cha' cua ndyaa Ni nde cua? Na cua ngua'yā ti'i Ni clyo, ñaa Ni loyuu chalyuu ca su ndi'i ñati cuxi tya'a na. ¹⁰ La cui' Jesú nu ngua'ya nde loyuu ni, bi' laca nu ndyacuí ndyaa ca su tlyu la, ca su ntucua ycui' Ni ca nde cua. Lo'o juani cua ntsu'u Xtyi'i ycui' Jesú tyucui

ñā'a loyuu chalyuu, lo'o jua'a ntsu'u Xtyi'i ycui' Jesú lcaa se'i nde cua. ¹¹ Xqui'ya cha' tyuu lo cha' tso'o nda Jesú lo'o ñati chalyuu, bi' cha' taca cua'ni ñati cña nu nda Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu': clyo cua ngua'alo Cristo cña ji'i la cui' ñati nu ngua tsa'a ji'i yu; lo'o jua'a cua nda Ni cña ji'i ngu' cha' caca chcui' ngu' na laca nu cua cua'ni ti ycui' Ndyosi chalyuu; lo'o xa' la ñati ji'i Ni ntsu'u cña ji'i cha' cacha' liñi ji'i ñati ñi'yā caca clyáa ngu' ji'i nu cuxi; lo'o jua'a ngua'alo Ni cña ji'i ñati nu caca loo ji'i tya'a, cha' caca ngu' bi' mstru, cha' culu'u ngu' bi' cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tya'a ngu'. ¹² Jua'a ndu'ni cho'o Ni ji'nna, ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Ni, cha' taca cua'ni na cña ji'i Ni, cha' tachaa la tyanu cha' ne' cresiya ji'nna nu tsa tlyu ti ngusñi na cha' ji'i Cristo. ¹³ Lo'o jua'a lcaa na lo'o tya'a na, sca ti cuayá' taca xñi na cha' ji'i Cristo, sca ti cuayá' taca tyuloo na ji'i Jesú nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Li' caca na ñati tyucui tyiquee, taca caca na ñi'yā nu nti' Cristo cha' caca na. ¹⁴ Li' nga'aa cua'ni na ñi'yā ndu'ni nu sube nu lu'ba ti ncha'a cña ji'i, cha' nu ndijya ngu'; ni ná ta na chacuayá' cojolaqui ngu' ji'nna xa' tyucui, nu lo'o chcui' ngu' lo'o na cua ña'a ca cha' nu bilya cuna na ji'i. Ntsu'u tsa cha' cuiñi nu nda ñati nu tajua' tsa nchcui' lo'o na, ñati nu nti' tsa cha' tsalo'o ji'nna nde tyucui cuxi. ¹⁵ Pana xa' ña'a cua'ni na. Chcui' na lo'o ngu' ji'i lcaa cha' liñi nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi; culu'u na ji'i ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i lcaa tya'a ñati na, cha' nga'a cha' xñi tso'o na lcaa cha' ji'i Cristo cha' caca stu'ba cha' ji'nna lo'o ycui' Ni. Nu Cristo bi' ni, la cui' bi' laca loo ji'i lcaa tya'a na nu tsa tlyu ti ngusñi na cha' ji'i Ni; ¹⁶ xqui'ya Cristo, bi' cha' ndyaca na sca ti ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ntsu'u cña cha' cua'ni sa scaa na lo'o tya'a na; nga'a cha' cua'a na ji'i tya'a na cha' ná xñi na tyucui cuxi, cha' jua'a stu'ba ti ntsu'u tyiquee na lo'o tya'a na. Si tso'o ti ndi'i na lo'o tya'a na, li' tsa tlyu ti xtyucua na ji'i

tya'a na, cha' tachaa la tyanu cha' ji'i Jesús ne' cresiya ji'i scaa na, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'q na ji'i tya'a na.

Chalyuu cucui nu ngujui ji'na xqui'ya Cristo

¹⁷ Chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na chcui' na' xi lo'o cu'maq juani: Nti' tsa na' culo na' cña ji'i cu'maq cha' nga'aa cua'ni mañi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná nslo ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; cua ña'q ca cha' cuxi nu nda'ya hique ngu', xcui' jua'q ndu'ni ngu' bi' chalyuu. Sca cha' tonto tsa ndu'ni ngu' bi', ¹⁸ talya tsiya' ti chalyuu nu ntsu'u ji'i ngu' bi'; bi' cha' ná nchca ca cuayá' ti' ngu' tsiya' ti. Ná ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o chalyuu cucui nu cua nda ycui' Ndyosi ji'ná cha' tyi'i tso'o ti na, xqui'ya cha' ná jlo ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' ná ntaja'q ngu' bi' xñi tyiquee ngu' sca cha' liñi. ¹⁹ Nga'aa nchca ca tyuju'u ti' ngu' bi', bi' cha' quiñ'a la cha' cuxi ndyu'ni ngu', ña'q cuayá' nda ngu' chacuayá' ji'i cua ña'q ca cha' cuxi cha' caca bi' loo ji'i ngu'. Ná tucui caca cua'a ji'i ngu' bi' lo'o ndu'ni ngu' cua ña'q ca cha' suba' lo'o tya'a ngu'. ²⁰ Pana nu cu'maq ni, si'i na ngua tsa'a mañi'ji'i Cristo cha' cua'ni mañi'cha' cuxi bi'. ²¹ Chañi cha' cua ndyuna mañi'cha' ji'i Cristo, cua ngua tsa'a tso'o mañi'cha' liñi ji'i Jesús nu ngulu'u ngu' ji'i mañi'; ²² bi' cha' cua'ni tye mañi'ji'i cha' cuxi nu ngua'ni mañi' tya sa'ni la. Quiñ'a tsa cha' ndatsaa cha' cuxi bi'ji'i mañi'nu ngua li', ndacui tsa ti' mañi'ji'i cha' cuxi bi', ña'q cuayá' nu chcuna' tsiya' ti chalyuu ji'i ma xqui'ya cha' cuxi bi'. ²³ Juani nga'aa cha' cua'ni cucui mañi'ji'i lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mañi', jua'q lcaa cha' nu ca'ya hique mañi'; ²⁴ nga'aa cha' xñi tso'o mañi'cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' xa' ña'q cua'ni mañi' su ndi'ji'i mañi' chalyuu, cha' taca cua'ni mañi'ya nu ntí' ycui' Ndyosi cha' cua'ni mañi'. Bi' cha' xcui' cha' tso'o cua'ni mañi' chalyuu, xcui' cha' lubii cua'ni mañi', si chañi cha' laca mañi'ji'i ycui' Ndyosi.

²⁵ Juani nga'aa chcui' mañi'cha' cuiñi lo'o tya'a ñatí mañi' lacua; xcui' cha' liñi chcui' scaa mañi' lo'o tya'a mañi', cha' sca ti ñatí laca na, sca ti cha' ntsu'u ji'ná lo'o tya'a na.

²⁶ Lo'o ntsu'u quiya' ñasi' mañi'xi, cui'ya mañi' cuentya cha' ná tyanu qui'ya ji'i mañi'li'; ná tso'o si caca ñasi' ti' mañi' tyucui tsa, tsa tyeje tacui ti cha' cua'ni mañi'ji'i. ²⁷ Ná ta mañi' tyempo tsiya' ti ji'i nu xñá'q cha' caca bi' loo ji'i mañi'.

²⁸ Cu'maq nu nguaana mañi' na nu ntsu'u ji'i ñatí tya tsubi'la, nga'aa cha' xtyanu mañi' cña bi'ji'i mañi', clyana mañi' cña tso'o la nu cua'ni ycui' mañi'; tso'o la si cua'ni mañi' cña lo'o ya' ycui' mañi', cha' jua'q caja xi ñi'ya nu xtyucua mañi'ji'i tya'a mañi' nu lyiji tsa ji'i.

²⁹ Ná chcui' mañi'cha' ti'lo'o tya'a ñatí mañi'; clyana mañi'cha' tso'o nu chcui' mañi' lo'o tya'a mañi'; clyana mañi' ñi'ya nu caca xtyucua mañi'ji'i ngu'cha' tyatí la ti' ngu'ji'i ycui' Ndyosi, cha' tyanu sca cha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' nu lo'o cuna ngu'cha' nu chcui' mañi'. ³⁰ Ná cua'ni mañi'cha' ca xñi'ji'i t'i' Xtyi'i ycui' Ndyosi; nu Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, ñi'ya laca si cua ngusta Ni cuayá' nu ji'i ycui' ca Ni hichu' na, cha' laca na ñatíji'i Ni, jua'q laca bi'. Tyanu bi' lo'o na ña'q cuayá' nu tye chalyuu ji'ná, ña'q cuayá' nu tyalaa tsa nu cua'ni lyaá Ni ji'ná.

³¹ Cua'ni tye mañi'ji'i lcaa cha' su chii'nti' mañi' ña'q mañi'ji'i tya'a ñatí mañi' lacua; jua'q cha'liye' ti' mañi', jua'q cha' ñasi' ti' mañi', cua'ni tye mañi'ji'i lcaa cha' bi'. Nga'aa xi'ya cuiji' mañi'cha' suba'ji'i tya'a mañi', nga'aa chcui' mañi' cuentyu ji'i tya'a mañi', nga'aa ntsu'u cha' chcui' cuxi mañi'ji'i tya'a mañi' tsiya' ti. ³² Xa' ña'q cua'ni mañi' juani. Xcui' tso'o ti cua'ni mañi' lo'o tya'a ñatí mañi', tyu'u tsa cha' clyu ti'ji'i mañi' lo'o tya'a mañi'; cua'ni clyu ti' mañi'ji'i qui'ya nu ntsu'uji'i ngu', cha' jua'q cua ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'ná xqui'ya Cristo.

ndi'i na chalyuu, si laca na sñi' y cui' Ndyosi

¹ Ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ma, xqui'ya cha' laca ma sñi' y cui' Ni; bi' cha' cua'ni ma cha' caca ma ñilya nu laca y cui' Ndyosi tsiya' ti. ² Tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ñati, cha' la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'na. Nu lo'o ñaa Jesús chalyuu ni, cua ntaja'a Jesús nda yu tyucui ña'a y cui' ca yu cha' caca sca msta ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'na. Tso'o tsa ngua ti' y cui' Ndyosi li'.

³ Nu juani cha' laca ma ñati ji'i y cui' Ndyosi, ná tso'o si xcui' cha' ji'i nu cuna'a ntsu'u tyiquee ma; ná cua'ni ma cha' suba' lo'o ñati, ni ná chcui' ma tsiya' ti ji'i lcaa cha' bi' lo'o tya'a ñati ma; ná tyacui ti' ma ji'i cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ñati. ⁴ Nga'aa ntsu'u cha' tyu'u cha' suba' tu'ba ma. La cui' ti ná chcui' ma cha' tonto, ná chcui' ma sca cha' nguna' ti lo'o tya'a ñati ma. Tso'o la si tya ma xlya'be ji'i y cui' Ndyosi.

⁵ Sca cha' chañi tsa laca re: Ñati nu jua'a xcui' cha' cuxi ndu'ni ni, ná caja chacuayá' tyaa ngu' bi' ca su ntucua y cui' Ndyosi lo'o Cristo ca tiya' la, nu lo'o caca Ni loo; ñati nu xcui' cha' ji'i nu cuna'a ntsu'u tyiquee ngu', ñati nu ndu'ni suba', ñati nu ndacui ti', ná caja chacuayá' tyaa ngu' bi' ca su ntucua Ni. Nu ndacui ti' na ji'i sca cha' ni, laca cha' ntsu'u tsa tyiquee na ji'i cha' bi', ñi'yä lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i sca jo'ó. ⁶ Ná ta ma chacuayá' cha' ñilo'o ngu' ji'i ma lo'o sca cha' tonto ti. Xqui'ya cha' cuxi bi' ñasi' tsa y cui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu nu ná ndaquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni; xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' lo'o tye chalyuu. ⁷ Bi' cha' nchcui' na'lo'o ma, cha' ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o ñati nu ndu'ni jua'a.

⁸ Nu ngua sa'ni la, talya tsiya' ti chalyuu ji'i ma; pana juani cua ngua xee chalyuu ji'i ma, tya lo'o ngusñi ma cha' ji'i y cui' nu Xu'na na. Ñi'yä ndu'ni ñati nu cua ntsu'u lo xee ji'i Cristo, jua'a nga'a cha' cua'ni ma su ndi'i ma chalyuu juani. ⁹ Na cua

ntsu'u nu xee lubii ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, bi' laca nu ndu'ni lo'o ma cha' cua'ni ma cha' tso'o; ndu'ni bi' cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' ñati, cha' xcui' cha' liñi chcui' ma. ¹⁰ Clyana ma cua ña'a ca cha' tso'o nu nti' y cui' nu Xu'na na cha' cua'ni ma, lo'o li' cua'ni cha'a ma cha' tso'o bi'. ¹¹ Ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o ñati nu xcui' cha' cuijya ti, nu xcui' cha' tonto ti ndu'ni ngu', xqui'ya cha' talya chalyuu nu ntsu'u ji'i ngu'; ta ma sca cuji lo'o ngu' bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi ti ndyu'ni ngu'. ¹² Pana ntsu'u cha' cuxi nu ndu'ni ngu' cuaana ti, nu tyuju'u tsa ti' na si chcui' na ji'i cha' bi'. ¹³ Nu lo'o quijeloo cha' ji'i tya'a quichi tyi ngu' ñi'yä ngua cha' cuxi bi', li' ca cuayá' liñi ti' lcaa ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu ngua'ni ngu'. Liñi tsa sca cha' nu cua ndu'u lubii. ¹⁴ Bi' cha' ndi'yä nchcui' quityi cusu':

Quee ti' cu'ma, cha' ñi'yä laca si na laja' ma, si na ngujui ma, jua'a laca ma xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ma.

Nga'aa tyu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi, cha' li' taca ta Cristo xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i ma.

Jua'a nscua lo quityi.

¹⁵ Tso'o lacua, culacua tso'o ti' ma ñi'yä nu cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu; ná cua'ni ma ñi'yä nu ndu'ni ñati nu ná nduna tsiya' ti, cua'ni ma ñi'yä nu ndu'ni ñati nu ncliyacua tso'o ti'. ¹⁶ Clyana ma cha' tso'o nu cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu, cha' ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi nu ndyu'ni xa' ñati tyempo juani; ¹⁷ ná caca ma tonto lacua, cua'ni cha'a ma lcaa ña'a cha' nu nti' y cui' nu Xu'na na cha' cua'ni ma chalyuu. ¹⁸ Ná ca cu'bi ma; ndu'ni ñu'u tsa nu xña'a ji'i ñati cha' chcuna' chalyuu ji'i ngu', xqui'ya cha' cu'bi ngu'. Xa' ña'a cua'ni ma, cha' xtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ma lo'o cua ña'a ca cña nu cua'ni ma chalyuu. ¹⁹ Cula tu'ba ma lcaa lo jii ji'i y cui' Ndyosi nu lo'o tyu'u ti' i ma lo'o tya'a ma cha' cua'ni tlyu ma ji'i Ni, masi jii salmo nu nscua lo quityi tya

sa'ni, masi cua ña'a ca jii nu nchcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ca'ya hique ma; tyucui tyiquee ma cua'ni tlyu ma ji'i y cui' Ndyosi lo'o jii bi'. ²⁰ Lo'o jua'a cua ña'a ca hora tso'o tya ma xlya'be ji'i y cui' Ndyosi Sti na chacuayá' ji'i Je-sucristo nu Xu'na na; tya ma xlya'be ji'i Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu ndyaca ji'i ma, masi tso'o cha' bi', masi ná tso'o cha' bi'.

*Nu lo'o tyucuaa ngu' lo'o clyo'o
ngu' ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi*

²¹ Taquiya' tso'o ma ji'i clyo'o ma xqui'ya y cui' Ndyosi.

²² Cu'ma ngu' cuna'a ni, taquiya' ma cha' nu nchcui' clyo'o ma ñi'ya lo'o ndaquiya' na cha' nu nchcui' y cui' nu Xu'na na. ²³ Loo laca sca nu qui'yu ji'i clyo'o yu. La cui' jua'a Cristo laca loo ji'i lcaa ñati nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ni; Cristo laca nu ndaca'a ji'i lcaa ñati ji'i yu, cha' ná cua'ni ñu'u nu cuxi ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. ²⁴ Cu'ma ngu' cuna'a tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, nga'a cha' cua'ni chi ma loo clyo'o ma; tucuá ma lcaa cña nu culo clyo'o ma ji'i ma, ñi'ya nu ndyaca lo'o lcaa ngu' tya'a ma nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ma ji'i Cristo, ntucuá ma cña ji'i Cristo.

²⁵ Nu cu'ma ngu' qui'yu ni, tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i clyo'o ma, cha' la cui' jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee Cristo ña'a yu ji'i ñati ji'i yu nde chalyuu; bi' cha' ntaja'a yu ngua'a yu lo crusi xqui'ya ñati nu xñi cha' ji'i yu ca tiya' la. ²⁶ Ngujuui yu cha' caja ñi'ya cua'ni lubii yu ji'i ñati nu xñi cha' ji'i yu; ngua ti' Jesús cha' cuna ngu' lcaa cha' ji'i y cui' yu, cha' taca cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' ta Ni chalyuu cucui ji'i ngu'. Jua'a ngua'ni Ni cha' sca ti quiya' laca ngu' bi' ñati ji'i Ni. Lo'o li' taca tyucu- atya ngu' ji'i ngu' bi' cuentya ji'i Jesús. ²⁷ Ngu' ti' Cristo cha' tyi'i ñati ji'i yu ca slo y cui' Ndyosi lo'o tye chalyuu; tlyu tsa cha' tso'o caca nu lo'o tyi'i na ñati ji'i Ni ca slo Ni tsa tlyu ti, nu lo'o lubii tyiquee na, nu lo'o nga'aa ntsu'u qui'ya ji'nna, nu ná lo'o yabe'

ji'nna, nu ná lo'o chaca cha' cuxi, cha' ná talo y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ni sca cha' cuxi. ²⁸ Cu'ma ngu' qui'yu nu ntsu'u clyo'o ma ni, nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma ji'i clyo'o ma, ñi'ya ndu'ni tyaca'a ma ji'i y cui' ca ma. Si tyaca'a clyo'o na ji'nna, laca cha' ndu'ni na sca cha' tso'o ji'i y cui' ca na, ²⁹ cha' ni sca na, ni sca quiya' ná nchca cuxi tyiquee na ña'a na ji'i y cui' ca na. Na ndacu tso'o na, na ña'asii tso'o na ji'i y cui' ca na; la cui' jua'a ndu'ni tyaca'a Cristo ji'i ñati ji'i, ³⁰ cha' sca ti taju laca ca ta'a na cuentya ji'i Cristo, cha' ntsu'u cña nu ndu'ni scaa na cuentya ji'i Ni. ³¹ Ndi'ya laca cha' nu nscua lo quityi cusu': "Xtyanu sca nu qui'yu ji'i sti yu ji'i xtya'a yu su ndi'i ngu', cha' tsaa tyi'i yu lo'o clyo'o yu; lo'o li' nu tyucuaa ngu' bi' caca ngu' sca ti ñati tsiya' ti cuentya ji'i y cui' Ndyosi", nacui quityi bi'. ³² Tlyu tsa cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nti' na' cha' cuentya ji'i Cristo nchcui' quityi bi', lo'o jua'a cuentya ji'i ca ta'a na nu ndu'ni tlyu na ji'i Ni tsa tlyu ti, bi' laca cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi lo quityi bi'. ³³ Pana la cui' jua'a nchcui' quityi bi' cuentya ji'i lcaa cu'ma, cha' cua'ni tyaca'a cu'ma ngu' qui'yu ma ji'i clyo'o ma ñi'ya nu ndu'ni tyaca'a ma ji'i y cui' ca ma. La cui' jua'a nga'a cha' cua'ni chi ngu' cuna'a ma loo clyo'o ma.

6

¹ Cu'ma ngu' cuañi' ni, tucuá ma cña nu culo ngu' cusu' ji'i ma, cha' cua nti' tsa y cui' Ndyosi nu Xu'na na cha' cua'ni ma jua'a. ² Sca cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati tya clyo, ndi'ya nscua cha' bi': "Cua'ni chi ma loo sti ma, loo xtya'a ma". Lo'o li' nda y cui' Ndyosi chaca cha' lo'o na si cua'ni na jua'a: ³ "Cha' jua'a caca tso'o tyiquee ma; lo'o li' quiña'a yija talo ma tyi'i ma chalyuu", nacui y cui' Ndyosi.

⁴ Cu'ma nu laca ma sti nu sube ni, ná su'ba ñasi' ma ji'i sñi' ma. Laja lo'o ndyu'ni cu'ú ma ji'i sñi' ma, tya'ni ngu' xi si chañi cha' cuxi ndyu'ni ngu'; culu'u tso'o ma ji'i ngu' cha' taca

taquiya' ngu' cha' ji'i y cui' nu Xu'na na.

⁵ Cu'ma ngu' msu nu ngüi'ya ñati ji'i ma cha' cua'ni ma cña ji'i ngu' laja ti, cua'ni ma lcaa cña nu culo xu'na ma ji'i ma nde loyuu chalyuu. Cube xi ti' ma ñi'yä nu cua'ni ma cña ji'i ngu', cha' tyucui tyiquee ma cua'ni ma cña bi'; cua'ni ma cña bi' ñi'yä laca si cña ji'i Cristo laca cña nu ndyu'ni ma.

⁶ Cua'ni ma cña ji'i ngu' lacua; si'i na cua'ni ti ma jua'a cha' tyanu tso'o ma lo'o ngu', nu lo'o ndu ti ngu' ndyi'ya ngu' cuentya ji'i ma si ndyu'ni ma cña. Tso'o la si tyi'u ti' ma cha' la cui' msu ji'i Cristo laca ma, bi' cha' tyucui tyiquee ma cua'ni ma lcaa ña'a cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na. ⁷ Tso'o ti cua'ni ma lcaa cña lacua, tyi'u ti' ma cha' cña ji'i y cui' nu Xu'na na laca nu ndyu'ni ma, si'i cña ji'i ñati chalyuu ti. ⁸ Ná ndu'ni cha' masi msu nu ngüi'ya ti ñati laca ma, masi msu nu ndi'i tso'o ti laca ma; cua jlo ti' na cha' y cui' nu Xu'na na tya cha' tso'o ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cña tso'o cuentya ji'i Ni.

⁹ Nu cu'ma ngu' xu'na msu bi' ni, la cui' jua'a nga'a cha' cña'asii tso'o ma ji'i msu ji'i ma. Ná xcutsii ma ji'i ngu', ni ná cua'ni tyaala ma lo'o ngu' bi'; tyi'u ti' ma cha' sca ti nu Xu'na na laca loo ji'i cu'ma lo'o ji'i ngu' bi', lo'o jua'a sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'a ca ñati.

Ya' xña nu cua'nijo'o ji'i ngu' nu ngusñi cha' ji'i Cristo, cha' xuu tya'a ngu' lo'o nu xña'a

¹⁰ Juani ni, cua'ni ma cha' caca nguula ti' tyiquee ma, cha' stu'ba ti ndu'ni ma cña lo'o y cui' nu Xu'na na, lo'o jua'a nguula tsa juersa ntsu'u ji'i y cui' Ni. ¹¹ Lcaa tyempo tyi'u ti' ma lcaa cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ma, cha' taca cua'a ma ji'i y cui' ca ma, cha' ná cñilo'o nu xña'a ji'i ma. ¹² Si'i na nxuu tya'a na lo'o ñati chalyuu ti, siya' la juersa ntsu'u ji'i ngu' bi'; tya'a cusuu na laca lcaa cui'i cuxi nu ntsu'u nde cua. Nguula tsa nu bi', hasta ngua ti' bi' tyijiloo ji'i y cui' Ndyosi; pana ná ngua ji'i. La cui' laca

nu ngua ti' caca xu'na chalyuu, lo'o jua'a nclyo bi' cña ji'i ñati cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' cuxi nde chalyuu juani. ¹³ Pana cha' nu cua nchcui' y cui' Ndyosi lo'o na ni, ñi'yä laca ste' sendaru nu ndya'a cusuu, jua'a laca cha' bi'; xcui' chcuä laca ste' sendaru cha' cua'a ji'i y cui' ca ngu'. Taquiya' ma ji'i cha' bi', xñi tso'o ma ji'i cha' bi' juani; lo'o tyalaa tyempo cuxi bi', li' taca talo ma cha' xuu tya'a ma lo'o nu xña'a, cha' ngusñi ma cha' tso'o bi', masi tya'a cusuu na laca nu xña'a bi'. Si jua'a cua'ni ma, nu lo'o tye cha' cusuu bi', li' tya tyu ma ñi'yä nu ndu ti ma. ¹⁴ Bi' cha' cua'ni tajua' ma lacua; ñi'yä lo'o ndyaaca' ne' sendaru lo'o juata cha' xñi ca'a tso'o ste' ngu', jua'a cu'ma, xñi tso'o ma cha' nu nchcui' Ni bi'. Xcui' cha' liñi chcui' ma, cha' li' taca xuu tya'a ma lo'o nu cuxi. Sca sendaru ni, ndyacu' chcuä lo tyiquee yu lo'o nde chu' yu, cha' cua'a yu ji'i tyiquee yu. Lo'o jua'a cu'ma, ná taca sta ngu' qui'ya ji'i ma si xcui' cha' liñi ndu'ni ma. ¹⁵ Ndyu'u xap- atu quiya' sendaru. Lo'o jua'a cu'ma ni, quiñi ti' ma cha' tsaa chcui' ma cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati; chcui' ma cha' taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi' cha' taca cua'ni Ni cha' ti tyi'i tyiquee ngu'. ¹⁶ Lo'o jua'a ndacui sca chcuä cuaja' ya' sendaru; nu lo'o cu tya'a cusuu yu clya nu nga'a quii' lo ji'i yu, li' cua'a yu ji'i y cui' ca yu lo'o chcuä cuaja' bi'. Jua'a caca ji'i ma si chañi cha' ngusñi ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, taca cua'a ma ji'i y cui' ca ma lcaa hora cha' ná cua'ni lya' ti' nu cuxi ji'i ma. ¹⁷ Smalyu chcuä ntucua hique ngu' sendaru cha' cua'a ji'i hique ngu'. Lo'o jua'a cu'ma, cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma, bi' cha' ntsu'u nu ña'asii ji'i ma li'. Xñi ma lcaa cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o ma cha' caja ñi'yä nu chcui' ma lo'o sca ñati, ñi'yä laca si cua ngusñi ma sca maxtyi cusuu ji'i sendaru. ¹⁸ Chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi nu lo'o nxuu tya'a ma lo'o nu cuxi, cha' jña ma chacuayá' ji'i Ni; lcaa tyempo xtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ma cha' taca chcui' ma

lo'o Ni. Lo'o jua'q̃ chcui' m̃a lo'o Ni cuentya ji'i lcaa ñat̃i nu cua ngusñi cha' ji'i Ni. Bi' cha' lacua, tii ti ti' m̃a chcui' m̃a lo'o Ni, cha' ná ca taja ti' m̃a. ¹⁹ La cui' jua'q̃ tso'o si chcui' m̃a lo'o y cui' Ndyosi Sti na cuentya jna', cha' ty a ta la Ni cha' nu chcui' na' lo'o ñat̃i, cha' caca tlyu la tyiquee na' chcui' na' lo'o ñat̃i ña'q̃ cuayá' nu ca cuayá' ti' ngu' cha' taca cua'ni lyaá Cristo ji'i ngu' ya' nu cuxi; sca cha' nu bilya cuna ngu' laca bi!. ²⁰ Cua ngusubi Ni 'na cha' tsa'q̃ tyijyu', cha' ta na' cha' bi' lo'o ñat̃i; bi' cha' laca na' preso juani. Chcui' m̃a lo'o y cui' Ndyosi cuentya jna' lacua, cha' taca chcui' liñi na' cha' bi' lo'o ñat̃i, ñi'ya nu nga'q̃ cha' chcui' na'.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

²¹ Cua nda na' ji'i yu Tíquico cha' c̃aq̃a slo ma. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' stu'ba tsa ndu'ni ya cñia ji'i y cui' nu Xu'na na lo'o yu. Cacha' lyiji yu ji'i m̃a lcaa cha' ñi'ya nu ndyaca 'na ca nde, ñi'ya cñia nu ndyu'ni na!. ²² Bi' cha' cua nda na' ji'i yu lijyä yu slo cu'm̃a, cha' tso'o la tyanu tyiquee m̃a lo'o cuna m̃a ñi'ya nu ndyaca cha' ji'i cuare.

²³ Chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na, lo'o jua'q̃ lo'o Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'i cu'm̃a ty a'a ngusñi na cha' ji'i Cristo; cua'ni Ni cha' t̃i ti tyi'i tyiquee m̃a, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee m̃a ña'q̃ m̃a ji'i ty a'a na, cha' lcaa tyempo jlya ti' m̃a ji'i y cui' Ndyosi.

²⁴ Lo'o jua'q̃ nti' na' cha' ña'q̃ ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o lcaa cu'm̃a nu ntsu'u tyiquee m̃a ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cu'm̃a nu nga'aa nti' ty a'q̃achu' m̃a ji'i Cristo. Chañi cha' jua'q̃ caca cha' bi!.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa slo ñati_{ji'i} Jesucristo nde quichi Filipos

¹ Pablo lo'o Timoteo laca cuare. Tyucuua ya ndyu'ni ya cña ji'i Jesucristo, bi' cha' nscua ya quityi re cha' caa ca slo cu'ma, cha' tya'a ñati_{ji'i} ycui' Ndyosi laca na. Cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, bi' cha' laca na ñati_{ji'i} ycui' Ndyosi. La cui' jua'a lo'o quityi re chcui' ya xi lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo ji'i ña'a taju cu'ma, jua'a chcui' ya xi lo'o xa' la ngu' nu laca cña, nu ntsu'u cha' xtyucua ji'i ma. ² Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nchcui' Pablo lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ngu' Filipos bi'

³ Lcaa quiya' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i cu'ma, li' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'; ndya na' xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa ma li'. ⁴ Lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya ji'i ma, chaa ti ti' na' nchcui' na' lo'o Ni li'. ⁵ Tya lo'o ndyuna ma cha' tso'o ji'i Cristo tya clyo, ña'a ti tsa cu' ti nxtyucua ma'na cha' chcui' na' cha' bi' lo'o xa' la ñati; ⁶ bi' cha' cua jlo ti' na' juani cha' ña'a ti tya cua'ni ycui' Ndyosi cña ne' cresiya ji'i ma, ña'a cuayá' nu tyu'u scua cña bi', nu lo'o tyaa Jesucristo chaca quiya', cha' la cui' ycui' Ni laca nu nguxana ngua'ni cña ne' cresiya ji'i ma tya clyo. ⁷ Tso'o si culacua xi ti' na' jua'a cuentya ji'i cu'ma, xqui'ya cha' lcaa tsä ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma; stu'ba ti ndyaca cha' ji'i cu'ma lo'o na', tso'o tsa ndyu'ni Ni lo'o na cha' ndyu'ni na cña ji'i Jesucristo. Nguxtyucua ma jna' tsubi' lo'o nguta'a na' slo ngu' nu laca loo cha' nxacui na' cha' ji'i ngu' bi'; nacui na' ji'i ngu' cha' tso'o tsa laca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o

na, lo'o jua'a ndacha' liñi na' ji'i ngu' ñi'ya laca cha' liñi bi!. Lo'o juani ty a nxtyucua ma'na, masi ntsu'u na' ne' chcuä xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ñati. ⁸ Cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ñi'ya ntsu'u tyiquee ycui' Jesucristo ña'a Ni ji'i lcaa cu'ma, la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i cu'ma. ⁹ Ndi'ya laca cha' nu nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ma: ndijña na' chacuayá' ji'i Ni cha' ña'a ti tso'o la tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, cha' jua'a taca ca cuayá' la ti' ma lcaa cha', cha' jua'a taca culacua tso'o la ti' ma; ¹⁰ ndijña na' cha' lcaa tyempo taca ca'ya cha' hique ma ñi'ya nu tso'o la cha' cua'ni ma. Jua'a nga'aa tyaja'a ma cua'ni la ma cha' cuxi, nga'aa tyanu yabe' hichu' ma nu lo'o tyalaa tsä cha' cäa Cristo chaca quiya'. ¹¹ Quiña'a tsa cha' tso'o taca cua'ni ma lcaa su ndi'i ma chalyuu xqui'ya Jesucristo, cha' ndyu'ni Cristo cña ne' cresiya ji'i ma; bi' cha' taca cua'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi, taca cua'ni chí ma loo Ni.

Sca ti cha' nti' Pablo nde chalyuu, cha' caca yu cña ji'i Cristo

¹² Cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' tso'o ti' ma cha' cua lijyä ngañi la cha' tso'o ji'i Jesús laja ngu' quichi re, xqui'ya cha' cuxi nu ndyaca 'na re. ¹³ Nga'a na' ne' chcuä juani, bi' cha' jlo ti' lcaa ñati nu ndi'i ni'i tlyu ji'i gobierno re, cha' cua ngusu'ba ngu' 'na ne' chcuä xqui'ya cha' ndya'a na' lo cña ji'i Cristo; masi lcaa sendaru nu ndi'i ca nde, masi xa' la ñati, cua jlo ti' ngu'. ¹⁴ Lo'o jua'a cua ña'a ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tsa ndu cua tso'o la jlya ti' ngu' cha' ji'i nu Xu'na na juani, cua tlyu la xi tyiquee ngu' juani; nga'aa ntsii' ngu' chcui' ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o xa' ñati, xqui'ya cha' ná ntsii' na' lo'o ntsu'u na' ne' chcuä re.

¹⁵ Chañi cha' ntsu'u ñati nu nchcui' cha' ji'i Cristo lo'o tya'a xqui'ya cha' chii ti nti' ñati bi', na cua nti' tsa ñati bi' xuu tya'a lo'o ya; pana tya

ntsu'u la xi xa' la ngu' nu nchcui' cha' bi' xqui'ya cha' tso'o ti tyiquee ngu'. **16-17** Ntsu'u tsa tyiquee ngu' bi' ña'a ngu' ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'a jlo ti' ngu' cha' cua nda Ni cña 'na cha' xacui' na' cha' ji'i ñati nu xuu tya'a lo'o na xqui'ya cha' tso'o ji'i Cristo. Nu ñati nu chii nti' ni, si'i na tyucui tyiquee ñati bi' nchcui' ngu' cha' ji'i Cristo; laca cha' cua nti' ngu' tyijiloo ngu' ji'i tya'a ngu'. Lo'o jua'a cua nti' tsa ngu' cha' ta la ngu' cha' ti'i 'na laja lo'o ndi'i na' ne' chcua. **18** Ná ndube ti' na' ñi'ya ndyu'ni ngu' bi', masi tyucui tyiquee chcui' ngu' cha' ji'i Cristo lo'o ñati, masi cha' cuiñi ti ntsu'u tyiquee ngu' nu lo'o nchcui' ngu' cha' bi'; pana tso'o tsa nti' na' si ña'a ti tya cañi la cha' ji'i Cristo bi'.

Lo'o jua'a tya caca chaa la ti' na' tyempo nde loo la. **19** Ndu ti' na' cha' yala ti caca tso'o la cha' jna' re, cha' cua jlo ti' na' ñi'ya ndijña tsa ma ji'i y cui' Ndyosi cha' tyu'u na' ne' chcua re, cha' tyu'u na' nde liya'; jlo ti' na' cha' nxtyucua tsa la cui' Xtyi'i y cui' Jesucristo 'na. **20** Ndi'ya nti' na' cua'ni na': nti' tsa na' cha' ná caca tyuju'u ti' na' lo'o chcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ñati; masi tyempo nu lijya nde loo la, masi tyempo juani, tlyu caca tyiquee na' lo'o chcui' na' cha' ji'i Jesús. Jua'a nti' na' cua'ni na', cha' ña'a ti cua'ni nti' na' tlyu na' ji'i Cristo, masi tya lu'u ti na', masi cua ngujui na'. **21** Sca ti cha' nti' na' cua'ni na' nde chalyuu, cha' caca na' cña ji'i Cristo. Tso'o la masi cajaa na', nti' na', cha' li' taca ña'a na' ji'i y cui' Ni; **22** pana ná jlo ti' na' na laca nu tso'o la cha' cua'ni na', cha' ná tyiquee tya taca cua'ni na' tya quiña la xi cña ji'i nu Xu'na na, si tya tyi'i la na' xi chalyuu. **23** Tyucuaa lo cha' nti' na' cha' caca 'na lacua: Nti' tsa na' cha' xtyanu na' ji'i chalyuu re, cha' li' taca tyi'i na' lo'o Cristo, cha' bi' nu tso'o la nti' na'; **24** pana juani ni, ndulo la cha' ji'i cu'ma si tya tyi'i la na' xi chalyuu. **25** Nda ti' na' cha' jua'a caca 'na, cha' tya tyi'i la na' xi chalyuu. Li' taca xtyucua la na' ji'i lcaa cu'ma, cha' xñi tso'o la ma cha'

ji'i Cristo; jua'a caca chaa la ti' ma lo'o jlya tso'o ti' ma ji'i Ni. **26** Lo'o cana' cha' tyi'i na' slo ma chaca quiya', li' tso'o tsa caca tyiquee ma cuentya ji'i Jesucristo xqui'ya na'.

27 Bi' cha' juani, cui'ya ma cuentya ñi'ya nga'a cha' cua'ni ma chalyuu cuentya ji'i cha' ji'i Cristo nu cua ngusñi ma. Si jua'a ndu'ni ma, li' ná ndu'ni cha' masi cana' ca quichi tyi ma, masi ná caca cana'. Ná tyiquee' caja cha' 'na cha' sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' ndalo tsa tyiquee ma ji'i tya'a cusu ma ca bi'; ná tyiquee' stu'ba ti culacua ti' ma lo'o tya'a ma laja lo'o tyiquee' tsa nchcui' ma lo'o ngu' cha' xñi ngu' cha' tso'o bi' ji'i Cristo. **28** Lo'o ndu'ni ma jua'a, li' nga'aa ntsu'u cha' cutsii ma ji'i ngu' tya'a cusu ma, cha' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nscua cha' cuityi y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñati cuxi. Pana cu'ma ni, cua ngulaá ma ji'i nu cuxi bi'; y cui' Ndyosi ndu'ni cha' taca tyijiloo ma ji'i ñati cuxi bi'. **29** Tso'o tsa laca cha' nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha' ngusñi ma cha' ji'i Cristo; pana cua nscua cha' caja xi cha' ti'i ji'i ma, nu lo'o cua ngusñi ma cha' ji'i Cristo bi'. **30** Stu'ba ti ndyaca cha' ji'i cu'ma lo'o na', ti'i tsa cña nu cua ngujui ji'na. Pana cua na'a ma ñi'ya ngua'ni na' cña tya tsubi' la, cha' lye tsa nxuu tya'a na' lo'o nu cuxi; lo'o ña'a ti taca ca cuayá' ti' ma cha' lye tsa ndyu'ni na' cña juani.

2

*Ngua Jesús sca ngu' ti'i lo'o yaa
yu chalyuu, cha' tiya' la li' tlyu tsa
chacuayá' nda y cui' Ndyosi ji'i yu*

1 Ná tyiquee' cua nguula la ti' tyiquee ma juani, xqui'ya cha' cua ngusñi ma cha' ji'i Cristo; cua tso'o la nti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma. La cui' ti cha' xqui'ya nu Xtyi'i y cui' Ndyosi stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i ma lo'o tya'a ma, jua'a lo'o y cui' Ni, ña'a cuayá' nu nchca tya'na ti' ma ña'a ma ji'i tya'a ma, ña'a cuayá' nu tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma

ji'í tya'a mä. ² Bi' cha' lacua, si chañi cha' jua'a nti' mä, li' cua'ni mä cha' caca tso'o tyiquee na'; jua'a caca nu lo'o ña'a na' cha' stu'ba tsa ntsu'u cha' ji'í mä lo'o tya'a mä, cha' sca ti cha' ntsu'u tyiquee mä, cha' sca ti cha' ncliyacua ti' mä, cha' sca ti cuayá' tso'o ti nti' mä ña'a mä ji'í tya'a mä.

³ Cua'ni mä cha' ná quiña'a cha' tyu'u tyiquee mä lo'o cua'ni mä sca cña; si'i xcui' cha' ji'í y cui' ca mä culacua ti' mä, ni si'i na cua'ni tyucuaa ti' mä lo'o tya'a mä. Tso'o la si culacua ti' mä cha' tso'o la laca nu xa' la ngu' tya'a mä, pana ná tso'o y cui' ca mä; ⁴ cube la ti' mä ñi'yä caca cha' ca tso'o cha' ji'í xa' la ngu' tya'a mä, si'i xcui' cha' ji'í y cui' ca mä nu nga'a cha' cube ti' mä.

⁵ Tso'o si culacua ti' mä ñi'yä ncliyacua ti' y cui' Jesucristo. Ndi'yä ngua cha' ji'í yu: ⁶ Tyucui tyempo y cui' Ndyosi tsiya' ti laca Jesucristo, ná ntsu'u tyempo nu ná laca yu y cui' Ndyosi; pana lo'o yaa yu lo yuu chalyuu, ná ngulacua ti' Jesús cha' calo'o yu lcaa chacuayá' ji'í y cui' Ndyosi, masi ntsu'u tsa chacuayá' ji'í yu slo Ni nquicha', cha' stu'ba ti ntsu'u cha' ji'í yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu. ⁷ Pana nguxtyanu yu chacuayá' nu ntsu'u ji'í yu ca slo y cui' Ndyosi Sti yu, cha' tso'o la ngua ti' yu lo'o ngua'ni yu jua'a. Lo'o li' ntaja'a yu ngua yu ñati, cha' caja ñi'yä xtyucua yu ji'na; ñi'yä nclya lcaa ñati, jua'a ngula yu nde chalyuu, ñati tsiya' ti ngua yu.

⁸ Ngua yu sca ñati ti'i, lo'o jua'a tso'o tsa ndaquiya' yu cña nu cua nda y cui' Ndyosi Sti yu ji'í yu; ngujuii yu, hasta ngujuii yu lo crusi, masi jua'a ndujuii ngu' ji'í ngu' nu xña'a tsa nu ngua li'.

⁹ Bi' cha' juani cua ndyaa lo'o Ni ji'í yu cha' stu'ba ti tyi'í yu ca su tlyu la ca su ntucua y cui' Ni; juani tlyu tsa chacuayá' cua nda Ni ji'í Jesús. Tyucui ña'a chalyuu nga'aa ntsu'u la xa' chacuayá' nu tlyu la, ¹⁰ cha' jua'a tyu sti' lcaa na lu'ú nde loo Jesús, masi ñati, masi cui'í. Ná ntsu'u su tye cha' cua'ni chi'ngu' loo yu xqui'yä chacuayá' nu cua nda Ni ji'í yu, masi

nu ndi'í ca nde cuä, masi nu ndi'í nde lo yuu chalyuu, masi ngu' nu cua nguatsi', lo'o jyo'o bi' cua'ni chi'ngu' loo yu. ¹¹ Cuij tsa chcui' lcaa ñati cha' Jesucristo laca Xu'na lcaa ca chalyuu, jua'a tso'o tsa cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi Sti na.

Ni'yä nu ntyiji'i xee cüi nde talya, jua'a cua'ni na lo'o ndi'í na chalyuu

¹² Cu'mä ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa mä 'na, cua ndaquiya' tsa mä ji'í cha' nu nchcui' na'lcaa tsä lo'o nguti'í na' lo'o mä; ña'a ti tya ndulo tsa cha' ji'í mä cha' taquiya' la mä ji'í cha' nu nchcui' na', masi tyijyu' tsa nga'a na' ca su ndi'í mä juani. Ña'a ti cua'ni cña ti' mä cha' caca lyiji lcaa cha' nu ngua ti' y cui' Ndyosi cua'ni Ni ne' cresiya ji'í mä lo'o ngua'ni lyaá Jesucristo ji'í mä. Xti ti cha' tyu'u tyiquee mä cuentya ji'í y cui' mä, pana cube la ti' mä ji'í y cui' Ndyosi. ¹³ Tyi'u ti' mä cha' lcaa tsä ndu'ni y cui' Ndyosi cña laja ne' cresiya ji'í mä, cha' taca cua'ni mä cña ji'í Ni; jua'a ndu'ni Ni cha' tyaja'a mä cua'ni mä lcaa ña'a nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mä.

¹⁴ Lcaa lo cña nu cua'ni mä ni, ná caca chii nti' mä ña'a mä ji'í ngu' lo'o ndyu'ni mä cña bi', ná xlyú mä cha' hichu'ngu', ¹⁵ cha' ná caca fiacui'ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'í mä li', lo'o jua'a ná caja su lyiji cua'ni mä sca cha' li'. Tso'o la si caca cuayá' ti' ngu' cha' chañi cha' laca mä sñi' y cui' Ndyosi tyucui tyiquee mä, masi xcui' ndi'í ti mä chalyuu laja ñati cuxi, laja ñati nu chii nti' ngu' ña'a ji'í tya'a ngu'. Xqui'ya cu'mä nga'a cha' cañi cha' ji'í Jesús lcaa su ndi'í ñati bi'; ñi'yä nu ntyiji'i xee cüi nde talya, jua'a caca mä xee nde chalyuu, ¹⁶ nu lo'o ta mä cha' lo'o ngu', si chcui' mä cha' tso'o ji'í Cristo nu taca ta chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í ngu'. Si jua'a cua'ni mä, tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' ji'í mä lo'o tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' Cristo ji'í lcaa ñati. Li' taca ca cuayá' ti' na' cha' tso'o ti ngutu'u scua cña bi' 'na, si'i na nguliji yu'u cña bi' jua'a ti. ¹⁷⁻¹⁸ Jlo ti' na' cha' si'i cha' xca ti

laca nu ngua'ni mā lo'o ngusñi mā cha' ji'i y cui' Ndyosi; quiña'a tsa na nguxtyanu mā, tyuū quiya' cua nda mā tyucui ñā'a mā cha' caca mā cña ji'i Cristo, xqui'ya cha' cua ngusñi mā cha' ji'i Ni. Lo'o juani lo'o na' ni, cujuui ngu' na, nti' na'; chcuna' chalyuu 'na jua'a ti cuentya ji'i cu'mā. Pana ná ntsii na'; masi jua'a caca 'na, chaa tsa ti' na' ndi'ji. Lo'o jua'a nti' na' cha' ca chaa ti' cu'mā, cha' stu'ba ti ca chaa ti' na' lo'o cu'mā.

Nchcui' Pablo cha' ji'i Timoteo lo'o ji'i Epaafroditu

¹⁹ Chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, ná tyiquee' ta na' ji'i yu Timoteo cha' tsaa yu ca su ndi'ji mā yala ti, cha' quiye xi cha' 'na ñi'yā nu ndi'ji ca mā; tso'o tsa caca tyiquee na' lo'o cuna na' cha' bi'. ²⁰ Sca ti yu bi' laca nu chañi cha' stu'ba ti nti' yu lo'o na', nu chañi cha' ntsu'u tyiquee yu ñā'a yu ji'i cu'mā; ²¹ ná ndi'ji xa' la ngu' tya'a na ca nde nu ndube ti' ñi'yā ndyaca cña ji'i Jesucristo ca su ndi'ji mā, xcui' na ntsu'u la tyiquee ngu' ji'i cña ji'i y cui' ca ngu'. ²² Lo'o cu'mā, cua jlo ti' mā cha' lubii tsa cña nu ndyu'ni yu Timoteo bi'. Stu'ba ti ndyu'ni yu cña lo'o na' ñi'yā nti' si cua laca yu sñi' na', stu'ba ti ndya'a ya nchcui' ya cha' tso'o ji'i Jesús lo'o xa' ñati. ²³ Lo'o tye caca cuayá' jna', li' ta na' ji'i yu cha' hora ti tsaa yu ca su ndi'ji mā, ²⁴ masi nda ti' na' cha' lo'o y cui' na' taca cña na' yala ti ca su ndi'ji mā chacuayá' ji'i y cui' nu Xu'na na.

²⁵ Lo'o jua'a ndu'ni tsa cha' cña chaca yu ca slo mā, nti' na'; Epaafroditu laca yu bi'. La cui' yu tya'a ndya'a ya cña laca yu, lo'o jua'a nguula tsa cña ngua'ni yu lo'o ya lo'o nguxacui' ya cha' ji'i ngu' cuxi. La cui' yu bi' laca nu nda mā yaa ca slo na' tya tsubi' la, cha' xtyucua yu 'na lo'o na laca nu lyiji xi'na cha' tyiji yu'u 'na chalyuu. ²⁶ Tiji' tsa ti' yu ji'i cu'mā, bi' cha' nti' yu cña na' yu ji'i mā chaca quiya'; ngulacua tsa ti' yu lo'o ngujui cha' ji'i yu cha' cua ndyuna mā cha' quicha tsa yu. ²⁷ Chañi tsa

cha' quicha tsa yu nu ngua li', cua cajaa ti yu ngua; pana y cui' Ndyosi ngua'ni tya'na ti' Ni ji'i yu. La cui' jua'a ngua tya'na ti' Ni ñā'a Ni 'na, cha' cua laca ngujui tsa cha' xñi'ji ti' 'na ca nde; lo'o li' lye la ngua xñi'ji ti' na' si cua ngujui yu, pana ndyaca tso'o yu li'. ²⁸ Bi' cha' tso'o tsa nti' na' juani si yala ti cña yu ca slo cu'mā, cha' lo'o cu'mā caca chaa tsa ti' ma, nu lo'o ñā'a mā ji'i yu chaca quiya'. Nga'aa culacua tsa ti' na' cuentya ji'i cu'mā li'. ²⁹ Caca chaa ti' mā lo'o yu lacua; tso'o tsa chcui' mā lo'o yu lo'o tyalaa yu ca slo mā, cha' laca yu tya'a ngusñi mā cha' ji'i nu Xu'na na. Lo'o jua'a cua'ni chī mā loo cua ñā'a ca ñati nu cua'ni ñi'yā nu ngua'ni yu bi'; ³⁰ ná ndyutsii yu, masi cua cajaa ti yu laja lo'o nguxtyucua yu ji'i ya lo'o cña ji'i Cristo re tya tsubi'. Masi ná ngua cña cu'mā ca nde, pana cua nda mā ji'i y cui' yu lijya yu cha' cua'ni yu la cui' cña nu ná ngua cua'ni cu'mā, nu nxtyucua tsa ji'i ya li'.

3

Ñi'yā nu chañi ca cha' ca ti qui'ya nu ntsu'u ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi

¹ Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, juani cua nti' tsa na' cha' ca chaa ti' mā xqui'ya y cui' nu Xu'na na. Ná ndu'ni cha' 'na, masi tya chaca quiya' chcui' na' la cui' tya'a cha' nu nguscua na' tya clyo; ná tyiquee' xtyucua na' xi ji'i mā, si chcui' na' chaca quiya'. ² Tii ti ti' mā, cui'ya tso'o mā cuentya ji'i nu ngu' cuxi bi', cha' ñi'yā ndu'ni xne' taja, jua'a ndyu'ni ngu' bi'. Xqui'ya cha' cusu' nu jlya tsa ti' ngu' bi' ji'i, bi' cha' ndatsaa ngu' ji'i xa' ñati cha' xi'yu ngu' quiji ngu', masi sca cña nu cua'ni ñu'u ji'i ngu' laca; si'i sca cha' tso'o laca bi'. ³ Pana nu na ni, chañi laca cha' ngulacua y cui' Ndyosi ji'na, masi xa' ñā'a nchcui' nu ngu' bi'. Cua ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni; chaa tsa ti' na ndi'ji na chalyuu nu lo'o cua ngujui chalyuu ji'na xqui'ya Jesucristo, cha' nga'aa jlya ti' na ji'i sca cha' nu ndatsaa ñati chalyuu ji'na

cha' cua'ni na ji'i. ⁴ Lo'o na', jlya tsa ti' na' ji'i nu cha' cusu' bi'. Tya tsubi' la ni, ná ngyacua xa' la ñati' na, lye la ndaquiya' na' lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a ya. ⁵ Cua snu'ti tsa ntsu'u na' lo'o ngusiyu ngu' qui'ji na' cha' ngulacuq ngu' 'na; ngu' judío laca na' tya lo'o ngula na', tañi ngu' hebreo laca tañi na'. Jua'q la cui' tya'a ñati ji'i ngu' Benjamín ngua ngu' cusu' 'na. Ngu' fariseo laca na', bi' cha' ndaquiya' tsa na' lcaa ca cña nu ntsu'u cha' cua'ni ya cuentya ji'i cha' cusu' ji'i ngu' judío; ⁶ cha' jlya tsa ti' na' ji'i nu cha' cusu' bi', bi' cha' nguxcube' tsa na' ji'i lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo, lya' tsa ti' na' ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'q ná ntsu'u qui'ya 'na lo'o ngu' judío cuentya ji'i cha' cusu' bi', cha' cua'ndaqiuya' tsa na' lcaa nu cha' cusu' bi'; tya sa'ni cua ngua lubii cresiya jna', si chañi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycu' Ndyosi jua'q ti. ⁷ Sa'ni la ngua ti' na' cha' tso'o tsa ñati laca na' xqui'ya cha' cusu' bi', pana juani nga'aa ncly-acua ti' na' ji'i cha' bi' xqui'ya Cristo. ⁸ Lo'o jua'q, masi tucuna' na' lcaa cha' nu ndiya tsa ti' na' nde chalyuu, ná cube ti' na'; tlyu la tsiya' ti laca cha' tso'o nu cua ngujui 'na juani, laja lo'o ndyuloo na' ji'i Jesucristo nu Xu'na na'. Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua nguxtyanu na' ji'i lcaa cha' cusu' bi'; nga'aa tso'o cha' cusu' bi' tsiya' ti, nti' na', hasta xcuaq na' ji'i, nti' na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' xñi tso'o na' cha' ji'i Cristo, ⁹ cha' stu'ba ti tylu'u tyiquee na' lo'o Ni. Ná ngüityi ycu' Ndyosi qui'ya 'na nu lo'o ndaquiya' tsa na' ji'i nu cha' cusu' bi'; laca cha' cua ngüityi ycu' Ni qui'ya 'na lo'o jlya ti ti' na' ji'i cña nu ngua'ni Cristo, tsa bi' ti cha'. Bi' cha' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya jna'. ¹⁰ Lo'o juani ni, tsa bi' ti cha' nti' na', cha' tyuloo lyiji na' ji'i Cristo, cha' ca tii na' cha' tya ndyu'ni ycu' Ndyosi cña lo'o na' lo'o la cui' tya'a juersa nu cua ntsu'u ji'i Ni lo'o ngua'ni Ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Ná ndu'ni cha' masi jua'q chcube' na' ñi'yä nu cua

nchcube' ycu' Jesús, masi chcuna' chalyuu 'na tsiya' ti ñi'yä lo'o cua ngujui ycu' Cristo lo crusí. ¹¹ Lo'o juani ndu' ti' na' cha' caja chaca chalyuu 'na tsiya' la, sca chalyuu nu ná nga'q cha' tye, masi cua ngujui na'.

Cua'ni cña ti' na cha' jyacua na ji'i cha' tlyu nu caja ji'na nde loo la

¹² Ná nacui na' cha' cua ndye ngua tso'o cresiya jna' cuentya ji'i ycu' Ndyosi sca ti quiya', lo'o juani nga'aa ntsu'u qui'ya 'na; ná ni na' jua'q. Na cua laca nacui Jesucristo cha' laca na' ñati ji'i ycu' Ni, bi' cha' lye tsa ndyu'ni cña ti' na' cha' ca tso'o lyiji cresiya 'na. ¹³ Cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua jlo ti' na' cha' tya lyiji caca jua'q lo'o na'. Tsa bi' ti cha' ndulo tsa cuentya 'na, cha' cua'ni yala na' juani cha' jyacua na' ji'i cha' tlyu nu cua lijya nde loo la, cha' ca tso'o lyiji cresiya 'na lo'o ycu' Ndyosi, masi nga'aa tyi'u ti' na' lcaa ña'q cha' nu ngua 'na nu ngua tya sa'ni la. ¹⁴ Bi' cha' lacua, liñi tyucuij nxñi na' cha' jyacua na' ji'i nu cha' tlyu bi', cha' bi' laca nu cua ngua'ni cho'o ycu' Ndyosi cuentya ji'na ca su ntucua ycu' Ni. Taca caja cha' bi' ji'na ca li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo.

¹⁵ Tso'o tsa si la cui' jua'q culacua ti' ca ta'a na nu cua ngusñi tso'o na cha' ji'i Jesús; ycu' Ndyosi laca nu culu'u liñi la ji'i mä li', si ntsu'u ngu' tya'a mä nu nclyacua ti' xi xa' la cha'. ¹⁶ Tso'o lacua, tya cua'ni la na la cui' tya'a cha', ñi'yä nu ngua cuayá' tso'o ti' na tya clyo.

¹⁷ Cu'mä ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tso'o si cua'ni mä tsa ña'q cha' nu cua na'q mä 'na cha' ndu'ni na'. La cui' jua'q cui'ya tso'o mä cuentya ñi'yä nu ndyu'ni xa' la ngu' tya'a na, nu ndu'ni ñi'yä nu ndu'ni ti cuare, cha' jua'q cua'ni mä. ¹⁸ Cua tyu' tsa quiya' cua nda ya la cui' cha' re lo'o cu'mä, lo'o juani chcui' na' chaca quiya' lo'o mä, masi xñi'i tsa ti' na' chcui' na' ndi'ya: Ntsu'u tsa ngu' tya'a cusu' Cristo, masi cua ngujui yu lo crusí cuentya ji'i ngu';

tya'a cusu Cristo laca ngu' bi', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ngu' lcaa se'i su ndya'a ngu'. ¹⁹ Nga'a cha' tyaa ngu' bi' ca chalyuu talya nu lo'o cajaa ngu', xqui'ya cha' sca ndyosi cuiñi ntsu'u ji'i ngu' bi'; cua ña'a ca na nu ndacui tsa ti' ngu' ji'i cha' caja ji'i ngu' nde chalyuu, bi' laca ndyosi ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a tyixi tsa ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', masi nga'a cha' ca tyuju'u tsa ti' ngu'; xcui' ntsu'u tyiquee ngu' ji'i cua ña'a ca na nu ntsu'u nde chalyuu. ²⁰ Pana nu na ni, ca su ntucua ycui' Ndyosi tsiya'ti, ca ndacua ntsu'u quichi' tyi na nu chañi ca. Lo'o juani chaa tsa ti' na ntajatya na ji'i Jesucristo nu Xu'na na, ni jacua' tyu'u Ni nde cua su ntsu'u quichi' nu ca tysi na, cha' caquilya Ni ji'i na nde chalyuu, cha' cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i na. ²¹ Xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na li', cha' caca na ñi'ya laca ycui' Ni. Quicha ti ti' tyucui ña'a na juani, pana ycui' Ndyosi ni, tso'o tsa ña'a tyucui ña'a Ni; la cui' jua'a caca tyucui ña'a na nde loo la li'. Taca ji'i Ni culo Ni cña ji'i lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a taca ji'i Ni xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na tsiya'ti.

4

Lcaa tsa caca chaa ti' na xqui'ya ycui' nu Xu'na na

¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tyaca'a tsa cu'ma 'na; ñati' nu cua nda ycui' Ndyosi jna' laca cu'ma, xqui'ya cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' xqui'ya cu'ma, lo'o jua'a xñi'i xi ti' na' lo'o na' ndi'i na' ca slo cu'ma. Nga'a cha' cua'ni ma cha' tyanu tso'o cha' ji'i ycui' nu Xu'na na ne' cresiya ji'i ma.

² Lo'o cu'ma ma' Evodia lo'o ma' Síntique ni, cui'ya ma cha' clyu ti' 'na, cua'ni ma cha' stu'ba ti tyu'u tyiquee ma lo'o tya'a ma. Ngu' tya'a na laca ma xqui'ya nu Xu'na na, bi' cha' cua'ni ma cha' cati' cha' cusu nu ntsu'u ji'i ma lo'o tya'a ma. ³ Lo'o nu'u nu tso'o tsa tya'a ndya'a na cña, cua nti' na' cha' xtyucua nu'u ji'i tyu-cuaa ma' cusu' bi', cha' taca ca tso'o

tyiquee ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Tyucuaa ma' cusu' bi' cua ngua'ni tsa ngu' cña cha' cañi la cha'tso'o ji'i Jesús nquicha'; stu'ba ti ngua'ni ngu' bi' cña lo'o na', lo'o Clemente, lo'o xa' la ngu' tya'a ndya'a ya cña. Cua nscua xtañi lcaa ngu' bi' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, nu nscua xtañi ñati' nu caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i.

⁴ Nti' na' cha' lcaa tsa caca chaa ti' ma xqui'ya ycui' nu Xu'na na; masi tucua quiya' chcui' na' cha' bi' lo'o ma: Nti' na' cha' caca chaa ti' ma. ⁵ Xcui' cua'ni tya'na tsa ti' ma lo'o lcaa ñati', cha' ca cuayá' ti' ñati' cha' jua'a ndu'ni ma. Cua ngulala ti ca ycui' nu Xu'na na chaca quiya'.

⁶ Ni sca cha' ná culacua tsa ti' ma ji'i, pana jña ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cua ña'a ca cha' nu tyacua xi ji'i ma. Lo'o jua'a ta ma xlyabe ji'i ycui' Ndyosi cha' jua'a ndyaca cha' ji'i ma, nu lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ni. ⁷ Lo'o li' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma, masi ná caca cuayá' ti' ñati' chalyuu ni cha' laca ma jua'a. Nga'aa ca'ya cha' cuxi hique ma li', nga'aa caca cuxi cresiya ji'i ma li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo.

Tyu'u tyiquee na ji'i cua ña'a ca cha' nu tso'o laca

⁸ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ndi'ya ti culacua ti' ma tyucui tyempo nu ndi'i ma chalyuu: Cua ña'a ca cha' nu chañi tsa cha' jua'a laca, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ji'i; jua'a lcaa cha' nu cua'ni chi' ngu' loo, lcaa cha' nu liñi ca, lcaa cha' su lubii ntsu'u tyiquee na, lcaa cha' nu tso'o tsa ña'a, lcaa cha' nu tso'o tsa nti' ngu' ña'a ngu' ji'i, masi lcaa cha' tso'o bi', nu jua'a tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ji'i. ⁹ Cua'ni ma cha' tyi'u ti' ma ji'i lcaa cha' nu cua ngua tsa'a ma 'na, masi sca cha' nu cua ndyuna ma tya lo'o nda na' cha' lo'o ma, masi sca cha' nu cua na'a ma cha' ndyu'ni na'; bi' laca cha' nu nga'a cha' cua'ni ma, lo'o li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' ti ti tyi'i tyiquee ma.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Pablo cha' cua yaa lo'o ngu' msta cha' xtyucua ji'i

¹⁰ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' lo'o na'a na' cha' cua ndyalaa msta nu nda cu'ma lijyä slo na'. Tso'o nti' na' cha' cua ndyil'u ti' ma' na chaca quiya', lo'o jua'a tso'o tsa nti' na' cha' cua nda ma' msta bi' na xqui'ya y cui' nu Xu'na na. Jlo ti' na' cha' si'i na ngujlyaa ti' ma' na, laca cha' nga'aa ngujui ñi'yä nu xtyucua ma' na tya tsubi' la. ¹¹ Ná nacui na' cha' lyiji tsa cha' tso'o 'na, cha' tso'o tsa ndyaala' ti' na' lo'o na laca nu ndyiji ti xi 'na. ¹² Ntsu'u quiya' lyiji tsa cha' 'na, lo'o jua'a ntsu'u quiya' quiña'a tsa cha' tso'o ndyiji 'na; jua'a ti ngui'i na', cha' cua ngui'i na' cha' tyaala' ti' na' lcaa su tya'a na' lo cña re. Ná ndu'ni cha' masi tso'o tsa ndyiji na cacu, masi ntyute' ti na'; masi quiña'a tsa na ntsu'u 'na, masi xti ti cha', ná ndulo cha' bi' 'na. ¹³ Cua nda y cui' Cristo juersa 'na cha' talo na' ji'i cua ña'a ca cha', na laca nu tyacua ti xi 'na. ¹⁴ Masi jua'a, tso'o tsa nti' na' cha' cua nguxtyucua ma' na laja lo'o ndyacua cha' cuxi 'na ca nde.

¹⁵ Cu'ma ngu' Filipos, cua jlo ti' ma ñi'yä ngua lo'o ngutu'u na' nde loyuu su cuentya Macedonia, ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o ngu' bi'; li' sca ti taju cu'ma nu ndyu'ni tlyu ma ji'i y cui' Ndyosi ca jua, cua ndya ma msta cha' caca sca xlya'be 'na, xqui'ya cha' tso'o tsa ngua tsa'a ma cha' ji'i Jesús laja lo'o nguti'i na' lo'o ma. ¹⁶ Lo'o jua'a tyuu quiya' cua nda ma sca xlya'be 'na nu lo'o nguliji xi cha' tyiji yu'u 'na ca quichí Tesalónica. ¹⁷ Ni si'i cha' caja sca cha' xlya'be ti 'na nclyacua ti' na', tso'o la nti' na' si tyanu tso'o cha' ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma. ¹⁸ Ndi'yä xacui na' cha' ji'i ma juani: Cua quiña'a tsa na nda ma 'na, bi' cha' cua nti' tsa na' tya na' tsa xlya'be ji'i ma; nga'aa ntsu'u chaca na nu lyiji 'na tsiya' ti juani, tya lo'o yaqä yu Epaafroditu, yalo'o yu lcaa cha' tso'o nu cua nda ma 'na. Ñi'yä laca sca msta nu ndiya tsa ti' y cui' Ndyosi ji'i, cha' tyixi tsa xtyi'i nda bi'

nu ndacui lcua ti se'i, jua'a laca cha' tso'o nu nda ma' na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁹ Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i y cui' Ni, bi' cha' ta Ni lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ma chalyuu; cua jlo ti' na' cha' jua'a ndu'ni y cui' nu Xu'na na' lo'o ñatí xqui'ya Jesucristo. ²⁰ Tso'o si tyucui tyempo cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi Sti na lacua. Jua'a caca tu'ni.

Ngusalya'yu lo'o ngu'

²¹ Chacuayá' ji'i Jesucristo nda na' xlyo ni'ji'i lcaa tya'a ma, ñati ji'i y cui' Ndyosi cajua; la cui' jua'a nti' lcaa ngu' tya'a ndya'a ya ca nde. ²² Lo'o lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi ca quichí re, jua'a ngu' nu ndi'i ndyu'ni cña ca ni'i tlyu cuentya ji'i nu xu'na tlyu nu laca emperador, cua nti' tsa ngu' chcuicha'ngu' ji'i ma.

²³ Cua nti' tsa na' cha' ña'a ti tya cua'ni la Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o ma tyucui tyempo nu lijyä nde loo la. Jua'a caca tu'ni.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Colosas

¹ Pablo laca na' nu nscua na' quityi re. Ycui' Ndyosi ngulo cña 'na, bi' cha' ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' xa' quichi ca tyi-jyu' la. Stu'ba ti ndi'i na' ca nde lo'o yu Timoteo tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. ² Nda na' quityi re cha' caa ca slo cu'ma ca quichi Colosas jua, cu'ma ngu' nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi, cu'ma nu laca ma ngu' tya'a na xqui'ya cha' cua ngusñi tso'o ma cha' ji'i Cristo.

Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma, ca su ndi'i ma ca jua.

Nchcui' Pablo lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ngu' bi'

³ Nu lo'o nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'i cu'ma, lu'ba ti ndya ya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cu'ma. ⁴ Cua ngujui cha' ji'i ya cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'a nacui' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i lcaa ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi. ⁵ Tya clyo lo'o ndyuna ma cha' tso'o bi', cha' nu nchcui' ji'i ycui' Ndyosi nu chañi ca, li' ngua cuayá' ti' ma cha' tya ntsu'u chaca cha' nu cua tlyu la nu nga'a cha' tyacua ji'na tyempo nde loo la lo'o tyalaa na ca su ntucua ycui' Ndyosi. Ca bi' ntsu'u co'o cha' bi' cuentya ji'i ma; bi' laca cha' nu tyacua ji'i ma ca tiya' la xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i Cristo, lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' la tya'a ñati ma. ⁶ Cua lijya ngañi la cha' tso'o ji'i Jesús bi' tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a lijya ndyaca tso'o la cresiya ji'i ñati macala su nduna ngu' cha' bi'. La cui' jua'a ndyaca tya lo'o ndyuna

mä cha' bi' tya clyo; tya li' cua ndyuna mä cha' ndu'ni tsa ycui' Ndyosi cha' xlya'be lo'o ñati, li' ngua cuayá' ti' mä cha' chañi tsa laca cha' bi'. ⁷ Cua ngujui cha' bi' ji'i mä lo'o ngulu'u yu Epafraji'i ma; tso'o tsa tya'a ndya'a ya cña laca yu bi'. Jlo ti' ya cha' tso'o tsa nchcui' yu cha' ji'i Cristo lo'o ngu' lcaa su ndya'a yu cuentya ji'i ya. ⁸ La cui' yu bi' laca nu nacui' ji'i ya cha' ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ntsu'u tsa tyiquee mä ña'a ma ji'i xa' la ñati.

⁹ Bi' cha' juani lu'ba ti nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i cu'ma; tya lo'o ngujui cha' ji'i ya cha' cua ngusñi mä cha' bi', ndijña ya cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' ta Ni chacuayá' cha' caca cuayá' lyiji ti' mä lcaa cha' ñi'ya nu nti' Ni cha' cua'ni ma, cha' jua'a taca culacua tso'o ti' ma, taca ca'ya cha' tso'o hique mä xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi li'. ¹⁰ Lo'o li' lcaa tsa lo'o ndya'a mä chalyuu taca cua'ni mä cña, cua ña'a ca cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma; taca cua'ni mä lcaa lo cña tso'o cuentya ji'i ycui' Ndyosi li', lo'o jua'a taca ca cuayá' la ti' mä ñi'ya ndyu'u lcaa cha' ji'i Ni. ¹¹ Nguula tsa cña ndu'ni ycui' Ndyosi ca su tlyu ca su ntucua ycui' Ni; bi' cha' cua ndijña na' ji'i Ni cha' ta Ni la cui' juersa bi' ji'i ma, cha' caca tso'o ti tyiquee ma talo ma ji'i cua ña'a ca cha' cuxi nu tyacua ji'i ma. ¹² Lo'o jua'a tya mä xlya'be ji'i ycui' Ndyosi Sti mä nu cua nda chacuayá' cha' tyacua cha' tso'o ji'i ma, la cui' ti cha' nu cua nchco'o Ni cha' tyacua ji'i ñati ji'i ycui' Ni, nu lo'o tyalaa ngu' ca su xee tsa ca su ntucua ycui' Ni. ¹³ Na cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cua ngua'ni tye Ni ji'i chalyuu talya su nguta'a na, lo'o jua'a cua ngulu'u Ni chaca tyucuiji'na nu tsaa ca chalyuu tso'o su laca Cristo loo ji'na. Sñi' ycui' Ndyosi laca Cristo, lo'o jua'a tyaca'a tsa yu ji'i ycui' Ni; ¹⁴ xqui'ya Cristo cua ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya Cristo cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o Ni.

Cua nguaala' cha' ji'i ycui' Ndyosi

lo'o ñatí chalyuu

¹⁵ Ná nchca ña'q na ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti; pana nu lo'o yaq Cristo Sñi' y cui' Ni chalyuu, li' ngujui ñi'ya nu ña'q na ji'i y cui' Ni. La cui' yu bi' laca nu nguti' i tya clyo la lo'o y cui' Ndyosi, la cui' jua'q laca yu loo ji'i lcaa lo na nu ngüiñá Ni chalyuu. ¹⁶ Stu'ba ti ndu yu bi' lo'o y cui' Ndyosi Sti yu lo'o ntucua quiya' ndya' chalyuu, masi lo'o ndya' tyucui ña'q nde cuq, masi lo'o ndya' tyucui ña'q nde lo yuu. Cua ngüiñá Ni lcaa na nu nchca ña'q na ji'i nde lo yuu chalyuu; lo'o jua'q cua ngüiñá Ni lcaa na nu ná nchca ña'q na ji'i, ñi'ya nti' lcaa cui' i nu laca loo nde cuq; jua'q cua ngüiñá Ni lcaa lo xu'ná nu culo cña ji'i ngu', masi nde lo yuu chalyuu, masi nde cuq. Stu'ba ti ndu Cristo lo'o y cui' Ndyosi Sti yu nu lo'o ngüiñá Ni tyucui ña'q chalyuu; la cui' jua'q xqui'ya yu bi', bi' cha' ndya' lcaa lo na. ¹⁷ Cua laca ntucua yu bi' lo'o tya lyiji tya' chalyuu, lo'o jua'q lcaa tsa ndu'ni yu cña cha' tyi' tso'o ti lcaa na nu ntsu'u lo yuu chalyuu. ¹⁸ Y cui' yu laca yu loo ji'i lcaa taju ñatí nu ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi tsa tlyu ti, y cui' laca nu nda chalyuu ji'i ngu' bi'. Tya clyo la cua ndyu'ú y cui' yu chaca quiya' lo'o cua ngujui yu, cha' li' taca ji'i yu tyucua yu ca su laca yu loo ji'i lcaa lo cha'. ¹⁹ Cua nacu' y cui' Ndyosi cha' caca Sñi' Ni ñi'ya laca y cui' Ni tsiya' ti, ²⁰ cha' jua'q ngua ti' Ni cua'ni Ni, cha' chaca quiya' caca Ni loo ji'i tyucui ña'q chalyuu xqui'ya yu bi'. Cua nguaala' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñatí chalyuu lo'o ngujui Cristo lo crusix qui'ya na; jua'q ngua'ni yu cha' xa' caca tyucui ña'q chalyuu cuentya ji'i y cui' Ndyosi chaca quiya', masi nde lo yuu chalyuu, masi nde cuq.

²¹ Nu ngua cua tsubi' la, tyijyu' tsa nguta'q mä ji'i y cui' Ndyosi; tya'a cusu'q mä ji'i y cui' Ndyosi ngua mä tyempo bi' xqui'ya cha' cuxi nu cua ngulacua ti' ma, xqui'ya cha' cuxi nu cua ngua'ni mä. Pana juani cua ngua'ni Ni cha' taca catí qui'ya nu ntsu'u ji'i mä lo'o y cui' Ni, ²² xqui'ya cha' tyucui ña'q y cui' Cristo Sñi' Ni,

nchcube' tsa yu lo'o ndyujuii ngu' ji'i lo crus. Jua'q ngua'ni Ni tya li' cha' taca caca mä ñatí ji'i y cui' Ni, ñatí nu nga'aa ntsu'u yabe' hichu' mä tsiya' ti, cha' nga'aa caca sta ngu' qui'ya ji'i ma lo'o Ni, nu lo'o caa Ni caqui'ya Ni ji'na cha' tsalo'o Ni ji'na ca su ntucua Ni. ²³ Pana juani ña'q ti ndulo tsa cha' ji'i mä cha' tyanu tachaa la cha' ji'i Cristo ne' cresiya ji'i mä, cha' y cui' yu bi' laca suu' lcaa cha' bi'. Ná ta mä chacuayá' cha' cñilo'o ngu' ji'i mä, cha' si jua'q, nga'aa culacua ti' mä ji'i cha' tso'o nu tyacua ji'i mä nde loo la, la cui' cha' nu cua ndyuna mä ji'i tya clyo. Xqui'ya cha' tso'o ji'i Cristo bi', bi' cha' ndya'q ngu' tyucui ña'q chalyuu nchcui' ngu' cha' bi' lo'o ñatí. Lo'o jua'q na!, Pablo, ndya'q tsa na' lo cña bi'.

Ndyu'ni Pablo cña cuentya ji'i ñati nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ni ca lcaa quichi

²⁴ Tso'o nti' na' masi cua ngujui xi cha' ti' i' na cuentya ji'i cu'mä; tso'o nti' na' cha' cuentya ji'i ca ta'a taju ñatí nu ngusñi cha' ji'i Cristo lcaa quichi, bi' cha' ndyacua cha' ti' i' bi' 'na. Nchcube' tsa Cristo nde chalyuu xqui'ya na, cha' laca na ñatí ji'i y cui' yu; jua'q ndyacua cha' ti' i' 'na, cha' cua lijya caca stu'ba la cha' ji'na lo'o y cui' Cristo lo'o cha' ti' i' nu ndyaca ji'na nde chalyuu cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo. ²⁵ Y cui' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' 'na, cha' caca na' cña ji'i ca ta'a ñatí nu ngusñi cha' ji'i Ni lcaa quichi, cha' nguula la caca tyiquee mä. Nga'q cha' ña'q ti tya ta la na' cha' ji'i Cristo lo'o xa' ñatí ña'q cuayá' nu tye cuna ngu' cha' bi'. ²⁶ Tyucui tyempo nu ngua sa'ni la, ná ngujui ñi'ya nu caca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; cua ntsu'u yacu' ti cha'. Pana juani cua ngulu'u y cui' Ndyosi cha' bi' ji'i lcaa ñatí nu ntsu'u cuentya ji'i Ni. ²⁷ Sca cha' tlyu nu tso'o tsa laca cha' bi', sca cha' nu caja ji'i lcaa lo ñatí chalyuu laca cha' ji'i y cui' Ndyosi bi'; pana ná ngujui chacuayá' cha' caca cuayá' ti' ñatí ji'i y cui' Ndyosi cha' bi'

nu ngua cua sa'ni la. Ndi'ya ndyu'u cha' bi', cha' nu bilya cuna ngu': Taca tyi'i Cristo lo'o na nde chalyuu, masi juani ti; lo'o jua'a tiya' la li' taca tyu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi ca su tlyu su xee tsa ca su ntucua y cui' Ni.

²⁸ Bi' cha' lye tsa nchcui' ya cha' ji'i Cristo lo'o lcaa ñati; tso'o ti, qui'i ti nclyu'u ya cha' bi' ji'i ngu', ndacane ya ji'i ngu' cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi. Cua nti' tsa ya cha' tso'o tsa caca tyucui ti' tyiquee scaa ngu' cuentya ji'i Cristo nu lo'o tyalaa ngu' ca slo y cui' Ni. ²⁹ Bi' cha' lye tsa ndyu'ni na' cña cuentya ji'i cha' bi'; nguula tsa cña ndyu'ni na', lo'o jua'a tlyu tsa juersa nda y cui' Cristo 'na cha' tyu'u ne' cresiya 'na, cha' talo na' cua'ni na' cña bi'.

2

¹ Ta na' sca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá' ti' ma cha' lye tsa ngua'ni na' cña cuentya ji'i ma, lo'o jua'a cuentya ji'i ngu' quichi Laodicea, lo'o jua'a cuentya ji'i tyu'u tya'a ngu', masi tya lyiji tyuloo ngu' 'na. ² Jua'a ndyu'ni na' cña, cha' caca tyucui ti' tyiquee ngu', cha' stu'ba ti caca tyiquee ngu' lo'o xa' la tya'a ngu'. Nga'aa cutsii ngu' nu lo'o chcui' ngu' cha' ji'i Cristo li', xqui'ya cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi'. Jua'a li' quijeloo cha' ji'i ngu', cha' y cui' Cristo laca cha' bi', la cui' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu bilya caca cuayá' ti' ngu' ji'i cua sa'ni la. ³ Xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo, bi' cha' taca quijeloo cha' ji'na macala su ntucua quiya' lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee y cui' Ndyosi, masi lcaa cha' nu nda'ya hique Ni cha' cua'ni Ni nde chalyuu. ⁴ Cua nti' tsa na' cha' na' tucui cñilo'o ji'i ma, masi nti' ma cha' tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; bi' cha' laca nchcui' na' lo'o cu'ma jua'a. ⁵ Masi juani ti na' ndi'i na' ca su ndi'i ma, pana lu'ba ti ndyi'u ti' na' ji'i cu'ma. Tso'o tsa nti' na' lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Cristo. Lo'o jua'a tso'o tsa nti' na' cha' tso'o ti ndi'i ma lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i y cui' Ndyosi.

⁶ Na cua ngüiñi ti' ma lo'o Jesucristo cha' caca Ni nu Xu'na ma, bi' cha' cui'ya ma cuentya cha' stu'ba ti caca tyiquee ma lo'o Ni lcaa tsä lo'o tyi'i ma chalyuu. ⁷ Jua'a xñi tso'o ma cha' ji'i Jesú, cha' ca cuayá' ti' ma lcaa cha' nu laca suu cha' bi'; cha' nu Jesú ni, bi' laca suu lcaa cha' nu cua ngusñi na, la cui' ti cha' nu cua ngulu'u ngu' ji'i ma tya tsubi' la. Lo'o jua'a lcaa tsä tya ma xlya'be ji'i nu Cristo bi' li'.

Xqui'ya Cristo cua ngulacua ngu'

⁸ Cui'ya tso'o ma cuentya lacua, cha' na' tucui taca cñilo'o ji'i ma lo'o cua ña'a ca cha' cuiñi nu chcui' ngu' lo'o ma, masi tajua' tsa chcui' ngu' bi'. Si'i y cui' Cristo nu ntucua quiya' cha' ji'i ngu' lo'o nchcui' ngu' jua'a; bi' laca cña cuá ti, bi' laca cha' cuiñi nu nchcui' ñati chalyuu ti, masi nchcui' ngu' cha' ji'i sca jo'ó, masi nchcui' ngu' cha' ji'i sca cui'i nu ntsu'u nde chalyuu ti.

⁹ Pana nu Cristo bi' ni, ñi'ya laca tyucui ña'a y cui' Ndyosi, jua'a laca yu lo'o yaa yu nde chalyuu. ¹⁰ Y cui' Cristo laca loo ji'i lcaa nu laca xu'na na, jua'a ji'i lcaa cui'i nu laca loo; lo'o cu'ma ni, xqui'ya cha' cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo, bi' cha' cua ngua tyucui ti' tyiquee ma, cua ngujui tyucui chalyuu ji'i ma. ¹¹ La cui' jua'a xqui'ya Cristo cua ngulacua Ni ji'i ma; ni si'i na ngusñi yu lo quiji ma lo'o ngulacua ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o sñi' ngu', y cui' Cristo ngulacua ji'i ma lo'o cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu.

¹² Lo'o cua ntyucuatya ma ni, ñi'ya laca si cua nguatsi' ma ne' cuaá lo'o Cristo, jua'a laca ma lo'o Cristo; lo'o li' ñi'ya si cua ndyu'u ma stu'ba ti lo'o Cristo chaca quiya', jua'a laca cha' bi' li'. Y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyu'u ma, xqui'ya cha' ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni. ¹³ Ñi'ya laca si cua ngujui ma, jua'a ngua cu'ma, xqui'ya cha' cua ntsu'u tsa qui'ya ji'i ma lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o jua'a ná ngujui ñi'ya nu culacua y cui' Ndyosi ji'i ma li', xqui'ya cha' ná ntsu'u cha' ji'i ma

tsiya' ti lo'o Ni nu ngua tyempo bi'. Pana juani cua ngua'ni Ni cha' tyu'ú mä chaca quiya' ñi'ya nu ndyu'ú ycui' Cristo. Cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'í lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o Ni. ¹⁴ Cua ngua'ni tye Ni cha' ji'í quityi bi' su nscua lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni na cuentya ji'í ycui' Ndyosi. Na cua ndyanu yabe' chü' na xqui'ya quityi bi'; pana tya lo'o ngujui'í ca'a ngu' ji'í Cristo lo crusí, tya li' cua ngüityi Ni qui'ya bi' ji'na tsiya' ti. ¹⁵ La cui' ti lo crusí bi' cua ntijiloo Cristo ji'í lcaa nu laca xu'na na, jua'a ji'í lcaa cui'í nu laca loo ji'na. Lo'o ngua'ni chi' Ni loo Cristo xqui'ya cha' cua ntijiloo yu ji'í lcaa xu'na na bi', li' ndyaloo' Cristo ji'í xu'na bi' laja ñati' nu lijya qui'i ti, cha' ña'a cui'ya lcaa ñati' cha' cua ntijiloo Cristo ji'í lcaa xu'na bi'.

Tso'o tsa laca cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'u ca slo ycui' Ndyosi

¹⁶ Nga'aa ta mä chacuayá' cha' culo xa' ñati' cña ji'í ma lacua, na laca nu cacu mä, na laca nu co'o mä cha' cua'ni tacati mä lo'o ycui' Ndyosi. La cui' jua'a ná tso'o laca si ñacui'ngu' ji'í ma ni tsä laca nu cua'ni mä ta'a; masi ta'a lo'o ndi'í cña' na nu ndacui snu' tsä ti, masi ta'a lo'o cuañi' co', masi chaca ta'a nu ndu'ni ngu' nu ndacui yija' ti, ná ntsu'u cha' cua'a jyaca' mä ji'í ngu' bi' tsiya' ti, nti' na'. ¹⁷ Sa'ni la xcui' ntsu'u ta'a bi' nde chalyuu, cha' taca ca cuayá' ti' ngu' scaa cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi chcui' lo'o ngu' nu ngua tya li'; pana juani ni, cua ñaa ycui' Cristo chalyuu, bi' cha' nga'aa nti' na cha' cusu' bi'. Cua na'a na ji'í ycui' Cristo, bi' laca nu chañi ca. ¹⁸ Ná cube ti' ma ji'í cua ña'a ca ñati' nu cua'ni tyucuua ti' lo'o mä, ngu' nu tacati la ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu', cha' ndyu'ni tlyu ngu' ji'í sca xcä nu ntsu'u ji'í ycui' Ndyosi ca nde cua; si'í ji'í ycui' Ndyosi ndyu'ni tlyu ngu' bi'. Ñati' nu ndu'ni jua'a ni, nti' ngu' cha' xa' la cha' ji'í ycui' Ndyosi cua ngulu'uloo ji'í ngu'. Lye tsa ndu'ni tyucuua ti' ngu' bi' lo'o tya'a ngu', masi ná ntsu'u cha'

cua'ni ngu' bi' jua'a, cha' ña'a ti tya ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'í ngu' bi'; ¹⁹ nga'aa ndaquiya' ngu' bi' ji'í Cristo nu laca loo la ji'na. Cristo laca loo ji'í lcaa taju ñati' nu ndu'ni tlyu ji'í ycui' Ndyosi tsa tlyu ti; bi' cha' tso'o tsa stu'ba cha' ji'na lo'o xa' la tya'a ñati' na, bi' cha' tso'o la ndyanu tachaa cha' ji'na lo'o Ni, cha' quiña'a la cña ndyu'ni Cristo ne' cresiya ji'í ñati' ji'í Ni, tsa ña'a nu nti' ycui' Ndyosi cha' caca.

²⁰ Pana cu'mä ni, cua nguxtyanu mä ji'í xa' la jo'ó nu ngua xu'na mä cua tsubi' la, cua nguxtyanu mä ji'í lcaa cha' nu jlya tsa ti' ñati' chalyuu ji'í. Tya lo'o ngujui' Cristo lo crusí cha' cua'ni tye ji'í cha' bi', tya li' cua nguxtyanu mä ji'í cha' bi'. Nga'aa nti' cha' tya cua'ni mä ñi'ya nu ndu'ni xa' la ñati' chalyuu; nga'aa nti' cha' taquiya' mä ji'í lcaa xa' la cña nu nclyo ngu' ji'í ma, ²¹ nu lo'o ñacui'ngu' ndi'ya: "Tacati tsa nu cua. Ná cala' mä ji'í, ná cacu mä ji'í", nacui'ngu'. ²² Lcaa na bi' ni, na culiji ti laca na bi'; ya' nu cua nguliji bi', nga'aa ña'a na ji'í li'. Nu lo'o nchcui' ngu' jua'a, sca cña nu ndyu'ni ñati' chalyuu ti laca bi'. ²³ Chañi laca cha' tso'o tsa ndyu'u cha' bi' ngua ti' na nquicha', ndatsaa tsa cha' bi' ji'na cha' cua'ni tlyu na ji'í jo'ó bi'; lo'o jua'a bi' laca nu ndu'ni tsa cha' caca tacati na, cha' xcube' na ji'í tyucui ña'a na. Jua'a ndu'ni cha' bi' tu'ni; pana si'í jua'a nga'a cha' caca, nu cati' cha' cua'ni na cha' cuxi nu tiji' tsa ti' na ji'í.

3

¹ Pana cu'mä ni, cua ngujui chaca chalyuu cucui ji'í mä xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'í mä lo'o Cristo; bi' cha' lacua, xcui' na tylu'nu tyiquee mä ji'í cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'u ji'í Cristo lijya, cha' ntucua Cristo nde la'a tsu' cui' su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi. ² Cua'ni cha' tyanyu tachaa cha' bi' tyiquee mä, nga'aa tyaala' ti' mä lo'o cua ña'a ca cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. ³ Nu juani ni, nga'aa ntsu'u cha' ji'í mä lo'o cha' cuxi nu

ndyaca nde chalyuu; cua ndyanu tso'o cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi xqui'ya Cristo. ⁴ Nu chaca chalyuu cucui nu ngujui ji'i ma xqui'ya Cristo, bi' laca cha' nu ndulo la cha' ji'i ma juani. Stu'ba ti tyatu na lo'o Cristo tsə bi', nu lo'o tyu'u tucua yu lijyä yu chaca quiya'; li' taca caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o nu Cristo bi' ca su caca tlyu la ycui' yu, ca su ntucua ycui' Ndyosi.

Cua nguxtyanu ngu' chalyuu cusu' ji'i ngu' cha' jua'a ngujui chaca chalyuu cucui ji'i ngu'

⁵ Cua'ni tye ma lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma ji'i lacua: nga'aa cua'ni cuxi ma lo'o clyo'o xa' ñati, nga'aa cua'ni ma cha' suba' lo'o tya'a ñati ma, nga'aa tyacui' ti' ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, cua'ni tye ma ji'i lcaa lo cha' cuxi nu ndijña tsa ti' tyiquee ma cha' cua'ni ma ji'i, nga'aa tyacui' ti' ma ji'i scaa cha' tso'o nu ntsu'u chalyuu. Sca na nu ndacui ti' na ji'i ni, stu'ba ti cuxi laca cha' bi' ñi'ya nti' si cua'ni tlyu na ji'i sca lcui' jo'ó ti; ⁶ nchca ñasi' tsa ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ndu'ni cha' cuxi jua'a. ⁷ La cui' tya'a cha' cuxi bi' cua ngua'ni ma lcaa su ndya'a ma nu ngua cua tsubi' la, ⁸ pana juani nga'a cha' xtyanu ma ji'i lcaa cha' cuxi bi'; masi nchca ñasi' tsa ma cua sa'ni la, masi lu'ba ti nxu'ba ñasi' ma ji'i ycui' ca ma tya li', masi liye' ti' ma ji'i tya'a ñati ma tya tsubi' la, pana nga'aa cua'ni ma jua'a juani. La cui' jua'a nga'aa chcui' ma cuentyu ji'i tya'a ñati ma, nga'aa chcui' suba' ma lo'o ngu', ⁹ nga'aa ta ma cha' cuiñi lo'o tya'a ma; na cua nguxtyanu ma ji'i chalyuu cusu' ji'i ma, jua'a cua nguxtyanu ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ma tya tsubi' la, ¹⁰ cha' juani cua ngujui chaca chalyuu cucui ji'i ma. Chaca lo ñati cua laca ma juani; cua nguxcutsa'a ycui' Ndyosi lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma juani, cha' jua'a caca ma ñi'ya nu laca ycui' Ni, nu lo'o ndyaca tsa'a lyiji ma lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ycui' Ni. ¹¹ Bi' cha' juani nga'aa ndulo tsa cha' ji'na lo'o tya'a na, masi la cui'

ngu' judío laca na, masi si'i ngu' judío laca ma; nga'aa ndu'ni cha' masi cua ngulacuä na, masi ná ngulacuä na; nga'aa ndu'ni cha' si ngu' xa' tsu' laca na, masi ngu' nu ndi'i tso'o ti laca na, masi msu nu ngüi'ya ti ñati laca ma cha' cua'ni ma cña ji'i ñati laja ti. Nga'aa ndulo tsa cha' bi' ji'na juani, cha' sca ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'i cuentyu ji'na. Ndi'i Cristo lo'o lcaa ñati ji'i Ni, ñi'ya nu laca ngu', macala su ndi'i ngu'.

¹² Ñati ji'i ycui' Ndyosi laca cu'ma lacua; na cua ngusubi Ni ji'i ma, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma. Bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni tya'nai ti' ma ji'i xa' ñati; tso'o ti cua'ni ma lo'o ngu', ni ná cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o ngu', masi tiya' ti chcui' ma lo'o ngu', jua'a talo tsa tyiquee ma ji'i ngu'. ¹³ Talo tyiquee ma ji'i xa' la tya'a ñati ma lacua, ña'a cuayá' nu cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i ngu' lo'o ntsu'u qui'ya ji'i ngu' lo'o ma. Tsa ña'a nu ndyi'ya nu Xu'na na cha' clyu ti' ji'i ma, jua'a nga'a cha' cua'ni clyu ti' ma ji'i tya'a ñati ma. ¹⁴ La cui' jua'a tso'o tsa caca tyiquee ma ña'a ma ji'i xa' la tya'a ñati ma, cha' jua'a stu'ba tsa caca cha' ji'i ma lo'o ngu' li'. ¹⁵ Ti ti tyi'i tyiquee ma lacua, xqui'ya cha' ycui' Ndyosi laca loo ji'i ma; cua ngusubi Ni ji'i ma, jua'a ji'i xa' la tya'a ñati ma, cha' caca ma sca ti taju ñati cuentyu ji'i ycui' Ni. Tso'o silcaa hora tya ma xlya'be ji'i ycui' Ni xqui'ya lcaa lo cha'.

¹⁶ Nga'a cha' tyanu tyucui cha' ji'i Cristo ca ne' cresiya ji'i ma. Tso'o tsa ndyu'u cha' bi', bi' cha' tso'o ti culu'u ma cha' bi' ji'i tya'a ma ña'a cuayá' nu cuna tso'o lcaa ngu'. La cui' jua'a cula tu'ba ma lcaa lo jii nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi, masi jii salmo nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni, masi cua ña'a ca jii nu ca'ya hique ma nu nchcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi; cula tu'ba ma jii cha' cuna ycui' Ndyosi, xqui'ya cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycui' Ni. ¹⁷ Lcaa ña'a cña nu nti' ma cha' cua'ni ma, lcaa ña'a cha' nu nti' ma

chcui' mä lo'o ñatj, chacuayá' ji'í Jesús nu Xu'na na cua'ni mä ji'í lacua. Lo'o jua'a la cui' hora bi' tya mä xlyab'e ji'í y cui' Ndyosi Sti na xqui'ya Jesús.

Cha' tso'o nu cua'ni na lo'o laca Cristo loo ji'na

18 Cu'mä ngu' cuna'a ni, taquiya' mä ji'í clyo'o mä. Ndulo tsa cha' ji'í mä cha' cua'ni mä jua'a, cha' cua ntsu'u cha' ji'í mä lo'o Cristo nu Xu'na na. **19** Cu'mä ngu' qui'yu ni, caca tso'o tyiquee mä ña'a mä ji'í clyo'o mä; ná cua'ni tyala mä ji'í clyo'o mä. **20** Cu'mä ngu' cuañi' ni, nga'a cha' taquiya' mä cña nu culo ngu' cusu' ji'í mä, cha' tso'o tsa ntí' nu Xu'na na lo'o ndu'ni mä jua'a. **21** Cu'mä ngu' cusu' nu ntsu'u sñi' mä ni, ná su'ba ñiasí' mä ji'í sñi' mä, cha' ná tso'o si caca taja ti' ngu' bi' xqui'ya mä. **22** Cu'mä ngu' msu nu ndyu'ni cña ji'í ngu' laja ti, taquiya' mä lcaa cña nu culo ñatj nu laca loo ji'í mä nde chalyuu. Si'i na cua'ni ti mä jua'a cha' tyanu tso'o cha' ji'í mä lo'o ngu' lo'o ndu' ti ngu' slo mä, cha' ndyi'ya ngu' cuentya ji'í mä si ndu'ni mä cña; pana tyucui tyiquee mä cua'ni mä cña bi', xqui'ya cha' lcaa hora ndube ti' mä ji'í y cui' nu Xu'na na. **23** Cua ña'a ca cña nu cua'ni mä, lubii tsa cña cua'ni mä li'. Ndi'ya culacua ti' mä: ñi'ya laca si cña ji'í y cui' Ndyosi nu Xu'na na laca nu ndyu'ni mä, nga'aa si'i cña ji'í ñatj chalyuu ti. **24** Cua jlo ti' mä cha' y cui' nu Xu'na na laca nu nguxco'o cha' tso'o nu tyacua ji'í scaa mä lo'o cua tye ti cha'. Cristo laca nu Xu'na mä nu chañi ca; cuentya ji'í y cui' Cristo bi', bi' cha' ndyu'ni mä cña. **25** Pana xcube' y cui' Ndyosi ji'í cua ña'a ca ñatj nu ndu'ni cha' cuxi; stu'ba ti ndu'ni cuayá' Ni ji'í lcua ti ña'a ñatj, masi ñatj tonu, masi ñatj sube.

4

1 Cu'mä ngu' xu'na msu, lcaa cha' nu ndyaca ji'í mä lo'o ngu' msu ji'í mä, cua'ni liñi mä cha' bi'; tso'o ti cua'ni mä lo'o ngu' bi'. Tyi'u ti' mä cha' lo'o cu'mä, ntsu'u nu laca loo la

ji'í mä, ntucua nu bi' ca su tlyu ca su ntucua y cui' Ndyosi.

2 Lcaa cu'mä, ná ca taja ti' mä, lcaa tsä chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o jua'a tii ti mä tyi'í mä lo'o chcui' mä lo'o Ni, jua'a ta mä xlyab'e ji'í Ni lo'o chcui' mä lo'o Ni. **3** La cui' tyempo bi' jña mä cha' clyu ti' ji'í y cui' Ndyosi cuentya ji'í ya cha' caja la juersa ji'í ya, cha' chcui' ya cha' tso'o ji'í Cristo lo'o xa' la ñatj, cha' cuna ngu' cha' bi' masi bilya caja ñi'ya nu cuna ngu' cha' bi' yala la; xqui'ya cha' cua nchcui' tsa na' lo'o ngu' jua'a, bi' cha' ntsu'u na' ne' chcuq juani. **4** Pana chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi lacua, cha' xtyucua Ni 'na cha' tya chcui' liñi na' ji'í lcaa cha' bi', ñi'ya nu nga'a cha' chcui' na' ji'í.

5 Tii ti ti' mä tyi'í mä slo xa' ñatj nu bilya xñi cha' ji'í Jesucristo; ná cua'ni mä cha' tonto slo ngu' bi', cha' jua'a lcaa quiya' lo'o ta ngu' tyempo cha' chcui' mä lo'o ngu', li' tso'o tsa ta mä cha' ji'í Jesús lo'o ngu'. **6** Laja lo'o nchcui' mä lo'o ngu' ni, tso'o ti chcui' mä ña'a cuayá' nu cua'a jyacä ngu' ji'í cha' nu nchcui' mä; tso'o si caja ñi'ya nu xacui' mä cha' ji'í lcaa ngu'.

Cha' nu nchcui' Pablo su cua tye ti quityi re

7 Yu Tíquico tya'a na ni, ta yu cha' lo'o mä, lcaa cha' ñi'ya nu ndyaca jna' ca nde. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'í yu bi', lo'o la cui' jua'a tya'a ndyu'ni ya cña ji'í nu Xu'na na laca yu; lcaa tsä ndyu'ni yu cña bi', ná nchca taja ti' yu ji'í. **8** Bi' cha' nda na' ji'í yu cha' caa yu ca su ndi'í mä, cha' ca chaa ti' mä chaca quiya' lo'o ña'a mä ji'í yu; nti' na' cha' cachaa yu ji'í mä ñi'ya nu ndyaca ji'í lcaa tya'a ya su ndi'í yu ca nde. **9** Stu'ba ti caa yu lo'o Onésimo tya'a quichí tysi mä; na tyaca'a tsa nu Onésimo bi' ji'í ya, xqui'ya cha' ná nchca taja ti' yu nchcui' yu cha' ji'í nu Xu'na na. Tyucuuaa ngu' bi', ta ngu' cha' lo'o mä ñi'ya nu ndyaca lcaa cha' ca su ndi'í yu ca nde.

10 Aristarco tya'a ntsu'u na' ne' chcuq, lo'o yu nda yu xlyo ni'í ji'í

mä; la cui' ju'a cha' nda Marcos tya'a Bernabé. (Tya tsubi' la cua nda na' sca cha' nu ndyaa ca slo cu'mä cuentya ji'i nu Marcos bi', cha' tso'o ti chcui' mä lo'o yu nu lo'o tyalaa yu slo ma'). ¹¹ Lo'o jua'a Jesús nu laca xtañi Justo, cua nti' yu chcuicha' yu ji'i mä. Tyuu tya'a ngu' judío cua ngusñi cha' ji'i Cristo nquicha'; pana nu sna tya'a ti ngu' bi' ni, Aristarco lo'o Marcos lo'o Justo, tsa bi' ti ngu' ntaja'a tya'a lo'o na' ca su ndya'a na' nchcui' na' lo'o xa' la ñatiñi' yä caca cha' lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati. Lo'o jua'a cua nxtyucua tsa ngu' bi' 'na. ¹² Lo'o yu Epafras tya'a quichi tyi mä, nda yu xlyo ni'i ji'i mä; stu'ba ti ndya'a yu lo cña ji'i Jesucristo lo'o ya. Lcaa tsa ndijña tsa yu cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cu'mä, ndijña yu chacuayá' ji'i ycui' Ni cha' ná tya'achu' mä tsiya' ti cha' ji'i Ni. Ndi'ya nti' yu, cha' tyucui tyiquee mä tsiya' ti cua'ni mä na laca nu nti' Ni cha' cua'ni mä nde lo yuu chalyuu.

¹³ Jlo ti' na' cha' lye tsa ngua'ni yu cña cha' xtyucua yu ji'i cu'mä, jua'a ji'i ngu' quichi Laodicea, jua'a ji'i ngu' quichi Hierápolis tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. ¹⁴ Lo'o Lucas tya'a tso'o na nu ndyu'ni jo'o ji'i ngu', lo'o jua'a Demas, nda ngu' xlyo ni'i ji'i mä.

¹⁵ Lo'o jua'a ta mä xlyo ni'i ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo nde quichi Laodicea, lo'o jua'a ji'i ma' Ninfas lo'o lcaa ngu' tya'a na nu ndyu'u ti'i ca slo ma' cusu' bi'.

¹⁶ Chcui' mä lo quityi re clyo, lo'o li' tya ta mä quityi re tsaa ca slo ngu' Laodicea tya'a ndu'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi. La cui' jua'a ndulo tsa cha' ji'i mä cha' chcui' mä lo chaca quityi nu nda na' cha' ndyalaa slo ngu' Laodicea bi'. ¹⁷ Ndi'ya chcui' mä lo'o yu Arquipo tya'a na: "Cua ngua'a lo ycui' nu Xu'na na jinu'u cha' cua'ni nu'u cña bi' cuentya ji'i ycui' Ni", ñacui mä ji'i yu, "bi' cha' juani cua'ni cña ti' nu'u cha' caca tso'o cña bi!".

¹⁸ Su cua ndye quityi re, nde laca sca cha' nu cua nscua na' lo'o ya' ycui' ti na': Pablo laca na', nda na' xlyo

ni'i ji'i mä; tyi'u ti' mä jna' cha' ntsu'u na' ne' chcuä juani. Lo'o jua'a tya cua'ni la y cui' Ndyosi cha' xlyä'be lo'o mä tyucui tyempo nu lijyä nde loo la. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica

¹ Pablo laca na'. Lo'o Silvano lo'o Timoteo ndi'i ngu' ca nde lo'o na'. Nscua ya quityi recha' tsaa slo cu'maq, ña'q taju ti ma ngu' quichi Tesalónica nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o y cui' Ndyosi Sti na, jua'q ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Jesucristo nu Xu'na na. Nti' tsa ya cha' ña'q ti cua'ni y cui' Ndyosi cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti tyi'i tyiquee ma.

Tso'o tsa ngusñi ngu' bi' cha' ji'i y cui' Ndyosi

² Lcaa quiya' lo'o nchcui' ya lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i cu'maq, ndya ya xlya'be ji'i y cui' Ni li'. ³ Ntsu'u ti' ya cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'ni ma, cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'q ma ji'i tya'a ma, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo. Ndalo tsa tyiquee ma xqui'ya cha' jlo ti' ma cha' ntucua Jesucristo nu Xu'na na ca slo y cui' Ndyosi Sti na; bi' cha' xcui' cha' tso'o ndyu'ni ma, masi tlyu tsa cña. ⁴ Lo'o jua'q ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'q Ni ji'i ma. Cu'maq ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, jlo ti' ya cha' cua ngusubi Ni ji'i ma, ⁵ xqui'ya cha' ngusñi ma cha' tso'o nu cua nchcui' yalo'o ma, la cui' cha' tlyu nu nda Xtyi'i y cui' Ni cha' chcui' ya lo'o ma; Xtyi'i y cui' Ndyosi ngua'ni cña laja lo'o nchcui' ya lo'o ma, bi' cha' ngusñi ma cha' bi'. Lo'o jua'q jlo ti' ma ñi'yä ngua cña nu ngua'ni ya lo'o nguti'i ya ca slo cu'maq.

⁶ Bi' cha' juani ndyu'ni ma cña nu ndyu'ni ya, la cui' tya'a cña nu ndyu'ni y cui' nu Xu'na na. Cua ngusñi ma cha' ji'i y cui' Ni, masi ti'i tsa ti' ngu' ña'q ngu' ji'i ma; pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi. ⁷ Lo'o li' na'q xa' la ñati ji'i Jesucristo ñi'yä ndyu'ni

ma; bi' cha' juani ndyu'ni ngu' ñi'yä nu ndyu'ni cu'maq, masi ca ta'a ngu' Macedonia nu ngusñi cha' ji'i y cui' nu Xu'na na, masi ca ta'a ngu' Acaya nu ngusñi cha' bi'. ⁸ Cua ngañi cha' ji'i y cui' nu Xu'na na nde lcaa quichi xqui'ya cu'maq. Si'i ngu' Macedonia ti, ni si'i ngu' Acaya ti, masi ca ta'a ñati ji'i Jesucristo, cua ndyuna ngu' cha' bi' tyucui ña'q chalyuu; nga'aa ntsu'u cha' ta ya cha' lo'o ngu' bi' cuentya ji'i ma, cha' ngusñi ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua jlo ti' ngu' cha' bi'. ⁹ La cui' ngu' bi' nda ngu' cha' lo'o ya ñi'yä ngua lo'o ndyalaa ya slo ma tya clyo, cha' li' nguxtyanu ma ji'i lcua ti lo jo'ó nu ntsu'u ji'i ma tya sa'ni la, cha' cua'ni ma cña ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca, nu sca ti Ndyosi nu chañi ca. ¹⁰ Lo'o jua'q nchcui' ngu' cha' juani ndu ti' ma ni jacua' tyaq Jesús nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi, nu cua tyu'u ca su ntucua y cui' Ndyosi cha' caq nde chalyuu chaca quiya'. La cui' Jesús nu ngujui, lo'o li' ngua'ni y cui' Ndyosi Sti yu cha' ndyu'ú yu chaca quiya', bi' laca nu ngua'ni lyaá ji'na cha' nga'aa xcube' y cui' Ndyosi ji'na, nga'aa caca ñasi' Ni ji'na lo'o tyalaa tsä bi'.

2

Cña nu ngua'ni Pablo lo'o nguti'i yu quichi Tesalónica

¹ Cu'maq ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, jlo ti' ma cha' ná nguna' cña nu ngua'ni ya lo'o nguti'i ya slo cu'maq. ² Cua ngua'ni y cui' Ndyosi cha' tlyu tyiquee ya, cha' ngulu'u ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi ji'i ma lo'o ngulaa ya slo cu'maq, masi lya' tsa ti' ngu' ji'i ya tya tsubi' la ca quichi Filipos. Jlo ti' ma cha' cuxi tsa ngua'ni ngu' bi' lo'o ya li', lo'o jua'q ntsu'u ngu' quichi tyl ma nu cuxi nti' ña'q ngu' ji'i ya. ³ Si'i cha' cuiñi ngulu'u ya ji'i ma nu ngua li', si'i na cuxi tyiquee ya ña'q ya ji'i ma, ni si'i na nñilo'o ya ji'i ma. ⁴ Cua nda y cui' Ni cha' bi' lo'o ya cha' culu'u ya ji'i ñati, bi' cha' liñi nchcui' ya lo'o ngu' nde lcaa quichi. Si'i ñati chalyuu laca nu Xu'na

na, ycui' Ndyosi laca nu Xu'na na; bi' cha' cuentya ji'í ycui' Ni nclu'u ya cha' tso'o bi' ji'í Ni ji'í lcaa mä, cha' jlo ti' Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'í ya. ⁵ Si'i na tso'o tsa ndyu'ni ya lo'o ma cha' cua'ni ya ngana ji'í ma, ni si'i na tso'o tsa nchcui' ya lo'o ma cha' caja cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ma ji'í ya. Jlo ti' ycui' Ndyosi cha' xcui' cha' liñi nchcui' ya; lo'o jua'a cu'mä, cua ndyuna mä cha' bi'. ⁶ Ná nti' ya cha' cua'ni chì ma loo ya, masi chacuayá'ji'í ycui' Jesucristo ndyalaa ya slo cu'mä; si'i na nchcui' tyucuua ti' ya lo'o ma, cha' loo laca ya ji'í ma, ni si'i na tyixi ya cha' loo laca ya ji'í xa' ñatí. ⁷ Pana ñi'yä nu ña'asii sca nu cuna'a ji'í sñi', jua'a nguna'asii ya ji'í ma, nu lo'o nguti'í ya ca slo mä nu ngua li'. ⁸ Ntsu'u tsa tyiquee ya ña'ä ya ji'í ma, cha' cua nda ya cha' tso'o ji'í ycui' Ndyosi lo'o ma; lye tsa nclyacua ti' ya cuentya ji'í ma, hasta tso'o ntsu'u tyiquee ya masi cujuui ngu' ji'í ya xqui'ya cu'mä. ⁹ Cu'mä ngu' tyaa'na, tyi'u ti' mä cha' lye tsa ngua'ni ya cña cha' caja ñi'yä tyiji yu'u ya chalyuu; tsä lo'o talya ngua'ni ya cña lo'o ya' ti ya, cha' ná culiji ma cñi ji'í ma lo ya laja lo'o ngulu'u ya cha' tso'o bi' ji'í ma.

¹⁰ Cua na'a mä, lo'o jua'a cua na'a ycui' Ndyosi, cha' tso'o ti nguti'í ya slo cu'mä nu ntsu'u cha' ji'í ma lo'o Ni. Ñatí lubii laca ya, ná ntsu'u cha' jña ngu' qui'ya ji'í ya li'. ¹¹ Ñi'yä ndu'ni sca ñatí lo'o sñi', jua'a ngulu'u ya ji'í ma li': nu lo'o ngua'ni ma cha' tso'o, li' nguxtyucua ya ji'í ma; nu lo'o ngua'ni ma cha' cuxi, li' nda ya sca cuii lo'o ma. ¹² Nguxtyucua ya ji'í ma cha' tyucui tyiquee mä cua'ni ma ña'ä cha' tso'o nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu, cha' jua'a xñi ma cha' ji'í ycui' Ndyosi cha' tsaa mä ca su tlyu su xee tsa su laca Ni loo.

¹³ Lo'o jua'a lcaa hora ndya ya xlya'be ji'í ycui' Ndyosi cuentya ji'í ma, xqui'ya cha' nu lo'o ndyuna mä cha' tso'o ji'í ycui' Ndyosi, la cui' cha' nu cua nda ya lo'o ma, li' jlya

ti' mä cha' bi'. Ngua cuaya' ti' mä cha' laca cha' bi' nu cha' liñi ji'í ycui' Ndyosi, si'i cha' ngua'ya hique sca ñatí ti; ngusñi mä cha' bi' li', bi' cha' ndyu'ni ycui' Ndyosi cña ne' cresiya ji'í ma. ¹⁴ Ñi'yä nu ngua tya tsubi' la, cha' ngua'ni lya' ti' ngu' judío ji'í ña'ä taju ñatí tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo ca loyuu su cuentya Judea, jua'a ngua'ni lya' ti' ngu' tya'a quichi' tyi mä ji'í cu'mä li'. Cu'mä ngu' tya'a na, la cui' tya'a cha' ti'í ngua ji'í ma ñi'yä nu ngua ji'í ngu' judío tya'a na bi'. ¹⁵ Ñi'yä lo'o ndyujuii ngu' judío cuxi nu nguti'í nu ngua sa'ni la ji'í jyo'o nu ngua tu'ba ji'í ycui' Ndyosi, la cui' jua'a cua ndyujuii nu ngu' judío cuxi bi' ji'í ycui' Jesús nu Xu'na na cua tsubi'. Ca tiya' la li' lo'o ji'í cuare ngulo'o nu ngu' judío bi'. Ná ndiya ti' ycui' Ndyosi cha' ndyu'ni ngu' bi' jua'a, cha' nxuu tya'a ngu' bi' lo'o lcaa ñatí. ¹⁶ Ná nda ngu' judío cuxi bi' chacuayá' ji'í ya cha' chcui' ya cha' ji'í Jesucristo lo'o ngu' xa' tsu', cha' cua'ni lyaá Ni ji'í ngu' xa' tsu' bi' li'; bi' cha' jua'a nchca tlyu la qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu' judío cuxi bi', ña'ä cuayá' nchca ñasi' tsa ycui' Ndyosi ji'í ngu' bi'. Ntsu'u cha' xcube' tsa Ni ji'í ngu' bi' nde loo la.

Nti' tsa Pablo tsaa na'a ji'í ngu' chaca quiya'

¹⁷ Masi xa' quichi ndi'í ya juani, nti' ya xtyuu ya slo cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús; ndyi'u tsa ti' ya ji'í ma, masi ná nchca ña'ä ya ji'í ma, bi' cha' nti' ya tyaa' ya tyaa' na'a ya ji'í ma chaca quiya'. ¹⁸ Tyuu quiya' ngua ti' ya caa ya nquicha'. Lo'o na' ni, la cui' Pablo laca na', nti' tsa na' caa na'; pana lcaa quiya' ngua'a Satanás cha' ji'í ya cha' ná caa ya. ¹⁹ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'mä, cha' lo'o cu'mä nscua cha' tyatu ma lo'o ya slo Jesucristo nu Xu'na na lo'o tyaa Jesús nde chalyuu chaca quiya'. Li' tso'o tsa caca tyiquee Ni ña'ä Ni ji'í ya, xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi mä cha' ji'í Ni nu cua nchcui' ya lo'o ma. ²⁰ Nchcui' tsa ya lo'o xa' ñatí cha' tso'o

tsa ndu'ni mä, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'mä.

3

1-2 Lo'o li' nga'aa ndalo ya, xñi'j tsa ti' ya cha' tyijyu' tsa ndi'j mä; bi' cha' nda na' ji'j Timoteo ndyaa yu slo mä. Tso'o la tyanu na' quichi Atenas ngua ti' na', masi ná lo'o tya'a ndya'a na'. Tya'a na laca nu Timoteo bi' ni, la cui' cña ji'j y cui' Ndyosi ndyu'ni ya; tya'a ndyu'ni ya cña laca yu lo'o nda ya cha' tso'o ji'j Jesucristo lo'o ñati. Li' ndyaa nu Timoteo bi' nde slo mä cha' xñi la ti' tyiquee mä, cha' caca tlyu la tyiquee mä lo'o ngusñi mä cha' tso'o bi'. **3** Ná nti' ya cha' ca taja ti' ni tsaca ngu' tya'a mä, masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'j mä; jlo ti' mä cha' jua'a ndyu'ni ngu' lo'o ñati ji'j Jesucristo lcua ti lo quichi. **4** Lo'o tya nguti'j ya slo mä, li' tyuu quiya' nda ya cha' lo'o mä ndi'ya: "Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na", nacui ya. Lo'o chañi lya' tsa ti' ngu' ji'j mä juani. **5** Lo'o ngua cuayá' ti' na' cha' bi', nga'aa ndalo na' li'; xñi'j tsa ti' na' cha' ná jlo tå' ñi'ya ndyaca cha' ji'j mä. Bi' cha' nda na' ji'j yu tya'a na ñaa yu slo mä, cha' ca cuayá' tå' si ña'q ti nxñi tso'o mä cha' tso'o ji'j y cui' Ndyosi, si tyijiloo mä ji'j nu xñia'q nu nti' cha' cua'ni mä cha' cuxi. Cua nguna' cña ji'j ya lo'o mä si ná caca tyijiloo mä ji'j nu xña'q bi'.

6 Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'mä. Cua ndyalaa Timoteo ca nde chaca quiya'; cua ndacha' yu ji'j ya ñi'ya ndyu'ni mä, cha' tya ngusñi mä cha' tso'o ji'j y cui' Ni, cha' ntsu'u tsa tyiquee mä ña'q mä ji'j tya'a mä xqui'ya y cui' nu Xu'na na. Nacui yu cha' ndube tsa ti' mä ji'j ya, ndu tsa ti' mä ni jacua' tyacua tya'a na chaca quiya'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee na, ¿ni jacua' tyacua tya'a na lacua? **7** Lo'o cua ndyuna ya cha' jua'a ndyaca cha' bi' ji'j mä, ngua chaa la ti' ya li', masi lya' tsa ti' ngu' ji'j ya ca nde, masi ndyiji tsa cha' ti'jji'j ya. Ngusñi tso'o mä cha' bi', **8** bi' cha' chaa la ti' ya; nguula la ti' ya xqui'ya cu'mä, cha' tlyu tyiquee mä cuentya ji'j y cui' nu

Xu'na na. **9** Ná nchca tye cha' tya ya xlyabe ji'j y cui' Ndyosi Sti na xqui'ya cu'mä, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'mä. **10** Nchcui' ya lo'o y cui' Ndyosi nde tsä lo'o nde talya. Tya'na tsa nchcui' ya lo'o Ni cha' ta Ni chakuayá' ji'j ya cha' tyacua tya'a na chaca quiya', cha' bilya tye culu'u ya ji'j mä lcaa cha' tso'o nu nga'a cha' caca cuayá' ti' mä, cha' jua'a xñi tso'o mä cha' ji'j Jesús.

11 Ntajatya ya ji'j y cui' Ndyosi Sti na lo'o ji'j Jesús nu Xu'na na ni jacua' ta Ni chakuayá' tsaa ya ca slo cu'mä.

12 Lo'o jua'a ndijña ya ji'j nu Xu'na na cha' cua'ni Ni cha' tso'o la tylu'u tyiquee mä ña'q mä ji'j tya'a mä, lo'o jua'a ji'j lcaa ñati, cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'q ya ji'j cu'mä xqui'ya y cui' Ndyosi; **13** ndijña ya cha' cua'ni Ni cha' caca lubii cresiya ji'j mä, cha' tyanu tso'o cha' ji'j y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'j mä. Li' nga'aa ntsu'u cha' sta y cui' Ndyosi Sti na qui'ya ji'j mä tsä bi', nu lo'o cäa Jesús nu Xu'na na nde chalyuu chaca quiya'. Cäa y cui' nu Xu'na na lo'o lcaa ñati ji'j Ni tsä bi'.

4

Cha' tso'o nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu

1 Cu'mä ngu' tya'a na, juani ndijña ya ji'j mä chakuayá' ji'j Jesús nu Xu'na na, cha' ña'q ti cua'ni mä lcaa ña'q cha' tso'o nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mä laja lo'o tyljji'j mä chalyuu. Li' tso'o la caca cua'ni mä cña ji'j y cui' Ndyosi. Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni mä, pana cua nti' ya cha' ña'q ti tya cua'ni la mä la cui' cña nu cua ngulu'u ya ji'j mä tya tsubi' la cuentya ji'j y cui' Ndyosi.

2 Tyi'u ti' mä ji'j cña nu ngulo ya ji'j mä cuentya ji'j Jesús nu Xu'na na,

3 cha' ndi'ya nti' y cui' Ndyosi: caca lubii cresiya ji'j mä, ná cua'ni suba' mä lo'o ñati; **4** lcaa cu'mä, tso'o caja clyo'o mä, pana nga'aa ña'q mä ji'j xa' nu cuna'q li'. Lo'o jua'a tso'o ti tyi'jji'j mä lo'o clyo'o mä; tylu'u tyiquee mä ña'q mä ji'j clyo'o mä, **5** cha' ná

nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni suba' mā lo'o clyo'o mā, ñi'yā nu ndu'ni ngu' nu ná ndaquiya' ji'i y cui' Ni tsiya' ti. ⁶ Nga'aa xlyaa mā ji'i nu cuna'a ji'i ngu' tya'a mā, masi ji'i clyo'o ngu', masi ji'i sñi' ngu'. Cua nchcui' tsa ya lo'o mā cha' lcaa cha' ña'q y cui' nu Xu'na na; jlo ti' y cui' Ndyosi, lo'o jua'a ntsu'u cha' xcube' Nji'i lcaa ñatí nu ná taquiya' ji'i cha' bi', ⁷ cha' cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'na cha' caca na ñatí nu lubii cresiya ji'i, si'i cha' caca na ñatí nu ndyu'ni suba'. ⁸ Si'i sca cha' nu nchcui' ñatí chalyuu ti laca cha' nu nchcui' na' lo'o mā juani, cha' liñi nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na laca cha' bi'; bi' cha' si ná taquiya' mā ji'i cha' bi', na cua nguxtyanu mā ji'i y cui' Ndyosi nu nda Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'na.

⁹ Ná nga'q cha' scua la na' lo quityi re cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā ji'i ñatí tya'a ngusñi mā cha' ji'i y cui' Ni; cua laca ntsu'u tsa tyiquee mā ña'a mā ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngulu'u y cui' Ndyosi ji'i mā ñi'yā nu cua'ni mā lo'o tya'a mā. ¹⁰ Ni si'i sca ti ji'i ngu' tya'a quichí tyi ti mā ntsu'u tyiquee mā, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee mā ña'a mā ji'i lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i mā lo'o y cui' Ndyosi nde lcaa lo quichí loyuu su cuentya Macedonia. Tya'a na laca ngu' bi', bi' cha' nchcui' ya lo'o mā cha' tya cua'ni la mā cha' tso'o bi'. ¹¹ Tso'o ti cua'ni mā lo'o tya'a mā cha' ti ti tyi'i tyiquee mā li'. Ná tso'o si culo mā cña ji'i taju ñatí tya'a mā, lo'o li' taja y cui' mā; cua'ni mā cña cha' caja xi na cacu mā ñi'yā nu cua nchcui' ya lo'o mā, ¹² cha' caca chcui' ngu' ji'i mā cha' tso'o tsa ndyu'ni mā cña. Ná ntsu'u na laca nu lyiji ji'i mā li'.

Tya caa Jesús nu Xu'na na chaca quiya'

¹³ Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, juani ta ya xi cha' lo'o ma cuentya ji'i ngu' tya'a na nu cua ngujuii, cha' ca cuayá' ti' mā cha' ñi'yā laca si na laja' ti ngu', jua'a laca jyo'o bi'. Ná ca xñi'i ti' mā cuentya ji'i jyo'o

tya'a mā lacua, cha' ná stu'ba laca na lo'o ñatí nu bilya xñi cha' ji'i Jesucristo. ¹⁴ Jlo ti' na cha' ngujuii Jesús, lo'o li'ndyu'ú yu chaca quiya'; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' lo'o caa y cui' Jesús nde chalyuu chaca quiya', li' cua'ni y cui' Ndyosi cha' chaca quiya' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo tya clyo la, cha' stu'ba ti caa ngu' lo'o Jesús li'.

¹⁵ Cua nchcui' y cui' nu Xu'na na ñi'yā caca ji'i lcaa na tsā bi', nu lo'o caa y cui' nu Xu'na na chaca quiya': Lcaa na nu tya lu'ú na ni, ná tyijiloo na ji'i ngu' tya'a na nu cua ngujuii. ¹⁶ Ndi'yā caca cha' lo'o tyalaa tsā bi': Nde cua caa y cui' nu Xu'na na, ca'ya Ni lo yuu; li' stu'ba ti cañi Xtyi'i y cui' Ni lo'o xtyi'i xca ji'i Ni nu laca loo, jua'a cañi cui'chcuā ji'i y cui' Ndyosi li'. Clyo tyacuí lcaa jyo'o ñatí ji'i Jesucristo tyaa ngu' nde cua; ¹⁷ li' tyacuí lcaa ngu' tya'a na ña'q lu'ú ti na, cha' tyalo'o y cui' Ni ji'na. Ca laja coo nde cua tyacua tya'a na lo'o jyo'o tya'a na li', cha' lcaa na, stu'ba ti tyacua tya'a na lo'o y cui' nu Xu'na na ca bi'. Tsa cu' ti tyi'i na lo'o y cui' Ndyosi li'. ¹⁸ Bi' cha' lacua, ta mā cha' bi' lo'o ngu' tya'a mā, cha' tso'o ti caca tyiquee lcaa mā.

5

¹ Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ná ntsu'u cha' scua ya sca quityi cha' cacha' ya ji'i mā ni jacua' tyalaa tsā lo'o caa Jesús chaca quiya', ni jacua' tyalaa tyempo bi'; ² cua laca ngua cuayá' ti' mā cha' ni sca ñatí chalyuu, ná jlo ti' ngu' ni tsā caa y cui' nu Xu'na na. Ñi'yā ndyalaa sca nu cuaana to' ni'i ji'i ngu' talya, jua'a cuaana ti caa Jesús. ³ "Tí ti ndi'i chalyuu, tso'o ti ndi'i na", ñacui ngu'; pana la cui' hora bi' tye cha' ji'i lcaa ñatí chalyuu, nga'aa caja mala xna ngu' li'. Ñi'yā laca sca nu cuna'a tana, cha' ná jlo ti' ni hora caca nu cala sñi', ni hora caa nu ti'í ji'i; jua'a caca lo'o cua tyalaā ti hora bi' li', cha' ná jlo ti' na ni tsā caca. ⁴ Pana nu cu'mā ni, ná ntsu'u cha' xcutejii tsā bi' ji'i mā,

masi jlo ti' mä cha' cuaana ca ti tyalaa tsä bi'; si'i na ndya'a mä su talya ña'a xqui'ya cha' cuxi, ñi'ya ndya'a xa' la ñati. ⁵ Cua ntsu'u xee nu nda ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i mä; bi' cha' ñati nu ndya'a su xee laca mä, ñati nu lubii cresiya ji'i laca mä. Ná laca na ñati nu ndya'a su talya ña'a, cha' si'i ñati nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi laca na. ⁶ Bi' cha' tii ti ti' na tyi'i na chalyuu; si'i ñi'ya nti' si xcui' na laja' ti na tyi'i na chalyuu, masi jua'a ndu'ni xa' la ñati nu ná ndaquiya' ji'i Jesucristo tsiya' ti. Lo'o jua'a ña'asii na ji'i ycui' ca na cha' ná caca cu'bi na. ⁷ Xcui' na ndyija' ti ñati ñi'ya si talya laca, xqui'ya cha' ná ndube ti' ngu'; xcui' na cu'bi ti ngu' bi', cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. ⁸ Pana nu na ni, ntsu'u xee ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, bi' cha' tii ti ti' na tyi'i na chalyuu; cua ngusñi na cha' ji'i ycui' Ni, na cua ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na xqui'ya Ni, lo'o jua'a nga'a cha' cua'a na ji'i ycui' ca na cha' ná cua'ní na cha' cuxi nu nti' cua'ní ñu'ü ji'i cresiya ji'na. Na ndu' ti' na ji'i ycui' Ndyosi, ni jacua' tye cuityi Ni ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na, bi' cha' nga'a cha' ña'asii na ji'i ycui' ca na. ⁹ Ná ngusubi ycui' Ni ji'na cha' xcube' Ni ji'na; cua ngusubi Ni ji'na cha' cua'ní lyaá Ni ji'na xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, ¹⁰ la cui' nu ngujuii cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi' cha' taca tyi'i na slo ycui' Ndyosi li', masi ña'a ti tya lu'ú na chalyuu lo'o cäa Jesú, masi cua ngujuii na li'; stu'ba ti tyi'i na ca slo Ni li'. ¹¹ Laja lo'o ndu' ti' na ji'i Jesú, tya culu'u mä cha' bi' ji'i nu xa' la ngu' tya'a mä, cha' caca tlyu la tyiquee mä li'. Jlo ti' na' cha' jua'a ndu'ni mä tu'ni.

Xa' la cuii nu nda Pablo lo'o ngu'

¹² Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesú, ndijña ya ji'i mä cha' cui'ya mä cuentya ji'i lcaa ña'a cha' tso'o nu ndyu'ni ngu' nu laca cña ji'i mä. Cua nda ycui' nu Xu'na na cña ji'i ngu' bi' cha' caca ngu'loo, cha' culu'u ngu' bi' ji'i mä cua ña'a ca cha' tso'o

nu caca cua'ní mä cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹³ Tso'o ti cua'ní mä lo'o ngu' bi' lacua, cha' tso'o tsa cña ndyu'ni ngu' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi; tso'o ti tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i ngu' bi'. La cui' jua'a tso'o ti tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i lcaa tya'a mä, cha' nga'aa tyu'u cha' cusuü ji'i mä lo'o tya'a mä li'.

¹⁴ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesú, ndi'ya chcui' ya lo'o mä: Culo mä cña ji'i ngu' tya'a mä nu ná nti' cua'ní cña, nu xcui' na taja ti nti' ngu'; cua'ní mä cha' caca tlyu la tyiquee ngu' tya'a mä nu xñi'i ti ti', cha' xñi tso'o la ngu' cha' ji'i Jesú; xtyucua mä ji'i ngu' tya'a mä nu ná ndyiji juersa ji'i cha' xüü tya'a ngu' lo'o nu cuxi, jua'a talo tyiquee mä ji'i cua ña'a ca ngu' tya'a mä.

¹⁵ Si cua'ní xña'a ñati lo'o ma, ná chcui' mä cha' ti'i ji'i ngu' bi' li'; xtyucua mä ji'i ngu' tya'a mä cha' talo mä ji'i ngu' xña'a, cha' xcui' tso'o ti cua'ní mä lo'o lcaa ñati, masi lo'o tya'a mä, masi lo'o xa' ñati.

¹⁶ Tso'o ti caca tyiquee mä lcaa tsa.

¹⁷ Tyucui tyempo chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi. ¹⁸ Lo'o jua'a tya mä xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cua ña'a ca cha' nu ndyaca ji'i mä. Nti' Ni cha' cua'ní mä jua'a si chañi cha' ngusñi mä cha' ji'i Jesucristo.

¹⁹ Ñi'ya nti' sca xee, jua'a laca Xtyi'i ycui' Ndyosi; ná xubi' mä ji'i xee bi'.

²⁰ Ná xtyi lo'o mä ji'i tya'a mä lo'o chcui' ngu' sca cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o mä; ²¹ pana cua'ní cuayá' mä ji'i cua ña'a ca cha' nu nchcui' ngu' bi', si tso'o ndyu'u cha', si ná tso'o. Li' xñi mä cha' tso'o bi', ²² pana culochu' mä ji'i lcaa cha' cuxi li'.

²³ Ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ti ti tyi'i tyiquee na. Bi' cha' juani cua'ní Ni cha' caca mä ñati liñi tsiya' ti; caca tso'o tyiquee mä, caca lubii cresiya ji'i mä, caca ma ñati nu tyucui tyiquee tsiya' ti. Si lubii cresiya ji'i mä lo'o cäa ycui' Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya', li' nga'aa ntsu'u cha' sta Ni qui'ya ji'i mä; ²⁴ cua ngusubi ycui'

Ndyosi ji'í mä cha' caca mä ñati ji'í
 Ni tsiya' ti. Si'i sca cha' cuiñi nu
 nda Ni lo'o nchcui' Ni lo'o mä jua'a,
 chañi cha' cua'ni Ni cha' caca mä ñati
 nu lubii cresiya ji'í cuentya ji'í ycui'
 Ndyosi.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

²⁵ Cu'mä ngu' ty'a na, ña'a ti ty'a
 chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya
 ji'í ya.

²⁶ Xlyo ni'í ji'í lcaa cu'mä ngu' ty'a
 na.

²⁷ Nde cña nu culo na' ji'í mä cha'
 cua'ni mä cuentya ji'í ycui' nu Xu'na
 na, cha' chcui' mä lcaa cha' nu nscua
 lo quityi re ña'a cuayá' cuna lcaa ngu'
 ty'a na.

²⁸ Ndi'yä nti' ya cha' ña'a ti cua'ni
 ycui' Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o
 lo'o mä. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica

¹ Pablo, Silvano, Timoteo naa ya. Nscua ya quityi re cha' tsaa ca slo ña'q taju cu'maq ngu' quichi Tesalónica nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi Sti na, cu'maq nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na. ² Ndi'ya nti' ya, cha' ña'q ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'li tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na laja lo'o ndi'li ma chalyuu.

Xcube' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu ná nti' taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni

³ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u cha' tya ya xlyab'e ji'i ycui' Ndyosi lcaa quiya' lo'o chcui' ya lo'o Ni cuentya ji'i cu'maq; ndu'ni tsa cha' cua'ni ya jua'a, xqui'ya cha' lcaa tsaq tachaa la ndyanu cha' ji'i Jesús ne' cresiya ji'i ma, lcaa tsaq ntsu'u la tyiquee ma ña'q ma ji'i tya'a ñati ma. ⁴ Tso'o tsa li'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'maq, bi' cha' nda ya cha' ji'i ma lo'o lcaa taju ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Nacui ya ji'i ngu' cha' tso'o tsa ndyu'ni ma, cha' tlyu tsa tyiquee ma xqui'ya ycui' Ndyosi, masi ndyiji tsa cha' ti'ji'i ma, masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ma. Tso'o tsa cha' ndalo tyiquee ma ji'i ngu', masi cuxi tsa ndyu'ni ngu' bi' lo'o ma jua'a. ⁵ Liñi tsa ndu'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i ñati; bi' cha' caja su tyi'li ma ca su laca ycui' Ndyosi loo ca nde loo la, masi xña'q tsa ngu' lo'o ma juani xqui'ya cha' ji'i ycui' Ndyosi nu cua ngusñi ma.

⁶ Liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi, lo'o jua'q chañi cha' ca tiya' la xcube' Ni ji'i lcaa ñati nu nchcube' ji'i cu'maq juani. ⁷ Nga'aa cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tsiya' ti lo'o tyu'u tucua ycui' Jesús nu Xu'na na nde cuä. Laja xee

tlyu tyäa Jesús li'; stu'ba ti caä Ni lo'o quiña'q tsa ngu' xcä ji'i Ni, cha' tlyu tsa cña nchca ji'i xcä bi' nu ndu'ni ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ⁸ Li' xcube' ycui' Ndyosi ji'i cua ña'q ca ñati nu ná ntaja'q taquiya' ji'i Ni, lo'o jua'q xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'q xñi cha' tso'o ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na. ⁹ Chañi cha' xcube' Ni ji'i ngu' bi'; nga'aa ña'q ngu' bi' ji'i ycui' nu Xu'na na tsiya' ti, nga'q cha' tsaa ngu' ca su ná nga'q cha' tye cha' chcube' ngu'. Nga'aa ña'q ngu' bi' xee ndubi ji'i ycui' Ni li', nga'aa ña'q ngu' ji'i ycui' Ndyosi nu nchca ji'i ndu'ni lcaa cña tsiya' ti. ¹⁰ Jua'q xcube' Ni ji'i ngu' bi' tsaq lo'o tyäa Jesús chaca quiya'. Pana si ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni, li' cua'ni tlyu na ji'i Ni tsaq bi'; la cui' jua'q cua'ni chí na loo ycui' Ndyosi lo'o tya'a na lo'o tyalaa tsaq bi', si cua ngusñi na cha' ji'i Ni. Lo'o cu'maq, stu'ba ti tyu'u ti'li ma lo'o ya slo Jesús tsaq bi', cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesús lo'o ngulu'u ya cha' bi' ji'i ma nu ngua tya clyo la.

¹¹ Bi' cha' lcaa tsaq nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi Sti na cha' cua'ni Ni cña ne' cresiya ji'i ma, cha' tso'o ti cua'ni ma cña nu nda Ni ji'i ma tya lo'o ngusubi Ni ji'i ma. Nchcui' ya lo'o Ni cha' xtyucua Ni ji'i ma, cha' jua'q cua'ni lyiji ma lcaa cha' tso'o nu nclyacua ti' ma cha' cua'ni ma cuentya ji'i ycui' Ni, lcaa lo cha' tso'o nu ndyu'ni ma xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi. ¹² Jua'q ndu'ni tlyu ma ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu lo'o ndu'ni ma cña ji'i Ni; jua'q ca cuayá' ti' ngu' li' cha' ndyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'i ma. Lo'o li' caca cuayá' ti' ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o ma, cha' stu'ba ti ndu'ni ycui' Ndyosi Sti na cña lo'o Jesucristo nu Xu'na na.

2

Caa sca nu xña'q chalyuu

¹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, jlo ti' na cha' tya caä Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya', cha' tsalo'o Ni ji'na cha' tyacua tya'a na lo'o Ni

ca bi'; bi' cha' liñi nchcui' ya lo'o ma_q juani, ² cha' ná ty'a'achu' ma_q ji'í cha' tso'o bi'. Ná cutsii ma_q si nti' ngu' xcutsii ngu' ji'í ma_q: masi chcui' ngu' cuentya ji'í Xtyi'í y cui' Ndyosi, nacui' ngu'; masi culu'u ngu' cha' liñi ji'í ma_q, nacui' ngu'; masi chcui' ngu' lo quityi nu nda ya lijyä slo ma_q, nacui' ngu'. Cha' cuiñi laca si ñacui' ngu' cha' nde tsaa laca nu caa y cui' nu Xu'na na, cha' ná jlo ti' ngu' tsiya' ti. ³ Ná taquiya' ma_q ji'í ngu' cuiñi nu chcui' jua'a. Nu lo'o ty'a lyiji tyalaa tsaa bi', lye tsa xuu ty'a' ñati chalyuu lo'o y cui' Ndyosi; li' caa sca ñati nu ndu'ni cña ji'í nu xña'a nde chalyuu, nu ntsu'u cha' tsaa ca bilyaa lo'o tye chalyuu. ⁴ Bi' laca nu nti' cua'a ji'í lcaa lo jo'ó cha' ná cua'ni tlyu ngu' ji'í; ni ná cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi, nti' yu, cha' nti' nu yu xña'a bi' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' ca yu. Tyatí yu ne' laa tonu, tsaa tucua yu ca bi'; li' chcui' yu lo'o lcaa ñati cha' cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' ca yu, cha' y cui' Ndyosi laca y cui' yu, ñacui' yu.

⁵ Cua jlo ti' ma_q cha' tyuu quiya' ngulu'u na' la cui' ti cha' ji'í yu xña'a bi' ji'í ma_q, nu lo'o ty'a ndi'í na' lo'o cu'maq; ⁶ jlo ti' ma_q ñi'yä ndaca'a Ni ji'í yu xña'a bi' juani, cha' ná caca bi' loo ñia'a cuayá' tyu'u tucua tsaa ji'í yu bi' ca nde loo la. ⁷ Na cua nguxana cña cuxi bi' laja ñati chalyuu, masi juani ti ty'a ndaca'a Ni ji'í yu xña'a bi'; pana lo'o nga'aa ndaca'a Ni ji'í yu bi', cha' cua ndyaa Ni, ⁸ li' caca yu xña'a bi' loo. Ca tiya' la caa Jesús nu Xu'na na, lo'o li' cujuí Jesús ji'í yu xña'a bi' nu lo'o culutu'u ti Jesús ji'í yu bi' lo'o cui'í nu ntsu'u tu'ba Ni; tye cha' ji'í yu xña'a bi' lo'o caa Jesús, cha' ná talo yu ña'a yu ji'í xee ndubi ji'í y cui' nu Xu'na na. ⁹ Pana lo'o caa yu xña'a bi', caa yu lo'o chacuayá' ji'í y cui' Satanás bi', bi' cha' nchcua tsa ji'í yu bi' cua'ni yu cha' tlyu cha' cñilo'o ti yu ji'í ñati chalyuu, cha' culacua ti' ngu' cha' tlyu tsa laca y cui' yu xña'a bi'. ¹⁰ Tucua cha' ntsu'u tyiquee yu bi', pana ca jlya ti' ñati chalyuu ji'í lcaa cha' cuiñi nu chcui' yu bi', jlya ti' ngu' xqui'ya cha' cua

tsaa ti ngu' ca bilyaa; ná nti' ngu' bi' xñi ngu' cha' tso'o nu caca cua'ni lyaá ji'í ngu', ¹¹ bi' cha' culaya' y cui' Ndyosi ji'í ngu', xqui'ya cha' jlya la ti' ngu' ji'í nu cha' cuiñi bi!. ¹² Chañi cha' tsaa ngu' bi' ca su ná nga'a cha' tye chcube' ngu', lcaa ngu' nu ná jlya ti' cha' tso'o ji'í y cui' Ndyosi, ngu' nu ndiya la ti' cua'ni cua ña'a ca lo cha' cuxi.

Ngusubi Niji'na cha' clyáá naji'í nu cuxi

¹³ Cu'maq ty'a'a ngusñi na cha' ji'í Jesús, ntsu'u tsa tyiquee y cui' nu Xu'na na ña'a Ni ji'í ma_q. Lo'o jua'a ntsu'u cha' ty'a ya xlyabe ji'í y cui' Ndyosi xqui'ya cu'maq, cha' ngusubi Ni ji'í ma_q tya lo'o nguxana ti chalyuu cha' cua'ni lyaá Ni ji'í ma_q; bi' cha' ngua'ni Xtyi'í y cui' Ni cha' ngua lubii cresiya ji'í ma_q lo'o ngusñi ma_q cha' tso'o ji'í y cui' Ndyosi. ¹⁴ Cua ngusubi Ni ji'í ma_q, bi' cha' ndyuna ma_q cha' tso'o ji'í Jesucristo nu ngulu'u ya ji'í ma_q; nti' Ni cha' stu'ba ti tyi'í ma_q lo'o Jesucristo nu Xu'na na ca su tlyu su xee tsa su ndi'í y cui'!

¹⁵ Cu'maq ngu' ty'a'a na, juani tyi'u tso'o ti' ma_q lcaa cha' nu ngulu'u ya ji'í ma_q; cua'ni ma_q cha' caca cuayá' tso'o ti' ma_q lcaa cha' nu cua nchcui' ya lo'o ma_q, lcaa cha' nu cua nguscua ya lo quityi cha' caa sca slo ma_q. ¹⁶⁻¹⁷ Ndil'ya nti' na' cha' cua'ni Ni lo'o ma_q, masi Jesucristo nu Xu'na na, masi y cui' Ndyosi Sti na: cua'ni Ni cha' caca nguula ti' tyiquee ma_q, cha' caja juersa ji'í ma_q, cha' taca cua'ni ma_q cua ña'a ca cha' tso'o, cha' xcui' cha' tso'o chcui' ma_q lo'o ty'a'a ma_q. Ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ni ña'a Ni ji'í na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na, cha' ti tyi'í tyiquee na lcaa hora laja lo'o ntajatya na ji'í y cui' Jesús cha' caa Ni.

3

Chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'í ya

¹ Cu'maq ty'a'a ngusñi na cha' ji'í Jesús, chcui' ma_q lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'í ya, cha' xtyucua Ni ji'í ya

laja lo'o nclyu'u ya cha' ji'i y cui' nu Xu'na na ji'i ngu', cha' ná tacu' ngu' lo cua ña'a ca cha' nu nclyu'u ya ji'i ngu'. Ñi'yä lo'o ngusñi mä cha' bi' juani, jua'a nti' ya cha' yala ti xñi tya quiña'a la ñati' cha' bi', nde lcaa quichí su nchcui' ya cha' bi'. ² Chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi cha' cua'a Ni ji'i ya cha' ná tyijiloo ngu' cuxi ji'i ya, masi ngu' nu cuxi tsa tyiquee ngu'; ntsu'u tsa ñati' chalyuu nu ná jlya tso'o ti' ji'i y cui' Ndyosi. ³ Chañi cha' ndu'ní nu Xu'na na lcaa cha' nu ñacu' Ni ji'ná, cua'ní Ni cha' caca tlyu tyiquee mä, cua'a Ni ji'i mä cha' ná cala' nu xña'a ji'i mä. ⁴ Jlo ti' y cui' nu Xu'na na cha' ndyu'ní mä cña nu ngulo ya ji'i mä, cha' tya cua'ní la mä cña bi'. ⁵ Lo'o jua'a cua'ní y cui' nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'i mä, cha' tyi'u ti' mä cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i mä; li' talo tyiquee mä ñi'yä lo'o ndalo tyiquee y cui' Cristo lo'o nguta'a yu lo'o ñati' tya clyo.

Nga'a cha' cua'ni na cña

⁶ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, chaca quiya' culo ya cña ji'i ma' chacuayá' ji'i Jesucristo nu Xu'na na: ná tya'a mä stu'ba ti lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi mä cha' bi' nu ná ntaja'a cua'ní cña, la cui' ngu' tya'a mä nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' nu cua nda ya lo'o mä. ⁷ Si'i na taja ya lo'o nguti'i ya lo'o cu'mä nu ngua li', bi' cha' tso'o si tyaja'a mä cua'ní mä cña ñi'yä ngua'ní ya lo'o ya' ti ya. ⁸ Ná ndyaculaja ti ya slo cu'mä nu ngua li'; nda ya caya' cha' nguxacu mä ji'i ya, cha' ngua'ní ya cña cha' cajá ñi'yä nu tyiji yu'u ji'i ya. Tsä lo'o talya ngua'ní ya cña lo'o ya' ti ya, cha' si'i cu'mä nu ngüi'ya mä na nu ndyacu ya li'. ⁹ Pana tso'o si ta ma xi caya' ji'i ngu' nu culu'u ji'i mä; masi cuare ní, taca xtyucua mä xi ji'i ya si nti' ma. Pana ná ngusñi ya caya' nu ngua li', xqui'ya cha' ngua ti' ya culu'u ya ji'i mä cha' ná ca taja mä, cha' cua'ní mä cña cha' caja na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ma' chalyuu. ¹⁰ Lo'o tya ndi'i ya slo cu'mä, tya li' ngulo ya cña ji'i mä ndi'yä: ná

ta mä na cacu ñati' nu ná nti' cua'ní cña. ¹¹ Pana juani cua ngujui cha' ji'i ya cha' ntsu'u xi ngu' tya'a mä nu ná tso'o ndu'ní; nga'aa ndyu'ní ngu' bi' cña, ndya'a ngu' nchcui' ngu' cha' cuiñi ti lo'o tya'a ngu', xqui'ya cha' taja ngu'. ¹² Bi' cha' juani nclyo ya cña ji'i ngu' bi' chacuayá' ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u cha' cua'ní ngu' bi' cña; jua'a caja ñi'yä cacu ngu' cuentya ji'i scaa ngu'.

¹³ Cu'mä ngu' tya'a na, ná ca taja ti' mä cha' cua'ní mä cha' tso'o lo'o ñati'. ¹⁴ Ñati' nu ná ntaja'a taquiya' ji'i lcaa cha' nu nscua ya lo quityi re ni, cui'ya mä cuentya tilaca laca ngu' bi'; li' nga'aa tya'a mä stu'ba ti lo'o ngu' bi', cha' jua'a caca tyuju'u ti' ngu'. ¹⁵ Pana si'i tya'a cusuu mä laca ngu' bi', tya'a mä laca ngu'; bi' cha' ntsu'u cha' ta mä sca cuij lo'o ngu', ñi'yä laca lo'o nchcui' mä lo'o sca ngu' tya'a mä.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

¹⁶ Cua'ní y cui' nu Xu'na na lo'o mä cha' ti tyi'i tyiquee mä lcaa tsä, masi tsä tso'o ji'i mä, masi tsä cuxi ji'i mä, xqui'ya cha' lcaa hora ti' ti ndi'i tyiquee y cui' Ni. Lo'o jua'a tyanu y cui' nu Xu'na na lo'o mä li'.

¹⁷ Xlyo ni'i ji'i mä. Pablo laca na' lo'o y cui' na' nscua na' letra juani, cha' caca cuayá' ti' mä cha' chañi cha' quityi nu nguscua na' liyä slo mä laca quityi re. ¹⁸ Nti' ya cha' ña'a ti cua'ní Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'mä. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo tyo clyo cha' ndyaa ca slo Timoteo

¹ Pablo laca na'. Sca ñati nu ndya'a nchcui' cha' ji'i Jesucristo nde xa' quichí laca na', cha' y cui' Ndyosi nu ndu'ni lyaá ji'i ñati ngulo cña jna' cha' cua'ni na' cña bi'; ngulo Jesucristo cña jna', la cui' nu Cristo nu ndu'ti' na ji'i cha' tyaqá Ni chaca quiya'. ² Nscua na' quityi re cha' caqá slo nu'u, Timoteo, cha' fi'i yá si laca nu'u sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u, cha' ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo tyo lo'o ngulu'u na' cha' bi' jinu'u. Ndi'yá nti' na', cha' ña'a ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o nu'u, cha' cua'ni tyo'na ti' Ni jinu'u, cha' jua'a cua'ni Ni cha' tì ti tyi'i cresiya jinu'u xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Ná tso'o cha' jlya ti' ngu' cuentyu ti

³ Lo'o cua tsa'a ti na' ca Macedonia, li' cua nchcui' na' lo'o nu'u cha' tyanu nu'u nde quichí Efeso; chaca quiya' chcui' na' lo'o nu'u juani, cha' tyanu nu'u ca quichí bi'. Ntsu'u ngu' quichí Efeso nu nclu'u xa' lo cha' ji'i ngu' tyo'na; nga'a cha' culo nu'u cña ji'i ngu' bi', cha' nga'aa culu'u tsa ngu' xa' la cha' ji'i tyo'na ngu'. ⁴ Lo'o jua'a culo nu'u cña cha' nga'aa ca tsa'a ngu' cuentyu cusu', nga'aa cua'a jyacá ngu' ji'i cña cuá nu ndyanu ji'i jyo'no cusu' ji'i ngu' sa'ni. Nguichi tsa cha' bi', lo'o jua'a ná tye chca cha' bi' tsiya' ti. Ná xtyucua cha' bi' ji'na cha' cua'ni na cña ji'i y cui' Ndyosi; sca ti si xñi na cha' ji'i y cui' Jesús, li' caca cua'ni na cña ji'i Ni.

⁵ Culo nu'u cña ji'i ngu' cha' tso'o tsa tuyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tyo'na ngu', cha' bi' laca cña nu ndu'ni ñati nu ngua lubii cresiya ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi; jlo ti' ñati bi' fi'i yá laca cña tso'o, lo'o jua'a ndyu'ni ngu' bi' cña tso'o bi' li'. Chañi cha' ngusñi ngu' bi' cha' ji'i y cui' Ndyosi si ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tyo'na ngu'.

⁶ Pana ntsu'u xi xa' la ñati nu ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' bi'; xa' tyucuii ngusñi ngu' bi', cha' nchcui' tsa ngu' cuentyu. ⁷ MSTRU caca ngu' bi', nti' ngu', ngu' nu nclu'u ñi'yá cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i ñati, nu nguscua jyo'o Moisés; pana ná nda ngu' bi' cuentya ñi'yá ndyu'u cha' nu nchcui' y cui' ca ngu', ñi'yá ndyu'u cha' nu nda cha' cusu' bi', masi lye tsa nclu'u ngu' cha' bi' ji'i tya'a ñati ngu'.

⁸ Jlo ti' na cha' tso'o tsa cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés bi', si taquiyá na ji'i. ⁹ Pana si'i xqui'ya ñati nu tso'o tyiquee nda y cui' Ndyosi cha' cusu' bi'; na cua nda Ni cha' bi' xqui'ya ñati nu ná nti' cua'ni cha' tso'o, xqui'ya ñati nu ná ntaja'a taquiyá ji'i cha' bi', xqui'ya ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi, xqui'ya ñati nu ntsu'u qui'ya ji'i, xqui'ya ñati nu cuxi tyiquee, xqui'ya ñati nu nchcui' suba' ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya ñati nu ndujuiji ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu', xqui'ya ñati nu ndujuiji ji'i tya'a ñati, ¹⁰ xqui'ya ñati nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, xqui'ya nu cuna'a nu ndu'ni suba' lo'o nu qui'yu, xqui'ya nu qui'yu nu ndu'ni suba' lo'o tya'a qui'yu ti, xqui'ya ñati nu ntucuaana ji'i tya'a ñati cha' tsalo'o ji'i ngu' jua'a ti, xqui'ya nu cuiñi, xqui'ya ñati nu nchcui' cha' cuiñi slo ngu' tisiya. Nda y cui' Ndyosi cha' cusu' bi', cha' jua'a ca cuayá' ti' lcaa ñati nu ná nti' taquiyá ji'i cua ña'a ca cha' nu liñi ca nu nclu'u na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ¹¹ La cui' cha' tso'o bi' nclu'u na' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi juani, lo'o nclu'u na' cha' tlyu tsa laca y cui' Ndyosi, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

Tso'o tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o na

¹² Ndyo tsa na' xlyab'e ji'i Jesucristo nu Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' caca cua'ni na' cña ji'i Ni; ndya na' xlyab'e ji'i Ni cha' ngusubi Ni jna' cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, cha' jlo ti' Ni cha' ndaquiya' na' ji'i Ni. ¹³ Ngusubi Ni jna', masi suba' tsa nchcui' na' ji'i Ni cua' sa'ni la, tyempo lo'o nguxcube'

na' ji'i ñatí ji'i Jesucristo; tyaala tsa na' nu ngua li'. Pana ná jlo ti' na' tyempo bi', cha' bilya xñi na' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngua tya'na tsa ti' Ni jna'. ¹⁴ Ntsu'u tsa tyiquee nu Xu'na na ña'a Ni 'na, bi' cha' ngusñi na' cha' ji'i ycui' Jesucristo li'; lo'o nu juani ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i Jesús, lo'o jua'a ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i tya'a ñati na'.

¹⁵ Taca xñi tso'o ngu' cha' nu nchcui' ndi'ya: Cua yaa Jesucristo nde chalyuu cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ñati chalyuu nu ntsu'u qui'ya ji'i. Lo'o na', tlyu la xqui'ya na' que xa' la ñati, cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni na' lo'o ñati ji'i Jesucristo nu ngua sa'ni la.

¹⁶ Ngüi'ya tsa Jesucristo cha' clyu ti' 'na lo'o ngüityi Ni qui'ya nu ntsu'u 'na, cha' culu'u ycui' Ndyosi ji'i xa' la ñati ñi'ya caca xñi ngu' cha' ji'i Ni. Ñi'ya lo'o tya'na ti' Jesús jna' tya clyo, jua'a ca tya'na ti' Ni ji'i lcaa ñati nu xñi cha' ji'i Jesús ca nde loo la, cha' si jlya ti' ngu' ji'i Ni, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' li'. ¹⁷ Bi' cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi juani, cua'ni chi na loo Ni, cha' ná tye tsä nu laca Ni loo tyucui ña'a chalyuu; ná tye cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná ntsu'u cha' cajaa Ni. Ná nchca ji'na ña'a na ji'i Ni cha' laca na ñati chalyuu ti, pana sca ti ycui' Ni laca ycui' Ndyosi. Jua'a laca cha' ji'i Ni tu'ní.

¹⁸ Culo na' cña jinu'u juani, Timoteo, cha' ñi'ya nti' na' ña'a na' ji'i sca sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u: Tya cua'ni la nu'u cña ji'i ycui' Ndyosi ñi'ya nu cua nacui ngu' nu laca tu'ba ji'i ycui' Ni cha' cua'ni nu'u; tyl'u ti' nu'u cha' nu cua nchcui' ngu' bi' jinu'u tya tsubi' la, cha' caca nguula la ti' tyiquee nu'u. Li' ñi'ya caca ji'i sca sendaru tso'o, jua'a taca jinu'u xuu tya'a lo'o nu cuxi nu ntsu'u chalyuu; ¹⁹ taca xuu tya'a nu'u lo'o nu cuxi bi' si xñi tso'o nu'u cha' ji'i Jesucristo, si xcui' cha' tso'o cua'ni nu'u lo'o ñati. Ntsu'u ngu' nu ngua jlo ti' ñi'ya laca sca cha' liñi, pana nga'aa ndyu'ni ngu' cha' liñi bi' juani; cua ndya'achu' ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi,

cha' nguxtyanu ngu' cha' tso'o bi!. ²⁰ Ñi'ya nti' yu Himeneo lo'o yu Alejandro ni, nga'aa ndaquiya' ngu' ji'i cha' liñi, bi' cha' cua nguxtyanu na' ji'i ngu' bi' ya' nu xña'a, cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa cha' cuxi laca lo'o nchcui' ngu' cha' suba' ji'i ycui' Ndyosi.

2

Ndi'ya cua'ni na lo'o chcui' na lo'o ycui' Ndyosi

¹ Nga'a cha' chcui' na lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa ñati chalyuu, nu lo'o jña na cha' ji'i Ni, lcaa cha' nu lyiji ji'i ñati; chcui' na cuentya ji'i xa' ñati lo'o nchcui' na lo'o ycui' nu Xu'na na, jua'a lo'o tya na xlyab'e ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i ñati. ² Nga'a cha' chcui' na lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa ngu' nu laca loo, cuentya ji'i lcaa ngu' nu laca cña; jña mä cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyl'i tyiquee na, cha' ná xuu tya'a ngu' laca loo bi' lo'o na, cha' ta ngu' bi' chacuayá' cha' cua'ni na lcaa lo cha' tso'o, ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na. ³ Jua'a nti' ycui' Ndyosi nu ndu'ni lyaá ji'na; tso'o nti' Ni si jua'a chcui' na lo'o Ni, ⁴ cha' nti' Ni cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, nti' Ni cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati ñi'ya nu ntsu'u cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi. ⁵ Sca ti ycui' Ndyosi ntsu'u tsiya' ti, lo'o jua'a ntsu'u sca ti ñati nu ndi'i slo ycui' Ni nu nchcui' lo'o Ni cuentya ji'i ñati chalyuu; la cui' Jesucristo laca nu ñati bi!. ⁶ Nda Jesucristo chacuayá' cha' ndyujui ngu' ji'i yu cua tsubi' la; jua'a nda yu caya' lo qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu, nu lo'o ngujui yu lo crusi. Ngua'ni ycui' Ndyosi cña bi' la cui' hora lo'o ngua ti' Ni cha' cua'ni Ni ji'i. ⁷ Ngusubi Ni 'na cha' ndya'a na' nda na' cha' tso'o bi' lo'o ñati cuentya ji'i ycui' Ni, cha' lo'o ngu' xa' tsu' ndyuna ngu' cha' tso'o bi' li'; ndya'a na' ngulu'u na' ji'i ngu' ñi'ya caca xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi. Cha' liñi nscua na' nde, si'i cha' cuiñi nchcui' na'.

⁸ Bi' cha' lacua, lcaa se'i su ndyu'u ti'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo tsa tlyu ti, nti' na' cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Tso'o ti tyiquee ngu' ta ngu' cha' lo'o ycui' Ndyosi li', cha' ná tso'o chcui' ngu' lo'o Ni si ñasi' ngu', ni ná tso'o chcui' ngu' lo'o Ni laja lo'o nxuu tya'a ngu'. ⁹ Lo'o nu ngu' cuna'a ni, cacu' ngu' ste' tso'o ti, si'i late' nu quiña'a tsa nga'a; ná talya' lye ngu' quicha' hique ngu', ná cacu' lye ngu' oro ni quee ndubi nu quiña'a tsa nga'a, cha' ná tso'o cha' cua'ni tyixi tsa ngu' ji'i ycui' ca ngu' cha' xña'a xa' nu qui'yu ji'i ngu' li'; ¹⁰ tso'o la ña'a nu cuna'a nu xcui' cha' tso'o ndu'ni cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹¹ Nga'a cha' tyi'i tì ti ngu' cuna'a lo'o culu'u ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi laja lo'o ndyu'u ti'i ngu', cha' lo'o ngu' cuna'a bi' ca tsa'a lo'o ngu', cha' lo'o ngu' cuna'a taquiya' ji'i cha' bi'. ¹² Ná ta na' chacuayá' ji'i sca nu cuna'a cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tya'a ngu' lo'o ndyu'u ti'i ngu' tsa tlyu ti, cha' ná tso'o si culo nu cuna'a cña ji'i nu qui'yu jua'a. Tì ti tyi'i ngu' cuna'a tso'o la. ¹³ Nu ngua tya clyo ni, ngüiñá ycui' Ndyosi ji'i nu qui'yu Adán; tiya' la xi, li' ngüiñá Niji'i sca nu cuna'a nu ngua naa Eva. ¹⁴ Lo'o jua'a si'i ji'i jyo'o Adán bi' ngua'ni nu xña'a ngana tyempo bi'; ji'i nu cuna'a ji'i yu ngua'ni bi' ngana, nu lo'o ngua'ni jyo'o Eva bi' cha' cuxi. ¹⁵ Bi' cha' tlyu tsa cña ntsu'u ji'i ngu' cuna'a lo'o cala sñi' ngu' juani; pana cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i ngu' cuna'a si xñi tso'o ngu' cha' ji'i Ni, si ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu'. Cua'ni Ni cha' ca lubii cresiya ji'i ngu' cuna'a bi', si nchca ji'i ngu' cuna'a bi' cua'a ji'i ycui' ca ngu' cha' ná ca tyucuaa ti' ngu' ji'i ñati.

3

Ñati nu caca loo ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

¹ Nga'a cha' jlya tso'o ti' mä cha' liñi nu nchcui' ndi'ya: Tso'o tsa si

tyaja'a sca ngu' tya'a mä caca loo ji'i ña'a taju ti mä nu ngusñi mä cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' tso'o tsa cuentya ji'i ycui' Ndyosi si nti' sca ñati cua'ni cña bi!. ² Si laca sca ñati loo ji'i ña'a taju tya'a ñati ji'i Jesucristo, li' ntsu'u cha' cua'ni yu xcui' cha' tso'o lo'o ñati, cha' ná caja ñi'ya jña ngu' qui'ya ji'i yu li'. Caja clyo'o yu bi' lo'o sca ti nu cuna'a; jua'a ntsu'u cha' culacua tso'o ti' yu, cha' cua'a yu ji'i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ycui' ca yu, cha' tso'o ti tyi'i yu lo'o tya'a ñati. Ntsu'u cha' ta yu ni'i ji'i yu lo'o jña ñati nu lijya tyijyu', jua'a ntsu'u cha' ta yu na cacu ngu' bi'. Ntsu'u cha' culu'u yu cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ñati, bi' cha' ná tso'o si ná nchca ji'i yu. ³ Ná caca yu cña bi' si cu'bi yu, si xuu tya'a yu lo'o ñati; nga'a cha' talo tyiquee yu ji'i tya'a ñati yu, cha' ná caja tya'a cusuu yu. Ná tso'o cha' jña yu cña ji'i tya'a ñati, cha' caca culiya' tsa ycui' ca yu. ⁴ Ntsu'u cha' culo tso'o yu bi' cña ji'i ngu' tya'a ndi'i ti yu, cha' jua'a taquiya' sñi' yu cña nu nclyo yu ji'i ngu', cha' cua'ni chí sñi' yu loo yu. ⁵ Ná caca ji'i sca ñati caca loo ji'i taju tya'a ñati ji'i ycui' Ndyosi si ná lo'o culo tso'o yu bi' cña to' tyi yu; ⁶ bi' cha' ná tso'o caca loo sca ñati nu ngusñi ca ti cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' tya lyiji ca tsa'a tso'o yu. Ná tyiquee' lye tsa cua'ni tyucuaa ti' yu ji'i tya'a yu, lo'o li' ntsu'u cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i yu ñi'ya lo'o xcube' Ni ji'i nu xña'a. ⁷ Nu ñati nu caca loo bi' ni, tso'o si caca yu sca ñati nu nchcui' ngu' quichi ji'i yu cha' tso'o ti ndu'ni yu, masi ngu' nu ná ndaquiya' cha' ji'i Jesucristo tsiya' ti chcui' ngu' jua'a ji'i yu. Lo'o li' ná caca chcui' ngu' cuentyu ji'i yu bi', ná caca cojolaqui nu xña'a ji'i yu bi', cha' cua'ni yu cha' cuxi.

Ñati nu laca cña ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

⁸ Lo'o jua'a ñati nu laca cña ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ni, lo'o ngu' bi' ntsu'u cha' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o. Ná tso'o si tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ndu'ni

ngu' cña bi'; ná tso'o si cu'bi ngu' bi', ni ná tso'o si jña ngu' bi' cñi ji'í tya'a ñatí cha' caca culiya' tsa ycui' ca ngu'. **9** Ntsu'u cha' xñi tso'o ngu' bi' lcaa cha' liñi ji'í ycui' Ndyosi, tya'a cha' nu ngusñi lcaa na, cha' jua'a tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o. **10** Lo'o jua'q ntsu'u cha' cua'ni cuayá' ma ji'í ñatí bi', cha' ña'q ma si xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu!. Ñatí nu ndu'ni tso'o ni, taca caca ngu' cña ji'í tya'a ngu' cha' xtyucua ngu' ji'í ña'q taju ngu' nu ngusñi cha' ji'í Jesús, cha' cuentya ji'í ycui' Ndyosi cua'ni ngu' bi' cña li!. **11** Lo'o nu ngu' cuna'q ni, ntsu'u cha' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o nu lo'o caca ngu' cña cha' xtyucua ngu' ji'í ña'q taju ngu' nu ngusñi cha' ji'í Jesús; ná tso'o cha' chcui' nu cuna'q bi' cuentyu ji'í tya'a ngu' lo'o xa' ñatí. Nga'q cha' culacua tso'o ti' nu cuna'q bi', cha' talo ji'í cña nu nda ngu' ji'í. **12** Ñatí nu laca cña ji'í ña'q taju ngu' nu ngusñi cha' ji'í Jesús ni, caja clyo'o ñatí bi' lo'o sca ti nu cuna'q; nga'q cha' culo tso'o ñatí bi' cña ji'í sñi' ngu', cha' taquiya' tso'o lcaa ñatí nu ndi'i to' tyi ngu' cha' nu chcui' ngu' bi'. **13** Lo'o jua'q tso'o tsa chcui' cua ña'q ca ñatí ji'í ngu' bi' si tso'o ndu'ni ngu' cha' laca ngu' cña, cha' nxtyucua ngu' ji'í ngu' tya'a na; li' tyatí la ti' ngu' ji'í Jesucristo, lo'o jua'q caca tlyu tyiquee ngu' cha' culu'u ngu' cha' liñi ji'í xa' ñatí.

Ni'ya laca cha' ji'í Jesús nu cua ngusñi na

14-15 Yala ti caa na' slo nu'u, nti' na'. Jua'q ntä', pana ná jlo ti' na' ni jacua' caca 'na, si ntsu'u nu tacu' tyucui jna'; bi' cha' juani nscua na' quityi re cha' caca cuayá' la ti' nu'u ñi'ya nga'q cha' cua'ni ñatí ji'í Jesucristo lo'o tya'a ngu', ñi'ya nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' lo'o ndyu'u ti'í ngu' tsa tlyu ti. Ndu'ni tlyu na ji'í ycui' Ndyosi nu lu'ú ca, lcaa taju na lo'o tya'a na, lo'o jua'q nclu'u lcaa ngu' tya'a na cha' liñi ji'í ycui' nu Xu'na na ji'í xa' ñatí. Ná tye cha' liñi bi' tsiya' ti nde chalyuu xqui'ya lcaa taju ngu' tya'a

na li!. **16** Chañi cha' tlyu tsa cha' tso'o ji'í Jesucristo nu ngusñi na. Ndi'ya nchcui' cha' bi': Nu ngua sa'ni la ni, ni sca ñatí ná ngua cuayá' ti' ñi'ya cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'í ngu': pana nu juani jlo ti' na, xqui'ya cha' ngula Jesucristo chalyuu, cha' ngua ycui' Ni sca ñatí. Lo'o jua'q nchcui' Xtyi'í ycui' Ni cha' ji'í yu, cha' sca ñatí nu lubii tsa laca yu; cua na'q xca ji'í ycui' Ndyosi ji'í Jesús, nu ñatí lubii bi'. Li' nclyu'u ngu' cha' ji'í Jesucristo bi' ji'í ñatí ca quiñ'a tsa quichí tyucui ña'q chalyuu; ngusñi ñatí lcaa quichí cha' nu nchcui' ngu' ji'í Ni li!. Cua ndyaa Jesús ca slo ycui' Ndyosi Sti na nde cua, lo'o juani tlyu tsa laca Jesús cajua.

4

Tya'achu' ngu' ji'í cha' liñi ji'í ycui' Ndyosi ca tiya'la

1 Xqui'ya Xtyi'í ycui' Ndyosi nchca cuayá' ti' na ñi'ya caca tyempo nde loo la, cha' ntsu'u ñatí nu cua ngusñi tyucui ji'í Jesucristo nquicha', lo'o li' tyu'utsu' ngu' bi' tyucui ji'í ycui' nu Xu'na na. Xtyanu ñatí bi' ji'í Ni li', cha' cñilo'o cui'í cuxi nu ndu'ni cña cuentya ji'í nu xña'q ji'í ngu'; tyijiloo cui'í cuxi bi' ji'í ngu' bi' li!. **2** Ntsu'u ngu' nu nchcui' tucua lo cha', nu nga'aa ntyuju'u ti' cha' ngusñi ngu' cha' cuiñi nu nchcui' nu xña'q; ji'í ngu' cuiñi bi' cuna xi ngu' tya'a na, tyu'utsu' ngu' ji'í tyucui tso'o li'. **3** Nclu'u ngu' cuiñi bi' cha' ná tso'o caja clyo'o na; nclu'u ngu' cha' ntsu'u tsa na ndacu na nu ná tso'o cacu na, nacui' ngu' bi'. Tlyu tsa cha' cuiñi nu nda ngu' bi'. Pana ngüiñá ycui' Ndyosi lcaa na nu ndacu na cha' tso'o ti cacu na ji'í, lcaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha' tya na xlyabe ji'í ycui' Ndyosi lo'o cua cacu ti na, cha' jlo ti' na cha' tso'o ji'í ycui' Ni. **4** Tso'o tsa cña ngua'ni Ni, tso'o ngüiñá Ni lcaa lo na; bi' cha'

ná tso'o si xcuq̄a na sca cha' tso'o nu ngüiñá Ni. Xñi na lcaa cha' tso'o bi', lo'o li' ndi'yä chcui' na lo'o y cui' Ndyosi: "Tsaa xlyá'be jinu'u, Ndyosi Sti ya", ñacuï na. ⁵ Jua'a chcui' na lo'o y cui' Ndyosi cha' nda Ni lcaa na nu tso'o cha' cacu na; culacuä Ni ji'i lcaa na nu ndacu na li', cha' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi ndacu na ji'i.

Ña'a ti cua'ni tso'o nu'u cña ji'i y cui' Ndyosi

⁶ Culu'u nu'u lcaa cha' nu nscua na' lo quityi re ji'i ca ta'a ñati ji'i Jesucristo cajua, cha' caca nu'u sca ñati nu tso'o tsa ndu'ni cña ji'i Jesucristo, Timoteo. Tyi'u tso'o ti' nu'u lcaa cha' liñi nu cua ngusñi nu'u, cha' ji'i y cui' Ni; ña'a ti xñi tso'o nu'u tyucuji ji'i y cui' nu Xu'na na li', ñi'yä nu ndyu'ni ti nu'u. ⁷ Ná taquiya' nu'u ji'i cuentyu nu ná nchcui' cha' liñi ji'i y cui' Ndyosi, cha' cuxi tsa laca cha' bi'. Pana nu'u ni, ntsu'u cha' qui'i nu'u cha' cua'ni nu'u xcui' cña nu ndiya ti' y cui' Ndyosi. ⁸ Tso'o xi cha' ngui'i quiya' na cha' tya'a na, ngui'i ya' na cha' cua'ni na cña; pana tso'o la si qui'i tyiquee na cha' taquiya' na ji'i y cui' Ndyosi lcaa tyempo. Tso'o ti tyi'i na nde chalyuu, nu lo'o cua'ni na cua ña'a ca cña nu nti' nu Xu'na na cha' cua'ni na; la cui' tso'o ti tyi'i na ca slo y cui' Ndyosi, si cua'ni na ñi'yä nu nti' Ni cha' cua'ni na. ⁹ Chañi tsa cha' nu nscua na' nde, jua'a ntsu'u cha' xñi tso'o na cha' bi'. ¹⁰ Jlya ti' na ji'i y cui' Ndyosi nu lu'u ca; bi' cha' lye cua'ni na cña ji'i Ni, masi lya' tsa ti' ngu' ji'na. Lo'o y cui' Ndyosi ni, cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ñati si taquiya' ngu' ji'i Ni. Lo'o xñi na cha' ji'i Ni, li' ca cuayá' tso'o la ti' na cha' bi'.

¹¹ Culo nu'u cña nu nguscua na' re ji'i lcaa ngu' tya'a ma, culu'u tso'o nu'u cha' bi' ji'i ngu'. ¹² Ná ta nu'u chacuayá' xtyí lo'o ngu' jinu'u cha' tya cuañi' nu'u, nti' ngu'. Cua'ni nu'u xcui' cña tso'o cha' ña'a lcaa tya'a ñati ji'i Jesucristo; xcui' cha' tso'o chcui' nu'u, xcui' cha' tso'o cua'ni nu'u, lo'o jua'a tso'o tsa tyu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i xa' la ñati. Li' ca cuayá' ti'

ngu' cha' tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo, xqui'ya cha' xcui' lubii ti cresiya jinu'u ndyu'ni nu'u cña. ¹³ Laja lo'o tya lyiji ti tyalaa na' slo nu'u, ña'a ti tya chcui' nu'u lcaa cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu'; tya chcui' la nu'u ñi'yä laca cha' liñi bi', tya culu'u la nu'u cha' tso'o bi' ji'i ngu' tsa tlyu ti lo'o tyu'u ti'i ngu'. ¹⁴ Na cua nda y cui' Ndyosi tyucui chacuayá' ji'i Ni jinu'u lo'o ngusta ya' ngu' cusu' hique nu'u, cha' cua'ni nu'u cña cuentya ji'i y cui' nu Xu'na na. Cua nchcui' ngu' cuentya ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni nu'u cña bi'; bi' cha' cui'ya tso'o nu'u cuentya ji'i cha' tso'o nu cua nda y cui' Ndyosi jinu'u tsä bi', cha' talo nu'u ji'i cña nu ntsu'u jinu'u.

¹⁵ Lo'o y cui' nu'u ni, cui'ya tso'o nu'u cuentya ji'i lcaa cha' nu nguscua na' nde; li' ña'a ngu' cha' cua ndyaca tsa'a tso'o nu'u cha' caca nu'u loo ji'i ngu'. ¹⁶ Talo nu'u ji'i cña bi'. Cua'a nu'u ji'i y cui' ca cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni nu'u. Tso'o ti culu'u nu'u ji'i ngu' tya'a na, cha' jua'a cuna tso'o ngu' cha' nu nclu'u nu'u ji'i ngu', cha' cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi' li'. Lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni jinu'u li'.

5

Tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

¹ Ná cua'ni tyaala nu'u ji'i sca ngu' cusu' si ngua'ni cuxi yu; ta nu'u sca cuij lo'o yu ñi'yä lo'o nchcui' na lo'o sti na. La cui' ti cha' lo'o nu ngu' qui'yu cuañi' ni, ta sca cuij lo'o ngu' ñi'yä lo'o nclu'u na ji'i tya'a na. ² Lo'o sca ma' cusu' ni, ta sca cuij lo'o ma' ñi'yä lo'o nchcui' na lo'o xtya'a na; la cui' ti cha' lo'o nu ngu' cuna'a cuañi' ni, ta sca cuij lo'o ngu' ñi'yä lo'o nclu'u na ji'i sca nu cuna'a tya'a na. Pana xcui' lubii ti cresiya jinu'u ña'a nu'u ji'i ngu' bi'.

³ Ntsu'u cha' ña'asii ngu' ji'i lcaa ngu' cuna'a ti'i si cua ngujuii nu laca clyo'o ngu', si ndyanu y cui' ti ngu'. ⁴ Si ntsu'u sñi' nu cuna'a ti'i, masi sca sñi' ste', ntsu'u cha' ña'asii ngu' bi' ji'i

xtya'a ngu' li'; nga'a cha' ca tsa'a sñi' ngu' cha' ña'asii ngu' ji'i ngu' cusu' ji'i, ñi'yä lo'o nguna'asii ngu' cusu' bi' ji'i sñi' ngu' lo'o ngua cuañi' ngu'. Bi' laca cña nu ndacui ji'i ngu' cuañi' cha' cua'ni ngu' cuentya ji'i ngu' cusu' ji'i, cha' tso'o ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi lo'o ña'a Ni ji'i ngu' cuañi' nu ña'asii tso'o ji'i ngu' cusu' ji'i. ⁵ Sca ti ji'i ycui' Ndyosi ndu ti' ngu' cuna'a ti'i nu chañi cha' ndyanu ycui' ti ngu'; sca ti ycui' Ni xtyucua Ni ji'i ngu' nti' ngu', bi' cha' nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi tsä lo'o talya, ndijña ngu' ji'i Ni na ca nu lyiji ji'i ngu'. ⁶ Si'i jua'a ndu'ni nu cuna'a ti'i nu ndyu'ni cua ña'a ca cha', ñi'yä nu nti' ti cresiya ji'i ycui' ngu'; nti' ngu' cha' tso'o ti ndi'i ngu' chalyuu, pana cua tye ti cha' ji'i ngu' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ⁷ Ntsu'u cha' culo nu'u cña ji'i lcaa ngu' bi', cha' ná caca sta xa' la ñati qui'ya ji'i cu'mä ñati ji'i Jesucristo xqui'ya ngu' cuna'a ti'i bi'. ⁸ Ná tso'o ndu'ni ñati nu ná ndube ti' ji'i tya'a, masi ji'i sti ngu', masi ji'i xtya'a ngu', masi ji'i sñi' ngu'; cha' cuiñi nchcui' ngu' lo'o nacui' ngu' cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo si ná ña'asii ngu' ji'i tya'a ngu', cha' tso'o la ndyu'ni xa' ñati nu ná ndaquiya' cha' ji'i Jesucristo tsiya' ti.

⁹ Tso'o la scua ngu' cusu' xtañi lcaa nu cuna'a ti'i nu cua ndye snayala yija ji'i, ma' cusu' nu sca ti quiya' ngujui clyo'o, nu sca ti lo'o clyo'o ma' nguti'ji'i ma' chalyuu. ¹⁰ Scua ngu' xtañi ma' cusu' nu nchcui' ngu' ji'i cha' tso'o tsa cña ndu'ni ma' cusu' bi': si cua ngua'ni cu'ú tso'o ma' ji'i nu sube; si cua nda ma' su tyi'i ñati nu lijyä tyijyu'; si cua nguxtyucua ma' ji'i tya'a ñati ji'i Jesucristo, masi tlyu cña ntsu'u cha' cua'ni ma'; si ngua tya'na ti' ma' ji'i ñati nu quicha ti'. Si jua'a xcui' cña tso'o ndu'ni ma' cusu' bi', scua ngu' xtañi ma'lo quityi bi' lacua.

¹¹⁻¹² Ná scua ngu' xtañi nu cuna'a cuañi' la nu ndyanu ti'i, cha' ntsu'u quiya' ná talo nu ngu' cuañi' bi'. Pana nu cuna'a nu nscua xtañi lo quityi ni, sca ti cua'ni ngu' cña ji'i Jesucristo nti' ngu', bi' cha' ngüiñi cha' ji'i ngu'

lo'o ycui' Ndyosi li!. Ñi'yä caca si tiya'la xa' caja clyo'o nu cuna'a cuañi' bi', lo'o li' nga'aa cua'ni ngu' ñi'yä nu nacui' ngu' cha' cua'ni ngu' cuentya ji'i Jesucristo li', jua'a ntsu'u qui'ya ji'i nu cuna'a bi' li'. ¹³ Bi' cha' tso'o la si ná scua ngu' tsiya' ti xtañi nu cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i. Ná tyiquee' xcui' paseya ti tya'a ngu' cuañi' bi' slo ñati; pana si jua'a cua'ni ngu', caca taja ngu' cuna'a bi', chcui' tsa ngu' cuentyu ji'i xa' ñati li', masi ji'i tya'a ngu', masi ji'i xa' la ñati. Ni si'i sca ti cha' taja nu cuna'a ti'i nu ndu'ni jua'a, masi lo'o chcui' tsa ngu' cuna'a bi' lo'o tya'a ngu' lcua ti lo cha' nu ná tso'o cha' chcui' na. ¹⁴ Bi' cha' tso'o la si xa' caja clyo'o nu cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i, nti' na'; caja sñi' ngu' li', ña'asii ngu' to' tyi ycui' ngu', cha' ná caja ñi'yä nu sta ngu' qui'ya ji'na xqui'ya nu cuna'a bi'. ¹⁵ Jua'a ntä' cha' cua'ni mä, cha' cua ntsu'u xi ngu' cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i nu cua ngulochu' ji'i cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngusñi ngu' tyucui' ji'i Satanás nu xña'a li'.

¹⁶ Culo nu'u cña ji'i ca ta'a ñati ji'i Jesucristo jua, masi ji'i ngu' qui'yu, masi ji'i ngu' cuna'a, cha' ña'asii ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ngu'; ná xtyanu ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ngu' cha' caca bi' cuentya ji'i taju ñati ji'i Jesucristo. Li' caca xtyucua tyucui taju ngu' bi' ji'i nu cuna'a nu chañi cha' ti'i ngu', nu ngu' cuna'a ti'i nu ná ntsu'u ni sca ñati ji'i cha' xtyucua ji'i.

¹⁷ Cua'ni chi mä loo ngu' cusu' nu laca loo ji'i taju ji'i mä si tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o mä. Lye la cua'ni chi mä loo ngu' cusu' nu nchcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o mä, ngu' cusu' nu nclu'u cha' bi' ji'i mä. Ta mä caya' ji'i ngu' cusu' bi'. ¹⁸ La cui' ti cha' nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya: "Ná sca' mä tu'ba toro laja lo'o nxatá ni' ji'i trigo cha' tyu'u si'yu; cacu ni' xi, tso'o la li'", nacui' quityi. Xa' nchcui' lo quityi bi' ndi'ya: "Liñi ndyu'u cha' xñi ngu' caya' lo cña nu ngua'ni ngu'", nacui' quityi.

¹⁹ Ná tucuá nu'u cha' ji'i ngu' si sta

sca ñat_i qui'ya ji'_i sca ngu' cusu' bi'; sca ti si stu'ba ti sta tucua sna tya'a ñat_i qui'ya bi' ji'_i ngu' cusu' bi', li' nga'a cha' tucua nu'_u cha' ji'_i ngu'. **20** Si chañi cha' ndyu'ni ngu' cusu' bi' cha' cuxi, li' chcui' nu'_u lo'o nu cusu' bi' slo tyucui taju ñat_i ji'_i Jesucristo bi', cha' cube ti' lcaa ngu', cha' ná cua'ni cuxi ngu' jua'a. **21** Nclyo na' cña bi' jinu'_u, Timoteo, cha' cua'ni nu'_u lcaa cña nu nguscua na' lo quityi re; lo'o jua'a jlo ti' y cui' Ndyosi cha' nu nguscua na' re, jlo ti' Jesucristo, jlo ti' xc_a nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'_i. Nu lo'o ntsu'u cha' cua'ni cuayá' nu'_u ji'_i sca ngu' tya'a ma' ni, jatya nu'_u xi cha' ca cuayá' tso'o ti' nu'_u lcaa lo cha' ji'_i ngu' bi', cha' sca ti cuayá' liñi tyu'u cha' ji'_i ngu' bi', masi tya'a tso'o nu'_u, masi chaca tya'a ngu'. **22** Ná yala tsa cua'ni nu'_u cha' sta ya' nu'_u hichu' sca ñat_i, cha' caca yu loo ji'_i sca taju ñat_i ji'_i Jesucristo; jatya xi cha' ña'a si chañi cha' ñat_i nu xcui' ndu'ni cha' tso'o laca yu, si chañi cha' tso'o tsa cña ndyu'ni yu, cha' ná tyanu qui'ya yu hichu' nu'_u si ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'_i yu bi'. Lo'o nu'_u ni, xcui' lubii ti cresiya jinu'_u cua'ni nu'_u cña.

23 Jlo ti' na' cha' quicha xi ti' nu'_u; bi' cha' nga'aa co'o nu'_u xcui' hitya ti, tso'o co'o nu'_u xi vino nu ndyu'u lo si'yu losu' cha' caca jo'o ne' nu'_u.

24 Ntsu'u ñat_i nu ntsu'u qui'ya ji'_i, pana jlo ti' xa' ñat_i ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi', masi bilya caca cuayá' ji'_i ngu' bi'. Lo'o jua'a ntsu'u ñat_i nu cuxi tyiquee ngu', pana ná jlo ti' xa' ñat_i ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi'; lo'o caca cuayá' ji'_i ngu' bi', hasta li' ca cuayá' ti' xa' ñat_i ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'_i ngu' bi'. **25** La cui' jua'a lo'o ñat_i nu tso'o tsa tyiquee, jlo ti' xa' ñat_i ni cha' tso'o nu ndyu'ni ngu' bi'. Pana si ntsu'u ñat_i nu tso'o tyiquee, nu ná jlo ti' xa' ñat_i ji'_i, ca nde loo la tyu'u tucua cha', ca cuayá' ti' ngu' ji'_i cha' tso'o nu ngua'ni ngu' bi' li'.

6

1 Lcaa ñat_i ji'_i Jesucristo nu laca msu nu ngüi'ya ñat_i ntsu'u cha' cua'ni

chi' ngu' loo xu'na ngu', masi ti'_i tsa cña nu nda xu'na ji'_i. Li' ná caca chcui' cuxi ngu' ji'_i y cui' Ndyosi xqui'ya msu bi', ni ná caca chcui' cuxi ngu' ji'_i cha' ji'_i Jesucristo nu nclu'u na. **2** Ñat_i nu laca msu nu cua ngüi'ya tya'a ñat_i ji'_i Jesucristo sa'ni la ni, ná tso'o si cua'ni tyixi msu bi' lo'o xu'na ngu', cha' stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' lo'o Jesucristo; ntsu'u cha' lye la cua'ni chi' msu bi' loo xu'na ngu', tso'o la cua'ni msu bi' cña ji'_i xu'na ngu', cha' nu tya'a ngusñi ngu' cha' ji'_i Jesús laca ngu' juani, lo'o jua'a ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'_i tya'a ngu'. Stu'ba ti ngusñi ngu' cha' ji'_i Jesucristo, bi' cha' culu'u nu'_u cha' bi' ji'_i ngu', lo'o jua'a culo nu'_u cña ji'_i ngu' cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' nu nscua lo quityi re.

Ná culacua tsa ti' na cha' ji'_i cñi

3 Liñi tsa cha' ji'_i y cui' Jesucristo nu Xu'na na; cua ña'a ca ñat_i nu nclu'u xi xa' la cha' ji'_i ma, ná liñi ndyu'ni nu ñat_i bi', ná ntaja'a ngu' tsiya' ti taquiyá' ngu' ji'_i cha' liñi bi'. **4** Na nclu'u ngu' bi' xa' la cha' xqui'ya cha' ná jlo ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' tyixi tsa tyiquee ngu'. Ná tso'o tyiquee ngu' bi', cha' xcui' na ndiya tsa ti' ngu' xuu tyá'a ngu' cuentya ji'_i scaa cha' nu nhcui' ngu'; ná tso'o cña nu ndu'ni ngu' bi', cha' jua'a caca liye' ti' ngu' ji'_i tya'a ngu', lo'o jua'a xuu tyá'a ngu' bi' li', cha' xcui' cuentyu chcui' ngu' ji'_i tya'a ngu', lo'o jua'a sta ngu' qui'ya laja ti ji'_i tya'a ngu' li'. **5** Lye tsa nhcui' ngu' bi', xqui'ya cha' ná ngusñi tso'o ngu' cha' liñi ji'_i y cui' Ndyosi, jua'a ngaa nclayacua tso'o ti' ngu' bi'; cha' cuiñi ti ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'_i y cui' Ndyosi cha' caja cñi ji'_i ngu', nti' ngu'. Ná tya'a nu'_u stu'ba ti lo'o ngu' bi'. **6** Chañi cha' ntsu'u xi cha' tso'o nu tyacua ji'na xqui'ya y cui' Ndyosi, si cua'ni tlyu na ji'_i Ni tyucui tyiquee na; pana sca ti si nguaala' ti' na lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'na nde chalyuu. **7** Ná sca na lo'o ji'na nu lo'o ngula na chalyuu, lo'o jua'a ná sca na tyalo'o na lo'o

cajaa na. ⁸ Cuayá' ji'na nde chalyuu si ntsu'u na cacu na, si ntsu'u ste' na; ⁹ pana ntsu'u ñati nu nti' tsa cha' caca culiya' ngu'. Ná tso'o cha' bi', cha' li' cua'ni cuayá' nu xña'a ji'i ngu' si caca tyu'u cha' cuxi tyiquee ngu'; tye chalyuu ji'i ngu' li', chcuna' cresiya ji'i ngu'. ¹⁰ Lo'o ntsu'u tsa tyiquee ñati ji'i cñi, bi' laca suu quiña'a tsa cha' cuxi. Ntsu'u ñati nu tiji' tsa ti' ji'i cñi, bi' cha' cua ngulochu' ngu' cha' ji'i nu Xu'na na, cha' nga'aa taquiya' ngu' bi' cha' ji'i Ni. Xñi'ji' tsa ti' ndi'i ngu' bi' li', cha' nchcube' ngu' ji'i ycui' ca ngu'.

Tya nda Pablo xi cha' lo'o yu Timoteo

¹¹ Lo'o nu'u Timoteo, ñati ji'i ycui' Ndyosi laca nu'u, bi' cha' xtyanu nu'u ji'i lcaa cha' cuxi bi'; xcui' cha' liñi cua'ni nu'u, cua ña'a ca lo cha' tso'o nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na. Tya nxñi tso'o nu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi, jua'a cua'ni nu'u cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i lcaa ñati; talo nu'u masi xcube' ngu' jinu'u, jua'a cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ñati. ¹² Tyucui tyiquee nu'u cua'ni nu'u cña ji'i ycui' nu Xu'na na, xqui'ya cha' ngusñi tso'o nu'u cha' ji'i Ni. Cua jlo ti' nu'u cha' ná nga'a cha' tye chalyuu jinu'u, cha' ngusubi ycui' Ndyosi jinu'u, lo'o li' cua nda nu'u cha' lo'o tyu'u tya'a ñati ñi'yä ngua lo'o ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo; si'i sca cha' cuaana ti ngua bi'. ¹³ Culo na' cña jinu'u juani chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu ndu'ni cu'ú ji'i lcaa na lu'u nu ntsu'u chalyuu; la cui' jua'a culo na' cña jinu'u chacuayá' ji'i Jesucristo nu tso'o tsa nguxacui' cha' ji'i Poncio Pilato nu laca loo nu lo'o ngua cuayá' ji'i Jesú. Ná ntsii' yu nguxacui' yu cha' cuentya ji'i cña nu ndyaca ji'i yu cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca yu. ¹⁴ Culo na' cña jinu'u cha' xcui' tso'o ti cua'ni nu'u, cha' cua'ni lyiji nu'u lcaa cha' nu nguscua na' lo quityi re, lo'o jua'a ná ta nu'u tyempo nu caja ñi'yä sta ngu' qui'ya jinu'u. Na ntajatya na ji'i Jesucristo nu Xu'na na ña'a cuayá' tyäa Ni chaca quiya', ¹⁵ cha' tsä nu nti' ycui' Ndyosi cha' caa Jesús,

li' tyu'u tucua Ni chaca quiya'. Nu ycui' Ndyosi ni, tso'o ntsu'u tyiquee Ni tyucui tyempo, lo'o jua'a ycui' Ni laca loo tsiya' ti; laca Ni rey nu tlyu la, nu Xu'na nu laca loo la. ¹⁶ Ná ntsu'u cha' cajaa ycui' Ndyosi tsiya' ti, ná tye cha' ji'i Ni. Ndubi tsa ña'a xee ca su ntucua ycui' Ndyosi, ni ná ntsu'u ñati nu caca tsaa ca slo Ni jua'a ti xqui'ya xee tlyu bi'. La cui' jua'a ná ntsu'u ñati nu cua na'a ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná nchca ña'a ñati ji'i Ni nde chalyuu. Bi' cha' cua'ni chì na loo ycui' Ndyosi lacua, cha' laca Ni nu tlyu la. Jua'a laca cha' tu'ní.

¹⁷ Lo'o jua'a ntsu'u cha' culo nu'u cña ji'i ngu' culiya' tya'a ngusñi ma' cha' ji'i Jesú, cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Ná tso'o si xcui' culacua tsa ti' ngu' bi' ji'i cñi ji'i ngu'; la cui' ti ná culacua tsa ti' ngu' ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu', cha' yala ti ndye cñi ji'na. Tso'o la si cube ti' ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi nu lu'u ca, cha' cua nda Ni lcaa lo na nu ntsu'u ji'na cha' caca tso'o tyiquee na nde chalyuu. ¹⁸ Culo nu'u cña ji'i ngu' culiya' bi' ndi'yä: Xcui' cha' tso'o cua'ni ngu'; cua'ni tya'na ti' ngu' ji'i xa' ñati, lo'o jua'a tyi'u ti' ngu' ji'i ngu' ti'i, cha' ta ngu' na nu lyiji ji'i ngu' ti'i bi'. ¹⁹ Jua'a ti caca culiya' ngu' slo ycui' Ndyosi xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni ngu' ca nde, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' tso'o ji'i ycui' Ni. Ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi' li'.

Chaca tya cña nclyo Pablo ji'i yu

²⁰ Lo'o nu'u Timoteo, cua'ni tyaca'a nu'u ji'i cha' nu ntsu'u cha' culu'u nu'u ji'i ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ná taquiya' nu'u tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'. Jlo tsa ti' ycui' ca ngu', jua'a nti' nu ngu' cuiñi bi'; pana ná nda ngu' bi' cuentya tsiya' ti ñi'yä laca sca cha' liñi. ²¹ Ntsu'u ngu' nu jlya ti' cha' cuiñi nu nchcui' ngu' cuiñi bi', pana juani nga'aa ndya'a stu'ba ngu' bi' lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi.

Ná'a ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o nu'u. Jua'a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi nu ndyaa ca slo Timoteo

¹ Pablo laca na'. Cua nda ycui' Ndyosi cña 'na cha' liiyä na' tyijyu' ca nde quichí tysi ma, cha' ta na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ma. Nacui' Ni cha' ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ñati nu xñi cha' ji'i Jesucristo. ² Nscua na' quityi re cha' caa slo nu'u, Timoteo, cha' sñi' na' laca nu'u nti' na', jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jinu'u. Ndi'ya nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o nu'u, cha' cua'ni tya'na ti' Ni jinu'u, cha' jua'a cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i cresiya jinu'u xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nchcui' Pablo ji'i cha' tlyu nu ndyu'ni ycui' Ndyosi lo'o ñati

³ Ñi'ya nu tyucui tyiquee jyo'o cusu' ji'na ngua'ni ngu' cña ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, jua'a tyucui tyiquee na' ndyu'ni na' cña ji'i ycui' Ndyosi juani. Ndyo na' xlya'be ji'i ycui' Ni lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya jinu'u, cha' tsä lo'o talya nchcui' na' lo'o Ni. ⁴ Ntsu'u ti' na' cha' ngusñi'ya nu'u lo'o ndu'u na' ndyaa na', bi' cha' nti' tsa na' ña'a na' jinu'u chaca quiya' cha' ca chaa ti' na. ⁵ Ntsu'u ti' na' cha' chañi cha' ngusñi' nu'u cha' ji'i Jesús. Xtya'a cusu' nu'u, nu ma' Loida ni, bi' laca nu cua ngusñi' cha' bi' tya clyo; lo'o li' ma' Eunice xtya'a nu'u cua ngusñi' cha' bi'; la cui' jua'a nu'u, tso'o tsa ngusñi' nu'u cha' ji'i Jesús.

⁶ Ta na' sca cuu lo'o nu'u juani: Cua'ni tyaca'a nu'u ji'i cha' tso'o nu cua nda ycui' Ndyosi jinu'u tya lo'o ngusta ya' na' hique nu'u, cha' taca cua'ni nu'u cña cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na. ⁷ Ná nti' ycui' Ndyosi cha' cutsii na; bi' cha' nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' ca tlyu tyiquee na, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, cha' taca cua'ni na ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na lcaa tsa. ⁸ Ná

ca tyuju'u ti' nu'u; ta nu'u cha' lo'o ngu', ñi'ya nu ngusñi' nu'u cha' ji'i ycui' nu Xu'na na. La cui' ti ná ca tyuju'u ti' nu'u cha' ntsu'u na' ne' chcuä. Nchcube' ngu' jna' xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na, bi' cha' ná quiña'a tsa culacua ti' nu'u si lo'o jinu'u xcube' ngu' cha' nchcui' nu'u cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ngu'. Ta ycui' Ndyosi juersa ji'na cha' talo na, ⁹ cha' ycui' Ndyosi laca nu ngua'ni lyaá ji'na; cua ngusubi Ni ji'na cha' cua'ni na cña nu nti' Ni cha' cua'ni na. Ntaja'a Ni cua'ni lyaá Ni ji'na cha' tso'o tyiquee ti Ni, masi si'i xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni ycui' ca na. Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; jua'a laca cha' nu ngulu'u Jesucristo ji'na, cha' ngua ti' ycui' Ndyosi cua'ni Ni cha' tso'o lo'o na nu lo'o tya lyiji cuiñá Ni chalyuu. ¹⁰ Cua nchca cuayá' ti' na cha' bi' juani, xqui'ya cha' cua yaa Jesucristo chalyuu, cha' bi' laca nu ngua'ni lyaá ji'na; ntijiloo Jesús tsiya' ti ji'i nu xña'a nu lo'o ndyu'u yu chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu, bi' cha' ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i lcaa na nu xñi na cha' ji'i Ni, cha' ngua'ni lyaá Jesús ji'na.

¹¹ Cha' ji'i Jesucristo, bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o ñati. Cua ngusubi ycui' Ndyosi 'na cha' ndya'a na' nclyu'u na' cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i ycui' Ni, ¹² bi' cha' ndyiji cha' ti' na juani. Pana ná tyuju'u ti' na', cha' cua jlo ti' na' tilaca laca nu ngusñi' na' cha' ji'i Ni. Jlo ti' na' cha' nchca ji'i Ni ña'asii Ni 'na; nchca ji'i Ni xtyucua Ni 'na lo'o ndyu'ni na' cña nu nda Ni 'na, cha' taca tylu'u tso'o cña 'na tsä bi' lo'o tyaa Jesús nde chalyuu chaca quiya'.

¹³ Ña'a ti tya tylu'u ti' nu'u lcaa cha' nu cua ngulu'u na' jinu'u lacua. Cha' liñi laca bi', jua'a tso'o tsa si xñi tso'o nu'u cha' bi'. Tso'o ti tyu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i ñati, xqui'ya cha' ntsu'u cha' jinu'u lo'o Jesucristo. ¹⁴ Cua'ni tyaca'a nu'u ji'i cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi lo'o na; xtyucua Xtyi'i ycui' Ni jinu'u cha' cua'ni nu'u

cña bi', bi' cha' ndyanu Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'na.

¹⁵ Jlo ti' nu'u cha' quiñ'a ñatí ji'i Jesucristo cua nguxtyanu ngu' 'na; masi cua ña'q ca ngu' nde loyuu su cuentya Asia, lo'o yu Figelo, lo'o yu Hermógenes, cua nguxtyanu ngu' bi' 'na. ¹⁶ Sca ti yu Onesiforo ni, nguxtyucua tsa yu bi' 'na; ná ngua tyuju'u ti' yu cha' ntsu'u na' ne' chcua, pana ndyaa yu ndyaa na'a yu 'na ca bi'. Bi' cha' nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' y cui' Ndyosi ji'i yu, lo'o jua'q ji'i lcaa ngu' nu ndi'i slo yu bi'. ¹⁷ Nu lo'o ndyalaa yu nde quichí Roma re, li' ngulana tsa yu 'na cha' caa yu ca slo na!. ¹⁸ Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' y cui' nu Xu'na na ji'i yu bi', nu lo'o tyalaa tsā nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñatí. Lo'o jua'q cua jlo tso'o ti' nu'u lcaa ña'q cña tso'o nu ngua'ni yu lo'o na ca quichí Efeso.

2

Tlyu cua'ni tyiquee Timoteo, nti' Pablo

¹ Sñi' na', nti' na' cha' ta na' chaca cuij lo'o nu'u juani: Caca tlyu tyiquee nu'u xqui'ya Jesucristo nu xcui' cha' tso'o ndu'ni lo'o na. ² Cua ndyuna nu'u lcaa cha' nu ngulu'u na' ji'i tyuu tya'a ñatí; nu juani la cui' ñi'yä nu ngulu'u na', jua'q culu'u nu'u ji'i ñatí nu tyucui tyiquee nti' ngu' culu'u ngu' cha' bi' ji'i xi xa' la ñatí, cha' ca ts'a tso'o nu xa' la ngu' bi' cha' ji'i y cui' Ndyosi.

³ Ñi'yä ndalo sca sendaru lo'o ndya'a yu cusuu, jua'q talo nu'u si cajá cha' ti'i jinu'u lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' jinu'u, cha' sendaru ji'i Jesucristo laca nu'u juani. ⁴ Sca ti cña sendaru caca cua'ni sendaru; ná caca cua'ni yu xi xa' lo cña, si nti' yu cha' ca tso'o tyiquee xu'na yu lo'o yu, cha' bi' laca nu cua ngusubi ji'i yu cha' caca yu sendaru. ⁵ Jua'q si ntsu'u sca cha' cuijya ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' ni, cua laca nscua cha' ñi'yä nu tso'o la quijya ngu', cha' taca cua'ni tsaca yu ngana ji'i tya'a yu. Si ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu cua nscua bi', li' ná caja cha' xlya'be ji'i ñatí nu cua ngua'ni

ngana ji'i tya'a yu lo'o cua ndye cha' cuijya ji'i ngu' li'. ⁶ Chaca cha' ni, sca ñatí nu tlyu tsa cña ngua'ni lo xtya ji'i yu, clyo cacu y cui' yu na nu ndyu'u lo xtya bi'. ⁷ Culacua xi ti' nu'u ji'i cha' nu ngulu'u ca ti na' jinu'u, lo'o jua'q xtyucua y cui' nu Xu'na na jinu'u cha' ca cuayá' ti' nu'u lcaa cha' bi'.

⁸ Tyi'u ti' nu'u ji'i Jesucristo, cha' y cui' laca nu ndyu'ú chaca quiya'lo'o ngujui yu. Tya'a ñatí ji'i jyo'o David laca yu bi'. La cui' cha' tso'o ji'i Jesús nu lu'ú ca nda na' lo'o ñatí, ⁹ bi' cha' ndu'ni lya' ti' ngu' 'na juani. Ñi'yä nu nchcube' ngu' ji'i sca ñatí cuxi, jua'q ngusca' ngu' jna' ne' chcuä juani. Ngusu'ba ngu' jna' ne' chcuä tu'ni, pana ná nchca ji'i ngu' su'ba yacu' ngu' ji'i cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi jua'q; ¹⁰ bi' cha' talo tyiquee na' ji'i ngu', masi nchcube' tsa ngu' jna'. Talo na' ji'i cha' cuxi bi' cuentya ji'i ca ta'a ñatí nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'i, cha' lo'o ñatí bi' ngua'ni lyaá Jesucristo ji'i, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ñatí bi'. Caca tyl'i ngu' bi' ca slo y cui' Ndyosi su tso'o tsa ña'q lcaa cha'.

¹¹ Nga'q cha' xñi tso'o mä cha' liñi nu ndi'yä nchcui':
Si caja na cha' laca na ñatí ji'i Jesucristo, lo'o ti tyaa na tyl'i na lo'o y cui' Ndyosi li'.

¹² Si talo na lo'o xcube' ngu' ji'na xqui'ya cha' ji'i Ni, li' caja su tyl'i na lo'o y cui' Jesús ca su laca Ni loo ca bi'.
Si ñacui na cha' ná ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, jua'q y cui' Ni, ñacui Ni cha' ná ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o na.

¹³ Masi tya'ächu' na ji'i y cui' Ni, ña'q ti tya tso'o tsa ndu'ni Jesucristo lo'o na;
ná ncha'q cha' ji'i Jesús, ña'q ti tya cua'ni Ni ñi'yä nu cua nacui y cui' Ni cha' cua'ni Ni.

Ñatí nu tso'o tsa cña ndyu'ni

¹⁴ Lu'ba ti chcui' nu'u lo'o ngu' cha' taquiya' ngu' lcaa cha' nu nscua na're. Cua jlo ti' y cui' nu Xu'na na lcaa

ñā'q̄ nu ndyu'ni scaa ngu', bi' cha' culo nu'ū cña cha' nga'aa xtyacui ngu' cha' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i cua ñā'q̄ ca cuentyu nu nchcui' ñat̄i. Ná tso'o tsiya' ti jua'q̄, cha' lye tsa quichi cha' hique ngu' nu ndyuna cha' bi'. **15** Lye tsa cua'ni nu'ū cña nu cua nda ycui' Ndyosi jinu'ū, cha' ná ca tyuju'u ti' nu'ū xqui'ya cña nu ngua'ni nu'ū nu lo'o tsaa nu'ū tyi'i ca slo Ni. Chañi tsa laca cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' tya culu'u la nu'ū cha' liñi bi' ji'i ngu' lacua; tso'o ti caca tyiquee Ni ñā'q̄ Ni jinu'ū li'. **16** Ná cua'q̄ jyacä nu'ū tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu nchcui' nu'ū cuiñi bi', cha' tyijyu' tsa ndya'ächu' ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi; nga'aa ndya'q̄ ngu' bi' tyucuij ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti. **17** Cha' cuxi laca nu nclu'u ngu' bi', lo'o jua'q̄ tlyu la caca cha' cuxi bi' nde loo la. Ñi'yä ndyaluu sca quichu' tyaala nu nga'q̄ lo cuaña' na, ñā'q̄ cuayá' cua'ni ñu'ū ji'i ña'q̄ tsaca cuaña' na, la cui' jua'q̄ laca cha' cuiñi nu nclyu'u yu Himeneo lo'o yu Fileto bi'. **18** Nguxtyanu ngu' bi' cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, lo'o nu juani nacui' ngu' bi' cha' nga'aa tyu'ú na chaca quiya': "Na cua ndyu'ú ngu' chaca quiya', lcaa ngu' nu ntsu'u cha' tyu'ú", nacui' ngu' cuiñi bi'. Pana ntsu'u xi ngu' tya'a na nu cua ngusñi cha' nu nchcui' ngu' bi', lo'o juani nga'aa jlo tso'o ti' ngu' ni cha' nu jlya ti' ngu' tya clyo. **19** Liñi tsa laca cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi; cua'ni Ni cha' ná xtyanu na cha' bi', si jlya ti' na cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ndi'ya: "Cua nslo ycui' nu Xu'na na tilaca laca ñat̄i ji'i Ni". Lo'o chaca cha' nchcui' ndi'ya: "Cua ña'q̄ ca ñat̄i nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ni, ntsu'u cha' xtyanu ngu' bi' lcaa cha' cuxi". Jua'q̄ nacui' quityi ji'i ycui' Ndyosi.

20 Ntsu'u tsa ya' xña ne' cosiña ji'i sca ni'i tlyu: ntsu'u na oro, jua'q̄ ntsu'u na plata, jua'q̄ ntsu'u na yaca, lo'o jua'q̄ ntsu'u na yuu. Xcui' cña tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o ca'ña oro, lo'o ca'ña plata; pana ná ndube ti' ngu' ji'i ca'ña yaca, ji'i ca'ña yuu, cha' tsa'ña

ti nga'q̄ bi'. **21** Ñi'yä nt̄i' ya' xña nu ntsu'u ne' cosiña, jua'q̄ laca ñat̄i ji'i Jesucristo; nt̄i' na cha' cua'ni ycui' nu Xu'na na cha' tso'o lo'o na, cha' cube ti' Ni ji'nä ñi'yä lo'o ndube ti' xu'na ni'i ji'i ca'ña ji'i, nu quiña'q̄ tsa nga'q̄. Ná caca cua'ni na cha' tso'o bi' si ná lubii cresiya ji'na; bi' cha' ndu'ni cha' xtyanu na lcaa cha' cuxi cha' caca lubii cresiya ji'na, cha' sca ti cña nu nda ycui' Ndyosi ji'na cua'ni na li'.

22 Ngu' cuañi' laca nu'ū, lo'o jua'q̄ ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' cuañi'; pana nga'aa cua'ni nu'ū cha' bi'. Ña'q̄ ti tya cua'ni nu'ū cha' tso'o ndi'ya: xñi tso'o nu'ū cha' liñi bi', tso'o ti tyu'u tyiquee nu'ū ña'q̄ nu'ū ji'i ñat̄i; tso'o ti tyi'i nu'ū lo'o tya'a mä nu cua ngua lubii cresiya ji'i ngu', la cui' tya'a ntsu'u cha' ji'i mä lo'o ycui' nu Xu'na na. **23** Nga'aa xacui' nu'ū cha' ji'i ñat̄i nu ná jlo ti' tsiya' ti ñi'yä laca sca cha' liñi; ná sca cha' jlo ti' ngu' bi', pana nt̄i' ngu' xqu' tya'a ngu' lo'o nu'ū xqui'ya sca cha' laja ti. **24** Nu ñat̄i nu ndyu'ni cña ji'i ycui' nu Xu'na na ni, ná tso'o si xcui' nxqu' ti ngu' ndi'ji' ngu' lo'o tya'a ngu'; ntsu'u cha' chcui' tso'o ti ngu' bi' lo'o lcaa ñat̄i. Tso'o si nchca ji'i ngu' bi' culu'u ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i xa' ñat̄i; jua'q̄ ntsu'u cha' talo tyiquee ngu' bi' ji'i ñat̄i nu cua'ni lya' ti' ji'i ngu', **25** jua'q̄ ji'i ñat̄i nu ñasi' ji'i ngu'. Tso'o ti chcui' ngu' bi' lo'o ñat̄i nu ñasi', cha' jua'q̄ taca cua'ni ycui' nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'i ñat̄i nu ñasi' bi', cha' taca culu'u Ni ji'i ngu' ñi'yä laca lo'o cha' liñi bi'. Tso'o tsa si culochu' ñat̄i nu ñasi' bi' lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', **26** cha' li' taca culo Ni ji'i ngu' ya' nu xña'q̄. Na cua ngusñi nu xña'q̄ ji'i ñat̄i nu ñasi' bi' tya tsubi' la cha' cua'ni ngu' cña cuxi cuentya ji'i.

3

Tyempo cuxi nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

1 Culacua tso'o xi ti' nu'ū, Timoteo; nu lo'o cua tye ti chalyuu, li' lye tsa caca cha' ji'i ngu' xqui'ya quiña'q̄ tsa cha' cuxi. **2** Tyempo nde loo la, li' tyi'i

tsa ngu' cuxi: masi ngu' nu sca ti cña ji'í y cui' ca ngu' cube ti', masi ngu' nu tyaca'a tsa cñi ji'í, masi ngu' nu tyixi tsa cua'ni lo'o tya'a ngu', masi ngu' nu nti' cha' tlyu tsa y cui' ca ngu', masi ngu' nu suba' tsa chcui' ji'í y cui' Ndyosi, masi ngu' nu ná taquiya' ji'í sti ngu', ni ji'í xtya'a q̄a ngu', masi ngu' nu ná tya xlyabe ji'í y cui' Ndyosi, ni ji'í tya'a q̄a ngu', masi ngu' nu ná tyaja'a q̄a cua'ni ch̄i ngu' loo y cui' Ndyosi tsiya' ti, ³ masi ngu' nu ná ntsu'u tyiquee ña'q̄a ngu' ji'í tya'a ngu', masi ngu' nu ná cui'ya cha' clyu ti' ji'í tya'a ngu', masi ngu' nu lye tsa chcui' cuentyu ji'í tya'a ngu' lo'o xa' q̄nat̄i, masi ngu' nu ná tyaja'a q̄a cua'a ji'í y cui' ca ngu' cha' nti' ngu' cua'ni ngu' lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' tsiya' ti ni sca cha' tso'o, ⁴ masi ngu' nu nñilo'o ji'í tya'a tso'o ti ngu', masi ngu' nu ná cube ti' tsiya' ti' si lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' ji'í tya'a ngu'; cua'ni ngu' cua ña'q̄a ca cha' cuxi nu jña cresiya ji'í y cui' ca ngu', cha' nga'aa nti' ngu' bi' taquiya' ngu' ji'í y cui' Ndyosi. ⁵ Na cuiñi ti lcaa ngu' bi' lo'o cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi, cha' ná ndaquiya' ngu' bi' ji'í cha' ji'í Ni tsiya' ti.

Xtyanu nu'ú ji'í lcaa ngu' bi!. ⁶ Lo'o jua'q̄a ntsu'u xi'ngu' cuxi bi' nu nñilo'o ji'í q̄nat̄i, nu ndya'a ne' ni'í ji'í q̄nat̄i cha' culu'u ngu' cha' cuiñi ti ji'í ngu' cuna'q̄a nu ná nclyacua tso'o ti'. Na tonto tsa ngu' cuna'q̄a bi', cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'í ngu', cha' nti' tsa ngu' xñi ngu' ji'í cua ña'q̄a ca cha' cuxi. ⁷ Nti' tsa nu ngu' cuna'q̄a bi' ca tsa'a ngu' sca cha', pana ná nchca ca cuayá' ti' ngu' ni sca cha' liñi. ⁸ Ñi'yä ngua ti' jyo'o Janes lo'o jyo'o Jambres, nu ngu' cucha'q̄a nu ngusuu tya'a lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, jua'q̄a nti' nu ngu' cuxi bi'; bi' cha' nxuú tya'a ngu' lo'o lcaa cha' liñi. Nga'aa nchca culacua tso'o ti' ngu', cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'í Jesús tsiya' ti. ⁹ Pana ná talo tyiquee q̄nat̄i tyuu tsa ji'í cha' cuxi nu ndyu'ni nu ngu' cuxi bi'. Ñi'yä lo'o

ngua cuayá' ti' ngu' sa'ni cha' cuiñi tsa jyo'o Janes lo'o jyo'o Jambres nu ngua li', la cui' jua'q̄a ca cuayá' ti' lcaa q̄nat̄i cha' xcui' na nñilo'o ti ngu' cuxi bi' ji'í q̄nat̄i chalyuu juani.

Chaca quiya' nclyo Pablo cña ji'í Timoteo

¹⁰ Lo'o nu'ú ni, Timoteo, jlo ti' na' cha' ná ndu'ni nu'ú ñi'yä nu ndu'ni nu ngu' cuxi bi'. Stu'ba ti nti' nu'ú lo'o na', bi' cha' ndu'ni nu'ú ñi'yä nu ngulu'u na' jinu'ú; ndyu'ni nu'ú cña ñi'yä nu ndyu'ni na' cña, cha' jlya ti' nu'ú cha' ji'í Jesús ñi'yä jlya ti' na' ji'í. Cua na'a nu'ú cha' ndalo tyiquee na' ji'í q̄nat̄i, cha' ntsu'u tyiquee na' ña'q̄a na' ji'í q̄nat̄i, cha' ndalo na', ¹¹ masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' 'na, masi quicha ti' na'. Cua jlo ti' nu'ú ñi'yä ndalo na' ca quichí Antioquia, ca quichí Iconio, ca quichí Listra, nu lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' 'na ca bi'; pana cua ngulo y cui' nu Xu'na na 'na ji'í lcaa cha' cuxi bi'. ¹² Chañi cha' xcube' q̄nat̄i ji'í lcaa tya'a na nu nti' na cha' caca lubii cresiya ji'na cuentya ji'í Jesucristo. ¹³ Pana ngu' nu ndu'ni cha' cuxi ni, cua nscua cha' tya cuxi la cua'ni ngu' bi'; ngu' cuiñi ni, cua nscua cha' tya cuiñi la cua'ni ngu', jua'q̄a ña'q̄a ti tya jlya la ti' y cui' ca ngu' cha' cuiñi li'.

¹⁴ Pana nu'ú ni, ña'á ti xñi tso'o nu'ú lcaa cha' nu ngua tsa'q̄a nu'ú; na cua ngua cuayá' ti' nu'ú ji'í cha' bi', cha' liñi laca bi'. Cua jlo ti' nu'ú tilaca laca nu ngulu'u cha' bi' jinu'ú tya clyo. ¹⁵ Tya cuañi' tsa nu'ú lo'o nguxana nu'ú ndyaca tsa'q̄a nu'ú lo quityi ji'í y cui' Ndyosi; quityi bi' laca nu culu'u liñi ji'na ñi'yä taca clyaa na ji'í nu cuxi, si xñi tso'o na cha' ji'í Jesucristo. ¹⁶ Y cui' Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' hique q̄nat̄i chalyuu, cha' xcua ngu' tyucui cha' ji'í Ni lo quityi bi', bi' cha' tso'o tsa si tya culu'u la na cha' nu nscua lo quityi bi' ji'í q̄nat̄i, cha' ca cuayá' ti' ngu' tyucui cha' ji'í y cui' Ndyosi, cha' cua'a ji'í ngu' lo'o ndyu'ni ngu' cha' cuxi. Culu'u quityi bi' ji'na ñi'yä caca xñi tso'o na cha' ji'í Ni chaca quiya', ñi'yä caca ca

tsa'q na cha' cua'ni na xcui' cha' tso'o.
¹⁷ La cui' quityi bi' laca nu culu'u ji'i lcaa ty'a na nu laca na ñati ji'i y cui' Ndyosi, ñi'y q taca cua'ni tso'o na lcaa cña nu nda Ni ji'na cha' cua'ni na nde chalyuu.

4

Cua ngulala ti tye chalyuu ji'i Pablo

¹ Culo na' cña jinu'u chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi, jua'q chacuayá' ji'i Jesucristo nu cua'ni cuayá' ji'i lcaa ñati lu'u lo'o ji'i lcaa ñati nu cua ngujuii. Caq Jesucristo chaca quiya' cha' caca Ni loo ji'i lcaa ñati. ² Culo na' cña jinu'u cha' culu'u nu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñati; ña'q ti tya culu'u nu'u cha' bi' ji'i lcaa ñati, masi nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', masi ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi'. Tyucui tyiquee nu'u culu'u nu'u ji'i ngu', cha' ta ngu' cuentya ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'; jua'q xtyucua nu'u ji'i ngu' cha' culochu' ngu' cha' cuxi bi'. Talo tyiquee nu'u ji'i ngu' cha' tso'o ti culu'u nu'u cha' tso'o bi' ji'i ngu', ³ cha' ca nde loo la nga'aa tyaja'q ngu' cuna ngu' cha' tso'o bi' li'; culana ngu' ji'i quiña'q xa' la ñati nu culu'u ji'i ngu' lcaa ti cha' cuxi nu ndiya la ti' ngu' bi' cuna ngu'. ⁴ Li' culochu' ngu' ji'i lcaa cha' liñi nu cua ndyuna ngu' nquicha', cha' nga'aa nti' ngu' cuna ngu' cha' liñi bi'; pana xñi tso'o ngu' cua ña'q ca cha' cuiñi, lcaa cuentyu li'. ⁵ Lo'o nu'u ni, culacua xi ti' nu'u na laca nu tso'o la cha' cua'ni nu'u, cha' talo tyiquee nu'u lo'o lya' tsa ti' ngu' jinu'u, cha' ña'q ti chcu' nu'u cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati, cha' tya cua'ni la nu'u lcaa cña nu ntsu'u cha' cua'ni nu'u cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

⁶ Lo'o na' ni, cua tye ti cña jna' nde chalyuu cuentya ji'i cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi; cua ngulala ti cajaa na', nti' na'. ⁷ Cua ngusq tya'a na' lo'o nu cuxi; cua ndye nguta'q na' tyucui ji'i Jesucristo, bi' cha' cua tyalaa ti na' ca slo y cui' Ndyosi. Nu cha' tso'o nu cua ngusñi na' ni, cua ndyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya 'na, ⁸ bi' cha' jlo ti' na'

cha' ntsu'u sca cha' tso'o nu tyacua 'na; ta y cui' nu Xu'na na cha' tso'o bi' jna' nu lo'o tyalaa tsq lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, cha' liñi tsa ndu'ni cuayá' y cui' Ndyosi. Ta Ni cha' tso'o bi' ji'i lcaa ñati nu ntajatya tsa ji'i Cristo ni jacua' caq Ni chaca quiya', xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'q ngu' ji'i Ni; si'i jna' ti ta Ni cha' bi'.

Cha' nu nda Pablo lo'o ndye quityi

⁹ Quiñi clya tyucuiji jinu'u cha' caq ca nde slo na' yala ti. ¹⁰ Cua nguxtyanu Demas 'na xqui'ya cha' ndiya la ti' yu ji'i cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, ndyaa yu ca quichi Tesalónica. Nda na' ji'i Crescente ndyaa ca Galacia, jua'q nda na' ji'i Tito ndyaa ca Dalmacia; ¹¹ sca ti Lucas tya ndi'i ca nde lo'o na'. Tsaana nu'u ji'i Marcos cha' calo'o ji'i yu ca nde, cha' nchca ji'i yu xtyucua yu xi 'na lo'o cña re. ¹² Ngulo na' cña ji'i Tíquico cha' tsaa yu ca quichi Efeso. ¹³ Nu lo'o caq nu'u ca nde, calo'o ji'i capa jna' nu nguxtyanu na' to' tyi Carpo ca quichi Troas, lo'o jua'q lcaa quityi 'na calo'o nu'u ji'i, cha' tiji' tsa ti' na' ji'i quityi nu nguscua na' lo.

¹⁴ Alejandro, nu cuityi chcu' bi' ni, lye tsa ngua'ni lya' ti' yu 'na; cuxi tsa cña ngua'ni yu lo'o na'. Cua jlo ti' y cui' nu Xu'na na lcaa cha' bi', jua'q tya ta Ni cha' cuxi ji'i yu bi'. ¹⁵ Pana tii ti' nu'u cha' ná tacu' nu Alejandro bi' cha' jinu'u, nu lo'o ta nu'u cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati.

¹⁶ Lo'o nguta'q na' slo ngu' tisiya clyo, ni sca ñati ná nguxtyucua ngu' 'na li', cha' ngusna ngu'; bi' cha' ndijña na' ji'i y cui' Ndyosi cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi'.

¹⁷ Nguxtyucua y cui' nu Xu'na na jna' li', cua nda Ni juersa 'na cha' tya ngulu'u la na' cha' tso'o ji'i Jesucristo ña'q cuayá' ndyuna lcaa ñati xa' tsu' nu ndi'i ca nde. Cua ngua'a y cui' Ni 'na ji'i cuichi tyaala bi'. ¹⁸ Lo'o jua'q tya cua'a Ni jna' ji'i lcaa lo cha' cuxi nu tyacua na' ji'i; jlo ti' na' cha' ña'q ti tya ña'qasii Ni jna', cha' tso'o ti tyalaa na' su nclyo y cui' Ndyosi cña. Nga'aa

tye tsaq cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui'
Ndyosi ca bi'. Jua'a caca cha' tu'ni.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

¹⁹ Ta nu'u xlyo ni'i ji'i Prisca, lo'o
ji'i Aquila, lo'o ji'i lcaa ngu' ca to' tyi
Onesiforo cuentya jna'. ²⁰ Ndyanu
Erasto ca quichi Corinto, lo'o jua'a
cua nguxtyanu na' ji'i Trófimo ca
quichi Mileto cha' quicha ti' yu.
²¹ Quiñi clya tyucuij jinu'u cha' tyalaa
nu'u ca nde lo'o bilya xana tyempo
tlya'. Lcaa ngu' re nda ngu' xlyo ni'i
jinu'u, lo'o Eubulo, lo'o Pudente, lo'o
Lino, lo'o Claudia, lo'o lcaa tya'a ñati
ji'i Jesucristo quichi re.

²² Tyanu Xtyi'i ycui' Jesucristo lo'o
nu'u, cha' taca caca nguula la ti' ty-
iquee nu'u. Ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi
cha' tso'o lo'o lcaa cu'maq. Jua'a caca
cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Tito

¹ Pablo laca na'. Ndyaa'q a na' lo cña ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'q ngua'q a lo Jesucristo cña 'na cha' tsa'a chcui' na' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o xa' ñati; nga'a cha' chcui' na' lo'o ñati nu cua laca ngusubi y cui' Ndyosi ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i y cui' Ni, cha' jly a tso'o la ti' ngu' bi' ji'i Ni li'. Cua nda Jesucristo 'na lijya q cha' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha' liñi ji'i Ni, cha' taca cua'ni tlyu lcaa na ji'i y cui' Ndyosi, ² lo'o jua'q taca jatya na ji'i chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na li'. Ná cuiñi y cui' Ndyosi. Sa'ni tsa nchcui' Ni cha' caja chalyuu bi' ji'na, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu; tya li' nda Ni cha' lo'o ñati ji'i Ni nde chalyuu cha' taca tyi'i ngu' slo Ni. ³ Lo'o juani cua nti' Ni cha' tso'o tsa tyempo cha' cañi tyijyu' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ndyu'ni lyaá ji'na, lo'o jua'q cua ngulo Ni cña jna' cha' culu'u na' cha' tso'o bi' ji'i xa' ñati. ⁴ Nscua na' quityi re cha' cña slo nu'u, Tito, cha' ñi'yä si laca nu'u sñi' na', jua'q nti' na' ña'a na' jinu'u, cha' stu'ba ti ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi. Ndi'yä nti' na' cha' ña'a ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o nu'u, jua'q Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na; cua'ni Ni cha' ti tyi'i tyiquee nu'u li'.

Cña nu ndyu'ni Tito ca loyuu Creta

⁵ Nguxtyanu na' jinu'u ca loyuu Creta bi', cha' cua'ni lyiji nu'u cña nu nga'a cha' cua'ni nu'u, cha' subi nu'u ji'i ngu' cusu' nu caca loo ji'i taju ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús lcaa quichí cajua; subi nu'u ji'i ngu' cusu' bi' ñi'yä nu nacui na' jinu'u tya tsibi' la. ⁶ Xcui' tso'o ti nga'a cha' cua'ni ngu' cusu' bi', cha' ná taca sta ñati qui'ya ji'i ngu'. Caja clyo'o ngu' bi' lo'o sca ti nu cuna'a, ni ná tso'o tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o xa' nu cuna'a. Ntsu'u cha' xñi sñi' ngu' cusu' bi'

cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'q ná cua'ni suba'sñi' ngu' lo'o xa' ñati; ntsu'u cha' taquiya' sñi' ngu' ji'i cha' nu nchcui' ngu' cusu'. ⁷ Lo'o jua'q ngu' nu caca loo ji'i taju ñati tya'a na ni, ná tso'o si ntsu'u cha' sta ñati qui'ya ji'i ngu' bi', cha' cña ji'i y cui' Ndyosi ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' clyana nu'u ji'i ngu' nu ná ndu'ni tyucuaa ti' ji'i tya'a ngu', ngu' nu ná ñasi', ngu' nu ná cu'bi, ngu' nu ná ntsu'u cha' cusu' lo'o tya'a ñati, ngu' nu ná ndacui tsa ti' ji'i cña; ⁸ clyana nu'u ji'i ngu' nu nda su tyi'i ñati nu lijya q tyijyu', ngu' nu ndiya ti' cua'ni xcui' cha' tso'o, ngu' nu tso'o ti nchcui' lo'o ñati, ngu' nu sca ti cha' ji'i Jesús ntsu'u tyiquee ngu', nu ndu'ni cua ña'a ca cha' nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na, ngu' nu nchca ji'i cua'a ji'i y cui' ca ngu'. ⁹ Tso'o tsa ñati nu cua ngui'i tsa ji'i cha' liñi nu ngulu'u na ji'i, ñati nu nchca ji'i culu'u cha' liñi bi' ji'i tya'a ñati, ñati nu nchca ji'i tacu' tsiya' ti cha' ji'i ngu' cuiñi.

¹⁰ Cua ntsu'u tyu' tya'a ngu' nu ná ntaja'a taquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' ngu' nu laca loo, ntsu'u quiña'a tsa ngu' judío nu ndyu'ni jua'q; cuiñi tsa cha' nu nchcui' ngu' bi', cha' jua'q cñilo'o ngu' ji'i tya'a ngu'. ¹¹ Nga'a cha' tacu' ma' tu'ba ngu' cuiñi bi', cha' ná tacu' ngu' cha' ji'i quiña'a ñati, ña'a tya'a nga'a ni'lí ti ngu' nu cua ngusñi cha' liñi bi'. Nclyu'u ngu' cuiñi bi' cha' ji'i tya'a na; pana na cuiñi ngu' bi', cha' cua nti' ngu' caja cña ji'i ngu'.

¹² Cha' liñi nchcui' sca jyo'o cusu' tya'a quichí tye ngu' Creta su ndi'i nu'u, nu ngua tu'ba ji'i jo'ó ji'i ngu' cua sa'ni. Ndi'yä nchcui' bi': "Cuiñi tsa lcaa ngu' Creta tya'a na', xña'a tsa ngu'. Lo'o jua'q ndacu tsa ngu', pana ná ntaja'a ngu' cua'ni ngu' cña tsiya' ti", nacui jyo'o cusu' bi'. ¹³ Chañi cha' nu nchcui' jyo'o bi'; bi' cha' lye chcui' nu'u lo'o ngu' bi', cha' tso'o ti xñi ngu' lcaa cha' ji'i Jesús nu nchcui' na lo'o ngu', ¹⁴ cha' nga'aa cua'a jyaca' ngu' ji'i cuentyu nu nchcui' ngu' judío, cha' nga'aa taquiya' ngu' ji'i

cha' nu nchcui' ñat_i chalyuu ti nu cua ngulochu' ji'_i lcaa cha' liñi.

¹⁵ Lubii tsa laca lcaa lo na, jua'_a nti' sca ngu' nu lubii cresiya ji'_i cuentya ji'_i ycui' Ndyosi; pana ná ntsu'u na lubii tsiya' ti nti' ngu' nu cuxi tyiquee, cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'_i cha' liñi. Lo'o cua'ni ngu' nu cuxi tyiquee cha' cuxi, li' nga'aa nda ngu' bi' cuentya cha' xcui' cha' cuxi laca nu ndu'ni ngu'. ¹⁶ Ñat_i ji'_i ycui' Ndyosi laca ngu' bi', nacu_i ycui' ngu', pana ná ndyu'ni ngu' tsiya' ti ñi'ya nu nti' ycui' Ndyosi; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' cuiñi ngu' bi'. Cuxi tsa ndyu'ni ngu' bi', cha' ná ntaja'_a ngu' taquiya' ngu' ji'_i cha' nu liñi ca; ni sca cha' tso'o ná ca cua'ni ngu' bi' tsiya' ti.

2

Cha' liñi culu'u Tito ji'_i ñat_i cha' caca tso'o tyiquee ngu' lo'o tya'a ngu'

¹ Lo'o nu'u ni, Tito, xcui' cha' liñi culu'u nu'u ji'_i ñat_i. ² Culu'u nu'u ji'_i ngu' nu cusu' la cha' ná caca cu'bi ngu', cha' xcui' cha' liñi jlya ti' ngu', cha' cua'ni ngu' ji'_i ycui' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu' li'; culu'u nu'u ji'_i ngu' bi' cha' jlya tso'o ti' ngu' lcaa cha' liñi, cha' tyu'u tyiquee ngu' ña'_a ngu' ji'_i tya'a ñat_i ngu', cha' talo tyiquee ngu' lo'o ndyu'ni lya' ti' ñat_i ji'_i ngu'. ³ Lo'o jua'_a culu'u nu'u ji'_i ma' cusu' ñi'ya nu nga'_a cha' tyi'_i ma' cha' cua'ni chi' ma' loo ycui' Ndyosi, cha' ná chcui' ma' cuentya ji'_i ñat_i, cha' ná ca cu'bi ma', cha' culu'u ma' xcui' cha' tso'o ji'_i tya'a ñat_i ma'. ⁴ Li' lo'o ña'_a nu cuna'a cuañi' la ji'_i ma' cusu', jua'_a ca tsa'_a ngu' cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee ngu' ña'_a ngu' ji'_i clyo'o ngu', ña'_a ngu' ji'_i sñi' ngu'; ⁵ ca tsa'_a nu cuna'a cuañi' la cha' cua'ni ngu' ji'_i ycui' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu', ñi'ya nu nga'_a cha' cua'ni ngu' nu cua ngua lubii cresiya ji'_i cuentya ji'_i ycui' Ndyosi; ca tsa'_a ngu' ñi'ya nu tso'o ti cua'ni ngu' cña to' tyi' ngu', ñi'ya caca tya'na ti' ngu' ji'_i tya'a ñat_i ngu', ñi'ya nu taquiya' ngu' ji'_i clyo'o ngu'. Si xcui' tso'o ti ndu'ni nu cuna'a cuañi' ni, li' ná

ntsu'u cha' chcui' cuxi xa' ñat_i ji'_i ycui' Ndyosi xqui'ya ngu' bi' li'.

⁶ La cui' jua'_a, ta nu'u cu_i lo'o nu ngu' qui'yu cuañi' cha' cua'a ngu' ji'_i ycui' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu'. ⁷ Xcui' tso'o ti cua'ni nu'u, cha' jua'_a ca tsa'_a nu ngu' cuañi' bi' lcaa cha' tso'o lo'o ña'_a ngu' cua ña'_a ca cha' nu ndyu'ni nu'u; lcaa cha' liñi culu'u tso'o nu'u ji'_i ngu' bi', si'i cha' laja ti chcui' nu'u lo'o ngu'. ⁸ Xcui' cha' liñi culu'u nu'u ji'_i ngu', cha' ná tucui taca ñacu_i cha' cuiñi nu'u. Ca tyuju'u ti' ngu' nu cuxi tyiquee li', cha' ná caja ñi'ya chcui' ngu' cha' cuxi ji'na li'.

⁹ Chcui' nu'u lo'o ngu' nu laca msu nu ngüi'ya ñat_i cha' taquiya' ngu' ji'_i lcaa cha' nu nchcui' xu'na ngu', cha' tso'o ti cua'ni ngu' lcaa cña ji'_i ngu', cha' ná xlyú ngu' cha' hichy' nu laca xu'na ngu'. ¹⁰ Ná tso'o si cuaana ngu' msu na nu ntsu'u ji'_i xu'na ngu', masi xtyi ti cha'; xcui' cha' liñi cua'ni ngu' msu lacua. Cua'ni chi' ngu' loo xu'na ngu', cha' ca cuayá' ti' xa' ñat_i cha' tso'o tsa laca cha' ji'_i ycui' Ndyosi nu ndyu'ni lyaá ji'na.

¹¹ Tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o ñat_i chalyuu cha' cua'nti' Ni cha' clyáá ngu' ji'_i nu cuxi; ¹² jua'_a cua ngulu'u Ni ji'na ñi'ya taca tyi'_i tso'o ti na nde chalyuu. Nti' Ni cha' cua'a na ji'_i ycui' ca na, cha' tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a ñat_i na. Taca cua'ni tlyu na ji'_i ycui' Ndyosi nu lo'o cua ngulochu' na ji'_i lcaa cha' cuxi nu ná ndiya ti' Ni ji'_i, nu lo'o nga'aa ndu'ni na lcaa cha' suba' nu ndiya ti' ñat_i chalyuu ti. ¹³ Jua'_a ti ngulu'u Ni ji'na, cha' taca ca tso'o tyiquee na laja lo'o ntajatya na ji'_i ycui' Ndyosi nu tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'_i Ni, ni jacua' cña Ni chaca quiya'. Ndubi tsa xee ntsu'u ji'_i Ni li', nu lo'o tyu'u tucua Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na. ¹⁴ Nu lo'o nda Jesús chacuayá' cha' ndyujuui ngu' ji'_i, nda yu tyucui ña'_a ycui' ca yu cha' taca clyáá na ji'_i nu cuxi. Ngua'ni lubii Ni ji'_i cresiya ji'na li' cha' caca na ñat_i ji'_i Ni, cha' tyaja'_a na cua'ni na xcui' cha' tso'o li'.

¹⁵ Jua'q̄ laca cha' nu nga'q̄ cha' ta nu'q̄ lo'o ngu', pana lye chcui' nu'q̄ lcaa cha' bi' lo'o ngu'. Culo nu'q̄ cña ji'i ngu', lcaa lo cha' tso'o nu cua'ni ngu', lcaa lo cha' nu ná tso'o cha' cua'ni ngu', cha' nu'q̄ laca loo; ná ta nu'q̄ chacuayá' ji'i ngu' cha' chcui' ngu' cha' cuxi jinu'q̄.

3

Ni'yq̄ nu nga'q̄ cha' cua'ni na si laca na ñati ji'i Jesús

¹ Culu'u nu'q̄ ji'i ngu' cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa ngu' nu laca loo, ji'i lcaa ngu'tisiya; nga'q̄ cha' cua'ni ngu' lcaa lo cña tso'o nu culo ngu' bi' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. ² Ná tso'o chcui' ngu' cuentyu ji'i xa' ñati, ni ná tso'o xuu ty'a' ngu' lo'o ñati; ntsu'u cha' cube ti' ngu' ji'i xa' ñati, cha' tso'o ti chcui' ngu'lo'o lcaa ñati.

³ Cua sa'ni la ná nda na cuentya tsiya' ti ñi'yq̄ ntsu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi; ná ndaquiya' na ji'i Ni li', cha' cua ngüiñilo'o nu xña'q̄ ji'ná cha' cua'ni na lcaa cha' cuxi nu ndijña cre-siya ji'ná cha' cua'ni na. Ngua chaa ti' na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi bi' li', masi ngua'ni lya' ti' na ji'i ñati, masi ngua liye' ti' na ña'q̄ na ji'i ngu', masi ngua ti'i ti' na ña'q̄ na ji'i ty'a' na; lo'o jua'q̄ ngu' ty'a' na, ngua ti'i ti' ngu' ña'q̄ ngu' ji'ná. ⁴ Lo'o li' ngua tsa'q̄ na cha' nti' tsa y cui' Ndyosi cua'ni lyaá Ni ji'ná, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q̄ Ni ji'ná, ñati chalyuu na. ⁵ Lo'o li' ngua'ni lyaá Ni ji'ná cha' ty'a'na tsa ti' Ni ña'q̄ Ni ji'ná; pana si'i cha' ngua'ni na sca cha' tso'o, sca cña tacati, lo'o li' xqui'ya bi' ngua'ni ty'a'na ti' Ni ji'ná. Si'i jua'q̄. Na cua ngua'ni lubii Ni ji'i cresiya ji'ná, bi' cha' caca chcui' na cha' cua ngula na chaca quiya'; cua ngua cucui cresiya ji'ná xqui'ya cña nu cua ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na. ⁶ Tso'o tsa nda Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'ná chacuayá' ji'i Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'ná; ⁷ tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o na jua'q̄, cha' caca na ñi'yq̄ si laca na sñi' y cui' Ni, nu ndu

ti' na cha' caja chalyuu cucui nu ná nga'q̄ cha' tye ji'ná.

⁸ Nga'q̄ cha' jlya tso'o ti' mä cha' liñi nu nscua na' re, bi' cha' lye chcui' nu'q̄ cha' bi' lo'o lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi ca bi', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni mä li'. Tso'o tsa laca cha' liñi, taca xtyucua cha' bi' ji'i cua ña'q̄ ca ñati; ⁹ pana ná tso'o chcui' mä cha' laja ti, jua'q̄ ná tso'o si xlyú mä cha' hichu' ty'a' mä xqui'ya jyo'o cusu' ji'ná, masi xqui'ya sca cha' nu nguscua jyo'o Moisés nu ngua sa'níla. Ná sca cha' tso'o ná taca cua'ni mä jua'q̄. Chcuna' tyempo ji'i mä jua'q̄, cha' xcui' cha' nu ndacui lo cui'i ti nchcui' mä li'.

¹⁰ Tucua quiya' chcui' nu'q̄ lo'o ngu' cha' cua'a nu'q̄ ji'i ngu' nu nti' xu'ba cha' cusu' laja cu'mä nu laca mä ñati ji'i Jesucristo. Si ná cuna ngu' bi', li' xtyanu mä ji'i ngu' bi'. ¹¹ Cua ngunu'q̄ tsiya' ti cha' nu ntsu'u hique ngu', lo'o jua'q̄ ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi'; hasta y cui' ngu' bi' jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu'.

Ngusalya' Pablo lo'o Tito

¹² Nu lo'o tyalaa ti masi Artemas, masi Tíquico, nu cua nda na' ji'i cha' caq̄ slo nu'q̄, li' yala ti tsaa nu'q̄ ca quichí Nicópolis si caca jinu'q̄; tyacua ty'a' na cajua li', cha' ty'i'i na' ca quichí bi' tyempo tlyá' ntq̄'.

¹³ Xtyucua nu'q̄ ji'i Zenas, nu yu nu lacatu'ba bi', lo'o ji'i Apolos. Li' cui'ya nu'q̄ cuentya cha' nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i ngu' lo'o ty'a' tsaa la ngu' tyucuij. ¹⁴ Ntsu'u cha' ca tsa'q̄ ca ta'a ñati ji'i Jesucristo ty'a' na cha' cua'ni ngu'lcaa lo cha' tso'o, cha' taca xtyucua ngu' ji'i ty'a' ñati ngu' nu lyiji xi ji'i; ná tso'o si taja ti ndi'i ji'i ngu' chalyuu.

¹⁵ Lcaa ngu' ca nde lo'o na' nchcui' ya xlyo ni'i jinu'q̄. Tso'o ti chcui' nu'q̄ lo'o lcaa ngu' nu tso'o ti ntsu'u tyiquee ña'q̄ ngu' ji'i cua cha' laca ngu' ty'a' ngusñi na cha' ji'i Jesús. Ña'q̄ ti cua'ni y cui' Ndyosi cha' tso'o lo'o lcaa cu'mä. Jua'q̄ caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Filemón

¹ Pablo laca na', lo'o juani ntsu'u na' ne' chcuq cuentya ji'i Jesucristo. Nscua na' quityi re lo'o Timoteo tya'a na, cha' ta ya cha' lo'o nu'u, Filemón, cha' tso'o tsa tya'a tso'o na laca nu'u, cha' la cui' tya'a cña ndyu'ni na. ² Lo'o jua'a nscua ya quityi re cha'taca cuna lcaa ngu' nu ndyu'u ti'i ca slo nu'u cha' nu nchcui' ya re, lo'o ma' Apia tya'a na, lo'o Arquipo nu stu'ba ti lo'o cuare nxuu tya'a lo'o nu cuxi cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ³ Ndi'ya nti' na' cha' ña'a ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' t'i ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

*Ña'a ti ntsu'u tsa cha' ji'i Filemón
lo'o Jesucristo, cha' ngusñi tso'o yu
cha'ji'i y cui' Ndyosi*

⁴ Ndyaa na' xlya'be ji'i y cui' Ndyosi cuentya jinu'u, Filemón, lcaa quiya' lo'o nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi. ⁵ Hasta ca su ndi'i na' re, cua ndañi cha' tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'i Jesús nu Xu'na na, jua'a ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i Jesús lo'o ji'i lcaa ñati ji'i Cristo cajua. Lcaa cha' bi' cua ndyuna na' ji'i; ⁶ bi' cha' ndijña na' cha' clyu ti' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ca cuayá' tso'o ti' lcaa ngu' nu ndyuna cha' nu nchcui' nu'u lo'o ngu' cuentya ji'i Jesucristo, cha' lo'o ña'a ngu' jinu'u, li' ca cuayá' tso'o ti' ngu' cha' xcui' tso'o tsa ndyu'ni Cristo lo'o na. ⁷ Tso'o tsa tyiquee na' juani, tlyu tyiquee na' xqui'ya nu'u, lo'o ngujui cha' 'na cha' ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i ngu' tya'a na, cha' nxtyucua tsa nu'u ji'i ngu' tya'a na cha' talo tyiquee ngu'. Chañi cha' tya'a na cuentya ji'i Jesucristo laca nu'u.

*Ndijña Pablo sca cha' tso'o cuentya
ji'i Onésimo*

⁸⁻⁹ Lo'o juani ndijña na' sca cha' clyu ti' jinu'u. Jlo ti' na' ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i ñati, bi' cha' s'i sca cña nu culo na' jinu'u laca re, masi ntsu'u chacuayá' jna' cha' chcui' na' jua'a. Pablo laca na', cua ngusu' na' juani, lo'o jua'a ntsu'u na' ne' chcuq juani xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ñati. ¹⁰ Pana chcui' na' sca cha' lo'o nu'u cuentya ji'i yu Onésimo, cha' ñi'ya nti' na' ña'a na' ji'i sca sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' ji'i yu bi' juani, cha' ne' chcuq re ngusñi yu cha' ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya na'.

¹¹ Nu Onésimo bi' ni, ná tso'o ca ngua'nijo'o yu jinu'u nu ngua tya sa'ni la. Pana juani xa' ña'a cua'ni yu; masi cuentya jinu'u, masi cuentya jna', tso'o tsa ndu'ni yu cña juani. ¹² Cua ngulo na' cña ji'i yu cha' xtyuu yu tyaa yu ca slo nu'u chaca quiya', masi ñi'ya laca si la cui' cresiya 'na cua nda na' ndyaa ca slo nu'u. ¹³ Jlo ti' nu'u cha' ntsu'u na' ne' chcuq nde xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ñati, lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' si ndyanu yu ca nde lo'o na', cha' xtyucua yu jna' ñi'ya laca si na cua ndi'i y cui' nu'u ca nde. ¹⁴ Pana nti' na' quiñi cha' 'na lo'o nu'u clyo, Filemón. Tso'o tsa tyiquee nu'u, lo'o nti' na' cha' cua'ni nu'u lo'o yu ñi'ya nu nti' y cui' nu'u; ná nti' na' culo na' cña jinu'u cha' tyanu yu lo'o na'. ¹⁵ Ná tyiquee' ngusna yu xi jinu'u cha' tya ta la y cui' Ndyosi ji'i yu cha' tyalaa yu ca slo nu'u chaca quiya', cha' juani tyanu yu slo nu'u tyucui tyempo nu tyi'i yu chalyuu. ¹⁶ Nga'aa si'i msu jua'a ti caca yu juani, tya'a na laca yu; tya'a na' laca yu nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i. Lo'o jua'a tya'a nu'u nu tso'o la laca yu juani; msu tso'o jinu'u caca yu juani, cha' la cui' tya'a ñati ji'i Jesucristo laca ma.

¹⁷ Bi' cha' chcui' tso'o nu'u lo'o yu lo'o tyalaa yu ca slo nu'u, ñi'ya nchcui' tso'o nu'u lo'o na' lo'o ndyalaa na' ca slo nu'u, xqui'ya cha' stu'ba ti ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁸ Si ntsu'u cuentya nu

ndacui yu jinu'ü xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni yu cua sa'ni la, sta nu'ü tane' bi' cuentya 'na; ¹⁹ tya na' cñi bi' jinu'ü, bi' cha' nscua na' xtañi na' ca nde ndi'yä: Pablo. Ná chcui' na ji'i cha' nu ndacui nu'ü jna', masi sca tane'tlyu laca bi', cha' ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'ü xqui'ya na'. ²⁰ Tya'a na laca yu chacuayá' ji'i Jesucristo, bi' cha' ñi'yä nu ngüijña na' jinu'ü tsä cha' tso'o ti chcui' nu'ü lo'o yu, jua'a cua'ni nu'ü lo'o yu, cha' jua'a taca xtyucua nu'ü 'na cha' talo na' ca nde.

²¹ Jlo ti' na' cha' taquiya' nu'ü ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o nu'ü, bi' cha' nscua na' quityi re cha' cää slo nu'ü; jlo ti' na' cha' tya quiña'a la cha' tso'o tya cua'ni la nu'ü. ²² Lo'o chaca cha' ni, nduna ycui' Ndyosi cha' lu'ba ti ndijña mä sca cha' cuentya jna', bi' cha' tso'o si cua'ni cho'o mä sca se'i su tyi'i na'; ndü ti' na' cha' laja ti tyu'ü na' ne' chcuä nde, cää na' ca slo cu'mä li'.

Nchcui' salya' lo'o ngu'

²³ Lo'o yu Epafras tya'a ntsu'u na' ne' chcuä re xqui'ya Jesucristo, lo'o yu bi' nda yu xlyo ni'i ji'i mä. ²⁴ Lo'o jua'a Marcos, lo'o Aristarco, lo'o Demas, lo'o Lucas, ca ta'a ngu' ndyi'u ti' ngu' jinu'ü. Nxtyucua tsa ngu' bi' 'na lo'o cña ji'i ycui' Ndyosi ca nde.

²⁵ Ña'a ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'mä lacua. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu ndyaa ca slo ngu' judío tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo

*Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu*

¹ Nu ngua tya sa'ni la, tyuu tsa quiya' cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na, quiña'a xi cha' nda Ni lo'o jyo'o bi'; cua nda ycui' Ndyosi cha' lo'o jyo'o bi', cha' chcui' ngu' lo'o lcaa tya'a quichi tyi ngu'. ² Pana nu juani lo'o cua tye ti chalyuu, cua nchcui' Ni lo'o na, xqui'ya cha' cua ñaa Jesús nde chalyuu ca su ndi'i na, la cui' Jesús nu laca sca ti Sñi' ycui' Ni. Cua nguti'i nu Jesús bi' lo'o ycui' Ndyosi Sti yu nu lo'o ngüiñá Ni chalyuu tya clyo; tya lo'o ngüiñá Ni lcaa lo na nu ntsu'u nde cuä lo'o lcaa lo na nu ntsu'u lo yuu chalyuu, cua laca ndu Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesús li'. Lo'o jua'a cua nda Ni chacuayá' ji'i cha' caca ycui' Jesús loo ji'i lcaa na bi'. ³ Lcaa xee lubii nu ntsu'u ca slo ycui' Ndyosi, cua ndyanu xee bi' lo Jesús Sñi' Ni lo'o ñaa Jesús nguti'i yu chalyuu. Ñi'ya nu laca ycui' Ndyosi, la cui' jua'a laca nu Jesús bi'; liñi tsa nclyo Jesús cña ji'i lcaa na nu ntsu'u chalyuu tsiya' ti, bi' cha' laca ndi'i tso'o ti lcaa na bi'. Nu lo'o ndye ngua'ni Jesús cña nu ntsu'u ji'i yu nde chalyuu, cha' ngüityi yu yabe' nu ntsu'u ji'i ñati, li' nguxtyuu yu ndyaa yu ca slo ycui' Ndyosi Sti yu, ndyaa tucua yu nde la'a tsu' cui' su tlyu ca su ntucua ycui' Ni.

*Ná caca stu'ba cha' ji'i xca ji'i ycui'
Ni lo'o Jesús*

⁴ Tlyu la chacuayá' ntsu'u ji'i Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi que xca ji'i ycui' Ni nu ntsu'u nde cuä, xqui'ya cña nu cua ngua'ni yu cuentya ji'i Sti yu; quiña'a tsa chacuayá' nguxtyanu Ni ji'i Jesús, xqui'ya cha' stu'ba cha' ji'i yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu. ⁵ Nde laca sca cha' nu cua nchcui' ycui'

Ndyosi cuentya ji'i Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni:

Sñi' na' laca nu'u; cua nda na' chalyuu jinu'u cha' laca nu'u Sñi' na'.

Lo'o jua'a cua nchcui' ycui' Ndyosi chaca cha' cuentya ji'i Jesús:

Na' cacä Sti yu; caca yu Sñi' na' lacua. Si'i cha' ji'i sca xcä nu ntsu'u nde cuä nchcui' Ni cha' bi', cuentya ji'i Jesús nda Ni cha' bi'. ⁶ Tya clyo lo'o cua ta ti ycui' Ndyosi ji'i Sñi' ycui' ca Ni cha' cäa yu chalyuu, li' nacui' Ni:

Lcaa xcä nu ntsu'u cuentya jna' nde cuä, nga'a cha' cua'ni tlyu ngu' xcä bi' ji'i Sñi' na'.

⁷ Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi ji'i Sñi' Ni; pana nu laca xcä ji'i ycui' Ndyosi bi' ni, ndi'ya nchcui' Ni cuentya ji'i xcä bi':

Laca bi' ñi'ya laca cui'i ti, masi cui'i nu tso'o tsa ndu'ni.

Ñi'ya ndyatu sca quii' tlyu, cha' tyijyu' tsa ntyiji'i xee, jua'a laca xcä bi' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndu'ni bi' cña.

⁸ Xa' ña'a nchcui' ycui' Ndyosi cuentya ji'i Jesús nu laca Sñi' ycui' ca: Ná nga'a cha' tye cha' caca nu'u loo, cha' ycui' Ndyosi laca nu'u, nacui' Ni,

liñi ti ndu'ni nu'u lo'o ñati ca su laca nu'u loo.

⁹ Ndiya tsa ti' nu'u lcaa cha' liñi nu ndu'ni ñati; ñasi' tsa nu'u lo'o ndyu'ni ñati cha' cuxi lo'o ycui' Ndyosi Sti nu'u.

Bi' cha' ngusubi na' jinu'u cha' tya'a nu'u lo cña jna', nacui' ycui' Ndyosi.

Jua'a tso'o tsa nti' nu'u juani, cha' tlyu la chacuayá' cua nda na' jinu'u que ji'i xa' la ñati, nacui' ycui' Ndyosi.

¹⁰ Tya chaca cha' cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni:

Nu'u laca Xu'na tyucui ña'a chalyuu, nacui' ycui' Ndyosi.

Tya clyo ngüiñá nu'u lcaa na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a ngüiñá nu'u lcaa na nu ntsu'u nde cuä.

11 Tiya' la li' culiji lcaa cha' bi' jua' q̄ ti;
pana ná sca caca jinu' ū tsiya' ti,
masi casū chalyuu, masi casū lcaa na
nu ntsu' ū nde cuq̄ ñi'ȳa laca
lo'o ndyasū sca ste' na.

12 Xco'o nu'ū cha' bi', ñi'ȳa laca lo'o
nchco'o na sca late' nu nga'aa
cua'nijo'o ji'na;
nchcutsa' q̄ na ji' i cha' caja xa' nu cu-
cui.

Pana ña' q̄ ti tyā ndi' i y cui' nu'ū;
ná ntsu' ū cha' casu' nu'ū tsiya' ti,
nacuī y cui' Ndyosi ji' i Jesús Sñi'
y cui' ca Ni.

13 Nde ntsu' ū chaca cha' nu nscua lo
quityi cusu' cuentya ji' i Jesús:
Cuq̄a clya nu'ū ca nde, tyucua nu'ū ca
su ntucua na' re;
ñia' q̄ cuayá' tyijiloo na' ji' i lcaa tyā'a
cusū nu'ū tyucua nu'ū, cha'
caca nu'ū loo ji' i ngu' bi' tsiya'
ti.

Ni sca quiya' bilya chcuī y cui' Ndyosi
jua' q̄ cuentya ji' i xc̄a ji' i Ni nde cua,
sca ti lo'o Jesús cua nchcui' Ni jua' q̄.

14 Lcaa nu laca xc̄a ji' i y cui' Ndyosi
nde cuq̄ ni, lcaa tsā ndu'ni bi' cña nu
nclyo y cui' Ndyosi ji' i; cui' i nu tso'o
tsa laca nu ngu' xc̄a bi'. Nda Ni ji' i
ngu' xc̄a bi' caq̄ nde chalyuu, cha'
xtycua ngu' ji' i ca ta'a ñati nu cua
clyaa ti ji' i nu cuxi xqui' ya Jesús, cha'
cua ngulala ti tye chalyuu.

2

Tlyu tsa cha' laca cha' cua ngulaá na ji' i nu cuxi

1 Tlyu tsa cha' laca ji' i Jesús juani
lacua, bi' cha' nga' q̄ cha' xñi tso'o na
lcaa cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o
na, cha' ná tyu' utsu' na ji' i tyucuī
liñi nu ngusñi na. **2** Tyempo sa'ni la
nchcui' xc̄a bi' lo'o ñati cuentya ji' i
y cui' Ndyosi. Liñi tsa nchcui' xc̄a
bi' lo'o ngu', cha' tyempo bi' lye tsa
nguxcube' Ni ji' i lcaa ñati nu ngua' ni
cha' cuxi; la cui' jua' q̄ nguxcube' Ni
ji' i ñati nu nga' aa ndaquiya' ji' i cha'
nu nchcui' Ni. **3** La cui' ti cha' caca
ji' na juani, si ná taquiya' na ji' i cha'
nu cua ndyuna na bi', cha' clyaá na
ji' i nu cuxi; ná caja ñi'ȳa clyaá na ji' i

y cui' Ndyosi lo'o cua ndye chalyuu,
nu lo'o cua' ni cuayá' Ni ji' i lcaa ñati.
Clyo ndacha' y cui' Jesús nu Xu'na na
cha' bi' ji' i ñati nu ngua tsa' q̄ ji' i yu,
jua' q̄ ndyuna ngu' bi' cha' nu nchcui'
yu; tiya' la li', lo'o ji' na ndacha' ngu'
bi' cha' bi'. Bi' cha' jlo ti' na cha' chañi
laca cha' bi'. **4** Lo'o jua' q̄ ngua' ni y cui'
Ndyosi cña cha' ca cuayá' ti' na cha'
chañi tsa laca cha' nu nchcui' ngu',
ngua' ni Ni quiña' q̄ tsa cha' tlyu slo na
cha' ña' q̄ na ji' i. Tyū tsa cha' nu ná
nchca cua' ni ñati chalyuu ngua' ni Ni,
cha' cube tsa ti' na ji' i y cui' Ni lo'o ña' q̄
na cha' tlyu bi'. Lo'o li' cua nda Ni
Xtyi' i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya
ji' i ñati chalyuu, tsa ña' q̄ nu ntsu' ū
tyiquee y cui' Ni nda Ni ji' i ngu'; bi'
cha' nchca ji' na cua' ni na tyū lo cña
cuentya ji' i y cui' Ndyosi, nu ná nchca
ji' i ñati cua' ni y cui' ca ngu'!

Tya' a na laca Jesús xqui' ya cha' ngua Ni ñati

5 Cha' ji' i chalyuu cucui bi' nchcui'
na juani, pana si' i nu ngu' xc̄a ji' i y cui'
Ndyosi laca nu cua ngujui chacuayá'
ji' i cha' caca ngu' loo ji' i chalyuu cu-
cui; sca ti y cui' Ndyosi culo cña li'.

6 Ntsu' ū sca cha' nu nscua lo quityi
cusu'; ndi' ȳa nchcui' cha' bi':
Ndyosi Xu'na ya, ná sca na tsiya' ti
laca ñati chalyuu, ná nga' q̄ cha'
cube ti' nu'ū ji' i ngu';
ná nga' q̄ cha' cua' ni tyā'a ti' nu'ū
ji' i ngu', cha' laca ngu' ñati ti,
nacuī jyo' o cusu'.

7 Masi sube tsa ñati laca ngu' cuentya
jinu' ū, pana cua nda nu'ū sca
ñati nu lijȳa chalyuu;
jua' q̄ cua laca ti tyempo nda nu'ū
chacuayá' cha' caca xc̄a jinu' ū
loo ji' i yu bi'.

Ca tiya' la, li' ta nu'ū sca su tso'o tsa su
tyucua yu lo'o nu'ū, ñi'ȳa laca
su ntucua tlyu sca xu'na ñati,
sca se' i su caca ch̄i loo.

8 Lo'o jua' q̄ cua nda nu'ū chacuayá'
cha' caca yu loo ji' i lcaa na.
Jua' q̄ nacuī quityi bi'. Cuentya ji' i
lcaa ca na tsiya' ti nchcui' quityi bi',
nu lo'o nacuī quityi cha' cua nda Ni

chacuayá' cha' caca yu loo ji'i lcaa na, masi juani ti bilya ña'a na cha' laca yu loo ji'i lcaa na bi'. ⁹ Pana cua jlo ti' na ñi'yä ngua ji'i Jesús nu ngua li', cha' xti ti tyempo ngua lcaa xcä ji'i y cui' Ndyosi loo la ji'i y cui' Jesús. Ngujuii yu lo crusi cuentya ji'i lcaa ñati chalyuu, xqui'ya cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o na. Lo'o jua'a ndube tsa ti' na ñi'yä ndyaca ji'i yu juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni chi'ngu' loo yu; ndyu'ni tlyu ngu' ji'i yu xqui'ya cha' cua ngujuii yu, xqui'ya cha' ti'i tsa ngua ti' yu cuentya ji'na.

¹⁰ Clyo ngüiñá y cui' Ndyosi lcaa ca na nu ntsu'u chalyuu, jua'a tya ña'asii Ni lcaa na; lo'o jua'a nti' Ni cha' tyalaa ca ta'a na nu laca na sñi' Ni ca su tso'o tsa ca su ntucua y cui' Ni. Bi' cha' clyo ndulo tsa cha' ji'i Ni cha' tye lcaa cña nu ngua'ni Jesucristo; lo'o nu juani cua ngulaá na ji'i nu cuxi xqui'ya Jesús, masi ti'i tsa ngua ti' yu lo'o ngua'ni yu cña bi'. ¹¹ Na cua ngua'ni lubii Jesús ji'i cresiya ji'i ñati chalyuu, bi' cha' juani laca y cui' Ndyosi Sti na; lcaa na nu cua ngua lubii cresiya ji'na xqui'ya Jesús ni, ntsu'u sca ti Sti na lo'o y cui' Jesús, cha' laca y cui' Ndyosi Sti na juani. Lo'o jua'a ná ndube ti' Jesús, nchcui' yu cha' tya'a y cui' yu laca na. ¹² Cua nscua tsaca cha' nu cua nacui yu ndi'ya:

Ndyosi Sti na', tso'o ti chcui' na' cha' jinu'u su ndi'i na' lo'o ngu' tya'a na';

cula tu'ba na' jii lo'o cua'ni tlyu na' jinu'u ca su ndyu'u ti'i lcaa ñati.

¹³ Lo'o jua'a chaca cha' nacui yu ndi'ya:

Lo'o na' xñi na' cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti na', nacui.

Lo'o li' nchcui' yu chaca quiya' ndi'ya:

Nde ti ndi'i ya, cha' stu'ba ti ndi'i na' lo'o sñi' na' nu cua nda y cui' Ndyosi 'na.

Jua'a nchcui' cha' nu cua nscua lo quityi cusu' bi'.

¹⁴ Nu na, ñati chalyuu na ni, sca ti cuaña' na, sca ti tañi na lo'o ngu' cusu' ji'na, jua'a lo'o ngu' tya'a na. Ca ta'a

na nu cua ngusñi na cha' ji'i Jesús laca na ñati chalyuu; bi' cha' lo'o nu Jesús bi' ngua yu ñati, cha' li' ngua ji'i yu ngujuii yu cuentya ji'na. Sca ti jua'a ngujui ñi'yä tyijiloo yu ji'i nu xña'a nu nclyo cña nde ca bilyaa, su nti' nu xña'a bi' cha' tsaa cresiya ji'i lcaa ñati. ¹⁵ Lo'o jua'a ngua'ni lyaá yu ji'i ñati nu ntsii tsa cha' cajaa ngu'; lcaa tsa lo'o ñaa ngu' bi' chalyuu, cuxi ti ndi'i ngu' bi', ti'i tsa cña nti' ngu', xqui'ya cha' xcui' na ntsii tsa ngu' si cajaa ngu'. Ngua'ni tye Jesús cha' ntsii ngu' jua'a, ndu'ni yu cha' tso'o ti tyi'i ngu' bi' juani. ¹⁶ Ná yaq Jesús chalyuu cha' xtyucua yu ji'i ngu' xcä ji'i Ni nde cuä; cuentya ji'na ñati chalyuu na yaq Jesús, cha' xtyucua yu ji'na ngua ti' yu, cha' ca ta'a na laca na tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham, masi cua lijyä na chalyuu tiya' la xi. ¹⁷ Bi' cha' lacua, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i Jesús lo'o ñati ji'i y cui' nde chalyuu. Ngujuii yu lo crusi cuentya ji'na, lo'o juani ntucua yu ca slo y cui' Ndyosi cha' chcui' yu lo'o Ni, cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. Juani laca Jesús ñi'yä laca sca sti jo'ó nu laca loo la nu ndyi'u tsa ti' ji'na, nu jua'a tso'o tsa ndu'ni tya'na ti' ji'na. ¹⁸ Juani taca cua'ni lyaá Jesús ji'i ñati lo'o ndyojolaqui nu cuxi ji'i; nchcui ji'i yu cua'ni jua'a, xqui'ya cha' lo'o ji'i y cui' yu ngua ti' nu cuxi cua'ni ngana ji'i, cha' lo'o y cui' yu ngua tii yu ji'i cha' ti'i lo'o yaq yu nde chalyuu.

3

Ná stu'ba Moisés lo'o Jesús

¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cu'mä nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i mä, culacua tso'o ti' ma tilaca laca Jesucristo. Cua nda y cui' Ndyosi Sti yu ji'i yu cha' yaq yu nde chalyuu, lo'o nu juani laca yu ñi'yä laca sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, cha' ngusñi na cha' ji'i y cui'.

² Ndaquiya' Jesús lcaa cña nu ngulo y cui' Ndyosi Sti yu ji'i yu, ndyi'u ti' yu ji'i y cui' Ni nu nguane ji'i yu cha' caä yu nde chalyuu tya clyo. La cui' jua'a ndaquiya' jyo'o Moisés ji'i cña

nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni bi!. ³ Pana juani lye la ndu'ni tlyu na ji'i Jesús, cha' ná stu'ba jyo'o Moisés lo'o yu bi!. Ni'yə laca lo'o ndye ndya' sca ni'i ni, tso'o tsa nchcui' ngu' cha' ji'i cuityi nu ngüiñá ji'i ni'i bi!, masi ná nchcui' lye ngu' cha' ji'i ycui' ni'i; la cui' jua'q̄ laca lo'o Jesús ni, lye la ndyi'u ti' ngu' ji'i ycui' Jesús, masi nga'aa lye ndyi'u ti' ngu' ji'i nu Moisés bi!. ⁴ Cua ña'q̄ ca ni'i nu ndiñá ñatí ni, cua ntsu'u xu'na ni'i bi'; pana ycui' Ndyosi ngüiñá lcaa ca na, lo'o lcaa ca chalyuu, lo'o lcaa ñatí nu ndi'i chalyuu. ⁵ Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu Moisés bi' lo'o ngua yu cña sa'ni, cha' cuentya ji'i ñatí ji'i ycui' Ndyosi nde chalyuu ngua yu cña; nchcui' tsa jyo'o bi' lcaa cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o ngu' bi!. ⁶ Pana nu Cristo bi' ni, tso'o la cña ndu'ni yu, xqui'ya cha' laca yu Sñi' ycui' Ndyosi, lo'o jua'q̄ laca yu loo ji'i lcaa ñatí nu ntsu'u cuentya ji'i Ni. La cui' ñatí ji'i ycui' Ni laca na, si ña'q̄ ti ná ntsii na ña'q̄ cuayá' tye chalyuu ji'na, si ña'q̄ ti tya tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndu' ti' na ji'i Cristo cha' cua'ni lyaá lyiji yu ji'na.

Caja ñi'yə nu tso'o ti tysi'i tyiquee na, si taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi

⁷ Lo quityi cua nscua sca cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ñati sa'ni. Ndi'yə nchcui' Ni lo'o ngu' tya li': Juani ti cua'q̄ jyacä mä ji'i cha' nu nda na' lo'o mä:

⁸ Nga'aa tyu'u cha' cuxi tyiquee mä ña'q̄ mä 'na chaca quiya', ni nga'aa cua'ni mä ñi'yə nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'i mä tsaca quiya' nu ngua sa'ni la.

Nu ngua li' lye tsa ngusuu tya'a ngu' lo'o na' ca ne' quixi' su nguta'a yu'u ti ngu', nacui Ni.

Nu ngua li' ngua ti' ngu' cua'ni cuayá' ngu' 'na, si cua'ni tyaala na' ji'i ngu'.

⁹ Ngua ti' jyo'o cusu' ji'i mä cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na' nu ngua li';

cua nxtyí lo'o ti ngu' 'na tyucui tu'ba yija, masi na'q̄ ngu' lcaa cha' tlyu nu cua ngua'ni na' cuentya ji'i ngu' lcaa yija bi', nacui Ni.

¹⁰ Bi' cha' ngua ñasi' tsa na' ji'i ngu' bi' li'.

Ni na' li': "Xcui' cuxi ti nclyacua ti' ngu' bi', ná ntaja'a ngu' tsiya' ti cha' tyanu cha' jna' ne' cresiya ji'i ngu'";

ná ntaja'a ngu' cua'ni ngu' ñi'yə nu ni na' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'", nacui na' li'.

¹¹ Ngua ñasi' tsa na' ji'i ngu' bi' li', ña'q̄ cuayá' lye tsa nchcui' na' lo'o ngu' bi' li':

"Nga'aa tyalaa mä ca slo na' cha' tysi'i tso'o ti mä lo'o na!".

Jua'q̄ ntsu'u cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' tya li'.

¹² Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ña'q̄sii mä ji'i ycui' ca mä, cha' ni tsaca mä ná tya'achu' mä ji'i cha' ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ú ca, cha' ná caca cuxi cresiya ji'i mä, ñi'yə si nga'aa taquiya' mä cha' ji'i Ni. ¹³ Ná tso'o si cñilo'o nu cuxi ji'i mä, lo'o li' xana caca cuxi cresiya ji'i mä. Bi' cha' lcaa tsä nga'q̄ cha' xtyucua mä ji'i tya'a mä, cha' tyanu tachaa la cha' ji'i Jesús ne' cresiya ji'i ngu' tya'a mä, cha' ná cñilo'o nu cuxi ji'i mä tyucui lo'o tya ndi'i ti mä chalyuu. ¹⁴ Lcaa na lo'o tya'a na, tya ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo si ña'q̄ ti xñi na cha' ji'i Ni ña'q̄ cuayá' nu tye chalyuu ji'na, la cui' ñi'yə lo'o jlya ti' na ji'i yu nu ngua tya clyo.

¹⁵ Ndi'yə nchcui' ycui' Ndyosi cha' nu nscua lo quityi bi':

Juani ti cua'q̄ jyacä mä ji'i cha' nu ta na' lo'o mä:

Nga'aa tyu'u cha' cuxi tyiquee mä ña'q̄ mä 'na chaca quiya', nga'aa cua'ni mä ñi'yə ngua'ni jyo'o cusu' ji'i mä tsaca quiya' tya sa'ni la;

nu ngua li' lye tsa ngusuu tya'a ngu' lo'o na'.

¹⁶ Lcaa ñati nu cua ndyalo'o Moisés ji'i nu lo'o ngutu'u ngu' ca loyuu Egipto

ni, bi' ñat̄i ngua nu cua ndyuna cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' nu ngua li', pana lye tsa ngusū tya'a ngu' lo'o Ni li'; ¹⁷ bi' cha' ngua ñas̄i' tsa ycui' Ndyosi ji'i ñat̄i bi' tyucui tyempo lo'o ngutu'u scua tu'ba yija, bi' cha' ndyanu tyijyā jyo'o bi' jua'a ti to' tyucuii ca ne' quixi' ca su nguta'a yu'u ti ngu'. ¹⁸ Cua lye tsa nchcui' Ni cha' ji'i ngu' nu ngusū tya'a lo'o Ni: "Nga'aa tyalaa ngu' bi' ca slo na', cha' tyi'i tso'o ti ngu' ca nde", nacui Ni li'. ¹⁹ Nchca cuayá' ti' na lacua, cha' nga'aa ndyalaa ngu' bi' ca su nacui Ni ji'i ngu' cha' tsaa ngu', xqui'ya cha' nga'aa ndaquiya' ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi.

4

¹ Cha' nu laca juani, cua nguxtyanu Ni sca cha' lo'o na, cha' taca tyalaa na ca slo Ni, cha' tyi'i tso'o ti na ca bi'. Tso'o si cube ti' na ji'i lcaa ngu' tya'a na, cha' ná tyu'utsu' ni tsaca ngu' ji'i tyucuii liñi nu tsaa ca su tyi'i na lo'o ycui' Ndyosi. ² Ñi'yā lo'o ndyuna jyo'o cusu' bi' cha' tso'o nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' cha' clyáá ngu', la cui' jua'a cua ndyuna na cha' tso'o nu nchcui' Jesús. Pana nu jyo'o bi' ni, ná ngua tso'o cresiya ji'i ngu', masi cua ndyuna ngu' cha' bi', xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' cha' bi', ná ngusñi tso'o ngu' cha' bi'. ³ Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Ni, li' taca tyalaa na slo ycui' Ndyosi cha' tyi'i tso'o ti na ca bi'. Pana ñi'yā nu nscua lo quityi re, jua'a ngua cha' ji'i jyo'o bi', cha' nchcui' ycui' Ndyosi ndi'yā:

Ngua ñas̄i' na' li', nacui Ni. Lye nchcui' na' ji'i ngu' bi', cha' ná tyalaa ngu' bi' ca slo na', cha' ná tyi'i tso'o ti ngu' ca nde.

Nacui ycui' Ndyosi jua'a, masi cua ndye lcaa cña ji'i ycui' Ni tya lo'o ndya' chalyuu. ⁴ Cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' cha' ji'i tsā nchca cati, tsā ndi'i cña' ti na. Ndi'yā nacui quityi:

Nguti'i cña' ycui' Ni tsā nu nchca cati li', cha' ná ngua'ní Ni cña tsā bi' li'.

⁵ Pana ndi'yā nchcui' lo quityi nu nscua jyo'o bi':

Nga'aa tyalaa ngu' bi' ca slo na' cha' tyi'i tso'o ti ngu' ca nde.

⁶ Bi' ñat̄i laca nu clyo ndyuna cha' tso'o nu cua nchcui' Ni lo'o ngu', cha' clyáá ngu' ji'i nu cuxi, lo'o li' ná ngua tyalaa ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi, ná ngua tyi'i tso'o ti ngu' ca su nacui Ni cha' tyi'i ngu', xqui'ya cha' ná ntaja'a ngu' bi' taquiya' ngu' cha' bi'. Pana tya lyiji xi cha' tyu'u ti'i lcaa ñat̄i nu nscua cha' tyi'i tso'o ti ca slo ycui' Ndyosi; ⁷ tya nda la Ni xi tyempo ji'na, cha' juani ti tya taca cuna na cha' bi'. Cua ngua tyuū yija tya lo'o ngujui jyo'o Moisés bi', nu lo'o nchcui' ycui' Ndyosi lo'o David. Ndi'yā nacui Ni: Juani ti cua'a jyaca mā ji'i cha' nu nda na' lo'o ma, ná tyu'u cha' cuxi tyiquee mā ña'a ma jna'.

⁸ Nu ngua cua sa'ni bi', ná ngua ji'i jyo'o Josué tyalo'o yu ji'i ñat̄i bi' sca ti quiya' ca su ndi'i ycui' Ndyosi; bi' cha' tiya' la tya nda la Ni xi tyempo cha' cuna na cha' bi'. ⁹ Lo'o juani ni, si ña'a ti tya xñi tso'o na cha' ji'i ycui' Ndyosi, tya taca tyi'i tso'o ti na lo'o Ni li', ñi'yā lo'o ngua'a cña' ycui' Ni tsā nchca cati bi'. ¹⁰ Masi tye cña ji'na nde chalyuu, tsaa na ca slo ycui' Ndyosi, li' taca tyi'i tso'o ti na lo'o Ni ca bi', ñi'yā nu nguti'i ycui' Ndyosi lo'o ngua'ni tye Ni cña ji'i Ni lo'o ngua tsā nchca cati bi'. ¹¹ Lcaa tsā cua'ni cña ti' na lacua, cha' ña'a ti tyu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ni, cha' taca tyi'i tso'o ti na. Ná cua'ni na ñi'yā nu ngua'ni jyo'o cusu' bi', nu ná ndaquiya' tsiya' ti ji'i ycui' Ndyosi, cha' li' ná ngua tyalaa ngu' bi' ca su nacui Ni cha' tsaa ngu'.

¹² Lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ñat̄i ni, ñi'yā nti' sca na lu'ú, jua'a laca cha' bi'. Lcaa tyempo ndu'ni bi' cña ne' cresiya ji'i ñat̄i nu cuna cha' bi'. Laca cha' bi' ñi'yā si laca sca xlyu nu cha tsa tu'ba tyucuaa chul'; ndu'ni bi' cha' saala cuaña' na ña'a cuayá' nu tyalaa ca su ntsu'u tyijyā na, ña'a cuayá' tyaca' ycua nu ntsu'u ne' tyijyā na. La cui' jua'a laca lo'o cuna na cha'

ji'í y cui' Ndyosi bi', na nchcui' ca'a ti cha' bi' ji'í tyucui ña'a na, jua'a lo'o cresiya ji'na. Lo'o nduna na sca cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ñati, liñi tsa quijeloo cha' ji'í Ni, lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee na cha' caja ji'na, lcaa cha' nu nclyacua ti' scaa na. ¹³ Ná taca tyu'u cuaana ti cha' tyiquee na, ni tsaca cha' nu ntsu'u ji'na, cha' ná ca cuayá' ti' y cui' Ndyosi ji'í cha' bi'. Ná taca. Ña'a Ni ji'í lcaa ñati nu cua ngüiñá Ni, nu cua ngusta Ni chalyuu; nchca tii Ni lcaa cha' nu ntsu'u ji'na. Ná taca cua'ni na ni sca cña ca slo y cui' Ndyosi cha' tyu'u cuatsi' ti sca cha', cha' nga'a cha' xacui na cha' ji'í y cui' Ni cuentya ji'í lcaa cña nu ngua'ni scaa na nde chalyuu, nu lo'o tye chalyuu ji'na.

Sti jo'ó cuentya ji'na ca slo y cui' Ndyosi laca Jesús

¹⁴ Lo'o cua ngusñi na cha' ji'í Jesús, li' nga'a cha' cua'ni na cha' tso'o ti tyanu cha' bi' ne' cresiya ji'na. Cua laca ntsu'u sca sti jo'ó nu laca loo la nu ndu cuentya ji'na; Jesús laca bi', nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca yu. Cua ndyaa Jesús ca su ndi'í y cui' Ndyosi Sti yu; juani ndu Jesús slo Ni, nchcui' cha' ji'na lo'o Ni. ¹⁵ Laca Jesús sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, lo'o jua'a tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'na. Cua jlo ti' yu cha' ntsu'u tsa quiya'lo'o cua cua'ni ti nu cuxi ngana ji'na, cha' nu lo'o tya ndi'í Jesús lo yuu chalyuu, la cui' jua'a lye tsa ngua'ni cuayá' nu xña'a ji'í yu, si cua'ni yu cha' cuxi. Pana nu Jesús bi' ni, ni sca cha' cuxi ná ngua'ni yu, bi' cha' taca caca yu sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, cha' jlo ti' Jesús ñi'ya nñilo'o tsa nu xña'a ji'na. ¹⁶ Ná cutsii na tsiya' ti lacua, tyucui tyiquee na jña na sca cha' ji'í y cui' Ndyosi ca su tlyu ca su laca Ni loo; chcui' na lo'o y cui' Ndyosi nu xcui' tso'o tsa ndu'ni lo'o ñati, cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na, cha' xtyu-cua Ni ji'na, masi la cui' ca hora nu lyiji tsa cha' ji'na.

5

¹ Xa' la xu'na sti jo'ó nu ndi'í nde

chalyuu ni, nsubi ngu' ji'í tya'a ngu' tilaca caca xu'na sti jo'ó, cha' caca yu bi' cña ji'í y cui' Ndyosi cuentya ji'í ñati. Nsta sti jo'ó bi' mstq nu lijya lo'o xa' ñati ji'í lo mesa ji'í y cui' Ndyosi, jua'a ndijña tsa yu cha' clyu ti' ji'í Ni xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'í ñati bi' li'. ² Ñati chalyuu ti laca sti jo'ó bi'; lo'o y cui' yu ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ni yu, bi' cha' tso'o ti nchcui' yu lo'o ñati nu ná nduna tsiya' ti, nu ndyu'ni tsa cha' cuxi. ³ La cui' tyempo lo'o ndyu'ni yu bi' cña cuentya ji'í xa' ñati, la cui' jua'a cuentya ji'í y cui' ca yu ngua'ni cha' jña yu cha' clyu ti' ji'í y cui' Ndyosi, xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'í y cui' yu.

⁴ Ni sca ñati ná ntsu'u chacuayá' cha' caca yu xu'na sti jo'ó hora nu nti' ti yu cha' caca yu cña bi'; y cui' Ndyosi laca nu nsubi tilaca nu tso'o cha' caca xu'na sti jo'ó cuentya ji'í Ni, ñi'ya ngusubi Ni ji'í jyo'o Aarón cha' ngua yu xu'na sti jo'ó. ⁵ Lo'o Cristo ni, laca Ni sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na; si'i cha' ji'í y cui' ti Ni ndu'ni Ni jua'a, cha' ná ngüijña Ni cha' ji'í y cui' Ndyosi Sti Ni cha' caca tlyu la Ni. Y cui' Ndyosi laca nu cua nchcui' lo'o Sñi' Ni tya clyo:

Sñi' na' laca nu'ú; y cui' na' cua nda na' chalyuu jinu'ú, cha' laca nu'ú Sñi' na'.

Jua'a cha' nda Ni lo'o Cristo. ⁶ Lo'o li' cua nchcui' y cui' Ni chaca cha' ndi'ya: Lcaa ca tyempo caca nu'ú sti jo'ó; la cui' ñi'ya nu ngua'ni jyo'o

Melquisedec nu ngua cua sa'ni la, jua'a cua'ni nu'ú cuentya ji'í ñati juani.

⁷ Nu lo'o tya ndi'í Jesús lo yuu chalyuu, tyuú tsa quiya' ngusi'ya tsa yu lo'o nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu; lye tsa ngua ti' cresiya ji'í yu lo'o ngüijña yu cha' ji'í Ni, cha' nchca tsa ji'í y cui' Ndyosi. Ngua ji'í Ni cua'a ji'í ñati cha' ná cujuui ngu' ji'í Jesús nquicha'; pana ndyuna Ni cha' nu nchcui' Jesús lo'o Ni, cha' ntaja'a yu cua'ni yu lcaa cña nu nti' y cui' Ndyosi Sti yu. ⁸ Bi' cha' ndaquiya' Jesús lcaa cña nu nti' y cui' Ni cha'

cua'ni yu. Nchcube' tsa yu lo'o nguti'í
yu nde chalyuu; masi nu sca ti Sñi'
ycui' Ndyosi laca yu, pana ty a ngua
tsa'a la yu cua ña'a ca cña nu cua'ni
yu cuentya ji'i Ni. ⁹ Tiya' la li',
lo'o cua ngua lcaa cha' ji'i Jesús cha'
cua ngua'ni yu cña nu cua nda y cui'
Ndyosi ji'i yu cha' cua'ni yu, ty a li'
ntucua quiya' cha' cua'ni lyaá Jesús
ji'i cua ña'a ca ñati chalyuu nu tyaja'a
cua'a jyaca ji'i cha' nu cua nchcui' yu
lo'o; ná tye tsiya' ti cha' cua'ni lyaá
Ni ji'na ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'na.
¹⁰ Bi' cha' cua nacui Ni cha' laca Jesús
sti jo'ó nu laca loo la; la cui' ñi'yä nu
ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua
cua sa'ni la, jua'a cua'ni Jesús cuentya
ji'na juani.

*Caca cuxi cha' ji'na si tya'achu' na
ji'i Jesús*

¹¹ Cua quiña'a tsa cha' nti' ya chcui'
ya lo'o mä cha' ji'i Cristo, cha' quiña'a
tsa cha' tya lyiji ca cuayá' ti' mä. Pana
ná nchca culu'u tso'o ya lcaa cha'
bi' ji'i mä; tlyu tsa cña caca, xqui'ya
cha' ycui' cu'mä ná ndyu'ni yala ma
cha' ca cuayá' ti' mä cha' bi'. ¹² Tya
sa'ni tsa ngua lo'o ndyuna mä cha'
ji'i Cristo tya clyo; cua nteje tacui
tyuu tsa tyempo, ña'a cuayá'taca caca
mä mstru cuentya ji'i Cristo nquicha',
pana ña'a ti ndi'i mä juani. Tya nti'
cha' culu'u la ngu' ji'i mä tya chaca
quiya' ñi'yä ntucua quiya' cha' ji'i
ycui' Ndyosi, la cui' cha' nu ngua ti' Ni
cha' cacha' Ni ji'i ñati chalyuu. Ñi'yä
ndu'ni sca cubi' nu tya ntyi', cha'
bilya cacu bi' tyaja, jua'a ndyu'ni mä,
cha' ná nchca ca cuayá' ti' mä cha'
ji'i ycui' Ndyosi bi'. ¹³ Tya cuañi' tsa
ngu' nu tya ntyi'; la cui' jua'a laca
cu'mä, cha' ná jlo ti' mä tsiya' ti ñi'yä
nga'a cha' cua'ni mä lo'o ngua tso'o
cresiya ji'i mä cuentya ji'i Jesús, masi
ntsu'u cha' tso'o nu nga'a cha' cua'ni
mä juani. ¹⁴ Ñati nu cua nguluu xi
laca nu ndacu tyaja; lo'o cu'mä caca
jua'a, si qui'i mä cha' culacua tso'o
ti' mä ñi'yä laca sca cha', si cha' tso'o
laca, si cha' cuxi laca.

6

¹ Cua'ni yala na lacua, cha' cuna
tso'o na lcaa cha' nu ntsu'u ji'i Cristo;
cua'ni na cha' caca na ñati nu ncly-
acua tso'o ti ti', cha' ná tso'o si xcui'
na nchcui' na ji'i cha' nu ngua tsa'a
na tya clyo ti. Juani cua jlo tso'o ti' na
macala ntucua quiya' cha' ji'i Cristo:
cua nchcui' na ñi'yä caca tyu'utsu' na
ji'i cha' cuxi nu ngua'ni na tya sa'ni la,
ñi'yä caca xñi na cha' ji'i Cristo; ² jua'a
cua nchcui' na ñi'yä caca tyucuatya
na chacuayá' ji'i Cristo, ñi'yä caca sta
ya' ngu' hique na chacuayá' ji'i Cristo;
cua nchcui' na cha' tya tyu'ú na chaca
quiya' nde loo la, masi cua ngujuii na,
cha' li' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i
lcaa na lo'o tya'a na. ³ Lo'o nu juani
ni, nga'a cha' cua'ni yala ti na cha'
taquiya' na lcaa cha' ji'i Jesús nu tya
lyiji xñi tso'o na; jua'a cua'ni na lacua,
si tya ta la y cui' Ndyosi xi chalyuu
ji'na.

⁴ Ná caja ñi'yä cua'ni na lo'o ñati
nu nguxtyanu tsiya' ti ji'i cha' bi'.
Cua jlo ti' ngu' ñi'yä laca lo'o cua
ndyaala hique ngu' cha' ngulacua
tso'o ti' ngu', jua'a cua jlo ti' ngu'
cha' tso'o tsa cua ña'a ca cha' nu nda
ycui' Ndyosi yäa slo ngu'. Lo'o ngu'
bi', cua ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi
cña ne' cresiya ji'i ngu' xqui'ya Jesús
nquicha'. ⁵ Cua jlo ti' ngu' bi', cha' cua
na'a ngu' cha' tso'o tsa lcaa cha' nu
nacui Ni ji'na cha' cua'ni Ni lo'o na;
cua na'a ngu' bi', cha' tlyu tsa cha' nu
ndyaca lo'o cua nguxana tyalaa chal-
lyuu cucui ji'i ycui' Ndyosi ca su ndi'i
ngu'. ⁶ Lo'o li' cua ndya'achu' ngu' bi'
ji'i Jesús. Nga'aa caca cua'ni na cha'
chaca quiya' xñi tso'o ngu' bi' cha' ji'i
Jesús; xcui' na nda ngu' bi' cha' ti'í ji'i
Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, cha'
ndyu'ni ngu' ñi'yä laca si ntyiji'i ca'a
ngu' ji'i Jesús lo crusi chaca quiya',
cha' xa' xtyi lo'o ti ñati chalyuu ji'i yu.
⁷ Ñi'yä nti' sca yuu tso'o su ndyu'ni
ngu' cña ni, lu'ba ti nda'ya tyo ndyalú
lo yuu bi'; ndyi'yu yuu hitya tyo bi' li',
cha' jua'a nxtyucua ycui' Ndyosi ji'i
yuu cha' tyucua na cuiñii nu cua ndy-
ataa lo yuu, cha' cua'nijo'o ji'i ngu' nu

ndyu'ni cña bi'. ⁸ Pana ná tso'o yuu tsiya' ti si tyucua xcui' quixi', xcui' yaca quiche'; xtyanu ngu' ji'i yuu nu ndu'ni jua'a, cha' ñi'yä laca si cua ngusta ycui' Ndyosi yabe' ji'i yuu bi', jua'a ndyu'u cha'. Nga'a cha' cua'a ngu' quii' lo yuu bi', cha' tye tyaqui lcaa na cuxi nu ntsu'u ca ndacua. Ñi'yä nu caca ji'i yuu nu ná tso'o tsiya' ti bi', jua'a caca cuxi ji'na si xtyanu na cha' ji'i Jesús.

*Ña'a ti tya xñi tso'o na cha' ji'i y cui'
Ndyosi, cha' ná xtyanu chca Ni ji'na*

⁹ Cu'mä tya'a tso'o na, nu ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i mä, nga'aa ntsu'u cha' culacua ti' ya cha' ji'i mä jua'a, masi nchcui' ya ñi'yä nu cua nchcui' ca ti ya. Cua jlo ti' ya cha' tso'o ti ndyaca ji'i mä juani, tya lo'o ngua'ni lyaá Jesús ji'i mä ji'i nu cuxi. ¹⁰ Lo'o jua'a liñi tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o na. Ná cjlyaa ti' Ni lcaa cha' tso'o nu cua ndyu'ni mä, nu lo'o nxtyucua mä ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cha' cua quiña'a xi cña ndyu'ni mä cuentya ji'i ngu' bi'. Xqui'ya cha' ndyu'ni mä jua'a, bi' cha' jlo ti' xa' ñatí cha' ntsu'u tsa tyiquee mä ji'i Jesús, cha' ña'a ti tya ndyu'ni mä cha' tso'o lo'o ngu' juani. ¹¹ Tso'o si ña'a ti tya cua'ni mä tyucui tyempo nde loo la nti' ya, cha' ndu' ti' mä ji'i y cui' Ndyosi ña'a cuayá' tyu'u tucua lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o mä. ¹² Ná nti' ya cha' caca taja mä; na cua nti' ya cha' cua'ni mä ñi'yä nu ngua'ni xa' la tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús tya clyo la, nu cua ndalo tsa tyiquee cha' ndu' ti' ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Bi' cha' cua ngujui lcaa cha' ji'i ngu', ñi'yä nu nacui Ni cha' tyacua ji'i ngu'.

¹³ Nu ngua sa'ni la lo'o ngüiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, li'ngulotu Ni xtañi y cui' Ni lo'o nacui Ni ndi'ya ji'i nu cusu' bi': "Chacuayá' ji'i y cui' ca ti na' cua'ni na' cña bi' cuentya jinu'u", nacui Ni. Nga'aa ntsu'u la xa' ñatí nu tlyu la cha' ji'i que y cui' Ndyosi, bi' cha' ngulotu Ni xtañi y cui' Ni, cha' quiñi cha' ji'i Ni lo'o Abraham bi'. ¹⁴ Xa' nchcui' Ni lo'o

jyo'o bi' li': "Chañi cha' nu chcui' na' lo'o nu'u, cha' tso'o tsa cua'ni na' lo'o nu'u, cha' quiña'a tsa ñatí jinu'u tyatu nde lo yuu tyempo ca nde loo la". Jua'a nacui Ni nu ngua li'. ¹⁵ Ndalo tsa tyiquee Abraham bi' li', cha' ndu ti' yu ji'i cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngutu'u tucua lcaa cha' ji'i yu, ñi'yä nu cua nacui Ni ji'i yu cha' caca ji'i. ¹⁶ Ndi'ya ndu'ni ñatí chalyuu: Si nti' ngu' cha' tyanu tachaa sca cha' nu cua quiñi ti ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', li' nclyotu ngu' tañi sca jo'ó, masi xtañi sca ñatí tlyu laja lo'o nda ngu' cha'; ná caja ñi'yä xuu tya'a ngu' cuentya ji'i cha' bi' li'. ¹⁷ La cui' jua'a ngua'ni y cui' Ndyosi. Ngua ti' Ni cacha' liñi Ni ji'i ngu' ñi'yä nu caca cha' bi' ji'i ngu' bi' ca nde loo la, cha' ca cuayá'ti'ngu'cha'nga'aa tya'achu' Ni tsiya' ti ji'i sca cha' nu cua nacui Ni tsaca quiya'; bi' cha' xtañi y cui' Ni ngulotu Ni clyo, cha' jua'a ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o bi'. ¹⁸ Xqui'ya lcaa cha' bi' cua jlo ti' na cha' ná nga'a cha' cha'a tsiya' ti sca cha' nu cua nacui y cui' Ndyosi cha' caca, cha' ná nti' Ni cñilo'o Ni ji'na tsiya' ti. Tso'o ti ndi'ji tyiquee na juani, cha' ni sca cha' cuxi ná taca xcutsii ji'na, xqui'ya cha' jlya ti' na cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o na; cua ngua'ni Ni cha' ndyaca tlyu la tyiquee na, cha' xñi tso'o na lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o na ña'a cuayá' nu tyu'u tucua cha' bi'. ¹⁹ Ñi'ya nti' chcuä ngratu nu nsalú ngu' nde siyu' yaca ni'i, cha' tachaa ti xñi ca'a chcuä bi' ji'i quee nde siyu' hitya, cha' tyacui se'i ti yaca ni'i bi' lo hitya, cha' ná caca tyu'utsu' yaca ni'i bi' tsiya' ti li'; la cui' jua'a ndu'ni Jesús lo'o na, cha' ndu'ni yu cha' tyanu tachaa cha' ji'i y cui' Ni ne' cresiya ji'na, cha' ná tya'achu' na ji'i Ni tsiya' ti. Cua ndyalaa Jesús nde cua, ñi'yä laca si cua nteje tacui yu tasá tlyu nu ndacui cla'be ne' laa tonu; juani cua ndyaa tucua yu la cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi. ²⁰ Cuentya ji'na, cua ndyaa Jesús ca bi' nde loo la, cha' taca xtyucua yu ji'na. Ná nga'a cha' tye cha' laca Jesús sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na; la cui' ñi'yä nu

ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, jua'a cua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

7

Ñi'ya ngua Melquisedec sti jo'ó, jua'a laca Jesús cuentya ji'na juani

¹ Nu jyo'o Melquisedec bi' ni, xu'na quichi Salem ngua nu cusu' bi'; cuentya ji'i y cui' Ndyosi nu laca loo la ngua'ni yu cña cha' ngua yu sti jo'ó. Nu ngua tyempo bi' cua ndyaa lca'a jyo'o Abraham ji'i tyuu tya'a rey xña'a, cha' ngusuu tya'a yu lo'o ngu' bi', ndyujuii yu ji'i nu ngu' xña'a bi' li'. Tyucuii lo'o ñaa yu, li' ngutu'u nu Melquisedec bi' ndyaa to' tyucuii cha' tyacua tya'a lo'o nu Abraham bi'; ngulacuä ji'i yu chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi li'. ² Bi' cha' ngusa'be Abraham lcaa yu'ba nu nquije ji'i yu chaca quiya', nu nguaana nu ngu' xña'a bi'; tii tya'a yu'be ngusa'be yu lcaa cha' bi', lo'o li' nda yu ña'a tsaca yu'be ji'i nu cusu' Melquisedec bi'. Ndi'ya ndyu'u xtañi nu cusu' bi': "xu'na quichi nu liñi ca ndu'ni", jua'a ndyu'u cha'bi'cha'cña ji'na; lo'o jua'a cha' xu'na quichi Salem ngua nu cusu' bi', bi' cha' taca chcui' na: "ti ti ndi'i cresiya ji'i ngu' xqui'ya nu xu'na ngu'", cha' jua'a ndyu'u xquicha' Salem cha'cña ji'na. ³ Ná nchcui' quityi ñi'ya naa sti xtya'a nu Melquisedec bi', jua'a ni sca cha' ná nscua lo quityi cuentya ji'i jyo'o cusu' ji'i nu cusu' bi'; ná nchcui' ni jacua' ngula, ni jacua' ngujuii. Ñi'ya ngua Melquisedec, jua'a laca Jesús, cha' lcaa tyempo laca yu sti jo'ó cuentya ji'na; pana Jesús ni, laca yu nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi.

⁴ Culacua xi ti' ma lacua, ni cha' ngua nu cusu' bi' tlyu la que Abraham. Ji'i nu cusu' Melquisedec bi' cua nda jyo'o cusu' ji'na ña'a tsaca yu'be yu'ba, la cui' yu'ba nu cua nquije ji'i yu chaca quiya', nu nguaana nu ngu' xña'a bi'. ⁵ Chalyuu nu ngua sa'ni bi', sca ti nu ñati tya'a ji'i jyo'o Leví laca sti jo'ó; bi' ti ngu' nu nda

y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i cha' xñi ngu' mstā nu nda cua ña'a ca ngu' Israel ji'i y cui' Ndyosi. Mstā bi' laca sa yu'be lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu'. Lo'o jua'a laca sti jo'ó bi' la cui' tya'a ñati lo'o tya'a quichi tyi ngu' nu cuentya ji'i Abraham. ⁶ Pana nu cusu' Melquisedec bi' ni, si'i tya'a ngu' Leví ngua Melquisedec bi' tsiya' ti, masi ngusñi yu mstā nu cua nda Abraham ji'i y cui' Ndyosi; li' ngulacuä nu cusu' bi' ji'i Abraham, xqui'ya cha' cua ngüini cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o Abraham tya clyo la. ⁷ Bi' cha' cua jlo ti' na cha' tlyu la ngua jyo'o Melquisedec bi' que jyo'o Abraham; na cua ngulacuä nu cusu' bi' ji'i jyo'o Abraham nu ngua li', bi' cha' tlyu la chacuayá' ntsu'u ji'i y cui' nu cusu' bi' que Abraham. ⁸ Xcui' na ndyijii sti jo'ó nu nxñi mstā nu nda ñati chalyuu ti ji'i y cui' Ndyosi, tsa yu'be ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i scaa ngu' nda ngu' bi'; pana ná nscua lo quityi cusu' ni jacua' ngujuii nu Melquisedec bi', la cui' nu cusu' nu cua ngusñi mstā nu nda Abraham nu ngua li'. ⁹ Taca ñacui' na cha' lo'o y cui' jyo'o Leví cua nda mstā ji'i nu Melquisedec bi' nu ngua tsä bi', masi tiya' la yaä nu Leví bi' chalyuu; la cui' jyo'o Leví nu ngua jyo'o cusu' ji'i lcaa tya'a ngu' Leví nu ngua'ni ngu' cña sti jo'ó, cha' ngusñi ngu' mstā nu nda ñati chalyuu ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁰ Nu lo'o ndyacua tya'a Melquisedec lo'o Abraham, ñi'ya laca si lo'o Leví nda mstā, jua'a ngua li', masi tya lyiji cala Leví chalyuu, xqui'ya cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'i yu, cha' sñi' ste' Abraham ngua sti Leví bi'.

¹¹ Nu sti jo'ó nu yaä chalyuu tiya' la bi', la cui' jua'a tya'a ñati ji'i jyo'o Leví, nclyu'u qui'i ngu' bi' ji'i ngu' Israel cha' cua'ni ngu' lcaa cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i ngu'. Pana ná ndalo sti jo'ó bi' cua'ni tyucui cña bi', bi' cha' juani ngutu'u tucua chaca nu laca sti jo'ó nu cuentya ji'na. Ná laca yu sti jo'ó ñi'ya ngua Aarón lo'o tya'a Aarón sti jo'ó, masi laca yu sca sti jo'ó nu ñi'ya ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni la, la cui' jua'a cua'ni yu

cuentya ji'na juani. ¹² Nu lo'o ncha'a cha' ji'í sti jo'ó ni, la cui' jua'a ncha'a cña nu nga'a cha' cua'ni na cuentya ji'í y cui' Ndyosi. ¹³ Cha' ji'í Jesús nu Xu'na na nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'; pana y cui' Jesús ni, xa' ñati laca bi', si'i tya'a ñati ji'í Leví laca yu. Ni sca ñati tya'a xtañi Jesús ná ngua ngu' sti jo'ó nde chu' la. ¹⁴ Cua jlo ti' ngu' cha' Judá ngua xtañi Jesús tya lo'o ngula yu; pana nu lo'o nchcui' jyo'o Moisés tilaca nu caca sti jo'ó, ná nchcui' tsiya' ti ji'í ngu' tya'a xtañi Judá bi'.

¹⁵ Lo'o nu juani laca Jesús sti jo'ó nu xa' ña'a cua'ni; ñi'yä ngua'ni jyo'o Melquisedec, jua'a cua'ni Ni cña ji'í sti jo'ó. Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na juani cha' cua ntyeje tacui cha' ji'í cha' cusu' bi', cha' cua ngutu'u tucua Jesús nu sti jo'ó cucui ji'na. ¹⁶ Cua nda y cui' Ndyosi cña ji'í Jesús cha' caca Ni sti jo'ó, xqui'ya cha' ná ngua ji'í ñati chalyuu cujuii ngu' ji'í yu sca ti quiya'; cua ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Juani ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í Ni; bi' cha' laca Jesús sti jo'ó cuentya ji'na juani, si'i cha' cua'ni Ni lcaa cña nu ndyu'ni ngu' tya'a Leví nu laca ñati chalyuu ti. ¹⁷ Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'yä nchcui' y cui' Ndyosi lo'o Ni: Lcaa ca tyempo caca nu'ü sti jo'ó; ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, la cui' jua'a cua'ni nu'ü cuentya ji'í ñati juani.

¹⁸ Bi' cha' cua ngulotsu' y cui' Ndyosi ji'í cha' cusu' nu lye tsa ngulo cña ji'na, cha' ná caca xtyucua cha' cusu' bi' ji'na; ná nchca catí qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o y cui' Ndyosi jua'a.

¹⁹ Tya lyiji tsa cha' ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í y cui' Ndyosi, masi cua ngua'ni na lcaa cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'í ngu' tya'a na nu ngua li', cha' ná ngua cua'ni lyaá cha' cusu' bi' ji'na ji'í nu cuxi; pana juani taca xñi na cha' ji'í y cui' Ndyosi. Cacua tsa laca y cui' Ni ji'na juani xqui'ya Jesús, cha' tso'o la tsiya' tilaca cha' nu yalo'o Jesús cha' chcui' Ni lo'o na.

²⁰ Tso'o la laca Jesús, xqui'ya cha' cua ngüiñi tso'o cha' ji'í y cui' Ndyosi lo'o Sñi' ndi'yä: "Chacuayá' ji'í y cui' ca na' caca nu'ü sti jo'ó", nacui y cui' Ndyosi ji'í Jesús. ²¹ Ná nchcui' Ni jua'a lo'o sti jo'ó tya'a ngu' Leví. Pana ndi'yä nchcui' y cui' Ni lo'o Jesús tya lo'o nguxana cha' caca Jesús sti jo'ó: Liñi tsa nda na' cha' cuentya jinu'ü, nacui y cui' Ndyosi, nga'aa tya'achu' na' tsiya' ti ji'í cha' nu cua nacui na' bi': "Lcaa ca tyempo caca nu'ü sti jo'ó. Ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, la cui' jua'a cua'ni nu'ü cuentya ji'í ñati juani."

²² Bi' cha' cua tso'o la ngüiñi cha' ji'í y cui' Ni lo'o na juani, xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús cuentya ji'na. ²³ Pana nu sti jo'ó tya'a ngu' Leví bi' ni, xcui' na ndyijii ngu' bi', lo'o li' xa' la tya'a ngu' ndyatí lo cña sti jo'ó bi'; bi' cha' ngua quiña'a tsa sti jo'ó chu' tyuü yija li'. ²⁴ Lo'o nu Jesús bi' ni, ña'a ti lu'ü yu; ná nscua cha' cajaa Ni, bi' cha' ná nga'a cha' tye cha' caca Ni sti jo'ó cuentya ji'na, cha' ná ntsu'u cha' cua'ni xa' ñati cña ji'í. ²⁵ Lcaa ca tyempo, masi juani, masi nde loo la, taca ji'í Ni cua'ni lyaá Ni ji'í cua ña'a ca ñati nu xñi cha' ji'í y cui' Ndyosi xqui'ya Jesús. Tyucui tyempo ndi'í Jesús ca slo y cui' Ndyosi, cha' chcui' Ni lo'o y cui' Sti Ni cuentya ji'na.

²⁶ Xñi na cha' ji'í Jesús lacua; bi' laca sti jo'ó nu laca loo la, nu chañi cha' taca xtyucua ji'na. Ñati lubii tsiya' ti laca Ni, cha' ná ntsu'u cha' cuxi, ná ntsu'u qui'ya ji'í Ni. Xa' ña'a laca Jesús, nu ná nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha' tyanu yu slo ñati chalyuu nu ndu'ni tsa cha' cuxi; cua nda Sti yu su tyucua yu la cui' su tlyu ca su ntucua y cui' Ndyosi Sti yu. ²⁷ Ndulo la tsiya' ti cha' nu ntsu'u ji'í Jesús que cha' nu ntsu'u ji'í xa' la sti jo'ó nu ndi'í chalyuu. Lcaa tsä nsta ngu' bi' msta lo mesa tacati, cha' jua'a catí la qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu' lo'o y cui' Ndyosi; clyo ndu'ni ngu' cha' catí qui'ya ji'í

y cui' ca ngu', lo'o li' ndu'ni ngu' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ngu' quichi bi'. Pana nu Jesús bi' ni, sca ti quiya' ngusta yu msta lo'o nguti'i yu chalyuu cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati; tyucui ña'a y cui' yu ngua msta bi', nu lo'o ngujui'i ca'q a ngu' ji'i yu lo crusi. ²⁸ Ñati chalyuu ti laca sti jo'ó nu ndu'ni cña nu cua nacui jyo'o Moisés cha' caca, ñati nu tya ntsu'u qui'ya ji'i laca ngu' bi'; pana nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi ni, lubii tsiya' ti cresiya ji'i Ni. Cua tyeje tacui ti tyempo cusu' lo'o ndaquiya' tsa ngu' ji'i cña nu ngulo jyo'o Moisés. Bi' cha' nguane y cui' Ndyosi ji'i Sñi' y cui' ca, nu Jesús bi' ni, cha' caca Ni sti jo'ó cuentya ji'na. Cua nchcui' Sti Ni lo'o Ni: "Chacuayá' ji'i y cui' ca na' caca nu'u sti jo'ó", nacui y cui' Ndyosi ji'i Jesús.

8

Jesús laca nu ndi'i ca slo y cui' Ndyosi, cha' chcui' lo'o Ni cuentya ji'na

¹ Ndi'ya ndyu'u cha' nu nti' na' chcui' lo'o ma juani: Ca cuá ntucua Jesús, nde la'a tsu' cuí ca su ntucua y cui' Ndyosi, cha' nclyo Ni cña tyucui ña'a chalyuu; ca bi' ntucua Jesús cha' laca Ni sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na. ² Ndu'ni Ni cña ca sca se'i su tacati tsa nu ngüiñá y cui' Ndyosi; si'i ñati chalyuu ti nu ngüiñá ji'i, cha' laca bi' ñi'ya nu ngua ti' y cui' Ndyosi cha' caca. ³ Lcaa xu'na sti jo'ó nde chalyuu ni, ntsu'u cha' sta ngu' msta ca slo y cui' Ndyosi, ntsu'u cha' taqui ngu' xa' la msta lo mesa quii', cha' bi' laca cña ji'i ngu'; lo'o jua'a Jesús ni, ntsu'u msta nu nda Ni ca slo y cui' Ndyosi cuentya ji'na, ⁴ masi ná ngua Jesús sti jo'ó lo'o nguti'i yu nde chalyuu. Ná nda ngu' cña bi' ji'i, cha' cua laca ndi'i xa' la sti jo'ó nu nsta msta nu ntsu'u cha' ta ngu' quichi chacuayá' ji'i jyo'o Moisés. ⁵ Pana nu xa' la sti jo'ó bi' ni, ñati nu cajaa ti laca ngu' bi'; cua laca ti cña ndu'ni ngu'. Xqui'ya ngu' bi' nchcua cuayá' ti' na cha' tso'o la tsiya' ti sti jo'ó laca Jesús, nu ntucua ca slo y cui' Ndyosi.

Lo'o jua'a nu chcua'ya late' nu ngüiñá jyo'o Moisés su ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'i y cui' Ndyosi nu ngua li', ndi'ya nchcui' Ni lo'o nu cusu' bi' cuentya ji'i chcua'ya bi': "Cui'ya nu'u cuentya cha' cuiñá ma ni'i bi' ñi'ya nu ngulu'u na' ji'i ma cha' cuiñá ma ji'i, nu lo'o ngutu nu'u nchcui' nu'u lo'o na' lo xlya ca'ya cuá bi'", nacui Ni. Pana sca na nu culiji yu'u ti ngua bi', tso'o la tsiya' ti su ntucua Ni nde cuá. ⁶ Bi' cha' cua nchcua cuayá' ti' na cha' tso'o la tsiya' ti cña nu ndu'ni Jesús cuentya ji'na, siya' la cña nu ndyu'ni nu xa' la sti jo'ó nde chalyuu. Lo'o juani ndulo tsa cha' ji'na, la cui' cha' nu cua ngüiñá ji'i y cui' Ndyosi lo'o na xqui'ya Jesús, cha' xcui' cha' liñi tsiya' ti nchcui' y cui' Ndyosi lo'o na.

⁷ Ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'i cha' cusu' nu ngua tya clyo, nu cua ngüiñá ji'i Ni lo'o ñati tyempo bi', bi' cha' nda y cui' Ndyosi chaca cha' lo'o ñati. Ná ndyu'u scua cha' cusu' bi', cha' taca ca tso'o cresiya ji'i ñati cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ⁸ cha' ná tso'o ngua'ni ñati bi' li'. Ndi'ya nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i cha' bi': Cua ngulala ti tyalaa tsá cha' quiñi cha' 'na lo'o tya'a ngu' Israel chaca quiya', la cui' jua'a lo'o tya'a ngu' Judá, nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na na.

⁹ Si'i la cui' cha' ñi'ya nu cua ngüiñá 'na lo'o jyo'o cusu' ji'i ngu' bi' nu ngua sa'ni, nacui Ni. Nu ngua li' ntejeya' na' ji'i ngu' cha' ngutu'u ngu' ca quichi tyi ngu' Egipto, ndyaa ngu'. Pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu cua ngüiñá 'na lo'o ngu'; ña'a ti ngua'ni tsa ngu' cha' cuxi, bi' cha' nga'aa ntucuá na' cha' ji'i ngu', nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na na.

¹⁰ Lo'o juani nde laca cha' cucui nu cua quiñi ti 'na lo'o ngu' Israel juani, nacui Ni. Nu lo'o tyalaa tyempo, li' cua'ni na' cha' tyanu tso'o lcaa cha' ne' cresiya ji'i ngu', ñi'ya nu chcui' na' lo'o ngu' li'.

Tyucui ti' tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña
 'na li';
 caca na' ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu'
 li', lo'o jua'q̄ caca ngu' bi' ñati
 jna'.

11 Taca jlo ti' ngu' tilaca laca na' li',
 lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', masi nu
 sube, masi ñati cusu'.

Lo'o li' nga'aa ntsu'u cha' cacha' ngu'
 ji'j̄ tya'a ngu' tilaca laca na';
 nga'aa nti' cha' culu'u ngu' ji'j̄ tya'a
 quich̄ tya'i ngu' cha' laca na'
 ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu' li'.

12 Cua'ni clyu ti' na' ji'j̄ ngu' ji'j̄ qui'ya
 nu ntsu'u ji'j̄ ngu' li'; nga'aa
 culotu' na' qui'ya ji'j̄ ngu' li'.

Jua'q̄ nchcui' quityi ji'j̄ ycui' Ndyosi
 bi'. **13** Na cua culiji yu'u ti cha' cusu'
 nu ngua tya clyo; jua'q̄ ndyu'u cha'
 bi' li', nu lo'o nchcui' ycui' Ndyosi ji'j̄
 chaca cha' cucui nu cua quiñi ti ji'j̄ Ni
 lo'o na. Sa'ni tsa nguxana cha' cusu'
 bi'; cua jyo'o ti cha' bi' juani, cua culiji
 ti cha' jua'q̄ ti.

9

Cristo laca nu cua ngusaala tyucui ji'na cha' caq̄ na slo ycui' Ndyosi

1 Nu cha' cusu' nu cua nda Ni lo'o
 ngu' Israel nu ngua li', nchcui' bi'
 ñi'yq̄ cua'ni ngu' lo'o ngua'ni tlyu
 ngu' ji'j̄ ycui' Ndyosi. Lo'o jua'q̄
 cua ntsu'u sca ni'j̄ nu tacati ji'j̄ ngu',
 su ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'j̄ Ni, masi
 ñati' ti ngua ngu' nu ngüiñá ni'j̄ bi';
2 sca chcu'a'ya late' ngüiñá ngu' bi'
 nu nscua cla'be ne' lo'o su ndya'q̄
 sti jo'ó ti. Nde ne' chcu'a'ya bi' cua
 ntucua candyeru chcu'a'ya su ndyaqu'i
 quii' lcaa hora; jua'q̄ ntucua sca mesa
 su nscua xlyá lo, nu caca mst̄a ji'j̄
 ycui' Ndyosi. Lcaa ts̄a ngusta sti jo'ó
 mst̄a bi'. **3** Ca ne' tasá nu ndacui
 cla'be ne' chcu'a'ya bi', ca bi' ntsu'u
 chaca cuarto nu tacati tsa ji'j̄ ngu'.

4 Nde ne' cuarto bi' ntucua mesa oro
 su ndaqui' sti jo'ó yana jo'ó lo; la cui'
 ca bi' ntucua cñá' tacati, nu ngüixi
 tyi'j̄ ca chu' yaca lo'o chcu'a'ya oro. Ne'
 cñá' bi' cua ntsu'u co'o tsa yu'be ti
 na nu ñi'yq̄ ña'q̄ scua ña'q̄, nu nda
 ycui' Ndyosi cha' ndyacu ngu' Israel

ca lo natj̄i' btyi su nguta'q̄ yu'u ngu' nu
 ngua sa'ni; ne' sca caatyq̄ oro ntsu'u
 co'o na nu ndyacu ngu' bi'. Lo'o jua'q̄
 ca ne' cñá' bi' ntsu'u co'o yaca xc̄a ji'j̄
 jyo'o Aarón, yaca nu ntyucua satj̄ chu'
 jua'q̄ ti; jua'q̄ ntsu'u tyucua quee
 cuaja', nu nscua nu tii tya'a cha' bi' lo,
 nu ndacha' ni cña nu cua ngulo ycui'
 Ndyosi ji'j̄ ngu' cha' cua'ni ngu'. Ca
 ta'a na bi' ntsu'u co'o ne' cñá' tacati
 bi'. **5** Chu' cñá' bi' ntucua lcui'ji'j̄ tucua
 tya'a xc̄a ji'j̄ ycui' Ndyosi nu ndubi
 tsa ña'q̄; ngatya'a ti lo lu'be xc̄a ndubi
 bi' chu' cñá', cha' tyi' u ti' ñati' cha' ca
 bi' lija' ycui' Ndyosi cha' catj̄ qui'ya
 nu ntsu'u ji'j̄ ngu'. Xc̄a ndubi bi' cua
 ntucua cha' ca cuayá' ti' ngu' Israel
 cha' lcaa ts̄a nga'q̄ ycui' Ndyosi laja
 su ndi'j̄ ngu'. Pana ná caja tyempo
 chcui' na ji'j̄ lcaa cha' bi' juani.

6 Jua'q̄ ngua cha' ntucua lcaa yaca
 bi' ne' chcu'a'ya late' bi' su ngua'ni
 tlyu ngu' ji'j̄ ycui' Ndyosi, cha' lcaa
 ts̄a ndyatj̄ sti jo'ó ndyaa ne' chcu'a'ya
 bi', ngua'ni cña ji'j̄ ycui' Ndyosi ca jua;
7 pana sca ti sti jo'ó nu laca loo nguta'q̄
 ca ne' cuarto nu tacati tsa bi' ji'j̄ ngu',
 sca ti quiya' nguta'q̄ nu cusu' bi' sca
 yija. Lo'o tañi na'ni ndyaa nu cusu'
 bi' li', cha' scui' ji'j̄ slo ycui' Ndyosi
 ca ne' cuarto tacati bi', cha' jua'q̄
 cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'j̄ ycui'
 nu cusu' bi', lo'o jua'q̄ cuityi Ni lcaa
 qui'ya nu ntsu'u ji'j̄ lcaa ngu' quich̄,
 masi qui'ya nu ná nda ngu' cuentya
 si cha' cuxi ngua'ni ngu' nquicha',
 cha' cuentya ji'j̄ ycui' Ndyosi ngua'ni
 nu cusu' cña bi'. **8** Laja lo'o nchcui'
 na ji'j̄ chcu'a'ya late' bi' ndu'ni Xtyi'j̄
 ycui' Ndyosi cha' ca cuayá' ti' na, cha'
 tya lyiji xñi tso'o na tyucui'cha' caq̄
 na slo ycui' Ndyosi si ña'q̄ ti tya ndu'
 ni'j̄ cusu' bi', si tya ndu'ni tlyu na
 ji'j̄ ycui' Ndyosi ñi'yq̄ nu ngua'ni ngu'
 tya sa'ni bi'; tya lyiji caja ñi'yq̄ nu
 caq̄ na slo ycui' Ndyosi nu lubii tsiya'
 ti cha' ji'j̄ Ni li', si jua'q̄. **9** Xqui'ya
 lcaa cha' bi' tso'o la ca cuayá' ti' na
 cha' nu ndyaca juani; ná caja ñi'yq̄
 nu ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'j̄
 ycui' Ndyosi laja lo'o ndyu'ni tlyu ti
 na ji'j̄ Ni ñi'yq̄ nu ngua'ni ngu' bi',

masi quiñ'a tsa mst̄a ta na ji'i Ni, masi taqui tsa na na'ni lo mesa cha' cat̄i qui'ya nu ntsu'u ji'na. ¹⁰ Xcui' cha' nu nchcui' ñati chalyuu ti laca, masi ñacui ngu' cha' ná tso'o cacu na co'o na sca lo na, masi ñacui ngu' ñi'ya cua'ni na cha' caca lubii cresiya ji'na; cña nu ndatsaa ti ñati chalyuu ji'na cha' cua'ni na, jua'q̄a laca cha' bi'. Xti ti tyempo talo cha' bi' ña'q̄a cuayá' xcutsa'q̄a y cui' Ndyosi lcaa cha'.

¹¹ Lo'o juani cua yaa Cristo, nu laca chaca lo sti jo'ó nu laca loo; cua laca nguxana ndyaca tso'o chalyuu xqui'ya Ni. Ná ndyaa Ni ngua'ni Ni cña ne' sca ni'l tlyu nu ngüiñá ñati ti, cha' ná ndu'ni cha' tylu'cha' ji'i Ni lo'o sca cha' nu ntsu'u nde chalyuu. ¹² Ndi'ya ña'q̄a cña nu ngua'ni Cristo cuentya ji'na, nu lo'o ndyaa Ni la cui' ca su tacati tsa ca su ntucua y cui' Ndyosi: ná nguta'q̄a Ni lo'o tañi chivo lo'o tañi chqueru, cha' scui Ni tañi bi' nde slo y cui' Ndyosi cha' cat̄i qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana ngujuii Cristo lo crusi, ndye tañi y cui' yu ndyalú cuentya ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi' cha' sca ti quiya' tsiya' ti ngua'ni lyaá Cristo ji'na, lo'o jua'q̄a ná nga'q̄a cha' tye cha' ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya cña nu ngua'ni Ni cuentya ji'na. ¹³ Nu ngua sa'ni la ni, si ntsu'u sca cha' nu ngua'ni cha' nga'aa lubii sca ñati, li' nguscui sti jo'ó tañi chivo tañi toro lo ngu', cha' caca lubii ngu' hichu' ti ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi; jua'q̄a nguscui sti jo'ó jii lo ngu', jii ji'i chqueru mst̄a nu cua ndyaqui cuentya ji'i ngu'. ¹⁴ Masi jua'q̄a ngua'ni ngu' cña nu ngua li', pana tlyu la cña nu ngua'ni Cristo juani, cha' ndyalú tañi y cui' yu lo'o ngujuii yu lo crusi cuentya ji'na. Xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni, bi' cha' ngua ji'i Cristo ta yu tyucui ña'q̄a y cui' ca yu, cha' sca ti quiya' cat̄i qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o y cui' Ndyosi; nu y cui' Cristo ni, ná ntsu'u qui'ya ji'i yu tsiya' ti, bi' cha' taca cua'ni lubii Ni cresiya ji'na, nu lo'o tyi'u ti' na ñi'ya nu ngua'ni Ni lo'o ndyalú tañi y cui' Ni. Li' cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ñu'u tsa

ji'na, jua'q̄a taca ji'na cua'ni na cña ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca nde chalyuu li'.

¹⁵ Bi' cha' lacua, Cristo laca nu ngüiñi sca cha' cucui ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu, masi lo'o cua ña'q̄a ca ñati nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i. Jua'q̄a ngua'ni Cristo, nu lo'o ngujuii yu, cha' jua'q̄a ngulaá na ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o tya ndaquiya' tsa na ji'i cha' cusu' bi'. Nu juani taca tyacua lcaa cha' nu cua nacui y cui' Ndyosi Sti na ji'na cha' tyacua ji'i lcaa ngu' nu ngusubi Ni ji'i; ná nga'q̄a cha' culiji yu'u cha' bi' ji'na tsiya' ti. ¹⁶ Sca quityi nu nclyo ñati cha' tyanu xi cha' tso'o ji'i tya'a ngu' lo'o cua ngujuii ngu' ni, ndi'ya ndyaca cha' ji'i quityi bi': ná caja cha' tso'o bi' ji'i tya'a ngu', si bilya cajaa nu ca ji'i cha' tso'o bi'; ¹⁷ ná cua'nijo'o quityi bi', si tya lu'ú nu ca ji'i cha' tso'o bi'. Sca ti si cua ngujuii yu bi', li' cua'nijo'o quityi bi' ji'i ngu'. ¹⁸ Lo'o jua'q̄a nu cha' cusu' nu ngua clyo bi' ni, ngua'ni cha' bi' cña cuentya ji'i ngu', xqui'ya cha' ndyujuuii ngu' sca na'ninu ngua mst̄a cha' cat̄i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁹ Nu ngua tya clyo ndacha' jyo'o Moisés lcaa cha' cusu' bi' ji'i lcaa ngu' quichi, ndacha' yu lcaa cña nu cua ngulo y cui' Ndyosi ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. Li' ngusñi yu xi tañi chqueru lo'o tañi chivo nu ndyujuuii ca ngu', nguxiya' yu tañi bi' lo'o xi hitya lubii. Li' ntejeya' yu ji'i sca sta' yaca nu ntsu'u quicha' xlya' nu nga'a ña'q̄a chu'; lo'o quicha' xlya' bi' nguscui yu tañi bi' lo ngu' quichi bi', jua'q̄a lo cha' cusu' bi' nu nscua lo quee cuaja'. ²⁰ Lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' bi': "Lo'o tañi re ndatsaa y cui' Ndyosi ji'i ma, cha' cua'ni ma lcaa lo cña nu cua ngulo Ni ji'i ma cha' cua'ni ma, nu lo'o ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ma", nacui Moisés ji'i ngu' bi' li'. ²¹ La cui' jua'q̄a nguscui Moisés tañi lo chcuaya bi', jua'q̄a lo lcaa na nu ntucua ca su ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi. ²² Cuentya ji'i cha' cusu' bi', xcui' lo'o tañi sca na'ni nu cua ndyujuuii ngu', jua'q̄a ngua lubii lcaa

na; lo'o jua'a juani, sca ti ndyiji cha' clyu ti' ji'na lo'o y cui' Ndyosi, cha' nu cua nguiii Cristo cuentya ji'na.

Ngüityi Cristo qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí nu lo'o nguijuii yu lo crusi

²³ Ngua'ni jyo'o cusu' ji'na jua'a lo'o ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi ne' laa nu ngua li', cha' caca lubii lcaa na nu cua'nijo'o ji'i ngu'; nde chalyuu ti ntucua lcaa na bi', masi ndi'i bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Pana tlyu la cña laca cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí chalyuu ca slo y cui' Ndyosi, tso'o la cña laca nu cua'ni lyaá Ni ji'i ñatí ji'i cha' cuxi bi!. ²⁴ Bi' cha' nga'aa ndyaa Cristo nde ne' laa nu ngüiñá ñati nde chalyuu ti, masi ntucua bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi; na cua ndyaa liñi Ni ca slo y cui' Ndyosi ca nde cua. Ca bi' ntucua Ni juani, cha' chcui' lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'na. ²⁵ Cuentya ji'i cha' cusu' ni, sca ti quiya' sca yija ndya'a sti jo'ó nu laca loo ji'i tya'a ngu' judío ne' cuarto nu tacati tsa cuentya ji'i ngu' bi'; ndya'a lo'o nu cusu' ji'i tañi na'ni nu cua ndyujuii ca ti ngu' ji'i cha' caca msta, cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' quichi. Pana si'i tyuu quiya' ndyaa Cristo ca slo y cui' Ndyosi nde cua. ²⁶ Si jua'a ngua, ná tyiquee' cua tyuu tsa quiya' cua nguijui'i ca'a ngu' ji'i Cristo lo crusi tya lo'o ndya' chalyuu; pana si'i jua'a ngua cha' bi', sca ti quiya' cua yaa yu chalyuu nu ngua sa'ni xi lo'o cua tye ti chalyuu cusu', cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ñatí lo'o nguijuii yu lo crusi. ²⁷ Cua ña'a ca na ndyijii na sca ti quiya', lo'o li' ndu'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'na; ²⁸ lo'o jua'a Cristo, sca ti quiya' nguijuii yu lo crusi, cha' jua'a ngüityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'i quiña'a tsa ñatí. Tya caa Cristo chaca quiya' ca tiya'la; pana nga'aa si'i cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí caa Ni li', cha' cua ndye ngua'ni Ni cña bi'. Li' cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i lcaa ñatí nu ntajatya tsa ji'i Ni, ña'a cuayá' nu caa Ni chaca quiya'.

10

¹ Nu lo'o nduna na xcui' cha' cusu' nu nda jyo'o Moisés lo'o jyo'o cusu' ji'na, ná nchca ca cuayá' ti' na ñi'yä tyacua cha' tso'o ji'na nde loo la xqui'ya Jesús, cha' ná nchcui' cha' cusu' bi' ji'na ñi'yä caca lcaa cha' bi'; xti tsa cha' ndacha' cha' cusu' bi' ji'na, ñi'yä ntí' sca cuityi nu sta cuayá' ti ñi'yä caca sca cña lo yuu. Nu ngu' judío tya'a na, lcaa yija ndu'ni ngu' la cui' ca ti cha'; lcaa yija ndya'a lo'o ngu' ji'i la cui' ca msta cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi chaca quiya', xqui'ya cha' ná ntsu'u su tye cña tacati nu ndyu'ni ngu', cha' ná nchca cua'ni lubii msta nu ndya'a lo'o ngu' ne' laa ji'i cresiya ji'i ñatí bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ² Ná ndyiji ñi'yä nu cua'ni lubii cha' cusu' bi' ji'i cresiya ji'i ngu' bi', nu lo'o ndya'a ngu' ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. Si ngua lubii cresiya ji'i ngu', nga'aa ngua tii ngu' yabe' nu ntsu'u ji'i ngu' li'; nga'aa ntí' cha' tyalo'o ngu' ji'i msta ji'i ngu' chaca quiya' li!. ³ Pana tsa bi' ti cña ndu'ni msta bi' cuentya ji'i ngu': lcaa yija tsiya' ti ndu'ni cha' ndyi'u ti' ngu' cha' tya ntsu'u qui'ya ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi; ⁴ ná nchca cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí, masi nscui sti jo'ó tañi toro, masi nscui tañi chivo lo ngu'.

⁵⁻⁶ Nu lo'o tya lyiji caa Cristo lo yuu chalyuu, li' nchcui' Ni lo'o y cui' Ndyosi Sti Ni. Ndi'yä nacui Ni:

Nga'aa ntí' nu'u cha' cao'o ngu' ji'i na'ni nu tyaqui cha' caca msta, nacui Cristo ji'i y cui' Ndyosi.

Ná tso'o ntí' nu'u ña'a nu'u ji'i ngu' su ndaqui ngu' na'ni lo mesa quii', cha' caca bi' msta; masi xa' ña'a msta sta ngu' cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', nga'aa ndiya ti' nu'u cha' bi'.

Pana cua ta ti nu'u cuaña' 'na, cha' caja ñi'yä caa na' nde lo yuu chalyuu, nacui Cristo.

⁷ Bi' cha' cua liyä na' ca nde juani, Ndyosi Sti na',

cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na', ñi'ya nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' cuentya jna'.

Jua'a ngua cha' nu nda Cristo nu ngua li'. ⁸ Lo quityi bi' ni, clyo nacui Cristo cha' ná nti' ycui' Ndyosi msta; la cui' jua'a nacui Ni cha' ná ndiya ti' ycui' Ndyosi cha' xcui' ndya'a lo'o ngu' ji'i msta, masi msta jua'a ti, masi na'ni lu'ú nu caca msta nu tyaqui lo mesa quii' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Jua'a nacui Ni, pana cuentya ji'i cha' cusu' ji'i ngu' nga'a cha' cua'ni ngu' bi' jua'a. ⁹ Lo'o li' nacui Ni: "Cualijyä na' ca nde, Ndyosi Sti na', cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'". Jua'a ngua cha' nguxtyanu ycui' Ndyosi cha' cusu' bi', cha' nu nscua ñi'ya caca msta nu tsalo'o ngu' scaa quiya'; li' chaca cha' cucui ngua'ni ycui' Ndyosi, nu lo'o nda Ni ji'i Cristo lijya nde chalyuu cuentya ji'na. ¹⁰ Ngua'ni Jesucristo lcaa cña nu ngua ti' ycui' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu, cha' nda yu ji'i tyucui ña'a yu cha' ngujui' ca'a ngu' ji'i lo crus; sca ti quiya' tsiya' ti ngua ycui' ca yu msta, la cui' msta nu ngua ti' ycui' Ndyosi Sti yu ngua bi'. Bi' cha' cua ngua lubii cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi juani, cua ndye yabe' nu ntsu'u ji'na.

¹¹ Nu ngu' sti jo'ó ji'i ngu' judío ni, lcaa tsä ndü ngu' bi' ndu'ni ngu' cña cha' sta ngu' la cui' tya'a msta slo ycui' Ndyosi, masi tyüü quiya' sca yija; ná ntsu'u su tye cha' sta ngu' msta bi', jua'a ni sca quiya' ná ngua cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o msta bi'. ¹² Pana nu Jesucristo bi' ni, sca ti quiya' ngujuii yu lo crus cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati, lo'o ña'a ti tya ndyu'u scua cña nu ngua'ni yu masi chalyuu juani. Li' ngutu'u Jesús ndyaa Ni, ndyaa tucua Ni nde la'a tsu' cui su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi. ¹³ Ca bi' ntucua Ni juani, ntajatya Ni ña'a cuayá' nu tyijiloo lyiji ycui' Ndyosi ji'i lcaa tya'a cusüü Ni. ¹⁴ Sca ti quiya' cua ndyaa Jesús lo crus lacua, ngua'ni lubii yu ji'i cresiya ji'i ñati

cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jua'a ngua tyucui ti' tyiquee ñati chaca quiya'.

¹⁵ Sca ti xqui'ya Xtyi'li ycui' Ndyosi nchca cuayá' ti' na ni cña laca nu ngua'ni Cristo nu ngua li', bi' cha' ngua'ni Xtyi'li ycui' Ni cha' nscua cha' lo quityi nu nchcui' ndi'ya:

¹⁶ Nde laca cha' cucui nu cua quiñi ti' na lo'o ngu' chaca quiya', nacui nu Xu'na na:

Lo'o tyalaa tyempo bi', li' cua'ni na' cha' tyanu tso'o cha' ne' cre-siya ji'i ñati 'na, lcaa cha' ñi'ya nu chcui' na' lo'o ngu' li'; tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña 'na li'.

¹⁷ Chaca cha' nacui Ni li':

Li' nga'aa tyi'u ti' na' cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu', nga'aa culotü na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o na'.

Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi. ¹⁸ Bi' cha' juani, nga'aa ntsu'u cha' tsalo'o ngu' ji'i msta cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' cua laca ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na.

Cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi

¹⁹ Cu'mä ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyucui chacuayá' ji'i Ni cua ntsu'u ji'na juani, cha' cäa na slo ycui' Ndyosi nu lubii tsiya' ti cha' ji'i Ni. Jesús laca nu nda chacuayá' bi' ji'na, xqui'ya cha' ndyalú tañi ycui' yu lo'o ngujuii yu lo crus, cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. ²⁰ Nu lo'o nda yu tyucui ña'a yu cha' ngujuii yu xqui'ya na, cua ngusaala yu chaca tyucuii cucui cuentya ji'na li', cha' caja ñi'ya cäa na cacua ti slo ycui' Ndyosi; xqui'ya ycui' Jesús, bi' cha' taca xñi na tyucuii nu lijya ca slo ycui' Ndyosi juani. ²¹ Cua ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Jesús bi', nu sti jo'ó nu laca loo la, cha' ycui' laca nu ndi'ya cña loo ji'i lcaa na cuentya ji'i ycui' Ndyosi Sti yu. ²² Tyäa na ca slo ycui' Ndyosi lacua; tyucui tyiquee na cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi Sti na, cha' taca xñi tso'o na

cha' ji'i Ni li'. Cua ngüityi Ni lcaa cha' cuxi nu ngua'ni cha' ngua tyuju'u ti' na tya tsubi' la; cua ngua lubii cresiya ji'na juani, ñi'ya laca lo'o cua ndyaata na chcu lo'o hitya lubii ti. ²³ Cua'ni na cha' jlya tso'o ti' na cha' nu cua ngusñi na tya clyo lacua, ná tya'ächu' na ji'i cha' bi' tsiya' ti. Taca jlya ti' na ji'i ycui' Ndyosi, cha' chañi cha' cua'ni Ni lcaa cha' nu cua nacui Ni ji'na. ²⁴ Culacua tso'o ti' na, cha' caja ñi'ya xtyucua na ji'i xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús; xtyucua na ji'i ngu' bi', cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', cha' jua'q caca tso'o tyiquee ngu' ña'q ngu' ji'i tya'a ngu'. ²⁵ Ntsu'u ngu' tya'a na nu nga'aa ndya'a slo ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, nu nga'aa ndyu'u ti'i lo'o tya'a na. Pana ná tso'o cua'ni na jua'q; tso'o la ña'q ti tsaa na tyu'u ti'i na lo'o tya'a na, cha' tyanu tachaa la cha' ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, lcaa na lo'o tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni. Nti' na cha' cua tyaa ti nu Xu'na na chaca quiya', bi' cha' lu'ba ti tyu'u ti'i na juani lo'o ngu' tya'a na.

²⁶ Nga'aa ntsu'u xa' la mstq nu ta na, nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu cua'ni na, cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'na, si ña'q ti tya cua'ni na cha' cuxi li'; cua ngua cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i Jesús bi', lo'o jua'q nga'aa cui'ya ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'na si xtyanu na ji'i cha' bi'. ²⁷ Jua'q ti caca na li', cutsii tsa na ji'i ycui' Ndyosi lo'o tyalaa hora nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati tya'a ngusuu lo'o Ni. Lo'o li' cua'ni tye Ni ji'i lcaa ngu' bi', tsaa ngu' nde lo quii' tlyu nu ná nga'q cha' tye tyaqui. ²⁸ Nu ngua sa'ni ni, lo'o ntsu'u ñati nu ná ndaquiya' tsiya' ti ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi, ndyujuii ngu' ji'i ñati bi' li'. Ngua'ni cuayá' ngu' ji'i ñati bi' clyo cuentya ji'i jyo'o Moisés lo'o tucua sna tya'a xa' ñati nu ndacha' liñi ñi'ya ngua cha' bi'; li' ngusta ngu' yabe' hichu' ñati bi', ndyujuii ngu' ji'i li', cha' nga'aa ngujui ñi'ya jña ngu' cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i nu cuxi bi' li'. Jua'q ngua tya sa'ni la. ²⁹ Lo'o juani

ni, tlyu la cha' ti'i tyacua ji'i tya'a ñati na nu chii tsa nti' ña'q ngu' ji'i Jesús, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi bi', ngu' nu lye tsa chcui' lo ji'i cña nu ngua'ni nu Jesús bi'; sca ti xqui'ya cha' ngujuii yu lo crusí, bi' cha' cua ndyaca lubii cresiya ji'na. Lo'o jua'q si chcui' suba' na ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi, li' lye la cha' nchcube' tyacua ji'na, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni. ³⁰ Cua jlo ti' na cha' ndi'ya nchcui' ycui' Ndyosi tya sa'ni la: "Na' lacä nu xcubi' ji'i ñati chalyuu", nacui Ni. "Ta na' cha' ti'i ji'i ñati, nu lo'o ntsu'u cha' chcubé' ngu'.". Lo'o jua'a cua nchcui' Ni chaca cha' lo'o ngu' li': "Cua'ni cuayá' na' ji'i ñati 'na, cha' na' lacä Xu'na ngu'", nacui Ni. ³¹ Tlyu tsa cha' laca, si taya' ycui' Ndyosi nu lu'ú ca ji'na cha' xcube' Ni ji'na.

³² Tyi'u ti' ma lacua, ñi'ya nu ndyaca ji'i cu'ma nu ngua tya tsubi' la, cua ndyaala hique ma cha' ndyuna tso'o ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' cua quiña'q tsa cha' nchcube' cua ndyacua ji'i ma nde chalyuu. Pana ndalo tsa tyiquee ma li'; ná ngua ji'i nu ngu' xña'q bi' tyijiloo ji'i ma, ³³ masi tyuu quiya' nchcui' tsa ngu' cha' ti'i ji'i ma, masi ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma su ndu ma laja ñati nu ngua li'. Lo'o jua'q cua ntaja'q ma tyanu ma slo ngu' tya'a ma laja lo'o ngua'ni ti'i ti' ngu' ji'i ngu' bi', masi si'i ji'i ycui' ca ma ndyu'ni lya' ti' ngu' tyempo bi'. ³⁴ Lo'o jua'q ndyaa na'q ma ji'i ngu' tya'a ma nu lo'o ntsu'u ngu' bi' ne' chcuä, nguxtyucua ma ji'i ngu' bi' li'; masi nguaana xa' ñati lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma, ndalo tsa tyiquee ma li'. Tso'o ntsu'u tyiquee ma, cha' cua jlo ti' ma cha' tso'o la tsiya' ti laca nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi ma bi'; jlo ti' ma cha' ná tye chca cha' bi', cha' nu cua ndyuna ma cuentya ji'i Jesús. ³⁵ Ná tya'ächu' ma ji'i cha' ji'i Jesús lacua. Ña'a ti tya cua'ni tlyu tyiquee ma, cha' tso'o tsa cha' nu tyacua ji'i ma ca tiya' la cuentya ji'i ycui' Ndyosi, si ña'q ti xñi tso'o ma cha' bi'. ³⁶ Nga'q cha' talo

tyiquee mā masi tyiquee', si tya nti' mā cua'ni mā lcaa ña'a cña nu nti' y cui' Ndyosi, si tya nti' mā ña'a mā cha' nu cua nacui Ni cha' caca nde loo la. ³⁷ Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'ya nchcui' y cui' Ndyosi:

Tya xi tya tyempo tya lyiji cha' tyalaa y cui' yu nu nga'a cha' tyaa chaca quiya';

nga'aa tiya' lye cha' caa yu bi', nacui Ni.

³⁸ Lo'o ñati nu caca lubii cresiya ji'i xqui'ya na' ni, nu lo'o xñi ngu' bi' cha' 'na,

li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', nacui Ni.

Pana ná tso'o nti' na' ña'a na' ji'i ñati nu tya'achu' ji'i cha' 'na.

³⁹ Nu na ni, ná taca tya'achu' na ji'i cha' ji'i Jesú; si tya'achu' na ji'i yu, chcuna' na tyucui ña'a na, ña'a lo'o cresiya ji'na li'. Pana laca na ñati nu tsa cu' ti xñi na cha' ji'i Ni, bi' cha' ndu'ni lyaá Ni ji'na ji'i nu cuxi.

11

Ñati nu tyucui tyiquee ngu' jlya ti' ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi

¹ Na jlya ti' na ji'i sca cha' lo'o ndu ti' na cha' caca cha' bi', nu lo'o jlo ti' na cha' caca cha' bi' ji'na, masi bilya ña'a na ji'i. ² Jlya ti' jyo'o cusu' ji'na nu ngua'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, bi' cha' ñati tso'o ngua ngu', lo'o jua'ñtucuá Ni cha' ji'i ngu' bi'.

³ Jlya ti' na ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' cua ngua cuayá' ti' na cha' clyo nda y cui' Ndyosi cha', lo'o li' ndya' chalyuu nu ña'a na juani; ná na'a na ñi'ya ngua cha' ndya' bi', tsa bi' ti cha' jlya ti' na cha' ngüiñá Ni lcaa cha' nu ña'a na lo yuu chalyuu juani.

⁴ Jlya ti' jyo'o Abel ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' tso'o la ngua'ni yu que jyo'o Caín tya'a yu, nu lo'o ngusta ngu' mstā slo y cui' Ndyosi. Ntucuá Ni cha' nu nchcui' nu Abel bil, xqui'ya cha' jlya ti' yu; lubii tsa cresiya ji'i yu ngua ti' y cui' Ndyosi, nu lo'o na'a Ni ji'i yu lo'o ngusta yu mstā. Lo'o jua'ñtucuá juani tya nchca cuayá' ti' na cha' ngusñi

jyo'o Abel cha' ji'i y cui' Ndyosi, masi sa'ni tsa ngujuii yu.

⁵ Jlya ti' jyo'o Enoc ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' ná ngujuii yu. Jua'ñtucuá ti ndyalo'o y cui' Ndyosi ji'i yu ca slo y cui' Ni; ná nquiye yu ji'i ñati li', xqui'ya cha' cua yaa Ni yaqui'ya Ni ji'i yu. Pana nchcui' quityi cha' cua ndiya ti' Ni ñi'ya nu ngua'ni nu Enoc bi' laja lo'o nguti'i yu chalyuu. ⁶ Ni sca na, ná taca cua'ni na cha' caca tyaala' ti' tyiquee y cui' Ndyosi, si ná chañi cha' jlya ti' na ji'i Ni. Si nti' na cha' jyacua na ji'i Ni cha' chcui' na lo'o Ni, li' nga'a cha' jlya ti' na cha' lu'ú y cui' Ndyosi; nga'a cha' jlya ti' na cha' taca xtyucua Ni ji'na lo'o jña na sca cha' ji'i Ni.

⁷ Jlya ti' jyo'o Noé ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' ndyuna yu cha' nu nchcui' Ni lo'o yu, nu lo'o nacui Ni ñi'ya ña'a cha' cuxi nu lijyaa caca nde loo la, masi y cui' yu ná ngua tii yu ñi'ya caca cha' bi'. Ngusñi yu cha' ji'i y cui' Ndyosi, li' ngüiñá yu sca yaca ni'i su tyi'i yu lo'o lcaa tya'a ndi'i yu; jua'ñtucuá cha' ngulaá ngu' ji'i tyo clyaa bi'. Jlo ti' na juani cha' cuxi tsa ngua chalyuu cusu' bi', cha' sca ti Noé jlya ti' yu cha' nu nchcui' Ni lo'o; ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu li'.

⁸ Jlya ti' jyo'o Abraham ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' ngusñi yu cha' ji'i Ni, nu lo'o nguane Ni ji'i yu cha' tsaa yu sca loyuu tyijyu' tsa, su nacui Ni ji'i yu cha' cajua caca quichi tyi yu. Ngutu'u yu loyuu su nguti'i yu tya clyo, ndyaa yu li', masi ná jlo ti' yu macala su tsaa yu. ⁹ Xqui'ya cha' jlya ti' yu ji'i Ni, bi' cha' ndyanu yu ca loyuu su nacui Ni ji'i yu cha' cajua caca quichi tyi yu. Ca bi' nguti'i yu ñi'ya ndu'ni ñati nu ndya'ñtucuá xtyi'i ti; chcua'ya late' ti ngüiñá yu cha' nguti'i yu, lo'o la cui' jua'ñtucuá ngua'ni jyo'o Isaac sñi' yu lo'o jyo'o Jacob sñi' ste' yu nde loo la. Tyucuá jyo'o cusu' bi' jlya ti' ji'i la cui' tya'a cha' nu cua nacui Ni ji'i jyo'o Abraham sti ngua'bi'. ¹⁰ Jlya ti' Abraham cha' nde loo la cua'ni cho'o y cui' Ndyosi chaca se'i su tso'o la tyi'i

yu, nu ná culiji tsiya' ti; cuiñá y cui' Ndyosi ña'q tsaca quichi bi'.

¹¹ Lo'o y cui' Sara clyo'o yu ni, jlya ti' ma' ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' ngua tana ma', masi cusu' tsa ma', masi bilya caja sñi' ma' tsiya' ti. Ngujui sñi' ma' lacua, xqui'ya cha' jlya ti' ma' ji'i y cui' Ndyosi, cha' chañi cua'ni Ni lcaa ña'q cha' nu cua nacui Ni ji'i ma'. ¹² Lo'o jua'q ngua cha' quiñá q tsa ñati ndyatu ji'i sca ti nu cusu' Abraham nde loo la, masi cua tye ti cha' ji'i yu cha' cusu' tsa yu; tsa ña'q c uii nu ntsu'u nde cu a, tsa lo cua tya'a ñati ndyatu ji'i nde loo la. Lo'o juani ná caca culacua na ji'i ngu' bi', ñi'y a laca cha' ná caca culacua na ni tsa lo tya'a satya yusí ndi'i to' tyujo'o.

¹³ Ña'q ti' jlya ti' lcaa jyo'o bi' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngujuii ngu', masi nga'aa na'q ngu' lo'o ndyu'u tucua lcaa cha' nu nacui Ni cha' caca; pana tso'o tsa ngua tyiquee ngu' bi', cha' nu jlo ti' ngu' cha' cua ngulala ti caca cha' bi', ñi'y a si tsa lyiji ti na'a ngu' ji'i. Jlo ti' ngu' cha' tyijyu' ngutu'u y cui' ca ngu' lijya ngu', lo'o ná ntsu'u tyi ngu' lo yuu bi'. ¹⁴ Jlya ti' ngu' cha' ntsu'u sca se'i tso'o la su tyalaa ngu' ca nde loo la, bi' cha' ngua ti' ngu' jua'q. ¹⁵ Nga'aa ndyi'u tsa ti' Abraham lo'o tya'a yu ji'i quichi tyi ngu' ca loyuu tyijyu' su ngutu'u ngu'; cua nguxtyuu' ngu' ca bi' hora ti, si jua'q ngulacua ti' ngu'. ¹⁶ Pana si'i jua'q ngua ti' ngu', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' ta y cui' Ndyosi sca se'i su tso'o la tsiya' ti su tyi'i ngu'; ngua ti' ngu' tyalaa ngu' la cui' ca su ntucua y cui' Ni. Bi' cha' ná tyuju'u ti' Ni lo'o nacui ngu' cha' y cui' Ndyosi nu Xu'na ngu' laca Ni; na cua ngua'ni cho'o Ni sca se'i su tyi'i ngu' ca slo y cui' Ni.

¹⁷⁻¹⁸ Jlya ti' jyo'o Abraham cha' nua nda y cui' Ndyosi lo'o, bi' cha' ndyalo'o yu ji'i Isaac sñi' yu, cha' y cui' nu piti caca mst q cha' xcua lo mesa quee ji'i y cui' Ndyosi li'; jua'q ngua cha' ngua'ni cuayá' Ni ji'i yu. Na cua ngüiñi cha' ji'i y cui' Ni lo'o nu Abraham bi' tya sa'nila cha' cala sñi' clyo'o yu; tya li' cua nacui Ni ji'i yu: "Xqui'ya

Isaac catu quiñá q tsa ñati jinu'u nde loo la". Pana ña'q ti ntaja'q Abraham ndyalo'o yu ji'i nu piti Isaac bi', nu sca ti sñi' yu lo'o clyo'o yu, cha' caca nu piti bi' mst q. ¹⁹ Taca ji'i y cui' Ndyosi cua'ni cha' tyu'u Isaac chaca quiya' si cua ngujuii, ngua ti' Abraham; bi' cha' ntaja'q yu ngua'ni yu jua'q lo'o sñi' yu. Pana nu lo'o cua nscua Isaac lo mesa cha' cajaa, li' xa' ndya Ni ji'i nu piti bi' ji'i Abraham sti yu chaca quiya'; ná ngujuii nu piti bi'.

²⁰ Jlya ti' jyo'o Isaac cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o, bi' cha' nchcui' nu cusu' bi' lo'o tyucuaa sñi' yu, nu Jacob lo'o Esaú bi', cha' tso'o tsa caca ji'i ñati nu catu ji'i ngu' tyempo nde loo la. ²¹ Jlya ti' jyo'o Jacob cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o, bi' cha' ngusta ya' nu cusu' bi' hique tyucuaa sñi' ste' yu nu ngua sñi' José bi', nu lo'o cua cajaa ti nu cusu' bi'; nchcuicha' nu cusu' ji'i nu ngu' cuañi' bi' li'. Lo'o li' ngua'ni tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi, laja lo'o ndu yu nguatu yu yaca xca ji'i yu lyuu. ²² Jlya ti' jyo'o José ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' lo'o cua cajaa ti yu, li' nda yu sca cha' lo'o ngu' tya'a yu, cha' chañi cha' tyu'u lcaa tya'a ngu' Israel loyuu Egipio bi' ca tiya'la, tyaa ngu' laja ti li'. Lo'o jua'q nacui nu cusu' macala tyatsi' jyo'o y cui' yu chaca quiya' ca tiya'la, nu lo'o cua ngutu'u ngu' ndyaa ngu'.

²³ Jlya ti' sti xtya'q jyo'o Moisés ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' lo'o ngula sñi' ngu', ngusu'ba cuatsi' ngu' ji'i yu ni'i sna co', cha' na'q ngu' cha' tso'o tsa ña'q cubi' cuañi' bi'. Nga'aa ndyutsi'ngu' bi' ji'i rey xña'q, masi ná ndaquiya' ngu' ji'i cña cuxi nu ngulo rey bi'. ²⁴ Lo'o ngua tlyu la nu Moisés bi' li', ná ndiya ti' yu cha' ñacui'ngu' ji'i cha' laca yu sñi' nu cuna'q sñi' rey nu laca loo ji'i ngu' Egipio, xqui'ya cha' jlya ti' yu ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na ngu' Israel; ²⁵ tso'o la cha' stu'ba ti caja cha' ti'i ji'i yu lo'o lcaa tya'a ñati ji'i y cui' Ndyosi, ngua ti' yu. Ná ngua ti' yu tya'q yu xcui' cha' paseya ti, ná ngua ti' yu cua'ni yu xi cha' cuxi cha' sca hora ti ca chaa ti' y cui' ti yu;

²⁶ tso'o la stu'ba ti tyi'i yu lo'o ngu' ty'a ya, masi chii nti' xa' ñati ña'a ji'i yu, ngua ti' yu. Ñi'yä nchcube' ycui' Cristo nde loo la, jua'a nchcube' Moisés nu ngua li'; pana ná ndube ti' yu cha' culiya' ngu', nguxtyanu yu lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' Egipto, cha' jlya ti' yu cha' tso'o la caca ji'i ñati ji'i yu nde loo la xqui'ya ycui' Ndyosi. ²⁷ Jlya ti' jyo'o Moisés bi' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngutu'u yu loyuu Egipto bi'; ná ndyutsii yu masi ngunasi' tsa rey xña'a bi' li', ni ná nguta'achu' Moisés tsiya' ti. Ndyalo'o yu ji'i ngu' Israel tyucuii tyijyu', ñi'yä si ndyaa lca'a yu ji'i ycui' Ndyosi, masi ná nchca ña'a na ji'i ycui' Ni.

²⁸ Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o, bi' cha' nacui' yu cha' clyo cua'ni ngu' ta'a pascuala cui' talya lo'o cua tyeje tacui ti sca xcä tyala su ndi'i ngu'; cuentya ji'i ycui' Ndyosi cäa xcä tyala bi', cha' xcube' ji'i ngu' Egipto. Li' ngulo Moisés cña cha' ta'a ngu' tañi na'ni chu' yaca nu ndu to' tyuu ni'i ji'i lcaa ngu', cha' nu lo'o ña'a xcä tyala bi' tañi, ná cujuui ji'i sñi' ngu' Israel li'; pana cua ndyujuii xcä bi' ji'i sñi' nu ngula clyo ji'i lcaa ngu' ca tyi. ²⁹ Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ndyaala sca tyucuii btyi ti cla'be laja Tyujo'o Nga'a, cha' tyu'u ngu' chaca tsu'. Pana nu lo'o ngua ti' ngu' Egipto tyu'u lca'a ji'i ngu' Israel, nga'aa ngua ji'i ngu' li', cha' ndyanu ngu' ne' hitya bi'; ndye ngu' Egipto, ngujuii ngu' bi' li'.

³⁰ Jlya ti' ngu' Israel cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' nguta'a ngu' nguxtyi'i ngu' tyi'i ca chu' lo'o quee nu ndu to' quichí Jericó. Cati tsä nguta'a ngu' tsa cu' ti, lo'o li' ndye lo'o bi' nguti. ³¹ Pana jyo'o Rahab, sca nu cuna'a calle nu nguti'i ca quichí bi', jlya ti' cho' ji'i ycui' Ndyosi; bi' cha' nchcui' tso'o cho' lo'o nu tucua tya'a ngu' Israel nu cuaana ti ndyaa, ndyaa na'a ngu' lo quichí bi' clyo. Nda cho' su tyi'i ngu', bi' cha' ná ngujuii cho' lo'o ngujuii xa' la ñati tya'a quichí tyi

cho' nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti.

³² Tya ntsu'u quiña'a tsa cha' nu taca chcui' na' lo'o mä cuentya ji'i cha' tlyu nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'na, ngu' nu chañi cha' jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi: taca chcui' na' ji'i Gedeón, lo'o ji'i Barac, lo'o ji'i Sansón, lo'o ji'i Jefté, lo'o ji'i David, lo'o ji'i Samuel, lo'o ji'i ca ta'a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi tya sa'ni la.

³³ Jlya ti' lcaa ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngusu' tya'a ngu' lo'o ñati cuxi nde xa' chalyuu, ntijiloo ngu' ji'i lcaa ñati nu nguti'i ca bi' li'; tso'o tsa cña ngua'ni ngu' bi', bi' cha' ngua'ni Ni cua ña'a ca cha' nu nacui Ni cha' cua'ni Ni cuentya ji'i ngu' bi'. Ngua ji'i ngu' bi' cua'a ji'i cuichi tyaala cha' ná ndyacu ji'i ngu'; ³⁴ jua'a cua ndalo ngu' bi', masi ngusu'ba ngu' xña'a ji'i ngu' lo quii' tonu cha' tyaquji ngu'; ná sca ngua ji'i ngu' bi', masi ngulo ñati chcuä cha' cujuii ji'i ngu'. Ná ndalo ngu' bi' tsiya' ti tya clyo, cha' xti ti juersa ntsu'u ji'i ngu'; pana ca tiya'la, li' nguula tsa ti' ngu' bi', cha' tlyu tsa juersa ngujui ji'i ngu', nu lo'o nxu'u tya'a ngu' lo'o ñati xa' chalyuu nu tsa tlyu ti ñaa cha' tyijiloo ji'i ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a nu ngu' cuna'a ni, xa' ndyalaa nu qui'yu ji'i ngu' ña'a lu'ú ti ngu', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' caca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni lyaá Ni ji'i ngu', masi cua ngujuii ngu' tsaca quiya'!

Ti'i tsa ngujui'i ngu' cuxi ji'i xa' la tya'a ngu' bi'. Si cua nguta'achu' ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi, cua ngulaá ngu' ji'i ngu' cuxi bi' li', cha' nga'aa ngujui'i ngu' cuxi ji'i ngu' bi'; pana ná ntaja'a ngu' bi' tya'achu' ngu' ji'i Ni, cha' tyu'u laja ti ngu' jua'a. Ndu ti' ngu' bi' ni jacua' cäa Ni cäqui'ya Ni ji'i ngu', cha' ta chaca chalyuu tso'o la ji'i ngu'. ³⁶ Xa' la tya'a ngu' bi' ni, ti'i tsa nchcui' ngu' ji'i ngu' bi' laja lo'o ngujui'i ngu' cuxi ji'i ngu' bi', masi ngusca' ngu' cuxi ji'i ngu' bi' lo'o carena, masi ngusu'ba ngu' ji'i ngu' bi' ne' chcuá. ³⁷ Ntsu'u ngu' bi' nu ngujuii li', cha' ti'i tsa ngujui'i quee hichu' ngu' lo'o ngu' quee ji'i ngu'

bi', hasta ngusa'be ngu' ji'i xa' la ngu' bi' lo'o chcuq; jua'a xa' la ngu' bi' ngujui xqui'ya maxtyi ji'i ngu' cuxi. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' bi' nu ná ngujui late' ji'i, bi' cha' lacu' ngu' qui'ya xly'a ti li', masi qui'ya chivo; ntsu'u ngu' ti'i, ntsu'u ngu' quicha, cha' lya' tsa ti' ngu' cuxi ji'i ngu' bi', cha' ti'i ti' ngu' cuxi ña'a ngu' ji'i ngu' bi'. ³⁸ Cuxi tsa chalyuu re lo'o ngua jua'a. Ná jlo ti' ñatí chalyuu cha' tso'o la nu ngu' bi' que ycui' ngu', masi xcui' nguta'q yu'u ti ngu' bi', masi ndyu'u cuatsi' ngu' ca ne' quixi', ca nde sii' ca'ya, xqui'ya cha' lya' tsa ti' ñatí chalyuu ji'i ngu'; nguti'ji'i ngu' bi' tyuquee, lo'o jua'a hasta ngulu ngu' tyuu su nguti'ji'i ngu'. ³⁹ Lo'o nu juani tya ndyi'u ti' na ji'i ngu' bi', ñatí nu jua'a jlya tsa ti' ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni; pana ná na'aq ngu' bi' lcaa cha' nu cua nacui Ni cha' caca nde loo la, ⁴⁰ xqui'ya cha' tso'o la cha' nu ngua'ya hique ycui' Ni ñi'ya cua'ni Ni lo'o lcaa tya'a na juani, cha' lo'o cuentya ji'na ngulacua ti' Ni. Ngua ti' Ni cha' caca na ñatí nu tyucui tyuquee na stu'ba ti lo'o ngu' bi', lcaa na lo'o jyo'o cusu' bi' caca na ñi'ya nu ngua ti' Ni cha' caca na li'.

12

Culacua ti' na ñi'ya nu ngua'ni Jesús cha' ntijiloo yu ji'i tya'a cusuu yu

¹ Lo'o juani, ñi'ya cua'ni na lacua? Ndi'ya cua'ni na nde chalyuu: Ñi'ya si tya ndi'ji'i jyo'o cusu' bi' tsa tlyu ti lo'o na, jua'a cua'ni na, cha' jua'a tyi'u tso'o ti' na lcaa ña'a cha' tlyu nu ngua'ni ngu' bi' tya sa'ni la, xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi. Ndu'ni cha' xtyanu na lcaa cha' nu ndaca'a ji'na cha' ná xñi tso'o na cha' ji'i Jesús; xtyanu na lcaa cha' cuxi nu tiji' tsa ti' na ji'i, culochu' na cha' bi'. Lo'o li' nguula ti' tyuquee na cua'ni na cha' tso'o nde chalyuu, tsa lo cua tyempo nu tya ta ti Ni ji'na. ² Xcui' culacua ti' na ñi'ya ngua'ni Jesús; lcaa cha' nu jlya ti' na ni, Jesús laca suu lcaa cha' bi'; si jua'a, taca jlya ti' na ji'i Ni ña'a cuayá' nu tye chalyuu. Nu

ycui' Jesús ni, ná nguta'achu' yu ji'i cña nu nga'a cha' cua'ni yu, masi cua jlo ti' yu cha' cua cajaa ti yu lo crusi. Pana tiya'la li', nu lo'o cua ntijiloo yu ji'i nu cuxi, tso'o tsa ntsu'u tyuquee yu li'; bi' cha' ná ngua tyuju'u ti' yu tsiya' ti, masi nguxcube' ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o juani cua ndyaa tucua Jesús nde la'a tsu' cui' su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na.

³ Culacua tso'o ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua ji'i Jesús tyempo bi'. Ndalo tsa tyuquee yu ji'i cha' cuxi bi' li', masi liye' tsa ti' ngu' cuxi ña'aq ngu' ji'i yu. Bi' cha' lo'o cu'ma ni, ná ntsu'u cha' ca ñu'u ti' ma xqui'ya Jesús, ná ntsu'u cha' ca taja ti' ma ji'i Ni. ⁴ Masi liye tsa nxuu tya'a ma lo'o lcaa cha' cuxi, ni tsaca ma bilya cujuui' ngu' ji'i ma xqui'ya Jesús. ⁵ Ná nga'a cha' cjlyaa ti' ma cha' bi', cha' tso'o tsa nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ma ñi'ya si laca ma sñi' ycui' Ni. Ndi'ya nacui Ni: Sñi', nacui' ycui' Ndyosi, taquiy'a tso'o ma 'na, masi xcube' na' ji'i ma; ná ca taja ti' ma 'na, masi cua'a na' ji'i ma cha' ná cua'ni ma sca cha' cuxi.

⁶ Cha' na' lacu' nu Xu'na ma, cha' ntsu'u tsa tyuquee na' ña'aq na' ji'i cu'ma, bi' cha' xcube' na' xi ji'i ma, nacui' ycui' Ndyosi. Ntsu'u quiya' nda na' xi cha' ti'i ji'i ñatí'na, cha' sñi' na' laca ngu'. Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na, ⁷ bi' cha' talo ma tyuquee' lo'o chcube' ma chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi Sti ma lacua. Cua nchcube' ma xi juani, bi' cha' caca cuayá' ti' ma cha' laca ma sñi' ycui' Ni, si jua'a ndu'ni ycui' Ni lo'o ma. Lcaa ñatí' nu ntsu'u sñi', ntsu'u quiya' ndyu'ni tyaala ji'i sñi'; lo'o ná ndaquiya' nu sube bi' ji'i cha' nu nchcui' sti ngu', nchcube' sti ji'i sñi' li'. La cui' jua'a ndu'ni Ni lo'o na. ⁸ Nga'a cha' xcube' Ni ji'i ma ñi'ya nchcube' Ni ji'i cua ña'aq ca sñi' Ni, cha' taca ca cuayá' ti' ma cha' chañi cha' cua laca ma sñi' ycui' Ndyosi li'; ná laca ma sñi' nu ngujui ji'i ñatí' nde calle ti. ⁹ Nde chalyuu nchcube' sti na ji'na, bi' cha' ndaquiya' na ji'i cha' nu

nchcui' ngu' cusu' ji'na lo'o na. ¿Ha ná tso'o si ta na chacuayá' cha' xcube' ycui' Ndyosi Sti na ji'na, cha' tso'o la tyi'i tyiquee na nde loo la lacua?

10 Cua laca ti tyempo nu nchcube' sti na ji'na nde chalyuu, tsa ña'a nu tso'o cuentya ji'na ndu'ni ngu', cha' ca tsa'a na nti' ngu'; la cui' ti cha' nti' ycui' Ndyosi cha' caca tso'o ji'na, bi' cha' nchcube' Ni ji'na jua'a. Nu lo'o cati qui'ya nu ntsu'u ji'na, li' taca ca stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi Sti na, nu ná ntsu'u cha' cuxi ji'i Ni tsiya' ti. **11** Ca xñi'i ti' na hora bi' lo'o nchcube' na, si'i na chaa ti' na li'; pana tiya' la li' taca cua'ni la na cha' tso'o, cha' ti' taca tyi'i tyiquee na nde chalyuu li', xqui'ya cha' cua ngusñi tso'o la na cha' ji'i ycui' Ndyosi nu lo'o cua nchcube' na.

Tlyu tsa cha' laca si tya'achu' na ji'i ycui' Ndyosi

12 Xa' ta mä juersa ji'i tyucui ña'a mä lacua, masi ngua cña' tsa mä; xa' cua'ni cha' nguula ti' tyiquee mä, masi ngua taja ti' mä tsubi'. **13** Clyana la mä tyucui liñi su tsaa mä, cha' ná quiñu'u la tyucui ji'i xa' la ñati tya'a mä nu siya' la tyiquee ngu'; cua'ni mä cha' tyatí la ti' tyiquee ñati bi', cha' si'i na caca ñu'u la ti' ngu'.

14 Cua'ni cña ti' mä cha' tso'o ti tyi'i ma lo'o lcaa ñati, cua'ni mä cha' caca lubii cresiya ji'i mä; ni tsaca na, ná caca ña'a na ji'i ycui' Ndyosi si tya lyiji caca lubii cresiya ji'na. **15** Cui'ya mä cuentya cha' ni tsaca ngu' tya'a ma ná xtyanu jua'a ti lcaa cha' tso'o nu ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na. Lo'o jua'a cui'ya mä cuentya cha' ná cua'ni ñu'u mä ji'i tyiquee xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús. Ñi'yä laca sca quixi' tyaala nu cua'ni ñu'u ji'i ñati lo'o co'o ngu' hitya bi', jua'a caca na ji'i tya'a na lo'o ntsu'u sca cha' cuxi ji'na.

16 Cui'ya mä cuentya cha' ni tsaca mä ná caca mä ñi'yä ngua jyo'o Esaú; ngua'ni lya' ti' yu bi' ji'i ñati ji'i yu, lo'o jua'a ná ndube ti' yu ji'i ycui' Ndyosi. Sñi' clyo ngua yu, pana ndye ndyuju' yu lcaa chacuayá' nu caja

ji'i yu nquicha', xqui'ya cha' ngua ti' yu cacu yu masi sca ti ca'ñaa scuaa; nguñilo'o tya'a ngula yu ji'i yu li'. **17** Cua jlo ti' mä ñi'yä ngua ca tiya' la: nu lo'o ngua ti' yu cha' culacuä sti yu ji'i yu, li' nga'aa ndaquiya' sti yu ji'i cha' nu nda yu lo'o; nga'aa ngujui ñi'yä nu tya'achu' yu ji'i cha' nu cua ngua'ni yu, masi ngusi'ya tsa yu lo'o ngüijña yu cha' bi' ji'i sti yu.

18 Lo'o ndyuna mä cha' ji'i ycui' Ndyosi juani, ná ndyaca ji'i mä ñi'yä nu ngua ji'i ngu' Israel nu ngua sa'ni la, nu lo'o ngutu ngu' bi' quiya' ca'ya Sinaí. Ná nchca tii mä juani, ñi'yä nu ngua ti' ngu' bi' lo'o lye tsa ndyaquí sii' ca'ya Sinaí bi' nu ngua li'; talya tsa ña'a ngua li', ná ngua ña'a ngu' tsiya' ti, jua'a lye tsa ngua cui'i. **19** La cui' jua'a ná ndyuna mä lo'o cuii tsa nguañi ngula'á cui'chcua ji'i ycui' Ndyosi li', nguañi nchcui' Ni lo'o ñati bi' li'. Nu lo'o ndyuna ngu' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu', li' lye tsa ngüijña ngu' ji'i Ni, cha' nga'aa chcui' ycui' Ni lo'o ngu' bi' tsiya' ti. **20** Ndyutsii tsa ngu' li', cha' nga'aa ndalo jyaca ngu' cuna ngu' cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi; ndi'yä nacui Ni: "Ná caä mä nde sii' ca'ya re tsiya' ti; masi caä sca na'ní ji'i mä nde sii' ca'ya re, nga'a cha' cujuii clyá mä ji'i lo'o quee". **21** Lye tsa ña'a ngua cha' bi', hasta ycui' Moisés nacui ndi'yä: "Lye tsa nchcuä na' cha' ndyutsii na!".

22 Pana nga'aa si'i jua'a ndyaca ji'i mä juani, cha' chaca chalyuu tsaa mä juani; la cui' ca su ntucua tyi ycui' Ndyosi ca nde cua, ndacua tsaa mä juani. Ca bi' ndi'i yu ycui' Ndyosi lo'o tyu tsa mil tya'a xcä ji'i Ni. Tso'o tsa ña'a ca bi'; ñi'yä si cua nscua chaca ca'ya Sión nde cua, ñi'yä si ca bi' ntucua chaca quichi Jerusalén nu tso'o la ña'a, jua'a laca bi'. **23** Lo'o jua'a ntsu'u cha' tsaa mä slo lcaa tya'a sñi' ycui' Ndyosi nu cua ndyalo'o Ni ji'i ndejua tya sa'ni la, cha' cua nscua xtañi jyo'o bi' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nde cua. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' bi' ca su ndyu'u ti'i ngu'. Na

cua tsaa ti mä la cui' slo y cui' Ndyosi nu ndu'ni cuayá' ji'i lcaa ñati, ca su ndi'i lcaa ñati jyo'o nu lubii cresiya ji'i xqui'ya Jesú s, cha' cua ndyaca cucui tyucui ña'q ngu'. ²⁴ Lo'o jua'q ca bi' ndi'i Jesú s, nu ngüiñi chaca cha' nu tso'o la ji'i y cui' Ni lo'o na; tso'o tsa ngua cha' ndyalú tañi y cui' Jesú s, cha' xqui'ya nu Jesú s bi' ni, bi' cha' cua nguti cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana nul o'ndyalú tañi jyo'o Abel nu ngua sa'ni, li' ntsu'u cha' cajaa chaca yu nu cua ndyujuui ji'i tya'a; xcui' cha' cuxi ndyu'u ji'i cha' bi' li'.

²⁵ Cui'ya mä cuentya lacua, cha' cua'a jyacä mä ji'i lcaa cha' nu cua nda Cristo lo'o mä. Nguxcube' tsa y cui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' ji'na, nu lo'o ná ntaja'a ngu' cua'a jyacä ngu' ji'i cha' nu nchcui' jyo'o Moisés lo'o ngu' nde chalyuu chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi; ná ngua xna ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi. La cui' jua'q tlyu la cha' caca ji'na juani, si ná taquiya' na ji'i Cristo nu ngutu'u ca slo y cui' Ndyosi yaq nde lo yuu chalyuu, lo'o jua'q cua xa' ndyaa tucua Ni ca slo y cui' Ndyosi chaca quiya' juani. ²⁶ Laja lo'o nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ñati sa'ni, la cui' hora bi' ngulacui chalyuu; pana juani cua nchcui' Ni chaca quiya' ndi'ya: "Chaca tya quiya' cua'ni na' cha' quiña lcaa lo yuu chalyuu, la cui' hora nu quiña lcaa chalyuu nu ntsu'u nde cua", nacui Ni. ²⁷ Lo'o nacui Ni: "chaca tya quiya'", jua'q ca cuayá' ti' na cha' ntsu'u cha' xquiña Ni tyucui ña'q lcaa chalyuu nu cua ngüiñá Ni, culotsu' Ni ji'i cha' bi' li'. Tsa ña'q ti na nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi, bi' ti na nu tyanu li', xqui'ya cha' ná nchca clyiji na bi' tsiya' ti. ²⁸ Lo'o jua'q ná taca cha'q chalyuu cucui nu ngujui ji'na xqui'ya Cristo, ná clyiji tsiya' ti bi'; bi' cha' tso'o tyu'u tyiquee na ña'q na ji'i y cui' Ndyosi lacua. Cua'ni chi na loo y cui' Ndyosi, cha' jua'q nti' Ni cha' cua'ni na; tyi'u ti' na cha' lcaa tsa cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ni, cha' cube tsa ti' na ji'i Ni. ²⁹ La cui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i Ni, chañi cha' taca ji'i Ni cuityi Ni ji'na tsyi tsya' ca lo'o sca

quii' tlyu, si jua'q nti' Ni.

13

Cña nu ndiya ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu

¹ Ná'a ti tyu'u tso'o tyiquee mä ña'q mä ji'i ngu' tya'a ngusñi mä cha' ji'i Cristo, cua'ni mä cha' tso'o lo'o ngu' bi'. ² Tyi'u ti' mä cha' chcui' tso'o mä lo'o cua ña'q ca ngu' xta, ngu' xa' quichi, si tyalaa ngu' toni'i ji'i mä; ta mä su tyi'i ngu' bi', cha' jua'q ngua'ni xi jyo'o cusu' ji'i mä nu ngua sa'ni la, lo'o tiya' la li' nquijeloo ji'i ngu' cha' xca ji'i y cui' Ndyosi nu ntsu'u nde cua laca ñati nu ngulaa toni'i ji'i ngu' bi'.

³ Culacua ti' mä ñi'ya caca xtyucua mä ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, nu lo'o cua ngusu'ba ngu' ji'i tya'a na bi' ne' chcuä. Lo'o jua'q xtyucua mä ji'i ngu' tya'a na nu quicha ti', xqui'ya cha' lya' ti' ngu' ji'i ngu' bi'. Tyi'u ti' mä cha' xtyucua mä ji'i ngu' bi', ñi'ya si y cui' ca mä nchcube' mä lo'o ngu'.

⁴ Lcaa mä lo'o tya'a mä nga'q cha' cua'ni tyaca'a mä ji'i clyo'o mä; ná cua'ni cuxi mä lo'o clyo'o mä, ñi'ya nti' si tyu'u cha' ji'i mä lo'o xa' ñati laja ti. Xcube' y cui' Ndyosi ji'i cua ña'q ca ñati nu cua'ni cha' suba' jua'q, jua'q xcube' Ni ji'i ñati nu tyatí yu'u lo'o clyo'o xa' ñati.

⁵ Ná tyu'u tyiquee mä xcui' cha' ji'i cñi, pana tso'o si tyaala' ji'i mä lo'o tsa ña'q nu ndyiji ti xi ji'i mä. Na cua nchcui' Ni lo'o na ndi'ya: "Ná culati'i na' ji'i mä", nacui Ni, "ná xtyanu na' ji'i mä jua'q ti". ⁶ Bi' cha' ndi'ya culacua ti' na cha' nguula ti' tyiquee na: Y cui' nu Xu'na na laca nu nxtyucua 'na.

Ná ntsu'u cha' cutsii na' lacua, cha' ná caca cua'ni cuxi ñati lo'o na'.

⁷ Tyi'u ti' mä ji'i ngu' jyo'o tya'a mä nu ngua loo ji'i mä chacuayá' ji'i Jesucristo; ngu' bi' laca nu cua nchcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o mä tya clyo, bi' cha' culacua tso'o ti' mä ji'i cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi' nde chalyuu. Cua'ni mä ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' lo'o ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi.

8 Ná ncha'q Jesucristo: ñi'yä ngua Ni tyempo sa'ni, la cui' jua'q laca Ni juani, lo'o la cui' jua'q caca Ni tyempo nde loo la. **9** Ná ta mä chacuayá' culu'u ñatí xi xa' la cha' ji'i mä, sca cha' nu ná stu'ba nchcui' lo'o cha' bi', cha' ná xtyanu mä jua'q ji'i tyucuii liñi. Tso'o la si tyanu tso'o lcaa cha' ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, si cube ti'na ji'i lcaa cha' tso'o nu ndu'ni Ni lo'o na lcaa hora; pana ná taca tyanu tso'o cha' ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'na lo'o taquiya' na ji'i cua ña'q ca cña nu tatsaa ngu' ji'na, ñi'yä nti' si nacui' ngu' cha' ná tso'o cacu na sca lo na nu ndacu ngu'. Masi cua ndaquiya' tsa na ji'i cña bi' tya tsubi'la, si'i na tso'o la ngua ti' na lo'o ngua'ni na jua'a.

10 Xa' ña'q cña ngua'ni Cristo lo'o ndyaa yu lo crusi, cha' ngua yu mstä cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Pana lcaa ñatí nu tya ndyi'u tsa ti' ji'i mstä nu nsta sti jo'ó cuentya ji'i ngu', ná caca tyi'i tso'o tyiquee ngu' bi' lo'o Cristo. **11** Masi xu'na sti jo'ó nu cuentya ji'i ngu' judío ni, xcui' lo'o tañi na'ni ti ñalo'o sti jo'ó bi' nde cuarto su tacati tsa ne' laa bi', cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o bi'. Nu lo'o ndye ngua cña bi', li' ndyaloo'ngu' ji'i ña'q tsaca cuaña' na'ni nu laca mstä bi' ca to' quichí; ca bi' ndaqui'ngu' cuaña' bi'. **12** La cui' ti ca to' quichí nchcube' Jesús, cha' caja ñi'yä nu catí cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñatí, nu lo'o ndyalú tañi ycui' ca yu lo'o ngujuii yu lo crusi ca bi!. **13** Lo'o jua'q na, tso'o si ná cutsii na, masi tsalo'o ngu' ji'na cha' xcube'ngu' ji'na cuentya ji'i Jesús; stu'ba ti caca ji'na nde chalyuu, ñi'yä nu ngua ji'i Jesús lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'i yu. **14** Nde lo yuu chalyuu ná ntsu'u se'i tso'o su tyanu na; xcui' na ndü ti' na cha' tyalaa na chaca se'i su tso'o la tsiya' ti, su tsaa na lo'o cua ndye chalyuu re. **15** Bi' cha' lcaa tsä cua'ni chí na loo ycui' Ndyosi xqui'ya Jesús, cha' ñi'yä laca si ta na mstä ji'i Ni, jua'a laca nu lo'o tyucui tyiquee na cua'ni tlyu na ji'i Ni. Lo'o jua'q tso'o tsa si

lcaa tsä chcui' na cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i ycui' Ni. **16** La cui' jua'q ná ca taja ti' mä cua'ni mä lcaa cha' tso'o, jua'q xtyucua mä ji'i tya'a ñatí mä; bi' laca cña nu ndiya ti' Ni cha' cua'ni na cuentya ji'i ycui' Ni.

17 Taquiya' mä ji'i ñatí nu laca cña cuentya ji'i ña'q taju ngu' tya'a mä; cua'ni mä lcaa cña nu ndijña ngu' bi' ji'i mä cha' cua'ni mä. Tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'i ngu' bi', cha' xcui' ndube ti' ngu' ñi'yä nu ndyu'ni sa scaa mä; nga'q cha' xacui' ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi si chañi cha' ña'q ti tya tso'o ndyu'ni mä, xqui'ya cha' ngusñi mä cha' ji'i Ni. Pana tso'o la nti' ngu' bi', si ña'q ti tso'o ntsu'u tyiquee mä cua'ni mä ñi'yä nu nacui' ngu' ji'i mä cha' cua'ni mä. Si ná cua'ni mä jua'q, caca xñi'i ti' ngu' bi' li', cha' nga'aa caca xtyucua ngu' ji'i mä li'.

18 Ña'q ti chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i cuare. Tyucui tyiquee ya jlo ti' ya cha' ni sca cha' cuxi ná ntsu'u ji'i ya nu caca tyuju'u ti' ya ji'i. Lcaa tyempo nti' ya cua'ni ya cua ña'q ca cha' nu tso'o la cuentya ji'i ycui' Ndyosi. **19** Bi' cha' xa' ndijña tsa na' ji'i mä, cha' lu'ba ti chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya jna'. Ná tyiquee' cua'ni Ni cha' xtyuqü na' cäq na' yala la ca su ndi'i mä.

Ngusalya'yu lo'o ngu'

20 Ycui' Ndyosi laca nu ngua'ni cña cha' ndyu'ú Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuii. Lo'o juani laca Jesús loo, cha' ña'qasii Ni ji'na nu laca na ñatí ji'i Ni, xqui'ya cha' ngujuii Ni cuentya ji'na. Nulo'o ngujuii Jesús, li' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o lcaa ñatí ji'i Ni, sca cha' cucui nu ná nga'q cha' tye tsiya' ti. **21** Ycui' Ndyosi ndu'ni cha' ti ti tyl'i tyiquee na, lo'o juani nti' na' cha' xtyucua Ni ji'i mä lo'o cua ña'q ca cha' nu lyiji ji'i mä, cha' taca cua'ni mä lcaa cña, ñi'yä nu nti' Ni cha' cua'ni mä; nti' na' cha' cuentya ji'i mä cua'ni Ni na laca nu tso'o la nti' Ni, chacuayá' ji'i Jesucristo. Lo'o jua'q ná nga'q cha' tye cha' cua'ni tlyu Ni ji'i Cristo. ¡Jua'q caca cha' lacua!

22 Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua'ni clyu ti' ma'na, talo ty-iquee ma'xi 'na cha' cuna ma'cha' nu nchcui' na' re. Ná quiña'aq tsa cha' nscua na' lo quityi re, pana cua nti' na' cha' tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya ji'i ma'. 23 Chaca cha' nti' na' chcui' lo'o ma': Cua ngulaá ngu' ji'i Timoteo, tya'a ndya'a na cña, ca su ngutu'ú yu ne' chcuq; nu lo'o caq; na', calo'o na' ji'i yu li', si yala ti tyalaa yu slo na'.

24 Chcuicha' na'ji'i lcaa ngu' nu laca loo cuentya ji'i ma', jua'aq chcuicha' na'ji'i lcua ti tya'a ma'nu ngusñi ma'cha'ji'i ycui' Ndyosi. Ca ta'a ngu' nu ntsu'u cha'ji'i lo'o ycui' Ndyosi, nu ndi'ji'nde Italia re, lo'o lcaa ngu'bi'nti'ngu' chcuicha'ngu'ji'i ma'.

25 Cua nti' na' cha' tyi'u ti' ma' lcaa tyempo cha' xcui' tso'o ti ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o lcaa na.

Quityi nu nguscua Santiago

¹ Santiago laca na' nu nscua quityi re cha' caa ca su ndi'i cu'ma, ñati ji'i ycui' Ndyosi nu ndyaa ma tyucui ña'a chalyuu. Cña laca na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, la cui' jua'a laca na' cña ji'i Jesucristo nu Xu'na na. Cua nti' na' chcui' na' xlyo ni'i lo'o lcaa ma lo'o tya'a ma.

Nu lo'o ta ycui' Ndyosi sca cha' nu ca'ya tso'o hique scaa na

² Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, si lye tsa nti' ma xqui'ya cua ña'a ca lo cha' ti'i nu ndyacua ji'i ma, ná xñi'i tsa culacua ti' ma li'; pana tso'o tsa caca tyiquee ma li', ³ cha' nu lo'o ngualo cha' ti'i bi' ji'i ma xqui'ya cha' ngusñi tso'o ma cha' ji'i Jesús, li' taca jlo ti' ma cha' cua nchca la ji'i ma talo ma nde chalyuu. ⁴ Pana cui'ya ma cuentya cha' talo ma tyucui tyempo lo'o ndi'i ma chalyuu, ña'a cuayá' nu tye cha' ti'i ji'i ma, cha' caca ma ñati nu tyucui tyiquee, ñati nu ná sca na lyiji ji'i cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesús.

⁵ Si ntsu'u quiya' nu lo'o ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'yä nu cua'ni ma, li' tso'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, cha' ta Ni sca cha' nu ca'ya hique ma ñi'yä nu cua'ni ma li'. Tso'o tsa cha' xlyab'enda Ni ji'i lcaa ñati, cuati ná ndu'ni tyala Ni ji'na lo'o nda Ni sca cha' tso'o ji'na. ⁶ Tsa bi' ti cha', nu lo'o jña ma sca cha' ji'i ycui' Ndyosi, li' nga'a cha' jlya ti' ma cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a; ná tso'o si tya'achu' ma ji'i cha' bi', ñi'yä si ñacui ma cha' ná nchca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a. Ñati nu jua'a ñacui cha' ná nchca ji'i ycui' Ni, laca ngu' bi' ñi'yä laca sca clyoo' nu ndya'a lo tyujo'o; ndyatü clyoo' ndyaa macala su nducuni'i cui'i ji'i cha' tsaa. ⁷ Ná ca tu ti' ngu' bi' ji'i ni sca na, cha' ta ycui' nu Xu'na na ji'i ngu' li', ⁸ cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'; ná sca cha' caja ji'i

ngu' cha' xcui' na ncha'a ti tyiquee ngu'. Sca ti cha' chcui' ngu' sca tsä, chaca tsä xa' cha' chcui' ngu' bi' li'.

⁹ Tso'o ti caca tyiquee ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi; xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cha' tso'o la tyi'i ngu' nde loo la, masi nchcube' tsa ngu' su ndi'i ngu' juani ti. ¹⁰ Lo'o jua'a ndu'ni cha' tso'o ti caca tyiquee ngu' culiya' tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni, masi tye cha' culiya' ngu'; culiji yu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i cua ña'a ca ngu' culiya', ñi'yä ndye cha' ji'i sca queé nu tso'o ña'a nu ntsu'u ca ne' quixi!. ¹¹ Lo'o ndyaa cuichaa nde cua, ca tyique' tsa cuä li', ndyanaa yaca queé, ndyalú lcaa cucu' queé, ndye cha' tso'o ña'a ji'i li'. La cui' jua'a tye cha' ji'i ngu' culiya'; laja lo'o ndyu'ni cña ti' ngu' cha' tya caja la cha' tso'o ji'i ngu', tye cha' tso'o bi' ji'i ngu' li'.

Nu lo'o ndojolaqui nu xña'a ji'na cha' cua'ni na cha' cuxi

¹² Tso'o caca tyiquee ñati nu ña'a ti nxñi cha' ji'i Jesús, masi tyacua cua ña'a ca cha' ti'i ji'i ngu'. Tso'o si talo ngu' tyiquee', ña'a cuayá' tye cha' ti'i bi' ji'i ngu', cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi' li'; bi' laca cha' tso'o nu cua nacui Ni cha' ta Ni ji'i ñati nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a ji'i ycui' Ni. ¹³ Nu lo'o cojolaqui sca cha' cuxi ji'na ni, ná tso'o si ñacui na ndi'ya: "Ycui' Ndyosi ndyu'ni cha' nñilo'o cha' cuxi re 'na'. Ná ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti nu caca ji'i cñilo'o ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ná nñilo'o Ni ji'i ñati lo'o sca cha' cuxi. ¹⁴ Nu lo'o ndojolaqui cha' cuxi ji'na, bi' hora laca nu ná ndaquiya' na ji'i sca cha' ji'i ycui' Ni; li' la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ycui' ca na, bi' laca nu ndatsaa ji'na cha' tya cua'ni la na cha' cuxi. ¹⁵ Tso'o la nti' na cha' cua'ni na cha' cuxi bi', masi caca tlyu la qui'ya ji'na; nu lo'o ngui'i na ji'i qui'ya bi' ji'na ña'a cuayá' nu nga'aa caca xtyanu na ji'i, li' xana na xtyanu na chalyuu tso'o nu cua ngujui ji'na.

¹⁶ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi, tyaca'a tsa ma 'na; ná ta ma chacuayá' cha' cñilo'o nu xña'a

ji'í ma. ¹⁷ Lcaa cha' xlya'be nu ndyiji ji'na ni, lcaa cha' nu chañi cha' xcui' cha' tso'o laca bi', ca su ntucua y cui' Ndyosi tsiya' ti, ca bi' ngutu'u lcaa cha' bi', la cui' y cui' Ndyosi nu ngüiñá lcaa xee tlyu nu nga'a nde cua. Sca ti cuayá' ña'a loo y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'na; ná xcutsa'a Ni cha' nu ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, cha' ná ntsu'u cha' tyaa'chü' Ni ji'í scaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o ñati. ¹⁸ Lcaa cha' nu liñi ca cuentya ji'í y cui' Ndyosi, cua ngulu'u Ni cha' bi' ji'na cha' caca na ñati ji'í y cui' Ni, cha' jua'a nti' Ni cha' caca; cua nti' Ni cha' caca na loo ji'í lcaa ca lo na nu cua ngüiñá y cui' Ni, jua'a nti' Ni.

Cha' tacati nu nga'a cha' cua'ni na cuentya ji'í y cui' Ndyosi

¹⁹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'í y cui' Ndyosi, nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a qüa ji'í ma, tso'o si cui'ya ma cuentya ji'í cha' nu chcui' na' re. Ntsu'u cña ji'í lcaa na cha' yala ti cua'a jyacä na ji'í cha' nu chcui' ñati lo'o na; pana tiya' ti xacui' na cha' ji'í ngu', jua'a tiya' tsa caca ñasi' na ji'í ngu'.

²⁰ Nu lo'o nchca ñasi' na ni, ná taca cua'ni na cha' liñi nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu. ²¹ Lo'o jua'a nga'a cha' culochü' na lcaa cha' suba', lcaa cha' cuxi nu tya ntsu'u ne' cresiya ji'na; tucuá na cha' ji'í y cui' Ndyosi lacua, xñi tso'o na lcaa cha' nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' bi' laca cha' nu taca cua'ni lyaá ji'na ji'í nu cuxi nu ntsu'u ji'na.

²² Tsa bi' ti cha', nga'a cha' taquiya' na lcaa cha' nu nclyu'u Ni ji'na, si'i na cua'a jyacä ti na ji'í cha' bi'; na cñilo'o ti na ji'í y cui' ca na, si xcui' na cua'a jyacä ti na ji'í cha' bi', lo'o ná ndaquiya' na cha' bi'. ²³ Cua ña'a ca ñati nu nti' cuna ti cha' nu nda Ni lo'o na, lo'o li' ná ntaja'a cua'ni cha' bi', laca ñati bi' ñi'ya laca ñati nu ña'a cui'ya xi ji'í y cui' ca lo sca cuanaa; ²⁴ yala ntchaa ti ña'a ngu' ji'í y cui' ca ngu' lo cuanaa, pana lo'o cua ndyaa ngu', li' hora ti cjlyaa ti' ngu' ñi'ya ña'a y cui' ca ngu'. ²⁵ Xtyucua y cui'

Ndyosi ji'í cua ña'a ca ñati nu chañi cha' cua'a jyacä ji'í cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na; bi' laca cha' nu xtyucua ji'na cha' taca tyil'i tyiquee na tso'o ti. Si tso'o ti cua'ni na nde chalyuu, si cua'ni na lcaa cña nu nclyu'u y cui' Ndyosi ji'na lcaa tsä lo'o tyil'i na chalyuu, tso'o tsa caca ji'na li'. Si'i na nduna ti na cha' bi', lo'o li' xtyanu na ji'í.

²⁶ Ná tyiquee' ntsu'u xi ngu' tya'a ma nu nti' cha' tacati tsa ndu'ni y cui' ca ngu'. Pana laja ti ndu'ni ngu' cha' tacati ngu', si ná ndube ti' ngu' ñi'ya nchcui' ngu' lo'o ñati; na ñilo'o ngu' ji'í y cui' ca ngu' cha' tacati ngu' li'.

²⁷ Si tyucui tyiquee na tsiya' ti ndu'ni na cha' tacati cuentya ji'í Ni, si si'i na tucua cha' ntsu'u tyiquee na, ndi'ya nti' y cui' Ndyosi Sti na cha' cua'ni na li': nga'a cha' xtyucua na ji'í nu sube ti'i, jua'a nga'a cha' xtyucua na ji'í nu cuna'a nu ndyanu ti'i ti, nu lo'o nchcube' tsa ngu' ndi'í ngu' chalyuu; pana ná tso'o tyatí yu'u na lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu.

2

Sca ti cuayá' cua'ni tso'o na lo'o cua ña'a ca ñati nu lijya slo na

¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesucristo nu Xu'na na, nu ntucua Ni ca su tso'o tsa ña'a nde cua, ná tso'o si xa' ña'a ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'í xi scaa ñati; stu'ba ti cua'ni ma lo'o cua ña'a ca ñati, tso'o la. ² Ná tyiquee' caa tyuu lo ñati ca su ndyu'u ti'í ma, masi ngu' culiya' nu ntsu'u cui' oro sne ya' ngu', cuati tso'o tsa ña'a ste' ngu', masi ngu' ti'i nu ngusu tsa ste' ngu'. ³ Ná tso'o si lye tsa cua'ni chí ma loo sca ñati nu nchcu' late' nu tso'o tsa ña'a. Ná tso'o ñacui' ma ji'í nu culiya' bi': "Tyucua xi lo yaca xlya tso'o re, cusu'", si ñacui' ma ji'í sca ngu' ti'i ndi'ya: "Ndacua ti tyu nu'u. Cua'a xi, masi lo yuu ti cua". ⁴ Ntsu'u qui'ya ji'í ma li', xqui'ya cha' xa' ña'a ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'í xi scaa ñati, lo'o jua'a cuxi ti ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'í nu xa' ñati bi' li'.

⁵ Cu'maq' ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma'na, cui'ya ma' cuentya ji'i cha' re: Cua ngusubi ycul' Ndyosi ji'i ñat̄i ti'i cha' taca xñi tso'o ngu' cha' ji'i ycul' Ni; ta Ni chalyuu tso'o ji'i ngu' bi' li', la cui' chalyuu nu nacui' Ni cha' caja ji'i ñat̄i nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a ji'i ycul' Ni. Masi ti'i tsa ñat̄i bi' nde chalyuu, pana culiya' ngu' cuentya ji'i ycul' Ndyosi. ⁶ Ná tso'o ndyu'ni cu'maq', cha' ti'i ti' ma' ña'a ma' ji'i ngu' ti'i. Xcuane na' sca cha' ji'i ma' lacua: ¿Ha si'i nu culiya' laca nu ti'i ti' ji'i ma? ¿Ha si'i nu culiya' laca nu ndya'alo'o ji'i ma' ca slo ngu' tisiya? ⁷ La cui' ngu' bi' laca nu nchcui' tsa cha' cuxi ji'i ycul' Jesús nu ntsu'u tsa cha' ji'nna lo'o.

⁸ Tso'o tsa si chañi cha' ndaquiya' ma' cha' cusu' nu nscua tya clyo la; ndi'ya nchcui' cha' bi': "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñat̄i na, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' na ji'i ycul' ca na", nacui' quityi. ⁹ Si xa' ca ña'a ndu'ni ma' lo'o xi scaa ñat̄i, cuxi ndu'ni ma' li', ntsu'u qui'ya ji'i ma' cuentya ji'i ycul' Ndyosi li'; la cui' jua'a ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'. ¹⁰ Ñat̄i nu ndaquiya' lcaa cña nu ngulo ycul' Ndyosi ji'nna cha' cua'ni na, lo'o li' ntsu'u masi sca ti cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' bi', sca ti cuayá' ntsu'u qui'ya ji'i ngu', ñi'ya laca si ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti ji'i lcaa cña nu cua ngulo ycul' Ni ji'nna. ¹¹ Ycul' Ndyosi laca nu cua nacui' tuyucua lo cha' ndi'ya: "Ná tuy'u cha' ji'i ma' lo'o clyo'o xa' ñat̄i", nacui' Ni; lo'o jua'a: "Ná cujuí ma' ji'i tya'a ñat̄i ma", nacui' Ni. Si cujuí ma' ji'i tya'a ñat̄i ma, ntsu'u qui'ya ji'i ma' lacua, masi ná ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o clyo'o xa' ñat̄i; sca ti cuayá' cua ndya'achu' ma' ji'i cha' nu cua nchcui' ycul' Ndyosi lo'o na li'. ¹² Cua nda Jesús sca cha' tso'o cha' tyanu ne' cresiya ji'nna, cha' xtyucua ji'nna cha' taca tyl'i tyiquee na tso'o ti. Nga'a cha' chcui' tso'o na, jua'a ntsu'u cha' cua'ni na cha' tso'o lo'o ndi'ji na chalyuu, cha' cua tyalaa ti ts̄u nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñat̄i chalyuu. ¹³ Lo'o li' si ná ngua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñat̄i na,

ná taca cua'ni tya'na ti' Ni ji'nna lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'nna; pana ñat̄i nu ngua'ni tya'na ti' ji'i tya'a ñat̄i ni, bi' ñat̄i laca nu tso'o la caca cha' ji'i hora lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i ñat̄i.

Ntsu'u cña tso'o cha' cua'ni na lo'o ngusñi na cha' ji'i ycul' Ni

¹⁴ Cu'maq' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ná taca ñacui' na cha' ntsu'u cha' ji'nna lo'o Jesús, si ná lo'o ndu'ni na cha' tso'o nu xtyucua ji'i tya'a ñat̄i na. Sca ti ngusñi tso'o na cha' ji'i Jesús, si cua'ni na cha' tso'o jua'a; li' tyaja'a Ni cua'ni lyaá Ni ji'nna. ¹⁵ Ná tyiquee' ntsu'u ngu' tya'a ndyu'u ti'i ma' nu lyiji tsa ste' ngu', nu lyiji tsa na cacu ngu', masi qui'yu, masi cuna'a. ¹⁶ Si chcui' ma' lo'o ngu' bi' ndi'ya: "Xtyucua Ni ji'i ma", ñacui' ma' ji'i ngu', "cacu' ma' ste' ma' cha' caca chcatsu ma, cacu tso'o ma' tyaja", ñacui' ma' ji'i ngu', pana ná nda ma' na nu lyiji ji'i ngu' bi' li', ¿ha tso'o nti' ma' cha' nchcui' ma' lo'o ngu' jua'a? Ná tso'o chcui' ma' jua'a, cha' cua ngujlyaa ti' ma' cha' ji'i ycul' Ndyosi si chcui' ma' jua'a; ¹⁷ ná taca ñacui' na ji'i ngu' cha' cua ngusñi na cha' ji'i ycul' Ndyosi, si ná lo'o cua'ni na cha' tso'o nu xtyucua ji'i tya'a ñat̄i na.

¹⁸ Ná tyiquee' ñacui' sca ñat̄i ji'nna: "Tso'o tsa ngusñi ma' cha' ji'i ycul' Ndyosi tu'ni. Pana nu na' ni, nti' na' cha' cuayá' tsa cuentya ji'i ycul' Ndyosi masi cua'ni na' xi cha' tso'o lo'o ñat̄i", ñacui' ngu'. Tso'o lacua. Ndi'ya chcui' na' lo'o ngu' bi' li': "Cacha' ma' na lacua cha' cua ngusñi ma' cha' ji'i ycul' Ni, masi ndyu'ni ma' cha' tso'o lo'o ñat̄i; pana laja lo'o ndyu'ni tso'o na' lo'o ñat̄i, li' ca cuayá' ti' ma' cha' chañi cha' ngusñi na' cha' ji'i ycul' Ni", ñacui' na' ji'i ngu' bi'. ¹⁹ Jlya ti' ma' cha' sca ti ycul' Ndyosi ntsu'u chalyuu. Tso'o tsa, pana cua ña'a ca cui'ji xña'a jlya ti' cha' bi'; lo'o jua'a lye tsa nchcua cui'ji xña'a bi', cha' ntsij cui'ji ji'i ycul' Ni. ²⁰ Nga'a cha' ca cuayá' ti' ma, cha' ná chañi cha' ngusñi na cha' ji'i ycul' Ndyosi si ná lo'o cua'ni na cha'

tso'o cha' xtyucua na ji'i tya'a ñatí na. ²¹ Ndi'ya ngua cha' ngua cuayá' ti' y cui' Ndyosi cha' ngua tso'o cresiya ji'i Abraham, jyo'o cusu' ji'na: na'a Ni cha' ntaja'a nu cusu' ta ji'i sñi' y cui' ca, nu Isaac bi', cha' caca yu sca msta. ²² Ntsu'u sca cña nu ngua'ni Abraham lacua. Xqui'ya bi' ngua cuayá' ti' y cui' Ndyosi cha' cua ngusñi Abraham cha' nu nchcui' Ni lo'o; jlya tsa ti' nu cusu' cha' bi', bi' cha' ntaja'a yu ngua'ni yu cña bi'. ²³ Bi' laca cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'ya: "Ngusñi Abraham cha' ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' ntucuá Ni cha' ji'i Abraham cha' caca yu sca ñatí nu lubii tsa cresiya ji'i". Tya'a tso'o y cui' Ndyosi ngua Abraham li', nacui quityi.

²⁴ Jua'a ca cuayá' ti' cu'maq lacua, cha' ntaja'a y cui' Ndyosi tucuá Ni cha' ji'i ñatí lo'o ndyu'ni ngu' cha' tso'o, si'i xqui'ya cha' nacui ti ngu' cha' jlya ti' ngu' ji'i Ni. ²⁵ La cui' jua'a ntucuá Ni cha' ji'i nu cuna'a calle nu ngua naa Rahab; ntucuá Ni cha' nu nchcui' ma' bi', ñi'ya laca si ngua ma' sca ñatí tso'o, xqui'ya cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni ma' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Cua nda ma' su nguti'ngu' nu ndyaa na'a ji'i quichí tyi ma' cuaana ti; li'ngulu'u ma' chaca tyucuiji'i ngu' su tyaa tso'o ti ngu' bi', cha' xna ngu' ji'i ngu' xñia'a li'. ²⁶ Lo'o jua'a nu na ni, si ñacui na cha' cua ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, pana ná ndu'ni na cha' tso'o nu xtyucua ji'i tya'a ñatí na, li' laca na ñi'ya laca ñatí nu ndyaa cresiya ji'i cha' cua ngujuii ngu'.

3

Cua'a na xiji'i cha' nu chcui' na

¹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ná tso'o si tyuu tsa tya'a ma' culu'u ma' ji'i tya'a ñatí ma'; cuayá' xti ti na caca na mstru nu culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' tya'a na. Cua jlo ti' ma' cha' lye tsa ndi'i loo ngu' ña'a ngu' ji'na, bi' cha' yala tsa chcui' ngu' ji'na si xñi na cña cha' culu'u na ji'i ngu' tya'a na. ² Chañi laca cha' ntsu'u quiya' lcaa na ndyu'u tsaa tu'ba na

lo'o nchcui' na lo'o tya'a ñatí na; ná ntsu'u ni sca ñatí nu bilya tyu'u tsaa tu'ba tsiya' ti, nu lo'o nchcui' ngu' lo'o tya'a ñatí ngu'. Si ntsu'u ñatí nu nchca ji'i cua'a ji'i cha' nu nchcui' y cui' ca ngu', ñatí nu tyucui tyiquee tsiya' ti laca ngu' bi!. Ná tyiquee' taca cua'a ngu' bi' ji'i ña'a tsaca ngu', si jua'a; pana tucui tsa laca cha' cua'a na ji'i y cui' ca na, cha' ná chcui' na cha' cuxi. ³ Ndi'ya ndu'ni na lo'o sca cuayu: nsta na chcuá tyu tu'ba ni', cha' li' taca culo na cña ji'i ni', cha' tsaa ni' lo'o na macala su nti' na cha' tsaa na. ⁴ Xa' ña'a ndu'ni ngu' lo'o nclyá' ngu' sca yaca ni'i: nu ñatí nu laca loo ji'i yaca ni'i ni, lo'o cala' ngu' sca ya' piti nu ntucua nde siyu' yaca ni'i bi', taca ji'i ngu' tsalo'o ngu' ji'i macala su nti'ngu' cha' tsaa ngu' lo'o. Masi tonu tsa yaca ni'i bi', masi lye tsa ndyaca cui'ji'i nu ndyalo'o ji'i, taca ji'i ngu' tsalo'o ngu' ji'i macala su nti'ngu' tsaa ngu'. ⁵ La cui' jua'a laca lo'o sca cha' nu nchcui' na; masi xca ti cha' laca bi' nti' na, pana quiña'a tsa cha' tlyu nchcui' na ntsu'u quiya'. Tucui tsa laca cha' cua'a na ji'i tu'ba na, cha' ná chcui' na cha' cuxi jua'a. Lo'o jua'a quiña'a tsa cha' cuxi taca cua'ni sca cha' nu chcui' na; ñi'ya laca cha' xti ti quii' nti' cha' chca'a quii' ji'i quixi' tonu, quiña'a tsa su tyaqui quixi' li'. ⁶ Ñi'ya laca sca quii', jua'a laca sca cha' nu chcui' na; xqui'ya bi' taca xana chaca chalyuu nu cuxi tsa ji'na, nu lo'o cua ndyatí nu cha' cuxi bi' ndyaa nde ne' cresiya ji'na. Xana cañi cha' cuxi bi' tyucui ña'a na li'. Xqui'ya sca cha' nu chcui' ti na, ndyaca'a quii' li'; lo'o nu quii' bi' ni, nde ca bilyaa tsiya' ti ndyu'u bi' lijya cañi lcaa su ndi'i na. ⁷ Taca ji'i ñatí chalyuu cua'ni masu ji'i lcaa lo na'ni tyaala, masi na'ni nu ndya'a quiya' ti, masi na'ni nu ndyacui cua, masi na'ni nu sube' ne' ni' lo yuu, masi na'ni nu ntsu'u lo tyujo'o; na cua ndyu'ni masu ñatí ji'i lcaa lo na'ni bi'. ⁸ Pana cha' nu nchcui' na ni, ná caja ñi'ya nu cua'ni masu na ji'i, cha' nga'aa chcui' na cha' cuxi lo'o ñatí.

Cuxi tsa laca tu'ba na, ná nchca ji'na cua'a na ji'i y cui' ca na. Ni'y a laca hitya tyaala nu ntsu'u tu'ba cuaña tyaala, jua'a nti' tu'ba na, cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu nchcui' na. ⁹ Tucua lo cha' nchcui' na, cha' ndyu'ni tlyu na ji'i y cui' nu Xu'na na, la cui' Ndyosi Sti na; lo'o jua'a nsta na qui'ya ji'i tya'a ñati na, masi ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu na cha' laca na ñi'ya ña'a y cui' Ni. ¹⁰ La cui' tyuu tu'ba na ndyu'u lcaa cha' nu nchcui' na, masi cha' tso'o nu nchcui' na lo'o y cui' Ndyosi, masi cha' cuxi nu nchcui' na lo'o tya'a ñati na. Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ná tso'o cha' ndyaca jua'a. ¹¹ Si'i sca ti tyuu pilya ntyucua hitya tso'o stu'ba ti lo'o ntyucua hitya cñi!. ¹² Jua'a lo'o yaca si'yu ni; ná taca tyu'u ntsatí ji'i yaca quixuu, ni ná taca tyu'u quixuu ji'i yaca ja'ba, cha' ná ca quixa' cha'. Ná caja hitya nu tso'o co'o na ca su ntyucua hitya cñi!.

Nu lo'o chañi cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' na scaa cha'

¹³ Nu lo'o nti' ma cha' tso'o tsa nchca ji'i ma nchcui' ma, cha' tso'o tsa nduna ma scaa cha' nu nda ñati lo'o ma, li' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ma laja lo'o ndi'i ma chalyuu, cha' taca cui'ya xa' la ñati cuentya ji'i ma cha' ñati tso'o laca ma. Ná quiña'a cha' tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu', pana tso'o ti chcui' ma lo'o ngu'. ¹⁴ Ná taca ña'a ngu' cha' ñati tso'o laca ma si liye' ti' ma, si chiya'a tsa ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ñati, si xcui' cña ji'i y cui' ca ma ntsu'u tyiquee ma; na nñilo'o ma ji'i tya'a ma si jua'a ndu'ni ma, hasta ndacu' ma cha' liñi nu cua nda y cui' Ndyosi lijy a chalyuu. ¹⁵ Si'i nde su ntucua y cui' Ndyosi ndyu'u cha' cuxi nu nchcui' ma, sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu laca bi'; sca cha' nu cua nda y cui' nu xña'a laca cha' nu nchcui' ma bi'. ¹⁶ Si liye' ti' na ji'i tya'a na, si xcui' cña ji'i y cui' ca na ntsu'u tyiquee na, ná caca stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a na li'; lcaa lo cha' cuxi caca cua'ni na li'. ¹⁷ Pana lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi cha' chcui' na lo'o ñati, xcui' cha' tso'o

laca bi'; ná nguxa' cha' tso'o bi' lo'o cha' cuxi, ná ntsu'u cha' xuu tya'a na lo'o tya'a ñati na. Cha' tso'o ti laca nu nda Ni cha' chcui' na lo'o ñati, cha' xcui' na tso'o ti cua'ni na lo'o ñati li'. Lo'o jua'a ndu'ni cha' bi', cha' cua'ni tya'a ti' na ji'i ñati, ña'a cuayá' nu cua'ni na cha' tso'o cha' xtyucua na ji'i ngu'; ndu'ni cha' sca ti cha' liñi chcui' na lo'o ñati, si'i cha' cuiñi chcui' na lo'o ngu'. ¹⁸ Tso'o tsa ndyu'ni ñati nu ná nclyana cha' cusuu lo'o tya'a ñati, ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee nchcui' lo'o tya'a ñati. Tiya' la li' tyu'u tucua quiña'a la cha' tso'o nu cua nti' y cui' Ndyosi cha' caca nde chalyuu, xqui'ya cha' nclyacua tso'o ti' ngu' bi'.

4

Ná cua'ni tya'a na lo'o ñati cuxi nu ntsu'u chalyuu

¹ ¿Ni cha' laca lye tsa nxuu tya'a ma? ¿Ni cha' laca lya' tsa ti' ma ji'i tya'a ñati ma? ¿Ha si'i na ndacui tsa ti' ma ji'i scaa na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ma? Ná nchca ji'i ma cha' ti' ti tyi'i tyiquee ma lo'o tya'a ma xqui'ya lcaa lo cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma ji'i. ² Si ntsu'u sca cha' nu tiji' tsa ti' ma ji'i, lo'o ná ntsu'u chacusayá' cha' caja cha' bi' ji'i ma, li' nti' ma cujuui ma ji'i ñati, cha' jua'a taca caja cha' bi' ji'i ma, nti' ma. La cui' jua'a si ndacui tsa ti' ma ji'i sca na nu ná nchca caja ji'i ma, li' nchcui' ma cha' ti'ji'i nu ca ji'i na bi', nxuu tya'a ma lo'o ngu' bi' li'. Pana ná ndyiji na nu nti' ma caja ji'i ma, xqui'ya cha' ná ndijña ma cha' bi' ji'i y cui' Ndyosi su clyo; ³ masi ndijña ma sca cha' ji'i y cui' Ndyosi, pana cuxi tsa tyiquee ma, bi' cha' ná ndyiji cha' bi' ji'i ma li'. Tsa nde ti cha' ntsu'u tyiquee ma: cua nti' ma cha' caja ji'i ma cua ña'a ca cha' nu tyaala' tyiquee y cui' ca ma, pana ná tso'o cha' ndyu'ni ma jua'a; ⁴ cua nguxtyanu ma ji'i y cui' Ndyosi, cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o sca cha' nu cuxi tsa, si jua'a ndyu'ni ma. ¿Ha ná nchca cuayá' ti' ma cha' tya'a cusuu y cui' Ndyosi laca na, si xcui' cha' ji'i y cui' ca ti na ntsu'u tyiquee na? Na nxuu

tya'a na lo'o y cui' Ndyosi, si cua'ni
tya'a na lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde
chalyuu. ⁵ Ndi'ya nscua cha' lo quityi
ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'a si'i cha' laja
ti nda Ni: "Nu Xtyi'i y cui' Ndyosi nu
nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na,
ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na;
pana yala tsa caca chii ti' Ni ji'na, si
lo'o ntsu'u sca cha' cuxi loo". Jua'a
nacui quityi. ⁶ Tlyu la tsiya' ti cha'
tso'o nu ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o na,
cha' xtyucua Ni ji'na. Ndi'ya nscua
chaca cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi:
"Ná sca na ta y cui' Ni ji'i ñati nu xcui'
tyijloo ji'i tya'a ñati ngu', nti' ngu';
pana quiña'a tsa cha' tso'o ndu'ni Ni
lo'o ñati nu tso'o ti ndi'i chalyuu, nu
ná ndyu'ni tyucuaa ti' lo'o xa' ñati",
nacui quityi bi!. ⁷ Taquiya' ma cha' ji'i
y cui' Ndyosi lacua. Xuu tya'a ma lo'o
nu xña'a, lo'o li' xna nu cuxi bi!, tyu'u
clya bi' su ndi'i ma li!. ⁸ Tso'o tsa xñi
ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, lo'o li' tucuá
Ni cha' ji'i ma. Si ntsu'u tsa qui'ya ji'i
ma, nga'a cha' xtyanu ma lcaa cha'
cuxi nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o; jua'a
cua'ni tye ma ji'i lcaa cha' cuiñi nu
ntsu'u ne' cresiya ji'i ma. ⁹ Ntsu'u
cha' ca xñi'i ti' ma xqui'ya nu quiña'a
tsa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya
ji'i ma, bi' cha' ndu'ni cha' xi'ya ma,
ndu'ni cha' cunaa ma xqui'ya cha'
cuxi bi!. Xi'ya ca ma juani, masi nxtyi
tsa ma nquicha'; ca xñi'i tsa ti' ma
juani, masi chaa tsa ti' ma nquicha'.
¹⁰ Cua'ni ma cha' ca tyuju'u ti' ma nde
loo y cui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u
ji'i ma, lo'o li' ta Ni sca se'i tso'o la su
tyi'i ma ca su ntucua y cui' Ni.

Ná chcui' na cha' ti'i ji'i ngu' tya'a na

¹¹ Cu'ma tya'a ngusñi ma cha' ji'i
Cristo, ná chcui' ma ji'i ngu' tya'a ma.
Si chcui' cuxi na ji'i ngu' tya'a na ni,
si sta na qui'ya ji'i ngu' bi!, laca cha'
nchcui' cuxi na ji'i lcaa cha' nu nda
y cui' Ndyosi Sti na lo'o ñati tya clyo la;
na ndacu' na ji'i cha' bi!. Jua'a ndyu'u
cha' si chcui' na cha' ti'i ji'i ngu' tya'a
na. Si ná ndaquiya' na ji'i lcaa cha'
nu cua'ndu y cui' Ndyosi lo'o na, si

chcui' cuxi na ji'i cha' bi', na ndacu'
na ji'i cha' nu cua'ndu Ni lo'o na; jua'a
ndyu'u cha' li'. ¹² Lo'o y cui' Ndyosi ni,
sca ti y cui' Ni laca nu cua'ndu cha' bi'
lo'o ñati tya clyo; sca ti y cui' Ni cua'ni
cuayá' Ni ji'i lcaa ñati cuentya ji'i cha'
bi' nde loo la; sca ti y cui' Ni taca ji'i Ni
cua'ni lyaá Ni ji'i ñati, nu lo'o cuuityi Ni
qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'; jua'a y cui'
Ndyosi laca nu taca cua'ni tye Ni ji'i
ñati tsya' ti, nu lo'o nti' ti Ni. Ná
stu'ba laca ma lo'o y cui' Ndyosi, bi'
cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'i ma cha'
cua'ni cuayá' ma ji'i tya'a ñati ma.

Ná chcui' na quiña'a tsa cha' tonu lo'o tya'a ñati na

¹³ Nga'a cha' chcui' na' sca cha' lo'o
cu'ma, cha' ntsu'u cu'ma nu nchcui'
ma ndi'ya: "La quee, ca bcha la tsaa
ya ca quichi tyijyu' bi!", nacui ma.
"Ca bi' tyanu ya tyucui sca yija, cha'
quiña'a tsa ngana cua'ni ya ca bi'",
nacui ma. ¹⁴ Pana ná sca cha' jlo ti'
ma tsya' ti ñi'ya ña'a chalyuu nu caja
ji'i ma quee bcha la. Chalyuu su ndi'i
na juani, ñi'ya laca sca cuichi coo,
jua'a laca bi'; tsya' ca ndyu'u tucua
cuichi coo, lo'o jua'a yala ti ncliji yu'u
bi!. ¹⁵ Tso'o la si ndi'ya ti cha' ta ma
lo'o ñati: "Nde ti tyi'i ya", nacui ma,
"nde cña cua'ni ya; masi cña bi' cua'ni
ya, sca ti si ta y cui' Ndyosi chacuayá'
cua'ni ya jua'a", nacui ma. ¹⁶ Pana
si'i jua'a nchcui' ma juani, cha' tyixi
tsa ndyu'u ma lo'o tya'a ñati ma; lye
tsa nchcui' tyucuaa ti' ma lo'o ngu'
tya'a ma. Lcaa quiya' lo'o nchcui' ma
jua'a, cha' cuxi laca bi!. ¹⁷ Lo'o li'
ntsu'u qui'ya ji'i ma, cha' ná ntaja'a
ma cua'ni ma sca cña tso'o nu ngulo
y cui' Ni ji'i ma cha' cua'ni ma.

5

Sca cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' culiya'

¹ Juani ni, cua'a jyacä ma xi 'na laja
lo'o ta na' sca cha' lo'o cu'ma, nu laca
ma ngu' culiya'. Tso'o la si xi'ya ma
juani, cunaa ma li' xqui'ya cha' ti'i
nu cua lijä cha' tyacua ji'i ma, ² cha'
cua nguliji yu'u cha' culiya' ji'i ma

ju'a ti. Cua ngunu' u lyiji lcaa late' tso'o ji'i ma, cha' cua ndyacu cuixu' ji'i. ³ Lo'o jua'a cua ntyucua cuayaa' chu'lcaa chcuq oro ji'i ma, lcaa chcuq plata ji'i ma. Nu lo'o ña'a ngu' ñi'ya ndyaca ji'i yu'ba bi' ji'i ma, li' ca cuayá' ti' ngu' cha' ñi'ya lo'o ngunu' u chcuq oro chcuq plata nu ntsu'u ji'i ma, jua'a cua ndye cha' ji'i lcaa ma; ñi'ya laca si ndyaqui lyiji ma lo quii', cua ndye cha' ji'i ma li'. Quiña'a tsa cha' tso'o cua nguxco'o ma nquicha', cha' cua'nijo'o ji'i ma nde chalyuu, pana cua ngulala ti tye lcaa cha' nde lo yuu chalyuu. ⁴ Lo'o jua'a na nda ma xcaya' msu nu ndyaa ne' xña ji'i ma, bi' cha' juani cua'a jyacä ma xi ji'i cha' nu nxlyú msu bi' hichu' ma; ca su ntucua ycui' Ndyosi nu laca Xu'na lcaa chalyuu, ca bi' ndañi nchcui' nu ngu' nu ngua'ni clacula ji'i ma. ⁵ Xcui' tso'o tsa laca su ndi'i ma chalyuu; pana bata chcu'laca cu'ma, cha' xcui' nclyana ma lcaa ña'a cha' tso'o nu caca tyaala' tyiquee ma. Lo'o nu juani cua ngulala ti tyalaa tsä cha' cajaa ma, cha' li' cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i ma. ⁶ Laja lo'o tya ndi'i ma nde chalyuu nsta ma qui'ya ji'i ngu' ti'i nu na ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni bi'; ndyujuui ma ji'i ngu' bi', masi na nchca ji'i ngu' bi' cua'ni lyaá ngu' ji'i ycui' ca ngu'.

Talo na tyiquee' cha' xacui ycui' Ni sca cha' ji'na nu ngüijñna na ji'i

⁷ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, talo ma tyiquee' cha' ntajatya ma ji'i ycui' nu Xu'na na, ni jacua' cäa Ni chaca quiya' nde chalyuu. Ñati nu cua ndyataa xtya ji'i ni, ndalo tsa tyiquee ngu' ntajatya ngu' ni jacua' tyu'u si'yu nu ndulo tsa cha' caja ji'i ngu'; ndu ti' ngu' bi' cha' ca'ya tyo, masi tyo nu ca'ya yala la, masi tyo nu ca'ya tiya' la. ⁸ Lo'o jua'a cu'ma ni, nga'a cha' talo ma tyiquee'; cua'ni nguula ti' tyiquee ma, cha' na tya'ächu' ma ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti cäa ycui' nu Xu'na na chaca quiya' nde chalyuu. ⁹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ni, na

chcui' ma cha' ti'í ji'i ngu' tya'a ma, cha' na sta Ni qui'ya ji'i ma li'. Cua ngulala ti tyalaa ycui' nu Besé nu laca loo ca su ndi'i na. ¹⁰ Cu'ma ngu' tya'a na, tyi'u ti' ma ñi'ya ngua ji'i jyo'o cusu' ji'i ma nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'nila; tyiquee' tsa ndalo ñati bi', masi lye tsa nchcube' ycui' ngu'. ¹¹ Nacui na cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee jyo'o bi', cha' cua ndalo tsa tyiquee ngu' lo'o nguxcube' ñati ji'i ngu' tyempo bi'. Cua ndyuna ma ñi'ya ngua cha' tyiquee' tsa ndalo jyo'o Job, nu lo'o quiña'a tsa cha' cuxi ngua ji'i yu. Lo'o li' su cua ndye cha', xa' ndya Ni lcaa cha' tso'o ji'i yu chaca quiya'. La cui' jua'a, xcui' na tya'na ti' Ni ji'na, xcui' tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

¹² Nde laca sca cña nu na nga'a cha' cua'ni na tsiya' ti, cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi: Na cua'ni ma jura laja ti lo'o xtañi ycui' Ni lo'o cua quiñi ti sca cha' ji'i ma lo'o xa' ñati; na ñacui ma: "Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua", ni na ñacui ma: "Chacuayá' ji'i ndyosi nde lo yuu". Na culotu ma ni sca xtañi Ni tsiya' ti, cha' caja ñi'ya nu tyanu tachaa cha' ji'i ma lo'o ñati. Tsa bi' ti cha' ñacui ma ji'i ñati: "Cua'ni na", ñacui ma, si taca cua'ni ma ji'i; lo'o jua'a "Na cua'ni na", ñacui ma, si na nchca cua'ni ma ji'i. Na caja ñi'ya sta Ni qui'ya ji'i ma li'.

¹³ Nu lo'o lye tsa nchcube' scaa ma, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesús, tso'o si chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi la cui' hora bi'. Lo'o jua'a si ntsu'u scaa ma nu chaa tsa ti' ma, tso'o tsa si cula tu'ba ma sca jii ji'i ycui' Ndyosi li'. ¹⁴ Lo'o ntsiya sca ngu' tya'a ma nu quicha, li' tso'o cuane ma ji'i ngu' cusu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ni, cha' cäa ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i nu quicha bi'. Lo'o li' jña ngu' bi' cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua'ni Ni cha' tyaca tso'o nu quicha bi'; cuati salú ngu' setye nu ntsu'u taná lo hichu' yu quicha bi' chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. ¹⁵ Tyaca tso'o nu ñati quicha bi' li', xqui'ya cha' jlya

ti' mä cha' nu cua nchcui' mä lo'o
ycui' Ndyosi; tya ta Ni chalyuu ji'i
nu quicha bi' chaca quiya', lo'o jua'a
cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i yu ji'i qui'ya
nu ntsu'u ji'i yu. ¹⁶ Bi' cha' lacua,
ñii mä ji'i ngu' tya'a mä si ntsu'u
qui'ya ji'i mä, cuati jña mä cha' clyu
ti' ji'i ngu' tya'a mä lo'o ycui' Ndyosi,
cha' ca tso'o tyucui ña'a mä chaca
quiya'. Quiña'a tsa cña caca ji'i sca
ñatí nu lubii cresiya ji'i cuentya ji'i
ycui' Ndyosi, nu lo'o jña yu sca cha' ji'i
Ni. ¹⁷ Ñatí chalyuu ti ngua jyo'o Elías;
ñi'ya laca na ñatí chalyuu, la cui' jua'a
ngua yu ñatí. Pana ngua sca quiya' nu
tya'na tsa nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi
cha' ná ca'ya tyo chalyuu bi'; lo'o li'
chu' sna yija cla'be ná ngua'ya tyo
tsiya' ti. ¹⁸ Ña'a cuayá' nu nchcui' yu
lo'o Ni chaca quiya', li' xa' ngua'ya tyo
tso'o ti; lo'o li' ngua tso'o lcaa na cuiñii
ji'i ngu'.

¹⁹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i
Jesús, nu lo'o ntsu'u sca ngu' tya'a mä
nu cua tya'achu' ti ji'i cha' tso'o ji'i
Jesús bi', tso'o tsa caca cha' si caca
ji'i scaa mä chcui' tso'o mä lo'o yu,
cha' xñi yu cha' ji'i ycui' Ndyosi chaca
quiya'. ²⁰ Si ntsu'u cu'mä nu caca ji'i
mä cua'a mä ji'i tya'a ñatí mä cha'
ná cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' culu'u
mä cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi'
chaca quiya', tso'o tsa cña cua'ni mä
li'; taca cua'ni lyaá mä ji'i ngu' bi' li',
cha' ná chcuna' chalyuu ji'i ngu'. Lo'o
jua'a caja ñi'ya nu cui'ya ycui' Ndyosi
cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i lcaa qui'ya nu
ntsu'u ji'i ngu' bi'.

Quityi nu nguscua San Pedro ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i tyijyu'

¹ Pedro laca na' nu nscua na' quityi re cha' caaq slo lcaa cu'maq nu ngusñi ma cha' ji'i Jesús, cu'maq ngu' nu ndi'i tyijyu'. Ntsu'u cu'maq nu ndyalaa mande loyuu su cuentya Ponto; xi xa' la tya'a cu'ma ndyalaa mande loyuu su cuentya Galacia, jua'a loyuu su cuentya Capadocia, jua'a loyuu su cuentya Asia, jua'a loyuu su cuentya Bitinia cua lye tsa ngañi ma. Cña nu nda ycui' Jesucristo 'na, bi' laca cha' tsa'a na' chcui' na' cha' ji'i Ni lo'o xa' la ñati. ² Tya clyo la cua jlo ti' ycui' Ndyosi Sti na lcaa ña'a cha' nu caca nde loo la, bi' cha' ngusubi ycui' Ni ji'i ma. Lo'o juani ndyu'ni Xtyil'i ycui' Ndyosi cña cha' tyanu lubii cresiya ji'i ma, cha' taquiya' ma ji'i ycui' Jesucristo; na cua ngujuii yu lo crusi xqui'ya cu'maq, ndyalú tañi yu cha' caja ñi'ya caca lubii cresiya ji'i ma. Lo'o juani ntí' na' cha' ña'a ti tya cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o ma, cha' jua'a ti ti tyi'i tyiquee ma lcaa hora.

Ndu ti' na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na

³ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, la cui' bi' laca nu ndu'ni tlyu Jesucristo nu Xu'na na ji'i, la cui' Sti Jesucristo nu Xu'na na laca bi'. Tya'na tsa ti' ycui' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni cucui Ni cresiya ji'na; ntsu'u chalyuu cucui ji'na juani, xqui'ya cha' ndyu'ú ycui' Jesucristo chaca quiya' nu lo'o ngujuii yu. Lo'o nu juani cua ndu' ti' na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na, ⁴ xqui'ya cha' cua ngua'ni lyaá Jesús ji'na. Ná ntsu'u ni sca cha', ni sca ñati nu taca cua'ni ñu'u ji'i cha' nu cua ngujui ji'na; ni sca na tsiya' ti, ná ca cua'ni tye na bi' ji'i cha' tso'o nu tyacua ji'na ca slo ycui' Ndyosi lo'o

cua tye ti cha', ná ntsu'u na nu taca cua'ni cuxi ji'i cha' bi'. ⁵ Cua ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ndu Ni cua ji'i ma juani cha' ña'asii Ni ji'i ma. Ná ntsu'u ni sca na nu nguula la juersa ji'i, nu taca ji'i tyijiloo ji'i ycui' Ndyosi; cua'a Ni ji'i ma ji'i nu cuxi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ma lo'o tye chalyuu re, cha' cua ndyaa Ni ngua'ni cho'o Ni su tyi'i ma ca slo ycui' Ndyosi.

⁶ Bi' cha' caca chaa ti' ma juani, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma, masi ntsu'u quiya' xñi'i ti' ma xqui'ya lcaa lo cha' ti'i nu ndyacua ji'i ma; pana xti ti tyempo nu ca xñi'i ti' ma. ⁷ Ndyacua cha' ti'i ji'i ma jua'a, cha' taca cua'ni cuayá' Ni ji'i ma, si chañi cha' ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ni. Jlo ti' ma cha' quiña'a tsa nga'a chcuq oro; pana hora ti ndu'ni cuayá' ngu' ji'i oro bi' lo'o qui' cha' tyalá bi', cha' ña'a ngu' si chañi cha' xcui' oro laca bi'. Nde loo la quiñu'u chcuq oro, tye cha' ji'i, masi quiña'a tsa cña ngua'ni ngu' cha' tyubii oro bi' tya clyo; pana nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi ma ni, ndulo tsa cha' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Masi quiña'a tsa chcuq oro caja ji'na, ná stu'ba tsiya' ti cha' ji'i bi' lo'o ycui' Jesús. Lo'o ndye ndalo ma ji'i lcaa cha' ti'i nu ndyacua ji'i ma xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i Ni, li' tso'o tsa cha' nu caja ji'i ma lo'o tyu'u tucua ycui' Jesucristo caaq chaca quiya'; ta Ni sca su tso'o cha' tyi'i ma slo ycui' Ni laja xee nu ndubi tsa ca su ntucua ycui' Ni.

⁸ Ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i Jesús, masi bilya ña'a ma ji'i Ni; hasta juani tya lyiji ña'a ma ji'i, pana jlya ti' ma cha' lu'ú Ni. Chañi cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma juani xqui'ya Jesús, ni ná tye chca cha' chcui' ma lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ma cuentya ji'i ycui' Jesús lo'o xa' ñati. ⁹ Cua ngusñi ma cha' ji'i Ni, bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma cha' chañi laca cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ma lo'o cua ndye chalyuu.

¹⁰ Nu jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la ni, nchcui' tsa

jyo'o cusu' bi' ji'i cha' tso'o nu cua'ni ycui' Ndyosi nde loo la, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ñati tya'a ndi'i na chalyuu; xcui' cuentya ji'i ycui' Ndyosi nchcui' ngu' cha' bi', pana ná ngua cuayá' tso'o ti' ycui' ca ngu' bi' ñi'ya nu cua'ni ycui' Ndyosi cha' caca nde loo la, ni jacua' cua'ni Ni cha' bi'. ¹¹ Xtyi'i ycui' Cristo ngulu'u lcaa cha' ji'i ngu' bi', ñi'ya nu caca ji'i ycui' Cristo nde loo la, ñi'ya nu chcube'yu nde loyuu chalyuu, ñi'ya nu tlyu tsa cha' tso'o nu caca ji'i yu lo'o tyaa yu ca slo ycui' Ndyosi chaca quiya!. Lo'o li' ngulana tsa nu ngu' jyo'o bi', cha' quiye cha' ji'i ngu' tilaca caca nu Cristo bi', ni tsə tyu'u tucua yu nde chalyuu. ¹² Pana ná nquiye cha' bi' ji'i ngu' bi' li'; sca ti cha' nchcui' ycui' Ni lo'o ngu' bi', cha'si'i ycui' ngu' bi' laca nu ca cuayá' tso'o ti' ñi'ya caca cha' bi' tyempo nde loo la. Pana cu'maq ni, nu lijya chalyuu nde loo la ji'i ngu' jyo'o bi', nchca cuayá' ti' ma juani, xqui'ya cha' cua ndyuna ma lcaa cha' tlyu nu ngua'ni Jesucristo. Cua ndacha' liñi ya cha' bi' ji'i ma; chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ngulu'u ya cha' bi' ji'i ma, cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni lijya lo ya nde chalyuu. Lo'o jua'a lcaa xca ji'i ycui' Ni nu ndi'i slo Ni, lcaa ngu' bi' nti' tsa ngu' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha' nu ngua ji'i Cristo lo'o ñaa yu nde chalyuu.

Nti'ycui' Ndyosi cha' caca lubii cre-siya ji'na lcaa tsə lo'o tya ndi'i na chalyuu

¹³ Bi' cha' culacua xi ti' ma, tii ti' ma tyi'i ma chalyuu, cha' lcaa tsə jatya ma ji'i cha' tso'o nu cua tlyu xi, nu cua'ni Ni lo'o ma lo'o cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i ma; jua'a caca nu lo'o tyu'u tucua Jesucristo chaca quiya!. ¹⁴ Taquiya' tso'o ma ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi cha' caca ma sñi' Ni nu tso'o tsa ndu'ni; nga'aa cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' ma ñi'ya nu ngua'ni ma tya sa'ni la, nu lo'o bilya ca cuayá' ti' ma cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁵ Xcui' na lubii tsiya' ti laca ycui' Ndyosi, xcui'

liñi tsa cha' nu ndu'ni Ni, lo'o jua'a laca Ni nu Xu'na na juani. Bi' cha' nti' Ni cha' xcui' lubii tsa caca cresiya ji'i ma, xcui' cha' liñi cua'ni ma. ¹⁶ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Cua'ni ma cha' caca lubii cresiya ji'i ma lcaa hora, cha' xcui' lubii tsa laca na' tsiya' ti", nacui ycui' Ndyosi.

¹⁷ Xcui' liñi ti ndu'ni cuayá' Ni ji'i ñati, ñi'ya laca cha' tso'o nu ngua'ni scaa ngu', ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni scaa ngu' laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu. Bi' cha' ntsu'u cha' cutsii ma xi lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi ndi'ya: "Sti ya", ñacui ma ji'i Ni. Ntsu'u cha' taquiya' ma ji'i ycui' Ndyosi Sti na lcaa tsə lo'o tyi'i ma chalyuu, cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ma cuentya ji'i Ni. ¹⁸ Cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' cube ti' ma ji'i lcaa cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu' ji'na cha' cua'ni na. Nda jyo'o cusu' bi' cha' bi' lo'o na, masi jlo ti' ngu' bi' cha' na caja ñi'ya nu clyaa na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o cha' bi!. Pana cua nda ycui' Ndyosi caya' cha' tyu'ú na su lubii juani; si'i cñi plata laca cha' bi', ni si'i cñi oro laca nu nda Ni, cha' si cñi laca bi' ni, quiñu' bi' masi chalyuu juani ti. ¹⁹ Nu lo'o ngujuii Cristo lo crusí lo'o ndyalú tañi ycui', li' nda Ni caya' loo qui'ya nu ntsu'u ji'na, cha' ngua Cristo ñi'ya nti' sca mstə lu'ú nu xcui' na tso'o, nu xcui' na lubii; lo'o nu tañi ycui' Cristo bi' ni, bi' laca caya' nu ngua'ni lyaá ji'na.

²⁰ Tya clyo lo'o bilya cuiñá Ni chalyuu, cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ntsu'u cha' cua'ni Cristo cña tonu bi'; pana ngujuatya ycui' Ni ni jacua' nu tyalaa tyempo bi!. Li' ñaa Cristo, ngua'ni yu cña bi' cuentya ji'na, cha' tyacua cha' tso'o bi' ji'na. ²¹ Xqui'ya Cristo, bi' cha' jlya ti' ma ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngua'ni ycui' Ni cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Lo'o li' nda ycui' Ndyosi sca su tso'o su tyi'i Cristo, ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. Ngua'ni Cristo cña tonu bi', cha' taca xñi ma cha' ji'i ycui'

Ndyosi, lo'o li'taca tyu'ti' mä cha' caca lcaa ña'a cha' nu nacui Ni cha' caca.

²² Xqui'ya cha' nxtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i mä, na cua ndaquiya' ma ji'i cha' liñi nu nda y cui' Ndyosi lo'o na, bi' cha' ngua lubii cresiya ji'i mä; juani taca caca tso'o tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñatï mä. Pana tyucui tyiquee mä ntsu'u cha' caca tso'o tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñatï mä, si'i ñi'yä ndu'ni ngu' nu ntsu'u tucua cha' tyiquee ngu' cua'ni cu'mä. ²³ Laca mä ñi'yä si cua ngula mä chaca quiya', pana si'i ñi'yä nu ngula ti mä ji'i xtya'a mä; cua ngua cucui cresiya ji'i mä xqui'ya cha' nduna mä cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi nu lu'ú ca, y cui' Ndyosi nu ná nscua cha' cajaa Ni tsiya' ti. ²⁴ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi:

Ñi'yä laca quixi', jua'a laca ñatï chaluu.

Lcaa na nu tso'o ña'a nu ntsu'u ji'i ñatï laca ñi'yä nti' sca queé nu ndyu'ú ne' quixi' ti; ndyanaa quixi' bi', li' ndye queé bi', ngüityi tsiya' ti.

Lo'o jua'a laca lo'o ñatï lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' nde chaluu, tye cha' tso'o bi' ji'i ngu' stu'ba ti lo'o y cui' ngu'.

²⁵ Pana scaa cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi ni, tyanu cha' bi'; ná quiñu'u cha' bi' tsiya' ti.

Jua'a nacui quityi bi'. Lo'o jua'a nu cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi nu ngulu'u ya ji'i mä, la cui' cha' bi' laca nu ná quiñu'u tsiya' ti.

2

¹ Lo'o cu'mä ni, nga'a cha' xtyanu mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä: nga'aa cñilo'o mä ji'i tya'a mä, nga'aa si'i tucua cha' tyu'u tyiquee mä, nga'aa tyacui ti' mä ji'i sca na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä, nga'aa chcui' mä cuentyu ji'i tya'a ñati mä. ² Ñi'yä laca sca cubi' cuañi' nu ngula ca ti, jua'a laca cu'mä cuentyu ji'i y cui' Ndyosi, cha' tsubi' ti ngusñi mä cha'

ji'i y cui' Ni. Lu'ba ti ntyi' cubi' cuañi' cha' ntyute' tsa; si ná cati' lu'ba ti, ná caluu cubi' tsiya' ti. Lo'o jua'a cu'mä ni, tso'o la si cua'ni cña ti' mä cha' ca tsa'a la mä cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ñi'yä nti' styi', jua'a laca cha' ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i mä. Cua'ni bi' cha' caca nguula la ti' tyiquee mä cuentya ji'i y cui' Ndyosi, cha' taca clyáá ma ji'i cha' cuxi. ³ Cua ndyo'o cuayá' mä xi styi' bi', bi' cha' ngua cuayá' ti' mä cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Xu'na na ña'a Ni ji'ná.

Laca Cristo ñi'yä nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'i

⁴ Y cui' Cristo nu Xu'na na ni, ñi'yä nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'i, jua'a laca yu, masi na lu'ú y cui'. Nacui ñatï chalyuu nu nti' cuiñá ni'i cha' ná tso'o quee bi'; ná ca cua'ni ngu' cña tso'o lo'o bi', nacui' ngu'. Pana la cui' Jesús laca nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i cha' caca cña ji'i Ni, cha' tyucua yu ca su ntucua quiya' cha', lcaa cha' nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi.

Bi' cha' nga'a cha' tyatï tso'o tyiquee mä cha' ji'i Cristo bi', ⁵ cha' lo'o cu'mä caca mä ñi'yä si laca mä tyuu cha' tya' sca ni'i ji'i y cui' Ndyosi, masi ña'a lu'ú ti mä. Li' xñi y cui' Ni tyuu bi', cha' cuiñá Ni sca ni'i nu tacati tsa cuentya ji'i y cui' Ni. Chaca cha' ni, ñi'yä nti' sti jo'ó nu lubii cresiya ji'i tsiya' ti, jua'a caca lcaa cu'mä, cha' taca ji'i mä sta mä mstä slo y cui' Ndyosi juani xqui'ya Jesucristo; nu mstä bi' laca y cui' ca mä, si chañi cha' tyucui tyiquee mä nti' mä taquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi. ⁶ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi:

Ña'a mä yi'a. Cua ngusubi na' ji'i sca ñatï nu ndulo tsa cha' ji'i, ñi'yä nti' sca quee tonu nu quiñ'a tsa nga'a, nacui' y cui' Ndyosi.

Sta na' ji'i ñatï bi' cha' caca quee nu nscua quiya' ni'i 'na nde quichi Sión.

Lcaa ngu' nu xñi cha' nu nchcui' nu
ñat̄i bi', caca tso'o tyiquee ngu'
li';
cha' liñi tsiya' ti laca cha' nu nchcui'
ñat̄i bi'.

Jua'a laca cha' nu nscua lo quityi bi'.

⁷ Lo'o cu'maq ni, ndulo tsa cha' ji'i
quee bi' cuentya ji'i ma, cu'maq nu
ngusñi ma cha' ji'i y cui' Ndyosi; pana
cuxi tsa cha' caca ji'i ñat̄i nu ná jlya ti'
ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti. Ndi'yä nscua
cha' lo quityi cha' ji'i quee bi':

Cua nguxcuaq cuityi ni'i quee tonu bi'
clyo, cha' ná tso'o ña'a quee bi'
ngua ti' ngu';

pana juani cua ngujui cña nu cua'ni
quee bi', cha' ndu su ndulo
la cha' ji'i cuentya ji'i y cui'
Ndyosi.

⁸ Ndi'yä nscua chaca cha' nu nchcui'
ji'i quee bi' chaca se'i lo quityi:

Tyeje sna quiya' ngu' chü' quee bi',
clyú ngu' tyucuij su liyä ngu'
lo'o tyucua quee bi' quiya'
ngu'.

Jua'a nscua cha' lo quityi bi'; na
nclýu ngu' tyucuij cha' ná ndaquiya'
ngu' ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi.
Ngua'ni y cui' Ndyosi jua'a cha' ná
taca tya'a ngu' tyucuij ji'i Ni si ná xñi
ngu' cha' ji'i y cui' Ni.

Ñat̄i nu ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi

⁹ Pana cu'maq ni, cua ngusubi y cui'
Ndyosi ji'i cu'maq cha' caca ma ña'a
tsaca taju ñat̄i nu ndyu'ni tlyu ji'i y cui'
Ni. Laca ma ñi'ya laca sca latya sti
jo'ó nu cuentya ji'i y cui' Ndyosi nu
laca loo tsiya' ti; ñi'ya tsaca taju ñat̄i
lubii laca ma cha' cua'ni tlyu ma ji'i
y cui' Ndyosi lcaa tsä. Ndu'ni Ni lo'o
ma: "Ñat̄i 'na laca ma", nacui Ni. Bi'
cha' nti' tsa Ni cha' chcui' ma lo'o lcaa
ñat̄i lcaa ña'a cha' tso'o nu ngua'ni
y cui' Ndyosi lo'o ma; cua ngulo Ni
ji'i ma ji'i chalyuu cuxi su talya tsa
ñä'a, cha' tya'a ma ca su ndubi tsa
xee ji'i y cui' Ni. ¹⁰ Nu juani laca ma
ñat̄i ji'i y cui' Ndyosi, masi nu ngua
tya tsubi' la ná ntsu'u cha' ji'i ma lo'o
y cui' Ndyosi tsiya' ti. Lo'o jua'a cua

nchca cuayá' ti' ma juani cha' ndyu'ni
tya'na tsa ti' Ni ji'i ma, masi tya tsubi'
la ná nchca cuayá' ti' ma cha' ji'i y cui'
Ndyosi tsiya' ti.

Ndi'i na chalyuu cha' cua'ni na cua ñä'a ca cña ñi'ya nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na

¹¹ Cu'maq ngu' tya'a tso'o na, cua
nscua cha' tyi'i na ca slo y cui' Ni
tyempo ca nde loo la, bi' cha' nga'a
cha' tyi'i na chalyuu juani ñi'ya si laca
na ngu' tyijyu' nu ná ntsu'u tyi ngu'.
Lye tsa chcui' na' lo'o ma juani cha'
nga'aa cua'ni ma cua ña'a ca cha' cuxi
nu ndijña tyiquee ma cha' cua'ni ma;
nga'aa taquiya' ma ji'i cha' cuxi bi',
cha' jua'a nga'aa caca ji'i nu cha' cuxi
bi' cua'ni ñu'ji'i ma. ¹² Xcui' cha'
liñi cua'ni ma lacua; xcui' cha' tso'o
cua'ni ma, xqui'ya nu ñat̄i nu ná jlya
ti' ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti, cha' lo'o
ngu' bi' taca ca cuayá' ti' ngu' cha'
ñat̄i tso'o laca ma. Nu juani nti' ngu'
bi' cha' cuxi tsa ñat̄i laca ma, bi' cha
tso'o la si cua'ni ma xcui' cha' tso'o ti
cha' ña'a ñat̄i bi' ji'i ma; li' ta ngu' bi'
cuentya cha' chañi cha' ñat̄i tso'o laca
ma. Lo'o ñat̄i bi' cua'ni tlyu ji'i y cui'
Ndyosi tsä nu cua'ni cuayá' Ni ji'i ñat̄i
li'.

¹³ Xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na
tucuá ma cha' ji'i lcaa ngu' nu laca
loo, masi rey nu laca loo tsiya' ti ji'i
nasiyu' re, ¹⁴ masi ngu' gobernador
nu laca cña cuentya ji'i rey bi'. Ngu'
nu laca gobernador ni, nchcube' ngu'
ji'i ñat̄i nu ndyu'ni cha' cuxi, lo'o jua'a
ndu'ni chi' ngu' loo cua ña'a ca ñat̄i
nu ndyu'ni cña tso'o. ¹⁵ Pana nti'
y cui' Ndyosi cha' cua'ni ma xcui' cña
tso'o, nga'aa caca chcui' ngu' cha'
cuxi ji'i ma li'; masi nu ngu' nu ná
nti' ca cuayá' ti', masi nu ngu' nu
ná jlo ti' tsiya' ti, ni sca quiya' ná
ntsu'u cha' sta ngu' bi' qui'ya ji'i ma
li'. ¹⁶ Ñat̄i nu ndi'i tso'o ti laca ma
juani, pana ná tso'o si ná taquiya' ma
ji'i ngu' nu laca loo lo yuu chalyuu;
msu ji'i y cui' Ndyosi laca ma juani,
bi' cha' tso'o la si cua'ni ma cña nu
cuentya ji'i y cui' Ni lacua, cha' ña'a
xa' ñat̄i cha' ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni.

¹⁷ Tso'o si tucuá mā cha' nu nchcui' lcaa ñati. Lo'o jua'a cua'ni mā cha' tso'o ti caca tyiquee mā ña'a mā ji'i lcaa ñati ji'i Cristo, cha' tya'a mā laca ngu' bi'. Ndu'ni cha' cutsii mā xi ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ndu'ni cha' cua'ni chī mā loo rey nu laca loo tsiya' ti chalyuu.

Ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni ngu' msu lo'o xu'na ngu'

¹⁸ Cu'mā nu laca mā msu ji'i ñati ni, taquiya' tso'o mā cña ji'i xu'na mā, masi ndube ti' xu'na ma ji'i mā xqui'ya cha' tso'o tyiquee ngu' ña'a mā ngu' ji'i mā, masi xña'a tyiquee ngu' ña'a mā ngu' ji'i mā. ¹⁹ Tso'o tsa ndyu'ni sca msu nu laca ñati ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o ndalo tyiquee msu bi' ji'i xu'na yu, masi xña'a tsa xu'na yu, masi cha' laja ti xcube' xu'na yu ji'i yu. ²⁰ Si quiji'i xu'na msu ji'i sca msu ji'i xqui'ya cha' ngua'ni msu bi' sca cha' cuxi, ná sca cha' laca li'; nga'a cha' chcube' msu bi'. Pana cuentya ji'i ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndu'ni sca msu si talo tyiquee msu bi' lo'o xcube' xu'na yu ji'i yu laja ti, nu lo'o tso'o tsa ndaquiya' msu bi' ji'i cña ji'i xu'na yu. ²¹ Tya lo'o ngusubi Ni ji'i mā, tya li' jlo ti' Ni cha' jua'a xcube' ngu' ji'i mā, cha' la cui' jua'a nguxcube' ngu' ji'i ycui' Cristo tya clyo la cuentya ji'i cu'mā. Jua'a ngua cha' ngulu'u Cristo ji'i mā ñi'ya caca talo tyiquee mā lo'o xcube' ngu' ji'i mā. ²² Ná ntsu'u ni sca qui'ya ji'i nu Cristo bi', ni sca cha' cuiñi ná nchcui' yu; ²³ masi nchcui' ngu' cha' suba' lo'o yu, ni sca cha' tyaala ná nguxacui' yu ji'i ngu'; nguxcube' tsa ngu' ji'i yu, pana ná ngua ñasi' yu ji'i ngu' li'. Sca ti lo'o ycui' Ndyosi Sti yu nchcui' yu ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' lo'o, cha' sca ti ycui' Ni laca nu xcui' liñi ndu'ni cuaya' ji'i ñati. ²⁴ Ycui' Cristo laca nu sca ti quiya' ngujui'i ca'a mā ngu' ji'i lo crusí cha' taca cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa na, cha' clyaa na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi' cha' cuentya ji'i Cristo taca tyi'i na chalyuu juani, cha' jua'a tyaja'a na cua'ni na xcui' cha'

tso'o nu nti' ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni na. Xqui'ya cha' nchcube' ycui' Cristo, bi' cha' ngua tī cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee na, ñi'ya nti' lo'o ngua tī cha' quicha na lo'o ndyaca tso'o na. ²⁵ Lo'o juani nga'aa ndya'a yu'u ti mā, ñi'ya ndya'a yu'u xlyaa'; na cua nguxtyuu mā ñaa mā ca su nga'a ycui' nu Xu'na mā nu ña'asii ji'i cresiya ji'i mā.

3

Ñi'ya ntsu'u cha' tyi'i ñati lo'o clyo'o

¹ Lo'o jua'a cu'mā ngu' cuna'a ni, ntsu'u cha' taquiya' mā ji'i cha' nu nchcui' clyo'o mā, cha' nu qui'yu laca loo ji'i nu cuna'a, masi tya lyiji taquiya' nu qui'yu bi' ji'i ycui' Ni. Pana lo'o ña'a nu ngu' qui'yu clyo'o mā lcaa cha' tso'o nu ndu'ni mā, li' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni, masi bilya chcui' mā lo'o ngu' ji'i cha' bi'; ² lo'o ña'a clyo'o mā cha' nduna mā cha' nu nchcui' ycui' ngu' lo'o mā, cha' lubii cresiya ji'i mā, ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'i cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi li'. ³ Lcaa cu'mā ngu' cuna'a ni, tso'o si ña'asii mā ji'i quicha' hique mā; pana ná nti' cha' culiji quiña'a tsa hora ji'i mā, ni ná nti' cha' culiji quiña'a tsa cñi ji'i mā, cha' cua'ni cho'o mā quicha' hique mā. Ná ntsu'u cha' tyacui chcuä jyaca mā nu quiña'a tsa ntsu'u loo, ni ná ntsu'u cha' cacu' mā late' nu quiña'a tsa nga'a. Si'i na cacu' nu cuna'a nu cua'ni cha' ndiya la ti' ngu' ji'i. ⁴ Pana ycui' Ndyosi ndiya la ti' ji'i nu cuna'a nu tso'o tsa cha' ntsu'u tyiquee ngu'; si ná liye' ti' ngu', si ná tyaala ngu', bi' laca ngu' cuna'a nu ndiya ti' ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i. Ñi'ya laca sca na nu tso'o tsa ña'a, nu quiña'a tsa nga'a, jua'a laca ngu' cuna'a nu ná cuxi tyiquee tsiya' ti cuentya ji'i ycui' Ni. ⁵ Ná cuxi tyiquee tsiya' ti jyo'o mā cusu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi nu ngua cua sa'ni. Tso'o tsa ña'a mā cusu' bi', cha' ngua'ni tlyu mā ji'i ycui' Ni, lo'o jua'a ndaquiya' mā ji'i cha' nu nchcui' clyo'o mā'. ⁶ Jyo'o mā Sara ngua'ni mā jua'a, cha' ndaquiya' mā'

bi' ji'i jyo'o Abraham nu ngua clyo'o o ma'; "xu'na na", nacui ma' bi' ji'i. Lo'o cu'maq ni, ñi'ya si laca ma sñi' ma' Sara bi', jua'a laca cu'maq ngu' cuna'a juani, si xcui' cha' tso'o ndu'ni ma. Nga'aa ntsu'u cha' cutsii ma, nga'aa ntsu'u cha' culacua tsa ti' ma li'.

⁷ Lo'o jua'a cu'maq ngu' qui'yu ni, tso'o ti tyi'i ma lo'o clyo'o ma, cua'ni tyaca'a ma ji'i clyo'o ma; masi xtyi la juersa ntsu'u ji'i nu cuna'a, pana stu'ba ti laca tyucuaa ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua nda Ni chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i tyucuaa ma. Si cua'ni ma tso'o jua'a, tso'o ti tyi'i ma to' tyi ma; li' ná caja sca cha' cuxi nu cua'a ji'i ma, nu cua'ni cha' ná chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi.

Ni'ya nu chcube' ngu', masi xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu'

⁸ Lcaa cu'maq ni, nga'a cha' caca stu'ba tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Cristo laca ma; nga'a cha' cube ti' ma ji'i tya'a ma, nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma ji'i lcaa tya'a ma. Lo'o jua'a cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ma, ná cua'ni liye' ti' ma ña'a ma ji'i ngu' bi!. ⁹ Ná cua'ni cuxi ma lo'o tya'a ñatí ma, masi ngua'ni cuxi ngu' lo'o ma; lo'o jua'a ná chcui' tyaala ma lo'o tya'a ñati ma, masi tyaala tsa nchcui' ngu' lo'o ma. Na cua ngusubi ycui' Ni ji'i ma cha' xtyucua Ni ji'i cu'maq, bi' cha' tso'o la si chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i ngu' tyaala bi!. ¹⁰ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi:

Lcaa ngu' nu nti' caja chalyuu tso'o ji'i
ngu', cha' ca chaa ti' ngu',
nga'a cha' cua'a ngu' bi' ji'i ycui' ca
ngu' cha' ná chcui' ngu' cha'
cuxi;
la cui' jua'a ná tso'o si tyu'u cha' cuiñi
tu'ba ngu' bi'.

¹¹ Ntsu'u cha' tyaatsu' ngu' bi' ji'i lcaa
cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu',
cha' nga'aa cua'ni ngu' cha'
cuxi bi'.

Xcui' cha' tso'o ntsu'u cha' cua'ni ngu'
bi'.

Lo'o li' ntsu'u cha' xtyucua ngu' bi' ji'i
tya'a ñatí ngu' lcaa tsä,
xqui'ya cha' tso'o ntsu'u tyiquee ngu'
bi' ña'a ma ji'i tya'a ñatí ngu';
jua'a nga'aa xüü tya'a ngu' bi'
li'.

¹² Tso'o la si jua'a cua'ni ngu'; cua'ni
tyaca'a ycui' nu Xu'na na ji'i nu
ñatí nu tso'o tyiquee bi' li',
cuna Ni lo'o chcui' ngu' bi' lo'o Ni.
Pana lye tyi'i loo Ni ña'a Ni ji'i ñatí nu
xña'a tyiquee.
Jua'a nchcui' lo quityi bi'.

¹³ Ná ntsu'u cha' cua'ni cuxi ngu'
lo'o ma, si xcui' cha' tso'o ti cua'ni
ma. ¹⁴ Pana si ntsu'u quiya' nu
cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma xqui'ya sca
cha' tso'o nu ndyu'ni ma, tso'o la si
ná caca xñi'i ti' tyiquee ma li'; ná
cube ti' ma, ná cutsii ma ji'i ngu'
bi!. ¹⁵ Tyucui tyiquee ma cua'ni tlyu
ma ji'i Cristo, cha' chañi cha' laca Ni
nu Xu'na na. Lo'o jua'a culacua xi
ti' ma ñi'ya caca xacui ma cha' ji'i
ngu' lo'o xcuane ngu' ji'i ma ndi'ya:
¿Ni cha' laca ndu ti' ma ji'i nu Cristo
bi'? Tso'o ti xacui ma cha' ji'i ngu'
bi', ná cua'ni tyixi ma lo'o ngu' bi'.

¹⁶ Xcui' cha' tso'o cua'ni ma lo'o ngu'
lacua, cha' taca tyanu lubii cresiya
ji'i ma; li' caca tyuju'u ti' nu ngu'
cuiñi bi', ngu' nu nchcui' cuentyu ji'i
ma xqui'ya cha' tso'o nu ndyu'ni ma
cuentya ji'i Cristo. ¹⁷ Si ntsu'u cha'
chcube' na, tso'o la xcube' ngu' ji'na
xqui'ya sca cha' tso'o nu ndyu'ni na,
si ta ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i ngu';
pana si ngua'ni na sca cha' cuxi, liñi
tsa ndyu'u cha' si xcube' ngu' ji'na li'.

¹⁸ Ycui' Cristo ngujuii xqui'ya
qui'ya nu ntsu'u ji'na, masi lubii
tsiya' ti cresiya ji'i yu; nchcube' yu
cuentya ji'na, cha' cuxi tsa tyiquee
na. Lo'o juani taca tyalaa na slo ycui'
Ndyosi xqui'ya nu Cristo bi'. Sca
ti quiya' ngua cha' ti'i bi' ji'i Cristo,
ndye cña ji'i yu nde loyuu chalyuu
li'. Ndyujuii ngu' ji'i nu ñatí nu naa
Jesucristo bi', pana ngua'ni Xtyi'i
ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca
quiya'. ¹⁹ Xtyi'i ycui' Cristo ngua nu
ndyaa ne' ni'i chcuä su ntsu'u ngu'

jyo'o ca bilyaa, cha' chcui' Ni lo'o ngu' jyo'o bi'. ²⁰ Ná ntaja'a ngu', ná ndaquiya' ngu' jyo'o bi' ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nguti'i ngu' chalyuu. Ntsu'u xi ngu' jyo'o bi' nu nguti'i tyempo lo'o ngüiñá jyo'o Noé yaca ni'i bi'. Ngujuatya y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi', ngua ti' Ni cha' taquiya' ngu' bi' ji'i Ni, lo'o ná ntaja'a ngu' bi' tsiya' ti; bi' cha' snu' tya'a ti ñati ngulaá ne' yaca ni'i bi' lo'o ngua'ya tyo clyaa tyempo bi'. ²¹ Ni'ya nu ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu' nu nguta'a ne' yaca ni'i bi' lo hitya nu ngua sa'ni la, cha' ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ni; jua'a clyaa mä juani, cha' cua ndaquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' Ni. Cua ndyaa mä lo hitya cha' tyucuatya mä li'. Si'i na caata ti na chcu laca cha' bi', si'i cha' cuu' cuaña' na, bi' cha' tyucuatya na li'; ndi'ya laca cha': na cua ndijña na ji'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni lubii Ni ji'i cresiya ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú Jesucristo chaca quiya', bi' cha' ntyucuatya na. ²² Na cua ndyaa Jesucristo nde cua, lo'o juani ndi'i yu la'a tsu' cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi. Nu Jesucristo bi' ni, laca yu loo ji'i lcaa xcä ji'i y cui' Ndyosi, ji'i lcaa ngu' nu laca cña, ji'i lcaa cui'i tso'o nu nchca xi ji'i, laca yu loo tsiya' ti.

4

Cua'ni na cua ña'a ca cña ji'i y cui' Ndyosi nu nchcaj i'na

¹ Lo'o ndyi'u ti' mä cha' nchcube' Cristo nde chalyuu, li' caca nguula la ti' mä cha' talo tyiquee mä lo'o chcube' cu'mä; ñi'ya nu ndalo tyiquee y cui' Cristo, jua'a taca talo tyiquee mä lo'o chcube' mä li'. Nga'aa caca cua'ni cha' cuxi ngana ji'i mä si lo'o cu'mä chcube' mä jua'a. ² Lo'o li' nu cha' cuxi nu ndiya ti' ñati chalyuu ni, nga'aa si'i cha' bi' nu caca loo ji'i mä lcaa tsä lo'o ndi'i mä chalyuu; xcui' cña nu ndiya ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mä, bi' laca cña nu cua'ni mä, cha' sca ti y cui' Ndyosi caca loo ji'i mä li'. ³ Tyempo nu nteje tacui, cua

ngua'ni mä lcaa cha' cuxi ñi'ya nu ndiya ti' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti. Cuayá' tsa lo cua ti cha' cuxi: bi' cha' nga'aa cua'ni suba' mä lo'o tya'a ñati mä juani, nga'aa cua'ni mä lcaa lo cha' cuxi nu ndiya ti' mä cua sa'ni la; nga'aa caca cu'bi mä, nga'aa tyeje tacui mä cuayá' cacu mä, co'o mä, ñi'ya nu ndyu'ni ngu' nu ná ndube ti' lo'o ndya'a ngu' bi' ta'a; nga'aa cua'ni tlyu mä ji'i lcui jo'ó, cha' suba' tsa cha' bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ⁴ Ngua'ni mä cha' cuxi jua'a cua tsubi' la; lo'o juani nu ñati nu ngua tya'a tso'o mä nquicha', ndube tsa ti' ngu' cha' nga'aa nti' mä cua'ni mä cua ña'a ca cha' cuxi nu ngua'ni mä cua tsubi' la. Ná nchca cuayá' ti' ñati bi' ni cha' laca nga'aa ndu'ni mä jua'a, bi' cha' nchcui' ngu' bi' cuentyu ji'i mä juani. ⁵ Pana ná cube ti' mä, ntsu'u cha' xacui' ngu' bi' cha' ji'i y cui' Ndyosi cuentyu ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu' chalyuu. Cua ngulala ti tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, masi ngu' jyo'o, masi ngu' nu tya ndi'i chalyuu. ⁶ Lo'o jua'a ngu' nu cua ngujuii, nu cua ndyuna cha' tso'o ji'i Jesucristo, ñati chalyuu ti ngua ngu' bi', bi' cha' ngujuii ngu', ñi'ya nu nscua cha' cajaa lcaa ñati; pana cua'ni Xtyil'i y cui' Ndyosi cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús.

⁷ Cua tye ti cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u chalyuu; bi' cha' tso'o la si cua'a mä ji'i y cui' ca mä, tii ti ti' mä tyi'i mä chalyuu cha' taca cua'ni mä cña tso'o, cha' lu'ba ti taca chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi. ⁸ Nu cha' nu ndulo tsa cha' cua'ni mä ni, bi' laca cha' xcui' tso'o caca tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä. Lo'o si jua'a nti' na ña'a na ji'i tya'a na, ndyu'ni clyu ti' na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i tya'a na li'. ⁹ Ta mä xi to' tyi mä su tyi'i tya'a mä, lo'o jua'a ta mä na cacu ngu' lo'o tyalaa ngu' bi' slo mä; ná chcui' mä cha' ti'i ji'i tya'a mä xqui'ya cha' ndyalaa ngu' slo mä. ¹⁰ Nda xlya'be ti y cui' Ndyosi ñi'ya taca cua'ni scaa mä sca cña tso'o,

lcaa mä nu ngusñi mä cha' ji'i Jesús. Ñi'yä lo'o nxtyucua ycui' Ndyosi ji'na cha' caca tya'na ti' na ji'i tya'a ñatä na, la cui' jua'a nga'a cha' xtyucua na ji'i ngu' lo'o cua'ni na cña nu nda Ni cha' cua'ni sa scaa na. ¹¹ Culu'u mä cha' ji'i ñati, si bi' laca cña nu cua nda Ni ji'i mä cha' cua'ni mä; culu'u mä tsa ña'a cha' nu nti' ycui' Ndyosi chcui' Ni lo'o ngu'. Lo'o jua'a xtyucua mä ji'i tya'a ñatä mä lo'o tyucui juersa nu nda ycui' Ndyosi ji'i mä, si bi' laca cña nu cua nda Ni ji'i mä cha' cua'ni mä. Nu lo'o ña'a ngu' cña tso'o nu ndyu'ni mä bi', li' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Lo'o li' ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i Cristo bi', cha' laca Cristo loo tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

*Ntsu'u cha' tyacua cha' ti'i ji'i ñati
nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo*

¹² Cu'mä tya'a tso'o na, masi lye tsa cua'ni lya' ti' ñati ji'i mä, ñi'yä nti' si ntsu'u mä ndyaqui mä lo quii', ná ntsu'u cha' cube tsa ti' mä; ná tso'o si culacua tsa ti' mä li', ñi'yä si ná tso'o tyacua cha' cuxi ji'i mä, nti' mä. Jua'a li' nchca cuayá' ti' Ni si chañi cha' ntsu'u cha' ji'i mä lo'o Ni, si ná chañi cha' bi'. ¹³ Nga'a cha' caca tso'o tyiquee mä lo'o tyi'u ti' mä cha' ñi'yä ngua lya' ti' ngu' ji'i ycui' Cristo, jua'a ca lya'ti' ngu' ji'i cu'mä juani. Tlyu tsa laca Cristo cuentya ji'i ycui' Ndyosi, lye tsa quiji'i xee ji'i Ni lo'o cäa ycui' Cristo chaca quiya' nde loo la; li' ca chaa la ti' mä, ca tso'o la tyiquee mä. ¹⁴ Nu lo'o nchcui' ngu' cha' ti'i ji'i mä xqui'ya Cristo, ca tso'o tyiquee mä cha' ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o mä, lo'o jua'a tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i ycui' Ni. Nchcui' ngu' bi' cha' cuxi ji'i ycui' Ndyosi; pana cu'mä ni, tso'o tsa si tya cua'ni tlyu mä ji'i Ni. ¹⁵ Ná tso'o tsiya' ti si cua'ni mä cha' cuxi. Liñi tsa laca si chcube' ngu' nu lo'o cua'ni ngu' cha' cuxi; masi cujuui ngu' ji'i tya'a ñati, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati, masi cua'ni ngu' xa' lo cha' cuxi nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni ngu', masi xuu tya'a

ngu' lo'o ngu' nu laca loo, liñi tsa si chcube' ngu' bi'. ¹⁶ Pana ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' mä si xcube' ngu' ji'i mä cha' laca mä ñati ji'i Jesucristo; cua'ni tlyu mä ji'i ycui' Ndyosi cha' jua'a ndyaca ji'i mä li'.

¹⁷ Cua ndyalaa hora cha' xana cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, pana clyo nguxana Ni lo'o ñati nu ji'i ycui' Ni; bi' cha' laca si ntsu'u xi cha' ti'i ji'na juani lo'o nguxana ca ti Ni ndyu'ni cuayá' Ni ji'i ñati, caca cuayá' ti' na cha' tlyu la cha' caca lo'o chcube' ngu' cuxi nde loo la. Li' chcube' ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁸ Tucui tsa cha' laca cha' clyaa ñati nu ndu'ni cha' tso'o ti; pana nu ñati xña'a, lo'o jua'a ñati nu ntsu'u cha' cuxi ji'i ni, tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. ¹⁹ Ndyiji xi cha' ti'i ji'i mä juani chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi. Cua jlo ti' Ni cha' bi', pana ná culati'i Ni ji'na si jua'a. Ntsu'u cha' tya cua'ni na xcui' cha' tso'o, cha' ña'a ti xñi na cha' ji'i ycui' Ni nu ngüiñá lcaa lo na, masi nchcube' na; chañi cha' cña'asii Ni ji'na li'.

5

*Cui' nu nda Pedro lo'o ñati tya'a
ngusñi cha' ji'i Jesucristo*

¹ Sca ngu' cusu' nu laca loo laca na', lo'o juani nti' na' ta na' sca cuii lo'o cu'mä tya'a cusu' na. Lo'o na', cua na'a na' ji'i Cristo lo'o nguxcube' ngu' ji'i yu, bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ti tyi'i lcaa tya'a na ca slo ycui' Ndyosi; ña'a na cha' tlyu nu caca li'. ² Ntsu'u cha' ña'asii tso'o mä ji'i lcaa ngu' tya'a mä, ña'a taju ngu' tya'a mä ca su laca mä loo ji'i ngu'. Ñi'yä nti' xlya', jua'a laca ngu' bi'; ñi'yä nti' ñati nu ña'asii ji'i xlya', jua'a laca na, ngu' cusu' tya'a na. Nga'a cha' xtyucua na ji'i ngu' tya'a na cha' tyanu tachaa la cha' ji'i Cristo tyiquee ngu'. Tyucui tyiquee mä cua'ni mä cña bi', cha' jua'a nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na; ná tso'o si ntsu'u cha' tatsaa ngu' tya'a mä ji'i mä cha' cua'ni mä cña bi'. Lo'o jua'a

ná tso'o si quiña'q̄ tsa caya' xñi mä ji'í ngu' cha' cua'ni mä cña bi', pana tso'o la si tyucui tyiquee mä cua'ni mä cña bi' cuentya ji'í y cui' Ndyosi.
3 Ná laca mä xu'na ngu' tya'a mä, bi' cha' tso'o ti cua'ni mä slo ngu', cha' taca ca cuayá' ti' xa' la ngu' tya'a mä ñi'yä nu ntsu'u cha' cua'ni ngu'. **4** Nu lo'o tyu'u tucua y cui' nu Xu'na na, li' ta Ni na tso'o nu tyacua ji'í mä. Ná nga'q̄ cha' tye tsiya' ti na nu ta Ni ji'í lcaa na nu ntsu'u cña ji'na cha' ña'asii na ji'í taju ñati ji'í Ni; si'i ñi'yä nti' ngana nu caja ji'na lo'o ndyu'ni na cña nde chalyuu nu yala ti tye bi'.

5 Lo'o jua'q̄ cu'mä ngu' cuañi' ni, ta na' sca cuii lo'o mä. Taquiya' mä ji'í cha' nu nchcui' ngu' cusu' nu laca loo ji'í mä. Lo'o jua'q̄ ntsu'u cha' xtyucua mä ji'í tya'a ñati mä, cha' ná tso'o cua'ni tyucuaa ti' mä ji'í ngu' bi'. Ndi'yä nscua cha' lo quityi ji'í y cui' Ndyosi:

Xuu tya'a y cui' Ndyosi lo'o ñati nu ndu'ni tyucuaa ti' ji'í tya'a ñati, pana xtyucua tsa Ni ji'í ñati nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ngu' cuentya ji'í y cui' ca ngu'.

6 Bi' cha' taquiya' mä ji'í cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi nu laca loo tsiya' ti, cha' ná cua'ni tyucuaa ti' mä ji'í tya'a ñati mä; cua jlo ti' y cui' Ni ni tsa laca nu lo'o cua'ni Ni cha' caca mä ñati tlyu la. **7** Cacha' mä ji'í y cui' Ni lcaa cha' nu nclyacua tsa ti' mä ji'í, lo'o li' cua'ni Ni cha' nga'aa cube ti' mä ji'í cha' bi'. Chañi cha' ndube ti' y cui' Ni ña'q̄ Ni ji'í cu'mä.

8 ¡Tii ti ti' mä tyl'i mä chalyuu! Ná caja' mä, cha' tya'a cusuu mä laca y cui' nu xña'a, lo'o jua'q̄ cacua tsa ndu' bi' slo mä. Ñi'yä nti' sca cuichi nu tyaala tsa nu nclyana ji'í sca ñati cha' cacu ni', jua'q̄ nti' ndya'q̄ yu'u nu xña'a bi' chalyuu. **9** Xñi tso'o ma cha' ji'í y cui' Ndyosi cha' caca nguula ti' tyiquee mä; li' ná ta mä chacuayá' tyijiloo nu xña'a bi' ji'í mä. Jlo ti' na cha' sca ti cuayá' ndyacua cha' ti'í ji'í lcaa tya'a na tyucui ña'q̄ chalyuu.
10 Pana xti ti tsä tyacua cha' ti'í ji'í

mä. Lo'o tye tsä nu nchcube' mä, li' cua'ni y cui' Ndyosi cha' caca tso'o mä, cua'ni Ni cha' caca nguula ti' tyiquee mä chaca quiya'; ta Ni juersa ji'í mä, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni y cui' Ni lo'o na. Xqui'ya Cristo cua ngusubi Ni ji'na cha' taca tyl'i na ca su tlyu su ntucua y cui' Ni. **11** Ná nga'q̄ cha' tye tsä nu cua'ni tlyu na ji'í y cui' Ndyosi li', cha' laca Ni loo tsiya' ti. Jua'q̄ caca cha' tu'ni.

Nchcui' salya' Pedro lo'o ngu'

12 Jlo ti' na' cha' tso'o tsa ngusñi Silvano tya'a na cha' ji'í y cui' nu Xu'na na; yu bi' laca nu nguxtyucua tsa 'na lo'o nguscua ya quityi sube re cha' caq̄ slo cu'mä. Nti' na' cha' caca nguula ti' tyiquee mä, cha' chañi cha' tlyu tsa cha' tso'o ndu'ni y cui' Ni lo'o na. Jlo ti' na' cha' bi', lo'o jua'q̄ tso'o tsa si lo'o cu'mä tyl'u ti' mä cha' bi', ñi'yä laca lo'o nxtyucua tsa y cui' Ni ji'na lcaa tsä.

13 Ña'q̄ tsaca taju ñati ji'í Jesucristo nde Babilonia re nda ngu' xlyo ni'í ji'í mä. Ngu' tya'a na laca ngu' bi', cha' lo'o tyucui taju ngu' bi', ngusubi y cui' Ndyosi ji'í ngu' cha' caca ngu' ñati ji'í Ni. "Xlyo ni'í", nacui Marcos ji'í cu'mä, nu Marcos nu laca ñi'yä nti' sca sñi' na!. **14** Chcuicha' mä ji'í lcaa ngu' tya'a mä; quityi mä ji'í tya'a mä cuentya jna', cha' chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na ña'q̄ na ji'í tya'a na.

Cua'ni Ni cha' ti ti tyl'i cresiya ji'í lcaa cu'mä nu ntsu'u cha' ji'í mä lo'o Cristo.

Chaca quityi nu nguscua San Pedro, nu ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i tyijyu'

¹ Simón Pedro laca na'; ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo, cha' cua ngusubi Ni 'na cha' tsa'a na' ta na' cha' tso'o ji'i Cristo lo'o ngu' xa' quichi. Lo'o nu juani nscua na' quityi re cha' tsaa slo lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi ñi'yä nu ngusñi na ji'i. Xcui' cha' liñi ndu'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na, la cui' Jesucristo nu ndyu'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi laca bi'; bi' cha' stu'ba ti laca lcaa na cuentya ji'i ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndyaca ji'i lcaa na cuentya ji'i Ni.

² Cua nchca cuayá' tso'o ti' ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a nchca cuayá' ti' ma cha' ji'i Jesús nu Xu'na na; bi' cha' ndi'yä nti' na': ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma lcaa tsä, lo'o jua'a cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma lcaa hora.

Ñi'yä ntsu'u cha' caca sca ñati ji'i Jesucristo

³ Cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na, jua'a cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' tyi'i na chalyuu ñi'yä nu nti' Ni cha' tyi'i ñati ji'i Ni; bi' cha' nchca ji'na, cha' nxtyucua Ni ji'na. Cua ngusubi Ni ji'na, cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' tyuloo na ji'i ycui' Ni; lo'o jua'a cua ngua cuayá' ti' na cha' nga'aa ntsu'u chaca nu tlyu la, nga'aa ntsu'u chaca nu nchca la ji'i.

⁴ Tlyu tsa ycui' Ndyosi, lo'o jua'a nchca ji'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña; jua'a nchca cuayá' ti' na cha' xcui' cha' liñi laca nu nchcui' ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a ndü ti' na cha' caja cha' tlyu bi' ji'na nu cua nchcui' Ni lo'o na cha' tyacua ji'na. Cua ngua'ni lyaá Ni ji'na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na, cha' nga'aa caca cua'ni cha' cuxi bi' ngana

ji'na; lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na ji'i, bi' laca nu ndu'ni ñu'u ji'na nde chalyuu. Pana juani ndu'ni Ni cha' tyaja'a tyiquee na cua'ni na lcaa cha' tso'o, ñi'yä nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na. ⁵ Bi' cha' tyucui tyiquee ma, lo'o tyucui juersa ji'i ma, cua'ni ma xcui' cha' tso'o bi', cha' culu'u ma ji'i xa' ñati cha' chañi cha' cua ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo. Lo'o jua'a ntsu'u cha' caca cuayá' la ti' ma lcaa cha', ña'a cha' nu ndiya la ti' ycui' Ni. ⁶ Ntsu'u cha' ca cuayá' la ti' ma ñi'yä ntsu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi; li' taca cua'a tso'o ma ji'i ycui' ca ma, cha' nga'aa cua'ni nu cuxi ngana ji'i ma. Si taca cua'a tso'o ma ji'i ycui' ca ma, li' talo tsa ma ji'i nu cuxi. Nu lo'o taca talo ma ji'i lcaa cha' cuxi, li' taca tyi'i ma ñi'yä nti' ycui' Ni cha' tyi'i ma nde chalyuu. ⁷ Si jua'a nti' ma cha' tyi'i ma chalyuu, li' nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma ji'i tya'a ñati ma; ntsu'u cha' tso'o ti caca tyiquee ma ña'a ma ji'i lcaa ñati.

⁸ Si ndu'ni ma lcaa lo cña bi', si jua'a ti ndu'ni ma lo'o ndi'i ma chalyuu, li' caca cuayá' la ti' ma ñi'yä ntsu'u lcaa cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na. Ná ca taja ti' ma, cha' tso'o tsa cua'nijo'o ma ji'i ycui' Ndyosi li'. ⁹ Pana si ná ndu'ni ma lcaa lo cha' bi', si ná ndi'i tso'o ma jua'a, laca ma ñi'yä laca sca nu cuityi' nu ndacu' ycui' ca ti yu cloo yu. Nga'aa nti' yu cuityi' bi' tyi'u ti' yu ñi'yä ngua'ni lubii ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu, nu lo'o ngüityi Ni cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i yu. ¹⁰ Bi' cha' ña'a ti tya cua'ni la ma lcaa cha' tso'o bi', ñi'yä nu nguscua na' tya clyo; jua'a tyi'u la ti' ma cha' cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ma, cha' caca ma ñati ji'i ycui' Ni. Lo'o li' ná nga'a cha' chcuna' ma, si jua'a cua'ni ma lcaa lo cha' tso'o bi'; ¹¹ ndya'a ma lo tyucuiji'i ycui' Ndyosi li'. Jua'a caca ycui' Jesucristo nu Xu'na na loo ji'i ma, bi' laca nu ndyu'ni lyaá ji'na; ná nga'a cha' tye tsä cha' laca ycui' Ni loo, lo'o li' tso'o ti tyatí na ca su ntucua ycui' Ni.

¹² Tya tyuu quiya' nti' na' chcui' na'

lo'o mä cuentya ji'i lcaa cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, masi cua jlo ti' mä cha' bi'. Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' ngusñi tso'o mä lcaa cha' nu nscua na' bi'; ¹³ pana laja lo'o tya lu'ú na', cua'ni na' cha' ná cjlyaa ti' mä ji'i cha' liñi bi'. Tso'o la si cua'ni na' jua'a, nti' na', ¹⁴ cha' cua jlo ti' na' cha' cua tye ti cha' jna' nde chalyuu; cua ndacha' Jesucristo nu Xu'na na 'na cha' cua ngulala ti cajaa na!. ¹⁵ Pana cua'ni na' cha' tyanu cha' bi' lo'o mä, cha' taca tyi'u ti' mä cha' tso'o ji'i Jesucristo bi' lcaa tsä, masi cua ngujuii na'!

Nu ngu' nu cua na'a cha' tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i ycui' Jesucristo

¹⁶ Si'i cña cuä nu ngua'ya hique ti ya ngua cha' nu nchcui' ya lo'o mä, nu lo'o ndacha' ya ji'i mä cha' tlyu tsa cha' caca ji'i ycui' Jesucristo nu Xu'na na nu lo'o caä yu chaca quiya!. Ycui' cuare cua na'a ya ji'i Jesús lo'o tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i yu; ¹⁷ ngua'ni tlyu ycui' Ndyosi Sti Jesús ji'i yu, ndubi tsa ña'a ngua tyucui ña'a loo Jesús lo'o xee ji'i ycui' Ni li!. Masi ná na'a ya ji'i ycui' Ndyosi nu laca loo ji'i lcaa xu'na chalyuu, pana jlo ti' ya cha' nguti'i Ni cacua ti tsä bi', cha' li' ndyuna ya lo'o nchcui' Ni lo'o ngu'. Ndi'ya nacui Ni: "Nu nde laca Sñi' na' nu tyaca'a tsa 'na. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i yu", nacui Ni. ¹⁸ Ycui' cuare cua ndyuna ya cha' nu nchcui' Xtyi'i Ni nu ntucua nde cua, cha' lo'o cuare nguti'i ya lo xlya ca'ya bi' nu ngua tsä bi'.

¹⁹ Jua'a ngua cha' taca ca cuayá' ti' na cha' liñi tsa laca lcaa cha' nu cua nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la. Tso'o si taquiya' na ji'i cha' bi', cha' ñi'ya laca sca xee ndubi nu tso'o tsa ntyiji'i xee su talya ña'a, jua'a laca cha' ji'i Jesús bi'. Culu'u bi' tyucuii tso'o su nga'a cha' tsaa na ña'a cuayá' nu quixee tsä bi'. Li' tyu'u tucua sca cuii tlyu nu ntyucua nde nguxee; bi' laca ñi'ya laca Cristo, cha' nda yu xee nu tyl'ú ne' cresiya ji'na. ²⁰ Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mä cha' ná tucui caca culu'u ji'i ñati ñi'ya nu ndyu'u sca cha' nu

nguscua jyo'o cusu' ji'na lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la. Sca ti si xtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' cha' caca cuayá' tso'o ti' ngu', li' taca culu'u ngu' cha' bi' ji'i xa' ñati cuentya ji'i ycui' Ni. ²¹ Lcaa ñati nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la ni, ná nchcui' ngu' cua ña'a ca cha' nu ndiya ti ti' ngu', nu lo'o nchcui' ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi; xcui' cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi', bi' laca cha' nu nchcui' ngu' cuentya ji'i ycui' Ni.

2

Ñati nu nclu'u cha' cuiñi ji'i ngu'

¹ Cua ntsu'u xi ngu' cuiñi nu nguti'i laja ngu' Israel sa'ni la; tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua ngu', nacui ycui' ngu' cuiñi bi'. La cui' jua'a tyu'u tucua ñati cuiñi laja cu'mä nde loo la; li' culu'u ngu' cuiñi bi' ji'i mä, culu'u ngu' cua ña'a ca cha' nu ca'ya hique ycui' ca ngu'. Lo'o li' ñacui ngu' bi' cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi nchcui' ngu'. Si cuna mä cha' nu chcui' ngu' bi', li' xana cha' cusuu ji'i mä lo'o tya'a mä ña'a cuayá' nu tya'be tya'a mä. Li' caca mä tucua latya mä xqui'ya cha' cuiñi bi'. Tlyu tsa cña nu ngua'ni ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa na lo'o ji'i ngu' bi', pana ná nti' nu ngu' cuiñi bi' cha' caca ycui' Ndyosi Xu'na ngu' bi' tsiya' ti; ná ntsu'u cha' tsiya' ti ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi, bi' cha' yala ti tye cha' ji'i nu ngu' cuiñi bi'. ² Lo'o jua'a cua nscua cha' taquiya' tyu'u tya'a ngu' tya'a na ji'i cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'; lo'o ngu' tya'a na bi' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o tya'a ngu' li', ñi'ya nu culu'u ngu' cuiñi bi' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. Ná tso'o jua'a. Nu ngu' nu ná ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti ni, quiña'a tsa cha' cuxi chcui' ngu' bi' ji'na li!. ³ Lo'o jua'a ndacui tsa ti' ngu' cuiñi bi' ji'i na nu ntsu'u ji'i mä; nti' tsa ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i mä, bi' cha' tajua' ti chcui' ngu' cha' cuiñi ti lo'o mä. Pana ntsu'u cha' xcube' Ni ji'i ngu' cuiñi bi', cha' cua sa'ni cua nchcui' Ni cha' ná tso'o cua'ni ngu' cha' cuxi jua'a. Si'i na laja' ycui' Ni; jlo ti' Ni ñi'ya ndu'ni

ngu' cuiñi bi', lo'o jua'a cua'ni tye Ni ji'i ngu' bi' yala ti.

⁴ Nu cua sa'ni ni, ná ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i nu ngu' xca ji'i Ni nu ntsu'u qui'ya ji'i; nguxcuqa Ni ji'i ngu' xca nu xña'a bi', ndyaa ngu' nde ca bilyaa, ca su talya ña'a tsiya' ti. Ndyaaaca' ngu' xca bi' lo'o juu chcuq, cha' ca bi' tyanu ngu' ña'a cuayá' nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, lo'o ji'i ngu' xca bi'.

⁵ Lcaa ñati chalyuu nu ngua tya sa'ni la nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi ni, ná ngua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu' bi'; ngua'ni Ni cha' ngua'ya tyo clyaa, ñi'ya ndacha' Ni ji'i ngu' bi' cha' caca. Cua nchcui' jyo'o Noé cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o lcaa ñati, pana ná nduna ngu' bi'. Ngujuui lcaa ngu' bi' li'; sca ti nu Noé bi' lo'o cati tya'a ñati ji'i, ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' ngua'a jyaca' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' Ni lo'o ngu'.

⁶ La cui' ti cha' ngua cuxi ji'i ngu' quichi Sodoma lo'o ji'i ngu' quichi Gomorra, cha' cuxi tsa ngua'ni ngu' bi'; ngua'ni ñu'u Ni tsiya' ti ji'i tyucuaa quichi bi'. Lo'o ndye ndyaqui quichí bi', jii lo'o nchcubi' tya ndyanu su nscua quichí bi' nquicha'. Jua'a ngua'ni ycui' Ndyosi nu ngua li', cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati nu ndiya ti' ndu'ni lcaa lo cha' cuxi, masi juani ti, masi nde loo la; xcube' Ni ji'i ngu' bi' ña'a cuayá' nu tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

⁷ Sca ti jyo'o Lot, ngulo Ni ji'i yu cha' ngutu'u yu quichi Sodoma bi'; bi' cha' sca ti nu cusu' Lot bi' ná ngujuui yu lo'o ndye cha' ji'i quichi Sodoma bi'. Ñati tso'o ngua Lot; bi' cha' ngulacua tsa ti' yu, lye tsa ngua xñi'i ti' yu, xqui'ya lcaa cha' suba', lcaa cha' cuxi nu ngua'ni lcaa ñati quichi bi'.

⁸ Tso'o tyiquee ycui' Lot bi', lcaa tsä lye tsa ndube ti' yu lo'o na'a yu lcaa cha' cuxi bi'; quiña'a tsa ngulacua ti' yu lo'o ndyuna yu lcaa cha' suba' nu nchcui' ngu' quichi bi'.

⁹ Jua'a caca cuayá' ti' na cha' nchcui' ji'i ycui' nu Xu'na na cua'ni lyaá Ni ji'i ñati nu tso'o cresiya ji'i, cha' ná tyijiloo nu cuxi ji'i ngu' bi'. Nu lo'o

cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati ni, jlo ti' Ni ti ji'i xcube' Ni. Cua jlo ti' Ni tilaca laca nu ntsu'u cha' cuxi tyiquee.

¹⁰ Lo'o ñati nu xcui' cha' suba' ndu'ni ni, lye la xcube' Ni ji'i ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i ngu' nu laca loo ji'i ngu'; ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' tyixi tsa tyiquee ngu'. Ná ntsii ngu' bi', masi chcui' ca'a ngu' ji'i ngu' xca ji'i ycui' Ndyosi.

¹¹ Pana nu ngu' xca ji'i ycui' Ndyosi ni, nguula la ngu' xca bi', nchca la ji'i ngu' xca que ñati chalyuu ti; ni ná nchcui' ngu' xca cha' suba' ji'i ñati chalyuu, ná nsta bi' qui'ya hichu' nu ngu' cuxi slo ycui' nu Xu'na na.

¹² Ñi'ya laca na'ni quixi' nu ná nchca culacua ti', jua'a laca nu ñati cuxi bi', cha' xcui' cha' suba' nchcui' ngu' bi' ji'i lcaa cha' nu ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'i. Nxñi na ji'i na'ni tyaala nu ntsu'u ne' quixi', ndyujuui na ji'i ni' li'. Lo'o jua'a nu ngu' cuxi bi', tyaala ngu' cha' nti' ngu' cua'ni ñu'u ngu' ji'i lcaa lo na tso'o; pana tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti nde loo la,

¹³ chcube' ngu' bi' ñi'ya nu nguxcube' ycui' ngu' ji'i xa' ñati. Tsä lo'o talya ndu'ni suba' ngu' cuxi bi', cha' ná nchca taja ti' ngu' bi' ndu'ni ngu' cha' cuxi bi'; ná nchca tyuju'u ti' ngu' bi' tsiya' ti, masi cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a stu'ba ti ndyu'u ti' i ngu' bi' lo'o mä lo'o ndyu'ni mä ta'a, ñi'ya si chañi cha' tya'a na laca ngu' bi'.

¹⁴ Xcui' cha' suba' nda'ya hique ngu' cuxi bi' lo'o ña'a ngu' ji'i sca nu cuna'a, cha' ná tye cha' nti' ngu' bi' cua'ni suba' ngu' lo'o. Lo'o jua'a hora ti culu'u ngu' bi' cha' cuxi ji'i xa' ñati nu bilya ca cuayá' tso'o ti' cha' ji'i Jesucristo. Lye tsa ngua tsa'a ngu' cuiñi bi' ji'i lcaa lo cha' cuxi, bi' cha' lye tsa ndacui ti' ngu' bi'; ná nga'a cha' tyaala' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. Pana cua nda ycui' Ndyosi yabe' ji'i ngu' cuiñi bi'; ¹⁵ cua nguxtyanu ngu' bi' tyucuii su tsaa na ca slo ycui' Ndyosi, xa' tyucuii ngusñi ngu' bi'. Lo'o jua'a nguna' tsa ndya'a ngu' bi' juani, cha' la cui' tyucuii su nguta'a jyo'o cusu' Balaam

sñi' Beor ndya'a ngu' bi' juani. Nu Balaam bi' ngua tiji' tsa ti' ji'i cñi, bi' cha' ngua'ni yu cña cuxi, cha' caja la cñi ji'i yu ngua ti' yu. ¹⁶ Tu'ba ji'i y cui' Ndyosi ngua nu Balaam bi' nquicha'; bi' cha' ngua'ni y cui' Ni cha' nchcui' huru ji'i yu lo'o yu bi', cha' xcutsii' ni' ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'ni la yu cña cuxi bi'.

¹⁷ Taca chcui' na cha' laca nu ngu' cuiñi bi' ñi'yä laca sca pilya nu ngüityi tsiya' ti, nu nga'aa ntsu'u hitya ne'. La cui' jua'a laca ngu' bi' ñi'yä laca sca coo ngatí ti, nu nxna tsa xqui'ya cui'i, pana ná ndu'ni bi' cha' ca'ya tyo; na ndya'a ti bi' nde cua. Lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ná ntsu'u cha' tso'o tyiquee ngu' tsiya' ti, bi' cha' ntsu'u cha' tsaa ngu' bi' ca su talya tsa ñia'a; ca jua cua ngüiñá y cui' Ndyosi sca se'i nu cuxi tsa ña'a, su tsaa ngu' nu ndu'ni jua'a. ¹⁸ Jlo tsa ti' nu ngu' cuiñi bi' ñi'yä chcui' ngu' sca cha' tso'o, pana tucua lo cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'; na cñilo'o ngu' bi' ji'i ngu' nu ngusñi ca ti cha' tso'o ji'i Jesucristo, cha' lo'o ngu' cua'ni suba' ngu' chaca quiya' nti' nu ngu' cuiñi bi'. Ñi'yä ngua'ni ngu' cha' cuxi tya tsubi' la, nu lo'o bilya cuna ngu' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi, jua'a nti' ngu' cuiñi bi' cha' cua'ni ngu' chaca quiya'. ¹⁹ Nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o xa' la ngu' cha' ná ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i lcua ti cña nu culo y cui' Ndyosi ji'i ngu', cha' cua ngulaá ngu' ji'i cha' bi', nacui ngu' cuiñi bi'; pana bilya ca cuayá' ti' nu ngu' cuiñi bi', cha' y cui' ca ngu' laca ngu' msu ji'i lcaa cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Cua ña'a ca ñatí nu ta chacuayá' ji'i nu cuxi cha' tyijiloo ji'i, la cui' hora bi' laca nu cuxi xu'na ñatí bi' li!. ²⁰ Cuxi la caca ji'i ñatí nu cua nguxtyanu ji'i cha' cuxi tsaca quiya', lo'o li' ta chacuayá' ji'i nu cuxi cha' tyijiloo ji'i chaca quiya'; na cua ngulaá ñatí bi' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu nquicha', na cua ngua tsa'a ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ngua'ni lyaá ji'ná. ²¹ Tso'o la si ná ngua tsa'a ngu' tsiya' ti ji'i tyucuii liñi su tsaa na ca slo

y cui' Ndyosi; ná tso'o si ngua cuayá' ti' ngu', lo'o li' nguxtyanu ngu' tyucuii liñi su tsaa na ca slo Ni. Nga'aa ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu cua nda Cristo lo'o na li!. ²² Lo'o ña'a na ji'i ñatí nu cua nguxtyanu cha' ji'i Cristo, li' caca cuayá' ti' na cha' liñi tsa ndyu'u cha' nu nchcui' ngu' ndi'yä: "Sca xne' nu ndyacui' na nu ndyacu ni', hora ti tsaa ni' cacu ni' na nu ndyacui' ni' chaca quiya'. Lo'o jua'a sca cube' tana ni, lo'o cua ndyaata ni' chcu, hora ti xtyuu ni' ca su ntsu'u nana' cha' xtyii ni' chaca quiya!."

3

Ndi'yä caca lo'o cña y cui' nu Xu'na na

¹ Cu'mä ngu' tya'a tso'o na, cua nguscua na' sca quityi ndyaa slo cu'mä tya tsubi' la. Nu juani nde nscua na' chaca quityi, cha' ca tyi'u ti' mä lcaa cha' nu ji'i Cristo, cha' jua'a caca culacua tso'o ti' mä lcaa hora. ² Ntsu'u cha' tyi'u ti' mä cha' nu cua nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la; tso'o si tyi'u ti' mä cha' bi' lu'ba ti, lo'o jua'a ji'i cha' nu cua nchcui' y cui' nu Xu'na na nu ngua'ni lyaá ji'na. Cua ngusubi y cui' nu Xu'na na ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i y cui' Ni ji'i cu'mä, bi' cha' tso'o si taquiya' mä ji'i lcaa cha' nu cua ndyuna mä lo'o ngulu'u ya ji'i ma.

³ Tya clyo ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mä cha' lo'o cua tyalaa ti tsä nu tye chalyuu, li' tyu'u tucua ngu' nu xtyilo'o tsa ji'i cha' ji'i y cui' Ndyosi. Cua'ni ngu' bi' cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' y cui' ca ngu' cha' cua'ni ngu'. ⁴ Li' ndi'yä ñacui ngu' bi' ji'i ma: "¿Ni hora caa Cristo lacua? ¿Ni cha' laca tya ndu ti' mä ji'i yu cha' caa yu? Cua nteje tacui tsa tyempo bi', cha' cua ngujuii lcaa ngu' cusu' ji'na, lo'o jua'a cua ngusu' na juani. Ña'a ti ndyaca chalyuu re, ñi'yä nu ndyaca tya lo'o nguxana chalyuu clyo."

⁵ Jua'a ñacui ngu' cuiñi bi', cha' ná nti' ngu' tyi'u ti' ngu' ji'i cña nu cua ngua'ni y cui' Ndyosi. Nu ngua clyo ná ntsu'u chalyuu tsiya' ti, lo'o li' nchcui'

y cui' Ndyosi; cuati ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u nde cuá. Lo'o hitya ti ngüiñá Ni tyucui ña'q chalyuu, lo'o jua'a cla'be la lo hitya nscua yuu chalyuu tya clyo. ⁶ Pana ca tiya'la xi ndye ngüityi Ni ji'i chalyuu bi' lo'o hitya, nu lo'o ngua'ya tyo clyaa. ⁷ Ca tiya' la li' xa' ngulo y cui' Ndyosi cña cha' ña'q ti tyanu lcaa na nu ntsu'u nde cuá, ña'q ti tyanu lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu, ña'q cuayá'tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa na. Li' tye tyaquí lcaa na bi', lo'o jua'a tye cha' ji'i lcaa ñatí nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi.

⁸ Cu'ma ngu' tya'a tso'o na, tso'o la si culacua ti' mä cha' ñi'yä nti' sca tsá ti, jua'a laca sca mil yija cuentya ji'i y cui' Ndyosi; ntsu'u quiya' cha' ñi'yä nti' sca mil yija, jua'a laca sca tsá ti cuentya ji'i y cui' Ni. ⁹ Si'i na tiya' tsa ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni Ni cña nu nacui Ni cha' cua'ni y cui' Ni nde loo la; pana na ntajatya tsa Ni ji'na ñatí chalyuu na, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' ni sca ñatí ji'i y cui' Ni. Nti' tsa Ni cha' ca cuayá' ti' lcaa ñatí cha' ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu'; lo'o li' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi bi', culochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'. Jua'a caca ji'i ngu' nti' y cui' Ndyosi.

¹⁰ Chañi cha' tyalaa tsá bi' lo'o cäa y cui' nu Xu'na na chaca quiya', pana ná jlo ti' na ni tsá caca bi'. Ñi'yä laca si cua cäa ti sca nu cuaana to' tyi na lo'o ná jlo ti' na, jua'a caca tsá bi'. Catí jua'a ti lcaa na nu ntsu'u nde cuá, lye tsa cañi cha' bi'; lo'o li' tye tsiya' ti tyaquí lcaa na nu ntsu'u nde cuá. Jua'a tyucui ña'q chalyuu ni, tye tsiya' ti li'. ¹¹ Cua nscua cha' tye lcaa na lo'o tyalaa tsá bi', bi' cha' ntsu'u cha' caca mä ñatí nu lubii cresiya ji'i, cha' caca mä ñatí nu ngua tso'o tyiquee mä cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ¹² Jua'a nga'a cha' caca mä laja lo'o tya lyiji caca tsá bi' nu lo'o cäa y cui' Ndyosi, cha' jua'a taca xtyucua mä ji'i y cui' Ni lo'o cña ji'i Ni nde chalyuu. Tsa bi' tyaquí tyucui ña'q nde cuá, ña'q cuayá' nu tye tyalá lcaa na nu ntsu'u

nde cuá; tye tsiya' ti lcaa cha' bi' li!. Cuii lo'o cualya, lo'o cuichaa, lo'o co', lo'o lcaa na ni, tye bi' tyalá. ¹³ Pana xa' cuiñá Ni chaca chalyuu cucui, lo'o jua'a cuiñá Ni lcaa lo na nu ntsu'u nde cuá; cuiñá Ni sca chalyuu nu tso'o tsa ña'q, su xcui' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu' li'. Jua'a nacui Ni cha' caca; jlo ti' na cha' jua'a caca bi', xqui'ya cha' xcui' cha' liñi nchcui' y cui' Ni. Bi' cha' ndu ti' na ji'i cha' bi' lacua.

¹⁴ Cu'mä tya'a tso'o na, na ndu ti' mä ji'i cha' bi', bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni mä xcui' cha' tso'o ti, xcui' cha' lubii ti lo'o tya'a ñatí ma, cha' ti ti tyi'i tyiquee mä cuentya ji'i y cui' Ni.

¹⁵ Tyi'u ti' mä cha' ndalo tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'q Ni ji'na, cua nda tsa Ni tyempo ji'na cha' clyaa na ji'i nu cuxi. Jua'a Pablo tya'a na ni, la cui' tya'a cha' nguscua yu lo quityi; ñatí tya'a tso'o na laca yu bi', lo'o jua'a tso'o tsa nchcui' quityi nu nguscua yu nu cua ndyalaa slo mä. Y cui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'i yu lcaa ña'q cha' tso'o nu nguscua yu lo quityi bi'.

¹⁶ Tyuu tya'a quityi nguscua Pablo bi', pana sca ti cuayá' nchcui' ca ta'a quityi bi' ji'i cha' ji'i y cui' Ndyosi nu cua nchcui' na ji'i juani. Ntsu'u xi cha' nu nguscua nu Pablo bi' nu tucui xi cha' caca cuayá' tso'o ti' na ji'i; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu lye tsa nclyu'u cha' cuiñi xqui'ya quityi bi', cha' ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' cha' bi' tsiya' ti. Ná ngua tsa'q tso'o ngu' bi', cha' bilya ca cuayá' tso'o ti' ngu' cha' bi'; bi' cha' ni sca quityi ji'i y cui' Ndyosi ná liñi nclu'u ngu' bi' ji'i. Pana tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti xqui'ya cha' cuiñi nu nclu'u ngu' ji'i tya'a ñatí ngu'.

¹⁷ Cu'mä ngu' tya'a tso'o na ni, cua nguscua na' lcaa cha' bi' cha' ca tii ti' mä, cha' ná ta mä chacuayá' ji'i nu ngu' cuiñi bi' cha' culu'u ngu' ji'i mä. Cha' liñi laca nu ngua tsa'q ma clyo, lo'o juani ná tso'o si taquiya' mä ji'i cha' cuiñi nu nclyu'u ngu' bi'; ná tso'o tya'achu' mä ji'i cha' liñi bi' li'.

¹⁸ Pana tso'o la ca tsa'q la mä cha'tso'o ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu cua ngua'ni lyaá ji'na; li' taca tyi'i tso'o la

tyiquee mä cuentya ji'íycui' nu Xu'na
na. Cua'ni tlyu na ji'í ycui' Ni nde
chalyuu, lo'o jua'qá ná nga'qá cha' tye
tsá nu cua'ni tlyu na ji'í Ni ca slo ycui'
Ni. Jua'qá caca cha' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan clyo, nu ndyaa ca slo lcaa ñati ji'i Jesucristo

Jesucristo laca nu nda chaca chalyuu cucui ji'i ñati

¹ Cua laca ntucua Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu nu lo'o nguxana chalyuu tya clyo; la cui' yu laca nu nchcui' ya ji'i, nu lo'o nscua ya tilaca laca Jesucristo. Cua jlo tso'o ti' ya cha' bi', cha' cua na'a tso'o ya ji'i yu lo'o cloo ya, cha' stu'ba ti nguta'a ya lo'o yu; cua ndyuloo ya ji'i yu lo'o cua ngua'ni ca'a ya' ya ji'i y cui' yu. Cua nchcui' ya lo'o cu'ma cha' Jesucristo laca nu nda chaca chalyuu cucui ji'i ñati. ² Ngula Jesucristo nde lo yuu chalyuu su ndi'i ya, lo'o jua'a cua na'a ya ji'i y cui' yu; bi' laca cha' nu ndacha' ya ji'i ma juani, cha' chañi tsa laca cha' bi'. Nclyu'u ya ji'i ma ñi'yá laca cha' tyucui tyempo lu'ú Jesucristo, cha' ntucua yu ca slo y cui' Ndyosi Sti na clyo; jua'a nclyu'u ya ñi'yá ngua cha' na'a ya ji'i yu nde chalyuu re. ³ Juani culu'u ya ji'i ma cua ña'a ca cha' nu cua na'a ya, culu'u ya cua ña'a ca cha' nu cua ndyuna ya. Chañi laca cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o y cui' Ndyosi Sti na, jua'a lo'o Jesucristo nu sca ti Sñi' y cui' Ni. Lo'o juani cua nti' ya cha' stu'ba ti caca tyiquee ma lo'o ya; ⁴ bi' cha' nscua ya quityi re, cha' lcaa tsä tso'o ti tyi'i tyiquee na.

Xcui' lubii tsa cresiya ji'i y cui' Ndyosi

⁵ Nde culu'u ya ji'i ma cha' nu cua nda Jesucristo lo'o ya: Ñi'yá nti' sca xee nu ndubi tsa ña'a, jua'a nti' y cui' Ndyosi si tyu'u tucua Ni slo na; xcui' lubii tsa cresiya ji'i Ni, cha' ne' cresiya ji'i y cui' Ni ná ntsu'u su talya ña'a, ná ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti. ⁶ Cha' cuiñi laca nu nda na si ñacui na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o y cui' Ndyosi,

lo'o li' ña'a ti tya ndiya ti' na cha' cuxi; ndi'i na chalyuu ñi'yá laca si talya tsa ña'a su ndi'i na li', cha' ná tso'o ndu'ni na. ⁷ Pana si lubii cresiya ji'ná ñi'yá lo'o lubii cresiya ji'i y cui' Ni, ndu'ni na cha' tso'o li'; stu'ba ti caca tyiquee na lo'o tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesú's li'. Lo'o jua'a cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' cua ndyalú tañi Jesú's Sñi' y cui' Ni lo'o ngujuii yu lo crusí.

⁸ Si ñacui na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na tsiya' ti, na ñilo'o na ji'i y cui' ca ti na li', cha' ná nchca chcui' na cha' liñi. ⁹ Pana taca jlya ti' na ji'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni clyu ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ñii na ji'i Ni cha' ntsu'u qui'ya ji'na. Tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na li'; hasta cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na, xqui'ya cha' ngujuii Jesú's lo crusí. ¹⁰ Ñi'yá si cua nacui na cha' na cuiñi y cui' Ndyosi, jua'a ndyu'u cha' si ñacui na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na tsiya' ti; ná ngusñi suu cha' ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, si tya ñacui na jua'a.

2

Cristo nu laca tu'ba ji'na cha' chcui' lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'na

¹ Ñi'yá nti' na' ña'a ji'i sñi' na', jua'a nti' na' ña'a ji'i cu'ma, cha' tyaca'a tsa ma 'na; bi' cha' nscua na' quityi re cha' caa ca slo cu'ma, cha' ná nti' na' cha' sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'i ma. Pana si ntsu'u cha' sta Ni qui'ya ji'na lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, la cui' Jesucristo laca nu cua nchcube' yu cña loo na. Sca ñati nu lubii tsa laca nu Jesucristo bi'. ² Ngua cuxi tyiquee na cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti na, xqui'ya cha' ngua'ni na cha' cuxi; bi' cha' nchcube' Jesucristo cña loo na, cha' qui'ya y cui' yu yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na. La cui' jua'a qui'ya Jesucristo yabe' nu ntsu'u ji'i lcaa ñati chalyuu nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'a ji'i y cui' Ni.

³ Nu lo'o nti' na taquiya' na cua ña'a ca cña nu nti' Ni cha' cua'ni na, li' taca jlo ti' na cha' chañi cha' ntsu'u

cha' ji'na lo'o Jesucristo. ⁴ Cuiñi tsa ñatí nu nacui cha' ntsu'u cha' ji'í ngu' lo'o Jesucristo, si ná ndaquiya' ngu' ji'í cña nu nclyo Ni ji'í ngu'; ná liñi cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi!. ⁵ Si chañi laca cha' ntucuá na lcaa cha' nu nda Jesucristo lo'o na, lí' chañi laca cha' ntsu'u tyiquee na ña'á na ji'í ycui' Ndyosi Sti yu; jua'á caca cuayá' ti' na cha' chañi cha' laca na ñatí ji'í Jesucristo masi tya ndi'í na chalyuu. ⁶ Ñatí nu nchcui' lo'o xa' la ngu' cha' ñatí ji'í Jesucristo laca ycui', ntsu'u cha' cua'ni ñatí bi' cña, cua ña'á ca cña nu ngua'ni ycui' Jesucristo.

Sca cña cucui cha' cua'ni na

⁷ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús, cua nscua cha' lo quityi re cha' tyaja'á mä tyu'u tso'o tyiquee mä ña'á mä ji'í tya'a ñatí mä. Si'i sca cha' nu bilya cuna mä laca cha' bi'; cua ndyuna mä cha' bi' tya lo'o ngusñi mä cha' ji'í Jesucristo tya clyo la, cha' la cui' ti cha' bi' laca nu cua nscua cua sa'ni. ⁸ Pana si'i jua'á ndyu'ni ñatí, bi' cha' nacui na cha' sca cña cucui laca bi!. Tsubi' ti nguxana Jesucristo ngulu'u yu ji'na ñi'yä ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee na ña'á na ji'í xa' la tya'a ñatí na, ngua'ni Jesús cha' taca cua'ni na jua'á. Sca cha' cucui laca bi', cha' cua tye ti cha' talya ña'á ne' cresiya ji'na; juani tyanu nu cha' tso'o ji'í Jesucristo ne' cresiya ji'na, ñi'yä nti' si ntyiji'í sca xee nu ndubi tsa ña'á su ndi'í na.

⁹ Ñatí nu ñacui: "Cua ngusñi ya cha' ji'í Jesucristo, lubii tsa cresiya ji'í ya juani", ñacui ngu', pana tya ti'í ti' ngu' bi' ña'á ngu' ji'í tya'a ñatí ngu', ña'á ti tya ntsu'u tsa cha' cuxi ne' cresiya ji'í ngu' bi', ñi'yä laca sca se'í su talya tsa ña'á. ¹⁰ Ñatí nu ntsu'u tsa tyiquee ña'á ji'í tya'a ñatí, bi' laca ñatí nu ntsu'u xee ji'í Jesucristo ne' cresiya ji'í. Ni sca cha' cuxi ná cua'ni ngu' bi', nu cua'ni cha' tya'achu' xa'la ñatí ji'í cha' ji'í Jesucristo. ¹¹ Ñatí nu ti'í ti' ji'í tya'a ñatí ni, tya ntsu'u tsa cha' cuxi ne' cresiya ji'í ngu' bi'; ñi'yä nti' ngu' lo'o ndi'í ngu' su talya ña'á, jua'á ti nti'

ngu' bi' ndi'í ngu' chalyuu, cha' ná nchca quiye tyucuijí liñi su tsaa ngu', cha' lye tsa ndacu' talya xee nu ña'á ngu' bi' li'.

¹² Cu'mä sñi' na', nscua na' quityi re cha' cña slo mä, xqui'ya cha' ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'í mä; xqui'ya Jesucristo cua ngüütyí Ni qui'ya nu ntsu'u ji'í mä. ¹³ Nscua na' quityi re cha' cña slo cu'mä ngu' cusu', cha' cua ngujui ñi'yä nu tyu'u cha' ji'í mä lo'o Jesucristo nu stu'ba ti ntucua lo'o ycui' Ndyosi Sti yu tya lo'o nguxana chalyuu. Lo'o jua'á nscua na' quityi re cha' cña slo cu'mä ngu' cuañi', cha' cua ntijiloo mä ji'í nu xña'á.

Cu'mä sñi' na', cua ngujui ñi'yä nu tyu'u cha' ji'í mä lo'o ycui' Ndyosi Sti na, bi' cha' nscua na' quityi re cha' cña slo mä. ¹⁴ Cu'mä ngu' cusu', cua ngusñi mä cha' ji'í Jesucristo, la cui' Cristo nu cua lu'ú lo'o ycui' Ndyosi Sti yu tya clyo, bi' cha' nscua na' quityi re cha' cña ca slo mä. Cu'mä ngu' cuañi', nguula ti ti' mä ndi'í mä, cha' cua ndyanu tso'o cha' ji'í ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'í mä; cua ntijiloo mä ji'í nu xña'á, bi' cha' laca nscua na' quityi re cha' cña slo mä.

¹⁵ Ná tyu'u tyiquee mä ña'á mä cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, ni ná ca tiji' tsa ti' mä ji'í cua ña'á ca cha' culiya' nu ndyiji ji'í ñatí cha' ndiya la ti' ngu' ji'í. Si ndiya la ti' na nu cuxi nu ntsu'u chalyuu, ná caca ji'na tsiya' ti tyu'u tyiquee na ña'á na ji'í ycui' Ndyosi Sti na. ¹⁶ Lcaa cha' cuxi nu ndaca'a ji'í ñatí cha' ná xñi tso'o ngu' cha' ji'í ycui' Ndyosi, si'i ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na ndyu'u cha' bi!. Lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñatí ji'í, cha' tyaala' xi tyiquee ngu'; jua'á lcaa cha' cuxi nu nti' ngu' cua'ni ngu' lo'o ña'á ngu' ji'í; jua'á lcaa na nu nti' ngu' cha' caja ji'í ngu', cha' jua'á cua'ni tyixi ti ngu' lo'o tya'a ngu', nde chalyuu ti ndyu'u lcaa cha' cuxi bi!. ¹⁷ Yala ti tye chalyuu re, culiji jua'á ti lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñatí chalyuu; pana ñatí nu taquiya' ji'í cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ni, ná nga'á cha' tye chalyuu ji'í ngu' bi!.

Ntsu'u cha' liñi lo'o ntsu'u cha' cuiñi

¹⁸ Cu'maq sñi' na', cua ndyalaa hora cha' tye lcaa cha' nu ntsu'u chalyuu. Cua jlo ti' ma cha' cua lijyä sca ñati tlyu nu cñilo'o ji'i tya'a ñati na cha' Cristo laca ycui' yu; xuu tya'a yu bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Masi tyempo juani, quiña'a tsa ngu' cuiñi ntsu'u chalyuu, nu ntí xuu tya'a lo'o ñati ji'i Cristo; bi' cha' cua ngua cuayá' ti' na cha' cua ngulala ti tye lcaa cha'. ¹⁹ Tya clyo ndyu'u ti'i nu ngu' cuiñi bi' lo'o na, lo'o li' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu'; si'i ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo laca ngu' bi'. Si chañi cha' tya'a ndya'a na laca ngu' bi', cua ndyanu ngu' lo'o na nquicha'; pana ngutu'u ngu' bi', cha' taca ca cuayá' ti' na cha' si'i lcaa ñati nu ndyu'u ti'i lo'o na laca tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo.

²⁰ Cua nda Cristo Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i lcaa ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Ni, bi' cha' cua ngua cuayá' tso'o ti'lcaa tya'a ma lcaa cha' nu nclyu'u ycui' Ndyosi ji'na. ²¹ Cua nscua na' quityi re, xqui'ya cha' nchca cuayá' ti' ma ña'a cha' liñi nu ntsu'u ji'i Cristo. Si'i cha' na jlo ti' ma cha' liñi bi'; cua jlo ti' ma ña'a cha' liñi nu nchcui' na, cha' si'i cha' cuiñi ti laca cha' bi'.

²² ¿Tilaca laca nu cuiñi lacua? Ñati cuiñi bi' laca nu ñacui cha' si'i Cristo laca Jesús, la cui' Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i cha' yaq yu chalyuu. Nxuu tya'a ngu' bi' lo'o ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo, cha' ñacui ngu' bi' cha' si'i nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo, cha' si'i ycui' Ndyosi laca Sti Jesucristo. ²³ Si ñacui na ji'i ñati cha' si'i Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo, na ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesucristo, jua'a ndyu'u cha' bi'li'; pana lo'o xñi na cha' ji'i Sñi' ycui' Ni, cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi Sti yu, jua'a ndyu'u cha' bi'li'.

²⁴ Bi' cha' nga'a cha' tyanu tachaa cha' bi' ne' cresiya ji'i ma, cha' nu cua ndyuna ma ji'i Jesús tya lo'o ngusñi ma cha' ji'i yu tya clyo. Si tya ndyanu cha' bi' ne' cresiya ji'i ma, stu'ba

tsa ntsu'u tyiquee ma lo'o Jesucristo masi tya ndi'i ma chalyuu, lo'o jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee ma lo'o ycui' Ndyosi Sti na li'. ²⁵ Bi' laca cha' nu ngüiñi ji'i Jesucristo lo'o na, cha' taca caja chaca chalyuu cucui nu ná nga'a cha' tye ji'na.

²⁶ Tsa bi' ti cha' nchcui' na' cuentya ji'i ñati nu nñilo'o ji'i ma jua'a. ²⁷ Nu cu'maq ni, cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, bi' cha' nga'a aa ntí cha' culu'u xa' ñati ji'i ma; Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, bi' laca nu culu'u ji'i ma lcaa cha' nu lyiji cha' ca tsa'a ma ji'i. Nu lo'o nclyu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i ma ni, liñi tsa laca cha' bi'; si'i cha' cuiñi nda nu bi'. Bi' cha' lacua, ñi'yä nu nclyu'u Xtyi'i ycui' Ni ji'i ma, la cui' jua'a nga'a cha' xñi ma cha' ji'i Jesús.

²⁸ Nu juani ti, cu'maq sñi' na', xñi tso'o ma cha' ji'i Jesucristo. Lo'o li', lo'o caq Jesucristo chalyuu chaca quiya', nga'a aa ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' na lo'o ña'a na ji'i Ni cha' caq Ni; tyucui tyiquee na tyacua tya'a na lo'o Ni li'. ²⁹ Cua nchca cuayá' ti' ma cha' lubii tsa cresiya ji'i Jesucristo, bi' cha' tso'o si ca cuayá' ti' ma cha' cua ña'a ca ñati nu ndu'ni cha' tso'o ñi'yä ndyu'ni ycui' Jesús, caca ngu' bi' sñi' ycui' Ndyosi.

3

Sñi'ycui' Ndyosi laca na

¹ Tlyu tsa cha' tso'o laca cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi Sti na ña'a Ni ji'i ca ta'a ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha' laca cha' nchcui' ycui' Ndyosi ji'na cha' sñi' ycui' Ni laca na, lo'o jua'a chañi laca cha' bi'. Ná ntaja'a ñati chalyuu tyuloo ji'na cha' sñi' Ni laca na; la cui' jua'a lo'o nguti'i Jesucristo chalyuu, ná ntaja'a ngu' tyuloo ngu' ji'i yu li'.

² Cu'maq ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma'na, nu juani ti laca na sñi' ycui' Ndyosi; pana bilya caja cha' ji'na ñi'yä nu tso'o la ña'a na, nu lo'o tyi'i na lo'o ycui' Ni nde loo la. Ñi'yä laca ycui' Jesucristo, jua'a caca na

lo'o culu'u loo Jesucristo ji'na lo'o cua ndye chalyuu re; li' taca ña'a na ji'i Jesucristo ñi'yä nu laca ycui'. Tsa bi' ti cha'nchca cuayá'ti' na juani. ³ Lcaa ñatä nu nti' ña'a ji'i Ni ca li', nga'a cha' cua'ni lubii ngu' ji'i cresiya ji'i ngu', ñi'yä nu lubii cresiya ji'i ycui' Jesucristo.

⁴ Si ndu'ni na cha' cuxi, laca cha' ná ntaja'a na cua'ni na cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na; ntsu'u qui'ya ji'na xqui'ya cha' ná ntaja'a na taquiy'a na ji'i cha' nu nchcui' Ni lo'o na. ⁵ Cua jlo ti' mä cha' cua yaqa Jesucristo chalyuu cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatä; pana ycui' Cristo ni, ná ntsu'u qui'ya ji'i yu tsiya' ti. ⁶ Ni sca ñatä nu nxñi tso'o cha' ji'i Jesucristo lcaa tsä, nga'aa nscua cha' cua'ni ngu' bi' cha' cuxi. Nu ñatä nu ndu'ni cha' cuxi lcaa tsä, ndu'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya cha' bilya tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o Jesucristo, bilya xñi ngu' cha' ji'i Ni. ⁷ Cu'mä sñi' na', ná nti' na' cha' cñilo'o xa' ñatä ji'i ma. Xcui' tso'o ti ngua'ni Jesucristo nde chalyuu; bi' cha' lacua, lcaa ñatä nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, cua nscua cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ngu' bi' laja lo'o tyi'i ngu' chalyuu. ⁸ Lcaa ñatä nu ndu'ni xcui' cha' cuxi, cua laca ngu' bi' sñi' ycui' nu xña'a nu laca xu'na cuiñaja; tya lyiji tye cha' cua'ni nu xña'a bi' cha' cuxi. Sca ti Jesús nu Sñi' ycui' Ndyosi, cua yaqa Ni chalyuu cha' cua'ni tye Ni ji'i lcaa cña nu ndyu'ni nu xña'a bi'.

⁹ Ñatä nu laca sñi' ycui' Ndyosi ni, nga'aa nscua cha' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' cua nda ycui' Ndyosi chaca cha' tso'o la nu tyanu ne' cresiya ji'i ngu' bi' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Nga'aa tyaja'a ngu' bi' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' sñi' ycui' Ndyosi laca ngu' bi'. ¹⁰ Bi' cha' nchca cuayá'ti' mä juani ñi'yä laca ñatä nu laca sñi' ycui' Nydosi, lo'o jua'a nchca cuayá'ti' mä ñi'yä ndu'ni ñatä nu laca sñi' ycui' nu xña'a. Si'i sñi' ycui' Ndyosi laca ñatä nu ndu'ni cha' cuxi lcaa tsä, ni si'i sñi' ycui' Ndyosi laca ñatä nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a ñatä.

Nga'a cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñatä na

¹¹ Nde nscua la cui' cha' nu cua ndyuna mä lo'o ngusñi mä cha' ji'i Jesús tya clyo: nga'a cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñatä na. ¹² Ná cua'ni na ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Caín; sñi' ycui' nu xña'a ngua yu bi', cha' ndyujuii yu ji'i tya'a yu. ¿Ni cha' laca ngua'ni yu jua'a? Ndyujuii yu ji'i tya'a yu xqui'ya cha' xcui' cha' cuxi ngua'ni jyo'o Caín bi', bi' cha' ná ndiya ti' yu cha' xcui' cha' tso'o ngua'ni yu tya'a yu bi'.

¹³ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi, ná quiña'a tsa cha' culacua ti' mä si liye' tsa ti' ñatä chalyuu ña'a ngu' ji'i mä. ¹⁴ Xcui' nguna' tya ndi'i na chalyuu cua tsubi' la xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana juani, cua nda ycui' Ndyosi chaca chalyuu cucui ji'na, cha' tso'o ti ndi'i tyiquee na juani. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i xa' la tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha' taca jlo ti' na cha' cua ntsu'u chaca chalyuu cucui ji'na juani, cha' ñatä nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a ñatä, nguna' tya ndi'i ngu' chalyuu. ¹⁵ Ñi'yä laca ñatä nu ndyujuii ji'i tya'a ñatä, jua'a laca na si liye' ti' na ña'a na ji'i tya'a ñatä na. Jlo ti' mä cha' nga'aa caja chalyuu cucui bi' ji'i ñatä si ndyujuii ngu' ji'i tya'a ñatä ngu', pana la cui' tya'a cha' laca si liye' tsa ti' na ña'a na ji'i tya'a ñatä na. ¹⁶ Nu lo'o cube ti' na cha' cuentya ji'na ntaja'a Cristo ngujuii yu lo crusi, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, li' ca cuayá'ti' na ña'a cha' nu tso'o la cua'ni na, si ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni. Tso'o si tyaja'a na xtyucua na ji'i tya'a na jua'a, masi hasta cajaa ycui' na cuentya ji'i ngu' tya'a na. ¹⁷ Ntsu'u ngu' tya'a na nu nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i ngu' tsiya' ti cha' tyiji yu'u ji'i ngu' chalyuu. Si jua'a tso'o ti ndi'i na, lo'o li' ña'a na ji'i tya'a na nu ntsu'u na nu lyiji ji'i ngu', pana ná ntaja'a na cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a na, li' ná taca ji'na ñacui na cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' Ndyosi, cha' nu

y cui' Ndyosi ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. ¹⁸ Cu'maq sñi' na', nu lo'o ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi lo'o ji'i tya'a ñatí na, si'i sca cuíi ti laca nu chcui' na lo'o ngu', si'i sca cha' nu nda ti na lo'o ngu' caca bi'; tyucui tyiquee na nga'a cha' xtyucua na ji'i nu ngu' tya'a na bi'.

Taca jlo ti' na cha' chañi cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi

¹⁹ Si jua'a ndu'ni na, li' caca cuayá' ti' na cha' liñi tsa laca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na, cha' nu jlyá ti' na ji'i; ca tii na cha' cua ngüini tso'o cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi. ²⁰ Nu lo'o jlo ti' cresiya ji'na cha' ntsu'u qui'ya ji'na, li' taca ca cuayá' ti' na cha' lo'o y cui' Ni jlo ti' Ni cha' bi'. Lo'o jua'a tlyu la laca y cui' Ni, taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i cha' cuxi bi'. ²¹ Cu'maq ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma'na, si jlo ti' na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na, tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o y cui' Ndyosi li'; ²² nu lo'o jña na cha' ji'i y cui' Ni, caja cua ña'a ca cha' ji'na si taquiya' na ji'i cña nu cua nda y cui' Ni ji'na, si cua'ni na cña nu ndiya la ti' y cui' Ni. ²³ Nde laca cña nu cua nda y cui' Ndyosi cha' cua'ni sa scaa na: nga'a cha' xñi tso'o na cha' ji'i Jesucristo Sñi' y cui' Ni; la cui' jua'a tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñatí na, ñi'ya nu cua nacui y cui' Ni ji'na. ²⁴ Nu lo'o taquiya' na ji'i cña nu cua ngulo y cui' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na, li' cua ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi, lo'o jua'a ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o na li'. Jlo ti' na cha' bi', xqui'ya cha' cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na.

4

Cua'ni cuayá' na ñi'ya nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ñati

¹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo nu tyaca'a tsa ma'na, ná xñi ma'cha' ji'i cua ña'a ca ñatí nu ñacui cha' cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni ji'i ngu' bi'. Cua'ni cuayá' ma'ji'i ma'ngu' bi' clyo, cha' quijeloo cha' ji'i ma'lo'o ngu' si chañi cha' cua ndyanu

Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi', si cha' cuiñi ti laca nu nchcui' ngu' bi'. Cua ndu'u tucua tyu'u tsa tya'a ngu' cuiñi chalyuu juani, nu nñilo'o ji'i ñatí cha' cuentya ji'i y cui' Ndyosi nchcui' ngu'. ² Ndi'ya ca cuayá' ti' na ñi'ya laca ñatí nu cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i: lcaa ñatí nu nchcui' cha' chañi cha' nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula yu chalyuu cha' ngua yu ñatí, lcaa ñatí bi' cua ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu'; ³ pana ñatí nu nacui cha' si'i Sñi' y cui' Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula yu chalyuu ñi'ya nu nclyá ñatí, ná ntsu'u Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Cha' ji'i nu cuiñi nu nti' tyijiloo ji'i Jesucristo laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'; jua'a cua ngua cuayá' ti' ma'cha' cua liyá ti nu cuiñi bi', cha' masi juani cua laca ndi'i bi' chalyuu.

⁴ Cu'maq sñi' na', cua ntsu'u cha' ji'i ma'lo'o y cui' Ndyosi, jua'a cua ngua nguula la ti' tyiquee ma'xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi nu ndyanu ne' cresiya ji'i ma'li'; bi'cha' nchca ji'i ma'tyijiloo ma'ji'i ngu' cuiñi nu cua ntsu'u cha'ji'i lo'o y cui'nu xñi'a. La cui'nu xñi'a laca nu nclyo cña ji'i ñatí cuxi nde chalyuu. ⁵ Cua ntsu'u cha'ji'i nu ngu' cuiñi bi' lo'o nu cuxi nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a xcui'cha'ji'i nu xñi'a laca cha'nu nchcui'ngu'bi'; bi'cha'ndiya tsa ti' ñatí chalyuu cuna ngu'cha'nu nda nu ngu' cuiñi bi', lcaa ñatí nu ná ndaquiya'ji'i Jesucristo tsiya'ti. ⁶ Pana ñatíji'i y cui' Ndyosi laca na. Nu lo'o ntsu'u cha'ji'i ñatí lo'o y cui' Ndyosi, cuna ngu'lcaa cha'nu chcui'na lo'o ngu'li'; ñatínu ná ntsu'u cha'ji'i lo'o y cui' Ndyosi tsiya'ti, bi'ñatílaca nu ná nduna cha'nu nchcui'na. Jua'a taca quijeloo cha'ji'i tilaca laca nu ntsu'u cha'liñi ji'i, tilaca laca nu ntsu'u cha' cuiñi ji'i.

Xcui' ntsu'u tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ñati

⁷ Cu'maq ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma'na, nga'a cha' tyu'u tso'o tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñatína; y cui' Ndyosi laca nu nclyo cña cha' xcui'

tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na. Lcaa ñati nu ntsu'u tyiquee ña'q ji'i tya'a ñati, sñi' ycui' Ndyosi laca ngu' bi', lo'o jua'q tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ni. ⁸ Pana ñati nu ná ntsu'u tyiquee ña'q ji'i tya'a ñati, ná caja ñi'ya nu tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' ycui' Ndyosi ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'i ñati. ⁹ Ngulu'u Ni ji'na ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na, nu lo'o cua nda Ni ji'i nu sca ti Sñi' ycui' ca Ni yaq chalyuu, cha' jua'q taca caja chalyuu cucui ji'na. ¹⁰ Nde laca cha' nu nchcui' na'lo'o ma: Si'i cha' ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ycui' Ndyosi, masi ycui' Ndyosi laca nu ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na tya clyo, bi' cha' nda Ni ji'i Sñi' ycui' ca Ni yaa chalyuu cha' ngujuii yu lo crus, cha' cua ngua cuxi tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi nu Xu'na na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na; pana Jesucristo nu sca ti Sñi' ycui' Ni, bi' laca nu cua nchcube' cña loo na, ngüi'ya Ni yabe' nu ntsu'u ji'na.

¹¹ Cu'maq ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma'na, nga'cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na, cha' jua'q ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'q Ni ji'na. ¹² Ni sca ñati chalyuu, bilya ña'q ngu' ji'i ycui' Ndyosi; pana taca ca cuayá' ti' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o Ni juani, nu lo'o ña'q na ji'i lcaa na lo'o tya'a na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na. Ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'q yu ji'i ñati chalyuu, jua'q nga'cha' cua'ni na lo'o tya'a ñati na li'. ¹³ Cua nda ycui' Ndyosi Xtyil'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' cha' cua ngua jlo ti' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o jua'q stu'ba ntsu'u tyiquee Ni lo'o na. ¹⁴ Cua na'q ycui' ya ji'i Jesús. Chañi laca cha' nu nchcui' ya lo'o ma'juani, cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti Jesús chacuayá' ji'i Sñi' ycui' ca Ni cha' cua'ni lyaá ji'i cua ña'q ca ñati ji'i nu cuxi. ¹⁵ Ñati nu tyaja'a catcha' ji'i tya'a ñati cha' nu sca ti Sñi'

ycui' Ndyosi laca Jesucristo, stu'ba ntsu'u tyiquee ycui' Ni lo'o ngu' bi' li'; jua'q stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ycui' Ni.

¹⁶ Ngua cuayá' ti' na li', cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'q Ni ji'na; jua'q jlya ti' na li', cha' xcui' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ni ña'q Ni ji'i ñati chalyuu. Lo'o ñati nu jua'q tso'o nti' ña'q ngu' ji'i tya'a ñati, nu xcui' jua'q ndu'ni ngu' laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu, cua stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi; la cui' jua'q stu'ba ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi' li'. ¹⁷ Tso'o ti ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ycui' Ndyosi, cha' nu lo'o tyalaa tsq lo'o tyaq Jesucristo chaca quiya' cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, li' tyucui tyiquee na taca tyacua tya'a na lo'o ycui' Ni. Ndy'a Ni lo'o na laja lo'o ndi'i na chalyuu, ñi'ya nguta'q Ni lo'o Jesucristo lo'o nguti'i yu nde chalyuu, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' cutsii na. ¹⁸ Ná ntsu'u cha' cutsii na cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'na, si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ycui' Ni; pana tya lyiji cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q na ji'i ycui' Ndyosi, si ña'q ti tya ntsii na cha' xcube' Ni ji'na. Ñati nu ntsii tsa ji'i ycui' Ndyosi ni, cua nda ti' ngu' cha' xcube' Ni ji'i ngu'.

¹⁹ Ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ycui' Ni, xqui'ya cha' tya clyo ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na. ²⁰ Ngu' nu ñacui ndi'ya: "Ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na' ji'i ycui' Ndyosi", lo'o li' ña'q ti tya liye' ti' ngu' bi' ña'q ngu' ji'i tya'a ngu', cha' cuiñi ti laca nu nchcui' ngu' bi'. Ndi'ya ndyu'u cha' bi': taca ña'q na ji'i tya'a ñati na, pana ycui' Ndyosi ni, bilya ña'q na ji'i Ni tsiya' ti; bi' cha' lacua, si ná ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, li'ná taca ñacui na cha' ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ycui' Ndyosi Sti na. ²¹ Cua ngulo Ni cña bi' ji'na ndi'ya: Tso'o ti tyu'u tyiquee ma' ña'q ma' ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'q xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee ma' ña'q ma' ji'i tya'a ñati ma'.

5

Ntijiloo na ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu

¹ Lcaa ñati nu jlya ti' ji'i Jesús, cha' laca yu Cristo nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i yaa chalyuu, chañi cha' laca ngu' bi' sñi' ycui' Ndyosi. Ycui' Ndyosi laca Sti na, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i Ni, bi' cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la sñi' ycui' Ni, ty'a a ngusñi na cha' ji'i Jesús. ² Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' Ndyosi Sti na, lo'o jua'a taquiya' na ji'i lcaa cña nu nda Ni lo'o na, li' tso'o ti taca tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la sñi' ycui' Ni. ³ Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i Ni, taquiya' na ji'i cha' nu chcui' Ni lo'o na li', cha' si'i sca cña nu tucui tsa laca cha' taquiya' na ji'i scaa cha' nu chcui' Ni. ⁴ Cua ña'a ca sñi' ycui' Ndyosi taca tyijiloo ji'i lcaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu; taca tyijiloo na ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo. ⁵ Pana ñati nu jlya ti' cha' Jesús laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, bi' ti ñati nu caca ji'i tyijiloo ji'i lcaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu.

Ndi'ya ntsu'u cha' ji'i Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ndyosi

⁶ Nu sca ti Sñi' ycui' ca Ndyosi laca Jesucristo, nu yaa chalyuu. Ntyucuatyia ngu' ji'i yu li'. Ngujuui yu lo crusi, ndyalú tañi ycui' yu li'. Si'i xqui'ya cha' nu cua ntyucuatyia ti yu, masi lo'o xqui'ya cha' cua ngujui yu lo crusi ndyalú tañi yu, bi' cha' nchca cuayá' ti' na juani cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo. Bi' laca cha' nu ndacha' Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na, lo'o jua'a chañi tsa laca cha' bi'.

⁷ Nde cua ntucua sna tya'a ngu' nu nchcui' cha' chañi laca cha' ji'i Jesús bi': ycui' Ndyosi Sti yu laca tsaca ngu' bi'; jua'a Jesucristo nu ntsu'u tyucui cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i, bi' laca chaca; lo'o jua'a Xtyi'i ycui' Ni, chaca laca bi'. Stu'ba ti nchcui' nu ca ta'a sna bi', cha' chañi laca cha' bi'. ⁸ Lo'o jua'a nde lo yuu cua ngua sna quiya' lo'o nchcui' ycui' Ndyosi cha' chañi laca

cha' Jesucristo laca nu sca ti Sñi' ycui' Ni: tsaca laca cha' nu nchcui' Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na; jua'a chaca laca cha' nu nchcui' Ni laja lo'o ntyucuatyia Jesucristo; lo'o jua'a chaca laca cha' nu cua nchcui' Ni laja lo'o ngujuii Jesucristo lo crusi, ndyalú tañi yu li'. Sca ti cha' nchcui' Ni ca ta'a sna quiya' bi'. ⁹ Ntucuá na ji'i cha' nu nchcui' ñati chalyuu lo'o na, pana juani ndulo la cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o na. Ca ta'a sna cha' nu nda ycui' Ndyosi, lcaa cha' bi' nchcui' cha' sca ti Jesucristo laca Sñi' ycui' Ndyosi. ¹⁰ Ñati nu jlya ti' ji'i yu cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ycui' ca ngu' jlo ti' ngu' ne' cresiya ji'i ngu' cha' chañi tsa laca cha' bi'; ñati nu ná ntaja'a tucuá cha' ji'i Ni, cha' laca Jesucristo Sñi' ycui' ca Ni, bi' ngu' laca nu ná jlya ti' tsiya' ti cha' cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'i Sñi' ycui' ca Ni. Ñati cuiñi laca ycui' Ndyosi nti' ngu' bi'. ¹¹ Nde laca cha' liñi nu tso'o tsa cha' xñi na ji'i, cha' cua nda ycui' Ndyosi chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na; Jesucristo laca nu ngulu'u ji'na ñi'ya caca chalyuu bi'. ¹² Cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni, bi' ñati laca nu ntsu'u chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i; ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ná ntsu'u cha' ta Ni chalyuu bi' ji'i ngu'.

Cua tye ti cha' nu nguscua Juan

¹³ Cua nscua na' quityi re lacua, cha' caa ca slo ma, lcaa tya'a ngusñi ma cha' ji'i Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; xqui'ya cha' re taca ca cuayá' ti' ma cha' cua ngujui chalyuu cucui ji'i ma, nu cua nda ycui' Ndyosi ji'na.

¹⁴ Tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o ycui' Ndyosi lacua. Lo'o jña na sca cha' ji'i ycui' Ndyosi nu stu'ba nti' lo'o sca cha' nu nti' ycui' Ni, li' taca jlo ti' na cha' taquiya' Ni ji'i cha' nu chcui' na lo'o Ni. ¹⁵ Si jlo ti' na cha' nduna ycui' Ndyosi lo'o jña na sca cha' ji'i Ni, la cui' jua'a taca jlo ti' na cha' cua caja ti cha' bi' ji'na li'.

16 Lo'o ña'q na ji'i sca ñati ty'a'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo cha' ndyu'ni yu sca cha' cuxi, pana nda na cuentya cha' ná nscua cha' chcuna' chalyuu ji'i yu xqui'ya cha' cuxi bi', li' tso'o la si jña na cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i yu ty'a'a na bi', cha' ná ta Ni chacuayá' cha' chcuna' chalyuu ji'i yu ty'a'a na bi'. Pana ntsu'u qui'ya tlyu nu ná taca cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i; ná ñacu'i na' cha' jña na cha' clyu ti' ji'i Ni li', si jua'q ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. **17** Chañi cha' sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'i lcaa na lo'o ty'a'a na xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni na. Pana ntsu'u sca lo qui'ya nu ná taca cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i tsiya' ti.

18 Jlo ti' na cha' nga'aa ndu'ni ñati ji'i Jesucristo cha' cuxi. Jesucristo nu laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, bi' laca nu ndaca'a ji'i ngu', cha' ná taca cala' nu xña'q ji'i ngu' bi' li'.

19 Jlo ti' na cha' ñati ji'i ycui' Ndyosi laca na, xqui'ya cha' cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo; pana xa' la ñati chalyuu nu ná ndaquiya' ji'i Ni tsiya' ti, ña'q ti ty'a laca nu xña'q loo ji'i ñati bi'.

20 Cua jlo ti' na cha' cua yaq nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi nde lo yuu chalyuu, lo'o jua'q cua nda bi' chacuayá' cha' caca tyu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Chañi cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi juani, xqui'ya cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o Jesucristo nu laca Sñi' ycui' ca Ni. Chañi cha' ycui' Ndyosi tsiya' ti laca nu Jesús bi', lo'o jua'q chañi cha' ná nga'q cha' tye chalyuu cucui nu ta Ni ji'na. **21** Cu'maq sñi' na', tii ti ti' maq tyl'i maq chalyuu, cha' ná tyatí yu'u maq lo'o xa' jo'ó. Jua'q laca cha' bi' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyucuaa

*Nu lo'o chañicha' ntsu'u tsa tyiquee
na ña'a na ji'i tya'a ñati na*

¹ La cui' nu cusu' Juan laca na'. Nscua na' sca quityi re, ma' cusu', jua'a sñi' nu'u, cha' caa quityi re ca slo cu'ma ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cha' cua ngusubi ycui' Ni ji'i ma' cha' caca ma' ñati ji'i Ni. Chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i ma'; ni si'i sca ti na', lo'o lcua ti ña'a ñati lcaa quichi nu nduna cha' liñi ji'i Jesús, lo'o lcaa ñati bi', ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ma'. ² Cua ndyanu tso'o cha' liñi bi' ne' cresiya ji'na, jua'a ná nga'a cha' tye cha' nu cua ndyuna na bi'; bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i ma'. ³ Ycui' Ndyosi nu laca Sti na, lo'o jua'a Jesucristo nu sca ti Sñi' ycui' Ni, xtyucua Ni ji'i ma'. Lo'o jua'a cua nti' na' cha' ña'a ti tya cua'ni Ni quiña'a tsa cha' tso'o lo'o ma', cha' ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ma', cha' ña'a ti cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma'; jua'a nti' na' cha' cua'ni Ni lo'o ma', xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, cha' chañi tsa cha' nu ngulu'u Ni ji'na.

⁴ Tso'o tsa ngua ti' na' lo'o ngujui cha' 'na cha' ña'a ti tya ndaquiya' tso'o xi ngu' tya'a ma' lcaa cha' liñi nu cua nda ycui' Ndyosi Sti na lo'o na; ⁵ bi' cha' chcui' na' lo'o nu'u, ma' cusu', jua'a lo'o lcaa ngu' tya'a ma', cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Si'i sca cha' nu bilya ta Ni lo'o na laca cha' bi', sca cha' nu ndyuna na lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesucristo tya clyo laca cha' bi'. ⁶ Lo'o nu ni na' ji'i ma' cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, la cui' jua'a ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cña nu nclyo ycui' Ndyosi ji'na. Nu lo'o ngusñi ma' cha' bi' tya clyo, cua ndyuna ma' lcaa cña nu ntsu'u cha'

cua'ni ma' cha' tso'o ti tyu'u tyiquee lcaa ma' ña'a ma' ji'i tya'a ñati ma'.

*Nu ngu' cuiñi nu tya'a cusuu ji'i
Cristo*

⁷ Ntsu'u tsa ñati cuiñi nu nchcui' cha' ná chañi cha' ngua Jesús ñati lo'o yaa yu chalyuu. Tyucui ña'a lo yuu chalyuu ndya'a ñati nu nchcui' cha' cuiñi bi'; na nnilo'o ngu' bi' ji'i tya'a ñati na, jua'a tya'a cusuu ji'i Cristo laca ngu' bi'. ⁸ Bi' cha' tii ti ti' ma' tyi'i ma' chalyuu, cha' ná culiji yu'u jua'a ti lcaa cha' nu cua ndyuna ma' lo'o nguti'i ya ca slo ma'. Li' caja lcaa cha' tso'o nu cua nti' ycui' Ndyosi ta Ni ji'i ma' lo'o tye chalyuu.

⁹ Lcaa ñati nu tyatí yu'u lo'o xa' la cha', ná ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' ná cuayá' cha' ji'na lo'o jlya ti' na ji'i Cristo, nti' ngu' bi'; pana lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Cristo ca ne' cresiya ji'na, li' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, jua'a lo'o ycui' nu sca ti Sñi' ycui' Ni. ¹⁰ Bi' cha' juani si tyalaa ñati slo ma' nu ná nda la cui' cha' ji'i Jesús bi' lo'o ma', nga'aa ta ma' su tyi'i ngu' bi', ni ná ta ma' xlyo ni'i ji'i ngu' bi'. ¹¹ Nu lo'o chcui' na lo'o ñati bi', ñi'yá laca si ndyu'ni tya'a na lo'o ngu' bi', lo'o cña cuxi nu ndyu'ni ngu', jua'a ndyu'u cha' bi'.

*Cha' nu nguscua Juan lo'o cua tye ti
quityi*

¹² Tya ntsu'u tsa cha' nu nti' na' chcui' lo'o ma', pana tso'o la masi ná lo'o cha' bi' scua na' lo quityi re. Tiya' la nti' na' caa na' ca su ndi'i cu'ma, lo'o li' ycui' ca na' taca ta na' cha' bi' lo'o ma'; li' chañi cha' tso'o ti taca tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a na.

¹³ Lo'o jua'a nu ñati tya'a ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o Cristo ca nde, nu ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i, lo'o ngu' bi' cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i ma'. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi sube nguscua San Juan nchca tyuna

Tso'o tsa nchcui' Juan ji'i Gayo

¹ La cui' nu cusu' Juan laca na'.
Nscua na' quityi re cha' caa ca slo
nu'u, Gayo; jlya ti' nu'u lcaa cha' nu
laca ji'i Jesucristo, bi' cha' tso'o tsa
ntsu'u tyiquee na' cha' chcui' na' lo'o
nu'u.

² Tso'o tsa ñati laca nu'u, cusu'. Nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi cuentya jinu'u cha' tso'o ti taca tyi'i tyiquee nu'u, cha' taca ca lye ti' nu'u. Cua jlo ti' na' cha' tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi. ³ Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndyalaa xi ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ngutu'u ca su ndi'i ma yaa' ngu' ca nde. Nacui ngu' cha' ña'q ti ndaquiya' tso'o ma ji'i cha' liñi nu cua nda Jesús lo'o na, cha' jua'q ndu'ni ma lcaa tsa. ⁴ Sca ti cha' ncly-acua ti' na' cuentya ji'i cu'ma, si chañi cha' ndaquiya' ma ji'i cha' liñi nu cua nda Jesús lo'o na, cha' cuañi' la cu'ma cuentya jna'; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' lo'o ndyuna na' cha' jua'q ndu'ni ma.

⁵ Cusu', ndube tsa ti' na' cha' lcaa tyempo tso'o tsa nxtyucua nu'u ji'i ngu' tya'a na, masi ná nslo nu'u ji'i ngu', cha' ngu' xa' quichí laca ngu' ntsu'u quiya!. ⁶ Cua nchcui' ngu' bi' lo'o lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'ná lo'o Jesús nde quichí re, ndacha' ngu' ji'i ya ñi'yá nu tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i ycui' ca ngu'. Lo'o jua'a cua'ni ma cha' tso'o tya xtyucua la ma ji'i ngu' bi' tyucuii su tsaa ngu', cua'ni ma ñi'yá laca si na nxtyucua ma ji'i ycui' Ndyosi laca; ⁷ cña ji'i Cristo ndya'a ngu', bi' cha' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu' tyijyu'. Ná ntaja'a ngu' xñi ngu' ni sca centavo ji'i xa' ñati nu ná ndaquiya' ji'i Cristo tsiya' ti, cha' xtyucua ji'i ngu' tyucuii; ⁸ bi' cha' nu na ni, tya'a ngusñi na cha' ji'i

Cristo, nga'q̃a cha' xtyucua na ji'i ngu' bi'. Lo'o ju'a taca ca stu'ba cha' ji'na lo'o ngu' bi' lo'o sañi na cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na ca tyijyu' la.

Cuxi tsa cña nu ndyu'ni Diótre

9 Cua nscua na' sca quityi tya tsibi' la nu ndyaa ca su ndi'i ña'a taju ti mā ñati ji'i Jesucristo, cu'mā nu ndyu'u ti'i mā tsa tlyu ti ca bi'; pana ná ntaja'a Diótrefes taquiya' ji'i cha' nu nacui na' ji'i mā, cha' nti' yu bi' cha' xu'na mā laca yu. **10** Nu lo'o tyalaa na' ca slo mā, li' chcui' na' lo'o mā cuentya ji'i lcaa cña nu ndyu'ni yu bi', cha' chiya'a tsa nchcui' yu ji'i cuare; nchcui' yu bi' cua ña'a ca lo cha' cuiñi lo'o ñati. Masi ndyu'ni yu jua'a, ná cuayá' ji'i yu nti' yu, cha' juani ná ntaja'a yu ta yu su tyi'i ngu' tya'a ndya'a ya cña lo'o ndyaa ngu' quichí tyi mā; ña'a cuayá' ndaca'a yu chacuayá' ji'i tya'a mā cha' lo'o cu'mā ná ta mā su tyi'i ngu', masi ngua ti' mā ta mā su tyi'i ngu' nquicha'. Lo'o jua'a ngua ti' yu culo'o yu ji'i tya'a ndya'a ya cña bi', cha' ná tyu'u ti'i ngu' lo'o ma.

11 Cusu', ná tyatí yu'u mä lo'o cha'
cuxi nu ntsu'u chalyuu, tso'o la si
tyi'u ti' ma ji'i lcaa cha' nu tso'o ti.
Lcaa ñati nu xcui' clyana cha' tso'o
nu cua'ni ngu' cha' xtyucua ngu' ji'i
xa' la tya'a ñati ngu', cua ntsu'u cha'
ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi; lcaa ñati
nu xcui' clyana cha' cuxi cha' cua'ni
ngu', bilya tyu'u cha' ji'i ngu' bi' tsiya'
ti lo'o ycui' Ndyosi.

Tso'o la ndyu'ni Demetrio

¹² Tso'o tsa nchcui' lcaa ñati ji'i Demetrio; masi y cui' ca na, lo'o ña'a na ji'i yu nchca cuayá' ti' na cha' tso'o tsa ndyu'ni yu lo'o lcaa ñati. Jua'a cuare, nchcui' ya lo'o ma juani cha' chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' ji'i yu cha' tso'o tsa tyiquee yu. Cua jlo tso'o ti' ma cha' nchcui' ya cha' liñi lo'o ma.

*Cha' nu nguscua Juan lo'o cua tye ti
quityi*

¹³ Tya ntsu'u tsa cha' nu nti' na' chcui' lo'o nu'u, pana tso'o la masi ná scua na' cha' bi' lo quityi re juani;

14 tso'o la yala ti caq na' ca su ndi'i
nu'u cha' ycui' ca na' ta na' xi cha' lo'o
nu'u.

15 Ti ti tyi'i tyiquee ma lacua, cha'
ycui' Ndyosi xtyucua ji'i ma. Lcaa
ngu' tya'a tso'o ma nu ndi'i ca su ndi'i
cuare, cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i
ma, xqui'ya cha' nu scua na' lo quityi
re; jua'a cu'ma, chcuicha' ma ji'i lcaa
ngu' tya'a tso'o ya nu ndi'i ca ndacua.

Quityi nu nguscua San Judas

¹ Judas naa na', la cui' tya'a Jacobo; cña laca na' cuentya ji'i Jesucristo. Nscua na' quityi re cha' tsaa ca slo lcaa cu'maq nu ndaquiya' maq ji'i y cui' Ndyosi Sti na, cha' cua ngusubi Ni ji'i ma. Y cui' Ndyosi laca nu ngua'ni lubii ji'i cresiya ji'i ma, lo'o ña'q ti tya cña'asii Ni ji'i ma juani xqui'ya Jesucristo. ² Tya'na tsa ti' y cui' Ndyosi ña'q Ni ji'i ma, bi' cha' ti' ti taca tyi'i tyiquee ma, xqui'ya cha' cua jlo ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'i ma. Jua'a nti' na' cha' caca ji'i ma lcaa tsä.

Ntsu'u xi ñati nu nclyu'u cha' cuiñi ji'i ngu'

³ Cu'maq ngu' tya'a tso'o na nu tyaca'a tsa maq 'na, nti' tsa na' scua na' quityi cha' tsaa ca slo ma, sca quityi nu chcui' ji'i cha' tlyu nu ngua'ni Jesús cha' taca clyaa' na ji'i nu cuxi; pana ná ngua scua na' ji'i yala ti. Lo'o nu juani nga'a cha' scua na' quityi re cha' tsaa ca slo ma, cha' ta na' sca cuij lo'o ma; nga'a cha' cua'a maq ji'i cua ña'q ca ngu' cuiñi, xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' ji'i cha' liñi nu cua nda y cui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o na, lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo. Ná cua'a jyacä maq tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' ngu' cuiñi bi'. ⁴ Ndu'ni cha' ca cuayá' ti' maq cha' cua ndyatí xi ñati cuiñi bi' laja cu'maq, masi ná stu'ba cha' nu jlya ti' maq lo'o ngu'. Cua sa'ni tsa nscua cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'i nu ngu' cuxi bi'; pana ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi tsiya' ti, ni ná ndube ti' ngu' bi' si ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'i ñati chalyuu. Nacui' ngu' bi', cha' ná ndu'ni cha' masi cua'ni ngu' cha' suba', masi cua'ni ngu' lcaa lo cha' cuxi, cha' si ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na, ná xcube' Ni ji'na li', nti' ngu'. Cuiñi tsa ngu' bi', si'i y cui' Jesucristo laca xu'na ngu' bi'. Pana

nu na ni, sca ti y cui' Jesucristo laca nu Xu'na na, sca ti y cui' Ni laca nu chañi cha' laca Ni loo ji'na.

⁵ Cua jlo ti' maq lcaa cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, pana xa' cacha' na' xi cha' bi' ji'i maq juani: Ngua'ni lyaá y cui' nu Xu'na na ji'i jyo'o cusu' ji'i ngu' Israel, nu lo'o nguti'i ngu' preso ca loyuu su cuentya Egipto; pana ca tiya' la ndyujuii y cui' Ni ji'i lcaa jyo'o cusu' nu ná ndaquiya' ji'i cha' nu cua nchcui' Ni lo'o ngu' bi'. ⁶ Lo'o jua'a tyi'u ti' maq ji'i xca ji'i y cui' Ndyosi nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cña nu nda Ni ji'i ngu' nu ngua sa'ni, bi' cha' nguxtyanu xca bi' tyi ngu' ca slo y cui' Ndyosi. Pana juani cua ndu xca cuxi bi' ndyaaca' lo'o carena; ca su talya ña'a tsiya' ti ndu xca cuxi bi', cha' preso ji'i y cui' Ndyosi laca ngu' juani. Jua'a ntsu'u cha' jatya xca bi' ni jacua' tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' y cui' Ni ji'i lcaa ñati. ⁷ Lo'o jua'a tyi'u ti' maq ji'i quichi Sodoma lo'o quichi Gomorra lo'o xa' la quichi nu ndi'i cacua ti; ñi'ya ngua'ni ngu' xca bi' cha' cuxi, jua'a lye tsa ngua'ni cuxi nu jyo'o cusu' nu nguti'i quichi bi', hasta nu ngua'ni suba' ngu' lo'o tya'a qui'yu ti ngu'. Cua ndyujuii y cui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' quichi bi' lo'o qui' tlyu ji'i Ni li'. Jua'a ca cuayá' ti' lcaa ñati ña'a cha' tlyu nu nchca ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni Ni; la cui' lo'o sca qui' tlyu nu ná nga'a cha' tyubi' tsiya' ti, jua'a xcube' Ni ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cha' cuxi.

⁸ Lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ñi'ya nu ngua'ni cuxi jyo'o cusu' bi', jua'a ndu'ni ngu'; ñi'ya si nchcui' xcalá ti ngu' bi', jua'a laca cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Xña'a tsa tyiquee ngu' bi', ndu'ni tsa ngu' cha' suba'; jua'a ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' cua ña'a ca ngu' nu laca loo. Lo'o li' hasta nchcui' suba' ngu' bi' ji'i xca ji'i y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua. ⁹ Pana si'i jua'a ngua'ni Miguel nu laca loo ji'i xca ji'i y cui' Ndyosi; nu lo'o ngusuu tya'a nu Miguel bi' lo'o nu xña'a xqui'ya jyo'o Moisés, ná nchcui'

ni sca cha' cuxi lo'o nu xña'a bi'. Ndi'ya ti nchcui' lo'o: "Ycui' nu Xu'na na' ntsu'u cha' cua'a jinu'u", nacui Miguel ji'i nu xña'a bi' li'. ¹⁰ Pana juani nchcui' nu ngu' cuiñi bi' cha' cuxi ji'i cua ña'a ca cha' ji'i Jesús, masi ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi' tsiya' ti; ndyu'ni ñu'u ngu' bi' ji'i ycui' ca ngu', xqui'ya cha' ndu'ni ngu' ñi'ya ndu'ni na'ni nu ná nchca culacua ti'.

¹¹ Tya'na tsa nu ngu' cuiñi bi'. Cua ngusñi ngu' tyucuij cuxi nu ngulu'u jyo'o Caín ji'i ñati; cua ndu'utsu' ngu' ji'i tyucuij tso'o cha' caja cñi ji'i ngu' ñi'ya ngua'ni jyo'o Balaam, nu lo'o ngusñi yu caya' cuentya ji'i cña cuxi nu cua cua'ni ti yu nu ngua sa'ni. Ntsu'u cha' cajaa nu ngu' cuiñi bi' tsiya' ti, ñi'ya cua ngujuii jyo'o Coré nu lo'o lye tsa ngusu'u tya'a yu lo'o ycui' nu Xu'na na. ¹² Masi cuxi tsa ndu'ni nu ngu' cuiñi bi', ná ntyuju'u ti' ngu' tsiya' ti cha' ndi'i ngu' lo'o mä nu lo'o ndyu'u ti'ji mä cha' cacu mä sii lo'o tya'a mä, xqui'ya cha' ngusñi mä cha' ji'i Jesucristo. Quiña'a tsa ndacu ngu' bi' li', quiña'a tsa ndyi'yu ngu', cha' tsa bi' ti cha' nti' ngu' ndya'a ngu' slo mä; ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti. Ñi'ya laca sca xu'na xlya' nu ná ña'asii tso'o ji'i xlya' ji'i, jua'a laca ngu' bi'; ñi'ya nti' coo btyi nu nxna lijyä lo'o cui'i ti masi ná ca'ya tyo, jua'a nti' nu ngu' cuiñi bi'; ñi'ya laca sca yaca si'yu nu ná nda si'yu, jua'a laca ngu' bi'. Pana sca yaca nu cua ngüityi, ntsu'u cha' xcuäa na ji'i, cha' nga'aa ntsu'u juersa ji'i cha' cu'ú la li'; cua ndye ngujuii yaca bi!. ¹³ Ñi'ya nxasu clyoo' tyujo'o, nchcuäa clyoo' ngo' cuu' ca to' hitya, jua'a laca cña cuxi nu ndyu'ni ngu' bi'; ñi'ya laca sca cuii nde cuä nu ngusna ndyaa xa' tyucuij cha' nga'aa ta xee nde talya, jua'a laca ngu' cuiñi bi'. Pana cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi sca se'i su ná ntsu'u xee tsiya' ti su tyaa nu ngu' cuiñi bi'.

¹⁴ Cua sa'ni tsa nchcui' jyo'o Enoc ñi'ya nu caca ji'i ngu' cuiñi nu ndu'ni jua'a. Cua ndya'a ca'yu latya sñi' ste' jyo'o Adán, lo'o li' ngula nu Enoc nu

ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ni. Ndi'ya nchcui' Enoc bi': "Cua na'a na' ji'i ycui' nu Xu'na na, cha' lijyä Ni lo'o tyuu tsa tya'a mil xcä ji'i ycui' Ni, ¹⁵ cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati. Li' xcube' Ni ji'i lcaa ñati cuxi xqui'ya cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu', xqui'ya cha' suba' nu cua nchcui' ngu' ji'i ycui' Ndyosi." Jua'a nacui jyo'o Enoc bi'. ¹⁶ Nu ngu' cuiñi bi' ni, xcui' na chii nti' ngu' bi' ndi'i ngu' chalyuu; ná sca na ná ndiya ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' chiya'a ti nchcui' ngu' ji'i lcua ti cha'. Xcui' ndiya la ti' ngu' bi' lcaa lo cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' ji'i. Lye tsa nchcui' tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o tya'a ngu', pana xcui' tso'o tsa nchcui' ngu' bi' ji'i ñati si xtyucua ngu' ji'i ngu' bi' lo'o sca cña cuxi.

Cña nu nga'a cha' cua'ni ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo

¹⁷ Cu'mä ngu' tya'a tso'o na nu tyaca'a tsa mä 'na, nga'a cha' tyi'u ti' mä cha' nu nchcui' ñati lo'o na, nu ñati nu cua ngua tsa'a ji'i Jesucristo nu Xu'na na tya clyo. ¹⁸ "Tyu'u tucua xi ñati cuiñi lo'o cua tye ti chalyuu", nacui ngu' bi' ji'na. "Xtyí lo'o ngu' cuiñi bi' ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi, jua'a cua'ni ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' ji'i", nacui ngu' bi' ji'na. ¹⁹ Cua'ni nu ngu' cuiñi bi' cha' nga'aa stu'ba cha' nu culacua ti' mä lo'o tya'a mä. Ndiya tsa ti' ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, cha' ná ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

²⁰ Pana nu cu'mä ngu' tya'a tso'o na ni, xa' ña'a cua'ni mä; nga'a cha' xtyucua mä ji'i ngu' tya'a mä cha' lcaa mä talo mä cua'ni mä cña ji'i ycui' Ndyosi. Taca talo mä xqui'ya cha' ngusñi tso'o mä cha' ji'i ycui' Ni. Lo'o jua'a ta Xtyi'i ycui' Ndyosi juersa ji'i mä cha' taca chcui' mä lo'o Ni. ²¹ Bi' cha' lacua, cua'a mä ji'i ycui' ca mä; cui'ya mä cuentya ñi'ya nu cua'ni mä nde chalyuu, cha' jlo ti' mä cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i mä. Jatya mä ni jacua' tyalaa

tsaq lo'o ta ycui' Jesucristo nu Xu'na na chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti ji'na, cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na.

²² Cua'ni tya'na ti' maq ji'i lcaa ngu' tya'a maq nu bilya xñi tso'o cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'a culu'u tso'o la maq ji'i ngu' bi'. ²³ Cua'ni lyaá maq ji'i ngu' nu cua tyumi' ti lo quii' ji'i nu xña'a, culo maq ji'i ngu' bi' ya' nu xña'a. Ña'a ti tya cua'ni tya'na ti' maq ji'i ngu' nu xcui' cha' cuxi ndu'ni; ña'a ti xtyucua maq ji'i ngu' bi', cha' taca ca cuayá'tso'o la ti' ngu' cha' liñi ji'i ycui' Ni, masi cutsii maq xi ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu', ñi'ya si cojolaqui nu cha' cuxi bi' ji'i maq.

Ndyu'ni tlyu Judas ji'i ycui' Ndyosi

²⁴⁻²⁵ Sca ti ycui' Ndyosi ntsu'u cha-lyuu. Taca cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na; sca ti ycui' Ni nchca ji'i Ni ña'asii Ni ji'na, laja lo'o ndya'a na tyucuii tso'o nu ngulu'u Ni ji'na. Xtyucua Ni ji'na cha' ná tyeje sna quiya' na, cha' ná tyu'utsu' na ji'i tyucuii bi', ña'a cuayá' nu tyalaa na tso'o ti ca su ndubi tsa ña'a xee, ca su ntucua ycui' Ndyosi. Lubii tsiya' ti caca cresiya ji'na lo'o cua ndyalaa na ca slo Ni, lo'o jua'a caca chaa tsa ti' na li'. Bi' cha' juani cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua ca su tlyu nde cuq, cha' sca ti ycui' Ndyosi ntsu'u nu tlyu tsa laca Ni; sca ti ycui' Ni laca Ni loo ji'i lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, jua'a sca ti ycui' Ni nchca ji'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña tonu tsiya' ti. Lu'ú ycui' Ndyosi tya lo'o bilya tya' chalyuu, lo'o jua'a lu'ú Ni juani; ná nga'a cha' tye tyempo cha' lu'ú Ni ca nde loo la. Jua'a laca cha' lacua.

Lo'o cua tye ti chalyuu re

Ngulu'u Jesucristo ji'i Juan sca cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la

¹ Nde nscua na' cha' nu ngulu'u Jesucristo 'na. Juan laca na', lo'o nde nscua na' sca cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la. Tya clyo la cua nda ycui' Ndyosi cha' bi' lo'o Jesús cha' culu'u ji'i ñati ji'i ycui' lcaa ña'q cha' nu cua lijyä ti cha' caca nde chalyuu. Li' nda Jesús cha' bi' lo'o na', nu lo'o nda Ni sca xcä ji'i Ni nu ngutu'u nde cua yaqä ca slo na', cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni.

² Nde nscua na' lcaa cha' nu cua na'a ycui' na'; jua'q nchcui' liñi na' lo'o ñati ji'i Ni lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu', la cui' cha' tso'o nu nchcui' tsa Jesús ji'i lo'o ñati.

³ Tso'o tsa caca tyiquee mä, ñati nu chcui' lo quityi re, jua'q cu'mä lo'o cuna mä cha' nu nchcui' quityi re, lcaa ña'q cha' nu cua lijyä ti cha' caca nde chalyuu; nu lo'o taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nscua re, tso'o tsa caca tyiquee na li'. Lo'o jua'q cua ngulala ti caca cha' nu nscua re.

Nscua Juan cha' nu ndyaa slo ñati ji'i Jesucristo nde cati tya'a quichi

⁴ Juan laca na' nu nda quityi re tsaa nde cati tya'a quichi loyuu su cuentya Asia, ca su ndi'i taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo. Nda na' xlyo ni'ji'i mä chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi Sti na, jua'q chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi, jua'q chacuayá' ji'i Jesucristo. Cua nti' na' cha' ña'q ti cua'ni ycui' Ndyosi cha'tso'o lo'o mä, ña'q ti cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee mä. Nu ngua tya clyo lu'ú ycui' Ndyosi, na lu'ú Ni juani, lo'o ña'q ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la. Ntucua Xtyi'i ycui' Ni nde loo su tlyu su ntucua ycui' Ni, la cui' cati tya'a cui'i lubii nu nda Xtyi'i Ni laca bi'.

⁵ Tso'o tsa nchcui' liñi Jesucristo ji'i ycui' Ndyosi Sti yu ña'q cuayá' ndyujuui' ngu' ji'i yu. Pana lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o ngujuii yu, li'

na'a ngu' cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o juani laca Jesucristo loo ji'i tyucui ña'q chalyuu, xqui'ya cha' laca yu loo ji'i lcaa nu laca xu'na chalyuu. Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'q yu ji'na, bi' cha' ngujuii yu lo crusí; cua ndyalú tañi yu, cha' ngua'ni lyaá yu ji'na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na. ⁶ Cua ngua'ni Jesús cha' laca na sca lo ñati nu ndulo tsa cuentya ji'i ycui' Ndyosi, nu ndyu'ni cña nu nti' ycui' Ndyosi Sti Jesús cha' cua'ni na. Cua nti' na cha' lcaa yijä nu lijyä nde loo la ná tye cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti. Jua'q caca cha' lacua.

⁷ Cui'ya mä cuentya, cha' tya tyäa Jesucristo nde chalyuu chaca quiya' laja coo. Ña'q lcaa ñati ji'i yu li'; jua'q nu ñati nu liye' tsa ti' ña'q ji'i yu nu ngua tsubi', jua'q nu ñati nu cua ndyoojo' chcua ji'i yu, lo'o ngu' bi' ña'q ngu' ji'i yu chaca quiya' li'. Xi'ya ñati tyucui ña'q chalyuu cha' xñi'i ti' ngu' lo'o tyäa Jesús chaca quiya', cha' cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. Jua'q caca cha' bi' lacua.

⁸ "Ñi'ya nti' letra A, jua'q nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'q tye lcaa cha' lo'o na!", nacui' ycui' nu Xu'na na nu lcaa cña nchca ji'i Ni. Nu ngua tya clyo lu'ú ycui' Ndyosi, na lu'ú Ni juani, lo'o ña'q ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la.

Na'a Juan ji'i Cristo ca su tlyu su ntucua ycui' Ni

⁹ Juan laca na', tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús laca na'. Ñi'ya nu ndyaca ji'i cu'mä, la cui' jua'q ndyaca jna', cha' stu'ba ti ndyiji cha' ti'i ji'na cuentya ji'i Jesús; pana jlya ti' na cha' Cristo laca loo ji'na juani, bi' cha' ndalo na ji'i cha' ti'i nu tyacua ji'na. Nde cha' nu ngua 'na lo'o ndi'i na' loyuu su naa Patmos, sca yuu pitíti nu nscua clabe hitya. Ca bi' ntsu'u na' ne' chcua, xqui'ya cha' ná ntsii na' nchcui' na' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati; nchcui' na' lcaa cha' tso'o nu cua nda Jesús lo'o na. ¹⁰ Tsä clyo ji'i semana ngua, tsä ji'i ycui' nu Xu'na

na, li' tyucui ña'q na' ngua tii na' cha' ngua'ya Xtyi'l iycui' Ndyosi lo na' tsiya' ti; nga'aa ngua cua'ni na' xa' la cha'. Li' ndyuna na' cha' nchcui' tsaca ñati nde chu' su ndu' na'; cuii' ngusi'ya bi' lo'o nchcui', ñi'ya ndañi nclyá'ngu' sca cui'chcuá. ¹¹ Ndi'ya nchcui' nu bi' lo'o na':

—Ñi'ya nti' letra A, jua'q nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'q tye lcaa cha' lo'o na' —nacui' nu nchcui' bi'—. Scua clyá nu'u lcaa cha' nu catcha' na' jinu'u juani; lcaa cha' nu ña'q nu'u juani, scua clyá nu'u ji'i lo quityi. Li' ta nu'u quityi re cha' tsaa slo nu cati tya'a taju ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo ca quichí tysi'ngu', ca loyuu su cuentya Asia nu ñacui' na' re: quichí Efeso, jua'q quichí Esmirna, jua'q quichí Pérgamo, jua'q quichí Tiatira, jua'q quichí Sardis, jua'q quichí Filadelfia, jua'q quichí Laodicea.

¹² Li' nguxtyacui na' su ndu' na' cha' ña'q na' tilaca laca nu nda cha' lo'o na'. Li' na'q na' ndu' cati tya'a candyeru nu cua ndya' lo'o chcuá oro. ¹³ Laja candyeru bi' ndu' sca nu ñi'ya ña'q ñati ña'q, jua'q ña'q nu cusu' bi' ngua ti' na'. Tyucui' tsa late' lacu' Ni, nu ndyalaa ca yane quiya' Ni tsiya' ti, lo'o jua'q cua ndyaaca' tyiquee Ni lo'o sca sintya oro. ¹⁴ Ngati' tsa ña'q quicha' hique Ni, ñi'ya ngati' ña'q quicha' xlya', masi yelu tlya' nu ngati' ña'a. Tso'o tsa ngulane xee cloo Ni ñi'ya laca lo'o lye tsa ndyatú quii' su talya ña'a. ¹⁵ Ndubi tsa ña'q quiya' Ni, ñi'ya laca lo'o ndubi ña'q chcuá ngatsi nu cua ndyaa lo quii', lo'o li' ngusubii ngu' ji'i. Nu lo'o nchcui' Ni, ñi'ya laca lo'o ndyalú sca sta'q clyaa to' quee jaa' su cuá tsa ndyalú hitya, jua'q nguañi xtyi'l i. ¹⁶ Ya' tsu' cui' Ni ndacui cati tya'a cuii, ñi'ya laca cuii nu ntsu'u nde cuá; tu'ba Ni ntucua sca xlyu cusuú nu cha tsa tyucuaa chu' bi'. Ndubi tsa ña'q loo Ni, ñi'ya laca lo'o ntyiji'i xee cuichaa nde hora.

¹⁷ Lo'o cua na'q na' ji'i Ni, tsiya' ca nclyú na' nde quiya' Ni; cua culiji ti ti' na' ngua, xqui'ya cha' ndyutsii tsa

na'. Li' ya' tsu' cui' Ni ngusta Ni hichu' na', ndi'ya nchcui' Ni lo'o na':

—Ná cutsii nu'u —nacui' Ni—. Na' ntucua lo'o nguxana chalyuu, lo'o jua'q la cui' na' tyucua lo'o tye chalyuu. ¹⁸ Ycui' Ni nu lu'u ca laca na' —nacui' Ni—. Cua ngujuii na' nu ngua li', pana xa' ndyu'u na' chaca quiya', lo'o juani nga'aa tye cha' lu'u na'. Na' nclyu cña lo'o ndyijii ñati, jua'q la cui' na' nclyu cña macala su tyaa cresiya ji'i ngu'. ¹⁹ Scua nu'u cha' nu ndyaca re juani, cha' nu ña'q nu'u ca nde, jua'q cha' nu caca nde chalyuu tyempo nde loo la, cha' tsaa quityi slo taju ñati 'na nde quichí tysi'ngu' bi'. ²⁰ Ndi'ya ndyu'u cha' nu na'q nu'u tsaa, cha' ji'i nu cati tya'a cuii nu ntsu'u nde cuá nu na'q nu'u cha' ndacui ya' na' la'a tsu' cui', jua'q nu cati tya'a candyeru oro bi', cha' ná ngua cuayá' ti' nu'u nquicha': nu cati tya'a cuii bi', bi' laca nu cati tya'a ñati nu ndu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi cha' chcui' ngu' lo'o nu cati tya'a taju ñati ji'i Jesucristo, sca taju ñati bi' scaa quichí; lo'o jua'q nu cati tya'a candyeru oro, bi' laca nu cati tya'a taju ñati bi'.

2

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichí Efeso

¹ Li' nacui' Jesús:

—Nde cha' nu scua nu'u cha' tsaa slo nu ñati nu ndu' cuentya jna' nde quichí Efeso, cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi': “Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma, la cui' na' nu ndacui nu cati tya'a cuii bi' ya' na', nu ndu' na' clabe laja nu cati tya'a candyeru oro bi'**: ² Cua jlo ti' na' lcaa ña'q nu ndu' ni ma, nacui' Jesús. Jlo ti' na' cha' ndalo tsa tyiquee ma, masi ndyiji tsa cha' ti'i ji'i ma cha' ndacu' ma cha' ji'i ngu' xña'q, nacui' Ni. Lo'o jua'q jlo ti' na' cha' ná ndalo ma tsiya' ti ji'i ñati' cuxi. Cua ngua'ni cuayá' ma ji'i ñati' nu nacui' cha' cua nda na' ji'i ycui' ngu' lijyá' slo ma, masi ná nda na' ji'i ngu' bi' lijyá'; cua nquijeloo cha' ji'i ma cha' cuiñi ngu' bi', nacui' Ni. ³ Lo'o jua'q jlo ti' na' cha' ná nchca taja ti'

mä; masi ndyiji tsa cha' ti'í ji'í mä, ná ndya'ächu' mä cha' jna'. ⁴ Pana nde qui'ya ntsu'u cha' sta na' hichu' mä, cha' ná ntsu'u tyiquee mä ña'a mä 'na ñi'yä nu ngua'ni mä ty a cloya la, nacui Jesús. ⁵ Bi' cha' juani cua'ni clya mä cha' tyi'u ti' mä ñi'yä nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä ña'a mä jna', nu lo'o ngusñi mä cha' 'na ty a cloyo; lo'o juani ña'a ti nga'a cha' cua'ni mä la cui' cha' tso'o bi' chaca quiya'. Si ná tyaja'a mä cua'ni mä jua'a, li' caa na' caqu'ya ji'í candyero ji'í mä ca su ntucua bi', tyalo'o na' ji'í, nacui Ni. ⁶ Pana nde cña ngua'ni mä nu tso'o tsa nti' na' ña'a na' ji'í, nacui Ni, cha' stu'ba nti' mä lo'o na' cuentya ji'í ngu' nicolaítas; tso'o cha' ná ndiya ti' mä tsiya' ti lcaa ña'a nu ndyu'ni ngu' bi'. ⁷ Cua'a jyaca mä xi ji'í ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñatí nu ngusñi cha' ji'í Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mä cuna mä: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñatí nu tyijiloo ji'í nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'í ngu'; caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í ngu' bi', lo'o jua'a ta na' chacuayá' cacu ngu' si'yu yaca tso'o nu ndu ca clabe yuu tso'o su ndi'i y cui' Ni, nacui Jesús.

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñatí nu ngusñi cha' ji'í Ni nde quichi Esmirna

⁸ 'Lo'o jua'a scua nu'ü cha' re cha' tsaa slo nu ñatí nu ndu cuentya jna' nde quichi Esmirna, cha' culu'u cha' ji'í y cui' Ndyosi ji'í ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' na' lo'o mä, na' nu ntucua lo'o nguxana lcaa cha', la cui' na' nu tya tyucua lo'o tye lcaa cha': Chañi cha' ngujuii na', pana cua ndyu'ú na' chaca quiya'. ⁹ Jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni cu'mä, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'í mä, cha' ti'í tsa mä cuentya ji'í ngu' bi', masi liñi la ñacui na cha' ntsu'u tsa cha' tso'o ji'í cu'mä cuentya jna', nacui Ni. Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' cuxi tsa nchcui' ngu' ji'í mä. Nacui ngu' cha' sñi' y cui' Ndyosi laca y cui' ngu'; pana sca cha' ndu'ni ti ngu' laca cha' bi', cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'í ngu' bi'

lo'o Satanás, nacui Ni. ¹⁰ Ná cutsii mä ji'í cha' ti'í nu caca ji'í mä nde loo la, masi cua'ni nu xña'a cha' tyuü tya'a mä tsaa mä xi ne' chcuá. Cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'í mä si ña'a ti ty a nxñi mä cha' jna'. Pana tii ti tsä xcube' yu ji'í mä, nacui Ni. Ña'a ti tyucui tyiquee mä xñi mä cha' ji'í y cui' Ndyosi Sti na', masi cajaa mä, cha' ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta na' ji'í mä nde loo la li'. ¹¹ Cua'a jyaca mä ji'í ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñatí nu ngusñi cha' ji'í Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mä cuna mä xi: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñatí nu tyijiloo ji'í nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'í ngu'; ná sca caca ji'í ngu' bi' tsiya' ti tsä bi', nu lo'o culo y cui' Ndyosi cña ji'í ñatí cuxi nu ntsu'u ca bilyaa cha' tyaa ngu' nde chalyuu talya, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñatí nu ngusñi cha' ji'í Ni nde quichi Pérgamo

¹² 'Lo'o jua'a scua nu'ü cha' re cha' tsaa slo nu ñatí nu ndu cuentya jna' nde quichi Pérgamo, cha' culu'u cha' ji'í y cui' Ndyosi ji'í ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' na' lo'o mä, nacui Jesús, na' nu ntsu'u xlyu cusüü 'na nu cha tsa tyucuaa chü' xlyu bi'. ¹³ Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni mä, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' laca Satanás loo ca su ndi'í cu'mä; pana masi jua'a laca cha', tya tso'o tsa nxñi mä cha' 'na, nacui Ni. Bilya tya'ächu' mä ji'í cha' jna'; ña'a ti jlya ti' mä 'na, masi tyempo cuxi nu ngua li', nu lo'o ndyujuuii ngu' ji'í jyo'o Antipas. Ná ndyutsii yu bi', nchcui' yu cha' 'na ca quichi tyi mä su ntucua Satanás loo. ¹⁴ Pana tya ntsu'u xi qui'ya nu sta na' hichu' mä, nacui Jesús, cha' tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndyu'u ti'í mä ca quichi Pérgamo bi', nu ná nti' xtyanu ji'í cha' cuxi, la cui' cha' cuxi nu ngulu'u jyo'o Balaam ji'í ñatí nu ngua sa'ni. Cua nchcui' jyo'o bi' lo'o jyo'o Balac nu ngua li', cha' culu'u yu cha' cuxi bi' ji'í ngu' Israel, cha' cacu ngu' mstä nu nscua slo lcui jo'ó ji'í xa' ñatí nu ná ndaquiya' ji'í y cui' Ndyosi tsiya' ti, lo'o jua'a

cha' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o xa' nu cuna'a. ¹⁵ Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu'tya'a ndyu'u ti'i mä nu ná ntaja'a ngu' xtyanu ngu' ji'i xa' cha' cuxi nu ngulu'u ngu' nicolaítas bi!. Ná ndiya ti' na' cha' cuxi bi' tsiya' ti, nacui Ni. ¹⁶ Bi' cha' juani culochu' mä lcaa cha' cuxi bi', nacui Ni. Si ná tyaja'a mä cua'ni mä jua'a, yala ti caqä na' ca su ndi'i mä cha' xuu tyaa'na' lo'o mä lo'o xlyu cusuñu nu ntucua tu'ba na', nacui Ni. ¹⁷ Cua'a jyaca mä xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichí, si tyaja'a ca mä cuna mä: Tso'o ti cua'ni na'lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'i ngu'; caca tyala'a ti' tyiquee ngu' bi', cacu ngu' cha' tso'o nu cua nguxco'o na'cha' caja ji'i ngu'. Lo'o jua'a ta na' sca quee sube ti nu ngati ña'a, nu nscua xtañi scaa ngu' chü', cha' ca cuayá' ti' ngu' bi', cha' tso'o ti nti' na' ña'a na'ji'i ngu'; chaca xtañi nu tso'o la laca nu nscua chü' quee bi!. Ná caja chacuayá'ji'i xa' ñati tyuloo xtañi bi'; cua laca ti ñati nu caja xtañi bi'ji'i, bi' laca nu caja chacuayá' cha' tyuloo ji'i, nacui Ni."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichí Tiatira

¹⁸ 'Lo'o jua'a scua nu'ü cha' re cha' tsaa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichí Tiatira, cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' lo'o mä, na' nu laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, na' nu ngulane tsa xee cloo na' ñi'ya laca lo'o lye tsa ndyatú quii' su talya ña'a, na' nu ndubi tsa ña'a quiya' na' ñi'ya laca sca chcuä ngatsi nu scui chü'. ¹⁹ Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni mä, nacui Ni. Ntsu'u tsa tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a mä nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', cha' tso'o tsa ngusñi mä cha' 'na; nxtyucua mä ji'i ñati nu lyiji tsa cha' tso'o ji'i, jua'a ndalo tsa tyiquee ma lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i mä. Lo'o juani tso'o la xi ndyu'ni mä, nga'aa si'i ñi'ya nu ngua'ni mä tya sa'n'i la, nacui Jesús. ²⁰ Pana nde qui'ya nu

ntsu'u cha' sta na' hichu' mä, nacui Ni, laca cha' tya nda mä chacuayá' ji'i nu cuna'a Jezabel bi', cha' culu'u cha' cuxi ji'i ngu' tya'a mä. Ycui' mä nacui mä cha' laca mä tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, pana ndatsaa tsa mä bi' ji'i ñati nu ntsu'u cuentya jna'; nclu'u qui'i ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o xa' cuna'a, jua'a nclu'u mä ji'i ngu' cha' cacu ngu' mstqä nu nscua slo lcui jo'ó ji'i ngu', nacui Ni. ²¹ Cua ntajatya tsa na' ji'i nu cuna'a bi', ni jacua' culochu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i; pana ná ntaja'a mä bi' xtyanu mä cha' suba' nu ndu'ni mä!. ²² Bi' cha' juani ta na' cha' ti'i ji'i mä bi', nacui Ni. Stu'ba ti caca quicha nu cuna'a bi' lo'o nu ñati nu suba' tsa ndyu'ni lo'o, lye tsa caca quicha ngu'. Jua'a cua'ni na' lo'o ngu' bi', si ná ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi'; ²³ hasta cujui na'ji'i ñati nu ngusñi cha' ji'i nu cuna'a bi', nacui Ni. Lo'o li' lcaa taju ñati ji'i Jesucristo lcua ti quichí, caja cha' ji'i ngu' cha' cua ngua'ni tye na'ji'i cha' cuxi bi'; li' taca jlya tso'o ti' ngu' cha' cua jlo ti' na' lcaa ña'a cha' nu ncluyacua ti' ñati chalyuu. Lo'o li' ca cuayá' ti' lcaa mä cha' la cui' ñi'ya ngua'ni mä cha' cuxi tya lo'o yaqä mä chalyuu, jua'a xcube' na'ji'i mä, nacui Jesús. ²⁴ Juani chcui' na' xi lo'o cu'mä tya'a ngusñi mä cha' jna', nu ndyanu mä nde Tiatira, cu'mä nu ná ngusñi mä cha' cuxi nu ncluyu'u nu cuna'a cuxi bi': ná jlo ti' mä cua'ni mä cha' cuxi nu nacui' ngu' bi' cha' sca cha' nu tucui tsa nu ntsu'u ji'i Satanás laca, lo'o jua'a laca cha' cuxi bi'. Tso'o ndu'ni mä lacua. Ná ta na' xa' cña nu cua'ni mä, nacui Ni, ²⁵ masi sca ti cha' chcui' na' lo'o mä, cha' ña'a ti tya tyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'i mä, lcaa cha' nu cua ndyuna mä tya tsubi' la; tyanu cha' bi' ña'a cuayá' nu caqä na', nacui Jesús. ²⁶ Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a, ñati nu ndalo, cha' ndu'ni ngu' cua ña'a ca cña nu nti' na' cha' cua'ni ngu' ña'a cuayá' tye chalyuu,

nacui Ni. Stu'ba ti tyucua ngu' bi' lo'o na', cha' caca ya loo ji'i lcaa ñati chalyuu ca li', ²⁷ cha' cua nda y cui' Ndyosi Sti na' chacuayá' cha' caca na' loo; jua'a tlyu tsa chacuayá' ta y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi' lo'o caca ngu' loo ji'i ñati. Li' xcube' tsa ngu' ji'i ñati nu ná tyaja'a taquiya' ji'i cha' ji'i y cui' Ndyosi. ²⁸ Lo'o jua'a ta na' sca xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' ñi'yä laca sca cuii tlyu nu ntyucua nde nguxee, nacui Ni. ²⁹ Cua'a jyaca ma xi ji'i ña'a cha' nu nda na' lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca ma cuna ma, nacui Jesús."

3

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Sardis

¹ 'Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsaa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Sardis, cha' culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'yä nchcui' na' lo'o ma: Ndi'i Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na', bi' laca cati tya'a cui'i lubii nu nda Ni ndyaa tyucui ña'a chalyuu. La cui' jua'a ya' na' ndacui nu cati tya'a cuii ndubi bi!. Cua nda na' cuentya ji'i lcaa ña'a nu ndu'ni ma, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' ngunu'u cresiya ji'i ma, masi nacui ngu' quichi cha' lubii tsa ndu'ni ma, nacui Ni. ² Quee ti' ma juani, cha' ndi'i ma ñi'yä si laja' ti ma. Cua'ni clya ma nu tya xi ca cha' tso'o nu tya jlo ti' ma cha' cua'ni ma, cha' ná chcuna' cña bi' tsiya' ti; bilya ña'a na' si cua ndu'u scua cña bi' ji'i ma, nacui Ni. ³ Tyi'u ti' ma cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' 'na nu lo'o ngulu'u ngu' cha' ji'i ma tya clyo; taquiya' ma ji'i cha' bi' chaca quiya', pana culochu' ma cha' cuxi nu ndyu'ni ma juani, nacui Jesús. Si ná tyaja'a ma taquiya' ma cha' 'na, li' tsiya' ca tyu'u tucua na' caa na' slo cu'ma, ñi'yä nti' lijya' sca nu cuaana; caa na' cha' xcube' na' ji'i ma lo'o na ca tii ma ni hora laca nu caa na', nacui Ni. ⁴ Masi jua'a jlo ti' na' cha' tya ntsu'u xi ñati nu tso'o tsa ngusñi cha' jna' nde Sardis bi', nu lubii cresiya ji'i ngu'. Nu xa' la ngu' tya'a ndyu'u

ti'i ma ni, cua ngui'i tsa ngu' ndyu'ni ngu' cha' cuxi; pana ngati tsa late' caja ji'i ñati nu tya nxñi cha' jna', tya'a ngu' bi' lo'o na', nacui Ni. Ndacui cha' caca jua'a ji'i ngu' bi', ⁵ cha' xcui' ngati tsa late' cacu' ñati nu cua ntijiloo ji'i nu xña'a, nacui Ni. Nga'aa cuityi na' xtañi ngu' bi' ji'i quityi ca su nscua xtañi ñati nu ngujui chalyuu cucui ji'i jua'a. Lo'o tyalaa na' ca su ntucua y cui' Sti na' lo'o ngu' xcä ji'i Ni, li' ñacui na' ji'i Ni cha' ñati 'na laca ngu' bi', nacui Ni. ⁶ Cua'a jyaca ma xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca ma cuna ma, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Filadelfia

⁷ 'Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsaa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Filadelfia, cha' culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'yä nchcui' lo'o ma, na' nu laca nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi: Xcui' lubii tsa cresiya 'na, xcui' cha' liñi ndu'ni na'. Juani laca na' loo ji'i ñati 'na ñi'yä ngua jyo'o David loo ji'i ngu' tya sa'ni la. Nulo'o ta na' chacuayá' cha' cua'ni ñati sca cña, ná tucui taca ji'i tacu' cha' ji'i ngu' bi' li'; nu lo'o tacu' na' cha' ji'i ñati cha' ná cua'ni ngu' sca cña, ná tucui taca ji'i cua'ni cña bi' li!. ⁸ Nda na' cuentya ji'i lcaa ña'a nu ndu'ni ma, nacui Ni. Cua nda na' sca cña tso'o cha' cua'ni ma, lo'o ná tucui taca tacu' cha' ji'i ma li', masi jlo ti' na' cha' ná caca ji'i ma chcui' lye ma lo'o ñati cuentya jna', cha' ná nguula ti' tyiquee ma tsiya' ti; pana ña'a ti tya ndaquiya' ma ji'i lcaa cha' nu nclyu'u na' ji'i ma, bilya xtyanu ma 'na. ⁹ Ntsu'u xi taju ñati nu cuiñi ti nda cha' lo'o tya'a ngu' cha' ñati jna' laca ngu'; liñi la ñacui na cha' ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o Satanás. Ca tiya'la xi cuane na' ji'i ngu' bi', cha' tyaa ngu' ca slo cu'ma, tyu sti' ngu' slo ma cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ma li'; caca cuayá' ti' ngu' jua'a cha' tyaca'a tsa cu'ma 'na. ¹⁰ Cua ndyi'u ti' ma cha' nu nacui

na' ji'i mä tsubi', cha' talo tyiquee mä cha' tu ti' mä 'na ni tsä tyäa na' chaca quiya'; bi' cha' juani cua'ni na' cha' ná sca caca ji'i mä lo'o tyalaa tyempo cuxi nde chalyuu. Cua liyä caca cha' cuxi bi', nu cua'ni cuayá' ji'i lcaa ñati chalyuu. ¹¹ Cua tyäa ti na'. Ná ta mä chacuayá' cha' culiji yu'u jua'a ti cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mä, tyä cua'ni mä ñi'yä nu ngua'ni mä tyä sa'ni la. Tii ti ti' tyi'i mä cha' caja chalyuu tso'o nu ta y cui' Ndyosi ji'i mä lo'o tye chalyuu re. ¹² Cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ni, tlyu tsa caca ñati bi' laja ñati 'na lo'o cua ndyee chalyuu; tso'o tsa tyi'i ngu' bi' ca su ndi'i na'. Scua na' xtañi y cui' Ndyosi Sti na' loo ngu' bi', lo'o jua'a scua na' ni naa quichi tlyu nu ca ji'i y cui' Ni; Jerusalén cucui naa quichi bi'. Tyu'u bi' nde su ntucua y cui' Ndyosi, caa ca'ya bi' lo yuu. Jua'a scua na' xtañi y cui' na' loo ngu' bi', cha' laca ngu' ñati 'na. ¹³ Cua'a jyacä ma xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mä cuna mä, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Laodicea

¹⁴ 'Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsaa slo nu ñati nu ndü cuentya jna' nde quichi Laodicea, cha' culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'yä nchcui' na' lo'o mä: Chañi cha' ndyu'u tucua cha', lcaa cha' nu nda na' lo'o ñati; liñi tsa nchcui' na' cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti na' lo'o ñati, cha' tyucui tyiquee na' ndu'ni na' cña ji'i y cui' Ni. Nu lo'o nguxana ndya' lcaa na nu ntsu'u chalyuu, stu'ba ti ndü na' lo'o y cui' Ni nu ngua li', nacui Jesús. ¹⁵ Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni cu'mä; jlo ti' na' cha' ni si'i na ngusñi tso'o mä cha' 'na, lo'o jua'a ni si'i na ndya'achü' mä cha' 'na. Tso'o la masi tyucui tyiquee mä xñi mä cha' 'na, masi xtyanu mä cha' 'na tsiya' ti. ¹⁶ Ñi'yä laca si co'o na hitya nu conu' ti chcatus, ni si'i na tyique', ni si'i na tyacala', na conu' ti chcatus

bi'; ná tso'o ndyi'yu bi', salú na ji'i nde lo yuu, nga'aa co'o na ji'i. Jua'a laca cu'mä cuentya jna', cha' sa cla'be ti ná ngusñi mä cha' 'na. ¹⁷ Quiña'a tsa cha' ntsu'u ji'i ya, nacui mä. Cua ngujui sca chalyuu tso'o ji'i ya, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' nu lyiji ji'i ya, nacui mä. Pana ná nda mä cuentya cha' tyä'na tsa mä nti' na' ña'a na' ji'i mä. Tso'o la si ca tyuju'u ti' mä, nti' na', cha' nga'aa ntsu'u cha' ji'i mä tsiya' ti; ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'i mä nti' na' ña'a na' ji'i mä, bi' cha' ná nchca culacua tso'o ti' mä tsiya' ti. ¹⁸ Ta na' sca cuii lo'o mä lacua, bi' cha' cua'a jyacä mä ji'i cha' nu chcui' na' lo'o mä, cha' chañi taca culu'u cha' bi' ji'i mä ñi'yä caca xutacui cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mä: Nga'a cha' cua'ni mä cha' caja sca chalyuu cucui ji'i mä su nga'aa cua'ni mä cha' cuxi, cha' nga'aa ntsu'u cha' ca tyuju'u la ti' ma li'. Cua'ni mä cha' culacua tso'o xi ti' mä lacua, cha' ca cuayá' ti' mä scaa cha'. ¹⁹ Lcaa ñati nu tyaca'a tsa 'na, ndaca'a na' xi ji'i ngu', nchcube' na' xi ji'i ngu'. Cua'ni clya mä lacua, cha' culochu' mä cha' cuxi nu ndyu'ni mä. ²⁰ Cua'a jyacä mä: Cua ndyalaa na' nde slo cu'mä; ndü ti na' nchcui' na' lo'o mä juani, cha' cua ña'a ca ñati nu tucua cha' 'na, tyanu na' slo ngu' bi' li'; tyi'i na' slo ngu' bi', tso'o tsa tyu'u cha' jna' lo'o ngu' bi' li'. ²¹ Cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu, ta na' su tyucua ñati bi' ca su ntucua na' cha' laca na loo; cha' jua'a na', cua ntijiloo na' ji'i nu xña'a bi', lo'o juani nga'a na' slo y cui' Sti na' su laca Ni loo. ²² Cua'a jyacä mä xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mä cuna mä."

Cua ndye cha' nu nda Jesús ndyaa slo taju ñati ji'i Ni scaa quichi.

4

Ndyu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi ca su ntucua Ni

¹ Li' nguxña'a na' nde cua, na'a na' cha' ntucua yaala sca toni'i ca bi'. Li' xa' nguañi nchcui' nu ñati nu

cua nchcui' lo'o na' tsaca quiya' nu ngua tya tsa la; ñi'ya ndañi nclya'á cui'chcua, jua'a nxi'ya nu bi' nchcui' lo'o na'. Ndi'ya nchcui' nu bi' lo'o na' li':

—Tyacui clya nu'u ca nde, culu'u na'jinuu lcaa cha' nu nga'a cha' caca tyempo nde loo la.

² Hora ti ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo na' li'. Cla'be nde cua bi' na'a na' cha' ntucua sca yaca xlya tlyu nu tso'o tsa ña'a. Nde bi' ntucua sca ñati. ³ Ndubi tsa ña'a loo ycui' nu Cusu' nu ntucua ca bi', lo'o tyuu tya'a color ntsu'u loo Ni, ñi'ya laca quee ndubi nu ngatsi ña'a, ñi'ya laca quee nu nga'a tsa ña'a. Tyi'i ca chu' su ntucua bi' ndu cuaña taa nu nga'aa ña'a nclyu'u xee. ⁴ Nde chu' la ntucua xa' la yaca xlya; lo yaca bi' ntyucua calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu', tsa lo scuui ti ntucua ngu' tyi'i ca chu' su ntucua Ni. Lacu' ngu' bi' late' ngati, jua'a ntucua sne' oro hique scaa ngu'.

⁵ Lye tsa nguañi nchcui' tyi'yu li', lye tsa ndyubii ca su ntucua ycui' Ndyosi li'. Nde loo su tlyu su ntucua Ni ndu cati tya'a quityee ya'ndyaqui, bi' laca nu cati tya'a cui'i lubii nu laca Xtyi'i ycui' Ndyosi nu ndu'u ndyaa tyucui ña'a chalyuu. ⁶ Nde cla'be su ntucua ñati bi', ngua ti' na' cha' na'a na' sca tayu'; ñi'ya ndubi ña'a sca caatya, jua'a ndubi ña'a bi'.

Tyi'i ca chu' su ndu yaca xlya tlyu bi', ca bi' ndu jacua tya'a na lu'u nu ñi'ya ña'a na'ni, jua'a ña'a; ndu ni' cua. Tyucui ña'a ni' ntucua cloo ni'; masi nde sii' ni', masi nde chu' ni' ntucua cloo ni'. ⁷ Na'ni nu nchca clyo bi', ñi'ya ña'a cuichi ña'a ni'; na'ni nu nchca tyucuua bi', ñi'ya ña'a toro cuañi' ña'a ni'; na'ni nu nchca tyuna bi', ñi'ya ña'a saca' ñati, jua'a ña'a saca' ni'; na'ni nu nchca jacua bi', ñi'ya ña'a cua'ya ndyacui, jua'a ña'a ni'. ⁸ Scuá tya'a lu'be ntsu'u ji'i scaa na'ni bi', pana ntucua cloo ni' tyucui ña'a hichu' lu'be ni'; lo'o nde ne' lu'be ni', la cui' jua'a ntucua cloo ni'. Nga'aa nchca ti cha' ndula tu'ba ni' tsa lo'o talya:

Xcui' na lubii tsa cresiya ji'i ycui' Ndyosi nu nchca ji'i ndu'ni lcaa cña, nacui ni' lo'o ndyula tu'ba ni'.

Nu ngua tya clyo lu'u ycui' Ni, la cui' jua'a na lu'u Ni juani, lo'o ña'a ti tya lu'u Ni tyempo nde loo la.

Jua'a nacui ni' lo'o ndyula tu'ba ni'.

⁹ Lu'ba ti ndyula tu'ba nu ca ta'a jacua na'ni tacati bi' li'. Ndu'ni tlyu ni' ji'i Ni, ndu'ni chi' ni' loo ycui' Ni; ndya tsa ni' xlyu'be ji'i ycui' Ni nu ntucua lo yaca xlyu tlyu bi', cha' lcaa yija lu'u ycui' Ndyosi. ¹⁰ Lcaa quiya' lo'o ndyula tu'ba na'ni bi', li' ndyatu sti' nu ngu' cusu' bi' nde loo su ntucua ycui' Ni lo yaca xlyu tlyu bi'; ndu'ni tlyu ngu' cusu' bi' ji'i ycui' Ni cha' lcaa yija lu'u Ni. Li' nda'ya ngu' sne' oro nu ntucua hique ngu', nsta ngu' ji'i nde loo su tlyu su ntucua ycui' Ni. Ndi'ya nchcui' ngu' lo'o Ni li':

¹¹ Ndyosi Xu'na ya, nga'a cha' cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' cua'ni chi ya loo nu'u, nacui ngu'.

Nchca jinu'u cua'ni nu'u lcaa lo cña tsiya' ti nu nti' nu'u cua'ni nde chalyuu.

Na cua ngüiñá nu'u lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu; chacuayá' jinu'u lu'u lcaa na, cha' nda nu'u chacuayá' cha' ndya'a lcaa na lu'u.

Jua'a nacui ngu' lo'o ndyula tu'ba ngu' li'.

5

Nu ñati nu tacaji'i chcu' lo quityi nu ntsu'u ya'ycui' Ndyosi

¹ Li' na'a na' cha' ntsu'u quityi ya' tsu' cui nu cusu' laca loo nu ntucua lo yaca xlyu bi'. Sca quityi nchcu', nu ngutu ti ña'a laca bi'; jua'a tyucuua chu' quityi bi' cua nscua cha'. Cati se'i nga'a nguiñá tu'ba quityi su ndyacu' bi'. ² Li' na'a na' cha' ndu' sca ñati nguula, sca xca ji'i ycui' Ndyosi. Cuii tsa ngusí'ya xca bi':

—¿Tilaca laca nu ntsu'u chacuayá' ji'i cha' suu nguiñá' nu nga'a tu'ba

quityi nchcu' bi', cha' chcana quityi bi'? —nacui.

³ Li' masi tyucui ña'q su ntucua y cui' Ndyosi bi', masi tyucui ña'q lo yuu chalyuu, masi tyucui ña'q chaca ba'a chalyuu su ndyaa ñati nu cua ngujuii, ná ngujui nu scana ji'i quityi cha' chcui' ngu' lo. ⁴ Ti'i tsa ngusi'ya na' li', cha' nga'aa ngujui nu scana ji'i quityi cha' chcui' ngu' lo. ⁵ Li' nguxana nchcui' sca nu cusu'lo'o na':

—Nga'aa xi'ya nu'u juani —nacui—. Cua ngujui nu scana ji'i quityi bi', nu taca ji'i suu nguiña' bi', masi nu cati tya'a nguiña' nu nga'q tu'ba quityi bi'. Ycui' yu bi' laca loo ji'i ngu' Judá, cha' la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David laca yu bi'. Cua ntijiloo yu ji'i nu xña'a, bi' cha' juani taca ji'i yu scana yu quityi bi'.

⁶ Li' na'a na' ndu sca ñati; ñi'ya ña'q sca xly'a' cuañi', jua'a ña'q ñati bi'. Ndú yu bi' nde loo su tlyu su ntucua y cui' Ndyosi, laja su ndu nu ngu' cusu' bi', laja nu na'ni tacati bi'. Tya tyaca' nscua cuayá' hichu' yu tya lo'o ndyujuuii ngu' ji'i yu tsaca quiya', jua'a ña'q yu bi'. Cati tya'a sata ntucua hique nu ñi'ya ña'q xly'a' nu ndu cuentya ji'i Jesús. La cui' jua'a ntucua cati tya'a cloo Ni; nu cloo Ni ni, bi' laca cati tya'a cui'i lubii nu laca Xtyili' y cui' Ndyosi nu ndu'u ndyaa tyucui ña'q chalyuu. ⁷ Li' ndyaa nu ñi'ya ña'q xly'a' bi' ndyiqui'ya Ni ji'i quityi nchcu' nu ntsu'u ya' tsu' cui' nu cusu' laca loo nu ntucua su tlyu bi'. ⁸ Lo'o ngusñi Ni quityi bi', li' ngutu sti' ca ta'a jacua na'ni tacati bi'; lo'o jua'a nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' bi', ndu sti' ngu' nde loo nu ñi'ya ña'q xly'a' bi'. Ntsu'u sañi ya' ngu' cusu' bi', lo'o jua'a ntucua cuu oro ya' lcaa ngu' cusu' bi'; ntsu'u yana jo'ó nu ndyaqui ne' cuu bi'. Ñi'ya lo'o ntyucua xtyili' yana jo'ó ndyaqui bi', jua'a ndyaa cha' nu nchcui' ngu' ca slo y cui' Ni lo'o nchcui' ñati ji'i y cui' Ndyosi lo'o Ni. ⁹ Li' ndyula tu'ba ngu' bi' sca jii cha' cua'ni chj ngu' loo nu ñi'ya ña'q xly'a' bi'. Bilya cuna na' jii nu ndyula tu'ba ngu' bi':

Cua nda y cui' Ni chacuayá' jinu'u cha' xñi nu'u quityi nchcu' bi', nacui' ngu', cha' suu nu'u nguiña' nu nga'q tu'ba quityi bi'.

Na cua ndyujuuii ñati jinu'u tsaca quiya'; pana lo'o ngujuii nu'u ni, li' ngua'ni nu'u cña cuentya ji'i ya cha' caca ya ñati ji'i y cui' Ndyosi.

Ñati nu cua ndyu'u cua ña'q ca quichi tyi ngu', ñati nu nchcui' cua ña'q ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu, ñati nu ndyu'u tyucui ña'q chalyuu mala su ndi'i ñati, bi' ñati nu ngusubi nu'u ji'i.

¹⁰ Cua ngua'ni nu'u cha' caca ngu' bi' sca lo ñati nu ndulo tsa cuentya ji'i y cui' nu'u, cha' taca cua'ni ngu' cña nu nti' y cui' Ndyosi Sti na.

Lo'o jua'a caca ngu' bi' loo nde chalyuu.

¹¹ Lo'o ndye ndañi jii bi', chaca quiya' na'a na' ca bi'. Li' ndyuna na' ndyula tu'ba tyu'u tsa mil tya'a xcä ji'i y cui' Ndyosi; nde chü' su ntucua yaca xly'a, nde chü' su ndu na'ni tacati bi', nde chü' su ndu ngu' cusu' bi', ca bi' ndu quiña'a tsa ngu' xcä bi' li'. ¹² Cuii tsa ndyula tu'ba ngu' li':

Cua ndyujuuii ngu' ji'i nu ñi'ya ña'q xly'a' bi' tsaca quiya', nacui' ngu'.

Xqui'ya ñati chalyuu, bi' cha' ngujuii Ni.

Lo'o juani nga'a cha' chcui' na ji'i Ni, cha' lcaa lo cña tsiya' ti nchca ji'i Ni cua'ni Ni;

jua'a na ji'i Ni laca lcaa lo na tsiya' ti. Lcaa cha' jlo ti' Ni, lcaa cña nchca ji'i Ni;

bi' cha' ndyu'ni chj na loo Ni, ndyu'ni tlyu na ji'i Ni, lo'o jua'a tso'o tsa chcui' na ji'i Ni lo'o ñati.

Jua'a nacui' xcä ji'i y cui' Ndyosi lo'o ndyula tu'ba ngu'.

¹³ Li' nguañi ndyula tu'ba lcaa ñati tyucui ña'q chalyuu, lcaa ngu' nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i lijya nde chalyuu; masi nde cuä su ntucua y cui'

Ni, masi nde lo yuu chalyuu, masi chaca ba'a chalyuu su ndyaa ñatí nu ngujuii, masi lo tyujo'o, lcaa ñatí bi' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu':
Cua'ni tlyu na ji'i y cui' nu Cusu' nu ntucua ca su tlyu, nacui ngu', cua'ni chi na loo Ni.

Jua'a nu ñi'ya ña'a xlya' bi', cua'ni tlyu na ji'i Ni.
Sca ti y cui' Ndyosi ntsu'u chacuayá' ji'i Ni cha' cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti;
lo'o jua'a ná nga'a cha' tye cha' ji'i y cui' Ni tsiya' ti, nacui ngu'.

¹⁴ Nu ca ta'a jacua na'ni tacati bi' ni, nguxacui ni' cha' ji'i ngu' li':

—Jua'a caca cha' lacua —nacui ni'. Li' ndu sti' nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' bi', ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ná nga'a cha' tye yija ji'i Ni.

6

Nu lo'o ndyaala quityi ji'i y cui' Ndyosi

¹ Li' na'a na' cha' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' sca nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Ndyuna na' nchcui' sca na'ni tacati bi' li'. Lye tsa nguañi nchcui' ni' ñi'ya lo'o ndañi nchcui' tyi'yu:

—Cuaaq clya nu'u ca nde —nacui.
² Li' nguxña'a na' ji'i nu ñatí nu nchcui' na'ni tacati bi' lo'o, na'a na' ndu sca cuayu ngatí; yu nu ntucua hichu' cuayu bi' ni, na'a na' ntucua sca cuatyi ya' yu, lo'o jua'a cua nda ngu' sca sne' chcuq cha' tyucua hique yu. Li' ngutu'u yu ndyaa yu cusu'; ntijiloo yu li', lo'o ña'a ti tya tyijiloo la yu xi ji'i tya'a cusu' yu.

³ Lo'o li' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' chaca nguiña' nu nga'a to' quityi bi'. Ndyuna na' nchcui' na'ni tacati nu nchca tyucuaa li':

—Cuaaq clya nu'u ca nde —nacui.
⁴ Li' ngutu'u tucua chaca cuayu nu nga'a ña'a color ji'i. Yu nu ntucua hichu' ni' bi' ntsu'u chacuayá' ji'i cua'ni cha' cusu' lo yuu chalyuu, cha' jua'a cujuii ñatí chalyuu ji'i tya'a ñatí

ngu'. Tonu tsa xlyu cusu' ngujui ji'i yu bi'.

⁵ Lo'o li' nu nchca tyuna quiya' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' nguiña' nu nga'a to' quityi. Ndyuna na' cha' nu nchcui' na'ni tacati nu nchca tyuna li':

—Cuaaq clya nu'u ca nde —nacui.

Li' na'a na' ndu sca cuayú nu ngata ña'a; sca' cuayá' ndacui ya' ñatí nu ntucua hichu' cuayu bi'. ⁶ Li' ngua ti' na' cha' nguañi nchcui' sca ñatí nu nda xtyi'i laja su ndu nu jacua tya'a na'ni tacati bi':

—Sa sca' ti nscua' caja ji'i ngu' cua'ni ngu' cña sca tsä —nacui—, lo'o jua'a sca milya ti si'yu nscua' jo'o caja ji'i ngu' sca tsä; pana ña'a ti quiña'a nga'a caca setye, lo'o jua'a quiña'a caca vino nu ndyi'yu ngu' —nacui yu bi'.

⁷ Lo'o li' nu nchca jacua quiya' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Ndyuna na' nchcui' na'ni tacati nu nchca jacua li':

—Cuaaq clya nu'u ca nde —nacui ni'.

⁸ Li' na'a na' cha' ndu sca cuayu nu ngatsi ña'a. La Muerte naa nu ntucua hichu' cuayu bi', cha' bi' laca nu ndyaa ndyujuii ji'i ñatí; nde chu' bi' ngutu'u lca'a tsa tlyu ti cresiya ji'i ngu' jyo'o. Ntsu'u chacuayá' ji'i yu bi', cha' cujuii yu ji'i ña'a tsaca yu'be ñatí nu ndi'i chalyuu; lcaa ni'l su ndi'i jacua tya'a ñatí ni, cujuii yu ji'i tsaca tya'a ngu' li', masi lo'o caca cha' cusu' ji'i ngu', masi lo'o caca jbi' ña ji'i ngu', masi lo'o quicha ngu', masi lo'o cua'ni xña'a na'ni tyaala lo'o ngu'.

⁹ Lo'o li' nu nchca ca'yu quiya' ngusuu nu ñi'ya ña'a xlya' bi' nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Li' na'a na' sca mesa tlyu nde loo su ntucua y cui' Ndyosi, mesa bi' laca nu tyucua msta lo. Nde ne' mesa bi' ntsiya tyu yua tya'a ngu' nu ngujuii; cua ndyujuii ñatí ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi', cha' ná ntsii ngu' bi' nchcui' ngu' cha' bi' lo'o tya'a ñatí ngu' li'. ¹⁰ Cuii ngusi'ya jyo'o bi':

—Ndyosi Xu'na ya —nacui ngu'—, xcui' lubii tsa cresiya jinu'u; xcui'

cha' liñi ndu'ni nu'u —nacui jyo'o bi'—. ¿Ha tya tiya' tsa cua'ni cuayá' nu'u ji'i ñati chalyuu? ¿Ha tya tiya' tsa xcube' nu'u ji'i ngu' xqui'ya cha' cua ndyujuii ngu' ji'i ya? —nacui jyo'o bi!.

11 Lo'o ti ngujui late' ngatí cacu' lcaa jyo'o bi!, li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi!:

—Xa' xtyii cña' mä tya xi ca, ña'a cuayá' tyalaa tyuu tya'a jyo'o ngu' tya'a mä, tya'a ngusñi mä cha' ji'i Jesús, tya'a ndyu'ni mä cña ji'i Ni; tya cujuii ñati chalyuu ji'i ngu' bi' ñi'yä lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i cu'mä —nacui Ni.

12 Lo'o li' na'a na' ji'i nu ñi'yä ña'a xlyá' bi!, cha' nu nchca scuá quiya' ngusu Ni nguiña' nu nga'a to' quityi bi'; lye tsa ngulacui chalyuu li!. Li' ndyacu cuichaa, ngua talya xee; ñi'yä laca sca late' ngata nu nchcu' ñati su nscua jyo'o, jua'a ña'a ngua bi!. Lo'o jua'a co' ni, ngua nga'a ña'a bi'; ñi'yä ña'a tañi, jua'a ña'a bi!. **13** Li' ndyalú cuii nu ntsu'u nde cuq; ñi'yä nti' ndyalú mancü ye'e lo'o lye tsa nchca cui'i nchquiña ji'i sta' yaca, jua'a ndyalú cuii nde lo yuu li!. **14** Nga'aa chcana ña'a ngu' nde cuq li'; cua nguliji yu'u bi!, cha' ngulatsu' ycui' Ndyosi ji'i. La cui' jua'a ngulatsu' Ni ji'i lcaa ca'ya cuq; jua'a lcaa yuu cla'be nu nscua cla'be hitya, ngulatsu' Ni ji'i. **15** Li' ngutu'u cuatsi' ti lcaa ñati, masi tyuquee, masi quiya' cua'a, masi sii' ca'ya; lcaa ngu' nu laca loo, cuati nu laca loo ji'i ñati cusuu, masi culiya' ngu', masi tlyu tsa ñati laca ngu', masi msu nu ngüi'ya ti ñati, masi msu nu ndi'i tso'o ti laca ngu' bi!, lcaa ngu' lo'o tya'a ngu' ngutu'u cuatsi' ngu'. **16** Li' ngusi'ya ngu' ji'i ca'ya lo'o ji'i quee tlyu:

—Cuaa clya mä xasu mä hichu' ya, cha' ná ña'a ycui' nu Cusu' nu ntucua su tlyu ji'i ya; ñasi' tsa nu ñi'yä ña'a xlyá' bi! ña'a Ni ji'i ya —nacui ngu'!

17 Cua ndyalaa tsä cha' xcube' Ni ji'i ñati, lo'o ná ndalo ngu' tsiya' ti ji'i cha' bi!.

7

Ni tsa lo tya'a ngu' Israel nu cua nga'a cuayá' ji'i ycui' Ndyosi nde tyacaa ngu'

1 Tiya' la li' na'a na' ji'i jacua tya'a xcä ji'i ycui' Ndyosi; na'a na' nde quiya' chalyuu, nde jacua se'i su ndu nu jacua tya'a ngu' xcä bi!. Ndaca'a xcä bi' ji'i ca ta'a jacua cui'i nu nclyatu'u lo chalyuu; nga'aa nda ngu' xcä bi' chacuayá' culatu'u cui'i bi', masi nde lo yuu, masi nde tyujo'o, ni sca chu' yaca ná culatu'u cui'i. **2** Li' na'a na' ndu'u tucua chaca yu xca, nu ndu'u tucua lijyä nde su ntyucua cuichaa. Ndyi'ya yu cuayá' nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i yu, cha' cua'a yu hichu' ñati ji'i ycui' Ndyosi; la cui' Ni nu nda chalyuu ji'na laca bi!. Cuii nchcui' yu lo'o nu jacua tya'a xcä nu ntsu'u chacuayá' ji'i cha' cua'ni ñu'u ji'i chalyuu lo'o ji'i tyujo'o. **3** Ndi'ya nchcui' yu lo'o ngu' xcä bi' li':

—Ná cala' mä chalyuu, ná cala' mä tyujo'o, ná cala' mä yaca; tya lyiji cua'a ycui' Ndyosi cuayá' nde tyacaa ñati nu ndyu'ni cña ji'i ycui' Ni.

4 Li' ngulu'u ngu' 'na ni tsa lo tya'a ñati nu cua ngua'a ycui' Ndyosi cuayá' nde tyacaa ngu'; sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati laca bi!. Tyu'u ngu' bi' ji'i nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel, nu sca xtañi laca ji'i sca taju ngu':

5 Tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Judá nu ngua'a ycui' Ndyosi cuayá' ji'i, cuati tyu'u chaca tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Rubén, cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Gad,

6 cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Aser, cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Neftalí, cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Manasés;

7 la cui' jua'a tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Simeón,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'í ngu' tya'a xtañi Leví,
 cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'í ngu' tya'a xtañi Isacar,
⁸ cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'í ngu' tya'a xtañi Zabulón,
 cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'í ngu' tya'a xtañi José,
 cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'í ngu' tya'a xtañi Benjamín.
 Tsa lo cua ti tya'a ngu' Israel ngua'a y cui' Ndyosi cuayá' ji'í.

Nu xa' la ñati tyucui ña' a chalyuu nu ta y cui' Ndyosi late' ngati ji'í

⁹ Tiya' la li' na' a na' ndu tsa tlyu ti ñati nu cua ngua'ni lyaá Jesús ji'í; quiña'a tsa ñati nga'a, bi' cha' ná tucui ngua ji'í culacua ji'í ñati bi'. Tyucui ña' a chalyuu mala su ndi'í ñati ngutu'u ngu' ya a ngu'; lcaa lo ñati chalyuu ya a, cha' cua ña' a ca quichi tyi ngu' ngutu'u ngu', cua ña' a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu nchcui' ngu' bi'. Ndyatu' ngu' nde loo su ntucua yaca xlya tlyu, nde loo su ndu nu ñi'ya ña' a xlya' bi'. Late' ngati lacu' ngu', ntucua laca' nguiña ya' ngu' ndu ngu'. ¹⁰ Cuij nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'í y cui' Ndyosi nu Xu'na na nu ntucua lo yaca xlya tlyu,

la cui' bi' laca nu ndu'ni lyaá ji'na, nacui' ngu' ji'í tya'a ngu'; jua' a nu ñi'ya ña' a xlya' bi' ndu'ni lyaá ji'na,

nacui' ngu'. ¹¹ Lo'o jua' a lcaa xcá ji'í y cui' Ndyosi, lo'o ngu' bi' ndu'ngu' nde chu' su ntucua yaca xlya bi'; nde chu' su ndu'na'ni tacati bi', nde chu' su ndu'ngu' cusu', ca bi' ndi'íngu'. Ndyaa stii ngu' nde loo ngu' lo yuu li', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi.

¹² Li' nacui' nu ngu' xcá bi':

Jua' a caca cha' lacua; cua'ni tlyu na ji'í Ni, cua'ni chi' na loo Ni, tya na xlya'be ji'í y cui' Ni.

Chcui' na cha' lcaa cha' jlo ti' Ni, na ji'í Ni laca lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu;

lcaa lo cña tsiya' ti nchca ji'í Ni cua'ni Ni, sca ti y cui' Ni ntsu'u chacuayá' ji'í Ni cua'ni Ni lcaa cña.

Lcaa yija ná nga'a cha' tye cha' jua'a caca ji'í y cui' Ndyosi Sti na.

Chañi cha' jua'a caca.

Jua'a nacui' ngu' xcá ji'í tya'a ngu'.

¹³ Li' nchcuane sca ngu' cusu' jna': —¿Tilaca laca ñati nu nchcu' late' ngati, nti' nu'u? —nacui—. ¿Macala ndu'u ñati bi' lijyá?

¹⁴ —Ná jlo ti' na', Cusu'. Culu'u nu'u xi jna' —ni na' ji'í.

Nchcui' nu cusu' lo'o na' li':

—Cua nteje tacui ca ti cha' lye tsa nchcube' ñati bi', xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'í Jesús —nacui' nu cusu' jna'—. Cua laca lacu' ngu' late' ngati; cua ngua lubii ne' cresiya ji'íngu' laca cha' bi', xqui'ya cha' cua ngujuii nu ñi'ya ña' a xlya' bi' lo crusi cuentya ji'íngu'. ¹⁵ Bi' cha' ndu'ngu' nde loo su tlyu su ntucua y cui' Ndyosi juani —nacui' nu cusu' bi'—, cha' tsá lo'o talya ndyu'ni ngu' bi' cña ji'í Ni ca su ndi'í Ni. Y cui' Ni nu ntucua lo yaca xlya tlyu bi' tyanu cacua ti su ndi'íngu', cha' cua'a ji'íngu' cha' ná tyacua cha' cuxi ji'íngu'. ¹⁶ Nga'aa tyucua cha' ntyute' ngu' bi' chaca quiya', ni nga'aa tyucua cha' nguityi ngu' hitya; nga'aa tsumi' xee cua ji'íngu', ni nga'aa ca chiya'a ti'ngu' lo'o tyique' cua. ¹⁷ Ña'asii nu ñi'ya ña' a xlya' bi' ji'íngu', cha' ndi'í Ni la cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi loo; bi' laca nu tsalo'o ji'íngu' su caja hitya co'o ngu' cha' caja chalyuu cucui ji'íngu' li'. Lo'o jua' a xquityi Ni hitya cloo ngu' cha' nga'aa cunaa ngu' li'.

8

Nu cuu oro nu nguxcuqa chaca xca ji'í y cui' Ndyosi lo yuu

¹ Lo'o li' nu nchca cati quiya' ngusuu nu ñi'ya ña' a xlya' bi' nguiña' nu nga'a to' quityi ngutu bi'. Lo'o ngua jua' a, tì tì ndi'í lcaa na su ntucua y cui' Ndyosi li'. ² Cuati na' a na' ji'í tya tyacati tya'a xcá nu ndu' cña nde loo y cui' Ndyosi; cua nda ngu' cati

tya'a cui'chcuā ji'i ngu' xcā bi' cha' cula'á ngu'. ³ Li' yaq chaca yu xcā nu ndyi'ya cuu oro lijyā. Yaq bi' ngutu to' mesa su ntucua mstā, la cui' mesa nu ndū nde loo su ntucua yaca xlyā tlyu. Cua ngujui quiñā'a yana jo'ó ji'i yu cha' taquī yu lo mesa su ntucua mstā bi'. La cui' tyempo nu lo'o nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi, lcaa ñatī nu ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi ni, bi' tyempo laca nu ndyaqui yana jo'ó bi'. ⁴ Lo ya' xcā nu ndū slo y cui' Ndyosi, ca bi' ndatū sñii yana jo'ó nu ndyaqui ne' cuu bi'; stu'ba ti ndyatū sñii bi' ndyalō'o cha' nu nchcui' ñatī bi' lo'o Ni. Jua'a ndyu'ni tlyu ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi. ⁵ Li' ndyalō'o xcā ji'i cuu bi', ngusu'ba yu quii' nchcubi' ne', ngu' yu ji'i cuu ndyaa cha' tyú nde lo yuu chalyuu. Li' lye tsa nguañi nde chalyuu, lye tsa nguañi nchcui' tyi'yu, lye tsa ndyubii, lye tsa ngulacui chalyuu.

Nu cati tya'a cui'chcuā

⁶ Nu cati tya'a xcā nu cua na'a na' tsā ni, nguxana ngula'á ngu' lo'o cui'chcuā nu ntsu'u ya' ngu' li'.

⁷ Li' ngula'á xcā nu nchca clyo lo'o cui'chcuā ji'i yu; hora ti ndyalú tyo quee lo'o quii' nde lo yuu li'. Lo'o ndyalú bi' hichu' ñatī, li' ndyalú tañi ngu'. Sa cla'be chalyuu ndye ndyaqui li', jua'a ndyaqui sa cla'be yaca ndū, ndye ndyaqui sa cla'be su quii ji'i ngu'.

⁸ Li' ngula'á xcā nu nchca tyucuaa lo'o cui'chcuā ji'i; hora ti ndyacua sca ca'ya cuā, ña'a tsaca chū' ca'ya ndyaqui ngua'ya nde lo tyujo'o. Li' sa cla'be ti hitya tyujo'o ngua tañi, ⁹ sa cla'be ti na lu'ú nu ntsu'u lo hitya tyujo'o ngujuii, sa cla'be lcaa yaca ni'i nu ntsu'u chalyuu ndye nguti li'.

¹⁰ Li' ngula'á xcā nu nchca tyuna lo'o cui'chcuā ji'i; hora ti ndyalú sca cuii tlyu nu ntsu'u nde cuā, nu ndyaqui ñi'ya ndyaqui quityee. Ndyú cuii bi' ngua'ya nde lo hitya sta'a, nde su ntyucua hitya tyucui ña'a chalyuu. Li' ngunu'u sa cla'be hitya tso'o nu ntsu'u chalyuu. ¹¹ Cuii Quixi' Clyaa'

naa cuii tlyu bi', cha' nda clyaa' nu ngua'ya sa cla'be ti hitya nu ndyi'yu ngu'. Quiñā'a ñatī ngujuii xqui'ya cha' cua ndyi'o ngu' hitya bi', cha' clyaa' tsa hitya bi'.

¹² Li' ngula'á xcā nu nchca jacua lo'o cui'chcuā ji'i. Li' ngunu'u lcaa xee tlyu nu ntsu'u nde cuā, cha' sa cla'be ti xee ndyubi' li'; lo'o xee cuichaa, lo'o xee co', lo'o xee cuii, sa cla'be ti xee ndyubi'. Sa cla'be ti nde cuā, sa cla'be ti nde talya, nga'aa nda bi' xee.

¹³ Li' na'a na' su ndacui sca xca cla'be cuā nu ñi'ya ña'a cua'ya ña'a bi'. Ndyuna na' cha' cuii tsa ngusi'ya yu:

—Tya'na tsa cu'mā lo'o cula'á tya xna tya'a xcā bi' lo'o cui'chcuā ji'i ngu' ca tiya'la xi; tya'na tsa caca lcaa ñatī nu tya ndyanu chalyuu lo'o cañi bi' li'.

9

¹ Li' ngula'á xcā nu nchca ca'yu lo'o cui'chcuā ji'i; hora ti na'a na' ngua'ya sca nu cuxi nde chalyuu. Masi cua ngua yu sca nu laca loo nde cuā nquicha', pana ndyú yu lo yuu li', ñi'ya ndyú sca cuii. Cua ngujui ya' ji'i yu cha' saala yu to' tyuquee su ndi'i lcaa nu cuiñaja. ² Ngusaala yu to' tyuu, quiñā'a tsa sñii ntyucua li'; ñi'ya nti' sca horno tonu, jua'a ntyucua sñii bi'. Ngua talya xee cuā li', ndacu' ji'i xee xqui'ya sñii nu ntyucua to' tyuu bi'. ³ Laja sñii bi' ntyucua sca taju tlyu tscu', ngua'ya ni' lo yuu. Ntsu'u chacuayá' ji'i ni' caca ni' tyaala, ñi'ya laca chuni'i tyaala. ⁴ Nga'aa ngujui chacuayá' ji'i ni' cua'ni ñu'u ji'i su quii, ji'i yaca ndū. Ni sca na nu ndyataa ngu', ná ca cua'ni ñu'u ni' ji'i; sca ti chacuayá' ngujui ji'i ni' cha' ta xi nu ti'i ji'i nu ngu' cuxi bi', ñatī nu ná nscua cuayá' ji'i y cui' Ndyosi nde tyacaq̄a ngu'. ⁵ Ná ngua ji'i ni' cujuui ni' ji'i ñatī, sca ti cha' ti'i tsa xcube' ni' ji'i ngu' sa ca'yu co' ti; ñi'ya lo'o ndacu chuni'i ji'na, jua'a ti'i tsa xcube' tscu' bi' ji'i ngu'. ⁶ Cuayá' ca'yu co', li' culana ngu' ñi'ya caca cha' cajaa ngu',

pana ná nquijeloo cha' bi' ji'í ngu'; ca ti' ngu' cajaa ngu', pana tya lyiji tsa cha' cajaa ngu'.

⁷ Nu tscu' bi' ni, cua laca ngua'ni cho'o ni' ji'í ni' cha' xusu tya'a ni' lo'o ñati, ñi'yqa laca cuayu nu ndu tajua' ti cha' cususu. Sca sne' ntucua scua' que ni' nu ñi'yqa sne' oro ña'a; pana cloo ni' ni, ñi'yqa ña'a cloo ñati ña'a cloo ni' bi'. ⁸ Ñi'yqa ña'a quichqa hique sca nu cuna'a, jua'a ña'a quichqa hique ni'; ñi'yqa ña'a la'ya cuichi, jua'a ña'a la'ya ni'. ⁹ Lo'o jua'a cua ndyacu tyiquee ni' ñi'yqa si lo'o sca lata chcuqa. Lye ndañi lu'be ni' ndacui ni', ñi'yqa lo'o ndañi cuayu nu ntojolaqui carreta ndya'a cususu. ¹⁰ Lo'o jua'a ntucua xtyi'í ni' ñi'yqa ntucua xtyi'í chuni'í; la cui' jua'a ntucua Itsu' xtyi'í ni', cha' lo'o xtyi'í ni' xcube' ni' ji'í ñati chalyuu ña'a cuayá' tye ca'yu co'.

¹¹ Ntsu'u nu laca loo ji'í ni', la cui' nu ntucua tlyu ca ne' tyuquee bi'; Abadón naa nu bi' cha'cña ji'í ngu' judío, lo'o jua'a Apolión naa nu bi' cha'cña ji'í ngu' griego, nu nti' ñacui cha'cña ji'na: ycui' nu ndu'ni ñu'ü ji'í chalyuu.

¹² Cua ndye tsaca cha' nu chiya'a tsa ndañi. Tya lyiji tyu'u tucua tya tyucuaa tya'a cha' nu chiya'a tsa ndañi.

¹³ Li' ngula'á xcá nu nchca scuá lo'o cui'chcuq ji'í yu. Lo'o ndyuna na', li' nchcui' ñati ca su ndu mesa tlyu oro nu nscua nde loo su ntucua ycui' Ndyosi. Ca ta'a jacua jyaca mesa nguañi nchcui' ñati bi', ¹⁴ nchcui' bi' lo'o xcá nu nchca scuá nu ntsu'u cui'chcuq ya' yu:

—Clyaá má ji'í nu jacua tya'a xcá nu ndi'í ndyaacq ca to' sta'a tlyu, sta'a Eufrates bi'.

¹⁵ Lo'o jua'a ngua li'. Nu lo'o ngulaá nu jacua tya'a ngu' xcá bi', hora ti ngutu'u ndyaa xcá bi', cha' cujuui ji'í sa cla'be ñati tyucui ña'a chalyuu. Cua laca ndu yala xcá bi' cha' cujuui ji'í ngu' lo'o caca la cui' hora, masi la cui' tsa, masi la cui' co', masi la cui' yija cha' cua'ni Ni cña bi'. ¹⁶ Lo'o jua'a cua laca ngujui cha' 'na, ni tsa lo tya'a

sendaru nu ntyucua hichu' cuayu ndya'a cususu tya'a lo'o nu jacua tya'a xcá bi'; tucua siyento miyon tya'a sendaru caca bi'.

¹⁷ La cui' laja lo'o nchcui' xcalá na', li'na'a na'nu tyuu tya'a cuayu bi', lo'o jua'a na'a na'ji'í ñati nu ntucua hichu' ni'. Ñi'yqa ña'a quii', cha' ngatsi nga'a ti ña'a, jua'a ña'a chcuq ndyacu lo tyiquee ngu'; jua'a lo'o chcuq cuaa ña'a nga'a tyiquee ngu' bi'. Ñi'yqa scua' que cuichi, jua'a ña'a scua' que cuayu bi'. Lo'o jua'a nde tyuu tu'ba ni' ndyu'u quii' lo'o sñii jua'a ti, lo'o sñii ngatsi nu chiya'a tsa xtyi'i ndyu'u. ¹⁸ Sa cla'be ti ñati chalyuu ngujuii xqui'ya quicha nu nguxtyanu quii' bi', nu nguxtyanu sñii bi', nu nguxtyanu sñii ngatsi nu chiya'a tsa xtyi'i bi'; la cui' quicha nu ndu'u tyuu tu'ba cuayu laca bi'. ¹⁹ Nde tyuu tu'ba ni', lo'o jua'a nde lo xtyi'í ni', ndacua ndyiji juersa ji'í ni' cha' cua'ni ni' cha' cuxi; taca ji'í ni' ta cha' ti'í ji'í ñati lo'o xtyi'í ti ni' cha' ntucua Itsu' lo xtyi'í ni', ñi'yqa nu ntsu'u ji'í cuaña.

²⁰ Pana ña'a ti tya ngua'ni ngu' cha' cuxi, nu ñati nu ná ngujuii lo'o quicha bi'; ná nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Ña'a ti tya ndyu'ni tlyu ngu' ji'í cui'í cuxi, jua'a ji'í lcui' jo'ó nu ndya' lo'o oro, masi jo'ó ndya' lo'o plata, masi jo'ó ndya' lo'o chcuq ngatsi, masi jo'ó ndya' lo'o quee, masi jo'ó ndya' lo'o yaca ti; ña'a ti ndyu'ni tlyu ngu' ji'í jo'ó nu ná nchca ji'í ña'a ji'na, ni ná nduna cha' nu nchcui' na, ni ná nchca ji'í jo'ó bi' tya'a. ²¹ Lo'o jua'a ná ntaja'a ngu' cua'ni tye ngu' cha' ndujuii ngu' ji'í tya'a ñati ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni cucha'a ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni suba' ngu' lo'o xa' nu cuna'a, ni ná ndye cha' ntyucuaana ngu'.

10

Nu xca ji'í ycui' Ndyosi nu ndyi'ya sca quityi piti

¹ Li' laja coo ti na'a na' chaca xca nu ngutu'u ca slo ycui' Ndyosi, nu yaa nde cuqa ngua'ya nde lo yuu li';

Icaa cña nchca ji'í xca bi'. Ndu cuaña taa lo xlyá hique xca bi', jua'a ndubi tsa ña'a cloo xca bi' ñi'yá ndubi ña'a loo cuichaa; lo'o jua'a tyijya quiya' yu, jua'a tyijya nda yu, lye ndyu'u xee ñi'yá laca lo'o ndyatu qui!. ² Ya' yu ntucua sca quityi piti ti nu cua nchcana. Li' quiya' yu tsu' cui ngusta yu nde lo tyujo'o, quiya' yu tsu' coca ngusta yu nde lo yuu btyi. ³ Lo'o li' cui ngusi'ya xca bi', ñi'yá nti' nxi'ya cuichi; lo'o ngusi'ya nu xca bi', lye nguañi nchcui' tyi'yu li', cha' stu'ba ti nchcui' nu cati tya'a tyi'yu nu ntsu'u chalyuu. ⁴ Lo'o ndye nchcui' tyi'yu bi', li' cua scua ti na'cha' nu nda tyi'yu bi', pana ndyuna na' nchcui' sca nu ntucua ca slo ycui' Ndyosi li':

—Xu'ba cuatsi' nu'ú cha' nu nda nu cati tya'a tyi'yu bi' —nacui Ni jna!—. Nga'aa scua nu'ú cha' bi' lo quityi.

⁵ Li' ngusicua xca bi' ya' tsu' cui nde cuá, la cui' xca nu cua na'a na' ndu lo tyujo'o, nu ndu lo yuu btyi. ⁶ Li' nchcui' xca bi':

—Chacuayá' ji'í ycui' Ndyosi nu ná tye tsiya' ti yija ji'í Ni, bi' laca cha' nu nchcui' na' re —nacui xca bi!—. Ycui' Ni laca nu ngüiñá Icaa na nu ntsu'u nde cuá, jua'a ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu chalyuu, jua'a ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u lo tyujo'o. Ndi'ya nchcui' cha' nu nda Ni: Nga'aa tiya' tsa nacui ycui' Ndyosi cha' caa Ni cha' cua'ni cuayá' Ni ji'í ñati chalyuu; ⁷ lo'o xana cula'á xca nu nchca cati lo'o cui'chcua ji'í, li' xana cua'ni Ni cña nu cua ndacha' Ni ji'í jyo'o cusu' nu nda cha' ji'í Ni lo'o ñati tya sa'ni la. Ntsu'u yacu' ti cha' bi' cua sa'ni, pana juani cua ndañi liñi cha' bi'.

⁸ Li' chaca quiya' nguañi nchcui' nu ntucua ca slo ycui' Ndyosi bi', nchcui' lo'o na!:

—Yaa xñi nu'ú quityi piti ti nu cua nchcana ntucua ya' xca nu ndu lo tyujo'o nu ndu lo yuu chalyuu bi'.

⁹ Ndy'a na'su ndu xca bi' li', ni na' ji'í cha' ta quityi piti ti bi' na.

—Yalo'o nu'ú ji'í quityi re —nacui—. Chcui' lyiji nu'ú lo quityi

re, cha' ca cuayá' tso'o ti' nu'ú ji'í; caca xñi'í ti' nu'ú li', masi tso'o ti ngua ti' nu'ú lo'o na'a nu'ú ji'í tya clyo.

¹⁰ Li' ngusñi na' quityi piti ti nu ntucua ya' yu, nchcui' na'lo quityi bi!. Lo'o na'a na' ji'í, li' tso'o tsa ngua ti' na', ñi'yá laca lo'o ndyacu na cuiñaa' cuityu cha' tyixi tsa; pana nu lo'o cua ngua cuayá' ti' na' ni cha' nda, xñi'í tsa ngua ti' na!. ¹¹ Li' nchcui' Ni lo'o na!:

—Tya chaca quiya' ntsu'u cha' chcui' nu'ú cha' lo'o ñati, Icaa cha' nu cua nti' ycui' Ndyosi ta Ni lo'o Icaa lo ñati chalyuu, masi lo'o ngu' nu laca loo, masi lo'o ñati tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'í ñati; masi lo'o ñati nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu chcui' nu'ú.

11

Tucua tya'a ñati nu ndu nde chalyuu nchcui' cuentya ji'í ycui' Ndyosi

¹ Li' nda ycui' Ndyosi sca yaca cualyaa 'na; lyaa tsa yaca bi', cha' tyu'u cuayá' lo'o. Nchcui' Ni lo'o na' li!:

—Su'ba cuayá' clya nu'ú nde ni'í tlyu ji'í ycui' Ndyosi, cha' caca ni'í bi' cuentya jna' cha' ña'asii na' ji'í; jua'a su'ba cuayá' nu'ú loo mesa su ntucua msta nu nsta ngu cuentya jna'. Clyacua nu'ú ni lcua tya'a ñati nu ndi'í ca bi' nu ndyu'ni tlyu jna' nu laca ycui' Ndyosi li!. ² Nga'aa su'ba cuayá' nu'ú nde liya' toni'í tlyu bi', cha' cuentya ji'í xa' ñati nu ná ndaquiya' jna' nu laca ycui' Ndyosi tsiya' ti laca bi'. Chiya'a tsa cua'ni ngu' bi' lo'o tyi'í ngu' quichi bi', la cui' quichi tlyu nu laca quichi nu cuentya jna' laca bi'. Tu'ba ntucua tucua co' tyi'í ngu' bi', ³ li' ta na' tucua tya'a ñati nu caa cha' chalyuu cha' chcui' ngu' lcaa cha' nu nti' na' ta na' lo'o ñati. Tyucuaa ngu' bi' tsatü ngu' cla'be quichi bi' tyempo li' —nacui Ni 'na—, ña'a cuayá' tya'a tii tyucuaa siyento ntucua snayala tsa tyu' ngu' bi'. Tyucui tyempo cacu' ngu' bi' late' ngata, cha' tonu tsa cha' nu ta ngu' lo'o ñati, ñi'yá nu cua'ni na' nde loo la.

⁴ Lo'o ndu tyucuaa ñat_i bi' chalyuu, ndu ngu' cuentya ji'_i y cui' Ndyosi nu laca loo tyucui ña'_a chalyuu; nxtyu- cua tsa y cui' Ndyosi ji'_i ngu' bi', cha' chcui' ngu' lcaa cha' nu nti' y cui' Ni ta Ni lo'o ñat_i. Caca ngu' ñi'y_a laca tucua tya'a yaca si'yu olivo, lo'o jua'_a caca ngu' ñi'y_a laca tucua tya'a candyeru. (Tso'o tsa setye ndyu'u ji'_i si'yu olivo bi', cha' tyaqu_i ne' candyeru.) ⁵ Lo'o cua nti' ñat_i chalyuu cua'ni lya' ti' ji'_i ngu' bi', li' tyalú quii' tu'ba ngu' nu ndu bi', cha' tsumi'_i ji'_i ñat_i cuxi; tye cua'ni ñu' u ji'_i ñat_i bi' li'. Jua'_a cajaa lcaa ñat_i nu cua'ni lya' ti' ji'_i ngu' bi'. ⁶ Cua ntsu'u chacuaya' ji'_i ngu' nu ndu bi', cha' cua'a ngu' ji'_i coo, cha' ná ca'ya tyo tsiya' ti tyucui tyempo lo'o ta ngu' cha' ji'_i y cui' Ndyosi lo'o ñat_i; jua'_a ntsu'u chacuayá' ji'_i ngu' cha' cua'ni ñu' u ngu' ji'_i lcaa su'_u hitya cha' caca tañi; jua'_a taca ji'_i ngu' ta ngu' lcaa lo quicha cha' quiji' ji'_i ñati chalyuu, ni jacua' nti' ngu' cha' caca quicha ñati. ⁷ Lo'o tye cña nu cua'ni tyucuaa ñat_i bi' nde chalyuu, li' xana nu na'ni xña'_a nu ntsu'u ca tyuquee bi', xu tya'a ni' lo'o tyucuaa ñat_i nu ndu bi' li'; tyijiloo nu bi' ji'_i ngu' bi' li', cuati cujuui ji'_i ngu'. ⁸ Li' tyanu tyucuaa jyo'o bi' ca su ntsiya ngujuii to' calle quichi_i tlyu bi', la cui' quichi_i su ngujui*i* ca'_a ngu' ji'_i y cui' nu Xu'na na lo crusí. Xña'_a tsa ngu' quichi bi', bi' cha' ntsu'u sca cha' nu nchcui'_i ñati ji'_i, cha' ñi'y_a ngua ngu' quichi Sodoma cua sa'ni, la cui' ñi'y_a ngua ngu' quichi Egipto cua sa'ni, jua'_a laca ngu' quichi tlyu bi' juani. ⁹ Lo'o li' tyaa ñat_i tyucui ña'_a chalyuu mala su ndi'_i ñati, lcaa lo ñat_i chalyuu, masi ñati nu ngutu'u cua ña'_a ca quichi tyi ngu', masi ñati nu nchcui' cua ña'_a ca lo cha'cña nu nchcui'_i ñati chalyuu; tylu'u scua sna tsa cla'be nu tyaa_i ngu' tyaa na'_a ngu' ji'_i jyo'o bi' ca su nscua ngu'. Ná ta ngu' chacuayá' cha' tyatsi' jyo'o bi'. ¹⁰ Chaa tsa ti' caca ñat_i chalyuu cha' cua ngujuii tyucuaa ñati nu ngutu_i bi', bi' cha' cua'ni ngu' ta'a; lu'ba ti ta ngu' xlyab'e tyaa su ndi'_i tya'a ngu', cha' chaa tsa ti' ngu'.

Xqui'ya tyucuaa jyo'o bi' quiña'_a tsa cha' nchcube' ngujui ji'_i ñat_i chalyuu, nacui_i ngu'. ¹¹ Pana nu lo'o cua ndu'u scua sna ts_a cla'be bi', li' chaca quiya' nda y cui' Ndyosi xtyi'_i ndyalaa ne' cresiya ji'_i tyucuaa ngu' jyo'o bi'; xa' ndat_i ngu' li'. Ndyutsii tsa lcaa ñati nu na'_a ji'_i ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. ¹² Li' ndyuna tyucuaa ñat_i bi' lo'o ngusi'ya y cui' Ndyosi ji'_i ngu' ca su ntucua Ni nde cua:

—Tyacu_i clya ma_i ca nde cua re —nacui_i Ni.

Laja lo'o ña'_a tya'a cusu_u ngu' ji'_i ngu', li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' nde cua; laja coo ti ndyaa ngu'. ¹³ La cui' hora bi' lye tsa ngulacui_i chalyuu; su nchca tii tya'a bariyu quichi bi', tyucui ña'_a sca bariyu ndye ngut_i li'. Cati mil tya'a ñati_i ngujui li', xqui'ya cha' ngulacui_i chalyuu. Lye tsa ndyutsii nu xa' la ñati_i nu ndyanu li', ndyutsii tsa ngu' ji'_i y cui' Ndyosi nu ndi'_i nde cua cha' nchca ji'_i Ni cua'ni Ni cña nu jua'_a tonu tsa; ndube tsa ti' ngu' cha' ngua'ni Ni jua'_a.

¹⁴ Cua tucua quiya' ndye cha' cuxi nu ya_a lo chalyuu, pana cua lijy_a ti cha' caca chaca cha' cuxi nde chalyuu.

Chaca tya quiya' ngula'á cui'chcua

¹⁵ Li' cua ndya'a cati quiya' nguañi ngula'á xca lo'o cui'chcu_i ji'_i. Nguañi nda xtyi'_i tyu_u tya'a ñati_i nde cua li', nu ndi'_i nchcui':

Ca juani ndyanu tachaa cha' ji'_i y cui' nu Xu'na na, jua'_a ji'_i Cristo, cha' caca Ni loo ji'_i tyucui ña'_a chalyuu, nacui_i ngu'.

Lo'o juani ná nga'_a cha' tye cha' culo Ni cña chalyuu.

¹⁶ Li' ngua'ni tlyu nu ngu' cusu' bi' ji'_i y cui' Ndyosi, nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' nu ntyucua lo yaca xlyab'e ca su ntucua y cui' Ndyosi; ndyaa stii ngu' nde loo ngu' lo yuu cha' cua'ni tlyu ngu' ji'_i Ni. ¹⁷ Ndi'_i nchcui' ngu' li':

Ndyosi Xu'na ya, nacui_i ngu', cua nchca jinu' u cua'ni lcaa cña.

Na lu'ú nu'ú juani, lo'o la cui' ti lu'ú
nu'ú nu ngua tya clyo la, jua'a
tya lu'ú nu'ú nde loo la.
Tsa xlya'be jinu'ú cha' cua nguxana
nu'ú ndyu'ni nu'ú quiña'a tsa
cña tlyu nde chalyuu.
Ndube tsa ti' ya cha' cua nguxana
nu'ú laca nu'ú loo,
¹⁸ masi ti'í tsa nchca ñasi' xa' la ñatí nu
ná ndaquiya' jinu'ú.
Cua ngulala ti tyempo cha' ta nu'ú
cha' ti'í ji'í ngu' bi',
cha' cua'ni cuayá' nu'ú ji'í lcaa jyo'o.
La cui' tyempo tya nu'ú xlya'be ji'í
ñatí nu ngua'ni cña jinu'ú,
cha' cua ngua'alo nu'ú cña ji'í ngu'
cha' chcui' ngu' cha' jinu'ú nde
chalyuu;
jua'a tya nu'ú xlya'be ji'í ñatí nu
ndaquiya' jinu'ú, masi ñatí
cuañi', masi ñatí cusu'.
Cua ndyalaa tyempo cha' cua'ni ñu'ú
nu'ú ji'í ñatí nu ngua'ni ñu'ú ji'í
ñatí chalyuu.
¹⁹ Li' na'á na' su ntucua laa tlyu ji'í
ycui' Ndyosi nde cuá, na'á na' ca ne'
laa su nscua cñá' tacati, su ngutucua
ycui' Ndyosi laja ñatí ji'í Ni nu ngua
tya sa'ni la. Lo'o li' lye tsa nguañi nde
chalyuu, lye tsa ndyubii, cuati lye tsa
ndañi nchcui' tyi'yu; li' ngulacui' cha-
lyuu, jua'a clyaa tsa tyo quee ngua'ya.

12

Ndyu'ni tyaala cuaña tonu ji'í sca nu cuna'a

¹ Li' nde cuá ndyu'u tucua sca
cuayá' nu nda ycui' Ndyosi cha'
culu'u Ni ji'na, sca cha' nu ndyaca
chalyuu laca bi'; bi' laca sca nu cuna'a
nu ntsu'u ste' ndubi ña'a. Ñi'yá ndubi
ñá'a xee cuichaa, jua'a ña'a late' lacu'
nu cuna'a bi'. Li' ngusta quiya' nu
cuna'a chu' co'. Tii tyucuaa tya'a cuii
nscua lo xlya hique nu cuna'a bi';
ñi'yá nscua sca sne' ti, jua'a nscua
bi'. ² Cua ntsu'u sñi' nu cuna'a bi';
nchcube' tsa nu cuna'a, ngusí'ya tsa
cha' cua ngulala ti cala sñi'. ³ Yala ti
ndyu'u tucua chaca cuayá' nde cua
li'; sca cuaña tlyu nu nga'a ña'a laca
bi', nu cati tya'a scua' que ni' ntucua.

Jua'a sca sne' oro ntucua ca ta'a scua'
que ni' bi', lo'o jua'a ntucua tii tya'a
sata ni'. ⁴ Ngujui'í xtyi'í ni' cuii nu
ntsu'u nde cuá; ngusalú ni' ña'a tsaca
cla'be lcaa cuii bi', ndyalú cuii nde
lo yuu chalyuu. Li' ndatú nu cuaña
bi' nde loo su ndu' nu cuna'a nu cua
calá ti sñi'; lo'o cala bi', hora ti cacu
cuaña ji'í, ngua t'i ni'. ⁵ Ngula sca
sñi' qui'yu ji'í nu cuna'a bi' li'. Cua
lijyá bi' chalyuu, cha' liñi ti culo bi'
cña ji'í lcaa ñatí chalyuu; pana hora ti
ngüi'ya ycui' Ndyosi ji'í sñi' nu cuna'a
bi', ndyaló'o Ni ji'í yu nde su tlyu
su ntucua ycui' Ni. ⁶ Li' ngusna nu
cuna'a ndyaa ne' quixí' ca su tyi'í
ycui' ti ma'; cua laca ngua'ni cho'o
ycui' Ndyosi sca su tyi'í ma', su ña'asíi
Ni ji'í ma', ca bi' tyanu ma'tii tyucuaa
siyento ntucua snayala tsá li'.

⁷ Li' nguxana cha' cusúu ca su ntucua
ycui' Ndyosi. Ndú Miguel nu
laca xu'na xca ji'í ycui' Ndyosi, ndu
lo'o xca nu cuentya ji'í Ni; jua'a cua
ndu nu cuaña tonu lo'o xca ji'í. Ti'í
tsa ngusuú tya'a ngu' li'. ⁸ Pana
cua ntijiloo Miguel ji'í nu cuaña bi',
nga'aa ngua ji'í nu cuaña bi' tyanu ca
slo ycui' Ndyosi lo'o xca ji'í Ni li'; ⁹ cua
ngulo'o Ni ji'í ngu' nu ndu' cuentya ji'í
nu cuaña bi' li'. Sa'ni ndya'a nu cuaña
bi', ycui' nu xña'a naa bi'; la cui' bi'
laca nu naa Satanás. Xcui' na ñilo'o bi'
ji'í ñatí tyucui ña'a chalyuu. Pana cua
ngulo'o ycui' Ni ji'í nu xña'a lo'o xca
ji'í, ndyaa ngu' nde lo yuu chalyuu li'.

¹⁰ Lo'o li' cuii tsa nguañi nchcui' sca
ñatí nde cuá:

—Juani taca ña'a na ñi'yá ngua'ni
lyáá ycui' Ndyosi ji'í ñatí chalyuu ya'
nu xña'a —nacui' ngu'—. Nguula tsa
cña ndu'ni Ni chalyuu, bi' cha' laca
Ni loo juani, lo'o jua'a cua ndyalaa
tyempo cha' caca Cristo loo tyucui
ñá'a chalyuu. Nu ngua tya tsubi' la
ndu nu xña'a bi' ca slo ycui' Ndyosi,
cha' tsá lo'o talya ngusta bi' qui'ya
hichu' ñatí tya'a ngusñi na cha' ji'í
Jesús; pana juani cua ngulo'o Ni ji'í
ca su ntucua ycui' Ni, cua ndyu'u laja
ngu' bi' li'. ¹¹ Nu ngu' tya'a ngusñi
na cha' ji'í Jesús ni, cua ntijiloo ngu'

ji'í nu xña'a bi', xqui'ya cha' ngujuii Jesús nu ñi'ya ña'a xlya' bi'. Ná ntsii ngu' bi' ta ngu' cha' tso'o ji'í Jesús lo'o xa' ñati; ntaja'a ngu' bi' chcui' ngu' cha' bi', masi cujuui ñati ji'í ngu' bi' xqui'ya cha' ñasi' tsa ñati ji'í Jesús.

12 Bi' cha' juani —nacui nu ntucua nde cua bi'—, ca chaa ti' cu'ma nu ndi'i ma nde su ntucua ycui' Ndyosi; pana ty'a'na tsa caca cu'ma nu ndi'i ma nde chalyuu, nu ndi'i ma nde lo tyujo'o. Cua ngua'ya ycui' nu xña'a nde su ndi'i ma, lo'o juani ñasi' tsa bi' ndya'a; cua jlo ti' bi' cha' tya xi tya tsä ndyanu ji'í cha' cua'ni lya' ti' ji'í ñati chalyuu.

13 Nu lo'o ngua cuayá' ti' nu cuaña tonu bi' cha' cua ngulo'o ycui' Ndyosi ji'í lijya nde lo yuu chalyuu, li' ngutu'u lca'a ni' ji'í nu cuna'a nu ntsu'u sñi' qui'yu bi', cha' lye tsa cua'ni lya' ti' ji'í ma' ngua ti' ni'. **14** Li' nda ycui' Ndyosi sca latya lu'be ji'í nu cuna'a bi', ñi'ya ña'a lu'be sca cua'ya tlyu, cha' taca ji'í ma' tyacui ma' tsaa ma' ca su tyanu tso'o ti ma' ne' quixi', su tyijyu' tsa ji'í ca su ndya'a cuaña bi'. Ca bi' ña'asii Ni ji'í ma', ña'a cuayá' nu tyu'u scua sna yija cl'a'be.

15 Li' ngusalú nu cuaña bi' hitya tu'ba ni' ndyaa chü' nu cuna'a bi'; ñi'ya sca sta'a clyaa, jua'a ndyalú hitya tu'ba ni' cha' cly'a'ba lyiji cho' ngua ti' ni'. **16** Li' nguxtyucua yuu ji'í nu cuna'a bi', bi' cha' sii nchcana tu'ba yuu, ndye hitya ngutu'u tu'ba cuaña ndyo'o yuu li'. **17** Ngunasi' tsa nu cuaña bi' ji'í nu cuna'a bi' li', ndyaa ndyaana ni' cha' cusüü lo'o lcaa ñati nu tyu'u ji'í nu cuna'a ca tiya'la; nxüü tya'a ni' lo'o lcaa ñati nu taquiya' ji'í cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu ña'a ti ná ntsii ngu' cha' cacha' liñi ngu' cha' ji'í Jesús ji'í xa' ñati.

13

Nu tucua tya'a na'ni nu chiya'a ña'a

1 Ndyaa na' ndyatü na' to' tyujo'o li!. Na'a na' nde to' hitya tyujo'o lijya ndu'u tucua sca na'ni nu chiya'a tsa ña'a; ntucua tii tya'a sata ni', cuati ntsu'u cati tya'a hique ni'. Ca ta'a

sata ni' bi' cua ntucua sne' nu ndubi tsa ña'a, cha' laca ni' loo nde chalyuu. Ca ta'a scua' que ni' cua nscua xtañi cuiñaja, xtañi bi' nchcui' cha' ti'í ji'í ycui' Ndyosi. **2** Ñi'ya cuichi jo'ó, jua'a ña'a ni', ngua ti' na'; pana tyala ña'a quiya' ni', tyucui tsa xcatya' ni' ñi'ya ña'a xcatya' oso. Lo'o tu'ba ni' ni, ñi'ya ña'a tu'ba cuichi sa'a cuiña', jua'a ña'a tu'ba ni'. Nda nu cuaña bi' cña loo ji'í nu na'ni chiya'a ña'a bi', cha' caca ni' loo ji'í ñati chalyuu, ñi'ya laca ycui' loo. Lo'o jua'a nu cuaña bi' ni, nda ni' chacuayá' ji'í na'ni chiya'a ña'a bi', cha' caca cua'ni ni' cña, cha' tyanu tlyu ni' macala su nti' ycui' ni'.

3 Cua ndyanu cuayá' lo sca scua' que ni' su ngua quicha ni'; cua cajaa ti ni' tyempo bi', ngua ti' na', pana ngua tso'o su lye tsa quicha ni'. Ndube tsa ti' ñati chalyuu ña'a ji'í ni'; ngusñi ngu' cha' ji'í ni' li', xqui'ya cha' ngua tso'o chaca quiya' su lye quicha ni'.

4 Ngua'ni tlyu lcaa ñati ji'í nu cuaña bi' li', cha' cua nda bi' chacuayá' cha' caca tlyu nu na'ni chiya'a ña'a bi'; jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'í ycui' na'ni chiya'a ña'a. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Ná tucui ndi'i chalyuu nu stu'ba lo'o nu na'ni jua. Nga'aa nchca ji'í ñati xuu tya'a lo'o ni'.

5 Cua ngujui chacuayá' ji'í nu na'ni chiya'a ña'a bi', cha' chcui' cua ña'a ca ti cha', masi lye tsa cua'ni tyucuaa ti' ni', masi chcui' cuxi ni' ji'í ycui' Ndyosi. Tu'ba ntucua tucua co' ntsu'u chacuayá' ji'í ni' cha' caca ni' loo nde chalyuu. **6** Li' nguxana na'ni chiya'a ña'a bi' nda ni' qui'ya ji'í ycui' Ndyosi: nchcui' cuxi na'ni bi' ji'í lcaa cña nu ndu'ni Ni; jua'a nchcui' cuxi ni' ji'í su tlyu nde cua ca su ntucua ycui' Ni; jua'a cuxi tsa nchcui' ni' ji'í lcaa ñati ji'í ycui' Ni.

7 Ngujui chacuayá' ji'í ni' cha' xuu tya'a ni' lo'o ñati nu ntsu'u cha' ji'í lo'o ycui' Ndyosi, cha' tyijiloo ni' ji'í ngu' bi'. Lo'o li' ngujui chacuayá' ji'í ni' cha' caca ni' loo ji'í tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, masi lcaa lo ñati chalyuu nu ngutu'u cua ña'a

ca quichi₂ tyi ngu', nu nchcui' cua ña'a₂ ca lo cha'cña nu nchcui' ñat₂ chalyuu; ⁸ lcaa ñat₂ tyucui ña'a₂ chalyuu cua'ní tlyu ngu' ji'i na'ní bi' li', si ná nscua xtañí ngu' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi. Nu ngua tya clyo la lo'o tya lyiji cuiñá Ni chalyuu, tya li' nguscua Ni xtañí ñat₂ nu ná nga'a₂ cha' tye chalyuu ji'i. Cua ndyanu quityi bi' cuentya ji'i nu ñi'y₂ ña'a₂ xlya' nu cua ndyujuii ñat₂ ji'i tsaca quiya'.

⁹ Bi' cha' cua'a₂ jyaca m₂ juani, si tyaja'a₂ m₂ cuna m₂ xi. ¹⁰ Si lo'o nscua cha' tsalo'o ngu' ji'i tsaca m₂ ne' chcu₂, jua'a₂ caca lacua. Ná cutsii m₂ li'. Si lo'o nscua cha' cujuii ñat₂ ji'i tsaca m₂, masi lo'o maxtyi, jua'a₂ caca lacua. Ná cutsii m₂ li'. Ndu'ni cha' talo tsaa tyiquee na ji'i cha' cuxi; ndu'ni cha' lcaa ts₂ taquiya' na ji'i y cui' Ndyosi si ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni nde chalyuu.

¹¹ Li' na'a₂ na' chaca na'ní chiya'a₂ ña'a₂ lija₂ ndyu'u tucua nde lo yuu chalyuu. Ntucua tucua tya'a sata ni'; ñi'y₂ ña'a₂ sata xlya' cuañí', jua'a₂ ña'a₂ sata ni', pana nchcui' ni' ñi'y₂ nu nchcui' nu cuaña tonu bi!. ¹² Ñi'y₂ nchca ji'i na'ní chiya'a₂ ña'a₂ nu ya₂ tya clyo la nclyo ni' cña, la cui' jua'a₂ nchca ji'i nu chaca na'ní bi' culo ni' cña ji'i ñat₂; cha' juersa ndatsaa ni' ji'i lcaa ñat₂ chalyuu cha' cua'ní tlyu ngu' ji'i na'ní nu ya₂ clyo, nu ngua tso'o su ti'i tsa ngula'a hique ni!. ¹³ Lo'o nu chaca na'ní chiya'a₂ ña'a₂ bi', lo'o bi' ngua'ni quiñá'a₂ cha' tlyu; ngua'ni bi' cha' ndyalú quii' nu ntsu'u nde cu₂ nde lo yuu cha' ña'a₂ lcaa ñat₂ ji'i. ¹⁴ Lo'o jua'a₂ nguñilo'o ni' ji'i lcaa ñat₂ tyucui ña'a₂ chalyuu xqui'ya cha' tlyu nu ndyu'ni ni' lo'o ndi'i ni' slo nu na'ní nu ya₂ tya clyo bi!. Li' nchcui' ni' lo'o lcaa ñat₂ chalyuu cha' cuiñá ngu' sca lcui₂ tyu, cha' cua'ní tlyu ngu' ji'i lcui₂ bi'; ngüiná ngu' lcui₂ ji'i nu na'ní nu ya₂ tya clyo bi' li', na'ní nu ngua tso'o masi ti'i tsa ngula'a hique ni!. ¹⁵ Lo'o li' ngujui chacuayá' ji'i nu chaca na'ní bi', cha' culatu'u cui'i cha' tyqa₂ xtyi'i lo lcui₂ ji'i na'ní nu ya₂ clyo bi'; ngua ji'i lcui₂ chcui' lo'o ñat₂

li', ngua ji'i cujuii ji'i lcaa ñat₂ nu ná ntaja'a₂ cua'ní tlyu ji'i. ¹⁶ Ngulo ni' cña ji'i lcaa ñat₂ cha' chca'a₂ cuayá' ya' ngu' la'a tsu' cui₂, masi chca'a₂ cuayá' nde tyacqa₂ ngu'; masi ñat₂ tlyu, masi ñat₂ jua'a₂ ti, masi culiya' ngu', masi ti'i ngu', masi msu nu cua ngüi'ya ñat₂ ji'i, masi msu nu ndi'i tso'o ti, chca'a₂ cuayá' ji'i lcaa ñat₂ cuentya ji'i nu xña'a. ¹⁷ Ni sca ñat₂ nga'aa ntsu'u chacuayá' ji'i cha' cui'ya yu'ba, ni cha' cujui' yu'ba, si ná ngua'a₂ cuayá' ji'i ni' loo ngu'. Lo'o nu cuayá' bi' ni, xtañí na'ní nu chiya'a₂ ña'a₂ bi' laca, cha' número nu ca ji'i xtañí ni' laca cuayá' bi!. ¹⁸ Cui'ya na cuentya ni cha' ndyaca re. Si culacua tso'o ti' na, quije cha' ji'na ñi'y₂ ndyu'u cha' ji'i número ji'i na'ní bi'; número ji'i ni' ni, ñi'y₂ laca xtañí ñat₂, jua'a₂ laca bi!. Nde laca número bi': scuá siyento ntucua snayala ntucua scuá.

14

Sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñat₂ lubii

¹ Lo'o li' na'a₂ na' chaca quiya' ca ndacua su ndu nu ñi'y₂ ña'a₂ xlya' bi' lo xlya ca'ya Sión; stu'ba ti ndu bi' lo'o sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñat₂. Nde tyacqa₂ ñat₂ bi', ndacua nscua xtañí nu ñi'y₂ ña'a₂ xlya' bi', lo'o la cui' bi' nscua xtañí y cui' Ndyosi Sti Ni. ² Cui₂ nguañi nde su ntucua y cui' Ndyosi li'; ñi'y₂ ndañi ndyalú hitya sca sta'a₂ clyaa to' quee jaa' su cu₂ tsa ndyalú hitya, ñi'y₂ ndañi lo'o lye tsa nchcui' tyi'yu, jua'a₂ nguañi bi', ngua ti' na!. Ndacua ndu tyu₂ tya'a ñat₂ nu tso'o tsa ntyiji'i ya' ngu' lo sañi, ngua ti' na'; ³ nde loo su ndu yaca xlya tlyu su ntucua y cui' Ndyosi, ca su ndu nu jacua tya'a na'ní tacati bi', ca su ndu nu ngu' cusu' bi', ca bi' ndu ñat₂ nu ndyula lo'o sañi bi!. Sca ti nu ñat₂ quiñá'a₂ bi' ngua ji'i cula tu'ba jii₂ bi'; ná ngua ji'i xa' ñat₂ chalyuu ca tsa'a₂ ngu' jii₂ bi', cha' sca jii₂ nu bilya cuna ñat₂ chalyuu laca bi!. Sca ti nu sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñat₂ nu ngua'ni

lyáá Ni ji'i nde chalyuu, bi' ñatí laca nu ngua ji'i cula tu'ba jii bi'. ⁴ Ñati lubii tsiya' ti laca nu ngu' quiñ'a^q bi'. Ná ngutu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o xa' nu cuna'a nu lo'o nguti'i ngu' chalyuu, ná ngua'ni ngu' bi' cha' suba' tsiya' ti; nguta'a^q ngu' lo'o nu ñi'yá ña'a^q xlyá' bi' macala su ndya'a. Cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' bi' laca ñati nu tso'o nti' ycui' Ndyosi ña'a^q Ni ji'i tya lo'o nguxana cha' ji'i nu ñi'yá ña'a^q xlyá' bi'. Tya clyo ngusubi Ni ji'i ngu' bi', cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni. ⁵ Ná ntucua cha' cuiñi tu'ba ngu' bi' tsiya' ti, cha' ná ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

Tya xna tya'a xcä ji'i ycui' Ndyosi

⁶ Na'a na' ndyaa chaca xcä ji'i ycui' Ndyosi li', nu cuä tsa ndacui ndyaa; ndyaloo bi' ji'i sca cha' tso'o nu ngua ti' ycui' Ndyosi chcui' lo'o lcaa ñati chalyuu, sca cha' nu ndulo tsa ji'i ñati cha' cuna ngu'. Lcaa tyempo ná tye chca cha' bi'. Slo lcaa lo ñati chalyuu tyucui ña'a^q chalyuu mala su ndi'i ñati, cua ña'a^q ca quichí tyi ngu', ñati nu nchcui' cua ña'a^q ca lo cha' cña nu nchcui' ñati chalyuu, ca bi' ndyaa xcä bi', cha' chcui' lo'o lcaa ñati. ⁷ Cui^q nchcui' xcä bi' lo'o ngu' li':

—Cutsii cu'mä ji'i ycui' Ndyosi, cube ti' mä ji'i Ni cha' tlyu tsa cña ndu'ni Ni chalyuu —nacui^q xcä bi'—. Cua ndyalaa tyempo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu. Cua'ni tlyu mä ji'i ycui' Ndyosi cha' cua ngüiñá Ni nde cuä, jua'a^q ngüiñá Ni chalyuu, jua'a^q ngüiñá Ni tyujo'o, jua'a^q ngüiñá Ni lcaa su ntyucua hitya —nacui^q xcä.

⁸ Lo'o ndyaa xcä bi', li' ndyalaa chaca xcä cha' chcui' lo'o ñati:

—Cua ngutí quichí —nacui^q nu chaca xcä bi'—. Cua ngutí quichí tlyu nu naa Babilonia, xqui'ya cha' ngua'ni ñu'u^q ngu' quichí bi' ji'i lcaa ñati chalyuu. Cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' quichí bi', xqui'ya cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i lcui^q jo'ó; jua'a^q ngulu'u qui'i^q ngu' ji'i xa' ñati cha' cua'ni ngu'

la cui^q ti cha' cuxi slo jo'ó —nacui^q xcä nu nchca tyucuaa bi'.

⁹ Nchca sna quiya' juani yaa^q chaca xcä. Cui^q nchcui^q lo'o ñati li':

—Xcube' ycui' Ndyosi ji'i cua ña'a^q ca ñati nu ndyu'ni tlyu ji'i nu na'ni chiya'a^q ña'a^q bi', masi ji'i ycui' ni', masi ji'i lcui^q ji'i ni'. Lo'o jua'a^q xcube' Ni ji'i lcaa ñati nu nga'a^q cuayá' ji'i ni' nde tyacaa^q ngu', jua'a^q si nga'a^q cuayá' ji'i ni' chu' ya'ngu'; ¹⁰ xcube' Ni ji'i ngu' bi', cha' lye tsa ngunasi' Ni. Tyaqui^q ngu' bi' lo'o sca quii' tlyu nu nguxa' lo'o yuu sufri su ña'a^q nu ñi'yá ña'a^q xlyá' bi' ji'i ngu'; jua'a^q lcaa xcä nu cuentya ji'i Ni ña'a^q ji'i ngu' bi' li'. ¹¹ Tyucui tyempo ná tye cha' tyatü sñii quii' su nchcube' ñati bi'; ná caja ñi'yá clyáá ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi, lcaa ñati nu cua ngua'ni tlyu ji'i na'ni bi', masi ji'i lcui^q ti ngua'ni tlyu ngu'; masi nga'a^q cuayá' ti ji'i ni' nde tyacaa^q ngu' lo'o chu' ya'ngu', nga'aa clyáá ngu' bi'.

¹² Lo'o nu na ni, talo na ji'i cha' cuxi sca ti si ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, sca ti si taquiya' na cña nu ngulo Ni ji'na, sca ti si xñi tso'o na cha' ji'i Jesú; sca ti jua'a^q taca ji'na talo na ji'i nu cha' cuxi bi'.

¹³ Li' ndañi xtyi'i ca su ntucua ycui' Ndyosi, nchcui^q sca ñati lo'o na':

—Scua clyá nu'u cha' re: “Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu ndyijii laja lo'o ndyu'ni ngu' cña ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na tyempo nde loo la”. La cui^q jua'a^q laca cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o mä. Nacui^q cha' ca bi' tyi'i cña' ñati bi' li', cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaa^q ngu' chalyuu; ndiya ti' Ni cña nu ngua'ni ngu', bi' cha' tyi'u ti' ycui' Ndyosi ji'i cña nu cua ngua'ni ngu' bi' li' —nacui^q Ni jna'.

Nchca clacula nde chalyuu

¹⁴ Li' na'a na' su ndacui sca coo ngati, chu'coo bi' ntucua sca nu ñi'yá ña'a^q ñati ña'a^q; ntucua sca sne' oro hique Ni, lo'o ya' Ni ndacui sca maxtyi cha tu'ba. ¹⁵ Li' ngutu'u sca xcä ne' laa ji'i ycui' Ndyosi nde cuä, nu cui^q ngusi'ya ji'i ñati nu ntucua chu' coo bi':

—Xu'ba clya nu'u maxtyi jinu'u, xut'i nu'u ji'i quixi' trigo, cha' bi' laca ñati ji'i ycui' Ni nu ndi'i chalyuu. Cua ndyalaa la cui' hora cha' caca clacua chalyuu, cua laca nguscua se'i cha' caca bi'.

¹⁶ Ngua'ya nu ntucua chu' coo bi' nde lo yuu li', nguscui maxtyi ji'i cha' si'yu quixi' li'; jua'a ngua clacua nde chalyuu.

¹⁷ Li' na'a na' chaca xcä nu ngutu'u ne' laa ji'i ycui' Ndyosi nde cua, nu ndacui maxtyi cha tu'ba ya' yu.

¹⁸ Jua'a ngutu'u tya chaca xcä nu ndu to' mesa su ndyaqui msta, yaa li'; bi' laca nu laca loo ji'i quii' bi'. Li' cuii ngusi'ya bi' lo'o xcä nu ndacui maxtyi cha tu'ba ya':

—Xu'ba clya nu'u maxtyi jinu'u, xi'yu jyacula' si'yu losu' tyixi nu ntsu'u chalyuu, cha' ngumi tsa ña'a si'yu bi'.

¹⁹ Ngua'ya xcä bi' li', nguscui yu maxtyi ji'i yu nde lo yuu chalyuu, ngusi'yu yu ji'i jyacula' si'yu losu' bi', ngu ji'i ndyaa ne' sca pilya quee nu tlyu xi cha' satá ngu' ji'i; la cui' jua'a xcube' tsa ycui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu, xqui'ya cha' ñasi' tsa Ni ji'i ngu'.

²⁰ To' quichí nscua su ngusi si'yu bi', la cui' su ngujuii ñati cha' nchcube' Ni ji'i ngu'. Clyaa tsa tañi ndyalú lijya lo yuu li'; tsa ña'a cuayá' nu ndyalaa tu'ba cuayu, tsa lo cua clyaa tañi ndyalú bi'. Sna siyento kilómetro cuayá' tyijyu' ngusna tañi bi' ndyaa.

15

Yalo'o xcä ji'i quicha nu cua'ni tye ji'i chalyuu

¹ Ngutu'u tucua chaca cuayá' tlyu nde cuä li'. Ndube tsa ti' na' lo'o na'a na' ji'i, cha' ndu cati tya'a xcä ji'i ycui' Ndyosi nu ndu lo'o cati tya'a quicha nu caca su cua tye ti chalyuu. Lo'o cua ndye ngua quicha bi' chalyuu, li' cati cha' ñasi' ycui' Ni.

² Li' na'a na' sca tayu' nu ñi'ya ndubi caatyä, jua'a ndubi ña'a lo tayu' bi'; ñi'ya ndyatü sca quii' ndyaqui, jua'a ña'a tayu' bi', ngua ti' na'. To' tayu' caatyä bi' na'a na' ndu

lcaa ñati nu cua ntijiloo ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi'; masi cua ngujuii ngu' bi' xqui'ya cha' bi', ná ntaja'a ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i lcui ji'i na'ni bi', ni ná ntaja'a ngu' chca'a cuayá' ji'i ni' hichu' ya' ngu' lo'o número nu cuentya ji'i xtañi ni'. Ndu ngu' bi' ndyula ngu' lo'o sañi nu cua nda ycui' Ndyosi ji'i ngu'. ³ Ndyula tu'ba ngu' sca jii nu cua ndyula tu'ba jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, la cui' Moisés nu ngua'ni cña ji'i ycui' Ndyosi; lo'o nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ndyula tu'ba la cui' jii bi'. Ndi'ya nchcui' jii bi': Ndyosi Xu'na ya, lcaa cña nchca jinu'u;

tlyu tsa cña ndu'ni nu'u, hasta ndube tsa ti' lcaa ñati ji'i cña bi'.

Xcui' ndu'ni liñi nu'u lo'o ñati chalyuu, chañi tsa laca lcaa cha' nu nchcui' nu'u lo'o ñati.

Sca ti nu'u laca Xu'na lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu.

⁴ ¿Ha ná ntsii ngu' jinu'u?

¿Ha ná tyaja'a ngu' ñacui ngu' cha' tlyu tsa cña nu ndu'ni nu'u?

Sca ti ycui' nu'u nu lubii tsa cresiya jinu'u.

Cua na'a ngu' lcaa su ndyu'ni cuayá' nu'u ji'i ñati cha' liñi tsa ndyu'u cha';

bi' cha' tyaa lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu ca su ntucua nu'u, cha' cua'ni tlyu ngu' jinu'u.

Ndye jii nu ndyula tu'ba ngu' li'.

⁵ Tiya' la li' na'a na' ne' laa tlyu ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua. Ca cla'be bi' ndu ni'i nu tacati tsa su ntsu'u co'o quee cuaja' nu nscua cha' lo; la cui' cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ñati tya clyo la laca bi'. ⁶ Li'

ngutu'u nu cati tya'a xcä bi' ne' laa, ndyalo'o ngu' ji'i ca ta'a cati quicha nu caca lo'o cua tye ti chalyuu. Xcui' late' ngatü lacu' xcä bi', late' nu lubii tsa ña'a; jua'a cua ndyaaca'sintya oro tyiquee ngu'.

⁷ Lo'o li' ndatü sca na'ni tacati bi', lo'o jua'a cati tya'a ca'ñia oro ntucua ya'ni'; ne' ca'ñia bi' ntsu'u cha' ti'i nu ta ycui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu, cha' ñasi' tsa Ni ji'i ngu', ycui' Ndyosi nu ná nga'a cha' tye yija ji'i Ni. Nda

ni' ca'ñña bi' ji'i nu cati tya'a xcä bi' li'. ⁸ Ngutsa'ä ne' laa ntsu'u sñii cha' xcutsii ji'na, cha' tacati tsa cha' bi', cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi. Ná tucui ngua ji'i tsaa ne' laa bi' ña'ä cuayá' tye ca ta'a cati quicha nu ta nu cati tya'a xcä bi' lijyä nde chalyuu.

16

*Ca'ñña nu ntsu'u cha' ti'i nu ta ycui'
Ndyosi ji'i ñati*

¹ Lo'o li' ndyuna na' cha' nchcui' sca ñatï ne' laa tlyu bi', cuii nchcui' lo'o nu cati tya'a xcä ji'i ycui' Ndyosi bi':

—Yaa clya mä salú mä na nu ntsu'u ne' ca'ñña bi' nde lo yuu chalyuu, nu cati tya'a ca'ñña nu ntsu'u cha' ti'i ne', nu ta Ni ji'i ñati.

² Li' ndyaa xcä nu nchca clyo, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i nde lo yuu chalyuu. Li' tonu tsa quichu' ntyucua tyucui ña'ä hichu' ñati; ti'i tsa nti' ngu' li', lcaa ñati nu cua nga'ä cuayá' ji'i na'ni nu chiya'ä ña'ä bi', lcaa ñati nu cua ndyu'ni tlyu ji'i ni'.

³ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca tyucuaa, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i ca lo tyujo'o; ngutsa'ä hitya li', ngua tyucu ñi'ya nti' tañi sca jyo'o. Ngujuii lcaa na lu'ú nu ntsu'u lo tyujo'o li'.

⁴ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca tyuna, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i tyucui ña'ä to' sta'ä, lcaa su ntyucua hitya tyucui ña'ä chalyuu; ngutsa'ä hitya bi' li', ngua tañi. ⁵ Li' ndyuna na' nchcui' xcä nu laca loo ji'i hitya:

—Liñi tsa cña ndyu'ni nu'ü cha' nchcube' nu'ü ji'i ñati cuxi bi', Xu'na —nacui ji'i ycui' Ndyosi—, cha' lubii tsa cresiya ji'i ycui' nu'ü. Lu'ú nu'ü juani, jua'ä nu ngua tya clyo lu'ú nu'ü. ⁶ Tya ndyi'u ti' nu'ü ñi'ya ngua lo yuu tya sa'ni la, nu lo'o cua ndyujuuii ngu' bi' ji'i tyuu tya'a ñati nu ngua tu'ba jinu'ü cha' nchcui' nu'ü lo'o ñati. Lo'o juani la cui' ñi'ya nu ngua'ni ngu'

tya li', la cui' jua'ä nda nu'ü cha' ti'i ji'i ngu', cha' tyl'u ti' ngu' ji'i jyo'o nu cua ndyujuuii ngu' ji'i tya sa'ni la.

⁷ Li' ndyuna na' cha' nu nchcui' ñati nde su ntucua mesa su ndyaqui msta:

—Ndyosi Xu'na ya —nacui ngu'—, ycui' nu'ü ni, lcaa cña nchca jinu'ü —nacui ngu'—. Liñi tsa ndyu'ni nu'ü lo'o nchcube' nu'ü ji'i ñati bi' jua'a; chañi tsa cha' nu nchcui' nu'ü ji'i ñati bi', cha' cuxi tsa cña ndu'ni ngu' bi'.

⁸ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca jacua, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i lo cuichaa; tyique' tsa ndyaca li', cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i cuichaa cha' chumi' hichu' ñati.

⁹ Tyuu tya'a ñati ngua quicha li', cha' nguula tsa tyique' nda bi'. Li' nguxana ngu', lye tsa nxlyú ngu' cha' hichu' ycui' Ndyosi, cha' ycui' Ni laca nu ngulo cña cha' yaä quicha bi'; pana ná ntaja'ä ngu' tsiya' ti culochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' li' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁰ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca ca'yü, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i nde loo su ntucua tlyu na'ni nu chiya'ä ña'ä bi'; ngua talya yata tyucui ña'ä su laca ni' loo li'. Ti'i tsa nti' ñati chalyuu, cua laca ñi'ya si na cua nguliji ti' ngu'. ¹¹ Ña'ä ti tyada ngu' qui'ya ji'i ycui' Ndyosi nu laca loo nde cua, cha' nda Ni cha' ti'i bi' ji'i ngu', nda Ni quichu' bi' ntyucua hichu' ngu'; pana ná ntaja'ä ngu' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'.

¹² Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca scuá, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i nde to' sta'ä tlyu nu naa Eufrates; ndye sta'ä bi' ngüityi li', ndyanu sca tyucuii nu cua laca ngua tso'o ti cha' caä tyuu tya'a nu laca loo cha' cusuu. Tyijyu' tsa tyu'u ngu' caä ngu', ca su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' bi'.

¹³ Li' na'ä na' cha' ngutu'u tucua sna tya'a cuiñaja; ñi'ya ña'ä cuityi', jua'ä ña'ä cuiñaja bi'. Ngutu'u bi' nde tyuu tu'ba cuaña tonu bi', cuati nde tyuu tu'ba na'ni chiya'ä ña'ä bi', cuati nde tyuu tu'ba nu ñati nu cuiñi ti

nchcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi; ca bi' ngutu'u cuiñaja bi' lijya. ¹⁴ Msu ji'i nu xña'a laca cuiñaja bi'; nchcutsii bi' ji'i ñati, cha' nchca ji'i cua'ni cha' tlyu. Ndy'a cuiñaja bi' nxuti'i ji'i lcaa nu laca loo chalyuu, cha' tyaa ngu' cha' cusuu tsq tlyu lo'o cua tye ti chalyuu. Cua ntsu'u cña nu cua'ni y cui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o ndyaca cha' cusuu bi'. ¹⁵ "Cua'a jyacä ma", nacui Jesús, "tsiya' ca tyu'u tucua na' tyaa na' ñi'yä nti' sca nu cuaana. Tso'o caca tyiquee ñati nu tii ti ti' tyi'i chalyuu, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' jna'; nga'aa ca tyuju'u ti' ngu' bi' slo ñati lo'o tyalaa hora nu tyaa na' li'." Jua'a nacui Jesús ji'i ñati ji'i Ni. ¹⁶ Li' nxuti'i cuiñaja bi' ji'i ngu' laca loo, cha' tyaa ngu' nde sca natí, su naa Armagedón cha'cña ji'i ngu' judío.

¹⁷ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca cati, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñi ji'i lo cui'i ti. Li' cuii nchcui' nu ntucua lo yaca xlya tlyu nde ne' laa tlyu ji'i y cui' Ndyosi nde cua:

—Cua ngua bi' juani —nacui Ni.

¹⁸ Li' lye tsa ndyubi, lye tsa nguañi tyucui ña'a lo tyujo'o, lye tsa nchcui' tyi'yu, lye tsa ngulacui chalyuu; bilya clyacui chalyuu jua'a tya lo'o ngüiñá Ni ji'i ñati chalyuu. Tlyu tsa cha'ngua.

¹⁹ Ti'i tsa ngutsu yuu su nscua quichi tlyu, nu quichi Babilonia bi'; sna yu'be ngua quichi bi' li'. Lo'o jua'a ngutí lcaa quichi tonu nu ndi'i xa' chalyuu, cha' ndyi'u ti' Ni nchcube' Ni ji'i ngu' quichi tlyu bi'; tlyu tsa cha' ti'i ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi', cha' ñasi' tsa Ni ji'i ngu'. ²⁰ Ndyo nguliji yu'u lcaa yuu nu ntsu'u clabe hitya, nguliji yu'u lcaa ca'ya cua' jua'a ti; nga'aa na'a ngu' ji'i li'. ²¹ Cuati nde cuä ndyalú tyo quee tonu ngua'ya lo yuu. Ti'i tsa bi'; ña'a cuayá' tu'ba kilo, tsa lo cua cuayá' ti'i ntsu'u sca ti yu'be tyo quee nu ndyalú hique ñati chalyuu li'. Lo'o jua'a tlyu tsa cha' cuxi nchcui' ngu' ji'i y cui' Ndyosi li'; lye tsa nguxlyú ngu' cha' hichu' Ni xqui'ya tyo quee bi', cha' tlyu tsa cña ndyu'ni Ni nde chalyuu.

17

Ndu'ni ñu'u tsa ngu' quichi tlyu ji'i lcaa ñati chalyuu

¹ Li' yaä sca xcä ca slo na', sca ngu' tya'a nu cati tya'a xcä nu ntucua ca'ñia oro ya'bi'. Nchcui' lo'o na' li':

—Cuä nu' u ca nde cha' culu'u na' jinu'u ñi'yä xcube' Ni ji'i ngu' quichi tlyu nu lye tsa ndyu'ni ñu'u ji'i ñati chalyuu; la cui' quichi tlyu laca su ntsu'u tyuu tya'a sta'a cacua ti to' quichi. ² Quiña'a tsa cha' suba' ndyu'ni ngu' nu laca loo nde chalyuu, cha' tyuu tsa tya'a jo'ó ntsu'u ji'i ngu' xqui'ya ngu' quichi tlyu bi'; jua'a ngunu'u tyiquee ñati tyucui ña'a chalyuu xqui'ya cha' suba' nu ndyu'ni ngu' bi'.

³ Li' ndyalo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi 'na, ndyaa na' lo'o sca xcä ji'i y cui' Ni ca ne' quixi' su ná ndi'i ñati. Ca bi' na'a na' su ntucua sca nu cuna'a hichu' sca na'ni nga'a, nu chiya'a tsa ña'a; hichu' ni' nscua quiña'a tsa cha' cuxi, nu ti'i tsa nchcui' ji'i y cui' Ndyosi. Ntucua cati tya'a hique ni', cuati ntucua tii tya'a sata ni'. ⁴ Late' cuaa ña'a, late' nga'a catsi ña'a lacu' nu cuna'a bi'; chü' late' bi' ndacui quiña'a tsa chcuä tso'o lo'o quee ndubi lo'o xa' la quee nu quiña'a tsa nga'a. Ntucua sca tasa oro ya' nu cuna'a bi'; ne' bi' ntsu'u lcaa lo cha' cuxi, lcaa lo cha' suba' nu cua ngua'ni nu cuna'a bi' yaä nde chalyuu. ⁵ Nde tyacaa nscua sca xtañi nu cuna'a bi', pana ná ca cuayá' ti' na ji'i si ná nslo na xtañi bi': "Babilonia tonu laca re, cha' nde laca quichi tyi lcaa ñati nu ndyu'ni cha' suba' tyucui ña'a chalyuu". Jua'a nscua nde tyacaa nu cuna'a bi'. ⁶ Li' na'a na' cha' lye tsa ndyu'ni nu cuna'a bi'; ñi'yä ndu'ni sca nu cu'bi, jua'a ndyu'ni nu cuna'a bi', xqui'ya cha' cua ndyujui bi' ji'i ñati ji'i y cui' Ndyosi, ndyujui ji'i ñati nu ná ntsii nchcui' liñi cha' ji'i Jesús nde chalyuu. Lo'o cua na'a na' ji'i nu cuna'a bi', quiña'a tsa cha' ngulacua ti' na'li'. ⁷ Lo'o li' ndacha' nu xcä ji'i y cui' Ndyosi bi' 'na:

—¿Ni cha' laca ndube tsa ti' nu'u? —nacui—. Culu'u na' jinu'u cua ña'a ca cha' tucui nu ntsu'u ji'i nu cuna'a nu ntucua chu' na'ni chiya'a ña'a jua, nu na'ni nu ntucua cati tya'a hique ni' lo'o tii tya'a sata ni'; culu'u na' jinu'u sca cha' nu ná nchca cuayá' ti' ñati ji'i —nacui—. ⁸ Na'ni nu cua na'a nu'u jua, ngutu'u bi' nu ngua tya sa'ni la, nga'aa lu'ú bi' juani; pana cua ngulala ti tyu'ú ni' chaca quiya', masi nscua nde tyuquee qui'ñi bi', cha' tyaa ni' ca chalyuu talya su tye ni' cati ni' tsiya' ti —nacui—. Cua ña'a ca ñati nu ná nscua xtañi lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, quiña'a tsa cha' culacua ti' ngu'lo'o ña'a ngu'ji'i na'nib'; pana tya clyo lo'o tya lyiji xana chalyuu re, cua nscua xtañi ñati nu cua nda ycui' Ndyosi chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i. Ngutu'ú na'ni bi' nu ngua tya sa'ni la, masi nga'aa lu'ú bi' juani; pana ña'a ti tya tyu'ú bi', masi chaca tya quiya'.

⁹ 'Ndi'ya ndyu'u cha' bi' si ca cuayá' ti' mä ji'i —nacui xca 'na—. Nu cati tya'a hique na'ni bi' ni, bi' laca cati tya'a lo cuatii su nscua quichi tlyu nu lye tsa ndyu'ni ñu'u ji'i chalyuu. Lo'o jua'a ndi'i cati tya'a rey nu laca loo chalyuu. ¹⁰ Cua ndye cha' ji'i ca'yu tya'a rey nu laca loo bi', jua'a ña'a ti tya ntucua chaca rey tya'a nu laca loo bi', lo'o jua'a tya lyiji tyu'u tucua chaca tya'a rey nu caca loo bi' nde loo la; pana xti ti tyempo tyi'i bi' lo'o tyqa bi' chalyuu. ¹¹ Lo'o nu na'ni nu ngutu'ú nu ngua sa'ni bi', pana nga'aa lu'ú bi' juani, bi' laca tya chaca tya'a rey nu laca loo; ñi'ya laca loo nu cati tya'a rey bi' nde chalyuu, jua'a caca loo nu chaca rey bi' nde lo yuu chalyuu, cha' la cui' bi' laca nu cua tyaa ti ca bilyaa —nacui xca jna'—.

¹² 'Lo'o na'a nu'u na'ni bi', cha' tii tya'a sata ni' ntucua hique ni', bi' laca tya tii tya'a rey nu tya lyiji caca loo chalyuu. Cua ntsu'u chacuayá' ji'i ngu'bi', cha' caca ngu'loo masi chaca hora tya; stu'ba ti caca tlyu ngu' bi' lo'o nu na'ni chiya'a ña'a bi' li'. ¹³ Sca ti cha' nda'ya hique nu tii tya'a rey

bi', cha' xtyucua ngu'ji'i na'ni bi', cha' ta ngu' chacuayá' ji'i ni'. ¹⁴ Xcui' xu'u tya'a ngu' lo'o ycui' Ni, nu ñi'ya ña'a xlya' bi'; pana tyijiloo nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ji'i na'ni bi', lo'o jua'a tyijiloo ñati nu ndya'a lo'o Ni ji'i ni', xqui'ya cha' laca ycui' Ni Xu'na lcaa ñati chalyuu, laca ycui' Ni loo la ji'i lcaa ngu' nu laca loo nde chalyuu. Lo'o jua'a nu ñati ji'i ycui' Ni ni, cua ngusubi Ni ji'i ngu' bi'; na cua nguane Ni ji'i ngu' bi', lo'o jua'a tso'o tsa ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni —nacui xca 'na.

¹⁵ Tya nchcui' la nu xca ji'i ycui' Ndyosi bi' lo'o na'li':

—Ñi'ya laca sta'a nu nscua cacua ti to' quichi tlyu bi', jua'a laca ñati chalyuu, cha' tsa tlyu ti lijyä lcaa lo ñati chalyuu ca quichi bi'; ngutu'u ngu'tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, nchcui' ngu' lcaa lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu. ¹⁶ Lo'o lcaa rey nu laca nu tii tya'a sata na'ni chiya'a ña'a nu na'a ca ti nu'u, lo'o jua'a ycui' na'ni bi', lo'o ngu' bi' ca ti'íti'ngu' ña'a ngu'ji'i quichi tlyu bi'; xlyaá ngu' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' quichi bi', tyanu ngu' quichi jua'a ti li!. Taqui rey quichi bi' li', cua'ni tye ngu' ji'i ngu' quichi bi'. ¹⁷ Cua ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ca'ya cha' hique rey, bi' cha' cua'ni ngu' jua'a, cha' ta ngu' chacuayá' caca nu na'ni chiya'a ña'a loo, ña'a cuayá' tyu'u scua lcaa cha' nu nacui Ni cha' caca. ¹⁸ Nu cuna'a nu na'a nu'u ni, ñi'ya ñti' nu quichi tlyu nu laca loo bi', jua'a laca nu cuna'a bi'; nclyo bi' cña ji'i lcaa ngu' nu laca loo chalyuu.

18

Nguti quichi Babilonia

¹ Tiya' la li' na'a na' ji'i chaca xca ji'i ycui' Ndyosi lijyä ca'ya nde lo yuu chalyuu; tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i xca bi', lo'o jua'a ndubi tsa ña'a tyucui ña'a yu, ña'a cuayá' nda yu xee tyucui ña'a chalyuu. ² Cuij tsa nchcui' xca bi':

—Cua ndye cha' ji'i quichi Babilonia bi' —nacui—, ndye quichi tlyu bi'

nguti. Ca su nguti'j quichí bi' cua tsubi' la, ca bi' laca to' tyi cuxee juani, masi tyi cuiñaja laca bi' juani. Ca bi' ntucua to' tyi lcaa lo cui'j cuxi, lcaa lo na'ni cuityi nu ntucua lu'be nu chiya'a ña'a. ³ Tya sa'ni ngulu'u ngu' quichí bi' ji'j lcaa ñati chalyuu cha' cua'ni ngu' cha' suba', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'j xa' jo'ó; lye ndatsaa ngu' bi' ji'j ñati, cha' lo'o ngu' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o tya'a ñati. Suba' tsa ngua'ni lcaa nu laca loo chalyuu lo'o nguta'a ngu' nde quichi bi'. Ná tye chca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' ca quichí bi', bi' cha' ngua ji'j ngu' culiya' ngua'ni tsa ngu' ngana.

⁴ Li'xa'nguañi nchcui' sca ñati ca su ntucua ycui' Ndyosi, nchcui' lo'o ñati ji'j ycui' Ni:

—Tyu'u clya cu'maq ñati 'na juani, tyu'utsu' ma nde quichi tlyu bi' —nacui Ni—. Ná ntsu'u cha' cua'ni stu'ba ma cha' lo'o ngu' bi', nu lo'o ndyu'ni ngu' cha' cuxi, cha' ná xcube' ycui' Ndyosi ji'j ma stu'ba ti lo'o nu ngu' cuxi bi'. ⁵ Quiña'a tsa cha' cuxi ndyu'ni ngu' quichí bi'; hasta cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'j ngu', lo'o jua'a ndyi'u ti' Ni ji'j cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ⁶ Xcube' Ni ji'j ngu' bi' li'; la cui' ñi'ya lo'o cua nguxcube' ngu' ji'j ma, jua'a xcube' Ni ji'j ngu' bi', masi tucua quiya' ta Ni cha' ti'j ji'j ngu' quichí bi'. Lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' bi' ji'j xa' ñati, bi' cha' cua'ni yala Ni cha' tucua quiya' xcube' Ni ji'j ngu'. ⁷ Tso'o si chcube' ñati bi', tso'o si caca xñi'j ti' ngu', cha' lye tsa ndu'ni tyucuua ti' ngu' lo'o tya'a ngu' xqui'ya cha' culiya' nu ntsu'u ji'j ngu'. Xcui' ndi'ya ntsu'u tyiquee ngu' bi': “Ñi'ya nti' ntucua rey, jua'a ntucua na”, nacui ngu' ji'j tya'a ngu'. “Si'i ngu' ti'l laca na, ná nga'a cha' caca xñi'j ti' na”, nacui ngu'. ⁸ Xqui'ya cha' jua'a ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' cua'ni Ni cha' sca ti tsa xñi lcaa quicha ji'j ngu', lcaa quicha nu nga'a cha' tyacua ji'j ngu' bi'. Cajaa ngu' xqui'ya quicha tlyu, xi'ya tsa ngu' cha' xñi'j ti' ngu', caca jbi'ñna ji'j ngu', cuati jua'a tye quichi

tyi ngu' tyaqui. Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca Ni nu ndyu'ni cuayá' ji'j ngu' quichí tlyu bi'.

⁹ Cunaa tsa lcaa ngu' nu laca loo chalyuu; xi'ya tsa ngu' lo'o ña'a ngu' tyatü sñii cha' ndyaqui quichí tlyu bi', cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'j ngu' lo'o ngu' quichí bi'. Ndu'ni lya' ti' ngu' ji'j tya'a ñati ngu', lo'o jua'a suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o ngu'. ¹⁰ Tyijyu' ti tsatu' ngu' cha' tyutsii tsa ngu' lo'o ña'a ngu' cha' cati quichí bi':

—Ti'i tsa cu'maq juani, ngu' quichi Babilonia —nacui' ngu' li!—. Tlyu tsa quichí tyi ma nquicha', sii tsa loo chalyuu su ngua loo quichí tyi ma; pana juani ni, sca hora ti ndye nchcube' ma.

¹¹ Lo'o jua'a lcaa ngu' culiya' nu ndi'j chalyuu, tya'na tsa cua'ni ngu'; xñi'j tsa caca tyiquee ngu' cha' nga'aa caja ñati nu cui'ya yu'ba ji'j ngu': ¹² nga'aa cui'ya ngu' oro ji'j ngu', masi plata, masi quee ndubi, masi tyaaca' quee ngati; nga'aa cui'ya ngu' late' ngati ji'j ngu', nu quiña'a tsa nga'a, masi late' cuaa ña'a, masi late' sera, masi late' nu ntsu'u tyuu tya'a color ji'j; jua'a lcaa lo yaca nu ñiaa tyijyu', lcaa na ndya' lo'o tyijya sata ngati, masi na ndya' lo'o yaca nu quiña'a nga'a, masi na ndya' lo'o chcuq ngatsi, masi na ndya' lo'o chcuq ti, masi na ndya' lo'o quee tacalya ti, nga'aa cui'ya ngu' ji'j tsiya' ti; ¹³ jua'a canelya, lo'o lcaa lo xtyi'li nu tyu'u lo na cacu na, masi yana jo'ó nguxa' ti, masi yana jo'ó ycui' nu ngati ti, masi taná ji'j yaca mirra nu tyixi xtyi'li, nga'aa cui'ya ngu' ji'j; lo'o jua'a lcaa lo xa' la yu'ba nu ndujui' ñati, masi vino, masi setye nu tyu'u lo na cacu na, masi catyá xlyá, masi nscua', masi bata, masi xlyá', masi cuayu, jua'a carreta nu ntyojolaqui cuayu, masi msu nu ndiy'ya ñati, masi tyucui ña'a tsaca ñati chalyuu na, nga'aa caca caya' bi'. ¹⁴ Chcui' ngu' nu ndujui' yu'ba bi' lo'o ngu' quichí bi' li':

—Cua ndye nguliji lcaa cha' tso'o nu ndacui tsa ti' mä ji'i; jua'a cuá ndye cha' culiya' ji'na, cua ndye lcaa lo na nu tso'o ña'a ji'na —ñacui ngu'—. Nga'aa qui je cha' tso'o bi' ji'na juani.

¹⁵ Lo'o jua'a nu ngu' culiya' bi' ni, ngu' nu ngujui cha' culiya' ji'i lo'o ndyu'ni ngu' ngana nde lquichi bi', tyijyu' ti tsatu ngu', cha' tyutsii tsa ngu' ña'a ngu' lo'o cati quichi bi'; ty'a na tsa cua'ni ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu' caca. ¹⁶ Lo'o li' ndi'yä chcui' ngu' bi':

—Ti'i tsa mä, cu'mä ngu' quichi re juani; tlyu tsa quichi tyi mä nquicha' —ñacui ngu' culiya' li'—. Tya sa'ni la xcui' late' ngati ña'a, lo'o late' cuaa ña'a, lo'o late' nu ntsu'u tyuu ty'a color nchcu' ngu' quichi tyi mä; xcui' chcuä oro, lo'o quee ndubi, lo'o tyaca' quee ngati ndacui yane ngu', yane ya' ngu'. ¹⁷ Juani ni, sca hora ti nguna' lcaa cha' culiya' bi' ji'na —ñacui ngu'.

Lo'o jua'a tyu lcaa nu nclya' yaca ni'i, lo'o ngu' nu ndyu'ni cña ne' yaca ni'i, lo'o ngu' nu nda caya' cha' tsaa tyijyu' lo'o yaca ni'i bi', lo'o jua'a xa' ñati nu ndyiji ngana ji'i tyijyu' lo'o yaca ni'i bi'; tyijyu' ti tsatu ngu' bi', ¹⁸ xi'ya tsa ngu' lo'o ña'a ngu' tyatu sñii cha' ndyaqui quichi tlyu bi':

—Bilya ña'a na chaca quichi nu culiya' la, ñi'ya ngua culiya' tsa quichi re —ñacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

¹⁹ Li' cu ngu' sñii yuu nde hique ngu', ñi'ya nu ndu'ni ngu' bi' lo'o xñi'i tsa ti' ngu'. Xi'ya tsa ngu' li':

—Ti'i tsa mä, cu'mä ngu' tya'a quichi tyi na juani, cha' tlyu tsa quichi tyi na nquicha' —ñacui ngu' bi'—. Tya sa'ni la culiya' tsa ngua lcaa na nu laca na xu'na yaca ni'i, nu ndya'a na lo'o yu'ba ji'i quichi bi' tyijyu'. ¿Ma caja cha' bi' juani? Sca hora ti nguna' lcaa cha' tso'o ji'na —ñacui nu ndya'a lo'o yaca ni'i bi'.

²⁰ Pana cachá' na' ji'i mä juani, cu'mä nu ndi'i ca su ntucua ycui' Ndyosi nde cua, cua'ni mä cha' ca chaa tsa ti' mä lo'o tyalaa hora cati

quichi bi'; lo'o jua'a cu'mä ñati chalyuu nu ntsu'u cha' ji'i mä lo'o ycui' Ndyosi, lo'o cu'mä ñati nu ngua'alo Ni ji'i mä cha' cua'ni mä cña ji'i Ni, lo'o cu'mä nu laca mä tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati, cua'ni mä cha' ca chaa tsa ti' mä cha' liñi tsa ndu'ni Ni lo'o xcube' Ni ji'i ngu' quichi bi', xqui'ya cha' xñi'a' tsa ngua'ni ngu' bi' lo'o mä.

²¹ Lo'o li' yaä sca xcä ji'i ycui' Ndyosi nu tlyu tsa cña ngua ji'i cua'ni. Ngusicuä xcä bi' sca quee tonu nu lo scuii ti ña'a; ñi'ya ña'a sca quee ji'i molino, jua'a ña'a quee bi'. Ngu ji'i ndyaa nde lo hitya tyujo'o li'.

—La cui' jua'a caca ji'i quichi Babilonia, quichi tlyu bi' —nacui xcä bi'—, cha' xlyü' ngu' ji'i quichi bi' ca lo yuu tsiya' ti; nga'aa ña'a ngu' ji'i quichi bi' chaca quiya' li'. ²² Nga'aa cañi cula'á ngu' musca lquichi bi' li'; masi sañi, masi yaca quii, masi cui'chcuä, nga'aa cañi tsiya' ti cula'á ngu' ji'i chaca quiya'. Nga'aa caja tsiya' ti ngu' cuityi nu cuiñá ni'i ji'i mä, nu cuiñá yaca ji'i mä, ni nga'aa cañi tsiya' ti coo molino ca su nguti'i mä; ²³ nga'aa tyaca' tsiya' ti tyu'u xee toni'i ji'i ngu' quichi, nga'aa cañi chcui' ngu' cuañi' lo'o tya'a ngujui clyo'o ca ti ngu'. Tya sa'ni la ná ntsu'u ngu' culiya' tyucui ña'a chalyuu ñi'ya nu culiya' cu'mä quichi bi'; pana cua nñilo'o mä ji'i quiñä' tya'a ñati chalyuu, xqui'ya cha' tlyu tsa cha' cucha'a nchca ji'i mä.

²⁴ Bi' cha' cua nchcube' ycui' Ndyosi ji'i ngu' quichi Babilonia bi', xqui'ya cha' cua nquijeloo ji'i Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' bi'; tyucui ña'a chalyuu cua ndyujuii ngu' bi' ji'i jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a cua ndyujuii ngu' bi' ji'i xa' la ñati chalyuu nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Ni.

19

¹ Tiya' la xi ndyuna na' nchcui' ñati nu ndi'i tsa tlyu ti ca su ntucua ycui' Ndyosi. Ndi'ya nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'i ñati.

Cua'ni ch'i na loo y cui' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti.

² Chañi tsa laca lcaa cha' nu nchcui' y cui' Ni lo'o ñati, liñi tsa ndyu'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu.

Cua nchcube' Ni ji'i ngu' quichí tlyu nu lye tsa ngua'ni ñu'ü ji'i chalyuu, xqui'ya cha' suba' nu ndyu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'; jua'a nchcube' Ni ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' cua ndyujuuii ngu' ji'i ñati nu ndyu'ni cña ji'i y cui' Ni.

³ Tya chaca quiya' cuii nchcui' ngu' li':

—Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi. Nga'aa tye cha' tyatu sñii ca su ndyaqui quichí tlyu bi'.

⁴ Li' nguxana nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' bi', la cui' jua'a nguxana nu jacua tya'a na'ni tacati, ndyaa stii ngu' lo yuu nde loo su tlyu su ntucua y cui' Ndyosi; ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ni. Ndi'yä nchcui' ngu' bi':

—Jua'a caca cha' lacua. Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ni —nacui' ngu' lo'o tya'a ngu'.

⁵ Li' nguañi nchcui' sca ñati ca su ntucua yaca xlya tlyu:

Lcaa tya'a na nu ndu'ni na cña ji'i y cui' Ni, cua'ni tlyu na ji'i Ni juani;

lcaa na lo'o tya'a na nu ndube tsa ti' na ji'i Ni,

masi cuañi' na, masi ngusu' na, cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ni.

Ta'a ngujui clyo'o y cui' yu nu ngujui lo crusi xqui'ya na

⁶ Quiña'a tsa ñati nguañi nchcui' tsa tlyu ti li'. Ñi'yä ndañi ndyalú sca sta'a clyaa to' quee jaa' su cua tsa ndyalú hitya, ñi'yä ndañi lo'o cuii tsa nchcui' tyi'yu, jua'a nguañi lo'o nchcui' ñati quiña'a bi', ngua ti' na'. Ndi'yä nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na, nu lcaa lo cña nchca

ji'i Ni ndu'ni Ni, nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

Cua nguxana Ni, laca Ni loo ji'na juani;

⁷ bi' cha' tso'o tsa caca tyiquee na, ca chaa ti' na juani, cua'ni ch'i na loo y cui' Ni.

Cua ndyalaa tsä cha' caja clyo'o y cui' yu nu ngujuii lo crusi cuentya ji'na.

Lo'o lcaa na, ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde chalyuu,

laca na ñi'yä si laca na cuxii ji'i yu, masi tsa tlyu ti na sca tyempo ti.

Cua ngua'ni cho'o na ñi'yä si caja clyo'o na lo'o y cui' yu, nacui' ngu'.

⁸ Cua nda Ni late' lubii nu ngatí tsa ña'ä, nu tso'o tsa ña'ä cha' cacu' na.

Lcaa cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi' nde chalyuu xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni, bi' laca ñi'yä ña'ä ste' ngu' nu tso'o tsa ña'ä bi'.

⁹ Nchcui' nu xcä ji'i y cui' Ndyosi bi' lo'o na' li':

—Scua clyaa nu'ü cha' re lo quityi —nacui—: "Tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu nguane na' ji'i cha' tsaa su caja clyo'o lo'o yu nu ngujuii lo crusi cuentya ji'i ngu'", nacui' Ni. La cui' cha' liñi nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati laca cha' bi' —nacui' xcä bi' jna'.

¹⁰ Li' ngutü sti' na' ngustii na' nde loo su ndü xcä bi', cha' cua'ni tlyu na' ji'i ngua ti' na', pana nga'aa nda bi' chacuayá' na:

—Nga'aa cua'ni nu'ü jua'a lo'o na' —nacui' nu xcä bi' 'na—. La cui' tya'a ndyu'ni na cña ji'i y cui' Ni laca na. La cui' tya'a na' laca lcaa cu'mä nu ngusñi tso'o mä cha' tso'o nu cua nda Jesús lo'o mä. Ji'i y cui' Ndyosi cua'ni tlyu nu'ü tso'o la —nacui' xcä jna'.

Nu cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ñati, la cui' cha' laca nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati nu laca tu'ba ji'i Ni.

Nu ntucua chü' sca cuayu ngati

¹¹ Lo'o li' na'ä na' cha' ntucua yaala to' tyuu ni'i ca su ntucua y cui' Ndyosi;

ca bi' ndu sca cuayu ngati, jua'a ntucua sca natihichu' ni'. Nacui lcaa ngu' ca su ntucua y cui' Ndyosi cha' natiti tso'o laca nu bi', cha' chañi tsa laca cha' nu nchcui' Ni lo'o natiti. Liñi tsa cha' nu nda Ni lo'o ndyu'ni cuayá' Ni ji'i natiti. Liñi tsa ndu'ni Ni lo'o natiti lo'o ndya'a Ni cusuu. ¹² Nu xee cloo Ni ni, tso'o tsa ngulane xee ñi'yä laca lo'o cuä tsa ndyatü quii'. Lo'o jua'a tyuu tya'a sne' oro ntucua lo xlyá hique Ni. Cua nscua sca xtañi Ni hichu' Ni nu ndacha' ñi'yä laca cña nu ndu'ni Ni. Ná taca ji'i xa' natiti ñacui' ngu' ñi'yä ndyu'u cha' ji'i xtañi bi', cha' sca ti y cui' Ni nslo Ni ñi'yä ndyu'u xtañi bi'. ¹³ Ndi'yä nchcui' ngu' ji'i Ni: "La cui' nde laca cha' nu cua nda Ni lo'o natiti". Tyucui ña'a lo ste' Ni ndu'u tañi. ¹⁴ Lo'o lcaa natiti nu ndi'i ca su ntucua y cui' Ndyosi, tsa tlyu ti ndya'a ngu' lo'o Ni macala su tsaa Ni cha' cusuu; ntucua ngu' hichu' cuayu ngati, jua'a lacu' ngu' late' ngati nu lubii tsa ña'a. ¹⁵ Liñi tsa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni lo'o nda Ni cha' lo'o natiti chalyuu. Lo'o jua'a tatsaa Ni ji'i natiti tyucui ña'a cha- lyuu cha' taquiya' ngu' cha' ji'i Ni. Lye tsa culo Ni cña ji'i ngu', jua'a xcube' Ni ji'i natiti cuxi; ñi'yä laca lo'o satá ngu' si'yu losu' tyixi ne' sca pilya quee nu tlyu xi cha' tyu'u hitya si'yu bi', la cui' jua'a xcube' Ni ji'i natiti bi', xqui'ya cha' ñasi' tsa y cui' Ndyosi ji'i ngu', y cui' Ni nu nchca ji'i ndu'ni Ni lcaa lo cña. ¹⁶ Tsaca xtañi Ni nscua lo late' lo tyiquee Ni, lo'o jua'a la cui' ti cha' nscua lo late' nde chü' Ni: "Nu nde laca Rey nu chañi ca, nu nde laca Xu'na natiti nu chañi ca". Jua'a nchcui' cha' nu cua nscua lo late' ji'i Ni.

¹⁷ Lo'o li' na'a na' su ndu sca xcä ji'i y cui' Ndyosi nde cuä, nu cuii tsa nxi'ya ji'i lcaa na'ni lu'be nu ndyacui cla'be nde cuä jua:

—Cuaä clya ma cha' tyu'u ti'i ma ca su ndyu'ni y cui' Ndyosi sca ta'a nu tlyu tsa. ¹⁸ Cuä clya ma cha' cacu ma cuaña' lcaa jyo'o natiti, masi rey, masi capitán, masi sendaru, masi cuaña' cuayu, masi cuaña' natiti nu cua ntyu- cua hichu' ni' bi'; lo'o jua'a cuaña'

lcaa lo natiti, masi msu nu ngüi'ya natiti, masi msu nu nguti'li tso'o ti, masi ngu'cusu', masi ngu' cuañi', cuä clya ma cha' cacu ma ji'i.

¹⁹ Lo'o li' na'a na' cha' ndyu'u ti'i nu na'ni chiya'a ña'a bi' lo'o lcaa ngu' nu laca loo nde chalyuu, lo'o jua'a taju natiti cusuu ji'i ngu'; cua ndyu'u ti'i ngu' lo'o tya'a ngu'cha' cua'ni ngu' cusuu lo'o nu ntucua hichu' cuayu ngati bi', jua'a lo'o taju natiti ji'i Ni. ²⁰ Nxuu tya'a ngu', lo'o li' ngua nu na'ni chiya'a ña'a bi' preso; lo'o jua'a nu cuiñi nu ndu'ni cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi laca, lo'o bi' ngua preso. La cui' nu cuiñi bi' ngua'ni cha' tlyu ca slo na'ni bi' tya tsubi' la, cha' xcutee ji'i natiti; cua ngüiñilo'o bi' ji'i lcaa natiti, bi' cha' nda ngu' chacuayá' chca'a cuayá' ji'i na'ni chiya'a ña'a bi' nde tyacaä ngu', jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'i lcui ji'i ni' li'. Lo'o li' nchcuaä y cui' Ndyosi ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi' lo'o nu cuiñi bi', ndyaa ngu' ña'a lu'ú ti ngu' nde lo tayu' su ntsu'u quii' tlyu nu ti'i tsa ndyumi' ngu' cha' lo'o yuu sufri ndyaquí. ²¹ Nu ntucua hichu' cuayu ngati bi' ni, ndyujuii Ni ji'i lcaa taju natiti cusuu ji'i nu xña'a bi'; jua'a ndyujuii Ni ji'i ngu' nu ngua'ni cusuu lo'o lcaa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni. Nguaala' tsa ti' na'ni nu ndyacui nde cuä bi', cha' cua ndyacu ni' cuaña' natiti ngujuii bi' li'.

20

Ndi'i nu xña'a ndyaaca' preso sca milyija

¹ Lo'o li' na'a na' cha' lijya ca'ya chaca xcä nu ngutu'u yaä nde cuä ca su ntucua y cui' Ndyosi. Ya' xcä ndacui ya' ji'i to' tyuquee ca su ndi'i nu cuiñaja, jua'a ndyi'ya yu sca carena tyucui cu' lijya yu. ² Li' ndaya' xcä bi' ji'i nu cuaña tlyu, la cui' cuaña laca nu ndi'i chalyuu tya sa'ni, la cui' nu xña'a nu naa Satanás laca bi'. Tachaa ngusca' xcä bi' ji'i nu xña'a bi' lo'o carena ña'a cuayá' talo sca mil yija ndyaaca'. ³ Ntucua ya' xcä bi' ji'i nu cuaña bi' ndyaa nde ne' tyuquee;

li' ngua'a xcä ya' to' tyuquee, cuati ngua'a sello nguiña' to' tyuu, cha' nga'aa tyu'u nu cuaña bi', cha' ná taca ñilo'o bi' ji'i ñatí chalyuu ña'a cuayá' tye tyu'u scua sca mil yija. Pana lo'o cua ndye yija bi', li' nscua cha' tyu'u bi' tya xi tya tyempo cha' tya cua'ni la cha' cuxi.

⁴ Lo'o li' na'a na' su ntucua tyuu tya'a yaca xlya tlyu. Ndyuloo na' ji'i ngu' nu ntucua lo yaca xlya bi', cha'laca ngu' nu ntsu'u chacuayá' ji'i cua'ni cuayá' ji'i ñatí chalyuu. Laja ngu' nu ntucua bi' na'a na' ji'i ñatí chalyuu nu cua ndyujuii tya'a ñatí ji'i, xqui'ya cha' ná ntsii ngu' cach'a' liñi ngu' cha' tso'o ji'i tya'a ñatí, cha' nu cua nda Jesús lo'o na cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti yu. Ná ngua'ni tlyu jyo'o bi' ji'i na'ni chiya'a ña'a bi', la cui' ti ná ngua'ni tlyu ngu' ji'i lcui ji'i na'ni bi', jua'a ná ngua'a cuayá' na'ni bi' nde tyacaaqä ngu', nde chu' ya' ngu'; cua ndyu'ú ngu' bi' chaca quiya', lo'o juani laca ngu' cña lo'o Cristo ca su ntucua y cui' Ndyosi ña'a cuayá' tyu'u scua sca mil yija. ⁵ Jyo'o nu cua na'a na' ni, bi' jyo'o laca nu cua ndyu'ú chaca quiya' yala la, cha' xa' la jyo'o ñatí chalyuu, tya lyiji tyu'u ngu'; ña'a cuayá' tya'a sca mil yija, ca li' tyu'u nu xa' la ngu' bi' chaca quiya'. ⁶ Tso'o tsa caca tyiquee ñatí nu yala la tyu'u chaca quiya', cha' ñatí ji'i y cui' Ndyosi laca ngu' bi'; ná ntsu'u cha' chcube' ngu' bi' tsiya' ti lo'o tyaa lcaa ñatí cuxi nde chalyuu talya, nu lo'o cua ndye lcaa cha'. Cua'ni ngu' bi' cña ji'i y cui' Ndyosi; la cui' jua'a cua'ni ngu' cña ji'i Cristo, cha' stu'ba ti caca ngu' loo lo'o Cristo ña'a cuayá' tyu'u scua sca mil yija.

⁷ Lo'o tye nu sca mil yija bi', li' tyu'u Satanás ne' chcuä su ngutu'ú yu nchcube' yu, ⁸ tsaa laja ti nu Satanás bi' xi cha' cñilo'o yu xi ji'i lcaa ñatí tyucui ña'a chalyuu, lcaa tya'a cusüü y cui' Ndyosi; ngu' Gog lo'o ngu' Magog laca ñatí bi'. Ñi'yä nu ná caca ji'na culacua na ni lcua tya'a satya yusí ndi'i to' tyujo'o, jua'a ná caca culacua na ni tsa lo cua tya'a ñatí nu

xuti'i Satanás ji'i cha' xüü tya'a ngu' lo'o y cui' Ndyosi. ⁹ Li' tyu'u ñatí ji'i Satanás tyaa ngu' tyucui ña'a lo yuu chalyuu. Tyanu ngu' tyi'i ca chu' su ndi'i taju ñatí ji'i y cui' Ndyosi li'; lo'o jua'a quixii ngu' tyi'i ca to' quichi tlyu nu tyaca'a tsa ji'i y cui' Ni, cha' cua'ni tye ngu' ji'i ñatí ji'i y cui' Ndyosi, nti' ngu'. Li' tyalú slu quii' nu ngutu'u ca nde cua, tyalú su ndi'i ngu' bi', tye ngu' tyaquí ngu'. ¹⁰ Lo'o li' tyucua ya' Ni ji'i nu xña'a nu ngüiñilo'o ji'i ngu' tya clyo, tyalo'o Ni ji'i lo tayu' su ntsu'u quii' ndyaqui lo'o yuu sufri; la cui' se'i laca su cua nchcuäa Ni ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi', su cua nchcuäa Ni ji'i nu cuiñi nu nacui cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi laca. Tsä lo'o talya ná tye cha' ti'i tsa chcube' ngu' ca bi'.

Nu lo'o ndyu'ni cuayá' Nij'i ñatí lo'o cua ndye chalyuu

¹¹ Lo'o li' na'a na' cha' ntucua sca ñatí tlyu lo sca yaca xlya tlyu nu ndubi tsa ña'a. Li' ngutí lcaa chalyuu, jua'a ngutí lcaa ca na nu ntsu'u nde cua, nu lo'o ndu'u tucua y cui' Ni; nga'aa tyacä' tsiya' ti ma nde su nguliji yu'u chalyuu bi'. ¹² Lo'o li' na'a na' cha' ca bi' ndi'i lcaa ñatí nu cua ngujuii, masi ngu' cusu', masi ngu' cuañi', ndi'i ngu' nde loo yaca xlya su ntucua tlyu y cui' Ni. Cua nchcana quityi li', lo'o jua'a cua nchcana nu chaca quityi bi'; lo quityi bi' cua nscua xtañi ñatí, lcaa ñatí nu cua ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i, cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'. Li' cuentya ji'i quityi nu nguscua y cui' Ni, ngua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñatí nu cua ngujui bi', cha' lo quityi bi' cua laca nscua lcaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yäa ngu' chalyuu. ¹³ Li' chaca quiya' ndyu'ú ñatí nu cua ngujui lo hitya tyujo'o, jua'a chaca quiya' ndyu'ú ñatí nu ndyalo'o La Muerte ji'i, jua'a chaca quiya' ndyu'u xa' la jyo'o ca su nga'a cha' tsaa ngu' lo'o ndyijii ngu'; lcaa ngu' bi' ndu'u ngu' lijya ngu'. Li' ngua cuayá' ji'i lcaa ngu' cuentya ji'i lcaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yäa ngu' chalyuu. ¹⁴ Li' nguxcuäa

Ni ji'í La Muerte, lo'o jua'a nguxcuaqá Ni chalyuu su nguti'í jyo'o bi', ndyaa bi' nde lo tayu' su ntsu'u quii' tlyu ndyaqui. Lcaa nu ndyaa ca lo tayu' bi' ni, cua ndyaa ngu' chalyuu talya, cua ndye cha' ngujuii ngu' bi'; nga'aa tyu'ú ngu' bi' tsiya' ti. ¹⁵ Lo'o li' xcuaqá Ni ji'í cua ña'a ca ñati nu ná nscua xtañi lo quityi ji'í ycui' Ni, tyaa ngu' nde lo tayu' ca su ntsu'u quii' bi', cha' ndacha' quityi bi' tilaca laca ñati nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í.

21

Cua ndye ndya' chalyuu cucui

¹ Lo'o li' na'a na' cha' cua ndyaca cucui tyucui ña'a nde cuá, cua ndye ndya' chaca ba'a chalyuu cucui. Nguliji yu'u lcaa na nu ntsu'u nde cuá tya tsubi' la; jua'a chalyuu cusu' re, jua'a tyucui ña'a tyujo'o, nguliji yu'u bi', nga'aa ña'a na' ji'í tsiya' ti. ² La cui' Juan laca na', lo'o li' na'a na' cha' cua nscua chaca quichi Jerusalén cucui. Lubii tsa ña'a quichi bi' juani; nde su ntucua ycui' Ndyosi ngutu'u quichi bi', ngua'ya nde lo yuu cucui. Tyucui ña'a quichi cua ngalya' tso'o; tso'o tsa ña'a bi', ndubi tsa ña'a bi'. Ñi'ya ña'a sca cuxii ji'í ñati, nu tso'o tsa ña'a ste', jua'a tso'o tsa ña'a quichi cucui bi'. ³ Cuii tsa nchcui' sca nu ndu cacua ti su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi li':

—Ca juani ntucua tyi ycui' Ndyosi la cui' ca su ndi'í ñati nu ngusñi cha' ji'í Ni nde chalyuu. Tyi'í ycui' Ni ca su ndi'í ñati ji'í Ni li'; jua'a caca ngu' bi' ñati ji'í ycui' Ni, caca ycui' Ni loo ji'í ngu' bi' li'. ⁴ Lo'o li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' nga'aa xi'ya ngu' nu ndyunaa tsa tya tsubi' la —nacui' nu nchcui' bi'—. Nga'aa ntsu'u cha' cajaa ñati li', nga'aa ntsu'u cha' ca xñi'í ti' ngu', nga'aa xi'ya ngu', ni nga'aa tyacua cha' ti'í ji'í ngu' li'; cua ndye lcaa cha' nu ngua ji'í ngu' lo'o nguti'í ngu' chalyuu cusu' —nacui' nu nchcui' bi'.

⁵ Nchcui' ycui' nu ntucua lo yaca xlyia tlyu bi' li':

—Ña'a ma ya'a ñi'ya nu caca juani. Xa' cuiñá cui na' lcaa na nu tyu'u nde chalyuu cucui —nacui' Ni.

Chaca cha' nchcui' Ni lo'o na' li':

—Scua clya nu'u cha' nu nchcui' na' lo quityi; chañi tsa laca cha' bi', taca jlyia ti' ma ji'í.

⁶ Li' nchcui' Ni lo'o na' chaca quiya':

—Jua'a caca lacua. Ñi'ya nti' letra A —nacui' Ni—, jua'a nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'ya nti' letra Z, jua'a tye lcaa cha' lo'o na' —nacui' Ni—. Xlyab'e ti ta na' na co'o ñati nu jña tsa cha' bi' 'na; nu na co'o ngu' bi', tyu'u bi' ca su tyu'u lcaa cha' tso'o nu ta na' ji'í ngu' cha' cua'ni cu'ú cresiya ji'í ngu'. ⁷ Ndi'ya caca ji'í ñati nu tyijiloo ji'í nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu; cua'ni tlyu ngu' bi' 'na cha' na' laca ycui' Ndyosi cuentya ji'í ngu', lo'o jua'a caca ngu' bi' sñi' na!. ⁸ Pana lcaa ñati nu ntsii tsa cha' tyu'u cha' ji'í lo'o na', jua'a ñati nu ná ndaquiya' jna' tsiya' ti, jua'a nu chiya'a tsa ndu'ni, jua'a nu nduquii ji'í tya'a ñati, jua'a nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, jua'a nu cucha'a, jua'a ñati nu jlyia tsa ti' ji'í cha' cucha'a, jua'a ñati nu ndu'ni tlyu ji'í lcui' jo'ó, jua'a nu cuiñi, lcaa ngu' bi' tyaa ngu' ca lo tayu' tlyu ca su ntsu'u quii' nu ndyaqui lo'o yuu sufri. Lcaa ngu' nu cua ndyaa nde tayu' bi' ni, cua ndyaa ngu' nde chalyuu talya; cua ndye cha' ngujuii ngu' tsiya' ti li'.

Quichi Jerusalén cucui

⁹ Ndyalaa sca xcá ji'í ycui' Ndyosi ca slo na' li'; la cui' tya'a yu laca lo'o nu tya tyacati tya'a xcá bi', ngu' nu ntucua ca'ña oro ya', nu ntsu'u cati tya'a quicha bi'. Bi' quicha caca lo'o cua tye ti chalyuu. Nchcui' xcá bi' lo'o na' li':

—Cuaqá clya nu'u ca nde cha' culu'u hi'ñi'ya ña'a quichi tlyu ca su tyaa ma, lcaa cu'má nu ntsu'u cha' ji'í ma lo'o nu ñi'ya ña'a xlyia' bi'. Tso'o tsa ña'a quichi bi'.

¹⁰ Li' ngua tii na' cha' ngua'ya Xtyi'í ycui' Ndyosi tyucui ña'a loo na'. Ndyalo'o xcá bi' 'na ca lo sca ca'ya nu cua tsa, ca lo xlyia ca'ya tsiya' ti;

ca bi' ngulu'u yu 'na ñi'yä ña'a quichi Jerusalén cucui. Lubii tsa ña'a quichi bi', cha' nde su ntucua y cui' Ndyosi ngutu'u quichi bi', ngua'ya nde lo yuu. ¹¹ Tso'o tsa ña'a xee nu ntucua lo quichi bi', cha' xee ji'i y cui' Ndyosi laca bi'. Ndubi tsa ña'a tyucui ña'a quichi bi'; ñi'yä ña'a sca quee ndubi, ñi'yä laca quee jaspe, jua'a ña'a xee nu ntucua lo quichi bi'. ¹² Cuä tsa lo'o nu ntsu'u ca to' quichi bi', pana cua laca ntucua yaala ti tii tyucuua tya'a tolo'o; sca xcä ji'i y cui' Ndyosi ndü cuä scaa tolo'o bi'. Chu' quee nu ntucua nde que tolo'o bi' nscua xtañi nu tii tyucuua tya'a taju ñati ngu' Israel, cha' bi' ñati laca nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i tya clyo lo'o nguxana cha' ji'i y cui' Ni; scaa xtañi ngu' nscua nde que scaa tolo'o. ¹³ Sna tya'a tolo'o ntucua sca la'a to' quichi: nde la'a su ntyucua cuichaa ntucua sna tya'a tolo'o bi', nde la'a su ndyaa cuichaa ntucua tya xna tya'a tolo'o, chaca la'a ntucua chaca tya xna tya'a tolo'o, chaca la'a nde sii', la cui' jua'a ntucua tya xna tya'a tolo'o. ¹⁴ Tii tyucuua tya'a quee tonu ntsiya quiya' lo'o; jua'a hichu' quee bi' cua nscua xtañi nu tii tyucuua tya'a ngu' nu ngua'alo nu ñi'yä ña'a xlya' bi' cña ji'i ngu', nu cua'ní ngu' cuentya ji'i y cui' Ni.

¹⁵ Ya' xcä nu cua nchcui' lo'o na' ntucua sca chcuä oro, cha' xñi yu cuayá' ji'i quichi tlyu bi', jua'a ji'i tolo'o bi', jua'a ji'i lo'o nu ntsu'u to' quichi. ¹⁶ Stu'ba tsa ña'a quichi bi'; jacua jyacä ntsu'u ji'i tsiya' ti, jua'a stu'ba cuayá' cu' lo'o cuayá' loo. Li' ngusñi xcä cuayá' ji'i y cui' quichi tlyu bi' lo'o cuayá' oro ji'i; tucua mil ntucua tucua siyento kilómetro cuayá' tyucui' sca la'a, la cui' jua'a cuayá' loo, la cui' jua'a cuayá' cuä quichi tlyu bi'. ¹⁷ Li' ngusñi xcä bi' cuayá' ji'i lo'o ji'i quichi, cha' snayala ntucua jacua metro cuayá' cuä bi'. Ñi'yä laca cuayá' chcuä nu cua'nijo'o ji'na nde chalyuu, la cui' jua'a ña'a cuayá' chcuä nu ngua'nijo'o ji'i xcä bi', nu

lo'o ngusñi yu cuayá' ji'i quichi.

¹⁸ Cua ndya' lo'o ji'i quichi bi' lo'o quee jaspe, sca quee nga'a nu ndubi tsa ña'a, pana lo'o xcui' oro tsiya' ti ndya' y cui' quichi bi', nu ndubi ña'a ñi'yä ndubi caatya. ¹⁹ Cua ngalya' lcaa lo quee ndubi nu ntsu'u chalyuu chu' quee tonu nu ntsu'u quiya' lo'o ji'i quichi: cua ngalya' quee nu ntucua clyo nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee jaspe; cuati ngalya' quee nu nchca tyucuua nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee zafiro, sca quee azul ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca tyuna nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee ágata; cuati ngalya' quee nu nchca jacua nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee esmeralda, sca quee nga'a ña'a; ²⁰ cuati ngalya' quee nu nchca ca'yu nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee ónica; cuati ngalya' quee nu nchca scuá nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee cornalina, sca quee nga'a ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca cati nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee crisólito, sca quee ngatsi ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca snu' nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee berilo, sca quee nga'a tsa ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca caa nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee topacio, sca quee ngatsi tsa ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca tii nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee crisoprasa; cuati ngalya' quee nu nchca tii chaca nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee jacinto, chaca nu azul ña'a; cuati ngalya' quee nu nchca tii tyucuua nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee amatista. Bi' laca lcaa quee ndubi nu cua ngalya' quiya' lo'o ji'i quichi. ²¹ Cua ndya' ca ta'a tii tyucuua tolo'o ji'i quichi lo'o quee ndubi nu ngati ña'a, nu naa quee perla; tii tyucuua tya'a quee ngati laca bi', sca ti quee ngati bi' ngua'nijo'o ndya' sca tolo'o. Xcui' oro tsiya' ti nscua laja calle quichi bi'; ñi'yä ña'a ndubi caatya, jua'a ña'a ndubi calle bi'.

²² Ná ntucua laa ca quichi bi', ná na'a na' cha' ntucua bi' tsiya' ti. Tso'o cha' ntucua y cui' Ndyosi nu Xu'na na quichi bi', y cui' Ni nu nchca ji'i ndu'ni Ni lcaa lo cña; la cui' jua'a ntucua nu

ñi'yä ña'ä xlya' bi'. Bi' cha' ni sca laa nga'aa nti' quichí bi'. ²³ Nga'aa cua'nijo'o xee cuichaa cuentya ji'i quichí bi', la cui' jua'ä nga'aa nti' cha' quiji'i xee co' lo. Tso'o tsa ña'ä xee quichí bi', xqui'ya cha' lubii tsa xee nu nda ycui' Ndyosi, jua'ä lubii tsa xee su ntucua nu ñi'yä ña'ä xlya' bi'; ²⁴ bi' laca nu ta xee su tya'ä ñati tyu-cui ña'ä chalyuu cucui. Lo'o jua'ä ntsu'u xi ngu' nu laca loo chalyuu nu tyalaa ca quichí tlyu bi', tyalo'o ngu' ji'i lcaa cha'tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' ca bi'. ²⁵ Lcaa tsä tsiya' ti tyucua yaala tolo'o ji'i quichí bi'; ná tyacu' chca bi', cha' ná caca talya ca bi'. ²⁶ Lcaa cha' culiya', lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ñati, tyaa cha' bi' nde quichí tlyu bi'; ²⁷ pana ni sca cha' cuxi ná taca tyatí quichí bi'. Lcaa ñati nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, jua'ä ngu' cuiñi, ná caja chacuayá' tyatí ngu' ca quichí bi'; ñati nu ntsu'u xtañi lo quityi nu ntucua ya' nu ñi'yä ña'ä xlya' bi', nu ndacha' tilaca laca nu ná nga'ä cha' tye chalyuu ji'i, bi' ti ñati laca nu caja chacuayá' ji'i tyalaa ca quichí bi'.

22

¹ Lo'o li' ngulu'u xcä 'na mala nxna sta'ä ji'i ycui' Ndyosi, sta'ä bi' laca nu nda chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'na. Lubii tsa ña'ä su nxna hitya sta'ä bi'. Nde su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi, nde su ntucua nu ñi'yä ña'ä xlya' bi', ca bi' ntsu'u suu sta'ä bi'; ² nxna lijya' sta'ä nde calle tlyu nu nscua cla'be quichí bi'. Tyucuaa tsu' sta'ä bi' ndu sca yaca; lo'o si'yu nu nda yaca bi' ni, bi' laca nu ta chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'na. Tii tyucuaa quiya' nda yaca bi' si'yu chü' sca yija, sca quiya' ndyu'u si'yu yaca bi' sca co'. Tso'o tsa jo'o ndu'ni laca' yaca si'yu bi', ná ca quicha na lo'o cacu na ji'i. ³ Pana lquichí bi' nga'aa caja cha' ti'i ji'i ngu' tsiya' ti, ñi'yä nu ntsu'u nde chalyuu xqui'ya yabe' nu ntsu'u ji'i ñati. Ca quichí bi' stu'ba ti caca loo ycui' Ndyosi lo'o nu ñi'yä ña'ä xlya' bi'; ndacula ntucua yaca xlya

tlyu ji'i Ni, cha' cua'ni tlyu lcaa ñati nu ndyu'ni cña ji'i Ni ji'i ycui' Ni nu ntucua ca ndacula. ⁴ Tyuloo tso'o ngu' ji'i ycui' Ndyosi li', cha' ca bi' tyalaa lcaa ngu' nu nscua xtañi Ni nde tyacaña ngu'. ⁵ Nga'aa caca talya su ndil'i ngu' ca bi'; bi' cha' nga'aa cua'nijo'o xee cuichaa ji'i ngu', nga'aa nti' cha' cua'ä ngu' xee nde ni'i. Ycui' Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca nu ta xee ji'i ngu', ni ná tye tyempo cha' stu'ba ti caca ngu' loo lo'o ycui' Ni.

Yala ti tyaa Jesús chaca quiya'

⁶ Lo'o li' xa' nchcui' nu xcä ji'i ycui' Ndyosi bi' lo'o na':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o nu'u juani, taca jlya tso'o ti' nu'u cha' bi'; na' ndacha' ji'i ñati cuentya ji'i ycui' Ni lcaa ña'ä cha' nu cua lijya' cha' caca nde lo yuu chalyuu. Laca na' sca xcä ji'i Ni, bi' cha' cua nda ycui' nu Xu'na na Xtyi'i ycui' Ni jna'; la cui' jua'ä cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'i lcaa ñati nu laca tu'ba ji'i Ni nde chalyuu.

⁷ —Yala ti tyaa na' chaca quiya' —nacui Jesús.

Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati nu taquiya' ji'i cha' nu cua nda Ni lo'o na', nu cua nscua na' lo quityi re; cha' bi' laca nu ndacha' ji'na ñi'yä caca chalyuu nde loo la.

⁸ Cua na'ä na' cha' bi', cua ndyuna na' lcaa cha' nu nscua lo quityi re. Juan laca na'. Lo'o cua ndye na'ä na' cha' bi', li' ndyaa stii na' lo yuu nde loo su ndu xcä nu ngulu'u cha' bi' 'na, cha' ngua ti' na' cua'ni tlyu na' ji'i xcä bi'. ⁹ Hora ti nchcui' yu lo'o na' li':

—Ná cua'ni nu'u jua'ä. Lo'o na', tya'a ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ni laca na'; stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o jyo'o ñati tya'a ma' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ni nde chalyuu, jua'ä tya'a na' lo'o cua ña'ä ca ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nscua lo quityi re. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu nga'ä cha' cua'ni tlyu na' ji'i.

¹⁰ Li' nchcui' xcä lo'o na' chaca quiya':

—Cua nchcui' Ni ñi'yä caca cha' nde loo la, bi' cha' ná xco'o nu'u quityi re; nga'ä cha' cuna ñati chalyuu lcaa cha'

bi', xqui'ya cha' cua ngulala ti caca lcaa cha' nu nscua lo quityi re. ¹¹ Nu lo'o bilya tye chalyuu tya cua'ni cuxi lcaa ñat_i nu nti' cua'ni cha' cuxi, lo'o jua'a nga'aa caja tyempo ji'i ngu' cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'; lcaa nu ndu'ni suba' juani, nga'aa caja tyempo cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'. Lcaa ñat_i nu tso'o ndu'ni juani, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cña tso'o ña'a cuayá' nu tye chalyuu; lcaa ngu' nu lubii ndi'i chalyuu, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cha' tso'o —nacui xca bi'.

¹² —Cua'a jyac_a m_a ji'i cha' nu chcui' na' re —nacui y cui' Jesús li'—. Yala ti c_ana' na' chaca quiya'. Lo'o c_ana', li' tyi'u ti' na' cha' cua'ni na' lo'o lcaa ñat_i ñi'y_a nu ngua'ni ngu' lo'o yaa_a ngu' chalyuu; tso'o tsa caca ji'i ngu' nu ngua'ni cha' tso'o, lo'o jua'a cha' ti'i caja ji'i ngu' nu ngua'ni cha' cuxi.

¹³ Ñi'y_a nti' letra A nti' na', cha' na' ntucu_a su nguxana lcaa cha'; ñi'y_a nti' letra Z, jua'a nti' na', cha' la cui' na' ntucu_a ca su tye lcaa cha'.

¹⁴ Tso'o tsa caca tyiquee ñat_i nu cua ngua lubii cresiya ji'i, cha' bi' ñat_i laca nu ntsu'u chacuayá' cacu si'yu yaca nu caja ji'na nde chalyuu cucui. Jua'a li' taca tyat_i ngu' tolo'o ji'i quich_i tlyu bi'. ¹⁵ To' lo'o nde liya' tyanu lcaa ñat_i nu chiya'a tsa ndu'ni, lo'o jua'a ñat_i nu jlya tsa ti' ji'i cha' cucha'a, lo'o ñat_i nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, lo'o nu ndujui ji'i ñat_i; la cui' jua'a lcaa ñat_i nu ndu'ni tlyu ji'i lcui' jo'ó ti, lo'o ñat_i nu ndiya ti' ndu'ni ngu' cha' cuiñi, lcaa ñat_i bi' tyanu nde ch_u' lo'o ji'i quich_i bi'. Ni sca ñat_i bi' ná ntsu'u chacuayá' tyat_i ngu' ne' lo'o quich_i bi'.

¹⁶ Xa' nchcui' Jesús li':

—Cua nda na' xca 'na cha' c_aca ca su ndi'i taju ñat_i cu'm_a macala laca su ntsu'u quich_i tyi m_a. Na' lac_a nu tya'a

ñat_i ji'i jyo'o David, nu ñat_i tlyu nu cua yaa chalyuu nu ngua sa'ni. Ñi'y_a laca xee nu nda cua'i tlyu nu ntyucua nde cuxee, jua'a laca xee nu ta na' cha' tlyu'u ne' cresiya ji'i ñat_i —nacui Jesús.

¹⁷ —Tyaa m_a ca nde —nacui nu laca Xtyi'i y cui' Ni.

La cui' jua'a laca cha' nu nda lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, tyucui ña'a taju ñat_i tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o nu ñi'y_a ña'a xlyaa' bi'. Lo'o li' la cui' jua'a nga'a cha' chcui' lcaa na nu ndyuna na cha' re:

—Tyaa cu'm_a lo'o cua —ñacui na li'.

Lcaa ñat_i nu lyiji tsa cha' ji'i, tyaa_a ngu' cha' co'o ngu' hitya nu ta y cui' Ndyosi ji'i ngu' xlyaa'be ti; caja chalyuu cucui nu ta y cui' Ndyosi ji'i ngu' li', lcaa ñat_i nu nti' tsa cha' caja cha' bi' ji'i.

¹⁸⁻¹⁹ Tsa lo cua ti cha' nda y cui' Ndyosi cha' scua na' lo quityi re, bi' cha' nga'aa scua m_a xi xa' la cha' lo quityi re. Si tya scua la ngu' xi xa' la cha', li' ta Ni cha' ti'i ji'i ngu' bi', la cui' ña'a cha' ti'i nu nscua lo quityi re. La cui' jua'a, ná cuityi m_a ni tsaca cha' nu nscua re; nu lo'o cuityi ngu' sca cha', li' xlyaa' Ni chalyuu nu nga'a cha' caja ji'i ngu' bi'. Li' nga'aa caja chacuayá' cacu ngu' bi' si'yu nu ntsu'u lo yaca bi', nga'aa tyalaa ngu' bi' ca quich_i tlyu nu lubii tsa ña'a, ñi'y_a nu nchcui' quityi re. Jua'a nchcui' na' lo'o lcaa ñat_i nu ndyuna cha' nu nscua lo quityi re, la cui' cha' nu caca nde loo la laca bi'.

²⁰ Y cui' Jesús nchcui' cha' liñi tsa nscua lcaa cha' re:

—Chañi cha' bi'. Yala ti c_ana' chaca quiya' —nacui Ni.

Jua'a caca tu'ni. C_ana nu'u lacua, La Jesús.

²¹ Ña'a ti cua'ni Jesús nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'm_a lacua. Tsa lo cua ti cha' chcui' na.